УНІВЕРСАЛИ УКРАЇНСЬКИХ ГЕТЬМАНІВ

Універсали Івана Мазепи

Універсали Івана Мазепи

Універсали українських гетьманів

Універсали Івана Мазепи

Універсали українських гетьманів

МАТЕРІАЛИ
ДО УКРАЇНСЬКОГО
ДИПЛОМАТАРІЮ

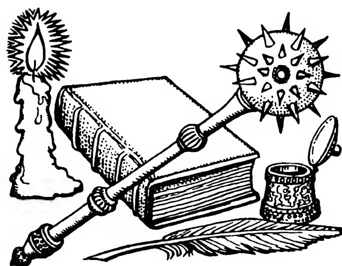

Серія **I**

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ
ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА імені М.С. ГРУШЕВСЬКОГО
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО імені ШЕВЧЕНКА
ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІСТОРИЧНИЙ
АРХІВ УКРАЇНИ, м. КИЇВ

Універсали Івана Мазепи (1687–1709)

частина II

НТШ
Київ - Львів - 2006

Пропонована увазі читачів публікація включає універсали, накази та інструкції Івана Мазепи, які не потрапили до першої частини наказових документів цього гетьмана, виданої у 2002 році, у першому додатку книги містяться наказові документи українських гетьманів до часів правління Івана Мазепи, у другий додаток включені аналогічні документи генеральної військової старшини і полковників від часів Богдана Хмельницького по часи Івана Мазепи. Документи містять інформацію про соціально-економічний розвиток і політичне становище України у 2-й половині XVII – на початку XVIII ст. Видання містить науково-довідковий апарат: список місць перебування Івана Мазепи в 1687-1709 рр., список архівних фондів і публікацій, список скорочень, список застарілих і маловживаних слів, предметний, іменний і географічний покажчики, список ілюстрацій, перелік документів. Видання розраховане на науковців, викладачів і студентів, на всіх, хто цікавиться історією України.

Упорядкування

Іван БУТИЧ, Вячеслав РИНСЕВИЧ

Надруковано за ухвалами Вченої ради Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського та Видавничої ради Наукового товариства ім. Шевченка у Львові

Том видано завдяки фінансовій підтримці Фонду ім. Наталії Данильченко НТШ в Америці

ISBN 966-02-3872-X

Зміст

Передмова

Як відомо, від імені гетьмана і за його підписом видавалися різні розпорядження адміністративно-політичного характеру. Ці документи поширилися під назвою гетьманських універсалів, або, рідше, гетьманських листів, серед яких, зокрема, були й такі, що стосувалися військових справ.

Гетьманські універсали мали певний диплом. У верхній частині ставилися ім'я і титул гетьмана, далі зазначалося, кому адресовано універсал, викладався зміст розпоряджень, містилося попередження про кару за його невиконання. Закінчувався універсал датою із зазначенням місця його написання. До універсалу додавалася печатка. Універсали розсилалися для оголошення по полках.

За змістом вони охоплювали найрізноманітніші сторони управління України і досить повно відображали діяльність гетьманського уряду.

Велика група універсалів стосується господарства – роздачі і підтвердження земельних володінь, підтвердження купчих, поділу земель та іншого майна.

Повсякчасне знищення документів Гетьманської канцелярії ще за часів Гетьманщини мало наслідком те, що до наших днів збереглася лише незначна частина універсалів. Втім, порівняно з іншими документами універсали збереглися в більшій кількості. Це пояснюється тим, що їх власники дбайливо ставилися до них, виготовляли копії і нерідко навіть вписували універсали до міських ратушних книг. Непогано збереглися монастирські універсали, оскільки монастирі добре дбали про їх збереження, завдяки чому значну частину вцілілих монастирських універсалів складають оригінали.

Універсали, що підтверджували права на маєтності, стали об'єктом особливої перевірки у 1729-1730 рр., що дістала назву Генерального слідства. Перевірка була проведена в 10 полках, внаслідок якої було складено 10 комплексів документів. Частина з них була надрукована. Поза публікацією залишилася добірка документів Полтавського, Чернігівського та Прилуцького полків.

Відносно багато гетьманських універсалів, у т. ч. і Івана Мазепи збереглося в Генеральному описі Лівобережної України, проведеному у 1764-1769 рр., як правило, універсали для цього опису копіювалися з оригіналів, про що є застереження в кожному конкретному випадку. Ці копії звірялися канцеляристами і засвідчувалися їх підписами. У більшості випадків вони також містять підписи осіб, які одержували універсали назад. Всі ці засвідчені копії мали характер офіційних документів.

У гетьманських універсалах віддзеркалено соціально-економічне і політичне життя міст та їх місце в суспільстві, взаємини міщан з козаками, прослідковується ствердження за містами окремого правового статусу та зростання їх ролі в торгово-виробничій і фінансовій сфері, відбивається їх вплив на державотворчі процеси в Гетьманщині. Всі ці питання історії міст у сукупності і взаємозв'язку досі належним чином не з'ясовані, для розв'язання яких зосереджений в універсалах матеріал має велике значення.

Якою значною увагою гетьманів з часів Б. Хмельницького користувалися міста видно на прикладі Києва, що отримав понад 110 гетьманських універсалів, серед інших в них порушуються питання великого промислового виробництва, млинарства, гуральництва, спорудження гребель, млинів, рудень, заснування слобід.

Протягом значного часу будова багатьох універсалів різних гетьманів мало чим відрізнялася між собою. Універсали Богдана Хмельницького підтверджувалися і були зразком для наступних гетьманів – Івана Виговського, Юрія Хмельницького, Івана Брюховецького, Івана Самойловича, Івана Мазепи та інших.

Так, наприклад, імунітетні універсали, в яких мало чи не кожний гетьман звертався до питань пов'язаних із захистом інтересів міщан, завжди були схожі між собою – зазвичай в них йшлося про захист міщан від зловживань переїжджих, неприпустимість вимагання ними від міщан наїдків і напоїв та надання їм підвод для подальшої подорожі, окрім тих випадків, коли подорожні мали на це відповідні дозволи від гетьмана, другою не менш актуальною темою темою таких універсалів були повсякчасні заборони козакам шинкувати горілкою в містах, що було порушенням міських привілеїв, втім ці заборони ніколи не були достатньо ефективними.

Таким чином універсали, що відбивають взаємини між міщанами і козаками, засвідчують, що ці відносини не були безхмарними. Особливо дошкуляли міщанам переходи військ, оскільки розміщені на постій в їхніх дворах військові спричиняли значні збитки та розорення міщан.

Ще однією важливою проблемою для міщан була загроза обмеження магдебурзького права, яким користувалися міста, оскільки козацька старшина в містах була зацікавлена в ліквідації міського самоуправління та переобрання управління містами в свої руки. Гетьманські універсали Києву, Чернігову, Ніжину, Переяславу навпаки підтверджували, що магдебурзьке право має залишитися.

Загалом нечіткість у взаєминах між міською владою, що користувалася магдебурзьким правом, та козацькою надавала гетьманам широкі можливості для втручання у міське самоврядування (здебільшого не йдеться про малі міста і містечка, які ніяких особливих прав не мали). Нині відомо близько 40 універсалів Івана Мазепи наданих Києву, дещо менше Стародубу, Ніжину, Чернігову та Переяславу. Як історичне джерело вони розглядалися у працях О. Лазаревського та І. Каманіна. Частина з них у свій час була оприлюднена.

За гетьмана Мазепи старшина енергійно намагалася закріпити за собою як вільні (так звані "вільні військові") землі, так і перехопити ті землі, які вже мали державців, зокрема претендувала на володіння міст. Загальна площа старшинського землеволодіння збільшувалася, земля концентрувалася в руках окремих

старшинських фамілій. Землі, що раніше надавалися як службові, на час перебування на урядових посадах – "до ласки войсковой", почали надаватися в "зупольне володіння", тобто в повну власність.

Внутрішня політика Мазепи сприяла зростанню козацької старшини, зміцненню її економічної бази, перетворенню її на зверхній стан Гетьманщини – провідну верству Козацько-Гетьманської держави. Логічним наслідком цього було злиття старшинського землеволодіння із шляхетським, яке так чи інакше зберігалося від польських часів. Саме за часів Мазепи обидві групи землеволодіння, не тільки фактично, але й юридично зливаються в одне старшинське володіння, яке дедалі більше набуває характеру шляхетського "вічистого" володіння.

Джерелами нагромадження старшинського землеволодіння були: спадщина, надання гетьманської влади (нерідко стверджені царською владою), займанщина, купівля, сплата за борги або провини, дарунки (особливо характерні для монастирського землеволодіння). Ці джерела відомі ще з попередньої епохи, але за часів Мазепи значення кожного з них помітно зростає, створюючи яскраву картину мобілізації землеволодіння.

Надання маєтків старшині і духовенству гетьманською владою та полковниками суттєво збільшилося. На жаль, як зазначив О. Оглоблін, неможливо дати повну характеристику, оскільки багато земельних універсалів не збереглося. Є цікаві дані щодо цього по окремих полках. За матеріалами Генерального слідства про маєтності 1729 р. у Чернігівському полку Мазепа роздав 48 маєтків, тоді як Самойлович надав лише 27.

Вже в перші місяці свого гетьманування Мазепа видав низку універсалів, якими, як стверджувалися старі володіння (що було звичайною практикою при обранні гетьмана), так і надавалися нові з фонду "вільних військових" маєтностей, що були в безпосередньому розпорядженні гетьманського уряду раніше, ще одним джерелом роздавання "вільних" земель стали конфісковані маєтності у родичів та прибічників Самойловича. Щедре роздавання земель в перші роки гетьманування Мазепи (1687-1689) пояснюється головним чином тим, що новому гетьманові треба було віддячити своїм прибічникам та взагалі забезпечити собі якнайширше коло прихильників серед старшини.

Друга хвиля надання земель Мазепою припадає на 1699-1701 рр., яка, очевидно, була пов'язана з подальшим зміцненням старшинської верстви, що тепер могла наполегливіше висувати перед гетьманським урядом свої соціально-економічні та політичні вимоги, особливо з початком нової війни зі Швецією.

Нарешті в третій раз надання маєтків гетьманською владою посилюється в останні роки гетьманування Мазепи (1706-1708 рр.), мабуть, у зв'язку з тим складним політичним та економічним станом, в якому перебувала тоді Гетьманщина.

За час гетьманування Мазепи старшині та монастирям було надано сотні сіл з кількома тисячами дворів посполитих. Лише в Лубенському полку Мазепа надав 79 сіл, де в 1729 р. було 4252 селянських двори.

Особливо щедро надавав Мазепа володіння своїм найближчим прибічникам. Наприклад, прилуцькому полковникові Дмитру Горленкові протягом 1694-1706 рр. гетьман надав більше десяти сіл. Але Горленко не був винятком – за ним ішли інші представники старшинської верхівки.

Вступ

Детальний нарис, присвячений діяльності гетьмана міститься у вступі до І-ї частини "Універсалів Івана Мазепи" (2002, Київ-Львів, НТШ), де аналізується стан правових відносин між Гетьманщиною і Москвою на момент отримання Мазепою влади, політична канва тодішніх подій, історіографія доби Мазепи, біографія гетьмана, окреслено розвиток старшинського і монастирського землеволодіння, промисловості і торгівлі, подано ряд висновків до деяких інших питань, що характеризують часи Мазепи, а також представлено структурну будову його документів.

Тому даний вступ зосереджено лише на розгляді кількох окремих тематичних напрямків, що мають відношення до діяльності Мазепи в контексті соціально-економічної та політичної історії Гетьманщини, висвітлення яких побудоване на документах обох збірників. Огляд таким чином репрезентує документи серії гетьманських універсалів дещо під іншим кутом ніж І-ї частини.

* * *

Універсали складають переважну частину збірника, який проте містить також накази та інструкції Мазепи, тобто представляє всю групу наказово-розпорядчих документів, що відбиває практичне застосування влади гетьманами.

З них універсали були найзручнішою формою передачі волі гетьмана, оскільки вони містили звернення, адресовані до всіх, хто так чи інакше мав стосунок до забезпечення дієвості складеного акту. Таким чином гетьман зобов'язував рахуватися з універсалом як урядовців, так і різні стани населення.

Гетьманські інструкції чи інформації це своєрідні накази довіреним особам передати визначеним адресатам гетьмана його офіційні пропозиції, офіційну точку зору на поточні події і процеси.

Накази та розпорядження гетьмана стосувалися конкретного урядовця чи урядовців на яких покладалося виконання визначених завдань, або регламентувалися їх дії та поведінка при виникненні певних ситуацій. Іноді такі звернення складалися у неофіційному дружньому стилі, в чому вони подібні були до приватних листів, проте наказово-розпорядчий зміст цих документів дозволяє їх так само відносити до загальної групи імперативних актів.

Усі ці документи є актами безпосереднього управління Гетьманщиною, кожний з них відбиває певний момент цього управління і дозволяє прямо фіксувати

незмінність або навпаки еволюцію поглядів гетьмана на суспільне і політичне життя Гетьманщини протягом усіх років порівняно довгого перебуванння Мазепи при владі.

* * *

Роки правління Мазепи завершують першу половину стотридцятилітньої доби Гетьманщини, соціально-економічне та правове становище якої в зазначений період помітно відрізнялося від останніх років її існування. Попри це, реалії, що склалися в Україні наприкінці XVIII століття, нерідко ретроспективно поширюють на більш ранні часи, насамперед це стосується такого явища як реставрація кріпацтва. Дійсно, історикам, насамперед, впадала в око невідповідність масштабу жертв українського народу, покладених у Визвольній війні, з кінцевими наслідками, серед яких була й вражаюча деформація правового статусу селянства. Зокрема, В. Мякотін, наголошуючи на ролі саме селянства в подіях Визвольної війни, писав "во всей истории европейского крестьянства, быть может, не было другого такого трагического момента, как история малорусскаго крестьянства XVII-XVIII вв. В половине XVII ст. это крестьянство могучим порывом освободило свою страну от власти Польши и самого себя от крепостного права… но прошло 130 лет и в Левобережной Украине вновь водворилось крепостное право, ее крестьяне снова стали крепостными помещиков"[1]. Теж саме, ще раніше, писав О. Лазаревський, який при цьому головними винуватцями ситуації, що склалася пізніше, можливо, навіть більшою мірою, ніж це було насправді, вважав представників старшини, та недооцінював, чи нехтував, вплив Росії на закріпачення українських селян. Історик стверджував: "захватив поземельные права в свои руки, старшина стала стремиться затем к отнятию у посполитых права перехода… такое стремление, не представляя собою в глазах русскаго закона ничего необыкновенного, мало помалу стало находить себе поддержку в этом законе, так что к концу XVIII в. с изданием указов 10 декабря 1763 и 3 мая 1783 гг. нисколько, по-видимому, не касавшихся существа юридических отношений помещиков и крестьян в Малороссии de facto и de jure образовалось полное крепостное право, как бы в силу естественного порядка вещей, находившего свою опору и свое оправдание в существовавшем уже обычном праве"[2]. Проте за такого підходу постає питання, коли ж саме з'явилися передумови для запровадження кріпацтва, той нібито природний порядок речей, про який згадує Лазаревський. Для багатьох істориків, які звертали увагу на соціально-економічний розвиток Гетьманщини, цей період припадає саме на часи Мазепи.

Так, О. Єфименко, у виданому на початку минулого століття курсі української історії, відзначаючи намагання державців отримати права на розпорядження свободою та землями своїх підданих, вважала, що до XVIII століття досягнути успіхів в цьому їм не вдавалося[3], (відтак, від зворотного, виходило саме з початку XVIII століття на цьому шляху державці досягають перших успіхів). Власне, таким чином, вона однією з перших визначила межі перехідного періоду, на який припадають початки кріпаччини.

Загалом, такі погляди, що тенденції до закріпачення з'являються десь в період правління Мазепи, виявилися в подальшому досить сталими. Про це писалося як в спеціальних працях, так і в загальних курсах з історії України, в останньому випадку із зрозумілих причин аналіз був побіжний, тому що викладалася сформована точка зору. В числі таких дослідників були М. Грушевський, М. Василенко, В. Барвінський, І. Крип'якевич, Д. Дорошенко, Н. Полонська-Василенко та багато інших, погляди яких, незважаючи на незначні відмінності, збігалися по суті.

Можна зафіксувати, що особливої трансформації у підході до термінів появи зазначеного перехідного періоду відтоді не сталося. Наприклад, і в сучасному курсі історії В. Борисенка саме кінець XVII століття характеризується як період обмеження особистої свободи сільськогосподарського виробника (власне, селянина) та започаткування тенденції до перетворення соціальної залежності селян на кріпацьку[4].

Крім того, паралельно в працях переважної більшості українських істориків фіксуються висновки про погіршення соціального і матеріального становища посполитих з початку XVIII століття, що є незаперечним. Оскільки ж зв'язок між погіршенням життя посполитих та втягуванням селян у кріпацьку залежність звичайно подається як очевидний, цей висновок нібито не потребує, а тому й не супроводжується детальною аргументацією. Втім зовсім необов'язково, навіть при погіршенні умов життя, самі селяни могли легко змиритися з обмеженням їх особистої свободи, навіть при тому, що влада в своїх інтересах могла бути в цьому закікавлена, скоріше навпаки, інакше процес втрати посполитими юридичних прав на землю, як її безпосередніх землевласників не був би таким довгим і складним.

Так само й протяжний процес закріпачення в Гетьманщині був за своїм характером суто специфічним, а тому варто завжди пам'ятати, що становище підданих, які з'являються в козацькій Україні у державців, і яких вони намагаються закріпити на землі, в жодному випадку не можна ототожнювати з становищем кріпаків російських поміщиків (що іноді трапляється в силу певних стереотипів). Справа звичайно не в кількості часу, яку залежні селяни мусили витрачати на роботи для державців, це ще можна порівнювати і побачити, що становище російських селян було значно важчим ніж українських, однак малодоцільно, порівнюючи в ці часи їх правове становище, як формальне, так і передусім фактичне, шукати спільні знаменники їхнього буття, як однієї верстви, настільки ще кардинально відмінним було сприйняття залежних селян в російському та українському соціумі. Для цього досить навести два приклади з судової практики обох суспільств.

Так, сумнозвісною в російській історії поміщицею Д. Салтиковою особисто, або за її наказом, було закатовано в 1756-1762 рр. більше ста кріпаків. Проте, російський суд (а це були часи жорстоких присудів) визначив для Салтикової остаточним покаранням утримання в монастирі. М'яке покарання звичайно було таким лише тому, що загиблі були кріпаками (не більше коштувало їх життя і за років правління Петра I, яких Московське царство в 1649 р. остаточно перетворило на державну власність, надану у довічне користування поміщикам).

Для Гетьманщини такий присуд був немислимим, так само як і приведений нижче вирок суду в Україні був неможливим в Росії.

5 вересня 1701 р. пирятинським судом у складі отамана, війта і двох бурмистрів розглядалася справа про вбивство городиського осавула М. Ластовецького, який намагався примусити вийти на панщину городиського жителя І. Горкушенка. В суді Горкушенко визнав "пришол он, асаул, мене на панщину пашнѣ возити выгонити… на панщину не хотячи йихати, давалем асауловѣ коня, и он не хотячи брати коня, стал мене лаяти, потим я, не утоливши запалчивости серця своего… вдарилем оного поверх уха по висках". Але показово, що незважаючи на умисне вбивство пирятинський суд, визначивши що за такий злочин згідно 16 артикулу 11 розділу статуту Великого князівства Литовського належить четвертувати, на прохання "людей общих" звільнив Горкушенка від покарання, обмежившись лише розпорядженням Горкушенкам надати сім'ї загиблого зі своєї худоби поголовщину[5]. Така незвичайно уважна реакція суду на місцеву громадську думку, очевидно, пояснюється тим, що спроби запровадження панщини сприймалися в тодішньому суспільстві однозначно негативно.

Саме поняття, що ж таке панщина на козацьких землях, в ці часи очевидно тільки формувалося, і не могло механічно моделюватися з тієї, що була встановлена до Хмельниччини, та й сама ця лексема при Мазепі зустрічається вкрай рідко, оскільки влада Гетьманщини намагалася її не вживати. Наприклад, серед документів Мазепи даного тому вона присутня лише в одному універсалі, від 11 жовтня 1689 р., в якому гетьман забороняє старості переяславського полковника притягати до панщини гутників з села Жабурки[6]. Не дивно, що кріпаки з Росії постійно втікали до Гетьманщини, і попри те, що російський уряд постійно вимагав від гетьманів їх розшуку та повернення російським поміщикам гетьманські урядовці були неспроможні це зробити. Зрештою у 1688 р. царський уряд обмежив час відведений для розшуку кріпаків, що втекли до України. Та хоч 12 травня 1688 р. Мазепа, звертаючись у Москву, дякував за "монарши*й* указъ, чтобъ бѣглые з великороси*й*ски*х* городовъ у малороси*й*скіе городы люде, которыи болшe*й* пя*тна*д*цети лѣтъ тутъ мешкаю*т*, не были назадъ челоби*тч*ико*мъ* ворочаны"[7], проте проблему видачі втікачів, терміни втечі яких не перевищували 15 років, він всеодно вирішити не міг. Втім українські гетьмани завжди вказували, що реалізація таких вимог викличе велике збурення у суспільстві.

З погляду появи ознак, чи відсутності таких, до закріпачення селян Гетьманщини в часи правління Мазепи представляють додатковий інтерес імперативні документи (універсали, накази, інструкції) з повсякденної практичної діяльності самого гетьмана, які відображають його позицію, а відтак й офіційну позицію гетьманського уряду в цьому питанні. Дві частини універсалів Мазепи (перший видано в 2002 р., другий публікується нині) становлять більш-менш повне зібрання цих документів, значна частина яких, так чи інакше, пов'язана з правами державців землі та відношенням до цієї землі селян.

З більш ніж 850 наказових документів Мазепи, представлених в зазначених двох частинах, нараховується близько 370 універсалів, які надано на маєтності, де фігурують піддані (з них, дві третини в першій частині).

Такі маєтності могли включати містечка, села, селища, слободи, хутори, фільварки і навіть окремі двори. Деякими з таких універсалів маєтності надавалися, іншими підтверджувалися чи перезатверджувалися повторно, частина представляє дозволи на заснування слобод, зрештою серед них також є й окремі оборонні універсали в тих випадках, коли йшлося про захист інтересів державців в зв'язку з непокорою підданих.

Всі документи даної групи об'єднуються формулюваннями, що встановлюють відношення землекористувачів, які отримали в користування землю (або набули таке право у спадок) до певного землевласника, що на законних підставах володіє землею, де вони проживають.

Серед суб'єктів, що володіли землею населеною землеробами, яких перетворили на підданих, зустрічаються великі міста, Київська митрополія, Чернігівська архієпископія та Переяславська єпископія, монастирі, представники козацької старшини різних рівнів, гетьманські старости, управителі і слуги, священики і навіть прості військові товариші, тобто козаки. Всі вони могли бути державцями, які отримували права на працю посполитих, що добровільно поселилися на їхніх землях, а відтак стали їхніми підданими.

За приклади можна навести прохання військового товариша О. Зінченка до гетьмана "жебы ему привернени были въ послушенство тие люде, якие на грунтѣ его мешканемъ поселилися", на яке гетьман відповідно відкликується тим, що надає йому цих людей (універсал від 5 жовтня 1687 р.)[8], або як Мазепа підтверджує владні права на прохання значного товариша Чернігівського полку І.315ершанівського – "абисмо человѣка пяти тяглихъ людей, на власном его отцевском кгрунтѣ осѣлих, при нем заховали" (універсал від 25 квітня 1707 р.)[9].

В зазначених випадках люди вже оселилися на землях державців, проте частіше землевласники наперед просили в гетьмана дозволи на майбутнє осадження людей на своїх землях. Зокрема, військовий товариш Г. Пряжко 30 січня 1689 р. отримав дозвіл на осадження хутора з п'яти дворів[10], а військовий товариш О. Турянський (майбутній глухівський сотник) 26 серпня 1689 р. здобув дозвіл "для крѣпости хутора, поселити тамъ десяти человѣка, якіе бы люде, сами, доброволне, без примусу, мешкати собѣ въ него похотѣли"[11]. Тут цікаво те, що в ці роки простим козакам ще дозволяється селити в себе людей, незважаючи на їх походження, без будь-яких обмежень, пізніше такі обмеження виникають і їх дотримання стає обов'язковим навіть для більшості представників старшини. Обмежень немає і для бакланського сотника Терентія Ширая – дозвіл "слободку человѣка десять дворовъ осадити" за універсалом від 5 травня 1690 р.[12], для Київського Межигірського монастиря – дозвіл осадити при монастирській греблі 9 чоловік, універсал від 17 травня 1690 р.[13], для значного військового товариша Якова Жураківського (колишнього ніжинського полковника) – дозвіл осадити при млині п'ять чоловік від 6 червня 1691 р.[14], для значного військового товариша Леонтія Полуботка (колишнього опального полковника, зрештою на цей час реабілітованого) – дозвіл осадити при своїх млинах 10 хат людей, універсал від 27 квітня 1694 р.[15], для стародубського полковника М. Міклашевського – дозвіл осадити слободу, універсал від 10 червня 1699 р.[16], для стародубського полкового хорунжого І. Юркевича. – дозвіл на поселення слободи від 3 грудня 1702 р.[17],

для значного товариша Стародубського полку А. Єсимонтовського – дозвіл осадити слободу і хутір від 18 червня 1706 р.[18]

Втім, з 1692 року зустрічаються вже й обмеження.

Так, Бречицький Андрониківський монастир отримує дозвіл заснувати слободу з 10 поселенців "однакъ и то, [з] тых якие бы жадныхъ нѣгде не имѣли своих осѣдлостей и кгрунтовъ" (універсал від 15 квітня 1692 р.)[19]. Кам'янський Успенський монастир отримує дозвіл осадити слободу на 30 чоловік, але "людми осадити толко таковими, жебъ оные люде… не были господари изъ жилищъ осѣдлихъ, на певнихъ селах, маючихся для волности слободскои оттол ухилятися", тобто так само як і в попередньому випадку маються на увазі волоцюги "притулиска своего слушного и жадного не маючие", але саме це робить їх в очах гетьмана людьми вільними (універсал від 1 червня 1694 р.)[20].

Також дозвіл В. Забілі осадити слободу на 10 чоловік дається на умовах заселення в ній не колишніх господарів "которіи, маючи в мѣстѣ, албо в якомъ селѣ осѣдлости и спродавши оніи, мѣли бы туда на жите приходити, але тих волоча[щи]хся, якѣи жадных осѣдлостей у себе нѣгде не маютъ"(універсал від 15 березня 1695 р.)[21]. Аналогічними є універсали від 20 квітня 1696 р. мглинському сотникові І. Романовському[22], від 23 лютого 1695 р. – Лубенському Мгарському монастирю[23], від 3 липня 1699 р. – військовому товаришу І. Скирмонту[24] та баришівському протопопу Г. Максимовичу (травень 1696-1700)[25].

Зрештою, очевидно, й таких вільних волоцюг помітно поменшало, оскільки в подальшому гетьман, даючи дозволи на осадження людей, закликає селити людей з-за кордону. Так, в універсалі від 25 червня 1702 (?) р., наданому значному військовому товаришеві І. Малявці, Мазепа дозволяє осадити людей, втім не з "околичних и поблизу будучихъ сѣлъ, але з сторони иншой, яко то з-за Десни, или з-за Днепра приходячих"[26], в універсалі виданому 25 квітня 1705 р. городницькому сотникові А. Стаховичу, дається дозвіл осадити селище "также людми заграничними, а не тутейшими малороссійскими, осѣдлости свои мѣючими"[27], в універсалі від 31 жовтня 1707 р., дозволялося значним військовим товаришам Єсимонтовським заснувати хутір на умовах, щоб "не з тамошнихъ Стародубовского полку мѣстъ і селъ жителей, лечъ захожихъ з заграницѣ людей, при томъ новозаводитися мѣючомъ хуторѣ осадили"[28].

Іноді, в універсалах проглядає бажання потенційних державців наперед догодити вимогам гетьмана щодо характеру заселення, так, наприклад, робить стародубський піхотний сотник (з охотницького товариства) Й. Єлінський, оскільки з універсалу видно що гетьман відгукується на його прохання "о позволене… посадити колко человѣка заграничнихъ людей на урочищахъ" (універсал від 15 січня 1708 р.)[29]. Подібним чином й Чернігівський Єлецький монастир очевидно просив про підтвердження прав на нещодавно засноване селище, тому що, даючи на нього підтвердження, гетьман вже констатує, що селище "они за ты*м* нашы*м* позволене*м* осадили лю*д*ми тогобочными заграничными" (універсал від 24 травня 1707 р.)[30].

Така політика в залюдненні території Гетьманщини в майбутньому вела до зростання небезпеки закріпачення залежних від державців селян, але поки що представляла спробу Мазепи обмежити перехід селян на інше місце. Шлях кор-

поративної відмови державців приймати до себе селян від інших землевласників, звичайно дозволяв захищати економічні інтереси останніх, оскільки селянам важче було знайти для себе нове місце проживання, а відтак залишити старе, проте він вимагав від державців максимальної солідарності, чого насправді не було.

Втім спробу реалізації саме такої програми демонструють дозволи гетьмана на заснування нових слобід, оскільки в переважній більшості з них землевласникам забороняється приймати на поселення людей, що мають своє господарство на землях інших власників землі (чи вірніше мали, оскільки, покидаючи чужу землю, вони, як правило, втрачали його).

Звичайно, як іноземців, так і вільних підданих невистачало, тому одні державці намагалися переманити до себе підданих від інших, а деякі нахабніші і жадібніші взагалі намагалися привласнити собі цілі села, що належали іншим державцям, при цьому вони звичайно не погоджували свої дії з Мазепою. Показовим є приклад з підданими міста Полтави. Так, з скарги полтавського війта до гетьмана стає відомо, що колишній полтавський полковник Павло Семенович (Герцик), захопив належне місту Полтаві село Яківці, а також за Ворсклою поблизу своєї греблі прихопив більше десятка дворів "до послушенства мѣского належных", що обозний Полтавського полку Михайло Нащинський притягнув до підданства кілька десятків дворів біля свого села Нижні Млини, що колишній полтавський полковник Леонтій Черняк "маючи свою греблю на рѣчци Олшаной, забороняеть и цале не допускаеть тамошних посполитих людей до мѣского их послушенства", не відстають від полтавської старшини й ченці Полтавського монастиря, що "подворчанъ до ратуша мѣского належных, близко их монастира мешкаючих, привлащають к своему монастирскому послушенству". Мазепа звісно все це начебто скасовує й захищає права Полтави "абы нихто з преречонихъ особъ не важился людей посполитих, до мѣста Полтавы належних, до своего послушенства потягати" (універсал від 2 квітня 1697 р.)[31], проте всеодно, як показало майбутнє, на його наказ в даному випадку мало зважали. Тим більше, що якщо захист земельних прав Полтави відповідав тогочасному законодавству, то вимога міста на володіння посполитими підривала права останніх на вільний перехід до інших державців, на що вони мали цілком законне право, а відтак щодо відповідності законам вона сама була досить слизькою. 27 червня 1703 р. полтавський війт знову скаржиться на притягнення до послушенства полтавських підданих, щоправда, цього разу іншим колом державців – серед них на І. Іскру (колишній полтавський полковник), який прилучив у своє підданство 30 міських підданих, на полтавського спаського попа, що прилучив "в самомъ городѣ двадцять человѣка", на О. Черняка – прилучив "волощанъ болшъ от семидесятъ людей в свою неналежную область", а також на Насвіта і Жорнивого, якими були привласнені "сѣножаты под Соколим байракомъ и на Ташлику … самовласне присвоены и млины в селѣ Брусѣевѣ Ворскляние, также и доходи обиклие і солодовень, в самом городѣ и в селахъ до города належачих"[32]. З наказу Мазепи до полтавського полковника від 5 березня 1704 р. з'ясовується також що Полтавський монастир обманним шляхом намагався відторгнути від Полтави підданих міської маєтності – Лисої Гірки, в якій монастирю належавло лише 3 двори[33]. Проте, невдовзі Полтавський монастир та значні військові

товариші Ф. Жученко і той же І. Іскра почали осаджувати слободи та переманювати на них міських підданих Полтави та полтавських козаків, що таким чином очевидно вибували зі стану козацтва. Внаслідок цього терпець гетьмана урвався остаточно, і він 19 березня 1705 р., пославшись на "неслушний праву посполитому и нам гетманови противний, неуважний, самоволний и никогда еще в Малороссийской нашой отчизнѣ небувалий поступок" від чого "не толко явний и публичний наносится городовѣ Полтавѣ в людех ущербокъ, и в приходах мѣских убытокъ, лечъ и в походах войскових окажется малолюдствие" видає наказ спрямований вперше, не лише проти державців, слободи яких ліквідовувалися, але й проти поселенців до яких застосовувалися покарання. Причому ці покарання настільки жорстокі і настільки порушують тодішнє право, що наказ Мазепи явно виглядає незаконним, оскільки полтавському полковникові наказувалося "абы таковых легкомислних людей, котории, убѣгаючи от повинностей, оставивши свои жилища, для полегки на таковие слободы уходят, не толко переймал, грабил, забирал, вязенем мордовал, кіями бил, лечъ без пощадѣния вѣшати росказовал, тих засъ так козаковъ, яко и посполитих людей, котории уже на мененнои слободи перейшовши поселилися, мѣет и повинен будет сам панъ полковник, з старшиною своею туда зехавши, оттол зогнати, на першое их мешканя повернути"[34]. Викликає сумніви, щоб цей наказ, який передбачав фізичне насильство і навіть страту для посполитих чи колишніх козаків, який позбавляв селян свободи, адже передбачалося силоміць їх повернути на колишнє місцепроживання, фактично виконувався. Крім того викликає сумніви, що Мазепа взагалі видавав саме такий наказ, оскільки він відомий лише із тексту записаного до полтавської міської книги за розпорядженням полтавського уряду, інтерес якого в цій справі був явно прозорим, щоб не можна було допустити з його боку деяке редагування тексту. Між тим цей єдиний в своєму значенні документ, оскільки ні до, ні після нього про видання подібних за змістом універсалів чи наказів Мазепи нічого не відомо, справив очевидне сильне враження на істориків. На нього, коли аналізувала суспільний лад Гетьманщини та становище селянства, зокрема, посилалася Н. Полонська-Василенко, віднайшовши його в свою чергу у О. Оглобліна та В. Дядиченка[35].

Певною протиотрутою щодо висновків про загальне існування офіційної практики прикріплення селян до землі державцями за часів Мазепи слугує інший, до того ж виданий на 3 роки пізніше, універсал гетьмана від 11 червня 1708 р. Він стосується посполитих, колишніх підданих Чернігівської архієпископії в селі Уланові, які, залишивши Уланів, оселилися поблизу за кордоном, але при цьому продовжували вважати уланівські грунти своїми. Відповідно гетьман, реагуючи на скаргу архієпископа докоряв їм, мовляв "вы з своего легкомыслия, удалившися зъ тоей до катедри Чернѣговско*й* належачой маетности за границю, кгрунта позосталие свои продаете, поля, туда прие*жд*жаючи засѣваете, а засѣвки зъ копи жати позволяете и всякие пожи*т*ки, власне якъ тамъ живучи, зъ своихъ угоди*й* о*т*быраете, що, яко неслушне и праву, здавна ухваленому, противно дѣетъся", проте цікавим при цьому є присуд Мазепи – "по*д* жестокимъ каранемъ приказуемъ, абысте до ти*х* своихъ позостали*х* кгрунтовъ о*д* сего часу жадною мѣрою не интересовалися, полі*овъ* тамъ не засѣвали, а нѣ они*х* кому иншому позволяли засѣвали, такъже и засѣвковъ, які*е* та*м* найдую*т*ся не важилися за-

бирати, поневаж всюды такое обыкновеніе ест, же по одейшлих на иншие мѣйсце для жития подданихъ, кгрунта их на державцовъ спадают, а они тратят свою сукцессию"[36], тобто гетьман цілком офіційно визнавав, і якраз це визнання стосувалося всієї Гетьманщини, що піддані можуть вільно залишати державців, хоч при цьому грунти які вони обробляли й залишаються виключно у власності державців – посполиті державців могли втратити і втрачали нерухоме майно, але зберігали за собою свободу. Це визнання тим цінніше, що зроблене Мазепою саме 1708 р., таким чином норма про яку тут згадував гетьман діяла протягом усього його правління.

Одним з шляхів формування числа підданих, ставало надання в розпорядження козацької старшини військових сіл за виконання служби, і хоч володіння цими ранговими маєтностями було не таким певним як приватними, адже досить помітною щодо них є постійна зміна власників, проте, окремим з державців, що ними користувалися, все ж таки вдавалося утримувати такі маєтності протягом довгого часу, а потім привласнити, залишивши у спадок сім'ї. Іноді надання на користь своїх полкових старшин здійснювали спочатку полковники, а вже потім їх підтверджував гетьман. Але що стосується осадження людей на таких землях, і подальшого перетворення їх у підданих, то загалом саме право надавати посполитих в підданство державцям Мазепа намагався зберегти виключно за собою. Полковники, хоч іноді й порушували це правило, втім знали, що вони не мають права надавати підданих, як видно з наказу полтавського полковника І. Левенця кобеляцькому сотникові від 5 жовтня 1701 р.[37] До певної міри це стримувало зростання числа підданих.

Щоправда, іноді гетьман сам надавав подібні доручення полковникам, які добре володіли ситуацією на місцях, а тому краще розуміли в чому полягають претензії зацікавлених осіб і як можна їх вдовольнити. А якщо судити за наказами Мазепи, то вже на початку його правління в полках відчувалася певна нестача вільних військових сіл. Наприклад, 13 вересня 1688 р. він писав стародубському полковникові: "и сами вѣдаемъ же полку в васъ многіе села суть в раздачѣ рознымъ людемъ, еднакъ кеды нам п. Яковъ Завадовскій не престаетъ своими суплѣками о респекту докучати, теди яко мы до него склонилисмо ласку нашу, такъ и от васъ жадаемъ, абы ему тое село, якимъ онъ и прежде сего владѣлъ... Дохновичи, отвелъ къ его домовому подспартю"[38].

Називалися приведені до підданства селяни в універсалах по різному, іноді в таких документах містяться прямі звернення до них, як правило, першим згадується війт, що також не звільнявся від підданських повинностей, проте значно частіше вони згадуються непрямою мовою, як об'єкт правових відносин.

Серед формулювань бачимо такі: "Вамъ, войтови и всѣмъ жителям села", "войтови... зо всѣмъ посполствомъ", ви... всѣ мененнихъ маетностей посполитіе обиватели", "всей громадѣ" (такі звернення містять накази). Оскільки універсали адресуються, насамперед, державцям, то в подібних випадках при згадуванні селян застосовувалися такі стереотипні словосполучення як "войт с посполитими, "войти зо всѣми посполитими мужами", "войтъ зъ мужиками", "войти... з тяглими людми", "Войты... зо всѣми тяглими и огородными людми тамошними", "присѣліе люде". Загалом, використання цих звернень чи назв не

характеризує залежних від державців селян як верству населення, представники якої чимось відрізняються від інших посполитих, що не потрапили в підданство. Як "тяглие" люди вони виконують певні роботи, проте їх підданство виникає лише з факту використання ними землі, наданої їм державцями, або на яку державці набули права від держави. Проте, природно, що стосовно них жодного разу не вживаються лексеми "кріпосні", "кріпаки" чи похідні від них слова, оскільки вони не були прикріпленими до землі і могли залишити її, не питаючи згоди державців, це, щоправда, державцям не подобалося та зрештою не схвалювалося і самим гетьманом.

Для з'ясування правового становища селян, як підданих, важливе значення мають питання наскільки вільно селяни могли залишити державця, на землях якого вони оселився та якими, власне, були їх обов'язки перед державцями, яким обсягом робіт вони визначалися. Проте, попри те, що майже в усіх універсалах, де згадується про підданих, до них обумовлюються якісь вимоги щодо покори державцям, вони настільки неконкретні, що скласти реальне уявлення про їх обов'язки за універсалами Мазепи досить непросто. Гетьман давав досить невизначені дозволи на використання селянської праці, наприклад: "позволивши... з того села людей... ...звиклое в потребах своих подданское отбирати послушенство", "приказуем... абисте якъ перед тим належитое послушенство... ...отдавали, такъ и тепер в такой же належитости послушания, без всякой отмови и упору найдовалися", "жебы... отдавали послушенство и повинност належитую", "жебы... послушенство звычайное и належитую повинност подлугъ своеѣ сили отдавали", або "всякое належащее отдавали послушание и обыкновенную годовую дачю".

Іноді, знову ж таки, без пояснення в чому полягають підданські обов'язки, в універсалах передбачалися погрози за невиконання повинностей, як наприклад на адресу підданих Ніжинського Красногірського монастиря в селі Талалаївці: "ежели... будете спречными и не хотѣтимете оддавати послушенство, то... мы вамъ болшый тяжар, яко на покаране упорнымъ нашлемо", універсал від 18 грудня 1687 р.[39]

Щоправда, в частині універсалів згадується, що повинності та сплати визначаються з огляду на довжину року "позволяемъ... из тяглихъ людей... так роковіе чинши, яко и належитое послушенство, на тихъ кгрунтахъ селами осѣлихъ отбирать", "позволяемъ...всякое от людей посполитихъ послушенство и повинность звиклую дорочную... отбырати", "позволилисмо з села Сохачовъ роковую повынност вамъ вибырати". Це звороти що обумовлюють права державців, проте аналогічними є й непрямі вимоги до посполитих, наприклад "абы войтъ пререченого села Каратулѣ зо всѣми тамошними посполитыми людми... ...належитое въ роботизнахъ послушенство, обыклую роковщину и инные подлугъ давнего звычаю, безъ жадной спреки, отдавали повинности".

Є лише окремі документи, що містять щось певне з погляду виконання конкретних повинностей селянами. Так, в універсалах Мазепи, виданих 3 липня 1689 р., військовому товаришеві Василю Антоновичу на село Чепелів[40] та 8 липня 1689 р. Максаківському монастирю на с. Високе, Ховми і Сидорівку[41], визначається що піддані мають косили на користь державців сіно.

Проте така конкретизація є рідкісною, більш очевидною здається навмисна розпливчатіть та невизначеність в універсалах, як прав державців, так і обов'язків посполитих, в чому для всіх зацікавлених сторін були свої переваги, оскільки з'ясовування цих питань значною мірою переходило в площину двосторонніх домовленостей між громадами та державцями, де очевидно й встановлювався певний баланс інтересів в конкретний час і в конкретному місці. Звісно форми боротьби за його встановлення були різними, і іноді її відлуння доходило також до гетьмана, наприклад, з універсалу Мазепи від 12 листопада 1694 року з'ясовується про конфлікт між жителями села Строків та полковим хорунжим Переяславського полку Олександром Сулимою, розгляд якого переяславський полковник передав на розсуд гетьмана. Розглянувши справу, Мазепа стає на бік Сулими, відповідаючи селянам "щосте скаржилися намъ и будто онъ барзо необиклими взятками и збытною роботизною васъ утеснялъ, тое не довелося; зачимъ мы ганимъ вамъ тотъ поступокъ неслушный"[42]. Але знову ж таки в чому полягали конкретні претензії селян не оприлюднюється, суть боротьби залишилася прихованою.

Звичайно на обсяг повинностей впливало були це "давні" піддані, чи порівняно "нові", яких нещодавно почали привчати до примусової праці. З огляду на те що надання посполитих у підданство, або обернення посполитих у підданих поширилося лише за часів Самойловича (до нього в підданстві перебувала незначна частка селян, переважно монастирських, та й саме їх підданство було майже суто номінальним, вкрай необтяжливим) часи Мазепи, це ще часи "нових" підданих.

Крім того, відомо, що початково, принаймні частина селян, що селилася на землях землевласників, домовлялася з ними за надану землю сплачувати чинш у вигляді десятини з отриманого врожаю. Таким чином для таких посполитих питання про повинності взагалі відпадало, оскільки фактично йшлося про оренду землі. Про те, що подібних селян було немало, може свідчити факт, що така практика санкціонувалася, а отже заохочувалася, гетьманом. Так, 5 січня 1697 р. Мазепа дав дозвіл військовому канцеляристу Саві Шабельниченкові "яко державцѣ і сукцессоровѣ о*т*бирати к вспарту господарства своего десятину з нивя стародавного Шабелниковского Добролежовского, з людей ти*х*, которіи буду*т* пахати оние нивя за его вѣдомо*мъ*"[43].

Іноді, спроба "привчити" підданих до послушенства підштовхувала посполитих до того, що вони покидали своїх державців. Той же А. Зіневич скаржився (17 грудня 1696 р.), що "нѣкоторие тяглие люде не хотятъ давати роковой повинности", тому одні минулого року повписувалися в козацький реєстр, а інші "поотходили прочъ"[44].

Широко відомий в історичній літературі універсал Мазепи в Ніжинський полк від 28 листопада 1701 р. про обмеження панщини двома днями в селі Смоляжи, виданий з огляду на скаргу жителів на державцю свого села, веркіївського сотника С. Афанасовича, дозорці (управителі) якого замучили їх роботою. Згідно універсалу в інші дні селяни могли працювати для своїх потреб, що проте не звільняло їх від поборів, оскільки вони мали ще надавати сотнику пів осьмачки овса з однієї робочої тварини (очевидно, коня чи вола)[45].

Є дві точки зору на це розпорядження, згідно першої становище селян, що знаходилися у підданстві, загалом мало погіршитися, оскільки в середньому на цей час в Гетьманщині панщина ще не досягала двох днів на тиждень, згідно другої становище повинне було покращитися, оскільки практично панщина на цей час вже перевищувала два дні на тиждень. З останнім важко погодитися, принаймні щодо усієї Гетьманщини. Наприклад, в цьому аспекті цікавим видається універсал від 16 вересня 1688 р. полтавського полковника Федора Жученка, щоправда, це полковничий універсал, але встановлюючи на користь Полтавського монастиря одноденну панщину на тиждень для жителів, що поселилися над річкою Тростянець полковник посилається на волю гетьмана[46]. Тобто, якщо прийняти тезу, що встановлення двох днів панщини на рік було для посполитих полегшенням, то доводиться припустити що за 13 років, тобто протягом вкрай короткого проміжку часу, панщина на тиждень збільшилася вдвічі, і навіть втричі чи більше, якщо універсал 1701 року її обмежував. Прийняти це неможливо ще й тому, що у всіх інших універсалах Мазепи, які видавалися протягом цього часу й пізніше, як вже згадувалося, панує крайня невизначеність стосовно обсягу робіт, що могли вимагати державці від посполитих, адже звичайно йдеться лише про якусь аморфну “повинность дорочную”, яку мали виконувати піддані на користь державців, і вже саме те, що точкою відліку для повинностей обирався рік, доводить, що ні про яке встановлення в ці роки кількості днів панщини на тиждень не могло йти мови. Ще менше можна повірити в готовність людей, звиклих з часів Хмельниччини до вільного життя, дати себе за кілька років покірно уярмити. Очевидно, що траплялися окремі державці, такі як веркіївський сотник Афанасович, які були здатні чинити “в панщинѣ непрестанніе вимисли”, але це викликало опір селян, в даному випадку опір селян із Смоляжів, який довів до розгляду справи у Генеральному Суді. Проте вирок у цій справі, що до речі стосувався виключно с. Смоляжі, в цілому щонайбільше може свідчити про певне поширення дводенної панщини в Сіверянщині, регіоні порівняно консервативному, до того ж розташованого ближче до Росії, де на той час склалося класичне кріпацтво.

Окрім того вага державців в суспільстві далеко не завжди була ще достатньою навіть для того щоб захистити свої земельні права, не згадуючи вже про права на працю посполитих, в деяких місцях жителі і в цей час ще не полишали звичок вироблених в роки Руїни і при нагоді самовільно користувалися монастирськими землями, мало зважаючи на права монастирів. Так, Мазепа 12 січня 1690 р. був змушений видати оборонний універсал Київському Пустинному Микільському монастирю на Кононецькі та Савинські грунти, на яких люди без дозволу монастиря розводили пасіки та облаштовували сади, в якому погрожував “горловым каранем” порушникам та наказував “абы нихто без вѣдома отцевъ законников монастира… не важился в пречечоных их кгрунтах, яко пчол становити, так и з деревъ садовых овощей отрушовати”[47].

Очевидно, що піддані деяких державців, особливо таких як монастирі, здебільшого звільнялися від повинностей на користь держави, наприклад, коли ігумен Київського Михайлівського монастиря Сильвестр Головчиць повідомив гетьману, що “купилъ онъ часть землѣ близко маетности манастира своего села Викгуровщини, на которой части землѣ осадѣвъ килка человѣка волоских людей”, і

просив ”абысмо уволнили тых его людей от подачокъ и всяких войсковых повинностей”, гетьман задовольнив це прохання і наказав “абы нихто з старшини и чернѣ не важился потягати тых его волоских людей до войсковых подачокъ и до жадных повинностей” (універсал від 31 липня 1694 року)[48]. Аналогічний універсал отримав також Максаківський монастир, в якому підтверджувалося що менський сотник та інша старшина не мають права притягати монастирських посполитих з села Максаки до міських робіт, а також використовувати їх в своїх власних інтересах (універсал від 27 жовтня 1707 р.)[49]. Втім, звільнення від суспільних поборів було сумнівною концепцією для підданих державців, оскільки в перспективі воно підкреслювало їх зв’язок з державцями, чий патронаж щодо них з часом мав привести до незаперечних прав на їх працю.

* * *

Одним з способів селян уникнути підданства були спроби змінити свій статус за допомогою переходу до стану козацтва, та в цей час на цьому шляху в них вже виникають помітні перешкоди, хоч не можна стверджувати, що внаслідок політики гетьмана селяни зовсім втратили можливість ставати козаками. Проте, за переконанням Мазепи визнання за ними статусу козаків мало обумовлюватися їх обов’язковою участю у воєнних діях та непорушністю військової дисципліни. Оскільки ж, протягом майже всього правління Мазепи козаки змушені були приймати участь у війнах, будь-який селянин, що мав достатньо коштів для військового спорядження міг розраховувати на те, щоб потрапити у військовий реєстр. Інша річ, що прагнучи здобути козацькі права, селяни, здебільшого, зовсім не бажали проливати кров десь на театрі бойових дій, козацький стан для багатьох з них означав звільнення від непотрібних їм повинностей та податків, без якої-небудь помітної зміни способу життя. Тому то, незважаючи на те, що в багатьох сотнях сотники без особливих проблем приймали підданих селян в козацький реєстр, Мазепа наполегливо виступав за повернення таких новоспечених козаків у підданство до колишніх державців.

Вже на початку правління гетьман отримав скаргу від архімандрита Новгород-Сіверського монастиря на козаків з числа посполитих, що жили в монастирських маєтностях, які літом, записавшись до козацького реєстру, “движены были в походъ… посполу з іншими козаками, однакъ не дочекавши належитого в той службѣ конца… прежде времени поворочалися назадъ до домовъ своихъ, а теперъ волностями козацкими себе охороняютъ”. Це був чудовий привід для покарання порушників військової дисципліни, тому Мазепа, спочатку провівши порівняння між старими та новими козаками, – “же козакъ нововписанный довгому такому, який от килкадесятъ лѣтъ, а инѣй з отца, албо з дѣда, праци войсковіи двигаетъ, годен быти не можетъ, для чого и волности козацкое годной новому з давнимъ уживати не доводится”, та висунувши звинувачення – “яко тежъ тое утикачови нестаточне чинили”, наказав, щоб “всѣ тые хочъ старіе козаки, якіе безвременно з Войска поворочавшися до домовъ поприходили, а нові всѣ, под послушенство монастиря Новгородского были подвернены, кромъ тыхъ давнихъ, що в Войску працовали и працовати хочутъ статечне”, таким

чином монастир не лише повертав до свого підданства своїх посполитих, але ще набував нових підданих з числа тих козаків, що жили на його землях, а тепер були виписані з козацького реєстру (універсал від 6 вересня 1687 р.)[50]. Для проведення такої політики гетьман звичайно вживав спеціальні заходи для виявлення дезертирів, за приклад можна навести його універсал від 2 серпня 1701 р., виданий на початку Північної війни, яким військовий товариш Т. Радич уповноважується для обліку козаків Лубенського полку, що не вирушили зі своїм полковником в похід, в ньому Мазепа проголошував "же многое число легкомыслного и непостоя*н*ного пол*к*у вашого Лубенского товариства, не чинячи своей пови*н*ности доси*т*, и не хотячи на нинѣшной …службѣ з паномъ полковникомъ своимъ попрацовати, и указы наши гетманскіе легце собѣ важачи, самово*л*не в домахъ своихъ поотавалися, на которихъ легкомыслниковъ… немалую имѣемъ уразу и гнѣвъ нашъ, та*к* посылае*м*…Тимофѣя Радича, товариша войсково*го*, злецивши ему и приказавши, жебы тыхъ осталцовъ зревизовалъ, и кождого именно, в реестръ написавши, вѣдати намъ донеслъ, а мы знатимемъ, якое имъ за тое преслушаніе и самоволство наказаніе учинити"[51]. Втім очевидно, що найбільш типовим покаранням було переведення козаків в стан тяглих посполитих.

15 листопада 1688 р. Мазепа, посилаючись на волю царя та свою з старшиною ухвалу "жебы нѣгдѣ ново козаки з тяглыхъ людей не уписовалися въ реестръ козацкій" наказав новомлинському сотникові та нехаївському отаману, щоб "тыхъ новиковъ, которіе на свой упоръ покозачившися, першій разъ сего лѣта и такъ розного лѣта до войска ходили, а нѣгдѣ военной оказіи не узнавали, и не видѣли, знову до громадъ привернули, якобы оные по прежнему знову тяглость звычайную и повинность вшелякую… отдавали", в даному випадку йшлося про повернення цих недосвідчених козаків, що покозачилися нібито самовільно, у підданство компанійського полковника Іллі Новицького[52], але важливим є застереження, що він не стосується тих з них, що брали участь у бойових діях, які таким чином остаточно легалізували свій перехід в козацтво.

В універсалі від 27 жовтня 1695 р., звинувачуючи понурницького сотника в прийомі на козацьку службу підданих Новгородської (Сіверської) архімандрії, – "же вы им велми поблажаете", та забороняючи це робити, гетьман водночас знову вважає слушним послатися не лише на свій "войсковой приговор", але й на те, що "монаршый… указ того забороняет, абы никого з козацтва в тяглость, а з тяглости в козацтво не приймовано", мовляв треба дотримуватися настанов Москви, що зрештою було не зовсім щиро і до того ж підривало авторитет самого гетьмана, як правителя Гетьманщини[53]. Таке посилання, як на свій наказ, так і на царський, присутнє і в оборонному універсалі (яким заборонялося приймати тяглих людей в козаки) виданому на прохання військового товариша А. Зіневича – на Стахорщину, від 17 грудня 1696 р.[54]

В деяких інших універсалах, зокрема, від 11 листопада 1696 р. та 11 січня 1698 р., виданих Ніжину[55], від 14 липня 1700 р. – Києву[56], від 6 березня 1703 р. – вдові генерального обозного Василя Борковського Марії[57] заборона гетьмана приймати підданих в козацький реєстр не містить згадки на царський наказ.

Проте, не можна сказати, що сам Мазепа завжди послідовно слідкував за дотриманням свого наказу щодо заборони покозачення тяглих посполитих. На-

приклад, звернувшись до підданих вдови сина гетьмана І. Самойловича Семена Марії Семионівни в слободі Семенівці, з докором за їх непокору та наказуючи їм "абысте такового не чинили противенства", в той же час Мазепа цим підданим обіцяв: "А що ся тичет сторони тих, которие там козаками быти хочут, теды любо мы каждого годного и способного неотженемо з реестру козацкого: однак тепер, поневаж еще нигде в войску не працовали, повинны кормити сполне с посполитими людми людей войсковых" (наказ від 13 квітня 1690 р.)[58]. Щоправда, ця обіцянка була викликана ситуативними причинами з огляду на черговий похід, що готувався на південь. І хоч після походу, наприкінці року семенівським козакам з колишніх підданих, що воювали, було доведене наступне "абысте вы, козаки тие, зоставлены були при козацкой волности, котрие сего прошлого лета, по указу нашом на службе монаршой под Казикерменом найдовались", але при цьому їм повідомлялося "если бысте вы якого человѣка з тяглих людей важилистеся до своего козацкаго реестра приймовати, теди далисмо такую моц панеи тоее слободки, абы она такового брала под свое послушенство" (наказ від 6 грудня 1690 р.)[59], тобто новоспечені козаки з посполитих, які були прийняті в козацький реєстр після походу були непотрібні, якщо немає війни, то немає й збільшення козацького реєстру, тепер приймання посполитих до козацтва було шкідливим, як таке що порушує права державців.

Неприємною для державців стороною приймання в козацький реєстр, нехай навіть обмеженого числа колишніх посполитих, було те, що вчорашні селяни нерідко використовували новий статус, щоб на своєму постійному місці проживання допомогти звільнитися від підданства іншим посполитим. Наприклад, ті ж семенівські козаки, взяли підданих Марії Семионівни в Семенівці, яким очевидно не вдалося стати козаками, під свій захист. Мазепа через рік змушений був видавати ще один наказ до семенівських козаків, цього разу з приводу невтручання козаків у справи посполитих, "абысте жадного не заступали человѣка от тяглости, контентуючися каждый козак своею волностю" (наказ від 25 листопада 1691 р.)[60].

Крім того в усіх випадках переходу посполитих в козаки, державці втрачали ділянки землі, що були ними прямо надані посполитим у використання, або відчужені різними шляхами і залишені за селянами, в обох випадках в обмін на використання їх праці. Ділянки козаків, з колишніх селян, ставали козацькою землею. Ці "вкраплення" козацьких господарств у маєтностях і селах різних державців постійно згадуються в універсалах Мазепи, хоч звичайно значна частина земельного фонду козаків склалася ще за часів Хмельниччини.

Тому, підпорядковуючи після усунення білоцерківського полковника С. Палія Гетьманщині смугу земель на Правобережжі, гетьман й там проводив політику обеження запису посполитих в козацький реєстр. Підтверджуючи 10 вересня 1707 р. права Київського Видубицького монастиря на село Таращичі та хутір Прутилець Мазепа обумовлював, що "Если бы засъ в Таращичахъ, албо в хуторѣ мененномъ, обыталися таковие люде, которыи самоволне, над воисковое постановлене і нашъ указъ, вновъ недавно одорвавшися от громады, в компутъ козацкій повписовалися, то таковыхъ позволяемъ знову, хочъ і поневолне, до громады привернути"[61].

Оскільки відбувалися спроби відчуження землі державців через породичання посполитих з козаками, то відносно таких шлюбів було надано відповідні роз'яснення гетьмана на захист державців, як наприклад в універсалі від 27 серпня 1701 р.на захист володінь Переяславської єпископії – "если бы вдова мужицкая пойшла за козака, албо дочка была была отдана замужъ козаковѣ, то і таковимъ способомъ кгрунтовъ мужицких и жадних добръ нерухомихъ козаки по жонах своихъ себѣ горнути і привлащати не маютъ"[62].

* * *

Такі державці як монастирі намагалися закріпити за собою право судити своїх підданих селян. Звісно посполитим, якщо вони потрапляли окрім поземельної ще й в судову залежність, було значно важче зберегти свої права вільних землеробів, що мали право і могли покинути державця, якби цього вимагали їх інтереси. Тому піддані монастирів в свою чергу намагалися перебувати під козацьким судочинством. Але в цьому конфлікті інтересів Мазепа стає на бік монастирів. На скаргу ігумена Максаківського монастиря Г. Кердановського на козацьку старшину в цьому та інших питаннях, гетьман щиро чи вдавано обурюється поведінкою борзенського та шаповалівського сотників і отаманів "же вы, не знати *од*кол взявши смѣлост тую непотребную, ездячи в села их, важитися судити ихъ люде*й* и здирства, хочъ за малую якую справу, з люде*й* чините, такъ же пере*д* шлюбами куници брати и мужиковъ в козаки вписовали, на що вамъ ни од кого жадного позволеня не было", а відтак наказує "абысте перестали болше*й* ты*х* пересудовъ, нехай оны люде суд*ят*ся пере*д* тимъ, пере*д* ки*м*ъ имъ належи*т*, такъже и куницу пере*д*шлюбную до своего м*он*ас*ти*ра неха*й од*даю*т*. Козаковъ в р[еестръ] бо*л*ше*й* не вписовати и тые тепе*р* вписаные неха*й* роб*ят* м*он*ас*ти*реви свою повинно*ст*" (універсал від 12 листопада 1687 р.)[63]. Цікаво, що в цей же день Максаківський монастир добився від гетьмана захисту своїх прав і у земельному конфлікті з менським сотником[64].

* * *

Одним з перших істориків, що звернув увагу на виникнення такої соціальної групи за часів Мазепи як підсусідки став М. Костомаров, який помітив що: "Некоторые посполитые… находили уловку избавиться от тяглостей, падавших исключительно на посполъство: они продавали – часто фиктивно – свои дворцы и грунты козакам, а сами оставались с теми же дворами и грунтами, числясь козацкими «подсуседками»… и не несли повинностей, лежавших на посполитих… гетман, узнавши об увеличении числа таких «подсуседков», в 1701 году своим универсалом поворачивал их снова в разряд посполитых, так как в тех городах и селах, где происходили такие самовольные перехождения, посполитые, умаленные в своем числе… не в силах уже были содержать охотных козаков"[65].

Цей дійсно дещо оригінальний спосіб позбавитися підданських повинностей, як помітне соціальне явище припадає саме на часи Мазепи. Документи свідчать,

що внаслідок підселення посполитих до сусідів, переважно, але необов'язково, до козаків, господарства таких посполитих, відомих як підсусідки, нібито розчинялися як об'єкти оподаткуваннння та визискування, хоч реально вони нерідко продовжували існувати, до того ж частина з цих селян намагалася використовувати землі, які вони обробляли й раніше, хоч по суті ці землі мали вважатися ними орендованими, оскільки верховне право на них належало певним державцям. Але за нових обставин такі державці не могли примусити посполитих виконувати підданські повинності. Натомість підсусідки допомагали легкою роботою господарям, до яких присусідилися. Хоч Мазепа почав реагувати на виникнення цієї проблеми досить швидко, а не в 1701 році як вважав Костомаров, "проблема" підсусідків так і не була вирішена гетьманом до закінчення його правління, незважаючи на те, що з нею постійно боролися.

Вже з універсалу Мазепи від 12 лютого 1689 р., зі скарги чернігівського архієпископа Л. Барановича, з'ясовується, що лише в такій його маєтності як містечко Мрин з прилеглими до нього селами перебуває 78 підсусідків, які, незважаючи на те що продовжують користуватися церковними угіддями, не тільки йому нічим не допомагають, але й не утримують розміщене тут для постою охотницьке товариство, і лише "тилко на нѣякого старшого своего в мѣстѣ будучого (тобто у Мрині) сѣно косятъ, греблю кидаютъ и до двора его звозятъ, а в осенѣ тому старшому роковую повинность от робочой товарини по золотому грошей и осипъ належитій даютъ, а болшей жадной тяглости не знаютъ". Що це за мринський спритник, який не без користі для себе використовував працю підсусідків, з документу незрозуміло, проте гетьман тут визначає, що всіх підсусідків, що мають свої двори і грунти, і яких вдасться розшукати, належить повернути до підданства архієпископу, при цьому він, посилаючись на царські статті, повідомляє, що в козацьких дворах підсусідки можуть мешкати, але тільки такі, які не мають власного господарства[66] (тобто голота, з якої, власне, всеодно нічого взяти). Цікаво, що в Коломацьких статтях 1687 р. про підсусідків взагалі не згадується.

Невідомо, яку користь здобула в той час від цього універсалу Чернігівська архієпископія, але те що ефект від наказу гетьмана не був довготривалим підтверджує видання архієпископії нового універсалу від 14 червня 1700 р. з цього ж приводу – про заборону козакам приймати в підсусідки підданих архієпископії в Чернігівському і Ніжинському полках – в с. Уланові, Тулиголовах, Обложках, Бистрику, Ушні та в тому ж таки містечку Мрині, причому з універсалу з'ясовується, що в Бистрику підсусідків приймав до себе кролевецький сотник[67], тобто представник старшини, що мав владу і навпаки мав би слідкувати за дотриманням розпоряджень гетьмана відносно заборони переходу селян в підсусідки.

Універсал Мазепи від 7 лютого 1701 р., містить скаргу архімандрита Чернігово-Єлецького монастиря Никона, що багато монастирських підданих з сіл Серединки і Надинівки "ухиляючися от кормленя компанейцовъ и іхнихъ подданскихъ тяжестей, попродавши свои хати, поудавалися до дворовъ козацкихъ в подсусѣдки, где живучи, кгрунтовъ своихъ заживаютъ свободно, без отбыванія жаднихъ монастиревихъ належнихъ повинностей і выстатченья компанейцомъ обыклого на мѣсяцъ контенту". Ці підсусідки знаходилися під захистом козаків,

а ті піддані, що залишилися в своїх хатах, були просто не в змозі утримувати компанійців згідно затверджених раціонів. Мазепа тут так само забороняє козакам захищати своїх хазяйновитих підсусідків, проте обумовлює, що підсусідки "которые в козацкихъ хатахъ живучи, жаднихъ своихъ кгрунтовъ не маютъ, а тилко на услузѣ господаровъ своихъ будучихъ, самимъ у людей заробкомъ живятся, от тихъ подданскихъ тяжаровъ нехай будуть волны"[68].

Аналогічні універсали видавалися постійно, в універсалі від 22 липня 1690 р. наданому київському митрополиту на обширні маєтності, як на Лівобережжі, так і на Правобережжі (на Київщині), зазначається, аби "жаден... не важился... людей тяглихъ, такъ в козацтво потягати, яко и в сусѣдство пріймуючи от повинностей подданских заступати"[69], такі самі вимоги в універсалі від 4 квітня 1699 р. та 22 грудня 1707 р. щодо підсусідків в с. Омбиш – підданих Омбишського монастиря[70] та в універсалі від 27 серпня 1701 р. щодо підсусідків в маєтностях Переяславськоїєпископії[71].

Ситуацію з підсусідками дещо заплутують обставини переходу посполитих в підданство, а саме ними керувалися підсусідки, захищаючи свої права на землю. За скаргами державців відтворюються два можливих варіанти такого переходу, але неясно який з них був превалюючим, а тому чим диктувалася поведінка більшості підсусідків при захисті своїх земельних прав.

У першому випадку піддані, отримавши у спадок від батьків та дідів грунти, які були надані тим в користування державцями за виконання певних робіт, разом з цими грунтами успадковували і обов'язки щодо їх виконання, що фактично й робило їх підданими, принаймні в такому напрямку начебто еволюціонувало звичаєве право. Селяни що успадковували таку землю не мали навіть тих п'яти, десяти чи п'ятнадцяти років "слободи", яку мали їх батьки, а одразу повинні були виконувати обумовлені повинності. Підсусідництво начебто дозволяло селянам уникнути цього, проте, переходячи у підсусідки до козаків вони намагалися не тільки позбутися підданських обов'язків, а й зберегти успадковану землю, що особливо й обурювало державців. Тобто такі підсусідки начебто намагалися привласнити те, що їм не належало.

У другому варіанті треба враховувати, що значна частина землі з часів Хмельниччини фактично належала самим селянам. І якщо сіножаті здебільшого представляли громадські угіддя (при цьому кожна громада ревно слідкувала за непорушністю кордонів своєї громадської землі іншими громадами), то земля, яка використовувалася для землеробства, завжди мала конкретного господаря, що особисто нею розпоряджався. Однак ця земля, набута на правах займанщини, або на інших правах, далеко не завжди була оформлена майновими документами, внаслідок чого для держави вона була "нічийною" вільною землею, яка за часів Самойловича і ще більше за Мазепи почала широко роздаватися державцям, іноді цілими селами, причому в них земельні права визнавалися як правило лише за козаками, тому селяни, що на ній проживали, рано чи пізно після певного "привчання" повинні були потрапити у залежність від нового легітимного землевласника та виконувати певні роботи на його користь. Претензії державців на працю посполитих виникали з тієї підстави, що вони вважали землю отриману від влади своєю разом з ділянками селянської землі, що були в неї "вкраплені", а

селян лише їх користувачами, які якщо ними користуються, повинні були за них відробляти. Неоформлене купчими, чи іншими документами, володіння земельними угіддями селянами (але не козаками) державцям вигідно було розглядати як їх самозахоплення. Інша річ, що ображені селяни, вважали зовсім по іншому, тому не бажаючи визнавати ні підданства, ні втрати землі шукали вихід із становища у підсусідництві.

Коли архімандрит Новгородського монастиря Никон скаржиться на монастирських підданих "в маетности ихъ селѣ Мизинѣ", де багато посполитих людей "власныи дѣдизніи и отчистіе оставивши свои домовки и кгрунта, поуходили в доми козацкіи на мешкане", то тут якраз в першу чергу і звертають на себе увагу згадані, невідомо якого походження, дідичні та батьківські землі селян, що стали підсусідками (універсал від 21 червня 1702 р.), і коли гетьман тут забороняє козакам приймати монастирських підданих у підсусідки і захищати їх від притягнення до монастирських повинностей[72], то для з'ясування мотивів розпорядження Мазепи набуває цілком певного значення питання, що це були за підсусідки, і як давно володіє монастир зазначеною маєтністю в Мізині.

З цього ж універсалу з'ясовується, що гетьман забороняє козакам також скуповувати у посполитих грунти, за що визначає покарання "мѣлъ бы якіи колвекъ кгрунта у тяглихъ людей подданых монастирскихъ куповати хто, и продавцовъ оныхъ в свое заступленіе пріймовати, таковій не тилко гроши за кгрунтъ данніи тратити маетъ, але и значного отъ насъ, гетмана, не увойдетъ караня"[73]. Проте відомо, що купчі угоди на землю фіксувалися козацькими та міськими урядами, ці документи включали типові формулювання, які беззастережно засвідчували, що земля яку продає продавець належить виключно продавцю і він має право її продати, а в тих рідкісних випадках коли це було не так, (наприклад, відомі спроби продати землю колишнім власником ще раз іншому покупцю) шахрай за судовим рішенням розшукувався по всій території Гетьманщини. Те, що в сфері купівлі-продажу існував певний порядок, засвідчують як збережені міські актові книги, хай і нечисленні, так зрештою і окремо вцілілі тисячі купчих листів тих часів. Їх вивчення переконує, що продаж посполитими землі, яка їм не належала, був просто неможливим. Отже, посполиті в даному випадку, імовірно, продавали свою землю, прагнучи позбутися з своєї шиї нав'язаного їм монастирського підданства, але виявлялося що робити цього вони відтепер не мають права.

Накази гетьмана до сотників з вимогою не тільки не приймати посполитих в козаки, а й подбати, щоб підлеглі їм козаки не приймали до себе їх як підсусідків, видавалися також і інтересах інших державців, зокрема такими є накази до моровсьского сотника стосовно підданих київського митрополита В. Ясинського (накази від 3 серпня 1703 р. та 4 січня 1704 р.), при цьому зазначалося, що в усі полки було розіслано наказ "дабы козакъ каждый… на своей козацкой волности зоставалъ, а посполитый всякий посусѣдокъ посполитую тяглость зналъ[74].

Щоправда, козаки всеодно приймали до себе підсусідків, проте останні мали з цього небагато користі, оскільки офіційно звільнялися від повинностей лише ті підсусідки, що не мали ніякого майна. Це демонструє вирішення ситуації з утриманням п'яти військових товаришів з охочекомонного полку Пашковського

в Мринській сотні, куди гетьман направив свого посланця Я. Книша для виявлення "всѣхъ тяглих людей", у цьому випадку гетьман розпорядився "абы тяглые люде, якіе у козаковъ въ по*д*сусѣдка*х* живу*т*, а свои*х* кгру*н*товъ осѣдли*х* не маю*т*, о*д* тоей належитос*ти* вис*тат*ченя были волными", а які "въ по*д*сусѣдкахъ у козаковъ живу*т*, а свои кгрунта особно пашу*т*, або пущаю*т* оные к ины*мъ* людемъ себѣ въ прибѣлъ, абы до тое*й* повинности без жа*д*ное о*д*мови належали" (універсал від 27 травня 1696 р.)[75].

1 листопада 1696 р. Мазепа видав ще один універсал у справі підсусідків Мринської сотні, в якому конкретизував, що до числа тяглих людей не відносяться підсусідки-наймити – "по*д*сусѣ*д*ки, которые в двора*х* козацки*х* мешкаючи, на чужие кгрунта, свои*х* не маючи, з плугами, се*р*пами, косами для заробку ходя*т*, до по*д*данскои тяглости належати не маю*т*"[76], звичайно було б дивно, якби з них ще й вимагали виконання на чиюсь користь повинностей, але це розпорядження принаймні доводить, що навіть безземельні селяни мали можливість існувати за рахунок найманої праці, а державці могли наймати для обробітку своєї землі робітників, що є додатковим доказом, що українське суспільство в цей час було неготове до поширення панщини.

* * *

Безсумнівно, що Мазепа проводив політику спрямовану на побудову станового суспільства, в якому не лише козацька старшина й духовенство, але й рядове військове товариство мало посідати привілейоване становище. Певна проблема була в тому що козаки розшаровувалися в цей час на дві групи, до першої входили ті що набули підданих і наскільки могли використовували їх працю, до другої входила переважна більшість козаків, що самі обробляли свою землю. Оскільки такі козаки своїми руками дбали про свій добробут їх становище не можна було порівнювати зі становищем такої верстви як шляхта, чи принаймні з тим становищем, яке відповідало уявленням про місце шляхти в суспільстві, на противагу козакам першої групи, які цілком цьому уявленню відповідали. Проте обидві групи козаків формально і фактично належали до одного служилого стану, які разом з охочими (найманими) козаками складали військову силу Гетьманщини. Тому Мазепа більш-менш послідовно протягом всіх років правління намагався забезпечити податковий імунітет за усіма козаками незалежно від їх заможності, якщо вони були здатні виконувати свої військові обов'язки.

Вже на початку правління Мазепа подбав про збереження привілеїв козацтва, правове та соціально-економічне становище якого мало стати стабілізуючим чинником суспільного життя Гетьманщини, зокрема, відповідаючи на царські питання у відправлених 12 травня 1688 року до Москви статтях, гетьман заявляв, що не сподівається від військового поспільства "жадное противъ власти моей шатости", оскільки на відміну від Івана Самойловича "я ныне освободилемъ ихъ, яко то мелницы козацкіе, власнимъ ихъ иждивениемъ строеніе, десятины пщолныи и данѣ медовыи, а по нѣкоторых мѣстцахъ и роковыи обыкліи подачки опустилемъ, при якомъ моемъ поступку не мѣют они причины роптати на мою владзу", цікаво при цьому що в розумінні Мазепи "самыи в постоянствѣ

надежныи, яко тыи что имѣютъ нѣкоторыи подданых и обширныи осѣдлости, мелницѣ, землѣ и инъшіе угодя”[77].

Протягом всіх років правління майже у всіх виданих універсалах Мазепи, що стосувалися прав державців на землі і використання праці посполитих, обумовлювалося що козаки зберігають за собою всі права на свою землю, яка могла опинитися поміж земель наданих державцям, та що козаки не не можуть залучатися до будь-яких робіт на користь державців, в селах яких вони проживають – ці норми за будь-яких обставин мали залишатися непорушними.

Іноді про ці козацькі привілеї мовилося більш розгорнуто, але здебільшого про них лише нагадувалися, щоб підкреслити різницю між правами посполитих і козаків, коли йшлося про права державців та обов'язки посполитих, після чого в універсалах й містилися відповідні застереження, які були такими : “козаки однакъ, в томъ числѣ будучие, в реестрѣ воисковомъ наидуючіеся и Воиску працюючіе, маютъ быти при волностехъ воисковыхъ захованы”, “абы козаки, в ти*х* села*х* мешкаючіе, якіе стоя*т* в рее*с*трѣ козацко*м*, захованi были при свои*х* обиклих козацки*х* волностяхъ”, “а козаки ненарушне при своих мѣютъ найдоватися волностяхъ” і т. д.

Майнові універсали надані представникам козацтва становлять більшу частину від загальної кількості універсалів Мазепи такого призначення – близько 250 документів.

Половину з цієї кількості універсалів видано представникам старшини, таким що на момент їх отримання займали важливі посади в структурі козацької адміністрації, і які власне й представляли владу Гетьманщини різних рівнів (генеральна й полкова старшина, полковники і сотники).

Лише до деякої міри до цієї групи наближаються за своїм статусом городові отамани та охотницькі полковники. Городові отамани, насамперед полкових міст, що в 1650-1660 рр. користувалися значним авторитетом і нерідко в ті часи за відсутності полковників залишалися наказними полковниками в полкових містах, а по суті за значенням посад займали в полках друге місце, за часів Мазепи давно вже втратили колишній вплив, поступившись ним полковій старшині. Охотницькі полковники незважаючи на свій авторитет та військові заслуги, попри наближеність до особи гетьмана, взагалі не мали ніякого стосунку до цивільної влади. Частка універсалів надана представникам цих груп є незначною.

Другу половину зазначених універсалів, близько 120, надано тим предстаникам козацького стану, що на момент їх отримання не займали службових посад. Вони в свою чергу поділяються майже навпіл між значними військовими товаришами і військовими товаришами, власне козаками.

Цікавим є становище групи значних військових товаришів, або “знатных”, як вони називаються у зросійщених копіях. Жодних формально-юридичних переваг їх становище у суспільстві не надавало, проте вони користувалися впливом внаслідок своїх колишніх заслуг та завдяки зв'язкам, своїм особистим та своїх родів, в тому корпоративному середовищі, в якому вони жили. Серед них були, наприклад, колишні полковники, одні з них, втративши полковничі уряди, вже більше їх не повертали (Леонтій Черняк), інші повертали (Михайло Міклашевський), деякі не повертали самі (Леонтій Полуботок), проте полковниками ставали їх сини.

Ніякого офіційного статусу на заміщення вакансій значні військові товариші не мали, тим більше що козацькі посади були формально-виборними, а на рівні полків і сотень на обрання старшини до певної міри впливало козацтво, звичайно насамперед значне, яке зверталося з відповідними клопотаннями до гетьмана. Тому діти старшини, що не мали здібностей чи спритності батьків могли і не просунутися по службі. Щоправда, це не перешкоджало їм мати певний майновий статус, а збереження достатнього рівня заможності зрештою забепечувало їм шанобливе ставлення з боку влади, як до значних військових товаришів, хоч нерідко і без жодної для них практичної користі з огляду на службову кар'єру. Наприклад, сини лубенського полковника Леонтія Свічки Василь і Лук'ян спочатку отримують майнові універсали в рахунок колишніх заслуг батька та їх майбутніх заслуг (універсали від 14 грудня 1694 р., та 24 жовтня 1699 р.)[78], а через кілька років, отримуючи чергові підтвердження на володіння, вже називаються значними військовими товаришами, хоч ніяких особливих заслуг за цей час і не виявили (універсали від 20 жовтня 1702 р., від 9 жовтня 1706 р. та 4 березня 1707 р.)[79].

Втім, якщо йшлося про потребу підкреслити військові заслуги якоїсь відзначеної особи, то для цього завжди знаходилися потрібні евфемізми, як, наприклад, в універсалі від 6 січня 1689 р., виданому Леонтію Черняку, де мовилося "маючи мы гетманъ власть в Малоросии всякие порадки устроевати и по го*д*носты особъ у Войску заслужоных доволствовати нашою ласкою и наданьем, по прошении пана Леонтия Черняка стверждаемъ ему симъ наши*м* ге*т*манскимъ унѣверсало*м* и цѣло при немъ заховуемъ село Кгавронцѣ... а то для го*д*нихъ его и вѣрнихъ ку пресвѣтлѣйшому монаршому престолу о*т* молоди*х* лѣтъ до шедивого волоса у Войску Запорожскомъ, працовите з нещадѣниемъ здоровя своего ложенихъ, услугъ"[80].

Майнові універсали козацтву становлять собою як надання, так і підтвердження надань. Можливі префенції від їх отримання були різними. Якщо старшина за часів Мазепи, що могла отримувати у користування цілі села, а то й містечка, набувала значні маєтності приватним шляхом, на які отримувала підтвердження, то заможні козаки здебільшого на основі своїх прав домагалися звільнення побудованих ними млинів від військових податків, отримували дозволи на осадження слобід та заснування хуторів і т. п. Щоправда, те що могло собі дозволити військове товариство, ще більшою мірою могла собі дозволити старшина, окремі представники якої займалися будівництвом млинів та заснуванням поселень із значним розмахом.

Найменше могли скористатися з таких дозволів незаможні козаки, проте їх інтереси, як господарів землі, яку вони обробляли, були надійно захищені. Коли окремі державці спробували пред'явити претензії на козацькі ділянки, то дістали різку відсіч з боку самого гетьмана, який в універсалах від 20 листопада 1691 р. у Київський та Ніжинський полки (а очевидно були універсали і в інші полки) заявив: "що колвекъ добръ рухомихъ и лежачихъ, першихъ лѣтъ войны Хмелницкого, отвагою рицерства Войска Запорозкого зостало отнято и завладѣно, і уже черезъ такъ немало лѣтъ утвердилося козацкимъ заживанемъ, чтобъ жадная рѣчъ не повинна бити отъ козаковъ отбирана"[81].

Реєстрові козаки звичайно при бажанні досить легко могли змінити належність до сотні чи полку, тобто не були зобов'язані служити і жити весь час на одному місці. Хоч, якщо вони змінювали місцепроживання, то для безпроблемного внесення їх до козацького реєстру на новому місці вони мали подати докази своєї належності до козаків. Зокрема, в одному з універсалів київському магістратові (від 14 липня 1700 р.) Мазепа щодо цього давав такі роз'яснення – "если хто изъ стороны до Кіева на мешканье прійдеть, а заслугъ и працъ козацкихъ, то есть если въ якомъ полку или городѣ козаковалъ, явнимъ свѣдоцтвомъ не окажетъ, абы кажній таковій в мѣскомъ былъ послушенствъ, а не въ козацкомъ реестрѣ"[82].

Загалом, незважаючи на певне майнове розшарування, можна вважати, що в часи Мазепи, на відміну від посполитих соціальне становище яких дійсно дещо погіршилося, козацтво користувалося достатніми правами, щоб не нарікати на свою долю, тому то в 1708 р., коли дійшло до відкритого конфлікту між гетьманом і Москвою він небезпідставно розраховував на його підтримку. Адже козаки могли передбачити погіршення свого становища в недалекому майбутньому, оскільки відношення до них з боку царя Петра та його оточення під час Північної війни було відверто презирливим, які їх сприймали не краще, а то й гірше, ніж набраних з кріпаків та навербованих з різних волоцюг і пройдисвітів рекрутів з Росії. Між тим в Україні козаки були землевласниками, які не обкладалися податками, тобто привілейованим станом. Те, що й старшина, яка перебувала при Мазепі, початково сподівалася на підтримку козацтва видно з наказу миргородського полковника Д. Апостола від 16 листопада 1708 р.[83], який вимагав від своєї полкової старшини виступити з козаками на з'єднання з Мазепою в Гадяч, а також виловлювати і присилати до нього посланців з грамотами від царя Петра і нового гетьмана Скоропадського. Псевдообраний 6 листопада 1708 р. ставленик Петра, звичайно був узурпатором з погляду усталеної влади Гетьманщини. Проте реакція козацтва на знищення населення Батурина російськими солдатами та проведені царем псевдовибори Скоропадського була млявою. Зрештою, виявлена більшістю козаків дивна байдужість до подій, в яких вирішувалося майбутнє Гетьманщини, фактично стала зрадою не лише свого гетьмана, насамперед вона була зрадою інтересів свого стану, значення якого в наступні роки різко впало. В цьому розумінні, чого варте лише використання козаків на канальних роботах на Ладозі, куди їх запроторив Петро І, де багато тисяч з них загинуло, а також проведене створеною царем Малоросійською Колегією обкладення козаків поборами. Очевидно, що причини пасивної поведінки більшості козаків під час війни між росіянами і шведами в Україні ще потребують прискіпливого об'єктивного дослідження.

* * *

Відчутним тягарем для підданих державців, щоправда, не тільки для них, а й інших посполитих, що не перебували у підданстві, була така повинність, як утримання компанійських козаків, військових, що перебували на гетьманській службі. Становище компанійців (власне, як охочекомонних, так і охочепіхотних козаків) відрізнялося від становища городових козаків тим, що вони не отримували землі

за свою службу, а мали за неї харчове і грошове забезпечення. Проте якщо гроші такі козаки отримували від гетьмана, то їх розміщення, надання їм провіанту, кормів для коней перекладалося на місця, де вони розташовувалися. Розміщувалися вони тільки у відведених для них місцях, оскільки рядові компанійці були безземельними то й становище їх у соціальному плані було досить слизьким, явно гіршим ніж в городових реєстрових козаків.

Компанійці були потрібні гетьману, щоб не залежати від городових полків, на які, враховуючи минуле, ніколи не можна було покладатися повністю. Те, що саме їх він вважав надійними людьми для виконання наказів, видно, наприклад, з пропозиції Мазепи царю в червні 1703 р. щодо впокорення Січі, для чого пропонувалося використати компанійців для блокади Запоріжжя "абы взявши от Киева, ажъ до самое Самары певных людей, то ест компанѣі и сердюковъ, понад берегом Днѣпровымъ и в певнихъ мѣстехъ и при многих осторожностях, абы того накрѣпко перестерегали, жебы жаднихъ ватагъ з городов, идучих до Сѣчи, непропускали, бо через тое, якъ хлѣбные запасы, так и Войско Сѣчи примножаются"[84].

Але якщо гетьманові були потрібні компанійці, то вони зовсім були непотрібні і обтяжливі для державців, в селах яких вони розташовувалися для постою. Тому утримання компанійців призводило до конфліктів між ними і державцями. Іноді це проглядає в універсалах. Наприклад, підтверджуючи права олишівського сотника Л. Шрамченка на село Смолянку, Мазепа обумовлює при цьому, щоб він "не заступалъ ... своихъ тяглихъ людей от станцій компанѣйскихъ и иншихъ войскових людей", універсал від 1 квітня 1697 р.[85]. Інший державця, Забіла, звинувативши в чомусь одного з охочих піхотинців, загалі намагався спровадити з свого села Обтова усіх таких, що в ньому були, на що Мазепа реагував наказом від 18 січня 1698 р. "абысте з того винного справедливости доходили, а симъ товаришомъ по прежнихъ господахъ, в маетности своей, станцію показали"[86].

Розташування компанійців певний час не мало чіткого порядку, що не тільки було обтяжливим для посполитих, а й створювало проблеми для утримання цих військових. Гетьман реагував на це універсалом від 30 січня 1698 р., яким визначив, що кінного компанійця мали утримувати 25, а піхотинця 20 господарств, наказ поширювався на територію усієї Гетьманщини[87].

Крім того, допомога по утриманню компанійців могла покладатися також і на козаків "котории нѣколи до войска не ходят, абы помоцними были людям тяглим в кормленю компанейцов и пехотного товариства" (універсал від 24 травня 1698 р.)[88], очевидно в даному випадку йшлося про козаків ветеранів, інакше, якби це були нововписані, то за нехтування своїх прямих обов'язків їх би напевне було просто повернуто до стану посполитих.

Цікаво, що посполиті, яким були нав'язані компанійці, зі свого боку досить ревно слідкували за тим, щоб наймані козаки виконували свої військові обов'язки, так жителі села Обтова відмовилися утримувати піхотинця С. Білоцерківця, скориставшись підставою, що він не взяв участі в літньому воєнному поході, тому гетьману довелося видавати спеціальний наказ (1 листопада 1698 р.), в якому він пояснював неучасть Білоцерківця в поході хворобою та наказував й надалі забезпечити його утримання[89].

На скромний соціальний статус компанійців вказує й такий випадок, що коли один з них одружився в селі Воловичі, яке належало Чернігівській архієпископії, на вдові місцевого війта, та прагнучи облаштуватися як реєстровий козак, намагався привласнити землю війта, отриману тим від архієпископії, йому не вдалося це зробити. Мазепа лише дозволив компанійцю тимчасово користуватися цією землею до повноліття сина померлого війта, який потім мав за неї відпрацьовувати, але за таке користування скасовувалося утримання компанійця, який мав утримувати себе сам (універсал від 25 січня 1704 р.)[90]. Між тим, як вже згадувалося, посполиті, яким вдавалося потрапити в козацький реєстр, залишали землю державців за собою.

Становище старшини компанійських полків звісно різко відрізнялося від становища рядового товариства, компанійські полковники були людьми заможними, вони з одного боку активно скуповували нерухомість самі, з іншого отримували від гетьмана села населені посполитими, як, наприклад, полковник Ярема Андрійович (універсал від 26 квітня 1689 р. – надання на село Порохню та підтвердження купленої нерухомості під Батурином і в Батурині)[91], полковник Григорій Пашковський (універсал 1698 р.) – надання на село Ромашкове з підтвердженням прав на куплені млини і грунти[92] та особливо полковник Ілля Новицький, який до того ж значну частину маєтностей набув ще за часів Самойловича, він не тільки зберіг маєтності за часів Мазепи, а й продовжував їх збільшувати (універсали від 12 вересня 1687 р. (2), від 27 липня 1689 р., від 21 квітня 1702 р. – на с. Щока, Ісачки, Окоп, Снітин, Кліщинці, Литваки, Нехаївка та інші володіння)[93].

* * *

Цікавим видається відношення Мазепи, власне української влади, щодо прав на територію Правобережної України. Як відомо поділ України по Дніпру (за тимчасовим винятком Києва) між Польщею та Москвою був зафіксований умовами Андрусівського перемир'я між цими державами в січні 1667 р. При цьому думкою українських державних діячів стосовно поділу України обидві сторони звісно не цікавилися, оскільки негативну реакцію українців на нього неважко було передбачити. Досягнута угода власне й була спрямована на те, щоб полегшити Польщі приборкання Правобережжя та допомогти Москві закріпитися на Лівобережжі. Українці реагували на це болісно, закінчилося все тим, що Брюховецький повстав проти Москви на Лівобережжі, а на Правобережжі Дорошенко прийняв турецьку протекцію, Україна до 1681 р. була постійним театром воєнних дій, внаслідок яких Правобережжя було спустошене.

Проте, здійснений 1667 р. поділ України Польща і Москва підтвердили 1686 р. умовами вічного миру з деякими змінами на користь Москви (відбулося невелике збільшення території Київської округи та перехід Запоріжжя в одноосібне підданство до царя, природно що Польща таким чином знімала й можливі претензії на землі Війська Запорозького Низового). В зв'язку з цим особливу увагу привертають статті III і VII договору 1686 р. Згідно статті III на Правобережжі до царя відходили землі навколо Києва (приблизно обмежовані правими притоками Дніпра Ірпінем і Стугною, включаючи м. Стайки за Стугною) та правобережні землі

Запоріжжя, кордони якого встановлювалися від місця впадіння Тясмина в Дніпро, не займаючи Чигирин, у напрямку Чорного лісу, тобто на південний захід від гирла Тясмина. Статус землі на правому березі Дніпра між Стайками і Тясмином визначався VII статтею, згідно якої лінія Ржищів-Терехтемирів-Канів-Мошни-Сокольне-Черкаси-Боровиця-Бужин-Воронків-Крилов-Чигиринперетворювалася на незаселену нейтральну смугу.

Проте, можна стверджувати, що в практиці державного життя українські гетьмани не вважали себе зв'язаними угодами 1667 і 1686 рр. Так, саме збільшення правобережної території Київського полку за договором 1686 р. очевидно теж було одним із наслідків такого невизнання. Принаймні, якщо у 1668 р. царські війська київського воєводи П. Шереметєва, в рахунок союзницької угоди 1667 р. допомогли полякам знищити містечко Стайки, яке контролював Дорошенко[94], то за угодою 1686 р. воно вже стало прикордонним містечком Київського полку.

До честі Мазепи він, так само як і попередники, переймаючись національними інтересами, наскільки було можливо, саботував всупереч Москві болісні для Гетьманщини норми договору. Гетьман намагався поступово взяти під свій контроль правобережну смугу землі вздовж Дніпра, починаючи від Придніпровського Полісся та закінчуючи кордонами Запоріжжя. Це завдання дещо полегшувалося тим, що за умовами вічного миру Середнє Придніпров'я повинне було залишитись незалюдненим, тобто польський уряд не мав права на його колонізацію. Щоправда, Польща так само мало зважала на цю норму договору як і Мазепа, і намагалася посунути контрольовані своєю адміністрацією кордони якнайближче до Дніпра. Ситуацію в цьому регіоні ще більше заплутувало відновлення тут в другій половині 1680-х рр., нібито під польською зверхністю, правобережного козацтва, яке втім всупереч Польщі діяло самостійно, претендувало на місцеву владу та дбало про запровадження тут власного полкового самоврядування.

Мазепа, слідом за Самойловичем, в частині своїх універсалів величає себе гетьманом обох боків Дніпра. Відомо 50 таких універсалів, щоправда 32 з них припадає на 1689 рік, 3 – на 1688, на інші роки по 1-2 універсали. Імовірно на початку 1690-х рр. царський уряд заборонив, чи не рекомендував гетьманові робити подібну вставку в свій титул, з чим і пов'язано її наступне зникнення, проте це не завадило Мазепі проводити політику на приєднання українських земель за Дніпром до Гетьманщини. Щоправда, фактично це робилося з огляду на можливу реакцію Москви і Польщі неофіційно, проте всередині самої Гетьманщини цілком впорядковано і досить відкрито.

Адміністрування на придніпровських територіях, що раніше входили до Канівського, Черкаського і навіть Білоцерківського полків було доручено переяславському полковникові, а територію Чигиринського полку передано у відання лубенського і миргородського полковників, це засвідчують як універсали Мазепи, так і універсали згаданих лівобережних полковників. Колишні землі Київського полку, що відійшли до Польського Полісся, біля Дніпра, іноді в універсалах постають як такі, що підлягають київському полковникові.

Зокрема, вже 17 вересня 1687 р. Мазепа підтвердив дозвіл київського митрополита (!) Гедеона Святополка Четвертинського зайняти Київському Кири-

лівському монастиреві Ржищівський монастир з селом Ячники та давніми монастирськими володіннями[95], розташованих в Переяславському (!) полку. А з огляду на польсько-російські домовленості правобережний Ржищів, колишнє місто Канівського полку, явно не міг підпорядковуватися лівобережному Переяславському полку. 9 лютого 1688 р. Київському Межигірському монастиреві підтверджуються володіння, серед інших зокрема і на село Чернин в Переяславському полку[96], розташоване проте на колишній території Білоцерківського полку, причому досить далеко від Дніпра, вглиб Правобережжя.

Частина універсалів адресованих на самочинно приєднувану територію Правобережжя до Переяславського полку, звернена до усієї військової старшини. 12 січня 1690 р. на скаргу ігумена Іосафа Кроковського – "же нѣкоторіе люде, пожитку собѣ шукаючие, в кгрунта их монастирскіе, на том боку Днѣпра будучіе, именно Кононецкіи, Савинскіе, втискаются" – гетьман видав оборонний універсал Київському Микільському монастиреві, заборонивши стороннім людям заводити сади і огороди та ставити пасіки на монастирських землях[97]. Тут, не зазначається полкова належність, земель (Конончa, раніше була на території колишнього Канівського полку), які втім закріплюються за монастирем загальною юрисдикцією Війська Запорозького. Лубенський Мгарський монастир за такою ж формою 24 лютого 1695 р. отримує оборонний універсал на монастирські пасіки на правому березі Дніпра за Мошнами[98]. За іншими документами втім видно, що ці райони також було передано до Переяславського полку. Також, 16 жовтня 1698 р. в Переяславський полк адресовано універсал за яким Київському Пустинному монастиреві передається містечко Конончa з прилеглими грунтами і пасіками та дозволяється відновити на Росі Конончицьку греблю з млином[99].

Коли польський коронний гетьман відправив для осадження в Мошни своїх людей, це викликало різко негативну реакцію з боку Мазепи. Цікавим є те, що гетьман пославши у цій справі листа до переяславського полковника І. Мировича, сповіщав, що поляки не мають права осаджувати міст і сіл на відстані п'яти миль від Дніпра (32,5 км), а тому повинні вивести людей з Мошен та інших наново осаджених слобід[100]. Але ж такої норми стосовно Мошен в договорі не було, принаймні в ньому п'ятимильна смуга встановлювалася вздовж Стугни, а не Дніпра. Зрештою поляки в Мошнах, що мали за договором залишатися пусткою, всеодно не закріпилися.

З іншого боку себе Мазепа взагалі ніякими нормами зв'язувати не збирався. Зокрема, 30 вересня 1700 р., надаючи Переяславській єпископії всі грунти і маєтності давнього Терехтемирівського монастиря "зъ приданими вновъ от насъ селцами" (в колишньому Канівському полку), гетьман в універсалі прямо стверджував, що має "в Малороссии при урядѣ рейментарскомъ гетманства Войскъ его царского пресвѣтлого величества Запорожскихъ, обоихъ сторонъ Днѣпра совершенную моцъ и владзу"[101]. Серед універсалів в Переяславський полк, що стосувалися задніпровських володінь можна також згадати ті, що були надані тій же Переяславській єпископії – на дніпровські перевози (20 квітня 1701 р.)[102] та на маєтності Канівського і Терехтемирівського монастирів (7 квітня 1701 р.)[103], (27 серпня 1701 р.)[104] і (10 грудня 1701 р.), причому в останньому випадку видно що на цей час відбувалося тотальне освоєння Канівщини, оскільки окрім містечок

Терехтемирів і Межиріч підтверджувалися права єпископії на 28 сіл, слобід і хуторів, що були вже тут засновані або відновлені[105].

Серед інших надань – переяславському полковому осавулу С. Томарі – на Канівські грунти (31 травня 1702 р.)[106], та дружині переяславського полкового хорунжого Анастасії Сулиминій – на греблі, ставки та ліс біля Ржищіва (7 січня 1708 р.)[107]; Київському Пустино-Миколаївському монастиреві – на Конончу і Совин Луку (12 червня 1703 р.)[108]; Лубенському Мгарському монастиреві – на Домонтівський перевіз через Дніпро, на села Лозовку і Будище на Мошенщині (25 квітня 1705 р.)[109], підтвердження на ці села з наданням дванадцяти дніпровських озер (23 липня 1706 р.)[110], а також в села Мошенської сотні (30 липня 1706 р.)[111].

Був і зворотний процес, державцями з тепер вже правобережної частини Переяславського полку набувалася власність на лівобережній частині, що підтверджувалося універсалами Мазепи. Канівському дозорці П. Гриневичу було підтверджено грунти в с. В'юнищах Переяславського повіту (15 жовтня 1706 р.)[112], а терехтемирівському сотникові К. Іскрі було надано с. Городище (9 січня 1708 р.)[113].

Деякі універсали адресовані в Переяславський полк за Дніпро не мають зазначення полкової приналежності, зокрема надані Лубенському Мгарському монастиреві на пасіки під Мошнами на Правобережжі (24 лютого 1695 р.)[114]; Київському Пустино-Микільському монастиреві на Конончу з прилеглими грунтами під пасіки та на відновлення тут на Росі греблі і млинів (16 жовтня 1698 р.)[115].

На територію колишнього Чигиринському полку універсали спочатку також адресувалися в Переяславський полк, наприклад, саме цього полку стосувалося звернення в оборонному універсалі виданому 29 травня 1690 р. Києво-Печерській Лаврі на Бузуківську пасіку на річці Тясмин[116]. Проте пізніше, після фактично відкритого втручання в 1704 р. у справи за Дніпром, гетьман здається перерозподілив зони відповідальності лівобережних і правобережних полків на Правобережжі. Частково придніпровська Чигиринщина була віднесена до Лубенського полку, наприклад правобережний Бужин фігурує серед містечок Лубенського полку, землі яких розмежовувалися (23 вересня 1707 р.)[117]. Втім, тут нижче по Дніпру, універсали на Правобережжя іноді також адресуються неконкретно, – просто старшині, черні і людям усякої кондиції по обох боках Дніпра, як зокрема універсал наданий Київському Видубицькому монастиреві на Лебединські пасіки, який стосується Чигиринщини (24 травня 1707 р.)[118].

Щодо Київського полку, то й тут його межі гетьманом нерідко поширювалися досить довільно, наприклад за Київським Братським монастирем 19 червня 1693 р., окрім інших маєтностей закріплювалася Карпилівка[119], яка знаходилася на північ від кордонів правобережної частини полку.

Щоправда, універсали, які адресувалися на ті території, що напевне відійшли до правобережної Київської округи Київського полку, нерідко також не мають, випадково чи ні, відповідного звернення у полк, це – Київському Межигірському монастиреві на Которські грунти та млини – (10 січня 1692 р.)[120] і (10 січня 1696 р.)[121]; Київському Братському монастиреві – на село Плисецьке (29 липня 1702 р.)[122] та на містечко Стайки (15 липня 1707 р.)[123]

Треба зауважити, Мазепа усвідомлював, що чинність універсалів, адресованих на Правобережжя, залежала від того чи поширювалася на зазначені в них місця реальна влада польської адміністрації, чи вона була там ефемерною. Наприклад, надаючи маєтності київському митрополиту В. Ясинському (22 липня 1690 р.) як на Лівобережжі, так і в правобережній частині Київського полку, зокрема на Білгородку, на Трипілля, тобто в своїх кордонах, гетьман обгрунтовував ці надання долею закордонних маєтностей митрополії, яка "чрезъ отторгнене и отдалене всѣхъ своихъ старинныхъ маетъностей, в области Королевства Полского теперъ найдуючихся, в крайнее пришла знищеня"[124]. Аналогічною є мотивація надання маєтностей Київській митрополії і 16 червня 1695 р.[125] Київські монастирі, проте не остерігалися втратити отримане, коли гетьман видавав універсали на володіння, які знаходилися на південь та північ від правобережної частини Київського полку, вздовж Дніпра, території теж формально польські, або нейтральні, що не повинні були заселятися. До певної міри ці універсали відзначають претензії гетьмана на регіон, де йшла прихована боротьба за вплив між поляками та Мазепою, з долученням самостійних дій правобережного козацтва.

З огляду на помітну зміну політики гетьмана в цьому напрямку – від "прихоплення" шматків придніпровської території, що мала залишатися незаселеною, до поширення території Гетьманщини далеко вглиб Правобережжя – показовими є універсали Мазепи, видані ним у 1704 році на Правобережжі. Ще 12 липня під Паволоччю гетьман, звертаючись до шляхти Київського воєводства, повідомляв, що вирушив на Правобережжя не для того щоб порушити мир встановлений між Польщею та Росією, і не для підтримки тут бунтів свавільного народу, а для виконання союзницьких зобов'язань[126], що власне мало свідчити про відсутність територіальних зазіхань з його боку. Але, вже 1 серпня під Бердичівом Мазепа, оголосивши що з певних причин позбавляє С. Палія полковничого уряду, призначає замість нього на Правобережжі полковником Михайла Омеляновича, тобто з точки зору поляків явно робить досить сумнівне призначення, хоч гетьман усіляко й уникає згадувати що йдеться по суті про призначення полковника над певною територією, а саме Білоцерківщиною, та й універсал звернено з одного боку до колишнього товариства Палієвого полку, з іншого – до фастівських обивателів[127]. Втім, пересвідчившись, що Польща досить глибоко зав'язла у війні зі Швецією, 1 вересня під Фастовом Мазепа, надаючи черговий універсал, адресує його білоцерківському полковникові вже відкрито, до того ж він ним підтверджує права Анни Ліщанки Ханенчихи з сином на село Солов'їху, що розташоване фактично вже на Житомирщині[128]. Таким чином гетьман легітимізував Білоцерківський полк як адміністративну одиницю Гетьманщини, принаймні у своїх власних очах. З універсалу про протекцію димерському старості Ласці від 1 липня 1708 р. видно також, що на той час Мазепа вважав Білоцерківський полк вже цілком своїм, оскільки адресував універсал "нашим паном полковникомъ кіевскому и бѣлоцерковскому"[129].

1707 року було відновлено Корсунський полк. Ще 15 грудня 1706 р. Мазепа, надаючи універсал охочекомонному полковникові А. Танському на села Яхни і Микитинці у Корсунському повіті, адресує його до Війська загалом[130]. Проте,

коли 3 квітня 1707 р. гетьман видає наказ щодо захисту майнових прав Київського Пустино-Микільського монастиря на Осетровий острів у Конончі (на р. Росі) він його вже адресує корсунському старості Василю Ждановичу[131], з чого можна припустити, що ця територія не лише була вилучена з відання переяславських полковників, але й потрапила до складу оформленого тут Корсунського староства. Щоправда, таким воно очевидно було теж недовго, оскільки черговий наказ Мазепи від 27 серпня 1707 р. щодо недоторканості грунтів Ковшовацького монастиря адресовано богуславському і корсунському полковникові Самійлу Івановичу (Самусю)[132]. Імовірно староство в цей час трансформується у полк. Втім треба зазначити що сам наказ адресовано богуславському полковникові, і лише його зворот, де було вказано кому він призначений містить напис "богуславському і корсунському полковникові". Таке поєднання двох полків під орудою Самуся певною мірою начебто підриває припущення, що їх територія на цей час була розмежованою. Але 10 вересня 1707 р. видається універсал Мазепи вже цілком адресований корсунському полковникові, і в Корсунський полк (Київському Видубицькому монастиреві на с. Таращичі і хутір Прутильця в Корсунському повіті)[133], чим усуваються усі сумніви.

Ще південніше, на Чигиринщині, правобережна смуга була закріплена за Миргородським полком, що видно з універсалу миргородського полковника Д. Апостола від 22 липня 1705 р. наданого уласівському сотникові У. Сахненкові на землі розташований між Уласівкою, Криловим та річкою Цибульник, який звернений відповідно до старшини Уласівки, Городища і Крилова[134]. Дещо раніше 13 січня 1704 р. цей же уласівський сотник Сахненко одержав універсал Мазепи, що звільняв його тутешні правобережні пасіки від пчоляної десятини[135].

Загалом можна стверджувати, що до кінця свого правління Мазепа успішно здійснював реколонізацію правобережних земель, завершивши її у 1707 р. реорганізацією козацьких полків Правобережжя, як полків єдиної Гетьманщини.

* * *

У публікації частково збережені графічні особливості документів (залишено літери "і", "ї" та "ѣ", натомість замінені літери, що вийшли з ужитку: "ω" на "о", "ѳ" на "ф", "ѧ" на "я", "ѯ" на "кс", "ѕ" на "з" та "п" на "н", "ґ" на "г"). Виносні літери по можливості введені в рядок і передані курсивом. У всіх текстах розділові знаки розставлено залежно від змісту згідно з сучасними правилами. Суцільний текст розподілений на абзаци. Літерна "цифирь" у текстах замінена скрізь арабськими цифрами. Пошкоджені, а також непрочитані місця тексту позначені трьома крапками в квадратних дужках. Різночитання у копіях позначені підрядковими примітками.Всі документи мають заголовки, в яких зазначено дату (рік, місяць і число), місце написання, автора, адресата, означення змісту. Дати, якщо це спеціально не обумовлюється, всюди подаються за старим стилем. У тих випадках, коли дата в тексті документу відсутня, вона встановлена на підставі вивчення його змісту, а також пов'язаних з ним документів. У легендах зазначено місце зберігання документів, а також назви видань, в яких вони надруковані.

* * *

Даний збірник містить додатки. Перший з них включає 80 актів наказово-розпорядчих документів гетьманів, починаючи від Б. Хмельницького до І. Самойловича, до яких також приєднано універсал Кулаги-Петражицького за 1632 рік підписаний Богданом і Юрієм Хмельницькими. Ці документи не потрапили до збірників "Універсали Богдана Хмельницького" та "Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича" із даної серії, тому наводяться тут. Другий додаток – 129 актів, це документи старшини, полковників і сотників від часів Б. Хмельницького по роки правління І. Мазепи включно. Третій додаток містить лише один документ, це Конституція Пилипа Орлика, або Бендерська Конституція 1710 р., що відбиває еволюцію старшинської думки за попередню епоху, і є своєрідним водорозділом між першим та другим періодом існування Гетьманщини. Окремий додаток складається з списку місць перебування гетьмана Мазепи у 1687-1709 рр.

Для полегшення користування документами збірника також додано примітки, список скорочень, предметний, іменний і географічний покажчики та перелік документів.

Упорядники висловлюють вдячність установам і особам, які допомогли у підготовці до друку документів даного тому, зокрема: Дмитру Буріму, Олегу Купчинському, Ірині Стариковській, Ярославі Ленго, Ігорю Тесленко.

[1] Мякотин В. Очерки социальной истории Украины. – Т. 1. – Вып. 1. – Прага. – 1924. – С. 7.
[2] Лазаревский А. М. Малороссийские посполитые крестьяне (1648-1783). Историко-юридический очерк. – Киев. – 1908. – С. 1-2.
[3] Ефименко А. Я. История украинского народа. – Киев. – 1990. – С. 283.
[4] Борисенко В. Й. Курс української історії. – Київ. – 1998. – С. 272.
[5] Стороженки. Фамильный архивъ. К. – 1908. – Т. VI. – 3-я Пирятинская актовая книга. – Арк. 180. – Спр. 165.
[6] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 64.
[7] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 34.
[8] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 14, 33.
[9] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 473.
[10] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 52.
[11] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 128.
[12] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 139.
[13] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 143.
[14] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 96.
[15] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 219.
[16] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 288.
[17] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 364.
[18] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 444.
[19] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 115.
[20] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 220.
[21] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 234.
[22] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 245.
[23] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 231.
[24] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 289.
[25] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 154.
[26] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 351.

[27] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 424.
[28] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 342.
[29] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 493.
[30] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 328.
[31] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 296.
[32] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 271.
[33] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 285.
[34] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 296.
[35] Полонська-Василенко Н. Історія України. – Т. 2. – С. 176.
[36] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 353.
[37] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Додаток 2. Док. 80.
[38] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 41.
[39] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 51.
[40] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 124.
[41] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 125.
[42] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 141.
[43] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 163.
[44] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 253.
[45] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 343.
[46] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Дод. II. – Док. 27.
[47] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 73.
[48] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 137.
[49] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 327. Опублікований з датою 27 жовтня 1700 р.
[50] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 5.
[51] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 235.
[52] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 96-97.
[53] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 240.
[54] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 253.
[55] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 263.
[56] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 320.
[57] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 264.
[58] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 78.
[59] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 88.
[60] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 108.
[61] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 339.
[62] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 338.
[63] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 20.
[64] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 19.
[65] Костомаров Н. И. Мазепа. – Москва. – 1992. – Арк. 107.
[66] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 113.
[67] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 213.
[68] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 224.
[69] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 150.
[70] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 187, 344.
[71] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 338.
[72] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 252.
[73] Там само.
[74] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 382.
[75] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 153.
[76] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 159.
[77] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 34.
[78] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 225, 303, 304.
[79] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 361, 459, 470.
[80] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 47.
[81] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 106, 107.

[82] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 320.
[83] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Дод. 2. Док. 42.
[84] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 272.
[85] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 258.
[86] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 169.
[87] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 170.
[88] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 271.
[89] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 274.
[90] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 281.
[91] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 56.
[92] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 275.
[93] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 7, 8, 62, 250.
[94] Акты ЮЗР. – Т. 7. – С. 141.
[95] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 11.
[96] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 65.
[97] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 73.
[98] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 142.
[99] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 183.
[100] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 155. На думку О. Лазаревського лист датовано 1699 р.
[101] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 325.
[102] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 334.
[103] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 228.
[104] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 338.
[105] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 247.
[106] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 348.
[107] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 349.
[108] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 267.
[109] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 300.
[110] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 311.
[111] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 451.
[112] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 314.
[113] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 491.
[114] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 142.
[115] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 183.
[116] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 79.
[117] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 478.
[118] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 474.
[119] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 125.
[120] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 110.
[121] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 147.
[122] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 254.
[123] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 334.
[124] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 150.
[125] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 237.
[126] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 290.
[127] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 291.
[128] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 292.
[129] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 1. – Док. 503.
[130] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 321.
[131] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 325
[132] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 337.
[133] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 339.
[134] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Додаток 2. Док. 41.
[135] Універсали Івана Мазепи. – Ч. 2. – Док. 280.

УНІВЕРСАЛИ. НАКАЗИ

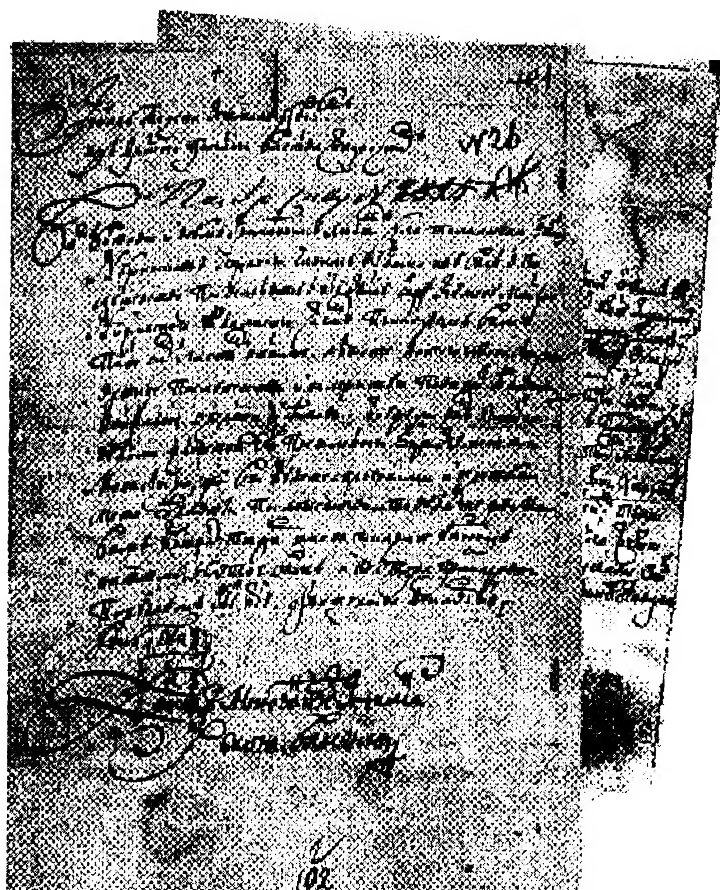

1687 рік

№ 1

1687, серпня 27. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про надання воронізькому козакові Степану Шкурі усіх прибутків з побудованого ним млина на річці Осот

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ *их* ц*а*рского пресвѣтлого величества Запорожскимъ.

Ознаймуемъ симъ нашимъ писаніемъ всей старшинѣ и че*р*нѣ Войска *их* царского пресвѣтлого величества Запоро*ж*ск*ого*, меновите пану полковниковѣ нѣжинскому, сотниковѣ воронижскому и всѣмъ, кому колвекъ о томъ вѣдаты на*д*лежитъ, понева*ж* Степанъ Шкура, козакъ сотнѣ Воронизск*ой*, за фундуше*м* и позволениемъ бившого гетмана, антецесора нашего, свои*м* власнимъ коштомъ и працею пофундовалъ греблю и построи*л* млинъ о двухъ кола*х* на рецѣ Осотѣ[1] без жадного посполитого ша*р*варку и помочи, з якого теди млина, любо за бившого гетьмана, антецесора нашого, двѣ части приходячи*х* пожи*т*ковъ онъ о*т*биралъ, а третую частъ на войсковие росходи брано, о*д*накъ ми, не нарушаючи жадною мѣрою волностей козацки*х*, в ста*тях* *их* царского пресвѣтлого величества положенни*х*, приворочаемъ ему з власного респекту н*а*шего реимента*р*ск*ого* и третую частъ войсковую владѣти, и позволяемъ ему того его млина всѣ припадаючие приходи о*т*бирати и оборочати на соби пожитокъ, в томъ аби ему ни от кого з ста*р*ши*х* и менши*х* не дѣялася жадная [в] владѣнию того млина перешкода и тру*д*ностъ, мѣти хочемъ и приказуемъ.

Данно в Батуринѣ[2], августа 27 *д*[ня], 1687.

Звишъименнованы*й* гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 2232. – Оп. 1. – Спр. 34. Копія.

---

[a] Перед підписом написано "в подлѣнномъ подписъ", після підпису у колі зазначено: "мѣсто печати".

№ 2

1687, серпень-грудень. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав володіння військового товариша Петра Романовського на село Басухин

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозскимъ.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ всѣмъ, кому о томъ вѣдати будетъ належало, ижъ, оказуючи мы респектъ нашъ рейментарскій, всякому до военныхъ працъ способному, и п: Петра Романовского, товариша войскового, ласкою нашою окрываемъ, заховуемъ при немъ сельце Басухинѣ ку [в]спартю домовому, хотячи его мѣти до дальшихъ працъ войсковихъ охочшого, варуемъ теды, и пилно владзею нашею гетманскою приказуемъ, абы ему в заживанню того сельца зо всѣми его приналежностями нихто найменшой не важилъся чинити перешкоди, войтови приказуемъ, абы с посполитими людмѣ отдавалъ ему пану Романувскому всякое послушенство, кроме козакувъ, которихъ на волъностяхъ заховуемъ.

Данъ з Батурина, д[ня], Року 1687.

Звишъменованній гетманъ, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 429. – Арк. 42. Копія.

№ 3

1687, вересня 1. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав значного військового товариша Якова Жураковського на село Щебру, на дві слободи та на шість млинів на річках Сліпороді, Свеї і Локні

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ их царского пресвѣтлого величества Запорожскимъ.

Ознаймуемъ симъ унѣверсаломъ нашимъ всей старшинѣ и чернѣ Войска Запорожского, а особливе пану полковниковѣ нѣжинскому, сотниковѣ глуховскому и кому о томъ вѣдати належит, иж респектуючи мы на значніе пана Якова Жураковского[3], знатного товарища войскового в Войску Запорожскомъ прислуги, на которих и в далшій час его повабляючи, приворочаемъ ему в полку Нѣжинскомъ, в сотнѣ Глуховской найдуючоеся, его слободу зъ малою[a] слободкою и село Щебру которих онъ и перед тимъ

[a] В копії написано "загалою".

уживалъ; до того просил нас онъ панъ Жураковскій, абысмо его млинки власнимъ коштомъ, на греблях власною працею засипаних, побудованніе, а именно, в селѣ Щебрѣ два, на рѣчцѣ Слепородѣ[4], в Лижинѣ еденъ, на рѣчцѣ Све[с]ѣ,[5] и в его слободках в Болшой еденъ, а в Меншой два на рѣчцѣ Локнѣ[6] стоячіе, зо всѣми при немъ заховали пожитками и для крѣпшого ему заживаня нашимъ рейментарскимъ обваровали унѣверсаломъ. Теди и мы и в томъ, прозбѣ его не отмовляючи, яко села преречоніе зо всѣми до них принадлежитостями, при немъ до ласки нашей заховуемъ, такъ и тіе млинки его всѣ, слушнимъ правомъ ему належніе, симъ унѣверсаломъ нашимъ ему укрипляемъ и потвержаемъ, которих сѣлъ войти зо всѣми посполитими мужами, яко повинни всякое належитое пану Жораковскому оддавати послушенство, такъ абы козаки, в тих селах мешкаючіе, якіе стоят в реестрѣ козацком, заховани были при своих обиклих козацких волностяхъ, якими преречоними селами, позволяючи мы пану Якову Жураковскому владѣт, мѣти хочемъ и приказуемъ, абы жаденъ з старшини и чернѣ и найменшой в томъ ему чинити перешкоди не важилъся.

Данъ в Батуринѣ, септевр: 1 [дня], 1687.

Звишменованний гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 56819. – Арк. 214-214 зв. Копія.

№ 4

1687, вересня 5. Батурин – Універсал Івана Мазепи місту Глухову про підтвердження прав на млини

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорожским.

Ознаймуемъ симъ унѣверсаломъ нашим всей старшинѣ и чернѣ Войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорожского, а особливо пану полковниковѣ нѣжинскому, сотниковѣ и атамановѣ глуховскому и всѣмъ, кому о томъ вѣдати належатиметъ, ижъ респектуючи ми на всегдашние города Глухова[7] росходи от переездов разних людей поселских дѣючіеся, заховуемъ при тамошном глуховском ратушу, колъ сѣмъ млинових, три на рецѣ Ясманѣ[8] на новой греблѣ под тимъ же мѣстом Глуховом, а чотири в селѣ Собичевѣ на рецѣ Шостце[9] найдуючіеся, якіе и пред тимъ при ономъ ратушу в наданя от антецесоровъ нашихъ зоставали, з которих то преречоних семи колъ розмѣровіе приходячіе пожитки, яко позволяемъ п: войту глуховскому з бурмистрами и мещанами чрез руки певнихъ и вѣри годнихъ шафаровъ, отбираючи на росходи мѣскіе ратушніе, до ласки нашой войсковой оборочати, такъ аби імъ нихто з старшини и чернѣ жадной и

---

[a] Перед підписом зазначено "в подлинномъ подписано".

найменшой в томъ перешкоди чинити не важилися, мѣти хочемъ и приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, септеврія 5, 1687 року[a].

Звишьменованний гетманъ, рукою власною[б].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 54621. – Арк. 130. Копія.

№ 5

1687, вересня 6. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл повернути до підданства Новгородському монастиреві козаків, що проживають у його маєтностях, з тих які самовільно покинули службу під час останнього військового походу

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорожским

Паномъ полковникомъ чернѣговскому, нѣжинскому и стародубовскому и всей старшинѣ и чернѣ, в тыхъ полкахъ найдуючойся, доброго отъ Г*оспо*да Б*о*га здоровя узичивши, ознаймуемъ: ижъ будучи тутъ у насъ в Батуринѣ височе в Б*о*гу превелебный его милость отецъ Михаилъ Лежайский[10], архимандрита монастира Новгородского[11], прекладалъ намъ, мѣючи собѣ за особливое то укривжене, же козаки прошлого лѣта, в маетностяхъ монастирскихъ ново до реестру козацкого повписование, любо движены были в походъ, теперешное войсковое дороги, посполу з іншими козаками, однакъ не дочекавши належитого в той службѣ конца, и намъ не хотячи тои праци войсковое давати, прежде времени поворочалися назадъ до домовъ своихъ, а теперъ волностями козацкими себе охороняютъ, и просилъ насъ, абысмо ихъ под послушенство монастирское привернули. Ми теды уважаючи самою слушностю, же козакъ нововписанный довгому такому, який от килкадесятъ лѣтъ, а инѣй з отца, албо з дѣда, праци войсковіи двигаетъ, годен быти не можетъ, для чого и волности козацкое годной новому з давнимъ уживати не доводится, яко тежъ тое утикачови нестаточне чинили, такъ имѣти хочемъ и приказуемъ, аби всѣ тые хочъ старіе козаки, якіе безвременно з Войска поворочавшися до домовъ поприходили, а новіе всѣ, под послушенство монастиря Новгородского были подвернены, кромъ тыхъ давнихъ, що в Войску працовали и працовати хочутъ статечне. Тут же и о томъ в семъ листѣ нашомъ докладаемъ, абы зо всѣхъ бортныхъ отчинъ, якъ посполитих, такъ и козацкихъ, до маетностей монастирскихъ належнихъ, медовая повинность до монастира Новгородского вся была отдавана, а а если бы козаки не похотѣли оной отдавати, теди теперъ отдавши, повинны тыхъ всѣхъ отчинъ бортныхъ

---

[a] Перед підписом зазначено "подлѣнний подписанъ тако".

[б] Після підпису написано "с подлѣннимъ читалъ войсковий канцеляристъ Андрей Марковичъ".

посполитимъ людемъ уступити; або вѣмъ кождій тое уважати можетъ, же тые бортные отчины не на приватныхъ особъ, же на властителей и державцовъ належати маютъ. И то все, абы иначей не было и повторне чинити хочемъ и рейментарско приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, септеврія 6, 1687 року.

Звыш менованний гетманъ, рукою власною[a].

ІРНБУВ. – Ф.2. – Спр.776. – Арк.1-2. Копія.
ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 19864. – Арк. 27 –27 зв. Копія.

№ 6

1687, вересня 7. Батурин – Універсал Івана Мазепи про затвердження права Федора Отрощенка збирати зі свого млина половину усіх прибутків

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого в*е*ли*ч*е*ства Запорожскимъ.

Всѣмъ, кому о томъ вѣдати належи*т*, а особливе пану по*л*ковникови нѣжи*н*скому, сотникови, атаманови и во*й*тови города Глухова озна*й*муемъ, и*ж* любо надалисмо були унѣве*р*саломъ наши*м* на горо*д* Глухо*в* млы*н* Федоро*в*ски*й* в селѣ Собичовѣ на рѣчце Шо*ст*це о дво*х* каменя*х* стоячи*й*, позволивши з него двѣ части розмѣрово*й* належитости на горо*д* о*т*бирати, а третую ча*ст* ме*л*никови о*т*давати. Одна*к* кгды досконале увѣдомилисмося, же господа*р* того млына Федоръ Отрушче*н*ко, обивате*л* собичоско*й*, завше в оказия*х* вое*н*ны*х* бывалы*й* и здавна в реестрѣ козацкомъ найдуючи*й*ся, уважае*т* тое быти слушно*ст*ю, абыся Федо*р* з свого пречоного млына всѣх приходячи*х* належити*х* пожитко*в* о*т*бира*в* половину, я*к* обыкло*ст* есть козацкая, въ чомъ во*й*тъ глуховски*й* з всѣми своими ко*л*легами не мѣе*т* быти спре*ч*ным; до того абы и нѣхто ему, Федору Отруще*н*ку я*к* з ста*р*шины, такъ и з чернѣ жа*д*но*й* и на*й*ме*н*шо*й* в томъ перешкоды чинити не важився, и сему нашому росказаню не былъ противны*й*, мѣти хочемъ и ре*й*ме*н*та*р*ско приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, септевріа, 7, 1687 року.

Звышъ мѣнова*н*ный гетма*н*, рукою власною.

На звороті написано: "Крѣпо*ст* Федоровая".

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 3659. – Арк. 2. Оригінал. Печатка військова.
ІР НБУВ. – Ф. 2. – Там само. – Арк. 1. Копія.

---

[a] Наприкінці зазначено: "Арх. Черн. Каз. Пал. 1616/2487".

№ 7

1687, вересня 12. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл комонному полковникові Іллі Новицькому побудувати млини на купленій ним греблі на річці Сулі

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ ц*а*рского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Запороз*с*ки*м*.

Всѣмъ кому о томъ вѣдати належи*т*, а особливе п*а*ну полковникови лубенско*му* і всей ста*р*шинѣ и чернѣ Войска Запоро*з*ского ознаймуемъ, ижъ прекладалъ намъ п*а*нъ Ілия Новицки*й*[12], полковникъ комо*н*ній, же купилъ онъ греблю вишей мѣстечка Снѣтина[13], под селомъ Ломаками, в полку Лубенскомъ[14], в сотнѣ Сенча*н*ской найдуючуеся, на рецѣ Сулѣ[15], за певную суму, якая в записѣ ему на тое о*т* продавца даномъ положена естъ. На которой то греблѣ любо почалъ южъ млини фундовати, однакъ для болшое крѣпости просилъ н*а*ше*го* на тое унѣверсалу, и для цѣлого построе*ня* онихъ млино*в* жадалъ рейментарского позволеня. Мы теди, респектуючи на его п*а*на Новицкого значние и го*д*ние в Войску Запоро*з*скомъ прислуги і в оказияхъ вое*н*нихъ праци, а вѣдаючи же и в далши*й* часъ до онихъ естъ згоденъ, яко тую его куплю симъ унѣверсаломъ нашимъ укрѣпляемъ и потвержаемъ, и позволяемъ ему помененную греблю, цале в свою обнявши облас*ть*, и млини на ней построивши, користовати и пожитки всякие, з онихъ приходячие, отбирати. Такъ мѣти хочемъ и приказуемъ, аби ему п*а*ну Іліи Новицкому, полко*в*никови комо*н*ному, нѣхто зъ ста*р*шини и чернѣ в том жадной и найменшо*й* чинити перешкоди и перенагабаня неважился; варуемъ однакъ тое, абы о*т* той преречоной п*а*на Новицкого греблѣ вишшимъ млинамъ не было якое перешкоды і войсковому скарбу убитку.

Данъ в Батуринѣ, септеврия 12, 1687 року[a].

Зъвишименова*н*ний гетманъ, рукою власною.

Нижче зазначено: Сию копию с подлиннимъ универсаломъ свидѣтелствовали присутствующие в полковой лубенской канцелярии: судія полковій лубенский Василъ Стефановичъ, полковій писаръ Яковъ Корнѣевичъ, асаулъ полковій Рокчевскій.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 93. Копія.
ІР НБУВ. – Ф. 201. – Спр. 73. – Арк. 30 зв. – 31. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "на подлинномъ тако", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

№ 8

1687, вересня 12. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання комонному полковникові Іллі Новицькому села Щоки та про підтвердження прав на куплені ним млини і грунти під Снітином

Іванъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорожским.

Ознаимуемъ симъ нашимъ писаниемъ всей старшинѣ и чернѣ Воиска ихъ царского пресвѣтлаго величества Запорожского, а особливе пану полковниковѣ лубенскому и всѣмъ, кому о томъ вѣдати надлежитъ, ижъ респектуючи ми на годные и значные въ Воиску Запорожскомъ роненіе прислуги пана Иліи Новицкого, полковника комонного и на его ку намъ реиментарови дознанную зичливость, заховуемъ при немъ село Щеки, в ключу Лубенском лежачое, зо всѣми до него, якся в собѣ маетъ, принадлежностьми, а притомъ на прозбу его пана Иліи Новицкого и купленніе его грунта, яко то млины власные под мѣстечкомъ Снѣтиномъ на гребл ѣ мѣской тамошной, на рецѣ Сулѣ наидуючіе, и иные грунта, якие гдѣ небудь въ полку Лубенскомъ обрѣтаются, а слушнымъ правомъ ему надлежатъ, симъ виразнымъ нашимъ унѣверсаломъ ему пану Новицкому укрѣпляемъ и потвержаемъ, а яко позволяемъ оному с того пречонного села отъ посполитыхъ людей всякое обыклое послушенство отбирати, такъ и тыхъ его купленныхъ грунтовъ заживати спокоине, мѣти теди хочемъ и приказуемъ, абы якъ в отбиранью з того помененного села належитого послушенства, такъ и въ спокойномъ заживаню купленыхъ его грунтовъ, нѣхто з старшины и чернѣ ему пану Иліи Новицкому, полковниковѣ комонному найменшой[а] [шкоды] чинити и трудности задавати не важился, козаки однакъ, в томъ числѣ будучие, в реестрѣ воисковомъ наидуючіеся и Воиску працюючіе, маютъ быти при волностехъ воисковыхъ захованы.

Данъ в Батуринѣ, септемврия 12 дня 1687 году.

Звышменованній гетьманъ, рукою власною[б].

ІР НБУВ. – Ф. 201. – Спр. 73. – Арк. 33 зв. Копія. З датою року 1786.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 93. Копія.

[а] У копії написано "подрекшой".

[б] Після підпису у колі зазначено "мѣсто печати".

№ 9

1687, вересня 13. Батурин – Універсал Івана Мазепи про право ніжинських грецьких купців судитися власним судом та самим судити свою челядь

Іванъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорожским.

Всѣмъ вобецъ и кождому зособна, кому о томъ видати належытъ, меновите старшини и черни Войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорожского, а особливе пану полковникови нѣжинскому, обозному, судѣ и асавуломъ полковымъ, сотникомъ, атаманови городовому, также и всему маистратови тамошнему ознаймуемъ. Ижъ супликовали до насъ учтивые купцы грečески[е], въ Нѣжинѣ[16] найдуючіеся, просячи усиловне, абысмо имъ позволили о дѣлехъ купецкихъ и о всемъ межи ими дѣючимся, о правахъ также, и о трафунковыхъ межи челядю ихъ проступкахъ и заводахъ самимъ судитися, и чтобъ полковый судъ и маистратъ мѣскій до ихъ не належалъ. А показали намъ выразные универсалы отъ антецессоровъ нашихъ гетмановъ Войска Запорожскаго, славное памяти небожчика Богдана Хмельницкого[17] и инныхъ имъ данные, по которыхъ они того права во всѣ часы заживали. Теды мы, яко прозбе ихъ учтивыхъ купцовъ усиловной давши у себѣ мѣстце, такъ и до унѣверсаловъ тихъ стосуючися, при томъ праву оныхъ заховуемъ, то есть дѣла ихъ купецкие и всякіи справы самимъ межи собою росправовати и всякіе заводи и звады, любъ межи товариствомъ ихъ, любъ межи челядію дѣючиеся, судити и успокоивати позволяемъ. Тилко маютъ они и повинны будутъ в трудныхъ справахъ къ кремѣналу подобныхъ до суду нашего Енерального Войскового удаватися. И того межи собою должны постерегати, абы отъ жадного съ межи ихъ и отъ челяди ихъ ничого такого не походило, щобы съ крывдою и съ прикростю было нѣжинскимъ, альбо иннымъ обывателемъ. А такъ мѣти хочемъ и приказуемъ, абы въ тыхъ ихъ учтивыхъ греческихъ купцовъ розсуднихъ и розправныхъ, якъ панъ полковникъ нѣжинскій и судъ полковый, такъ и маистратъ тамошный и нихто иный не чинилъ имъ перешкоды и права того онымъ, симъ унѣверсаломъ нашимъ утвержденного, нарушати не важилися, подъ войсковимъ караніемъ.

Данъ въ Батуринѣ, 13 септября. Року 1687.

Звишъ менованный гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 2408. – Арк. 45. Копія.

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 3557. – Зошит № 2. – Арк. 28 зв. Копія.

Опубліковано: Федотов-Чеховский А. А. Акты Греческого Нѣжинского братства. – К. – 1884. – С. 54. – № 14.

---

[a] Перед підписом зазначено “подписано такъ”, після підпису у колі написано “М. П.” та “подлинникъ хранится въ Нѣжинскомъ греческомъ магистрати”.

№ 10

1687, вересня 17. Батурин – Універсал Івана Мазепи місту Чернігову про підтвердження магдебурзького права та прав на міські маєтності

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорожскимъ.

Ознаймуемъ симъ н*а*шимъ писа*н*немъ всѣмъ вобецъ и кождому, кому о томъ вѣдати належитъ, а особливе п*а*ну полковникови чернѣговскому, старшинѣ полковой, сотникомъ, атамано*мъ* і всему старшому и меншому Войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозского того полку товари*с*тву, ижъ яко иншихъ всѣхъ особъ в слушныхъ речахъ заносячиеся до насъ прозбы приймуемъ, такъ и пана войта, бурмистровъ, райцовъ и всѣхъ майстратовыхъ мѣста іхъ царского пресвѣтлого величества Чернѣгова[18], занесеной до насъ суплѣцѣ давши мѣстце, подлугъ мошаршой царского пресвѣтлого величества жалованной грамоти и подлугъ унѣве*р*саловъ антецессоровъ н*а*шихъ гетмановъ Войска іхъ царского пресвѣтлого величества Запорозкого, права ихъ и суди Майдебурские потве*р*жаемъ, и яко селомъ Петрушичами на ратушъ владѣти, такъ и перевозу на рецѣ Деснѣ[19], и млиновъ, одного на рецѣ Белоусѣ[20], прозиваемого Погорѣлого, другого на рецѣ Стрижнѣ[21] прозиваемого Ялоцкого, озеръ и волокъ здавна имъ належачихъ и інши*х* звиклихъ пожитковъ заживати позволяемъ. Мѣти теди хочемъ и приказуемъ, абы яко панъ полковникъ чернѣговскій и жаденъ з ста*р*шого и меншого товариства, такъ и нѣхто инши*й* в томъ Майдебурскомъ правѣ и владѣние помененного села, перевоза, млиновъ и озеръ имъ п*а*ну войтовы, бурмистромъ, райцомъ, мещаномъ и всѣмъ найменшой не чинилъ перешкоды, в чомъ для твердости лѣпшой далисмо онимъ сей унѣверсалъ нашъ з подписомъ руки власной и притисне*н*емъ войсковой печати.

З Батурина, септеврия 17, року 1687[а].

Звишъменова*н*ний гетманъ, рукою власною[б].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 54497 (II). – Арк. 94. Копія.
Там само. – Ф. 8. – Спр. 2327. – Арк. 37-37 зв. Копія.
ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 63. – Арк. 178. Копія.

[а] Перед підписом зазначено: “в подлѣнномъ подписъ таковъ”.
[б] Після підпису написано: “в по*д*линномъ унѣверсалѣ печа*т* войсковая”.

№ 11

1687, вересня 17. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження дозволу київського митрополита Гедеона Святополка Четвертинського Київському Кирилівському Святотроїцькому монастирю зайняти Ржищівський монастир, з наданням йому села Ячники та давніх земель Ржищівського монастиря

Іоаннъ Мазепа, гетманъ изъ Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорожскимъ.

Всѣмъ вобецъ и кождому изъ особна, кому о томъ вѣдати належатиметъ, ознаймуемъ, видячи мы ясне освицонного князя преосвященнаго въ Богу его милости господина отца Гедеона Святополка Четвертинскаго[22], архиепископа митрополита кіевскаго, галицкаго и всея Малія Россіи, консесъ превелебному въ Богу господину отцу Иннокентію Монастирскому[23], игуменовѣ монастыря Ржищіевскаго[а24] виданій, стосуе[мся] и мы самое до его милости архіерейской воли, яко симъ нашимъ универсаломъ тое обнятіе монастыра Ржищіевскаго ему отцу Монастірскому подтверждаемъ, такъ и всѣ грунта, сколько ихъ здавна до того монастыря надлежало, при немъ владжою нашою [рейментарскою][б] у владѣніи мѣти позволяемъ. А к тому и у подборѣ того жъ монастыря Кириловскаго[25] надаемо село Ячники, якое передъ тимъ належало до Ржищева, въ томъ [полку Переяславском][в26] лежачое, зо всѣми до него принадлежностями, которимъ то монастиремъ Ржищіевскимъ съ сего[г], и грунтами и селомъ Ячниками, яко позволяемъ ему отцу Монастырскому владѣти и всякія съ него належатіе отъ посполитыхъ людей отбѣрати повинности, такъ имѣти хочемъ и приказуемъ, абы ему отцу, пречестному игуменовѣ, въ заживаніе того сила и владѣніе всѣхъ до монастыря Ржищіевскаго належныхъ кгрунтовъ и озеръ, нихто съ старшины и чернѣ жадной и найменшой перешкоды чиниты не важился, козаки однакъ въ томъ селѣ мешкающіе, а въ войсковомъ регестрѣ найдуючіеся и працѣ военніе двигаючіе, имѣютъ быти захованы при зуполной козацкой волности.

Изъ Батурина, сентября 17, року 1687[д].

Звишъ мінованій гетманъ, рукою властною.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 6808. – Арк. 1. Копія.

ДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 96. Копія.

[а] Це місце документу зазнало спотворення, за змістом універсалу видно що йдеться про ігумена Кирилівського монастиря, якому передали "в обнятіе" Ржищівський монастир.

[б] У копії написано перекручене "безъсметарною".

[в] Реконструкція від перекрученого в копії "кому пояславской".

[г] Так у тексті.

[д] Перед підписом зазначено: "на подлинномъ тако".

№ 12

1687, вересня 20. Батурин – Універсал Івана Мазепи про заборону жителям Новгорода (Сіверського) мати новий перевіз, з наказом користуватися старим перевозом, що належить Новгородському монастиреві

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского величества Запорозким.

Вамъ старшинѣ и мещаномъ новгородскимъ и всѣмъ огуломъ обывателямъ тамошнымъ ознаймуемъ, ижъ заносилъ передъ насъ скаргу висоце въ Богу превелебный его милость господинъ отецъ Михаилъ Лежайскій, архимандрита новгородскій, же вы справовавши в себе под городомъ своимъ ново перевозъ, чините перешкоду монастирскому старинному перевозу, а его милость отецъ архимандрита тое прекладаетъ, ижъ тамъ на томъ мѣстцу, где теперъ учинилисме, нѣкогда перевозу не бывало. Зачимъ мѣти хочемъ и приказуемъ, абысмо тотъ новый перевозъ цѣле знесли и загубили, а тымъ еднымъ стариннымъ перевозомъ, якъ купецкіе люде, такъ и ваши всѣ посполитые обивателѣ, абы мѣрковалися и перевозилися. О чемъ вамъ и повторе приказуючи, Г*оспо*ду Б*о*гу всѣхъ васъ поручаемъ.

З Батурина, септеврія 20, 1687.

Звишъ менованний гетманъ, рукою власною.

Наприкінці зазначено: "Арх. Черн. Каз. Пал. 1616/2484".

ІР НБУВ. – Ф. 40. – Спр. 777. – Арк. 1-1зв. Копія.

№ 13

1687, жовтня 4. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання "до ласки войсковой" військовому товаришеві Івану Васильовичу села Кринадівки та підтвердження прав на його млин на річці Деряжній

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ ц*а*рского пр*е*св*ѣ*тлого в*е*лич*е*ства Запороз*кимъ*.

Озна*й*муемъ симъ наши*м* унѣверсало*м* всѣ*й* старшинѣ и чернѣ Войска ихъ ц*а*рского пр*есв*ѣтлого в*е*лич*е*ства Запороз*кого и кождому, кому о томъ вѣдати належитъ, особливе пану полковникови стародубовскому и всѣмъ товариству и посполиты*м* того полку обывателе*мъ*. Ижъ, респектуючи мы на зычливые услуги у Войску и*х* ц*а*рского пр*е*св*ѣ*тлого в*е*лич*е*ства Запорозкомъ роненіе п. Івана Василіевича, товариша во*й*скового, жителя новгоро*д*ского, и впередъ до оны*х*

его повабляючи, заховуемъ при немъ до ласки войсковое село Кринадовку, в ключу Новгородскомъ лежачое, и млынъ его власным своимъ коштомъ побудованый, нижей села Шатрищъ на рецѣ Деражной, о трохъ колахъ стоячий. Теды, яко позволяемъ ему п. Івану тымъ селомъ владѣти и от посполитых подданское послушенство и повинност отбырати, а з млына всѣми розмѣровыми и на насъ належными пожитками користовати: такъ мѣти хочемъ и приказуемъ, жебы ему ни од кого в томъ не было перешкоды жадное. Однакъ козаки, в помененномъ селѣ мешкаючіе, маютъ быти захованы при належитых своих волностех.

Данъ в Батуринѣ, 4 октоврія. Року 1687.

Звишъ менованний гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: п. Івану Василіевичу на село Кринадовку и млыны его. Гетмана Мазепи унѣверсалъ.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 104. Оригінал. Печатка військова.

№ 13а

1687, жовтня 7. –
Витяг з універсалу Івана Мазепи про підтвердження прав товариша Стародубського полку Матвія Данченка на Брановщину, хутір Даньківський та інші володіння

Супликовалъ до насъ Матвѣй Данченко, товаришъ полку Стародубовского, просячи милости нашой о потвержене своихъ грунтовъ, меновите сѣножатей, займища, поля з мѣсцемъ, названымъ Брановщина, хуторъ Данковскій, съ озерами и деревомъ бортнимъ, и со всѣми принадлежитостьми, ни въ чемъ никому не заведенными, ведлугъ показанной намъ купчой до того грунту, а тому грунту конецъ отъ Стародуба[27] идучи конецъ граница (?)[a], а съ другого боку съ Чупковщиною, а съ третого боку Островщина, съ четвертого – отъ рѣки Еленки, въ положеньи въ повѣтѣ Стародубовскомъ; теды, давши суплеце мы вышмен[е]ной особы мѣстце, стверждаемъ сымъ нашимъ универсаломъ вышъ описанніе грунта и позволяемъ, такъ съ лежачихъ всѣхъ тихъ добръ пожитки, яко и зъ людей, тамо поселившихся двохъ человѣкъ, на его власныхъ грунтахъ, належитое до ласки нашей отбирати послушенство.

Опубліковано: Модзалевский В. Л. Малороссійскій родословникъ. – К. – 1912. – Т. III. – Л-О. – С. 629-630. В публікації має назву: "7 окт. 1687 г. получилъ слѣдующій универсалъ гетмана Мазепы:".

---

[a] Знак питання в публікації.

№ 14

1687, жовтня 22. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав генерального бунчужного Юхима Лизогуба на Воронівське озеро біля річки Сейм

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Во*й*скомъ ихъ ц*а*рского пресвѣтлого в*е*ли*ч*ества Запорозки*м*.

Всей старшинѣ и че*р*нѣ Войска Запорозкого, и всѣмъ кому о томъ вѣдати будетъ потреба, ознаймуемъ, ижъ поглядаючи мы на значные пана Евфима Лизогуба[28], бунчучного нашого енера*л*ного в Войску Запорозкомъ прислуги, заховуемъ при немъ для его домового вспартя озеро на*д* рѣкою Се*й*момъ[29] противъ города Конотопу[30], прозываемое Вороновское, зо всѣми з него приходячими пожитками до нашо*й* войсково*й* ласки. Мѣти теды хочемъ и приказуемъ, абы в то*м* нѣхто з ста*р*шины и че*р*нѣ ему, пану бу*н*чучному, жадной и найме*н*шо*й* чинити перешкоды не важився.

Данъ в Батуринѣ, октоврія 22, 1687 року.

Звышъ менова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

Нижче написано: "№ 22 по реестру".

На звороті аркуша зазначено: "Унѣве*р*салъ на озеро Воронино".

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 53390. – Арк. 29. Оригінал. Печатка зруйнована.

№ 15

1687, жовтня 22. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання Макошинському Микільському монастиреві млинового каменя на Сосницькій греблі

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Во*й*ско*м* и*х* ц*а*рского пр*есвѣ*тлого в*е*ли*ч*ества Запорозкимъ.

Ознаймуемъ си*м* н*а*шимъ писа*не*м, кому бы о то*м* вѣдати належало, меновите п*а*ну по*л*ковникови Войска и*х* ц*а*рского пр*есвѣ*тлого в*е*ли*ч*ества Запоро*с*кого че*р*нѣговскому, сотникови сосницкому, атаманови городовому и всѣмъ тамошны*м* обивател*е*м, та*к* козако*м*, яко и посполити*м* люде*м*, ижъ вѣдаючи мы недостато*к* м*о*н*а*сти*р*а Макоши*н*ского[31] и оскудлос*т* зако*н*нико*въ* тамошны*х*, повседневно около по*м*ноже*н*я хвалы Б*о*жо*й* працуючы*х*, надалисмо в Богу превелебному г*оспо*дину о*т*цу Пафнутію Кондратовичу[32], ігумену м*о*н*а*сти*р*а Макоши*н*ского и его сукце*с*соро*м*, та*к*же и всѣмъ зако*н*никомъ та*м* живущи*м*, за н*а*шего реймен*т*а*р*ства каменъ одинъ млыва на Сосницко*й* греблѣ, на рецѣ Убедѣ[33], в клѣтце Воронино*й* на задѣ стоячы*й*, зо всѣми час*т*мы ме*л*ницкою и войсковою, в пото*м*ные неот*м*ѣнно

часы. А поневажъ в то*й* клѣтце три каменѣ млыва найду*ется*, теди варуемъ, абы по*д* ча*с* недостатку воды тыи каменѣ в че*р*гу мололи, жебы м*о*н*а*с*ти*реви поменен*н*ому не была крив*д*а. Вѣдаючи прето о тако*й* вол*ѣ* н*а*ш*ой*, та*к* з ст*а*ршины тамошне*й*, яко и че*р*нѣ, абы нѣхто не важи*л*ся в одбираню з того каменя на всѣхъ части*х* пожитко*в* найме*н*шо*й* чинити перешкоды. Сы*м* унѣве*р*сало*м* н*а*шы*м*, в пото*м*ные часы з подписо*м* руки власно*й* и притис*не*н*емъ печаты во*й*сково*й* даны*м*, варуемъ.

Да*н* в Батуринѣ, октоврія 22 *д*[ня]. Року 1687.

Звишъменова*н*ний гетма*нъ*, рукою власною.

На звороті зазначено: ясне вел: пана ге*т*[мана] на камень Вороний. Мазепа в року 1687 октоврія. Сей унѣве*р*салъ на каменъ в пере*д*ней клѣтце задній млинъ, на черговую мели*т*бу всѣ*м* тремъ каменямъ.

ЦДІАК України. – Ф. 146. – Оп. 1. – Спр. 35. Оригінал.

№ 16

1687, жовтня 23. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання "до ласки войсковой" значному військовому товаришеві Якову Солонині села Заворичі

Іоаннъ Мазепа, гетманъ зъ Войскомъ ихъ царскаго пресвѣтлаго величества Запорожскимъ.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсало*м* все*й* старшинѣ и черни Войска ихъ царскаго пресвѣтлаго величества Запорожскаго, особливе п*а*ну полковниковѣ кіевско*му*, сотниковѣ бобровицкому и всѣмъ товариству и посполитымъ того по*л*ку обывателямъ, ижъ респектуючи мы на вѣрныя въ Войску ихъ царскаго пресвѣтлаго величества Запорожско*м* услуги п*а*на Якова Солонины, знатного войскового товарыша, надаемо ему до ласки нашое войсковое село Заворичи, въ ключу Бобровицкомъ лежачое, зо всѣми до него прислушаючими належитостями, которымъ яко позволяемъ ему владѣти и отъ посполити*х* людей обыклое послуше*н*ство и повинность о*т*бирати подданскую, такъ мѣти хочемъ и приказуемъ, жебы ему въ владѣнію того села никто зъ старшины и че*р*ни не важился чинити перешкоды жадное. Козаки однакъ, въ томъ селѣ мешкаючіе, а в реестрѣ войсковомъ будучіе, и услуги войсковіе отправуючіе, маютъ быти захованы при належити*х* своихъ козацки*х* волностя*х*; а войтъ оного села съ посполитими, жебы ему отдава*л* послушенство звыклое.

Данъ в Батуринѣ, октоврія 23го *д*[ня], року 1687.

Звышменованый гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 222. – Оп. 2. – Спр. 20[а]. – Арк. 85 зв. Копія.

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 239. – Арк. 120-120 зв. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "въ копіи подпи*с*", після підпису у колі написано "мѣсто печати войсковой".

№ 17

1687, жовтня 26. Батурин – Наказ Івана Мазепи стародубському полковникові Тимофію Олексійовичу надати писарю Стародубського полку Василю Романовичу яке-небудь село

Мой ласкавий приятелю, п*а*не пол*ко*внику стародубовск*ий*.

Былъ ту*т* у на*с* в Батуринѣ з суплѣкою п*а*нъ Василий Романович, бувши*й* канцеляриста войскови*й* и писа*р* полку Стародубовского[34], просячи ласки н*а*шо*й* таковой, якая и иншому товарис*тв*у полку Стародубовского о*т* насъ ес*т* в даванню[а] и потве*р*жанню сюлъ оказована, прето мы, не вѣдаючи тамошного сюлъ расположення и описаньовъ, злецаемъ в. м*илости* его до насъ прозбу, и его *ж* залецаемъ, же есть такой годенъ ласки н*а*шей, абы та*м*же о*т* в. м*илости* мѣлъ призрѣніе в наданню якого на споможенніе селца: кгди ж не тилко в. м*илос*ти, але и намъ буде*т* и есть до услугъ згодн*им*ъ, тое в. м*илос*ти пре*д*ложивши, засила*ем*ъ ласку н*а*шу и жичливое поздоровленніе.

З Батурина, 1687 окто*б*[ря] 26 *д*[ня].

В. м*илос*т*и* зичливий приятe*л* Іванъ Мазепа, гетманъ Войска и*х* царского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Запоро*ж*ского.

На подписѣ све*р*ху написано тако: Моему ласкавому приятелевѣ п*а*ну Тимофѣю Алексѣевичу[35], полковниковѣ Войска и*х* ца*р*ского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Запоро*ж*ского стародубовскому.

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 790[а]. – Арк. 100. Копія.

№ 18

1687, жовтень. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Київського Пустинного Микільського монастиря на містечко Городище та на усі прибутки з монастирських млинів під Чигирин-Дібровою і Омельником

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Во*й*скомъ ихъ ц*а*рского пр*есвѣ*тлого в*е*л*и*ч*е*ства Запорозск*им*ъ.

Озна*й*му*ем*ъ симъ н*а*шимъ писа*нъ*емъ кождому, кому бы о томъ вѣда*т* належало, меновите всe*й* ста*р*шинѣ и че*р*нѣ Войска ихъ ц*а*рского пр*есвѣ*тлого в*е*л*и*ч*е*ства Запорозкого, ижъ маючи мы гетманъ, по го*р*ливости н*а*шои ку вѣрѣ православно*й* християнъско*й* належито*й*, абы не ти*л*ко мѣстца *свя*тіи, домы Б*о*жіе

[а] В копії помилково написано "наванню".

и в нихъ законънослужащіи не были в жадномъ утисненъю и обтяженъю, але абы такъ в нихъ хвала Божая, яко и служащіи, брали свое помноженъе: стверждаемъ симъ унѣверсаломъ нашимъ на обител святую Николая Пустинъного Кіевского[36] монастыра, и до него прилеглый монастыр Пивский[37], мѣстечко Городище[38], в полку Миргородскомъ[39] лежачое, з озерами, станами, луками, полями, сѣножатми и зо всѣми до него приналежитостями, якъ оный и перед симъ того мѣстечка, з его ограниченъемъ, по своихъ правахъ заживали; а заховуемъ притомъ, при тихже мѣстцахъ святыхъ Пустинно Николскомъ и Пивскомъ млыни, оденъ на рецѣ Сулѣ, под мѣстомъ Чигиринъ Дубровою[40], о чотирох колахъ, а другий на рецѣ Пслѣ[41] под мѣстом Омелником[42], о трохъ колахъ стоячихъ, купнымъ правомъ имъ набытии. Яко теды мѣстечкомъ тымъ Городищемъ владѣти и всякіе от войта и посполитыхъ людей тамошныхъ послушенство и повинъности отбырати, а з млыновъ всѣхъ огуломъ розмѣровихъ пожитковъ заживати. Тако и приказуемъ пилно, абы онымъ в томъ владѣнъю и пожитъковъ отберанъю жадное з старшины и чернѣ войсковое найменшое не чинил перешкоды, под суровымъ каранъем. А войтъ городиский з посполитими людми, абы онымъ превелебнымъ отцемъ, ігуменови и намѣстнику его, отдавали належитое послушенъство и повинности без жадного спротивенъства. Для чого сей унѣверсалъ нашъ выдавши, власною рукою подписалисмо, и притисненъемъ печати войсковое ствердилисмо.

Данъ в Батуринѣ, октоврія[a], рокъ 1687.

Звишъменованний гетман, рукою власною.

На звороті написано: Потвержене на млини Чигириндубровский и Омелницкий.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 97. Фотокопія з оригіналу.

№ 19

1687, листопада 12. Батурин – Універсал Івана Мазепи про захист грунтів Максаківського монастиря

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

Пану сотнику менскому, атаману и войту и всѣмъ, якъ козацкимъ, такъ и посполитым обивателем тамошнимъ ознаймуем, иж подалъ намъ суплѣку превелебній в Богу господинъ отецъ Германъ Кердановскій[43], ігуменъ монастира Максаковского[44], ускаржаючися на васъ, же вы в надѣю бывшаго вашего полковника старынніе того монастира кгрунта, яко то поля робочіе и сѣножати одихавши и копцы на ихъ же кгрунтахъ посыпали. Ежели теди такъ есть, же тіе поля и сѣножати имъ в заживане зоставали ажъ от сорока лѣтъ и

[a] В оригіналі число не зазначене.

далей, то приказуе*мъ* вамъ, абысте того своего безправнаго розграниченя уступили и копцы роскидали; кгды жъ всюда розграниченя повинно бывати з обохъ сторонъ, а не з одноей силе самоволной. И повторе теди ва*м* о тое приказавши, абы досыть волѣ н*а*шой сталося, сей лис*т* выдати приказалисмо.

Данъ з Батурина, ноевр[ія] 12, року 1687.

Звышъменова*н*ный гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 255. – Арк. 54. Копія.

ІР НБУВ. – Ф. 40. – Спр. 778. – Арк. 1-1 зв. Копія.

№ 20

1687, листопада 12. Батурин – Універсал Івана Мазепи про захист судових прав Максаківського монастиря щодо своїх підданих

Іоанъ Мазепа гетманъ з Войско*мъ* ихъ ц*а*рского пр*есвѣ*тлого в*е*ли*ч*ества Запорозки*мъ*.

П*а*номъ сотнико*м* бо*р*зенскому и шаповаловскому, атаману*мъ* и войтомъ тамошни*мъ* ознаймуемъ, ижъ прекладалъ пере*д* насъ суплику превелебны*й* в Б*о*гу г*осподи*нъ отецъ Ге*р*ман Ке*р*дановски*й*, ігуменъ м*о*н*а*сти*р*а Максаковского, на васъ, в то*т* способъ скаржачися, же вы, не знати о*д*кол взявши смѣлост тую непотребную, ездячи в села их, важитися судити ихъ люде*й* и здирства, хочъ за малую якую справу, з люде*й* чините, такъ же пере*д* шлюбами куници брати и мужиковъ в козаки вписовали, на що вамъ ни од кого жадного позволеня не было. Зачимъ, ежели такъ ес*т*, приказуе*мъ* пи*л*но симъ н*а*шы*м* унѣверсаломъ, абысте перестали болше*й* ты*х* пересудовъ, нехай оны люде суд*ят*ся пере*д* тимъ, пере*д* ки*мъ* имъ належи*т*, такъже и куницу пере*д*шлюбную до своего м*о*н*а*сти*р*а неха*й* о*д*даю*т*. Козаковъ в р[еестръ] бо*л*ше*й* не вписовати и тые тепе*р* вписаные неха*й* робя*т* м*о*н*а*сти*р*еви свою повиннос*т*, кгды жъ безъ указу н*а*шого не доводи*т*ся вамъ уписовати никого в реестръ козацкі*й*. О що и повторе вамъ приказавши, абы иначей не было, жебы до на*с* ска*р*га о томъ болше*й* не доходила.

З Батурина, ноев*р*[ия] 12. Року 1687.

Звишменова*н*ни*й* гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: о пересуда*х* и о куница*х*, жеби онии не интересовалися.

ЦДІАК України. – Ф. 143. – Оп. 1. – Спр. 26. Оригінал. Печатка військова.

ІР НБУВ. – Ф. 40. – Спр. 630. – Арк. 1. Фрагментарна копія з датою 13 листопада 1688 року.

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 255. – Арк. 52 зв. Копія.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 62. – Арк. 177. Копія з датою 13 листопада 1688 року.

---

[a] Перед підписом зазначено: “В по*д*линномъ по*д*писано”, після підпису у колі написано “мѣсто печати реиментарской”.

№ 21

1687, грудня 3. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав значного глухівського товариша Василя Федоровича та його співвласників на млини

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ іхъ царского пресвѣтлого величества Запорожскимъ.

Ознаймуемъ всѣмъ, кому бы колвекъ о том вѣдати надлежало, особливе пану полковниковѣ нѣжинскому, сотникови, атаманови городовому и сѣлскимъ зо всѣмъ товариствомъ, войтови и всѣмъ обывателямъ, такъ в самомъ Глуховѣ, яко и во всей той сотнѣ найдуючимся, ижъ, респектуючи мы на давніе зичливіи в Войску Запорожскомъ роненіе услуги п: Василія Федоровича[45], знатного товариша глуховского, до якихъ оного и на далшій час заохочаючи мѣти вѣрность, ствержаемъ власніе его млини, котріе онъ, от давних час власним своимъ коштомъ позаймавши, греблю пофундовалъ, именно вешнякъ вишшій под селомъ Бачевскимъ, вешнякъ нижній от Потапенкового на едной рѣчцѣ Локнѣ стоючіе, і тягучій млинъ нижей села Некрасовъки на рецѣ Ясмани зостаючий, и на тойже Ясманѣ рецѣ особно еще, сполне з честнимъ отцемъ Максимомъ священикомъ святониколскимъ, и з Стефаномъ Высоцкимъ, козакомъ глуховским же, маючій млынъ тягучій. Яко ствержаемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ, такъ и позволяемъ до ласки войсковой при звиклой господарской части и войсковую част походячих всѣхъ пожитковъ з тих помененних млыновъ зуполне ему и товаришам оного на себе отбырати и заживати, о чомъ вѣдаючи, абы нѣхто з старшини войсковой и з товариства глуховского, особливе висланіе наши не важилися ему п. Василевѣ и звишъпререченимъ его товаришомъ, в держаню власних ихъ млиновъ [и] в заживаню з нихъ всѣхъ пожитковъ жадной перешкоди зад[авати и] трудности, якобы волѣ нашой рейментарской досит чинилося, пи[лно] жадаемъ и сурово приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, 3 декаврія, 1687.

Звышъменованній, гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 20253. – Арк. 2-2 зв. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "в подленномъ подписано тако".

№ 22

1687, грудня 23. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження права Ніжинського Грецького братства мати свою церкву у Ніжині з дозволом використовувати, як обрядову, грецьку мову

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ и*х* ц*а*рского пресвѣтлого в*е*лич*е*ства Запорозки*м*.

Всѣмъ вобецъ и кождому зособна, кому того вѣдати будетъ потреба, обоего духовного и свѣцкого чину, на властяхъ и подъ властію будучимъ людемъ, ознаймуемъ, ижъ прихиляючися мы до унѣверсаловъ, якъ отъ свѣцкихъ зверхностей, такъ и отъ духовныхъ високихъ властей, честному отцу Христофору и всему церковному братству купцовъ чужоземскихъ на выставлени[е] церкви и на отправовани[е] въ ней греческимъ свойственнымъ ихъ языкомъ даныхъ, которую то церковъ они власнымъ коштомъ и стараніемъ своимъ въ Нѣжинѣ оздобне не тылко деревомъ выстановили, але и мурами выстановити стараются, и порядкомъ Церкви нашой Восточной неусыпно отправуется ку хвалѣ Божей набоженство, даемо и мы сей нашъ унѣверсалъ, яко священику тоей церкви, такъ и братству, оборонный, яко теды потверждаемъ в томъ доброе ихъ состояніе, такъ и варуемъ пилно, абы въ розширенію хвалѣ Божей имъ, священнику церкви оной и всѣмъ и[х] братства будучимъ особамъ, съ старшихъ и меньшихъ свѣцкихъ людей нихто не чинилъ перешкоды, а съ особъ на преосвященнихъ архіереовъ посторонниxъ, съ чужой земли приизжаючихъ, абы оныхъ не трудили въ ихъ потребахъ своимъ вступованіемъ, пилно желаемъ. На що и унѣверсалъ сей для лѣпшой крѣпости съ подписомъ руки нашой и съ притисненіемъ печати войсковой росказалисмы выдати.

Въ Батуринѣ, декабря 23, 1687 року.

Звышменованный гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 2408. – Арк. 44. Копія.

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 3557. – Зошит № 2. – Арк. 28. Копія, з датою 18 грудня 1687 року.

Опубліковано: Федотов-Чеховский А. А. Акты греческого нѣжинского братства. – К. – 1884. – С. 55. – № 15, з датою 18 грудня 1687 року.

---

[a] Перед підписом зазначено "подписано тако", після підпису у колі написано "М. П." та "подлинникъ хранится въ Нѣжинскомъ греческомъ магистрати".

№ 23

Не раніше 1687 – не пізніше 1700[a]. – Універсал Івана Мазепи про звільнення від індукти товарів п. Марії Семенової на суму в десять тисяч золотих

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ кождому, кому о том ведати належитъ, а особливе ексакторамъ нашимъ войсковимъ и ихъ факторамъ, ижъ маючи гендель торговій къ успартю господарства своего, учтивая вдова пани Марія Семіонова[46], просила насъ, абисмо отъ индукти войсковой уволнили еи товари, зъ которими оная посилаетъ своихъ людей за границу и зъ за границы сюда уже иншіе вывозятся товары, теди мы, гетманъ, респектуючи на еи вдовство, симъ нашимъ унѣверсаломъ по тому прошенію отъ индукти войсковой уволняемъ еи товари, на десять тисячей золотихъ биваеміи, которіи отъ нихъ, такъ за границу посилаетъ, яко изъ за границѣ к себѣ вывозитъ, ведаючи прото о такой волѣ нашой, аби якъ сами ексакторы не важилися до ласки нашой войсковой брати и вымогати индукти належной отъ еи товаровъ въ десять тисячной числѣ отъ насъ выше положенной, такъ за границу посилаемихъ, якъ изъ за граници сюда вывозячихся, варуемъ и приказуемъ.

Опубліковано: Константинович М. ОРОМ. – Чернігів. – 1885. – Вип. IV. – Арк. 797. В публікації універсал має назву "Универсалъ гетм[ана] Мазепы".

Черниговские губернские ведомости. – Обозрение Румянцевской описи. – 1875. – № 30.

---

[a] Універсал в публікації не має дати, а за змістом він датується досить приблизно, його було надано вдові сина гетьмана Самойловича стародубського полковника Семена Івановича Гетьманича, який помер у 1685 р.; у тексті йдеться про експорт товарів "за границу", отже якби вони відправлялися через Архангельск, очевидно вживався б якийсь інший термін, відтак малися на увазі балтійські порти, проте після початку Північної війни експорт та імпорт через них став неможливим, тому напевне універсал було видано у період 1687-1700 рр., при цьому стосовно кінця 1680 рр., після усунення від влади гетьмана Самойловича, він датується з меншою вірогідністю. Те що товари зі Стародубщини експортувалися саме через Балтику підтверджує й універсал Мазепи від 7 травня 1704 р., виданий стародубському бурмісту М. Фоминичу, де згадується про скаргу бурмістра, що "недавними часами многую понеслъ на худобѣ своей утрату и руину черезъ забране товаровъ его от шведов" (УІМ. – Т. 1. – № 402).

1688 рік

№ 24

***1688, січня 13. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав
товариша Стародубського полку
Федора Козла на село Зіваки***

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царскаго пресвѣтлого величества Запорожски*мъ*.

Всѣй старшинѣ и чернѣ Войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорожскаго, а меновите пану полко*в*никови стародубовскому, старшинѣ по*л*ковой, сотникови почеповскому и всѣмъ, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, симъ нашимъ ознаймуемъ писанемъ, ижъ маючи мы респектъ на услуги в Войску Запорозко*м* всегдашніе Федора Козла, товариша по*л*ку Стародубовского, заховуемъ при немъ до ласки нашей войсковой селце Зевакъ, и позволяемъ, для успартія домовыхъ потребъ его, всякихъ пожитковъ приходячихъ з него заживати. Зачимъ мѣти хочемъ, абы ему ни о*т* кого з [с]таршихъ и меншихъ в владѣнье того се*л*ца жадная не дѣялася перешкода, а войтови и всей громадѣ зевацкой приказуемъ, жебы мененному Козлу вшелякое належитое о*т*давали без [с]пе[ре]ки послушенство: козаки однакъ, в томъ селцѣ мешкаючіе, маютъ при своихъ козацкихъ вольностяхъ ненарушне зоставати, варуемъ.

Данъ въ Батуренѣ, генваря 13 д[ня], року 1688[а].

Звышіменованный гетманъ, рукою власною[б].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57666. – Арк. 135. Копія.

[а] Перед підписом зазначено: "у по*д*линнаго по*д*писано по сему".

[б] Після підпису у колі написано: "мѣсто печати".

№ 25

1688, січня 17. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря на два млини, розташованих на Слободській греблі, на річці Острі, та наданням з них військової частки прибутків

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозскимъ.

Ознаймуемъ симъ унѣверсаломъ всей старшинѣ и чернѣ Войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкого, особливе пану полковникови кіевскому, старшинѣ его полковой, и кождому, кому о томъ вѣдати належит, ижъ, респектуючи мы на оскудност хлѣбного выживленя и всякихъ нужныхъ потребъ манастыра С. Михайловского Золотоверхого Кіевского[47], а до того вѣдаючи же млыны на рецѣ Острѣ[48], на греблѣ Слободской, Дворецкого и Войничов, о чотирохъ колахъ мучнихъ, а двохъ ступныхъ, стоячіе, за унѣверсалами антецессоровъ нашихъ тому помененному монастыреви належали прежде, теды на всперте тыхъ то нуждныхъ монастыра оного потребъ, заховуемъ тые пречечоные млыны и мы, з мѣстца нашего гетманского, позволяючи з ныхъ превелебному его мил: отцу Силвестру Головчичу[49], ігуменови монастыра того С. Михайловского Золотоверхого з братіею, част войсковое повинности розмѣровъ (опроч господарское) отбырати и на свои монастырскіе потребы оборочати и користовати зуполне. В чомъ жебы ему превелебному отцу ігуменови и братіи его, яко панъ полковникъ кіевский, такъ дозорца нашъ млыновъ того полку, и нихто з старшины и черни не важился жадного и найменшого чинити перенагабаня и перешкоды, мѣти хочемъ и приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, 17 генвара. Року 1688.

Звишъменованный гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: Гетмана Мазепы на Острицкіе млины. На греблю Слободскую и млини в Острѣ[50] 1688, генваря 17. Первый унѣверсалъ.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 100. Фотокопія з оригіналу.

№ 26

***1688, січня 21. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав гадяцького полковника Михайла Бороховича на володіння наданими на полковничий уряд містечками Лютенкою і Борками з прилеглими селами, та отримання усіх прибутків з його млинів, розташованих на Лютенській греблі, на річці Пслі***

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войско*м* ихъ ц*а*рского пр*есвѣ*тлого в*ели*ч*е*ства Запорозкимъ.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ все*й* старшинѣ и чернѣ Войска ихъ ц*а*рского пр*есвѣ*тлого в*ели*ч*е*ства Запорозкого и всѣму старшому и меншому товариству и посполитимъ полку Гадяцкого[51] обивателе*м* и кождому, кому о томъ вѣдати належитъ. Ижъ, хотячи мы у належитомъ пана Михайла Боруховича[52], полковника Войска ихъ ц*а*рского пр*есвѣ*тлого в*ели*ч*е*ства Запорозкого гадяцкого, мѣти доволствѣ, заховуемъ при немъ на вспа*р*те его полко*в*ничого ураду и симъ нашимъ гетманскимъ ствержаемъ унѣверсаломъ мѣсте*ч*ко Лютенку[53] з селцами до него прислушаючими, мѣстечко Борки[54] зо всѣми приналежитостями и млины его власные, ко*л*ко ихъ на*й*дуетъся на речцѣ Пслѣ, на греблѣ мѣско*й* Лютенско*й*, чого онъ за антецессора наше*го*, з ласки во*й*сковое, зоставши на врадѣ того гадяцкого полковництва, заживалъ аж по сие часы. Теды, яко позволяемъ ему пречоному пану полковникови гадяцкому тыми двома мѣстечками и при нихъ будучими селцами зуполне владѣти, и о*т* посполитихъ обычное послушенство и належитос*т* о*т*бырати, а з млиновъ всѣми розмѣровыми користовати пожитками, такъ мѣти хочемъ и приказуемъ, жеби ему в томъ нихто з старшины и чернѣ жадной и найменшой не важилься чинити перешкоды и трудности. Козаки о*д*накъ, в тихъ мѣстечкахъ мешкаючие, [мают] быти заховани при належитихъ своихъ козацкихъ волностехъ. А во*й*томъ з посполитими пилно приказуемъ, жебы ему пану полковникови гадяцкому повиннос*т* обыклую и послушенство о*т*давали нале*ж*итое.

Данъ в Батуринѣ, генваря 21 *д*[ня]. Року 1688.

Звишъменова*н*ний ге*т*ма*н*, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 1046. – Арк. 109. Копія.

---

[a] Після підпису у колі написано "мѣсто печати реймента*р*ской".

№ 26а

1688, січня 21. –
Витяг з універсалу Івана Мазепи про взяття під гетьманську протекцію Василя Максимовича із збереженням за ним усіх прибутків з його нерухомості

Ознаймуемъ… … ижъ, яко самого пана Максима Васильковскаго, обивателя мѣстечка Печерского[56], выгодного намъ человѣка и въ дѣлѣ войсковомъ около выбранья индукты працуючого, маемо в нашей гетманской оборонѣ, такъ респектомъ тоей его годности и детей его подъ тую жъ нашу рейментарскую беремо оборону, позволяючи сыновѣ его, пану Василевы Максимовичу, въ дворѣ его, въ Переясловлѣ[57] будучомъ, бити свободне, фолварками и всѣми кгрунтами владѣти и пожитки належитіе привлащати з онихъ зуполне, гдѣ и млини его, одинъ – на рѣкѣ Трубежу[58], на гребли средней мѣской Переясловской о трохъ колахъ, другій – в Глемязовѣ[59], на рѣцѣ Супои[60], о двухъ колахъ будучіе, респектомъ тоей отца его ку намъ зичливости и выгоды, при немъ, пану Василевѣ Максимовичу заховуемъ, такое учинивши постановлене, же онъ съ тихъ своихъ млиновъ розмѣровъ отбирати и на свои пожитки оборочати маетъ цале.

Опубліковано: Модзалевский В. Л. Малороссійскій родословникъ. – К. – 1912. – Т. III. – Л-О. – С. 299. В публікації має назву: “21 янв. 1688 г. получилъ слѣдующій универсалъ гетмана Мазепы”.

№ 27

1688, січня 27. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав на маєтності Батуринському Бобриківському монастиреві

Іванъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ всѣмъ, кому о томъ вѣдати належитъ, особливе пану полковникови Войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкого нѣжинскому, сотникомъ батуринскому и новомлынъскому, атаманѣ городовой и сѣлской и всѣмъ тамошнымъ обывателемъ, ижъ суплѣковала до насъ велебная госпожа Трофимія Концевичовна[61], ігуменія монастыра девича Батуринского Бобриковскимъ[a62] названого, просячи респекту нашего, жебысмо потвердили нашимъ гетманскимъ унѣверсаломъ: перевозъ на Сейму, подъ мѣстомъ Батуриномъ будучий, село Палчики з кгрунтами Жуковскими, млынъ у селѣ Чаплѣевцѣ подъ Воронижемъ[63] на рецѣ Осотѣ о трохъ колахъ найдуючийся, другий подъ Новыми Млынами[64] купленый, а в Батуринѣ на рецѣ Сейму купленый,

[a] У копії написано “Добриковским”.

и в селѣ Атюши млынъ о едномъ колѣхъ[а], яко и самое село Атюшу, зо всѣми до него прислушаючими належитостями и угодьями, а притомъ и кгрунта розныи шляхецкіи отъ небожчика Силича наданыи, то есть лесы, сѣножати за рекою Сеймомъ, дерево бортное и озера, чого яко передъ нею госпожою Трофиміею бывшіи игуменіи пречоного монастыра з сестрами, такъ и она з ними жъ за концами[б] за унѣверсаломъ антецессоровъ нашихъ заживали, ажъ по сые часы. Зачимъ принявшы мы, гетманъ, тую ее помененное госпожи ігуменіи прозбу, а зычачы в томъ святомъ мѣстцу в отправѣ набоженства помноженъя имени всемогущаго Бога хвалы, села тыи обѣдвѣ Палчики и Атюшу, зо всѣми приналежитостями, кгрунта оныи Силичовскіе и млыны, колко вышей наменилося, при томъ манастыру девичомъ заховуемъ, и повагою сего нашего унѣверсалу стверждаемъ, яко теды, позволяемъ ей госпожи ігуменіи з сестрами, тыми селами владѣти, а послушенство належитое и повинность з посполитыхъ і з млыновъ розмѣровые пожитки на всперте манастырсккихъ потребъ своихъ отбырати. Такъ мѣти хочемъ и приказуемъ, жебы имъ нихто в той мѣре не чинилъ перешкоды и трудности.

Данъ в Батуринѣ, генваря 27 д[ня], 1688.

Звышъменованний гетманъ, рукою власною.

Наприкінці зазначено: Подлинникъ, за подписью Мазепы, писанъ на листѣ бумаги; подлѣ подписи приложена гетманская печать, на красном воску подъ кустодіею. На оборотѣ надпись: потверженье на села Палчики и Атюшу з кгрунтами и на млыны монастыреви девичому Батуринскому. Вѣрно: К. М. Оболенскій. Съ подлиннымъ свѣрялъ С. Ивановъ.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 13518-13635. – Арк. 195-196. Копія.
ЦДІАК України. – Ф. КМФ-7. – Оп. 3. – Спр. 504. Фотокопія.

№ 28

***1688, лютого 21. Батурин –
Наказ Івана Мазепи стародубському полковникові обміняти до "ласки войсковой" Федору Пучковському село, яким він володіє, на село Орянці, що знаходиться ближче до його дому***

Мой ласкавий приятелю, пане полковнику стародубский.

Суплѣковалъ до нас Федор Пучковский, просячи такое нашой ласки рейментарской, абысмо ему, любъ тое селце, якого онъ з наданя себѣ бувших полковников стародубовских заживал, заховали, люб инъшым яким отпатрили. Мы теды з урожоной нашой рйментарской добротливости, яко інъшым всяким войсковым людем звикли показовати ласку, так и ему, респектуючи на оного убожество, хотѣлисмо надати тоеж селце в Почеповском уездѣ, якого оный

[а] У копії після цього слова копіїст зробив примітку – "sic" (так).
[б] Так у тексті копії.

и преж сего заживал до ласки войсковой. А же оное ему далекое от мешканя ест и не велми зручное, теди просил нас о меншое да ближшое къ своему дому, в томже уездѣ Почеповском найдуючоеся селце Орянцѣ, котрого якосмо оному не отмовили, так и до в. милости пишучи сей нашъ лист, жадаем, абы в. милост тое селце Орянъку ему велѣл отвести, а тое же онъ держалъ вмѣсто ового одобрати. Затим Господу Богу в. милост поручаем.

З Батурина, 21 феврал: 1688 року.

Лист же прикладѣте, жеби тии орянчане ему Пучковскому, як належит послушне во всем были до ласки нашой войсковой.

В. милости во всем зичливий приятел Іванъ Мазепа, гетман Войска ихъ царского прес: велич: Запороз[кого].

ЦДІАК України. – Ф. 1407. – Оп. 4. – Спр. 14. Фотокопія з оригіналу.

№ 29

1688, березня 10. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Рихлівського Микільського монастиря на село Будище, Савинський перевіз, млини, озера та інші маєтності

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозским.

Всей старшинѣ и чернѣ Войска их царского пресвѣтлого величества Запорозкого, а меновите пану полковникови чернѣговскому, старшинѣ полковой, сотникови понурницкому и всѣмъ в сотнѣ Понурницкой мешкаючым войсковым и посполитым людям и кому колвекъ о том вѣдати належит, ознаймуемъ. Ижъ, яко иншым мѣстцам святым и обителямъ звыкла оказыватися ласкавая наша прихилность, такъ их монастир святая Христова Николая Рихловский,[65] маючи в особливом нашом респектѣ и стосуючися до унѣверсалов от прошлих антецессоровъ нашых, оному наданых, заховуемъ при превелебномъ в Богу господиновѣ отцу Луцѣ Григоревичу,[66] ігуменѣ монастира мененного Рыхловского и по немъ будучых отцех ігуменах и при всѣхъ тоей обителѣ законникахъ для уставичной в молитвах щоденных хвалы Божей и для вспартья всегдашних расходовъ монастирских село Будище в полку Чернѣговском[67] в сотнѣ Понурницкой лежачое, перевоз Савинский, озера Колодное, Орѣхово, Жорновецъ и Савинское и млыны, такъ ихъ власные на рѣчках Быстрицѣ[68] и Домшѣ построеные, яко и наданые, Максимовъ и Авраменковъ з двома колами, и Василевъ в селѣ Вербѣ на рецѣ Понурницѣ в двохъ колах мучных и третом ступном стоячым, тут же особливе и розграничене в кгрунтахъ, пущахъ и сѣножатех монастиреви прилегаючых, з жителямы понурницкими учиненое, стверждаемъ, которое починается от дороги Перехрестное Короповское, межею подле Микитиной Серченковой нивы и монастирской, ведле которыхъ у концѣ постановленъ и копецъ, от копца повювши понад яром з признаками частыми, въ дубахъ починеними, и з

копцами до Довгое Кручи в лощину, а лощиною до дороги Сосницк*ой*, а Сосницкою дорогою до дороги Буди*ск*ой къ могилѣ давней на рогу березника межи дорогами будучо*й*, и чере*з* дорогу мимо пе*н* сухы*й* дубовы*й*, и мимо дубы, в которы*х* учинены признаки и по*д* ними копцы, да на дорогу Новую Будискую и пона*д* яро*м* менованымъ до дуба на*д* гривны*м* яро*м* стоячого, и яро*м* гривны*м* в Быстрицу, з Быстрицы чере*з* рѣку против Рыхло*в* до образа стоячого, и ажъ до тоее опя*т* Пере*х*престное дороги. Теды, абы ему о*т*цу ігумену и всѣмъ законникомъ м*о*н*а*стира Рыхловского, яко в де*р*жанъю того села Будищъ, и в привлащеню з перевозу Савинского пожи*т*ковъ и з преречоны*х* озюръ рыбны*х* полововъ, такъ в отбира*н*ю и в зажива*н*ю з млыновъ *их* власны*х* на рѣчка*х* Быстрицѣ и Домшѣ стоячы*х*, всѣхъ приходячи*х* пожи*т*ковъ и наданыхъ Максимовского и Авраме*н*кового двохъ часте*й* розмѣрового приходу на во*й*ско належачи*х*, а з Василевого в селѣ Ве*р*бѣ на рецѣ Пону*р*ницѣ о дво*х* кола*х* мучны*х*, а трете*м* ступно*м* будучого, части во*й*сково*й* всяки*х* розмѣровъ, по половинѣ з велебными о*т*цами зако*н*никами м*о*н*а*стиря Макоши*н*ского, жа*д*ная ни о*т* кого з ста*р*шины и че*р*нѣ не дѣялася перешкода и трудно*с*тъ, мѣти хочемъ. А войтови и все*й* громадѣ преречоного села Будищъ приказуе*м*, абы бе*з* спреки вшелякое помене*н*ной обителѣ належитое о*д*давали послушенство. Варуе*м* однакъ и тое, жебы козаки, в то*м* селѣ мешкаючие, при свои*х* козацки*х* волносте*х*ъ ненарушне зоставали. Особливе те*ж* и о тое сурово приказуе*м*, абы в околичны*х* осѣдлосте*й* люде в кгрунта м*о*н*а*сти*р*скіе, вышреченым ограниче*н*емъ оци*р*клюваные, не втручалися и виробляти собѣ поля, косити сѣна и рубати дровъ по*д* виною и по*д* срокги*м* кара*н*емъ не важилися.

Да*н* в Батуринѣ, ма*р*та 10. Року 1688.

Звишъ менова*н*ны*й* гетма*н*, рукою власною.

На звороті написано: унѣверса*л* на всѣ добра м*о*н*а*стирские гетма*н*ски*й*.

ЦДІАК України. – Ф. 144. – Оп. 1. – Спр. 23. Оригінал. Печатка військова.

№ 30

1688, березня 15. Батурин – Проїжджий лист Івана Мазепи на проїзд до Москви посланців чернігівського архієпископа Лазаря Барановича – архідиякона Антонія та ієромонахів Ігнатія і Віктора

Іванъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

Великихъ государей нашихъ, ихъ царского пресвѣтлого величества воеводамъ и всякимъ началнимъ и приказнымъ людямъ, в великоросийскихъ городѣхъ знайдуючимся, ознаймуемъ, ижъ ясне в Богу преосвященный его милость отецъ Лазаръ Барановичъ[69], архиепископъ чернѣговскій, новгородскій, в поважныхъ своихъ архиепископскихъ дѣлехъ посылаетъ умыслного своего посланного

к царствующему великому граду Москвѣ велебного отца Антонія, архидіякона и двохъ іеромонаховъ Ігнатія и Виктора з слугами. Теды милостей вашихъ [в] великоросійскихъ городѣхъ найдуючихъся, желаемъ, абысте онымъ звычайное живъности и подводъ десять незборонне давали, а старшинамъ, респекту нашого знайдуючимъся, приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, марта 15 дня, 1688 року.

Звишъ менованний гетманъ, рукою власною.

Нижче зазначено: "Подлинникъ писанъ на полулистѣ бумаги, подпись Мазепы собственноручная. Подлѣ подписи приложена гетманская печать на желтомъ воску по кустодіею", "Вѣрно: К. М. Оболенскій", "съ подлинным свѣрял С. Иванов".

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 13518-13635. – Арк. 235-235 зв. Копія.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-7. – Оп. 3. – Спр. 517. Фотокопія.

№ 31

1688, квітня 6. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання ніжинському війтові Івану Касьяненку на війтівський уряд села Плоского

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пр*есвѣ*тлого в*е*л*и*ч*е*ства Запорозкимъ.

Ознаймуемъ сымъ н*а*шимъ писаніемъ всей ста*р*шинѣ и че*р*нѣ Войска ихъ царского пр*есвѣ*тлого в*е*л*и*ч*е*ства Запорозкого, а меновите п*а*ну полковнику нѣжин*с*кому, ста*р*шинѣ по*л*ковой, сотнико*м*, атаманомъ и всѣмъ кому колвекъ о томъ вѣдаты належи*т*, иж поглядаючы мы на зычливос*т* къ рейментови н*а*шему п*а*на Івана Касяненка, войта нѣжинского, а респектуючи на тое, же зостаючи на томъ урядѣ, не тылко з людности своей, але и з самой повынносты, муси*т* кождому угожати, заховуемъ пры немъ село Плоское зо всѣма прина*д*лежытостя*ми* и позволяемъ онымъ до ласки н*а*шое и войсковои владѣти и вшелякое належытое о[т] тамошны*х* тяглы*х* людей о*т*бираты послушенство для вспа*р*тя своихъ домови*х* по*т*ребъ, теди мѣти хочемъ, аби нѣ о*т* кого з ста*р*ши*х* и меншы*х* в де*р*жа*н*ю того села и в прывлащенню пожитковъ не дѣялася ему жа*д*ная перешкода, а войтовы села Плоского и всей громадѣ прыказуемъ, жебы преречонному п*а*ну войту нѣжинскому належитое во всемъ о*т*давали повиновеніе, козаки о*д*накъ, в то*мъ* селѣ мешкаючіе, маю*т* при своихъ козацкихъ волностяхъ ненарушне зоставаты, варуемъ.

Данъ в Батуринѣ, апрыля 6. Року 1688.

Звышменова*н*н*ий* гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 101[a]. – Арк. 75. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "в подленно*мъ* печа*т* и по*д*пи*с*", після підпису у колі написано "мѣсто печати рейментa*р*ской".

№ 32

1688, квітня 28. Батурин – Універсал Івана Мазепи про повернення на Чернігівську архієпископію раніше відторгнених від неї млинів

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

Пану полковникови нѣжинскому, сотникомъ глуховскому, кролевецкому, мринскому, атаманомъ городовимъ зо всѣмъ их товариствомъ и всѣмъ в томъ полку найдуючимъся обывателемъ, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало ознаймуемъ, ижъ уважаючи мы значную скорбъ ясне в Богу преосвященного его милости господина отца Лазара Барановича, архиепископа чернѣговского о млинахъ, в маетностех его пастирской милости найдуючихся, з под владзи его пастирской милости в свойжопрошлых лѣтахъ отдаленых, оказуючуюся, теперъ, подлугъ узнаня самой слушности, приворочаемъ до катедри архиепископии Чернѣговской[70] млини в селѣ Быстрику на рецѣ Ретѣ[71] стоячии, именно млинъ Яцковъ, млинъ Гавриловъ, млинъ Головнинъ, позволяючи з ных тую жъ знову части пожитковъ всяких брати на пастира его милости, якъ прежде отбыралося, такъже в селѣ Тулиголовах млинъ, на Шляховой греблѣ стоячий, любъ теперъ купивши сотникъ кролевецкий держит, еднакъ ижъ за державы пастира его милости тая купля стала и всегда перед тимъ одбыралася повинност вцаль, теды яковимъ правомъ держалъ оный продавца, и якъ за его одбыралъся пожитокъ до двору пастирского, такъ и теперъ жебы подлугъ того жъ постановленія и права одбыралися з того млина всякіе приходи, и млинъ Проценковъ, и млинъ Быховцовъ, тамъже в Тулиголовах стоячий, в прежнюю повинност приворочаемъ. А ще в местечку Мринѣ з двохъ млиновъ, з едного писара полкового нѣжинского, а з другого Хоминского, козака нѣжинского, на мѣской греблѣ стоячихъ, заходят трудности. Теды тамъ на мисской греблѣ половину всяких отбырати пожитковъ, якъ на пастира его милости позволяемъ, такъ и помененний писаръ з Хеминскимъ, при такойже половинѣ захованы быти мают. О якой теды волѣ нашой вѣдаючи, звишъмененъная старшина, абы не важилася в отбыраню належитых пожитковъ з тых всѣхъ выраженых млиновъ пастирови его милости и его жъ пастирскимъ дозорцомъ жадной перешъкоди чинити, пилно варуемъ. Господарѣ тежъ оныхъ млиновъ, абы належитую повинъност безъ жадной спреки отдавали и в направѣ призвоитых млиновых посудковъ послушъны були, сурово приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, априля 28 д[ня]. 1688 року.

Звишъ менованний гетман, рукою власною.

Нижче зазначено: За нижний млын в Быстрику взята уйма до катедри.

На звороті написано: Унѣверсалъ на млыни Бистрицкіе и Тулиголовские, на Яцковъ, Гавриловъ и Головнинъ, а в Тулиголовахъ на млынъ на Шляховои гребли, на млынъ Проценъковъ, на млынъ Быховцевъ и на млыни Мринские.

Нижче зазначено: Унѣверсалъ на розные млыны до катедры належачіе, року 1688.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 106. Оригінал. Печатка військова.

№ 33

1688, травня 12. Батурин – Проїжджий лист Івана Мазепи на проїзд до Москви посланців архімандрита Києво-Печерської Лаври Варлаама Ясинського – намісника Паісія, соборного писаря Іраклія, першого архідиякона архімандрита Іллі та ченця Трофимія

Іванъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

Великихъ государей нашихъ, ихъ царского пресвѣтлого величества воеводамъ и приказнымъ людямъ, в великоросійскихъ городѣхъ зостаючимъ, а в малоросійскихъ рейменъта нашого всякой старшинѣ, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, ознаймуемъ, ижъ до великихъ государей и великой государыни, ихъ царского пресвѣтлого величества, чудотворной Лавры Киево-Печерской[72] высоце в Богу превелебный его милость отецъ архимандрита Варлаамъ Ясинскій[73] в певныхъ своихъ монастырскихъ дѣлехъ намѣсника своего, велебного отца Паисія, монаха Іраклія, писара соборного, іеродиякона архимандричого первого Ілию да монаха Трофимия в царствующий градъ Москву посылаемъ, которымъ то посланимъ печерскимъ з людми, при ныхъ будучими, всюд[у] в завзятомъ ихъ пути волный былъ пропускъ и подводъ шист неизмовне давано, о тое в великороссійскихъ городахъ всякихъ [...] приказныхъ людей велце жадаемъ, а в малороссійскихъ старшинѣ вс[ѣй] пилно приказуемъ.

З Батурина, мая 12 д[ня], 1688.

Звишъменованный гетманъ, рукою власною.

Іеромонахъ Паисій, намѣстникъ печерскій кіевскій, іеромонахъ Іоила, уставникъ новопечерскій, монахъ Іраклій, писаръ соборный печерскій, Ілія, діяконъ архимандрычій першій печерский, монахъ Трофимій. Служки: Онисимъ Семеновичъ, Василь Назаровъ, Стефанъ Гальикевичъ, Феодоръ Жураковскій, Феодоръ Опара, Семенъ Иваненко, Семенъ Івановичъ, Тимофей Мишута, Ермолай Шепійчикъ. Лошадей тринадесять.

Нижче зазначено: "Подлинникъ, за подписью Мазепы, писанъ на полулистѣ бумаги, подлѣ подписи приложена гетманская печать, на красномъ воску подъ кустодіею. Список лицъ, отправленныхъ в Москву, писанъ на отдѣльномъ листкѣ", "Вѣрно: К. М. Оболенскій. С подлиннымъ свѣрялъ С. Ивановъ".

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 13518-13635. – Арк. 278-278 зв. Копія.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-7. – Оп. 3. – Спр. 529. Фотокопія.

№ 34

1688, травня 12. – Відповіді гетьмана Івана Мазепа на оголошені царські статті, передані до Москви через стольника Андрія Лизлова

Стати дѣлъ, чрезъ столника и московъскихъ ротъ ротмистра Андрѣя Івановича Лызлова к пресвѣтлѣйшимъ и державнѣйшимъ великимъ государемъ, царемъ и великимъ князем Іоанну Алексѣевичу[74], Петру Алексѣевичу[75], и великой государыни, благовѣрной царевнѣ и великой княжнѣ Софіи Алексѣевнѣ[76], всея Великія и Малыя и Бѣлыя Россіи самодержцемъ, подданскимъ отвѣтнымъ донесеньемъ от насъ гетмана, старшины, полковниковъ и всего войска предложеныі: року 1688: мая 12 день.

Пресвѣтлѣйшіе и державнѣйшіе великіе государи, цари и великіе князи Іоанъ Алексѣевичъ, Петръ Алексѣевичъ, и великия государыня, благовѣрная царевна и великая княжна Софія Алексѣевна, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Россіи самодержцы, ихъ царское пресвѣтлое величество, по нашомъ гетманскомъ сполномъ з ближнымъ околничимъ и воеводою и намѣстникомъ карачевскимъ, его милостю Леонтіемъ Романовичемъ Неплюевымъ[77] и думнымъ дворяниномъ и воеводою и намѣстникомъ волоколамскимъ Григоріемъ Івановичемъ Косоговомъ[78] з зездного розговору [и по] статейномъ донесенъю через войскового енералного судию Михайла Вуяхевича[79], з Глухова учиненомъ, изволили прислати к намъ своего царского пресвѣтлого величества столника и московскихъ ротъ ротмистра Андрѣя Івановича Лызлова: о своих монарших сего настоящего лѣта предгрядущих военных дѣлехъ.

Мы теды гетманъ з старшиною и з полковниками од устъ столника и московских ротъ ротмистра Андрѣя Івановича Лызлова милостивый монаршій, ихъ царского пресвѣтлого величества, по наказу предложеный намъ указъ внимателно выслушавши, яко за извѣщеніе намъ ихъ монаршого изволенія покорнымъ подданскимъ повиновеніемъ всеусердно имъ великимъ государемъ и великой государыни благодарствуемъ, такъ по должности нашой всегда во всяких случаях имъ великимъ государемъ и великой государынѣ вѣрне служити даже до кровей нашихъ обѣщаемъся.

Яко преможной монаршой ихъ царского пресвѣтлого величества волѣ прислугою нашею приподобатися всегда вседушно желаемъ, такъ и ныне настоящаго лѣта в поход военный мы гетманъ з старшиною и з полковниками з указнымъ числомъ войска без всякаго отреченія на монаршую ихъ царского пресвѣтлого величества службу ити хочемъ; и з указного числа, то есть з двадцет пятого дня мая, з домовъ до обозу выйти и з сполное з великоросийскими ихъ царского пресвѣтлого величества войсками злученъе на рѣчку Коломакъ[80] поспѣшити, а оттол ку Самарѣ[81] ити, и около строенъя на пристойномъ мѣстцу города сполне з великоросийскими ратми праци приложити, и во всемъ подлугъ монаршому ихъ царского пресвѣтлого величества указу поступати старатися

будемъ. А которыи полки, такъже и з которых полков в якомъ числѣ военныи люде при домахъ на пристойных мѣстцах для береженья цѣлости Малоросийского краю зостановлены будутъ, о томъ мы гетманъ впередъ учинимъ покорное великимъ государемъ и великой государинѣ донесенье.

Аже в наказѣ монаршомъ, ихъ царского пресвѣтлого величества указѣ, выражено же на Самарѣ городъ ново построится маючий, на тое тылко время держанъ[a] быти маетъ, покол з неприятелями, турскимъ солтаномъ и ханомъ кримскимъ война трвати будетъ: теды мы, гетманъ з старшиною, уважаючи всегдашную ку охраненію цѣлости богохранимое великих государей и великой государынѣ, ихъ царского пресвѣтлого величества, державы, а особливе Малоросийского краю потребу, яко знаемъ тое, же на строеніе города оного муситъ ложитися немалый коштъ монарший и трудъ ратныхъ, ихъ царского пресвѣтлого величества, людей, такъ желаемъ того, жебы тотъ городъ ку розширенію превысокія ихъ монаршія славы и ку умноженію в пришлыи вѣки пожитку в потомъныи времена стоялъ неподвижно. А ктобы з малодушных людей противъ того благопотребного дѣла шкодливыи произносилъ слова, такового всякого мы завстягати, поелику можно, обѣщаемъся, якобы при Божой помочи без жадное перепоны тое совершенъно в належитую силу произведено быти могло, такъ якъ мы, в общомъ совѣтѣ нашемъ з ближнымъ околничимъ и воеводою Леонтіемъ Романовичемъ Неплюевымъ и з думнымъ дворяниномъ и воеводою Григоріемъ Івановичемъ Косоговомъ постановивши, чрезъ енералного войскового судю Михайла Вуяхевича покорное донесенье учинили. То естъ жебы тотъ, построивши городъ, былъ осаженъ платними имовѣрными людми; якобы чрезъ тое не тылко пострахъ былъ неприятелемъ, але и острожки, якіе в верхъ Самары могутъ быти здѣланы и людми населены, ку завстягненъю шатостей содержаны были в належитомъ постоянъствѣ.

А что доложено в ихъ царского пресвѣтлого величества указѣ, чтоб в томъ на Самарѣ городовомъ строеніи з малоросийскихъ посполитих людей нихто не вѣдалъ; теды того уже утаити трудно, понеже еще зимнего времени бывший кошовый Іванъ Лихопой, повернувшися з царствующаго великого града Москвы, такъже и иные по немъ запорозци на Москвѣ з языками биваючии, у томъ провѣдавши, за своимъ в Малую Россію поворотомъ давно розголосили, же непремѣнно на Самарѣ городъ строити постановлено. Однакожъ мы гетманъ з старшиною и з полковниками оголошати о томъ никому не будемъ без слушной причины. А если и до того прийдетъ, что потреба кому тое дѣло обявити: то обявимъ такимъ способомъ, же по ихъ царского пресвѣтлого величества указу маетъ тот городъ построитися, на тое тылко время покол война з неприятелями бесурманами трвати будетъ, жебы в немъ хлѣбнымъ и инныммъ военнымъ запасамъ мѣстце и войскамъ пристанище Великоросийскому, а надто Малоросийскому краямъ оборону устроитися могло: для чого и в унѣверсалах нашихъ тое выражати будемъ, же нынѣшный походъ нашъ на Кримъ по указу ихъ царского пресвѣтлого величества, а не индъей завзятый быти маетъ.

---

[a] Так у тексті.

Премудрое то и Богомъ исправуемое великихъ государей и великой государынѣ ихъ царского пресвѣтлого величества чинит разсмотреніе, же во время сіе, когда город на Самарѣ строитися маетъ, пойдетъ по ихъ царского пресвѣтлого величества указу на Запорожье думный дворянинъ и воевода и намѣстникъ волоколамский Григорій Івановичъ Косаговъ з ихъ царского пресвѣтлого величества данымъ ему под рейментъ войскомъ, ибо тое дѣло велце есть потребно на пострах неприятелемъ бесурманомъ ку удержанъю хана от походу в полскую сторону, з чого и мирнимъ договорамъ ихъ царского пресвѣтлого величества, з королевскимъ величествомъ полскимъ учиненымъ, можетъ быти доволство, понеже и запорожци при такомъ случаи, около чиненья над неприятелями промыслу охотнѣйше упражнятися будутъ, а я гетманъ, обрадывъшися з старшиною, обѣцую туда жъ выслати значную часть войска, которую, якое число выправлено будет и кого над нимъ учиню старшимъ, о томъ вперед имъ великимъ государемъ и великой государынѣ учиню покорное донесенье. А що в мене гетмана з робочихъ людей, обѣцую выстатчити сто лодокъ для ратныхъ ихъ царского пресвѣтлого величества людий, тыи уже яко суть здѣланы, такъ поставити ихъ у Самарѣ вскорѣй потщуся. Да и в томъ тщанія моего, елико можно будетъ приложити, не отмовлю, жебы струги з Самарского острова были черезъ пороги працею людей малоросийских перепущены. Тылко жъ теперешнее весны в рецѣ Днѣпрѣ[82] воды велми оскудно.

Яко слушный то ест и благоразсмотрителный монарший ихъ царского пресвѣтлого величества указъ, абы мы гетманъ сполне з околничимъ его милостю и воеводою Леонтіемъ Романовичемъ, когда будемъ з полками на Самарѣ у городового строеня и услышимъ певную о томъ вѣдомост, что ханъ кримъский пойдетъ з Криму в сторону полскую, или в сторону нѣмецкую, ишли з войскомъ, взявши Бога на помочъ, ку Перекопу и под городки турскіе, над Днѣпромъ будучіи, для чиненья военного промыслу; такъ мы гетманъ з старшиною, желаючи врагомъ Креста Святого бесурманомъ всеконечное пагубы, и чтоб на славу превысокому монаршому ихъ царского пресвѣтлого величества имени, ихъ монаршимъ силамъ у всѣхъ союзниковъ могла быти похвала: также чтоб мирнымъ договоромъ доволство сталося, всеусердную нашу на тотъ походъ обѣщаемъся имѣти охоту, якобы совершенно при Божой помочи предстателствомъ пресвятое Богородицы в томъ дѣлѣ сталося досит преможной монаршой ихъ царского пресвѣтлого величества волѣ, где хочбы и в стрѣчу явилися неприятели, готови будемъ при тойже помочи Божой дати онымъ бой. А если бы ханъ черезъ все сее лѣто никуда от Перекопу не отходилъ, то мы гетманъ з старшиною, стараючися имъ великимъ государемъ и великой государынѣ таковымъ военнымъ промысломъ прислужитися, вышлемъ, Бога взявши на помоч, част войска досужую на той бокъ Днѣпра, любъ под Казикерманъ[83], любъ под Очаковъ[84], где что в дѣлѣ Господъ Богъ окажетъ, должни будемъ ихъ царскому пресвѣтлому величеству покорне донести вскорѣ. Для чого почта по указу жъ ихъ царского пресвѣтлого величества порядне доношенъю листовъ з малоросийских городовъ в великоросийскіе будетъ розстановлена.

И тое зѣло естъ надобно, же пресвѣтлѣйшіе и державнѣйшіе великіе государи и великая государыня, ихъ царское пресвѣтлое величество, изволили милостиво указати думному дворянину и воеводѣ и намѣстнику серпуховскому Семену Протасіевичу Неплюеву з ратними Сѣвского полку людми быти в военной поготовости и выступити ку Путивлю[85], а если бы неприятели бесурмане где у берега Днѣпрового обявилися, то ему жъ думному чинити при Божои помочи над оными промыслъ, и что для осторожности и охраненія от таковых же неприятелскихъ нахожденій указали они великіе цари и великая государыня послати в Киевъ[86] и в Переясловль в прибавку к прежнымъ по полку стрелецкому, за той прото о насъ промыслителный и благоподателный великихъ государей и великой государынѣ ихъ царского пресвѣтлого величества указъ покорне, под ноги ихъ монаршіе упадаючи, челомъ бьемъ. А з под рейменту моего гетманского людей для береженья цѣлости того жъ Малоросийского краю, якося вышей наменило, на пристойнихъ мѣстцахъ поставити непремѣнно потщуся. Тылко просимъ покорне о милостивый ихъ царского пресвѣтлого величества указъ, жебы думный дворянинъ и воевода Семенъ Протасіевичъ Неплюевъ з тими ихъ царского пресвѣтлого величества войсками от Путивля ближей ку Днѣпрови, именно на мѣстце где б было слушное, подался. Жебы податнѣе было втарчкамъ неприятелскимъ давати отпоръ. Албо вѣмъ от Путивля до Днѣпра далечайшое естъ разстояніе неприятелеви, одтол отпору и постраху быти не может.

О спустѣ чрезъ пороги, рекою Днѣпромъ нынѣ вешнею водою, водныхъ оныхъ монаршихъ суденъ, которыи обрѣтаютъся на Кодацкомъ островѣ, буду я старатися, якося вышей наменило, сколко способу станет, иле когда по ихъ царского пресвѣтлого величества указу и думный дворянинъ и воевода Григорий Івановичъ Косаговъ и своего полку великоросийскихъ ратных людей для того оставит. Але по вышей доложеному предложенью покорне доношу, же яко в иныхъ рекахъ, такъ і в Днѣпрѣ, воды сего времени обрѣтаются малы. И тое однакъ мы з столникомъ и ротмистромъ Андрѣемъ Івановичемъ разсужали, же если за якимъ препятыемъ невозможно будетъ значны войска силы спровадити в близкіе мѣстца к Сѣчи, з которыми бы пристойне было чинити промыслъ над неприятелскими городками, то и судна оныи чрезъ пороги нынѣ переправливати мнѣ бы надобно.

Порозумѣлъ я гетманъ в милостивомъ ихъ царского пресвѣтлого величества указе премилосердное ихъ монаршое о цѣлости моего здоровя попеченіе, что они премилостивѣйшіе монархи наши, разсуждаючи бываючіи межи черню войсковою шатости и непостоянъства, изволяют положити тое на моей волѣ, если бы я просмотрилъ якую межи чернью ненадежност, то волно мнѣ самому, особою своею, не ити в военный походъ, а посылати з назначенымъ войска числомъ наказного; теды я за тое монаршое премилосердное призреніе и о моей цѣлости отческий обмыслъ всеусердно благодарствуючи, яко найпокорнѣе имъ великимъ государемъ и великой государинѣ под ноги пресвѣтлого ихъ монаршого престола челомъ бю. А покорне о томъ доношу, же несподѣвалбыхся я з чернѣ или з посполства войскового жадное противъ власти моей шатости, разсуждаючи, же не тылко жадными

тягостми не учинилемъ имъ оскорбленія, бо что за Івана Самойлова[87] имъ было придокучило, в томъ я нынѣ освободилемъ ихъ, яко то мелници козацкіе, власнымъ ихъ иждивениемъ строеніе, в волномъ заживаню заховалемъ; десятины пщолныи и данѣ медовыи, а по нѣкоторых мѣстцах и роковыи обыкліи подачки опустилемъ, при якомъ моемъ поступку не мѣют они причины роптати на мою владзу. Но и надѣюся на вспомагателную милост превелика Божія величества, же и з малодушных всякий в постоянствѣ найдоватися муситъ, понеже з премилосердного ихъ царского пресвѣтлого величества призрѣнія зуполных два полки московских стрелцовъ, при мнѣ оставати будутъ; а и охотницкіе рейменту моего полки, комонный и пѣхотный, суть мнѣ надежны. Бо тыи для своей цѣлости щире здоровя моего пилновати схочутъ.

А до того по указу ихъ монаршомъ выбыраючи в той поход двадцятотысячное войска число, прикажу абы к шатости подобныи люде в домахъ были оставливаны, а самыи в постоянствѣ надежныи, яко тыи что имѣютъ нѣкоторыи подданых и обширныи осѣдлости, мелницѣ, землѣ и инъшіе угодя, были выправовани в военный походъ.

А такъ без жадного сумнителства всеусердною моею охотою на тую стоящую монаршую службу ити, и о прислузѣ моей на далшую превысокую монаршую милост вседушно працовати радъ есмъ.

Тое насъ гетмана, старшину и все Войско Запорозкое велми обвеселило, же пресвѣтлѣйшіе и державнѣйшіе великіе государи и великая государыня, ихъ царское пресвѣтлое величество, изволили намъ прислати именной свой милостивый монарший указъ, чтобъ бѣглые з великоросийских городовъ у малоросийскіе городы люде, которыи болшей пятнадцети лѣтъ тутъ мешкают, не были назадъ челобитчикомъ ворочаны. З чого, яко зѣло радуемъся, сподѣваючися не мѣти собѣ болшъ в томъ трудности и турбаціи, так по тому ихъ царского пресвѣтлого величества премозжному указу исправоватися будемъ должны без всякое перемѣны и отмовы.

Іванъ Мазепа, гетманъ Войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкого.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-7. – Оп. 3. – Спр. 525. Мікрокопія з оригіналу.

№ 35

1688, травня 22. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання рибного стану Полтавському монастиреві

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

Всей старшинѣ и черни Войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкого, меновите пану полковникови полтавскому, сотникомъ, атаманомъ

и всѣмъ, якъ товариству войсковому, так и всякого стану людем*ъ*, в томъ полку найдуючимся, ознаймуемъ. Ижъ маючи мы особлівую нашу любовъ до с*вя*той обытелѣ м*о*н*а*ст*ы*ра Полтавского[88], позволяемъ и надаемъ превелебному в Б*о*гу г*осподи*ну *от*цу Лазару Бузкевичу[89], игуменови зъ братіею того жъ манастира Полтавского, на устѣ Орелю[90], под городомъ Орломъ[91], станъ мѣти, и з него по прежнему, для въспартя потребъ своихъ м*о*н*а*ст*и*рскихъ рыбъние пожитки привлащати. Въ чомъ всемъ, аби якъ панъ полковникъ полтавскій з старшиною, такъ товариство и всѣ обивателѣ полку Полтавского[92], вѣдаючи о таковой волѣ нашой рейментa*р*ской, не важилися чинити жадной найменшой помененному *от*цу игуменови и его послушникомъ трудности и перешкоди; пилно упоминаемъ и приказуемъ. Въ волнихъ засъ на Днепрѣ озерахъ цале людемъ всякимъ аби безпечное и незборонное нѣ о*т* ко*го* было ловлене рыбъ, того варуемъ зъособна.

Данъ в Батуринѣ, 22 мая, 1688 року[а].

Звишъменованній гетманъ, рукою власною[б].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 59359. – Арк. 13. Копія.

№ 36

1688, травня 26. Батурин – Проїжджий лист Івана Мазепи на проїзд до Москви ігумені Київського Михайлівського монастиря Агафії

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

Великихъ государей нашихъ, ихъ царского пресвѣтлого величества воеводамъ и всякимъ началнымъ и приказнымъ людемъ, в городахъ великоросийскихъ зостаючимъ, а в малоросийскихъ всякой старшинѣ реймен[ту] нашого, ознаймуемъ, ижъ до пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ [вели]кихъ государей и великой государынѣ, благовѣрной царевны, ихъ ц*а*рского прес[вѣт]лого величества, бить челомъ в певныхъ своихъ монастыръскихъ нуждныхъ до монастыра свято Михайловского Киевского девичого, ігумения, честная госпожа Агафія, за вѣдомомъ и позволенемъ нашымъ в царствую[щий] великий градъ Москву едетъ з сестрами своими самоѣтреть. Прето, абы за оказанемъ сего лѣсту нашого вездѣ оную доброволне пропущано и звичайное живности, также и подводъ двѣ, неотмовно ей давано, велце жадаемъ [от] всякихъ началныхъ в великорос[ий]скихъ городѣхъ, а в малоросийскихъ рейменту нашого старшинамъ пилно приказуемъ.

З Батурина, 26 мая, 1688 року.

Свишъменованний гетманъ, рукою власною.

[а] Перед підписом зазначено: "на по*д*леном тако".

[б] Після підпису у колі написано: "мѣсто печати".

Наприкінці зазначено: "Подлинникъ за подписью Мазепы писанъ на полулистѣ бумаги, подлѣ подписи приложена гетманская печать на красномъ воску подъ кустодією", "Вѣрно: К. М. Оболенскій", "С подлиннымъ свѣрялъ С. Иванов".

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 13518-13635. – Арк. 291. Копія.
ЦДІАК України. – Ф. КМФ-7. – Оп. 3. – Спр. 535. Фотокопія.

№ 37

1688, липня 23. З обозу під Липовою Долиною – Проїжджий лист Івана Мазепи на проїзд до Москви товариша Батуринської сотні Романа Проценка

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

Великихъ государей нашихъ, ихъ царского пресвѣтлого величества воеводамъ и всякимъ началнимъ и приказнымъ людемъ, в великоросийскихъ городахъ найдуючимся, симъ нашимъ ознаймуемъ писанемъ, ижъ Романа Проценка, товариша Батуринской сотнѣ, з татаркою и з двома ее дѣтми, до ихъ царского пресвѣтлого величества в царствующий великий градъ Москву посилаемъ, которому рачъте м*ило*сть ваша за показанемъ сего листу нашого дати звычайное жывносты и подводъ чотири, яко началствующихъ в великоросийскихъ городахъ велце просимъ, а старшинамъ рейменту нашого в малоросийскихъ городахъ о тое пилно приказуемъ.

Данъ з обозу, з под Липовой Долины, року 1688, июля 23.

Звишъменованний гетманъ, рукою власною.

Наприкінці зазначено: "Подлинникъ за подписью Мазепы. Писанъ на полулистѣ бумаги. Подлѣ подписи приложена гетманская печать на красномъ воску подъ кустодією", "Вѣрно: К. М. Оболенскій", "Съ подлиннимъ свѣрял С. Иванов".

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 13518-13635. – Арк. 337. Копія.
ЦДІАК України. – Ф. КМФ-7. – Оп. 3. – Спр. 555. Фотокопія.

№ 38

1688, серпня 5. Табір на Самарі – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Лубенського Мгарського монастиря на рибний стан, в гирлі річки Самари

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ ц*а*рского пресвѣтлого в*е*ли*ч*ества Запороз*ским*ъ.

Ознаймуемъ симъ нашимъ писанемъ ко*ж*дому, кому ко*л*векъ о томъ вѣдати належитъ: ижъ, яко не для утисне*ня* чиихъ заводовъ, и не для оско*р*бліня кого в якихъ угодіяхъ и промислахъ, але для о*б*щое цѣлости краю Малороссійского по*д*даныхъ ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запороз*ского, по указу ихъ же пресвѣтлихъ мона*р*ховъ н*а*ших*ъ*, городъ на Самарѣ о*т* приходу непріятелского бесу*р*манского есть нововыставленъ, такъ ми станъ монастиря Мг*а*рского Лубенского[93], на у*ст*и Самарѣ реки будучій, по*д* нашу реиме*н*та*р*скую оборону взявши, кождого з войскъ великороссійскихъ началного и по*д*началного, а з малоросійскихъ старшого и меншого товарис*тв*а, жадаемъ и мѣти хочемъ, аби пречоной обители Мга*р*ской законниковъ и ихъ челядѣ, на томъ стану найдуючимся, в ло*в*ляхъ рибнихъ и до нихъ належни*х* посу*д*кахъ ни о*т* кого жадная и найменшая перешкода и кривда не дѣялася; для чого и сей нашъ оборонной листъ онимъ даемъ и проси*м*, хто колвекъ теперъ и на пото*м* по указу великихъ г*осуда*рей и великой г*осуда*рини ихъ ц*а*рского пресвѣтлого в*е*ли*ч*ества в томъ городѣ Сама*р*ско*м* воеводою будетъ, что*б* ихъ законнико*в* и послушниковъ, на той рибной ловлѣ будучихъ, в своей охоронѣ соде*р*жалъ и не допускалъ никому жа*д*ной на томъ стану шкоди дѣлати.

Данъ в таборѣ на Самарѣ, августа 5. Року 1688.

Звышъменований гетманъ, рукою власною[a].

Наприкінці зазначено: Сию копию с подлиннимъ универсаломъ свидѣтелствовали присутствующие в полково*й* лубенской канцелярии судія полковій лубенскій Василъ Стефановичъ, полковій писаръ Яковъ Корнѣевичъ, асаулъ полковій Рокчевскій.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 105. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "на подлинномъ подписъ таковъ", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

№ 39

1688, серпня 19. З обозу над Самарою – Проїзний лист Івана Мазепи на проїзд до Москви архімандриту Павлівського монастиря на Афоні Ісаї

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

Великихъ государей наших, ихъ царского пресвѣтлого величества воеводамъ и всякимъ началнимъ и приказнимъ людемъ, в великоросийскихъ городахъ найдуючимся, ознаймуемъ, ижъ от святое Афонъское Гори превелебный в Богу господин отецъ Исаия, архиманъдритъ монастира Павловского храму святого великомученика Георгия, у потребах обытели своей простует до царствующаго великого града Москви, до их пресвѣтлого монаршого престола. Которого ми, у себе не издержуючи, яко отпускаем в предсвятую дорогу; так и милостей вашихъ просимъ, абы ему за показанъемъ сего листу нашого давати рачили звичайное живности и подвод осѣм. О що и старшинамъ рейменту нашого малоросийскимъ пилно приказуемъ.

Данъ з обозу над Самарою. Року 1688, августа 19.

Звышъ менованный гетман, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 1407. – Оп. 1. – Спр. 89. Оригінал. Печатка військова.

Опубліковано: Мицик Ю. З документації гетьмана І. Мазепи // Сіверянський літопис. – 1998. – № 1. – С. 94. – № 2.

№ 40

Не раніше 1688, вересня 1 – не пізніше 1689, серпня 31. Уривок універсалу Івана Мазепи, в якому зазначаються межі володінь ніжинського полковника Степана Забіли

...и позволилъ ему Степану Забѣлѣ[94] тыми селами со всѣми къ нимъ приналежитостями владить и всякіе пожитки употреблять и отъ людей, тамъ престаючихъ, належащое послушаніе и повинность имѣти, дабы ему в томъ владеніи нихто изъ старшины и черни не дерзали никакой чинити перепони, а ограничене тѣмъ его Степановымъ грунтамъ селу Лучниковѣ отъ реки Десны почавъ, с Круглого Ставу по лугъ по Розлетинскій з Радичевскими вотчины граничитъ по лѣса и яругу, которая яруга прозивается Свинятище, а в той яруге и лѣси по Старую дорогу Болонскую, по вершину Болшого лѣса, а отъ верховья Болшого лѣса по Борщов лугъ до верховинъ Грибной яруги, висше на усте чрезъ Десну реку по Брагиц озеро, а отъ озера по Стаскій бор, да по озеро Дороголъ а отъ Дорогола по болото Сваруги на Погарище поле, по могилу Някинъ, да по болото Нелувню, а отъ Неловнѣ по рѣку Реть, а отъ речки Рѣти граничитъ с Подоловцами на Светилови боры, на рѣчку Пьявку, а

отъ рѣчки Пьявки по Дѣдову поляну, а отъ Дѣдовой Поляны по рѣчку Ступу, а от рѣчки Ступы по Прудевскую поляну, а отъ Прудовской поляны по лугъ Потопній, а отъ Потопного луга на Старую дорогу Подоловскую, а отъ Подоловской дороги на рѣчку Олшанку, а отъ рѣчки Олшанки на рѣчку Ясмань, а отъ рѣчки Ясманѣ по Ровний яръ, а отъ Ровного яру по Черторижский боръ, а отъ Черторижского бору по Чичагову поляну, а отъ Чичаговой поляны по борки у Середовы, а отъ борковъ Середовыхъ по дорогу Пересвитку, а отъ дороги Пересвитки по Рокитно болото и по Старую Путивскую дорогу, как долш воды по Коріевы борки на Старую дорогу Юхновскую, да с Болшой боръ Новгородскою дорогою граничитъ съ мелницами и вишей с Великого бору диброва Лучницкая, а бор Мезинскій за симъ идучи бором и дубровою к границе Радичевской по долину Солониневскую по озеро Ретѣ жъ по Кровну, а отъ Кровны к Деснѣ рецѣ и Круглому ставу, у первого урочища…

Уривок має назву: “Универсалъ 7197 года Мазепи полковнику нежинскому Стефану Забѣлѣ, утверждающ[ий] села съ прилеглыми грунтами”.

ІР НБУВ. – Ф. 40. – Спр. 637. – Арк. 1. Копія.

№ 41

1688, вересня 13. Батурин –
Наказ Івана Мазепи стародубському полковнику
затвердити за Яковом Завадовським село Дохновичі

Мой ласкавий пріятелю пане полковнику стародубовский.

Любо мы и сами вѣдаемъ же полку в васъ многіе села суть в раздачѣ рознымъ людемъ, еднакъ кеды нам п. Яковъ Завадовскій не престаетъ своими суплѣками о респекту докучати, теди яко мы до него склонилисмо ласку нашу, такъ и от васъ жадаемъ, абы ему тое село, якимъ онъ и прежде сего владѣлъ, если то не будетъ кому перешкодою, именно Дохновичи, отвелъ къ его домовому подспартю. При томъ поручаемъ васъ Господу Богу.

Из Батурина, 13 септеврия 1688 р[оку].

Вамъ во всемъ згодливый пріятелъ Иван Мазепа гетман.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 68475. – Арк. 17-17 зв. Копія.

№ 42

1688, жовтня 25. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання воронізькому пресвітеру Власію Харитоновичу усіх прибутків з побудованого ним разом з колишнім воронізьким сотником Савою Григоровичем млина

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорожскимъ.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ пану полковникови нѣжинскому, сотникови воронежскому и всему старшому и меншому войсковому товариству и кождому, кому о томъ належить вѣдати. Ижъ суппликовалъ до нас отецъ Власий Харитоновичъ, презвитер святопречискій воронежскій, просячи нашего гетманского ласкавого себи респекту, абысмо млинъ его на рецѣ Есманѣ на греблѣ сполно з п. Савою Григоріевичомъ[95], бывшимъ сотникомъ воронѣжскимъ, о трох колахъ будучій, уволнили од войсковое повинности. А прекладалъ намъ тое, же яко млинъ тотъ своим коштомъ збудовалъ, такъ и греблѣ оное част себѣ належную гатитъ своею жъ працею и старанемъ. Зачимъ, принявши мы рейментаръ, тую его преречоного отца Власія прозбу, позволяемъ ему в млину его всѣми розмѣровими, и на нас належними, користовати [пожит]ками. Если такъ власне дѣется, якъ онъ намъ прекладалъ, же своимъ коштомъ гатитъ греблю, а не міромъ, в чемъ жеби ему нихто з старшини и чернѣ не важилъся чинити до ласки нашое перешкоди. Мѣти хочемъ и приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, октоврия 25 д[ня]. Року 1688.

Звышъменованный гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 20255. – Арк. 2. Копія.

№ 43

1688, листопада 29. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл Макошинському Микільському монастиреві побудувати для своїх потреб на власних землях, на річці Убедь, греблю з млином

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

Пану полковникови чернѣговскому, сотникови сосницкому и понурницкому и каждому, кому о том вѣдати належит, ознаймуемъ, ижъ показовали намъ превелебный господинъ отецъ Пафнутий Кондратовичъ, ігумен монастира

---

[a] Наприкінці у колі зазначено "мѣсце печати".

Макошинского святого чудотворца Николая з братіею, записы имъ на манастир, од Демяна Рагозы даныи, в которых описано, же он Рагоза, маючи хутор з сѣножатми и з иншыми кгрунтами над рекою Убедю лежачие, от нѣкоторогось гутника Криштофора Бартковича за власную сумму купленыи, надалъ оный, вѣчне, на манастир пречечоный. Предложили, теды нам они пречечоный отецъ ігумен з братіею, же при том хуторѣ, въ кгрунтах ему прислушаючих на рецѣ Убедѣ найдуется способное мѣстце до занятя греблѣ и до побудованя млына, на котором то мѣстцу паля здавна ест забита, где просили нас усиловне, абысмо им позволили млынъ ку вспартю потреб манастирских. А такъ мы тую их пречечоную отца ігумена и всее братіи прозбу принявши, позволяем оним в тых пречечоныхъ кгрунтахъ греблю займовати и будовати млын, подлугъ потужносты воды; тилко тое пилно варуем, жебы не толко вышшимъ и низшим млыномъ, але и иншим людскимъ кгрунтамъ, сѣножатем, полям и займищамъ не было от того перешкоды и помѣшки. На чомъ сей нашъ фундушъ давши, мѣти хочем и приказуем, абы занятя тое греблѣ и будованя млына им, пречечоному отцу ігумену и братіи его, нихто збороняти не важился.

Данъ в Батуринѣ, ноеврія 29. Року 1688.

Звышъменованний гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: Фундушъ на млин на второй гутѣ Рагозовщинѣ от его милости пана гетмана. На гутище 1688.

ЦДІАК України. – Ф. 146. – Оп. 1. – Спр. 38. Оригінал. Печатка військова.

№ 44

1688, грудня 30. Батурин – Проїзний лист Івана Мазепи на проїзд до Москви ігумені Батуринського Новомлинського монастиря Трофимії Концевичівні

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ государей, царей и великихъ князей, Іоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича и великія государыни, благовѣрные царевны и великіе княжны Софіи Алексѣевны, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Россиі самодержцевъ, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого обоихъ сторонъ Днепра гетманъ Іоанъ Степановичъ Мазепа.

Ихъ царскаго пресвѣтлого величества воеводамъ и всякимъ началнымъ и приказнымъ людемъ, в городахъ и селахъ великоросийскихъ знайдуючимъся, ознаймуемъ симъ нашимъ писаньемъ, ижъ отпущена к царствующему великому граду Москвѣ Батуринъского Ново-Млынъского манастыра девичого игуменія Трофимія Конъцевичовна для занесенья к великимъ государемъ и великой государынѣ, ихъ царскому пресвѣтлому величеству, челобитя своего в нужныхъ своихъ манастырскихъ потребахъ. Теды просимъ велце вашихъ милостей, абысте пречечоной игуменіи, з милости христіянъское, живности звычайное и подводъ

чотири давали незборонне. О що и старшинамъ рейменту нашего пилно приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, декамврія 30 д[ня], року 1688.

Звишъ менованний гетманъ, рукою власною.

Нижче зазначено: "Подлинникъ за собственноручною подписью Мазепы, писанъ на полулистѣ бумаги. Подлѣ подписи приложена гетманская печать, на красномъ воску подъ кустодіею", "Вѣрно: К. М. Оболенскій", "Съ подлиннымъ свѣрялъ С. Иванов".

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 13518–13635. – Арк. 403. Копія.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-7. – Оп. 3. – Спр. 577. Фотокопія.

№ 45

1688. –
Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав на сіножаті і поля біля Десни жителів Козельця, Остра, Моровська та Церковища, якими вони володіють з давніх часів

Іоанъ Мазепа, гетманъ з Во*й*скомъ ихъ ц*а*рского пресвѣтлого в*е*ли*че*ства Запоро*з*ски*мъ*.

Пану по*л*ковникови киевскому зо всею его полковою старшиною, сотнико*мъ*, атамано*м* городовы*м* и сѣ*л*скимъ, во*йт*о*м* и всѣмъ ста*р*шымъ и ме*н*шымъ по*л*ку того обывателе*м* и кому ко*лве*къ о то*м* вѣдати належи*т*, ознаймуе*м*, ижъ яко за прошлы*х* антецессоровъ нашыхъ, бувшы*х* гетмановъ, козе*л*чане и о*ст*ране з муровчанами, церковищанами, коло Десны реки, сѣножате*й* и полювъ о*т* давны*х* лѣтъ собѣ къ городa*м* и села*м* свои*м* прислушаючы*х*, спокойне заживали, такъ и мы до того жъ стародавъного поря*д*ку примѣраючися, і хотячи абы межъ тамошними*и* лю*д*ми, у по*л*ку Киевско*м*[96], спокойное жи*т*е помножалося, выдае*м* сей нашъ унѣверсалъ. Черезъ которы*й* позволяе*м* и варуе*м*, абы козе*л*ские и остря*н*скіе жителѣ всѣхъ своих сѣножате*й*, полю*в* и всяки*х* кгрунтовъ, подлугъ давного звычаю, коло Десны, спокойне заживали безъ перешкоды. Якобы намъ о то нѣколи не заходила турбация.

… 1688 року[a].

ЦДІАК України. – Ф. 1407. – Оп. 1. – Спр. 84[a]. Оригінал.

---

[a] Нижній край універсалу відірваний, на відсутній частині аркуша знаходилися підпис та частина дати.

1689 рік

№ 46

1689, січня 5. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про вилучення села Виповзов з володінь Київського Братського монастиря та його повернення місту Остру

Пресвѣтлѣйшихъ и де*р*жавнѣйших велики*х* г*осуда*рей, ц*а*ре*й* и велики*х* князе*й* Іоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича и великие г*осуда*рины, благовѣрние ц*а*ревны и великіе княжны Софии Алексѣевны, всея Великия и Малыя и Бѣлия Россіи самодержцевъ, и*х* ц*а*рского пресвѣтлого величества по*д*даный, Во*й*ска Запорожского обои*х* сторонъ Днепра гетманъ Іванъ Степановичъ Мазепа.

Всѣмъ старшимъ и ме*н*шимъ мѣста Остра обывателе*м*, якъ козакамъ, такъ и мещана*мъ*, доброго здоровя узичивши, ознаймуемъ, ижъ, будучи ту*т* в Батуринѣ, панъ сотникъ вашъ и инъшие о*т* васъ виправлении особи подавали намъ супплѣку, якую ми, ласкаве принявши, и зрозумѣвши вашу прозбу, жебы село Виповзовъ, здавна к городови вашому належное по прежнему знову ваше било, для спокойного уезджания в пущу, за ти*м* село*м* найдуючуюся, и для безпечного уживання всяки*х* кгрунтовъ и хуторовъ, в томъ селѣ маючи*х*, пишемъ листъ нашъ до превелебного в Б*о*гу о*т*ца ректора, икгумена братского кіевского, пилно, о тое задаючи, абы вамъ до города тое село Виповзовъ уступивъ, по которому сподѣвалибис*мо* ми, же нашому жаданю учинити доситъ в томъ захочете, а любо би онъ о*те*цъ ректо*р*, маючи в себе надание листа, универсалъ, не позволился того села поменен*н*ного вамъ з подъ своей владзи уступити, еднак повиные самими тылко тя*ж*лими тамошними людми виповзовскими владѣти, и козакамъ тамъ живучимъ, и всѣмъ всѣмъ, хтобы колвекъ якие маетъ в селѣ футори, кгрунта, фолварки и всякие угодия, жадного ути*с*ку и перешкоди чинити, такъже и до пущи, здавна городови вашому прислушаючой, уезджати не маютъ забороняти вамъ, чего ви, певни будучи, по прежнему всѣхъ свои*х* добръ помененни*х* безпечне уживайте, при томъ Г*ос*п*о*ду Б*о*гу васъ поручаемъ.

З Батурина, 5 януария, 1689 року.

Звишъменованний гетманъ, рукою власною[a].

---

[a] Перед підписом зазначено "на подлинномъ подписъ", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

Нижче написано: с подлиннимъ свѣдителствовали судия полковий Стефанъ Барановский, писар Самуил Катеринич, полковый хоружий Игнатъ Шумъ.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 109. Копія.

№ 47

1689, січня 6. Батурин – Універсал Івана Мазепи Леонтію Черняку про підтвердження прав на село Гавронці та інші маєтності

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ государей, царей и великихъ князей, Иоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича и великіе государини, благовѣрние царевны и великие княжны Софии Алексѣевны, всея Великия и Малыя [и Бѣлыя России] самодержцевъ, ихъ царского пресвѣтлого величества подданий Войска Запорозкого обоихъ сторонъ Днепра гетманъ Иоанъ Стефановичъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ, их же царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского паномъ полковникомъ полтавскому, миргородскому, старшинѣ полковой и чернѣ, и кождому, кому о томъ вѣдати надлежитъ, ижъ по милости вседѣйствующого Господа Бога и по милостивомъ монаршомъ пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ государей и великое государини, благовѣрное царевны, ихъ царского пресвѣтлого величества указу, маючи мы гетманъ власть в Малоросии всякие порадки устроевати и по годносты особъ у Войску заслужоных доволствовати нашою ласкою и наданьем, по прошении пана Леонтия Черняка[97] ствержаемъ ему симъ нашим гетманскимъ унѣверсалом и цѣло при немъ заховуемъ село Кгавронцѣ в ключу Полтавском лежачое, з людми посполитими и трома колами млиновами власное праци его набытихъ, на греблѣ Стасовской знайдуючихся, в заживаня спокойное в часи потомние, и зо всѣми до него прислушаючимися принадлежностями и угод[и]ями, а то для годнихъ его и вѣрнихъ ку пресвѣтлѣйшому монаршому престолу от молодих лѣтъ до шедивого волоса у Войску Запорожскомъ, працовите з нещадѣниемъ здоровя своего ложенихъ услугъ, для которих и млины его власние в полку вашомъ Миргородскомъ[98] на рецѣ Пслѣ, на греблѣ мѣской Омелницкой стоячие, при немъ зо всѣми пожитками заховуемъ. А такъ мѣти хочемъ и повагою сего унѣверсалу нашого приказуемъ, жеби ему в томъ спокойномъ владѣнии села Кгавронцовъ в полку Полтавскомъ будучого зо млинами, и у полку Миргородском его власний млинокъ нѣхто з старшини и чернѣ в там же и з посполитихъ людей жадное найменшое не важилися чинити перешкоди, а для лѣпшой твердости з канцелярии войсковой сей унѣверсалъ

при по*д*писе руки нашой рейментарской и з притисненем *м* печати войсковой выдати росказалисмо.

Данъ в Батуринѣ, року 1689, иануария 6 *д*ня.

Звишименований ге*т*манъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 59382. – Арк. 68. Копія.

№ 47а

1689, січня 7. –
Витяг з універсалу Івана Мазепи про надання генеральному писарю Василю Кочубею, здавна належних на військову канцелярію, містечка Городище з маєтностями та села Головинки

"Ижъ з милости всемогущаго Бога и по преможномъ монаршомъ пресвѣтлыхъ и державнѣйшихъ великихъ государей и великіе государины благовѣрные царевны, ихъ царского пресвѣтлого величества указу, яко маемъ мы гетманъ в своей зуполной моци всякие в Малой Росии устроевати порядки и подлугъ слушности кождого годного и заслужоного у Войску Запорозкомъ особу наданемъ призвойтыхъ добръ контентовати, такъ в особливомъ нашомъ респектѣ ховаючи пана Василія Кочубея[98], писара войскового енералного, з канцелляріею войсковою, для всегдашныхъ его около отправованъя публичныхъ дѣлъ войсковых працъ поднятихъ, надаемъ ему сполне зо всею канцелляріею мѣстечко Городище[99], в полку Лубенскомъ зостаючое, зо всѣми до него здавна належными селами, млынами, на рецѣ Удаи[100] и рѣчце Многой[101] стоячыми, з ставами, поколь оны в гору сягаютъ, з озерами и криничинами, около ставу Удайского по обоихъ сторонахъ и нижей млыновъ будучыми, такъ же лесами, гаями, садами и кгрунтами. А село Головенку, в Новомлынскомъ уездѣ, зособна надаемъ, тое пилно заховуючы, абы якъ здавна за прошлихъ антецессоровъ нашыхъ, бывших гетмановъ, тое пречечоное мѣстечко и села при немъ наданые, на писаровъ войсковыхъ енералныхъ з канъцелляріею хожувало, такъ и в потомные часы за тымъ же урадомъ писарскимъ з канцелляріею поссесиве шли ненарушне.

Опубліковано: Модзалевский В. Л. Малороссійскій родословникъ. – К. – 1910. – Т. II. – Е-К. – С. 525. В публікації має назву: "7 янв. 1689 г., получилъ слѣдующій универсалъ гетмана Мазепы:".

---

[a] Перед підписом зазначено: "На подлѣном тако", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

№ 48

1689, січня 9. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання чернігівському полковникові Якову Лизогубу сіл Слабина, Бігачі, Солонівки з присілками та іншими маєтностями

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ государей, царей и великихъ князей Иоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича и великіе г*осуд*а*ры*ни, благовѣрніе царевны и великіе княжни Софіи Алексѣевны, всея Великія и Маліа и Бѣліи России самодержцовъ, ихъ царского пресвѣтлого величества по*д*даний Войска Запоро*ж*ского обои*х* сторо*н* Днепра гетманъ Иоаннъ Стефановичъ Мазепа.

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запоро*ж*ского всей ста*р*шинѣ и чернѣ по*д* рейменто*м* наши*м* найду[ю]чойся и ко*ж*дому, кому о то*мъ* належи*т* вѣдати ознаймуе*мъ* симъ наши*м* писаніе*м*, ижъ просилъ насъ панъ Іако*в* Лизогу*б*[102], по*л*ковнікъ че*р*ніговски*й*, особы в Войску Запоро*ж*ско*м* заслужоній, о наданне себе села Слабина з присѣлками, в ключу Че*р*ніго*в*ско*м* лежачого, и села Бегачи з селце*мъ* Солоно*в*кою, в Седнѣвско*мъ* уезде найдуючогося, з ихъ угодіями и приналежитостями, желаючи о*т*тое*ж* мѣти, за свои значніи в Войску услуги, ку вспе*р*тю своему господарскому вспоможенне; теди ми гетма*н*, з милости всемогущаго Б*о*га и по премо*ж*но*м* мона*р*шо*мъ* пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ государей и великіе государины благовѣрніе царевни, ихъ царского пресвѣтлого величества, указу, маючи властъ в Малой Россіи утве*р*жати права и всякіе устроевати поря*д*ки, далисмо мѣстце той его пана Іякова Лизогуба, по*л*ковніка че*р*ніго*в*ского прозбѣ, а то респекътуючи на вѣрніе его ку пресвѣтлому ихъ царского пресвѣтлого величества монаршому престолу в Войску Запорозско*м* служби, котори[и] онъ од кождих своихъ лѣтъ ажъ до шедивого волоса працовите з о*т*вагою[a] здоровя и з розл[и]ваніе*м* кр[о]ви своей в розны*х* военни*хъ* оказея*х* роніл*ъ* и впре*д* охочо роніти мае*т*, прето надаемо ему тіе пре*д*речоные села: село Слабинъ з присѣлками Шостовицею, Золотинкою, Козорогами, Андрѣевкою и Гнилушею, село Бегачи з селце*мъ* Солоно*в*кою, в полку Черніго*в*скомъ лежачіе, з перевозо*м* на Деснѣ будучи*м*, полями, з сѣножатями, з озерами, з лѣсами, з борами и зо всякими до ни*х* прислушаючими угоді[ям]и и кгрунтами, такъ власне якъ ся в собѣ мае*т* и тепе*р* в своемъ ограниченію сутъ захованы, также надаемо ему мли*н* на реце Снови[103], на греблѣ Дирчинецкой, о дво*х* кола*х* стоячій, Полѣтичинскимъ прозываеми*й*, оутве*р*жае*мъ* при не*мъ* шестъ колъ млива, а семое ступное, на той реце Снови будучих, где онъ за вѣдомо*мъ* нашимъ реймента*р*ски*мъ* сполне с пано*мъ* Василіе*мъ* Бурковски*мъ*[104], обозни*мъ* войскови*мъ* енера*л*ни*м*, ніже Носови*х* млино*в* греблю занявши и офундов[ав]ши, на своей нале*ж*ной части тіе кола виставил, и захову*ем* при не*мъ* млинки, его власни*м* же его ко*ш*то*мъ* построены на устѣ рѣчки Бѣлоуса

---

[a] Так у копії, в оригіналі імовірно було написано “утратою”.

и Любечья (?) на реце будучіе, яко теди позволяем*ъ* ему преreченному пану Якову Лизогубу, полковникови че*р*ниго*в*скому, тими селами Слабино*м* и Бегачо*мъ* з помененніми всѣми присѣлками з перевоз*омъ* з млинами и зо всѣми (якіе више виразне доложило) до ни*х* нале*ж*німи кгрунтами и угодіями зупо*л*не владѣти и всякіе о*т* людей посполити*х* послуше*н*ства и повинности дорочніе, а з млино*в* и з перевоза звикліе приходи о*т*бирати, такъ мѣти хоче*мъ* и повагою сего унѣверсалу нашого приказуе*мъ*, жеби ему в то*мъ*, якъ тепе*р*, такъ и в потомніе часи ніхто з ста*р*шини и че*р*нѣ, такъже и з людей посполитихъ жадное неважи*л*ся чиніти перешкоди, козаки однакъ в ти*х* села*х* и присѣлка*х* мешкаючіе, в реестри войскова*м* будучіе, и услуги войсковіе здавна и тепе*р* о*т*правуючіе, маютъ быти захованы з кгрунтами и осѣдлостями своими при належити*х* войскови*х* во*л*ностя*х*; а войти онихъ, якъ з тяглими лю*д*ми, жеби ему п*а*ну полковникови чернѣго*в*скому, и о*т* его моць маючи[м], во все*м* били послушни, о тое приказуемъ. Для ти*м* теди певнѣйшой ваги велѣлисмо сей унѣверса*л* нашъ видати з канцеляріи войсковой пре*д*реченному пану полковнікови че*р*ніговскому з подписомъ власной руки нашой и притисненіе*м* войсковой печати.

Данъ в Батуринѣ, генваря 9 *д*[ня]. Року 1689.

Звишменованный гетма*нъ*, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 19850[a]. – Арк. 1-2. Копія.

№ 49

1689, січня 11. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл військовому товаришеві Стародубського полку Григорію Профині побудувати греблю і млин на річці Бозькій та осадити хутір на п'ять дворів

Варіант І

Пресвѣтлѣ*й*шихъ и де*р*жавнѣйши*х* велики*х* г*о*с*уд*арей, ц*а*рей и великихъ князей, Іоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича и великія г*о*с*уд*а*р*ы*н*и, благовѣрніе [ц*а*ревны и великіе] кня*ж*ны Софіи Алексѣевны, всея Великія и Малія и Билія Россіи самодержцевъ, іхъ ц*а*рского пресвѣтлого величества по*д*даній, Войска Запорожского обои*х* сторонъ [Днѣпра] гетманъ Іоанъ Стефановичъ Мазепа.

Іхъ же ц*а*рского пресвѣтлого величества Войска Запорожского полковникови стародубовскому пану Тимофееви Алексѣевичу, сотникови пога*р*скому, атаманови городово*му*, войтови и всѣмъ обывателе*м* тамошнимъ и кождому, кому о томъ належи*т* вѣдати, симъ наши*м* ознаймуемъ писаніем, іжъ суплѣкова*л* до нас Григори*й* Профина, товари*ш* войсковий в полку Стародубовско*мъ*, в сотнѣ

[a] Перед підписом написано "в подленно*мъ* подписано тако", після підпису у колі написано "мѣсто печати во*й*сковой".

Погарской найдуючийся, и показовалъ намъ рейментарови фундушъ на заняте себѣ новое греблѣ на речцѣ Бузкой и построеніе футора, от пана полковника стародубовского данній, где просил себи нашего гетманского респекту, жебысмо ему той фундушъ ствердили нашимъ унѣверсаломъ и при тий греблѣ и футори позволили поселити дворовъ з пят людей. А виражалъ в суплѣцѣ своей, же тое мѣстце, названное греблѣ и хутора, и на поселеніе такого малого числа людей сел волное, и нѣкому онъ тимъ своимъ фундованемъ перешкоды не учинит жадной, а такъ мы рейментар, поглядаючи на его у Войску услугу, до которой и впред заохочуючи, позволяем ему помененому Григорию зфундовати на преречонной рѣчце Бозкой греблю и млин, также построити футор и поселити з пят дворовъ людей, и естли такъ дѣятимется, что онъ тоею селитбою своею и млином никому не учинит перешкоди, теди мѣти хочемъ и рейментарско приказуемъ, абы ему в томъ не важился чинит нихто перепони и прикрости жадной.

Данъ в Батуринѣ, генвар: 11. Року 1689.

Звишменований гетман, рукою власною[а].

ЦДІАК України. – Ф. 221. – Оп. 1. – Спр. 210. Копія.

Варіант II

1689, січня 30. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав військового товариша Григорія Пряжка на фундування реблі і млина на річці Бозькій та на осадження хутора

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великих государей, царей и великих князей Иоана Алексѣевича, Петра Алексѣевича и великии государины, благовѣрнои царевни и великіи княжны Софии Алексѣевны, всея Великия и Малия [и Бѣлия] Росии самодержцевъ, ихъ царского пресвѣтлого величества подданий, Войска Запорожского обоихъ сторонъ Днепра гетманъ Иоанъ Степановичъ Мазепа.

Іхъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского полковнику стародубовскому, пану Тимофѣеви Алексѣевичу, сотникови п[ог]арскому, атаманови городовому, войтови и всѣмъ обивателем тамошнимъ и кождому, кому о томъ надлежит вѣдати, симъ нашимъ ознаймуемъ писаниемъ, ижъ[б] супликовалъ до насъ Григорий Пряжикъ, товаришъ войсковий в полку Стародубовскомъ сотнѣ Погарской найдуючи[й]ся и показовалъ намъ рейментарови фундушъ, на занятя [г]реб[л]и [и млина] на ричце Бозкой и построение футора, от пана полковника стародубовского даний, где просилъ себи наше[го] гетманского респекту, жебысмо ему том фундушъ ствердили нашимъ унѣверсаломъ, пре той гребли и футора позволили поселити з пят дворовъ людей,

---

[а] Після підпису у колі написано: "Мѣсто печати".

[б] В копії "ижъ" написано двічі.

а виражалъ в суплицѣ своей же тое мис*т*це на заняте гребли и хутора и на поселение такого малого числа людей есть волное и нѣкому онъ тимъ своимъ фундованямъ перешкоды не учинилъ жадной. А такъ мы, реементаръ, поглядаючи пол*к*овн[и]ку вашему[а] услуги, до которихъ и впредъ заохочуючи, позволяемъ ему прпреч[о]ному Григорию зфундовати на прпреченой ричци Бозкой гре*б*лю и млинъ, такъже построити хуторъ и населити з пя*т* дворовъ людей, и если такъ дѣятиме*т*ся, же онъ тоею сели[т]бою своею и млинкомъ нѣкому не учини*т* перешкоди, теди мити хочемъ и рейментарско приказуемъ, аби ему в томъ не важилися чинити нѣхто перепони и трудности жадное.

Данъ в Батуринѣ, генваря 30. Року 1689.

Звишъменовани*й* [гетман], рукою власною[б].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 489[а]. – Арк. 97. Копія.

№ 50

1689, січня 11. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав значного військового товариша Григорія Гамалія на село Хоружівку та надання йому села Годакви

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ г*о*с*у*д*а*рей, ц*а*рей и великихъ кн*я*зей, Іоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича и великой княжны Софии Алексѣевны, всея Великия и Малыя и Бѣлыя России самодержцевъ, ихъ царск*о*г*о* пр*есв*ѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства подданый Войска Запорозк*о*г*о* обоихъ сторонъ Днѣпра гетманъ Іоанъ Степановичъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ, ихъ же ц*а*рского пр*есв*ѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запорозкого всей старшинѣ и чернѣ, а особливе п*а*ну полковникови лубенскому, старшинѣ полковой и городово*й* тамошне*й* и кождому, кому о томъ належитъ вѣдати. Ижъ по Б*о*жои мил*о*сти и по преможномъ монаршомъ пр*есв*ѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ велики*х* г*о*с*у*д*а*рей и великіе г*о*с*у*д*а*рини, ихъ ц*а*рского пр*есв*ѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства указу справуючы мы, гетманъ, всякіе в Мало*й* Росии поря*д*ки, а маючы в нашомъ ласкавомъ рейментарскомъ респектѣ годные и вѣрные ку пр*е*столу мона*р*шому, ихъ ц*а*рского пр*есв*ѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства службы у Войску Запорозкомъ п*а*на Григорія Гамалѣи[105], значного товариша войскового, працовите роненіе, заховуемъ при немъ и ствержаемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ село Хоружовку з лю*д*ми посполитими и зо всѣми до него прислушаючими угодѣ[ми] и кгру*н*та*ми* по Тернъ рѣку, такъ яко по мона*р*шомъ указу и по приказу боярина кн*я*зя Григорія Григоріевича Ромадановского[106] суть огранычены. А для тоежъ его зычливое у Войску услуги

[а] Так у тексті, імовірно в оригіналі було "в. млти".

[б] Наприкінці в колі написано "в мистце печати" та нижче зазначено "сводилъ канцелярис*т* Іванъ Лазуркевичъ".

надаемо ему вновъ село Годакву в сотнѣ Сенецкой лежачое, з людми тяглими и зо всѣми до него приналежностями и з млынами на рецѣ Сулѣ на Фрулѣнской греблѣ и[a] пяти клѣткахъ стоячими. Теды, яко позволяемъ ему пречоному пану Григорію Гамалѣи тыми селами Хоружовкою и Годаквою владѣти и всякое от людей посполитихъ послушенство и повинность звиклую дорочную, а з млыновъ часть войсковую, кромѣ мелницкой мѣрочки, отбырати. Такъ мѣти хочемъ и повагою сего унѣверсалу нашого приказуемъ: жебы ему в томъ нѣхто з старшины и чернѣ жадное не важилъся чинити перешкоды. Козаки однакъ, в тых селах мешкаючые, для своихъ у Войску услугъ, з осѣдлостями своими, маютъ быти захованы при належитыхъ своихъ войсковыхъ волностях. А войти з людми посполитими жебы ему во всемъ были послушными. Для лучшое зас твердости и поваги сей унѣверсалъ, рукою нашею власною подписавши, печат нашу войсковую притиснути росказалисмо.

Данъ в Батуринѣ, януарія 11 д[ня]. Року 1689.

Звышъ менованний гетман, рукою власною.

На арк. 2 написано: унѣверсалъ пану Григорию Гамалѣи на греблю их рукоданый от гетмана Мазепы, нашому монастыреви Свято Михайловскому Золотоверхъ Киевскому теперъ служачій. 1689. Генваря 11.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 216 Г. – № 44. Оригінал. Печатка військова.

№ 51

1689, січня 18. Батурин – Універсал Івана Мазепи Юрію Борозні та його синові Мартину про підтвердження прав на маєтності, з дозволом побудувати млин

Пресвѣтлѣйших и державнѣйших великих государей, царей и великихъ князей, Иоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича и великие государыни, благовѣрные царевны и великие княжны Софии Алексѣевны, всея Великия и Малыя и Бѣлыя России самодержцевъ, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого обоих сторон Днепра гетман Иван Стефанович Мазепа.

Их же царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого пану полковникови стародубовскому, обозному, суде, асаулове и всему старшому и меншому полку тамошного товариству и кождому, кому о том ведати належит, ознаймуем. Иж супликовали до нас Юрей Константинович з сыном своим Мартином Борозни и обыватели медведовские и просили нас о потверженье универсалу на кгрунт, тот котрый през декрет умоцненый от Борознов, за ведомом нашим, то ест з поддаными и всякими приналежностями, полями, дубровами, сеножатми, в селе Медведове над речкою Пенескою лежачыми, отстояли, а до

[a] Так у тексті.

того ж кгрунту и о позволенье млын ново строити на речце Цитве[107]. Теды мы, ласкаве склонившися на прозбу их Юрия Константиновича и сына его, Мартина Юревича, ствержаем право тое судовое и варуем сим нашим универсалом на вышпомененный кгрунтик, с поддаными и приналежностями зостаючый, по прежнему им до владеня зуполного, а к тому и млын новостроити позволилисмо и з него все пожитки отбирати до ласки войсковой, з чого оны помененные услуги войсковые, яко первей полнили и пилновали, так и тепер со всякою готовностю своею полнит и пилноват повинны будут, мы же теды хочем и приказуем, абы им Юрию и Мартину в держаню тых кгрунтов помененых с поддаными и в строеню млына жадное кривды и перешкоды ни от кого, а особливе от панов Борознов не чинилося, варуем пилно.

Дан в Батурине, генваря 18 д[ня], року 1689.

Звишименованний гетман, рукою власною.

На арк. 2 написано: Универсал гет. Мазепы.

Опубліковано: Ситий І. Гетьманські універсали в колекції Чернігівського історичного музею ім.В.В.Тарновського // Сіверянський літопис. – 1998. – № 2 – С. 33. – № 17. З оригіналу.

№ 52

1689, лютого 1. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про надання Чернігівському Єлецькому монастиреві села Мощонки

Пресвѣтлѣйшихъ, державнѣйшихъ, великихъ государей, царей и великихъ князей Иоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича и великія благовѣрныя царевны и великія княжны Софіи Алексѣевны, всея Великия и Малия и Бѣлия Россіи самодержцевъ, ихъ царского пресвѣтлого величества, Войска Запорозскаго обоихъ сторонъ Днепра гетманъ Іванъ Степановичъ Мазепа.

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запороского полковнику чернѣговскому пану Якову Лизогубу, старшинѣ полковой, сотникомъ, атаманомъ и всѣмъ якъ товариству, такъ и посполитимъ того полку обивателемъ и кождому, кому о томъ теперъ и въ потомние часи надлежатиметъ вѣдати, ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ, ижъ под час битности нашей гетманской в Чернѣговѣ обявлялъ намъ високи[й] в Богу превелебній господинъ отецъ Феодосий Углицкій[108], архимандритъ монастира Успения Пресвятой Богородицы Елецкого Чернѣговского[109] з братиею скудостъ своей обители, якъ въ запасахъ хлѣбнихъ, такъ и в дровахъ, безъ якого доволства, и жити ему з братиею трудно, а нужди тоея подперти ему не отколъ, понеже подъ тоею архимандриею людей, въ подданствѣ будучихъ мало, в чомъ просилъ насъ усиловне, абисмо на тие монастира его недостатки мѣючи нашъ рейментарскій респектъ, надали имъ село Мощонку, в ключу Седневскомъ лежачое; а такъ ми, гетманъ, по милости Божой и по монаршому пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ государей

и великой государыни, благовѣрной царевны, ихъ царского пресвѣтлого величества указу, маючи власть въ Малой Россіи всякие чинити порядки и исправляти недостатки, любо въ статтяхъ на Коломацкой радѣ, по указу ихъ царского пресвѣтлого величества составленнихъ, то естъ изображено, жеби, монастирамъ маетностей жаднихъ вновъ не придавати, однакъ з горливого нашего до того святого мѣстця усердия, респектуючи на тую въ немъ будучую скудостъ и на малостъ людей, въ подданствѣ обрѣтаючихся, яко принялисмо его пречоного отца архимандрита з братиею прозбу, такъ въ надежду премилосердной милости монаршой, надаемо на монастиръ тотъ Елецкий вишшепоменутое село Мощонку, яко теди позволяемъ ему пречоному отцу Феодосию Углицкому, архимандритѣ елецкому з братиею, тимъ селомъ владѣти и всякия повинности ко удоволствованию монастирскихъ потребъ отбырати; такъ мѣти хочемъ и повагою сего нашего унѣверсалу приказуемъ, абы имъ якъ полковникъ чернѣговский и сотникъ седневский, такъ и нѣхто [з] иншіихъ не важился чинити перешкоди, а войтъ того села Мосчонки с посполитими людми, жебы ему отцу архимандритѣ и братии монастира пречонаго безъ жадного спротивенства всякое послушенство и повинностъ отдавали належитую, однакъ козаки старинние, в томъ селѣ мешкаючие, жебы были захована при своей волности, тое варуемъ пилно.

Данъ в Батуринѣ. Февраля 1, року 1689.

Звише менованній гетманъ, рукою власною[a].

Опубліковано: Труды Черниговской Губернской Архивной Комиссіи. – Чернігів. – 1897-1898. Вып. І. Отд. ІІ. – С. 12-15.

Черниговские губернские ведомости. – 1857. – № 2.

№ 53

1689, лютого 12. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл Чернігівській архієпископії заснувати перевіз через Десну, нижче Новгородка Сіверского, для перевезення своїх підданих

Пресвѣтлѣйших и державнѣйших великих государей, царей и великих князей, Іоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича и великія государыни, благовѣрныя царевны и великіа княжны Софіи Алексѣевны, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Россіи самодержцевъ, ихъ царского пресвѣтлого величества подданий Войска Запорозкого обоих сторонъ Днѣпра гетманъ Іванъ Стефановичъ Мазепа.

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого полковникови стародубовскому, сотникови новгородскому, атаманом, войтомъ и всѣмъ, кому колвекъ о томъ вѣдати належит, симъ нашым ознаймуемъ писанъемъ. Ижъ

---

[a] Перед підписом зазначено: В подленномъ унѣверсалѣ печатъ войсковая и подписъ руки таковъ.

просилъ насъ ясне в Богу преосвященный его милост господинъ отецъ Лазар Барановичъ, архиепископъ чернѣговский и новгородский, жебысмо позволили его пастырской милости на рецѣ Деснѣ, нижей Новгородка Сѣверского, в власных своих кгрунтах учинити перевозъ свой, менуючи то в прозбѣ своей: же не для якого пожитку ку перешкодѣ иншым перевозам будучого, хочет оный перевоз мѣти, але тылко для приватной потребы своей, а особливе для власных подданых своих же, в ключу Новгородском найдуючыхся. Которые на иншые перевозы ездячи, много собѣ обтяженя узнают. Теды мы прозбу его пастырской милости поважаючи, позволяемъ на пречечоном мѣстцу, паромъ свой спорядивши, для такой потребы держати; в якого држаню абы ни от кого з старшыхъ и меншыхъ не дѣялася его пастырской милости перешкода, приказуемъ з таким докладомъ, если иншым перевозам жадная в том не будет чинитися уйма и крывда, кгды тот перевозъ построится, чого пилно варуемъ.

Данъ в Батуринѣ, февраля 12. Року 1689.

Звишъ менованний гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: Унѣверсалъ рейментарскій на перевозъ. Іншим почерком додано: Унѣверсалъ гетмана Мазепи о учинении перевоза на рецѣ Деснѣ в грунтах катедралних, 12 *д*[ня], року 1689.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 114. Оригінал. Печатка військова.

№ 54

1689, лютого 12. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл чернігівському архієпископові Лазарю Барановичу побудувати для власних потреб гуту на річці Білиці

Пресвѣтлѣйшых и державнѣйшых великих государей, царей и великих князей, Іоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича и великія государыни, благовѣрныя царевны и великія княжны Софіи Алексѣевны, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Россіи самодержцевъ, их царского пресвѣтлого величества подданый, Войска Запорозского обоихъ сторонъ Днѣпра гетманъ Іванъ Стефановичъ Мазепа.

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорозского полковникови стародубовскому, старшинѣ полковой, сотникови новгородскому, атаманомъ, войтомъ и всему старшому и меншому того полку, так товариству, яко и посполству симъ нашимъ ознаймуемъ писанъемъ. Ижъ просил насъ ясне в Богу преосвященный его милост, господинъ отецъ Лазар Баранович, архиепископъ чернѣговский и новгородский, жебысмо позволили для нужной его пастырской милости, а особливе церковной потребы, в его *ж* пастырской милости власных кгрунтах в ключу Новгородскомъ лежачыхъ, именно на рецѣ Белицѣ[110] на роблене шкла гуту построити. Зачым мы, на прозбу его пастырской милости

склонившися, позволяем на помененномъ мѣстцу для такой потребы оную завести и шкло робити; в которой построеню жебы ни от кого з старшыхъ и меншых не дѣялася его пастырской милости перешкода, мѣти хочемъ и приказуемъ; варуемъ однакъ тое, абы од тоей гуты, кгды оная сооружится, околичным селам в кгрунтах и пущах не было жадной шкоды и кривды, але на власных его пастырской милости кгрунтах мает быти строена, и з них самых всѣ свои потребы, без ушкоженя людей посторонънем, мѣти.

Данъ в Батуринѣ, февраля 12. Року 1689.

Звишъ менованний гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: унѣверсалъ рейментарскій на гуту, на Белици, где грунтъ власныи ест архиерейскии, потребно ради ямполцовъ для граници з ними.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 116. Оригінал. Печатка військова.

Опубліковано: Модзалевський В. Гути на Чернігівщині. – К. – 1926. – С. 135-136.

№ 55

1689, березня 6. Батурин – Універсал Івана Мазепи Константію Голубу про дозвіл відбирати повинності від людей, що осіли на його грунтах під Довгалівкою і Падоловим

Пресвѣтлѣйших и державнѣйших великих государей, царей и великих князей, Іоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича и великіе царевны, благовѣрніе княжны, Софии Алексѣевны, всея Великія и Малія и Бѣлія Россіи самодержцевъ, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского обоихъ сторонъ Днепра гетманъ Иоанъ Стефановичъ Мазепа.

Вамъ пану сотниковѣ кролевецкому, атаманови городовому, войтови и всѣмъ тоей сотнѣ обивателемъ ознаймуемъ, иж суплѣковалъ до нас панъ Константій Голуб[111], прикладаючи же на власномъ его кгрунтѣ седят люде под Довгалювкою и под Подоловомъ своимъ мешканемъ, и просилъ насъ, абисмо ему позволили тимы людми по давному владѣти и послушенство отбирати для дворовой своей вигоди. Теды мы, склонившися до оного пана Голуба прозбы, приказуемъ вамъ, старшинѣ городовой кролевецкой, абисме ему тих людей в своемъ завѣдованю мѣти и з ных звиклого послушенства заживати не боронили. Если такъ естъ, якъ онъ намъ прикладалъ, же на его власномъ кгрунтѣ тие помènованіе люде поселившися мешкают.

Данъ в Батуринѣ, марта 6, року 1689.

Звишше менованний гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 65028. – Арк. 4. Копія.

---

[a] Наприкінці зазначено: "мѣсто печати".

№ 56

1689, квітня 26. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання охочепіхотному полковникові Яремі Андрійовичу села Порохні та про підтвердження його прав на володіння під Батурином і в Батурині

Пресвѣтлѣйших и державнѣйших великих государей, царей и великих князей, Іоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича и великой государыни, благовѣрной царевны и великой княжны Софіи Алексѣевны, всея Великія и Маліа и Бѣліа Россіи самодержцовъ, іхъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского обоих сторон Днѣпра гетман Іванъ Степановичъ Мазепа.

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запор[ожского] всей старшинѣ и чернѣ, а особливе пану полковникови стародубскому, старшинѣ полковой и кождому, кому о том вѣдати надлежит, сим нашим унѣверсалом ознаймуем, іжъ по милости всемогущаго Бога, а по премощномъ монаршом великихъ государей и великой государыны благовѣрнои царевни, іхъ царского пресвѣтлого величества указу, маючи мы власт всякіе в Малой Россіи устроевати порядки и кождого в Войску Запорожскомъ заслужоного особу доволствовати нашою реиментарскою ласкою и кождому по годности утверждати права, респектуючи на годные и чирствіе в Войску Запорожскомъ услуги, и в оказіахъ военной оказуючийся труди пана Ереми Андрѣевича[112], полковника охотнецкого пѣхотного, надаемо ему село Порохню, в Новгородском уездѣ зостаючое, зо всѣми до его приналежатостями. А тутже стверждаемъ и всѣ его власние кгрунти, то ест поля пахатные, сѣножати, двори, хутори и іные угодя, якіе он в Батуринѣ, и по інших мѣстцах коло Батурина, мает слушним правомъ, яко теды позволяем ему пану Еремѣ Андрѣевичу, полковникови охотницкому пѣхотному тимъ селомъ владѣти и з тих всѣхъ кгрунтовъ належатіи себѣ привлащати пожитки, а войтови належитое ему пану Еремѣ зо всѣмъ посполствомъ, в том селѣ мешкаючом, отдавати послушенство и повинности приказуемъ, такъ пилно мѣти хочемъ и симъ нашимъ унѣверсаломъ варуем, абы ему пану Еремѣ [в] владѣ[нию] того села и купленыхъ кгрунтовъ [нѣхто] з старшихъ и менших жадной найменшой не важилися ч[инити] перешкоди. Козаки однакъ, в томъ селѣ мешкаючіе, маю[т быти] при своих козацких захованы волностяхъ.

Данъ в Батуринѣ, априля 26. Року 1689.

Звышъменованный гетман, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 2168. – Оп. 1. – Спр. 13. Копія.

---

[a] Наприкінці в колі написано "мѣсце печати гетманской".

№ 57

1689, червня 29. Костянтинів – Універсал Івана Мазепи про надання Івану Сулимі сіл Гудівки і Михайлівки

[Пресвѣтлѣйших и державнѣйших великих государей, царей и великих князей, Іоана Алексѣевича, Петра Алексѣевича и великія государыни, благовѣрные царевны и великіе княжны Софіи Алексѣевны, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Россіи самодержцевъ, ихъ царского пресвѣтлого величества подданый, Войска Запорожского обох сторон Днепра гетманъ Іоаннъ Мазепа][а].

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского полковникови стародубовскому, сотникомъ, атаманомъ, войтом и кождому, кому о томъ вѣдати належитъ, ознаймуемъ, ижъ, респектуючи мы на давные и значные у Войску Запорозкомъ пана Федора Сулеми, старого, услугы, до якихъ заохочуючи и сына его п. Ивана Сулиму, якъ молодого и способного человѣка, надаемъ ему до ласки нашой войсковой, въ полку Стародубовскомъ два селѣ, именно: едно село Гудовку зъ млыномъ, а другое село Михайловку зъ млыномъ же у ныхъ стоячими, до волости Шептаковской прилеглыми, зо всѣми належитостями. О якой прето волѣ нашой вѣдаючи, якъ старшына, такъ и всякого чину люде, абы ему, п. Ивану Сулимѣ, не важилися въ держаню и пожиткованю помененныхъ селъ, найменшой чинити перешкоды и трудности. Войты засъ зъ мужами оныхъ сѣлъ, опрочъ козаковъ, которые при своей козацкой волности повинни ненарушно зоставати, жебы належитое послушенство ему отдавали, цале мѣти хочемъ и приказуемъ.

Данъ въ Константиновѣ[113]. Іюня 29, року 1680[б].

Звышъменованный гетманъ, рукою власною[в].

Опубліковано: Сулимовский архив. – К. – 1884. – С. 5. – № 5.

[а] В публікації інтитуляція відсутня, натомість перед текстом універсала міститься примітка "после титула". Реконструкція інтитуляції подана за іншим універсалом, виданим в ці ж дні батькові Івана Сулими Федору, який опублікований в "Універсалах Івана Мазепи", ч. 1. – Док. 123.

[б] Тут явна друкарська помилка, в заголовку універсала позначено "1689 г., 29 іюня", що є дійсною датою.

[в] Наприкінці зазначено "Съ подлинника".

№ 58

1689, липня 5. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав священика села Лесконіч Тимофія Ниговича на млин, розташований на річці Смичі, з наданням усіх млинових прибутків

Пресвѣтлѣйших и державнѣйших великих государей, царей и великих князей, Іоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича и великія государыни, благовѣрные царевны и великіе княжны Софіи Алексѣевны, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Россіи самодержцевъ, ихъ царского пресвѣтлого величества подданый, Войска Запорожского гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского всей старшинѣ, особливе пану полковникови стародубовскому, сотникови новгородцкому, атаманови городовому з товариствомъ и войтови з посполитыми людми тамошными и кождому, кому о томъ належитъ вѣдати, ознаймуемъ симъ нашимъ писанъемъ. Ижъ супликовалъ до насъ отецъ Тимофей Ниговичъ, священникъ села Лесконочъ, просячи абысмо при немъ заховали млынъ его власный на рецѣ Смычи[114], на гребли Саетцькой же о трох колах стоячий. А такъ мы гетманъ, принявши тую его отца Тимофея прозбу, респектомъ его еще в мірскомъ чину будучого у Войску заслугъ и респектомъ того, же онъ и в духовномъ нынѣ чину, зостаючи, за монаршое ихъ царского пресвѣтлого величества достоинъство, за насъ гетмана и все Войско Запорожское всегда приноситъ молитвы свои до Господа Бога, заховуемъ тотъ его млынъ и симъ нашимъ унѣверсаломъ в свободное заживанъе стверждаемъ, позволяючи ему, ку вспертю своему господарскому, всякіе приходи розмѣровіе отбырати, якъ мелницкую частъ, такъ и на Войско належную. Мѣти теды хочемъ и рейментарско приказуемъ, жебы ему отцу Тимофею в заживанъю того его млына нѣхто з старшини и чернѣ и з жадного чину людей найменшое не важилъся чинити перешкоды.

Данъ в Батуринѣ, іюля 5 д[ня]. Року 1689.

Звишъ менованний гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: Отцу Тимофею священнику потверженъе на его млынъ. 1689, іюля 5.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 119. Оригінал. Печатка військова.

№ 59

1689, липня 7. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про надання військовому товаришеві Тимофію Радичу села Гирявки

Пресвѣтлѣйших и державнѣйших великих государей и великих князей, Іоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича и великіе государыни, благовѣрные царевны и великіе княжны, Софіи Алексѣевны, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Россіи самодержцевъ, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Иоанъ Мазепа.

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского всей старшинѣ и чернѣ, и особливе пану полковникови прилуцкому, сотникови краснянскому, атаманови городовому и войтови тамошнымъ и кождому, кому о томъ належить вѣдати, ознаймуемъ симъ нашимъ писаньемъ. Ижъ по Божой милости и по монаршомъ, ихъ царского пресвѣтлого величества, милостивомъ указу, маючи мы гетманъ власт всякіе в Малой Россіи устрояти порядки, и по годности особъ у Войску заслуженых и до услугъ способныхъ, доволствовати ласкою нашею и наданемъ: респектомъ чирствых и рейментови нашему зычливыхъ у Войску услугъ п. Тимофѣя Радича, товариша войскового, до которых и впередъ его заохочуючи, надалисмо ему, и симъ унѣверсаломъ нашимъ надаемо, до ласки нашое войсковое, селце Гиравку, в ключу Краснянъскомъ лежачое. А такъ пилно мѣти хочемъ и рейментарско приказуемъ, жебы ему п. Радичу в владѣнъю селца оного Гиравки, нихто з старшины и чернѣ не чинилъ перешкоды, а войтъ ку вспертью его господарному потребных дѣлех належитое отдавалъ послушенство и повинност обиклую, козаки однакъ в томъ селцѣ мешкаючіе, и услуги войсковые отправуючіе, маютъ быти захованы при належитих своих восковых волностех, тое варуемъ пилно.

Данъ в Батуринѣ, июля 7 д[ня], року 1689.

Звышъ менованный гетман, рукою власною.

На арк. 2 зазначено: п. Тимофѣю Радичу на селце Гиравку.

ІР НБУВ. – Ф.1. – Спр. 61279. – Арк. 101. Оригінал. Печатка військова.

№ 60

1689, липня 13. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Каленика Котляра на куплений на річці Бистриці млин, з належними до нього хатою і землею

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйших великих государей, [царей и] великих князей, Іоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича и великіе государини, благовѣрные царевны и великие княжны Софіи Алексѣевны, всея Великія

и Малыя и Бѣлыя России самодержцевъ, ихъ царского пресвѣтлого величества подданий Войска Запорожского гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского всей старшинѣ и чернѣ, особливе пану полковникови нѣжинскому, сотникови короповскому, атаману и войту тамошнымъ и кождому, кому о томъ належит вѣдати ознаймуем. Ижъ бывши у насъ гетмана в Батуринѣ Каленикъ Котляр з Коропа[115], презентовалъ намъ при суплицѣ своей право на купленье млына з греблею на рѣчце Быстрицѣ над рекою Десною, межи Городищемъ и Оболонъемъ з хатою и кгрунтомъ до нее належнымъ будучого, в Логвинихи Короповской, з уряду короповского даное, где й просилъ насъ усиловне, абысмо тую его куплю и купчое право потвердили нашимъ гетманскимъ унѣверсаломъ. А такъ мы, гетманъ, видячи тую купчую запис слушне правнымъ поступкомъ споряженую, и купленый кгрунтъ оного Каленика Котляра моцне нею уварованый, давши мѣстцѣ у себе его прозбѣ, потвержаемъ ему тотъ купленый его кгрунтъ и купчую записъ, симъ нашимъ гетманъскимъ унѣверсаломъ, черезъ который мѣти хочемъ и рейментарско приказуемъ, жебы нихто з старшины и чернѣ, яко записѣ тоей всего нашего потверженъя касовати не смѣлъ, такъ и в свободномъ заживанъю оныхъ кгрунтовъ, ему, помененному Каленику Котляру, жадное перешкоды чинити не важился, яко бы онъ того млына и кгрунтовъ, такъ спокойне заживалъ, якъ помененъная Логвиниха, и в такой же при тих кгрунтах, якъ и она, найдовался повинности.

Данъ в Батуринѣ, іюля 13 д[ня]. Року 1689.
Звишъменованний гетман, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 144. – Оп. 1. – Спр. 24. Оригінал. Печатка військова.

№ 61

1689, липня 23. Глухів – Універсал Івана Мазепи про доручення командування над охотницькими полками Іллі Новицькому

Всей старшинѣ и чернѣ полковъ охотницкихъ, меновите пану полковниковѣ Михайловѣ Кузьмовичу, пану Григорію Пашковскому[116] полковниковѣ комонному, пану Петровѣ Кожуховскому[117] полковниковѣ пѣхотному, пану Стефану Яворскому полковниковѣ пѣхотному, сотникамъ и всему ихъ товариству, доброго отъ Господа Бога узичивши здоровя, ознаймуемъ, ижъ любо чуемъ и естесмо того надежни, же у васъ по росказанью нашому есть належитая чулость и осторожность и порядокъ слушній на томъ мѣстцу гдѣ стоите, однакъ хотячи абы еще надежнѣйшій межи вами могъ найдоватися порядокъ и единомислие, при отпуску одъ себе до полку его, пана Ильяша Новицкого полковника комонного, злецилисмо оному надъ всѣми вами порядковати до повороту дай Боже счасливого нашого з тоей завзятой по указу монаршому дороги, зачимъ вѣдаючи вамъ о таковой нашей волѣ, абисте хотѣли за нимъ

помененнымъ паномъ Новицкимъ, полковникомъ комоннымъ, любовне, совѣтно, згодливе поступовати и во всемъ ему, а найбарзѣй въ военному поступку, и во всякой чулости и обереженью краю Малороссійского отдавали послушенство, кгди подастся оказія, надъ непріятелми промыслъ чинити и если где захочетъ съ того мѣстца на иное ведлугъ случаю переходити за своимъ полкомъ, теди абысте зъ нимъ и вы всѣ вкупѣ безъ жадного спротивенства разомъ и одномислне хотѣли поступити, якобы тимъ моглисте намъ приподобатися, и мы за поворотомъ нашимъ вашимъ милостемъ всѣмъ подяковали, и тое все пилно вашимъ милостемъ жадаючи и упоминаючи, рейментарско зичимъ вашимъ милостемъ доброго здоровя и Господу Богу оних же поручаемъ.

Данъ въ Глуховѣ, іюля 23 дня, 1689 року.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 59115. – Арк. 1-1 зв. Копія, має назву "Универсал Мазепы".

№ 62

1689, липня 27. Глухів – Універсал Івана Мазепи про надання комонному полковникові Іллі Новицькому "до ласки войсковой" сіл Ісачки та Окопу

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ государей, царей и великихъ князей Иоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича и великіе государыни, благовѣрныя царевны и великія княжны[а] Софіи Алексѣевны, всея Великія и [Малыя и] Бѣлыя России самодержцевъ, ихъ царского пресвѣтлого величества подданій[б] Воиска Запорозского обоихъ сторо*н* Днепра гетьманъ Иоанъ Стефановичъ Мазепа.

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Воиска Запорожского всей старшинѣ и чернѣ подъ реиментомъ нашимъ найдуючіеся, а особливе пану полковниковѣ лубенскому, старшинѣ полковой, сотниковѣ лубенскому, атамановѣ городовому, воитовѣ тамошне*му* и кождому, кому о томъ надлежитъ вѣдати, ознаймуе*м* симъ нашимъ писанемъ, ижъ по милости Божой и монаршой ихъ царского пресвѣтлого величества милостивомъ указѣ, маючи мы гетманъ властъ [в] Малороссіи всякие устроевать порядки и по годности особъ у Воиску заслужоныхъ доволствовати ласкою нашею и наданe*м*, надалисьмо нынѣ симъ унѣверсаломъ нашимъ, надаемо до ласки воисковой, пану Иліи Новицкому, полковниковѣ охотницкому комонному, село Исачки и село Окопъ, в ключу Лубенскомъ и в Снѣтинщинѣ зо всѣми въ нихъ прислушаючими угодіи и належитостями будучіе, и поглядаючи на занесенную его пана Новицкого в тои мѣры до насъ прозбу и респектуючи на зичлі[вы]е працоватіе отъважные въ Воиску Запорожскомъ роненные его услуги, до которыхъ въпредъ заохочуючи

[а] В тексті копії "княгинѣ"

[б] В тексті копії "посланній".

наданемъ сѣлъ оныхъ, ласку нашу реиментарскую ему оказалисьмо, яко теды позволяемъ ему пану Иліи Новицкому, полковниковѣ комонному охотницкому, тими двома селами [И]сачками и Окопомъ владѣти и всякіе отъ людей посполитыхъ ку спертію своему домовому послушенство и повинность дорочную обыклую отбирати, такъ мѣти хочемъ и повагою сего унѣверсалу нашего приказуемъ, жебы въ томъ ему нихто з старшинѣ и чернѣ жадной не важился чиниты перешкоды, однакъ козаки, в тихъ селах мешкаючіе и услуги у Воиску завше отъбуваючіе, маютъ быти жалованы при надлежитыхъ своихъ воисковыхъ волностяхъ, а воити зъ людьми оныхъ селъ тяглыми, жеби ему были послушными, тое варуемъ пильно.

Данъ в Глуховѣ, июля 27 дня. Року 1689.

Звышписанній[а] гетман, рукою власною[б].

ІР НБУВ. – Ф. 201. – Спр. 73. – Арк. 34-34 зв. Копія.

№ 63

1689, вересня 24. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл борзенському священику Захарію Василевичу відновити на купленій греблі млин та отримувати з нього усі прибутки протягом одного року після відновлення

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Пану сотникови менскому, атамановѣ и войтовѣ села Бондаровки и кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, сымъ писанемъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ прекладалъ намъ честный отецъ Захарій Василевичъ, священикъ святопречиский борзенскій, же купилъ онъ греблю, з млынкомъ опустѣлимъ, на рецѣ Лоши[118] в селѣ Бондаровце стоячимъ, и просилъ нашого себѣ позволеня на одновлене оного. Мы теды по прошенію его отца Захарія, яко тую его куплю ствержаемъ, такъ позволяемъ оному тотъ свой млынокъ одновляти и строити, а когда будетъ построенъ, теды от того часу черезъ цѣлый рокъ всякіи пожитки з оного приходячіи на себе отбѣрати ему жъ позволяемъ.

Данъ в Батуринѣ, сентеврія 24. Року 1689.

Звишъменованний гетман, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 146. – Оп. 1. – Спр. 53. Оригінал.

[а] Так у тексті.

[б] Після підпису у колі написано “мѣсто печати”.

№ 64

1689, жовтня 11. Батурин – Універсал Івана Мазепи про право гутників Самійла Леонтовича та Ілляша Семеновича виробляти в купленій ними Болдинській гуті скло на потреби гетьмана

Пресвѣтлѣйших и державнѣйших великих государей, царей и великих князей Іоанна Алѣксѣевича, Петра Алексѣевича всея Великия и Малия и Бѣлия Россіи самодержцовъ, их царского пресвѣтлого величества подданий Войска Запорожскаго гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Іхъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского старшинѣ и чернѣ, особливе сотнѣ Сосницкой и сотнѣ Волинской обивателем и кождому, кому колвекъ о томъ належит вѣдати, ознаймуемъ, иж з волѣ всемогущаго Бога и з милости монаршой, справуючи ми гетман в Малой России всякие дѣла, хочемъ мѣти, абы гута наша войсковая, називаемая Болдинская, в належитомъ порядку и в слушномъ найдовалася строении, з которой маетъ доходити на потребу нашу дворовую шкло, и на в[с]перте росходовъ наших належитая дорочная рата, а поневаж Самойло Леонтовичъ, Иляш Семенович, новомлинские обыватели, своими грошми заплатили помененную гуту и мают, якъ потреби наши обое доволствовати, такъ и дорочную рату часу своего уищати, теди позволилисмо имъ ее держати такимъ способомъ, якимъ держалъ и завѣдовалъ продавца их, Иван Торчинский, где варуемъ тилко, жеби тая гута, яко наша войсковая власная, з своею околичностю, чимъся в собѣ мает, з сѣножатми, гутницкою працею вичищенними, и за гроши ихними купленними, найдовалася в их завѣдованю по прежнему обикновению, и люде, тамъ мешкаючие, а гутною работизною для своего зароботку бавячи[х]ся, аби ни до кого в подданство не належали, аже доносит[ся] нам вѣдати, же староста пана полковника переясловского[а] в селѣ Жабурках будучий, людий тих потягает до панщини и в сѣножатѣх гутницких чинит утискъ, теди сурово приказуемъ, жебы яко он староста, такъ и нихто инший жадное той гутѣ не важился чинити перешкоди, поневаж того не бывало передъ симъ, иначей не чинячи, под войсковим каранемъ.

Данъ в Батуринѣ, октоврия 11, року от сотворенія свѣта 7198, а от Рождества Христова 1689.

Звишменованний гетманъ, рукою власною[б].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 2800. – Арк. 28-29. Копія.

[а] Так у тексті копії, очевидно помилково, оскільки звернення адресується в сотні Чернігівського полку, то в оригіналі повинно було бути "чернѣговского".

[б] Наприкінці у колі зазначено "мѣсце печати рейментарской".

№ 65

1689, жовтня 15. Батурин – Оборонний універсал Івана Мазепи Лубенському Мгарському монастиреві на рибні угіддя на річці Сулі, нижче Лубен

Пресвѣтлѣйших и державнѣйших великих государей, царей и великих князей Іоана Алексѣевича, Петра Алексѣевича, всея Великія и Малія и Бѣлія Россіи самодержцевъ, их царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого обоихъ сторонъ Днепра гетманъ [Іоанъ] Стефановичъ Мазепа.

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого пану полковникови лубенскому, старшинѣ полковой, сотником и всѣмъ старшим и меншим того полку Лубенского обывателем и кождому, кому колвекъ о том вѣдати належит, ознаймуем, ижъ велебнии отцове законники монастира Мгарского Лубенского презентовали передъ нами черезъ велебного отца Іону Вацовского оунѣверсалъ на рибніѣ ловлѣ в кгрунтах их монастирскихъ, около реки Сули будучіе, от антецессора нашого бывшого, гетмана, им данний, и просили насъ в той мѣрѣ о потвержене. Теди мы, прозбу их преречонихъ законниковъ мгарскихъ за рѣчъ слушную оузнавши, яко сим листом нашим тіе рибніе ловлѣ, до кгрунту монастирского належніи, для вспартя их монастирских всегдашних росходовъ стверждаем, которих они здавна спокойне заживали, такъ и ями на той же рѣцѣ Сулѣ, нижей города Лубенского будучіе, яко ку их кгрунту прилегліе монастирскому, до них присовокупляем. Зачим мѣти хочем и под винами срокгого караня пилно варуем, абы нихто з старших и менших, в тих рибних ловлях имъ отцем законником мгарским належних, такъже и в ямах мененних, не чинил жадной перешкоди, а особно бы жаденъ з рибалокъ мѣских лубенских и инныхъ, з сѣтми и з иншими посудками там являтися не важилъ.

Данъ в Батуринѣ, октоврія 15. Року 1689.

Звышъменованний гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 127. – Арк. 63-63 зв. Копія, має назву "Потвердителний оунѣверсалъ Івана Мазепи, гетмана, на рибніе ловлѣ около рѣки Сули и ями Лисогорскіе".

Там само. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 117. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "в подлинномъ таковъ подписъ", після підпису у колі написано "мѣсто печати рейментарской".

№ 66

1689, жовтня 31. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Івана Мокрієвича на село Звиничев

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ государей царей и великихъ князей Іоана Алѣксѣевича, Петра Алексѣевича всея Великія и Малія и Бѣлія Россіи самодержцовъ, ихъ царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорожского гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Іхъ же царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорожскаго всей старшинѣ и чернѣ и кождому, кому о томъ належитъ вѣдати, ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ, ижъ зъ волѣ Божой, а по милостивомъ монаршомъ ихъ царскаго пресвѣтлаго величества указу, справуючи мы гетманъ в Малой Россіи всякіе дѣла, и вѣдячи листъ о*т* пана полковника чернѣговского пану Івану Мокриевичу респонтомъ годнихъ о*т*ца его пана Карпа Мокріевича[119], судии полкового чернѣговского, у Войску Запорожскомъ роненнихъ услугъ и респектомъ его до онихъ способности, на село Звиничевъ даннихъ, подтверждаемъ и мы тое село симъ нашимъ гетманскимъ унѣверсаломъ, чрезъ который яко позволяемъ ему пану Іоану Мокриевичу тимъ селомъ владѣти и всякіе от людей посполитихъ (опричъ козаковъ) послушенство и повинность звиклую о*т*бирати, такъ мѣти хочемъ и реиментарско приказуемъ, жебы ему в томъ нихто [з] старшинѣ и чернѣ жадной не важился чинити перешкоды.

Данъ в Батуринѣ, октоврия 31 дня, року о*т* Сотворенія свѣта 7198, о*т* Рождества Христова 1689 году.

Зъвишъ менованій гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 231. – Арк. 110 зв. Копія.

№ 67

1689, жовтня 31. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання носівському сотникові Лавріну Антоновичу села Ржавець та усіх прибутків з належного йому млина на річці Острі

Пресвѣтлѣйши*х* и де*р*жавнѣйши*х* велики*х* г*о*суд*а*рей, ц*а*рей і великих князей Іоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича, всея Великія і Малія и Бѣлія Россіи

---

[a] Перед підписом зазначено "в копии пишетъ", після підпису у колі написано "М. П.", "1729-1730. Ч. П.".

самодержцовъ, іхъ царского пресвѣтлого величества подданий, Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Іхъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского всей старшинѣ и чернѣ, особливе пану полковниковѣ кіевскому и кождому, кому о томъ належит вѣдати, ознаймуем симъ нашимъ писаніемъ. Іжъ, справуючи мы гетманъ по монаршомъ, іхъ царского пресвѣтлого величества, указу всякіе в Малой Россіи дѣла, по прошеніи нынѣ пана Лаврѣна Антоновича[120], сотника носовского, заховуемъ при немъ млинъ его, на рецѣ Острѣ найдуючийся, а то респектуючи на зичливіе его в Войску услуги, которіе онъ и впред во всѣхъ военних окказіяхъ зичливе и отважне ронити мает, а такъ позволяючи ему зуполне тимъ млиномъ его владѣти и всякіе розмѣровіе пожитки ку вспартю своему господарскому, якъ господарскую част, такъ и на Войско належную, отбѣрати, мѣти хочемъ и рейментарско приказуемъ, жебы ему в томъ нихто не чинилъ перешкоди. Тутже для его сотницкого уряду заховуемъ при немъ селце Ржавецъ, позволяючи ему от посполитих людей, опрочъ козаковъ, звиклое послушенство и повинност отбѣрати, в чомъ жеби ему не чинено перешкоди, пилно приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, октоврія 31, от сотворенія Свѣта 7198, а от Рождества Христова 1689 року.

Звишъменованний гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 2790. – Арк. 6. Копія.

№ 68

1689, листопада 1. Батурин – Наказ Івана Мазепи переяславському полковникові звільнити з ув'язнення колишнього баришівського отамана Лук'яна Гриненка

Мой ласкавый пріятелю, пане полковнику переясловскій.

Подала намъ суплику свою Софіа Лукяниха, слезне просячи, жеби мужъ еи Лукьянъ Гриненко, бывшій отаманъ баришполскій, зъ вязеня, якое долго терпилъ за тое, що п. Сулименкови, зятеви вашому, нѣякими словами прикрими въ посвару примовилъ, моглъ зостати волнымъ. Зачимъ мы, яко прозбу еи плачливую принявши, такъ и на его такое долгое вязене взглядъ маючи, пилно жадаемъ в[аша] м[илость], абысте оного болшей въ томъ вязеню не держачи, уволнили безъ жадного караня. Кгдыжъ любо бы мѣлъ оный що прикрого п. зятеви вашому и примовити, однакъ тая справа вже передъ судомъ была и чого на немъ дохожено, якъ бы мѣло бути, такъ власне не показалося, за що оный, яко прежней власти полковницкой, принужденъ былъ вязенемъ, такъ и теперъ за ураду вашмостиного, въ ономъ же много сѣдячи, тую вину свою отпокутовалъ. Для

---

[a] Перед підписом зазначено "в подленномъ подписано". Після підпису у колі написано "мѣсто печати рейментарской".

чого и повторе пилно жадаемъ и приказуемъ в[ашей] м[илости], абысте конечне его выпустили, не доходячи на немъ болшей управы, якобы волѣ и росказаню нашому досыть сталося. Затымъ поручаемъ в[ашу] м[илость] Богу.

Зъ Батурина. Ноеврія 1, року 1689.

В[ашей] м[илости] зычливый пріятель Іванъ Мазепа, гетманъ Войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорожского.

Нижче зазначено: *На оборотѣ*: Ихъ царского пресвѣтлого величества Запорожского полковникови, моему ласкавому пріятелеви. *Съ подлинника.*

Опубліковано: Мотыжинский архив. Акты Переяславского полка XVII-XVIII ст. – К. – 1890. – С. 6-7. – № 7.

№ 69

1689, листопада 9. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав на побудову млина чернігівських полкових обозного Никифора Калениковича та писаря Івана Скоропадського

Пресвѣтлѣйших и державнѣйших великих государей царей и великих князей Іоана Алѣксѣевича, Петра Алексѣевича всея Великія и Малыя и Бѣлыя Россіи самодержцовъ, ихъ царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорозкого гетман Іоанъ Мазепа.

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого всей старшинѣ и чернѣ и кождому, кому о томъ належитъ вѣдати, ознаймуемъ. Ижъ показовали намъ фундушъ п. Никифор Калениковичъ[121], обозный, и п. Іванъ Скоропадский[122], писар, полковые чернѣговскіе, отъ пана полковника своего чернѣговского на заняте греблѣ на речцѣ Виру[123] в ключу Ройскомъ лежачое, даный. А прекладали намъ, же за тимъ фундушемъ вже они на томъ мѣстцу висипали греблю и построили своимъ коштомъ млинъ. Где просили насъ, абысмо тотъ ихъ фундушъ потвердили нашимъ гетманскимъ унѣверсаломъ и з оного млына позволили всѣми розмѣровыми користовати пожитками. А такъ мы гетманъ, з волѣ всемогущаго Бога и по милостивомъ монаршомъ ихъ царского пресвѣтлого величества указу справуючи в Малой Россіи всякіе дѣла, принялисмо тую их пп. обозного и писара полковых прозбу, а иле в слушной мѣре до насъ занесеную. Теди яко потвержаемъ имъ фундушъ и заняте гребли, если кому [в] кгрунтах не будет черезъ тое перешкоды, такъ з построеного ихъ млина позволяемъ всѣми розмѣровыми користовати пожитками. В чомъ жебы имъ нѣ от кого не было перепоны, мѣти хочемъ и приказуемъ.

Данъ в Батур: ноеврія 9. Року от сотворенья свѣта 7198, а от Рождества Христова 1689.

Звышъменованный гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: Гетмана Мазепы пану Скоропадскому на млынъ подъ Лоевомъ.

ЦДІАК України. – Ф. 157. – Оп. 1. – Спр. 28. Оригінал. Печатка військова.
ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 68476. – Арк.6. Копія. Фрагмент.

№ 70

1689, листопада 19. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання Макошинському Микільському монастиреві двох каменів млива в Масалаєвці

Пресвѣтлѣйших и державнѣйших великих государей и великих князей Іоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича всея Великія и Малыя и Бѣлыя Россіи самодержцевъ, ихъ царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорозкого гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Их же царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого всей старшинѣ и чернѣ и кождому, кому о томъ належитъ вѣдати, ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ. Ижъ супликовалъ до насъ гетмана превелебный в Богу отецъ Пафнутий Кондратовичъ, игуменъ манастыра свято Николского Макошинъского, зо всею братіею своею, просячи насъ усиловне, абысмо для вспартыя ихъ хлѣбнихъ недостатковъ и иних манастырских потребъ надали имъ два каменѣ млыва, одинъ Кириковъ, другий Івашшинъ, в Масалаевцѣ, на рецѣ Убеды вышшей Сосницѣ будучій, которыми з ласки нашой войсковой владѣлъ небожчикъ Якимъ Головченко. А такъ мы гетманъ, по милости Божой и по монаршомъ ихъ царского пресвѣтлого величества указу, справуючи в Малой Россіи всякіе дѣла, принялисмо его отца игумена з братіею тую до насъ занесеную прозбу, где респектомъ ихъ манастирских оных недостатковъ, позволяемъ имъ до ласки нашое з тыхъ млынъковъ, з двох каменей част розмѣровъ, на Войско належную, опрочъ мелницкое, одбырати и користовати. В чомъ жебы имъ нихто не чинилъ перешкоды, мѣти хочемъ и повагою сего унѣверсалу нашего приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, ноеврія 19. Року от сотворенія свѣта 7198, а от Рождества Христова 1689.

Звишъменованний гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: унѣверсалъ ясне вел: его милости пана гетмана на Масалаевский млин, Мазепи, в року 1689 даний.

ЦДІАК України. – Ф. 146. – Оп. 1. – Спр. 49. Оригінал. Печатка військова.

1690 рік

№ 71

1690, січня 4. Батурин –
Наказ Івана Мазепи переяславському полковникові Леонтію Полуботку передати Межигірському монастиреві двір Войці в Переяславі, згідно його заповіту

Мо*й* ласкавы*й* приятелю, п*а*не полко*в*нику переяславский.

Небожчикъ Войца за спасеніе души своей лековалъ дворъ свой, в Переясловлѣ найдуючыися, именно тотъ где Павлиха мешкала, на манастыръ Межигорски*й*.[124] Теды в томъ в. м*ило*сти жадаемъ, абысте высланому тому, який з м*о*н*а*стыра Межигорского буд*ет* присланы*й*, отвели тотъ дворъ и подали цѣле в пособностъ имъ. Которымъ двором завѣдовати и користовати неха*й* будетъ волно, повторе в. м*и*л*о*сти о тое жадаемъ и поручаемъ в сохраненіе Г*оспо*ду Б*о*гу.

З Батурина, януарія 4 *д*[ня], о*д* сотворения света 7198, а от Рождества Х*ристо*ва 1690.

В. м*и*лости зычливый прияте*л*, Іванъ Мазепа, гетма*н* Войска ихъ ц*а*рского прес*в*: велич: Запороз[кий].

На звороті зазначено: Ихъ царского *пресвѣтлого* в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запорозского полковникови переясловскому п*а*ну Лео*н*тею Полуботку[125], моему ласкаво*му* приятелеви.

Ли*ст* *от* ясне ве*л*можного его м*и*л*о*сти добродѣя пана ге*т*мана о дво*р* Войчи*н* на Межы[горский] монастир, даный в Переясловле.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 1. – Спр. 78. Фотокопія з оригіналу.

№ 72

1690, січня 12. Батурин –
Оборонний універсал Івана Мазепи Видубицькому монастиреві на Літковські, Рожиновські та Лісницькі пущі

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ г*осуд*арей, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запоро*ж*ского гетманъ Іванъ Мазепа.

Всѣмъ, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало бъ, меновите полку Кіевского старшинамъ и всѣмъ обывателямъ ознаймуемъ, ижъ доишла насъ скарга *от* превелебного в Б*огу* г*осподи*на *от*ца Пахомія Подлузского[126], ігумена монастыра Выдубицкого Кіевского[127] зъ братіею, же въ ихъ власніе монастырскіе пущи, називаеміе Лѣтковскіе, Рожиновскіе и Лесницкіе, многіе полку Кіевского жителѣ уежджаючи пустоша*т* нещадно всякую деревню, чрезъ що обытелѣ той Выдубицкой великая дѣется в той пущи шкода: а прекладаючи намъ, же здавна до той пущи нѣхто не належувавъ, опрочъ ихъ самихъ братіи Выдубицкой, просили насъ о листъ оборонній, теды мы, склонившися на прозбу пречесного *от*ца ігумена зъ братіею выдубицкихъ, выдаемъ сей нашъ унѣверсалъ на оборону онимъ, позволяючи всякого, хто б колвекъ неналежне и безъ вѣдома ихъ уездитъ мѣлъ, якъ въ своемъ власномъ добромъ, забирати и грабити; о чомъ вѣдаючи, абы нѣхто *от* сего часу въ тіе пущи Лѣтковскіе, Рожновскіе и Лесницкіе, такъ же и въ иніе ихъ кгрунта монастырскіе, не вездилъ и ушкоженя въ оныхъ ему *от*цу ігуменови зъ братіею не чинилъ, пилно варуемъ и приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, 12 януар*ия*, 1690 року.

Звышъ менованій гетманъ, рукою власною[a].

Наприкінці написано: Под тою же копію подписано тако: до сего списка руку приложилъ, а подлинную крѣпость до себе взялъ, Лаврентій Горка, ігуменъ *свя*то михайловскій видубицкій кіевскій, с подлинннимъ челъ и справилъ подячей Василий Налетовъ. Сія копія списана въ кіевскои губернской канцеляріи, изъ имѣющагося въ онои канцелярии производимого въ 1720 году Кіево Выдубицк*ого* Михайловского монастыря съ Кіево Печерскою Лаврою о спорныхъ земляхъ дѣла; съ представленного того Выдубицкого монастыря *от* ігумена Лаврентія Горки подлинного унѣверсала, и засвидѣтелствованнои тогда копіи и в силу учиненного въ онои же губернской канцеляріи декабря 2 дня, 1768 году по челобитной означенного Выдубицкого монастыря, ігумена Якова зъ братіею опредѣленія, въ тотъ Выдубицкій монастыръ дана 1769 года, іюня 30 дня. Василей Флеро*в*. У сеи копии ея императорскаго величества печатъ.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 6662. – Арк. 242. Копія.
Там само. – Ф. 2. – Спр. 6485. – Арк. 167. Копія.

---

[a] У колі зазначено: "мѣсце печати реимента рской".

№ 73

1690, січня 12. Батурин – Оборонний універсал Івана Мазепи Київському Пустинному Микільському монастиреві на Кононецькі та Савинські грунти

Пресвѣтлѣйших и державнѣйших государей, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетман Иван Стефанович Мазепа.

Их же царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого всей старшинѣ и чернѣ и всѣмъ, кому колвек о том вѣдати надлежит под рейментом нашим найдуючимся ознаймуемъ, иж докладали нам превелебный в Богу Господинъ отецъ Іосафъ Кроковскій[128], ігумен монастира Пустинно Николского Кіевского з братіею: же нѣкоторіе люде, пожитку собѣ шукаючие, в кгрунта их монастирскіе, на том боку Днѣпра будучіе, именно Кононецкіи, Савинскіе втискаются, и без вѣдома оных пчолы свои там ставячи, пасѣки собѣ займают, так же и дерева садовые, на тых же кгрунтах найдуючиеся, отрушуют и овощи на свой пожиток збирают. В чом же от такого утисненя дѣется обители святой кривда, просили оны, отецъ ігумен з братіею нашого рейментарского заступленія. Теды мы, прошеніе их принявши, даемо сей наш оборонный лист и мѣти хочем и под горловым каранем пилно приказуем, абы нихто без вѣдома отцевъ законников монастира Пустынно Николского Киевского не важился в преречоных их кгрунтах, яко пчол становити, так и з деревъ садовых овощей отрушовати. Жебы тым самоволством в добрах монастирских власных не было укривженя. О що и повторе приказуемъ.

З Батурина, януарія 12, рок 1690.

Звышменованый гетман, рукою власною.

Наприкінці зазначено: *Лист* оборо*н*ный *од* его м*и*л*о*сти п: ге*т*мана на грунты Кононе*ц*кіе.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – 219 П. – Арк. 32. Копія.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-15. – Оп. 3. – Спр. 179. – Арк. 11. Фотокопія з оригіналу.

О п у б л і к о в а н о: Мицик Ю. З документації гетьмана І. Мазепи. – С. 94. – № 3. (З посиланням – Державний архів у Кракові. – Ф. Зібрання Русецьких. – № 69. Оригінал).

№ 74

1690, січня 28. Гадяч – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав гадяцького полковника Михайла Бороховича на рангові та набуті власним коштом маєтності

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великих государей, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского всей старшинѣ и чернѣ и кождому, кому о томъ належит вѣдати. Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ. Ижъ просилъ нас панъ Михайло Бороховичъ, полковникъ гадяцкій, абысмо потвердили ему нашимъ гетманскимъ унѣверсаломъ маетносты его на уряд полковничій, з ласки войсковое, ему наданіе, такъ млины данные и власные и кгрунта розніе купнимъ правомъ на розныхъ мѣстцях, в полку Гадяцкомъ лежачіе, и его старанемъ набытые. А такъ мы гетманъ по милосты Божой и по монаршомъ пресвѣтлѣйших и державнѣйшихъ великихъ государей нашихъ ихъ царского величества указу, имѣючи власт в Малой Россіи всякіе утвержаты права и устроеваты порадки. А принявши его пречоного пана Михаила Бороховича, полковника гадяцкого, прозбу, добре у Войску заслужоному особѣ, тые маетносты его и кгрунта, іменно мѣстечко Лютенку з селцами к нему належними, з людми посполитыми и зо всѣми до него прислушаючими угодей и належитостями, млины его власніе о чтыринадцяты колах, а пят колъ наданыхъ на рецѣ Пслѣ, на греблѣ Лютенской будучіе, з лѣсами при тойже греблѣ лежачими, прозиваемими еденъ Панасовскій, другій Хвесенковскій, з рыбними ловлями и уступами, з тоейже реки Псла вниз до греблѣ Обуховское виходячимы. В мѣстечку Лютенцѣ двори зо всѣмъ строеніемъ, также бровар[ня], солодовня и винница, против перевоза Лютенского лѣсъ, по той сторонѣ реки Псла лежачій, з сѣножатми и з рибними ловлями, купленній лѣсъ, Уманцевскій прозиваемый, руднѣ межи селами Павлувкою и Будищами з сѣнними покосамы лежачіи. Межи Лютенкою и Бурками над Сорочинскимъ шляхомъ лѣсъ, прозываемый Іванковскій, з сѣножатю и полем пахарнымъ найдуючіися, лѣсъ, прозываемый Шлюбуйковский, з хуторомъ, з лугомъ, з дубровою, з сѣнними покосами и з рибними ловлями при реки Пслѣ, лежачій межи селами Свинарною[a] и Сарами. Два лѣси з сѣнокосами и рибними ловлями, прозываемые Зеленковскій и Недоймищапковский, лежачій межи Сарами и Рашовкою. Под мѣстечкомъ Лютенкою, поля пахарніе з сѣнними покосами и з ставками; пречоному пану полковникови по отцу его належные, в ключу Гадяцкомъ на рецѣ Пслѣ под селомъ Будисщенками млинъ о трох колах з дворомъ, лѣсомъ и садомъ купленный. Мѣстечко Борки з людми посполитыми, з дворами, з двома вешняками о трохъ колах млива на рѣчцѣ Грунѣ будучими, его власними. Село

[a] Так у тексті.

Тарасовку в ключу Зенков*ск*омъ лежачое, з людми посполитыми, з млыномъ вешнячкомъ и садами его власними, лѣсъ прозиваемий Догтярувскій, под Борками лежачій, также хутор з полемъ обширнимъ и з сѣножатми, якъ ся во всемъ ограничене мает. В селѣ Романовцѣ на речцѣ Грунѣ млинъ о чтирохъ колахъ стоячий, его власній лѣсъ при ричцѣ Грунѣ в ключу Зенковскомъ под селомъ Пѣрками зостаючий. Под мѣстечкомъ Груня лѣсъ з сѣнними покосами, от границы великоросійской найдуючейся. Яко теды по заслугамъ ему предреченному пану Михайлу Боруховичу, полковникови гадяцкому, мѣти вишей помянутими маетностями Лютенкою и Борками и Тарасовкою, также млинами его власними и наданными и всѣми его ж власними пречоннними непенними кгрунтами владѣти и от людей посполитыхъ (опрочъ козаков) послушенство и повинност звыклую, а з млиновъ розмѣровіе приходы и з кгрунтов обыкліе пожитки отбирати. Такъ мѣти хочемъ и приказуемъ, жебы ему в томъ нѣхто з старшини и чернѣ жадное не важился чинити перешкоды. А то, маючи мы в респектѣ нашомъ годные и жичливые его в чину полковничомъ и в Войску Запорожскомъ роненные услуги, которіе онъ и впередъ охочо у Войску ронити мает.

Данъ в Гадячомъ, генваря 28 д[ня]. Року от созданія мира 7198, а от Рождества Христова 1690.

Звышменованный гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 1046. – Арк. 110-110 зв. Копія.

№ 75

1690, січня 30. Гадяч – Універсал Івана Мазепи про надання значному військовому товаришеві Леонтію Черняку села Кам'янки

Пресвѣтлѣйших и державнѣйших великих царей, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Иоанъ Мазепа.

Іхъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского всей старшинѣ и чернѣ и кождому, кому о томъ надлежитъ вѣдати, ознаймуемъ, ижъ просилъ насъ гетмана з причиною певнихъ особъ панъ Леонтий Чернякъ, значній товаришъ войсковій, абисмо ему привернули в послушенство село Камянку, поблизу маетности его села Кгавронецъ будучое, а прекладалъ в той своей прозбѣ, же онъ владѣниемъ села оного нѣкому не учинитъ перешкоди. А такъ ми гетманъ з милости всемогущаго Господа Бога и монаршого ихъ царского пресвѣтлого величества указу, имѣючи власть в Малой Росіи всякие утвержати права и устроевати порядки, принялисмо его преречоного пана Черняка прозбу, а иле в такъ слушной мѣре до насъ занесеную, где позволяемъ ему теперь, и в потомние часи тимъ селомъ Камянком владѣти и всякое от людей посполитих (опрочъ

---

[a] Після підпису у колі написано "мѣсто печаты рейментарской".

козаков) послушенство и повиность звиклую отбирати, а то маючи в респектѣ нашомъ старинние и зичливие его у Войску Запорожскомъ услуги и до того и причину онихъ за нимъ внесеную поважаючи, тут же потвержаемъ ему в вѣчное спокойное заживане сѣмъ колъ млива его власнихъ, на греблѣ Спасовской будучихъ, мѣти, теди хочемъ и рейментарско приказуемъ, жеби ему приречоному пану Черняковѣ в владѣнѣ села того и млиновъ, якъ панъ полковникъ полтавскій, такъ и нѣхто иній з старшини и чернѣ жадное не важилися чинити перешкоди, а войтъ села оного з тяглими людми, аби ему послушенъ билъ во всемъ.

Данъ в Гадячомъ, генваря 30 дня, року от сотворення свѣта 7198, а от Рождества Христова 1690[a].

Зъвышъименованій гетманъ, рукою власною.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 59383. – Арк. 69 – 69 зв. Копія.

№ 76

1690, березня 9. Лохвиця – Універсал Івана Мазепи про надання Київському Межигірському монастиреві сіл Дем'янчичі та Харківці

Пресвѣтлѣ*йших* и де*р*жавнѣ*йших* велики*х* г*о*суд*а*р*ей*, ихъ ц*а*рского пресвѣтлого в*е*ли*ч*ества Войска Запорозкого гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Ихъ ц*а*рского пресвѣтлого в*е*ли*ч*ества Войска Запоро*ж*ского, все*й* старшинѣ и чернѣ, особливе п*а*ну полковникови переясла*в*скому, старшинѣ полково*й* и кождому, кому о томъ належитъ вѣдати, озна*й*муемъ симъ унѣверсаломъ, ижъ, маючи мы гетманъ по милости Б*о*жой и по монаршому ихъ ц*а*рского пресвѣтлого в*е*ли*че*ства указу в Малой Россіи всякіе утвержати права и устроевати поря*д*ки, н*ы*нѣ по прошеніи превелебного в Б*о*гу о*т*ца Феодосія Васко*в*ского[129], игумена манастыра Межигорского Киевского и все*й* братіи его, надалисмо и симъ унѣверсало*мъ* наши*мъ* надаемо на манастырь его села Демя*н*чичи и Ха*р*ковцѣ, в ключу Переясло*в*скомъ лежачые, з лю*д*ми посполитыми и зо всѣми до нихъ прислушаючими уго*дях* и належитостями в помочъ хутору ихъ манасти*р*скому, та*м*же найдуючомуся. А то маючи в особливомъ нашомъ респектѣ тое убогое общежите*л*ное с*вя*тое мѣстце, которое, во всѣхъ будучи недоста*т*ка*х*, много потребуетъ своего вспе*р*тья. Зачымъ, яко позволяемъ ему пречечоному о*т*цу игумену межигорскому и братіи его тымы селамы до ласки войсковое владѣти и всякое о*т* люде*й* посполитыхъ (опрочъ козаковъ, которые для услугъ своихъ у Во*й*ску маю*т* захованы быти, при належиты*х* своихъ во*й*сковыхъ волносте*хъ*) послушенство и повинно*ст* звыклую дорочную о*т*бырати: также [...] всемъ ре*й*мента*р*ско приказуе*м*,

[a] Перед підписом зазначено "на подлѣнной тако", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

жебы *имъ* в томъ нѣхто не чинилъ перешкоды, а войтъ [з поспо]литими жебы бы*л* послушенъ во всемъ.

Данъ в Лохвицѣ[130], марта 9 *д*[ня]. Року о*т* сотворе*ня* свѣта 7198, а о*т* Рождества Хр*ис*това 1690.

Звишъменова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: На село Демянъчичи унѣве*р*салъ п. Івана Мазепы, гетмана, манастыревѣ Межиго*р*скому. Дани*й* 1690, марта 9.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 120. Фотокопія з оригіналу.

№ 77

1690, березня 20. Батурин – Наказ Івана Мазепи лубенському полковникові заборонити сурмачівцям використовувати для поселення їх колишні грунти в Переяславщині, з яких їм нібито було раніше дозволено лише вивезти деревину

Мой ласкавый приятелю, пане полковнику лубенский!

Поневаж з досмотру и з инквизицiѣ высланого нашего, пана Ивана Быховца, якосмо слушне зрозумѣли, неслушне сурмачовские килька человѣковъ на своихъ далеких попелисках соритися уперли были, за позволенем пана полковника переяславского, и им сѣдети там слободою не доводитьця для того, же их власных жадных кгрунтов до селитьбы там не маеш, але хиба бы все оны засягалы займыщ Пѣратинских надобнои деревнѣ, теды цале волею нашою тое ствержаем, абы оны, сурмачовцѣ, нѣкогди там на селищи своем не важилися селити и в. м*ило*сть того постерегати и не допускати им маеш, о чем мы тепер писали и до пана полковника переясловского, приказуючи, абы для згоды полчан его и ваших не позволял тим сурмачувцам там селитися болш, але нехай собѣ инде где жывуть, що предложивши, зичим в. м*ило*сти добраго здоровья и Господу Богу оного за тим поручаем.

З Батурина, 20 марта 1690 року.

В. м*ило*сти зичливый во всем приятел Иван Мазепа, гетман Войска их царского пресвѣтлаго величества Запорожского.

Лист ясневелможного добродѣя, его милости пана гетмана Іоана Мазепи, тож ведлуг сурмачовцев.

Опубліковано: Стороженки. Фамильный архивъ. – К. – 1908. – Т. VI. – С. 56. – № 49.

№ 78

1690, квітня 13. Батурин –
Наказ Івана Мазепи щодо виконання посполитими слободи Семенівки повинностей на користь пані Марії Семенової

Их царского пресвѣтлаго величества Войска Запорозского гетман Іоан Мазепа.

Вам, жителем слободы Семионовки ознаймуем, же зайшла перед нас скарга от учтивое вдовы панеи Марии Семеновой, же з межи вас некоторие неуважные люде легце ее вдову важачи, не отдают належитого послушенства. Теды мы сурово приказуем, абысте такового не чинили противенства, иже бысте оной и пошановане и послушенство отдавали. А що ся тичет сторони тих, которие там козаками быти хочут, теды любо мы каждого годного и способного неотженемо з реестру козацкого: однак тепер, поневаж еще нигде в войску не працовали, повинны кормити сполне с посполитими людми людей войсковых, якие там ни станцие сполнут. О що приказуем.

Дан в Батурине, 13 априля, року 1690.

Звыш менованный гетман, рукою власною.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 62. – Арк. 72. Копія.

Опубліковано: Труды Черниговского Предварительного Комитета. – Чернігів. – 1908. – Стр. 47-48.

№ 79

1690, травня 29. Київ–
Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Києво-Печерської Лаври на Бузуківську пасіку, з дозволом вільної переправи через Дніпро монастирським людям, що живуть при пасіці

Ихъ ц*а*рского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетма*н* Іва*н* Стефановичъ Мазепа.

Ихъ же ц*а*рского пресвѣтлого велич*ест*ва Войска Запоро*ж*ского всей ста*р*шине и че*р*не, а особливе пану полковникове переясловско*му*, старшине полковой, сотнико*м* и каждому, кому колвекъ о то*мъ* вѣдати надлежи*т*, ознаймуемъ, ижъ прекладал к на*м* высоце в Б*о*гу превелебны[й] архима*н*дри*т* святыя Чюдотво*р*ныя Лавры Пече*р*скія Кіевскія, же мают*т* они пасеку свою, прозываемую Бузуко*в*скую на*д* рекою Тясмино*м*[131], будучою при якой и люди мешкаютъ, которые до обители и*х* Пече*р*ской належитое послуше*н*ство о*т*даю*т* и просили на*с* оборонны[й] н*а*шъ листъ, так и*ж* бы, яко с пасеки той звычайное пчоляное десятины, кгды выбира*ня* оно*й* прійдетъ ча*с*, не было брано, так и людемъ тамъ

мешкаючимъ, подданымъ ихъ, волно было для своей потребы чолнами противко своего мешканя через Днепръ перевозити, не шукаючи инных перевозов, теды мы прозбѣ их превелебного его милости отца архимандриты и всей братіи не отмовивши, даемо сее наше оборонное писмо и яко помененную пасеку Бузуковскую уволняем от тоей десятинной повинности, такъ и людемъ тамъ в Бузуковѣ, при той пасецѣ найдуючимся, не збороняемъ волно противко их житія через Днепръ човнами по своих власных потребах перевожоватися, о якой воли нашой гетманской, абы кождый [з] старшихъ и меншихъ, а особливе высланны[е] наши для выбираня оной десятины посылаючіеся не важилися жадное и найменшое дани в той пасецѣ вымогати, а о тое послушниковъ и дозорцов монастырских, тамъ найдуючихъся, турбовать, такъже и людем бузуковскимъ подданным монастырскимъ в переездах на Днепрѣ трудности чинити, мѣти хочем и приказуем, однакъ пилно тое варуем, жебы они, кромѣ своих потреб власных, жадных людей своими суднами не важилися ни на сюю, ни на тую Днепра сторону перевоживати.

Данъ в Кіевѣ, маія 29, року 1690.

Звышъ именованный гетман, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – II 217. – Арк. 324 зв. – 326. Копія.

№ 80

1690, травня. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав стародубського полкового писаря Григорія Кроткевича на побудову млина

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого полковниковѣ стародубовскому, сотниковѣ почеповскому, атаману городовому, и войтовѣ тамошнему и кождому, кому о томъ вѣдати належитъ, ознаймуемъ: ижъ суплѣковалъ до насъ панъ Григорій Кроткевичъ, писаръ полковій стародубовскій, презентуючи намъ даное себѣ од пановъ полковниковъ стародубовских позволене на заняте греблѣ и построеніе власнимъ коштомъ по зможности своей млина в ключу Почеповскомъ на мѣсцю непенномъ, нижей села Дмитрова, противъ пустого селища, називаемого Макаричи, на рецѣ Судости[132] у вершынѣ самой, на сыромъ коренѣ, й просилъ нашого рейментаръского унѣверсалу на позволене занятя греблѣ, и на построеніе млина на мѣсцю вышъреченномъ в ключу Почеповскомъ. Теды мы склоняючися на прозбу оного пана Григорія Кроткевича, писара полкового стародубовского, позволяемъ оному симъ унѣверсаломъ нашимъ на мѣсцу пречечономъ на рецѣ Судости греблю заняти и млинъ

[a] Після підпису написано: "у подлинного писма печат одна".

построити. А такъ мѣти хочемъ и приказуемъ, абы оному пану Григорію Кроткевичу, писаревѣ по*л*ковому стародубовскому в займованю оной греблѣ и в строеніи млина на рецѣ пречечоной Судости нѣхто ж*а*дной трудности и перепони чинити не важился. Тое еднакъваруемъ, абы за занятемъ тоей греблѣ не дѣялася жодная шкода млинамъ вгору и внизъ реки Судости зостаючи*мъ*, такъже и инни*м* кгрунтамъ, яко то полямъ, сѣножатя*мъ* и вшелякимъ господарски*мъ* угодостя*мъ*. А если би ся за занятемъ тоей греблѣ мѣла кому якая шкода в кгрунтахъ дѣяти, теды за слушнымъ узнанемъ и доводомъ, нагородити тую шкоду па*нъ* Григорій Кроткевичъ повиненъ будетъ.

Данъ в Батуринѣ, мая, дня[a], року *од* созданія мира 7198, а *од* Рождества *Христо*ва 1690.

Звишъменова*н*ний гетма*н*, рука власна.

На арк. 2 написано: унѣверсалъ на млынъ Макарецкій.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 62304. – Арк. 35-36. Оригінал. Печатка військова.

№ 81

1690, червня 21. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про доручення командування над охотницькими полками Іллі Новицькому

Паномъ полковникомъ комоннымъ [и] пѣхотнымъ охотницкимъ, обознымъ, асауломъ, сотникомъ, атаманомъ курѣннымъ и всему старшому и меншому тихъ полковъ товариству, доброго отъ Господа Бога здоровя узичивши, и счасливого во всемъ поводженья, ознаймуемъ, ижъ по указу великихъ государей нашихъ, ихъ царского пресвѣтлого величества и по ухвалѣ нашой со всею старшиною войсковою, якосмо васъ в злученье зъ паномъ Ильею Новицкимъ, полковникомъ комоннымъ, на тую сторону Днѣпра для промислу военного надъ непріятелями ординовать такъ хотячи, абы межи вами порядокъ слушній ставалъ, а при порядку осторожность и чулость захована была, злѣцаемъ надъ вами всѣми тому жъ пану Новицкому, полковнику комонному, якъ в дѣлехъ военнихъ искусному мужу, подъ именемъ нашимъ зверхность мѣти, и порадившися со всѣми вашими милостями, где найдется слушное мѣстце при дровахъ, при водѣ и при надежныхъ крѣпахъ, недалеко Днѣпра, любъ в устю Тясмина, любъ где и висше, стати обозомъ, а ставши, чулость, осторожность и на всѣм краѣ недремливое око мѣти, якобы непріятеле бесурмане тамо съ своими поган[ами] краю нашему не шкодили и вгору Днѣпра для своихъ облововъ не просмикалися безпечне, где для надежнѣйшое вамъ крѣпости выслалисмо чрезъ пана Ярему Андрѣевича, полковника пѣхотного, три штуки армати, а до нихъ три бочки пороху и до каждой штуки по шестьдесятъ куль также, и свинцу с потребу для товариства вашого,

[a] В оригіналі день не зазначено.

а упевняемъ еще вашимъ милостямъ тихъ же вскорѣ прислати до вашихъ милостей маемъ чрезъ певного и значного отъ насъ особу, годовую вамъ плату, а на пѣхоту барву суконную, только скоро оная зготуется, албо вѣмъ теперъ на многихъ мѣстцахъ по росказаню нашому барва та шиется. Зачимъ пилно жадаемъ и упоминаемъ вашимъ милостямъ, абысте ему пану Новицкому, полковникови комонному, яко одъ насъ надъ вами власть имѣючому, послушными были, его рады и порядку слухали, за оного жъ поводомъ и справою, кгди подастся оказія надъ непріятелями бесурманами, при помочи Божой всякими способами промыслъ охоче чинили, иле вашой сили ставатиметъ и якъ Господъ Богъ наставитъ и вразумитъ васъ на тое святобливое дѣло, якобысте тоею працею своею у Бога и в монарховъ своихъ на милость, а в насъ рейментаря своего на ласку заробили, что все и повторе въ вашихъ милостей жадаючи, Господу Богу онихъ поручаемъ.

Данъ в Батуринѣ, іюня 21 дня, року 1690.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 59116. – Арк. 2-2 зв. Копія, має назву “Универсалъ Мазепы”.

№ 82

1690, серпня 5. Батурин – Відповідь Івана Мазепи на таємний наказ царів Івана і Петра, оголошений йому дяком Василем Постніковим

По преможномъ милостив*омъ* и премилостивомъ пресвѣтлѣйших и д*е*р*ж*авнѣ*й*ш*их* велики*х* г*осуд*а*р*ей, ц*а*ре*й* и великихъ князе*й* Іоанна Алексѣвича, Петра Алексѣевича всея Великія и Малыя и Бѣлыя Россіи самоде*р*жцевъ ихъ ц*а*рского пресвѣтлого в*е*ли*ч*ества указу з повто*р*ного ихъ мона*р*шого тайного наказу дякъ Васили*й* Тимофѣевичъ Постниковъ обявилъ мнѣ гетман*у*.

1.

Же пресвѣтлѣ*й*шіе и державнѣйшіе великіе г*о*с*у*д*а*ри, ихъ ц*а*рское пресвѣтлое в*е*ли*ч*ество, мое по*д*данское покорное донесенъе чрез гонца моего Федора Елца о злохитри*х* сосѣдски*х* завзятостехъ ку пересторозѣ учиненое приняли милостиво, за что службу мою милостиво и премилостиво изволили они великіе г*о*с*у*д*а*ри похвалити.

И указали они великіе г*о*с*у*д*а*ри о ты*х* завзятосте*х* мнѣ гетману впередъ провѣдовати и давати имъ великимъ г*о*с*у*д*а*рямъ знати.

За тое теды милостивое их мона*р*шое слово и за премилостивое службы моей похваленіе, я, вѣрны*й* ихъ великихъ г*о*с*у*д*а*рей поданый, под ноги пресвѣтлого монаршого престола упадаючи, премного покорне челомъ бю.

И потому ихъ ц*а*рского пресвѣтлого в*е*ли*ч*ества преможному указу обѣщаюся добри*х* и имовѣрны*х* люде*й* вына*й*ти и за границу в належитыи краи послати. Где прикажу онымъ всякимъ способомъ о поведеніяхъ и намѣреннахъ

вывѣдоватися и прямой истиннѣ вѣдомости мнѣ приносити. Якіе теди черезъ тых посылщиковъ приносити мнѣ будутъ вѣдомости, тыи я долженъ буду и имъ великимъ государемъ доносити.

2.

О приготовленіи войскъ.

Понеже великіе государи ихъ царское пресвѣтлое величество изволили мнѣ гетману, подданному своему, милостиво указати, абымъ я помыслилъ и посовѣтовалъ сколкимъ быти войскамъ и полкамъ в поготовости противъ неприязныхъ сосѣдских завзятостей, теды любо я тое полецаю премудрому и благоразсмотрителному ихъ царского пресвѣтлого величества изволенію. Однакъ якая моя подданская в томъ мысль есть, тую тутъ покорне обявляю. Надобно аби Киевъ, ихъ великих государей отчина найпервѣй присилкою ратных ихъ монаршихъ людей, любъ пѣших, любъ коннихъ, добре былъ кпоможений. Чернѣговъ тожъ абы ратными людми укрѣпленый былъ. Тутуже даби по милостивомъ ихъ царского пресвѣтлого величества указу ближный бояринъ и воевода и намѣсникъ вятцкий Борисъ Петровичъ Шереметевъ зо всѣми конными и пѣшими розряду Бѣлогородского полками, до военного дѣла во всякуй былъ готовости. А такъже готовости по их великих государей указу и ближнему околничому и воеводѣ сѣвскому и намѣстнику стародубовскому Івану Юревичу Леонътіеву з полками розряду Сѣвскому потреба. Для чого надобно бъ ему околничому ратных ихъ государскихъ на службѣ нынѣ при немъ будучихъ людей роспустити в домы свои, дабы оныи на предгрядущое дѣло в отпочивку приготовалися. Тилко чтобъ потому жъ ихъ монаршому указу онъ околничий и воевода з тых ратных государских людей учинилъ вспоможенъе до обороны Новобогородицкого города, понеже рейменту моего люде з самой зимы и черезъ усю весну, и черезъ все уже лѣто около того города на службѣ монаршой найдуючися велми утрудилися. А припоминаю тутъ по вѣрной моей подданской службѣ, дабы по ихъ монаршому указу Смоленскъ пограничный город присылкою новиx ратних людей билъ подпоможений, жебы якъ тутъ в Киевѣ и в Чернѣговѣ, такъ и тамъ в Смоленску новоприбылих прибавочных ратних людей заграничныи сосѣды увидѣвши и услышавшы о томъ вѣдали, же естъ в державѣ ихъ великих государей належитая до обороны готовост: з чого бы и зломыслящіи имѣли страх. На тую жъ потребу по ихъ же великих государей указу хороше быти в поготовости ратнымъ ихъ государскимъ людемъ Розряду Новагорода Великого, якая в тых людех готовост всегда имъ великимъ государемъ и для инъших границъ естъ потребна. А я гетманъ по ихъ великих государей указу полки рейменту моего, яко перед симъ в поготовости држалемъ, такъ и теперъ тимъ лучше в военномъ порядку держати ихъ буду, и якис случай подастся до оборони Малоросийского краю чинитиму доситъ моей гетманской повинности. А в Печерское мѣстечко, для укрѣпленъя оного от небезпеченствъ, полкъ пѣхотный охотницкий увослати намѣраю, если тое ихъ монаршой подобается волѣ.

3.

О запоро*жц*ах.

Яко по сее время не переста*л* я по *их* ц*а*рского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства указу и по мое*й* гетманско*й* должности упоминати и увѣщевати, аби во*й*ско Низовое престало о*т* своего з бесурманами примиря, але жеби, оное розервавши, взялося за военнии промыслы: такъ и теперъ в томъ моемъ около упомина*нъ*я ихъ намѣреній уставати не буду. Но на*й*паче ко*л*ко силы моее стане*т* и способу стане*т*, всякими мѣрами прилѣжного приложу старанея, аби они запоро*жц*и болше в преслушаніи своемъ не обрѣталися. Якижъ недавно писале*мъ* до ихъ листъ увѣщевателный, ознаймуючи о выправѣ во*й*ска по*д* Казике*р*манъ для промыслу военного, якого листа имъ запорожцамъ тепе*р* о*т* мене писаного почался списокъ в Приказъ Малыя Россіи и что впередъ з того моего старанъя окаже*т*ся, о томъ имъ великимъ г*осуда*ремъ доносити буду. А о кошевого атамана Івана Гусака[133] и о писара Сажку, чтобъ они з урядовъ своихъ были зложены, не здае*т*ся мнѣ н*ы*нѣ о*т* себе до того во*й*ска приказу посылати, мушу тое дѣло у себе утлившо на инъшое о*т*ложити пого*д*ное время, когда ихъ привращеніе до послушанія истиннаго окажеться.

4.

О посылцѣ до Лазуки.

До того Прокопа Лазуки, который былъ в посланичествѣ в Варшавѣ, з прилѣжнымъ увѣщевані*мъ* и з достатечнымъ милости ихъ монаршо*й* обнадеженіемъ обѣцую послати по ихъ великихъ г*осуда*ре*й* указу, того жъ що и перше в него былъ, Федора Елца, давши науку, жеби всякимъ способомъ его Прокопа Лазуку до присланья сюда королевски*х* листовъ, албо и до приб*ы*т*я* з т*ими* листами его самого, намовляти и наговоровати стара*л*ся, прекладаючи ему предража*й*шую и*х* ц*а*рского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства милость. Которую онъ за свое истинное к имъ великимъ г*осуда*ремъ раденіе на вве*с* вѣкъ сво*й* получити може*т*. А якъ положено в ихъ монаршомъ указу, если можно в томъ Федору Елцу повѣрити: такъ я буду его в томъ утвержати крѣпко, жебы в то*й* услузѣ истинное показалъ радѣніе. Для чого при ихъ мона*р*шо*й* оказано ему Елцу милос*ти*, и я гетманъ вспомогу его чимъ укажетъ потреба. Ты*л*ко з тоею посы*л*кою заде*р*жуся пото*л*, поко*л* о*т*беру вѣдомос*т*, если тотъ Лазука пошолъ на Запорожъе, или тепе*р* тамъ по*д* Немировомъ на*й*дуеться.

5.

О мона*р*ши*х* и*х* ц*а*рского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства дѣла*х*
з дякомъ Василемъ Тимофѣевыче*мъ* Постниковы*мъ*
в первомъ наказѣ изображены*х*

Велики*х* г*осуда*ре*й* и*х* ц*а*рского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства дѣлъ, чрезъ дяка Василія Тимофѣевича Постникова мнѣ по указу ихъ монаршомъ обявлены*х*, якимъ прилежаніемъ и вниманіемъ я гетманъ выслушалъ, и якое о исполненіи ихъ монаршого указу чиню мое по*д*данское раденіе, о томъ писано о*т* мене покорное

имъ великимъ г*осуд*аремъ донесенъе в первы*х* ста*т*яхъ з нимъ же дякомъ Василіе*мъ* Тимофѣевычемъ.

6.

О выправе на Запоро*ж*е милостивого мона*р*шого жалованъя, в Сѣвску задержаного

Превысокая то, превеликая и премилос*т*ная мона*р*шая и*х* ц*а*рского пресвѣтлого в*ели*ч*е*ства твори*т* милос*т*, что они великіе г*осуд*ари, подобляючися праве*д*ныхъ любящему и грѣшныхъ милующему Г*осподу* Богу, изволили милостиво призрѣти на запорожцовъ, же не ставячи ихъ преступленія и упорства в мона*р*ший страшны*й* гнѣвъ свой, указали милостиво послати имъ свое милостивое з Сѣвска жалованъе. Чере*з* якую ихъ великихъ г*осуд*арей милос*т* межи ними всякий добрий и Б*о*га боячи*й*ся ч*е*лов*ѣ*къ сокруши*т* свое сер*д*це. О*т*ко*л*, а че*й* обрадова*в*шися ихъ монаршою тоею милостію, миръ сво*й* з бесурманами разо*р*вутъ и покажутъ свою службу в чине*нь*ю на*д* ними неприятелями промысловъ. А тое монаршое и*х* ц*а*рско[го] пресвѣтлого в*ели*ч*е*ства жалованъе з назначонымъ двоянино*мъ* и по*д*дячимъ дабы своимъ поря*д*комъ дабы было допроважено. О томъ я гетма*нъ* приложу моего старанъя и по прежнему обыкновенію придамъ в тую посылку и своего ч*е*л*о*в*ѣ*ка. А якого времеmю тое велики*х* г*осуд*аре*й* жалованъе в тую дорогу о*т*пущено буде*т*, о томъ я имъ великимъ г*осуд*аремъ учиню належитое донесенъе.

7.

О Миха*й*лу Васи*л*еву и о Леонтію Полуботку.

Пренизкое и прена*й*покорственнѣ*й*шое, упадаючи по*д* ноги пресвѣтлого мона*р*шого престола, приношу имъ великимъ г*осуд*аремъ и*х* ц*а*рскому пресвѣтлому в*ели*ч*е*ству челоби*т*е о семъ, что они великіе г*осуд*ари по превелико*й* мона*р*шо*й* милости свое*й*, видячи на мене злокозненное напрасное напаствованіе, изволили указати Миха*й*ла Васи*л*ева[134] з женою его з де*р*евнѣ взяти к Москвѣ, а Леонтія Полуботка по прежнему своему мона*р*шому указу в заданих [... ...][a] судити судомъ Во*й*скови*мъ* Енералнимъ, подлугъ правъ и волносте*й* давни*х* во*й*сковихъ жалова*л*ными ихъ мона*р*шими грамотами утвержденихъ. Что теды по суду и розыску о немъ Полуботку обяви*т*ся, о томъ я покорне донесу впере*д* имъ великимъ г*осуд*аремъ. А н*ы*не онъ Полуботокъ за карауломъ в Батуринѣ, в дому своемъ, обрѣтае*т*ся.

Оста*т*ни*й*.

Если дѣла выше*й*писаніе подобно обяви*т*и старшинѣ и полковникамъ.

Маючи в приле*ж*номъ розмышленіи милостиві*й* мона*р*ши*й* и*х* ц*а*рского пресвѣтлого в*ели*ч*е*ства указъ, я не видячи еще *ж*а*д*ныхъ явны*х* в заграничной

[a] В цьому місці два слова написано нерозбірливо.

сторонѣ ку вредителству симъ их царского пресвѣтлого величества краямъ предуготовленія, понеже тая сторона сего лѣта противъ бесурманъ в якойже колвекъ войнѣ чи по истиннѣ, чи по хитрости быти хочетъ, здалося мнѣ тыи дѣла держати в тайнѣ, а никому ихъ, опрочъ самихъ близкихъ подручних моихъ особъ енералних, не обявляти.

Сіи всѣ вышейположеныи стати покорного донесенъя моего, хочай и з недоумѣнія ума моего, обачей з истинно сердечной подданской вѣрности моей писаніе, подаю под превысокое премудроразсмотрителное их царского пресвѣтлого величества разсужденіе, и если в них якимъ необычнимъ словомъ погрубилемъ и неугодно преложной волѣ ихъ монаршой оказалемъся, в томъ я подданый, под ноги пресвѣтлому ихъ монаршого престола упадаючи, покорне прошу милостиваго себѣ прощенія. И яко сердца царей земных обрѣтаются в рукахъ Бога, царя небеснаго, такъ я моею подданъскою желаю вѣрностю, абы тотъ царъ небесный, Богъ, и всетворящий всеисполняющею своею премудростію, укрѣплялъ и наставлялъ их царское пресвѣтлое величество творити и начинати еже естъ к лучшему Богохранимаго ихъ царствія управленія.

Іванъ Мазепа, гетман Войска вашего царского пресвѣтлого величества Запорозкого.

З Батурина, августа 5 д[ня]. Року 1690.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-7. – Оп. 3. – Спр. 689. Фотокопія з оригіналу. Печатка військова.

№ 83

1690, серпня 9. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав значного військового товариша Григорія Дейнеки на два батьківських млини, на річках Свидні та Реті

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ государей, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іванъ Мазепа.

Іхъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорозского всей старшинѣ и чернѣ, особливе п: сотникови кролевецкому, атаманови и всѣмъ, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, ознаймуемъ, ижъ суплѣковалъ до насъ Григорий Дейнека, значний товаришъ кролевецкий, просячи, абысмо ему ствердили отцевские его два млины, власным коштомъ построенные, а на него природнымъ правомъ спалые, еденъ на рецѣ Свиднѣ о трохъ колахъ, а другий на рецѣ Ретѣ, тожъ о трохъ колахъ стоячие. Теды мы, склонившися на оного прозбу и респектуючи, яко на небожчика отца его войсковое услуги, такъ и на его, Григория, до которихъ онъ всегда пилне мѣется и впередъ отправовати оные повиненъ будетъ, ствержаемъ симъ унѣверсаломъ нашимъ обидва тие млины, позволяючи з нихъ оному всѣ находячие пожитки заживати вцалѣ, если однакъ самъ безъ людзской помочи греблѣ гатить и гатити маетъ. Въ чомъ всемъ абы ему помененному

Дейнецѣ нѣхто не важился чинити найменшой перешкоды и трудности, пилно варуемъ и приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ 9 августа 1690 року.

Звышъменованный гетманъ, рукою власною.

Опубліковано: Черниговские Губернские вѣдомости. – 1858. – Матеріалы для истории Южной Руси. – № 12.

Яковлєва Т. Г. "Археграфічний щорічник". – Т. 11/12. – К. – 2004. – Документы Гетманщины из собраний санкт-петербургских архивов. – С. 329-343.

№ 84

1690, серпня 17. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл військовому канцеляристові Григорію Болдаківському насипати греблю та побудувати млини на річці Убеді, на урочищі Гутищу

Пресвѣтлѣ*й*ших и де*р*жавнѣ*й*ших великих г*о*с*у*д*а*рей, ихъ ца*р*ского пре*с*в*ѣ*тлого в*е*лич*е*ства Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Их же ц*а*рского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запоро*ж*ского все*й* старшинѣ и чернѣ, особливе п*а*ну полковникови чернѣговскому, сотникови сосницкому и кождому, кому о томъ належить вѣдати, ознаймуемъ. Ижъ просилъ насъ панъ Григорій Бо*л*даков*с*ки*й*, канцеляриста войсковы*й*, абы*с*мо позволили ему на рецѣ Убедѣ, на урочищу Гутищу, нижей села Кирѣевки лежачомъ, в ключу Сосницк*омъ*, заняти и засипати греблю и побудовати млыны. А та*к* мы гетманъ, з милости Б*о*га всемогущаго и монаршого ихъ ц*а*рского пресвѣтлого в*е*ли*ч*е*ства указу справуючи в Мало*й* Россіи всякіе дѣла, принялисмо его п*а*на Григорія Бо*л*даковского, канцеляристи во*й*скового, прозбу, где респектомъ его зычливихъ и уго*д*ныхъ в о*т*правованъю при боку нашомъ гетманскомъ во*й*сковыхъ дѣлъ, охочо пере*д* симъ и теперъ роненых услугъ, позволяемъ ему на томъ мѣстцу, если непенное и не будетъ черезъ тое лю*д*скимъ кгрунтамъ перешкоды, заняти и засипати греблю, а по силѣ воды построити млыны. Для чого с по*д*писомъ руки нашое гетманское и притисненъемъ во*й*сковое печати, далисмо ему се*й* нашъ унѣверсалъ; чере*з* которы*й* мѣти хочемъ и рейментa*р*ско приказуемъ, жебы ему в томъ нѣхто не чинилъ перешкоды жа*д*ное.

Данъ в Батуринѣ, августа 17. Року *от* сотворенъя свѣта 7198, а *от* Рождества Хр*ис*това 1690.

Звишъменова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 146. – Оп. 1. – Спр. 46. Оригінал. Печатка військова.

№ 85

1690, жовтня 24. Батурин – Універсал Івана Мазепи про відправлення з військовим бунчужним Єфимом Лизогубом та військовим канцеляристом Григорієм Болдаковським плати для полків Яреми і Яворського

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Вамъ наказным паном полковником пана Яреми и пана Яворского, сотником, атаманнѣ курѣнной, и всему старшому и меншому тихъ полковъ пѣхотному товариству, доброго зычачи от Господа Бога здоровя, ознаймуем. Ижъ якіе з ваших становискъ присланы къ намъ мѣсячные гроши на харчъ належные, тых суммы три тисячи и десет золотих на полкъ пана Яворского, а на полкъ пана Яреми двѣ тисячи триста и тридцет золотих посылаемъ через сих же послани*х* нашихъ пана Евфима Лизогуба, бунчучного войскового, и пана Григоріа Болдаковского, канцеляристу войскового, при тих грошах, которіе будут даваны вамъ при жупанахъ, що все хотѣте вдячне приняти, и як великим государем нашим вѣрне служити, такъ и намъ, рейментарови своему, зычливостю своею старайтеся нагорожати, зарobляючи вперед на ласку нашу.

Данъ з Батурина, октоврия 24, року 1690.

Звишъ менованний гетман, рукою власною.

На звороті написано: "Дан сторони плати и харчових грошей октоврия 17, 1690 [року].

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 14686. – Арк. 85. Оригінал. Печатка військова.

№ 86

1690, листопада 17. Військова канцелярія (Батурин) – Устав про постачання належного на охочекомонний полк провіанту, визначений Іваном Мазепою

Устава, писанная в канціляріи войсковой, ноеврія 17, року 1690.

Якое маетъ бити виживлене на мѣсяц товариству охотницкому комонному.

Старшинѣ полковой, также й сотником, кождому з них особне на мѣсяц:

Муки житное два четверика.

Муки гречаное четверик.

Муки пшеничное четверик, а где пшеничной нѣт, то за пшеничную тоею мѣрою гречаной муки дати.
Пшона четверик.
Соли гусок сорок.
На свѣчки шостак.
А на иншіе присмаки готових грошей золотих чотири.
Овъса осмачок двѣ, на товариша, а не на коня.

Рядовому товариству на мѣсяц:
Муки житное четверик.
Муки гречаное полчетверика.
Муки пшеничное полчетверика, а где пшеничное нѣт, то за пшеничную тоею ж мѣрою гречаной дати.
Пшона на двох полчетверика.
Соли гусок двадцять одному.
Вѣдро капусти.
Вѣдро бураков.
А на присмаки готових грошей полталяра.
Овъса осмачъка на мѣсяц, то ж на товариша, а не на коня.

Іванъ Мазепа, гетман Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозкого[a].

Опубліковано: Стороженки. Фамильный архивъ. – К. – 1908. – Т. VI. – С. 55. – № 48.

№ 87

1690, грудня 5. Іванпіль – Універсал Івана Мазепи товаришу Глухівської сотні Івану Шкирмонту щодо звільнення його з співвласником Родіоном млинів на річці Єсмані від виплати частки, що припадає на Військо

Пресвѣтлѣйших и державнѣйших великих государей, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского всей старшинѣ и чернѣ, и кождому кому о томъ належит вѣдати, ознаймуемъ. Ижъ суплѣковалъ до насъ Іванъ Шкирмонтъ, товаришъ сотнѣ Глуховское, и обыватели глуховские, просячи насъ о унѣверсалъ оборонный на млыны свои з Радиономъ о двохъ колахъ на греблѣ нижшой, другый на вышшъ греблѣ о трохъ колах, на рецѣ Есмани будучіе, абы оные уволнени были от войсковое повинности, то естъ от браня

---

[a] Наприкінці у колі написано "мѣсто печати его милости пана гетмана".

части розмѣровых на войско належных приходовъ, прекладаючи, же онъ тые млыны своимъ коштомъ построилъ и греблѣ засипалъ. А такъ мы, гетманъ, принявше его Івана Шкирмонта прозбу, *одно* для того его кошту, около засыпаня гребли и построеню млыновъ оныхъ, ложеного, другое респектомъ его зычливых у Войску услугъ, которые онъ неустаючи, и впере*д* во всѣхъ военных оказіях ронити мае*т*, дали*с*мо ему на тые его млыны се*й* нашъ оборонны*й* унѣве*р*салъ, чере*з* которы*й*, яко уволняемъ ихъ о*т* войсковое повинности, а ему Шки*р*монту до ласки войсковое позволяемъ користовати всѣми розмѣровыми з ных приходячими пожи*т*ками: такъ мѣти хочемъ и рейментa*р*ско приказуемъ, жебы ему нихто в то*й* мѣре жа*д*ное не чинилъ перешкоды и прикрости.

Данъ в Іванполѣ, декаврія 5 *д*[ня]. Року о*т* сотвореніа свѣта 7199, а о*т* Ро*ж*дества Хр*и*сто*в*а 1690.

Звышъ менова*н*ный гетма*нъ*, рукою власною.

О п у б л і к о в а н о: Національний музей історії України. – К. – 2001. – С. 76. Фотокопія з оригіналу.

№ 88

1690, грудня 6. Батурин – Наказ Івана Мазепи про заборону козакам з слободи Семенівки приймати в козацький реєстр тяглих людей

Их ц*а*рского пресвѣтлаго величества Войска Запорожского гетман Иван Мазепа.

Вам, козакам в слободце Семяновце зостаючим, засылаем наш выразный указ, абысте вы, козаки тие, зоставлены були при козацкой волности, котрие сего прошлого лета, по указу нашом на службе монаршой под Казикерменом найдовались. А надто если бысте вы якого ч*е*л*о*вѣка з тяглих людей важилистеся до своего козацкаго реестра приймовати, теди далисмо такую моц панеи тоее слободки, абы она такового брала под свое послушенство. А вы за таковый свой поступок будете шванковати на войсковых волностях.

Дан в Батурине, декаврия 6го, року 1690.

Звыш менованный гетман, рукою власною.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 62. – Арк. 179. Копія.

Там само. – Спр. 62. – Арк. 180. Копія.

О п у б л і к о в а н о: Труды Черниговского Предварит. Комитета. – Чернігів. – 1908. – С. 48-49.

1691 рік

№ 89

***1691, січня 1. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про надання для потреб київського митрополита помірного мита на ринку в Києві***

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ ґ*осуд*а*рей*, ихъ ц*а*рского пресвѣтлого в*е*л*ич*ества Войска Запоро*ж*ского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ихъ же ц*а*рского пресвѣтлого в*ели*ч*е*ства Войска Запоро*ж*ск*ого* всей старшинѣ и чернѣ, а особливе п*а*ну полковниковѣ кіе*в*скому зо всею его полковою старшиною, сотниковѣ кіевскому, атаманови городовому, войтови, бу*р*мистромъ, райцамъ и всему майстратови тамошнему и кождому, кому о томъ вѣдати надлежитъ, ознаймуемъ симъ н*а*шимъ унѣверсаломъ. Ижъ просилъ насъ, гетмана, ясне в Б*о*гу преосвященнѣйшій его м*и*л*о*с*т*ъ г*о*с*п*один*ъ о*те*цъ киръ Варлаамъ Ясинскій, митрополи*т* кіевскій, галицкій и всея Малія Россіи панъ и пасти*р* н*а*шъ, абысмо, яко для подпори скудни*х* потребствъ при катедрѣ будучихъ, такъ и для вспоможенія дѣла церковного, якое з костела доминиканского пасти*р*скимъ его м*и*л*о*с*т*и пущаніемъ строенно быти маетъ, надали приходъ з помѣрного пашенн*ого* на ринку мѣста Кіевского приходячій, а доложилъ его м*и*л*о*с*т*ъ о томъ своемъ жаданию, же з свѣдителствъ доводится, що тотъ приходъ помѣрній за полское области на тотъ костелъ доминиканскій належалъ, а за рейменту гетмана Богдана Хмелницкого наданній былъ братству церкви Успенія Пр*есвя*той Б*огороди*ци Собо*р*ной Кіевской, а тепе*р* указомъ монаршимъ ихъ ц*а*рского пр*есв*ѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства позволено тимъ приходомъ его м*и*л*о*с*т*и владѣти, яко теди мы, гетманъ, по м*и*л*о*с*т*и Б*о*га всемогущаго и по мона*р*ш*ому* ихъ ц*а*рского пр*есв*ѣтлого величества указу, маемъ моцъ и владзу належитіи исправляти порядки и послушности, кому годно чинити наданья, такъ давши мѣстце слушн*о*и его жъ м*и*л*о*сты о*т*цу митрополіту в домъ Софѣйскій тотъ приходъ помѣрній на ринку мѣста Кіевского, о*т* пашенъ продажни*х* о*т*бирающийся, позволяючи его м*и*л*о*с*т*и заразъ оный одобрати в свою моцъ и владзу. Зачимъ мѣти хочемъ и повагою сего унѣверсалу н*а*шего варуемъ и рейментарско приказуемъ, абы его м*и*л*о*с*т*и о*т*цу митрополиту в владѣнью того помѣрн*ого* приходу, нихто з ста*р*шини и чернѣ, такъже з майстрату кіевского не важился чинити перешкоди.

Данъ в Батуринѣ, генваря 1. Року *от* сотворенія свѣта 7199, а от Рождества Хр*ис*това 1691[а].

Звыше менованній гетманъ, рукою власною[б].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 438/430, С. – Арк. 53 зв.-54 зв. Копія.

№ 90

1691, січня 3. – Витяг з універсала Івана Мазепи про дозвіл значному військовому товаришеві Леонтію Полуботку зайняти греблю та побудувати млин на річці Білоус, біля села Юріївки

"...просилъ насъ панъ Леонтій Полуботокъ, значній товаришъ войсковій, о виданье фундуша на заняте греблѣ на рецѣ Бѣлоусѣ, вишей села Юревки, в ключу Чернѣговскомъ найдуючоеся, якое мѣстце даровалъ ему, пану Полуботку, небозчикъ Павло Товстолѣсъ[135], быв[ш]ій сотникъ бѣлоускій, где и писмо ему Товстолѣсу на тое мѣстце отъ небожчика Силича, полковника чернѣговского, даное, онъ, панъ Полуботокъ, намъ презентовалъ, а такъ мы, гетманъ, принявши его, пана Полуботкову за слушность прозбу, а справуючи в Малой Россіи з Божое и монаршое ихъ царского пресвѣтлого величества милости всякіе дѣла, далисьмо ему, пану Леонтію Полуботку, по его прошенію сей нашъ унѣверсалъ, черезъ которій, яко позволяемъ ему на томъ мѣстцу своимъ коштомъ засипати греблю, и по силѣ води построити млини, ведучи тое дѣло ку найлѣпшому своему пожитку..."

Опубліковано: Константинович М. ОРОМ. – Чернігів. – 1885. – Вип. IV. – Додаток. – Арк. 38. В публікації фрагмент має назву "Универсалъ гетмана Мазепы, 3 генваря 1691 года".

[а] Попри те, що є схожий універсал від 10 січня 1695 року (Універсали Мазепи, т. І., №227), до того ж в оригіналі, внаслідок чого наведений документ може викликати певні підозри, та все ж, про те, що це не фальсифікат свідчать такі обставини: даний універсал містить конкретні подробиці, яких немає в документі 1695 року, зокрема те, що помірний податок за часів Б. Хмельницького був переданий братству Соборної церкви Пр. Богородиці, крім того в документі 1691 р. податок надається "для вспоможенія дѣла церковного, якое... строенно быти маетъ", в документі 1695 р. "якое...знацне строится и в всеконецное приходит совершенство", копії документів 1691 р. та 1695 р. також записані одна за одною в одному збірнику, що у випадку фальсифікації було б робити недоцільно, крім того й наказ київському полковникові 1691 р. у цій справі, свідчить також на користь універсала 1691 р., хоч і важко пояснити чому в такому випадку в документі 1695 р. помірний податок не підтверджується, а нібито надається вперше.

[б] Перед підписом зазначено "в подлѣнномъ подписъ таковъ", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

№ 91

1691, січня 9. Батурин – Наказ Івана Мазепи київському полковникові забезпечити безперешкодне збирання помірного мита на Житньому ринку в Києві на користь київського митрополита

Мой ласковій пріятелю пане полковнику кіевский.

Вѣдомо нехай будеть в[ашей] м[илости], ижъ ясне в Богу преосвященній его милостъ отецъ метрополітъ кіевскій, галицкій и Малыя Россіи, панъ и пастир нашъ, просилъ насъ усилно о надане себѣ на дворъ митрополітанскій доходу, помѣрнимъ називаючогося, на Житномъ торгу в городѣ нижномъ, Кіевѣ. Теди ми, едно на прозбу его милости пастирскую склоняючися, другое барзѣй до волѣ монаршой ихъ царского пресвѣтлого величества примѣряючися, з якой его пастирской милости тотъ доход, помѣрное, грамотою наданно естъ, позволяемъ з того доходу пожитковати, владѣти и ку впартю своему дворовому тое оборочати. О якое волѣ монаршой и нашой рейментарской вѣдаючи в[аша] м[илость], абысъ за отобранемъ сего листу нашего заразъ приказалъ тимъ особамъ, які завѣдовали тимъ доходомъ помѣрнимъ, уступити, и впредъ до того не втручатися, жеби кому его пастирска милостъ от себе того доходу дозирати и ку потребѣ двору своего метрополітанского катедралного пожитки збѣрати полецитъ, тотъ без перешкоды жадной могъ в своемъ завѣдованъю держати. О тое все пилно в[ашей] м[илости] жадаючи, Господу Богу за тимъ поручаемъ.

З Батурина: 9 ианууаря, 1691 року.

В[ашей] м[илости] зичливій во всемъ приятелъ, Іванъ Мазепа, Войска ихъ царскаго прес: вел. З[апорозкого][a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 438/430. С. – Арк. 53 зв.-54 зв. Копія.

№ 92

1691, квітня 1. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав вдови новгородського писаря Івана Лисого Раїни на млин під Шатрищами та на куплені грунти

Пресвѣтлѣйших и державнѣйших великих государей, их царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іванъ Мазепа.

---

[a] Перед підписом зазначено "в подлѣнномъ подписъ таковъ", після підпису у колі написано "м[ѣсто] п[ечати] рейментарской".

Пану полковникови стародубовскому, сотникови новгородъскому, атаману городовому, войтови и всѣмъ, якъ товариству, так и мещанам тамошнимъ и кому колвекъ о том вѣдати належит озънаймуемъ. Ижъ респектуючи ми на заслуги небожчика Івана Лисого, писара новгородского, тепер жону его в удовствѣ зостаючу[ю] Раину, в нашой войсковой оборонѣ, зо всѣми еи купъними власними кгрунтами, яко то з млином, под Шатрищами стоячий, и з дворами всѣми, где колвекъ их мает, заховуем, и оной всѣхъ пожитковъ, з тих кгрунтов [при]ходячих, заживати ненарушно позволяем до ласки нашой. О которой прето волѣ нашой рейментарской вѣдаючи, абы якъ панъ полковъникъ, так сотникъ и вся старшина новгородская, не важилися допускат в спокойном мешканю помененной Раинѣ Івановой жадной трудности чинити, в дворах становискъ жадних становити и до млина власного еи интересоватися, так же и найменъшой перешкоди чинити. Пилно сым унѣверсалом нашим варуем и приказуем.

Дан в Батуринѣ, 1 април[я], 1691 року.

Звишъ менованный гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: унѣверсалъ гетмана Мазепи, данний удовствующей писарцѣ новгородской Раинѣ Івановой Лисой на всѣ грунта, в том числѣ и на мелницу под Шатрищами.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 136. Оригінал. Печатка військова.

№ 93

1691, квітня 26. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав полтавського полкового судді Петра Буцького на млин у селі Лучках та надання йому з млина військової частки прибутків

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Иванъ Мазепа.

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского пану полковникови полтавскому, старшинѣ полковой, сотникомъ и всему старшому и меншому того полку товариству, а особливе дозорцѣ нашому в том же полку Полтавскому, млинамы завѣдуючому, ознаймуемъ, ижъ прикладалъ намъ черезъ суплику панъ Петро Буцкий[136], судя полковий полтавский, же купилъ онъ в селѣ Лучках у рыбака кишинского млинъ о трохъ колах, двохъ мучних и третемъ ступном на рецѣ Ворсклѣ стоячый, и просил нас о потвержене на тую свою куплю, и жеби моглъ при оной и части войсковое розмеровых пожитокъ заживати; теди мы гетман прозбѣ его пана суди полкового мѣстце у себе давши, яко симъ листомъ нашимъ помененную куплю ствержаемъ, такъ и позволяемъ оному до ласки нашой войсковой всѣ розмѣровіи пожитки, то есте и часть на войскови росходи приналежную, ку спартю своему отбирати [з] того купленого своего

млына, в чемъ аби ему пану суди ни от кого з старших и меншихъ не дѣялася жадная и найменшая перешкода, мѣти хочемъ и приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, априля 26 д[ня], року 1691[a].

Зъвишъ менований гетманъ, рукою власною.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 59391. – Арк. 99. Копія.

№ 94

1691, травня 23. Глухів – Універсал Івана Мазепи про надання стародубському полковникові Михайлу Міклашевському "до ласки войсковой" сіл Кам'янні Озера та Дем'янка, з підтвердженням прав на млини

Пресвѣтлѣйших и державнѣйшихъ великих государей, их царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ [Іванъ] Мазепа.

Іхъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого всей старшинѣ и чернѣ, и кождому, кому о томъ вѣдати належить, ознаймуемъ, иж по прошенії пана Михайла Миклашевского[137], полковника стародубовского, надаемъ ему двѣ селѣ, одно Камиеннние Озера, в ключу Новгородскомъ, а другое Демъанки, в ключу Стародубовскомъ, будучие, зо всѣми до нихъ приналежитостями и угодя[ми] і також симъ нашимъ унѣверсаломъ стверждаемъ млини, працею и коштомъ его новопостроенние, один на рецѣ Титвѣ[138] вишъше млина Нижинского, а другий на рецѣ Росусѣ[139], стоячие: якъ ся в собѣ мают, и млинъ Демяновский на рецѣ Ваблѣ[140] в двох колах мучнихъ будучих и третую частъ млина за власние его гроши купленную, в млинѣ мѣскомъ Стародубовскомъ на рецѣ Бабинцѣ[141] о двох колах мучних стоячомъ, яко теди позволяемъ ему пану Михайлу Мѣклашевскому до ласки войсковой тими селами владѣти, владное от тих от людей посполитих ко вспартю господарства своего отбирати послушенство, такъ и в тихъ помяннихъ млинахъ при господарской части заховуемъ при нем и войсковую частъ розмѣровихъ пожитков [на] нас належную, а то респектомъ его значнихъ в Войску Запорозкомъ услугъ. В чомъ всемъ, абысте ему пану Михайлу Миклашевскому, полковниковѣ стародубовскому нихто з старшини и чернѣ не чинилъ перешъкоди. А войти помененнихъ сѣлъ Каменнихъ Озер и Демянки, з посполитими тяглими людми (окром козаковъ), абы ему належитое послушенство и дорочную повинность отдавали, приказуемъ.

Данъ в Глуховѣ, мая 23 д[ня]. Року 1691.

[Звышъменованний гетманъ, рукою власною].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 777. – Арк. 41. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено: "на подлѣнномъ тако", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

№ 95

1691, травня. Батурин – Універсал Івана Мазепи про відправлення генеральним обозним Леонтія Григоровича для збирання податків на військову армату

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Иоанъ Мазепа.

Пану полковникови стародубовскому, старшинѣ полковой, сотникомъ, атаманомъ городовимъ и сѣлскимъ и кождому, кому о томъ належитъ вѣдати, ознаймуемъ, ижъ для вибраня спенщины, то есть отъ куреня дегтевъ належитое на потребы войсковіе арматныи повиности, з вѣдома нашего гетманского панъ обозній генеральный войсковый, посилаетъ въ полкъ Стародубовскій висланнаго пана Леонтія Григоріевича, злецивши ему, жебы во всѣхъ пущахъ, до того полку належныхъ, вибралъ тую повинность, подлугъ звичею давнаго, именно, отъ каждаго коня колько при якой печи будетъ, по ботцѣ дегтю и по копѣ грошей отъ коня, зачимъ мѣти хочемъ и рейментарско приказуемъ, абы в одаваню тоей повинности ему, висланному, нихто не былъ противенъ, а старшина городовая и сѣлская, абы в томъ не чинили перешкоды овшем, належитое б одавали помочи; а особливе тое пилно варуемъ, жебы тая повинность всюда, якъ въ кгрунтахъ и маетностехъ духовныхъ, такъ и въ свѣцкихъ, заравно была отобрана, безъ противности жадное, висланному, засъ живности звичайное и подводъ в городахъ и селахъ, абы давано.

Данъ в Батуринѣ, мая, 1691 року.

Вышъ менованный гетманъ, рукою властною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 27697. – Арк. 1-1 зв. Копія.

№ 96

1691, червня 6. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл значному військовому товаришеві Якову Жураківському засипати греблю і побудувати млин, на прикордонній з Росією річці Івоті, та осадити при млині фільварок на п'ять чоловік

Пресвѣтлѣ*й*шихъ и де*р*жавнѣ*й*ших великих г*о*су*д*а*р*е*й*, их царского пресвѣтлого в*ели*че*ства Войска Запорозкого гетма*нъ* Іванъ Мазепа.

---

[a] Після підпису у колі написано: "мѣсто печати", нижче зазначено: "Арх. П. Депут. Собрания, дѣло №98, стр. 7".

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого всей старшинѣ и чернѣ, а особливе пану полковникови нѣжинскому, сотникови глуховскому и всѣмъ обще, кому колвекъ о том вѣдати належит, ознаймуемъ: ижъ прекладалъ намъ гетманови панъ Яковъ Жураковский, значный товаришъ войсковый; же купилъ онъ у певныхъ людей греблю старую на рецѣ Ивотѣ, на займищѣ, прозываемом Крупинском, выжей млына Радіонова будучую; и просилъ ласки нашой рейментарской в стверженe оной купли, и жебы моглъ за позволенемъ нашымъ тую греблю отновити и млынъ на ней для своей користи построити. Теды мы, прошеніе его пана Жураковского у себе принявши, яко симъ листом нашым тую куплю стверждаемъ, такъ и позволяем оному на том мененномъ купленом мѣстцу греблю засыпати и млынъ на оной подлугъ потужности воды и своей зможности постановити, а построивши и всѣхъ пожитковъ розмѣровых, з того своего млына приходячых, до ласки нашей войсковой заживати, з таким однакъ докладом, щоб онъ панъ Жураковский старался другую сторону перенайти, якое мает в казну великих государей до Сѣвска вложене давати, поневажъ одинъ берегъ тоей реки Ивота приналежит до присуду и завѣдованя ихъ милостей воеводъ сѣвских. При томъ же новопостроенном млынѣ позволяем ему пану Жураковскому пяти человѣка, а не болшей, осадити для фолварка. В чомъ всем абы оному ни от кого з старшых и менших подлугъ волѣ нашой выраженой не дѣялася жадная перешкода, мѣти хочемъ и приказуемъ.

Дан в Батуринѣ, іюня 6. Року 1691.

Звишъменованний гетман, рукою власною.

НМІ України. – РД - . Оригінал. Печатка військова.

№ 97

1691, червня 23. Батурин – Оборонний універсал Івана Мазепи козаку Якову із Загорівки на гай, будинок і грунти

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого всей старшинѣ и чернѣ, и кождому, кому о томъ вѣдати належит, ознаймуемъ, ижъ суплѣковалъ до нас Яковъ, з дѣда и з отца своего козакъ и жителъ загоровский, жалостне ускаржаючися на пана Саву Прокоповича[142], судю нашого войскового енералного, и его дозорцовъ, же они безправне гай его, под селом Загоровкою стоячий, пустошат, чому просилъ собѣ нашое обороны, теды мы, гетманъ, респектуючи на тое, же онъ Яковъ з дѣда и з отца своего козакует, поневажъ своих двох сыновъ, одного за гетманства Бруховецкого[143] в оказиях военной, а другого под Чегриномъ[144] пострадалъ: на прозбу его Якова, заховуем при нашой оборонѣ власной его, якъ здавна козакуючого, и на монаршых и войсковых услугах всегда бываючого, тотъ гай, домъ и всѣ кгрунта в зуполное заживанье. В чомъ абы

ему Якову, якъ самъ панъ с*у*д*я* и его дозорци, такъ и нихто з ст*а*р*ш*ини и чернѣ, того власного его гаю и дому не важился пустошити: мѣти хочемъ и приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, июня 23 *д*[ня]. Року 1691.

Звишъменова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 221. – Оп. 1. – Спр. 214. Оригінал. Печатка військова.

№ 98

1691, липня 22. Батурин – Універсал Івана Мазепи про затвердження розмежування наданих Бречицькому Андрониківському монастиреві земель із землями навколишніх сіл, з підтвердженням прав на надане Товстолісами млинове місце на річці Бречі

Іхъ ц*а*р*с*кого пресвѣтлого величе*ст*ва Во*й*ска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ихъ же ц*а*рского пр*есв*ѣтлого величе*ст*ва Войска Запоро*з*кого всей ст*а*р*ш*инь и че*р*нѣ, а особливе п*а*ну полковникови чернѣговскому, старшинѣ полковой, сотникомъ и всему того полку товари*ст*ву и посполству и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належи*т*, ознаймуемъ. Ижъ просили насъ законники м*о*н*аст*ира Брецкого[145], межи Березною[146] и Менок[147] будучого, именьно велебны*й* *о*т*е*цъ Аньдроникъ Василиевичъ[148], ігуменъ, з братіею, абысмо кгру*н*та и*х* монасти*р*ские, чере*з* розездъ о*т* п*а*на Якова Лизогуба, значного товариша полку Чернѣговского, высланы*х* осо*б*, име*н*но п. Сави Іове*н*ка, значного товариша полку Чернѣговского обывателя берези*н*ского, п. Василя Марковича[149], асаула полку Чернѣговского, п. Василя Грище*н*ка[150], сотника синявского и иныхъ о*т* околи*ч*ныхъ сюлъ, меновите Михайловки, Туи, Жуковки, Наумовки, Чепелева и Будиской Слободы, монастиреви ихъ о*т*веденіе и о*т*граниченыи унѣве*р*саломъ нашим*ъ*, потве*р*дили, якихъ то кгрунтовъ ограниче*не*, в розездно*м* писмѣ, такъ естъ описано, почавши о*т* Михайловского кгрунъту о*т* рѣчки Бречици узялася Прорез, од Прорези до Лисиного Бугра, просто до Бродка Лисичного, лѣсомъ до Бродка Ли*с*ки, що о*д* Чепеліова, а о*т* Лиски Бродка Моховати*мъ* болото*мъ* просто в Догтя*р*ню до Трохъ Дубовъ з Крестами, а о*д* Трохъ Дубовъ до рѣчки Бречици и до Крутого Ярку, а о*д* Крутого Ярку чере*з* рѣчку Бречицу на Моховатие Болота, понижей Догтя*р*нѣ, о*т* Жуковско*й* Дороги и Буди*н*ской до Лужка, а о*т* Лужка Рудкою до Бречи[151] про*с*то Михайловско*й* Прорези и Лисины*х* Бугрувь. Мы теды, гетманъ, прошеніе и*х* помене*н*ного о*т*ца ігумена брецкого з братіею принявши, а особливе з горливости наш*ой* ку мѣстца*мъ* святи*мъ*, зичачи того, абыся хвала Божая помножала и розширала, яко тии имъ кгрунта в ограниченю описанiи, и ту*т* выжей менованіе, симъ унѣве*р*саломъ нашимъ стве*р*жаемъ, такъ мѣти хоче*мъ* и приказуемъ, абы имъ в ты*х* кгрунтахъ ограничены*х* нѣ о*т* кого не дѣялася перешкода и кривда, тое однакъ докладае*мъ* и пилно варуе*мъ*, абы оны зако*н*ники

монастира Брецкого, яко тепер в той обители мешкаючіе, такъ и на потомъ будучіе, не важилися отчини помененныхъ селянъ турейскихъ и иныхъ, яко то деревъ бортныхъ и на бортѣ назначеных, в ограниченю их монастирскомъ найдуючихся, собѣ привлащати, якою своею отчиною маю*т* оны, жители турейские, без жадного и наименьшого от ныхъ, законниковъ, утиску и кривди, спокойне по прежнему владѣти и користовати, а законъники не повинни жадного до того дѣла мѣти. Тутже и тое докладаемъ, поневажъ п. Андрѣй Товстолѣс[152], сотник бѣлоуский, з братом своимъ Яковомъ Товстолѣсомъ же, товаришем полку Чернѣговского, з побожного умыслу своего тому мененному монастиреви Брецкому займища млинового, на рецѣ Брецѣ будучого, доброволне тут перед нами, гетманомъ, в Батуринѣ уступили и вѣчне вирeклися болшей до него не втручатися, теды повинъны оны, законники брецкие, тепер и на потомъ тамъ будучии, никогда нѣкому от монастира своего ни продажею, нѣ замѣною, збывати и отдаляти, але оное, яко ку найлучшому монастира своего пожиткови приводити и оттол користовати шукати, якобы тое мѣсце млыновое вѣчне при монастиру Брецкомъ тривало, чого пилно, пилно варуемъ.

Данъ в Батуринѣ, іюля 22. Року 1691.

Звишъменованний гетман, рукою власною.

На арк. 2 зв. зазначено: ограниченя грунтов монастира Андрониковского, року 1691.

ЦДІАК України. – Ф. 139. – Оп. 1. – Спр. 7. Оригінал. Печатка військова.

ІР НБУВ. – Ф. І. – Спр. 57488. – Арк. 169. Фрагментарна копія, на правому полі від тексту зазначено "№ 1791. 1691, июля 22".

№ 99

1691, серпня 4. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Київського Братського монастиря на села Позняки, Карпилівку, Косачівку, Лутаву, Виповзов та інші маєтності

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ государей, ихъ царского пресвѣтлого величества обоихъ сторонъ Днепра Войска Запорозкого гетманъ Іванъ Мазепа.

Их же царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого паном полковником киевскому и нѣжинскому зо всею ихъ полковою старшиною, туде ж сотникомъ, атаманомъ зо всѣмъ товариствомъ, войтомъ и всѣмъ посполитимъ, в тихъ полкахъ найдуючимъся обывателемъ, и кому колвекъ о томъ вѣдати належало бъ, ознаймуемъ. Ижъ просили насъ, гетмана, пречестний отецъ Пахомий Подлузский, ігуменъ и ректор монастира Братского Киевского[153] зо всею тамошнею братиею, абысмо имъ унѣверсаломъ нашимъ потвердили всѣ ихъ

маетности, млыны и рожныи кгрунта: которыми оны перед симъ владѣли, и теперъ в своемъ держанию оние мѣють. Теды мы, яко по милости великихъ государей нашихъ, ихъ царского пресвѣтлого величества, маемъ в своей моци утверждати и устроевати всякие в Малой Россиѣ порядки, и кому доводиться, тому ведлугъ слушности наданне чинити всякихъ добръ, з респекту нашого, такъ по прошению помененного отца ректора и всей его братиѣ в слушной речи до насъ занесеном, ствержаемъ симъ унѣверсаломъ всѣ ихъ монастирские добра, меновите селце, називаемое Позняки, над Днепромъ лежачое, а от небожчика преосвященного в Богу Петра Могили[154], метрополити киевского зо всѣмы до него приналежностями наданое. А в нижномъ городѣ Киевѣ лежачие пляци рожние, от певныхъ побожныхъ особъ и от того жъ небожчика Могили, метрополити киевского, къ ихъ монастиру Братскому приданые, на которые оны слушное право маючи, по всѣ часи владѣли и тепер владѣют ими, село в уездѣ Остранскомъ Карпиловку, з селцами двома Косачовкою и Лутавою, зо всѣми до нихъ належними кгрунтами, то есть полями, сѣножатми, лесами, борами, озерами и всякими угодями. В Нѣжинскомъ[155] зас полку в Іванъ Городѣ[156] фолварокъ з лесами, сѣножатми, полями и всѣмы до него приналежностямы, якъ ся в собѣ маетъ. А под городомъ Остромъ, на рецѣ Острѣ, греблю цѣлую зо всѣми на ней стоячими млинами, и з нихъ походячими пожитками. Да такъ же в Острицкомъ уезду, вновъ надаемъ селце, називаемое Виповзовъ, зо всѣми до него здавна належними кгрунтамы, полямы, сеножатми и лесамы, и озерамы для вспартя недостатковъ того Брат[ского монас]тира Киевского, позволяючи з него всякие пожитки привлащати и звычайную повынность от тяглыхъ людей мѣти. Зачимъ вѣда[ючи о та]ковой нашой волѣ, абы нѣхто з старшини войсковой и мѣской не важился помененному отцу ректору зо всею братиею, в тихъ звышъ выраженныхъ монастирскихъ добрахъ, и в приисканню з нихъ всякихъ пожитковъ, жадной найменшой трудности и перешкоди чинити, пилно варуемъ. Войты засъ помененныхъ селъ з тяглимы людми (опрочъ козаковъ заслуженыхъ и всегда Войска пилнуючих) жебы належитое послушенство и повынност отдавали, пилно приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, августа 4 д[ня]. Року 1691.

Звышъ менованний гетман, рукою власною.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 216. Оригінал. Печатка військова.
ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 220. Копія.

№ 100

1691, серпня 26. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав кролевецького козака Кіндрата Огієнка на млин в селі Тулиголовах, розташований на річці Реті

Іхъ царского пресвѣтлого величества Воиска Запорозкого гетьманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ н*а*шимъ листо*м* всѣмъ въобецъ и кождому зособна, кому в то*м* вѣдати належитъ: ижъ Кондратъ Огиенко, козакъ и обывате*л* кролевецки*й*, показовалъ намъ писмо высоце в Б*о*гу превелебного г*осподи*на о*т*ца Феодосія Углицкого, а*р*химандрити елецкого че*р*ниговского, собѣ о*т* его даное, на то, ижъ онъ частъ млына в селѣ Тулиголовахъ, на рѣчце Рети стоячого, а*р*хиеп*иско*пскои м*ило*сти належную, за певную сумму в писме а*р*химандричо*м* выраженую, купилъ, на который то млынъ, яко ему тая купчая, о*т* его м*и*лости отца а*р*химанъдриты че*р*ниговско*го*, на вѣчное и спокойное оного уживанъе естъ подана, такъ и насъ о тое просилъ, абы яко тое купчое пи*с*мо в своей моци годными варунками закрѣпленое, во всѣ потомные часы зоставати и ему на того всего млына споко*й*ное владѣніе и корыстованъе служити мае*т*, такъ абы и н*а*шимъ реимента*р*скимъ пи*с*момъ тая купчая была потве*р*жена: прето мы до слушно*й* его прозбы прихилившися, симъ униве*р*саломъ н*а*шимъ того млына купчую стверждаемъ и мѣти хочемъ и приказуе*м*, жебы ему Кондрату, малжонце и потомко*м* его жаденъ, такъ з дозо*р*цовъ д*у*ховны*х* пасты*р*скихъ, яко и з ста*р*шини свѣцко*й*, и нихто инны*й* отого млина зупо*л*наго [в] спокойномъ де*р*жанъю и пожиткованъю и наименшой трудности и перешкоди и жа*д*но*й* крив*д*и не смѣлъ и не важи*л*ся чинити; и нияки*м* приступо*м* до то*го* млына интересоватися, о*т* яково*й* всее*й* трудности цѣлы*м* при тое*й* его м*и*лости о*т*ца а*р*химандрити елецкого купче*й* сей н*а*шъ унѣверсалъ мае*т* быти защито*м* и обороною, яки*й* подписо*м* руки н*а*шо*й* гетманской и притисненъе*м* войсковой печати зтве*р*жаемъ.

Данъ в Батуринѣ, 26 августа 1691.

Звишъ менова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: унѣверсалъ гетмана Мазепи потве*р*дите*л*ній на владѣніе всей мелници жителю кролевецкому Кондрату.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 133. Оригінал. Печатка військова.

№ 101

1691, вересня 3. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Київського Межигірського монастиря на двір в Козельці та на поле, належне до двору, подарованих монастиреві колишнім генеральним суддею Михайлом Вуяхевичем

Іхъ ц*а*рского пресвѣтлого величе*ст*ва Войска Запорозкого гетма*н* Іванъ Мазепа.

Пану по*л*ковникови киевскому, со*т*никови козе*л*скому, атаманови городовому, войтови и всѣмъ, якъ товари*ст*ву, та*к* и мещано*м* тамошны*м*, и кому ко*л*векъ о то*м* вѣдати належи*т*, ознаймуемъ, ижъ видячи мы лекгацию превелебному о*т*цу Феодосию Васковскому, ігуменови з братиею м*о*н*а*с*ти*ра Межиго*р*ского порадне даную, на кгрунты в Козе*л*цу[157] стоячые, якыми п*а*нъ Вуяхеви*ч*, бувшы*й*

судя войсковий енералний, владѣлъ, меновите на двор, в самом городѣ стоячый, и на пахатное все поле, до того двора належное здавна, прозиваемое Жукивщиною, стверждаем симъ унѣверсаломъ нашимъ оную лекгацию. А оразъ пилно жадаем и приказуем, абы нѣхто з старшини и з обивателей козелскихъ не важился помененному отцу ігуменови и всей братии межигорской в держаню зуполном звишвираженых кгрунтов и в приспособленю всяких пожиттков найменшой чинити трудности.

Дан в Батуринѣ, 3 септеврия, 1691.

Звишъменованний гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: Унѣверсалъ пана гетмана Іоанна Мазепы до полковника кіевского и старшини козелской, потвержаючий лекгацію двора в Козелцу и поля под Козелцем пана Михайла Вуяхевича, суди енералного манастиревѣ Межигорскому ле[к]гованной. 1691, септ[еврия] 3 д[ня].

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 124. Фотокопія з оригіналу.

№ 102

1691, вересня 9. Глухів – Лист Івана Мазепи своєму дозорці п. Білозорецькому з наказом розмежувати землі села Сушани, наданого Каменському монастиреві

Пане Бѣлозарецкий

Лист вашъ дошол рукъ нашых, в котором пишете о рѣчах до господарства, в дозорѣ вашом будучого, належных, а особливе припоминаете о отцу ігумену каменскомъ, который при двох колахъ млыва по росказаню нашом через вас манастыреви их отведеных, упоминается еще нѣкоторых нашых обѣтницъ. Мы теды вамъ ознаймуем, же нашых жадных обѣтницъ, таких якъ отецъ ігуменъ пишетъ, не было. Тылко то що онъ самъ доносил о томъ до насъ свои прозбы, которые мы принявшы, обецалисмо тое ему даты, що будет можно и слушно, а не так именно якъ оный выражает з умыслу, прето послалисмо от себе до васъ тепер пана Лисицу, зъ которым вы сполне во всем волю нашу повинны вершиты, так якъ чрезъ него писалося, а що онъ отецъ ігуменъ просит, щоб селце Сушаны было з нашой ласки монастиреви их Каменскому[158] надано, то мы тую его прозбу приймуем и позволяем вамъ, абысте тое селце манастирови ихъ отвели, однакъ, щоб было оное отведено имъ не з такою обширностю сѣножатей и иншых кгрунтовъ, якую они замѣрают, и якъ вы въ своем листу наменяете, бо тое б цѣле неслушне б и непригоже дѣялося, кгды ж если бы захована при том селцѣ так великую обшырност тых кгрунтовъ, то не могло б быти без утѣсненя околичным селам. Прето жебысте тое пречонное селце тому Каменскому манастиреви отвели з такою частю кгрунтов, щоб тилко з оных люде того селца доволствовалися, албо вѣмъ много б то на ных было,

если бы поти де*р*жали кгру*н*та, поки бо*р*тніи дерева и о*т*чина и*х* на*й*дую*т*ся, а такъ и повторе приказуе*м*, абысте, о*т*водячы имъ че*р*нцо*м* тое се*л*це, о*т*водили мѣрную час*т* кгрунто*в*, которымы *б* ты*л*ко тие люде суша*н*скіе и монасти*р* мѣли дово*л*ство, а инщую час*т* ты*х* кгру*н*тов о*т*дѣлѣте на насъ и на маетности нашы, а осо*б*но на ты*х* священнико*в* яки*х* вы в свое*м* листу наменяете, и тое ту*тъ* же потве*р*жае*м*, абы тіи люде, которыи покупили собѣ у Сушано*в* кгру*н*ты, были безпечными, и ты*х* кгру*н*то*в* жебы заживали и в пото*м*ные часы бе*з* жадны*х* тру*д*носте*й* и нарушеня, а що онъ пречечоны*й* отецъ ігуменъ проси*т*, абы до ты*х* дво*х* колъ млыва было еще и третое ступное ему придано, теды мы и тую прозбу его у себе при*й*муемъ и позволяе*м*, жебысте та*м* усмотрѣвшы такое коло ступное, з которого *б* у монастыру ихъ было пшоно, отвели имъ оное, а що вы в то*м* же своемъ листѣ доносите, же панѣ Семионовая на пререченны*й* манасти*р* Каме*н*ски*й* надала ча*ст* кгру*н*то*въ* власны*х* Ка*р*повски*х*, теды тое еѣ надане не може*т* быти крѣпко, кгды *ж* панѣ Семионовая не е*ст* та*къ* полномочна, що*б* мѣла лю*д*ские кгру*н*та кому надавати, а если бъ схотѣла що кому и надати, то неха*й* надае*т* она свое власное зъ шкатулки, а не кгрунта. Роботнико*м* сіинскимъ стара*й*тесе за ихъ дѣло заплатити по*д*лугъ слушности и уваги, кгды *ж* вамъ не новина за такіе рѣчы платити, а ба*й*дака того, о которо*м* вы нашого потребуете расказаня, и не мо*ж*но згола туда до васъ допровадити, же оны*й* велми потера*л*ся, а если бы мо*ж*но оны*м* водою орудоваты, тобъ мы велѣли оны*й* з певны*ми* потребами нашими спустити до Киева, яко теды не мо*ж*но его водою никуда посылати, та*к* нехай тотъ продавецъ а*л*бо грошы наши ве*р*нетъ, а собѣ то*т* сво*й* байда*к* наза*д* озметъ, а*л*бо, если не схоче*т* гроше*й* ве*р*нути, нехай конечне то*т* байда*к* та*к* направитъ, якобы мо*ж*но оны*м*, що потреба буде*т*, орудуваты водою, жебы грошы нашы за него даныи да*р*мо не пропали, о що вы стара*й*тесе. Тютюну до васъ по ваше*м* же донесеню велимо посилати.

Таковую волю нашу, в се*м* нашо*м* же листѣ выразив*ши*, поручае*м* васъ Г*оспо*ду Богу.

Данъ въ Глуховѣ, септеврія 9, року 1691[a].

Вамъ ласкавый, Иоанъ Мазепа, гетманъ, рукою власною.

На звороті написано: переписъ листу панского, ясневелможного его м*и*л*ос*ти п*а*на Іоанна Мазепы, гетмана Войскъ и*х* ц*а*рского пр*есв*ѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Запорозки*х* року 1691, септеврія 13, в м*о*н*асты*рѣ Каме*н*ско*м*, Бѣлозарецкому поданого, а в дѣлѣ кгрунтов приве*р*нены*х*, а иншы*х* и покупованы*х*, и в розни*х* потреба*х* писаного з Глухова.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 50499. – Арк. 101-102. Копія.
Там само. – Ф. 1. – Спр. 54802. – Арк. 180-181. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено: "По*д*писъ руки панской".

№ 103

1691, жовтня 26. Батурин – Універсал Івана Мазепи про права Лубенського Мгарського монастиря та Івана Кулябки щодо отримання допомоги від жителів навколишніх сіл для ремонту греблі, на якій розташовані млини монастиря та Кулябки

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ государей, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Іхъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорозского пану полковниковѣ лубенскому, обозному, судіи, асауломъ полковимъ, сотниковѣ, атамановѣ городовому и всему товариству, такъже войтови, бурмистромъ и всѣмъ обывателямъ лубенъскимъ, и кому колвекъ о томъ вѣдати належит, ознаймуемъ, ижъ превелебній в Богу господинъ отецъ Іпатій Горбачевскій[159], игумен монастиря Мгарского Лубенского и Іванъ Кулябка, обывателъ лубенскій, просили нас, абысмо імъ унѣверсалъ бывшого гетмана, на Лисогорскіе млини належачіи, потвердили, которого унѣверсалу таковий былъ теноръ: же превелебному в Богу блаженной памяти Макарію Русиновичу, игуменови монастиря Мгарского, з Іваномъ Кулябкою, обывателемъ лубенскимъ, позволено было, абы оны своимъ власнымъ коштомъ, на старой вже гребли, здавно занятой, на рецы Сулѣ недалеко Лубенъ[160], под Лисою Горою, клѣтокъ чотири построиты, такъ власне, жебы по шест колъ собѣ кождый з нихъ на той гребли мѣлъ, до которой любо належало перед тимъ и болшей господаровъ, однакъ оны, обрадившися, за полнимъ своимъ зезволенемъ всѣмъ тимъ господарамъ своими грошми сплатили и всѣхъ их од тоей гребли своею нагородою оддалили, и такъ дано імъ было на тую греблю утверженіе, з таковими варунками, приказуючи пилно, абы нихто в томъ заводѣ ихъ жадной не важился имъ перешкоды чинити и нѣякой задавати трудности, але абы спокойного собѣ, такъ превелебний отецъ игуменъ мгарскій з своей части шести колъ, яко тежъ и поменений Іванъ Кулябка, з другихъ своихъ шести колъ на той же гребли, в тихъ чотирохъ клѣткахъ построенныхъ, заживали пожитку, а до направованя оной гребли, всѣ такъ пѣшіе, яко теж и упраж маючіе, тамошніе прилеглихъ селъ жители, тепер и в потомніе часи, коли колвекъ потреба указоватимет, абы завше неотмовне бытностю своею ставали, матеріи розной, которая тамо згодна бывает на гаченя гребелъ, яко дерну, соломи и іной додавали; знаючи о томъ добре, же кождому ест и будет навсегда з выгодою слушною тая гребли оной робота, а оны теж, яко господари своихъ млиновъ, повинны в своих же займищах хворост на гачене тоей же гребли позволяти рубати и в томъ, абы такий порядокъ завше не уставалъ, обваровано было. Теды и мы в тоей мѣре рѣчъ слушную, такъ монастиреви Мгарскому, яко и въсѣмъ людемъ околичнимъ, вигодную и пожитечную уваживши, прихилилисмося ласкаве до ихъ господина отца игумена и всей

братіи такъ слушной прозбы и тот бывшого гетмана универсалъ, симъ нашимъ универсаломъ поновляючи, потвержаемъ, мѣты хотячи и приказуючи пилно, жебы непремѣнно, подлугъ такимъ варунковъ описаннихъ, цѣлость тихъ млиновъ и направа гребли была захована, докладаючи и того, жебы Іванъ Кулябка ничого собѣ болшъ в уживаню своих млиновъ не затягалъ, а ни помененними людми толко свою в той же гребли частъ направовалъ, але жебы тая гребля вся оными людми слушне, упорадне была зароблевана всегда, яко бы за ихъ якимъ курствомъ или якимъ упоромъ, с под час потребы направования тоей гребли, в тихъ млинкахъ якая не учинилася шкода, тое пилно варуемъ и приказуемъ, под срогимъ каранемъ і винами неотпустъними.

Данъ в Батурине, 26 октовр: 1691 року.

Звышъменованный гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 127. – Арк. 36 зв.-37 зв. Копія, має назву "Унѣверсалъ Іоанна Мазепи, гетмана, потвердителній на млины Лисогорскіе, з Іваномъ Кулябкою на гачене гребли".

Там само. – Ф. КМФ. – 9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 125. Копія.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 30797. – Арк. 19-21. Копія.

№ 104

1691, жовтня 26. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання в оренду на рік гутникові Василю Кузьмовичу гути з млином, розташованих під селом Машевим

Іхъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Всѣмъ кому бы колвекъ о томъ вѣдати надлежало, а особливе старостѣ нашему шептаковскому, ознаймуемъ, ижъ пустилисмо в зуполное держане гуту новопостроенную, под селомъ Машевомъ стоючую, зъ млиномъ о трохъ колахъ стоючомъ, на томъ мѣстцу, где рудня бувала, учтивому Василевѣ Кузмовичу на цѣлій рокъ от нижей положенной дати, починаючійся и кончитися о томже днѣ в пришломъ року маючій, за сто копъ, где при гутѣ той заховуемъ и людей седячихъ для гаченя греблѣ и роботи гутницкой потребнихъ, в чомъ всемъ абы ему помененному гутниковѣ, такъ в роботѣ гутницкой, яко и в челяди работной, тамъже при гутѣ мешкаючой, найменшой трудности и перешкоди не чинено, варуемъ и приказуемъ, а рать всю, якъ вже намъ помененную онъ гутникъ отдал тепер, такъ его з того всего квѣтуемъ.

Данъ в Батуринѣ, 26 октов[рия] 1691.

Звишменованій гетманъ, рукою власною[б].

---

[a] Перед підписом зазначено "в подлинномъ подписался тако", після підпису у колі написано "мѣсто печаты рейментарской".

[б] Після підпису у колі зазначено "мѣсто печати".

Нижче написано "с подлинними унѣверсалами читалъ такие подлинние унѣверсали я, Василий Скабичевский [и] к себѣ принял".

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 4157. – Арк. 4. Копія.

№ 105

1691, листопада 5. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав значного військового товариша Костантія Голуба на слобідку і на п'ять хат, розташованих на його землях

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ государей, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозского гетманъ Іванъ Мазепа.

Іхъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорозского полковникови нѣжинскому, старшинѣ его полковой, сотникови кролевецкому и кождому, кому о томъ вѣдати належить, ознаймуемъ, ижъ просилъ насъ панъ Константий Голубъ, значный товаришъ войсковый, абысмо ему слободку, межи Довгалювкою фолварками да Игнаткомъ, и межи горѣшными млынами, на власномъ его кгрунтѣ лежачую, и пять хатъ, межи Дулиными и его пана Костантія млынами на ровчаку, тожъ на власномъ кгрунтѣ его стоячіе, подтвердили нашымъ унѣверсаломъ. Теды мы, гетманъ, маючи власть по милости Божой и по монаршомъ ихъ царскаго пресвѣтлаго величества указу всякіе справовати дѣла, и давши у себе его пана Костантія мѣстце прозбѣ, респектомъ значныхъ в Войску Запорожскомъ услугъ и для упреймое его къ намъ рейментарови зычливости, ствержаемъ ему тую слободку и тіе пятъ хатъ в зуполное владѣніе, варуючи пилно, абы нихто з старшыни и чернѣ, а особливе старшина кролевецкая, ему пану Костантію в томъ не чинила трудности, и до мѣскихъ своихъ судовъ, якъ тоей слободки, такъ и тыхъ пятохъ хатъ не потягала.

Данъ в Батуринѣ, 5 ноеврія, року 1691го.

Звышъменованный гетманъ, рукою власною.

Опубліковано: Черниговские Губернские вѣдомости. – 1858. – Матеріалы для истории Южной Руси. – № 12.

Яковлєва Т. Г. "Археграфічний щорічник". – Т. 11/12. – К. – 2004. – Документы Гетманщины из собраний санкт-петербургских архивов. – С. 329-343.

№ 106

1691, листопада 20. Батурин – Універсал Івана Мазепи у Київський полк про заборону власникам маєтностей вимагати від козаків виконання повинностей чи сплати чиншів та запроваджувати для підданих повинності і чинші надмірні від звичайних

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ государей, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запор[ожского] гетманъ Иванъ Мазепа.

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запор[ожского], полковникови киевскому п. Костантію Мокиевскому[161], обозному, судии, асауломъ полковимъ, сотникомъ, атаманомъ и всему товариству, войтомъ, бурмистромъ и всякого чину людемъ, доброго зичачи здоровья, ознаймуемъ, іжъ дошло намъ вѣдати, же нѣкоторіе такъ зъ духовнихъ, яко и зъ свѣцкихъ людей особи, зъ ласки Божой и монаршой, и зъ респекту нашого рейментарского, маетности подъ собою маючиѣ, не поглядуючи на тутешніе малоросийскіе обикновенія и на войскове порядки, не такъ, якъ би ся годило, але збитечне зъ жителями тихъ маетностей поступуютъ: с тяглихъ людий надъ мѣру обтяжаютъ, а козаковъ приневоляютъ во свое подданство, а если козакъ котрий по своей старинности держится реестра войскового и пилнуетъ козацкое службы, то такого розними способами кривдять, чинячи такую налогу, жеби албо зъ козацтва в мужицтво силомоцью его притягнути, черезъ що многіе козаки надъ волности войсковой необи[ч]ной утерпѣли тягкости. А надъто, яко би и тое дѣется, же тиѣ особи маетностями владѣючи, вивѣдуючись о давнихъ кгрунтахъ, поляхъ и сѣножатехъ панскихъ, якие за лядское держави при дворцахъ бивали, а отъ першое войни славное памяти гетмана Хмелницкого пришли подъ область козацкую, смѣютъ оніе отъ козаковъ отнимати и приворочати подъ свою владзу, що якъ противъ права войскового и противъ самое слушности, такъ и противъ волѣ нашое гетманское дѣется, кгдижъ що колвекъ добръ рухомихъ и лежачихъ, першихъ лѣтъ войны Хмелницкого, отвагою рицерства Войска Запорозкого зостало отнято и завладѣно, і уже черезъ такъ немало лѣтъ утвердилося козацкимъ заживанемъ, чтобъ жадная рѣчъ не повинна бити отъ козаковъ отбирана, поневажъ война оная Хмелницкого была вщата не изъ иншихъ якихъ неуважнихъ завзятостей, тилко за вѣру святую и за церкви благочестия восточного, которые до униѣ римское кгвалтовне были потягнени, а тутъ же и за волности войсковиѣ, которие ярмомъ тяжкимъ били притиснени. Прето годни тиѣ отважники того и теперъ заживати, що имъ тогди шаблею и кровию загорнулось в руки. А если[a] померъ, то потомки ихъ на томъ сидѣти маютъ. А такъ мы гетманъ черезъ сей наш унѣверсалъ, як духовного чина просимъ, такъ и свѣцкимъ людемъ приказуемъ, аби власти своее надъ маетностями заживали мѣрне, такъ якъ малоросийское

[a] В дужках після цього слова зазначено “кто?”.

несетъ обикновение, не чинячи подданимъ жаднихъ вимисловъ и збиточнихъ тягкостей. А особливе, абы козаковъ, здавна въ тихъ маетностехъ мешкаючихъ, жадною и найменшою кривдою не дотикали, и кгрунтовъ жаднихъ, здавна ими завладѣнихъ, хоч би такъ доводилось, же за державы Полское панскими найдовались, отнимати онихъ не важилися. Опрочъ хиба би такие панские давніе кгрунта пусто, а не въ подѣлѣ и заживаню козацкомъ найдовались, то можно бъ державцомъ нинѣшнимъ владзою своею ихъ огорнути, що колвекъ, яко ся виже помянуло, за початковихъ лѣтъ войни Хмелницкого, любъ слушнимъ подѣломъ, любъ завладѣніемъ зъ позволеня старшихъ во область козацкую пришло, чтобъ конечне абы отъ козаковъ жадное рѣчи не отбирано и ничимъ ихъ, а ни поживанемъ на послуги, а ни витяганемъ датковъ не обтяжано, ижъ бы козаки всѣ въ реестру войсковомъ наидуючиися, и услугъ козацкихъ нелениво и нехитляно щиримъ прилежанемъ всегда пилнуючиѣ, при зуполнихъ войсковихъ правахъ и волностяхъ найдовались и спокойне до всихъ духовнихъ и свѣцкихъ маетностей безъ жадное жили турбации, бо велми бъ тое било непристойне и несправедливо, если би козаковъ, въ чиихъ же колвекъ маетностехъ живучихъ, которіе, одни зъ предковъ своихъ, а другие своими отвагами и крвавими працами, на волность собѣ заробили, теперъ подъ рейментомъ нашимъ приневолено въ подданские роботи и посполитие повинности, а прето жъ, кто би таковимъ, любъ зъ духовнихъ, любъ зъ свѣцкихъ особъ, смѣлъ козаковъ въ подданство приневоляти, албо онихъ кривдити и якимъ колвекъ обременяти обтяженемъ, одиймовати зъ подданихъ здавна въ владзѣ ихъ будучии кгрунта, албо витискати онихъ зъ маетностей, противъ такого кождого ми, гетманъ, звѣрхностю нашою рейментарскою козаковъ бороначи, на отпоръ стати хочемъ, маючи в нашомъ намѣреніи же зъ докладомъ монаршимъ у таковото упорного державци маетность во общое владѣніе войсковое одобрати роскажемъ. А докладаемъ тутъ и тое, же яко козаковъ, въ реестрѣ войсковомъ будучихъ, отъ налогъ всякихъ и отъ повинностей посполитыхъ боронимъ, заховуючи ихъ при волностехъ належачихъ, такъ и посполитихъ тяглихъ людий въ реестръ козацкий приймовати не кажемъ, жеби якъ козаки своее козацкое служби, такъ и посполитие люде своее тяглое повинности непремѣнно якъ теперъ, такъ и во всѣ потомніе часи пилновали. О чомъ виразний у насъ есть монарший указъ, и на томъ инше есть непремѣнное постановлене. Всего теди того панъ полковникъ и старшина полковая зъ сотниками осмотривати повинни, абы сее унѣверсалное виразное гетманское предложене наше ненарушно было заховано, а хто окажется въ якимъ колвекъ пунктѣ быти противенъ, о томъ абы намъ незакрито давано знати, пилно и зъ великимъ потверженемъ приказуемъ и поручаемъ всѣхъ Господу Богу.

Данъ въ Батур[инѣ], ноеврія 20, 1691.

Звишменованный гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 59118. Копія.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 62. – Арк. 181–182. Копія.

Опубліковано: Киевская старина. – Т. XXXVI. – К. – 1892. – С. 139-141.

---

[a] Наприкінці зазначено: "с копіи".

№ 107

1691, листопада (20). Батурин – Універсал Івана Мазепи у Ніжинський полк про заборону власникам маєтностей вимагати від козаків виконання повинностей чи сплати чиншів

П[ресвѣтлѣйшихъ] и д[ержавнѣйшихъ] в[еликихъ] г[осударей], и[хъ][а] ц[арского] п[ресвѣтлого] в[еличества] В[ойска] З[апорожского] гетман Иоан Мазепа.

И[хъ[б] же] ц[арского] п[ресвѣтлого] в[еличества] В[ойска] З[апорожского], полковникови нежинскому п. С. Забеле, паном обозному, судіи, писарове и асаулом, полковим сотником, атаманом и всему старшому и меншому того полку товариству, войтом, бурмистром и всякого чину людем, доброго зичачи здоровя, ознаймуем, ижъ дошло нас вѣдати, иж нѣкоторые, як духовніе, так и свѣцкіе особи, з ласки Божей и монаршой, і з респекту нашого рейментарского, маетности подъ собою маючіе, не поглядаючи[в] на тутешніе малоросийские обыкновенія и на войсковие порядки, не так, як бы ся годило, але збытечне з жителями тыхъ маетностей поступуют: тяглых людей велми над мѣру обтяжают, а козаковъ приневолюют в свое подданство. Або[г], который козакъ по своей старинности держится реестра войскового и пилнует козацкое службы, то такого рожными способами кривдят, чинячи такую налогу, жеби альбо з козацтва в мужицтво силомоцю его притягнуты, албо цале з житя маетности преч затиснути, через що многіе козаки над право і волности войсковые необичайнои утерпѣли тягости. А надто, як[о]бы и тое дѣется, же тые ж особы маетностями владѣючіе, вивѣдуючися о давныхъ грунтах, полях и сѣножатех панских, якіе за лядской державы при дворцах бывали, а од першое войни славное памяти гетмана Хмелницкого пришли под област козацкую, смѣют оніе от козаков отнимати и приворочати под свою владзу, о що яко против права войскового і против самое слушности, так и против волѣ нашой гетманской дѣется. Кгды ж, що колвек добр рухомых і лежачих, першых лѣт войны Хмелницкого, от всего рицерства В[ойска] З[апорозкого] зостало, от него и завладѣно, и вже через такъ немало лѣт утвердилося козацким заживанем, з того жадная рѣч не повинна быти от козаков отбирана, поневаж война оная Хмелницкого была вщата не з иных яких неуважных завзятостей, тилко за вѣру св[ятую] і за церквы благочестиі восточного, которые до униѣ римское гвалтовне были потягани, а тутже[д] и за волности войсковые, которые ярмом тяжким были притиснены. Прето годны тые отважники того и тепер заживати, що им тогды шаблею і кровью загорнулося в руки. А если оны померли, то потомки их на том сидѣти мают. А так мы, гетман, через сей наш

[а] У копії, в інтитуляції зазначена літера "Е".
[б] У копії зазначена літера "Е".
[в] У копії написано "не подлягаючи".
[г] У копії написано "Абы".
[д] У копії написано "те же".

унѣверсал, як духовного чину просим, так и свѣцким особам приказуем, абы власти своей над маетностями заживали мѣрне, так як малоросійское [несет] обикновеніе, не чинячи [подданим] жадных вимислных і збытечных тяжкостей. А особливе, абы козаков, здавна в тых маетностех мешкаючих, жадною и найменшою кривдою не дотикали, і кгрунтов [жадних], здавна [ими] завладѣных, [хоч бы так][а] доводилося, же за державы Полское панскими знайдовалися, от[н]имати оных не важилися, опроч хиба би такіе панскіе давніе грунта пусто, и в не подѣлѣ и заживаню козацкому найдовалися, то можно б державцом нынѣшним владзою своею [их] огорнути. А що колвек, яко ся вышше помянуло, с початковых лѣт войны Хмелницкого, люб слушным подѣлом, люб і завладѣніем с позволеня старших до области козацкои прійшло, с того конечне, абы от козаков жадное рѣчи не отбирано и нечим их, а не пориванем на послуги, а не витяганем датков не обтяжано, іж би козаки всѣ у реестри войсковому знайдуючіися, і услуг козацких нелениво и нехитляно щирым приложенем всегда пилнуючиѣ, при зуполных войсковых правах и волностях найдовалися и спокойне во всех духовных і свѣцких маетностех безъ жадное жили турбаціи, бо велми б тое было непристойно и несправедливо, если бы тых козаков, в тых же колвек маетностях живучих, которые, одни з продков своих, а другіе своими одвагами и правими кривавими працями, на волности себѣ заробыли под регементом нашым, приневоляно в подданскіе роботи и в посполитіе повинности. А прето ж, кто би таковый, люб з духовного чину, люб з свѣцких особ, смѣл козаков у подданство приневолити, албо оных крывдити і яким колвек обеременяти обтяженем, од[н]имати с под них здавна в владзи их будучіе грунта, албо витискати их з маетностей, [противъ такого][б] кождого мы, гетман, звѣрхностю нашею рейментарскою козаков бороначи, на одпор стати хочемо. Маючи то в нашом намѣреніи же з докладомъ монаршим у такового упорного державцы маетности у в обще войсковое владѣніе роскажем одобрати. А докладаем тут и тое, же яко і козаков, у реестри полковом будучых, от налог всяких и от повинностей посполитых бороним, заховуючи их при волностях належитих, так и посполитых тяглых людей у реестр козацкій приймовати не кажем, жебы як козаки своее козацкое службы, так и посполитіе люде своее тяглое повинности непремѣнно, як и тепер, так и во всѣ потомные часы пилновали, о чом выразный у нас есть монарший указ, і на том наше ест непремѣнное постановленіе. Всего теды того пан полковник, так і старшина полковая із сотниками досмотреватися повинны, абы сее унѣверсалное виразное гетманское предложение ненарушоно было заховано, а хто колвек окажется у яком [пунктѣ][в] быти противен, о том абы нам давано незакрыто знати, пилно и з великим потверженем приказуем и поручаем всѣх Господу Богу.

Данъ въ Батуринѣ, ноеврія, 1691.

Вишменованный гетман, рукою власною.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 65. – Арк. 51-53. Копія.

[а] У копії написано "до збытка".

[б] У копії написано "потивника".

[в] У копії написано "панстве".

№ 108

1691, листопада 25. Батурин – Наказ Івана Мазепи про заборону козакам з слободи Семенівки звільняти від повинностей тяглих людей

Их царского пресвтлаго величества Войска Запорожского гетман Иоан Мазепа.

Вам, всем козакам семяновским, ознаймуем, иж дойшло нам ведати, же вы не контентуючися тим, що сами на волности найдуетеся, заступаете тяглых людей многих, жителей семяновских, от повинности. Зачим приказуем вам сурово, абысте жадного не заступали человѣка от тяглости, контентуючися каждый козак своею волностю, що жеби указови нашому досит было учинено, повторе и подесяте под срокгим приказуем каранем.

Дан в Батурине, 25 ноеврия, 1691 року.

Звышименованный гетман, рукою власною.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 62. – Арк. 179. Копія.

Там само. – Спр. 62. – Арк. 180. Копія.

Опубліковано: Труды Черниговского Предварит. Комитета. – Чернігів. – 1908. – С. 48-49.

№ 109

1691, грудня 20. Батурин – Наказ Івана Мазепи жителям села Уланова повернути до обопільного користування незаконно привласнені ними землі, якими вони володіли спільно з підданими чернігівського архієпископа, або поділити їх між собою

Их царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іванъ Мазепа.

Вам атаманови и всему товариству села Уланова сим нашим ознаймуемъ писанем: иж дойшло намъ вѣдати, же вы, жиючи сполне з подданими ясне в Богу преосвященного его милости отца архиепископа чернѣговского, сполніе кгрунта собѣ позакоповали и позасиповали, без вѣдома старшихъ, своимъ умысломъ: в которых то кгрунтах не волно имъ подданимъ архипастирскимъ нѣ дровъ урубати, нѣ сѣна укосити, а перед тим сполне всѣ заживали з тих кгрунтовъ пожитки, яко товариство, так тежъ и посполитіе люде, в чомъ имъ подданимъ, вы товариство, великое учинили утиснене. Зачымъ пилно приказуемъ вамъ, абысте тии новии закопи позасипавши, которіе сами собѣ

безъ вѣдома ста*р*шихъ позакоповали, опро*ч* старихъ за*й*мищъ и иншихъ власнихъ кгрунтовъ, якіе нарушеня не маю*т* по*д*лѣгати, и не чинячи межи собою в той мѣре жа*д*ныхъ распръ и заводовъ, сполне и спoко*й*не всѣ, якъ товарис*тв*о, такъ и посполітіе люде, а*р*хипа*с*тырскіе по*д*даніе, подлугъ давнего обыкновенія и пора*д*ку заживали тихъ своихъ совокупныхъ кгрунтовъ, албо тіе кгрунта межи себе спо*л*не подѣлѣте. Що и повторе приказавши, Б*о*гу ва*с* поручаемъ.

Да*н* в Батуринѣ, декаврія 20, 1691 року.

Звишъ менова*н*ни*й* ге*т*ма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: унѣверсалъ ясне велможного п*а*на ге*т*мана, щобъ суполне владѣли кгру*н*тами козаки и мужики въ Улановѣ.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 139. Оригінал. Печатка військова.

1692 рік

№ 110

***1692, січня 10. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про підтвердження
прав Київського Межигірського монастиря
на млини, розташовані на річці Которі***

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великих государей, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозъкого гетьманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ писмом всѣмъ вобецъ и кождому зособна, а именно, такъ духовным властям, яко и свѣцким, войсковым и посполитым, старшинамъ и кому колвекъ сей нашъ унѣверсалъ оказанъ будетъ. Ижъ предложилъ намъ приложную прозбу превелебный в Богу господинъ отецъ Феодосий Васковский, ігуменъ монастира Межигорского Киевского зо всеею о Христѣ братиею, таковую, абысмо имъ ихъ власные кгрунта, монастирови Межигорскому приналежитые и приличные, а именно млыны на рѣчцѣ Которы будучие, а власною их копою у вѣчност покупленные, нашимъ реиментарскимъ универсаломъ потвердили: теды мы, такъ слушной ихъ отца ігумена и всеей братиеи прозбы давши у себе мѣисце, яко обыклисмо по милости и власти монаршой, нам врученой, всякие в Малороссии порядки устроивати, такъ и оного монастира Межигорского всѣ приличные кгрунта, а именно помянутые на тоей Которы[162] рѣчце стоячие млыны, симъ нашимъ гетьманскимъ универсаломъ потвержаемъ и вѣчным оных млыновъ обладанъем и пожиткованъем закрепляем: прето мѣти хочем и пилно приказуем, абы во всѣх ихъ кгрунтах, и в тых ихъ млиновъ спокойномъ ужыванъю и зуполном пожиткованъю нихто, такъ з старшины и черни войсковой и посполитой, яко и з духовных всѣхъ, наименшой имъ перешкоды и трудности чинити и задавати найменшим способом не смѣлъ и не важился, и жебы тамъбы нихто на тих ихъ греблях клитокъ новых строити не помышлял, таковую прето нашу реиментарскую волю выразівши, абы противко оной намнѣи иначей заступовати жаденъ не смѣлъ, пилно приказуемъ и срокго загрожуем.

Данъ в Батуринѣ, 10 януар[ия], 1692 року.

Звишъменованный гетман, рукою власною.

Нижче зазначено: Року 1693, мая 22 д[ня], за очевистою прозбою превелебных в Богу отцевъ Филарета Кердановского, намѣсника монастира Межигорского

и Афанасия Лохвицкого сей унѣверсалъ до книгъ мѣских призентовалем Іванъ Быковский[163], войтъ киевский.

На звороті написано: Унѣверсал его мил: пана Мазепи гетмана на потвержене правъ на млыны і на кгрунта Которские противъ розыску Захаріи Шыйкевича[164], 1692, генваря 10 дня.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 127. Фотокопія з оригіналу.

№ 111

1692, лютого 13. Переяслав –
Наказ Івана Мазепи лубенському полковнику, з'єднавши свій полк з полком Новицького, вирушити проти виявленого ворога

Мой ласкавый пріятелю, пане полковнику лубенскій!

Листъ отъ вашей милости до насъ писаный дойшолъ, въ которомъ ознаймуете намъ, же сторожа, отъ вашей милости для прогляду шляху посланая, видѣла на томъ, гдѣ ваша милость зъ ордою гонили, шляху зо двѣстѣ конехъ ихъ бесурманъ, якая то малая вскорѣ пошла выше гребли Чигринское черезъ Тясминъ у поле; о якой малой купѣ описавшися ваша милость зъ паномъ Новицкимъ, такъ зрозумѣваете, же гдѣсь великая ихъ поганская сила запала в тайныхъ мѣстцахъ; и сіи то двѣстѣ коней, наводячи на великую купу, вибавляють въ поле вашу милость; чого ваша милость обавляючись, просите указу нашего, чи ити за оными непріятелми или задержатися маете; теды мы засылаемъ вашей милости указъ нашъ и тое прекладаемъ, абысте, знесшись сполнѣ зъ паномъ Новицкимъ, взявши Бога на помощь, ити било безъ страху за ними поганцами, и при Божой помощи чинити надъ ними промислъ, въ поготовости военной свои полки мѣючи; а если бы ихъ и великая была купа поганцовъ, то намъ было найскорѣй давати знати; теперь прето старайтеся своимъ о тое промысломъ, жебысте вѣдали, гдѣ оные бесурмане въ якіе мѣсца обернутся, и кгды певную заозмете вѣдомость отъ посланныхъ своихъ, то намъ ознаймѣте; а мы, яко комонные полки охотницкіе, такъ и полкъ переяславскій и кіевскій, мѣючи въ поготовости, будемъ надъ тими жъ непріятелми промыслъ чинити, и если потреба будетъ, то оные на посылокъ и до вашей милости посилатимемъ, за даньемъ намъ отъ вашей милости вѣдомости; таковую науку нашу заславши, зычимъ доброго здоровья.

Зъ Переяславля, 13 февраля 1692 року.

Иванъ Мазепа гетманъ, рукою власною.

Нижче зазначено: Современный списокъ съ подлиннаго акта писанъ на полулистѣ.

Изъ коллекціи Малороссійскихъ актовъ (Ms. Отд. III, л. 231), доставленныхъ въ Археографическую Коммиссію придворнымъ протоіереемъ Наумовымъ.

Опубліковано: Стороженки. Фамильный архивъ. – К. – 1908. – Т. VI. – С. 566. – № 499. Передрук з АЗР. – Т. 5.

№ 112

1692, лютого 23. Переяслав – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Київського Микільського монастиря на селище Тростянець

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великих государей, царей нашихъ, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Стефановичъ Мазепа.

Іхъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого всей старшынѣ и чернѣ, меновите пану полковникови переяславскому и всѣмъ того полку и всѣмъ, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, ознаймуемъ. Ижъ превелебный в Богу господинъ отецъ Іоасафъ Кроковский, ігуменъ монастира Свято Николского Киевского з братиею, просил насъ, абысмо потвердили нашимъ унѣверсаломъ гетманским селище, прозиваемое Тростянецъ, межи кгрунтами баришъполскими и ихъ маетностю Полукняжичами лежачое, показуючи намъ унѣверсалъ бывшого гетмана, небожчика Богдана Хмелницкого, небожчикови еще отцу Іннокентію Кгизелеви[165], ігуменови николскому з братиею, а потомъ архимандрите Лаври Киево Печерской будучому, на тое селище наданый, и прикладалъ намъ, же тотъ Тростянецъ, якъ за ігуменъства пречоного небожчика отца Кгизеля, и отца Тура[166], такъже и за инныхъ ігуменовъ в поссессиѣ монастира Свято Николского всегда бывалъ, подлугъ унѣверсалу Хмелницкого. Теды мы, склонившися до прозбы помененного отца ігумена нынѣшнего николского з братиею, и зрозумѣвши з донесения певныхъ особъ баришъполскихъ, на тое дѣло ордінованыхъ, же здавна и ажъ по сей часъ тое селище Тростянецъ найдовалося в области монастира Николского Киевского, стверждаемъ имъ нашимъ унѣверсаломъ оный и пилно жадаемъ, абы нѣхто з старшыни и черни войсковой не важилъся ему отцу ігуменови и всей братии монастира Николского найменшои трудности и перешкоди чинити в зуполномъ владѣныю того селища Тростянца з призвоѣтимы до него приналежностями. Варуемъ однакъ и тое, жеби от его, отца ігумена з братиею, и отъ полукняжицкихъ дозорцовъ, баришъполскимъ жителемъ, в ихъ старожитныхъ баришъполскихъ кгрунтахъ не дѣялася кривда и непотрибная трудность.

Данъ в Переясловлю, февраля 23, 1692 року.

Звышъменованный гетман, рукою власною.

На звороті написано: Конфѣрмациа на селище Тростянецъ, от гетмана Мазепи данная, отцемъ николским.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 129. Фотокопія з оригіналу.

№ 113

1692, березня 9. Батурин – Оборонний універсал Івана Мазепи Бречицькому Андроніківському монастиреві на монастирський ліс

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іванъ Мазепа.

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого пану полковникови чернѣговскому, старшинѣ его полковой и кождому, кому о том вѣдати належитъ, ознаймуем, ижъ суплѣковалъ до нас отецъ Андроникъ, строителъ манастырця Бречицкого, ускаржаючися жалосне, ижъ околичные, коло того манастырця мешкаючіе, люде лѣсокъ ихъ монастирский пустошат. О чом просилъ з братіею нашого оборонного себѣ унѣверсалу. Теди мы гетманъ, склонившися на тую его прозбу, даем ему Андронику з братіею сей нашъ оборонный [унѣверсалъ], чрез который варуем и сурово приказуем, абы нихто з старшыны и з посполитыхъ людей не важился того лѣска их, под выною талярей тисячи и суровым войсковым неотпустнымъ каранемъ, пустошити и найменшое в том чинити трудности.

Данъ в Батуринѣ, марта 9 д[ня]. Року 1692.

Звишъменованний гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: Унѣверсал на пущу Андрониковскую. Данъ року 1692.

ЦДІАК України. – Ф. 139. – Оп. 1. – Спр. 9. Оригінал. Печатка військова.

№ 114

1692, березня 19. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання людей "в послушенство" березанському сотникові Михайлу Філіпенку, які мешкають біля хутора Черевки

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великих государей, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ писанемъ, их царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского пану полковникови переясловскому, старшинѣ полковой, сотникомъ, атаманомъ, и кождому, кому бы о томъ вѣдати належало, иж просил насъ п. Иванъ Филипенко, обыватель березанскій, сполне з сином своимъ паномъ Михайломъ Ивановичем[167], сотникомъ тамошъним же березанскимъ, абысмо людей, около хутора их купленного, називаемого Черевки, будучих, надали онимъ в послушенство. Ми теди гетманъ, тую их слушную прозбу принявши, а мѣючи тежъ по милости Божой и по милостивомъ монаршом ихъ царского пресвѣтлого величества указъ всякіе в Малой Россіи устроевати порядки, учинити кому годно

якіе наданья, респектом ронячихся его п. Михайли Ивановича, сотника березанского, в Войску Запорожском услуг, надаемъ оному тих людей, около помененного его хутора будучих, в послушенство до ласки нашой воисковой, а такъ мѣти хочемъ и приказуемъ, аби нихто з старшини и чернѣ войсковой в держаню тих от насъ ему симъ нашимъ унѣверсалом наданих людей и в отбираню от них належитого послушенства и наименшое не важился чинити перешкоди, а людемъ всѣмъ (опрочъ козаковъ), около того хутора мешканье свое маючимъ, пилно приказуемъ, абы ему пречечоному п. Михаилу Івановичу, сотникови березанскому, во всем належитое отдавали послушенство, а тутже и той унѣверсал нашъ подтверждаемъ, який перед сим далисмо тому ж п. Михаилу, сотниковѣ березанскому, [на] млинки ж его власнимъ коштомъ под Березаню[168] построеннии, пилно упоминаючи, абы нѣхто в отбираню ему з тих млинов належитихъ розмѣровиx пожитковъ жадное не смѣлъ чинити перешкоди.

Данъ в Батуринѣ, марта 19, року 1692.

Звишименованний гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 20254. – Арк. 30-30 зв. Копія.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 83. Копія з датою 1679 року.

№ 115

1692, квітня 15. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл Бречицькому Андроніківському монастиреві побудувати млин на річці Бречі та заснувати біля нього слободу

Их царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іванъ Мазепа.

Их же царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого полковникови чернѣговскому, старшинѣ его полковой, сотником, атаманомъ городовымъ и сѣлским, и всему товариству, также войтомъ и всему посполству ознаймуемъ, иж суплѣковалъ до нас честный отецъ Андроникъ, законъникъ монастира Бречицкаго з братіею, просячи абысмо оному позволили ново заняти на рецѣ Бречѣ гребелку и построити на оной млынъ, и осадити около оного млына десятокъ людцовъ. Теды мы, принявши его отца Андроника и всей братіи его ж прошеніе, а особливе имѣючи з побожности нашой ку тому мѣстцу святому горливост, выдаемъ сей нашъ унѣверсалъ, позволяючи ему отцу Андронику ново заняти на рецѣ помененъной греблю и построити на оной млынъ, также и осадити людей десятокъ, а не болшъ: однакъ и то [з] тых, якие бы жадныхъ нѣгде не имѣли своих осѣдлостей и кгрунтовъ, тутеж тое сим нашымъ

[a] Після підпису у колі написано "мѣсто печати".

унѣверсаломъ пи*л*но варуемъ, абы о*т* тыхъ людей, якие осажены будутъ, никому не было кривды и в кгру*нъ*тахъ перешкоды.

Данъ в Батуринѣ, априля 15 *д*[ня], 1692 року.

Звишъменова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: по се*й* 1779 годъ по сему унѣверсалу владѣетъ м*он*а*с*тиръ.

На арк. 2 написано: Фундушъ на греблю на Бречѣ, року 1692 и на слободку до мона*ст*ира Андрониковского.

ЦДІАК України. – Ф. 139. – Оп. 1. – Спр. 10. Оригінал. Печатка військова.

№ 116

1692, квітня 27. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання Київському Братському монастиреві села Бельмачівки

Пресвѣтлѣйшихъ и де*р*жавнѣйшихъ великихъ государей, ихъ царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорожскаго гетманъ Иоаннъ Мазепа.

Ихъ же царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорожскаго, полковникови нѣжинскому, сотниковѣ івангородскому, атаманомъ, войтомъ и всѣмъ обывателемъ тоей сотнѣ ознаймуемъ: ижъ превелебный въ Богу господинъ отецъ Кириллъ Филимоновичъ[169], ректоръ монастыря Братскаго Кіевскаго съ братіею прекладалъ намъ, же в сотнѣ Ивангородской найдуется ихъ монастырскій хуторъ, до котораго просилъ насъ о наданье в той сотнѣ сельца, теды мы, склонившися до его отца ректора съ братіею прозьбы, а респектуючи на тотъ монастыръ Братскій, всей Малороссіи потребный, для того что въ немъ увѣченіе всякому зъ малороссійскихъ дѣтей хотячому учитися походитъ, жадаемъ и симъ универсаломъ нашимъ ствержаемъ сельце Бельмачовку, въ сотнѣ Ивангородской же найдуючоеся, для военной[а] помочи, до помененнаго хутора, позволяючи зъ онаго сельца отъ тяглыхъ людей до ласки войсковой всякое послушенство и повинность пречечонному отцу ректорови съ братіею отбирати: о якой волѣ нашой вѣдаючи, абы нихто зъ старшины войсковой и городовой ивангородской не важился найменшой отселѣ чинити въ завидованью того сельца перешкоды монастыреви Братскому и зъ него посланнымъ послушникомъ, а войтъ зъ мужиками онаго сельца, давныхъ опрочъ козаковъ, жебы неотмовне во всемъ послушенство отдавали, пильно упоминаемъ и приказуемъ.

Данъ въ Батуринѣ, априля 27 дня, 1692 року.

Зъвышъ менованный гетманъ, рукою власною[б].

[а] Так у тексті копії.

[б] Перед підписом зазначено "на подлинномъ подписано", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

Наприкінці зазначено: Съ подлиннымъ свидѣтельствовали учитель философіи іеромонахъ Кассіанъ, намѣстникъ іеромонахъ Іеронимъ.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – Спр. 220 П. – Арк. 64-64 зв. Копія.
Опубліковано: Памятники. – Т. 2. – С. 499-500. – № XXXIV.

№ 117

1692, травня 6. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підпорядкування переяславській ратуші міських цехів та про надання на ратушу помірного мита "відеркового" і "колодного"

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска За́порозкого гетманъ Іванъ Мазепа.

Пану полковникови переясловскому, всей старшинѣ полковой, сотникомъ, атаманови городовому, товариству и всѣмъ обывателемъ переясловскимъ ознаймуемъ, ижъ, будучи тутъ въ Батуринѣ, войтъ зъ мещанами переясловскій прекладалъ намъ, же въ городу Переясловлѣ здавна бывалъ такій звичай, же всѣ цехи до ратуша мѣского належали и въкупе съ мѣщанами повинность отбували, о которихъ привернене и теперъ просилъ насъ для подпори ратушнихъ расходовъ и для помочи громадской. Теди мы, склонившися до такое слушное его, войта переясловского зъ мещанами прозби, а уважаючи, же въ тимъ городѣ частокротне бываютъ наезди и хотячи, жебы ратушъ тамошній переясловскій могъ мѣти якій колвекъ достатокъ на тіе наезди и росходи, прилучаемъ подъ ратушное завѣдоване въ помочъ мещанамъ всѣ цехи, и всѣ тіе люде, которіе волними чинятся без слушности и вѣдома нашого, меновите цехъ ковалскій, цехъ музицкій, теслѣ, мелники, рибалки, тертичники и инніе, которие не суть въ козацкомъ реестрѣ, позволяючи оними войтови зъ мещанами вѣдать и ведлугъ слушности, а не отяжливе, зъ нихъ послушенство и повинность до ратуша отбирати. А тутъ же до ратуша надаемъ городовое помѣрное, то есть ведерковое и колодное, жебы хто колвекъ будетъ чавуномъ горѣлку, вѣдеркомъ медъ или якую рѣчь мѣрити, а в колодѣ четверикомъ, албо осмачкою, всякое збоже продавати, належній датокъ некому иншому, тилко до ратуша отдавалъ, въ чемъ въсемъ, абы якъ п. полковникъ, такъ нѣхто изъ старшины переясловской помененному войту з мещанами найменшой чинити не важился трудности и перешкоди, пилно упоминаемъ и приказуемъ. Позволяемъ однакъ по едному ремеснику виделити зъ цеху на свою дворовую вигоду п. полковникови, для того жебы вже иншихъ отъ ратуши ремесниковъ не отривано на работизну даремную; иншая засъ старшина не маетъ, а не ремесниковъ уволняти для себе, а нѣ тежъ за роботу свою кривдити недодаванемъ плати, овшемъ повинни такъ,

якъ надлежить, за свою роботу кождому ремесникови нагорожати слушною платою. О що все пилно упоминаемъ, подъ неласкою нашою.

Данъ въ Батуринѣ, 6 мая 1692 г.

Звишъменованній гетманъ, рукою власною[a].

Опубліковано: Мотыжинский архив. Акты Переяславского полка XVII-XVIII ст. – К. – 1890. – С. 135-136. – № 70.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 62. – Арк. 102-103. Копія.

№ 118

1692, травня 20. Батурин – Універсал Івана Мазепи про відправлення з військовим канцеляристом Григорієм Болдаківським плати у комонний полк Іллі Новицького

Іхъ ц*а*рского пресвѣ*т*лого в*е*ли*ч*ества Войска Запорозкого гетма*нъ* Іоанъ Мазепа.

Пану Ілли Новицкому по*л*ковникови комо*н*ному, асаулови, обозному, сотникови, атамано*м* курѣ*н*номъ и всему старшому и ме*н*шому того полку товари*ст*ву, доброго о*т* Г*осп*ода Б*о*га узичивши здоровя, ознаймуемъ, ижъ ховаючи мы ва*с* добри*х* моло*д*цовъ в нашо*й* незабве*н*ной ласце, а памятаючи тое, же и прошлого року плата доро*ч*ная не до*й*шла ва*м*, теперъ посилаемъ ва*с* те*м* всему по*л*ку, якъ за прошли*й* рокъ, такъ и за ни*н*ешни*й* нале*ж*ную годовую плату черезъ умис*л*ъного вис*л*аного нашого, п*а*на Григория Бо*л*дако*в*ского, канце*л*яристу во*й*скового. Которий кгди та*м* до вас у полкъ при*й*де*т* и по*д*лугъ указу нашого и давного постановленя, рее*ст*ровне ва*м* тую доро*ч*ную плату розда*ст*. Теди абисте в*аша* м*и*лос*т* вдячне о*т* на*с* оную при*й*мовали и старалися своими вѣрними слу*ж*бами в ко*ж*ди*х* оказия*х* за о*р*дона*н*сомъ на то*м*, такъ мона*р*хомъ свои*м*, и*х* ца*р*скому прес*в*ѣ*т*лому величеству, яко и намъ, реймe*н*тарови о*д*взычати, о тое пи*л*но жадаючи, Б*о*гу поручае*м* они*х*.

З Батурина, 20 мая, 1692.

Звишъ менова*н*ни*й* гетма*н*, рукою власною.

IР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 14788. – Арк. 234. Оригінал. Печатка військова.

---

[a] Нижче написано "съ копіи".

№ 119

1692, липня 19. Гадяч – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав військового товариша Кирила Дорофійовича на всі прибутки з його млина на річці Малечі та на відбирання повинностей від шести чоловік, що оселилися на його землі

Их царского пресвѣтлого величества Войска Запорозского гетман Іоан Мазепа.

Всей старшинѣ и чернѣ Войска их царского пресвѣтлого величества Запорожского и кому колвекъ о томъ вѣдати належатимет ознаймуемъ, иж суплѣковал до нас п. Кирило Дорофѣевичъ, товариш войсковий, прекладаючи, иж маетъ он купленую греблю, з млиномъ на рецѣ Малецѣ построенимъ, з лѣсомъ прозиваемим Яструбнимъ, сѣножатми и полемъ пахатнимъ и непахатнимъ межи селами Волокитиномъ и Ворголомъ найдуючуюся, а доложил и тое в суплицѣ своей, що при том помененомъ купленомъ млину поселилося человѣка з шест од часовъ давних для подкрѣпленя тоеи же греблѣ на его ж грунтах и просил на тие свои всѣ кгрунта купление и млин потвердителного унѣверсалу. Теди ми гетман, уваживши его п. Кирила слушную прозбу, видаемъ сей нашъ унѣверсал, которимъ, яко пречечоние кгрунта купление ствержаемъ, позволяючи ему п. Кирилу з млина того при части господарской и частъ войсковую розмѣровых приходячих пожитковъ спокойне заживати, такъ надаемъ ему моцъ, абы ж од тих людцовъ шести чоловѣка, поселившихся при мененной греблѣ на его ж кгрунтах, вшелякое послушенство одбырал до ласки войсковой, мѣти прето хочемъ и пилно варуемъ, абы нѣхто [з] старшини и чернѣ в заживанню тих вишпоменних кгрунтов и вибиранню розмѣровиx пожитков з млина, также и в отбѣранню повинности од поселившихся тамъ людцовъ ему п. Кирилу жодной и найменшой не чинил перешкоди.

Данъ в Гадячомъ, іюля 19, 1692 року.

Звишъменованний гетманъ, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 20256. – Арк. 2. Копія.

№ 120

1692, серпня 31. Табір під Пісками – Універсал Івана Мазепи про оренди в Гадяцькому полку

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорожскаго гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Объявляемъ симъ нашимъ универсаломъ господину полковнику гадицкому, старшинѣ полковой, обозному, судьѣ, писарю и ясауломъ, сотникомъ, атаманомъ

и всему товар[и]ству, войтомъ, бурмистромъ и всему поспольству въ городѣхъ, въ городкахъ и селахъ того полку обрѣтающимся. Дошло намъ вѣдать, что многіе въ полку вашемъ Гадицкомъ межъ чернію чинятца переговоры о арендахъ и о арендаряхъ, что дѣютца имъ досады и тягости, найпаче тѣмъ, что не позволяютъ имъ на крестины и на свадьбу выкурить ихъ своего хлѣба, или на сторонѣ купить вина, а хотя гдѣ будто и позволяютъ, однако всякъ долженъ давать арендарямъ или ихъ шафарямъ явки приносомъ денегъ, курей и овса, а на селахъ отъ привозу, или отъ продажи бочки пива; также и арендари и ихъ шафари вытягиваютъ вымышленной свой будто належащій платежъ, которой поступокъ, какъ познаваемъ, зѣло вамъ есть досаденъ. Вѣдаемъ мы, что изъ канцеляріи, въ нашихъ имяннихъ заказѣхъ и въ универсалѣхъ, написано то, чтобъ арендари и ихъ шафари такое насильство людемъ не дѣлали, паче же ко угожденію черни доложено есть, чтобъ на крестины и на свадьбы всякому вольно было выкурить, или на сторонѣ вдругъ купить дешевою цѣною, а того слова не доложено, чтобъ отъ того куренія вина, или отъ дружной покупки, явки или приносы какія, имѣли арендарямъ и ихъ шафаремъ доходить. А… …[а] брагу и медъ … … безъ препоны продав … … отъ которыхъ вольныхъ шинковъ не повинны шинкари арендаремъ никакой и на деньгу давать повинности. И есть ли арендари и ихъ шафари дерзаютъ брать отъ куренія вина на кре[с]тины и на свадьбы явки и дачи, и на селахъ отъ продажи бочки пива берутъ какой ни есть платежъ, то въ томъ поступаютъ они своевольно, безъ указу нашего гетманскаго, и такимъ поступкомъ удостоиваютца они у насъ наказанія; но по многой части въ томъ старшина винна, понеже не иному кому, только старшинѣ, стеречь належитъ, чтобъ сверхъ порядка належащаго, въ универсалѣхъ нашихъ именованнаго, къ отягченію черни ни что такое не дѣлали. И какъ похуляемъ старшинѣ такую лѣность и неосторожность, что имянной воли нашей не дозираютъ и такое отягченіе на чернь допущаютъ, такъ всѣмъ въголе[б] симъ универсаломъ нашимъ увѣщаемъ и въ слухъ всякому доносимъ, чтобъ отъ крестинъ и отъ свадебъ за куреніе вина, или за покупку, и за шинки винной ни какой явки, не токмо чеха, но ни денежки, арендаремъ и ихъ шафарямъ не давали, но что въ вольность положено, то безо всякихъ дачь дабы было вольно. Однако жъ, для порядку належащего, кто на свадьбу, или на крестины вино … [курить] будетъ, чтобъ объявилъ старшинѣ и арендарю. А понеже на сторонѣ покупать вино вдругъ по пятидесяти квартъ[в] только вольно, а меньши не вольно, и кто съ пятьдесятъ квартъ не сможетъ, то сорокъ, или тридцать, или двадцать, или десять квартъ на такіе брачные и крестинные дѣйства, также на род… … покупать… … и арендаремъ и шафарямъ въ такой продажѣ продавать вино кварту по двѣ копѣйки, а не больши того цѣною. Да и за то не меньши намъ приходитъ[ся] негодовати на старшину,

[а] Тут і далі лакуни з публікації.

[б] Так у тексті.

[в] В публікації написано "фартъ", напевне внаслідок помилкового перекладу московськими канцеляристами, відтак це слово передається як "кварта", таким яким воно є у всіх аналогічних універсалах українських гетьманів, крім того в деяких інших місцях тексту це слово було подано вірно.

что и того не досматривають, дабы въ арендахъ подмѣшеное и мѣрою умаленное не продовано было вино, которымъ образомъ нѣкоторые шинкари или шинкарки дерзають безбоязненной въ черни чинить обманъ, и въ томъ увѣщеваемъ, дабы былъ отъ старшины досмотръ, чтобъ квартою прямою вино простое, какъ дѣлаетца въ винокурнѣ, доброе непремѣнно было шинковано. А понеже въ нѣкоторыхъ мѣстѣхъ и прибыли съ арендъ, на общее добро исходящіе, невѣдомо куды и на какіе расходы обращаются, и о томъ хотя вѣдать, посылаемъ по городахъ всѣмъ полку Гадицкого имярекъ, приказавъ ему о томъ спросить урядовъ городовыхъ и намъ привести вѣдомость; того ради чрезъ того высланнаго и сей универсалъ нашъ всѣмъ оглашаемъ, дабы воля наша, въ немъ изображенная, была всѣмъ старшимъ и меншимъ вѣдома и непремѣнно соблюдена; о семъ увѣщавъ, желаемъ вамъ всѣмъ добраго отъ Господа Бога здоровья.

Данъ въ таборѣ подъ Песками, августа въ 31 день, 1692.

Да тутъ же вамъ всѣмъ, народу посполитому, хотя понаровить, обѣщаемъ, что мы, гетманъ, в будущіе лѣта аренды держати не похочемъ, найпаче когда о томъ будетъ монаршеской, ихъ царскаго пресвѣтлаго величества указъ; только нынѣ пусть до году и надлежащего сроку люди арендовые тѣхъ шинковъ арендовыхъ додержать безо всякой отъ васъ препоны, дабы число то, которое въ Скарбъ Войсковой дали, не пришло имъ въ потерю; а предъ докончаніемъ того году и сроку доложимъ о томъ великимъ государемъ нашимъ, да и старшиною войсковою помыслимъ и со всѣми вами обсылкою писемъ нашихъ посовѣтуемъ, откуду войску охотному… … на заплату, и на удовольствованіе расходовъ, войск[ов]іе собирать деньги.

Наприкінці зазначено: Сей столпъ во многихъ мѣстахъ сгнилъ.

Опубліковано: Источники Малороссійской исторіи, собранные Д.Н. Бантышемъ-Каменскимъ и изданные О. Бодянскимъ. – М. – 1859. – Ч. II. 1691-1722. – С. 8-9.

1693 рік

№ 121

***1693, січня 10. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про дозвіл
військовому товаришеві Івану Сулимі
зайняти греблю на річці Судості і побудувати млин***

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого всей старшинѣ и чернѣ, а особливе пану полковникови стародубовскому, старшинѣ его полковой, и кождому, кому о томъ вѣдати належитъ, ознаймуемъ, ижъ суплѣковалъ до насъ панъ Іванъ Сулима, товарищъ войсковой, просячи, абисмо ему дозволили ново заняти греблю на рѣчцѣ Судости, уверху млиновъ, на що показовалъ онъ намъ и свѣдотство жителей чаусовскихъ черезъ писмо вираженное, же тое новой заняте греблѣ ни чіимъ не будетъ перешкодою кгрунтомъ. А такъ мы, гетманъ, принявши его, п. Сулимину, прозбу, позволяемъ ему симъ листомъ нашымъ, такъ, на рѣчцѣ Судости, ново заняти греблю и на ней построити млинъ. Пилно однакъ варуемъ, жебы тое его занятіе греблѣ, млинамъ, сѣножатемъ и инимъ людскимъ кгрунтамъ отнюдь не было перепоною; хочемъ теды мѣти и приказуемъ, абы ему въ томъ нихто зъ старшины и чернѣ найменшое не чинилъ перешкоды й трудности.

Данъ въ Батуринѣ. Генваря 10, року 1693.

Звышъменованный гетманъ, рукою властною[a].

Опубліковано: Сулимовский архив. – К. – 1884. – С. 10-11. – № 11.

№ 121а

***1693, січня 12. –
Витяг з універсалу Івана Мазепи про підтвердження
прав Антонія Максимовича на грунти в Смолігівці***

Суплѣковалъ до насъ панъ Антоній Максимовичъ, жителъ кіево-печерскій, просячи подтвержателного унѣверсалу нашего на кгрунта купленние, поля, лѣси, сѣножати и дуброви, въ Любецкомъ уездѣ, на урочищи, Смолеговци

[a] Наприкінці зазначено “Съ копіи”.

прозиваемомъ, з килкома людми, тамъже въ Смолѣговци осаженимы, якіе то ему Антонию, тіе всѣ іменованние кгрунта отъ небожчика тестя его Стефана Отроховича, бывшого войта чернѣговского, суть лекгованы и въ вѣнѣ за его, Антона, женою отданы, съ купнимъ правомъ и ствержаючою монаршою іхъ царскаго пресвѣтлаго величества грамотою, теди мы, принявши у себе его, Антония, прозбу, подтвержаемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ до уживання спокойного тие всѣ вишей менованние, въ Любецкомъ уездѣ лежачие, кгрунта, яко то есть.

Опубліковано: Модзалевский В. Л. Малороссійскій родословникъ. – К. – 1912. – Т. III. – Л-О. – С. 301. В публікації має назву: "12 янв. 1693 г. получилъ слѣдующій универсалъ гетмана Мазепы".

№ 122

1693, березня 13. Батурин – Оборонний універсал Івана Мазепи Макошинському дівичому монастиреві на млин

И*х* ца*р*ского пресвѣтлого величе*ст*ва Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ си*м* наши*м* писа*н*емъ всѣ*й* старшинѣ и чернѣ Войска ихъ ца*р*ского пр*есв*ѣтлого величества Запорозкого и кому колвекъ о то*мъ* вѣдати на*д*лежатиметъ, и*ж* доносили намъ честная ігуменія и всѣ сестри м*о*на*с*ти*р*а дѣвичого Макоши*н*ского[170], же нѣкоторие люде чиня*т* и*м* перешкоды в пожи*т*кахъ кола ступного, якое и*м* при двохъ колахъ мучныхъ на греблѣ Хвесювско*й* еще о*т* антецессоровъ наши*х* естъ надано, а отъ насъ потве*р*жено. Теды мы, хотячи тое наши*х* а*н*теце*с*соровъ нада*н*е и наше потве*р*жене ненарушне заховати, пи*л*но черезъ си*й* нашъ унѣверсалъ приказуемъ, абы имъ нѣхто на то*й* греблѣ Хвесювско*й*, якъ в двохъ колахъ мучныхъ, такъ и в трете*м* ступномъ, якое здавна в ихъ естъ владзѣ, найменшое не чинилъ перешкоды, по*д* суровы*м* во*й*сковы*м* кара*н*емъ.

Данъ в Батуринѣ, марта 13, 1693 року.

Звишъменова*н*ни*й* гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: Унѣверсалъ Мазепинъ о колѣ ступномъ. 1693.

ЦДІАК України. – Ф. 152. – Оп. 1. – Спр. 15. Оригінал. Печатка військова.

№ 123

1693, квітня 25. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Лубенського Мгарського монастиря на подаровану Лісницькими половину Товстого лісу біля міста Шишак

Ихъ царского пресвѣтлого велич: Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Всей старшинѣ и чернѣ Войска их царского пресвѣтлого величества Запорозкого и кождому, кому бы колвекъ о том вѣдати належало, сим нашим ознаймуем оунѣверсалом. Иж показовал намъ превелебний в Богу господинъ отецъ Іпатий Горбачевский, ігуменъ монастира Мгарского Лубенского, даний себѣ и всей братіи записъ от велебной госпожи Екатерини Лесницкой и синовъ еи Данила, Дмитра и Івана Лесницких, в котором записѣ виражено, же лековала она, госпожа Лесницкая з синами своими помененними, вѣчними часи половину власного своего лѣсу, прозиваемого Товстого, ведле мѣста Шишаку[171] будучого, з сѣножатми на обытелъ святую Мгарского монастира, з особливой горливости своей ку тому мѣстцу святому, на богомоле за спасеніе свое, а якъ того лѣса половина ест у себе велика, и якими окопами обведена, виразне о томъ в записѣ мененномъ доложено. Просилъ прето он отецъ ігуменъ мгарский нашего собѣ на тую мененного лѣса половину стверженя. Мы теди гетманъ по его превелебного отца ігумена прозбѣ видаем сей нашъ унѣверсалъ, в которомъ стверджаючи тое на монастиръ Мгарский от госпожи Лесницкой половини лѣсу лековане, мѣти хочем и рейментарско варуем, абы жаденъ з старшини и черни войскових и посполитих людей и найменшой ему отцу ігумену мгарскому и всей братіи в владѣню мененной половини лѣсу преречоного не чинилъ кривди и долегливости, то ест жебы нѣхто не важился оного лѣсу пустошити, под срокгим каранемъ войсковим, пилно и повторе варуемъ.

Данъ в Батуринѣ, априля 25, 1693 року.

Звишъменованний гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 127. – Арк. 63 зв.-64. Копія, має назву "Гетмана Іоана Мазепи на байракъ Товстий унѣверсал потвердителний".

Там само. – Ф. КМФ. – 9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 133. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "в подлинномъ таковъ подписъ", після підпису у колі написано "мѣсто печати рейментарской".

№ 124

1693, травня 14. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання на війтівський уряд чернігівському війтові Йосифу Іовлевичу половини прибутків з Яхимівського млина

Іхъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ н*а*шимъ писанемъ всей старшинѣ і чернѣ Войска іхъ царского пресвѣтлого величества Запорозкого, а особливе п*а*ну полковникови чернѣговскому, старшинѣ полковой, сотникомъ, атаманомъ и кождому кому колвекъ о томъ вѣдати належит: ижъ супликовалъ до насъ п: Іосифъ Іовлевичъ, войтъ чернѣговскій, просячи собѣ нашого рейментарского респекту ласкаво, жебы моглъ млина, слывучого Яхимовского под Чернѣговомъ на рецѣ Бѣлоусѣ стоячого, части войсковое розмѣровыхъ пожитко*в* заживати, а докладалъ в суплѣцѣ своей тое, же и прешлии небожчики войты чернѣговские Григорій Яхимовичъ и Степанъ Отрохович тыхъ розмѣровыхъ приходовъ за бывши*х* гетмановъ антецессоровъ н*а*шыхъ о*т*толя уживали. Мы теды вѣдаючи тое, же видалисмо унѣве*р*салъ н*а*шъ гетманскій овдовѣлой п: Отроховичовой, бывшой войтовой, на всѣ пожитки з того млина припадаючие, злецилисмо были п*а*ну полковникови чернѣговско*му* в той мѣре розыскъ учинити, з якого показалося такъ, ижъ перед тимъ з оного млина Яхимовского до ратуша чернѣговского пожитки частей войсковыхъ арендовимъ способомъ отбирано, а потомъ тыи части войсковыи надани зостали на урядъ войтовства чернѣговского, а не на самого особу, зачымъ мы гетманъ позволяемъ ему п: Іосифу Іевлевичу, войтови че*р*нѣговскому, на урядъ войтовскій з пречоного млина Яхимовско*го* половину розмѣровыхъ пожитковъ отбѣрати, а другою половиною п: Отроховичовая, яко господарскою пови*н*на контентоватися, в чомъ абы ему п: войтови ни о*т* кого зъ старшихъ и меншыхъ не дѣялася жадная перешкода, мѣти хочемъ и приказуемъ, а яко тыи розмѣрови приходи маютъ по половинѣ дѣлиты, такъ и гребля оную помене*н*ныи особи п: войтъ і п: Отроховичовая повини гатити с полною своею працею, тое тутже всемъ унѣверсаломъ нашимъ докладаемъ.

Данъ в Батуринѣ, [мая 14][а], 1693 году.

Звишменованій гетманъ, рукою власною[б].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 54497 (13). – Арк. 95 зв. – 96. Копія, містить лише рік видання.

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 2327. – Арк. 37 зв.-38. Копія з датою 14. 05. 1693.

[а] Вставка в дужках за копією – ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 2327. – Арк. 37 зв.-38. Копія.

[б] Перед підписом зазначено: "в подлѣнно*го* подписъ тако*в*", після підпису написано: "в подлинно*го* унѣверсалѣ войсковая печа*т*".

№ 125

1693, червня 19. Батурин – Універсал Івана Мазепи Київському Братському монастиреві на захист від пустошення монастирських лісів біля Карпилівки, Косачівки і Виповзова

Ихъ ц*арско*го пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ихъ же ц*арско*го пр*ес*вѣтлого величества Войска Запорозкого по[лковни]кови киевскому, старшинѣ полковой, сотникомъ, атамано*м* з[о всѣмъ това]риствомъ, войтомъ з посполствомъ и кождому, кому колвекъ вѣдати належитъ, симъ н*а*шимъ ознаймуемъ писанемъ. [...] тутъ у нас о*т*цеве законники монастира Братцкого [...] прекладали намъ, же ихъ монастирскимъ лѣсамъ около [...] Карпиловки и селъ Косачовки и Выповзна, маетности и [...] чимъ великие дѣютъся шкоды о*т* околичныхъ жителей, такъ безъ ощадку ихъ пустоша*т*, в чомъ просили н*а*шего реиментарского засту*п*леня. Зачимъ приказуемъ пилно симъ н*а*шимъ унѣверсаломъ, абы жаденъ з старшини и чернѣ, и из [пос]политихъ людей, в тии лѣси вежджати, и внѣвецъ ихъ пустошити не важилъся, а хто бы зхотѣлъ собѣ в оной пущи на по*т*ребу дворовую якого способного дерева вирубати, такови*й* повиненъ на тое законниковъ монастира Бра*т*цкого просити позволеня, якого они ему не о*т*мовятъ, абы слу*ш*ное быти окажетъся.

Да*н* в Батуринѣ, юня 19, рок 1693.

Звишъ менова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

На арк. 2 зв. написано: універсал гетманскій на об*о*рону пущи Карпиловской. 1693. Запрещеніе Карпиловской пущи пустошить.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – 216 Д. – № 24. – Арк. 2. Оригінал, пошкоджений. Печатка військова.

№ 126

1693, жовтня 2. Батурин – Наказ Івана Мазепи лубенському полковнику скасувати в полку воєнні приготування з огляду на зникнення небезпеки ворожого нападу

Мой ласкавый пріятелю, пане полковнику лубенскій!

По вѣдомостяхъ, якіе насъ передъ симъ зъ Запорожья были зайшли о приходѣ непріятельскомъ бесурманскомъ подъ городи краю Малороссійского побережья, любосмо были и заслали такій вашей милости указъ нашъ, абысь сотенъ всѣхъ полку своего товариство до себе скуплялъ, и велѣлъ онимъ во

вшелякіе военные приспособлятися запасы: однакъ, кгды теперь свѣжо зъ того боку Днѣпра певную такую повзялисмо вѣдомость, же тіе же пріятели, якіе подъ городи тутейшіе намѣрили были свой приходъ, не вѣдать для чего пришовши подъ Ставища[172], завзяли свой трактъ въ сторону полскую, яко бы на Волынь, а Нурадинъ солтанъ зъ Крыму зъ своими ордами въ тожъ, побывавши подъ городами слободскими, вернулся до своихъ назадъ поганскихъ жилищъ. Яко теды уже по такой вѣдомости ихъ тутъ подъ городи малороссійскіе украинные не сподѣватися непріятельского приходу, такъ симъ листомъ нашимъ зъ умыслу вашей милости засылаючи, прекладаемъ, абысь, по отобраню оного, скупленіе полку своего сотнѣ роспустили по ихъ домовкахъ, ховаючи товариство на иншую военную впередъ потребу. Тое вашей милости наменивши, ему жъ засылаемъ зичливое наше рейментарское поздоровленье.

Зъ Батурина, октоврія 3[a] дня, року 1693.

Вашей милости зычливый пріятель Иванъ Мазепа, гетманъ войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкого.

Нижче зазначено: Современный спискъ съ подлиннаго акта писанъ на полулистѣ. На обороте отмѣчено: копія зъ листу панского слово въ слово переписана.

Изъ коллекціи Малороссійскихъ актовъ (Ms. Отд. II, л. 18), доставленныхъ въ Археографическую Коммиссію придворнымъ протоіереемъ Наумовымъ.

Опубліковано: Стороженки. Фамильный архивъ. – К. – 1908. – Т. VI. – С. 568. – № 501. Передрук з АЗР. – Т. 5.

№ 127

1693, листопада 16. Ропськ – Універсал Івана Мазепи про дозвіл генеральному осавулу Андрію Гамалії, стародубському полковникові Михайлові Міклашевському та стародубському війту Спиридонові Шираю побудувати поташні буди

Пресвѣтлѣйших и державнѣйших великих государей, их царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Ознаймуем симъ нашим унѣверсаломъ кождому, кому бы колвекъ о том вѣдати належало: иж позволилисмо пану Андрею Гамалѣи[173], асауловѣ нашому войсковому енералному, пану Михайлу Миклашевскому, полковникови стародубовскому, и п. Спиридону Шираеви, войтови тамошному в краях полку Стародубовского стародубовскому, на одномъ мѣстцу межи Мглиномъ[174] и Почеповомъ[175], обискавши в пущах способніе на тое положеня, завести буды и робити в нихъ поташъ, албо смалчугу, в томъ теды абы онимъ нѣхто не чинилъ

---

[a] В заголовку публікації датовано 2 жовтня, так само як і в АЗР.

перешкоди. Пи*л*не симъ наши*м* виразнимъ унѣверсаломъ варуемъ. О*д*накъ и тое докладаемъ, абы ж о*т* будь онихъ нѣкому з обивателей по*л*ку Стародубо*в*ского в власнихъ ихъ грунтахъ жадное не наносилося утиснене.

Данъ в Ропску, ноев*р*: 16. Року 1693.

Звышъменованны*й* гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 18683. – Арк. 63-63 зв. Копія.

№ 128

1693, листопада 28. Батурин – Універсал Івана Мазепи про заборону обивателям, що проживають між Десною і Сеймом, брати деревину в борах та лісах біля Новгородка, належних Чернігівській архієпископії

Іхъ ц*а*рского пресвѣтлого величества Войска Запоро*з*кого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Всѣмъ вобецъ и кождому зособна обывателе*мъ*, межи Десною и Сеймомъ найдуючимъся, ознаймуемъ. Ижъ по пасти*р*скомъ ясне в Б*о*гу преосвященного, его милости господина о*т*ца Феодосія Углицкого, архиепископа чернѣговского и новгородского, предложенню, зрозумѣвши и уваживши, же боры и лѣсы по томъ боку рѣчкы Белицы о*т* Новгородка[176], албо о*т* села Шатри*ш*чъ до посессии его пасти*р*ской милости належат; приказуемъ пилно симъ листомъ нашимъ, абы жаденъ з околичны*х* жителей мѣскихъ и сѣлскихъ в оные вежджати, и дерева и дровъ вывозити, не важилъся по*д* срокгимъ караннемъ войсковымъ.

Данъ в Батуринѣ, ноеврия: 28. Року 1693.

Звишъ менова*н*ни*й* гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: Листъ оборо*н*ны*й* на лѣсы и боры за рѣчкою Белицею будучыи.

Іншим почерком додано: унѣверсалъ гетмана Мазепи на бори и лѣси по томъ боку рѣчки Белицѣ катедралніе.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 146. Оригінал. Печатка військова.
ІР НБУВ. – Ф. 40. – Спр. 782. – Арк. 1. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено “в подленного подписъ таковъ”, після підпису у колі написано “мѣсто печати”.

№ 129

1693, листопада 29. Батурин – Універсал Івана Мазепи про повернення до послушенства Леонтію Полуботку громад сіл, володіння якими він раніше був позбавлений

[Іхъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Всѣмъ вобецъ и кождому зособна][a], а именно вам, войтом и всем громадам сел тих, которые по грамотах государских и универсалах наших п. Леонтий Полуботок в своей области и в полной державе мел, ознаймуем, иж любо он п. Леонтий Полуботок, взглядом певной уразы нашой, якая нас от него часу певного долегала, от тих сел по указу монаршому и нашому повелено был отдален и отчужден, теды кгды теперъ оного п. Леонтия Полуботка до своей мы ласки рейментарской знову принялисмо и его ховати зуполне обецуем в потомные часы, прето вам всем войтом и громадом его сел всех, под его властю и державою будучих, пилне приказуем, жебысте его п. Леонтия Полуботка, за власного своего пана и державцу узнавши, всякое ему першое послушенство и повиновение неогудное и нелениво, а поготовью во всем неотмовное чинили, отдавали и цале помнили свою от вас же ему приличную повинность и данину, яко власному своему пану, приходячую, в том вам мененным войтом и громадам его сел нашу таковую волю рейментарскую неотменную виразивши, и жеби над оную намней иначей не было, сурово приказуючи, жебы нашои ж воли такой гетманской в том нихто из старшины войсковой и посполитой нарушати и наражати не смел и не важился, пилно, пилно и строкго сим универсалом нашим варуем.

[Данъ в Батуринѣ, ноеврия: 29. Року 1693.

Звишъ менова*н*ний гетма*н*, рукою власною].

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 63. – Арк. 73. Копія, має заголовок "1693 г. ноября 29, из Батурина. Начало обычное, а далее:".

№ 130

1693, листопада 30. Батурин – Універсал Івана Мазепи про права колишнього коропівського сотника Тихона Довгелі на слобідку Царівку з млином та на Сохачівський хутір

Іхъ ца*р*ского пресвѣтлого в*е*ли*че*ства Войска Запоро*ж*ского гетманъ Іоанъ Мазепа.

---

[a] Інтитуляція, частина інскрипції, дата та підпис подані в реконструкції за формою універсала від 28 листопада 1693 року.

Вамъ сотниковѣ короповскому, атамановѣ, войтовѣ, и всѣмъ обывателямъ тамошнымъ, ознаймуемъ симъ н*а*шимъ унѣверсало*мъ*, ижъ мы в непремѣнной ласце н*а*шей маючи п*а*на Тихона Довгеля[177], бывшаго сотныка короповского, заховуемъ при не*мъ* слобо*д*ку, називаемую Царевку, под которою и млинъ его *ж* п. Довгелѣ, прозиваемый Гвынтовческый, стоитъ, теди вамъ, жителемъ царовски*мъ*, пилно приказуе*мъ*, абысте п. Тихону Довгелѣ належитое о*т*давали послушенс*т*во и в свое*й* пови*н*ности найдуючися не були ему спречними. А любо на усило*въ*ное прошеніе ва*с* всѣхъ обывателей короповски*х* позволилис*мо* з села Сохачо*въ* роковую повынно*ст* вамъ вибырати и до далшо*й* волѣ н*а*шой, тихъ людей сохачовскихъ мѣти в послуше*н*ствѣ до ратуши мѣско*й*, о*д*накъ варуемъ пи*л*но, абы при хуторѣ своемъ, та*мъ*же в Сохачахъ будучо*мъ*, якъ кгру*н*та купленніе, такъ на плитахъ[a] дрова і иніе рѣчи придбаліе, п*а*нъ Тихонъ Довгеля без жа*д*но*й* перепоны мо*г*лъ мѣти в спокойномъ заживанню и вла*д*ѣнію.

Данъ в Батуринѣ, ноевріа 30, 1693 року.

Звышменованний гетманъ, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 1038. – Арк. 9. Копія.
Там само. – Арк. 11. Копія.

№ 131

1693, грудня 6. Батурин – Наказ Івана Мазепи пані Семеновій повернути козаку Ярмолі Нагорному коней та не заважати відбувати козацьку службу і користуватися козацькими правами

Моя ласковая пане Семеновая.

Занесл перед нас скаргу свою Ярмола Нагорний, козак и жител семионовский, прекладаючи, же, яко дед его и отец войсковую отбували козацко нелениво службу, а в. м[илость] будто, его потягаючи до подданства, велела взяти у его двое коней. В чом просил он Ярмола нашого себе рейментарского заступлениа, теды мы, по его прозбе и жалобе пишем сей лист наш до в. м*ило*сти, жадаючи, абыст если так ест, як он Ярмола тут нам предложил, что его дед, и отец его, козаковували, и он туюж военную, горячою охотою, мислитъ отправовати службу, велела коне взятие ему Ярмоле привернути и не боронити козацко служити, и волностей, так як и иншие товаришы войсковые, заживати. Тое наменивши, зычим в. м*ило*сти доброго здоровя.

З Батурина, декаврия 6 д[ня], 1693 року.

В. м*ило*сти зичливый Иван Мазепа, гетман, рукою власною.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 62. – Арк. 179. Копія.
Опубліковано: Труды Черниговского Предварит. Комитета. – Чернігів. – 1908. – С. 48-49.

---

[a] Так у тексті копії.

1694 рік

№ 132

1694, лютого 1. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження дозволів київського митрополита та чернігівських архієпископів ченцям Можнєвському і Щирському відновити під Любечем для чернецького життя печеру Антонія Печерського

Ихъ ца*р*ского пресвѣтлого в*е*ли*ч*ества Войска Запорозкого гетманъ Іванъ Мазепа.

Ознаймуе*м* симъ н*а*шы*мъ* писане*м* всей старшинѣ и чернѣ Войска и*х* ца*р*ского пресвѣтлого в*е*ли*ч*ества Запорозкого, а особливо п*а*ну по*л*ковникови че*р*нѣговско*му*, ста*р*шинѣ полково*й*, сотникови любецкому и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належи*т*: ижъ видячи мы гетманъ писма пасты*р*ские ясне в Б*о*гу преосвяще*н*ного его м*и*лости г*осподи*на о*т*ца Ва*р*лаама Ясинского, митрополиты киевского, ясне в Б*о*гу преосвяще*н*ного блаже*н*ное памяти небо*ж*чика о*т*ца Лазара Барановича, также и ясне в Б*о*гу преосвяще*н*ного его м*и*лости г*осподи*на о*т*ца Феодосія Углицкого, архиеп*иск*оповъ че*р*нѣговскихъ, выражаючие в собѣ а*р*хиерейское бл*агословен*іе, даное че*ст*ны*м* отца*м*, іеродіакону Іонѣ Можневскому и монаху Иннок*е*нтію Щи*р*скому на иноческое уедине*н*ное житіе, якое маю*т* оны поблизу города Любеча[178], и трудолюбіе*м* свои*м* устрояю*т* та*м* пеще*р*ное дѣло, где препо*до*бнаго о*т*ца н*а*шего Антонія Пече*р*ского пещера прежни*х* вѣковъ бывала, стве*р*жаемъ тое симъ унѣве*р*саломъ н*а*шымъ, позволяючи оны*м* при то*м* пусти*н*ножите*л*но*м* мѣстцу коло побо*ж*ного своего умыслу мешкати. В чом же абы имъ ни о*т* кого не дѣялася перешкода, мѣти хоче*м* и приказуе*м*. А яко оны пречечоныи иноки, при свое*м* безмовно*м* зако*н*ничо*м* житии през обѣщали жадныхъ и найме*н*шы*х* кгру*н*[то]*в* людскихъ, в околичности тамошней будучи*х*, о*б*нимати и по*д* себе го*р*нути, такъ оныі гетманъ пи*л*но варуемъ того, абы ка*ж*дому з жителе*й* любецкихъ и околичныхъ селянъ, хто якие колвекъ кгрунта и угодіа свои там мае*т*, во*л*но было оныхъ бе*з* найменшое о*т* они*х* зако*н*никовъ тру*д*ности и кривды заживати.

Данъ в Батуринѣ, фсвруаріа 1. Року 1694.

Звишъменова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: унѣве*р*салъ гетманский, позволяючий і похваляючий копане пещери.

ЦДІАК України. – Ф. 151. – Оп. 1. – Спр. 14. Оригінал. Печатка військова.

№ 133

1694, березня 23. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав значного військового товариша Микити Якимовича на куплений ним хутір

Пресвѣтлѣйшаго [и] державнѣйшаго великого г*осуда*ря, его[а] царского священнѣйшого[б] величества Войска Запорожскаго обоихъ сторонъ Днѣпра гетман Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ сѣмъ нашимъ универсаломъ всѣмъ, кому колвекъ о семъ вѣдать надлежитъ, меновите пану полковнику стародубовскому изъ старшиною, а особливо сотнику стародубовскому зъ урядомъ, ижъ вышедши изъ Польши шляхтичъ Никита Екимовичъ, знатный товаришъ нашъ войсковый, чрезъ суплику свою просилъ стверженья купленнаго имъ хутора близъ рѣчки Снови съ населенными имъ четирма двориками людей; мы теды гетманъ, респектуючи впредъ до услугъ войсковыхъ, той хуторокъ ему, пану Екимовичу, ствержаемъ; вѣдаючи прето вся старшина полковая, абы нихто во владѣнью тымъ хуторомъ ему, пану Екимовичу, абы не важились жадной найменшой перешкоды чинити, пилно жадаемъ и рейментарско приказуемъ.

Данъ въ Батуринѣ, 1694 года, марта 23 дня.

Звышъ менованный гетманъ, рукою власною[в].

ІР НБУВ. – Ф.2. – Спр. 27562. – Арк. 5. Копія.

№ 133а

1694, квітня 10. – Витяг з універсалу Івана Мазепи про дозвіл генеральному писарю Василю Кочубею осадити хутір на річці Улиці

Респектуючи мы, рейментаръ на значные и працовитые въ Войску ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкомъ заслуги и въ дѣлехъ писарскихъ

[а] Так у тексті, можлива дата у копії помилкова, оскільки мало б бути “ихъ”.

[б] Так у тексті копії.

[в] Перед підписом зазначено: “на подлѣнномъ тако”, після підпису написано “М. П.”, “Арх. Черн. Дв. Деп. Собр., д. № 4876, л. 33 об.”.

уставичные труды пана Василія Кочубея, писара войскового енералного, надаемо ему ку потребе и выгоде господарской мѣйсце въ уезде Новгородскомъ, на рѣчце Улицѣ[179], к границам Трубецким, на заняте хутора для доволности дровъ, где позволяемъ ему жъ, пану писарови енералному, тотъ хуторъ осадою людей устроити, яко того будетъ вытягати потреба.

Опубліковано: Модзалевский В. Л. Малороссійскій родословникъ. – К. – 1910. – Т. II. – Е-К. – С. 526. В публікації має назву: “10 апрѣля 1694 г. получилъ универсалъ гетмана Мазепы:”.

№ 134

1694, квітня 28. Батурин – Універсал Мазепи про підтвердження прав лохвицького протопопа Петра Імшанецького на млин-вешняк у селі Пісках

Іхъ ца*р*ского пр*ес*вѣтлого величества Во*й*ска Запоро*з*кого гетма*н* Іванъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ всѣмъ, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, особливе п*а*ну полковникови лубенско*му*. И*ж* пречестны*й* о*те*цъ Петро Імшанецкий, протопопа лохвицкий, презе*н*товалъ чере*з* свою суплѣку намъ тое: же купилъ млынъ вешнякъ в селѣ Пѣскахъ по*д* мѣстомъ Лохвицею зветшилий и тепе*р* своимъ власнимъ коштомъ реставровавъ оны*й*, и построилъ тамъ о тро*х* колахъ, якъ бы совершенно можетъ з оны*х* себѣ мѣти пожитокъ, просилъ теды онъ пречестный о*те*цъ Імшанецкий, нашого гетманского на тотъ млинъ себѣ потве*р*женя. Зачимъ мы, давши тому его прошенію у себе мѣстце, якъ стве*р*жаемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ тотъ его млынъ, так и позволяемъ з него *ж* всякіи пожитки розмѣровые, то естъ господа*р*скую и войсковую часть ему о*т*цу Імшанецкому до ласки нашой войсковой о*т*бирати. Вѣдаючи теды о таково*й* волѣ нашой гетманской, абы нихто в томъ о*т*бираню з того млына всякихъ пожитковъ, ему, пречестному о*т*цу протопопѣ лохвицко*му* жадно*й* не важилься чинити перепоны и тру*д*ности, симъ нашимъ унѣверсало*м* варуемъ и приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, априля 28, 1694 року.

Звышъименова*н*ный гетма*н*, рукою власною.

На арк.2 написано: унѣверсалъ на млинъ пѣсковский.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 26027. – Арк.14-15. Оригінал. Печатка військова.
Там само. – Ф. 1. – Спр. 58065. – Арк. 1. Копія.

№ 134а

1694, червня 21. Батурин – Універсал Івана Мазепи жителям села Устя щодо виконання повинностей на користь призренського митрополита Никодима згідно розпоряджень залишеної ним особи

Вам атаманови и всему товариству, войтови и всему посполству села Устя, сим нашим универсалом ознаймуемъ, иж, яко тут всегда при боку нашом в Батурини жіючему ясне в Богу преосвящен[ному] его мил[ости] г[осподи]ну о[тцу] Никодыму, митрополиту призринскому, надалисмо село тое Устье в область, и всякіе послушенства и повинности з тяглых людей одбирати позволилысмо, так и тепер, кгды его милость одъизжает в Киев по своих певных дилах, сым листом нашым засылаючи вас, приказуем, абысте тяглые люде, тому кого его м[илос]ть на своем мистцу в дворци оставыть, всякое послушенство и повынность роковую, якая колвек належыт, оддавали.

ІР НБУВ. – Ф. І. – Спр. 57488. – Арк. 109. Копія.

№ 135

1694, червня 13. Батурин – Наказ Івана Мазепи про обов'язок сарської, крутківської та петрівської громад ремонтувати військову Сарську греблю, на річці Пслі

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозского гетманъ Іванъ Мазепа.

Вамъ атаманамъ сарскому, кротковскому и петровскому зъ товариствомъ, такожъ и войтамъ сѣлъ тыхъ же зъ посполствомъ, сымъ нашимъ писанемъ сурово приказуемъ, абисте подлугъ давнихъ обыкновений войсковую нашу Сарскую, на Пслѣ будучую, съполнымъ шарваркомъ, гатили греблю; а если бы такъ, подлугъ сего унѣверсалу нашего, досить волѣ нашой не сталося, теды не тилко вы атаманя и войти зъ тамошными жителями сурового не уйдете караня, але и державци ваши подъ великую нашу гетманскую подпадутъ неласку и овое жъ каране, абы такъ, а неиначе было, и повторе пилно приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, июня 13 дня, 1694 року.

Звышъменованный гетманъ, рукою власною.

Опубліковано: Черниговские Губернские вѣдомости. – 1858. – Матеріалы для истории Южной Руси. – № 14.

Яковлєва Т. Г. "Археграфічний щорічник". – Т. 11/12. – К. – 2004. – Документы Гетманщины из собраний санкт-петербургских архивов. – С. 329-343.

№ 136

1694, липня 17. Батурин – Дарчий лист Івана Мазепи про надання двох млинів Чернігівській архієпископії

Я, нижей подписанный, ознаймую симъ моимъ записомъ кождому, [кому] о томъ вѣдати належит, тепер и на потомъ будучимъ, ижъ маючи я попеченіе о душѣ моей, тепер за живота моего з доброй волѣ и здорового розмислу власніи мои кгрунта, именно два млины на рѣчцѣ Белицѣ межи Глуховскимъ и Новгородскимъ уиздами, власнимъ моимъ коштомъ построенные, надаю й лекгую вѣчне до престола архіепископіи Чернѣговской, поневаж и рѣчки тоей берегъ одинъ подлугъ границъ нынѣшныхъ до архіепископіи, а другій до войсковой области належит.

Якое то мое надане и ліекгація мает быти в поссесію пастирского престола одобрана по моей смерти. Мѣти теды хочу, жадаю й пилно варую, абы в обнятю и владѣніи тыхъ млыновъ пастыревѣ его милости на томъ престолѣ сѣдячому, и его намѣстникомъ, а потомъ сукцессоромъ нихто, яко з кревных моихъ близких и далеких, такъ и з войсковыхъ старших и менших людей, найменшой не чинилъ перешкоды. Для чого сей мой записъ крѣпко стверджаючи, власною рукою моею подписалемъ, и печат войсковую росказалемъ на немъ притиснути.

Данъ в Батуринѣ, іюля семогонадцят, тысяча шестсотъ девятдесят четвертого року.

Іоанъ Мазепа, гетманъ Войска их цар: прес: велич: Запорожс:[a]

ІР НБУВ. – Ф.1. – Спр. 56258. – Арк. 41. Копія.

№ 137

1694, липня 31. Батурин – Універсал Івана Мазепи Київському Михайлівському монастиреві про звільнення монастирських людей, поселених біля села Вигурівщини, від військових повинностей і податків

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іванъ Мазепа.

Ознаймуем сым нашым унѣверсалом кождому, кому о том вѣдати належит, а особливе пану полковникови киевскому, сотникови тамошнему, также войтови зо всѣми майстратовими тамошними. Ижъ донеслъ нам превелебный в Богу господинъ отецъ Силвестръ Головчиц, ігуменъ михайловский киевский, же купилъ онъ часть землѣ близко маетности манастира своего села Викгуровщини, на которой части землѣ осадѣвъ килка человѣка волоских людей, и просилъ нас,

[a] Наприкінці зазначено: “мѣстце печати рейментарской”.

абысмо уво*л*нили ты*х* его людей *от* подачокъ и всяки*х* войсковы*х* повин*н*остей. Теды мы, гетманъ, принявши тое его *от*ца ігуменово прошеніе, дае*м* ему се*й* нашъ оборонни*й* унѣве*р*салъ, чере*з* который мѣти хоче*м* и приказуе*м*, абы нихто з ста*р*шини и че*р*нѣ не важи*л*ся потягати ты*х* его волоски*х* людей до во*й*сковы*х* подачокъ и до жадны*х* повинносте*й*.

Данъ в Батуринѣ, іюля 31. Року 1694.

Звишъ менова*н*ни*й* гетма*н*, рукою власною.

На арк. 2 зв. написано: унѣверсалъ оборо*н*ний людей на футорѣ Ризищином, гетмана Мазепи 1694, іюля 31, и вволности [от] всяких податей воинъскихъ людий вновъ поселенны*х*.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – 216 П. – № 48. Оригінал. Печатка військова.

№ 138

*1694, липня 31. Батурин –
Наказ Івана Мазепи переяславському полковникові щодо покарання козаків Переяславського полку, які завдають збитки Київському Межигірському монастиреві в його володіннях, розташованих на території полку*

И*х* ца*р*ского пресвѣтлого в*е*ли*ч*ества Во*й*ска Запорозского гетманъ Іоанъ Мазепа.

П*а*не по*лъ*ковнику переяславски*й*, доноси*л* намъ превелебны*й* в Б*о*гу господи*нъ* отецъ Феодосий Васковски*й*, игуменъ м*о*н*а*сти*р*а Межиго*р*ского, з братіею жало*с*тне прекладаючи, ижъ в кгру*н*тахъ ихъ м*о*н*а*сти*р*скихъ, едныхъ наданы*х*, а други*х* и купленыхъ, в полку в. м*ило*сти лежачи*х*, дѣ*е*тся имъ о*т* полчанъ вашихъ кривда и долегливос*ть*. Яко теды тое недобре дѣется, ижъ во власномъ свое*мъ* оны о*т*цеве межигорскіе, узнаю*т* обиду, такъ черезъ сей унѣверсалъ нашъ реимента*р*ско вару*е*мъ, абы нѣхто жадны*х* имъ в ихъ власнихъ кгрунта*х* не важи*л*ся задавати трудности и чинити кривды. А ту*т*же и в. м*ило*с*ти п*а*не полковнику пилно приказуемъ, жебыс, если коли на кого з полчанъ вашихъ доведутся тие кривды, нео*т*волочную чинилъ оны*мъ* о*т*цомъ межигорскимъ з таково*го* справедливос*ть*.

Данъ в Батуринѣ, іюля 31 *д*[ня], 1694 року.

Звишъменова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: о*т* его м*и*л: п*а*на гетмана Мазепи до его м*и*л: п*а*на по*л*ковника переясловского в справе о кривда*х* в кгрунта*х* переяславски*х* о*т* по*л*чанъ. 1694, іюля 31.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 138. Фотокопія з оригіналу.

№ 139

1694, серпня 10. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання Андрію Лизогубу села Стара Почепина та про підтвердження його прав на млин на річці Кості

Пресвѣтлѣйших и державнѣйших великих государей, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуем сим нашим унѣверсалом всей старшини и черни Войска их царского пресвѣтлого величества Запорозкого, и кождому, кому би колвекъ о том вѣдати надлежало, ижъ мѣючи мы гетман по милости всемогущаго Бога и монаршой ихъ царского пресвѣтлого величества властъ всякии в Малой России устроевати порадки, респектом пана Михайла Миклашевского, полковника стародубовского, значних в Войску Запорозкомъ услугъ, також и Евфиміа Лизогуба, хорунжого войскового енералного, зятеви его пана полковника стародубовского, синови пана хорунжого енералного, пану Андрею Лизогубови, видячи и в оном самом до тихже войсковихъ услугъ способность, надаем село Старое Почепина в уездѣ Почеповском лежачое, также и млин на рецѣ Кости о трох колах стоючий, суммою грошей пана полковника помененного куплений, ствержаем, позволяючи ему, яко оное село мѣти в своей державѣ, и з посполитих людей, кромѣ козаковъ, вшелякое належитое отбирати послушенство, такъ и з млина оного приходячих вшеляких розмерових пожитковъ, о чом то ест при господарской части и част войсковую на свой отбирати пожиток, в яком того села заживанню и в отбиранню з млина пререченного приходячих розмерових пожитков, абы нѣхто з старшини и чернѣ тепер и на потом будучие часы жадной и найменшой не важился чинити перешкоды, трудности и долегливости, мѣти хочемъ и рейментарско варуем.

Дан в Батуринѣ, августа 10, 1694 году.

Звишъменованний гетман, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 20257. – Арк. 1. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "У подлинного унѣверсалу при печати войсковой подпис руки подлинной".

№ 139а

1694, вересня 15. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав значного військового товариша Семена Ялинського на млин, на річці Білоус

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ государей, ихъ царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорожского гетманъ Иванъ Мазепа.

Всѣмъ вобецъ и каждому зъособно, кому о томъ вѣдати надлежитъ, а именно пану полковнику черниговскому, старшинѣ полковой, сотникамъ, атаманамъ городовимъ и всему старшому и меншому товариству, такъже войтови черниговскому, бурмистромъ и всѣмъ мѣщанамъ тамошнимъ, и всѣмъ обивателямъ полку Черниговского ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ, ижъ панъ Семенъ Ялинскій, товаришъ войсковій значній, а обиватель черниговскій, презентовалъ намъ поважное право святой памяти ясне въ Богу преосвященного господина отця Лазаря Барановича, архіепископа черниговскаго и новгородскаго, собѣ на млинъ бѣлоускій, прозиваемій Старій, на рецѣ Бѣлоусѣ о двухъ колахъ мучнихъ, а третомъ ступном, стоячіи, за многолѣтніе услуги, праци и кошти пороненние, отъ его жъ преосвященного архіепископа черниговскаго въ вѣчную область и державу пущеніи, данное, и просилъ насъ о тое, абисмо ему того млина посессію, въ которомъ и часть мелницкую купилъ властними своими грошми, нашимъ гетманскимъ универсаломъ подтвердили, теды мы, слушнои прозбѣ его прихилившися, а маючи въ Малороссіи власть и моць всякіе порядки нашими рейментарскими росправами[а] устроивати, даемо ему пану Ялинскому сей нашъ унѣверсалъ, которимъ мененного млина вѣчную поссесію и владѣніе зъ зуполнимъ оного пожиткованьемъ ему пану Семену Ялинскому самому, малжонце, а по нихъ и потомкомъ стверждаемъ и укрѣпляемъ, варуючи пилно того и с[т]рого приказуючи, жебы ему пану Ялинскому, жонѣ его и потомкомъ его жъ в держаню и пожиткованю того млина всего жаденъ зъ старшины войсковой и посполитой и нихто иншій найменшои трудности, перешкоди, пренагабання не смѣлъ и не важился чинити, и нѣякимъ способомъ задавати, якобы онъ панъ Ялинскій, жона и потомки его найспокойнѣ, а вѣчисто, яко вѣчистимъ правомъ, собѣ на тотъ млинъ наданнимъ, владѣли онимъ, и яко власнимъ своимъ пожитковали, а кгди и греблю тамошнююѣжъ своимъ коштомъ и працею всегда направуетъ[б] и въ ставу того жъ ловля рибная ему жъ властному належить, теди бы и въ томъ ставу жаденъ з бѣлаускихъ козаковъ и мужиковъ, и нихто иншій, ловлею рыби ему шкоду чинити не важился, симъ же унѣверсаломъ нашимъ с[т]рого, подъ виною неотступною виновнимъ вязенья, впредь приказуемъ и зостерегаемъ.

Данъ въ Батуринѣ, 15 сентября, року 1694.

Звышъменованный гетманъ, рукою власною.

Наприкінці зазначено: Сообщ[ил] И. Ефименко.

Опубліковано: Черниговские Губернские вѣдомости. – 1858. – № 12.

[а] В публікації друкарська помилка – "росправати".

[б] В публікації – "направуютъ".

№ 140

1694, листопада 12. Батурин – Наказ Івана Мазепи жителям села Строків беззаперечно виконувати належні повинності на користь свого державці, хорунжого Переяславського полку Олександра Сулими

Вамъ войтови и всѣмъ мужамъ села Строкова, нехай будетъ вѣдомо, ижъ будучи тутъ в Батуринѣ, панъ полковникъ вашъ переяславскій далъ намъ справу, же на п. Александра Сулиму[180], хоружого полкового, щосте скаржилися намъ и будто онъ барзо необиклими взятками и збытною роботизною васъ утеснялъ, тое не довелося; зачимъ мы ганимъ вамъ тотъ поступокъ неслушный, жесте насъ важилися своими змышлеными плетками турбовати. А такъ впередъ, абысте занехали насъ своею суплѣкою турбовати впередъ. А теперъ конечне оному п. хоружому, жебысте по прежнему поволными оказовалися и во всемъ, що належитъ, якъ иншимъ державцамъ подданные чинятъ повинность, послушенство и звычайную повинность дорочную отдавали безъ спереки, о тое васъ упоминаючи, Богу поручаемъ.

Зъ Батурина, 12 ноеврія 1694 року.

Звышъменованый гетманъ, рукою власною[a].

Опубліковано: Сулимовский архив. – К. – 1884. – С. 12. – № 13. Наказ в публікації має назву "1694 г., 12 ноября. Универсалъ гетмана Мазепы, подтверждающій переяславскому полковому хоружему Александру Сулимѣ село Строковъ".

№ 141

1694, грудня 12. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав на маєтності чернігівському полковникові Якову Лизогубу

[Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣй]шихъ великихъ г*осуда*рей, ихъ царского [пресвѣтлого величества] Войска Запорозского гетман Иван Мазепа.

[Всей] старшыне и черни и кождому, кому колвек о том ведати належа[тимет …] полковник черниговский, абысмо ему потвердили село Сосновку [… …]му кгрунтами в том же селе и около села лежачими, также [… пост]роеный о двух мучных, а третьим ступном млын, а при […] новых млынах в полку Черниговском при гребле прозивае[мой … на]зиваемых Дяговцевских, в Дирчине селе на реце Снов [… … Лю]бецкой сотни кгрунт втож купленый, где й селца две се[… …]

[a] Наприкінці зазначено "Съ подлинника".

речце Муравле[181], под селом Слабином о колах двох [...] построеный, под Андреевкою селом греблю купленую про[... ...] коштом построеный. Теды мы, принявши его пана пол[ковника ...] том его значних и давных в Войску Запорозском услуг тые [... ...] ствержаем универсалом, позволяючи ему самому и потом [... ... от]бирати з посполитых людей, кроме козаков, якии при [... ... по]слушенство, а з млынов все приходячие отбирати по[житки... ...], а так мети хочем и рейментарско варуем, абы нихто [ему в] том владеню тих сел и в отбираню з млынов оных и кгрунтов [не чинил перешк]оды, тилко ж тут кладем такий варунок, жебы от млинов оных и кгрунтов [...] людзским меским и поселянским кгрунтом не было у[й]мы и шкоды.

Дан в Батурине, декаврия 12 д[ня], 1694 року.

[Звишъ менованний ге]тман, [рукою влас]ною.

Опубліковано: Ситий І. Гетьманські універсали в колекції Чернігівського історичного музею ім.В. В. Тарновського // Сіверянський літопис, 1998. – № 2 – С. 35-36. – № 22. З оригіналу.

1695 рік

№ 142

1695, лютого 24. Лубни – Оборонний універсал Івана Мазепи Лубенському Мгарському монастиреві на пасіки під Мошнами на Правобережжі, із звільненням монастирських пасік від бджоляної десятини

Іхъ ца*р*ского пресвѣтлого величества Войска Запоро*з*ского гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Всѣмъ, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, меновите паномъ старшинамъ войсковимъ и всему товариству, особливе выс*лан*нымъ н*а*шимъ ознаймуемъ, ижъ по прошенію превелебного в Б*о*гу г*оспод*ина о*т*ца Іпатія Горбачевского, ігумена м*о*н*аст*и*р*а Мгарского Лубенского, для того жъ мѣстца с*вя*того даемъ сей н*а*шъ унѣверсалъ оборо*н*ній, уво*л*няючи ихъ купленніе на той сторонѣ Днепра манасти*р*скіе пасѣки, іменно за Мошнами[182] городищемъ, прозиваеміе Ливни, о*т* пчолной десятины, о якой волѣ н*а*шой вѣдаючи, абы нѣхто не важи*л*ся з выс*л*анних*ъ* н*а*шихъ и з всякой ста*р*шини в ти*х* помененныхъ м*о*н*аст*и*р*а Мга*р*ского пасѣкахъ найменшой десятины и жадного датку на на*с* гетмана и нѣякого и*н*шого браты, пи*л*но упоминаемъ и приказуемъ. О[д]н[ак]ъ за*с* о*те*цъ игуменъ з братиею и его послушнимы не маютъ при своей монасти*р*ской пчолѣ в тихъ пасѣкахъ жа*д*нихъ людей з пчолою заступаты и бороныты, того пи*л*но варуемъ.

Данъ в Лубняхъ, фев*р*: 24 *д*[ня], 1695 року.

Звышъ менованны*й* гетманъ, рукою вла*с*ною[а].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 127. Копія, має назву “унѣве*р*салъ Іоанна Мазепы гетмана, даный, дабы десятины в островахъ двохъ купленихъ и у пасѣцѣ, за Днепромъ найдуючихся, не брано з пчолы”.

[а] Перед підписом зазначено “в по*д*линномъ таковъ по*д*пис”, після підпису у колі написано “мѣсто печати рейментарской”.

№ 143

1695, квітня 25. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Київського Межигірського монастиря на куплене озеро Колпят

Пресвѣтлѣйших и державнѣйших великих государей, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого пану полковникови киевскому, старшинѣ полковой, сотникови острицкому и кождому, кому о том вѣдати належит, ознаймуем, ижъ презентовалъ намъ превелебный в Богу господинъ отецъ Феодосий Васковский, ігуменъ монастира общежителного Межигорского Киевского, купчее писмо на озеро Колпят, под селом Черниномъ, уезду Острицкого, будучое, от превелебного господина отца Інокентіа Манастирского, ігумена кирилского киевского, себѣ данное, и просилъ нас именем всей братіи монастира своего Межигорского, абысмо потвердили им нашым унѣверсаломъ тую ихъ куплю. А такъ мы гетманъ, видячи тое ихъ купчее право порядне справленное, симъ нашым унѣверсаломъ ствержаемъ, по прошеніи пречоного отца ігумена Межигорского з братиею, позволяючи им тым озером, якъ власным своим добрым владѣти и всякіе з него належитіе пожитки отбирати ку вспартю господарства своего, вѣдаючи прето о такой волѣ нашой, абы имъ отцу ігумену з братією в владѣніи оного озера и в отбираню з него належитих пожитковъ нихто з старшини и чернѣ не важился чинити перешкоды, мѣти хочем і повагою сего унѣверсала нашего приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, априля 25 д[ня], 1695 року.

Звишъменованний гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: Унѣверсалъ гетмана Івана Мазепи, на озеро Колпий даный, апр: 25, в году 1695.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 141. Фотокопія з оригіналу.

№ 144

1695, серпня 17. Табір під Переволочною – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав значного військового товариша Леонтія Полуботка на греблю з млином (млинами), розташованих на річці Білоусі

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великих государей, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ кождому, кому о томъ вѣдати

належить: а особливе пану полковникови чернѣговскому, старшинѣ полковой тамошней, сотником и всему старшому и меншому того полку товариству. Ижъ просилъ насъ панъ Леонтий Полуботокъ, значный товаришъ войсковый, абысмо потвердили ему унѣверсаломъ нашимъ греблю въ ключу Чернѣговскомъ, на рѣчце Белоусѣ, вишей Юріевки новофундованую, млыны[а] на ней построеных, за которым бы потверженемъ моглъ тыхъ млынов всѣхъ приходячихъ спокойне заживати пожитковъ. А такъ мы, давши его пана Леонтія Полуботка прозбѣ мѣстце, велѣлисмо з канцеллярие войсковой видати сей нашъ унѣверсалъ, позволяючи ему, яко греблю оную держати и млынами на ней будучими владѣти, такъ и всякіи пожитки зъ ныхъ[б] приходячии зуполне себѣ отбѣрати. Пилно теды мѣти хочем и приказуемъ, абы жаденъ з старшихъ и меншихъ найменшое ему пану Леонтію Полуботку въ тых пожиткахъ не чинилъ перешкоды. А що законницы монастира Пятницкого Чернѣговского привязуются къ той греблѣ взглядомъ землѣ селъ своихъ къ оной прилеглое, то маетъ и повиненъ будетъ онъ панъ Леонтий Полуботокъ оныхъ удоволствовати и успокоити, яко кажетъ слушность.

Дан въ таборѣ под Переволочною[183], повернувшися з под Казикерменя, августа 17. Року 1695.

Звышъменований гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: крѣпост гетманская небожчику п. Полуботку Леонтію на млынъ Белоусовский монастиреви Елецкому от нас лекгований.

ЦДІАК України. – Ф. 157. – Оп. 1. – Спр. 35. Оригінал. Печатка військова.

№ 144а

1695, жовтня 1. –
Витяг з універсалу Івана Мазепи про надання значному військовому товаришеві Дмитру Максимовичу сіл Черняхівки та Бурковки

Респектуючи мы на явную къ намъ, гетмановѣ, зичливость и приличную до дѣлъ войсковыхъ способность пана Димитрія Максимовича[184], бывшаго писара полкового нѣжинского, а теперъ значного товариша войскового, надаемъ ему два селцѣ: едно – въ сотнѣ полковой Нѣжинской будучое, именуемое Черняховку, а другое – въ сотнѣ Прохорской, прозываемое Бурковку, до ласки нашой войсковой, которому цале позволяемъ отъ войтовъ тихъ селецъ и всѣхъ громадскихъ людей тамошнихъ всякое отбѣрати послушенство, якъ въ работизнахъ, такъ и взяткахъ роковое повинности, належачихъ.

Опубліковано: Модзалевский В. Л. Малороссійскій родословникъ. – К. – 1912. – Т. III. – Л-О. – С. 300. В публікації має назву: "1 окт. 1695 г. получилъ слѣдующій гетманскій универсалъ".

[а] Початково було написано "млынъ", пізніше виправлено на "млыны".
[б] Початково було написано "него", пізніше виправлено на "ныхъ".

№ 145

1695, грудня 22. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Чернігівського Єлецького монастиря на млин наданий за заповітом Леонтія Полуботка, із зобов'язанням Єлецького монастиря ділити навпіл прибутки з млина із Чернігівським П'ятницьким монастирем, на землях якого побудована гребля

Ихъ царского пресвѣтлого в*е*ли*че*ства Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуе*м* симъ н*а*ши*мъ* унѣве*р*сало*м* каждо*му*, кому бы о томъ вѣдати належало, меновите п*а*ну по*л*ковникови че*р*нѣговско*му*, ста*р*шинѣ полково*й*, сотнико*м*, атамано*м* и всему старшому и ме*н*шому по*л*ку того товари*ст*ву, ижъ висоце в Б*о*гу превелебны*й* его милость г*осп*одинъ от*е*цъ Іоанъ Максимовичъ[185] а*р*химандритъ м*о*н*аст*ира Чернѣговского Елецкого проси*л* насъ гетмана, бы*с*мо млинъ на рецѣ Белоусѣ, кошто*м* и стара*н*емъ небожчика п*а*на Леон*т*іа Полуботка уфундовани*й*, и о*т* его жъ небожчика на м*о*н*ас*тиръ а*р*хима*н*дріи Елецкои Чернѣговско*й* лекговани*й*, нашим унѣве*р*саломъ у вѣчное время и заживаня ств*е*рдили, по котро*м* его м*и*ло*с*ти г*осп*одина о*т*ца архима*н*дрити слушном прошеніи, ств*е*ржае*м* вишречони*й* млынъ, позволяючи на обите*л* с*вя*тую Елецкую з оного млина всѣ части розмѣровии и брати, и на пожитокъ свой оборочати. А же тотъ млинъ на рецѣ Бѣлоусѣ в кгрунтахъ власни*х* честни*х* законницъ м*о*н*аст*и*р*а дѣвичого с*вя*то Пятницкого Че*р*нѣговского[186] зна*й*дуется, прето ча*ст* з предложеня зацни*х* особъ, а другая и самъ собою розсудите*л*но поступуючи, не отдаляемъ о*т* нихъ законницъ, респекто*м* того, же на ихъ власнихъ кгрунта*х* есть сипана гребля, од строеня другой клѣтки при то*й* же скринѣ и на тойже греблѣ, обваровавши то постановле*н*емъ, жебы ровное было завозовъ мливо, едны други*х* не кривдячи, и гач*е*н*е* греблѣ жебы было сполное. Прето, яко ств*е*ржае*м* симъ наши*м* унѣве*р*салом на помянуто*й* греблѣ, небожчикомъ п*а*номъ Леонтіемъ Полуботкомъ лекговани*й*, с*вя*той обители мли*н*, такъ позволяе*м* з оного млина всѣ розмѣри ему г*осп*одину о*т*цу а*р*химандритѣ на манастирское удово*л*ствоване о*д*бырати, бе*з* кривже*ня* рече*н*них иноки*н* с*вя*то пя*т*ницки*х* че*р*н-говскихъ. В чемъ, абы старшина вишърече*н*ная жадно*й* найменшой не чинила перепони, симъ унѣверсало*м* нашимъ варуемъ.

Данъ въ Батуринѣ, декавріа 22, 1695.

Звышъменова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: На млынъ Полуботковъ на Бѣлоусѣ рецѣ, ле[к]гованый м*о*н*аст*и*р*ови Елецкому, унѣверсалъ гетмана Ивана Мазепы.

ЦДІАК України. – Ф. 157. – Оп. 1. – Спр. 39. Оригінал. Печатка військова.

Опубліковано фрагментарно: Константинович М. ОРОМ. – Чернігів. – 1885. – Вип. IV. – Додаток. – Арк. 38-39. З датою 27 грудня 1695 року.

№ 146

1695, грудня 29. Батурин – Наказ Івана Мазепи чернігівському полковникові не порушувати майнові права Чернігівського П'ятницького монастиря та не чинити шкоду монастирським підданим

Пресвѣтлѣйших и де*р*жавнѣйших великихъ г*о*с*у*дарей, ихъ царского пр*е*св*ѣ*тлого в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запорозкого гетман Иван Мазепа.

П*а*не полковнику чернѣговский.

Супликовали до нас законници м*о*н*а*ст*ы*ря дѣвичого св*я*то Пятницкого Чернѣговского в кривдах и долегливостях великих тамошнему дѣвичому монастиреви дѣючихся частю от самого в*аш*м*о*стиного дозволенѣя и росказаня, а частю з допуску и нехотѣния им, законницям, в их тяжестех додавати помощи и обороны. Албо вѣм подданих их маетностей, в которих унѣверсалами так нашими, яко и антецесоров наших зтверженiѣ и обдарованиї, бывают в*аш*м*о*стины чрез висилчих от себе росказаня, греблю Рыжиковскую, в кгрунтах их стоячую, гатити, деревнѣ до клѣток, сволоки, палѣ и всякий надобок млиновый возити подводи з тех же сѣл монастирских, так для завезеня в двор млинових розмѣров, яко и на иншиї потребы, яко то для сѣнокосов выгонити и по килка недел на роботизнах бавити. Ба будто и надто еще, яко в своей суплице виражают, помянутих законниц подданим дѣются, так под час походу военного от п*а*нов наказных полковников, яко от висланой в*аш*м*о*сти челяди, незносние збытки, здирства, вимисли незвичайниї и невиказаныї прикрости, а также и от Рижиковских мелников шкоду поносят. В такових прето всѣх описаних долегливостях и многих утисках честних инокинь м*о*н*а*ст*ы*ря дѣвичого чернѣговского, принявши мы суплик*у*, оказуем через сей наш унѣверсал реиментарскую о [...][a] и слушное им заступление, хотячи того зверхностю власти нашой гетманской, абы таким способом и порядком млинових розмѣров на свою обытель належних уживали, як им и за антецессоров наших и ведлуг наданих прав унѣверсалов отбырували, также и подданиѣ в маетностях помянутого м*о*н*а*ст*ы*ря будучиї, унѣверсалним наданем антецессоровъ наших и нашим гетманским ствержениї, абы никому иншому не отдавали послушенства, толко и едино обители св*я*той дѣвичой Свято Пятницкой Чернѣговской, хиба тилко им повинность общая ведлуг помиркованя з иншими державцов маетностями до города дѣло росказоватимет, якую волю нашу в сем отвористом писаню притисненем печати войсковое и подписом руки нашої ствержаем.

Дан в Батуринѣ, декаврия 29, 1695 року.

Звишменованный гетман[б].

Опубліковано: Мицик Ю. З документації гетьмана І. Мазепи. – С. 95-96 // Сіверянський літопис. – 1997. – № 6.

---

[a] У публікації тут зауважено "Невеликий фрагмент тексту втрачено".

[б] У публікації зазначено "БПАН. – ВР. - №270. – Арк. 55-55 зв. Копія п. пол. XVIII ст. Наприкінці документа намальовано коло, в середині якого копіїст написав: "Копія слово в слово переведена".

1696 рік

№ 147

1696, січня 10. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Київського Межигірського монастиря на млини, розташовані на річці Которі

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великих государей, ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ писмомъ всѣмъ вобецъ и кождому зособ[н]а, а именно, такъ духовнимъ властямъ, яко и свѣцкимъ, войсковимъ и посполитимъ, старшинамъ и кому колвекъ сей нашъ унѣверсалъ [п]оказанъ будетъ, ижъ предложилъ намъ прилежную свою прозбу превелебній в Богу господинъ отецъ Феодосій Васковскій, игуменъ монастиря Межигорского Кіевского, зо всею [в]о Христѣ братіею, таковую, абисмо имъ ихъ власніе кгрунта, монастировѣ Межигорскому приналежитіе и приличние, а именно млыны на рѣчце Которы будучіе, а власною ихъ копою у вѣрностъ покупленніе, нашимъ реиментарскимъ унѣверсаломъ потвердили, теди ми, такъ слушной ихъ отца игумена и всей братіи прозбѣ давшы у себе мѣсце, яко обыклисмо по милости и власты монаршой, намъ врученой, всякіе в Малороссіи порядки устроиваты, такъ и оного монастира Межигорского всѣ приличніе кгрунта, а именно помянутіе, на той Котури рѣчце стоячіе млини[а], симъ нашимъ гетманскимъ унѣверсаломъ потвержаемъ и вѣчнимъ оних млинов обладаньемъ и пожиткованемъ закрепляемъ, прето мѣты хочемъ и пилно приказуемъ, абы во всѣхъ ихъ къгрунтахъ, и в тихъ ихъ млиновъ спокойномъ уживанью и зуполномъ пожиткованью нихто, такъ з [с]таршины и черни войсковой и посполитой, яко и духовнихъ особъ, наименшой имъ перешкоды и трудности чинитъ и задавати наименшимъ способомъ не смѣлъ и не важился, и жеби такъже нихто на тых ихъ гребляхъ клитокъ новихъ строити не помишлялъ, таковую прето нашу рейментарскую волю выразившы, аби противко оной намнѣй иначей поступовати жаденъ не смѣлъ, пилно приказуемъ и срокго загрожуемъ.

Данъ в Батуринѣ, 10 януарія, 1696 року[б].

Звішменованній гетманъ, рукою власною.

[а] Зверху над словом "млини" копіїст написав: "сверху сіе приписано".

[б] В копії замість слова "року" написано "руку", перед підписом зазначено "в подлѣнномъ подписъ", після підпису у колі написано у колі "мѣсто печати".

Наприкінці написано: С подлинним свѣдителствовали судия полковый Стефанъ Барановский, писаръ Семенъ Катеринич.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 143. Копія.

№ 148

1696, січня 21. Прилуки – Наказ Івана Мазепи лубенському та охочекомонному полковникам вирушити з полками для захисту населення Миргородського полку в напрямку містечка Хорола та, ставши по річках, перепинити шлях Кримській орді

Мои ласкавыи пріятели, панове полковники лубенскій и охочокомонскій!

Маючи мы певную вѣдомость зъ Полтавы[187] и зъ самой Переволочной, же непріятелѣ бусурмане Кримскіи орды, послѣ своей подъ Китай-городомъ[188] бытности, будучи зъ своими поганскими силними потугами подъ Кишинкою[189] и Соколкою[190] и, хвала Господу Богу, ничого шкодливого тымъ городкамъ не учинивши, пошли горѣ рѣки Псла Голтвянскимъ шляхомъ. Пилно теды приказуемъ вашимъ милостемъ, абысте, съ полками своими зъ Лубенъ рушивши, спѣшно простовали до мѣстечка Хорола[191], для отдуха городкамъ, на той рѣцѣ будучимъ, и тамъ стоячи и по рѣчѣхъ непріятельскихъ смотрячи, знайтеся зъ паномъ полковникомъ гадяцкимъ и полтавскимъ, которому приказалисмо во всемъ списоватися за нимъ паномъ полковникомъ миргородскимъ, и чинити общій тому непріятелеви належитый отпоръ, о которомъ вашимъ милостемъ пилно приказавши, зычимъ онимъ доброго здоровья.

Зъ Прилуки[192], генваря 21, року 1696.

Вашимъ милостямъ зичливый пріятель Иванъ Мазепа, гетманъ ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого[а].

Розсказуемъ вашимъ милостямъ зъ полками рушити и тягнути до Хорола, едно для того, жебысте людемъ полку Миргородского учинили отдухъ и отраду, а тимъ полкамъ помочь, а непріятелемъ пострахъ, а другое и для того, жебы в Лубняхъ до прибытья насъ, гетмана, зъ войскомъ при насъ будучимъ, просторно было мѣсце. Такъ теды въ Хоролѣ зостаючи, маете зъ панами полковниками украинными зношоватися, и, смотрячи по рѣчахъ, якъ подастся случай, при Божой помочи, надъ непріятелемъ, иле вамъ Господь Богъ сили и способу подастъ, военный промыслъ чинили, если жъ бы они, бесурмане, поминувши тіи городки, м-ли ку намъ простовати, теды вы зъ тими жъ панами полковниками повинни будете зъ тылу на нихъ наступати[б].

[а] Нижче перед продовженням написано "Цедула сего жъ листу".
[б] Нижче перед продовженням написано "Цедула другая того жъ листу".

А еслибы такъ было, якъ писалъ до васъ панъ Рубанъ[193], же то певная, що орды Бѣлагородскіе пришли подъ Кереберду[194], и тамъ совокупилися зъ Кримскими, и керовали бъ сюда въ осередокъ межи городи, о чомъ у вашихъ милостей маетъ быти достаточная вѣдомость, теды противъ такого непріятельского намѣренія задержтеся ваша милость въ Лубнахъ и до насъ о томъ пишите.

Нижче зазначено: Современный списокъ съ подлиннаго акта писанъ на листѣ. На оборотѣ отмѣчено: списокъ листу ясневельможного его милости пана гетмана, и цедули, генваря 21, принесеннымъ зъ указомъ до порушенья въ Хоролъ, тутъ же цедулою о возвращенiѣ.

Изъ коллекціи Малороссійскихъ актовъ (Ms. Отд. II, л. 15), доставленныхъ въ Археографическую Коммиссію придворнымъ протоіереемъ Наумовымъ.

Опубліковано: Стороженки. Фамильный архивъ. – К. – 1908. – Т. VI. – С. 569-570. – № 502. Передрук з АЗР. – Т. 5.

№ 149

1696, січня 23. Прилуки – Наказ Івана Мазепи лубенському полковнику залишатися з полком в Лубнах, а також зупинити в Хоролі охочекомонний полк Новицького, якщо він вирушив проти ворога

Мой ласкавый пріятелю, пане полковнику лубенскій!

Послалисмо до вашей милости указъ нашъ гетманскій таковый, абысь ваша милость, за отобраньемъ оного, зъ полковникомъ комоннымъ паномъ Новицкимъ рушалъ зъ Лубенъ въ полкъ Миргородскій ку Хоролови, для чиненья належитого отпору непріятелемъ, которыи въ полкъ оный Миргородскій, своими великими потугами чинячи промыслы, усунулись. А то по таковыхъ вѣдомостяхъ таковый нашъ вашей милости послалисмо указъ, же было намъ донесено о томъ, что будто зъ тѣми непріятельскими кримскими силами найдуются въ соединеніи орды и Бѣлогородскіе; а поневажъ намъ теперь свѣжо зъ Переяславля принесена вѣдомость, же певнѣ походъ ордъ оныхъ Бѣлогородскихъ, змѣраючій въ Отчизну нашу Малую Россію, видѣно за Днѣпромъ не въ далекихъ мѣстцахъ, теды засылаемъ вашей милости такій указъ нашъ, абысь уже зъ Лубенъ зъ полкомъ своимъ никуды не двигаючися найдовался; а если уже панъ Новицкій зъ своимъ товариствомъ зъ Лубенъ рушилъ, теды чимъ найскорѣй въ тропи за онымъ посылай ваша милость отъ себѣ, жебы, далѣй не идучи, задержался въ Хоролѣ во всякой чулости и осторожности и поготовности имъ непріятелемъ до отпору даванья до указу нашего гетманского. Тое пилно предложивши, полецаю вашу милость Господу Богу.

Зъ Прилуки, януарія 23, 1696.

Вашей милости зычливый пріятель Иванъ Мазепа, гетманъ войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкого.

Нижче зазначено: Современный списокъ съ подлиннаго акта писанъ на полулистѣ. На оборотѣ отмѣчено: списка зъ письма ясневельможного добродѣя его милости пана гетмана; зъ Лубенъ не рушатися. Генваря 23, зъ Прилуки, въ Лубняхъ данъ.

Изъ коллекціи Малороссійскихъ актовъ (Ms. Отд. II, л. 23), доставленныхъ въ Археографическую Коммиссію придворнымъ протоіереемъ Наумовымъ.

Опубліковано: Стороженки. Фамильный архивъ. – К. – 1908. – Т. VI. – С. 570-571. – № 503. Передрук з АЗР. – Т. 5.

№ 150

1696, січня 24. Прилуки – Наказ Івана Мазепи лубенському та охочекомонному полковникам підготувати в Лубнах свої полки для відсічі ворогу

Мои ласкавыи пріятелѣ, панове полковники лубенскій и охочокомонный!

Же Кереберда мѣла быти взята, и жебы межи ордами оными кримскими самъ ханъ мѣлъ найдоватись, не певніи речи сказывалъ въ Хоролѣ попъ, да и ваши милости не досконаліи о томъ вѣдомости к[a] намъ ознаймуете: кгдыжъ прислалъ до насъ письма певніи панъ польковникъ полтавскій, въ которыхъ тое доложено, же Кереберда въ цѣлости, тилко человѣка зъ пятьнадцеть взято въ неволю, и то ѣдучихъ за сѣномъ. Якую цѣлость города Кереберды очима своими видѣлъ сотникъ опошнянскій, Корицкій[195], который послѣ отступленья непріятелей, туда зъ Соколки былъ посыланный, и що хана межи тыми ордами нѣтъ, о томъ сказовалъ доводнѣ тотъ человѣкъ, который зъ тихъ ордъ былъ присланъ прельщати китайгородцовъ; а такъ тилько Калга солтанъ, Нурадинъ солтанъ и Шеремтней найдуются. А и тутъ що писалъ до насъ панъ полковникъ переяславскій, же орды Бѣлагородскіе, близко Бубнова[196] на сей бокъ Днѣпра переправуются, хвала Господу Богу, тое не собылося, бо сего пятковою дня писалъ до насъ онъ же, панъ полковникъ, просячи, же тоею вѣдомостью потурбувалъ насъ, и менуючи теперь, же подъ Бубновымъ жадніи еще непріятелѣ не являлися; а произошли были тамъ тіе вѣдомости отъ людей полохливыхъ. Добро бъ теды было, коли бы были ваша милость указъ нашъ, вамъ засланый, выполнили, то есть: быстe были зъ своими полками пошли для даванія отпору непріятелемъ. Лечъ кгды ваша милость тогды того не учинили, то вже теперь въ Лубнахъ до далшого указу нашего задержтеся, однакъ заховуючи дѣла военного до порушеня ся поготовость. Лечъ якій бы случай военный позвалъ вашихъ милостей, то не опускайте погодного часу, а намъ о всемъ давайте часто знати. При томъ зычимъ доброго отъ Господа вашимъ милостемъ здоровья.

Зъ Прилуки, 24 януарія, 1696 року.

---

[a] В тексті "и".

Вашимъ милостемъ зычливый пріятель Иванъ Мазепа, гетманъ войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкого, рукою власною.

Нижче зазначено: Современный списокъ съ подлиннаго акта писанъ на листѣ.
Изъ коллекціи Малороссійскихъ актовъ (Ms. Отд. II, л. 25), доставленныхъ въ Археографическую Коммиссію придворнымъ протоіереемъ Наумовымъ.

Опубліковано: Стороженки. Фамильный архивъ. – К. – 1908. – Т. VI. – С. 571-572. – № 504. Передрук з АЗР. – Т. 5.

№ 151

1696, січня 25. Прилуки – Наказ Івана Мазепи лубенському полковнику розвідати про наміри ворожих сил, що знаходяться під Голтвою

Мой ласкавый пріятелю, пане полковнику лубенскій!

Поневажъ такъ непріятель бусурменинъ въ поганскихъ своихъ силахъ распростирается, же и Говтву держитъ въ обложеню, и не можна мѣти жадной мѣрою прохода до оного мѣстечка: прето пилно жадаемъ вашей милости, абысте всякими способами засягали певной вѣдомости, куда оный непріятель, якого дня и часу повернется, отступивши отъ Говтвы; а о семъ увѣдомившися, намъ чимъ найскорѣй давали знати. Зычимъ при томъ вашей милости доброго здоровья.

Зъ Прилуки, року 1696, януарія 25.

Вашей милости зычливый пріятель Иванъ Мазепа, гетманъ войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкого[а].

Маете ваша милость великую воздавати Господу Богу хвалу, же першей вѣдомостями васъ панъ Иванъ Рубанъ нынѣшними въ повоженью непріятельскомъ, любо и не певними, вспомогалъ, которыми завзятыми насъ обсилувалисте, а по тимъ во мѣсто Рубана сотникъ хоролскій вашей милости же авызуетъ о непріятельскихъ оборотахъ, которыми бы люде, если бы васъ не увѣдомили, певни бысте не знали, якій день по недѣлѣ наступаетъ. Чи не соромъ, же то вамъ, такъ людемъ рыцерскимъ будучи и военнымъ и людей потому чирствыхъ по собѣ маючимъ, не довѣдатися самими собою, якъ и куды тотъ непріятель оборочается, да чужимъ повѣстямъ, албо рачей повѣривши казкамъ, до насъ писати оніе и передъ нами непевностью рѣчей пописовати. Можете прето ваша милость, выбравши людей на тое способныхъ и отважныхъ, довѣдатися черезъ оныхъ, якіе мѣетъ тотъ непріятель дѣла и куда обороти свои маетъ. О чомъ всемъ достовѣрнѣ, не съ повѣстей довѣдатися, и намъ повинністе ознаймити[б].

[а] Нижче перед продовженням написано: “Цедула того листу”.
[б] Нижче перед продовженням написано: “Приписка”.

Знати, же вельми ваша милость памятаешь евангельское слово и тому прилѣжно послѣдуешь: идѣже есть сокровище ваше, тамо будетъ и душа ваша. Домышляемся мы, же много ваша милость животныхъ своихъ въ Лубняхъ зложилъ сокровищъ, а при нихъ и душу свою увязуешь, такъ моцно, же не хочется вашей милости и на такъ пилную монаршую ку оборонѣ Отчизны ити службу, зъ якихъ мѣръ и вимовки передъ нами въ той мѣре вынаходишъ. А такъ мы вашей милости упевняемъ, же тихъ всѣхъ сокровищъ вашихъ за нашимъ до Лубенъ прибытиемъ устережемо и додержимъ вашей милости в цѣлости, тилко по правдѣ ознайми намъ, гдѣ що сложено: а иди ваша милость безъ сумнительства туда, гдѣ указъ нашъ гетманскій повелѣваетъ.

Нижче зазначено: Современный списокъ съ подлиннаго акта писанъ на двухъ листахъ.

Изъ коллекціи Малороссійскихъ актовъ (Ms. Отд. II, л. 28 и 29), доставленныхъ въ Археографическую Коммиссію придворнымъ протоіереемъ Наумовымъ.

Опубліковано: Стороженки. Фамильный архивъ. – К. – 1908. – Т. VI. – С. 573. – № 505. Передрук з АЗР. – Т. 5.

№ 152

1696, травня 5. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл полковому полтавському писарю Олександру Чуйкевичу відбудувати два своїх млини на Манжаліївській міській греблі, із звільненням їх від військової частки на один рік

Его ц*а*рского прес*вѣ*тлого вел*и*чества Войска Запоро*ж*ского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Его ц*а*рск*ого* прес*вѣ*тлого в*е*лич*е*ства Войска Запоро*ж*ск*ого* п*а*ну пол*к*овниковѣ миргоро*д*скому, старшинѣ его по*л*ковой и ко*ж*дому, ком*у* о то*мъ* вѣдати належ*ит*, ознаймуе*мъ*, ижъ донеслъ намъ тое писа*р* полку По*л*тавск*ого* п*а*нъ Александе*р* Чуйкеви*ч*[197], же купи*лъ* онъ на рецѣ Пслѣ, на гребл*ѣ* мѣско*й* Манджалѣевско*й*, два млинки зве[т]шалые, одинъ о дво*х* кола*х*, а другій в едно*мъ* колѣ стоячіе, при которі*х* кола*х* и три стави[д]лѣ яловые обрѣтаю*тся*, якіе то млини во время прошл*ого* бесурманск*ого* приходу о*т* нихъ же бесу*р*манъ огне*мъ* остали спалены, и проси*лъ* насъ гетмана, абысмо позволили ему тіи его млинки построити, и жебысмо в то*мъ* оказали н*а*шъ ласкавы*й* респекть. А такъ мы, гетманъ, принявши у себе его в то*й* мѣре слушне к на*мъ* занесе*н*ную прозбу, яко позволяе*мъ* ему писару полковому тіи его млинки построити по свое*й* зможности, такъ и оказуе*мъ* симъ н*а*шимъ унѣверсало*мъ* такы*й* н*а*шъ рейментa*р*ски*й* респектъ, ижъ з ласки н*а*шой уво*л*няе*мъ* тіи его млин*к*и о*т* части войсково*й*, на насъ нале*ж*ни*х* розмѣровихъ пожитковъ, на

цѣлій рокъ, якой волности тоюй онъ мает почати уживати, коли уже тіи его млинки совершенно построени будут, и якъ в нихъ будетъ совершенное мливо. В чомъ всемъ, абы ему пану Чуйкевичу, якъ самъ панъ полковникъ миргородский, такъ и дозорци млиновъ и нихто з старшини и чернѣ не чинилъ перешкоди, мѣти хочемъ и приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, мая 5. Року 1696.

Звишменованній гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 763. – Арк. 57 зв.-58. Копія.

№ 153

1696, травня 27. Батурин – Універсал Івана Мазепи стосовно стягнення з підданих Батуринського замку та козацьких підсусідків, що мають власні грунти, необхідних коштів для забезпечення провіантом розміщених там п'яти чоловік з охочекомонного полку Пашковського, яким належить виступити у воєнний похід

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Вамъ велебному отцу городничому мринскому, п: сотникови тамошнему, атаманови городовому и всему товариству ознаймуемъ, ижъ видячи мы зайшлую у васъ трудностъ, же товариству полку пана Пашковского, полковника охочокомонного, на станціи тамъ найдуючомуся, именно пяти человѣкамъ, не может належитое въ кормахъ до настоящого походу военного, на мѣсяци назначеніе, учинитися вистатчене; посилаемъ туда з умыслу товариша сотнѣ Батуринское, Якима Книша, для зревѣдованя всѣхъ тяглих людей, такъ тыхъ которіе для замку въ дозор отцу городничему злецены належатъ, яко и тыхъ которыи козацкою, в подсусѣдкахъ живучи, щитятся обороною; приказавши оному, абы туую повинностъ пречечоному товариству зъ оныхъ тяглихъ людей без отволоки виправилъ, чрезъ щобы въ поход военный до порушеня ся не была имъ мешкота. Мѣти прето хочемъ и реиментарско пилно приказуемъ, абы сему нашому посланному въ томъ вибираню належитого корму на оное товариство охотницкое, отецъ городничий мринский, п: сотникъ и все товариство тамошнее не были спречными. Тутже тое докладаемъ, абы тяглые люде, якіе у козаковъ въ подсусѣдках живут, а своих кгрунтовъ осѣдлих не мают, од тоей належитости вистатченя были волными. Так зас которіи, люб въ подсусѣдкахъ у козаковъ

---

[a] Перед підписом зазначено "В подлинномъ подписалъся", після підпису у колі написано "мѣсто печати рейментарской".

живу*т*, а свои кгрунта особно пашу*т*, або пущаю*т* оные к ины*м*ъ людемъ себѣ въ прибѣлъ, абы до тое*й* повинности без жа*д*ное о*д*мови належали. А особно п*а*ну Завадскому абы тяглих людей, якіе живу*т* на его оборони, о*т* тое*й* подачи не заступалъ жадною мѣрою, пилно приказуемъ.

Данъ въ Батуринѣ, мая 27 *д*[ня]. Року 1696.

Звишъ менова*н*ны*й* гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: Унѣверсалъ в Мрини, даби подсусѣдки козацкии, которіи кгрунта мѣютъ, до кормленя ко*м*панѣйцовъ и прочихъ жолнѣровъ помощны били посполити*м* люде*м*. 1696: мая.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 167. Оригінал. Печатка військова.

№ 154

Не раніше 1696 – не пізніше 1700, травень. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл оселити баришівському протопопу Григорію Максимовичу при своєї греблі біля Чирикова десять чоловік та орендувати горілчані шинки в своїй маєтності, селі Єрковцях, за 10 талерів

Его царского пресвѣтлого в*ели*ч*е*ства Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ кождому, кому колвекъ о томъ вѣда*т* належи*т*, а особливе п*а*ну полковнику переяславскому, старшинѣ полковои, сотникомъ, атамановѣ и всему товариству. Также войтови, бурмистромъ и всѣмъ посполитимъ людемъ, обывателемъ тамошнимъ, ижъ суплѣкова*л* до на*с* пречестний г*о*сп*о*д*и*нъ отецъ Григорій Максимовичъ, протопопъ баришовскій, докладаючи тое, же подлу*г* поданого пред симъ ему н*а*шого унѣверсалу, близко Переясловля, н а мѣстцу прозиваемомъ Чирикомъ, онъ усипалъ греблю і на оной построи*л* млинъ, а теперъ, просячи н*а*шого позволеня, жеби при тои греблѣ моглъ посади*т* людей, давши теди ми той его пречестного г*о*сп*о*д*и*на о*т*ца протопопи прозбѣ у себе мѣстце, респектомъ ку намъ его зичливомъ і приносячихся при безкровни*х* в церкви Б*о*жой офѣра*х* за на*с* гетмана м*оли*твъ, позволяемъ ему на помененомъ мѣстцу при овомъ млину, для береженя оной греблѣ посадитъ человѣка десятъ, межи ти*х* людей, которіи, не маючи своихъ певни*х* осѣдлосьтей, похотя*т* тамъ селитися и жити, толко аби чре*с* тое стариннимъ людемъ в и*х* старини*х* кгрунта*х* не было стисненя. Приказуемъ теды, абы ему о*т*цу протопопѣ в томъ осаженю людей нихто не чинилъ перешкоды, аже онъ помененний от*е*цъ протопопъ в той же своей суплѣцѣ просилъ насъ і аренду в селѣ Ерковца*х*, маетности его, жеби по прежнему по десятъ талярей, а не болше рати было о*т*бирано, теди ми позволяемъ ему о*т*цу протопопу по прежнему, рати деся*т* талярей на рокъ одложивши, мѣти

тую аренду в зуполной своей моци, о чомъ, абы нихто не былъ противенъ волѣ нашой, приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, мая, року[а].

Звишъменований гетманъ, рукою власною[б].

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 181. Копія.

№ 155

Не раніше 1696, серпня 11. Батурин – Наказ Івана Мазепи переяславському полковникові Івану Мировичу повернути коронному гетьману універсал, в якому той забороняє шляхті осаджувати міста і села на відстані п'яти миль від правого берега Дніпра, із сподіванням швидкого відступу поляків з Мошен та звільнення осаджених ними слобод

Мой ласкавый приятелю, пане полковнику переяславскій.

Чинится то онъ лицемирнымъ и змысленымъ зичливцемъ з тымъ мѣтъ[в], же сподѣваюся не осѣдытыся тамъ в Мошнахъ, з якихъ подобно причинъ и до насъ гетманъ коронный, чрезъ сотника полку вашого, басанского, прислалъ подобный унѣверсалъ, возбраняючій, абы [жаденъ][г] з посполитои шляхты и з пановъ не важилися городовъ и селъ осажовать о пятъ милъ отъ Днѣпра. Яко ж то в скором то часѣ будетъ, же они рады не рады мусятъ оттуль, такъ з Мошенъ, яко и з инныхъ своихъ новоосаженныхъ слободъ уступити, а ваша милость унѣверсалъ той гетмана коронного, до мене в листу вашой милости присланный, одошлѣте назадъ до рукъ самого. Що и повторе вашой милости приказавши, Господу Богу вашу милостъ поручаемъ.

Батуринъ, августа 11[д].

Вашей милости зычливий приятель, Іванъ Мазепа, гетма*н* Войс*ка* его ца*р*ского прес*:* вел. Запоро*з*.

[а] Рік не зазначений.

[б] Перед підписом написано "в подлѣнномъ тако", після підпису у колі зазначено: "мѣсто печати".

[в] Так у тексті, його так відтворює у публікації й О. Лазаревський, проте подає й свою реконструкцію цих слів – "з тыхъ мѣръ".

[г] Це слово додано в публікації Лазаревського.

[д] В припущенні Лазаревського лист був написаний в 1699 р., з документа було зроблено копію в середині XIX ст., як вважав історик недосконалу, оригінал тоді ж було відправлено в Петербурзьку Археографічну Комісію, де він був втрачений. Лист не може бути датований раніше 1696 р. коли Петро І став правити одноосібно, з огляду на відповідну форму підпису Мазепи.

На арк. 2 написано: Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского полковникови переяславскому пану Івану Мировичу[198], моему надежнѣйшему приятелеви.

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 2378 (ун. 126). – Арк. 14. Копія.

Опубліковано: Лазаревский А. Письмо Мазепы о заселении Правобережного Приднепровья в конце XVII в. // Киевская старина. – Т. 5. – 1898. – С. 52.

№ 156

1696, вересня 15. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав значного військового товариша Андрія Зіневича на двадцять дворів в селі Стахорщині, на млини, поля та інші маєтності

Пресвѣтлѣйшего и де*р*жавнѣйшаго великого г*осуда*ря, его ца*р*ского пре*с*вѣтлого в*ели*ч*е*ства Войскъ Запорожских обои*х* сторо*н* Днѣпра ге*т*манъ Іванъ Мазепа.

Пану по*л*ковникови Во*й*ска его жъ ц*а*рского пресвѣтлого величества Запорожского стародубовскому зо всею того полку ста*р*шиною, а особливе п*а*ну сотникови новгоро*д*скому з урядо*м* тамошни*м*, такъже п. дозо*р*ци добръ н*а*ших шептаковских и всѣмъ, кому би ко*л*ве*к* о то*м* вѣдати тепе*р* и в пото*м*ніе часи на*д*лежало, ознаймуе*м* си*м* наши*м* унѣве*р*сало*м*, іжъ панъ Андре*й* Зѣневи*ч*, знач*н*и*й* товаришъ во*й*скови*й*, мѣючи покупление себѣ кгрунта в уездѣ Новгоро*д*ско*м*, і где колвекъ будучие, меновите в селѣ Стахо*р*щини двадца*т* дворовъ з полями до ни*х* належачими пахатними и сѣнок*о*сами на*д* рѣчкою Ла*с*кою знайдуючимися, такъже и другие на*д* рѣчкою Молотечею лежачие по*д* Стахо*р*щиною, ви*ш*ше Стахо*р*ского [...][а] Кост*ан*тиевого млина, а особливе млиновъ три купле*н*них, на рѣчке Молотечи стоячих, оденъ в Стахо*р*щинѣ, другий вишше Стахо*р*ского млина, третий в селѣ Ба*г*рин*ому*, че*т*вертий вешнякъ на рѣцѣ Ломли*н*ѣ[199], а пяти*й* в селѣ Смячи на рѣчцѣ Смячи жъ и дво*р* в Стахо*р*щинѣ з заводами г*осподар*скими, в которо*м* и са*м* би*т*ностю знайдуе*т*ся, о*т*чина бортная, якими и до ти*х* ча*с* споко*й*не владѣючи, просилъ и нашего на оние по*т*ве*р*жателнаго унѣве*р*салу, ми теди гетманъ, не о*т*мовивши его п. Андрея Зѣневича, значного товариша во*й*скового, слушному прошенію, а барзѣй ре*с*пектуючи на згодніе его п. Андрея Зѣневича в Войску Запоро*з*ско*м*, при належито*й* вѣрности, за*с*луги и праци, до которих вперед заохочуючи[б], яко ненарушне при не*м* п. Андрею Зѣневичу всѣ тие пре*д*речоние к[г]рунта, млини, гаи з полями пах*ат*ними и сѣноко*с*ами заховуе*м* и си*м* наши*м* унѣве*р*салом ге*т*мански*м* стве*р*жае*м* такъ, аби панъ полковникъ стародубовски*й* зо всею того

[а] В цьому місці одне слово написано нерозбірливо.

[б] В копії помилково написано “заховуючи”.

полку старшиною, а особливе п. дозорца добръ наших шептаковских жадной найменшой не смѣлъ и не важился ему п. Андрею Зѣневичу, значному товаришу войсковому во владѣние тих к[г]рунтовъ, млиновъ и в отбираню з них належитих розмѣрових пожитковъ и всяких приходовъ чинити трудности и перенагабаня, сим нашим унѣверсалом варуем, а жителѣ помянутих дворовъ двадцати з лишком вшелякое повинни отдавати послушенство, пилно мѣти хочем и реиментарско приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, септеврия 15. Року 1696.

Звишъменованний гетманъ, рукою власною[а].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 614. – Арк. 35. Копія.

№ 157

1696, жовтня 19. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження універсалу київського митрополита Варлаама Ясинського стосовно прав Ніжинського Грецького братства при церкві архістратига Михаїла

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшаго великого государя, его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ всѣмъ вобецъ и кождому зособна, кому о томъ вѣдати належитъ, а особливе пану полковникови Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского нѣжинскому, обозному, суди, писарови и асауломъ полковимъ, сотникомъ, атаманови городовому и всему старшому и меншому товариству, также войтови, бурмистром, райцамъ, лавникомъ и всѣмъ мѣщаномъ и посполитимъ людемъ тамошнимъ. Ижъ учтивіе купцы греческии, обывателѣ нѣжинскии, одержавши отъ ясне в Богу преосвященного его милости господина отца Варлаама Ясинского, архіепископа, митрополита кіевского, галицкого и всея Малія Россіи пана и пастыря нашего, унѣверсалъ на строеніе порядку церковного у храма святого архистратига Михаила и на заложене крестоносного братства себѣ даный, показовали они намъ и суппликуючи просили насъ о тое усиловне, абысьмо того ихъ дѣла начинаніе и завзятость[б] нашимъ гетманскимъ потвердили унѣверсаломъ. Уваживши теды мы: же оныи слушной рѣчи желаютъ, поневажъ, яко порядокъ церковный, такъ и братерский союзъ до помноженя хвали Божое стягается, далисьмо имъ сей нашъ унѣверсалъ, ствержаючи всѣ пункта и паракграфы, въ унѣверсалѣ ясне в Богу преосвященного его милости пана и пастыря нашего выраженыи. А межи иншими особливе ж выразне докладаемъ, жебы при церквѣ помененной презвитеръ былъ держаный такий, якого оны улюблятъ и изберутъ до волѣ и уподобаня своего,

---

[а] Наприкінці у колі написано "мѣсце печати войсковой".

[б] У копії написано "завзятомъ".

и жебы тая церковъ, сполне з презвитеромъ своимъ, особливымъ правомъ до звѣрхности пастырской митрополитанского кіевского престола належала, до которое онъ, отецъ протопопа нѣжинский, ани жаденъ игуменъ, належати и в строеніе чина церковного заглядати не повиненъ. Надъто и всѣ они, учтивыи купци греческии, яко жители нѣжинскии, такъ и в пріездахъ будучии, в союзъ крестоносного братства, на строеніе чина церковного для болшой хвали Божой совокуплени маютъ быти, яко отъ протопопи, такъ и отъ всѣхъ священниковъ нѣжинскихъ свободни найдуючися, в парохіи тое греческой церкви, а належачи во всѣхъ справахъ духовныхъ до власти и суда пастырского, пречонного престола кіевского митрополитанского. Якого благословеніе и волю в великой почтивости мѣти и всякое ему послушенство (никуда не ухиляючися) отъдавати будутъ должни. Которыхъ мы особливою нашею гетманскою укрываемъ обороною, и по ихъ прошенію особно тое потвержаемъ, що в привилеяхъ антецессоровъ нашихъ, славной памяти пана Богдана Хмелницкого, и иныхъ гетмановъ имъ надано; и унѣверсаломъ нашимъ в початку гетманства нашего утверждено, абы они, якъ прежде въ Малой Россіи найдуючися сами справы свои разсуждали, такъ и теперъ будучи въ церковномъ крестоносномъ братствѣ, яко люде особливий свой языкъ маючии, и честь свою купецкую держати и цѣлост хранити хотячи, сами межи собою и межи челядью своею всякии разсуждали и росправляли справы, опрочь креминалу. А чого самимъ имъ вершити будет неудобно, з тимъ до звѣрхности нашой гетманской удаватися и аппелліовати и отъ насъ декретъ приймовати маютъ. Же яко самъ панъ полковникъ и старшина полковая, такъ и урядъ мѣский, в тии ихъ розсудки и росправы не маютъ втручатися и перешкожати, и жадного имъ чинити безчестя, зневаги и насилства. Що все, абы было ненарушне, теперъ и в потомныи часы заховано, пилно и сурово подъ срокгимъ войсковымъ каранемъ приказуемъ. Докладаемъ однакъ тое и варуемъ пилно, жебы они учтивии купцы греческии, такое маючи право, не понижали влади полковничое и овшемъ, якъ пану полковникови пошановане и учтивость, такъ и старшинѣ полковой и уряду мѣскому, прихилний и призвоитой привѣтъ чинити повинны, заховуючи и до всѣхъ мѣщанъ и посполства тамошнего братерскую христіянскую любовъ, и не чинячи никому з нихъ жадное кривды и досады, для захованя в сполной помешканю общей любителной згоды, якая до сохраненія оздобы и полности цѣлого города Нѣжина естъ потребна.

Данъ в Батуринѣ, октоврия 19 *д*[ня], року 1696.

Звышъ менованный гетманъ, рукою власною.

Наприкінці зазначено: М. П. Ясно читается на печати въ ободкѣ: Печат Малои Россіи Войска Ихъ Цар. Пресвѣтлого Величества Запорожского. Посреди печати фигура во весь рост во всемъ облаченіи представляетъ запорожского козака, край пальца правой руки заложилъ за поясъ, а лѣвою рукою держитъ на лѣвомъ плечѣ рушницу.

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 3557. – Зошит № 2. – Арк. 28 зв.-29. Копія.

Опубліковано: Федотов-Чеховский А. А. Акты Греческого Нѣжинского братства. – К. – 1884. – С. 55-57. – № 16.

№ 158

1696, жовтня 25. Батурин – Універсал Івана Мазепи про звільнення від оподаткування та повинностей людей, що живуть у дворах Ніжинського Грецького братства у Ніжині

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетъманъ Іоанъ Мазепа.

Его жъ царского пресвѣтлого Воиска Запорозкого полковникови нѣжинскому, старшине полковой, атаманови городовому, такъже войтови, бурмистром и всему маистратови тамошнему ознаймуемъ, ижъ прибывши в Батуринъ, учтивые купцы греческии в святобливом духовного братства союзе в Нѣжине зостаючие, просили насъ о тое, абы ихъ двор церковный в Нѣжине, подле двора небожчика Гуменского и два подворки также за Новым мѣстом лежачые, свободны были от повинностей воисковых и посполитых, то ест якіе там люде убогіе для добору живут, жебы от подачокъ мѣских и подводъ волны были, такъже и от становискъ жадных. Прето мы таковой ихъ слушнои прозбе давши у себе мѣисце, росказалисмо имъ сей нашъ оборонный реиментарский универсалъ выдати, которымъ пилно воруемъ и приказуемъ, жебы до того ихъ братского двора и до их же подворковъ мененныхъ нихто з старшины воисковой и урядовой мѣской нѣжинской жаденъ належности мѣти и в них людей жиючих, до якой же колвекъ повинности и податку притягати, подводъ у их брати и никому у ихъ становискъ показовати не смѣлъ, и найменшъ трудности имъ задавати не важилъся, а то под неласкою нашою гетманскою повторне пригрожуем, иначей жебы не было.

Данъ в Батурини 25 октов[рия], 1696 року.

Звышменованный гетман, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 2409. – Арк. 46. Копія.

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 3557. – Зошит № 2. – Арк. 30-30 зв. Копія.

Опубліковано: Федотов-Чеховский А. А. Акты греческого Нѣжинского братства. – К. – 1884. – С. 57-58. – № 18.

---

[a] Після підпису у колі написано "М. П." та "подлинникъ хранится въ Нѣжинскомъ греческомъ магистрати".

№ 159

1696, листопада 1. Батурин – Універсал Івана Мазепи у Мринську сотню стосовно виконання громадських повинностей та утримання компанійців, як посполитими, так і козацькими підсусідками, що мають свої земельні угіддя

Его ца*р*ского пре*св*ѣтлого в*е*лич*е*ства Войска Запор*ж*ского гетманъ Іоанъ Мазепа.

П*а*ну полковнику нѣжинскому наказному, старшинѣ полковой, а особливе сотникови мринскому, атамано*м* городовому и сѣлски*м* зо всѣмъ ста*р*шимъ и меншимъ товариство*м*: также и войта*м* з посполство*м*, в сотнѣ Мринской найдуючимъся, ознаймуемъ. И*ж*, яко пере*д* си*м* доношено намъ, такъ и тепе*р* доходи*т* насъ о томъ вѣдати, же многии таковыи у товариства сотнѣ Мринское по*д* и*х* окрые*м* знайдую*т*ся по*д*сусѣдки, которыи свои власныи маючи кгрунта, поля, лѣсы, сѣножати на слу*ж*бы военное не пилную*т*, а ни те*ж* тяглости грома*д*ское з лю*д*ми посполитыми не о*т*бываю*т*, черезъ що людемъ тяглы*м* великая в отбываню тяглостей громадски*х*, а на*д*то в проко*р*мленю компанейцовъ дѣе*т*ся долегливос*т*. Мы теды хотячи то*й* неслушне дѣючийся направити непорядокъ, яко пере*д* симъ о томъ уже писалисмы, такъ и тепе*р*, симъ листо*м*ъ наши*м* засылаючи, мѣти хоче*м* и реимента*р*ско приказуемъ, абы всѣ таковые по*д*сусѣ*д*ки, которыи в свои*х*, любъ в козацки*х* двора*х*, мешкаючи, поля свои, лѣсы, сѣножати и иншыи угодя маю*т*, о*т* козаковъ не были жадною мѣрою окрываны, але жебы посполу з тяглыми лю*д*ми не тылко в о*т*бываню робочи*х* до громады пови*н*ностей, але особливе и в проко*р*мленю компанѣйцовъ належитос*т* свою о*т*бывали. Тай тылко самыи по*д*сусѣ*д*ки, которые в двора*х* козацки*х* мешкаючи, на чужие кгрунта, свои*х* не маючи, з плугами, се*р*пами, косами для заробку ходя*т*, до по*д*данскои тяглости належати не маю*т*. А такъ, абы нихто з ста*р*шого и меншого товариства, той нашой воли не бы*л* противны*м* и повторе реимента*р*ско приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, 1 ноеврия, 1696 року.

Звишъ менова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: О по*д*сусѣдка*х* в Мринскои сотнѣ, которіе свои поля и сѣножати имѣю*т*, даби с тяглыми лю*д*ми работизну отдавали и компанѣйцо*в* ко*р*мили. Року 1696, ное*в*[рия].

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 168. Оригінал. Печатка військова.

№ 160

1696, листопада 11. Батурин – Універсал Івана Мазепи про захист міських привілеїв Ніжина

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетман Иван Мазепа.

Его ж царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского всей старшине и черне и кождому, кому о томъ ведати належит, сым нашым уневерсалом ознаймуем. Иж, супликовали до нас пан Андрей Васютинский, войт нежинский з бурмистрами и всеми майстратовими тамошными, тое доносячи, же любо оны мают на свои меские права и волносты, так монаршии его царского пресвѣтлого величества поважныи грамоты, яко и давнейшие привилеи королевского величества, однак тепер великии терпят долегливости. А то не толко старшина полковая и духовнии особы, але и рядовое товариство, людей посполитых заступают от меской повинности. А сотники будто частокрот описуют таковых же тяглих людей в реестр свой козацкий. А греки многие, скупивши кгрунта у людей такових, которие отбували мескую повинност, жадное з тих кгрунтов не чинят ратушови помочи, через що згола не могут они майстратовии выдолати и выстатчити належитых меских своих посполитых повинностей. Где и тое доложили, же старшина полковая будто им прирекает о провентовій приход, которий якобы оборочают оны майстратовии на свои приватныи росходи. А они майстратовыи тое прекладают, же значно умаляются тии их ратушныи приходы. Поневаж арендовая сумма, которая повинна в меской шкатуле зложена быти, ледво половина ее до ратуша их доходит. А яко ратушнеи ваги ярмарковыи торговии всякие люде не глядят бо, в домах торгы свои заводячи кантарами и вагами своими важат товары, так и ведерка их ратушного не глядячи, многии тамошнии особы в домах своих ведерком своим власным речи всякии продают и купують. Также некотории мелники, так духовного, яко и мирского чина особы, не хотят давати розмеровых пожитков от шести каменей в млинах, на греблях меских нежинских обретаючихся и до ратуша належных, в чом всем просили они войт з бурмистрами и всеми майстратовими нашое рейментарской обороны и заступаниа. А так мы, гетман, уваживши тии их тяжелоноснии долегливосты, даем им пану войтови з бурмистрами и зо всеми майстратовими сей наш уневерсал, которым ствержаем теи их права и меские волносты, позволяючи им, абы они подлуг оных поважных его царского пресвѣтлого величества грамот без жадное перепоны заживали тих своих прав и волностей меских; того мети хотячи, абы тии мелники отдавали до ратуша их належитии розмерови пожитки: и жеби всякий торговый человек ратушною вагою важили свои товары, а не потаемне, также и ведерком ратушным, а не приватным щоб мерачи всякии речи продавал и куповал. А если бы кто без ведома их тое чинил, такого грабити им позволяем. А старшина абы их майстратовых о провента, яко не истязала и им не примовляла, так абы не заступала тяглых людей от посполитих повинностей. Также и сотники абы не вписовали в козацкий реестр таковых же посполитых людей. Кгди ж преможный его царского пресвѣтлого величества указ

и наше постановлене цале забороня[ю]т того, абы вновъ козаки в мужики, а тяглии люде в козацтво вписовались. Греки, займаючии свои кгрунта и оседлости, аби конечне до ратушной их повинности належали и им майстратовим абы отдавали належитое послушенство: о тое все варуем и повагою сего нашего уневерсела приказуем.

Дан в Батурине, ноеврия 11, року 1696.

Звыш менованный гетман, рукою власною.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 65. – Арк. 12-13. Копія.

Там само. – Спр. 65. – Арк. 160. Копія.

Опубліковано: Труды Черниговского Предварит. Комитета. – Чернігів. – 1908. – Стр. 129-131.

№ 161

1696, листопада 23. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Лубенського Мгарського монастиря на Романівський стан

Пресвѣтлѣйшого и де*р*жавнѣйшого великого го*суда*ря его ц*а*рского в*ели*-*ч*ества Войска Запорозкого гетманъ Иоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ н*а*шимъ униве*р*саломъ всѣмъ кому о томъ вѣдати належи*т*, а особливе всему старшому и меншому Войска его ц*а*рского пре*с*вѣтлого в*ели*ч*е*ства, такъ городо[во]му, яко и низовому, а ту*т* же и на Кодацѣ[200] знайдуючомуся товари*с*тву. Ижъ проси*л* на*с* превелебній в Б*о*гу от*е*цъ Іпатій Горбачевскій, игуменъ м*о*н*а*сти*р*а Мга*рс*кого Лубенского з братіею, абысмо станъ Романковскій, на рецѣ Днѣпрѣ стоячій, и здавна за унѣве*р*салами антец*е*ссоровъ н*а*шихъ въ ихъ заживаню будучій, зо всѣми здавна до него належачими риб*н*ими ловлями, н*а*шимъ потве*р*дили унѣве*р*саломъ. Мы теды для мѣстца с*вя*того, прозбѣ его не о*т*мовивши, то*т* станъ Рома*н*ковъский, симъ н*а*шимъ унѣверсаломъ потвержаемъ, позволяючи ему[а] з братіею зо всѣхъ рибнихъ до того изу належачихъ пожитковати ловлей. Зачимъ абы нихто з ста*р*шого и меншого городового, низового и кодацкого товариства, а особливе жаденъ з дозо*р*цовъ н*а*шихъ, ему о*т*цу игумену з братиею в отбира*н*ню з того помененого изу пожитковъ чинити жадной не важи*л*ся перешкоды, мѣти хочемъ и по*д* войсковимъ каранемъ приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, 23 ноев*р*: 1696 року.

Звышъ менова*н*ній гетманъ, рукою власною[б].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 127. Копія, має назву "Унѣве*р*салъ Іоанна Мазепи гетмана потве*р*дител*н*ій на станъ и на изъ в Романковѣ данны*й*".

Там само. – Ф. КМФ. – 9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 145. Копія.

[а] У тексті "его".

[б] Перед підписом зазначено "в подлинномъ таковъ по*д*пис", після підпису у колі написано "мѣсто печаты рейментa*р*ской".

№ 162

1696, листопада 24. Батурин – Універсал Івана Мазепи про звільнення жителів села Омбиша, належного до Омбишського монастиря і Києво-Печерської лаври, від забезпечення провіантом і підводами переїжджих через село старшин і військової "черні"

Его ца*р*ского пре*св*ѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ. Ижъ, беручи мы гетманъ по*д* оборону нашу село Омбышъ, до монастира близко него стоячего Омбышского[201], здавна до лавры Киево Пече*р*скія прислушаючого, належачое, мѣти хочемъ и приказуемъ сурово, абы жаденъ з старшины и чернѣ Войска его царского пре*св*ѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Запорозкого и нихто инши*й*, мимоездомъ и переездомъ чре*з* тое село не смѣлъ и не важилъся жаднимъ способомъ людей посполитихъ тамошнихъ, то есть бранемъ по*д*водъ и вимаганемъ кормовъ и напитковъ, обтяжати, по*д* срокги*м* войсковимъ каранемъ.

Данъ в Батуринѣ, ноевріа 24. Року 1696.

Звишъменова*н*ни*й* гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: Унѣверсалъ гетма*н*скій, аби жаденъ з ста*р*шини и че*р*ни во*й*сковой з села Онбиша не важи*л*ся подводъ брати и вимаганіе*м* ко*р*мовъ и напи*т*ковъ обтяжати.

ЦДІАК України. – Ф. 153. – Оп. 1. – Спр. 2 (2). Оригінал. Печатка військова.

1697 рік

№ 163

1697, січня 5. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл військовому канцеляристу Саві Шабельниченкові викупити Добролежівський гай та повернути луки під Шабельниками, які раніше належали його пращурам, з правом отримувати десятину від людей, що користуються його нивами

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Его *ж* царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского всей старшинѣ и чернѣ, а особливе сотника*м* пѣщанско*му* и бубновско*му*, и кождому ко*му* о томъ вѣдати надлежитъ, ознаймуемъ, ижъ показовалъ намъ панъ Сава Стефановичъ Шабелниченко, канцеляриста нашъ вой*с*ковій *от*вористии два листа пановъ полъковниковъ переяславских, одинъ небожчика Во*й*цѣ Сербина[202] на гай Добролежовски*й*, по*д* село*мъ* Шабе*л*никами будучий, которимъ владѣли его п: Стефановича прадѣды Шабелниченко и Шабелникъ, по которих смерти нѣкоторіи легкоми*с*леннііи ихъ кревніи попродали тіи гаи, а другій листъ п*а*на Івана Мировича, нинѣшного полковника переясловского на луки, та*мъ*же по*д* Шабелника*ми* лежачіи, небожчику Ивану Каневцевѣ его данніи, и просил онъ п*а*нъ Стефановичъ Шабелниченко себѣ нашого на тіи прадѣдовскіи свои грунта унѣверсалъ за котори*мъ* би моглъ онъ *от*ложивши за тіи гаи имъ людямъ гроши, овими гаями владѣти и пожитковати. А такъ ми гетманъ, склонившисъ на тую его прозбу, симъ наши*мъ* унѣверсало*мъ*, яко тіи полковницкіи листи стверждае*мъ*, такъ позволяемъ ему п: Стефановичу, яко сукцесоровѣ тѣхъ добръ, ти*ми* луками пожитковати і овій гай (*от*давши належитіи за оній гроши) в свое владѣние обняти, якъ хотя користовати оними. Ту*т*же позволяемъ ему *ж* п*а*ну Савѣ Стефановичу, яко державцѣ і сукцессоровѣ, *от*бирати к вспарту господарства своего десятину з нивя стародавного Шабелниковского Добролежовского, з людей ти*х*, которіи буду*т* пахати оние нивя за его вѣдомо*мъ*, видаючи прето о такой волѣ нашой, абы нѣхто з ста*р*шини и чернѣ ему пану Стефановичу в владѣни[я]хъ ти*хъ* добръ не чинилъ перешкоды овшемъ, аби старшина пѣщанская и бубновская надежитую до обнятия тихъ гаевъ, лукъ, нивя призъвоитихъ пожитковъ чынила

помощь, а люде тамъ нивеми пахаючи, жеби не укриваючи належитой десятини, оную повынностъ ему отдавали без [с]переки, мѣти хочемъ и приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, генваря 5 д[ня]. Року 1697[а].

Ввишеіменованний гетман, рукою власною[б].

Нижче написано: Унѣверсаломъ за сему (?) Малороссийской коллегіи указа свѣдѣтелствовали и подписалися полковникъ Григорий [...]. 1767 году, декабря 1 д[ня], таковъ подлѣнний унѣверсалъ принялъ и росписался подданій, ассесоръ колежский [...].

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 146. Копія.

№ 164

1697, квітня 2. Батурин – Універсал Івана Мазепи про заборону Полтавському монастиреві та іншим власникам маєтностей прилучати до повинностей посполитих, що належать до міста Полтави

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іванъ Мазепа.

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого пану полковниковѣ полтавскому, полковой старшинѣ, обозному, судѣ, писарови, асаулам и значному товариству, ознаймуем. Ижъ суплѣковал до насъ, гетмана, войтъ полтавский з мещанами и зо всѣм посполством тое доносячи, же нѣкоторое значное войсковое товариство и законники монастира Полтавского людей посполитих, до мѣста Полтавы належных, потягаютъ до своего послушенства, а именно панъ Павел Семенович[203], маючи собѣ наш унѣверсалъ гетманский, на село Павлинки даний, притягает к своему послушенству и село Яковцѣ, якое належало особно до мѣста Полтави, а за Ворсклом[204], недалеко его пана Павловой греблѣ, болше десятка дворов будучих, до послушенства мѣского належных, он же панъ Павел Семенович загорнул к своему послушенству. Да й панъ Михайло Нащинский[205], обозний полку Полтавского, до своей маетности села Нижних Млынов килканадцат дворов, мѣских подворков, притягнул к своему послушенству. Также и панъ Леонтий Черняк, маючи свою греблю на рѣчци Олшаной, забороняетъ и цале не допускаетъ тамошних посполитих людей до мѣского их послушенства. Да и законики того ж монастира Полтавского

[а] Даний документ опубліковано в "Універсалах Івана Мазепи", ч. І., проте з іншою помилковою датою (5 грудня 1690 р.), що ця дата невірна видно, зокрема, і зі згадки в універсалі про переяславського полковника Івана Мировича, призначеного на полковничу посаду після Івана Лисенка в 1692 році.

[б] Перед підписом зазначено "на подлинномъ подписано", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

подворчанъ до ратуша мѣского належных, близко их монастира мешкаючих, привлащаютъ к своему монастирскому послушенству. В чом всем просили они, войтъ з посполитими людми, нашего заступленія и своей цѣлости оборони. Теды мы, гетманъ, давши имъ сей нашъ унѣверсал, мѣти хочем и сурово приказуемъ, абы нихто з преречоныхъ особ не важился людей посполитих, до мѣста Полтавы належних, до своего послушенства потягати, але тоею маетностю всякий повинен контентоватися, которую хто з ласки нашой и до ласки нашой маетъ и держитъ. Уважаючи тое же на села и на самий город Полтаву частии войскови бываютъ походы, под час якого случаю немалой они, мещане, узнаютъ трудности в отбуванню подводъ и в вистатченю кормовъ, а особливе в той же своей супплѣцѣ они, войтъ з мѣщанами, доложили и тое же кожних святъ Рождества и Воскресенія Господня полковая старшина вимагаютъ у них нѣкоторих датков. Теды любо то бывало же на святих преречоних господарских праздников давали они, мѣщане, им старшинѣ полковой тии датки, однак тепер мы приказуем, абы нихто з старшинѣ полковой не важился витягати у них мѣщан тых датков, але щоб старшина полковая тым контентовалася, що они, войтъ з мѣщанами, под часъ свят Рождества и Воскресенія Господня з своей доброволной любвѣ и учтивости им дадутъ.

Данъ в Батуринѣ, априля 2, року 1697.

Звишъ менованный гетман, рукою власною.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 62660. – Арк.67 зв.-68. Копія.

№ 165

1697, квітня 30. Батурин – Універсал Івана Мазепи про заборону Дмитрові Мамчулу втручатися у справи Ніжинського Грецького братства

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ кождому, кому о томъ вѣдати належитъ. Ижъ яко уже дали есмо унѣверсалъ нашъ учтивымъ купцомъ греческимъ въ Нѣжинѣ обытаючимъ, абы в союзе крестоносного братства жительствуючи церковный заховали порядокъ, и сами межи собою всякіи розсужали справи, такъ кгды теперъ онии учтивии купци занесли передъ насъ скаргу на Димитрія Мамчала о чинячиися имъ отъ него досади, и просили о тое, абы онъ Димитрий до братства ихъ не належалъ и в порядкахъ церковныхъ не чинилъ перешкоды; теды мы тое ихъ прошеніе зъ доводовъ за слушне принявши, выдаемъ сей нашъ унѣверсалъ, приказуючи жебы сій речоный Димитр[и]й Мамчалъ межи братство ихъ купцовъ греческихъ нѣжинскихъ нѣ тиснулъ и жаднымъ способомъ не важился въ порядкахъ церковныхъ чинити трудности, и нихто иный имъ не чинилъ [бы] и найменшое завады, а если бы

онъ Димитр[и]й, албо кто инный, упорнымъ будучи, важился чинити, албо въ церковномъ порядку, албо въ росправахъ бываючихъ помѣшку, наводячи нарушене унѣверсалу нашему, таковаго мы срокго карати на худобѣ и на здоровью безъ отпусту будемъ.

Данъ въ Батуринѣ, априля 30, року 1697.

Звышъ менованный гетманъ, рукою власною[a].

Опубліковано: Федотов-Чеховский А. А. Акты греческого Нѣжинского братства. – К. – 1884. – С. 58-59. – № 19.

№ 166

1697, травня 10. Батурин – Оборонний універсал Івана Мазепи жителям міста Мрина, маєтності Чернігівської архієпископії, що забороняє вимагати від них особами різних чинів продовольчого утримання та підвод, а переїжджим у військових справах, брати лише необхідне і за подорожніми гетьманськими листами

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого г*осуд*а*ря*, его ц*а*рского пр*есв*ѣтлого в*е*ли*ч*ества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ н*а*шимъ унѣверсаломъ кождому, кому о томъ вѣдати належитъ, всей ста*р*шинѣ и чернѣ Войска Запорожского, и*ж* донесено намъ вѣдати, же рожнихъ чиновъ особы, о*т*правуючи свои дороги, болшей невисланними, нѣжли высланними, будучи, чинятъ великіе, людя*мъ* по мѣста*х* и селахъ мешкаючимъ, утяженя, доправуючися вимыслны*х* живносте*й* и збиточни*х* напоевъ, а особливе самоволне беручи по*д*води, якии *ж* мѣръ и мѣстечка Мрина[206], маетности катедри Чернѣговское, жителѣ великую узнаютъ долегливость, хотячи теды мы, абы таковии тимъ мринскимъ обывателе*м* не дѣялися збитки и прикрости, видалисмо сей нашъ оборонны*й* унѣверса*л*, приказуючи пилно, абы жаде*н* з переездж*а*ючи*х* по своемъ дѣле особъ, не мѣючи нашого подорожного писма, не важилъся в тамошни*х* жителе*й*, якъ кормовъ, напитковъ и по*д*водъ витягати, такъ и найменшое чинити прикрости. А если бы и в войскове*м* ехалъ дѣлѣ и за нашимъ подорожнимъ листомъ, то тилко сам живностю мѣръною, не чинячи жадны*х* вымисловъ, контентоватися маетъ, а напитковъ и одное кварти вимага*ти* и лишни*х* по*д*во*д* брати не повиненъ, ти*л*ко такъ много, якъ в подорожно*й* нашой будетъ написано. А инши*х* датковъ наименши*х* не повиненъ вимага*ти*. А хто бы бе*з* подорожного листа нашего важилися кормовъ, напитковъ домага*ти* и по*д*води брати, або якіи колвекъ себѣ вигоды, а на*д*то чини*ти* зброднѣ, таковаго всякого обывателя*м* пречонимъ позволяемъ тамъже городничому припиня*ти* и намъ

[a] Наприкінці зазначено у колі "М. П.".

гетману о томъ давати знати. А мы такових своеволцовъ срокго непоблажно карати росказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, мая 10. Року 1697.

Звишъ менованний гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: Унѣверсалъ в Мрын, дабы пере[е]жчаючии не вимагали лишных датков и подвод. Року 1697.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 172. Оригінал. Печатка військова.

№ 167

1697, травня 15. Батурин – Універсал Івана Мазепи про звільнення підданих Києво-Печерської лаври в селі Омбиші від утримання полкових гармашів, сторожів і трубачів

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетман Іоанъ Мазепа.

Пану полковникови наказному нѣжинскому, старшинѣ полковой и всему старшому и меншому того полку товариству и посполитим людемъ ознаймуемъ. Поневажъ зо всѣхъ сторонъ православія восточного исповѣданея, всякии визнавцы претѣкаючи к чудотворнои Киево Печерской святой лавры, многое ее узнаютъ ласкавое прихилности, теды и мы гетманъ, респектуючи на тое мѣстце святое, уволняемъ село Омбышъ, маетностъ Печерскую од посполитихъ тяжаровъ, именно од даваня на полковыи армаши и сторожи и певныхъ уложенныхъ датковъ. Вѣдаючи прето о такой волѣ нашой, абы нихто з старшины войсковой и посполитихъ людей не важился брати тоей на армаши и трубачи полковыи повинности жадной, которая нехай з иншого мѣстца на нихъ будетъ вибырана. Такъже и арендовой рати, сто золотихъ толко, а не болшъ, з того села Омбыша для убожества тамошныхъ людей до общой складки, жеби без жадной турбаціи брано, того мѣти хочемъ и рейментарско приказуемъ.

Данъ з Батурина, мая 15 д[ня]. Року 1697.

Звышъменованний гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: Унѣверсалъ ясне велможного, уволнений от даваня трубачомъ и армашом и сторожом.

ЦДІАК України. – Ф. 153. – Оп. 1. – Спр. 5 (2). Оригінал. Печатка військова.

№ 168

1697, липня 2. Табір біля Кодацької пристані – Універсал Мазепи про мобілізацію козаків для військового формування миргородського полковника Данила Апостола

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетман Іван Мазепа.

Паном полковникомъ наказнимъ, сотникомъ, атаманомъ городовимъ и сѣлским і всему старшому і меншому товариству в всѣх полках рейменту нашего зостаючим ознаймуемъ. Іжъ по одходѣ нашом от пристани Кодацкой у плавний походъ на низъ Днепра, оставилисмо, з певною частю войска видѣленого, пана Данила Апостола[207], полковника миргородского, над рѣчкою Орѣлю, в устю[а] Орчика[208] впадаючого, для перестороги и недопусканя под городы великоросийкие и малоросийские ити неприятелским чатам, которому злецилисмо при оном порадку и тое учинити, аби до боку своего з полковъ всѣхъ у домах зостаючое товариство ступити и з онимъ, на помененнимъ мѣсцу зостаючим, от поля Кримского стерегти переходовъ, и если би показалися неприятелѣ в якой купѣ то над ними военний промыслъ чинити старался, якобы цѣлост краю нашего захована могла бити. Зачим пилно упоминаемъ и приказуемъ, через сей листъ, абы хто колвек менуется козаком, конечне надпоравшися в косовицѣ и жнив[ѣ], за тиждеп по Успеніи Пресвятой Богородицѣ, в табор до его пана полковника миргородского становилися на Орелѣ з порадним оружжемъ и достатком всякого борошна. А если бы мѣлъ хто з войскового, позосталимъ в домах, то[варис]тва сей волѣ нашой противен оказатися и на помененное мѣсце на[з]наченном часѣ не стати, такового кождого роскажем не тилко на [здо]ровю, але і на горлѣ карати.

Дан в таборѣ од пристани Кодацкой, июля 17, 1697 року.

Звышменованний гетман, рукою власною[б].

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 14650. – Арк. 225. Копія.

[а] В тексті копії написано "иотю"

[б] Наприкінці у колі написано: "мѣсце войсковой печати".

1698 рік

№ 168а

1698, січня 14. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Київського Братського монастиря на куплений млин на річці Котор та на даровані грунти і гай біля Острицької Кудинової греблі

Его ца*р*ского пресвѣт[лого величества Войска] Запорожского [гетманъ Іоанъ Мазепа].

Ознаймуе*мъ* симъ нашимъ унѣверсаломъ кож[дому, кому о томъ] належитъ, ижъ прекладалъ намъ, будучи в Бату[ринѣ], господинъ о*т*ецъ Прокопий Колачинский, ректоръ бра*т*ский [...] именемъ все*й* братии своей, что купнимъ способомъ за певную сумму золоти*х* пятьсотъ [купили млинъ], на рецѣ Котори стоячий, и просили на*с*, абысмо то*т* *их* млинъ нашимъ гетманскимъ потве*р*дили унѣверсаломъ. Яко теды кождая рѣчъ доброво*л*не купленая, сама в себѣ естъ волная, та*к* мы то*й* пре[ре]чоны*й* *их* млы*н* куплени*й* стержаемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ, позволяючи ему о*т*цу ректорови и всей братии его монастыра онымъ млино*мъ* владѣти и всякіи з него приходячии пожитки на монасти*р* сво*й* отбѣрати, ту*т*же в семъ нашомъ унѣверсалѣ стержаемъ и кгрунта, лежачии при греблѣ Острицкой, прозиваемой Кудиновой, и гай, въ Упѣровомъ хуторѣ будучий, доброво*л*не о*т* Василя Семеновича Кропиви, жителя греблѣ Кудиновой, на манасти*р* *их* Братский Кіевски*й* лекгованние, позволяючи имъ оными вѣчными часи споко*й*не владѣти и пожитковати. Мѣти прето хоче*мъ* и пи*л*но приказуе*мъ*, абы ему отцу ректору и братии его, такъ в пречоной того млина куплѣ, и в о*т*бираню з ней приходячи*х* на монасти*р* пожитко*в*, яко и в зупо*л*номъ вѣчнъи*ми* часи владѣніи вижей помянути*х* лекговани*х* кгрунто*в* ни*х*то найменшое не смѣлъ чинити перешкоды.

Данъ в Батуринѣ, генваря 14. Року 1698.

Звишъменова*н*ний ге*т*ма*н*, рука власна.

На арк. 2 зазначено: uniwersal Je° Mci Pana Hetmana Jana Mazepy powierdzajzcy kupli młyna Jacyszyna, na Kotore, 1698, henwara 14.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – ІІ 216 – Д. Братський монастир. – Оригінал з військовою печаткою, пошкоджений, текст в дужках подано в реконструкції.

№ 169

1698, січня 18. Батурин – Наказ Івана Мазепи п. Забілі утримувати як і раніше, в своїй маєтності Обтові, вигнаних ним перед цим, піхотних компанійців

Мой ласкавый п*а*не Забѣла.

Явилися тутъ пере*д* насъ, гетмана, товариши пѣхотнии, по указу наш*ом* в маетности вашой Обтовѣ станцію маючіи, з тимъ, же вы, давши имъ за едного проступного ихъ товариша причину, вигнали оныхъ з села своего, о*т*даливши станціи. Зачимъ приказуемъ вамъ, абысте з того винного справедливости доходили, а симъ товаришомъ по прежнихъ господахъ, в маетности свое*й*, станцію показали. Що абы такъ, без жадной спреки, а не иначей, было и повторе приказуемъ.

Данъ з Батурина, генваря 18 *д*[ня]. Року 1698.

Вамъ зычливый Іванъ Мазепа, гетма*н*, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 1407. – Оп. 4. – Спр. 22. Фотокопія з оригіналу.

№ 170

1698, січня 30. Батурин – Універсал Івана Мазепи про порядок утримання охочекомонних та охочепіхотних козаків в місцях постійного розташування

Его ц*а*рского пр*е*св*ѣ*тлого в*е*лич*е*ства Во*й*ска Запоро*з*кого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Пану полковникови чернѣговскому, стародубовскому, нѣжинскому, старшинѣ полково*й*, всякимъ урядомъ по мѣстахъ и селахъ будучимъ и всему старшому и меншо*му* товариству и посполству ознаймуемъ, ижъ стало у насъ гетмана такое постановлене, абы во всѣхъ полкахъ, городахъ и селахъ для охотницкого товариства поправи*ти* станции ку облегченю убогимъ людямъ. Поневажъ доносилося намъ вѣдати з розныхъ мѣстцъ, же того товариства на едномъ мѣстцу мало, а на другомъ много і з утяженемъ людзкимъ обрѣтается. А такъ мы тепе*р* приказуемъ, абы именно на компанѣ*й*ця комонного по двадце*т* пя*т*, а на пѣхотинця по двадце*т* ч*е*л*о*вѣка господаро*в* о*т*ведено и назначено было. Прето, абы всюда такъ, а не иначей подлугъ того указу нашего на каждого товариша господаровъ, по тылко, якъ выжей наменилося было роспоражено, котории господарѣ повинни тому ч*е*л*о*вѣку, котори*й* у них станцію мѣти буде*т*, подл*у*гъ установи нашое выстатчати корму належит*ого*. Яко теды в посполитихъ малоросси*й*скихъ городахъ и селахъ маетъ тотъ порядокъ заховатися, такъ абы

и в маетностяхъ катедралныхъ архиеп*иско*пии Чернѣговской, в полкахъ Чернѣговскомъ, Стародубовско*м* и Нѣжинскомъ будучихъ, было заховано, пилно, а пилно приказуемъ, подъ срокгимъ каранемъ.

Данъ в Батуринѣ, генвара 30 дня, 1698 року.

Звишъменова*н*ни*й* гетма*н*, рукою власною.

На арк. 2 написано: унѣверсалъ, *як* много подданих на ко*н*ного и пѣшого козака для сусте*н*тованя належи*т*.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 182. Оригінал. Печатка військова.

№ 171

1698, березня 3. Батурин – Універсал Мазепи про взяття під гетьманську протекцію вдови Олексія Урвихвоста Меланії

Его ца*р*ского пр*ес*вѣтлого величества Войска Запоро*жс*ко*го* гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ н*а*шимъ унѣве*р*саломъ кождому, кому колвек о томъ вѣдати належи*т*, а меновите п: сотникови глуховскому, атаманови городовому тамошнему зо всѣмъ товариствомъ, также атаманови и войтови и всѣмъ жителемъ, якъ козакомъ, такъ и посполити*м* села Спаского. Ижъ респектуючи на услуги Алексѣя Урвихвоста в Войску Запоро*ж*скомъ ронячие, на которих, будучи в Таванской осадѣ, о*т* неприятелей бесу*р*манъ пorане*н*нимъ, и животъ свой скончилъ, беремо жену ж его Меланию овдовѣлую по*д* н*а*шу гетманскую оборону, уво*л*няючи оную о*т* вое*н*них походовъ, и о*т* всяких, и посполитих, пови*н*ностей, до ласки н*а*шой. Зачимъ мѣти хочемъ и сурово приказуемъ, аби кожди*й*, вѣдаючи о таковой волѣ н*а*шой, якъ п: сотникъ глуховский, и ввесь урядъ тамошне*й*, атаманъ з товариствомъ и вой*т*ъ изъ посполствомъ спаскимъ, такъ и ни*х*то инши*й*, не смѣли и не важилися еи до жаднихъ повинностей потягати, и жадно*й* на*й*меншой трудности наносити и перешкоди в свободномъ мешканню чинити, и повторе абы воля н*а*ша, в семъ унѣверсалѣ вираже*н*ная, ненарушне била захована, пилно варуемъ.

Данъ в Батуринѣ, марта 3, року 1698.

Звиш менова*н*ни*й* гетманъ, рукою власною[в]

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 55316 (1). – Арк. 137. Копія.

[в] Наприкінці у колі написано: "мѣсто печати рейме*н*та*р*ской".

№ 172

1698, березня 18. Батурин – Наказ Івана Мазепи прилуцькому полковникові Дмитру Горленкові щодо ремонту суден та їх проведення до Січі

Мой ласкавый приятелю п*а*не полковнику прилу*ц*кий.

Лист в[аш] м*ило*стинъ до*й*шолъ рукъ нашихъ: в которомъ озна*й*муешъ в[аша] м[илость] о суднах водныхъ, якіи где на*й*дуютъся и цѣли су*т*, а якіи нарушени, и направы потребуютъ: такъ же и о тихъ, которыи не вѣдати где подѣлися. Зачи*мъ* мы чрезъ сей листъ нашъ жадаемъ и приказуемъ, абы*с* в[аша] м[илость] яки*и* з прошлолѣтного судна[a] направы потребують, старался направовати нео*т*кладне. А новы*и* велѣте дѣлати тожъ, яко найскорѣ*й*. А що просишъ в. м*илость* нашего себѣ извѣщеніа, яковы*мъ* поря*д*комъ до направленя суденъ належныи рѣчи, яко то смола, желѣзо и инъшіе потребства маю*т* провадитися до Сѣчи и якого власне времени заразъ или нет. Теди прекладаемъ в. м[илости], же не заразъ, але скоро рѣки пустя*т*, не ждучи и*н*ныхъ по*л*чанъ, абы*с* тилко успѣлъ, можешъ в. м[илость] передомъ посылати своихъ люде*й*, з тими новоподѣланими су*д*нами и з тими належито*с*тями, до направованя нарушеныхъ суденъ потребными, на выже*й*помянутое мѣстце. Тое в. м*ило*сти наменивши, зычымъ ему жъ доброго здоровя.

З Батурина, марта 18. Року 1698.

В. м*ило*сти зычливи*й* прияте*л*, Іванъ Мазепа, гетма*н* В*о*й*ск*а его ца*р*ского пре*с*: велич: Запоро*з*[кого].

На звороті зазначено: Его царского пресвѣтлого величе*с*тва Во*й*ска Запорожского по*л*ковникови прилуцкому пану Димитрію Горленку[209], моему ласкавому приятелеви. О струга*х* и липа*х* в Сѣчи.

ЦДІАК України. – Ф. 220. – Оп. 1. – Спр. 228. Оригінал. Печатка військова.

№ 173

1698, квітня 8. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл військовому товаришеві Федору Бобрикевичу відновити млин-вешняк

Его ц*ар*ского пресвѣтлого в*е*ли*че*ства Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Озна*й*муемъ симъ унѣверсаломъ н*а*шимъ, кому ко*л*векъ о томъ теперъ и на потимъ вѣдати будетъ належало; особливе еднакъ п*а*ну сотникови понурницкому,

---

[a] У тексті написано "суду".

іжъ просилъ насъ гетмана *па*нъ Феодоръ Бобрикевѣчъ, товаришъ во*й*сковы*й*, абы*с*мо ему на купленомъ займищи, на которомъ здавна млинокъ вешнякъ бувалъ, на рѣчце Голомесцѣ, вижей села Крисокъ в сотнѣ Понурницкой, в Андрѣенка Викуса, козака крисковского, своимъ власнимъ коштомъ вешнякъ млинокъ построити и ре*с*таврова*т*и позволили и *на*шимъ унѣверсаломъ ствердили. Мы теди гетманъ, видячи его Феодора Бобрикевича до войсковой служби охоту и до далшой заохочаючи, позволяемъ ему на прежъреченомъ займищи, своимъ коштомъ млинъ построити, з таки*м* еднакъ докладомъ, абы о*т* того построеня млина в близко окололежачи*х* кгрунта*х* людемъ не було шкоди и руини, и з того помененого млина всякии належнии пожитки отбирати и онимъ, яко своимъ вла*с*нимъ вѣчне владѣти. Зачимъ мѣти хочемъ и пилно приказуемъ, абы вишъ помененому *па*ну Феодору Бобрикевичу, такъ в строеню на помененомъ займищи того млина, яко и в отбираню з него всяки*х* приходовъ на свои вла*с*нии домовии пожитки до ласки войсковой нихто жа*д*ной и найменшой неважи*л*ъся чинити перешкоди.

Да*н* в Батуринѣ, априля 8. Року 1698.

Звишъменова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

На звороті написано: Унѣверсал *яс*не ве*л*: на млинъ Кри*с*ко*в*ский.

ЦДІАК України. – Ф. 144. – Оп. 1. – Спр. 33. Оригінал. Печатка військова.

№ 174

1698, квітня 17. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл Чернігівському Єлецькому монастиреві зайняти греблю на річці Смолянці та побудувати на греблі млин

Его ц*а*рского пре*св*ѣтлого в*е*личе*с*тва Во*й*ска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Пану полковникови кіевскому, старшинѣ полковой, сотникомъ, атаманомъ и всему ста*р*шому и меншому того полку товариству, войтомъ, бурмистромъ и всѣмъ посполитимъ людемъ и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, ознаймуемъ. Ижъ проси*л* насъ висоце в Богу превелебны*й* го*сп*одинъ отецъ Димитри*й* Савичъ[210], а*р*химандритъ монастира Елецкого Чернѣговского, абы моглъ в монасти*р*скихъ кгрунтахъ межи селами до монастира Елецкого належачи*ми* Копачевомъ и Надиновкою, на рѣчцѣ Смолянцѣ[211], заняти греблю и строити на оно*й* млынъ. Теды мы, по тому его отца архимандрити прошенію позволилисмо, яко греблю на помененно*й* рѣчце заняти, такъ и млынъ подлугъ жаданя своего строити, однакъ з такимъ докладомъ, жебы о*д* того заня*т*я гребле и построеня млына тамъ, якъ коза*ц*кимъ, такъ и посполити*х* людe*й* кгрунта*м*, поблизу лежачимъ, не дѣялася якая перешкода. Вѣдаючи прето о таково*й* волѣ

нашои кождий, абы нихто з старшини и чернѣ не важился ему отцу архимандритѣ, и от его на томъ дѣлѣ вижей именованом зостаючимъ послушникомъ, жадное найменшое чинити кривди и перешкоды, симъ же унѣверсаломъ нашимъ пилно варуемъ и сурово приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, априля 17. Року 1698.

Звишъменованний гетман, рукою власною.

На звороті зазначено "Фундушъ гетманскій на млинъ Копачовский".

ЦДІАК України. – Ф. 157. – Оп. 1. – Спр. 41. Оригінал. Печатка військова.

№ 175

1698, квітня 26. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Макошинського Микільського монастиря на маєтності та монастирських підданих

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого государя, его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, а меновите паном полковникомъ, обознимъ, судямъ, писарамъ и асауломъ полковымъ, сотником, атаманомъ и всему старшому и меншому Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского товариству, ижъ не тилко стосуючися мы до унѣверсаловъ от антецессоровъ наших монастиреви Макошинскому святого чудотворца Христова Николая на обвароване такъ самого монастира з приналежащими кгрунтами, яко и на защиту подданым тому монастиреви прислушаючим, наданным, але и з ревности нашое маючи до того мѣстца святого прихилностъ, даемо вновъ потвержателный сей нашъ унѣверсалъ, варуючи пилно, абы якъ оный монастир при зуполной своей цѣлости зо всѣми приналежными кгрунтами и всякими угодии найдовался, такъ и подданыи по прежнему обыкновенію жебы были захованы при ономъ же монастиру. Зачимъ мѣти хочем и рейментарско приказуемъ, абы нѣхто з старшины и чернѣ Войска Запорозкого не важился помененному монастиреви в кгрунтах и всяких властностех найменшое шкоды и уймы, а особливе в тягнѣнях военных ночлѣгами и попасовисками подданых монастирских обтяжати, также околичных обывателей в заживаню кгрунтовъ трудности и перешкоды затѣвати.

Данъ в Батуринѣ, априля 26. Року 1698.

Звишъменованний гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: Данъ унѣверсалъ Мазепинъ в году 1698, априля, о всѣхъ грунтах монастыр: а найпаче о станціах.

ЦДІАК України. – Ф. 146. – Оп. 1. – Спр. 50. Оригінал. Печатка військова.

№ 176

1698, квітня 28. – Універсал Мазепи про надання права оренди горілчаних та тютюнових шинків на міські потреби Прилукам за 1500 золотих

[Его ца*р*ского пр*ес*вѣтлого величества Во*й*ска Запоро*жс*ко*го* гетманъ Іоанъ Мазепа].

Ознаймуемъ [симъ н*а*шимъ унѣве*р*саломъ кождому, кому колвек о томъ вѣдати належ*ит*, а меновите п: сотникови прилуцому, атаманови городовому тамошнему зо всѣмъ товариствомъ, во*й*тови и всѣмъ жителемъ][а], ижъ яко прошлого року за общего всихъ старшихъ и менъшихъ, такъ войсковыхъ, яко й помистныхъ обывателей малороссійскихъ постановленя и приговору стало тое, абы аренды всюди по городахъ и городкахъ не поедынковымъ особамъ булы запродаваны, але всюда всими общежытельны булы држаны, такъ и теперъ тое постановлене заховуемъ. Прето и на сей рокъ 1698 отъ дня 12 июня, преподобного Онуфрія, почынаючыися, а въ пришломъ 1699 о том и часи кончытися маючий, позволяемъ пану сотныку прилуцкому, атаманови зъ товариствомъ и войтови тамошнему зъ посполъствомъ горильчаной и тютюнный шынкъ имить в зупольномъ завидованню ку лутшой своей выгоди и общому миському пожыткови, при котором по обнятю аренды и отобраню интерцизіи, маютъ оные и повынны будутъ належытую до Скарбу Войскового сумму 1500 золотыхъ отдаты безъ жадной отволоки. А докладаемъ тое, абы волно було кождому, яко зъ козаковъ, такъ и зъ посполытыхъ людей на хрестыны и на веселле любъ въкурыты соби кадку едну и другу горилки, любъ купыты соби на сторони, хто похочет, сто квартъ, альбо пятъдесятъ, тыльки бъ не меньшъ, якои купли гуртовой горилки мает буты. За видомости сотныка, атамана и войта, альбо тыхъ людей, которыи зъ полицення мисского арендою завидовати будутъ. А еслы хто съ козаковъ велелъ[б] посполытыхъ людей ста, альбо пятдесятъ квартъ горилки купытъ не похочетъ, а схочитъ на меньшомъ частованю перестати, то повыненъ купыты оную въ аренды: лечъ на такіи оказіи маетъ іимъ продавана буты горилки кварта дешевою циною, а не такъ якъ на роздробъ продаеться.

Варуемъ однакъ тое, абы старшына не важылась горилкою своихъ даваты въ арендовые шинки дорожшею циною, одколь бы мисту въ пожыткахъ не було уймы; а медомъ, пывомъ и брагою вольно всимъ, якъ козакамъ, такъ и посполытымъ людямъ шынковаты.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 56728. – Арк. 470-470 зв. Копія, має назву "Копія съ универсала Мазепы, снятая в 1709 году. 1698, апр[иля] 30.

[а] В дужках реконструкція тексту.

[б] Так у тексті, хоч за змістом мало б бути слово на зразок – "чили", "альбо", "так и з".

№ 177

1698, травня 17. Батурин – Оборонний універсал Івана Мазепи місту Березні від переїжджих

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшого великого г*осуда*ря, его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетман Іоан Мазепа.

Его ж царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского всей старшинѣ и черни, а особливе переежджаючим всякого чину людем и кожному, кому о том ведати належит ознаймуем. Иж донеслося нам ведати, что многие переежджаючие через город Березную люде, не меючи нашого гетманского виразного подорожного листа, доправляются збитечных кормов и напоев, подводи и проводники самоволные берут и многие чинят збитки, через що тамошним людем не меншое наносится утяжение и нищета, яко теды неслушне тое деется, так мы, хотячи таковое самоволство и своеволя посоромити, видаем сей наш оборонний универсал, в котором мети хочем пилно и сурово приказуем, абы хто колвек, любо з дворян и слуг наших гетманских, любо иншие якие колвек переезджаючие люде, без подорожного нашого листа не важился так кормов, напоев и оброков для коней, яко подвод и проводников браты и найменшой тамошним старшим чинити докуки, а если бы хто тоей воли нашой не слухаючи, а упором своим поступаючи, похотел, не маючи нашого виразного себе листа подорожного, чинити в пречоном городе Березной, якии збытки и доправлятися кормов, напоев, албо подвод и проводников, такового позволяем там урядовим людем удержовати и до нас о том ознаймовати, або безчестно з города оного випроважати, в чом всем абы так и нейначе было и повторе сим универсалом нашим варуем.

Дан в Батурине, мая 17, року 1698.

Звишменованний гетман, рукою власною.

Опубліковано: Ситий І. Гетьманські універсали в колекції Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського // Сіверянський літопис, 1998. – № 2 – С. 37. – № 26. Оригінал.

№ 178

1698, травня 19. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав гетьманського управителя в Батуринському замку Никифора Лук'яновича на куплені ним млини та інші володіння

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшого великого г*осуда*ря, его царского пресвѣтлѣйшого величества Войска Запоро*ж*ского гетман Іоанъ Мазепа.

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского всей старшинѣ и чернѣ, а особливе *па*ну польковниковѣ чернѣговскому, сотниковѣ сосницкому и всѣмъ посполитимъ людемъ в той сотнѣ найдуючимся, и кому кольвекъ о томъ вѣдати належит, ознаймуемъ, *иж* за вѣдомомъ и позволеніемъ нашимъ гетманскимъ *па*нъ Никифо*р* Лукяновичъ, на сей ча*с* господа*р* замку нашого Батуринского, купивши себѣ в певнихъ людей, яко гре*б*лю, прозиваемую Довгую, на рецѣ Убедѣ в уе*з*дѣ Сосницкомъ, з млинами о семи колахъ стоячими, з мелницкое частю, а при ней по урочищу названни*м* з борами, лѣсами, сѣножатми и іинними угодями, так и в п: Полуботка войсковую ча*ст* войсковыхъ розмѣровъ в тихъ же млинахъ о*т* на*с* наданную, с присѣлими тамъ людми, и у вѣчно*сть* просилъ на*с* о потве*р*жение тоеи своей куплѣ, теды мы, склонившися на его про*з*бу, а респектуючи на оного намъ зичливіе услуги, и видячи в немъ способно*сть* и на далшій ча*с* до услугъ войсковихъ, стве*р*жаемъ симъ унѣверсаломъ нашимъ тую его куплю и при немъ захоиуемъ до тоеи Довгой греблѣ всѣ грунта и присѣліе люде, яко в купчихъ ограничене виражено, есте позволяючи ему, якъ хотѣты ве*д*лугъ своей мисли гре*б*лю оную по*д*вишати, млини о*б*новляти и всякие прибыли для своего пожитку розмножати, в чомъ всемъ абы ему, *па*ну Никифору, нихто не важилъся тепе*р* и в далшій ча*с* чини*тъ* найменшой перешкоды и тру*д*ности, пи*лъ*но упоминаемъ и приказуе*мъ*.

Данъ в Батуринѣ, мая 19 *д*[ня], року 1698.

Звишъ іменованніи гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 55254 (3). – Арк. 241 – 241 зв. Копія.

№ 179

1698, травня 22. Гадяч – Універсал Івана Мазепи про надання права Чернігівському Єлецькому монастиреві продавати горілку на монастирських перевозах

Его царского пр*есвѣ*тлого в*е*ли*че*ства Войска Запорожского гетман Іоан Мазепа.

Паном полковником чернѣговскому и нѣжинскому, старшинам полковим, сотником и атаманѣ городовой зо всѣм товариством, также и войтом и всѣм, кому колвек о том вѣдати належит, ознаймуем, иж просыл нас высоце в Богу превелебный г*о*сп*о*дин отец Димитрий Савич, архимандрит елецкий чернѣговский з братиею о позволене, абы могли на перевозах своїх монастирских, едном под Чернѣговом, а другом – Овдѣевском, горѣлку свою для шинку держати и продавати оную такою квартою и ценою, якою и в самих городах продается, а то для монастырских нужных росходов. Теды мы, тое его отца архимандрити прошение

[a] Перед підписом зазначено: “в по*д*ленномъ по*д*писался тако”, після підпису у колі написано “мѣсто печаты гетманской”.

принявши и уваживши, же через тое нимало мѣсту не будет убитку, позволилисмо на помененных перевозах монастирскую горѣлку шинковати з таким варунком, жебы почому в городах кварта продается, потому и там, а не таншей, оная повынна быти продавана. Мѣты теды хочем и рейментарско приказуем, аби нихто з старшини и чернѣ и посполитих людей преречоных отцу архимандритѣ в том даваню монастирское горѣлки жадное найменшое не смѣл и не важился чинити перешкоды.

Дан в Гадячом[212], мая 22, року 1698.

Звышменованний гетман, рукою власною.

На звороті написано: "Унѣверсал гетманский на шинк на наших перевозах".

Опубліковано: Мицик Ю. З документації гетьмана І. Мазепи. – С. 97. – № 8. (З посиланням – БПАН. – ВР. – № 270. – Арк. 69. Оригінал).

Опубліковано фрагментарно: Константинович М. ОРОМ. – Чернігів. – 1885. – Вип. IV. – Додаток. – Арк. 40-41.

№ 180

1698, травня 29. Табір на Човпаках – Універсал Івана Мазепи про захист від підтоплення млинів, що знаходяться на Роменській міській греблі, через підвищення рівня води на греблі Антона Кузьменка, розташованій нижче на річці Сулі

Его царскаго пресвѣтлаго в*е*ли*ч*ества Войска Запорожскаго гетманъ Іванъ Мазепа.

Всѣмъ кому бы колвекъ о томъ вѣдати надлежало, а особливо старшинѣ, в сотни Роменск*ой* будучой, зо всѣми тамошними обывателями, ознаймуемъ, ижъ на суплѣку Івана Манжоса и Ивана Остренка з товариств*омъ*, обывателей и мелниковъ роменскихъ о подтопление ихъ млиновъ, на греблѣ миской Роменской стоящихъ, на Антона Кузменка, жителя бобровицкаго, намъ поданную, зсилалисьмо туда в Роменъ[213] Василя Велецкого[214], судью полковаго гадяцкаго, для учиненіа на то*мъ* ихъ дѣлѣ розиску, который то нашъ висланный, яко будучи тамъ, разсмотрѣлъ и уважилъ з многими посторонними и тамошними людми, на томъ дѣлѣ добре знаючимься, что знатной млинамъ ихъ учинился подтопъ, чрезъ занятье греблѣ и на ней построеннихъ двохъ клѣтокъ млиновихъ на рецѣ Сулѣ, яко велѣлъ раскопати гать, прозиваемую Быстрицу, и Любокумовъ ровчакъ, и приказалъ оному болше скринѣ в тоихъ млинахъ, тамъ будучихъ, не поднимати, такъ мы тое преречонаго [посланого] нашого разсмотрене и постановленье стверждаемъ симъ универсаломъ нашимъ, мѣти хотячи, и пилно под виною тисячи талярей на насъ варуючи, абы тотъ Антонъ Кузменко не важился, безъ волѣ нашой, такъ той за*с* киданной гати гатити, а нѣ скринъ своихъ, а нѣ на палецъ подтопити надъ теперешную мѣру, а имъ преречоннымъ мелникамъ роменскимъ позволяемъ

в своихъ млинахъ, на греблѣ мѣской тамошной будучихъ, скринѣ отии подвишати ведлугъ слушной мѣри, толко повинни того пилно постерегати, жебы тимъ подвишеньемъ обоихъ скринъ млиновъ горѣшн[их], Оксютинскихъ и Процювскихъ, не подтопити, тутъ же зъособна старшинѣ роменской приказуемъ, абы старалися конечне в отой сотнѣ своей указомъ (?) поправити и моцно укрепити греблю, подлугъ давнего обикновенія, до котораго то тоей греблѣ подкрѣпления и державци силъ, в сотни той будучихъ, людей додати не збороняли. Що все [абы] тако, а не иначей было и повторе симъ унѣверсаломъ нашимъ стверждаемъ.

Данъ в таборѣ на Човпакахъ, мая 29 *д*[ня]. Року 1698.

Звишъіменованний гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 221. – Оп. 1. – Спр. 222. Копія.

№ 180а

1698, липня 1. –
Витяг з універсалу Івана Мазепи про надання генеральному писареві Василю Кочубею лісів по берегах річки Ретика, з дозволом спорудити на річці греблю з млином

Ижъ яко з вѣдома и позволеня нашего панъ Василій Кочубей, писаръ Войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкого енералный, в уездѣ сотнѣ Кролевецкой, на рѣчце Ретику[215], нижей села Дубовичъ, на мѣстцу явне, слушне и правне купленомъ, занялъ себѣ греблю и побудовалъ млынъ, а при томъ млынѣ фундуетъ себѣ хуторъ, такъ по его докладу и прошенію сим нашим унѣверсалом позволяем ему к тому хутору и млыну своему заняти лѣса хвойнику и березнику по обоихъ сторонахъ рѣчки оное, прозываемое Ретика, порослого, з соснами, на тыхъ мѣстцахъ стоячими, зтолко, сколко потреба и слушност укажетъ, поневажъ и иные особы, тамъ ставы и млыны свои маючіи, займища себѣ починили. А особливе позволяемъ ему заняти и владѣти к тому хутору мѣстца межи боромъ, на поле пахотное и на сѣножати способныи, и чистити оныи, якъ звичай господарский кажетъ, такъ по той сторонѣ рѣчки Ретика к дорозѣ Дубовицкой лежачіи, яко и на сей сторонѣ от Быстрика, где хутор тотъ стоитъ, иле колвекъ обыскатися могутъ; а онъ, панъ писаръ, обецуетъ того догледѣти, же не будет тое людскимъ кгрунтам ку шкодѣ; а поневаж там же у верху того ставу своего мѣстце на заняте греблѣ способное у певного человѣка купити онъ, панъ писар, умыслилъ, теды и греблю ему другую фундовати и млынъ на ней по силѣ воды будовати позволяемъ.

Опубліковано: Модзалевский В. Л. Малороссійскій родословникъ. – К. – 1910. – Т. II. – Е-К. – С. 526. В публікації має назву: "1 іюля 1698 г. получилъ универсалъ гетмана Мазепы:".

---

[a] Перед підписом зазначено "на подлинномъ подписалисъ", після підпису у колі написано "мѣсто печати войсковой".

№ 181

1698, вересня 25. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Чернігівської архієпископії на млинову частку в Білоуському млині

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого г*о*с*у*д*а*ря, его ц*а*рского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ н*а*шимъ унѣверсаломъ всей старшинѣ и чернѣ Войска его ц*а*рского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Запорозкого, а особливе п*а*ну полковникови чернѣговс*кому*, старшинѣ полковой, сотникомъ, атаманомъ, войтомъ, бурмистромъ и всѣмъ кому кол*ве*къ о томъ вѣдати належитъ, іжъ прекладалъ намъ *я*с*не* в Б*о*гу преосвящен*н*ы*й* его м*и*лость г*оспо*д*и*нъ отецъ Іоа*н*нъ Максѣмовичъ, архиеп*иско*пъ чернѣговс*к*ы*й* [и] новгород*с*кы*й*, черезъ посланного своего п*а*на Александра Кгадевицкого, что за певную сумму набилъ до тоеижъ катедри Чернѣгов*ской* у Герасима Филиповича Звѣровича часть мелницкую в млинѣ Белоускомъ, в камени заднемъ и половицю в ступнику, в ступахъ просяних и валюшовихъ суко*н*нихъ, со всякими вимѣрами збожа на тую ча*с*ть мелницкую и з заднего каменя и з половицѣ ступника належачими. На що и купчую, же вѣчними часи помененую ча*с*ть мелницкую в млинѣ помененномъ Белоускомъ купилъ, презентовалъ намъ: и жадалъ насъ, абисмо н*а*шимъ гетма*н*скимъ унѣверсаломъ зтвердили тое и обваровали. Ми теди, гетманъ, слушному жаданю задоситъ чинячи, видаемъ сей н*а*шъ унѣверсалъ и онимъ тую жъ часть предъреченую мелницкую купленую, в млинѣ помененомъ Белоускомъ зтвержаемъ и варуемъ. Зачимъ мѣти хочемъ и пилно приказуемъ, аби нѣхто в владѣнию тоеи предъреченой купленой мелницкой части в помененомъ млинѣ Белоускомъ и в одбираню з н[е]*й* вшелякихъ пожитковъ до катедри архиепис-копской чернѣговско*й* належнихъ, жадной и найменшой не важилъся чинити перешкоди.

Данъ в Батуринь, сентеврія 25. Року 1698.

Звишъ менова*н*ни*й* гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: унѣверсалъ ясне велмо*ж*: его м*ил*: Іоана Мазепи, гетмана на час*т* ме*л*ни*ц*кую в млинѣ Бѣлоуско*м*.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 175. Оригінал. Печатка військова.

Опубліковано: Черниговские Губернские вѣдомости. – 1859. – № 43. З датою 27 вересня 1698 р.

№ 182

1698, жовтня 12. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження міських прав Чернігова та про повернення цехових людей у юрисдикцію міста

Пресвѣтлѣйшаго і державнѣйшого великого государя, его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ всей старшинѣ и чернѣ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозкого полку Черніговского [и] кождому, кому о томъ вѣдати належатимет; ижъ суплѣковали до насъ гетмана п. Іосифъ Евлевичъ, войтъ чернѣговскій з бурмистрами и всѣми урядовними тамошними прекладаючи тое, же чрезъ прошлого полковника чернѣговского, небожчика, пана Якова Лизогуба, давние ихъ мѣские права зостали нарушены и всѣ цеховые люде, якие належовали до ратуша, *от*вернены *от* мѣского послушенства, а привернены в послушенство ему, небожчикови, такъже ваговое и помѣрное *от*далено *от* ратуша и просили насъ о потве*р*жене своихъ правъ и приве*р*нене знову к ратушу цеховыхъ людей. Мы теди гетманъ, давши ихъ таковой про*з*бѣ у себе мѣстце, яко потвержаемъ симъ листомъ н*а*шимъ прежние ихъ права, жебы ненарушне состояны были, также и приворочаемъ к ратушу тихъ всѣхъ цеховыхъ людей, якие чре*з* небожчика, бывшо*го* полковника тамошнего, были *от*вернены, и позволяемъ войтови и всѣмъ урядовимъ городовымъ оними завѣдовати и до належитого мѣского послушенства потягати ку помочи всему посполству, а хтобы з ти*х* поменени*х* цеховыхъ людей мѣлъ листъ *от* небожчика данній, взглядомъ уволненя *от* мѣской повинности, у таковихъ позволяемъ войтови и урядовимъ тамошнимъ тие листи *от*бырати и до спрату ратушного *от*давати, а тими людми цѣле завѣдовати, такъ же ваговое и помѣрное на ратушъ отбирати. В якой волѣ нашой вѣдаючи, абы яко сей наказний полковникъ і старшина полковая до того жаднимъ способомъ не втручался, такъ кгди и совершенный полковникъ буде*т*, в томъ не чинилъ жадной и найменшой перешкоди, прикрости и долегливости, варуемъ, жебы сия наша гетманская воля завше была в исполнении.

Данъ в Батуринѣ, октовриа 12, року 1698.

Звишъ менованній гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 54497 (12). – Арк. 94 зв. – 95. Копія.

Там само. – Ф. 8. – Спр. 2327. – Арк. 38-39. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено: “в подлѣнномъ подписъ таковъ”, після підпису написано “в подлѣнном унѣверсалѣ печа*т* войсковая”.

№ 183

1698, жовтня 16. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Київського Пустинного Микільського монастиря на містечко Конончу, на медову десятину та на відновлення млина

Пресвѣтлѣйшаго і державнѣйшого великого г*о*суд*а*ря, н*а*ш*е*г*о*, его ц*а*рского *го* пресв*ѣ*тлого в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запорожского гетма*н* Іоа*н* Мазепа.

Ознаймуе*м* си*м* наши*м* унѣверсало*м* все*й* старшинѣ и чернѣ Войска его ц*а*рского пресв*ѣ*тлого в*е*л*и*ч*е*ства Запоро*ж*ского, а особливе п*а*ну пол*к*овникови переясловскому, ст*а*ршинѣ полковой и всему ст*а*ршому и меншому того полку товари*ст*ву, и кождому, кому ко*л*ве*к* о то*м* вѣдати належи*т*. Иж будучи в Батуринѣ превелебны*й* в Б*о*гу г*оспо*д*и*нъ от*е*цъ Стефа*н* Яво*р*скій[216], ігуменъ м*он*а*с*т*и*ра Пусти*н*ного Св*я*то Нико*л*ского Кіевского з братіею, показова*л* на*м* ге*т*манови стародавніи правніи писма, и грамоту великого г*о*с*у*д*а*ря н*а*ш*его*, его царского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства потв*е*р*жате*л*ную, на Конончъ[217], мѣстечко на той сторонѣ Днепра, на*д* рекою Россю[218] лежачое, зо всѣми прилеглыми кгрунтами м*он*а*с*тиреви ихъ наданніи. А оразъ проси*л* и н*а*шего гетм*а*н*ского на тые Кононъчо*ц*скіе кгрунта оно*го* потв*е*р*жате*л*ного унѣв*е*рсалу. Теды мы, давши прозбѣ ихъ у себе мѣстце, росказали*с*мо з канц*е*л*я*ріи войсковой выдати на*ш* унѣверсал, которы*м* яко помене*н*ные кгрунта ств*е*р*жае*м*, так и позволяе*м* имъ з оны*х* всякіе пожи*т*ки и из пасѣкъ тамошни*х* пщо*л*ную десятину на м*он*а*с*тирскіе потребы о*т*бирати. А ту*т* же обявляе*м*, же позволилисмо имъ, о*т*цу ігуменови, з братіею греблю давнюю Коно*н*човскую о*т*новити и по*д*лу*г* силы тамошней воды построити млы*н*. Зачи*м* мѣти хоче*м* и рейментарско приказуем, абы ко*ж*дый з ст*а*р*шины и ч*е*р*нѣ, вѣдаючи о таковой волѣ н*а*шой, им отце*м* нико*л*ским в владѣню выже*й* речоными кгрунтами, в о*т*бираню з тамошни*х* пасѣкъ пчоляное десятины, в реставрованю звет*ш*алое греблѣ, в строеню млына и в отбираню всяки*х* пожи*т*ков, жадное найме*н*шое не важился трудности и перешкоды чинити.

Да*н* в Батуринѣ, октоврія 16. Року 1698.

Звы*ш* менованы*й* ге*т*манъ, рукою власною.

Наприкінці зазначено: унѣверса*л* от ясне ве*л*можного его м*и*л*о*сти п*а*на Іоана Мазепи, гетмана Войскъ его ц*а*р*ского пресвѣ*т*: величе*ст*ва Запорозки*х* на Коно*нч*, пасѣку и млынъ даный.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА – 219 П. – Арк. 32 зв. Копія.

1699 рік

№ 184

***1699, січня 13. Гадяч –
Універсал Івана Мазепи про надання військової частки
Скельському Пустинному монастиреві
з Шиманового млина***

Его ц*а*рского пре*св*ѣтлого в*е*лич*е*ства Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Пану полковникови гадяцкому, старшинѣ по*л*ковой, господарови замку н*а*шего Гадяцкого и кождому, кому ко*л*векъ о томъ вѣдати належитъ, ознаймуемъ: ижъ просилъ насъ гетмана превелебный в Б*о*гу г*осподи*нъ отецъ Пахомий Ходоровичъ[219], ігуменъ м*о*н*а*стира Пустинно Ске*л*ского[220], з братіею о надане во*й*сковое ча*сти* з млына Степана Стрижевского [и] Шиманового, м*о*н*а*стирским*м* кошто*м* набутихъ, на рецѣ Ворсклѣ, на греблѣ, близко м*о*н*а*стира ихъ засипано*й*. Але, уважаючи мы, же по*д* часъ нынѣшнихъ уставичныхъ военныхъ походовъ потребны на*м* сутъ борошна на многіи во*й*сковыи росходы, не попустилис*м*о в ихъ заживане, обохъ тихъ млыновъ, ти*л*ко заховали при нихъ едну клѣтку Шимановскую о трохъ колахъ, двохъ мучнихъ, а третемъ ступномъ, на вышей помянутой греблѣ м*о*н*а*стирской будучую, позволяючи и*м* з оно*й* во*й*сковой части всякіи приходячіи млынскіи пожитки о*т*бѣрати, при части ме*л*ницкой, до ласки н*ашой*. Мѣти теды хочемъ и приказуемъ, абы и*м*ъ отцу ігумену з братіею в владѣню того млына и о*т*бѣраню всякихъ розмѣровыхъ приходовъ нихто з старшини и черни жадной и на*й*меншо*й* не важилъся чинити перепони и трудности.

Данъ в Гадячомъ, януарія 13 *д*[ня]. Року 1699.

Звишъменова*н*ни*й* гетма*н*, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 221. – Оп. 1. – Спр. 580. Оригінал. Печатка військова.

№ 185

1699, березня 8. Батурин – Універсал Івана Мазепи про звільнення від міських повинностей Олександра Шабельника з підтвердженням його прав на сіножать біля села Онисіва

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запоржского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належить, а особливе пану полковникови чернѣговскому, старшинѣ полковой, сотникови полковому жъ, атаманови городовому и п. войтови тамошнему зо всѣми майстратовими. Ижъ для певных причинъ, мѣючи в певномъ респектѣ нашомъ жителя вашего чернѣговского, Александра Шабелника, уволняемъ од всяких мѣскихъ повинностей и работизнъ з ласки нашое. А тутъже ствержаемъ и сѣножать близко села Онисова, межи рѣками протяж Довжинею и Кривотономъ лежачую, которую уже через двадцеть лѣтъ онъ владѣетъ и пожиткуеть, позволяючи ему и в пришліи часы свободно заживати онои. Вѣдаючи теды о таковой волѣ нашой, абы яко панъ полковникъ чернѣговский, такъ и жаденъ з старшини и чернѣ, а именно войтъ з майстратовими тамошними, не важилися его Александра до посполитих повинностей потягати и жадними работизнами обтяжати, такъ же и в заживаню помененное сѣножати наименшое трудности и перешкоды чинити, симъ же унѣверсалом пилноваруемъ.

Данъ в Батуринѣ, марта 8. Року 1699.

Звишъменованний гетман, рукою власною.

Нижче зазначено: Сей унѣверсалъ при продажах сѣножати звишменно[ван]ой вручилем в обителъ Елецкую. 1702 року, мая 26. Семионъ Алекъсанъдровъ, дияконъ.

ЦДІАК України. – Ф. 157 – Оп. 1. – Спр. 52. Оригінал. Печатка військова.

№ 186

1699, березня 28. Батурин – Наказ Івана Мазепи, що зобов'язує Кулябок виконувати свою частку роботи при потребі ремонту греблі, якою вони володіють спільно з Лубенським Мгарським монастирем

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Вамъ Федору и Петру Кулябченкам, обывателем лубенским, симъ унѣверсалом

*н*ашим вѣдомо чини*м*, ижъ писа*л* до на*с* превелебни*й* в Б*о*гу о*те*цъ Іпати*й* Го*р*бачевски*й*, ігуменъ м*о*настыра Мга*р*ского общежите*л*ного, з братіею, утискуючи на васъ за тое, жеби мѣючи млини свои на греблѣ Лисогорской, на рецѣ Сулѣ по*д* Лубнями, построеніи посполу з монасти*р*скими, не хочете в гаченю той греблѣ жадной м*о*н*а*стиреви чинити помочи, але ввесь то*й* тяжа*р* на коштъ м*о*насти*р*скі*й* складаете, о*т* которого гаченя тое*й* греблѣ великую они черезъ васъ поно*сят* утрату. Що яко неслушне тое дѣ*ет*ся, же вы з млиновъ своихъ пожитки о*т*бѣраючи, не есте до гаченя греблѣ м*о*настиреви тамошнему помочними, та*к* пи*л*но и сурово ва*м* приказуемъ си*м* унѣверсало*м н*аши*м*, абы*с*те половину тое*й* греблѣ Лисогорской, коли ти*л*ко потреба указовати будетъ, гатили якъ належи*т*.

Данъ в Батуринѣ, ма*р*та 28. Року 1699.

Звишъменова*н*ни*й* гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 127. – Арк. 64-64 зв. Копія, має назву "гетмана Іоана Мазепи оунѣве*р*салъ, жебы Кулябки половину греблѣ Лысогорской гатили своимъ коштом".

№ 187

1699, квітня 4. Батурин – Універсал Івана Мазепи про заборону приймати у підсусідки підданих Омбишського монастиря

Его царского пре*свѣ*тлого в*е*лич*е*ства Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Вамъ атамановѣ з товариствомъ села Омбыша симъ листо*мъ* нашымъ ознаймуемъ. Ижъ, будучи у насъ гетмана превелебный в Б*о*гу г*оспо*динъ отецъ Кирилъ Филимоновичъ, ігуменъ манастира Онбышовского, утисковалъ на васъ з товариствомъ за тое, же вы по*д*даныхъ м*о*н*а*сти*р*скихъ, о*д* повинности посполито*й* ухиляючихся, в сусѣдство себѣ приймуете и заступаете оны*х*; зачымъ, яко неслушне противко мѣстца *свя*того поступуете, если тое есть так, мы за тотъ вашъ поступокъ ганячы через сей нашъ листъ, пи*л*но и сурово приказуемъ, абысте, яко тыхъ людей по*д*даныхъ манасти*р*скихъ, которіи уже по*д* вами зостаютъ, не заступали, такъ и иншыхъ жаднымъ способомъ до себе в сусѣдство при*й*мовати и заступа*ти* оны*х о*д* тяглостей мужицкихъ не важилися. О тое и повторе ва*мъ* приказавши, зичимъ доброго здоровя.

З Батурина, априля 4 *д*[ня]. Року 1699.

Звишъменова*н*ни*й* гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: унѣве*р*са*л* ясне вел: аби козаки сусѣд свои*х о*д* пови*н*ностей м*о*н*ас*тирски*х* не заступали.

ЦДІАК України. – Ф. 153. – Оп. 1. – Спр. 3. Оригінал. Печатка військова.

ІР НБУВ. – Ф. 40. – Спр. 785. – Арк.1. Фрагментарна копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "в подлинномъ таковъ подписъ", після підпису у колі написано "мѣсто печати рейментарской".

№ 188

1699, квітня 24. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Лубенського Мгарського монастиря на Березотоцьку греблю і хутір

Его ц*а*рского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запорозского гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ н*а*шимъ унѣве*р*саломъ кождому, кому ко*л*векъ о томъ вѣдати належ*ит*, а особливе п*а*ну полковникови лубенско*му* зо всею полковою ста*р*шиною, сотникомъ, атаманомъ, а ту*т* же дозо*р*ци млиновъ н*а*шихъ в полку томъ найдуючи*х*ся, ижъ просилъ насъ превелебній в Б*о*гу от*е*цъ Іпатій Гор*б*ачевскій, игуменъ м*о*н*асти*ра общежителнаго Мг*а*рского, именемъ всей братіи тамошной о по*т*ве*р*жене части греблѣ Березотоцкой з трома стави*д*лами и хуторомъ з кгрунтами до него належними, а за певную су*мъ*му у Івана Ве*р*бицкого купленой, такъже и другой части тоей же гребли у Петра Мойсѣевича Ве*р*бицкого купле*н*нимъ способомъ набутой. Мы теды принявши его отца игумена в той мѣре слушне намъ занесенную прозбу, а мѣючи особливую н*а*шу ку обытели с*вя*той тамошной прих*и*лнос*т*, стве*р*жаемъ симъ н*а*шимъ унѣве*р*саломъ тіе обѣдвѣ части гребли Березотоцкой, позволяючи такъ оною, яко и хуторомъ до него належнымъ з інными грунтами, ему о*т*цу игуменови з братіею владѣти и всякіе з нихъ на м*о*н*асти*ръ свой пожи*т*ки приходячіе отбырати, вѣдаючи прето о таковой волѣ н*а*шой, абы, якъ п*а*нъ полковникъ лубенскій з по*л*ковою ста*р*шиною, такъ и дозо*р*ца н*а*шъ, в томъ по*л*ку млинами завѣдуючій, и ни*х*то инши*й* найменъшой ему о*т*цу игумену з братиею не важи*л*ся чинити в заживаню пререченнихъ грунтовъ трудности и перешкоды.

Данъ в Батуринѣ, априля 24. Року 1699.

Звышъменованны*й* гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. Спр. 127. – Арк. 39 зв.-40. Копія, має назву "Унѣверсалъ Іоанна Мазепи, гетмана, на потве*р*жене трех ставиделъ купленнихъ на Березотоцкой пустой гребли у Івана Вербицкого".

Опубліковано: Русов А. А. Документы, касающіеся Густынскаго и Мгарского монастырей. – Харьков. – 1892. – С. 12-13. – № 1. З датою квітень 1700 р.

[a] Перед підписом зазначено "в по*д*линномъ по*д*пис таковъ", після підпису у колі написано "мѣсто печаты рейментарской".

№ 189

1699, квітня 26. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання полтавському полковому писарю Олександру Чуйкевичу військової частки в його млинах на Манжаліївській греблі, із збереженням за ним покабанщини та поколіщини

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іванъ Мазепа.

Его ж царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского пану полковниковѣ миргородскому, старшинѣ полковой, сотникомъ, атаманомъ городовимъ и сѣлскимъ и всему старшому и меншому товариству. Тутже войтомъ, бурмистромъ, и всѣмъ того полку посполитимъ людямъ и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належит, симъ унѣверсаломъ нашимъ ознаймуемъ. Ижъ, респектуючи мы на значніе пана Александра Чуйкевича, писара полкового полтавского в Войску Запорожскомъ, а особливе на урядѣ полкового писарства роненніе услуги через немалое время, а и впред видячи его до онихъ быти способнимъ, позволяемъ ему з млиновъ его власних на рецѣ Пслѣ, на греблѣ мѣской Манджалѣевской, о шести колах, частю купленнимъ способомъ набутих, а частю власнимъ его коштомъ построенихъ, найдуючихся, част войсковую при мелницкой части всякіи розмѣровіи пожитки ку впартю своему домовому отбирати до ласки войсковое. Зачимъ абы панъ полковникъ миргородский, такъ и нихто інший з старшини и чернѣ, о таковой волѣ нашой вѣдаючи, не важилися ему пану Александру Чуйкевичу в заживаню з помененних млиновъ войсковое части розмѣровых пожитковъ жадное найменшоетрудности и перешкоди чинити, пилно приказуемъ, а заховуемъ тутже при немъ покабанщину и поколющину, тож до ласки войсковое.

Данъ в Батуринѣ, априля 26. Року 1699.

Звишменованній гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 763. – Арк. 58-58 зв. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "В подлинномъ подписано", після підпису у колі написано "мѣсто печати рейментарской".

№ 190

1699, квітня 28. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав вибельського сотника Василя Устимовича на млин на річці Варежці та про дозвіл побудувати йому млин на своїх грунтах, на річці Гончарище

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іванъ Мазепа.

Его жъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого пану полковникови чернѣговскому, обозному, судьи, писарови, асауломъ полковимъ и всему старшому и меншому того полку товариству, и кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, симъ нашимъ унѣверсаломъ ознаймуемъ. Предлагалъ намъ гетману, полку Чернѣговского выбелский сотник панъ Василь Устимовичъ[221], ижъ в томъ же полку Чернѣговскомъ подъ Любечомъ на рѣчць Варежци мѣетъ онъ, власнимъ своимъ коштомъ построенный млынъ з еднимъ коломъ, стоячий и тамъ же под Любечомъ, на рѣчцѣ Гончарище[222] прозиваемой, скупивши в людей тамошныхъ кгрунтъ, хочетъ своимъ коштомъ другий строити млынъ и просилъ прето нашего себѣ позволеня и потвержателнаго унѣверсалу. Мы теды, яко вѣдаемъ его в томъ полку вѣрную службу, и вперед приохочаючи до такои жъ войсковой зычливой службы, такъ слушному его прошенію давши у себе мѣстце, симъ нашимъ з канцеляріи войсковой данимъ унѣверсаломъ на речцѣ Варежцѣ стоячий млынъ потвержаемъ и позволяемъ строити другий на рѣчцѣ Гончарище прозиваемой. Тилко пилно варуемъ, абы з построеня того млына людским кгрунтам не дѣялася ни якая кривда. Зачимъ мѣти хочемъ и приказуемъ, абы нихто з старшины и черны ему, п. сотнику, жадное не важился чинити перешкоды.

Данъ в Батуринѣ, априля 28. Року 1699.

Звишъменованний гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: Фундуш ясне велможного моего милостивого добродѣя Іоана Мазепи на млынки любецкие, фундушъ на млынъ на рѣчцѣ Варежцѣ в Любечу, а тепер монастирсий, обмѣна за Фастовщину вибелского сотъника Василия Устимовича.

ЦДІАК України. – Ф. 151. – Оп. 1. – Спр. 23. Оригінал. Печатка військова.

№ 191

1699, квітня 29. Батурин – Наказ Івана Мазепи прилуцькому полковникові про спорядження сорока підвод з борошном до Запорозької Січі і Тавані

Мой ласкавый п*а*не пол*к*овнику прилуцки*й*.

Пере*д* симъ писалис*м*о до ва*с*, абы*с* в. м*илост* з полку своего велѣ*л* выстатчити по*д*водъ двадце*т* для запроваженъя борошна до Сѣчи Запорозкой и до Тавани[223]. А кгды тепе*р* уважилысмо, що мало буде тихъ по*д*водъ, теды пишемъ до в. м*илос*ти, пилно жадаючи, жебысь в. м*илос*тъ приказалъ выстатчыти з полку своего не двадце*т*, але четиридесятъ подводъ. А если здастця быти людемъ латвѣе з подводы грошми дати, нежели в по*д*воду ехати, теды на волѣ тое даемъ и пи*л*но жадае*м* в. м*ил*ости, абысь в. м*ил*о*с*ть, велѣвши взяти грошей з прибелей арендовы*х* мѣскихъ, на по*д*воду по десятъ золотихъ, на четиридесятъ по*д*водъ чотири ста золотихъ, заразъ до насъ в Батуринъ присилалъ. А з людей посполитихъ, на якихъ тая по*д*вода припадае, по волѣ велѣтимешъ в. м*илос*тъ помене*н*ну сумму выбрати, и на мѣстце прибылныхъ арендовы*х* грошей положити. О тое пи*л*но и повторе в. м*ило*с*ти жадаючи, зычимъ ему жъ доброго о*д* Г*оспо*да Б*о*га здоровя.

З Батурина, априля 29. Року 1699.

В. м*ил*о*с*ти зычливый прияте*л*, Іванъ Мазепа, гетма*н* Во*й*ска его ца*р*ского п*р*: велич: Запоро[зкого].

ЦДІАК України. – Ф. 1407. – Оп. 4. – Спр. 25. Фотокопія з оригіналу.

№ 191а

1699, травня 12. – Витяг з універсалу Івана Мазепи про надання генеральному писареві Василю Кочубею села Дубовичи

Респектуючи мы на значніи и працовитии в Войску Запорожскомъ роненіе услуги пана Василія Кочубея, судіи войскового енералного, надаемъ для вигоди в господарскихъ дѣлехъ село, прозиваемое Дубовичи, в уезде Кролевецкомъ лежачое, зо всѣми до него приналежними пожитками, позволяючи от тамошнихъ посполитихъ людей всякіе повинности и послушенства отбирати.

Опубліковано: Модзалевский В. Л. Малороссійскій родословникъ. – К. – 1910. – Т. II. – Е-К. – С. 526. В публікації має назву: “1 мая 1699 г. получилъ универсалъ гетмана Мазепы:”.

№ 192

1699, травня 14. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання військової частки Рихлівському монастиреві з монастирського млина, розташованого на річці Корчевиці

Его царского пресвѣтлого в*е*ли*че*ства Войска Запорожского гетманъ Іоа*н* Мазепа.

Ознаймуемъ симъ н*а*шимъ унѣверсаломъ кождому, кому где колвекъ о томъ вѣдати належитъ, ижъ презентова*л* намъ превелебный в Б*о*гу господи*н* от*е*цъ Лука Григориевичъ, игумен рихловский, что котляр именемъ Кол*е*сни*к*, обывате*л* коропский, вступивши в иноческий зако*н* в монаст*ы*рѣ томъ, лекгова*л* на монасти*р* млынъ свой, на рецѣ Корчевицѣ по*д* Городищ*е*мъ найдуючийся, в вѣчностъ з частю ме*л*ницкою и проси*л* на*с* именем всей братии своей, абысмо то*т* млынъ з частю ме*л*ницкою и войсковую частъ на вспа*р*те обители тамошно*й* стве*р*дили нашимъ ге*т*ма*н*ски*м* унѣверсаломъ. Мы теди принявши его о*т*ца ігумена в той мѣре слушне чине*н*ную прозбу и маючи особливую нашу ку обители тамошно*й* прихи*л*ность, стверждаемъ обѣдвѣ части в томъ млынѣ, ме*л*ницкую и войсковую, позволяючи з ни*х* всякии приходячии розмѣровыи пожи*т*ки на монасти*р* то*т* брати. Мѣти прето хочемъ и симъ унѣверсаломъ н*а*шимъ пилно варуемъ, абы ему отцу ігумену з братиею в о*т*бѣраню дво*х* ти*х* частей з то*го* лекгованно*го* млина нихто з ста*р*шини и чернѣ, а особливе дозо*р*ци н*а*ши оболонскии, найменшой не важилися чинити перешкоды.

Да*н* в Батуринѣ, мая 14. Року 1699.

Звышъменова*н*ни*й* гетма*н*, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 144. – Оп. 1. – Спр. 35. Печатка військова.

№ 193

1699, травня 31. Батурин – Універсал Івана Мазепи про звільнення підданих Єлецького Чернігівського монастиря, що живуть на грунтах біля монастиря, від постоїв охотницького товариства

Его царскаго пресвѣтлого величества Войска Запорож[с]кого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Всѣмъ кому о томъ належитъ вѣдати, а особливо пану полковникови чернѣговскому, старшинѣ полковой і всему старшому і меншому полку того товариству, ознаймуемъ: ижъ высоце в Богу превелебній отецъ Димитрій Савичъ, архимандритъ елецкій чернѣговс[к]ій, прекладалъ намъ, же на кгрунтахъ монастиря

Пречистой Богородицы Елецкого Чернѣговского, к тому мѣстцу святому прилеглихъ, люде живучіи жаднихъ не толко пахарнихъ, але і огородныхъ поль для зъначного убожества не маютъ, і просилъ насъ абысмо оныхъ от станцій компанейскихъ уволнили, мы теды на тую его прозбу съклонившися, а іле, давши тому вѣру, же тіи люде, монастиреви прилегліи, жаднихъ не маючи, а ны пахарнихъ полевихъ, а ны огороднихъ кгрунтовъ, в зъначномъ зостаютъ недостатку, онихъ от станцій товариства охотницкого симъ нашимъ унѣверсаломъ уволняемъ, зачимъ мѣти хочемъ і рейментарско приказуемъ, абы такъ панъ полковникъ чернѣговскій, яко иншіи околичніи, вѣдаючи о таковой волѣ нашой, у тыхъ помененнихъ монастира Елецкого людей, у которихъ теперь для нужды охотницкое товариство поставлено, товариства охотницкого впредъ для прокормленя сътавиты не важилися, але іхъ при той от станціи наданной волности ненарушне заховуемъ.

Данъ в Батуринѣ, мая 31, року 1699.

Опубліковано: Константинович М. ОРОМ. – Чернігів. – 1885. – Вип. IV. – Додаток. – Арк. 42-43.

№ 194

1699, червня 14. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Києво-Печерської Лаври на Горошинський млин та на Кропивнянські грунти з млином

Его освящен*н*ѣйшого ц*а*рского пресвѣтлаго величе*ст*ва Войска Запорожского гетма*н* Іванъ Мазепа.

Всей ста*р*шине полку Переясловского и кождому, кому бы колве*к* о то*м* вѣдати надлежало ознаймуе*м*, и*ж* прекладa*л* намъ высоце в Б*о*гу превеле*б*ный г*осподи*нъ от*е*цъ Іоаса*ф* Краковскій, архіма*н*дритъ святыя чюдо*т*во*р*ныя Кіево Пече*р*скіе Лавры, же маетъ на м*онас*тыръ свой отъ пана Конста*н*тина Мокѣевского, полковника кіе*в*ского, мли*н*, прозываемый Горошковскій, и грунты въ Кропивной з млино*м* и с по*д*да*н*ными, и просилъ нашего *ж* себѣ на оные по*д*тве*р*женія, мы теды приня*в*ши его, отца архима*н*дрита прозбу, яко стве*р*жаемъ симъ униве*р*салом нашимъ тые млины и грунта кропи*в*нянскія, такъ мѣти хочемъ и пилно повагою сего униве*р*салу нашего варуе*м*, абы в ты*х* млина*х* Горошковскі*х* и во о*т*бираню на обитте*л* святую всякихъ приходящи*х* розмѣровыхъ пожи*т*ко*в*, такъ же і в грунта*х* вышепомянуты*х*, нихто [з] старшины и че*р*ни ему отцу архимандриту не важилися чинити перешкоды.

Да*н* в Батуринѣ, іюня 14, року 1699.

Выш іменованный гетма*н*, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – ІІ 217. – Арк. 328 зв. – 329. Копія.

---

[a] Наприкінці зазначено: "у подли*н*ного универсалу печа*т* одна".

№ 195

1699, червня 19. Неплюєвка – Універсал Івана Мазепи про підтвердження права громади села Киреївки на млинове коло, залишене їм за заповітом односельця на будівництво церкви

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ кождому, кому бы колвекъ о томъ вѣдаты належит, а меновите дозорцомъ монастира Новгородского в селѣ Спаскомъ найдуючимъся, ижъ суплековала до нас, гетмана, громада кирѣевская, прекладаючи тое, умираючи в селѣ ихъ Кирѣевцѣ жител тамошный, Евсѣй Моръ, лекговалъ на церковъ тамошную коло млиновое на греблѣ, в томъ же селѣ будучое, и просили нас, гетмана, на оное коло оборонного себѣ унѣверсалу. Мы теды, узнавшы ихъ слушную в томъ прозбу и выдячи пречечонного небожчика Евсея конечную памят доброволне ознамную, выдаемъ сей нашъ унѣверсалъ, в которомъ пилноваруемъ и сурово приказуемъ, абы никто не смѣлъ и не важился, особливе з дозорцей монастира Новгородского, жадною мѣрою до того млинового кола не интересовался и не бралъ з того кола належного приходу, кромѣ тамошныхъ жителей, якіе приходы маются на потребу церковную оборочаты, тутже и о тое пилно приказуем, абы дозорца тамошныи в грунтах, сѣножатехъ и инныхъ угодіахъ людскихъ жадной и наименшои не чинилъ шкоды и прикросты, а якіи неслушне не пополнены шкоды од дозорцы монастирского, тые повынни будут нагорожени, прето, абы тая воля наша такъ и неиначей была остоянна, приказуем.

Данъ в Неплюевцѣ, іюня 19, року 1699.

Звыш менованный гетман, рукою власною[a].

А же такъ позно по смерти того человѣка оны подали свою суплѣку, просячи потвержателного на тое унѣверсалу, то справыло то ихъ убожество, а скоро намъ подали суплѣку, такъ мы гетманъ з повынносты уряду нашого велѣлисмо сей нашъ унѣверсалъ видати.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 56257 (1). – Арк. 39. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено: “у подлинном подписано тако”, після підпису у колі написано “мѣсто печати войсковой”.

№ 196

1699, липня 5. Глухів – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав глухівського сотника Олексія Турянського на два млини, на річках Шостці та Ясмані, з дозволом прилучити до свого підданства десять чоловік, що мешкають біля його млина на річці Ясмані

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Всей старшинѣ и чернѣ Войска его *ж* царского пресвѣтлого величества Запорожского и кождому, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, ознаймуемъ. Ижъ п. Алексѣй Михайловичъ Турянский[224], сотникъ глуховский, прекладалъ намъ, что маетъ млыновъ два, единъ подъ селомъ Собичивом, на рецѣ Шостци, о двох колах мучних, а третом ступномъ, а другий, нижей села Ясмани, на рецѣ Ясмани, ново построений коштом своимъ, и просилъ насъ, яко на оніи млыни потвержателного унѣверсалу, так и о надане десяти человѣка, тамъ же, поблизу новопостроеного млына, мешкаючих. Мы теды, принявши тую его прозбу, видаемъ сей нашъ унѣверсалъ, которимъ, такъ помененніи млыни ствержаемъ, яко и тихъ десяти человѣка надаемъ. Позволяючи ему п. сотниковѣ з оных млыновъ всякіи приходячіи пожитки одбирати и помененним числомъ людей владѣти подлугъ слушности до ласки войсковое. Вѣдаючи прето о таковой волѣ нашой, кождый з старшини и чернѣ, абы не важился ему, п. сотникови, в отбираню з тих его млыновъ приходячихъ пожитков и в владѣню оними людцями найменшой перешкоды чинити, приказуемъ.

Данъ в Глуховѣ, іюля 5. Року 1699.

Звишъменованний гетман, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 220. – Оп. 1. – Спр. 230. Оригінал. Печатка військова.

№ 197

1699, липня 12. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання товаришеві Будиської сотні Максимові Левченку військової частки у його млині

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ кождому, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, а особливе пану полковнику полтавскому, старшинѣ полковой, сотникови будискому, атаманови и всей старшинѣ тамошной, ижъ прекладалъ

намъ, гетману, Максимъ Левченко, товаришъ сотнѣ Будиской, же мѣетъ на рецѣ Ворсклѣ на греблѣ Будиской млинъ, о трохъ колахъ найдуючи*й*ся, и просилъ, абисмо ему часть войсковую з оного млина належную опустили. Ми теди гетман, его прозбѣ давши у себе мѣстце, а видячи его до войскови*х* услугъ способнимъ и впредъ до они*х* приохочаючи, надаемъ ему часть войсковую, в томъ его млинѣ спадаючую, позволяючи ему оную заживати до ласки нашой войсковой и до слушного якого часу, вѣдаючи прето о такой волѣ нашой, аби ему преречоному Максиму Левченку в томъ его спокойномъ заживаню части войсковой, оному наданной, нихто, такъ з старшихъ, яко и менши*х*, а особливе дозорца нашъ, жадной найменшой не смѣлъ и не важился чинити перепоны, симъ унѣверсаломъ нашимъ пилно варуемъ.

Данъ в Батуринѣ, июля 12, року 1699.

Звишъ менований гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 59402. – Арк. 115. Копія.

Опубліковано частково: Модзалевский В. Л. Малороссійскій родословникъ. – К. – 1912. – Т. III. – Л-О. – С. 321.

№ 198

1699, серпня 15. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав бистрицького козака Івана Рощини на млин під Погребками

Его ц*а*р*ского* пресвѣтлого в*е*лич*е*ства Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Всѣмъ кому би колвекъ вѣдати належало, а особливе п*а*ну сотнику кролевецкому зо всею тамошнею старшиною ознаймуемъ. Ижъ суплѣковалъ до насъ гетмана Іванъ Рощина, козакъ и обиватель бистрицки*й*, просячи, абысмо ему млинокъ на ставку, прозиваемомъ под Погребки, вишше Быстрика села стоячий, и свои*мъ* власнымъ коштомъ о*т* давных*ъ* часовъ построены*й*, ствердили нашимъ унѣверсаломъ. Мы теди давши прозбѣ его у себе мѣстце и респектомъ давныхъ его услугъ козацки*х*, выдаемъ ему сей нашъ оборонны*й* унѣверсалъ, позволяючи ему з того мли*н*ка ча*ст* мелницкую спокойне заживати всяки*х* розмѣровыхъ приходячи*х* пожитковъ. Мѣти теды хочемъ и пилноваруемъ, абы ему Івану в томъ его млинку нѣхто з старшини и чернѣ, а особливе панъ сотникъ кролевецки*й* з старшиною тамошнею на*й*меншой не важилъся чинити перешкоди.

Данъ в Батуринѣ, августа 17. Року 1699.

Звишъменова*н*ни*й* гет*м*ан, рукою власною.

---

[a] Перед підписом зазначено: "на подлѣнномъ тако", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

На звороті зазначено: Унѣверсалъ гетмана Мазепи, данный козаку Івану Рощинѣ на млинъ на ставку по*д* Погребки.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 196. Оригінал. Печатка військова.
Опубліковано: ОРОМ. – Вип. 2. – С. 350-352. Фрагмент, з датою 31 серпня 1708 року.

№ 199

1699, серпня 26. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження Київському Михайлівському Золотоверхому монастиреві права збирати погребельне мито з купців на монастирській греблі, на річці Веті

Его ц*а*рского пр*есвѣт*лого величе*ст*ва Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ н*а*шимъ унѣверсаломъ кождому, кому бы ко*л*векъ о томъ вѣдати належало, ижъ прекладалъ намъ превелебный в Б*о*гу господинъ от*е*цъ Захарія Корнѣловичъ[225], ігуменъ м*о*н*а*ст*и*ра св*я*того архистратига Михайла Золотове*р*хого Кіевского з братіею, же маютъ они на ре*ч*цѣ Ветѣ[226], на землѣ своей м*о*н*а*сти*р*ской, греблю, коштомъ своимъ же монастырскимъ построеную, з которой на м*о*н*а*стиръ ихъ Михайловский з давныхъ обыкновени*й* належитъ мито ку отбѣраню з купецкихъ людей; и просилъ насъ абы*с*мо позволили имъ оное обѣрати. Зачимъ мы, по прошенію ихъ о*т*ца ігумена з братіею в семъ н*а*шомъ унѣверсалѣ позволяемъ имъ на реченной греблѣ, о*т* купецкихъ люде*й* мито брати. Кгди *ж* есть такъ, же и давнихъ часовъ тамъ оное о*т*бѣралося. А такъ мѣти хочемъ и приказуемъ, абы нѣхто имъ законника*мъ* миха*й*ловски*м* в о*т*бѣраню того мита не чинилъ перешкоды, а купецкіи люде, чтобъ безъ жадное спреки и о*т*мови оное о*т*давали.

Данъ в Батуринѣ, августа 26 *д*[ня]. Року 1699.

Звишъ менова*н*ний ге*т*ма*н*, рукою власною.

На арк. 2 зв. написано: универсал на мито погребелное на Ветѣ. 1699, августа 26. Гетмана Мазепи.

ІР НБУВ. – ДА – 216. Г – 50. Оригінал. Печатка військова.

№ 200

1699, жовтня 5. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про розмежування земель Чернігівської архієпископії та села Уланова

Его ц*ар*ского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запорожского гетма*н* Іоанъ Мазепа.

Его жъ ца*р*ского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запорожского п*а*ну полковъникови нѣжинскому зо всею полковою старшиною, сотникови глуховско*му* и всѣмъ кому бы колве*к*ъ о томъ вѣдати належало ознаймуемъ. Ижъ якии висланнии н*а*ши п*а*нъ Яковъ Жураковский, значний товаришъ войсковий и п*а*нъ Алексѣй Туранский, теперешный сотникъ глуховски*й*, учинили межи козаками и посполити*ми* людми села Уланова маетно*сти* кате*д*ралной ясне в Б*о*гу преосвященного его милости г*о*сп*о*ди*н*а о*т*ца Іоа*н*на Максимовича, а*р*хиепископа чернѣговск*ого* новгоро*д*ского розиздъ в кгрунта*х* тамошни*х*, тотъ мы стве*р*жаемъ симъ унѣверсаломъ н*а*шимъ, и в немъ варуемъ пи*л*но, абы такъ з козаковъ, яко и посполити*х* людей села Уланова ни*х*то о*т*новляти того межи ними будучого заводу и вщинати ссоровъ, звади и турбацѣй теперъ и в потомные часы не смѣлъ и не важился, на*д* то*й* висланни*ми* н*а*шими учине*н*ни*й* розиздъ и помѣрковане, о тое повторе и потрете пи*л*но приказуе*мъ*.

Данъ в Батуринѣ, октовріа 5 *д*[ня]. Року 1699.

Звышъменова*н*ны*й* гетма*н*, рукою власною.

На звороті написано: потвержене ясне ве*л*можного п*а*на Івана Мазепы, ге*т*мана, на розѣздъ кру*н*товъ села Уланова.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 195. Оригінал. Печатка військова.

№ 201

1699, жовтня 15. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про повернення у власність Чернігівської архієпископії Юринової Слободи

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого г*о*суд*а*ря, его ц*а*рского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запорозкого гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ н*а*шимъ унѣверсаломъ всей старшинѣ и чернѣ Войска его ц*а*рского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Запорозкого, а особливе п*а*ну полковникови стародубовскому, старшинѣ его по*л*ково*й* и всѣмъ кому колвекъ о томъ вѣдати будетъ належало. Іжъ жадалъ насъ ясне в Б*о*гу преосвященны*й* его м*и*л*о*сть отецъ Іоа*н*нъ Максѣмовичъ, архиеп*иско*пъ чернѣгов*с*кы*й*, абысмо село, здавна о*т*дѣленое до кате*д*ри архиеп*иско*пскои Чернѣговской, и писмо*м* антецессора н*а*шого, гетмана бувшого, укрѣпленое, Юринову Слободу з дворцемъ привернули

и нашимъ унѣверсаломъ ствердили и обваровали. Мы теди, давши слушному высоце поважному его ясне в Богу преосвященного, его милости отца архиепископа чернѣговского, жаданю у себе мѣсце, а уважаючи же неналежите висоце в Богу превелебный панъ змерлый небожчикъ отецъ Михаилъ Лежайский, архимандритъ новгородскый, з законниками того жъ монастира помененимъ селомъ Юриновою Слободою владѣлъ и всякие з него пожитки отбиралъ, частю в надѣю зичливой уклонности своей синовскои і за живота блаженой памяти ку змерлому небожчику ясне в Богу преосвященному Лазару Барановичу архиепископу чернѣговскому, частю по смерти его жъ упоромъ, любося упоминано не попустилъ, а до того нинѣшный ясне в Богу преосвященный архиепископъ чернѣговский, фолкгуючи слабости его здоровя, не хотѣлъ его оскорбляти, для яких мѣръ помененая маетность Юринова слобода при обители Новъгородскои по сее время знайдовалася, [по]мененую маетность Юриеву Слободу подлугъ писма роздѣленого и унѣверсалу потвержателного от антецессора нашого гетмана даного [до ка]тедри архиепископскои Чернѣговской привертаемъ и симъ унѣверсалом нашимъ варуемъ, позволяючи и допускаючи цѣле и зуполне ему ясне в [Богу] преосвященному его милости отцу архиепископу чернѣговскому онимъ селомъ Юриновою Слободою з гаями, лѣсами, сѣножатми, яко в своей околичности найдуеться, владѣти, всякие пожитки отбирати. Мѣти теди хочемъ и пилно приказуемъ, абы такъ з свѣцкого стану, яко и з духовного, [в] владѣнію пречоного села ему ясне в Богу преосвященному его милости отцу архиепископу и его намѣсником, вѣдаючи о таковой виразной волѣ нашой, жадной и найменшой не важилься чинити нихто перешкоди. Войтъ зас з посполитими людми повинни будутъ пречоного села всякии повинности и послушенство отдавати, опрочъ козаковъ, що при своей волности найдоватися маютъ.

Данъ в Батуринѣ, октоврія 15. Року 1699.

Звишъменованный гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: потвержателный унѣверсалъ на Юринову Слободу. 1699.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 187. Оригінал. Печатка військова.

№ 202

1699, жовтня 17. Батурин – Універсал Івана Мазепи про розмежування земель Чернігівської архієпископії із землями білоусівських жителів

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого государя, его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Всей старшинѣ и чернѣ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозкого, а особливо пану полковникови чернѣговскому, старшинѣ его

полковой, сотникомъ, атаманомъ и всѣмъ, кому колвекъ о томъ вѣдати будетъ належало, симъ унѣверсаломъ нашимъ ознаймуемъ, іжъ презентовалъ намъ гетману, ясне в Богу преосвященный его милости отецъ Іоаннъ Максѣмовичъ, архиепископъ чернѣговскый, черезъ посланного своего пана Александра Криевѣцкого, описание и постановленіе в року 1699 месяца мая дня 23, черезъ висаженихъ значнихъ, такъ духовнихъ з катедри, яко и свѣцкихъ от пана Евфимия Лизогуба, полковника чернѣговского, полковихъ, и з маестрату чернѣговского ординованих особъ, розграничене и отдѣлене кгрунтовъ з жителями бѣлоусовскими, на Лговѣ прозиваемои лежачихъ, в сотнѣ Бѣлоусувскои знайдуючихъся, до катедри архиепископии Чернѣговской здавна належачихъ и печатми и подписами рукъ тихъже специфѣкованихъ в розграниченю в собѣ зтверженое и обвăрованое, котории то кгрунта певними прикметами и курганами сутъ, якося маютъ в своей околичности найдовати, ненарушоне обведени и ограничени, то естъ начавши от Козла рѣчки, и от дороги лежачой з Зайцовъ и з Богородовки, около діогтарнѣ, на Пліоровский шляхъ и тамъ надъ рѣчкою Козломъ висипанъ першый курганъ, з признакою олховый кущъ, в серодку, край ниви Сидоровой Дубѣнчинои, жителя бугородовского, а той курганъ стоитъ з правой сторони одътоль едучи; одъ того первого кургана, идучи дорогою до Лговки рѣчки, будетъ гони плуговое должиною и тамъ курганъ другой, з признакою дубовой пень великый в серодку, на нивѣ Якуба Василющенка, козака бугородовского. Третый зас курганъ, идучи в низъ дорогою, на стрелене з луку, висипенъ, в которомъ признака івка, четвертый курганъ, тоеюжъ дорогою идучи, на гоней двое висипанъ з признакою дубкомъ. Одъ того жъ кургана пятый курганъ висипанъ на тойже дорозѣ поблизу безъ признаки; одъ того жъ кургана идучи гоней трое добрыхъ дорогою висипанъ шестый курганъ подле ровчика безъ признаки. Одъ того шестого кургана, притягши надъ самую рѣчку Лговку, висипанъ семый курганъ великый, который граничитъ одъ поля бѣлоуского и рѣчкою Лговкою кгрунта катедри Чернѣговскои з бѣлоущанами; ажъ до самого бродка, которимъ переизждятъ рѣчку Лговку, на шляху лежачомъ, и Козла на Бѣлоусъ. На котории виражонии кгрунта ограничонии и цѣле узнании, черезъ годнихъ особъ до катедри архиепископии Чернѣговскои жадалъ нашого гетманского зтверженя и обварованя; в чомъ мы гетманъ, давши слушному и висоце поважному жаданю ясне в Богу преосвященного его милости отца архиепископа чернѣговского у себе мѣсце, предречонии кгрунта зтвержаемъ и варуемъ и катедри архиепископской чернѣговской за власнии онии вѣчними часы быти узнаемъ; мѣти теди хочемъ, абы такъ ясне в Богу преосвященному его милости отцу пастирови архиепископии Чернѣговской, яко и его сукцессоромъ, вѣчними часи в владѣнію преречоных кгрунтовъ и выбираню з них, яко з своихъ власнихъ, всякихъ пожитковъ, нѣхто жаднои и наименшои не важилъся чинити перешкоди.

Данъ в Батуринѣ, октоврия дня 17. Року 1699.

Звишъ менованний гетман, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 198. Оригінал. Печатка військова.

№ 203

1699, жовтня 25. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Федора Лисенка на села Осьмаки і Дягову

Пресвѣтлѣйшаго [и] державнѣйшаго великого г*осуд*а*р*я, его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Всей старшинѣ и чернѣ Войска его царского пре*с*вѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Запоро*жс*кого и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати надлежитъ, симъ нашимъ унѣверсаломъ ознаймуемъ, ижъ стосуючися мы, гетманъ, до волѣ монаршои его царского пре*с*вѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства і ненарушаючи зданія антецесоровъ нашихъ и респектуючи на значніе в Войску Запоро*ж*скомъ роненіе труди и праци, перво на урадѣ асаулства енералнаго, потомъ на урадѣ полковництва переясловского найдуючогося, небожчика п*а*на Івана Лисенка[227], имѣючи рейментарскій взгля*д*, что якъ поважная монаршая грамота дана была ему, такъ и антецесоровъ наши*х* потвержателніи на маетности и добра мѣлъ унѣверсали, яко вла*с*наго добръ о*т*цевскихъ дѣдыча до всѣхъ к*г*рунтовъ, то есть дворовъ, млиновъ, лѣсовъ, хуторовъ, подварковъ и сѣножатей чинимъ поссесоромъ сына его, п*а*на Федора Івановича Лисенъка, а видячи в лѣтахъ молодихъ его до службы войсковой способность и заохочуючи впредъ бы былъ веренъ и зичливъ великому г*осуд*а*р*ю и намъ, гетману, в Войску Запоро*ж*скомъ служити, надаемъ ему двѣ селѣ пе*р*вое Осмаки, другое Дягову именуючіеся, зо всѣми при нихъ найдуючимися угодъями, которыми и от*е*цъ его, небожчикъ Лисе*н*ко, владѣлъ и симъ унѣверсаломъ нашимъ, яко речоніе к*г*рунта, такъ и помянутіе села, стверждаем, мѣти теды хочемъ и рейментa*р*ско пи*л*но приказуемъ, абы якъ з старшины и че*р*ны, такъ и нѣхто инший ему, п*а*ну Федору Лисенку, в заживанню пречонихъ о*т*чистихъ к*г*рунтовъ и владѣню помянутих сѣлъ найменшое чинити трудности и перенагабаня не важилься. Войты засъ дяговски*й* и осмаковски*й*, зо всѣми тяглими и огоро*д*ными людми тамошними, аби належитую ему, пану Лисенку, о*т*давали повино*ст* и всякое послушенство, пилно приказуемъ, а козаки ненарушне при свои*х* мѣютъ найдоватися волностяхъ, варуемъ.

Данъ з канцелярій нашой войсковой, в Батуринѣ, м*еся*ця октоврия 25, року 1699.

Звыш менований гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. Спр. 56148. – Арк. 7. Копія.
ІР НБУВ. – Там само. – Спр. 56149. – Арк. 9. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено: “в подленомъ написано такъ”, після підпису у колі написано “мѣсто печати рейментарской”.

№ 204

1699, листопада 8. Батурин – Універсал Івана Мазепи про звільнення київських міщан від надання підвод та провізії для переїжджих через Київ різних чинів людей, за винятком тих, що мають гетьманські подорожні листи

Пресвѣтлѣйшого и де*р*жавнѣйшого г*о*с*у*д*а*ря нашего, его ца*р*ского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ кождому, кому колвекъ о то*м*ъ вѣдати належи*т*. Ижъ донеслъ намъ п*а*нъ войтъ киевский и всѣ маистратовыи тамошніи. Же от розныхъ чиновъ людей, в Киевъ приежджаючих, чиня*т*ся имъ докуки чрезъ бране подводъ, жадныхъ сюлъ и присюлковъ не маючимъ, а в самомъ Киевѣ болшъ ремесничихъ людей нѣжли тыхъ, ко*т*ріи бы могли подводы возити, и просили нашо*й* гетманско*й* в тои мѣре обороны. Прето симъ нашимъ унѣверсаломъ жадаемъ и пилно приказуемъ, абы нѣхто з началныхъ и всякихъ посылныхъ люде*й* великоросійскихъ, его ца*р*ского пре*с*вѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства, такъ з ста*р*шыны и че*р*нѣ Войска его жъ ца*р*ского пре*с*вѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Запорозкого, безъ листовъ нашихъ подорожныхъ, которіи буду*т* особно инимъ в Киевъ писатися, жаднымъ способомъ брати подводъ не важилися; а имъ майстратовымъ киевскимъ такую даемо волю, жебы оны не давали болшъ подводъ, кромѣ того що буде*т* в листѣ нашомъ выражено. Также ко*р*мовъ и напоевъ, абы подлугъ слушности и годности особы выстатчали.

Данъ в Батуринѣ, ноеврия 8 *д*[ня], 1699 року.

Звишъменова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: унѣверсалъ на по*д*воды. Данъ року 1699: ноеврія 8 дня.

ЦДІАК України. – Ф. 220. – Оп. 1. – Спр. 231. Оригінал. Печатка військова.

№ 205

1699, листопада 10. Батурин – Універсал Івана Мазепи про регламентацію стягнення податків з київських купців

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого государя нашего, его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозского, гетман Іоан Мазепа.

Ознаймуем сим нашим универсалом кождому, кому кольвек о том ведати належит, иж суплековал до нас гетмана целый майстрат места его царского пресветлого величества Киева, прекладаючи, что великая мещаном их, гендель

купецкий отправуючим, от прошлого ексактора нашего пана Фотия Петровича и его факторов, через чиненье ревизии товаров их, за границу вывозячихся, деялася кривда и просили нас в том ослабы и о учиненьи постановленья з паном ексактором нашим, по чому мают они, киевскии мещане, огулом от воза до Скарбу нашого Войскового належной индуктовой повинности без реведованя товаров своих давати. Теды мы, склонившися на тую их, майстрату киевского прозбу, а особливе, оказуючи им же ласковый наш респект, видаем сей наш уневерсал, в котором виражаем тое, жеби тилко в киевских жителей от воза по двадцать и пять золотых, а не по болш, не реведуючи их товаров, брано. Так пилно мети хочем и приказуем, абы, яко в сем настоящом року пан ексактор наш и его фактори, так и в пришлий час быти маючии, не важилися в киевских мещан большей двадцати и пяти золотых от воза брати тоей належитой индукты и еввекты, однак и тое варуем, жебы они, киевские жители, гендель купецкий отправуючие, при своих возах не смели и не важилися, люб заграничных, люб здешних малороссийских купецких людей, возов, за сим универсалом нашим, за границу вывозити, и з заграницы внутрь в Малую Россию впровожати, бо если на кого тое доведется, то не тилько отдаленним зостанет от всей худобы и овшем значного, подлуг своего звания, не увойдет каранья.

Дан в Батурине, ноеврія 10, року 1699.

Звишменованный гетман, рукою власною[а].

Нижче зазначено: Тутже приложена войсковая печать, на пакете отмечено: уневерсал на индукту даный, року 1699, ноеврія 10[б].

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 63. – Арк. 191-192. Копія.
Опубліковано: АЗР. – Т. 5. – С. 286-287.

№ 206

Не раніше 1699, листопада 16. Батурин – Універсал Івана Мазепи Анастасії Скоропадській про підтвердження прав на грунти

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Всей старшинѣ и чернѣ Войска его ж царского пресвѣтлого величества Запорожского, а особливе пану полковниковѣ нѣжинскому, старшинѣ полковой, п: сотниковѣ кролевецкому и всѣмъ, кому би колвекъ в томъ вѣдати надлежало, ознаймуемъ, иж суплѣковала до нас, гетмана, еще вдовуючий по мужу своемъ прошломъ небожчику Константию Голубу, панѣ Анастасія Марковна, теперешняя панѣ Івановая Скоропадская, бунчучная, просячи, абисмо

[а] Перед підписом зазначено: "Подлинник писан на лицевой стороне листа. В конце акта подписано".

[б] Після цього зазначено "Из архива Киевской Градской Думы".

ствердили унѣверсаломъ нашимъ тіе части кгрунтов, якіе ей самой и позосталой з нею дочцѣ, по мужу прошломъ, через висланних от насъ особъ видѣлено, и в писмѣ роздѣлномъ описано тое есть, млинъ под селомъ Подоловомъ на рецѣ Ретѣ вижей, и другий млинъ на ровчаку, прокопаномъ з тоеи жъ рѣки нижей стоячій, лѣсъ, прозиваючійся Кирма, з сѣножатмы двома на урочищу Прудкахъ будучимы и третою Боровицкою до того, з гаямы двома, при дорозѣ тутже под селомъ и за греблею Чорториею найдуючимися, дворъ в томже селѣ Подоловѣ з садомъ, огородовъ два и голий без будинку пляц, под мѣстомъ Кролевцемъ лежачій, принявши теди мы слушную прозбу менованной теперешней панѣ бунчучной и респектомъ зслученяйся ей в малженство з паномъ бунчучнимъ нашимъ, ствержаемъ тие всѣ вижей описанніе добра, которіе яко вираженно в роздѣлномъ писмѣ, же вѣчне ей з дитиною приналежат, такъ и мы позволяемъ волне и вспокойне у своей мѣючий поссесеиѣ вшелякий з онихъ, а особливе з млиновъ, отбираты пожитки, а тутъ же в селѣ Подоловѣ и людми тяглими, на купленних от небожчика Константия кгрунтах сидячимы, без жадной нѣ од кого трудности владѣти, в чомъ ихъ би нѣ од кого жадная трудность и перешкода не дѣялась, и кривди найменшой и спустошеня в тихже кгрунтах чинити нѣхто не важился. Пилно симъ унѣверсаломъ нашимъваруемъ и сурово приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, ноеврия 16 дня, року 1729[а].

Звишше іменованній гетман, рукою власною[б].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 65027. – Арк. 3 – 3 зв. Копія.

№ 207

1699, грудня 9. Батурин – Наказ Івана Мазепи дозорці військових млинів Пестичу пояснити на яких підставах з млина Федора Борзоноса ним стягується половина прибутків

П[ане] Пестычъ.

Суплѣковалъ до насъ Федоръ Борзонусъ, житель гапоновскій, же онъ, мѣючи коштомъ своимъ построенный млынокъ вешнякъ на рѣчцѣ Сулицѣ[228], передъ симъ належитости войсковой зъ оного млинъка на рокъ давалъ толко по бочцѣ муки и по пяти золотыхъ, а тепер будто вы зъ пречоного млинка его берете доходовъ розмѣровыхъ по половинѣ, въ чомъ просилъ нашой собѣ ласки, абы по прежнему повинностъ зъ оного млинка давалъ, мы теди, зъ умыслу пишучи до васъ, приказуемъ вамъ, абысте намъ ознаймили для якихъ причинъ не по прежнему, але по половинѣ отбираете зъ пречоного млинка

[а] Така дата в копії, імовірний час видання універсалу визначається за можливим часом одруження Анастасії Марківни та Івана Скоропадського.

[б] Після підпису у колі написано: "мѣсто печати".

належитую повинность, о тое и повторе приказавши, зичимъ ему жъ доброго здоровя.

Зъ Батурина, декабря 9, року 1699.

Ва*м* ласкави*й* Іванъ Мазепа, гетманъ, рукою власною[а].

Нижче написано: лубенского полкового асаула Стефана Ко*р*суня.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57733 (ІІІ). – Арк. 283. Копія.

№ 208

1699, грудня 29. Батурин – Проїжджий лист Івана Мазепи відправленому до правителя Волощини значному військовому товаришеві Загурі Стилевичу (який їде з посланцем російського царя сержантом Микитою Вахровим)

Всѣмъ во*б*ецъ и кождому зособна, а особливе ясневе*л*можнимъ, велмож[ним], ихъ м*ил*о*с*тямъ паномъ сенаторомъ, урядникомъ, кгубе*р*наторомъ, вѣдзомъ рейментаромъ и и*х* намѣстникомъ по мѣстахъ, мѣстечкахъ, по селахъ в державѣ его королевского величества на*й*дуючимися, при залеценю нашой сусѣдской пріязни, ознаймуемъ: ижъ посилаемъ з умислу, при посла*н*ному великого г*о*с*у*д*а*ря н*а*шего, его ца*р*ского пресвѣтлого величества, именно саржанту Никитѣ Івановичу Вах*р*ову, п: Загуру Стилевича, значного товариша войскового, до ясне ве*л*можного его м*ил*о*с*ти г*о*с*у*д*а*ря волоского, которому аби всюда в той дорозѣ, такъ туда едучому, яко и назадъ поворочаючомуся, при даню зуполной вѣри доброволній пропускъ чинено. Велце вашихъ ве*л*можностей о тое жадаемъ, обѣцуючи тую учинно*ст* вашимъ ве*л*можностемъ и м*ил*о*с*тямъ в поданихъ оказіяхъ завдячити.

Данъ в Батуринѣ, декаврія 29. Року 1699.

Пресвѣтлѣйшого и де*р*жавнѣйшого великого г*о*с*у*д*а*ря н*а*шого, его ца*р*ского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства, Войска Запорожского ге*т*манъ Іоанъ Мазепа.

Звишъменова*н*ни*й* гетма*н*, рукою власною[б].

Нижче пізніший запис: подорожная 1699 г.

ЦДІАК України. – Ф. 1407. – Оп. 1. – Спр. 86. Оригінал.

[а] Перед підписом зазначено "Въ подлѣнномъ подписано", "М. П.".

[б] Так у тексті, гетьман очевидно за звичкою підписався "звишъменова*н*ний", хоч писар і розмістив його титул не на початку, а наприкінці документа.

1700 рік

№ 209

***1700, березня 18. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав
любецького сотника Василя Полуницького
на сіножать Тулопівщину***

Его ца*р*ского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ и кавале*р* Іоанъ Мазепа.

П*а*ну по*л*ковникови чернѣговскому, ста*р*шинѣ по*л*ковой, урядовѣ любецкому и ко*ж*дому, кому би колвекъ з обивателей тамошни*х* во*й*скови*х* и посполити*х* вѣдати належало, ознаймуемъ, ижъ донеслъ намъ п*а*нъ Васи*л* Полунѣцкій[229], со*т*никъ любецкій, что усмотрѣвши о*н* сѣножать пустовскую, прозиваемую Тулоповщину, в сотнѣ Любецкой, ведле Шумановъ лежачую, около которой своим старанемъ розчистилъ немало и уже о*т* ки*л*ка лѣтъ спокойне, яко непенного, не узнаючи ни о*т* кого трудности владѣетъ, а проси*л* насъ, абисмо оную унѣве*р*сало*мъ* наши*мъ* гетманск*имъ* в вѣчное ему владѣніе утве*р*дили. Мы теди, респектуючи на значніе его п*а*на Василія Полонѣцкого в Во*й*ску Запорожскомъ роненіе праци и служби, тому его прошенію не о*т*мовивши, яко видалисмо на укрѣпленіе в потомніе часи тоеи сѣножати [в] посе[си]ю, позволяючи ему оную, яко своею власною владѣти и пожитковати, такъ пилно тоговаруемъ и рейментa*р*ско приказуе*мъ*, аби нѣ п*а*нъ полковникъ чернѣговскій сполне з ста*р*шиною своею по*л*ковою, а нѣхто иншій з войскови*х* и посполити*х* того по*л*ку обивателей, жадной на*й*меншой не важился ему п*а*ну сотниковѣ любецкому в владѣню и [за]живаню помененнои сѣножати чинити трудности, пере*ш*коди и перенагабаняю

Данъ в Батуринѣ, ма*р*та 18. Року 1700го.

Звишменованній гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 18698. – Арк. 12. Копія.

---

[a] Після підпису у колі написано "мѣсто печати".

№ 209а

1700, березня 18. Батурин – Наказ Івана Мазепи громаді села Дурнів щодо допомоги в гаченні греблі Домницькому монастиреві

Его царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорожскаго гетманъ Иванъ Мазепа.

Тобѣ войтовѣ села Дурневъ з всѣма громадными людъми симъ письмомъ нашимъ пилно приказуемъ, абысте были безъ всякой отмовы помочными всегда в гаченью греблѣ, подъ монастыремъ Думницкимъ[230] будучое, а особливо теперь, когда пришлетъ до васъ отецъ игуменъ тамошній, жебысте всѣ ишли на оную греблю з наложитими до дѣла тамъ потребнаго рѣчами и потоль тоей греблѣ в направѣ неучинится досыть, и отецъ игуменъ васъ не отпуститъ, о тое и повторе пильновалъ, приказуючи, Богу поручаемъ.

З Батурина, марта 18 дня, року 1700.

Звышменованный гетманъ, рукою властною[a].

Опубліковано: Черниговские Губернские вѣдомости. – 1864. – Прибавление к № 38. – Герасимъ Кулжинский. – Собрание южно-русских словеснихъ памятниковъ. – № 7.

№ 210

1700, квітня 10. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл чернігівському архієпископу Івану Максимовичу спорудити греблю

Его ца*р*ского пресвѣтлого в*е*ли*ч*ества Войска Запорожского ге*тм*а*н* Іоа*н* Мазепа.

Ознаймуемъ симъ н*а*шимъ унѣверсаломъ кожд*о*м*у*, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, а особливе ста*р*шинѣ и че*р*нѣ Войска его ца*р*ского пресвѣтлого в*е*ли*ч*ества Запорожского, ижъ прекла*д*а*л* на*м* ясне в Б*о*гу преосвяще*н*ный его м*и*лости г*осподи*нъ о*т*ецъ Іоа*н* Максимови*ч*, архиеп*иско*пъ че*р*нѣговскы*й*, новгоро*д*ский, чере*з* певного своего посланного, же мѣетъ намѣреные в кгрунта*х* кате*д*ралны*х*, межи сел*ами* тежъ кате*д*ралными Улановомъ и Ястре*б*щиною лежачи*х*, засипати греблю, на що

---

[a] Перед підписом зазначено "на подлинномъ написано такъ", після підпису вказано "М.П.".

потребовал нашего себѣ совѣтного позволеня. Мы теды на жадане его милости, яко позволяемъ тую греблю на кгрунтахъ монастирских, якъ хотѣти, сыпати его милости, и симъ унѣверсалом нашимъ ствержаемъ, пилно приказуючи, абы нихто з старшини и чернѣ в томъ засыпаню оной греблѣ не был перешкодою, такъ варуемъ пилно, абы от засыпаня той греблѣ кгрунтамъ людскимъ, яко то лѣсамъ, сѣножатямъ и полямъ не учинилася найменшая шкода.

Данъ в Батуринѣ, априля 10. Року 1700.

Звишъ менованний гетман, рукою власною.

На арк 2 написано: ясневелможного гетмана Мазепы унѣверсалъ на млинъ новий, вишей Ястребщини.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 215. Оригінал. Печатка військова.

№ 211

1700, квітня 19. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл слабинському сотникові Івану Тризничу побудувати греблю з млином на річці Жеведі, з наданням йому "до ласки нашей" діброви

Его царского пресвѣтлаго величества Войска Запорожского гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Пану полковниковѣ чернѣговскому, старшинѣ его полковой и кому колвекъ о томъ вѣдати будетъ належало, симъ унѣверсаломъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ просил насъ панъ Іван Тризничъ[250], сотникъ слабинский, абысмо ему на мѣсцу занятомъ, на рѣчцѣ Жеведѣ[251] в сотнѣ Слабинской, гребелку фундувати и з млыномъ подлугъ можности своей на оной строити позволили и нашимъ унѣверсаломъ обваровали, также и дуброву волную нѣкимъ не заведенную, способную до пахане, тамъже понад рѣчкою Жеведю лежачую, заняти и розробляти. Мы теды, давши слушной прозбѣ его у себе мѣсце, а респектуючи на его роненніи в Войску Запорожскомъ праци и услуги, яко ему пану Івану Тризничу на пречечономъ занятомъ мѣсцѣ, на рѣчцѣ Жеведѣ греблю фундовати и млынъ подлугъ можности на оной строити, также и дуброву волную, никимъ не заведенную, до паханя заняти и розробляти, до ласки нашой, позволяемъ, такъ симъ унѣверсаломъ нашимъ варуемъ и пилно мѣти хощемъ, абы ему пану Івану Тризничу в построенію оного млына, и в отбираню з него всякихъ пожитков, также и в заживаню до паханя предреченой дубровы, нѣхто з старшыны и чернѣ жадной и найменшой не важился чинити перешкоды, з тымъ еднакъ

докладомъ, абы о*т* того новопострое*н*ного млина нѣкому в гру*н*та*х* не дѣялася шкода.

Данъ в Батуринѣ, априля 19, року 170(?)[a]

Звышъменова*н*ний гетма*н*, рукою власною[б].

ЦДІАК України. – Ф. 108. – Оп. 1. – Спр. 1. Копія.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 54086. – Арк. 46. Регест з переліку гетьманських універсалів, містить точну дату 19 квітня 1700 року.

№ 212

1700, травня 1. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про захист Новгородського монастиря від стягнення з нього поборів переїжджими

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іванъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсалнимъ писанемъ кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ: ижъ доносилъ намъ, гетманови, черезъ писане свое высоце в Богу превелебный его мил. господинъ отецъ Димитрий Савичъ, архимандритъ Новгородского монастиря з братіею, же многии войсковии значніи и мѣлкіе люде, болше за своими, нежели за нашими войсковими дѣлами, чрезъ села ихъ, до монастира Новгородского належніе, переездэкаючи, а найбарзѣй, атаманъ бобровницкій з своими товарищи переходячи, смѣютъ и важатся насиліемъ, не тилко для себя и челяди збыточныхъ кормовъ и пожитковъ, и для коней обрововъ домагатися, але и поклоны грошевни усиловне видираютъ, а надто и конѣ в подводи сами хватаючи, заводятъ в незнаеміе мѣстца, через якое завоживане часомъ и пропадаютъ оти конѣ, в чомъ онъ, отецъ архимандритъ, просилъ у насъ в тіи монастирскіе села оборонного универсалу. Мы теди, гетманъ, уваживши такъ великіе бѣднимъ людемъ дѣючиися прикрости, долегливости и шкоды, выдаемъ сей нашъ унѣверсалъ, черезъ который атаманѣ и войтамъ, в тихъ селахъ будучимъ, пилно приказуемъ, жеби конечне в те села без нашого подорожного листа ехати

---

[a] Документ за описом помилково датовано 1706 роком, тільки тому що цей універсал згадується в наведеній при ньому справі за грудень 1706 року. Насправді, комбінація літер дати в універсалі виглядає як "ащо", тобто остання літера в копії спотворена, оскільки дата для 1706 року мала б виглядати як "ащѕ". Про те, що копіїст канцелярії Чернігівського полку, роблячи копію універсалу до кириличної дати 1700 – "ащ" чомусь додав арабську цифру "0", і таким чином зробив помилку, свідчить регест. Можливо сталося це тому, що після поширення в справочинстві Гетьманщини з 1720-х рр. датування арабськими цифрами копіїст не зовсім вільно орієнтувався в кириличному датуванні, тому і додав до дати непотрібний нуль.

[б] Перед підписом зазначено "в по*д*ленно*мъ* подписано тако", після підпису написано "мѣсто печати реиме*н*тарско*й*".

не важилися, кормовъ, напитковъ, подводъ и поклоновъ давати, а особливе бобровникамъ, а хочъ бы хто и з нашимъ подорожнимъ листомъ ехалъ, то тилко тымъ маетъ коней еймоватися и подводъ толко брати, колко въ подорожномъ нашомъ писмѣ будетъ написано, а пожитковъ и одної квартирки и поклоновъ одного осмака не повиненъ нихто домагатися и усиловне витягати, развѣ що сами отамане и войти з людскости напитку (еднакъ безъ поклону) обмислятъ. А если би хто сю вижей описанную волю нашу важился в тихъ селахъ кормовъ збиточныхъ, напитковъ, подводъ и поклоновъ домагатися, теди позволяемъ тимъ же атаманѣ и войтамъ з громадними людми честних честно, а безчестнихъ безчестно з своихъ селъ випроважати.

Данъ в Батуринѣ, мая 1, року 1700го.

Звишъ менованный гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 40. – Спр. 787. – Арк. 1-2. Копія.

№ 213

Не раніше 1700, травня 6. Батурин – Універсал Івана Мазепи про захист прав козелецького шевського цеху

Его царского пресвѣтлаго величества Войска Запорожского гетманъ Іванъ Мазепа.

Ознаймуе*мъ* симъ наши*мъ* унѣверсаломъ пану полковнику киевскому, сотникови козелецкому з товариство*мъ*, войтови зо всѣмъ май*с*трато*мъ* и всѣмъ обивателе*м* и посполитству тамошнему, видячи право цеху шевск*ого* козелецкого *от* стари*х* вѣковъ и *от* антецессоровъ наши*х* наданное, перед нами покладаное и ухваливши оное, стверждае*мъ* симъ н*а*шимъ унѣверсаломъ слово в слово выписавши, позволили*с*мо аби ведлугъ оно*го* справовалися такимъ способомъ, брата з межи себе обрати за цехмис*т*ра, кого они улюблятъ, и оно*го* цехмистра повини они слуха*т*, якъ на ста*р*шого и*х* належи*т*, а если би которій шевчи*къ* ве*н*древній, прише*д*шій до мѣста Козелца неоповѣдне, без позволеня це*х*мистровск*ого*, в як*ого* товариша робити мѣлъ, за такую дознаную вину повине*н* дати до скринки бра*т*ской цеховой тое що братія ухвали*т*, и хтоби колвекъ повиненъ братій их хотѣ*л* цехъ поеднати и робити з товаришами ровно, то*т* повиненъ цехмистру и братѣ годи*т* на че*м* може*т* поеднати, толко до скринки братской повиненъ копу дати литов[скую], опрочъ воску церкви Божой належач*ого*, и уконтентованя брати, и сотникови на то*т* часъ зостаючому по*л* золото*го* звичайного дати повиненъ, а вшелякого брата цеху то*го* шевского и*х* непослушнего они[й] повине*н*ний ведлугъ стародавни*х* свои*х* звичаевъ и права карати винуго, якося в такомъ правѣ описано и во все*мъ* ведлу*г* давни*х* свои*х* порядковъ справоватися имъ позволяемъ, показавши на*д* ними всѣми ли*ст* то*т* н*а*шъ, от по*д*водъ

---

[a] Після підпису зазначено: "Арх. Черн. Каз. Пал. 1616/2474".

уволняючимъ, аби о томъ добро знаючи, панъ полковникъ киевскій, сотникъ козелецкій, войтъ тамошній со всѣми обивателями не важилися у жадного брата цеху шевского подводъ брати и их болшъ утяжати, тое приказуемъ, аби в том нихто волѣ нашей не спротивлялися и на тое казалисмо видатъ сей нашъ унѣверсалъ изъ канцеляріи поважной присяжности войсковой [з] подписомъ руки нашой.

Данъ в Батуринѣ, мая 6, року.

А особливо варуемъ, аби ремесниковъ цеху шевского уволнено од сторожи туремной и от подачки дому брацкого, жеби их цеховій дворъ от подачокъ мѣских билъ воленъ и они сами з мещанами повини тяглости поноситъ увикли.

Звишъ іменованій гетманъ Іоанъ Мазепа[а].

Наприкінці зазначено: З подленим читал писар майстратовий Николай Кукуранъ.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 54645. – Арк. 458. Копія.

№ 213а

1700, травня 25. –
Витяг з універсалу Івана Мазепи про підтвердження прав значного товариша Полтавського полку Захарія Старицького на село Горбанівку і грунти

"презентовалъ намъ панъ Захарій Лукашевичъ Старицкій, знатный полку Полтавскаго товаришъ, универсалъ подтвердительный небожчиковѣ родичевѣ его, велебному в Богу господину отцу Луцѣ Семіоновичу, зейшлому протопопѣ полтавскому, на село, прозиваемое Горбаневку, и на власний его купленый кгрунтъ, у хуторахъ Полтавскихъ лежачій, з людми, за вѣдомомъ и позволеніемъ нашимъ рейментарскимъ на ономъ осажеными, з обради всей старшини полтавской отмѣною[б] ему данние, от насъ выданный, и просилъ насъ, абысмо его от помененного села не отдаляючи, в спокойное ему владѣніе гетманскимъ нашимъ оное ствердили универсаломъ. Мы теди, видячи его быти найближайшого по отцу своемъ добр означеннихъ сукцессора, природнымъ правомъ за власный купленный [кошт] на его, яко и на сына, спадаючій, а до того видячи, же тое село с совѣту старшини полтавской родичовѣ его пришло в поссесію, и кгрунтъ его купленный вишеименённый, тутъ же, респектуючи на услуги его войсковые, працовите в полку Полтавскомъ роненные, при немъ пречечоное село ку вспартю господарства его заховуемъ.

Опубліковано: Модзалевский В. Л. Малороссійскій родословникъ. – К. – 1914. – Т. IV. – П-С. – С. 545-546. В публікації має назву: "25 мая 1700 г., получилъ слѣдующій гетманскій универсалъ:".

[а] Перед підписом зазначено: "в подленомъ подписано такъ", після підпису у колі аписано "мѣсто печати".

[б] Так у тексті, можливо було "обмѣною".

№ 214

1700, червня 14. Батурин – Універсал Івана Мазепи про заборону козакам приймати у підсусідки підданих Чернігівської архієпископії, з наказом кролевецькому сотникові та його сину повернути таких підданих у Бистрику до колишнього підданства

Его ц*а*рского пресвѣ*т*лого величества Во*й*ска Запорожского ге*т*манъ Іоаннъ Мазепа.

Его *ж* ц*а*рского пресвѣтлого величества Войска Запоро*ж*ского паномъ пол*к*овникомъ нѣжи*н*ско*му* и че*р*нѣго*в*ско*му* зо всею и*х* полковою ста*р*шиною, а особливе п.п. сотнико*мъ* глуховско*му*, кролевецко*му* и каждо*му*, кому колвекъ о томъ вѣдати належи*т*, симъ унѣве*р*салнымъ листомъ н*а*шимъ ознаймуемъ: ижъ прекладалъ намъ чрез поважное свое писане, ясне в Б*о*гу преосвященны*й*, его милос*т* о*те*цъ Іоаннъ Максимови*ч*, а*р*хіепи*ско*пъ чернѣговски*й* и новгоро*д*ски*й*, что в мае*т*ностя*х* его милости кате*д*ралны*х*, в полку Нѣжинскомъ и Чернѣговскомъ лежачи*х*, а име*н*но в сотнѣ Глуховско*й* в Улановѣ, в Тулиголова*х*, в Обложка*х*, и в инны*х* тамъ найдуючи*х*ся села*х* кате*д*рѣ Че*р*нѣговско*й* прису*д*ствующи*х*, в со*т*нѣ Кролевецкой в Быстрику, в сотнѣ Мринско*й* в самомъ Мринѣ и в приселка*х* до него належачи*х*, а в полку Че*р*нѣговско*мъ* в Ушнѣ, многіе тягліе люде удаляючися о*т* послушенства и о*т* повинностей кате*д*ралны*х* тыснут*ся* в по*д*сусѣдство в дворѣ козацкіе, в которы*х* живучи и в кгрунта*х* тяглы*х* пожиткуючи, не хотя*т* должного катедрѣ Чернѣговско*й* о*т*давати повиновенія, в чо*мъ* жадалъ на*с* его милостъ о таковы*й* унѣве*р*салъ, за якимъ бы могли быти тыи по*д*даныи, в козацки*х* дома*х* живучіи, до пе*р*вобы*т*ного своего приве*р*нены послуше*н*ства. Мы теды ге*т*манъ, давши у себе слушному его милости жаданю мѣстце, симъ унѣве*р*салны*мъ* н*а*шимъ писаниемъ варуемъ и сурово приказуе*мъ*, абы во всѣ*х* преречоны*х* ты*х* катедри Че*р*нѣговскои маетностя*х*, жаденъ з козаковъ не важилъся по*д*даны*х* кате*д*ралны*х*, в домы свои в по*д*сусѣдки приймуючи, о*т* належиты*х* тяглы*х* повинносте*й* оны*х* охороняти, заступ*а*ти и защищати, а и панъ сотникъ кролевецкий завладѣлы*ми* собѣ и сыномъ своимъ в Быс*т*рику кате*д*ралны*х* по*д*даны*х*, абы знову конечне до послушенства катедралного привернулъ, и повторе сурово приказуемъ.

Данъ в Батур[инѣ], іюня 14. Року 1700.

Звишъ менова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

На арк. 2 зазначено: унѣверсалъ ясне велможного его м*ил*о*с*ти пана гетмана, щобъ мужики в козацтво не вписовалися въ Глуховщинѣ.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 212. Оригінал. Печатка військова.

№ 214а

1700, липня 1. Батурин – Наказ Івана Мазепи щодо послушенства посполитих села Дурнів Домницькому Різдвяно-Богородицькому монастиреві, які самовільно оголосили себе козаками

Его царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорожскаго гетманъ Иванъ Мазепа.

Вамъ войтовѣ села Дурневъ зо всѣми громадными людьми ознаймуемъ: ижъ донеслося намъ вѣдати, же едны з васъ не будучи предъ тѣмъ въ реестрѣ козацкомъ, и жодной войсковой службы не знаючи, силомоцю тиснетеся въ козацтво, другіе и въ прошлыхъ державцовъ села того въ послушенствѣ будучи, теперь не хочете подлугъ универсалу, превелебному въ Богу господину отцу игумену монастыря Думницкого зъ братіею данного, належатой тяглой отдавати повинности; в чемъ якъ явная ваша показуется быти волѣ нашей гетманской противность и ослушаніе, какъ пильно васъ упоминаемъ и сурово приказуемъ, абысте непремѣнно пререченному отцу игуменовѣ Думницкому з братіею вшелякое належатое отдавали послушенство; а если бы хто з васъ[а] козатствомъ неналежнѣ вымовляючися, албо упорнѣ поступаючи, отягался и не хотѣлъ быти послушнымъ и повольнымъ монастыревѣ Думницкому, теды таковаго кождого роскажемъ на худобѣ и здоровью непоблажно скарати.

Данъ въ Батуринѣ, іюля 1 дня, року 1700.

Звышменованный гетманъ, рукою власною[б].

Опубліковано: Черниговские Губернские вѣдомости. – 1864. – Прибавление к № 38. – Герасимъ Кулжинский. – Собрание южно-русских словеснихъ памятниковъ. – № 12.

№ 215

1700, липня 6. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання пирятинському протопопові Якову Філіповичу усіх прибутків з його млинів, розташованих на річках Удаї та Чучагці

Его царского пр*есвѣ*тлого в*е*л*ич*ества Войска Запорожск*ого* гетманъ Іоанъ Мазепа.

Пану полковникови лубенскому, старшинѣ его полковой, сотникомъ, атаманомъ, войтомъ, бурмистромъ и всѣму старшому и меншому Войска его

[а] В публікації – "звалъ".

[б] Перед підписом зазначено "На подлинномъ подписано", після підпису вказано "М. П.".

царского пр*есв*ѣтлого величества Запорозского товариству и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, симъ унѣверсалнымъ листомъ нашимъ ознаймуемъ, іжъ суплѣковалъ до насъ гетмана, преч*ес*тній от*е*цъ Яковъ Филиповичъ, протопопа перятинскій, просячи о потве*р*жене наше унѣверсалное на осмъ колъ млива, в млина*х* на река*х* Удай и Чутчагцѣ будучихъ, еще за живота о*т* небожчика тестя его Леонтия Свѣчки[231], полковника лубенского, данное, и цале уже по смерти его жъ небожчиковской тестаменталне ему лекгованихъ. Мы теди, давши слушной прозбѣ его в себѣ мѣстце, то*т* датокъ и тую небожчиковскую лекгацію симъ унѣверсалнимъ нашимъ [листомъ] стверждаючи, яко позволяемъ оному тіе осмы кола мѣти в зуполно*мъ* своемъ владѣніи и моци, и заживати з они*х* всякие на его особу належніе розмѣровіе и з розмѣру войсковой части, и у своему власному пожиткови приходи, такъ мѣти хочемъ и симъ же унѣверсаломъ варуемъ, абы ему пречонному о*т*цу протопопѣ в томъ заживаню нѣхто з старшихъ и меншихъ, а особливе з наши*х* млиновихъ дозорцовъ, не важился жадно[й] чинитъ трудности и перешкоди.

Данъ в Батуринѣ, іюля 6, року 1700.

Звышъменований гетманъ, рукою власною[a].

Наприкінці написано: сію копию с подлиннимъ унѣверсаломъ свидѣтелствовали присутствующие в полково*й* лубенско*й* канцеляреи, судія полковій Василь Стефановичъ, полковий писаръ Яковъ Корнѣевичъ.

С представленной о*т* значкова*го* полку Лубенско*го* товариша Ивана Максимовича едного гетманского унѣверсалу копия.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 153. Копія.

№ 216

1700, липня 14. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Київського Печерського монастиря на Горошинський млин та Кропивенські грунти з млином

Его ц*а*рского пресвѣтлаго величества Войска Запоро*ж*ского гетма*н* Іванъ Мазепа.

Всей ста*р*шинѣ и че*р*ни полку Переяславского и ко*ждому*, кому бы колвекъ о то*м* вѣдати належало ознаймуемъ, и*ж* прикладa*л* на*м* ясне в Б*о*гу превеле*б*ный г*оспод*инъ Іосифъ Краковскій, архимандрита свято Пече*р*скій и Кіевскій, и*ж* мѣю*т* на мо*наст*ы*р* свой о*т* пана Констя*н*тина Мокѣевского, полковника кіевского, мли*н*, прозываемы*й* гороши*н*скій и гру*н*та в Кропивной з млино*м* и просилъ нашего себѣ на оныя по*д*тве*р*женья, мы теды принявши его, о*т*ца,

[a] Перед підписом написано "на подлѣнномъ подписъ таков", після підпису у колі зазначено: "мѣсто печати".

прозбу, яко ствер*ж*ае*м* си*м* уневе*р*саломъ наши*м* тые млины и гру*н*тъ кропивницкій, такъ меты хоче*м* и пилно повагою сего уневе*р*салу варуемъ, абы в ты*х* млина*х* Горошин*с*ки*х*, въ о[т]бира*н*ю на обитель всяки*х* прихожаючи*х* пожи*т*ка*х*, такъ же и гру*н*та*х* выже помененны*х*, нихто [з] ста*р*шины и че*р*ни ему, о*т*цу архима*н*дрите, не важелися чинити перешкоды.

Дано в Батуринѣ, іюля 14, 1700.

Наприкінці зазначено: С оной крепо*с*ти о*т* записки пошли*н* пя*т* алтынъ взято. Приня*л* Василей Митрофано*в*.

ІР НБУВ. – ДА – 217. – Арк. 304 зв. – 305. Копія.

№ 217

1700, липня 22. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Прилуцького Густинського монастиря на хутір Переводський

Его царскаго пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Его [ж] царскаго пресвѣтлого величества Войска Запорозкого паномъ полковникомъ нѣжинскому и прилуцкому, старшинѣ полковой и кождому, кому колвекъ вѣдати належало, симъ унѣверсаломъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ превелебный въ Богу господинъ отецъ Іаковъ Ждановичъ[232], ігуменъ монастира Густинскаго Прилуцкого з братиею, презентуючи намъ, гетмановѣ, купчое писанне на хуторъ Переводскій антецессоровѣ своему престав[ив]шемуся Іосифу Товстушичу[233], на тот часъ ігуменовѣ монастира мененного Густинского[234], з братиею, отъ тамошнего жъ жителя перево[д]ского, в той же купчой именуючогося, Семена Косяненка, во вѣчное владѣніе даное, просилъ насъ, абысмо той ихъ хуторъ монастырский зо всѣми до него належитостями нашимъ гетманскимъ зтвердили унѣверсаломъ, жебы помянутого хутора онъ, отецъ ігуменъ и его сукцессорове з братиею в томъ ограниченю, якое в той же купчой е описано, в потомные часы могли заживати. Мы теды его отца ігумена з братіею таковому прошенію давши у себе мѣсце, ствержаемъ и умоцняемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ той речоный Переводский хуторъ, позволяючи онымъ ему отцу ігумену и по немъ мѣючимъ быти сукцессоромъ з братіею зо всѣми до того жъ хутора належитостями именно сѣножатми, гаемъ и инными кгрунтами подлугъ ограниченя, в той же купчой описанною, потомными и вѣчными часы владѣти, спокойне заживати и вшелякіе на употребленіе святой обители з него пожитки мѣти и обирати. Абы прето никто, так з войсковои старшины и черни, яко же вшелякои кондиции людей, а особливе з тамошнихъ перево[д]скихъ и околичнихъ обывателей въ спокойномъ того хутора заживаню имъ, помененного Густынского монастира законникомъ, жаднои наименшои не

важилися задавати[а] трудности и нѣякои чинити перешкоды, симъ же нашимъ унѣверсаломъ варуемъ и пилно приказуемъ, докладаемъ однакъ, и тое пилно варуемъ, жебы изъ нихъ густинскихъ законниковъ тыми помененного Переводского хутора кгрунтами прилеглымъ до нихъ околичнымъ людзкимъ кгрунтамъ жадная никому не чинилася уйма и нѣякая перешкода.

Данъ в Батуринѣ, 22 іюля 1700 року.

Звышменованный гетманъ, рукою власною[б].

О п у б л і к о в а н о: Русов А. А. Документы, касающіеся Густынскаго и Мгарского монастырей. – Харьков. – 1892. – С. 13-14. – № 2.

№ 218

1700, липня 24. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл відновити греблю та побудувати димарку для потреб Чернігівської архієпископії

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого г*о*суд*а*ря, его царского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запоро*ж*ского гетманъ и славного чина св*я*того апостола Андрея кавале*р* Іоа*н* Мазепа.

Его жъ ца*р*ского пре*с*вѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запоро*ж*ского пану по*л*ковниковѣ че*р*нѣговскому, всей ста*р*шинѣ и че*р*нѣ и всѣмъ войскови*м* и посполити*м* того по*л*ку обивателемъ и кому ко*л*векъ о томъ вѣдати належи*т*, симъ унѣве*р*са*л*нымъ писа*н*емъ н*а*шимъ ознаймуемъ, ижъ просил нас ге*т*мана ясне в Б*о*гу преосвящ*е*нный его милос*т* г*о*сп*о*динъ о*те*цъ Іоанъ Максимовичъ, а*р*хиепи*ско*пъ че*р*нѣговски*й* и новгоро*д*ски*й*, абысмо позволили в ве*р*ху руднѣ, на Старомъ Руднищи, в Неда*н*чичахъ на рѣчцѣ Ворзнѣ[235], старую греблю обновити и на оно*й* дима*р*ку для катедра*л*ного упо*т*ребствованіа построити, упевнюючи ти*м*, же о*д* того одно*в*леня греблѣ и построеня на оно*й* дима*р*ки всякимъ лю*д*зкимъ кгрунта*мъ* не дѣятиме*т*ся шкода. Теды мы св*я*тите*л*ской его мило*сти* пова*ж*ному прошенію учинити н*а*шой [волѣ] не о*д*мовивши, яко позволяемъ на предреченомъ мѣсцю Старомъ Рудныщи греблю обновити и димарку построити, ти*л*ко жебы о*д* того о*т*новленя греблѣ и построеня дима*р*ки горѣшни*мъ* людзкымъ сѣножате*мъ*, озерамъ и инимъ всякимъ угодия*мъ* не чинилася якая пере*ш*кода и долегливо*ст*, такъ вѣдати о таковой во*л*ѣ н*а*шой, в сѣмъ унѣверсалѣ выраженой, п*а*нъ по*л*ковникъ чернѣговски*й*, ста*р*шина по*л*ковая и нѣхто инший, в томъ обновлению греблѣ, на Ру*д*нищи вышрече*н*номъ и построению на оно*й* дима*р*ки, до кате*д*ралного стягаючо*й*ся употребления, жа*д*ной наймен*ш*ой не смѣлъ и не важи*л*ся его св*я*тите*л*ской м*и*л*о*сти на по…ти

[а] В публікації очевидно помилково надруковано “заживати”.

[б] Наприкінці зазначено “Печать таже”, в попередньому документі надруковано “Печать Малор. Войска его ц*а*рского пресвѣтлого величества Запорожского”.

и задавати трудности, сим же нашимъ унѣверсалом грозно и сурово под неласкою нашою приказуемъ.

Дан в Батуринѣ, іюля 24. Року 1700го.

Звишменованний гетман и кавалер, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 205. Оригінал. Печатка військова.

№ 219

1700, вересня 27.
В полі під Омеляновим хутором, за Козельцем – Універсал Івана Мазепи про надання значному військовому товаришеві Якову Барановському усіх прибутків з його власного млина, розташованого на міській козелецькій греблі

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого государя, его царского величества славного чина святаго апостола Андрея Первозваннаго кавалеръ, Войска Запорожского гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашымъ унѣверсаломъ пану полковнику кіевскому Войска его царского пресвѣтлого ж величества Запорожского, обозному, судіи, писарови и асаулови полковому, также сотникомъ, атаманомъ и всему старшому и меншому того полку товариству, а особливе дозорцы нашему, над млинамы будучому, ижъ мѣючи мы нашъ гетманскій респектъ на вѣрніи службы войсковіи пана Якова Барановского, значного товариша воискового, полку Кіевъского, и впередъ заохочуючи его до тоеи жъ непохибной службы войсковой, позволяемъ ему, до ласки нашой войсковой, для вспартя домовы его, з власного его млина на рѣчцѣ Острѣ, на греблѣ мѣской козелъской, о двох колах стоячого, всѣхъ пожитковъ приходячихъ, именно и часты на войско належной, зуполне свободъно заживати, мѣти теды хочемъ и приказуемъ пилно, аби ему пану Барановскому, в отбиранью тих розмирових пожитковъ, такъ от пана полковъника, яко и ни от кого иншого, жадная найменшая не дѣялася перешкода.

Данъ з канцеляріи нашой войсковой, в полю под Омеляновимъ футоромъ, за Козелцемъ, септеврия 27, року 1700.

Звышъменований гетманъ, рукою власною[a].

Наприкінці написано: с подлѣнними свидѣтелствовали полковий писаръ Самуил Катеринич, полковій хоружій Игнатъ Шумъ.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 154. Копія.

---

[a] Перед підписом написано "в подлѣнномъ тако", після підпису у колі зазначено: "мѣсто печати".

№ 220

1700, листопада 29. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження угоди про надання Рихлівському монастиреві Василевого млина на річці Вербі призренським митрополитом Никодимом в обмін на надання Рихлівським монастирем млинового каменя на річці Убеді Макошинському монастиреві

Его ца*р*ского пре*св ѣ*тлого ве*ли*ч*е*ства Войска Запорозкого гетманъ и кавалѣръ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ н*а*шимъ унѣверсаломъ кождому, кому ко*л*векъ о томъ вѣдати належи*т*, ижъ просилъ насъ ясне в Б*о*гу преоо*с*вященны*й* господинъ от*е*цъ Никодимъ[236], митрополитъ призринскi*й*, о выдане собѣ потве*р*жателного листа на угоду взглядомъ млыновъ з превелебнымъ в Б*о*гу отцемъ Лукою Григоріевичомъ, ігуменомъ м*о*н*а*стира Рыхловского з братією, передъ ясне в Б*о*гу преосвященнымъ господиномъ о*т*цемъ Іва*н*номъ Максимовичемъ, архиепи*с*копомъ чернѣговскимъ, учиненую такимъ способомъ о млынѣ Нестеренковомъ, заводъ давны*й*, межи собою будучи*й*, сове*р*шенно скончивши, млынъ Василіевски*й*, на рецѣ Вербѣ[237] стоячи*й*, пустилъ на монастиръ Рыхловскiй; а до м*о*н*а*стира Макоши*н*ского млыва камень Ры*х*ловского, на рецѣ Убедѣ по*д* Сосницею[238], в першо*й* клѣтцѣ Вороніевско*й* о*т* мѣста стоячо*й*, взаемне принялъ и гроше*й* золотихъ сто. Прето мы, по прошенію его с*вя*т*о*стѣ, тую и*х* угоду стверждаемъ симъ н*а*шимъ унѣве*р*саломъ. В которо*мъ* мѣти того хочемъ и пи*л*но варуемъ, абы оная и в потомные часы непремѣнно безъ жадного взновле*ня* была захована.

Данъ в Батуринѣ, ноеврія 29 дня. Року 1700.

Звишъменова*н*ни*й* гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: Унѣверсалъ гетмана Мазепи, Луке … учиненый в року 1700, на заживання принятого за … млынъ на камень млыва на Ворониной клѣтцѣ, на гребли Сосницкой.

ЦДІАК України. – Ф. 146. – Оп. 1. – Спр. 53. Оригінал. Печатка військова.

ІР НБУВ. – Ф. 40. – Спр. 788. – Арк. 1. Фрагментарна копія, має назву “Универсалъ Мазепы 29 ноября 1700 г. Судъ духовний”.

№ 221

1700, грудня 8. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання Григорію Павловичу права побудувати млини на Ворсклі, з наказом Леонтію Черняку знести млини, побудовані ним без дозволу

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іванъ Мазепа.

Всей старшинѣ и чернѣ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского, и кождому, кому колвекъ о том вѣдати належит, сим унѣверсалом нашимъ ознаймуем. Поневаж з инквѣзиций паном Василием Велецким, судиею полку Гадяцкого, п.п. Іваном Насвѣтом, товаришем войсковим, Андрѣем Нащинским[239], Адамом Ненаденком[240], сотникамы полтавскимы и Гаврилом Рудяшкою[241], хоружим полковим полтавским, же чинено показалост тое: же панъ Леонтий Черняк отворил былъ сам на том боцѣ Ворскла будучій для построення себѣ на онихъ млиновъ. Мы теды, якъ по тому слушномъ одостатечномъ узнаню, и намъ донесеню, такъ и по особливой нашой ку пану Григорию Павловичу ласковой прихилности, позволяемъ ему, пану Григорию тии гати по прежнему тож тепер загатити; яко и вперед укрѣпляты. А маютъ онии гати гатитися жителми селъ Стасовецъ, Гавронецъ и Камянники, якии и передъ симъ гачовали, а тутже пилно приказуемъ, жеби млини, якие онъ же панъ Чернякъ на греблѣ стасовалой Ворскляной без жадного тамошних мелниковъ позволеня, а особливе без нашого гетманского фундушу, построилъ, пречъ били знесени и щобъ непремѣнно на той греблѣ по давнему осмъ каменей было, а не болшей. Якому теды нашому приказаню, абы онъ панъ Леонтий Чернякъ без жадной отмови досить учинил, под неотъпустнимъ войсковимъ каранемъ, и повторе пилно симъ же нашимъ унѣверсаломъ приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, декаврия 8, року 1700.

Звишъ менованний гетманъ, рукою власною.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 55256. – Арк. 412-412 зв. Вписаний до полтавської актової книги після судової справи, на початку має назву: “в той же справѣ и поважный реементарский виданий унѣверсал на знесене през новых млынов, тут же уписан, который так ся в собѣ маетъ”.

1701 рік

№ 222

1701, січня 10. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання купцю Костянтину Пригарі та його зятю, військовому товаришеві Федору Добронізькому, усіх прибутків з купленого Пригарою млина, розташованого на річці Ромі

Его ц*а*рского пресвѣтлого величе*ст*ва Войска Запоро*ж*ского гетманъ и славного чину *свя*того ап*осто*ла Андрея кавале*р* Іван*н*ъ Мазепа.

Всякой старшинѣ и чернѣ Войска его *ж* ц*а*рского пресвѣтлого величества Запоро*ж*ского, а особливе пану сотникови новгоро*д*скому, атаманови городово*му* и войтови тамошне*му* и ко*ж*дому, кому колвекъ о томъ вѣдати належи*т*, тепе*р* и в потомные часы будучимъ людемъ, симъ унѣверсалнымъ листомъ н*а*шимъ ознаймуемъ. И*ж* панъ Константинъ Пригара, обывате*л* и купецъ новгоро*д*ский, мѣючи себѣ куплею набыты*й* млынъ, на рецѣ Ромѣ[242] в уездѣ Новгоро*д*ско*м*ъ зостаючи*й*, зо всѣми трома млиновыми частми, о*т* пана Ма*р*ка Лещинского, товариша полку Стародубовского, презентовалъ намъ такъ самую на писмѣ купчую, яко и стве*р*жене о*т* Суду Во*й*скового Енералного, небожчикомъ паномъ Петромъ Забѣлою[243], на то*т* часъ судіею енера*л*нымъ себѣ данное, а на*д*то и унѣверсалъную крѣпос*т* *от* пана Михаила Миклашевского, полковника своего стародубовского, на оны*й* же млынъ освѣдчалъ намъ, и просилъ насъ весполъ з зятемъ своимъ паномъ Федоромъ Добронизскимъ, товаришемъ войсковымъ, о реимента*р*ское себѣ на той же помянутый млынокъ потве*р*жене. Мы теды ге*т*манъ, давши у себе слушному прошенію преречоного пана Пригари и зятя его, пана Добронизского, мѣстце, а видячи в томъ же оного зятя до далши*х* услугъ войсковыхъ способность и згодно*ст*, яко симъ унѣверсалнымъ н*а*шимъ писанемъ то*й*, купленый о*т* Ма*р*ка Лещинского, млынъ в свободное владѣніе онымъ потве*р*жаемъ, позволяючи всѣми трома млыновыми час*т*ми до ласки н*а*шой войсковой имъ користовати, такъ абы в томъ и*х* владѣню и в о*т*бираню ты*х* помянуты*х* тро*х* млиновы*х* часте*й* нихто з д*у*ховны*х* и ми*р*ски*х* особъ и з ста*р*шины войсково*й* не смѣлъ и не важи*лся* на*й*меншой чинити кривды, шкоды и

перешкоды, симъ же листомъ н*а*шимъ пилно варуемъ и реймента*р*ско приказуемъ.

Данъ в Бату*р*[инѣ], року 1701, януа*р*[ия] 10.

Звишъ менова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 219. Оригінал. Печатка військова.

№ 223

1701, лютого 4. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав вдови генерального писаря Сави Прокоповича Ірини на села Кудрявку і Загорівку

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великаго государя нашего, его царского пресвѣтлаго величества Войска Запорожскаго гетманъ и славнаго чина св. апостола Андрѣя кавалеръ Іоаннъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ универсаломъ всѣмъ обще и кождому съ особна, кому о томъ вѣдати належитъ, а меновите всеи старшинѣ и чернѣ Войска его царскаго пресвѣтлаго величества Запорожскаго и всѣмъ малороссійскимъ обывателямъ, ижъ просила насъ гетьмана овдовѣлая пани Ирина Савина, жена небощика пана Савы, судьи нашего войсковаго енеральнаго недавно змерлаго, абысмо двѣ селѣ именно Кудравку и Загоровку, съ млинами при нихъ будучими и иньшими належитостями, которые небощикъ мужъ ея мѣлъ въ своемъ владѣнію, ненарушно при неи захововавши, ствердили нашимъ гетманскимъ универсаломъ, мы прето гетманъ, склонившися на ее паніи Савиной просьбу, выдаемъ сей нашъ подтвердительный универсалъ, позволяючи и даючи ей моцъ тѣми поменеными належитостями непремѣнно владѣти и такъ отъ подданныхъ обыклые роковые повинности и роботизны, яко съ млиновъ и всѣхъ грунтовъ припадаючіе пожитки отбирати, а такъ абы нихто съ старшины и черни жадной въ томъ ей паніи Савиной не чинилъ перешкоды, симъ же нашимъ универсаломъ пилно мѣти хочемъ и рейментарско варуемъ, тутъ же приказуемъ, абы всѣ помененныхъ селъ тяглые жители, кромѣ козаковъ, належитое подданское ей паніи Савиной во всемъ отдавали послушенство.

Данъ въ Батуринѣ, 4 февраля 1701 року.

Звышименованный гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57883. – Арк. 9-9 зв. Копія.

Опубліковано: Киевская Старина. – 1887. – Т. 19. – С. 156-157.

---

[a] Перед підписом написано: "въ подлинномъ подписалъ", після підпису написано "(М. П.)".

№ 224

1701, лютого 4. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання горілчаної аренди Переяславській єпископії, в селах які до неї належать, на 1701 рік

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого государя, его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ и славного чина святого апостола Андрея кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Пану полковниковѣ переясловскому, старшинѣ его полковои и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, симъ унѣверсалнимъ листо*м* наши*м* ознаймуемъ, ижъ будучи у насъ гетмана преосвященній его милостъ господинъ отецъ Захарій Корниловичъ, епископъ переяславский, просилъ насъ абысмо для въспоможеня тамошней новореставруючойся обытели свято*й* аренду, въ селахъ до катедри епископии Переяславской[244] належачихъ, отъдали его милости въ областъ и зуполное завѣдоване. Зачи*м* мы, маючи тую обитель в особливо*м* нашомъ респектѣ, и поважаючи его милости прошеніе, пускаемъ того конченіе нинѣшного 1701 року во всѣхъ катедры Переясловскои селахъ его милости всѣ арендовіе шинки в цѣлое диспонованье и зуполную моцъ, позволяючи оними владѣти и подлугъ волѣ своей диспоновати, мѣти прето хочемъ и приказуемъ, абы, яко панъ полковникъ переяславскій въ тую аренду не втручался и не насилалъ въ тіе катедралніе села шинковати свои*х* горѣлокъ (а особливе отъ арендаровъ жебы нѣ дѣялася якая въ тои арендѣ втрученемся до ти*х* сѣлъ перешкода), такъ и нихто иншій зъ старши*х* и меншихъ не важился тыхъ сѣлъ безъ волѣ его милости въ кого инш*ого* арендовати и въ своемъ обнятю оніе мѣти, лечъ если кому самъ его милостъ, подлугъ волѣ своеи, зъ уговоро*м* похочетъ въ ти*х* селахъ пустити аренду, а такъ абы въ томъ ненарушне волѣ не было, и повторе варуемъ.

Данъ в Батуринѣ, февраля 4 *д*[ня]. Року 1701.

Звышъменова*н*ній гетма*н* и кавалеръ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 157. Копія.

№ 225

1701, лютого 7. Батурин – Універсал Івана Мазепи про регламентацію використання праці козацьких підсусідків в селах Чернігово-Єлецького монастиря Серединці та Надинівці

Его царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

---

[a] Наприкінці у колі зазначено: "мѣсто печаты войсковои".

Вамъ атаманамъ серединскому і надиновскому зо всѣмъ в тихъ селахъ наидуючимся товариствомъ, и каждому, кому о томъ вѣдати належить, симъ нашимъ писанъемъ озънаймуемъ, ижъ доносилъ намъ гетманови высоце в Богу превелебный господинъ отецъ Никонъ[245], архимандритъ елецкій чернѣговскій, что в поменныхъ селахъ Серединцѣ и в Надиновцы, многіе зъ по[д]даннихъ монастирскихъ, ухиляючися от кормленя компанейцовъ и іхнихъ подданскихъ тяжестей, попродавши свои хати, поудавалися до дворовъ козацкихъ в подсусѣдки, где живучи, кгрунтовъ своихъ заживаютъ свободно, без отбыванія жаднихъ монастиревихъ належнихъ повинностей і выстатченья компанейцомъ обыклого на мѣсяцъ контенту, от чого всего козаки тамош[н]іи заступаютъ онихъ подсусѣдковъ, а осътавшіеся в тяглости малою уже личбою громадніе люде, кормячи ихъ компанейцовъ и вистатчаючи имъ мѣсячное, немалое утягченіе і зънищеніе въ худобахъ своихъ поносятъ, мы прето гетманъ, по тому его, отца архимандрита, донесеню, такое чрезъ сей же листъ нашъ о тихъ подсусѣдкахъ чинимъ постановленье, подсосѣди которыи свои хати попродавши, в козацкихъ живутъ, а свои кгрунта маютъ і онимы пожиткуютъ, теды такіе, абы, незаслоняючися козацкою обороною, компанейцовъ кормили і о вшелякихъ подданскихъ повинностяхъ з громадою конечно тягнули, а такіе тилко, которые в козацкихъ хатахъ живучи, жаднихъ своихъ кгрунтовъ не маютъ, а тилко на услузѣ господаровъ своихъ будучихъ, самимъ у людей заробкомъ живятся, от тихъ подданскихъ тяжаровъ нехай будутъ волны, о якой волѣ нашой вѣдаючы, жебы жаденъ зъ козаковъ тамошнихъ, такихъ подсусѣдковъ, которіи свои кгрунты меютъ, от громаднихъ тяглостей заступати не важился, але жебы оны в кормленню войсковихъ людей громадѣ чинилы помочъ і во всѣхъ подданскихъ належитостяхъ зъ громадою тягнули, певно мѣти хочемъ і приказуемъ, а тутъже и тое докладаемъ, естълибы такіе в селахъ вашихъ люде мѣли зънайдоватися, которіи в козацкомъ не будучи реестри, на жаднихъ войсковихъ услугахъ нигде не бывали и теперь онихъ не отбываютъ, с тилко самимъ іменемъ козацкимъ сълывучи, волности заживаютъ, то і такіи, абы во всѣхъ подданскихъ повинностяхъ зъ громадою тягнули, а особно комъпанѣйцовъ кормили, що вже, абы такъ, якъ вамъ [в] листѣ виражено, а не іначе было, повторне пилно приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, 7 февруарія 1701 року.

Опубліковано: Константинович М. ОРОМ. – Чернігів. – 1885. – Вип. IV. – Додаток. – Арк. 43-44.

№ 226

1701, лютого 11. Іванпіль – Оборонний універсал Івана Мазепи про захист володінь Андрія Лизогуба

Его ц*а*рского пресв*ѣт*лого в*е*л*ич*ества Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Вамъ козакамъ сотнѣ Глуховско*й* [и] жителе*мъ* села Хижокъ си*м* листо*м* н*а*ши*м* ознаймуе*мъ*, ижъ занеслъ пере*д* насъ ге*т*мана свою ска*р*гу п*а*нъ Андрѣ*й* Лизогубъ, жебы вы важитеся лѣсъ его з озерами Хоцювъ и лозу, по*д* селомъ Хижками будучии, не ти*л*ко о*т*чистии, але и дедизныи, рубати и пустошити. Зачимъ таковы*й* в*а*шъ безправны*й* и неразсу*д*ный поступокъ вамъ ганячи, сурово приказуемъ, абы*с*те за одобр*а*немъ сего листа н*а*шего, [а]бы намнѣ*й* не важилися и е*д*ного вырубати дубця, поки туде до васъ не буде*т* о*т* насъ выправленъ вы*с*ланни*й*: котори*й* за прибу*т*емъ туда своимъ, якъ его, п*а*на Лызогуба, такъ вашо*й* козацкой, повиненъ будетъ выслухати жалобы. О тое и повторе срокго по*д* непобла*ж*ни*м* войскови*м* кар*а*немъ и утратою худобы вамъ приказуемъ.

Данъ в Іванполю, фе*в*раля 11, року 1701.

Звышменова*н*ний гетма*н*, рука власна.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 53416. – Арк. 60. Оригінал. Печатка військова.

№ 227

1701, березня 9. Фастів – Універсал Івана Мазепи про надання командування глухівському сотникові Олексію Турянському над військовим товариством засеймських сотень – Глухівської, Кролевецької, Коропівської та Воронізької

Его царского пресвѣтлаго в*е*л*ич*ества Войска Запорожскаго гетманъ и кавалеръ Іоаннъ Мазепа.

Вамъ, всему старшому и меншому сотенъ Засеймскихъ, Глуховской, Кролевецкой, Короповской и Воронижской товарыству, зычачи доброго от Г*о*сп*о*да Б*о*га здоровя и всякого счасливого поведеніа узнавати, симъ нашимъ унѣверсалнымъ писаніемъ ознаймуемъ. Ижъ вручилисмо пану Алексѣю Турянскому, сотникови глуховскому, такъ той порядокъ, жебы учинил межи вами перебор лучшимъ [...] яднимъ оружем вибравши, всегда з оными до монаршой его царского пресвѣтлого величества службы был готов, яко и той, дабы онъ, помененній п*а*нъ сотникъ з тимъ вибранимъ и переборнымъ товариствомъ завше, когда зайдетъ нашъ ордынансъ, куда на монаршую службу рушати, без всякого отлагательства з дому рушивши, на назначеное мѣсце спѣшно простовалъ, подлѣйшое засъ товариство, в домахъ оставатися маючое, повинно будетъ тому выборнѣйшому товариству всякое всегда

до дому належитое чинити вспомогательство по его, пана сотника, розсмотрѣніи и предложеня. О якой волѣ нашой вѣдаючи, вы, все тихъ помянованныхъ сотенъ старшое и меншое товариство, абысте оной досыть чинили, повинуючися по указахъ нашихъ всякимъ его пана сотника повеленіямъ и предложеніямъ. Тое пилно, пилно постократне всѣмъ вамъ приказавши, ихъ же в сохранение Господу Богу поручаемъ.

Данъ в Хвастовѣ, марта 9, року 1701.

Звишменованний гетманъ, рукою власною[а].

ІР НБУВ. – Ф. 40. – Спр. 664. – Арк. 44. Копія.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 62. – Арк. 178. Копія з датою 2 березня 1701 року.

Опубліковано: Ситий І. Гетьманські універсали в колекції Чернігівського історичного музею ім.В.В.Тарновського // Сіверянський літопис. – 1998. – № 2 – С. 41. – № 34. Оригінал.

№ 228

1701, квітня 7. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав вдови березанського сотника Михайла на володіння селом Черевками

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Пану полковникови переясловскому, старшинѣ полковой, сотникови, особливо яготинскому и кождому, кому о томъ вѣдати належить, симъ унѣверсалнимъ нашимъ писанемъ ознаймуемъ: ижъ, яко за живота небожчика Михаила, бившого сотника березанского, для прислуг его и працъ, в войсковихъ потребахъ і в иннихъ, надалисмо били селце Черевки, жебы люде тягліе, в ономъ мешкаючіе, послушенъство ему отдавали, такъ и тепер при позосталои женѣ небожчика Михайла тое до ласки нашой селце заховуемъ, позволяючи ей п: Михайловой тяглихъ того селца людій в своемъ имѣти послушенствѣ и вшелякіе належитие от тяглихъ тамошнихъ людей, опрочъ козаковъ, пожитки отбирати, вѣдаючи теди о таковой волѣ нашой панъ полковникъ з старшиною полковою, а особливе сотникъ яготинский, в державу помененного селца, и нихто иншій, аби жадной не чинили еи перешкоди, потягаючи тихъ людей до якихъ работизнъ, албо датковъ, войтъ зо всѣми тяглими селця Черевокъ людми, жеби без жаднои спреки, яко небожчикови Михайлу, такъ и еи п: Михайловой, отдавали послушенство, рейментарско приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, априля 7 д[ня], року 1701.

Вишшеіменований гетманъ, рукою власною[б].

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 159. Копія.

[а] Наприкінці зазначено: "М. П.", "Подлинникъ принадлежитъ Черн. Губ. Уч. Арх. Ком.", "Модзалевский".

[б] Перед підписом написано "в подлѣнном тако", після підпису у колі зазначено: "мѣсто печати малороссійской".

№ 229

1701, квітня 7. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання на Переяславську єпископію Терехтемирівського та Канівського монастирів, з належними до них маєтностями

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого государя нашего, его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ и славного чина святого апостола Андрея кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ сим нашим унѣверсалом кождому, кому колвекъ о том вѣдати належитъ, меновите всей старшинѣ и чернѣ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского, а особно пану полковникови переяславскому зо всѣми того полку козацкого и посполитого чина обывателемъ, ижъ мы давно уже намѣрали и хотѣли монастыр Терехтемировскій[246], чрезъ военніе замѣшаня и розними колотнями затрудненіе часи, здавна запустѣлій, отъ того запустѣнія воздвигнути и до первой бытности привести; мѣючи до того Терехтемировского монастыря отътол присвоеніе, же оній отъ прежде бывших Войска Запорожского гетмановъ, антецессоровъ наших, зъ начала фундованъ, и от оних первій бывшаго бытія своего завзялъ почактки, а опрочъ того и иншіе многіе Войска Запорожского товарищѣ до того жъ монастыря от имѣнія своего были вкладчиками и при немъ житіе свое кончили, якого своего намѣренія для певних зъ пограничним панством постановленных межи вѣчного мира договорами кондиціи и варунковъ не могучи выконаты и вершити во мѣсто оного Трехтемировского монастыря престолъ епископскій переяславский отъ колко сотъ лѣтъ в Руину обернений и въ непамяти людзкои будучій, въ монастырѣ тамошном Переясловскомъ[247], коштомъ нашим гетманским церковъ камяную уфундовавши, и у болшой чести и хвалѣ всемогущого Бога реставровалисмо и отъновили, на которую катедру Переясловскую ново возведенному боголюбывому епископу, преосвященному въ Богу его милости господину отцу Захаріи Корныловичу, до того жъ монастыря Переясловского, ку вспартю господарских порядковъ, помененый Терехтемировский монастыр, присовокупляючи зо всѣми до него належними по обоихъ сторонах Днѣпра лежачыми селами и кгрунтами и вшелякими иншими добрами, позволяемъ и даемъ моць его милости, сполне зъ епископством и началом ігуменства Трехтемировского, владѣти и справовати, а тутъже и монастыръ Каневскій[248] зо всѣми его належитостями до тоеижъ катедри Переясловской пригортуемъ и прилучаемъ, яко теди сътвержаемъ и укрѣпляемъ симъ нашим унѣверсалом тое наше надане, такъ позволяемъ, абы преосвященній его милость отецъ епископъ переясловский, сего временный, и по немъ наступуючіе сукцессорове, совершенною звирхностію были моцными владѣти всѣми маетностями, кгрунтами и иншими вшеляками добрами, до помененныхъ монастырей належними, по обоихъ сторонахъ Днѣпра будучими, изъ перевозомъ Терехтемировским, и въшелякіе зъ оних мѣти и отбирати пожитки, вауемъ прето,

и пилно приказуемъ, абы нѣхто зъ старшини и чернѣ въ спокойном тыхъ добръ владѣню, и въ зуполном вшеляких зъ оных пожитковъ отбѣраню, помененной катедри Переясловскои жадноии найменшой не важился чинити перешкоди и задавати трудносты.

Данъ в Батуринѣ, 7 априля. Року 1701.

Звышменованний гетман і кавалеръ, рукою власною[а].

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 158. Фотокопія.

№ 230

1701, квітня 8. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання на Переяславську єпископію Войчанських млинів, розташованих на річці Трубіж, на Переяславській греблі

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого государя нашого, его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ и славного чина святого апостола Андрея кавалѣръ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ сим нашим унѣверсаломъ всей старшинѣ и чернѣ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского, а особливе пану полковнику переяславскому, старшинѣ полковой, сотником, атаманом и всѣмъ старшим и меншим войсковим и посполитим того полку обывателемъ и кождому, кому колвекъ о том вѣдати належитъ, ижъ на ново реставрованную, отъ давних временъ запустѣлую, епископію Переясловскую, яко обыцялисмо перед сим преосвященному въ Богу его милости господину отцу Захаріи Корниловичу, епископовѣ переясловскому, отдати млини наши Воичанскіе, на рецѣ Трубешѣ, на греблѣ Переясловскои, о пяти колах мучних, а шестом ступном, стоячіе, такъ теперъ тую нашу обѣтницю исполняючи, ку вспартю и подпори катедралного монастыря Переясловского, надаем помененые млини Воичанскіе преосвященному въ Богу его милости господину отцу Захаріи Корниловичу, епископовѣ переясловскому, и симъ же нашим унѣверсаломъ тое наше наданье стверджаючи, позволяемъ его милости тими млинами владѣти и вшелякіе з нихъ ку потребамъ монастырскимъ отъбирати пожитки, о якой волѣ нашой вѣдаючи, абы нѣхто зъ старшихъ и меншихъ въ зуполном тих млиновъ, отъ насъ наданных, владѣнію, и въ спокойномъ оныхъ ку пожиткови своему заживаню, его милости, отцу епископовѣ переяславскому, и постановития мѣючимъ отъ его милости дозорцам надъ оными млинами, жадной не важился чинити перешкоди и найменшой въ доходах уйми и ущербку, варуемъ и пилно приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, априля 8. Року 1701го.

Звишъменованный гетман и кавалеръ, рукою власною[б].

[а] Наприкінці у колі зазначено "мѣсто печати войсковой".

[б] Наприкінці в колі написано "мѣсто печати войсковой".

Наприкінці зазначено: "подписалися за полковника Григорѣй Каленко, полковый обозний Якимъ Касіевский.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 160. Копія.

№ 231

1701, квітня 15. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання Дегтярівському монастирю Благовіщення пресвятої Богородиці села Стахорщини з присілками Блистовою і Багринівкою

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великаго г*осуд*аря н*а*шего, его ц*а*рского пресвѣтлаго величества Войска Запорожскаго гетманъ и славнаго чина свя*т*аго [апостола] А*н*дрѣя кавале*р* Іоаннъ Мазепа.

Всей ста*р*шинѣ и чернѣ Войска его ц*а*рского пресвѣтлого величества Запоро*ж*ского г*оспо*дину полковнику стародубо*в*скому, ста*р*шинѣ полковой і всему ста*р*шему и ме*н*шо[му] того полку тава*ри*ству, також сотнику новгоро*д*цкому, атаману городовому, і войту тамошнему і всяко[му], кому о то*м* вѣдати належить, симъ уневе*р*сало*м* своимъ обявляемъ, что хотя они при чюдотворно*й* пр*е*свято*й* Б*огороди*цы иконѣ в селѣ Дегтяровце будуче*й*, каменную во имя Бл*а*говѣщения ея сооружити це*р*ко*в*ъ, а при не*й* и м*она*с*ти*ръ к болшои хвалѣ Б*о*жій подвигнути, в которо*м* законники жити имѣющие, дабы належащее в проко*р*мленіи имѣли свое удово*л*ствование, даетъ в м*она*с*ти*ръ тотъ в расположеніи своемъ войсковомъ будучее село Стахо*р*щину с приселками к не*му* належащими Блистовою и Багриновкою со всѣми к нимъ приналежащими до*б*рами, мелницами, полями, лѣсами, землями и всякими уго*д*я[ми] в по*д*линно*м* и з*д*авна ограниченіи о*б*межеванными, такъ же по*д*линно какъ поко*й*ный Фа*й* в свое*м* ихъ держалъ владѣніи. Повелѣвая того м*она*с*ти*ря зако*н*никомъ тѣмъ село*м* Стахо*р*щиною с помянутыми приселками Блистовою и Багриновкою и землями к нимъ належащими владѣти і всякие с нихъ пожитки збирати: і вѣдая о таково*й* волѣ още всякой и*з* старшины и черни дабы законникомъ имѣющаго[ся] м*она*с*ти*ря были во владѣніи помянутого села с приселками к нему приналежащими и поиманіи о*т* посполиты*х* тамошнихъ людей належащих живностей и работъ, опричъ казаковъ, в томъ селѣ і приселка*х* живущи*х*, всякой нималой чинити трудности и помѣшекъ чинити не смѣлъ и не де*р*за*л*, жестоко приказываемъ. Войтъ того села Стахорщини и приселко*в* Блистовой и Багрино*в*ки со всѣми посполитыми лю*д*ми во всемъ дабы повиновался и всякое належащее послушание без всякой противности и о*т*говорки законникомъ о*т*давали, приказываемъ.

Данъ в Батуринѣ, апрѣля въ 15 [день], 1701 году[a].

---

[a] Наприкінці зазначено: "Вни*з* у того листа приписано гетманскою рукою і печать войсковая".

Перед документом написано: Въ приказе Малыя Росіи вышеписанных челобитчиков подалъ Войска Запорожскаго обоихъ сторон Днепра гетмана и славнаго чина святаго апостола Андрея кавалера Ивана Степановича Мазепы канцеляристъ Филипъ Орликъ[249], данной имъ уневерсалъ, а в немъ написано.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 2769. – Арк. 1-1 зв. Копія.

№ 232

1701, травня 16. Батурин – Оборонний універсал Івана Мазепи київському магістрату щодо його прав на шинкування горілкою в місті та на захист київських різників і торгівців від незаконних поборів

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великаго государя нашего, его царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорозского гетманъ и славнаго чина святого апостола Андрея кавалеръ Іоаннъ Мазепа.

Пану полковникове киевскому, также пану сотникове киевскому и атаманове городовому зо всѣмъ товариствомъ тамошнимъ ознаймуемъ, ижъ панъ Димитрий Полоцкий[252], войтъ киевский, з п.п. майстратовыми тамошними прекладалъ намъ скаргу, же, надъ волю и килкакротние укази наши рейментарские, в козацкихъ и монастырскихъ дворахъ, а именно в дворѣ полковничомъ, явнии горилчании отправуются шинки, якихъ нѣтъ нигде въ городахъ малороссийскихъ, але всюда арендами суть завстягнены; що же противъ од вищого войскового постановленя и противъ монаршого его царского пресвѣтлого величества дѣется указу, яко передъ симъ килкокротними унѣверсалами нашими приказувалисмо, такъ и теперъ симъ унѣверсалнымъ нашимъ писанемъ пилно мѣти хочемъ, варуемъ и приказуемъ, абы в полковничомъ и в жадномъ иншомъ козацкомъ дому, такъ и въ дворахъ жадного монастира, горилчание шинки жадними мѣрами не были держани и нѣхто съ нихъ ку перешкодѣ ратушу киевскому, а ни явнимъ, а нѣ потаемнимъ способомъ отправовати не важился, подъ неласкою нашею и срокгимъ войсковимъ каранемъ; а що показуется з скарги того жъ майстрату киевского, же шафоръ екзактора нашого войсковаго у резниковъ киевскихъ от бидла того, которое они, купуючи, за границю не висилаютъ, але тамъ же в Киевѣ продают, берут индукту, и от харчовихъ рѣчей такие жъ индуктовые вымагаютъ датки; также и полковничие слуги у торговых людей нѣякие необыклие вымышляютъ и выдирают доходи; теди, абы яко шафорѣ экзакторские у рѣзниковъ от быдла, до Киева припровожаючогося, и там же продаючогося, и от инших харчевихъ рѣчей жадныхъ добѣлъ[а] и платежу брати не важилися, такъ и полковничие слуги таковихъ здѣрствъ торговимъ людемъ чинити абы не смѣли; и кгды жъ, если бы они, п.п. майстратовие, после сего нашого

[а] У тексті публікації після цього слова поставлено знак питання, очевидно в оригіналі було написано: "дабелей", тобто прибутків.

указу, на жителяхъ своих и торговихъ приежджих людех таковыхъ здѣрствъ и долегливостей неустаючих дознавши, вперед до насъ з скаргою, хочъ на полковничихъ, хоч на индукторскихъ слугъ удатися мѣли, теды роскажемо их сюди зискати …[а] въ Батуринѣ сурового на собѣ дознаютъ караня.

Данъ в Батуринѣ. Мая 16, року 1701.

Наприкінці зазначено: А для лѣпшой вѣры и певности печати майстратовие приложилисмо до сего поважного рейментарского копиѣ унѣверсалу.

(М. П.). Печать кіевской городовой ратуши.

Опубліковано: Матеріалы по истории Кіевской городской общины. Н. Каманин // Университетские известия. – К. – 1898. – № 2 (початок) с. 32; № 8 (закінчення) с. 33.

№ 233

1701, червня 10. Військова канцелярія (Батурин) – Універсал Івана Мазепи про надання синові прилуцького полковника Дмитра Горленка Андрію села Ярощівки

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого г*осуда*ря, его ц*а*рского в*е*л*ич*ества Войска Запорожского гетманъ и славнаго чина св*я*таго апостола Андрея кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Его жъ царского пресвѣтлаго в*е*л*ич*ества Войска Запорозкаго п*а*номъ полковникомъ, особамъ полковимъ, сотникомъ, атаманомъ и всеи чернѣ ознаймуемъ симъ нашим унѣверсаломъ, ижъ, вѣдаючи мы о*т* лѣтъ давнихъ прест*о*ловѣ монаршому великого г*осу*дара н*а*шего его царского пресвѣлаго величества в Войску Запорозкомъ вѣрне служачого и килко десятлѣтно на урядѣ полковництва прилуцкого значн[и]е праци ронячого пана Лазара Горленка[253] дѣда, а по немъ сукцессіею годно наступившого н*ы*нѣшного его ц*а*рского пресвѣтлого величества Войска Запорозкаго полковника прилуцкаго п*а*на Димитрія Горленка о*т*ца, явне и значне вѣрностю своихъ службъ и о*т*вагъ тому *ж* монаршому престолу и намъ гетманови в Войску Запорозкомъ ронячихъся, славной памяти о*т*цевѣ своему послѣдуючого, респектомъ которихъ заслужонихъ особъ, а иле и самого Горленкова внука, а теперешнего п*а*на по*л*ковника с*и*на, п*а*на Андрѣя Горленка, усмотрѣвши хоцъ в молодихъ лѣтехъ, о*д*накъ яко менжного, до служби войсковой згоднаго и велце способнаго, такъ заохочуючого, на одной непремѣнной дѣда и о*т*ца линѣи служити о*т*важаючогося, надаемъ ему для впартя господарского в полку Прилуцкому село Ярощувку, зо всѣма угодиями до оного належачими и прислушаючими, и позволя[я] ему[б] пану Андрею Го*р*ле*н*ковѣ всѣми в томъ селѣ найдуючимися посполитими людми, яко власними подданними зуполне владѣти и водлугъ волѣ своей замишляти[в] и належитую о*т* нихъ всецѣло

[а] Пропуск тексту означено у публікації.

[б] Слово "ему" написано двічі.

[в] Так у тексті.

*от*бирати повинностъ. Абы теди кождий з старшини и черни, вѣдаючи о таковой зуп[олной] волѣ нашей реиментарской, не смѣлъ и не важилъся п*а*ну Андр[ею] Димитріевичу Горленков-, полковниченковѣ прилуцкому, в вла[де]нію и заживаню свободномъ помянутого села наименшой чинити трудности и перенагабаня, мѣти хочемъ и пилно повагою сего нашего универсалу приказуемъ. Войтъ засъ преречоного села з посполитими людми, абы обиклое, яко власному своему державцѣ, *от*давали послушенство и належитую вистатчивали повинностъ, горачо[а] и сурово приказуемъ. А козаки при ненарушной своей мѣютъ найдоватися волности, варуемъ.

Данъ з канцелляріи нашей воисковой, іюня 10. Року 1701.

Звишменованни*й* гетманъ, рукою власною[б].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 43[а]. – Арк. 134. Копія.

№ 234

1701, червня 14. Батурин – Наказ Івана Мазепи прилуцькому полковникові Дмитру Горленкові не допускати захоплення земель підданих пана Іллі Новицького жителями села Березовиці

Мой ласкавый приятелю, п*а*не полковнику прилуцки*й*.

Н*е*дѣлъ тому ско*л*ко, якъ писа*л* в[аша] м[илость] до насъ, ознаймуючи, же уже розведенемъ землѣ межи полчанами в[ашей] [милости] жите*л*ми села Березовици и п*а*на Новицкого новоосажеными по*д*даними учини*ли* слушное помѣрковане и обоимъ сторонамъ уконтентоване, о чомъ и лис*т* *от* п*а*на Новицкого, до в[ашей] м[илости] писаный, до вичита*н*я намъ прислалъ. А тепе*р* пишетъ до насъ п*а*нъ Новицки*й*, прекладаючи же тіе жители его по*д*данимъ не тилко *от*веденою землею недопускаютъ владѣти, але и пашнѣ засѣяніе *от*ездячи, себѣ присвоиваютъ оніи. Яко теды таковый в[ашей] м[илости] проступокъ, що бу*д*то перше*й* учинилъ помѣ*р*кова*не*, [а] потимъ допускаете знову березовскимъ жителе*м* в заживаню отведеной земли и в засѣянихъ пашняхъ, тимъ п*а*на Новицкого по*д*данимъ, утискъ и перешкоду чинити, не естъ намъ вдяченъ. Такъ пилно упоминаемъ и приказуемъ в[ашей] м[илос]ти, жебы*с* конечне тимъ березовскимъ жителемъ грозно приказалъ тимъ конте*н*товатися, що имъ *от*ведено, а по*д*даніи п*а*на Новицкого тожъ жебы з отведено*й* части всякое мѣли в своихъ потребахъ доволство безъ пороны и кривды. О тое и повторе пилно в[ашей] м[илости] приказавши, Г*о*спо*д*у Бо*г*у в сохраненіе поручаемъ.

З Батурина, іюня 14. Року 1701.

[а] Так у тексті.

[б] Перед підписом зазначено "В по*д*линномъ подписъ тако", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

В[ашей] милости зичливый прияте*л*, Іванъ Мазепа, гетма*н* Во*й*ска его ца*р*ского пре*с*[вѣтлого] величества Запо*р*[ожского].

На звороті зазначено: Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского полковникови прилуцкому пану Димитрію Горленку и моему ласковому приятелеви подати.

ЦДІАК України. – Ф. 220. – Оп. 1. – Спр. 233. Оригінал. Печатка військова.

№ 235

1701, серпня 2. Батурин – Універсал Івана Мазепи про доручення військовому товаришеві Тимофію Радичу провести облік козаків Лубенського полку, що не вирушили зі своїм полковником у похід

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Вамъ пану полковникови наказному лубенскому, сотникомъ и атаманѣ городовой и сѣлской полку того *ж*, симъ писанемъ нашимъ ознаймуемъ, и*ж* дойшло на*м* вѣдати, же многое число легкомыслного и непостоя*н*ного полку вашого Лубенского товариства, не чинячи своей пови*н*ности доси*т*, и не хотячи на нинѣшной монаршой его ца*р*ского пресвѣтлого величества службѣ з паномъ полковникомъ своимъ попрацовати, и указы наши гетманскіе легце собѣ важачи, самово*л*не в домахъ своихъ пооставалися, на которихъ легкомыслниковъ и повеленія владителей своихъ преслушателе*й*, яко немалую имѣемъ уразу и гнѣвъ нашъ, та*к* посылае*м* о*т* боку нашого умыслного посланного нашого пана Тимофѣя Радича, товариша войскові*го*, злецивши ему и приказавши, жебы тыхъ осталцовъ зревизовалъ, и кождого именно, в реестръ написавши, вѣдати намъ донеслъ, а мы знатимемъ, якое имъ за тое преслушаніе и самоволство наказаніе учинити. Зачимъ приказуемъ вамъ старшинѣ подъ неласкою нашею, и срокгимъ войсковымъ каранемъ, абысте тыхъ оста*л*цовъ бы намнѣй не кріючи, нашимъ посланнымъ, для учиненя скутечно*й* ревизіи, обявляли. О тое и повторе пилно вамъ приказуемъ и поручаемъ их же в сохраненіе Г*о*сп*о*ду Б*о*гу.

Данъ в Батуринѣ, августа 2 дня. Року 1701.

Звишъменова*н*ни*й* гетма*н*, рукою власною.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 61280. – Арк. 102. Оригінал. Печатка військова.

№ 236

1701, серпня 26. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Данила Кутнєвського на млини і грунти на річці Ясмані

[Пресвѣт]лѣйшаго и де*р*жавнѣйшого великого г*осуда*ря, его ца*р*ского пре*с*в*ѣ*т[лого в*еличе*]ства Войска Запорожского гетма*нъ* и слав*ного* чина *свя*того ап*ос*т*о*ла Андрея кавале*р* Іоа*н*нъ Мазепа.

Всей старшинѣ и че*р*нѣ Войска его ца*р*ского пре*с*вѣтлого в*еличест*ва Запоро*ж*ского и кождому, кому бы колвекъ о томъ вѣдати на*д*лежало, симъ унѣве*р*сало*м* н*а*шимъ ознаймуемъ, ижъ прекладалъ намъ панъ Данило Герасимовичъ Ку*т*невскій, что мѣетъ о*д* небо*ж*чика п*а*на Сави Прокоповича, зейшлого судіи енера*л*ного, те*с*та своего, лекгованную час*т* третую, такъ в млина*х* на Ясманѣ стоячихъ, и во всѣхъ кгрунта*х* швагрови его, пану Івану Савичу лекгова*н*ную, оній же панъ Данило Кутневскій, за вѣдомомъ и призволенемъ тестя своего, певною у его п*а*на Івана о*т*купилъ ц*и*ною, на которіе то млини и кгрунти просилъ насъ ге*т*мана о по*т*ве*р*жателній рейментa*р*скій унѣве*р*салъ. Мы теди ге*т*ма*н*, давши его слушной прозбѣ мѣсце, а заохочаючи его до у*с*лугъ войскови*х*, якъ позволяемъ в млинахъ и кгру*н*тахъ належитие ему о*т*бѣрати пожи*т*ки, такъ пилно того вару*е*м и сурово приказуемъ, абы нѣхто жа*д*ной и найме*н*шо*й* не важился чинити перешкоди.

Данъ в Батуринѣ, августа 26. Року 1701.

Звишъіменова*н*ни*й* гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 20260. – Арк. 2. Копія.

№ 237

1701, серпня 27. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання Новгородському монастиреві в річну оренду горілчаних та тютюнових шинків в селах Спаському і Мезині

Е[го] ц[арского] п[ресвѣтлого] в[еличества] В[ойска] З[апорозкого] гетманъ Іоан Мазепа.

Вам атаманам з товариством, и войтам з посполитыми людми сел Спаского и Мезина сим писаніем нашим ознаймуем, иж на рок нынешний 1701, од дня

---

[a] Перед підписом зазначено "В по*д*ле*н*номъ по*д*писано", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

Рожд[ества] Пр[есвятой] Бог[ородицы] починаючийся, а в пришлом году 1702[а], о том же часе кончитися маючий, позволилисмо высоце в Богу превелебному е[го] м[илости] г[осподину] о[тцу] Никону, архимандрите монастыра Новгородского з братією, в селах наших завести монастырскіи горелчаніи и тютюнніи шинки, за которіи, яко уже при одобраню его интерцизного нашего писанія, належачую сумму т. е. золотих 100 до Скарбу Войскового он, о[тец] архимандрит з братією, уистил. Так мы мети хочем и пилно приказуем, абы нихто, так з межи тамошних спаских и мезинских обивателей, яко и приезджих людей не смел и не важился потаемним шинкованем горелок и продаванем тютюну им, законником монастыра Новгородского жадной найменшой чинити перешкоды, под утратою всей худобы. А докладаем тое, жебы волно было, як козаком, так и посполитим людям, на крестини и на веселя, любо з своей пашни кадку и другую выкурити горелки, люб з стороны оное купити, где хто похочет, 100 або 50 кварт, а не менш, за ведомом однак оних законников и отданем обиклой повинности, а так жебы той воле нашой чинилося досить и повторе пилно приказуемъ.

Дан в Батурине. Августа 27, р[оку] 1701.

Вишменованный гетман, рукою власною.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 63. – Арк. 86. Копія.

№ 238

1701, вересня 4. Батурин – Універсал Івана Мазепи про взяття під гетьманську оборону гетьманського слуги Івана Кущевського

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого г*осуд*аря нашего, его царского пресвѣтлаго в*ели*ч*е*ства Войска Запорожско*го* гетманъ и славного чина с*вя*того ап*ос*тола А*н*др*ѣ*я кавале*р* Іоанъ Мазепа.

Пану полковникови гадяцкому, старшинѣ его полковой, сотникомъ, атаманомъ, и кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, симъ унѣверсаломъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ мы з певныхъ респектовъ п*а*на Иоана Кущевского, слугу наш*ого*, беручи подъ особливую нашу гетманскую оборону и отъ всякихъ до п*а*на полковника гадяцкого полкових услугъ зо всѣми угодиямы в томъ же полку лежачимы, а особліве мѣты хочемъ и рейментарско приказуемъ, аби ему п*а*ну Ивану Кущевскому самъ п*а*нъ полковникъ зъ ста*р*шиною своею и нихто иншій, не имѣючи до его жадного дѣла и справи и [в] владѣнию жадной найменшой не важился чиниты перешкоды, трудносты и долегливосты, и до найменшихъ его услугъ и належитостей полковихъ по*д* гетманскою нашею обороною найдуючогося не смѣлъ потягаты, але онъ при

[а] В копії помилково зазначено "1706".

спокойномъ мешканю жадной ни отъ кого не узнаючы кривды въ заживаню своихъ добръ до замку нашего Гадяцького мѣетъ належаты и до насъ рефероватися, тое и повторе пилно симъ же унѣверсаломъ нашимъ варуемъ і приказуемъ.

Данъ въ Батуринѣ, септеврия 4, року 1701.

Зъвишъменнованний гетманъ, рукою власною[а].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57780. – Арк. 390. Копія.

№ 239

1701, вересня 6. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання вдові полтавського священика Івана Величківського Марії Лукашівні військової частки у її млині на Новосанжарівській греблі

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Его жъ царского пресвѣтлого величества Войска Запоро*ж*ского п*а*ну полковниковѣ полтавскому, старшинѣ полковой, сотниковѣ новосанжаровскому з урядо*м*, особливе дозорци нашему млинов в полку Полтавско*м* будучихъ, и кождому, кому би колвек о томъ вѣдати належало, ознаймуемъ, ижъ яко по небожчикови честному о*т*цу Іоану Величковскому, презвітерови Соборной Успенской Пр*есвят*ой Б*огороди*ци церкви Полтавской, респектомъ працъ при оной же церкви значне роненни*х*, надалисмо у власно*м* млинѣ его, на греблѣ Новосанжаровской будучо*м*, частъ войсковую розмирови*х* приходо*в*, такъ і тепе*р* при жонѣ его по немъ овдовѣлой г*о*спо*ж*ѣ Мари*и* Лукашевнѣ оную заховуемъ, позволяючи ей ту частъ войсковую ку вспа*р*тю господарства своего на себе отбирати, в якомъ оной отбираню и заживаню аби якъ п*а*нъ полковникъ полтавский з старшиною своею, так і дозорца нашъ млиновъ в томъ полку будучи*х*, а нѣ найме*н*шой ей панѣ Мари*и* не важилися чинити перешкоди. Пилно варуем и приказуемъ.

Данъ в Батуринь, сентеврия 6, року 1701.

Звишъ іменованний гетманъ, рукою власною[б].

1761 году марта 7 дня съ подлиннимъ универсаломъ свѣдітелствовали и по потвѣ[р]дѣтелъствованію подъ чистимъ приписомъ переправил, и ни инших другихъ подобныхъ тому сумпитор (?) не нашли.

Полковий миргородский хорунжий Марко Козиненко, войсковий канцелярист Іван Коневский.

[а] Наприкінці у колі написано: “мѣсто печати”.

[б] Наприкінці зазначено: “мѣсто печати”.

Вишеописанного году, *меся*ця и числа таковий подлинни*й* унѣве*р*сал к себѣ принялъ и росписался полковий полтавский асаул Ва*си*лій Магденко.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 52 188. – Арк. 226-226 зв. Копія.

№ 240

1701, вересня 7. Батурин – Оборонний універсал Івана Мазепи вдові Криштофа Фридрикевича Катерині про захист від пустошення її пущі і грунтів, біля належного їй села Смячі

Его ца*р*ского пре*с*вѣтлого в*е*ли*ч*ества Во*й*ска Запоро*ж*ского гетманъ и кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Его ца*р*ского пре*с*вѣтлого в*е*ли*ч*ества Во*й*ска Запоро*ж*ского п*а*ну по*л*ковниковѣ че*р*нѣговскому з ста*р*шиною полковою, а особливе п*а*ну сотникови седневскому и всѣмъ тоей сотнѣ обывателемъ, и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати буд*ет* належало, симъ нашимъ унѣве*р*салнымъ писанемъ ознаймуемъ; ижъ прекладала намъ п*а*нѣ Екатерина Криштофоровая Фридрикевичовая овдовѣлая, что пущу и иннии кгрунта до села Смячи, маетности ей належачии, инныхъ околичны*х* селъ жителѣ пустош*ат*, займаю*т* и граници себѣ чиня*т* самоволне, зачимъ, яко тое неслушне дѣется, же тии кгрунта, прислушаючии до помененного села Смячи, еи п*а*нѣ Криштофоровои Фридрикевичовои мае*т*ности, з ла*с*ки нашой рейме*нт*а*р*скои наданнои, пустош*ат*, закопую*т* и своими чинятъ, бороня*ч*и оныхъ, якъ бы своего власного, а было такъ, выдаючи сей н*а*шъ обороный на [т]ыии кгрунта унѣве*р*сал, мѣти пилно хочемъ и приказуемъ по*д* зарукою тисячи талярей, абы нѣхто з ста*р*шихъ и менши*х* войсковы*х* и посполити*х* полку Чернѣговского обывателей, а особливе околи*ч*ныхъ селъ жителѣ, не смѣли и не важилися жадною мѣрою тоей пущи и *ины*х всѣхъ до села Смячи належны*х* кгрунтовъ пустошити, закопувати и жаднымъ способомъ интересоватися, чого мѣе*т* панъ полковникъ самъ перестерѣгати и властю себѣ да*н*ною забороняти. А если бы хто важилъся на*д* указъ нашъ поступи*ти* и шкодъ в тихъ вышрече*н*ни*х* угодя*х* чинити, таковог ко*ж*дого за донесенемъ велимо непоблажнимъ каранемъ наказовати, якои волѣ н*а*шои вышъвыраженной, абы доси*т* чинилося, повторе, потрете и подесяте сурово приказуемъ.

Данъ в Батур: септевріа 7: року 1701.

Звышъименова*н*ный гетма*н* и кавале*р*, рукою власною.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 56263. – Арк. 50. Оригінал. Печатка військова.

№ 241

1701, вересня 17. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл Михайлові Шевченку побудувати рудню, біля його млина, на річці Ревні

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ и кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсалнимъ писанемъ, кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належить, особливе пану полковникови стародубовскому, старшинѣ полковой, сотникомъ, атаманомъ и всѣмъ, якъ товариству, тако и посполитимъ, в томъ полку найдуючимся людемъ, тутже дозорци добръ наших в Шептаках обрѣтаючемуся: ижъ позволилисмо п. Михайлу Шевченку, жителевѣ орловскому, при власномъ его млинѣ на рецѣ Ревнѣ[254], у урочища Орлего стоючимъ, построити рудню и, построивши оную, робити желѣзо. О такой теди волѣ нашой кождий вѣдаючи з старшини и чернѣ, а именно, якъ Симеоновский державца, такъ и шептаковский дозорца нашъ, ему п. Михайлови, в томъ руднѣ строеню и желѣза в оной робленю, не смѣли и не важилися жадной найменшой кривди и перешкоди чинити, пилно варуемъ и приказуемъ, и однакъ докладаемъ и тое, жебы людямъ, поблизу тамъ мешкаючимъ, от построеня тоей руднѣ в кгрунтах не дѣялося перешкоди.

Данъ в Батуринѣ, септеврія 17. Року 1701.

Звишъменованний гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 18699. – 12. Копія.

№ 242

1701, вересня 24. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Макошинського монастиря на куплену мельницьку частку в млинах, розташованих на річці Убеді

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ и кавалѣръ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належит, ижъ що вычелася была турбація от козака сотнѣ Волынскои Якима Самотужного, жителя села Самотуговъ, чрезъ супплику до нас поданую на ясне в Богу преосвященного его милости господина отца Никодима, митрополиту

[a] Перед підписом зазначено "В подлинномъ подписано".

призринского, м*он*а*с*тире*мъ* Макошинскимъ строите*л*ствуючого, и всю братію того м*он*а*с*т*и*ра, о третюю час*т* мелницкую в млинахъ о чотирохъ кола*х* будучихъ, на рецѣ Убедѣ, на урочищи зовемомъ Гутищу, пос*т*роеныхъ, о которую третю час*т* пречечоны*й* Якимъ Самотужны*й* у ни*х* отцевъ макошински*х* у вѣчность допоминалъся, теды теперъ преосвященны*й* его м*и*лостъ от*е*цъ метрополи*т* з братіею м*он*а*с*т*и*ра Макошинского за тую третю час*т* пречечоному Якиму Самотужному за наказо*мъ* судови*мъ* и его *ж* на тое призволенемъся учинилъ доволное уконтентоване, давши ему осимъсо*т* золотихъ готовихъ грошей, на що и купчюю онъ же Самотужны*й* на урядѣ мѣскомъ батуринскомъ далъ преосвященному его м*и*лости о*т*цу метрополитѣ и всей братіей м*он*а*с*т*и*ра Макошинского, на которую купчую то*т*же преосвященны*й* его м*и*лостъ з братіею просилъ нашого гетманского потверженя, мы теды тоеи третеи части ме*л*ницкои куплю в купчо*й*, о*т* пречечоного Самотужного даной, выраженую, симъ нашимъ унѣверсаломъ ствержаючи, пи*л*но варуемъ и приказуемъ, абы яко о*н* Самотужны*й* з жоною и потомками своими о тую проданую третюю час*т* мелницкую у преосвященного его м*и*л*о*сти и наступуючи*х* по его м*и*л*о*сти м*он*а*с*т*и*ра Макошинского строителе*й* з братіею вѣчними часы не упоминалъся, такъ абы и нихто в спокойномъ тоею частю владѣню и заживаню имъ о*т*цемъ Макошинскимъ жаднои наименшои не важи*л*ся чинити перешкоды, повторе пилно и сурово приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, сеnтеврія 24. Року 1701.

Звишъменова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: Данъ в року 1701. Унѣверсалъ на млы*н* на Гутище, на каменей что и частъ мелницка зплачена.

ЦДІАК України. – Ф. 146. – Оп. 1. – Спр. 56. Оригінал. Печатка військова.

№ 243

1701, вересня 30. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання Переяславській єпископії села Лялинець

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого г*о*с*у*д*а*ря н*а*шего, его ц*а*рского пресвѣтлаго величества Войска Запорожского гетманъ и славнаго чину с*вя*таго ап*о*ст*о*ла Андрея кавалеръ Іоаннъ Мазепа.

Всѣмъ вобецъ и кождому зособна, кому бы о томъ вѣдати належало, теперъ и в потомние часы будучимъ людемъ сымъ унѣверса*л*німъ писаныемъ н*а*шимъ ознаймуемъ, ижъ мы, гетманъ, мѣючи по должности н*а*шей реймента*р*ской, не толко о цѣлости о*т*чизны Малоросійской неусипній промислъ, лечъ и о бл*а*го*со*стояніи це*р*квей Б*о*жіихъ горливое и ревно*ст*ное попеченіе, яко рас коштомъ и старанемъ н*а*шимъ запустѣлій упалій и в кылкосотнолѣтномъ забвеніи з неменшымъ правосл*а*вия с*вя*того жалемъ зостаючій пр*е*столъ епи*ск*опіи Переяславской воздвигнулисмо, такъ хотячи в немъ ку сустиментю самой

превисокой особы архиерейской, ясне в Богу превелебнѣйшого его милости господина отца Захария Корниловича, первого на воздвигненномъ томъ от насъ престолѣ епископа переясловского, и всѣхъ при немъ сослужащыхъ, належитое учинити доволство, надаемъ его милости властию намъ от Бога врученною гетманскою, на монастыръ той престолный Переясловскій ему самому и всѣмъ по ономъ будучимъ престола того епископского сукцессоромъ село, прозиваемое Лялинецъ, в полку Лубенскомъ, в сотнѣ Чигринъдубровской лежачое, зо всѣми до него прыналежнимы добрами лежачими, з грунтами, на гребляхъ тамошныхъ стоячихъ, опрочъ едноей тилко вишъ реченой греблы воинской, во всѣхъ частехъ розмѣровихъ войсковыхъ отбираты, и якъ хотѣты всѣмъ тамъ диспоновати. В чомъ абы нихто з старшыны и черни войсковой жадной найменшой не важился чинити перешкоди, крѣпостию сего унѣверсалу нашего варуемъ. Войтъ засъ тамошный лялинскый зо всѣми тяглимы посполитимы людми, абы всякое належитое ему ясне в Богу превелебнѣйшому его милости отцу епископу переясловскому и сукцессоромъ его милости в потомние часы отдавали послушенство, пилно мѣти хочемъ и рейментарско приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, року 1701, септеврія 30.

Звышъ менованній гетманъ, рукою власною[a].

1767 году, іюня 8 д[ня], таковий подлѣнний унѣверсалъ я принялъ и росписался правителъ лялинскій іеромонах Меркурій.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 62304. – Арк. 217-217 зв. Копія.
ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 162. Копія.

№ 244

1701, жовтня 15. Батурин – Наказ Івана Мазепи київському і ніжинському наказним полковникам вжити заходи для розшуку в'язня, що втік з батуринської в'язниці

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ паном полковникомъ наказнимъ кіевскому и нѣжинскому, старшинѣ полковой, сотникомъ, атаманомъ городовымъ и сѣлскимъ и всѣм полку того урядовим, такъ войсковим, яко и мѣскимъ и кому колвекъ о том вѣдати належитъ: ижъ еденъ вязень на имя Уласъ на сихъ дняхъ октовриа з Батурина зъза сторожи збѣгъ, котoрий в примѣти таковий найдуется, бѣлокуръ, бороду голитъ, бабковатъ почасти, чуприни лядской, взростомъ немалъ,

---

[a] Перед підписом написано: "в подленномъ унѣверсалѣ подпис таков", після підпису написано "мѣсто печати рейментарской".

тонокъ, кунтушъ блакитний сукна тонкого носит, а можетъ мѣти на ногахъ и кайданы побитіи. Зачимъ приказуемъ пилно, такъ самымъ паномъ полковникомъ наказнимъ з старшиною полковою, яко и всѣмъ урядовим мѣскимъ и сѣлскимъ, абы пилное имѣти старане того вязня именем Уласа, утеком з Батурина збѣгшого, где колвекъ зимати, любъ на пути водномъ, любъ земномъ, и скоро бы оного в такових вишъ виражених приметахъ найдуючогося, хто колвекъ в полку Кіевском и Нѣжинскомъ зловилъ, такъ заразъ абы при доброй сторожи оного до насъ в Батуринъ присилано, тое и повторе всѣмъ сим же унѣверсаломъ нашимъ приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ. Року 1701, октовриия 15.

Звишъменованний гетман, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 220. – Оп. 1. – Спр. 235. Оригінал. Печатка військова.

№ 245

1701, жовтня 28. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання великобудищанському священикові Роману Леонтійовичу військових прибутків з купленої ним четвертої частки млина

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іванъ Мазепа.

Его ж царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского пану полковникови полтавскому, обозному, судіи, писареви, асауломъ полковимъ, а особливе сотникови Великихъ Будищъ[255] и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, симъ унѣверсаломъ нашимъ ознаймуемъ: ижъ прекладалъ нам честний отецъ Романъ Леонтиевичъ, священикъ церкви святого Иоана Богослова Великихъ Будищъ, же купил онъ в своего брата рожоного четвертую часть розмѣровихъ пожитковъ з двохъ колъ мучнихъ, а з третего ступного, на рѣцѣ Ворсклѣ стоячихъ, и просилъ насъ потвержателного унѣверсалного листу на тое, теди ми, гетманъ, его отца Романа Леонтиевича прозбѣ давшы мѣсце, якъ выдаемъ ему сей нашъ унѣверсалъ, такъ з певного респекту нашего позволяемъ ему с тоей четвертой части всѣ розмѣровие пожитки отбирати на себе, з которой и до шпихлѣру[а] нашего войскового нѣхто не мѣетъ отбирати належитостей, в чомъ аби нихто зъ старшини и чернѣ жадной найменшой не важился чинити перешкоди, рейментарско приказуемъ.

Дан в Батуринѣ, октябра 28, року 1701.

Звишъ менований гетманъ, рукою властною[б].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 59405. – Арк. 118. Копія.

[а] Так у тексті.

[б] Перед підписом зазначено: "на подлѣномъ тако", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

№ 246

1701, грудня 4. Батурин – Наказ Івана Мазепи конотопському дозорці Олександру щодо звільнення млина ніжинського полкового обозного Федора Кандиби, розташованого на Конотопській греблі, від збирання військової частки

Пане Александеръ.

Взглядомъ знатной служби войсковой и теперешной дороги п: Феодора Кандиби[256], обозного полкового нѣжинского, показалисмо н*а*шъ на его таковій респектъ, же приказуемъ вамъ, абисъ з млина его, на греблѣ Конотопской найдуючогося, розмѣровихъ приходо*в* войсковой части не о*т*бира*л*, но онъ п: Кандиба до ласки н*а*шой з своего млина всего розмѣру свобо*д*но мѣетъ заживати. При семъ Бо*г*у ва*с* поручаемъ.

З Батурина, декаврія 4. Року 1701.

Вамъ ласкавій Іванъ Мазепа, гетманъ, рукою власною.

Нижче зазначено: Читалъ с по*д*ленни*ми* унѣверсалами канце*лл*яристъ войскови*й* Матвѣй Соснѣцкій.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 55186 (3). – Арк. 22 зв.-23. Копія, має назву "Копія з листу гетмана Іоана Мазепи, писанного къ дозорцѣ конотопскому, чтобъ розмѣрнихъ пріходо*в* войсковой ча*с*ти з млино*в* на гребли Конотопской не братъ".

№ 247

1701, грудня 10. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження Переяславській єпископії наданих маєтностей

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого государя нашего, его ц*а*рского пресвѣтлого величества Войскъ Запорожски*х* гетманъ и славнаго чину с*вя*таго ап*о*ст*о*ла Андрея кавалеръ Іоаннъ Мазепа.

Его жъ ц*а*рского пресвѣтлого величества Войска Запоро*ж*ского всякой старшинѣ и чернѣ и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належатиме*т* теперъ и в потомніе часи будучимъ людемъ, симъ унѣверсалнымъ писанемъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ проси*л* насъ гетмана ясне в Бо*г*у превеле*б*нѣишій его м*и*л*о*сть г*о*сп*о*д*и*нъ от*е*цъ Захарія Корниловичъ, православній еп*иск*опъ переясловскій, абысмо владзою н*а*шеею рейментарскою и особнымъ унѣверсаломъ гетманскимъ потвердили м*о*н*а*стиреви престолному еп*иско*пскому Переясло*в*скому всѣ добра, маетности, села, селища, млины, озера, перевозы, хуторы, кгрунта, поля, лѣси, гаи, сѣножати, пасѣки, дани медовые, десятины камѣня млынового о*т* каменщико*в* належитіе и десятини пашенные з кгрунтовъ м*о*н*а*стирски*х* приходячіе, и всякіе

обще отчины и угодія, такъ здавна от благочестивыхъ царей і великихъ князей и от благочестивыхъ царей і великихъ князей и от антецессоровъ нашихъ валечныхъ Войска Запорожского гетмановъ, яко и от насъ гетмана передъ тимъ и теперъ наданные і купленние, а именно село Войтовцѣ на семъ боцѣ Днѣпра, в полку Переясловскомъ лежачое, з селами до него прилеглими, Кутомъ Мазюмскимъ, Мацковцами, Сошниками, Подсѣннимъ, Андрушами і ставомъ рибнимъ в Войтовцяхъ знайдуючимся, і з полями пахарними, названними Каляшковскими, в мѣстѣ самомъ Переясловлѣ пляцъ за мостомъ Илтицкимъ и двор от небожчика Войци наданній, а при немъ теперъ килка прикупленних, другий пляцъ над Илтицею Цюцюринскій, также наданній, хуторъ з полями пахарними межи рѣчками Каранями, названный Калитинскій, за певную суму купленній, станъ рибный з озерами и з сѣнокосними угодиями над рѣкою Днѣпромъ лежачими, также на тамтомъ боцѣ Днѣпра монастирей православних от биссурманского нашествия зруинованих и пустошених монастира Терехтемировского и монастира Каневского селища, кгрунта, млыны і всякіе угодія, мѣстечко Терехтемировъ пустое, слободку Зарубинцы, Григоровку, Колесища, Букринов два, Дудари, Ромашки, Бичакъ, Ходоровъ и перевозъ на Днѣпрѣ здавна от антецессоровъ нашихъ наданный, и от насъ гетмана потверженый, а монастира Каневского селища Пустиевъ, Костинецъ, Литвиновку, Тростинецъ, Авраамовку, Кирданы, Глинчъ двѣ, Чорниши, Бичакъ, Іванков, Студенецъ, хуторъ от кіевского войта наданный, другий хутор тому жъ монастиревѣ Каневскому от нѣякогось козака Хиренка Трощина лекгованний, село Пекари и пустошъ, комору торговую надануюот козака Федора Рудка, при монастирских же осми коморах на самомъ ринку в городѣ Каневѣ[257], на рогу положене свое мѣючую, два млыны там же в городѣ на Потоцѣ знайдуючіеся, з полями и сѣножатми до них належачими, так же на рецѣ Росавѣ[258] млынъ прозиваемый Калачинскій, в полку Кіевскомъ знайдуючійся, да на той же рѣцѣ млины Бабичанскіе іменуеміе, в двох клѣтках и млыны Биркозовскіе в двохъ клѣткахъ на рецѣ Руднѣ будучіе, где погребелное на монастиръ той Каневский для людей купецких бирано, слободу Богородицкую, село Бобриця зо всѣми до него приналежностями, мѣстечко Межиричъ з частми пожитков и приходов розмѣрових до скарбу Войскового з осмнадцати клѣтокъ належачими и тамъ же млынъ еденъ от блаженные памяти преосвященного архіепископа митрополита кіевского Іосифа Нелюбовича Тукалского[259] купленый, а монастиреви Каневскому наданный, з дворцем близко млына на самомъ краю от мѣстечка при рѣцѣ Росѣ лежачимъ, село Моячичи и Бабичи, на которие презентовалъ намъ и грамоту монаршую от блаженнои и вѣчнодостойнои памяти, благочестивѣйшого великого государя царя и великого князя Алексѣя Михайловича[260], всея Великія и Малыя и Бѣлыя Россіи самодержца данную в року от созданія мира 7164, декаврія 17, на Москвѣ и привилей короля полского Казимира[261], также и гетманскіе антецессоров наших унѣверсалы, а до того просил насъ гетмана зособна тойже ясне в Богу превелебнѣйшій его милост отецъ епископъ переясловскій, абисмо ему внов от насъ же на монастиръ помянутій катедралный Переясловскій наданное село Лялинецъ в полку Лубенскомъ в сотнѣ Чигириндубровскои зъ всѣми до него прислушающими угодіями и з пожитками войсковими розмѣровими з млынов тамошних, на трох греблях зостаючих,

приходячими, млыны на великой греблѣ Остранской в двох клѣтках зостаючие, а о шести колах стоячие власнимъ нашимъ гетманскимъ коштомъ в вѣчность у пана Радіона Думитрашки Райчи[262], значного товариша войскового, купленние и наданние з розмѣрами всѣми войсковими и з волнимъ всегда наедно с коло без черги мололемъ, а там же в Острѣ и двор межи улицами от того жъ пана Думитрашка монастиревѣ катедралному Переясловскому лекгованный, также двѣ клѣтки млынови под мѣстомъ на гребли Переясловской от насъ гетмана наданные, и третею клѣтку на той же греблѣ стоячую, в которой една часть наданная от небожчика пана Войци, а другая купленная от теперешнего полковника переясловского пана Івана Мировича зо всѣми розмѣрами млыновими і войсковими во всѣхъ трох помянутих клѣтках, а в четвертой, вдовы Маріи Івановой прозиваемой, з двох колъ, а з третего мелника Кондрата з частю тылко розмѣров войсковых в вѣчность от насъ тому жъ пречоному престолному монастиревѣ Переясловскому наданых и стверженныхъ; мы теди гетманъ и кавалер, видячи в томъ слушное и не противное ясне в Богу превелебнѣйшого его милости отца епископа переясловского прошеніе, яко разъ власнимъ коштомъ и накладомъ нашимъ от самого основания церковъ каменную Вознесения Господня и монастиръ при онои сооруживши, от килка сотъ лѣтъ запустѣлій, упалый і забвенный престолъ епископіи Переясловской в ней воздвигнули, реставровали і обновили, чинячи то по премилостивѣишомъ монаршомъ, его царского пресвѣтлого величества повелителномъ, а святѣишого патріаршего всѐроссійского трону благословителномъ соизволенію и по совѣту богоугодномъ и благоревностномъ доброго и бодрого архипастира нашего малороссійского ясне в Богу преосвященнѣйшого его милости кир Варлаама Ясинского православного архіепископа митрополити Кіевского, Галицкого и всея Малыя Россіи, такъ хотячи всякое належитое томужъ достойнѣ на престолъ епископскій переясловскій рукоположенному і возведенному ясне в Богу превелебнѣйшому его милости отцу Захарии Корниловичу, пречоному епископу переясловскому и братіи при его милости зостаючой, учинити в прекормленя доволство, не тилко тые всѣ данніе вишъписанные добра, маетности, села, селища, млыны, поля, лѣсы, озера, сѣножати, пляцы, двори, медовие, пашенные и каменные дани, и всякие отчины и угодия, на которие старинние крѣпости права записы і инные мунимента монастиръ кафедралній Переясловскій у себе імѣетъ при тои обители святой в потомние часы заховуемъ, присовоскупляючи и цѣле прилучаючи до онои два монастиры запустѣлые Терехтемировскій и Каневскій з всѣми до них приналежачими помянутими добрами и всякими угодіями, лечъ тепер внов от насъ наданые села, млыни, кгрунта, в полках Кіевскомъ, Переясловскомъ, Лубенскомъ лежачие, такъ потвержаемъ и во вѣчние времена ему самому его милости отцу епископу переясловскому і всѣмъ наслѣдникомъ его милости укрѣпляемъ же, а ни мы самы, а нѣ по насъ наступуючіе гетманы, жаднимъ способом от того мѣстца святого отторгнути и отдалити не имѣемъ овшемъ з повинности своеи християнскои для болшого хвалы Божои помноженя и для всегдашних молитвъ у престола жертвенного отправующихся за себе, за Войско Запорожское і за всю Отчизну Малороссійскую в особливои своей милости ласцѣ и призрѣнию імѣючи, розширати, защищати и укрѣпляти должни будутъ, а

такъ воленъ и моценъ есть и будетъ повагою сего унѣверсалу наш*его* той же его милост от*е*цъ епископъ переясловскій і всѣ его сукцессорове, в зуполной своей владзі, поссесии и диспозиции всѣ тые вышписанные добра імѣти о*т* людей тяглы*х* послушенства и повинности з млыно*в*, з кгрунто*в*, з озеръ, з поле*в*, з пляцо*в*, з дворо*в*, з перевозъ, о*т* каменщиковъ десятій ся в камѣней, на земли м*о*н*а*сти*р*ской з пустовщини десятину пашенную, а з лѣсо*в* да*н* медовую і всякіе пожитки и корѣсти о*т*бирати, і якъ хотячи оны*х* употребляти, вѣдаючи прето о таковои воли нашой кождый з старшини и чернѣ войсковои, абы ему пречечоному его милости о*т*цу епископу переясловскому и сукцессоро*мъ* его милости в владѣне ты*х* всѣхъ до м*о*н*а*сти*р*а его катедралного належачи*х* добръ, селъ, маетностей і всяки*х* угодій и в о*т*бираню з ни*х* належити*х* себѣ повинностей, пожитко*в* і користей, жаднои найменшои не важился чинити трудности и перешкоди і згола нихто не смѣлъ в кгрунта и*х* м*о*н*а*сти*р*скіе вѣджати і оные пустошити. Пилно варуемъ и рейментарско приказуемъ войты засъ з посполитыми помянути*х* селъ людми, жеби всякое до м*о*н*а*сти*р*а того кате*д*ралного Переясловского о*т*давали послушенство (опрочъ козако*в* военной службы пилнуючи*х*) сим же унѣверсаломъ нашимъ приказуемъ і непремѣнно мѣти хочемъ.

Звишъ менова*н*ний гетманъ, рукою власною[a].

Данъ в Бату*р*[инѣ], року 1701, декемврія 10.

Оного унѣверсала копѣя за справкою полковъ. Переясловско*и* канцелярии, а в сводѣ той копіи съ подлиным мя подписались, атаманъ переясловскый Никифоръ Зубновский и полковые канцеляристы Григорий Кардашевский и Кирило Хоменко.

1767 году, июня 8 дня, такового унѣверсала справочную копию я принялъ и роспысался правитель лялинскій іеромона*х* Меркури*й*.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 62365. – Арк. 219-221 зв. Копія.
ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 163. Копія.

№ 248

1701, грудня 17. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання Переяславській єпархії прибутків з млина Кіндрата Мельника та Марії Золотої, розташованого на Переяславській греблі

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого г*осуд*а*р*я, его ц*а*рского пресвѣтлаго величества Войска Запорожского гетманъ и славнаго чина святого апостола Андрея кавалеръ Іоанъ Мазепа.

---

[a] Перед підписом зазначено: "на подлѣнномъ тако", після підпису у колі написано "мѣсто печати реме*н*тарской".

Его жъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского всяко*й* старшинѣ и чернѣ, а особливе пану полковниковѣ переяславскому зо всею его старшиною полковою, сотнико*м* полковимъ тамошни*м* и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належатиметъ, теперъ и въ потомніе часи будучи*м* людямъ, си*м* универсални*м* листомъ наши*м* ознаймуемъ, ижъ просилъ насъ, гетмана, ясне въ Богу превелебнѣйшій его милость отецъ киръ Захарія Корниловичъ, епископъ переяславский, абысмо его милости казали ку вспартю и удоволствовованію скудостей ново фундуючогося монастыря тамошнего Переясловского частъ розмѣровъ млинови*х*, до скарбу войскового належачихъ, зъ млиновъ Кондрата Мелника и Маріи, прозываемой Золото*и*, приходячи*х*, на греблѣ Переясловской же зостаючихъ, которому мы его милости прошенію благоисполнителной нашой учинности не отмовляючи, яко надаемъ его милости самому на монастырь то*й* катедралній Переясловскій и всѣмъ сукцессоромъ его милосты, епископомъ переясловски*м*, въ пото*м*ніе часи часть розмѣровъ млинови*х* з помянути*х* млиновъ Кондрата и Маріи Золотой до скарбу Войскового належачихъ, такъ мѣти хочемъ и рейментарско приказуемъ, абы нихто зъ старшини и черны войскова*й* въ о*т*быранью тихъ приходовъ и пожитковъ розмѣровихъ найменшой не важился тому жъ его м*илос*ты отцу, епископу переясловскому, и всѣмъ сукцессоромъ его милосты, чинити перешкоды, что абы при своей моцы, крѣпости въ потомніе часи зоставали, повагою сего унѣверсалу нашего ствержаемъ.

Данъ в Батуринѣ. Року 1701. Декаврія 17.

Звышъ менова*н*ній гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 164. Копія.

---

[a] Наприкінці у колі зазначено: “мѣсто печати войсковой”.

1702 рік

№ 249

1702, січня 10. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання конотопському сотникові Андрію Кандибі вільної землі, на річці Сейм під селом Старою

[Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого г*осуд*а*р*я, его ц*а*рского пресвѣтлаго величества Войска Запорожского гетманъ и славнаго чина святого апостола Андрея кавалеръ Іоанъ Мазепа][a].

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ кождому, [кому] колвекъ о томъ вѣдати належить, ижъ просилъ насъ гетмана панъ Андрѣй Кандыба[263], на сей часъ будучи сотникомъ конотопскимъ, абисмо позволили ему, впустѣ находячуюсь волную землю, в сотнѣ жъ Конотопской и къ рѣцѣ Сейму, подъ селомъ Старою между болотами Гнилицею и Маевою, занять для вирощення гаю [и] на гачення греблѣ, находячейся въ томъ же селѣ Старой на рецѣ Сейму, теди ми, маючи моць и волю по указу пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ государей, ихъ царского величества, вшелякими подърементарскими нашими войсковими добрами диспоновати и онихъ по заслугамъ годнимъ войсковимъ ко взможенню изъ пожиття удѣляти, склонившись на прозбу пана Кандыбы, и знаючи годне заслуги въ Войску Запорозкомъ отца его и его жъ, Кандыбы, приказалисмо сей нашъ видать на вишозначенную землю унѣверсалъ, въ которомъ жадаемъ и миле приказуемъ, аби ему въ заняттю тоей землѣ нѣхто не важился жадной и найменшой чинити перешкоды, а не тежъ утисковъ, але ему бы самому тоею землею, якъ теперъ и наслѣдникомъ его въ потомніе часы спокойне владѣти.

Данъ въ Батуринѣ, генваря 10 дня, року 1702.

Звишменованній гетманъ, рукою.

Опубліковано: ОРОМ. – Вип. 2. – С. 259. В публікації документ має назву "Унѣверсалъ Мазепы Андрею Кандибѣ на гай около с. Старой".

---

[a] Інтитуляція в публікації відсутня, подано в реконструкції за універсалом від 17 грудня 1701 року.

№ 250

1702, квітня 21. Батурин – Універсал Івана Мазепи значному військовому товаришеві Іллі Новицькому про підтвердження прав на куплені ним грунти в Прилуцькому і Лубенському полках

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшого великого государя нашего, его царского пресвѣтлаго[а] величества Войска Запорожского гетманъ и славного чину святаго апостола Андрея кавалѣръ Іоанъ Мазепа.

Его жъ царского пресвѣтлого величества Воиска Запорозского панамъ полковникамъ, обознымъ, судьямъ, писарямъ и осауламъ полковымъ, сотникомъ, атаманомъ и всему старшому и меншому Воиска его царского пресвѣтлого величества Запорозского товариству, также и войтамъ, бурмистромъ мѣскимъ и всѣмъ посполитымъ людямъ и кождому, кому колъвекъ о томъ вѣдать надлежитъ, симъ универсаломъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ показовалъ намъ гетмановѣ панъ Иліяшъ Новицкии, знатный товаришъ воисковіи, купчий[б] выписъ зъ уряду снѣтинского на розные грунта стоячіе и лежачіе около слободки своей в полкахъ Прилуцкомъ[264] и Лубенскомъ, въ уѣздахъ Краснянском, Срѣблянскомъ и Роменскомъ, подлѣ села Талалаевки наиду[ю]чиеся, в розныхъ селахъ помянутыхъ полковъ и уѣздовъ за вѣдомомъ и позволеніемъ нашимъ покупленное, выданніи и печатью мѣскою снетинскою подтверженіи, и просилъ насъ на всѣ тѣ грунта стоячіе и лежачіе, в томъ купчом, зъ уряду снетинского выданномъ, записѣ описаніи, о потвержателніи унѣверсалъ, мы теди гетманъ, тому его пана Иліяша Новицкого прошенію, поневажъ оказал[о]ся быти слушное, давши у себе мѣсце, яко росказалисмо з канцеляріи воисковой выдати сеи нашъ ствержателнѣй унѣверсалъ, такъ повагою и крѣпостію оного имѣти хочем и пильно приказуемъ, абы ему речоному пану Новицкому [нихто з] старшихъ воисковыхъ и меншихъ и посполитых людей, на[й]барзѣй въ вышепомянутыхъ уездахъ мешкаючихъ, в заживаню и владѣню всѣхъ тихъ, в купчомъ записѣ именованныхъ, грунтовъ и въ отбѣранію зъ оныхъ всяких приходящихъ пожитковъ и корыстей[в] не имѣлъ и не важился жадной наименшой кривды, шкоды и перепоны чинити.

Данъ въ Батуринѣ, априля 21 дня. Року 1702.

Звишъ именованный гетманъ, рукою власною[г].

ІР НБУВ. – Ф. 201. – Спр. 73. – Арк. 5-5 зв. Копія.

[а] У тексті копії зазначено "пресвѣтлѣйшого"

[б] У копії написано "копчой".

[в] У копії написано "корыствы".

[г] Перед підписом зазначено "въ подлинномъ подписано тако", після підпису у колі написано "М. П.".

№ 251

1702, травня 31. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав значного військового товариша Парфена Томари на село Каратуль

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого государя нашего его царского величества Войска Запорозкого гетманъ и кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належить, а меновите пану полковникови Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозкого переяславскому, старшинѣ полковой, сотникомъ, атаманомъ и всему старшому и меншому того полку товариству и всему посполству, иж п. Парфенъ Томара, значній полку Переясловского товаришъ, мѣючи село прозиваемое Каратулю, поблизу самаго города Переяславля, въ сотнѣ полковой Переяславской лежачое, отъ полковника его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого переясловского пана Івана Мировича собѣ наданое, просилъ на оное звирхнѣйшого нашего гетманского потверженя. Мы теды гетманъ, вѣдаючи его п. Парфена Томару нелениве и неотпустно войсковыи отправуючого услуги, и въ пришлые часы до оныхъ заохочуючи, далисмо таковой его прозби у себе мѣсце, росказавши выдати зъ канцеляріи нашей войсковой сей нашъ потвержатный унѣверсалъ, которимъ пречероного села Каратулѣ надане полковничое стверждаемъ и заховуемъ при немъ, п. Парфену Томарѣ, до ласки нашей войсковой, позволяючи тымъ селомъ владѣти и вшелякіе до оного, на вспарте господарства своего, отбирати пожитки. А такъ, абы войтъ пречероного села Каратулѣ зо всѣми тамошними пополитыми людми (кромѣ козаковъ, которыи при козацкой волности ненарушно повинны быть захованы) ему, п. Парфену Томари, належитое въ роботизнахъ послушенство, обыклую роковщину и инные подлугъ давнего звычаю, безъ жадной спреки, отдавали повинности, повагою сего жъ унѣверсалу нашего варуемъ и приказуемъ.

Данъ въ Батуринѣ, 31 мая 1702 року.

Звышъменованный гетманъ и кавалеръ, рукою власною[a].

Опубліковано: Мотыжинский архив. Акты Переяславского полка XVII-XVIII ст. – К. – 1890. – С. 136. – № 71.

---

[a] Наприкінці зазначено "Съ подлинника".

№ 252

1702, червня 21. Кочарівка – Універсал Івана Мазепи щодо виконання козацькими підсусідками, що були посполитими Новгородського монастиря, монастирських повинностей та утримання ними сердюків

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Пану полковниковѣ чернѣговскому, старшини полковой, сотникови понурницкому, а такъ же и атаманови села Мѣзина, до сотнѣ Понурницкой належного, и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, симъ писанемъ нашимъ унѣверсалнымъ ознаймуемъ: ижъ прекладалъ намъ, гетманови, висоце в Богу превелебный его милость господинъ отецъ Никонъ, архимандрита новгородскій, з братіею: же в маетности ихъ селѣ Мизинѣ, многіе з громаднихъ посполитихъ людей власныи дѣдизніи и отчистіе оставивши свои домовки и кгрунта, поуходили в доми козацкіи на мешкане, а то заживають себѣ такового способу ухиляючися отъ кормленя сердюковъ и о[т] отбуваня иншихъ належитихъ посполитихъ повинностей и тяглостей, а любо в домах козацких живутъ; еднакъ кгрунтовъ своихъ з посполитими людми заживаютъ. Яко теди той поступокъ таковыхъ легкомислнихъ людей передъ нами оказался быти неслушнымъ и порядкамъ громадскимъ мѣскимъ и сѣлскимъ противнымъ, тако ми оній имъ ганячи, пилно и сурово приказуемъ, жеби всѣ подсосидки козацкіи, в дворахъ и при дворахъ козацкихъ мешкаючіе, были помочни такъ до кормленя сердюковъ, яко и в отбуваню всѣхъ посполитих подачокъ и тяглихъ повинностей, а найбарзѣй тии, которіе мѣютъ кгрунта. А если би хто сей волѣ нашой былъ противенъ и ослушенъ, таковихъ и силомоцю позволилисмо до общих громадских тяглостей примушати. Тутъ же о тое пилно варуемъ, жебы впередъ нихто з козаковъ не важился у людей посполитихъ жаднихъ кгрунтовъ куповати и в свою промоцію онихъ людей пріймовати и отъ даваня обиклихъ повинностей и послушенствъ заступати; бо если на кого тое доведется, же мѣлъ бы якіи колвекъ кгрунта у тяглихъ людей подданых монастирскихъ куповати хто, и продавцовъ оныхъ в свое заступленіе пріймовати, таковій не тилко гроши за кгрунтъ данніи тратити маетъ, але и значного отъ насъ, гетмана, не увойдетъ караня: о що потрете и подесяте пилно приказуемъ.

Данъ в Кочаровцѣ, іюня 21, року 1702.

Звишъ менованний гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 40. – Спр. 790. – Арк. 1-2. Копія.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 224. Оригінал.

---

[a] Після підпису зазначено: "Арх. Черн. Каз. Пал. 1616/2462".

№ 253

1702, червня 21. Кочарівка –
Наказ Івана Мазепи наказному чернігівському полковникові Дмитру Донцю розсудити справу про захоплення спадкових грунтів чернігівських жителів Семеном Ялинським

Мой ласкавый пане полковнику наказный чернѣговский.

Якую нам подали супплику Андрѣй, Иван, Леско Злоби, Иван Молявка и Семен Лопатин, жителѣ ваши черниговские, ускаржаючися на п. Семена Ялинского о неслушное завладѣне кгрунтов их отчистых от оного Ялниского[a] кгвалтовне учиненное. Тую до рук ваших посылаючи, пилно приказуем, абы їх осмотрѣвши в той супплицѣ вираженых кривд, правосудно оных супплѣкуючих по самой с*вя*той справедливости, помѣрковал и погодил. А если бы там не могли з собою учинити по мѣркованю, теды обидвѣ сторони присилай перед суд наш войсковый енералный в Батурин. О тое вам и повторе приказавши, его ж Б*о*гу поручаем.

З Косаровки, [и]юня 21, року 1702 го.

Вам ласкавый Иван Мазепа, гетман, рукою власною.

На звороті написано: Пану Димитрию Донцеви, полковникови наказному чернѣговскому моему ласкавому.

Опубліковано: Мицик Ю. З документації гетьмана І. Мазепи // Сіверянський літопис. – 1998. – С. 98. – № 10. (З посиланням – БПАН. – ВР. – № 270. – Арк. 64. Оригінал).

№ 254

1702, липня 29. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Київського Братського монастиря на селище Плисецьке

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великаго государя, его царскаго величества Войскъ Запорожскихъ гетманъ и славнаго чина святаго апостола Андрея кавалеръ Іоаннъ Мазепа.

Его царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорожскаго всякой старшинѣ и чернѣ и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати надлежитъ, теперъ и въ потомные часы будучимъ духовнаго и мирскаго чину и достоинства людемъ, симъ универсальнымъ писаньемъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ презентовалъ намъ чрезъ своего посланнаго превелебный въ Богу его милость отецъ Гедеонъ Одорскій[265], ректоръ и игуменъ монастыря Братскаго Кіевскаго, мно[го]честную

[a] Відмінність прізвищ за публікацією.

монаршую блаженныя и вѣчнодостойныя памяти великого государя царя и великаго князя Алексѣя Михайловича, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Россіи самодержца граммоту на село, прозываемое Плисецкое, на томъ боцѣ Днѣпра, недалеко Фастова[266] знайдуючо[е]ся, которое же Божиихъ грѣхъ ради нашихъ попущеніемъ многими мимошедшими войнами, неспокойными часами и неприятельскими нашествіями зруиновано, и такъ спустошено зостало, ижъ теперъ самое тилько мисце и селище безлюдное обрѣтается, прето просилъ насъ о таковой унѣверсалъ и о позволене, абы вольно было на томъ селищу Плисецкомъ слободу закликати и во время сіе мирное людей тамобочныхъ осадити. Мы, теды, гетманъ, давши у себе слушной его превелебнаго отца ректора прозбѣ мѣсце, а мѣючи особливый нашъ на тую обитель святую Братскую Кіевскую (:в которой многими трудами по общой церкви Божіей и Малоросиийской нашой Отчизны пользѣ и потребѣ, науки вызволеніе отправуются:) респектъ и рейментарскую патронственную прихильность, яко позволяемъ ему превелебному въ Богу его милости отцу ректору и игумену братскому кіевскому и всей братіи тамошней къ лучшому и общому монастыря своего пожитковы, на томъ помянутомъ селищи Плисецкомъ, преважною монаршою его царскаго пресвѣтлаго величества грамотою, за универсаломъ антецессора нашего валечного Войскъ Запорожскихъ гетмана вѣчнодостойныя и славныя памяти Богдана Хмельницкаго стверженномъ, людей тамобочныхъ съ потребу осадити, оными владѣти, повинность и послушенство посполитое отбирати, и якъ хотѣти онымъ користовати и диспоновати, такъ абы нихто съ старшины и черни войсковой, изъ всякаго духовнаго и мирскаго чину людей в осажованю тоей Плисецкой слободы и въ отбиранью съ оной належитыхъ приходовъ, користей и отъ жителей тамошнихъ подданныхъ своихъ послушенства и повиностей жадной найменьшой ему отцу ректору братскому кіевскому и всей братіи законной тамошней не мѣлъ и згола не важился чинити перепоны, наступства, шкоды и перешкоды, повагою сего универсалу нашего пильно варуемъ и сурово рейментарско приказуемъ.

Въ Батуринѣ писанъ, року 1702, мѣсяца іюля, дня 29.

Зъвыше менованный гетманъ и кавалеръ, рукою властною[a].

Наприкінці зазначено: Съ подлиннымъ свидѣтельствовали учитель философіи іеромонахъ Касіанъ, намѣстникъ іеромонахъ Іеронимъ.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – Спр. 220 П. – Арк. 41-42. Копія.

Опубліковано: Памятники. – Т. 2. – С. 499-500. – № XXXIX.

[a] Перед підписом зазначено "въ подлинномъ тако", після підпису написано "мѣсто печати".

№ 255

1702, вересня 2. Батурин – Універсал Івана Мазепи про передачу Києво-Печерській Лаврі, до її Омбиського монастиря, хутора Карлики, який належав померлому печерському ченцю, омбиському управителю Кирилові Филимоновичу

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого г*осуда*ря н*а*шего, его ц*а*рского пр*есв*ѣтлаго в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запорозкого гетманъ и славного чина с*вя*того ап*о*с*т*ола Андрея кавалеръ Іоанн Мазепа.

Ознаймуе*мъ* си*м* н*а*шим унѣверсало*м* кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належи*т*, а особливе п*а*ну полковнику нѣжинскому зо всею полковою старшиною, и всѣмъ, такъ войскови*м*, яко и посполити*м* того полку люде*м*, ижъ висоце в Б*о*гу превелебны*й* его м*и*лости г*о*сп*о*д*и*нъ от*е*цъ Іоасафъ Кроковски*й*, архима*н*дри*т* киево печерски*й* з братиею, довѣдовшися о зе*с*тю з сего свѣта превелебн*ого* в Б*о*гу отца Кирилла Фѣлѣмоновича, тоеи жъ Киево Печерской Лаври законника, а вѣдаючи же небожчикъ мѣлъ хуто*р* сво*й* власни*й*, прозиваемы*й* Ка*р*лики, в по*л*ку Нѣжи*н*ско*м* найдуючи*й*ся, просил насъ абы то*т* хуто*р* некому иншому, тилко обители с*вя*той Пече*р*ской в обла*с*т подани*й* билъ, и унѣве*р*салом гетмански*м* стве*р*жены*й*. Мы прето гетма*н*, уважаючи самую слушно*ст*, же небожчикъ превелебны*й* отецъ Филѣмоновичъ в той обители в зако*н*ний чинъ постригался, и чрез многие лѣта житіе свое та*м* провади*л*, и посила*н* былъ на нача*л*ство до м*о*н*а*стира Омбышск*ого*, по*д* послуше*н*ство*м* Лавры Кіево Пече*р*ской будучого, поблизу которого и то*т* хутор Ка*р*лики на*й*дуе*т*ся, надае*м* и приказуе*м*, совокупляючи оны*й* до Омбиша; якое нада*н*е си*м* наши*м* унѣверсало*м* стве*р*жаючи, позволяемъ висоце в Б*о*гу превелебному его м*и*л*о*сти г*о*сп*о*д*и*ну о*т*цу свое ди*с*пon*о*вати. О чо*м* вѣдаючи, абы нѣхто не перечи*л* в томъ, и в зуполно*м* того хутора владѣнію обители с*вя*той Кіево Пече*р*ской жа*д*но*й* на*й*меншо*й* не важи*л*ся чинити перешкоди, си*м* же унѣве*р*сало*м* н*а*ши*м* писа*н*ни*м* пилно варуе*м* и приказуе*м*.

Данъ в Батуринѣ, септеврія 2. Року 1702.

Звишъменовани*й* гетманъ и кавалѣръ, рукою вла*с*ною[a].

На звороті написано: Копѣя унѣверса*лу* на Ка*р*лики, о*т* его м*и*л*о*сти пана гетмана данного.

ЦДІАК України. – Ф. 153. – Оп. 1. – Спр. 7. Копія.

---

[a] Після підпису у колі зазначено: “мѣсто печати”.

№ 256

1702, жовтня 2. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання полтавському протопопові Йосипу Нащинському військової частки з належної йому частини млина

Его ца*р*ского пре*с*вѣтлого величества Во*й*ска Запорозкого гетманъ и кавалеръ Іванъ Мазепа.

Пану полковниковѣ полтавскому зо всею старшиною полковою, сотникомъ, атаманови городовому з товариствомъ и войтови зо всѣмъ тамошни*м* урадомъ, а особливе дозорцѣ н*а*шому на*д* млинами в полку Полтавскомъ найдуючомъся и кождому, кому бы колвекъ о томъ вѣдати надлежало, симъ унѣверсалнимъ листомъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ прекладалъ намъ черезъ суплѣку свою пречестній от*е*цъ Іосифъ Нащинскій, протопопа полтавскій, же мѣе*т* на рекѣ Ворсклѣ полтретя кола млива, з котори*х* колъ приходячіе розмировіе пожи*т*ки старшина полтавская нѣкоторая полковая на себе о*т*бѣрае*т*; и просилъ на*с* гетмана, абы тіе розмировіе пожи*т*ки части войсковой, на на*с* гетмана належніе, на его ишли, теди мы в той мѣре прошенія его отца протопопа давши у себе мѣстце, а респектуючи на тое, же за на*с* гетмана и за всю цѣлос*т* О*т*чизни Малороссійской у престола Б*о*жія до Г*оспо*да Б*о*га пречестній от*е*цъ Іосифъ Нащинскій, протопопа полтавскій, офѣру приноси*т* и мѣе*т* приносити, яко до ласки войсковой надаемъ ему в млинѣ его на рецѣ Ворсклѣ греблѣ Брусѣевской мѣючомъ ча*ст* войсковую, позволяючи з тоей части всякими розмѣровими приходами, отбѣраючи на себе, пожитковати, такъ мѣти хочемъ и рейментарско приказуемъ, абы ему отцу протопопѣ полтавскому в отбѣраню з части войсковой розмѣровихъ користей и пожиткованя они*х* нѣхто з старшини и чернѣ, а особливе дозорця нашъ жадной найменшой не важился чинити перешкоди и повторе симъ же н*а*шимъ унѣверсаломъ варуемъ.

Данъ в Батуринѣ, октоврія 2, року 1702.

Више именованній гетманъ и кавалеръ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 59396. – Арк. 98-98 зв. Копія.

№ 257

1702, жовтня 21. Батурин – Універсал Івана Мазепи про взяття під гетьманську протекцію значного військового товариша Омеляна Пащенка

Его царского пре*с*вѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ и кавалеръ Іоанъ Мазепа.

---

[a] Після підпису у колі написано: "мѣсто печати".

Пану полковникови гадецкому, старшинѣ полковой, также пану господаревѣ замку нашего Гадяцкого, а особливо п. сотниковѣ опошанскому и кождому, кому о томъ вѣдати надлежитъ, симъ нашимъ ознаймуемъ писанемъ, ижъ давши у себе мѣсце прошенію пана Омеляна Пащенка, знатного опошанского товариша, до насъ внесенному, выдаемъ сей нашъ оборонный унѣверсалъ ему п. Пащенку, беручи его подъ особливій свой гетманскій защитъ и службу, которою загортуючи его вшелякихъ войсковыхъ, сотенныхъ и до самого полкового началу стягаючихся повинностей, зъ таковымъ докладомъ, жебы онъ, п. Пащенко, когда колвекъ наше гетманское въ походъ военный будетъ порушенье, при боку нашомъ въ войсковой знайдовался працѣ и услузѣ, мѣти хочемъ и приказуемъ, абы такъ самъ панъ полковникъ до полковыхъ, яко тежъ и сотникъ до сотенныхъ войсковыхъ и якихъ нибудь услугъ учнулъ потягати и жаднихъ ему налоговъ и долегливостей чинити не важился; а тутъ же и тое докладаемъ, если би кто мѣлъ до помененного п. Пащенка правную якую претенсію, таковій кождій, а ни до полкового, а ни замкового Гадяцкого суду, а ни до сотеннаго опошанскаго уряду, абы его не мѣлъ призивати, але до суду нашего войскового енералного, гдѣ кождому укривжоному неотволочная чинена бываетъ справедливость, за скаргою своею удавался, о якой волѣ нашей вѣдаючи, абы нихто помененному п. Пащенку, подъ обороною нашею будучему, въ свободномъ его мешканью жаднихъ не важился задавати трудностей, варуемъ и повторе пилно приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, октябра 21, 1702 року.

Звишъ именованный гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 27564. – Арк. 7-7 зв. Копія.
ІР НБУВ. – Там само. – Спр.6661. Копія.

№ 258

1702, листопада 2. Батурин – Оборонний універсал Івана Мазепи коропівському ковальському і котлярському цеху про непритягнення до міських повинностей

Его ца*р*ского пресвѣтлого величества Войска Запоро*ж*ского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуе*мъ* си*мъ* унѣве*р*саломъ ко*ж*дому, кому би ко*л*векъ о томъ вѣдати на*д*лежитъ, а особливе п*а*ну сотниковѣ короповскому, атаманови и войтови тамошнимъ, и*ж* прекладали намъ чре*з* суплѣку свою цехми*с*тръ кова*л*ского и котля*р*ского ма*й*стерства з своимъ товариствомъ, что они з давнихъ часо*в*, на н*а*шихъ гетманскихъ работизнъ зостаючи, во*л*ни бивали о*т* всяки*х* тяглихъ повинностей мѣски*х*, а теперъ любо тіеж н*а*ши работизны о*т*буваютъ, однакъ

[a] Перед підписом зазначено “на подлинномъ тако”, після підпису написано “М. П.”, “А. Ч. Д. №769, л. 8 об.”.

буд*т*о вы и до мѣскихъ повинностей оныхъ притягаете[а], о чомъ оны просили себѣ н*а*шого заступленія. Зачимъ мы пи*л*но того варуемъ, аби они*х* до жадныхъ тя*г*лостей посполитихъ не потягано: но понева*ж* оны о*т*давна в н*а*шихъ потребахъ служачи, волности заживали мененной отой, повторе пилно приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, ноеврія 2. Року 1702.

Звышменованни*й* гетма*нъ*, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 3442. – Арк. 3. Копія.

№ 259

1702, листопада 5. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Рихлівського монастиря на Самотузький млин, з наданням права відновити для своїх потреб рудню, що раніше знаходилася на греблі, де розташовано млин, та на поклади руди

Его ца*р*ского пресвѣтлого в*ели*ч*е*ства Войска Запорожского гетманъ и кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Всѣмъ кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, а особливе всей ста*р*шинѣ и че*р*ни Войска его ца*р*ского пресвѣтлого в*ели*ч*е*ства Запорожского, симъ унѣверсаломъ нашимъ ознаймуемъ: ижъ велебный в Б*о*гу г*о*сп*о*динъ отецъ Діонисій Добромилскій, ігуменъ монастира Рыхловского з братіею, будучи у насъ в Батуринѣ, презентовалъ намъ лекгацію о*т* паней Маріи Стефановны, жены небощика пана Василія Бо*р*ковского, обозного войскового енералного, данную на млынъ, прозываемый Самотузкій, з хатою при томже млынѣ будучою, на реце Убедѣ стоячій, и просилъ нашого себѣ потве*р*женя на оный. Мы теды, видячи оную лекгацію быти правдивую, на прошеніе его о*т*ца ігумена з братіею си*мъ* унѣверсаломъ нашимъ ствержаемъ оный млынъ, позволяючи з оно*го* всякіи на обитель с*вя*тую о*т*бирати пожитки. А тутже позволяе*м* и в той руднѣ, которая найдуется запущеная, на одной греблѣ з млыномъ лекгованымъ небощиковскимъ, ему о*т*цу ігумену з братіею желѣзо робити, и руду тамъже брати, в якихъ мѣстцахъ до оной руднѣ и пере*д* тымъ бѣрувано. В якомъ вышъпомянутыхъ млына и руднѣ заживаню, абы ему о*т*цу ігумену з братіею нихто жадной найменшой не важилъся чинити кривди и перенагабаня, пилно варуемъ и сурово грозимъ.

Данъ в Батуринѣ, ноеврія 5. Року 1702.

Звишъменова*н*ный гетма*н* и кавале*р*, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 144. – Оп. 1. – Спр. 39. Печатка військова.

[а] У тексті копії написано перекручене "прина*с*ляете".

№ 260

1702, грудня 5. Батурин – Наказ Івана Мазепи про зняття з посади козелецького отамана Лук'яна Бутка

Пану сотнику козелецкій.

Поневажъ слушніи таковіи причини на Лукяна Бутка, бывшаго атамана вашого, показуются, яко пишешъ вашъ листъ до насъ, же онъ к людемъ вельми тяжелъ и въ подзоръ утра оказавшись, а надто и в суровости расправихъ драчливъ, теды не силуемъ васъ о привернене ему уряда атаманства, а таковій нашъ указъ вашмости засылаемъ, абы а не тотъ Бутко, а не Ханенчикъ не были на ономъ атаманскомъ старшинствѣ, лечъ маешъ самъ в. м*ило*стъ до данного указу нашего, всякіи войсковіи в городѣ управляти порядки, а войтъ посполитыми радѣти порядками. Мы засъ, осмотрившися, скажемъ непременно указъ нашъ заслати, кому будетъ годно, уряд атаманства тамошнего вручити; тое в. м*илости* предложивши, зичимъ ему жъ доброго здоровя.

Зъ Батурина, дек[абра] 5, р[оку] 1702.

В. м*ило*сти зичливій Іванъ Мазепа, р[ука] вл[асна].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 58172. – Арк. 16. Копія.
ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 18223. Копія.
О п у б л і к о в а н о: Василенко Н. П. Збірка матеріалів до історії Лівобережної України та українського права XVII-XVIII вв. – У Києві. – 1927. – С. 52.

№ 260а

1702, грудня 7. Батурин – Наказ Івана Мазепи щодо перевезення деревини посполитими села Городища для потреб Домницького Різдвяно-Богородицького монастиря

Его царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорожскаго гетманъ Иванъ Мазепа.

Пане сотнику березинскій, атаманъ городовый и войте тамошній, просилъ насъ гетмана отецъ игуменъ монастыря Думницкаго, не могучи деревне для строенія потребнихъ дѣлъ монастырскихъ подданными своими выстатчиты, абы до выготованья и вывезенья до монастыря дерева посполитые люди села Городища, до сотнѣ вашей Березанской належатого, были помощными; теды мы, давши его отца игумена прозьбѣ мѣстцѣ, приказуемъ вамъ, абысте тыхъ посполитыхъ жителей до жадныхъ своихъ мѣскихъ тяжаровъ не потягаючи и до везенья дровъ на потребу нашу не высылаючи, приказали имъ, жебы если подданные монастыря Думницкаго будутъ деревню продавати, они чинили вшелякую помочь и не были спречными деревне на будувлю монастырскую

вивозити; таковымъ указомъ нашимъ васъ черезъ сей листъ нашъ заславши, ихъ же Господу Богу въ сохраненіе поручаемъ.

Данъ въ Батуринѣ, декабря 7 дня, 1702 року.

Звышменованный гетманъ, рукою властною[a].

Опубліковано: Черниговские Губернские вѣдомости. – 1864. – Прибавление к № 38. – Герасимъ Кулжинский. – Собрание южно-русских словесних памятниковъ. – № 14.

---

[a] Перед підписом зазначено "На подлинномъ подписано", після підпису вказано "М. П.".

1703 рік

№ 261

1703, січня 10. Батурин – Універсал Івана Мазепи до київських міщан з розпорядженням приймати при розрахунках старі низькопробні російські монети, так звані “чехи”

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого государя нашего, его царского пресвѣтлаго величества Войска Запорозского гетманъ и славного чина святого апостола Андрея кавалеръ Іоаннъ Мазепа.

Всѣмъ вобецъ и кождому зособна, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, а меновите: паномъ полковникомъ, обознымъ, судямъ, писаромъ и асауломъ полковымъ, сотникомъ, атаманомъ и всему старшому и меншому Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского товариству, тутъ же пану войтовѣ киевскому, бурмистромъ, райцомъ и всѣмъ майстратовымъ, мѣщаномъ и всѣмъ посполитымъ людемъ тамошнимъ, особливе купцом и всякимъ торговымъ и промышленнимъ великороссийскимъ и малороссийскимъ людемъ, тутъ же и заграничнымъ, которие колвекъ тамъ ся в Киевѣ на ярморкахъ и торгах бываютъ и бывати звикли, ознаймуемъ, иж пресвѣтлѣйшій и державнѣйшій великій государъ нашъ, его царское пресвѣтлое величество, зъ певного доношеня извѣстившися о томъ, что въ малороссийскихъ городахъ чрезъ бракование и взгарду чеховое монеты въ купляхъ и продажахъ межи народом великие уростили спори, трудности и турбации, изволилъ прислати до насъ, гетмана, въ поважной своей монаршой грамотѣ и въ статьяхъ поединокротне таковый милостивый свой монаршій указъ, абысмо мы, гетманъ, всѣмъ обще, якъ старшимъ, такъ и меншимъ, якъ торговымъ, такъ и посполитымъ людемъ, приказали чеховую монету старую, хочъ бы який чехъ отъ старинности своей и приглажений былъ, безъ всякого браку во всякихъ гендляхъ брати, жебы тая чеховая старинная правдивая монета ни въ кого въ жадномъ не была умалении, опрочъ іншихъ фалшивыхъ, циганскихъ и воровскихъ чеховъ, ижъ бы чрезъ взгарду онои старои монеты болшей межи купуючими и продаючими жадние не дѣялися спори и звади и в гендляхъ купецкихъ трудности; а хто бъ былъ в томъ спреченъ и упоренъ, таковаго его ж монаршимъ указомъ велено жестоким окривати каранемъ; яко теды мы, гетманъ, передъ сымъ лѣтъ тому уже минуло сколко, наши гетманские о томъ розъсилали универсали, приказуючи для общого всянародного покою чехи

старинние въ каждыхъ продажахъ брати без жаднои отмови, такъ и теперъ, маючи з Запорожя от войска Низового вѣдомости, что в городахъ велми тоею монетою браковати стано[a], знову унѣверали наши всюди, где рейментъ нашъ засягаетъ, велѣлисмо розсилати тое указу монаршого повеление, поновляючи, яко жъ и в городъ Киевъ сей нашъ унѣверсалъ з канцелярииеи войсковой росказавши видати, пилно мети хочемъ и сурово приказуемъ, абы жаденъ з купецкихъ торговыхъ и посполитыхъ тамошныхъ и приезджихъ людей чехами старинними, хочъ бы и приглажении были, браковати и із личбы грошовой отмѣтати оныхъ не важилися, а новотного и фалшивого чеха кождий познати можетъ, кгди жъ воровский а ни формою, а ни матеріею з добримъ старинньмъ поровнитися не можетъ; а такъ, если бы хто въ торговыхъ и ярмарковыхъ случаяхъ и въ якихъ колвекъ купляхъ и продажахъ старинными чехами браковати, спори и звади о оніи вщинати и трудности межи народомъ вьносити важился, таковаго кождого повиненъ урядъ тамошний подъ арешт брати и карати кождого подлугъ чину, якъ доведется, безъ жаднои фолкги и поблажки, значныхъ вязенемъ, а легкихъ боемъ.

Данъ в Батуринѣ. Генваря 10, року 1703.

Звышъменованный гетманъ, рукою власною.

Наприкінці зазначено: (М.П.). Приписка на оборотѣ: Унѣверсалъ ясне велможного добродѣя его милости пана гетмана, о небраковане чехами, данный въ року 1703, генвара 10 дня.

Опубліковано: Матеріалы по истории Кіевской городской общины. Н. Каманин // Университетские известия. – К. – 1898. – № 8. С. 34-35.

№ 262

1703, січня 11. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання полтавським полковим обозному Дорошеві Дмитровичу та писарю Олександру Чуйкевичу байраку Соколлє

Пресвѣтлѣйшо*го* и де*р*жавнѣйшо*го* велико*го* г*осуда*ря, его ца*р*ского пресвѣтло*го* вел*ич*ества Войскъ Запоро*ж*ских гетма*нъ*, славно*го* чина с*вя*того ап*ос*т*о*ла Андрея и Бѣло*го* Орла кавалеръ Іванъ Мазепа.

Его *ж* царско*го* пресвѣтло*го* вел*ич*ества Войска Запоро*ж*ского п*а*ну по*л*ковниковѣ полтавско*му* з старшиною полковою, сотника*мъ*, атаманѣ городово*й* и всему ста*р*шому и меншо*му* товариству, войта*мъ*, бурмистромъ, мѣщано*мъ* и всѣмъ посполитимъ то*го* по*л*ку обивателе*мъ* и ко*ж*дому, ко*му* бы ко*л*векъ о то*мъ* вѣдати належало, си*мъ* унѣверсало*мъ* н*а*шимъ ознаймуемъ, ижъ прекладали намъ гетмановѣ п*а*нъ Дорошъ Дмитровичъ[267], обозни*й* и п*а*нъ

[a] Так у тексті.

Александер Чуйкевич, писар полковій полтавскій, же байракъ, прозиваемий Соколле, давно на розніи войсковіи потреби (понеже былъ войсковій) зрубанъ и спустошенъ, и просили насъ о надане того байраку з сѣножаткою в обоихъ концах будучою. Мы теди гетманъ, давши тому их прошенію у себе мѣстце, велѣлисмо выдати имъ на тот байракъ з сѣножаткою вижеймененною, сей нашъ з канцеляріи войсковой унѣверсалъ, которого моцю и повагою, яко позволяемъ імъ оний байракъ и сѣножатку обняти в свою посессію и владѣти до ласки войсковой, такъ пилно мѣти хочемъ и приказуемъ, аби нихто з старшини и чернѣ того Полтавского полку имъ пп: обозному и писареви полковимъ во владѣнію преречениммъ байракомъ з сѣножаткою, в обоихъ концах лежачою, найменшой [не важился] чинити перешкоди.

Данъ в Батурини, януарія 11. Року 1703.

Звишменованній гетманъ и кавалер, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 763. – Арк. 56 зв. Копія.

№ 263

1703, лютого 24. Батурин – Універсал Івана Мазепи про повернення Чернігівській архієпископії належних прибутків, як з козацьких млинів, так і млинів інших державців, побудованих в її маєтностях

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого государя нашего, его царского величества Войска Запорозкого гетманъ и славного чина святого апостола Андрея кавалѣр Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ пану полковниковѣ нѣжинскому, пп: сотникомъ глуховскому и кролевецкому, всей старшинѣ и чернѣ и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ: ижъ, яко Судомъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозкого Енералнымъ в маетностяхъ катедралныхъ чернѣговскихъ млыны, передъ симъ неслушне отдаленыи, по теперешномъ розыску пилнымъ уваженемъ, стосуючися до права и справедливости, а именно в кгрунтахъ улановскихъ млынъ, на рецѣ Клевенѣ стоячій, вдовою Сѣдинчихою, козачкою глуховскою, владѣемый, в селѣ Глѣбовцѣ млынокъ, в держаню Пархома и Гаврила Суглубенковъ будучій, в селѣ Тулиголовах млынки Борисовъ, Петрусювъ, Михаиловъ Турчинов и Грицков Головченковъ, на рецѣ Ретѣ будучіи, а в селѣ Быстрику млынъ на рѣчцѣ Быстрику стоячій, Трохименками, козаками тамошными, обладаемый, до отдаваня на катедру повинности належитой, то есть половина розмѣровъ, привернено. Такъ и мы гетманъ оныи млыны у вѣчистое держане тойже катедрѣ Чернѣговской потвержаемъ, и повинности

[a] Перед підписом зазначено "в подлинномъ подписано", після підпису у колі написано "мѣсто печати рейментарской".

належитіи з ныхъ о*т*бѣрати позволяемъ, приказуючи мелникомъ, абы в о*т*даваню тое*й* повинности жадного спору и [с]переки не чинили. А греблѣ, по*д* тими млынами будучіи, сполнымъ ша*р*ва*р*ком, якъ по*д*даны*х*, такъ и козаковъ, гачены бы*ти* маю*т*. О що симъ н*аши*мъ унѣверсаломъ пилно приказуемъ.

Данъ в Батуринь, февруаріа 24. Року 1703.

Звишъменова*н*ний гетма*н* и кавале*р*, рукою власною.

На арк. 2 зазначено: Anno D[o]mini 1703, февр. 24. Унѣверсалъ на млыни въ Тулиголовахъ Михайловъ Турчиновъ и прочие, Бистрицкіе и на Глѣбовский млынъ, в Улановщинѣ на Петрусевъ, на Борисовъ.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 245. Оригінал. Печатка військова.

№ 264

1703, березня 6. Батурин – Оборонний універсал Івана Мазепи вдові генерального обозного Василя Борковського Марії Стефанівні про заборону посполитим, що живуть на її землях, записуватися у козацький реєстр та про захист її володінь

Его ца*р*ского пресвѣтлого величества Войска Запо*рож*ского гетманъ и кавалѣръ Іоанъ Мазепа.

Пану полковниковѣ чернѣговскому з п: п: ста*р*шиною полковою, всѣмъ то*го* полку сотникомъ и ко*ж*дому, кому колвекъ з обывателей тамошны*х* войскови*х* и посполити*х* людей о томъ вѣдати належало, ознаймуе*мъ*, ижъ доносила намъ жалостно панѣ Марія Стефановна Борковская, бывшая обозная енералная: что в маетностя*х*, по небо*ж*чику пану малжонку ей позостали*х*, многіи посполитіи люде упо*р*не вновъ тиснутся в казацкіи реестра, не хотячи належито*го* по пре*ж*нему о*т*давати послушенства и всяких тяглих повинностей. А докладала и ты[е], же и в займища и лѣси небощиковскіе, к селу Листвину приле*г*ліи, которіи о*т* давны*х* лѣтъ были в пилно*й* охоронѣ и цѣлости, тепе*р* околичніе люде, самоволне ве*дж*чаючи, рубаютъ дрова и на иншіи свой всякій потреб нещадно пустоша*т* оныи, и просила себѣ в таки*х* нуждахъ нашой гетманско*й* помощи. Мы теды гетманъ, на тое ей паней Маріи Борковско*й* прошеніе, узнаючи оное быти слушное, склонившися, пилно и сурово всѣхъ ва*с* посполити*х*, в маетно*с*техъ ей по небо*ж*чику пану малжонку позостали*х*, симъ унѣверсало*мъ* нашимъ гетманск*имъ* упоминаемъ, аби жаденъ з васъ не важился упорне в козацтво тиснутися, а о*т* належито*го* по*д*данского послушенства, работизнъ, и всякихъ тяглостей ухилятися, чинячи своему званію задоси*т*. А и п: п: сотнико*мъ* пилно приказуе*мъ*, аби такови*хъ* в войсковы*й* компутъ не пріймовалы, также аби нѣхто з околичны*х* людей не смѣлъ в помененный лѣси и займища везджати, дровъ рубати й на які*й* нѣбу*д* свои потребы пустошити оныхъ: кгды *ж* позволяе*мъ* таковы*х* шкодцовъ, заставши

в тих пущах, грабити, й грабежов, до указу нашого, не ворочати. О тое все пилно повторе й подесяте под срокгимъ войсковымъ караннемъ приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, марта 6; року 1703.

Звышъ менованній гетманъ, рукою власною[а].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Лаз. 41[9]. – Спр. 56089. – Арк. 85. Копія.

№ 265

Не раніше 1703, квітня 7. Батурин – Наказ Івана Мазепи війтам сел Снітина, Щоки, Окопу, Литваків, Ісачок, Нехаївки та Кліщинець про виконання повинностей посполитими цих сіл на користь Григорія Новицького і його братів

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ и кавалер Іоанъ Мазепа.

Вамъ войтомъ селъ Снѣтина, Щеки, Окопу, Литваков, Исачокъ, Нехаевки и Клѣщинецъ зо всѣми тамошними посполитими людми ознаймуемъ, ижъ, яко надалис[мо ...][б] васъ в держане и подданство небожчику пану Іліи Новицкому, значному товаришевѣ войсковому, респектомъ значних его и працовитих в Войску Запорожскомъ ронених службъ, такъ и теперъ по смерти его небожчиковской на позосталих его синов, іменно п: Григорія Новѣцкого з братами, взглядомъ такъже его войскових услугъ, оказуючи нашъ респектъ, всѣ поменутие села [...][в] в держане и владѣне при тих заховуемъ, позволяючи имъ всякое от всѣхъ васъ тамошнихъ посполитихъ людей отбѣрати послушенство і обикліи до тяглости належнии повинности, о якои виразной волѣ нашой гетманской вѣдаючи, абысте вы всѣ войти вишеписанниxъ селъ зо всѣми тамошними посполитими жителми без жаднихъ спречностей ему п: Григорию Новѣцкому з братами, такъ яко прежде небозчикови пану родичеви ихъ, должное отдавали послушенство и всяким посполитимъ тяглостямъ поволно чинили за доситъ, пилно рейментарско симъ унѣверсаломъ нашимъ приказуемъ.

Данъ въ Б[атуринѣ ...][г], априля 7, року 17[...][д]

Звишъ менованний гетманъ, рукою власною[е].

Нижче зазначено: "с подлинним свидетелствовалъ порутчикъ Ілия Булгаков", "с подлѣннимъ унѣверсалом читал полковой лубенской канцелярии канцеляристъ

[а] Перед підписом зазначено "в подленномъ подписъ таковъ", після підпису написано "мѣсто печати войсковой".

[б] У тексті зазначено "здѣс вигорело место".

[в] У тексті зазначено "зъдесъ мѣсто выгорѣло".

[г] У тексті зазначено "сие мѣсто вигорело".

[д] У тексті зазначено "вигорело".

[е] Перед підписом зазначено: "подлѣнной подписанъ по сему".

Григорий Бѣлаш", "1767 года, февраля 2, таков подлѣнной унѣверсал я обратно принял, прописался бунчуковий товаришъ Андрей Новицкий".

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 58105. – Арк. 3. Копія.

№ 265а

1703, травня 8. Басань – Витяг з універсалу Івана Мазепи про надання генеральному бунчужному Дмитру Максимовичу села Дорогинки

Респектуючи мы на значные въ Войску Запорожскомъ праци, услуги и заслуги пана Димитрія Максимовича, бунчучного енералного, прежде уряду нынѣшнего роненные и теперъ з уконтентованемъ нашимъ отъправуемые, надаемо ему въ посессію и зуполную владзу село Дорогинку, въ полку Нѣжинскомъ лежачое, з всѣми до онаго належними кгрунтами.

Опубліковано: Модзалевский В. Л. Малороссійскій родословникъ. – К. – 1912. – Т. III. – Л-О. – С. 300. В публікації має назву: "8 мая 1703 г. (въ м. Басани) получилъ гетманскій универсалъ".

№ 266

1703, травня 23. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав генерального осавула Івана Ломиковського на маєтності

Пресвѣтлѣ*й*шаго и державнѣ*й*шаго великого г*осуд*аря, его ц*а*рского пресвѣтлаго в*е*л*ич*ества Войска Запоро*ж*ского гетманъ і славного чина *свя*того ап*ос*тола Андрѣя кавалер Іоаннъ Мазепа.

Его *ж* ц*а*рского пресвѣтлого величества Войска Запоро*ж*ского всякой старшинѣ и черни, а особно г*оспо*дамъ полко*в*никомъ черниго*в*скому, староду*б*скому, прилуцкому со всей и*х* ста*р*шиною полковою і всякому, кому ни есть о том вѣдати належи*т*, ныне і впре*д* будущие времена симъ уневерсаломъ обявляемъ, что о*н* гетманъ імѣетъ по благодати Б*о*жіи и по монаршеской его ц*а*рского величества м*и*л*о*сти совершенную власть не толко в Войску Запоро*ж*скомъ, і во всей Малороси*й*скои его О*т*чизнѣ всякие належащие устраивати и ісправляти поря*д*ки, но и по достои*н*ству знатны*м* за услугами войсковыми особа*м* належащееудово*л*ствованиеі надание чинити, всегда вѣдая і видя надо*б*ную в Войску Запоро*ж*скомъ, і заслуженою особою Івана Ломико*в*ского[268], ясаула войскового генерального, которой такъ на знатны*х* урада*х*

войсковыхъ генералных, первое в хорунжих, а нынѣ въ ясаулѣх, знатные і всѣмъ явные ронил и ронитъ труды и работу какъ и прежде сего и з давных лѣтъ еще при предках ихъ гетманѣх з Войска Запорожского в военнихъ дѣлех Чигиринскихъ, Перекопних, Казыкерменских и на всяком мѣсте в Войску Запорожскомъ желателные і монаршескому его царского величества престолу вѣрные не щадя здоровя своего учинил услуги і в награждение тѣх ево ко удоволствованию і вспоможению домовых і всяких господ[ар]скихъ росходовъ село Понурницу, в полку Черниговскомъ будучее, со всѣми принадлежащими угодями, полями, лесами, сѣножатми, в таковомъ положении и ограничении в какомъ прежних лѣтъ бывало, и с тремя мелницами в том же селѣ будучими, одное о двух жерновах мучных на гребелцѣ пустой, у Василя Зѣнченка, тамошняго жителя, куплено[го], сущнимъ иждивениемъ ево, пана Івана Ломиковского, построеное, а другое мелницею, ниже на той же рѣчке за вѣдомомъ і повелѣниемъ его также своим иждивениемъ и трудами вновъ з двема жерновами мучными построеное і третию мелницу ниже от Вербы села о двух жерновах мучных у Ходченка, казака и жителя понурницкого, купленую и своимъ иждивением обновленую, со всѣми с тѣх мелницъ приходящими пожитками при немъ Іване Ломиковскомъ и наслѣдникомъ его сохраняетъ, другое село Вербу, в таком же давном положение обретающееся, с полями, лесами, сѣножатми куплеными, заимищами лесными и дубровными за его повелѣннем, а иждивением его сущимъ окопаными Старою Гутою, і рѣчкою Лятою, на которой мелницѣ вешнякъ построити повелеваемъ, с мелницею в селѣ будучею, одним жерновом у Карченка, мелника тамошнего, давно з половиною кола ступного, потом у Емеляна Денисова, козака і жителя сосницкого, другимъ жерновом і половиною ступ куплеными, к тому з двемя млинами на той же рѣчке ниже стоящими, однимъ прежде того у дѣтей [і наслѣдников отца Дубровы Коропского за 1000] золотых полских з двемя каменями мучными і третьимъ коломъ ступным, купленымъ в Козолуповцѣ, взявъ за тотъ млинъ из рукъ господина Івана Ломиковского 1000 золотыхъ полскихъ в скарбѣ Войсковомъ для знатной Григорья Иванова сына измѣны на росходы их войсковые належащие, со всѣми тремя мѣрочками приходящии, в вѣчное употребленне ему Івану Ломиковскому и наслѣдникомъ его полецаемъ в сие время и всегда к забиранию вышепомянутой сумы, с третьим млыном на той же рѣчке ниже Козалуповки о двух жерновах мучных і третьим коломъ ступным у Шарого, козака конятинского, и Івасенковъ, братьевъ родных, и матери ихъ, козаковъ сосницких, купленым, і ниже той мелницы, недавно на ровчику с новой меленкою иждивениемъ его построеною, повелѣлъ и отдал в той же сотнѣ Понурницкой село Вишенки со всѣми к нему належащими угодями, в каковомъ ограничении і прежде бывало, с мелницею вешняком на рѣчце Чернявцѣ, иждивениемъ его построеною, какъ прежде тому преждереченному Івану Ломиковскому і наслѣдникомъ его далемъ, такъ і ныне даетъ и утверждаетъ в полку Стародубскомъ в сотнѣ Новгородцкой на реки Снячи под селом Момѣкиномъ купленую мелницу о двух жерновах мучных, з третьем коломъ ступным, подлинным правом вѣчно належащы[ми] со всѣми то мелницы приходами ему Івану Ломиковскому і наслѣдникамъ его сохраняет, в Сосницкой сотнѣ на рекѣ Убеди ниже села Кудровки, а вышей села Кирѣевки, на мѣсте купленом, о трех жерновах мучных и четвертым колесомъ ступнымъ

мелницу, знатнымъ его Івана Ломиковского иждивением і трудами построеную, утверждаетъ, всякие с неѣ пожитки імати і еще вновъ на той же греблѣ для пожитку клѣтку построити і сеножате [возле] того своего ставу в вершинѣ і внизу, знатными денгами у жителей кудровинскихъ и кирѣеских с полями куплеными, подтвержая купчую, употребляти повелѣваетъ, а в новых млинах на рекѣ Сеймѣ, в четвертой от города идучи клѣтке, давно купленой, одинъ жернов с сеножатью і лѣском со всѣми с того жернова тремя мѣрочками в вѣчное владѣние оному ж отдаетъ, и отдал при тѣхъ ж[е] селах и мелницах дворъ в Бахмачѣ[269] на купленой землѣ иждивением подлинным с меленкою вешнякомъ, недалеко села Фастовъця названного, по милости его надаными сеножатми владѣти и купчие на тѣ грунты писма утверждаетъ і вѣчное ех охраняет; в полку Прилуцком, в сотнѣ Иченской, село Парафѣевку с полями, гаями, сеножатми к тому селу по давным отграничениям належащими і вновъ занятыми и куплеными, тому ж Івану Ломиковскому и наслѣдником ево давно поволив ему самому і всѣм наслѣдником ево тѣми вышеописанными селами, мелницами, грунтами, полями, лесами, сеножатми і всѣми добрами належащими владѣти і всякие с них пожитки, повинности і послушания воспринимати, какое то награждение здѣсь вышеобявленное, такъ знатной и заслуженой войсковой генералнѣй особѣ чинили, паче взирая на знатные і в Войску Запорожскомъ к пресветлѣйшому его царского величества престолу вѣрные давные і впред от наслѣдниковъ начала его благонадежные услуги, а неже на уряд его нынешней ясаулской генералной, засѣм имѣти хощемъ и региментарско скоро приказывает; дабы никто впред будущие времена и зо всякой старшины и черни войсковой, а наипаче полковниковъ черниговского, стародубского, прилуцкого і всѣхъ к нимъ належащих началных і подначалных людей не смѣлъ ничего дерзать во владѣние тѣх помянутых сел, мелницъ, земель і всякихъ угодей поиманых, с них належащих пожитков, а от людей посполитых послушания и повинностей ему Івану никакой чинити помѣшки и препоны, в земли вьѣзжати і пахати в леса тѣх селъ і з иных блиских і далных мѣст нихто не дерзал. Войты в тѣх выше писанныхъ селѣх обретающияся со всѣми посполитыми людми, кромъ одних казаков, непремѣнно войсковые службы отправляющих, дабы ему Івану Ломиковскому, и наслѣдникомъ ево, всякое належащее отдавали послушание и обыкновенную годовую дачю, то и повторяя честию сего уневерсалу скоро приказываемъ.

Данъ в Батуринѣ, 1703, маия 23 дня[a].

Перед документом написано: І въ Приказе Малыя Росіи вышписанной челобитчикъ войсковой генеральной писаръ Іванъ Ломиковской подал Войска Запорожского обоихъ сторон Днепра гетмана і славного чина святаго апостола Андрѣя кавалера Івана Степановича Мазепы данной ему уневерсал, а в немъ написано.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 2770. – Арк. 5-7. Копія.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 2771. – Арк. 10-12. Копія з датою 23. 05. 1702.

[a] Наприкінці зазначено: “внизу у того листа приписано гетманскою рукою і печать войсковая”.

№ 267

1703, червня 12. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Київського Пустинного Микільського монастиря на Кончу, Совин Луку та інші володіння

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого государя, его царского величества Войска Запорожского гетман и славного чина святого апостола Андрея кавалеръ Іоан Мазепа.

Всѣм вобецъ и кождому зособна, кому колвек о томъ вѣдати належит, всякой кондиціи и годности людемъ. А меновите Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского пану полковникови переясловскому зо всею его старшиною полковою, и всему старшому и меншому полку того товариству, так же и посполитим людем, симъ унѣверсалнымъ писанем нашим ознаймуем: ижъ просил нас превелебный в Богу его милостъ господинъ отецъ Прокопій Колачинскій[270], ігумен монастира Свято Николского Пустынного Кіевского о рейментарское потвержене новоосѣлых слобод Конончы и Совин Луки, здавна до монастира того Свято Николского належачих, в полку Переясловском зостаючих, и всѣхъ до оных от прежных времен присутствуючих добръ и угодій, яко то млынов, бору, за Росю рѣкою от Мошен[271] стоячого, до Совин Луки належачих, а в Конончи так же млинов, изу на той же рецѣ Росѣ з перевозом и боромъ волным зарѣчным, и о уволнене от десятины пчоляной пасѣкъ монастирских. Мы теды гетман, давши того ж превелебного в Богу его милости господина отца ігумена прозбѣ благоисполнителное у себе мѣстце, а мѣючи особливый нашъ реиментарскій, ку той обители Святой Пустынно Кіевской, чудесами прославленной, респект, яко повагою сего унѣверсалу нашего, тые нѡво[о]сѣлые слободы Конон*ч* и Совин Луку, зо всѣми до них належачыми здавна угодіями, млынами, борами, перевозом, изом и пасѣками, ствержаем, позволяючи ему превелебному в Богу его милости отцу ігумену Свято Николскому Кіевскому и всей братіи тамошней тыми слободами диспоновати, от людей тамошних посполитих пожитки, послушенства и повинности отбирати, з млынов розмѣровые приходы, з изу рыбные ловы, з боров, перевозу и з пасѣкъ без даваня з оных десятины пчоляной, обыклии користи ку общому монастырскому пожиткови употрибляти, так пилно варуемъ и срокго грозим, абы нихто з старшины и чернѣ войсковой и з посполитых людей полку Переясловского обывателей не смѣлъ и не важился в владѣню тых слобод и всѣхъ помянутых до них приналежачих угодій и в отбираню з оных належитих корыстей и пожитков и от людей посполитых послушенства и повинностей жадной найменшой ему ж превелебному отцу ігумену и братіи тамошней свято николской чинити перешкоды и шкоды. Войт зас пречечоных слобод зъ всѣми посполитымы людми (опроч козаков там живучих), абы ему превелебному отцу ігумену и всей братіи его належитое

отдавали послушенство и повинности, непрѣменно мѣти хочем и реиментарско приказуем.

Данъ в Батуринѣ, року 1703, іюня 12.

Звыш менованый гетман, кавалер, рукою власною.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – 219 П. – Арк. 33 зв. – 34 зв. Копія.

№ 268

1703, червня 17. Батурин – Універсал Івана Мазепи про затвердження проведених у 1686 та 1694 рр. розмежувань земель вовчківських із землями церковищан, надинівців та карасилівців

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ и кавалер Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ кождому, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, а меновите всей старшинѣ полку Кіевского войсковой и п. сотниковѣ козелецкому зо всѣмъ урядомъ тамошнымъ, такъже всѣмъ тоей сотнѣ войсковимъ и посполитимъ обывателемъ. Ижъ донесши намъ Михайло Хенцѣнъский, староста маетности нашой села Вовчковцовъ, супплѣку тамошныхъ жителей, подданых наших, з прошеніемъ о потвержене себѣ ку спокойному в потомные часи владѣня лугу и сенокосовъ над Десною, в певномъ ограниченю лежачихъ. Презентовалъ намъ двѣ правныи оного ограниченя писма, едно в року 1686 от п. Івана Сухини по указу антецессора нашого небожчика пана Івана Самойловича на тіе кгрунта для роздѣлу оныхъ межи вовчковцами и ихъ поселянами церковищанами, надиновцами и карасиловцами высланного, данное, в которомъ такими прикметами тогдашного подѣлу положена граница: же церковищане, надиновци и карасиловци мают владѣти и заживати оныхъ, взявши от креста, над Десною рекою будучого, и от вершини озера Головинъ до рѣчки Махнѣи и озера Головина, а от тои межи, на том боку Махнѣи лежачой, до самой Десны вгору. А вовчковцы, почавши також от вершины озера Головинъ до устя Рясина, заживати того лугу повинны. А другое писмо в року 1694 от высланныхъ нашихъ пана Захарія Шийкевича, значного товариша войскового и пана Василія Чуйкевича, реента канцеляріеи войсковой, в потвержене того первого от вижейречоного высланного данное, абы ненарушне розграничене помененного кгрунту в своихъ тогда учиненыхъ межахъ заховалося, выданное. Мы теды гетманъ тоей супплѣце речоных села Вовчковцовъ жителей, яко слушной, не отмовѣвши, а запобѣгаючи, абы впредъ яковыи такъ от тих трохъ сѣлъ жителей церковищанъ, надиновцовъ и карасиловцовъ, яко и от инишихъ околичнихъ маетностей и от ихъ державцовъ духовныхъ или свѣцкихъ, имъ вовъчковцомъ не дѣялися трудности и перешкоды

в владѣню тоей имъ удѣленой части лугу, росказалисмо сей нашъ выдати унѣверсалъ: которымъ яко обое помененныи розграничныи писма зтве*р*жае*м*, такъ и розграничене, межа*ми* и певными прикметами в оныхъ описанное, в потомніе часи умоцняе*м*. А пилно того варуемъ и подъ заплаченемъ выны на насъ гетмана, в тихъ розе*з*дныхъ писмахъ положе*н*ной, упоминаемъ, абы нѣ о*т* кого з ста*р*шины полку Кіевского, з урядовыхъ войскового и посполитого чина козелецки*х*, а особливе о*т* маетностей околичныхъ и о*т* ихъ де*р*жавцовъ д*у*ховныхъ или свѣцки*х*, имъ вовчковскимъ жителемъ в владѣню и заживаню тоеи лугу и сенокосовъ, двома правными писмами о*т*дѣле*н*нои, и симъ унѣверса*л*ни*м* листомъ нашимъ укрѣпле*н*нои части, жадная не дѣялася трудно*ст*, пере*ш*кода и неналежное втручане ся в оный кгрунтъ не чинилося. Пилно и повторе о тое варуемъ.

Данъ в Батуринѣ, іюня 17. Року 1703.

Звишъменова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: унѣверсалъ гетмана Мазепи о лугахъ и сѣножатехъ Во*л*чковскихъ. Року 1703.

ЦДІАК України. – Ф. 165. – Оп. 1. – Спр. 10. Оригінал. Печатка військова.

№ 269

1703, червня 22. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання сину генерального судді Сави Прокоповича Семену села Медвиного

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великаго г*о*с*у*д*а*ря, ихъ[a] царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорожскаго гетман Іоаннъ Мазепа.

Ихъ царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорожскаго пану полковникови лубенскому, старшинѣ его полковой, сотникови роменскому и каждому, кому о томъ вѣдати надлежитъ, ознаймуемъ, ижъ, респектуючи мы на значные и годные въ Войску Запорожскомъ пана Саввы Прокоповича, судьи нашего войскового генерального, заслуги, до которыхъ выдячи мы и въ сынѣ его пану Семену Савичу пристойную способность, надаемъ ему пану Семену село, прозываемое Медвеное, въ сотнѣ Роменской со всѣми принадлежностями будучое, позволяючи съ ласки нашей войсковой тѣмъ селомъ владѣти и всякіе съ него изъ людей посполитыхъ избирати пожитки и послушенство къ вспартью господарства своего. Вѣдаючи прето о таковой волѣ нашой, абы нихто съ старшины и черни [в] владѣню того села и въ избиранью съ него належитыхъ пожитковъ не важилися ему пану Семену чинити перешкоды. А войтъ того села с посполитыми людьми (опрочь

[a] Так у тексті.

козаковъ), абы ему належитое послушенство и доволную повинность отдавали, мѣти хочемъ и приказуемъ.

Данъ въ Батуринѣ, іюня 22 дня 1703 года.

Звыше менованный гетманъ, рукою властною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57884. – Арк. 10. Копія.

№ 270

1703, червня 22. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Чернігівської архієпископії на викуплений і повернений у колишнє володіння млин на річці Білоус

Пр*есв*ѣтлѣйшаго и де*р*жавнѣйшаго великого г*осуд*аря н*а*шого, его ц*а*рского пр*есв*ѣтлого в*ели*ч*е*ства Войска Запорожского гетманъ и славного чину с[вятого] апостола Андрея кавале*р* Іоанъ Мазепа.

Его *ж* ц*а*рского пр*есв*ѣтлого в*ели*ч*е*ства Войска Запорожского пану полковникови чернѣговскому зо всею ста*р*шыною полковою и всѣм ста*р*шымъ и меншымъ, такъ войсковымъ, яко и [пос]политымъ полку того обывателемъ и кождому, кому бы колвекъ о то*м* вѣдати належало, сымъ н*а*шимъ унѣверсало*м* ознаймуемъ: ижъ прекладалъ намъ ясне в Б*о*гу преос*вя*щенный его м*ило*стъ господинъ от*е*цъ Іоанъ Максимовичъ, архіеп*иско*пъ чернѣговскій и новгородскій, же млынъ, на рецѣ Белоусѣ стоячій, здавна до кате*д*ри Чернѣговской належный, которій блаженной памяти, ясне в Б*о*гу преос*вя*щенный, его милост от*е*цъ Лазаръ Барановичъ за певные услуги п: Семену Ялынскому далъ былъ, тепе*р* оный о*т*купленъ естъ знову до тойже катедри Чернѣговской старанемъ и кошто*м* его архіерейскимъ, на якого млына о*т*куплене и купчую намъ презентовалъ, просячи на оную н*а*шого гетманского потверженя. Мы теды гетманъ, поважаючи его архіерейское у себе жадане, яко тую купчую стверждаемъ сымъ нашимъ унѣверсаломъ, такъ повагою оного пилноваруемъ и рейментарско приказуемъ, абы нихто з старшыхъ и меншихъ войсковыхъ и посполитыхъ полку Чернѣговского обывателей, в свободномъ держаню того млына, в спокойномъ оного заживаню и в волномъ о*д*бираню з оного всякихъ приходячихъ пожитковъ, теперъ и в потомные часы катедрѣ Чернѣговской жадной на*й*меншой не важилъся чинити трудности и перешкоды. А поневажъ и гребля шарва*р*комъ посполиты*м* околычныхъ селъ не гатится, яко намъ дойшло вѣдати, але самы*м* толко катедра*л*ны*м* коштомъ строитъся, теды зособна реимент[а]рско варуемъ, абы нихто иншій з стороны, кромѣ катедры, не смѣлъ в [с]таву том ни явны*м*, ни скритымъ способомъ риби ловити. А ту*т* же позволяемъ на поправу тоей катедралн*ой* греблѣ в лоза*х* и хащникахъ волныхъ, около реки Белоуса, поблизу тоеи греблѣ найдуючихъся, рубати

[a] Перед підписом зазначено "Подлинный подписалъ", після підпису написано "печать".

хмызу з потребу, не займаючи однакъ старинныхъ и купленыхъ людскихъ займищъ.

Данъ в Батуринѣ, іюня 22. Року 1703.

Звишъменова*н*ний гетма*н* и кавале*р*, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 238. Оригінал. Печатка військова.

№ 271

1703, червня 27. Батурин – Оборонний універсал Івана Мазепи Полтаві на міських посполитих та на захист міщан від незаконних поборів

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого г*о*с*у*д*а*ря н*а*шего, его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ и славнаго чину святаго апостола Андрея кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Его жъ царскаго пресвѣтлого величества Войска Запорожского п*а*ну полковниковѣ полтавскому зо всею его полковою ста*р*шиною, сотнико*мъ*, атамановѣ городовому зо всѣмъ старшимъ і менши*м* войсковимъ полку того товариство*мъ*. І кождому кому колвекъ о томъ вѣдаты належитъ си*м* универсални*м* писание*мъ* нашимъ ознаймуемъ, іжъ вѣдомо на*м* есть чрезъ поданную до рукъ нашихъ жалобливую о*т* войта полтавск*ого* и о*т* всѣхъ мѣщанъ тамошни*х* супълѣку, что за нерадениемъ і нестроениемъ бившой по*л*ковницкой власти, не тилко порядки мѣские попсовалися, посполитие люде значнѣйшій и можнѣйшій протекциею войсковой старшины себе свойственой о*т* общой тягости уволненніи зосталы. Лечъ и многие, до ратуша і добра городов*ого* посполит*ого* належачие, одойшлы. Наветь і людмы, такъ в самомъ городѣ Полтаве, яко и в села*х*, до города належачи*х*, многие зъ д*у*ховны*х* і свѣтски*х* осо*б* завладѣли и о*т* посполито*й* тяглости мѣской о*т*торгнули. Яко то панъ Искра[272], бившій по*л*ковникъ, три*д*цять человѣка мѣски*х*, у Крутого Берега зостаючи*х*; попъ спаскій полтавскій в самомъ городѣ двадцять человѣка; Алексѣй Чернякъ вол*о*щанъ болшъ о*т* семидесятъ людей в свою неналежную область одобрали, на*д*то сѣножаты по*д* Соколи*м* байракомъ и на Ташлику о*т* На[с]вѣта[273] і о*т* Жорнивого самовласне присвоены и млины в селѣ Брусѣевѣ Ворскляние, также и доходи обиклие і солодовень, в само*м* городѣ и в селахъ до города належачи*х*, стоячи*х*, о*т* ратуша о*т*даленны зостали, зверхъ зась всего того самая ратушъ, незвичайнимы святочнимы ралцамы старшинѣ полковой, сотникомъ, атамановѣ, войтовѣ, бурмистровѣ, трембачамъ, армаша*м* даючимися, обтяжила[с]я и многими росходами и драчами обнищала и задовжилася, з которого за вимага*н*емъ также неналежни*м* мուся*т* на конецъ кажд*ого* року людей посполити*х* по тридця*т* человѣкъ на косовицу хоружи*м* полковим, асаулѣ и хоружому же арма*т*ни*м* виста*т*чатися, в яки*х* своихъ

незносних долегливостях, кривдах и утисках просили нас всѣ обще мещане рейментарского заступления, ми теди гетманъ, мѣючи от Бога всемогущаго зуполную владзу въ всей Малой Росіи всякие къ добру посполитому стягаючиеся устроевати порядки, а видячи и знаючи п[е]вніи цѣлому городови Полтавѣ дѣючиися утиски, яко срочно чинимъ, таковие нестроения и самоволие, такъ грозно повагою сего унѣверсалу нашего приказуемъ, аби нѣхто з власти войсковой не смѣлъ и не важился свойствених своихъ людей посполитих от мѣской тяглости заступати, а вишше помянутие особы панъ Искра в Крутом Березѣ, попъ спаскій в самом городѣ Полтавѣ, Черbegin Чернякъ, вол[о]щаних людей, а панъ Насвѣт и Жорновій под Соколѣмъ Байракомъ и на Ташлику сѣножатей собѣ самовластне безъправне завладѣли, конечно уступили, и до первобытной власты мѣской привернули млини зась Брусѣевскіе, здавна до ратуши належные и обиклие солодовне в Полтави и в селах мѣских зостаючих, доходи до ратуша тамошнего приворочаемъ, оними владѣти и къ общому городовому пожитку виупотребляти обволяемъ, а тут же мѣти хочем и рейментарско приказуемъ, абы отсель старшина такъ полковая, сотники, атаманъ городовий, войтъ, бурмистръ, писаръ мѣский, трубачи и армаши необиклого святочного ралца, яко и хоружий полковій, асаулъ и хоружий арматнии людей на косовицу з ратуша полтавского вимагати, до приватних своихъ работизнъ принуждати не важилися, того всего панъ полковникъ теперѣшнѣй повиненъ будет досмотрити, и що и отвекъ чрезъ нестроение бившей власти в порядках городових и полкових попсовалося, тое все направляти и справляти для своей славы и не тилко от людей лечъ и от нас рейментара своего похвали, таковому теди указови нашему тут вираженому аби нихто в наименшом пунктѣ не противился и не билъ ослушникомъ, пилно варуемъ и под непоблажним каранем приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, июня 27 д[ня], 1703 року.

Звишъ менованій гетманъ и кавалеръ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 59349. – Арк. 1а-2. Копія.
ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 18777. – Арк. 12 зв.-14. Копія.

№ 272

1703, червень. – Інструкція Івана Мазепи, відправленому до царя Петра I, глухівському сотникові Олексію Турянському

Инъформацыя от ясне велможного его милости пана гетмана и кавалѣра Ивана Стефановича Мазепы мнѣ Алексѣю Турянскому, сотнику глуховскому, абысмо словесно до монаршого престолу донеслъ тое.

---

[a] Перед підписом зазначено "на копіи подписъ таков", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

1. Проситъ его милостъ панъ гетман о совершеный указ, если турки напрутся чинити границу, теды якымъ способомъ и покы.

2. Запорозкой шатости, что уже ему великому государю през многое доношеня от гетмана вѣдомо, як бы з ными поступити.

3. До примушеня онихъ запорозцов належитой вѣрностю, вперед нѣжъ оружиемъ, таковыи гетманъ прекладает способы, первая абы взявши от Киева, ажъ до самое Самары[274] певных людей, то ест компанѣі и сердюковъ, понад берегом Днѣпровымъ и в певнихъ мѣстехъ и при многих осторожностях, абы того накрѣпко перестерегали, жебы жаднихъ ватагъ з городов, идучих до Сѣчи, непропускали, бо через тое, якъ хлѣбные запасы, так и Войско Сѣчи примножаются, поневаж там ихъ через[а] не родитъ, тилко з Украѣны. По вѣре Кодакъ отобрати, государскими людми осадити, если не можная способами лагодными того доказати, то хотя и оружием, бо всему зломъ тот, и брат[б] прибѣжище; а способ такий лагодный, посилатимет борошно, по давном п: гетмана обикновению килка сот бочокъ и болше и при тихъ подводахъ с тайным оружиемъ сердюков и, впровадивши там у городокъ, взятыся кождому за своего лагодне, а если бы и так не доказати, то б онѣх килка десят укинути, то оны могутся смирити, бо из Орѣли городка человѣка из сорокъ пошло тепер, якихъ сотникъ орѣлский завертати почал, аби не йшли на свою волю, теды они кодачане, выпавши, под сотником коня забилы, а асаулчика поранылы и самихъ мало, з сотником будучих, козаков не розграбили.

4. О Самары доносит ясне велможний пан гетманъ, иж запор[озцы] дармо [до] оное упоминаются и неслушне своят, поневаж жадного права на тое не имѣютъ, тилко грамота великого государя была до ихъ писанная, на тот час, коли строилося Ново Богородыцкое городъ[275], указная и упоминалная, абы оны жадныхъ шатостей не чинилы запорозцы. А привилеованное грамоты государской оны не имѣют, и первия грамота за отпискою Неплюева, до них писанная, отправлена, якъ он небожчикъ в военихъ оказиях вонпливый былъ человѣкъ. А що и в короля, его теж выправили будто привилея, и тое им давалъ его милост король, що в себе не мѣлъ. А тая рѣчка Самар, взявшы от гетмана Хмелницкого, в диспозициі гетманской найдовалася, и що бівало добичи, яко то лисица десятая, рибная ловля, и вся степовая добыч на гетмана давалася. А оны запорозцы, за Бруховецкого влѣзшы з пасѣкою, привлащают собѣ и то толко по урочище[в]. А тепер и ввес степъ обыймуют и своят, на якую Самар, если воля будет монаршая и грамоту видати, то тилко повелителную, а не вовся владѣние, и для тихъ причинъ, що татаре еще мало турковъ слухают, нѣмъ турки по прежнему приймут татаръ во первое послушенство, щоб изнѣсшися з собою краю нашему не зашкодили. А особливое Самари, Днѣпру и иним рѣчкамъ абрис, албо чертож посилается.

5. О Ми[к]лашевском посланномъ предложиты, чы неслушне бы оного по войсковым правам наказати за его виступки, подержати в Батуринѣ у вязеню,

[а] Так у тексті.

[б] Так у тексті.

[в] Назву урочища зтерто.

от уряду полковничого *от*далити и *з* Стародуба в Глухов на старое господарство, абы жилъ зве[...][а], а нѣжли посилати н[а ...][б]таву, жебы пре*з* таковий поступокъ ы*н*шыхъ полковнико*в* не ожесточити сердца и не привесты в о*т*чаяные, а ыле по*д* нинѣшные времена, яко еще за мое*го* гетманства жаднихъ засилокъ не било, и в то*м* болше на волю великого г*осуд*аря пан ге*тма*н полагае*т*, а если б оказала*с* впере*д* якая на не*м* вина Миклашевско*м*, и в то вре*м*я во*с*приметъ по дѣломъ достойное.

6.[в] О брате князя Четвертенского ксензы, который многое время живет при нем, брате, и частыи посылки посилает в Полшу, а ему гетману ни о чем не доносит, и чает едва не одной ли факции с ним же, Миклашевским. И с теми князьями как ему гетману поступать?

7. О укреплении монастыра Печерского, где ево гетманскими проторми от давней печеры ограда каменная учинена, а ныне от башни киевской какая башня каменная учинитися имеет? И каменщики стужают, прислан ли будет какой инженер или так строит как есть, чтоб впредь напрасно протори не пропали.

8. О фортефикации замка Острянского, которая зело надобно от блиских соседов поляков, и на самой пристани водяной государевыми б людми над воду блиско перенести и построить.

9. О пороху, чтоб 2000, по указу монаршему поставить с Украины и уже готового несколько сот, где его б принимать и деньги выданы бы были ис казны. А наипаче серы трудно добыть, что взять ее негде, разве бы на Москве купить, потому что и пороховых мастеров мало; а казак и сам себе делает несколько фунтов на нужду, тем и доволствуетца. И денги бы ему, посланному, даны были за пуд по 6 рублей.

10. О бывшем полковнике полтавском Искре, который от уряду отставлен за известные причины, а наипаче что с татары ссылатца было почал, и татар имел и принимал в присылках, у которых татар и письмо нашли, писанное от него к некоторому аге, о чем старшина полковая, судья, обозной и иное знатное товариство свидетелство чинили, что не точию пересылался, но и подарки посылал, которые приступления помянутая старшина доносила господину гетману, не хотя иметь его полковником. Хотя некоторые сотники и чинили приговор на него, Искру, однако ж иная страна на иную особу приговор в том давали, разделився в таком своем намерении. И для того иная еще сторона полчан, знаючи Левенца[276] на тот уряд згодного и достойного, что и его отец был полковником и сам может управитись, и его, гетмана, просили (дабы) вручил тот уряд полковничества полтавского помянутому Левенцу. И он гетман, о том его царскому величеству чрез него, присланного, доносит.

11. О Вилдюневиче, с Москвы был бы отпущен в Литву иною стороною, хотя [и] на Смоленск, толко бы не на Украину.

[а] В цьому місці текст пошкоджено.

[б] В цьому місці текст пошкоджено.

[в] Подальший текст інструкції подано за копією з ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 65. – Арк. 57-61.

12. По милости великого государя ныне придан полк ему, гетману. Буде великий государь повелит у него быть полковником сыну Григория Анненкова, Богдану, у того полку, и в том воля ево, великого государя.

И на все те помянутые статьи просит указу.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 2094. – Арк. 1-1 зв. Копія.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 65. Копія, має назву "1703, июня в 22 день, гетмана и кавалера Ивана Степановича присланной посланецъ глуховской сотник Алексей Туранский явился в его великого государя походе у Шлотбурка в государственной посолской походной канцелярии и обявил данную ему информацию по которой велено ему донести великому государю словесно, а в ней написано".

№ 273

1703, липня 2. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав писаря Стародубського полку Афанасія Покорського на село Вистриків

Пресвѣтлѣйшаго и де*р*жавнѣйшаго велико*го* го*с*у*д*а*р*я, его царского пр*есвѣ*тлого в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запорожского гетманъ и славного чина с*вя*таго ап*ос*т*о*ла Андрея кавале*р* Іоанъ Мазепа.

Всѣмъ, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, особливе п*а*ну полковникови стародубовскому з ста*р*шиною полковою и всѣмъ, такъ войсковы*м*, яко и посполитымъ, того полку обывателямъ, ознаймуемъ, ижъ панъ Афанасий Поко*р*ский, писаръ полковый стародубовский, мѣючи о*т* п*а*на полковника своего селце Вистриковъ, в томъ же полку, и в уездѣ Стародубовскомъ зостаючое, респекто*м* писа*р*скихъ услугъ ему наданное, просылъ насъ о потвержателный унѣверсалъ. Мы теды гетманъ, видячи его до войсковы*х* услугъ здатного и способного, до которы*х* и впре*д* заохочуючи, яко велѣлисмо на тое село зо всѣми до него належачими угодями з канцеллярии войсковое вида*ти* ему сей наш унѣверсалъ, такъ повагою оного мѣти хочемъ и рейментарско приказуемъ, абы ему п[ану] Покорскому в владѣнію того села и в отбираню з него пожитковъ, и з посполитых людей послушенства, нѣхто не важился жаднымъ способомъ чинити трудности и перенагабаня. Войтъ засъ того села маетъ и повиненъ будетъ зо всѣми мужами (:опроч козаковъ в ономъ мешкаючихъ и войсковую службу о*т*буваючихъ, якие при своей волности мѣютъ захованы быти:) належатое о*т*давати послушенство и повинность без жадное спреки. Пилно приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, июля 2 *д*[ня], 1703 року.

Звышъменова*н*ни*й* гетма*н* и кавале*р*, рукою власною.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 50615. Оригінал. Печатка військова.

№ 274

1703, серпня 6. Батурин – Наказ Івана Мазепи моровському сотникові вжити заходів, щоб козаки Моровської сотні не приймали до себе підсусідків

П[ане] сотнику моравскій.

Прекладалъ намъ ясне в Б*о*гу преосвященный его м*и*л*ос*ть г*о*сп*оди*нъ от*е*цъ метрополіта кіевскій, п*а*нъ и пасти*р* н*а*шъ, же сотнѣ в[ашей] м[илости] товариство подданіхъ его м*и*л*ос*ти пастирскихъ в подсусѣдки приймаютъ, о*т* належитого послушенства защищаючи, що яко неслушне и з кривдою пасти*р*скою дѣется, такъ мы пилно приказуемъ в[ашей] м[илости], закажѣте товариству сотнѣ своей, жебы они не важилися жадни*х* подсусѣдковъ, якіи могутъ бути въ послушенство тяглимы, до себе приймати, переде*р*жовати и заступати, под неласкою н*а*шею. О тое повторе приказавши, Б*о*гу в[ашу] м[илость] поручаемъ.

З Батурина, 6 *д*[ня] августа, 1703.

В[ашей] м[илости] ласкавій, Іванъ Мазепа, гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 438/430, С. – Арк. 54 зв.-55. Копія.

№ 275

1703, вересня 11. Батурин – Універсал Івана Мазепи про виправлення писаря Генерального Військового суду Семена Савича для розгляду справи про суперечні грунти між Чернігівською архієпископією і Максаківським монастирем

Его ца*р*ского пресвѣтлого велич*ест*ва Войска Запоро*ж*ского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Всѣмъ, кому ко*л*векъ о томъ вѣдати належитъ, симъ ли*с*томъ нашимъ ознаймуемъ. Ижъ для доконченя заводу межи кате*д*рою архіепи*с*копіи Че*р*нѣговской и межи законниками м*о*н*ас*т*и*ра Максаковск*ого* о кгрунта будучого, посилаемъ о*т* боку нашого пана Семена Савича, писаря судовъ войсковихъ енера*л*нихъ, приказавши ему тотъ заводъ оуспокоити слушнимъ и правдивимъ в тихъ спо*р*нихъ кгрунтахъ помѣркованемъ, ведлугъ самой истинни. Зачимъ пилно жадаемъ, абы з обохъ сторонъ особы до того дѣла нале*ж*ніе на тіе спо*р*ніе кгрунта к высланному нашому прибивши, росправи и помѣркованю того заводу без жаднихъ криковъ и задаваню турбацій слухали, и якъ онъ по злеценю и указу нашомъ и по

---

[a] Перед підписом зазначено “в подлѣнномъ подпись таковъ”.

своеи оувазѣ и разсмотренію учинитъ помѣрковане, приверненемъ якой сторонѣ тихъ спорнихъ по слушности кгрунтовъ, такъ мают обѣдвѣ сторони и контентоватися, а болшъ уже нас о тое з обохъ сторонъ не турбовати. Пилно жадаемъ.

Данъ в Батуринѣ, септеврія 11 д[ня]. Року 1703.

Звышъ менованній гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 255. – Арк. 65 зв. Копія.

ЦДІАК України. – Ф. 143. – Оп. 1. – Спр. 32. Оригінал. Печатка військова.

№ 276

1703, жовтня 2. Батурин –
Наказ Івана Мазепи пані Івановій Забілиній виділяти гроші на утримання чотирьох козаків охочепіхотного полку, що знаходяться в її селі Обтові

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Вамъ панѣ Івановой Забѣлиной сымъ писанемъ нашымъ приказуемъ, абысте скоро за отобранямъ оного, заразъ нѣмалого часу не бавячи, на козаковъ чотырохъ человѣка охочопѣхотного товариства полку, в маетности вашой в селѣ Обътовѣ станцію мѣючихъ, присилали мѣсячный виктъ на тры мѣсяци на кождого человѣка на мѣсяцъ по золотыхъ чотыри в Батуринъ, и повторе пилно вамъ приказуем.

Данъ в Батуринѣ, октоврия 2 д[ня], року 1703.

Звишъ менованный гетман, рукою власною.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 22649. – Арк. 10. Оригінал. Печатка військова.

№ 277

1703, грудня 17. Іванпіль –
Наказ Івана Мазепи до свірзьких козаків віддавати належну за звичаєм медову данину з їхніх бджоляних отчин у Свірзькій волості на користь Чернігівської архієпископії

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ Іоанъ Мазепа.

Вамъ товариству в волости Свѣржской найдуючомуся, мѣючим свои отчины пчоляніи в тойже волости Свѣржской, сым унѣверсаломъ нашимъ ознаймуемъ,

---

[a] Перед підписом зазначено “в подлинномъ подписанно”, після підпису у колі написано “мѣсто печати рейментарской”.

ижъ будучи у насъ честный отецъ Гедеонъ Радзіевскихъ, економъ добръ катедралных чернѣговскихъ, в Свѣржу найдуючихся, супликовалъ до нас, гетмана, ускаржаючися на васъ, что вы мѣючи в кгрунтахъ катедралныхъ чернѣговскихъ отчины пчоляніи, не хочете за оные по прежнему належитой до катедри отдавати дабелы, и уже, при томъ своемъ упорѣ стоячи, за два годы з тоей своей здавна уйщуваной належитости не уистилистеся. Зачимъ мы, по той его отца економа скарзѣ, пишемъ до васъ сей нашъ унѣверсал, пилно и сурово вамъ приказуючи, абысте занехавши тоей своей упорчивости, такъ впредъ идучіе роки по прежнему отдавали до катедри Чернѣговской за пречечоные отчины пчоляніи повинность, яко и за мимошедшіи два годы з оной уистилися без жадного откладу и вымовы. О тое вамъ и повторе пилно и сурово приказуемъ. [А тутже пилно и грозно варуемъ, абы подании монастырскии помянутым козакамъ жадных и найменших шкодъ рубанемъ дровъ, албо яким нибуд иншим способом не важилися чинити в пчоляных их отчинахъ][a].

Данъ в Іванполѣ, декаврія 17. Року 1703.

Звишъменованний гетман, рука власна.

На звороті зазначено: унѣверсалъ гетмана Мазепи, чтоб козаки, в волостях Свѣржских найдуючіеся, медовую данъ свирчину тоей обители в катедру одавали.

Іншим почерком додано: Унѣверсалъ ясневелможного о медовой дани.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 252. Оригінал. Печатка військова.

№ 278

1703, грудня 19. Іванпіль – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав товариша Стародубського полку Івана Гаркуші на млини, розташовані на Погарській греблі, на річці Судості, з усіма прибутками, що на них припадають

Его царскаго пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ и кавалер Іоанъ Мазепа.

Пану полковникови стародубовскому зо всею старшиною полковою, п: сотниковѣ погарскому зо всѣмъ тамошнимъ урядомъ и кождому, кому бы колвекъ з войсковыхъ и посполитихъ тамошныхъ обывателей о томъ вѣдати належало, симъ унѣверсаломъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ Іванъ Горкуша, товаришъ полку Стародубовского, житель погарский, подавалъ намъ при суплѣце своей двѣ фундушовыи писма, едно от небожчика п: Петра Рославца[277] и п: Григоріа

---

[a] Зазначений текст написано вертикального до основного тексту універсала, на правому полі аркуша.

Карповича[278], зейшлыхъ полковниковъ стародубовскихъ, отцу его з товарищи, и в тихъ же фундушахъ, именованными на млыни на рецѣ Судостѣ въ Погару[279], власнимъ своимъ коштомъ построеніи, данныи, и просилъ насъ, абысмо такъ помененныи фундушовыи листи умоцнили, яко и два каменѣ млыва, якіи ему належитою по отцеви своемъ сукцессіею на той же греблѣ спадають, войсковой волности унѣверсаломъ нашимъ гетманскимъ обваровали. Мы теды гетманъ, респектомъ службы его войсковой, оба два тіе каменѣ млыва в спокойное ему владѣнье ствержаючи, позволяемъ по обыкновеню козацкой волности всякихъ розмѣровихъ пожитковъ з оныхъ приходячихъ каменей обѣрати оному ку вспартю своего господарства, въ чомъ абы оному Івану Горкушѣ, такъ помененный полковникъ стародубовский з старшиною своею полковою, п: сотникъ почеповскій з урядомъ тамошнимъ, яко и нѣхто иншій з войсковых и посполитых тамошных обывателей, жадной найменшой не важилися чинити трудности и перешкоды, пилно сим же унѣверсаломъ нашим приказуем.

Данъ въ Іванполю, декавр[ия] 19, року 1703.

Нижче зазначено: На послѣд[ней] стр[аницѣ] надпись: унѣверсалъ бывшого Мазепы гетмана, уволняючий од млива Івану Горкушѣ воисковой части.

Опубліковано: Рукописи П. Я. Дорошенко. – Чернигов. – 1908. – С. 31-32.

№ 279

1703, грудня 21. Батурин – Універсал Івана Мазепи щодо порядку стягнення індукти та евекти в Гетьманщині

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великаго государя нашего, его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ и славного чина святого апостола Андрея кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Его жъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского паномъ полковникомъ, обознимъ, судіамъ, писаромъ и асауломъ полковимъ, сотникомъ, атаманомъ и всему старшому и меншому товариству, тутъ тежъ войтомъ, бурмистромъ, мѣщаномъ и всякого чину людемъ, въ городахъ и селахъ найдуючимся, симъ унѣверсаломъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ индукту и евекту, то есть ексакцію, отъ купецкихъ привозних и вивозних товаровъ по премилосердой монаршой его царского пресвѣтлого величества милости, до скарбу Войскового ку спартю войсковихъ уставичнихъ росходовъ надежную пустилисмо певнимъ постановлениемъ въ дозоръ и вѣрное справоване пану Фотею Петровичу Томарѣ; а то на рокъ нынѣшній отъ сотворенія свѣта семъ тисячъ двѣстѣ первій надцять отъ дня святихъ безъсребнихъ Козми и Даміана починаючійся, а въ пришломъ году о томъ же часѣ кончитися маючій, ижъ по монаршомъ его царского пресвѣтлого величества указу ему п. Фотію, дозорци скарбу Войскового, позволяемъ, яко отъ чужоземскихъ, такъ великороссійскихъ и малороссійскихъ

вивозячихся и приповаючихся товаровъ належитую обикновенную подлугъ давнихъ квитовъ отбирати екопекцію, якая повинность, яко до скарбу нашего Войскового належитъ, такъ приказуемъ пилно, абы безъ всякихъ отмовъ всякій купецъ и торговій человѣкъ во всемъ ему п. Фотію, дозорци скарбу Войскового и его умоцованнимъ на тое факторамъ совершенно уищался, въ чомъ доводытимется. А если хто зъ купцовъ и торговихъ людей великороссійскихъ и малороссійскихъ, въ той повинности, якая по всѣ годи прошліе была отдавана, теперъ былъ спорній и отмовній, такового каждого приказуемъ пилно, абы старшина по городахъ и селахъ и висланній ярманковий на заграничнихъ мѣстцахъ припиняли и задержовали поколь ажъ тоей повинности станется задосйтъ, а поневажъ тое належитъ, жеби купци и торговіе люде въ належитихъ своихъ должностяхъ до скарбу Войскового совершенно уищалися, теди жебы въ томъ не была перепона, приказуемъ тутъ же абыся якъ самого ексактора нѣгде о тое, опрочъ насъ, не штрафовано, такъ и факторовъ его по мѣстахъ и селахъ не сужено, опрочъ суду Войскового Енералного, предъ которимъ всякому укривжоному зъ винного справедливость учинена быти маетъ. Варуемъ тутъ однакъ, абы якъ самъ ексакторъ, такъ и факторы его, ничого нового въ той ексакціи не пристановляли, толко такъ обиходилися, якъ здавна въ прошлихъ сихъ лѣтахъ дѣялося, смотрячи вивознихъ и привознихъ товаровъ, а не домовихъ продажей, якобы людям до плаченя индукты неналежнимъ утяжене не дѣялося; тутъ же варуемъ, жеби купецкіе и торговіе люде товаровъ своихъ отъ ексакціи до скарбу Войскового неналежній не утаевали, а ежели бы таковіе могли знайдоватися, теди овихъ товаровъ чрезъ ексактора нашего отобрани маютъ быти на насъ гетмана, що все подлугъ вижей вираженной воли нашой, абы было ненарушне заховано, пилно приказуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ и варуемъ. А же доносится намъ вѣдати, же фактори ексакторскіи, будучи по городахъ смѣютъ и вимагаютъ неналежніе отъ коней, воловъ, яловицъ, и барановъ, отъ гусей и качокъ, отъ чоснику, цибули и капусти и инихъ харчевихъ рѣчей зъ хутора или зъ села приведетъ, приженетъ, або привезетъ въ продажъ для домовой потребы, брати и вимагати датки, чрезъ що великое на насъ гетмана отъ людей уросло помовиско, теди мы, запобѣгаючи тому, пилно варуемъ, дабы вишъ писанніе фактори о виполненемъ рѣчей жаднихъ не вимагали ни у кого датковъ, кгди що колвекъ тутъ въ Малой Россіи родится и тутъ же продается, отъ таковихъ товаровъ и рѣчей, кромѣ заграничнихъ, не позволяемъ мы найменшихъ давати датковъ, але тилко позволилисмо и дали моцъ отъ тихъ товаровъ, якіе за границу вивозятся и за границею въ Малую Россію упровожаются, взимати ексакцію до скарбу Войскового належную, а такъ жебы той вижей виражённой волѣ нашой цѣле задоситъ чинилося, повторе и подесяте грозно подъ неопуснимъ войсковимъ штрафомъ приказуемъ.

Данъ въ Батуринѣ, декаврія 21 д[ня], року 1703.

Зъвишъ менованній гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 1659 (ун. 118). – Арк. 12-14. Копія.

---

[a] Перед підписом написано “въ подлинномъ подписано тако”, після підпису зазначено М. П.”.

1704 рік

№ 280

1704, січня 13. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про звільнення власівського сотника Устима Сахненка від медової десятини з його пасіки (пасік)

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Всѣмъ и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належытъ, особливе высланнымъ нашимъ, на той сторонѣ Днѣпра для отбираня пчоляной десятины биваючимъ, симъ унѣверсальнымъ писаніемъ нашим ознаймуемъ: ижъ з певныхъ респектовъ, окриваючи мы, гетманъ, ласкою нашою пана Устима Сахненъка[280], сотника власовского, увольняемъ его пасѣку[а] и на томъ боку Днѣпра с пчолами будучою[б] от даваня роковой и обиклой пчоляной десятины, под такою еднакъ кондицыею: дабы он при своей пасѣцѣ[в] чужихъ пчолъ не утаевалъ и не заборонялъ до оддаваня десятынной повинносты, а если бы мѣло на его тое перевестися, чтобы утаевалъ чужии пчолы, то не тылко од тоей пасѣки, лечъ и от ураду сотницкого будетъ оддаленъ.

Данъ в Батуринѣ, генвара 13, року 1704.

Звишъ менованній гетман, рукою власною[г].

ІР НБУВ. – Ф. 40. – Спр. 664. – Арк. 29 зв. Копія.
ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 27537. – Арк. 7. Копія.
Опубліковано: Модзалевский В. Л. Малороссійскій родословникъ. – К. – 1914. – Т. IV. – ІІ-С. – С. 545.

[а] У копії справи 27537 написано "пасѣкы".
[б] У копії справи 27537 написано "будучими".
[в] У копії справи 27537 написано "при своихъ пасѣкахъ".
[г] Наприкінці зазначено: "съ подлинника изъ архива Сахно Устимовичей", "М. П.".

№ 281

1704, січня 25. Батурин – Наказ Івана Мазепи щодо умов повернення грунтів Чернігівській архієпископії, якими заволодів компанієць Василь, з огляду на те, що вони були надані у користування першому (померлому) чоловікові його дружини

Его ца*р*ского пресв*ѣ*тлого в*е*ли*ч*ества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Прибывши до насъ в Батуринъ честный о*те*цъ городнычи*й* ушня*н*ски*й*, на маетносте*х* Катедри а*р*хиепископіи Че*р*нѣговской зостаючий, прекладалъ намъ жалобу, что компанѣеца, именемъ Васи*л*, полку небо*ж*чика пана Пашковского, в селѣ Воло*в*ича*х*, маетности катедра*л*ной, зме*р*лого того села войта понялъ себѣ жену в супружество, по яко*й* женѣ дворъ и кгрунтъ тяглы*й*, тому зме*р*лому во*й*тови о*т* катедри наданний, завладѣлъ, з якого то двора и кгрунту жадная вже повинно*ст* в вида*т*кахъ и работизна*х* не о*т*дае*т*ся катедрѣ, на которую о*т*ца городничого жалобу таковы*й* видаемъ нашъ указъ, когда при*й*детъ до сове*р*шенного зросту зме*р*лого во*й*та сынъ, и, осѣвши на о*т*цевскомъ томъ кгрунтѣ, будетъ вшелякую по пре*ж*нему о*т*давати катедрѣ повинно*ст* и послушенство, а тепе*р* тотъ компанѣеца мае*т* споко*й*не до зросту дити*н*него на томъ кгрунту зоставати, ти*л*ко жебы и Катедра не зовсѣмъ на томъ кгрунтѣ шкодовала, не мамо*т* уже по*д*дание катедра*л*ние тому компанѣ*й*цеви, хочъ будетъ при ко*мъ*паньи и служити, мѣсячни*х* грoше*й*, такъже для коне*й* его сѣна и о*в*са в се*й* часъ же виста*т*чати, якъ будетъ время тихоми*р*ное и то*й* компанѣеца в дому своемъ на*й*доватиме*т*ся, контентуючися тимъ кгру*н*томъ, а когда за позва*н*емъ военного и всяко*го* случаю будетъ онъ Васи*л* компанѣеца по свое*й* должности з по*л*комъ в дорогу куда колвекъ виходити, теды в то*й* часъ по*д*дание катедра*л*ние бе*з* жа*д*ной спреки повинни на всѣ тие мѣ*ся*цѣ, колко в дорозѣ забавитъ, мѣсячни*й* контентъ ему виста*т*чати, потому *ж* якъ и другымъ компанѣ*й*цомъ дае*т*ся, подлугъ якого сего нашего указу и помененни*й* компанѣецъ мае*т* зоставати, хочъ то и листъ на*ш* былъ ему виданъ по его прошению, а тепе*р*, абы такъ, а неиначе*й* было, якъ в семъ листѣ нашомъ виражено, приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, генваря 25 *д*[ня]. Року 1704.

Звишъменова*н*ни*й* гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: Унѣверсалъ гетмана Мазепи, приворочаючи*й* грунтъ воловицки*й* кате*д*рѣ, которимъ билъ завладѣлъ по женѣ Василъ компанѣецъ, записанно в реестръ по*д* нумеромъ 6.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 258. Оригінал. Печатка військова.

№ 282

1704, лютого 9. Батурин – Універсал Івана Мазепи про затвердження розгляду справи про суперечні грунти між Чернігівською архієпископією і Максаківським монастирем писарем Генерального Військового суду Семеном Савичем

Его ца*р*ского пре*с*вѣтлого величества Войска Запоро*ж*ского гетманъ и кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Всѣмъ, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, симъ оунѣверсаломъ нашимъ ознаймуемъ: ижъ, яко по указу нашомъ панъ Семенъ Савичъ, писаръ судовъ войсковихъ енералныхъ былъ висиланъ на розискъ и поми*р*кované межи Катедрою Чернѣговскою и мона*с*тира Максаковского законныками о спо*р*ныи кгрунта, межи селами Сидоровкою и Степановкою лежачіи, точачогося заводу и яко тотъ споръ чрезъ оного висланного н*а*шого слушною угодою ведлугъ свѣдковъ и слушныхъ доводовъ зосталъ оуспокоенъ и чрезъ него жъ даннимъ пи*с*момъ тое успокоене е*ст* оутве*р*жено. Такъ мы си*мъ* нашимъ оунѣве*р*саломъ оное помѣрковане, межи помененними сторонами учиненое, в потомніе часи, аби не било нарушено, оутве*р*жаючи, пилно рейментa*р*ско вaруемъ и жадаемъ, абы впре*д* з обохъ сторонъ не важилися о тіи кгрунта на*д* оугоду, в писмѣ помянутого высланного нашого виpаженную, една сторона другой взновляти межи собою жадного спору и заводу, але жебы коженъ своимъ кгрунтомъ ко*н*те*н*товал*с*я, и повторе вла*с*тію нашею гетманскою вaруемъ.

Данъ в Батуринѣ, февруарія 9. Року 1704.

Звишъ менованній гетманъ и кавале*р*, рукою вла*с*ною[a].

ІР НБУВ – Ф. 8. – Спр. 255. – Арк. 65. Копія.

ЦДІАК України. – Ф. 143. – Оп. 1. – Спр. 33. Оригінал. Печатка військова.

№ 283

1704, лютого 10. Батурин – Оборонний універсал Івана Мазепи Київському Братському монастиреві про захист Карпилівської пущі

Его ца*р*ского пре*св*ѣтлого ве*л*и*ч*ества Войска Запоро*ж*ского гетманъ и кавалеръ Іоанъ Мазепа.

---

[a] Перед підписом зазначено “в подлинномъ подписанно”, після підпису у колі написано “мѣсто печати рейментa*р*ской”.

Всѣмъ обще, кому бы о томъ вѣдати належало, а особливе п. сотниковѣ острицкому зо всѣ*ми* тамошними урядовими, симъ нашимъ унѣверсаломъ ознаймуемъ. Ижъ превелебный в Б*о*гу отецъ Гедеонъ Одорский, игуменъ и ректоръ м*о*н*а*ст*и*ра Братского Кіевского, прекладалъ намъ гетмановѣ, же многіе з розни*х* мѣстъ и сѣлъ люде, а барзѣй з города Остра з пущи м*о*н*а*ст*и*ра Братского Карпиловской, такъ давними височе поважними монаршими грамотами, яко и теперъ вновъ з указу великого г*о*су*да*ря нашего его царского пре*с*вѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства виданою грамотою, стверженой, рубанемъ деревнѣ на буди*н*ки, и на иншіе домовіе потребы значное чинятъ спустошене, и просилъ насъ в сей мѣрѣ о защитъ и оборону. Мы теды гетманъ, чуючи такое ти*х* неува*ж*ны*х* людей самоволіе, же они важатся в пущи, такъ полномощними крѣпостями стверженной и наданной м*о*н*а*ст*и*ревѣ Братскому Кіевскому, явній утискъ и обиду чинити, яко оное сурово ганимъ, такъ рейментарсковаруемъ и приказуемъ, абы нѣхто з людей осте*р*ски*х* и посторонны*х* старши*х* и меншихъ болшъ о*т* сего часу превеченой пущи, а ни явнымъ, а ни потаемнимъ рубанемъ деревнѣ на жадніе свои потреби не отважалися пустоши*ти*. А если бы которій и на*д* сей нашъ заказъ поважился в пущи той безъ волѣ и вѣдома законниковъ братскихъ деревню на будинки, албо якіе домашніе обпалки рубати. Теды, таковогo позволяемъ грабити, забирати и у суду належитого с*вя*той з него справедливости искати, з которого всюди абы била належитая и неотволочная чинена управа и повторе сымъ же унѣверсаломъ нашимъ варуемъ и приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, февраля 10. Року 1704.

Звышъ менова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

На арк. 2 зв. написано: унѣверса*л* повто*р*ни*й* гетма*н*ски*й* на оборону пущи Ка*р*пиловской. An[n]o 1704.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА – Спр. 216 П. – Д. №23. – Арк. 1. Оригінал. Печатка військова.

№ 284

1704, березня 3. Батурин – Наказ Івана Мазепи жителям сіл Юровців та Рижикова ремонтувати спільними силами греблю на річці Білоус, тоді коли буде в цьому потреба

Его ца*р*ского пресвѣтлого величества Войска Запорожскаго гетманъ и кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Вамъ атама*н*нѣ сѣлъ Ю*р*овцы и Рыжиковъ з товарыствомъ и войтамъ тамошны*мъ* з посполитыми л*ю*д*ми* черезъ сее унѣверса*л*ное писмо н*а*ше засылае*м* указъ н*а*шъ рейментa*р*ски*й* таковий, абысте греблю, межи селами ваши*ми* на рецѣ Бѣлоусѣ найдуючуюся, общественны*мъ*, яко козаковъ, такъ и посполитыхъ людей ша*р*варкомъ, когда того потреба указоватиметъ, безъ

отмовы и отволокы гатили и якъ належит моцнили. Мы теды, [абы] сей волѣ нашой, в унѣверсаловѣ выраженои, было задосит чинено и повторе повагою онаго пилно вамъ и сурово прыказуемъ.

Данъ з Батурина, 1704, марта 3 *д*[ня].

Звишъменова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: Унѣверсалъ гетма*н*ский, на гачене греблѣ Юриевской, Мазепи.

ЦДІАК України. – Ф. 151. – Оп. 1. – Спр. 29. Оригінал. Печатка військова.

№ 285

1704, березня 5. Батурин – Наказ Івана Мазепи полтавському полковникові не дозволяти Полтавському монастиреві прилучати до свого підданства підданих Полтави в Лисій Гірці

Мой ласкавы*й* пр*ия*те*л*ю пане полковнику полтавски*й*.

Пише*ш* в. м*л*. до насъ, екскузуючися до ска*р*ги о*т* о*т*ца ігумена по*л*тавског*о*, на в. м*и*лости пере*д* насъ занесе*нной*, о тое что в. м. в гру*н*та и в по*д*дании монасти*р*скии неналежне бу*д*то втручае*шся*, а прекладае*т* и тое в свое*м* писа*н*ю, же виданъ есть о*т* насъ ему о*т*цу ігумену з канцелярии войсково*й* унѣве*р*салъ на Лисую Гу*р*ку, жебы тамошнии жителѣ монас*т*иревѣ тамошнему По*л*та*в*скому по*д*да*н*ское о*т*давали послуше*н*ство. Зачи*м* мы на лис*т* в. м*и*лос*т*и о*т*вѣтуе*м* та*к*, же мы, *як* жадно*й* на в. м*и*лос*т*и по то*й* о*т*ца ігумена скарзѣ не мали*с*мо и не мае*м* урази, та*к* и ничо*го* вно*в* не давали*с*мо на м*о*н*а*с*т*и*р* По*л*та*в*ски*й*, а хоча унѣве*р*салъ ему и вида*н* есть на Лисую Гу*р*ку, то в оно*м* не виражено тако*го* наше*го* позволення, що*б* они всѣми жителя*ми* тамошни*ми* владѣли, але тими трома ты*л*ко дворам*и*, якии пере*д* симъ мо*н*а*с*тировѣ наслуговували. А та*к* не мѣешъ в. м*и*лос*т*ъ ничо*го* ему, отцу ігумену кроме тоей волѣ нашо*й* попускати. Ле*ч* нехай горо*д* ва*ш* По*л*тава по пре*ж*нему всѣмъ ти*м* владѣетъ, що мы оному ре*и*ме*н*та*р*скимъ наши*м* стве*р*дили унѣве*р*сало*м*, котори*й* унѣве*р*салъ, о*т* в. м*илости* тепе*р* для прочита*н*ня до на*с* прислани*й*, о*т*силае*мъ* знову до ру*к* в. м*и*ло*с*ти, абы они*й* в соблюдении на да*л*ши*й* часъ хова*н* былъ ратушно*му* на защи*т* и оборону. Тое в. м*и*ло*с*ти пре*д*ложивши, ему нашу засилае*м* зичливос*т*.

З Батурина, марта 5. Року 1704.

В. м*и*ло*с*ти зичливы*й* пр*ия*те*л*, Іванъ Мазепа, гетма*н* Войска его ца*р*ского пре*с*: ве*л*: Запороз*к*о*го*.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 62660. – Арк. 74 зв.-75. Копія.

№ 286

1704, березня 20. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про надання в річну оренду конотопському сотникові Андрію Кандибі та значним військовим товаришам Юрію Харевичу і Григорію Костенецькому горілчаних, тютюнових та дьогтьових шинків

Е[го] ц[арского] пр[есвѣтлого] вел[ичества] В[ойска] З[апорожского] г[етман] Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ интерцизнымъ унѣверсаломъ кождому, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, а особливе всѣмъ старшимъ и меншимъ войсковимъ и посполитимъ сотнѣ Конотопской обивателямъ, ижъ на сей близко наступуючій 1704 годъ отъ дня святыхъ мученикъ Маккавей починаючійся, а въ пришломъ 1705 о томъ же часѣ кончитися маючий, пустилисмо пану Андрѣевѣ Кандыбѣ, сотниковѣ конотопскому, п. Юрию Харевичу и Григорию Костенецкому, значнымъ товаришамъ войсковимъ, горѣлчаные, тютюнные и дегтевые шинки, въ городѣ Конотопѣ отправоватися маючіе, въ арендовое завѣдоване, за полтретѣ тысячи золотыхъ; а зверхъ того мѣютъ на ратушъ тамошную конотопскую для мѣскихъ обиходовъ дати полторы тисячи золотихъ, якую сумму всю сполна, яко при обнятю тихъ помянутихъ шинков непремѣнно до Скарбу Войскового и на ратушъ уистити повинны будутъ, такъ мѣти пилно хочемъ и рейментаръско приказуемъ, абы нѣхто зъ старшинъ и чернѣ войсковыхъ и посполитихъ тамошнихъ и приезджихъ людей, нѣ явнимъ, а не потаемнимъ шинкованемъ и продаванемъ горѣлки, тютюну и дегтю жадной найменшой чинить не смѣлъ и не важился, подъ утратою всей худобы, перешкоди. Докладаемъ однакъ и тое же: кождому з тамошнихъ старшихъ и меншихъ войсковыхъ и пополѣтыхъ жителей волно на кристины и на веселля, чи то зъ своее пашни викуритъ кадку и другую горѣлки, чили зъ стороны купитъ, где хто похочетъ, квартъ сто, либо пятъдесятъ, а меншъ якая купля тоей горѣлки мѣетъ отправоватися за вѣдомомъ ихъ п.п. сотника, Харевича и Костенецкого, албо тихъ людей, якие онихъ на тое для дозору поставлени будутъ, медомъ засъ, пивомъ и брагою всѣмъ тамошнимъ жителямъ [...] свободно шинковатъ. Отъ якихъ шинков нихто ни в кого жадних найменших не повиненъ вимагатъ и отбиратъ датковъ, що все аби по вираженю волѣ нашой непремѣнно чинилося и повторе варуемъ.

Данъ въ Батуринѣ, марта 20, 1704 году[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 66719. – Арк. 48 зв.-49. Копія.

---

[a] Наприкінці зазначено: "съ копіи".

№ 287

1704, квітня 3. Батурин – Оборонний універсал Івана Мазепи смолинському пресвітерові Парфенію Стефановичу на млин і став, з наданням йому з млина військової частки прибутків та ствердженням за ним права на відбирання повинностей від людей, що живуть на його землі

Его ца*р*ского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запорозкого гетманъ и кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Пану полковникови Войска его жъ царского пре*св*ѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Запорожского чернѣговскому, ста*р*шинѣ полковой, а особливе власти м*о*н*а*стыра Свято Троецкого Іліинского Чернѣговского[281] д*у*ховной и всѣмъ войсковымъ и посполиты*м*, старшимъ и меншимъ полку Чернѣговского обывателемъ, кому колвекъ о томъ вѣдати потреба, симъ унѣверсало*м* нашимъ ознаймуемъ: ижъ честный отецъ Парфеній Стефанович, презвитеръ свято николскій смолинскій, мѣючи свой млынъ о двохъ колахъ на рѣчцѣ Козлѣ, в селѣ Козлѣ жъ маетности обители Свято Троецкой Чернѣговской стоячій, природнымъ правомъ по небощику о*т*цу его в поссесію ему доставшійся, з якого по ласце н*а*шой войсковой небощикъ Дмитро Донецъ, товаришъ полку Чернѣговского, о*т*чимъ его отца Па[р]фенія, частъ войсковую розмѣровыхъ приходовъ на себе до остатного житія своего часу о*т*биралъ, просилъ подтве*р*женя н*а*ш*е*го на часть половинную мелницкую в томъ своемъ о*т*ческомъ млынѣ для спокойнѣйшого в прейдучіе часы владѣнія, и о надане себѣ в оном же другой половины, на часть войсковую належачой. Мы прето, гетманъ, респектуючи на услуги его, в Войску Запорозкомъ презъ лѣтъ килканадця*т*, прежде приня*тя* на себе д*у*ховного іерейского чина, при полку Чернѣговскомъ неохибне о*д*правованые, а уважаючи, же в то*м* д*у*ховномъ стану с*вя*щенническомъ у престола Б*о*жія при безкровных офѣрахъ за монаршое достоинство, насъ гетмана и все Войско Запорожское м*о*л*и*тви приноситъ, по прошенію его, выдаемъ ему сей нашъ унѣверсалъ, которымъ, яко стверждаемъ в помянутомъ его о*т*ческомъ млинѣ половинную часть мелницкую, такъ позволяючи ему жъ о*т*цу Парфенію Стефановичу в томъ же его млинѣ и часть войсковую на себе до ласки н*а*шой о*т*бирати, пилно мѣти хочемъ и приказуемъ, абы якъ самъ панъ полковникъ чернѣговский з ста*р*шиною полковою, особливе вла*сть* монастыра С*вя*то Троецкого Чернѣговского, такъ же Димитріевая Донцевая и нихто иншій з старшихъ и меншихъ духовного стану и мирск*ого*, ему честному о*т*цу Парфенію в свободномъ и спокойномъ в потомные часы половинной мелницкой части владѣнію и в волномъ части войсковой до ласки нашой одбираня, жадной найменшой не смѣлъ и не важился чинити перешкоды. А зособна варуемъ пилно, абы якъ за живота небощика Донца, в томъ ставу, на якомъ пречечоный млынъ найдуеться, нихто з стороны до рибныхъ ловлей волного вступу не мѣлъ, кроме его о*т*ца Парфенія самого, нихто иншій з стану духовного

и свѣцкого в томъ его ставу риби не важилься ловити. Тутъ же на прошеніе его *от*ца Парфенія людей тыхъ, якіи на власны*х* его кгрунтахъ купленыхъ и в его жъ хатахъ трохъ стоячихъ в то*м* же дворѣ, в якомъ и самъ онъ живетъ, а в четвертой особно за дворо*м* найдуючо*й*ся, живутъ, абы нихто кроме его отца Парфенія до жадныхъ войсковыхъ и посполитыхъ не потягалъ повинностей и ниякихъ не вымагалъ в ныхъ подачокъ, а именно, жебы не брали в нихъ ничого, якъ передъ симъ звикли были брати, городничій чернѣговский, сторожѣ тамошные и м*о*н*а*сти*р*ъ мѣскій чернѣговскій. Що все аби не иначей было, моцью сего нашого унѣверсалу закрѣпляемъ и повагою оного пилно и грозно повторе и подесяте варуемъ и приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, априля 7 дня, року 1704.

Звишменова*н*ный гетманъ и кавале*р*, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 157. – Оп. 1. – Спр. 66. Оригінал. Печатка військова.
ІР НБУВ. – Ф. 40. – Спр. 642. – Арк. 1-2. Копія.

№ 288

1704, травня. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання Чернігівському Єлецькому монастиреві в річну аренду горілчаних, тютюнових та дьогтьових шинків в селах Онисові, Горбові, Мощонці та Авдієвці

Его ца*р*ского пр*есвѣ*тлого в*е*ли*ч*ества Войска Запорозкого гетманъ и кавале*р* Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашымъ инте*р*циознымъ унѣве*р*саломъ всѣмъ, кому бы ко*л*векъ о томъ вѣдати належало, а особливе пп. сотникомъ полку Че*р*нѣговского вибе*л*скому и горо*д*ницкому и п. сотникови полку Нѣжинского дѣвицкому, атаманѣ и войтамъ тамошнымъ, также атаманѣ и войтамъ з посполитими людми селъ Онисова, Го*р*бова, Мощонки и Овдѣевки. Ижъ пустилисмо в вышъречоныхъ селахъ в зупо*л*ное завѣдоване арендовые горѣлчаные, тютюнные и дегтевые шинки на сей 1704 рокъ, о*д* дня святихъ м*у*ч*е*никъ Маккавей починаючийся, а в пришло*м* 1705 году о томъ же часѣ кончитися маючий, велебному в Б*о*гу о*т*цу Іпполиту, намѣсникови м*о*н*а*сти*р*а Елецкого Чернѣговского и всей братии того м*о*н*а*сти*р*а, о*т*правоватися маючий за сумму готовыхъ грошей, золоти*х* чотири ста до Скарбу Войскового належную и уже ришеную, позволяючи в ти*х* села*х* имъ тими горѣлчаными, тютюнными и дегтевими шинками завѣдовати и роспоражати оные, з повиннымъ всѣхъ варунковъ в общыхъ инте*р*цизны*х* нашыхъ листа*х* в арендахъ выражатися звыкли*х* в цѣлости захованемъ; то естъ, жебы волно было кождому, якъ козакамъ, такъ и посполити*м* людямъ, на крестины и веселя, люб викурити себѣ кадку едну и другую горѣлки, лю*б* купити оное

---

[a] Наприкінці зазначено: "Арх. Черн. Каз. Палати, 1616/745".

з стороны, где хто похочетъ: квартъ сто или пя*т*деся*т* быле бы не ме[н]шъ. Тилко жъ за вѣдомомъ и позволенемъ ти*х* людей, которые будутъ тоею арендою завѣдовати, абы тая горѣлчаная купля бы о*т*правована. А если бы хто на сто, албо пя*т*деся*т* не моглъ вспомогтися, и похотѣ*л* бы на тіе доходы весѣлные или крестинные меншымъ частованемъ обойтися, то уже то*т* повиненъ оную горѣлку в шинка*х* арендовыхъ брати, тилко жъ на такіи оказіи мѣетъ имъ продавана быти горѣлки ква*р*та дешевшою ценою и правдивою ква*р*тою, а не такъ якъ на ро*з*дробъ продае*т*ся. Медомъ зас, пивомъ и брагою во*л*но всѣмъ козакамъ и посполитимъ людямъ шинковати, без всякого за тіе шинки датку. О якой волѣ нашой всякъ вѣдаючи, абы не чинилъ нихто з тамошныхъ сѣлски*х* обывателей войсковы*х* и посполити*хъ* и приежджи*х* людей, черезъ тые села переежджаючи*х*, имъ помя[ну]тому о*т*цу в споко*й*номъ тое*й* аре*н*ды завѣдованю, ни явнымъ, а ни скритимъ горѣлки, тютюну и дюгтю шинъкованемъ перешкоды, по*д* утратою все*й* худобы, пилно варуемъ и грозно приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, мая[а]. Року 1704.

Звишъменова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 157. – Оп. 1. – Спр. 67. Оригінал. Печатка військова.

№ 289

1704, червня 4. Табір під Фастовим – Універсал Івана Мазепи про надання Новгородському монастиреві в річну оренду горілчаних, тютюнових та дьогтьових шинків у селі Спаському

Его царского пресвѣтлаго величества Войска Запорожского гетманъ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ листомъ нашимъ кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, ижъ пустилисмо висоце в Богу превелебному его милости г*осподи*ну отцу Никону, архимандритѣ новгородскому, арендовие горѣлчаніе, тютюніе и дегтевие шинки в завѣдоване, в селѣ Спаскомъ в сотнѣ Сосницкой будучомъ, на наступуючий рокъ 1704 тий отъ дня [...][б] починаючийся, а о томъ же часи прийдуючого году кончитися 1705 го маючий; за которие то шинки висоце в Богу превелебный отецъ архимандритъ, яко належитую до Скарбу Войскового сумму уйстилъ, такъ позволяемъ оними ведлугъ давнего порадку владѣти и якъ хотя оними диспоновати, ку лучъшему своему пожиткови, в якихъ шинкахъ не повиненъ нихто з жителей помененного села Спаского войскових и посполитих людей и з посторонных переежджаючихъ жадной найменшой перешкоди чинити потаемнимъ горѣлки шинкованемъ и явнимъ; медомъ зась, пивомъ и брагою

[а] Число не зазначене.

[б] На цьому місці рукою М. Василенка зазначено “пропуск”.

волно всякому з козаковъ и посполитих людей без жаднихъ датковъ шинковати, що все такъ, а не иначей аби било, симъ листомъ нашимъ варуемъ.

Данъ в таборѣ, іюня 4, року 1704, под Хвастовом.

Звыш менованний гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 40. – Спр. 795. – Арк. 1-1 зв. Копія.

№ 290

1704, липня 12. З обозу під Паволоччю – Універсал Івана Мазепи про непорушність Військом Запорозьким майнових прав обивателів Київського воєводства, із застережанням посполитим щодо виконання ними повинностей на користь своїх державців

Przesnietlejszego y dzierżawniejszego wielkiego hospodarza naszego, jego carskiego wieliczestwa, Wojska Zaporoskiego hetman, sławnego czynu swietego apostola Andczeja kawaler Jan Mazepa.

Jasniewielmożnym, wielmożnym, ich m[iłoś]c[io]m panom dzierżawcom i possessorom, i wszystkim wszelakiej godności i preeminencjej województwa Kijowskiego[282] duchownego i sweckiego stanu obywatelom y kożdemu, komu kolwiek o tym wiedzieć należy, przy zaleceniu sąsiedzkiej naszej przyjaźni i wszelakiej powolności oznajmujemy, iż my, hetman, po swierzchniejszym przeswietlejszego samodzierżawniejszego monarchy naszego, jego carskiego wieliczestwa, ukazem i ordynansem idąc ze wszystkiemi Wojskami Zaporoskiemi w Państwa Korony Polscuej nie dlatego abyśmy w Rzeczy tej Pospolitej, wżecznego pokoju paktami z najasniejszym jego carskiego przeswietłego wieliczestwa majestatem zconfederowanej, mieli takie przeciwne wzruszać depaktację, zamieszania, dyssensję i w dobrach tak królewskiego wieliczestwa, jako też duchownych y swieckich czynić takowe dewastacje i agrawacje ani dlatego, abyśmy tym naszym wojennym marssem w tych najbarziej pogranicznych krajach, jakową swawolnemu narodowi sedycy i buntów przeciwko panom i dzierżawcom swoim, i do wyłamania się z należytego posłuszeństwa i poddaństwa podawati ohazją i otuchę, cecz w scikkurs królewskiemu wieliczestwu i całej rzhtej przeciwkospolnegoobudwóchnajasniejszjchmonarchów, jego carskiego przeswietłego wieliczestwa i jego królewskiego wieliczestwa, i całej rzeptej nieprzyjaciela szweda i jego kolligatów na zaszczyt i obronę dostojeństwa najasniejszego majestatu królewskiego wieliczestwa i całej reptej od jawnej króla szwedzkiego nieprzyjażni, oppresy, drapieztwa i depopulacji, jako pilne w tym mamy po ukazu najasniejszego monarchy naszedo, jego carskiego wieliczestwa staranie, aby te naszego auxiliarne do Państwa Korony Polskej zewszysscemi Wojskami Zaporozkiemi poruszenie i posiłki pożądanych królewskiemu wielizestwu i całej rzeptej przyniesli pokój, ciszynę we wsrystkich stanach, rzptej spolna

[a] Наприкінці зазначено: Арх. Черн. Каз. Пал. 1616/2503.

wprzeciwnych dyssencjach i dyssidencjach zgodę i confidencją a nieprzyjacielowi wiecznę hańbę i od Państwa Korony Polskiej awersją, tak wszystkich wobec jasniewielmożnych, wielmożnych, ich m[iłoś]c[io]w panóm Wojewodstwa Kijowskiego i powiatów do niego przynależących wszelakiego stanu, kondycjej, godności i preeminencj ej obywatelów, w bliskim pogranicznym sąsiedztwie z nami zostających, tym uniwersalem naszym upewniamy, aby ich m[iłoś]c[i] bezpecznie bez żadney najmniejszej trwogi na dobrach swoich ojcrystych, dziedzicznych i jakim kolwiek prawem nabytych, siedziełi, w należytej poddanych swoich posłuszeństwa klubie dzerżeli spokojnie, onemi wladali i gdzie by kolwiek między onemi wszcrynało się jaliowe do rebelliej szemianie władzy swoję według woli i upodobania swego onych od lego powściągali; a esli by kto z ich m[iłoś]c[io]w opacznę jakową relatię i postrachiem tych jego carskiego przeswietłego wieliczestwa auxiłiarnych regimentu naszego Zaporoskich Wojsk poruszonych od dobr i possessjej swojej oddalit się, tedy aby kożdy takowy z ich m[iłoś]c[io]w na pierwsze swoje miejsce i kabotacją bezpiecznie powrócił, się pewien będęc, że najmniejsza nikogo z ich m[iłoś]c[io]w nie potka nieprzyjażn, oppresją i aggrawacja. Pospolity zaś naród w poddańtswe tych że pomienionych jasniewielmożnych, wielmożnych, ich m[iłoś]c[io]w panów obywatelów Województwa Kijowskiego zastających, tym uniwersałem naszym upominamy, aby w należytym ku panom drierżawcom i possesorom swoim posłuszeństwie znajdujący sie, najmniejszego nigdzie nie wszczynali do buntów sznirania, które jesliby gdzie mieli polazać sie, tedy my po sobie deklaruem, iż sami roskażem one wsmierzać i jako nieprzyjacioł, tak onych gwałtowników znosić. Dla skuteczniejszej przeto wszystkiego tego wiadomości i twardości roskazalismy ten uniwersał z kancellarje naszej wojskowej prze bujęcej stronie z podpisem ręki naszej przy pieczęci Wojska Zaporoskiego zwykłej wydać.

Dan z obozu od Pawołoczy[283], july dwunastego dnia. Roku tysiąc sedmset crwartego.

Zwyszmianowany hetman i kawaler, ręką wiasną.

ЦДІАК України. – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 16. Копія. Універсал облятовано в житомирських гродських книгах 28 липня 1704 року. Оригінал руською мовою, з печаткою та підписом гетьмана було пред'явлено в Житомирському гродському суді пп. Вацлавом Бранським та Самуелем Жеребилом.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 63. – Арк. 82-83. Копія.

Там само. – Спр. 64. – Арк. 30-31. Копія.

Опубліковано: Архив ЮЗР. – Ч. 2. – Т. 2. – С. 632-634.

Переклад

Пресвітлішого і державнішого великого господаря нашого, його царської величності Війська Запорозького гетьман, славного чину святого апостола Андрія кавалер Іван Мазепа.

Ясновельможним, вельможним, їх милостям панам державцям і посесорам та усім всілякої гідності і поваги Воєводства Київського духовного і світського стану обивателям та кожному, кому коли про те знати належить, при побажанні нашої сусідської приязні та всілякої прихильності, оголошуєм, що ми, гетьман, за зверхнішим найсвітлішого самодержавнішого монарха нашого, його царської

величності, наказом і ордонансом, йдемо з усіма Військами Запорозькими в Панство Корони Польської, не для того, щоб в Речі тій Посполитій вічний мир, угодами з найяснішим його царської пресвітлої величності маєстатом встановлений, мали б неправдиво порушити зневаженням права, сум'яттям і розколом, не для того, щоб як в маєтностях королівської величності, так теж в духовних і світських, вчинити спустошення та обтяження, і не для того, щоб тим нашим воєнним маршем в тих найближчих прикордонних краях, якому свавільному народові в повстаннях та бунтах проти панів та державців своїх і у звільненні з належного послушенства і підданства подавати допомогу і надію, а йдемо на допомогу королівській величності і всій Речі Посполитій проти спільного обох найясніших монархів, його царської пресвітлої величності та його королівської величності і всієї Речі Посполитої ворога шведа і його спільників, на заступ і оборону гідності найяснішого маєстату його королівської величності і всієї Речі Посполитої від неприхованого від короля шведського пригнічення, хижацтва та знищення народу. Також за наказом найяснішого монарха нашого, його царської величності пильно і про те маємо дбати, щоб той наш допоміжний похід і наступ завзятих Військ Запорозьких до Панства Корони Польської, на побажання королівської величності і всій Речі Посполитій принесли спокій і тишу всім станам Речі Посполитої, замість осоружних розколів і незгод згодою і довір'ям, а ворогові вічною ганьбою від Панства Корони Польської обернувся. Так, всім загалом ясновельможним, вельможним, їх милостям панам всякого стану, кондиції, придатності і преміненції Воєводства Київського і належних до нього повітів обивателям, що в близькому прикордонному сусідстві з нами знаходяться, тим універсалом нашим запевняєм, аби їх милості безпечно без жодної найменшої шкоди в маєтностях своїх батьківських, дідівських та яким коли правом набутих, перебували, в належному послушенстві своїх підданих разом спокійно тримали, володіли ними та де б коли між ними відчувався потяг до повстання, земяни свою владу згідно своєї волі та вподобання над ними законно поширювали, а якби кого з їх милостей неправдивими якими вимогами залякували, що маєтностей і володінь своїх позбавлять ті прибулі його царської пресвітлої величності, регіменту нашого, допоміжні запорозькі війська, тоді щоб кожний такий з їх милостей на колишнє своє місце, не остерігаючись, повернувся, певен будучи, що найменші нікого з їх милостей не спіткають неприязнь, примус та обвинувачення. Проте, посполитому народу, що в підданстві тих же згаданих ясновельможних, вельможних, їх милостей панів обивателів у Воєводстві Київському залишається, тим універсалом нашим нагадуємо, щоб в належному послушенстві знаходилися своїм панам державцям і посесорам, найменшого ніде не починали до бунтів підбурювання, а якби хто де-небудь мав це зробити, тоді ми від себе повідомляємо, що накажемо таких приборкувати, і як ворогів так тих бунтівників знищувати. Відтак для остаточної віри всьому тому повідомленню наказали цей універсал з канцелярії нашої військової, при зацікавлених особах, з підписом руки нашої, з печаткою Війська Запорозького звиклою, видати.

Виданий з обозу під Паволоччю, липня дванадцятого дня. Року тисяча сімсот четвертого.

Вищеназваний гетьман і кавалер, рука власна.

№ 291

1704, серпня 1. В обозі під Бердичівом – Універсал Івана Мазепи про позбавлення Семена Палія полковничого уряду та призначення полковником в його полк Михайла Омельченка

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого государя нашего, его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ и славного чина святого апостола Андрея кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Вамъ, всему старшему и меньшому Войска Запорожского бывшого Палѣевого полку товариству и всѣмъ, кому бы колвекъ зъ обывателей фастовскихъ и инныхъ о том вѣдати належало, симъ унѣверсаломъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ, оддаливши мы для певныхъ причинъ пана Семена Палѣя[284] одъ уряду полковництва, вручилисмо тотъ урядъ полковничій пану Михайлу Омельченкови[285], яко справному и благорозумному человѣкови, позволяючи оному всякіи межи вами порядки управляти и все, що колвекъ належитъ до оного старшенства, справовати. Зачимъ, вѣдаючи о таковой волѣ нашой, абысте вы всѣ належитое оному отдавали послушенство и всякую, яко старшому своему, оказовали поволность, во всѣмъ стосуючися до указу нашого. Онъ зась, яко есть справный и благоразсудительный человѣкъ, так знатиметъ якъ добрыхъ миловати и на оныхъ респектъ оказывати, а злихъ и проступныхъ слушнымъ каранемъ наказовати, подлугъ права и святое справедливости. Якои воли нашой абы во всемъ чинилося задосить, пилно симъ же универсаломъ нашимъ приказуемъ.

Данъ в обозѣ подъ Бердичевомъ[286]. Августа 1, року 1704.

Вышъ менованый гетманъ и кавалеръ, рукою власною.

Опубліковано: Арх. Юго-Зап. Росс. – Ч. III. – Т. 2. – С. 639-640. – № CCXXXIX.
ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 64. – Арк. 32. Копія.

№ 292

1704, вересня 1. Київ-Печерський – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Анни Ліщанки Ханенчихи та її сина козелецького сотника Федора на село Солов'ївку

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожскаго гетманъ и кавалеръ Іоанъ Мазепа.

П*а*ну пол*ъ*ковниковѣ бѣлоце*р*ковскому з ста*р*шиною по*л*ковою и всѣми ста*р*шими и меншими войсковими и посполитими того по*л*ку обывателями и ко*ж*дому, кому би ко*лъ*векъ о томъ вѣдати належало сымъ писаніемъ н*а*ши*м*

ознаймуемъ, ижъ просила насъ ге*т*мана вдовствуючая п: Анна Лищанка Ханенчиха, з *си*номъ свои*м* п*а*ном Федоро*м* Ханенко*мъ*, на то*т* ча*с* сотнико*мъ* козелецки*мъ*, о стве*р*жене в владѣніе ей се*ль*ца, прозиваемого Соловѣевка, недалеко Хвастова будучого, по небожчику Лишцѣ, дя*д*ку ей рожономъ ей, належного, понева*ж* то*т* помененній ей дя*д*ко за певную сумму тое селце имѣлъ. Мы теды, гетманъ и кавалѣръ, склонившися на ей п: Ханенково*й* прошеніе, яко слушное, а до того респе*к*туючи на услуги пречоного *си*на ей п: Федора Ханенка, сотника козелецкого, [в] Войску Запоро*з*скомъ ронячіе, до котори*х* и впере*д* заохочуючи оного, надае*мъ* ей п: Хане*н*ковой з сыномъ оное се*л*це зо всѣми здавна до его нале*ж*ними кгру*н*тами и угодіями и сымъ унѣве*р*саломъ н*а*шимъ тое надане стве*р*жаючи, позволяе*мъ* имъ о*т* посполити*х* тамошни*х* людей всякіе обиклі повы*н*ности и належитіе послушенства о*т*бирати. Вѣдаючи прето о сей волѣ н*а*шой виразной, якъ више*й* помянутій п*а*нъ по*ль*ковникъ з старшиною по*ль*ковою, такъ й нихто иншій з ста*р*ши*х* и менши*х* войскови*х* и посполити*х* по*ль*ку Бѣлоце*р*ковского[287] обывателей, абы не смѣли и не важилися имъ п: Ханенково*й* з *си*номъ ей в владѣнію то*го* селца и в о*т*бираню о*т* тамошни*х* жителе*й* тяглих належащи*х* повинностей и послуше*н*ствъ найме*н*шо*й* кри*в*ды и перешкоды чинити, пилно по*д* нела*с*кою н*а*шою варуемъ. А войтовы зо всѣми громa*д*ними людми оного селца, абы без всяко*й* спреки о*т*давали имъ по*д*данское послушенство и уищали належніе пови*н*ности, грозно приказуемъ.

Данъ в Кіевѣ Пече*р*скомъ, септе*в*рія 1, року 1704.

Звышъ менова*н*ній гетманъ, рукою власною[a].

Наприкінці зазначено: таковые подлинные унѣверсалы к собѣ прийнялъ, а [в] нашихъ копіяхъ своеручно подписалъся судія полковий старо*д*: Никола*й* Ханенко.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 63795. – Арк. 317 зв.-318. Копія.

О п у б л і к о в а н о: Генеральне слідство про маєтності Стародубського полку // Український архів. – Т. 1. – С. 170.

№ 293

1704, вересня 8. Табір під Мирополем – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав колишнього стародубського полковника Михайла Міклашевського на осаджені слободи Деснянку, Зибку і Злинку та на перевіз, з дозволом на виробництво вапна

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожскаго гетманъ и кавалеръ Іоанъ Мазепа.

---

[a] Перед підписом зазначено "в по*длин*номъ подписано тако", після підпису у колі написано "мѣсто печати войсковой".

Пану полковникови стародубовскому теперешнему наказному, а впредъ совершеннымъ, кому ли нибудь быти маючому стародубовскому зъ старшиною полковою, полковому сотникови топалскому и вамъ старшимъ и меншимъ войскового чина и посполитымъ того полку обывателямъ и кождому, кому бы колвекъ о томъ ведати належало симъ писаниемъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ прекладалъ намъ гетманови панъ Михайло Миклашевскій, значный Войска Запорожского товарищъ, же зостаючи онъ на урядѣ полковничества тамошнего стародубовского, осадилъ въ сотнѣ Топалской надъ рекою Ипутью[288] три слободки по нѣсколько человекъ волныхъ людей и неподалече оныхъ слободокъ, именуемыхъ Десненка, Зибкое и Зълинки, на той же рекѣ Ипути, строилъ перевозъ и просилъ насъ о подтвержателный на оные слободки и перевозъ универсалъ, особливе о позволеніе на заведеніе там же при речке Ипути въ волной пуще и на непѣнныхъ мѣсцахъ вапенного майдану и паления въономъ вапны, мы теди гетманъ, тому его пана Миклашевского прошению къ намъ занесенному давши у себе мѣстце, а до того респектуючи на значніи зъ молодыхъ лѣтъ въ Войску Запорожскомъ зичливие и статечние ронячие праци и услуги, яко тіе вишъ помененіе слободки и перевозъ симъ уневерсаломъ нашимъ ствержаемъ, позволяючи тамо осаженными людми и онымъ перевозомъ по своей охоти, якъ бы зъ лутшимъ было пожиткомъ владет, такъ и майдану вапенного заводить и вапну палити не отмовляемъ и овшемъ позволяемъ, въ чомъ всемъ, або абы никто зъ старшины и черни реченного полку, абы не смелъ и не важился ему пану Михаилу Миклашевскому наименшое кривды и перешкоди чинити, пилно варуемъ и грозно приказуемъ.

Данъ въ табуре подъ Мирополемъ, сентеврия 8, року 1704.

Звышеименованный гетманъ, рукою власною.

ІР НБУВ. – Ф.1. – Спр. 59125. Копия.

№ 294

***1704, грудня 2. Батурин –
Наказ Івана Мазепи наказному чернігівському полковникові, полковому судді, Юрію Затиркевичу підтвердити права товариша Чернігівського полку Івана Силича на село Терехівку, з трьома підданими, та додати до них в підданство трьох вільних людей, що живуть на його грунтах***

Мой ласкавій пане полковнику наказній чернеговскі*й*.

Прекладал нам пан Иван Силич, значній полку нашого Черневского товариш, же служачи он килканадцять лет в Войску Запорожском, жадного з ласки войсковой не одержал і не імеет вспартя, и просил нас, гетмана, о надании селця Тереховки, в котором три толко человека, и три на грунтах его власних,

купленним способом набитих, в том селце лежачих, мы теды, респектуючи на его служби и праци, и видячи до оних и впред быти згодного и способ меючого, пишемо до вашей милости сей лист наш, пилно вашей милости чрез оній жадаючи, абы ваша милость тих трох человеков свободних ему, пану Івану Силичу, отвел в подданство, подал для вспартя господарства и приказал всякое належитое посполитое отдавати послушенство и повинности, поневаж ест на тое воля наша рейментарская. А і тое прекладал, же небожчик, пан полковник чернеговский, трох его человеков, на грунте купленном сидячих, под владзу свою отобравши, обицял в замену того іншое містце надати, але тоеи замени в скором часе смерть не допустила небожчикове исполнителним скутком совершити и учинити: теди, яко тих трох человеков села Тереховки, перед сим свободне, не под его державою жиючих, в владеніе ваша милость ему подай, так и тих, которие на грунте его мешкаючи, с под владзи, чи то панѣ полковниковой, чи пана полковниченка, или кого іного, отобравши, до первобитного ему, пану Силичу, отдаване послушенства и всяких тяглих повинностей приверни, которими он моцен ест владети и пожитки звикло належние отбирати, подданских работизн, о що вашей милости и повторе пилно жадаючи, ему ж зичим доброго от Господа Бога здоровля.

З Батурина, декабра 2 дня, року 1704.

Вашей милости зичливій Іван Мазепа, гетман, рукою власною[а].

По прочитанню сего нашего листа, отдай ваша милость пану Івану Силичу для крепости лучшей, за которым бы могл безпечно, без жадной трудности тое село Тереховку держати и владети[б].

Нижче зазначено: Лист писаній до пана Юрия Затиркевича[289], на тот час наказного полковника чернеговского и судіи полкового.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 64. – Арк. 187. Копія.

Опубліковано: Н. Василенко. Генеральное следствие о маетностях Черниговского полка 1729-1730 г. – Чернігів. – 1903. – С. 396-397.

№ 295

*1704, грудня 3. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про взяття
під гетьманську протекцію слюсаря Олексія Лопати*

Его ца*р*ского пресвѣтлого величества Войска Запоро*ж*ского гетманъ Іванъ Мазепа.

[а] Перед підписом написано "В копії подпис", нижче зазначено "при том же листе цидулка".

[б] В публікації примітка "Здесь пропущено несколько слов переписчиком, не разобравшим, должно быть, подлинника или копии. Документ этот приложен к Генеральному следствію, как с копіи копія".

Пану полковникови тепер наказному, а впред совершенному чернѣговскому, старшинѣ полковой тамошной, а особливе п. сотниковѣ любецкому и кому колвекъ о том вѣдати надлежит, ознаймуемъ, ижъ ми, Алексѣя Лопату, слюсаря, жителя кезюковского, уваживши, же здастся и потребенъ ест до двору нашого на дѣла слюсарскимъ ремеслом споражаючіеся, беремъ его под нашу гетманскую оборону, защищаючи, абы кромѣ двору нашего нѣ до кого з старшини полковой, сотенной и городовой не належалъ и нѣкому кромѣ нас не отдавалъ повинности и тяглости. Такъже в приключаючихъся справах у Суду Войскового Енералного росправлялъся, а не перед іншимъ якимъ урядомъ, о якой волѣ нашой кождий з старшини полковой чернѣговской, а особливе панъ сотникъ любецкій, вѣдаючи, аби ему Лопатѣ жадной не накладалъ посполитой тяглости и найменшого не мѣлъ інтересу в справахъ и всякихъ подаючихъся оказіахъ до него. Пилно мѣти хочемъ и приказуем, поневаж онъ до двору нашого будучи тепер прилеглим, указанніе ему мѣетъ дѣла отбувати.

Данъ в Батуринѣ, 3 декаврія. Року 1704.

Звышменованный гетман, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 99. – Арк. 16. Копія.
ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 16. – Арк. 2. Копія (фрагментарна).
Опубліковано: Киевская старина. – Т. 6. – 1898. – С. 92-93.

---

[a] Перед підписом зазначено “в подленном подпис таков”, після підпису у колі написано “мѣсто печати”.

1705 рік

№ 296

1705, березня 19. Батурин – Універсал Івана Мазепи про заборону ігумену Полтавського монастиря та значним військовим товаришам Жученку і Іскрі селити у своїх слободах полтавських козаків, а також посполитих, що є підданими Полтави

Его ца*р*ского пре*с*вѣтлого в*е*ли*ч*ества Войскъ Запорозски*х* гетманъ и кавалеръ Іванъ Мазепа.

Пану полковникови полтавскому з старшиною пол*к*овою, атаманови городовому з товари*ств*о*м* и войтови тамошнему с посполитими лю*д*ми си*м* унѣверсало*м* наши*м* ознаймуе*м*, и*ж* донеслося на*м* вѣдати, что превелебни*й* в Б*о*гу от*е*цъ ігуме*н* пол*т*авски*й*, нача*в*ши фундовати при дворци свое*м* м*о*н*а*ст*и*рскимъ це*р*ковъ, слободу без вѣдома нашего оголошае*т* и намѣривае*т* оную та*м* осажовати, а и панъ Федо*р* Жученко[290], значни*й* товари*ш* войскови*й*, одобравши наше рейментa*р*ское позволене на п[е]реселение нискол*к*о людеи з маетности свое*й* Жуко*в* в слободцѣ Локощa*н*ско*й*, в милю *от* города обрѣтаючо*й*ся, по*д* претексто*м* ти*м* люде*й* многихъ значни*х* войскови*х* и посполити*х* полтавски*х* до оной обнадеживане*м* волносте*й* на житло звабляе*т*, также и панъ Іскра, значний товари*ш* войскови*й*, мимо волю и позволене наше поблизу своего дворца, прозиваемаго Трибовского, неопода*л* города Полтави, межи кгру*н*тами мѣскими, слободу, во*л*ность на ко*л*ко лѣтъ оголосивши, осади*л* и многи*х* значни*х* люде*й* з Полтави козако*в* и по*с*полити*х* туда перевabи*л*, и не ме*н*ши тое*й* слободи осажоване*м* в кгрунта*х* городу Полтавѣ чини*т* утискъ. Уважаючи прето мы то и*х* мене*н*ни*х* особъ, такъ превелебного *от*ца ігумена по*л*тавского, яко и пана Федора Жученка и пана Іскри, значни*х* товаришо*в* во*й*сковыхъ, неслушни*й* праву посполитому и на*м* гетманови проти*в*ний, неуважни*й*, самово*л*ни*й* и никогда еще в Малороссийско*й* нашо*й* О*т*чизнѣ небували*й* поступо*к*. Же чрезъ тое самово*л*ное слобо*д* мимо волю и указъ нашъ без вѣдома и позволеня нашего для свои*х* прива*т*ни*х* пожитко*в* и прихотей осажоване, не то*л*ко явний и публични*й* наноси*т*ся городовѣ Полтавѣ в людe*х* ущербокъ, и в прихода*х* мѣски*х* убытокъ, лечъ и в похода*х* войскови*х* окажется малолюдствие, когда товари*ст*во полтавское ухиляючися *о*д службы войсково*й*

для волностей и свободного на сей час помешканя, оставивши жилища свои туда на слободу попереходили. А барзѣй же посполитие полку Полтавского люде за уменшенем и своих тяжаров мѣских отбувати и войско охотницкое, консистенции у них мѣючое, мѣсячному контентое доволствовати не здолают и отнюд не могут, даем пану полковниковѣ полтавскому зуполную моцъ и владзу и накрѣпко приказуем, абы таковых легкомислних людей, котории, убѣгаючи от повинностей, оставивши свои жилища, для полегки на таковие слободы уходят, не толко переймал, грабил, забирал, вязенем мордовал, кіями бил, лечъ без пощадѣния вѣшати росказовал, тих засъ так козаковъ, яко и посполитих людей, котории уже на мененнои слободи перейшовши поселилися, мѣет и повинен будет сам панъ полковник, з старшиною своею туда зехавши, оттол зогнати, на першое их мешканя повернути, и слободи тие, неслушне заведении, скасовати и впред недопускати никому там селитис, що все абы было непремѣнно исполненно, пилно упоминаемм и приказуем.

Дан в Батур[инѣ], марта 19, року 1705.

Звишменованний гетманъ, рукою власною.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 55256. – Арк. 430 зв.-431. Копія, має назву "унѣверсалъ поважний рейментарский о зогнаню новопостроених нѣкоторими державцами слободъ, так ся в собѣ маетъ".

№ 297

1705, березня 27. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав вдови Олексія Забіли Анастасії на села Ярешки, Пилипчичі, Семенчичи, Ляховці, на млини, ліси та інші успадковані маєтності, з наданням їй права додатково осадити людей біля свого млина неподалік села Кузьминці

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого государя нашего, его царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорожского гетманъ і славного чина святого апостола Андрѣя кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Пану полковниковѣ переяславскому зо всею старшиною полковою і всему старшому і меншому того полку товариству, а особливе всѣмъ войсковимъ и посполитимъ людемъ, по той сторонѣ Днѣпра обрѣтаючимся, і кождому, кому колвекъ о томъ вѣдаты належитъ, симъ унѣверсаломъ нашимъ ознаймуемъ, іжъ просила насъ панѣ Анастасия Забѣловна, Алексѣевая по небожчику мужу своему, з малими дѣтми судбами Божиими овдовѣлая, о подтвержене, такъ на маетности, іме[н]но на село Ярешки, Пилипчичи, Семенчичи і Лехновцѣ, якие небожчикъ мужъ еи з ласки нашой войсковой, а удѣленя небожчика дѣда своего пана Думитрашка Райчи, значного товариша войскового, мѣлъ в своемъ владѣню

и поссесии. Яко і грунта, добра и всякие угодия, которие едни небожчику пана Думитрашко, такъ войскови, яко и своею працею набитие, надалъ. А другие, за власние свои гроши покупление, то есть на греблю Березанскую, на которой лотъковъ два з частю войсковою, а третий млинъ ихъ власний, тамже стоячий, на лѣси два з сѣножатми, на степи березанские, якие небожчикъ панъ Думитрашко надалъ, на млинъ в селѣ Кузминцях, на рецѣ Леглисѣ стоячий, з полями пахатними, сѣножатми, лѣсомъ і пасѣкою до того ему млина прилеглимъ, при якому млинѣ і на поселившихся людей в двохъ дворахъ, и ему ж за позволениемъ нашимъ сколко можетъ вмѣститися на его кгрунтахъ селитися мѣючихъ. Мы теды гетманъ, слушное еи прошение[а] признавши, а до того респектуючи на значние в Войску Запорожскомъ небожчика родича еи пана Стефана Забѣли, полковника нѣжинского, і небожчика пана Думитрашки Райчи, значного товариша войскового, дѣда мужа еи, праци і заслуги, такъ і на еи самой вдовство, а особливе на позосталие з нею малые дѣти, которие за Божию помощию дошедши совершенного возвраста лѣтъ своихъ могутъ в Войску Запорозскомъ служити, і росказалисмо з наше[й] канцелярие войсковой сей нашъ видати унѣверсалъ, которого повагою, яко тие всѣ местности[б] стверждаемъ, позволяючи от посполитихъ людей всякие повинности и послушенства отбирати до ласки войсковой, такъ и покупление і працею своею набитие кгрунта и угодия, з которих волно ей всякие приходящие пожитки збирати подлугъ своего хотения и волѣ, в чому аби нихто з старшини и чернѣ нѣкому[в] не важилися в тихъ маетностяхъ од тяглихъ людей податей и послушенства, а з добръ, кгрунтовъ и угодий приходячихся пожитковъ, а найбарзѣй в осажованю за позволениемъ нашимъ при млинѣ людей, найменшой чинити перешкоди, тутъже варуемъ, аби законники свято софѣйские киевские [з] людей еи, новоосѣлихъ и всѣдати маючихъ, до поданской повинности потягати, и в пасѣцѣ еи, к тому ж вишей вираженому млину прилеглой, медовой десятини отбирати [не смѣли]. Пилно и срокго варуемъ і приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, марта 27. Року 17[0]5.

Звишъменований гетман и кавалер, рукою власною[г].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 20254. – Арк. 28. Копія.

[а] Слово "прошение" написано двічі.

[б] В оригіналі очевидно було написано "маетности".

[в] Так у тексті.

[г] Перед підписом зазначено "В подлѣнном подписано", після підпису в колі написано "М. П.".

№ 297а

1705, квітня 1. –
Витяг з універсалу Івана Мазепи про дозвіл генеральному судді Василю Кочубею осадити людей при своїй греблі на річці Знобівці

Маючи мы, гетман, в особливой любвѣ и ласце пана Василія Кочубея, Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозского судію енералного, яко годного особу всякого респекту войскового, вглядаючи тежъ на его з молодихъ лѣтъ у Войску Запорозском многіе значніе и працовитіе в поважных и всякой похвали годных, не тылко за писарства енералного роненых, але и тепер на судейском урядѣ щире, вѣрне, зычливе и не оспале[а] отправуючихся дѣлехъ, яко уже в прошлих лѣтехъ надалемъ[б] ему мѣстце на рѣчце Улице межи пустошами для устроеня хутора (где тепер з вѣдома нашего гута его ест заведена) и другое мѣстце на рѣчце Знобовцѣ, ку засипаню греблѣ и збудованю млына приличное, гдѣ уже млынъ ест выставленый, такъ сым нинѣшнимъ нашимъ унѣверсаломъ, тот же нашъ ласкавый рейментарский маючи на его взгляд и респектъ, позволяемъ ему при том млынѣ, на рѣчце Знобовцѣ[291] будучом, около урочищъ, или потоков, Крутого Логу и Березки поселити людей мѣрное число для ратунку греблѣ, з таким тилко варунком, абы на тое мѣстце люде з мѣстъ и селъ околичныхъ з своихъ ихъ[в] осѣдлостей и повинностей не были туды затяганы и приймованы, але такии бы были, якии от реестру повинностей народныхъ[г] и от подданства всякого окажутся быти волными; а якии тамъ будутъ поселении, тии всякии повинны будутъ ему, пану судии, отдавати послушенства; позволяемъ при томъ ему, пану судии енералному, абы пущи тамошней, лѣсовъ и бору , по межам слушнымъ, яко от села Чернацкого, Знобы и Голубовки, такъ и от рубежа Трубецкого остерегал и боронилъ, жебы неналежніе и своеволніе люде в оную пустопашъ не въездили и без позволеня звѣрхной власти наглого и навалного в ней не чинили спустошеня и истребленія.

Опубліковано: Модзалевский В. Л. Малороссійскій родословникъ. – К. – 1910. – Т. II. – Е-К. – С. 526-527. В публікації має назву: "1 апр. 1705 г. получилъ слѣдующій универсалъ гетмана Мазепы:".

[а] Так у тексті.

[б] В публікації надруковано очевидно перекручене і явно непридатне тут за змістом – "в надѣю".

[в] В публікації надруковано – "имъ".

[г] Так у тексті.

№ 298

1705, квітня 16.
Витяг з універсалу Івана Мазепи про надання осавулу Ніжинського полку Йосипу Тарасовичу (Тарасевичу) села Хибаловки та млина в цьому ж селі

...просилъ насъ панъ Иосифъ Тарасович[292], асаулъ полку Нѣжинского, о надане собѣ села Хибаловки, въ полку жъ Нѣжинскомъ будучого, также и зъ двохъ клѣтокъ Юрченковыхъ, на греблѣ в томъ же селѣ стоячихъ, войсковой частѣ розмѣровыхъ приходовъ; мы теди гетманъ, респектуючи на значніе его на томъ урядѣ асаулства полкового ронячіеся працѣ и услуги, до которыхъ и впредъ его заохочуючи, надаемъ ему помененное село Хибаловку, зо всѣми до того села належными угодіями, якими колвекъ антецессоръ его, Толочко небожчикъ, асаулъ полковый нѣжинскій, владѣлъ, и зъ двохъ клѣтокъ Юрченковыхъ, въ томъ же селѣ будучихъ, войсковую часть розмѣровъ до ласки войсковой, позволяючи в томъ селѣ от тяглыхъ людей и козацкихъ подсусѣдковъ всякое послушенство и повинностъ подданскую, а з двохъ клѣтокъ помененнихъ войсковую часть розмѣровыхъ пожитковъ, отбырати.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 16883. – Тарасевичи. – Арк. 2-2 зв. Копія, має назву "16 апр[еля] 1705 г. получилъ следующий гетманскій универсалъ".

Опубліковано: Модзалевский В. Л. Малороссійскій родословникъ. – К.. – 1996. – Т. V. – Вип І. – С. 17.

№ 299

1705, квітня 25. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання побережного мита в Києві на відбудову приміщення Київської ратуші

Его ца*р*ского пре*св*ѣтлого в*е*ли*ч*ества Войска Запоро*ж*ского гетманъ и кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Всѣмъ, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, симъ н*а*шимъ унѣве*р*салнимъ писанемъ вѣдомо чинимъ, ижъ прекладалъ намъ п*а*нъ Димитри*й* Полоцки*й*, войтъ кіевски*й* з всѣма тамошними майстратовими, же мѣю*т* намѣреніе ратушъ свой кіевски*й* одновити и реставровати, в чо*мъ* просилъ нашего гетманского позволеня и для складнѣйшого и латвѣйшого одновленя и реставрованя того свого ратуша о*д* байдаковъ побере*ж*ное з запасами и товарами, пристаючими у березѣ Днѣпра подъ Кіевомъ, отбирати послушности. Теды мы, прозбѣ ихъ п*а*на Полоцкого з майстратови*ми* учинилости н*а*шой не отмовивши, позволяемъ по мислѣ свое*й* ратушъ мененни*й* одновити и реставровати, и на тое

одновлене и реставърованe *от* байдаковъ з вапною и иними всякими привозними запасами и товарами пристаючими по*д* Кіевомъ у березѣ Днѣпра, побережное *от* кождого байдака по золотому брати. А якой волѣ н*а*шой вѣдаючи, всякъ з ст*а*рш*их* и менш*их* д*у*ховного и свѣцкого стану особъ, абы не смѣлъ и не ва*ж*илъся жаднимъ способомъ ему п*а*ну Полоцк*ому*, войтови кіевскому з майстратовими, в *од*новленю и реставрованю ратуша своего чинити перешкоды и задавати на*й*ме*н*шо*й* трудности, си*м* же н*а*шимъ унѣве*р*саломъ срокго приказуемъ.

Данъ в Батур[инѣ], априля 25. Року 1705.
Звышъменова*н*ний гетма*н* и кавалер, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 220. – Оп. 1. – Спр. 239. Оригінал. Печатка військова.

№ 300

1705, квітня 25. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Лубенського Мгарського монастиря на села Лозовку і Будище

Его ц*а*рского пресвѣтлого в*е*ли*ч*ества Войска Запорозкого гетма*н* и славного чина св*ят*ого ап*ост*ола Андрея кавале*р* Іоанъ Мазепа.

Его *ж* ц*а*рского пресвѣтлого в*е*ли*ч*ества Войска Запоро*з*кого всей ст*а*р*ш*инѣ и черни, а особливе п*а*ну по*л*ковникови переясловскому, ст*а*р*ш*инѣ по*л*ково*й*, сотнико*м* полку того, а меновите сотникови мошенскому, атаманом городовому з товариство*м* и войтови тамошнему з посполитыми людми и всѣмъ о*б*щевойскового и посполито*го* чину, в полку Переясловско*м* найдуючи*м*ся обывателе*м*, также и д*у*ховно*го* стану особа*м* и кождому, кому бы ко*л*векъ о то*м* вѣдати належало, си*м* оунѣве*р*сало*м* н*а*ши*м* ознаймуе*м*ъ, ижъ прибивши до на*с* превелебній в Б*о*гу г*о*с*по*д*и*нъ от*е*цъ ігуменъ, Амвроси*й* Бѣлкеви*ч*[293], м*о*настира Мга*р*ского Лубенского з братіею, презентова*л* на*м* лекгацію остатне*й* волѣ небощика Юрія Русѣновича, ферова*н*ную обители и*х* Мга*р*ской на вѣчное владѣне добръ, природнимъ право*м* на его Русиновича спадаючи*х*, в уездѣ Моше*н*ско*м* знайдуючи*х*ся, а име*н*но двохъ селъ, прозиваеми*х* Лозо*в*ка и Будища, з полями, сѣножатми, пасѣками и и*н*ними всѣми до ти*х* селъ приналежащими оугодіями, также и млина, по*д* ти*м* же село*м* Лозовкомъ на рѣчцѣ Мошнѣ[294] знa*й*дуючогося, и просилъ насъ, гетмана, о потве*р*женіе ти*х* небощикомъ Юріемъ Русѣновичемъ лекговани*х* м*о*на*ст*ireви своему Мга*р*скому добръ. Мы теди гетманъ и кавалеръ, видячи и узнаючи тую побожную небощика Русиновича лекгацію, на писмѣ намъ презентованую, быти правдивую, и самой слушности согласуючую, поневажъ власніе свои по природномъ правѣ ему належачіе, обители помянуто*й*, феруетъ добра, яко ствержаемъ оние в вѣчное владѣніе м*о*на*с*тиреви Мга*р*скому Лубенскому, позволяючи з людей, в ти*х* села*х* мешкаючихъ посполити*х*, всякое одбирати послушенство и всѣми до онихъ приналежащими добрами и угодіями владѣти,

также и з млина всякіе розмѣровіе приходячіе пожитки на свои монастирскіи пожитки оборочати, такъ пилно и сурово сим нашим оунѣверсалом приказуемъ и грозим, аби панъ полковникъ переяславский, старшина полковая, а найбарзѣй сотникъ мошенский, атаманъ городовий з товариством и войтъ тамошний з посполствомъ и нихто инший згола духовного и свѣцкого стану пречоной обытели святой Мгарской Лубенской, в владѣню и пожиткованю лекгованихъ небощиком Русѣновичом добръ, жадной найменшой не важился чинити перешкоди, трудности и перенагабання. Що все, абы при своей моци и належитой обсерваціи ненарушне было заховано, пилно и срокгo повторе сим же нашим унѣверсалом приказуем и повагою оного, з подписом власной нашой руки и притисненем печати нашой жѣ войсковой закрѣпляемъ.

Данъ в Батуринѣ, априля 25. Року 1705.

Звишъменованній гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 127. Копія, має назву "Гетмана Іоана Мазепи унѣверсалъ потвердителний на кгрунта Русѣновѣчовскіе, на том боку Днѣпра под Мошнами зостаючіе, то ест села, прозиваеміе Лозовки и Будища з полями, сѣножатми, пасѣками и всѣми угодіями, и на млинъ на рѣчцѣ Мошнѣ под Лозовкомъ зостаючій".

№ 301

1705, квітня 25. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл київському магістрату пред'явити у військовий суд права на міські володіння, що незаконно були привласнені духовенством та військовими людьми

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ и кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ листомъ нашимъ кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, з обивателей кіевских, такъ духовного, яко и свѣцкого стану, ижъ будучи в насъ у Батуринѣ панъ Димитрий Полоцкий, войтъ кіевский, просилъ насъ зо всѣми майстратовими, абысмо позволили имъ ревизию и розискъ в кгрунтахъ мѣскихъ до их ратуша належних, хто якъ много кгрунту их з духовних особъ и войскових людий тамошних завладѣлъ, и поселеніями своими занялъ, чи то винницями, чи якими огородами, теды мы принявши пана войта зо всѣми майстратовими прошеніе, или слушне занесенное, позволяемъ имъ в тих кгрунтахъ мѣскихъ ревизию учинити, и много хто з духовних особъ, албо свѣцкихъ войсковихъ, кгрунту мѣского завладѣлъ, з тоей ревизии на реестръ списати, и з тимъ реестромъ и правами на тие свои кгрунта до насъ явитися, подлугъ якой ревизии и реестру о завладѣню тих кгрунтов обѣцуемъ мы судомъ войсковимъ посправити и ведлугъ слушности, якъ належатиметъ за досит учинити, в якой то ревизии не маетъ нихто

[a] Перед підписом зазначено "в подлинномъ подписъ таковъ", після підпису у колі написано "мѣсто печати реиментарской".

з духовних и свѣцкихъ особъ пану войту з майстратови[ми] быти перепоною и перешкодою. Пилно варуемъ.

Данъ в Батуринѣ, априля 25 *д*[ня]. Року 1705.

Звишъ именова*н*ний гетма*н* и кавале*р*, рукою власною.

IP НБУВ. – Ф.1. – Спр. 62308. – Арк. 46-47. Оригінал. Печатка військова.

№ 302

1705, квітня 25. Батурин – Універсал Івана Мазепи про звільнення від посполитих тяжарів мельника, що працює на полкового полтавського писаря Олександра Чуйкевича, в млині побудованому Чуйкевичем на річці Пслі, в Манжаліївці

Его ца*р*ского пр*е*св*ѣ*тлого в*е*ли*ч*ества Войска Запоро*ж*ского гетманъ и кавалеръ Іванъ Мазепа.

Его *ж* царского пр*е*св*ѣ*тлого в*е*ли*ч*ества Войска Запоро*ж*ского пану пол*к*овниковѣ ми*рг*ородскому зо всею ста*р*шиною полковою, сотнико*мъ*, атамано*мъ* и кому ко*л*векъ о томъ вѣдати на*д*лежи*т*, ознаймуе*мъ*, ижъ просилъ насъ гетмана п*а*нъ Александе*р* Чуйкеви*ч*, писа*р* полку По*л*тавско*го*, о таковий респектъ, яко его млинъ власній, в Манджелювце на рецѣ Пслѣ в полку Миргоро*д*скомъ будучи*й*, ес*т* по*д* особливою н*а*шею обороною, такъ абы его и мѣрочникъ, в то*мъ* млинѣ обрѣтаючи*й*ся, по*д* ту*ж* н*а*шу защищаючую былъ приня*т* протекцію. Мы теди, респектуючи на его п*а*на Чуйкевича писа*р*скіе згодніе Войску и намъ услуги, до котори*х* и впре*д* его заохочуючи[а], давши мѣстце его прошенію, видае*мъ* се*й* н*а*шъ оборонній унѣверсалъ, котори*мъ*, такъ настоящого в помене*н*номъ его млинѣ п*а*на Чуйкевичово*мъ* Манджелювско*мъ* мѣрочника, яко и впре*д* тамъже мѣрочникуючи*х* и господаруючи*х* людей, уволняе*мъ* о*т* всяки*х* посполити*х* тяглостей, а особливе о*т* подводъ, поборовъ и компанѣйкой станціи обороняемъ, о чомъ вѣдаючи, абы п*а*нъ по*л*ковникъ ми*р*городски*й* з старшиною тамошнею, такъ тежъ и нихто інши*й*, его п*а*на Чуйкевичо*го* тепе*р* мѣрочникуючо*го* и господаруючо*го* *чел*о*в*ѣка и впред на то*мъ*же млиново*мъ* дѣле будучи*х* люде*й* до жоднихъ звишшевираже*н*ни*х* не потягалъ тяглостей, волю в то*мъ* н*а*шу и указъ ненарушно ховаючи, пи*л*но мѣти хоче*мъ* и рейментарско приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, априля 25. Року 1705.

Звишъменованни*й* гетманъ, рукою власною[б].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 763. – Арк. 58 зв.-59. Копія.

[а] В копії помилково написано "заховуючи".

[б] Перед підписом зазначено "в подлинно*мъ* по*д*писано", після підпису у колі зазначено "мѣсто печати рейментарской".

№ 303

1705, квітня 29. Батурин – Універсал Івана Мазепи про виправлення писаря Генерального Суду Семена Савича в Борзну для поділу майна померлого ніжинського полковника Степана Забіли між його синами Степаном та Семеном

Его ца*р*ского пресв*ѣ*тлого в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запоро*ж*ского гетманъ и кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Вамъ паномъ сотникомъ по*л*ковому нѣжинскому и бо*р*зенскому и ко*ж*дому, кому ко*л*век о томъ вѣдати належитъ, симъ листомъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ суплековали до насъ панъ Стефанъ и панъ Семенъ Забѣли, просячи насъ о подѣ*л* всѣхъ добръ по о*т*цови ихъ, небожчику пану Стефану Забѣлѣ, по*л*ковникови нѣжинскомъ поостали*х*, такъ рухоми*х* в депозить, и на ве*р*ху будучи*х*, яко и лежачи*х* всѣхъ, где ко*л*векъ якие найдуются, такъже и селъ за Се*й*момъ и в сотнѣ Бо*р*зенско*й* будучи*х*, жебы зналъ кожди*й* свое и вѣдалъ на чомъ мае*т* жаденъ жити, теды мы, принявши и*х* пановъ Забѣловъ занесенное намъ чере*з* суплѣку прошение, посилаемъ пана Семиона Савича, писара Судовъ Вой*є*скови*х* Енера*л*ни*х* в Бо*р*зну[295], приказавши ему пану Семиону, абы онъ села, млини и всякие кгрунта лежачие, где ко*л*векъ есть, такъже гроши, срѣбро, кле*й*ноти, фанти и инние рухомие рѣчи, якие на*й*дуются в дому небо*ж*чика Забѣли, о*т*ца и*х*, зревѣдовалъ и реестровалъ по самой слушнос*ти* и правдѣ, при яко*й* то ревизии и в. м*и*ло*с*т*и*, панове сотники, маете найдоватися и додати помочи ему, пану Семиону, в чомъ будетъ потребовати в. м*ило*стей. А панове Забѣли, що ко*л*векъ будетъ з кле*й*нотовъ, гроше*й*, срѣбра и инни*х* рѣче*й* в и*х* депозитѣ, маютъ сему посланному нашому обявити и показати.

Данъ в Батуринѣ, априля 29. Року 1705.

Звишъменова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

На звороті написано: Унѣве*р*салъ Мазепи на вислан*ст*во мнѣ Симеону Савичу, писару судовъ Во*й*скови*х* енера*л*ни*х*, виданны*й*, жебы всѣ добра рухоміи и нерухоміи, оставшіи по поко*й*ному о*т*цевѣ п*а*новъ Забѣлъ Стефана и Семена зревѣдовати взглядомъ помѣ*р*кованя и*х* межи собою.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-31. – Оп. 1. – Спр. 59. Фотокопія з оригіналу.

№ 304

1705, травня 1. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Максаківського монастиря на Лазницьке озеро, з островом та іншими належними до нього угіддями

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ и кавалѣр Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ сымъ нашимъ унѣверсалнымъ писаніемъ кождому, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, ижъ превелебній в Богу господинъ отецъ Калистъ Меніовскій, ігуменъ максаковскій, презентовалъ намъ гетманови лекгацію, то ест писаніе, от небожчика Лаврентія Касперовича, презвитера свято похвалского девицкого и капеляна, на тотъ час будучого, войскового, антецессоромъ его, о наданню озера, прозиваемаго Лазницкого, з островомъ, при томъ озерѣ лежачимъ, з лугомъ и сѣнними покосами до монастира ихъ Максаковского данное, и потвержателній на оную лекгацію чили о надане вишъ помянутого озера з приналежними к ѐму угодіями бывшаго нашого антецессора унѣверсалъ; и просилъ на оніи нашого вновъ стверженя унѣверсалного. Мы теди гетман, видячи слушное его господина отца Калиста, ігумена максаковского, слушное прошеніе, и давши оному у себе мѣстце, казалисмо з канцеляріи войсковой видати сей нашъ оунѣверсалъ, которимъ, яко тіи небожчика Лаврентія Касперовича рукоданное писаніе и бившого антецессора нашого унѣверсалъ стверждаемъ, такъ позволяем ему отцу игумену з братіею тимъ озеромъ з островомъ и зо всѣми до оного належними угодями, якося вышшей наменило, владѣти и пожитковати, яко власнымъ тоя Максаковской обытели добримъ. Вѣдаючи теди о сей волѣ нашой, з старшини и чернѣ абы [нихто] не смѣлъ и не важился предреченому господину отцу ігумену и всей братіи в владѣню и заживаню вышъ помянутого озера и всѣхъ оугодій найменшей кривди и перешкоди чинити, под срокгимъ воисковимъ каранемъ и заплаченемъ на насъ гетмана выни тисячи згола. Приказуем.

Данъ в Батуринѣ, мая 1 д[ня]. Року 1705.

Звышъ менованній гетманъ и кавалер, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 255. – Арк. 63 зв. – 64. Копія.

ЦДІАК України. – Ф. 143. – Оп. 1. – Спр. 38. Оригінал. Печатка військова.

---

[a] Перед підписом зазначено “в подлинномъ подписанно”, після підпису у колі написано “мѣсто печати реиментарской”.

№ 305

1705, травня 1. Батурин – Наказ Івана Мазепи про заборону порушувати права Максаківського монастиря на Лазницьке озеро

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ и кавалѣръ Іоанъ Мазепа.

Вамъ атамановѣ з товариствомъ и войтови зо всѣми громадними людми села Хибаловки, в полку Нѣжинскому будучого, симъ писаніемъ нашимъ ознаймуемъ, иж в Богу превелебній господинъ отецъ Калистъ Меніовскій, ігуменъ монастиря Максаковского з братіею заносилъ намъ гетманови черезъ присилныхъ законниковъ на вас скаргу, же ви в озеро их монастирское, от небожчика Лаврентія Касперовича, презвитера свято похвалского девицкого и капеляна на тотъ час войскового, до монастира ихъ наданное, прозиваемое Лазницкое, неналежне самоволне впыраетеся и многіе забыванемъ на ономъ езовъ и ловленемъ рибы пакости и шкоди имъ чините. Зачимъ мы, яко тотъ оупорній и самоволній поступокъ вашъ ганим вамъ, такъ пилно и грозно под неотпустнимъ и непоблажнимъ войсковимъ каранемъ приказуемъ, абысте болшъ од сего часу самоволнимъ в помянутомъ озерѣ ловленемъ риби наименшое перешкоди и шкоди чинити не важилися. А если бы хто з межи васъ, албо и з иншихъ околичнихъ селъ смѣлъ и поважился в оное озеро вездити, ези забывати и рибу ловити, таковового кождого позволилисмо законникомъ максаковскимъ, заставши в озерѣ, грабыти, рыбу одбирати и ези роскидати, о що все и повторе и под суровимъ каранемъ, и под винами правними вам приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, мая 1. Року 1705.

Звышъ менованній гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 8. – Арк. 63. Копія.

ЦДІАК України. – Ф. 143. – Оп. 1. – Спр. 36. Оригінал. Печатка військова.

---

[a] Перед підписом зазначено "в подлинном подписано", після підпису у колі написано "мѣсто печати реиментарской".

№ 306

1705, травня 30. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання Новгородському монастиреві в річну оренду горілчаних, тютюнових та дьогтьових шинків в селах Спаському і Мезині

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозского гетманъ и кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ інтерцізнимъ унѣверсаломъ кождому, кому би колвекъ о томъ вѣдати належало, а особливе атаманамъ з товариствомъ и войтамъ селъ Спаского и Мѣзина зо всѣми посполитими людми, ижъ на сей 1705 годъ отъ дня Рождества Пр*есвя*той Б*огороди*ци починаючійся, а в пришломъ 1706 мъ, в томъ же часѣ кончитися маючій, пустилисмо висоце в Богу превелебному Г*оспод*ину отцу Никону, архимандритѣ новгородскому з братіею в помененнихъ селахъ, ихъ же маетностяхъ, Спаскомъ и Мѣзину горѣлчаніе, тютюнніе и дегтевіе шинки, в зуполное арендовое завѣдоване за сумму сто золотихъ, якую онъ, отецъ архимандритъ з братіею повиненъ при зачатю року и одобраню інтерцізи до Скарбу Войскового уйстити. Зачимъ пилно мѣти хочемъ и приказуемъ, аби нихто, такъ з козаковъ, яко и посполитыхъ людей, в помененнихъ селахъ жіючихъ, у держанемъ на поташное, шинковане горѣлку, тютюну и дегтю ему отцу архимандритѣ з братіею в томъ завѣдованю аренды не важилися чинити перешкоды. Докладаемъ однакъ тое, абы волно било кождому, якъ з козаковъ, такъ и посполитыхъ людей на крестины и на весѣля любъ викурити собѣ кадку едну и другую горѣлки, любъ где купити оное гуртомъ сто, албо пятдесятъ, квартъ горѣлки, толко би не меншъ, якая купля повинна быти любъ за вѣдомомъ отца архимандрити, любъ отъ него випосаженого на тое ч*ел*о*в*ѣка и тоею завѣдуючого арендою. А если би хто гуртомъ ста, албо пятдесятъ квартъ горѣлки купити не похотѣлъ, а схотѣлъ на меншомъ частованю перестати, теди тотъ повиненъ оное куповати в шинкахъ арендових, тилко же на такіе окказіи маетъ имъ продавана горѣлка правдивою квартою и дешевшою цѣною. А если бы онъ самъ, отецъ архимандритъ з братіею тоей аренды держати не похотѣлъ, а запродалъ бы якому посторонному особѣ, теди и тое даемъ ему на волю. Медомъ засъ, пивомъ и брагою волно всѣмъ, якъ козакомъ, такъ и посполитимъ людямъ, шинковати, отъ яковихъ шинковъ не повиненъ нихто ни у кого жадних найменшых вимагати датковъ.

Данъ в Батуринѣ, мая 30, року 1705.

Звиш менованний гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 40. – Спр. 796. – Арк. 1-2. Копія.

---

[a] Наприкінці зазначено: "Арх. Черн. Каз. Пал. 1616/2504".

№ 307

1705, вересня 15. Табір під Городлом – Універсал Івана Мазепи про дозвіл дівицькому сотникові Йосипу Шендюху відновити куплену греблю в селі Будищі, побудувати на ній млин та отримувати з нього усі прибутки, з наданням йому рибного ставка під містечком Дівицею

Пр*есв*ѣтлѣйшо*го* и де*р*жавнѣйшо*го* великого г*осуд*а*р*я, его ц*а*рского в*е*ли*ч*ества Войскъ Запорозки*х* гетма*н*, славного чина с*вя*того ап*ост*ола Андрея и Бѣлого О*р*ла кавале*р* Іванъ Мазепа.

Пану полковникови нѣжинско*му* зо всею его по*л*ковою ста*р*шиною и всему ста*р*шому и меншо*му* полку того товари*ст*ву и посполс*т*ву и всѣмъ, кому би ко*л*векъ вѣдати о то*м* на*д*лежало, ознаймуе*мъ* ти*м* унѣве*р*сало*м* наши*м*, ижъ пре*д*ложи*л* на*м* суплѣкою своею п. Есифъ Шендюх[296], сотникъ дѣвицкий, что купи*л* за власніе свои гроши в сотни своей Дѣвицкой, в селѣ Будищи, в дво*х* людей, іменно в Тищихи и у Знойка Седневско*го* на болотѣ Уздвижѣ гребе*л*ку спаленную пустую, и хотячи на мѣстцу ономъ гребелку о*д*новити и млинъ тамъ соорудити, проси*л* на тое нашего гетманско*го* позволеня, взглядо*м* мѣрочки розмѣру, якая би с того новопостроити мѣючогося млина его мѣла ити на потреби войсковіе, особливого нашего респекту, ми теди гетма*н*, давши у себе мѣстце прошенію его п. со*т*ника дѣвицкого, и респектуючи на его всегдашнюю Войску Запорозкому службу, и впре*д* до тоеи жъ его заохочаючи, яко позволили*с*мо ему на помене*н*но*мъ* купленно*м* урочищи Уздвижѣ старую запустѣлую о*т*новити, якъ на*д*лежи*т* укрѣпити, греблю и построити на ней мли*н* по*д*лугъ сили води тамо*ш*ней, такъ и мѣрочку войсковую, с того млина его быти мѣючую, ему жъ для подпоможеня господа*р*ско*го* надае*м* до ласки нашей войсково*й*, такъ тежъ по его прошенію позволяе*м* ему п. сотникови дѣвицкому другій заняти для риби ставокъ на во*л*но*й* калюжи Гниляцѣ, по*д* мѣстечко*м* Дѣвицею[297] зостаючо*й*, прето, аби нѣхто з ста*р*шини и че*р*нѣ войсковой и посполити*х* полку Нѣжинско*го* обивателей ему п. сотнику дѣвицкому, такъ в засипаню предречени*х* гребе*л*, в построенню млина, яко и в о*т*бираню з ни*х* належити*х* розмѣрови*х* и рибни*х* жадно*й* найме*н*шой не важился чинити прикрости, по*д*ступу и перепоны. Утверждаемъ повагою сего[а] унѣверсала нашего, мѣты хоче*м* и пи*л*но всѣмъ приказуемъ и по*д* винами варуе*м*.

Данъ в таборѣ нашомъ по*д* Горо*д*ло*м*, сентября 15. Року 17[0]5.

Звишеменова*н*ній гетма*н*, рукою власною[б].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 769. – Арк. 81-81 зв. Копія.

[а] Слово "сего" написано двічі.

[б] Перед підписом зазначено "на по*д*линно*м* по*д*пис тако*в*".

№ 308

1705, листопада 9. Табір під Замостям – Універсал Івана Мазепи про надання чернігівському полковникові Павлу Полуботку командування над козацьким військом, розміщеним на зиму в Белзькому воєводстві та на Холмщині

Ознаймуем, иж по указу преславного и державнейшого великого государя нашого, его царского величества, и по соизволенію королевского величества, ліокуючи мы, гетман и кавалер, рейменту нашого войско, в воеводстве Бе[л]зком и земле Хелмской на зимовіи консистенціи, остановляем над оними на местцу нашом для управленія всяких належащих порадков п. Павла Полуботка, полковника черневского, зачим мети хочем и пилно всем приказуем, абысте з оним во всяких делех военних советно зносились, всякое послушенство ему отдавали, которому далисмо моц и владзу всякую приступность не тилко легко, леч и на горле карати, а хто бы колвек з старших и менших сей воли нашой был сперечен и противен, и ему, пану полковникове чернеговскому непослушен, такого кождого, за ознайменем нам, росказуем без всякого пощаденія и поблажки належитим окривати каранем, о що все повторе пилно, пилно приказавши, их же поручаем в сохраненіе Господу Богу.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 63. – Арк. 75. Копія, має назву “1705 г., ноября 9, из лагеря под Замостьем[299]”.

1706 рік

№ 309

***1706, лютого 16. Дубно –
Універсал Івана Мазепи
із закликом до шляхти Волинського воєводства
про постачання провіанту козацькому війську***

Roku tysiąc sidmsetnego szostego, mitsiąca februarii dwudziestego szóstego dnia.

Przed urzędem i actami niniejszymi grodzkimi krzemienieckimi i przedemną, Bazylim Bieniaszewskim, namiestnikiem burgrabstwa krzemienieckiego, compareus personaliter urodzony imci pan Władysław Kamieński, dla wpisania do act niniejszych, grodzkich, krzemienieckich, extract, authentice wydany z grodu łuckiego, z wpisaniem uniwersału od jaśnie wielmożnego imć pana Mazepy, hetmana Wojsk Zaporoskich, niżej inserowany, ratione introcontentorum, per oblatam podał, tenore tali: Wypis z xiag grodzkich zamku łuckiego. Roku tysiąc sidmsetnego szostego, mitsiąca februarii szesnastego dnia, na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Antonim Niemirowskim, skarbnikiem sanockim, namiestnikiem burgrabstwa i zamku łuckiego i xiegami niniejszymi grodzkimi łuckimi, personaliter comparens urodzony imć pan Jan Berestowicz, dla zapisania do xiag niniejszych grodzkch łuckich, ten uniwersał od jaśnie wielmożnego imć pana Mazepy, hetmana Wojsk jego carskiego prześwietnego weliczestwa Zaporoskich, świętego apostoła Andrzeja i Białego Orła kawalera, z podpisem ręki onegoż, przy pięczeci przyciśnionej, do wojewodztwa Wołyńskiego na rzecz pewną wydany, per oblatam podał, o czym ten uniwersał szerzej i djstateczniej w sobie obmawia, prosząc mnie, urzędu, o przyięcie onego i do act wpisanie, ktorego ja, urząd, annuendo affectationi, do xiag przyjmując, czytałem, de tenore tali:

Jan Mazepa, hetman Wojsk jego carskiego prześwietnego weliczestwa Zaporoskich, świętego apostoła Andrzeja i Białego Orła kawaler.

Jaśnie oświeconym, jaśnie wielmożnym, wielmożnym ich mość panom senatorom, dygnitarzom, urzędnikom, officialistom, possessorom, dzirżawcom, administratorom dóbr królewskich, duchownych, dziedzicznych i wszystkim in genere, cujuscunque status et praeminentiae wojewodztwa Wołyńskiego obywatelom, moim wielce mościwym panom, przy zaleceniu braterskich chęci moich, do wiadomości donoszę, że na tych dniach zaszedł mię ordynans najjaśniejszego monarchy, jego królewskiej mości Augusta Wtorego[300], abym in hoc bellico aestu, kiedy in excisionem majestatis, praw i wolności ojczystych nieprzyjacielska potentia rabidis inhiat armis, i innemi dotychczas viscera regni, immatura dla dalszego wojsk auxiliarnych: moskiewskich, saxońskich i kozacrich konserwowania, któreby, obsistendo nieprzyjacielowi, mogli vim vi refundere et … …

ictus, wybrawszy z każdego domu, nemine excepto, w tym wojewodztwe Wołyńskim, według taryffy prowianty, mąki, a in defectu onych, żyta i kaszy in quam numerosissima copia, ordynował one tutejszemi podwodami, jedne in instanti, tej zimnej drogi do Brześcia Litewskiego, a drugie primo vere – woda. Ja więc, parjerując conformi nisu takowemu jego królewskiej mości ordynansowi, convenio tą innotescetią i amore patriae, który confidentiam et obedientiam populi do pana conglutinat, wszystkich waszmościów, moich wielce miłościwych panow, obowiązuje, abyście, pro integritate majestatis et conservatione boni publici, chcieli w tym supremo jego królewskiej mości mandato consentire, tak dalece, żebyin praefixo tempore te prowianty mogły bydż złożone, do BrzyściaLitewskiego[301] zwiezione; co, by tem snadniej effectuaretur, chciejcie waszeć, moi wielce mościwi panowie, tu, do mnie, do Dubna, taryffy przysyłać, z jakichbym sie in quantitate tych prowiantów mógł miarkować. Ja zaś, chcąc waszmościom, moim wielce mościwym panom, tanta alleviare onera i onych do prędszego victualium wystarczenia facilitować, z całym wojskiem moim ustompię do Litwy z wojewodztwa Wołyńskiego. Nie wątpię tedy bynajmniej, że waszmośc, moi mości panowie, jako od początku panowania najjaśniejszego króla jego mości Augusta, pro tuitione majestatu jego, praw i wolności polskich, incorrupta fide et fervido zelo, nie tylko fortuny, lecz, co jest carius, życie i zdrowie swoje, in tot discrimina rerum, azardujecie, tak i teraz, ex debito et innato ku dobru pospolitemu ardore et amore, łatwo to exequi zechcecie, co mi jest od jego królewskiej mości injunctum, zważywszy i uważywszy to altissimo suo judicio, że te wszystkie auxiljarne wojska, in spe rebelli in meditullio Rzeczy Pospolitej zostając, samychże waszmościów, moich wielce miłościwych panów, salvos penates et cara pignora, od tak hardego nieprzyiaciela, sociatis bronią armis. Ufundujecie weszeć, moi wielce mościwi panowie, hoc suo actu in regni pectore monumentum gratitudinis, kiedy, in tanto turbidine fluctuantem majestatis jego królewskiej mości integritatem fulcire zechcecie; do czego waszeciów, moich wielce mościwych panów, generoso stimuluję calcari, a dla lepszej wiary, wagi i interessu publicznego, ten uniwersał, ręką moją podpisany i pieczęcią wojskową ztwierdzony, po grodach wojewodztwa Wołyńskiego publikować zlecam i zalecam.

Dat w Dubnie, februarii die decima quinta, anno millesimo septingentesimo sexto.

Jan Mazepa, hetman i kawaler, ręcą własną[a].

Który uniwersał, per oblatam podany, za podaniem i prożbą jego mości podawającego, do xiag niniejszych, grodzkich, łuckich jest inserowany. Z których xiag i ten wypis, pod pieczęcią grodzką łucką jest wydany. Pisany w zamku łuckim. U tej oblaty extractu przy pieczenci grodzkiej, correcta regentowska w te słowa: Wawrzyniec Stanisław Pepłowski, sędzia ziemski podolski, podstarości grodzki łucki m. P. Locus sigilli capitanealis. A tak ta oblata extractu, za podaniem i prożbą wyszrzeczonego offerenta, a za moim urztdowym przyjęciem, jest do xiag grodzkich krzemienieckich ingrossowana.

Наприкінці зазначено: Книга гродская, кременецкая, записовая и поточная, № 1616, годъ 1706-1707; листъ 432 на оборотѣ.

Опубліковано: Архив ЮЗР. – Ч. 3. – Т. 2. – С. 686-688. – № CCLVII.

---

[a] Перед підписом зазначено: “U tego uniwersału podpis ręki w te słowa:”.

Переклад

Іван Мазепа, гетьман Військ його царської пресвітлої величності Запорозьких, святого апостола Андрія і Білого Орла кавалер.

Найсвітлішим, ясновельможним, вельможним, їх милостям панам сенаторам, дигнітаріям, урядникам, офіціалам, посесорам, державцям, адміністраторам добр королівських, церковних, дідичних і всім загалом будь-якого стану та преміненції воєводства Волинського обивателям, моїм вельми ласкавим панам, передаючи братерські мої вітання, повідомляю, що цими днями прибув до мене ордонанс найяснішого монарха, його королівської милості Августа II, аби в цьому військовому розпалі, коли ворожа люта сила нищить збройно гідність, права і вольності Вітчизни та інші робить насильства, цієї пори, яка є важкою і для подальшого збереження допоміжних військ: московських, саксонських і козацьких, які могли б відновивши сили, стати на шляху ворога і [нанести йому] удар, зібрали з кожного дому, не минаючи нікого в цьому воєводстві Волинському, належний провіантний податок, борошно, а в нестачі такого жито і кашу, і, як в цей час найбільше багатство, аби терміново відправили їх тутешніми підводами цією зимовою дорогою, а решту на початку весни – водою. Отже, я, зважаючи на те наскільки відповідає це оголошення такому його королівської милості ордонансові і любові до Вітчизни, яке довірливий і слухняний народ до пана прихилить, всіх ваших милостей, моїх вельми милостивих панів, зобов'язую для відновлення суспільного маєстату і добра, а також за погодженням з тим найповажнішим його королівської милості дозволом, щоб у ближчі часи той провіант мали підготувати та відвезти до Берестя Литовського; щоб те краще закінчилося, зваживши, мусите, мої вельми милостиві панове, ви до мене, до Дубна, податки надіслати, з яких би же кількість тих провіантів міг розрахувати. Я також, бажаючи вашим милостям, моїм вельми милостивим панам полегшити тягар та сприяти швидшому забезпеченню і постачанню провінтом, з цілим військом моїм відступлю з воєводства Волинського до Литви. Ваші милості, мої милостиві панове, які від початку панування найяснішого короля Августа, на захист його маєстату, прав і вольностей польських, непорушною вірністю і запалом стаєте, і не тільки щастям, але й, що є найдорожчим, життям і своїм здоров'ям за цього неспокійного правління ризикуєте, так зараз із належним і природним для добра посполитого запалом і прихильністю краще робити бажаєте, не сумнівайтеся відносно того що ми є призначеними від його королівської милості, зважте та візьміть до уваги найпильніше і розважливіше те, що ті всі допоміжні війська з огляду на повстання всередині Речі Посполитої залишаються для самих же ваших милостей, моїх вельми ласкавих панів, а озброєна суспільством армія є запорукою рятунку домів і людей від такого тяжкого ворога. Глибоко зважте, мої вельми милостиві панове, цей свій вчинок, керуючись серцем [та] вдячною пам'яттю, коли в настільки неясному збуренні маєстат його королівської милості чесно підтримати побажаєте, до чого ваших милостей, моїх вельми милостивих панів, шляхту заохочуєм і надихаєм, а для кращої віри, ваги та суспільного інтересу цей універсал, підписаний моєю рукою і стверджений військовою печаткою, по містах воєводства Волинського опублікувати доручив і доручаю.

Виданий в Дубно, лютого, дня шістнадцятого, року тисяча сімсот шостого.

Іван Мазепа, гетьман і кавалер, рука власна[a].

№ 310

1706, червня 22. Батурин – Універсал Івана Мазепи про взяття під гетьманську протекцію жителя Салтикової Дівиці Григорія Кубраковського

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іванъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ, кождому кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, а особливе пану полковникови наказному нѣжинскому з старшиною полковою, сотниковѣ Дѣвицѣ Салтиковой, атаманови городовому с товариствомъ и войтовѣ тамошному зо всѣми посполитими людми, иж п: Григорий Евстафиевичъ, прозвискомъ Кубраковской, жителъ Салтиковой Дѣвицѣ, чрез килка на десят лѣтъ живучи в царствующемъ градѣ Москвѣ, заехавши туда по указу нашомъ, а теперъ возвратившися з Москви ку домовѣ своему на мешканіе, ку Дѣвицѣ, суплѣковал до нас, просячи себѣ нашего респекту и оборони, теди ми, мѣючи на его Григорія для слушних причин наш респект, беремо его Григорія в нашу гетманскую оборону, приказавши видати ему сей наш унѣверсалъ, чрез который уволняемъ его Григорія, такъ от военних войскових походов, яко и от посполитих тяглих людей повинностей и иних всяких належитостей, позволяючи ему спокойне жити, не узнаючи жадних ни од кого долегливостей и наприкрення, вѣдая теди о таковой волѣ нашой, аби якъ панъ полковникъ нѣжинский з старшиною полковою, такъ сотникъ Дѣвицѣ Салтиковой з своими урядниками и нѣхто инший з войскових и посполитих тамошних дѣвицких людей не смѣлъ и не важился ему п. Григорію в спокойномъ его мешканню чинити найменшую долегливост и обтяженіе, пилно приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, іюня 22. Року 1706.

Звишменованій гетман, рукою власною[б].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 769. – Арк. 46. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено: "В того універсала підпис руки такими словами".

[б] Перед підписом зазначено "А в подленомъ тако подписанно", після підпису у колі написано "М. П.".

№ 311

1706, липня 23. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Лубенського Мгарського монастиря на села Лозовок і Будища та про надання рибних озер

Пресвѣтлѣйшого и де*р*жавнѣйшого великого г*о*суд*а*ря его ц*а*рского в*е*л*и*ч*е*ства Войскъ Запорозскихъ гетманъ и славного чину с*вя*того ап*о*ст*о*ла Андрея и Бѣлого О*р*ла кавалеръ Іоаннъ Мазеппа.

П*а*ну по*л*ковниковѣ переясловскому, ста*р*шинѣ по*л*ковой, п. сотниковѣ моше*н*скому з тамошнимъ урядомъ и кождому, кому бы ко*л*векъ о то*мъ* вѣдати належало, симъ унѣве*р*салнымъ писаніемъ н*а*шимъ ознай*м*уе*мъ*, и*ж* яко в прошломъ 1705 году надали*с*мо и унѣве*р*саломъ н*а*шимъ потве*р*дили м*о*н*а*с*ти*реви Мгарскому села Русяновичевскіе, прозиваеміи Лозовокъ и Будища, на то*й* сторонѣ Днепра в полку Перея*с*ловскомъ в сотнѣ Моше*н*ской на*й*дуючіеся, зо всѣми угодіями до онихъ належащими, опро*ч* ловлъ рибнихъ, такъ тепе*р* и ловлѣ оніе рибніи небо*ж*чиковскіе Русяновскіе жъ, дванад*ця*т озе*р* уступних днѣпрови*х*, то*й* же с*вя*той обытели Мга*р*ско*й* къ вишъ помянути*мъ* села*мъ* приворочаемъ, позволяючи обытели оной превелебному в Б*о*гу г*о*с*по*д*и*ну о*т*цу игумену на*с*тоящому и впре*д* будучи*мъ* по немъ сукце*с*оромъ з братіею, якъ селами тими, такъ и озерами оними владѣти и всякими з нихъ приходячіе кори*с*ти о*т*бирати и пожи*т*ковати, вѣдаючи теды о сей виразно*й* во*л*ѣ н*а*шой, такъ са*мъ* п*а*нъ полковникъ переясловски*й*, яко и кожди*й* з ста*р*шини и че*р*нѣ и всѣхъ о*б*ще по*л*чанъ тамошнихъ, особливе п. сотникъ моше*н*скій, абы не важи*л*ся имъ зако*н*никомъ мга*р*ски*мъ* в завѣдова*н*ню ти*х* озе*р* и ловле*н*ню рибы в оны*х* найме*н*шой кривди, перепони и трудности чинити, пилно грозимъ, срокго варуе*мъ* и рей*м*е*н*та*р*ско приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, 23 іюля, 1706 году.

Звишъменова*н*ній гетманъ и кавале*р*, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. – Спр. 127. – Арк. 1 д – 1 д зв. Копія, має назву “Унѣве*р*салъ гетмана Івана Мазепи, нада*н*ній на села Лозовокъ и Будище, на той сторонѣ Днѣпра, и на дванад*ця*т озѣръ рибнихъ”.

Там само. – Арк. 241 зв. Копія з датою 23 червня 1706 року.

[a] Наприкінці у колі зазначено “мѣсто печаты рейме*н*та*р*ской”.

№ 312

1706, жовтня 15. Київ-Печерський – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Києво-Печерської Лаври на Ленкевичівські та Підгорські грунти, на село Рубежівку та на слободу Михайлівку

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшего великого г*о*су*д*а*р*я, его царского величества Войскъ Запоро*ж*скихъ гетма*н* и славного чина святаго апостола Андрея кавалѣръ, [Бѣлого] Орла кавалѣръ Іва*н* Мазепа.

Всемъ вобецъ и кождому зосо*б*на, кому бы колвекъ тепе*р* и в потомные часы з власти *д*уховно*й* и ми*р*ской о томъ вѣдати належало, а особливо пану полковникове кіевск*ому* [з] ста*р*шиною полковою, тамъ же пану войту кіе*в*ск*ому* со все*м* маестрато*м* си*м* униве*р*салны*м* писаніе*м* н*а*ши*м* ознаймуемъ, и*ж* презе*н*това*л* на*м* ясно в Б*о*гу превеле*б*ный его м*и*л*о*сть г*осподи*нъ от*е*цъ Іоаса*ф* Кроко*в*скій, а*р*химан*д*ритъ святые Пече*р*скіе Лавры з братіею екстрактъ з книгъ миских ратуша кіевского, запис вечи*с*то[й] купли до*б*ръ Ленкевичевы*х* и По*д*го*р*ски*х*, по сей стороны Днепра знайдуючи*х*ся, до обители и*х* свято[й] належачи*х*, а именно села Рубежовки и слоботки, прозываемой Михаловки, положеніе*м* на*д* речкою обрѣтаючи[х]ся, активованого по*д* ча*с* рочко*в* судовы*х* гро*д*цки*х*, року и дня в то*м* же экстракти спецификованного, *от*правованы*х*, а просилъ н*а*шего ге*т*ма*н*ского на тые добра срокойне*й*шого оны*х* в потомные часы владенія униве*р*салного по*д*тве*р*жденія, мы прето гетма*н*, і во все*м* миючи особливую н*а*шу ко святои чюдо*т*во*р*но*й* обители Кіево Пече*р*ской, яко ко пе*р*вѣйшей и знамени*т*шей в манархи[и] всеросійской Лавры инклинацію о которой добръ целости и ненарушеной твердости всегда о*т* початку панова*н*я нашего печаловитое имѣемъ старан*е*, казали*с*мо по прошенію его м*и*л*о*сти выдати и*с* канцеляріе войсковой сей н*а*шъ униве*р*салъ, которого повагою яко, стверждае*м* пре*д*реченное село Рубежевку и слобо*д*ку, именуемую Михало*в*ку, векуистую, Лавры святой Кіевской Пече*р*ской по*с*сесыю, даючи зуполною моцъ і владу, ясно [в] Б*о*гу превеле*б*ному г*осподи*ну его м*и*л*о*сти о*т*цу Іоасафу Кроковскому, тоеж святой Лавры а*р*химан*д*ри*ту* и всей [в]о Хри*с*те братіе теми до*б*ра*ми*, якъ хотя диспоновати, владети, о*т* людей то оних послуше*н*ство и повинности по*д*да*н*скіе о*т*бирати, та*к* варуе*м* пилно, сурово грози*м* и приказуе*м*, абы п*а*н полковникъ кіевскій [з] ста*р*шиною полковою, такъ же па*н* войтъ кіевскій з майстрато*м* и нихто згола з начальны*х* и по*д*начальны*х* стану *д*уховного и сви*т*ского осо*б* не важилися до ты*х* добръ інтересоватися, притенсій, яко и вступу до оны*х*, яко вечисто купленого обители святой достави*т*ся, миты, люде*м* тамошнимъ кри*в*ды и долегливости наносити и жадной перешкоды и владенію оными ясно в Богу превеле*б*ному его м*и*л*о*сти о*т*цу архиман*д*рите теперешне*м*, сукцесоро*м* по не*м* мѣючи*м* быти, все[й] [в]о Хр*и*сте братіи не смел наносити, люде за*с* такъ в селѣ в Рубежевце, яко и в слободце Михайловцы мешканія свои меючи[е], повинны будутъ во всемъ обители свято Печерской по*д*да*н*ство

*от*правля*т* и во всяки*х* нужда*х* свои*х* до той *же* обители рекурсъ миты, такая наша воля, у семъ уневе*р*салѣ выраженная, абы тепе*р* и в пото*м*ные часы в належитои твердости и ни в чемъ, не в чемъ ненаруше*н*ной целости заступала, повторе и подесяте пи*л*но приказуемъ, варуемъ и грози*м* си*м* же н*а*шимъ уневе*р*сало*м*, который с по*д*писомъ руки н*а*шой власной ге*т*ма*н*ской и притиснѣнемъ печати войсковой закрепляе*м*.

Выда*н* ис канцеляріе войсковой, в Кіеве Пече*р*ско*м*, октоврія 15, року 1706. Звышъ минова*н*ный гетма*н*, рукою вла*с*ною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – Спр. 217. – Арк. 293-295. Копія, має назву "Копія уневе*р*салу гетма*н*ского, данная на добра, купленые Ленкевечевскіе и Подго*р*скіе, то есть на село Рубежевку и слоботку Михаловку, в року 1706, октоврія 15".

№ 313

1706, жовтня 15. Київ-Печерський – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Києво-Печерської Лаври на Будецькі, Берковецькі, Летинські та Сирецькі землі

Пресвѣтлѣйшаго і державнѣйшего великого г*о*су*д*а*р*я, его ц*а*рского величества Войска Запоро*ж*ско*го* гетма*н*, славного чина святаго ап*ос*тола А*н*дрѣя і Бѣлого Орла кавале*р* Іоанъ Мазепа.

Всимъ вобецъ и кождому засобна, а іменови*те* пану по*л*ковниковѣ киевскому, ста*р*шине по*л*ковой, п: войту киевско*му* з майстрато*м* і всякой ко*н*диціи і го*д*ности людемъ з власти *ду*ховной і ми*р*ской, кому бы колве*к* тепе*р* и у пото*м*ные часы о томъ вѣдати належи*т*, си*м* н*а*ши*м* уневе*р*салны*м* писаніе*м* ознаймуемъ, ижъ презентова*л* на*м* ясно в Бозе превеле*б*ный г*осподи*нъ, его ми*л*ос*т*ъ, от*е*цъ Іоаса*ф* Кроковскій, архимандритъ святые великіе чюдо*т*во*р*ные Лавры Кіево Пече*р*скіе з братіею святобливою ле[к]гацію блаже*н*ные и вечно достойные памяти благороднаго князя Галицкого, Кіе*в*ского, Владиме*р*ского, Луцкого и іны*х* руски*х* земель обладателя Рамана[302] и жены его благочестивой княгини Анастасіи данною[303] на добра обители и*х* святой служаще*й*, а имянно на землю Будецкую, Би*р*ко*в*скую, Лети*н*скую и Сырецкую з людми и со всеми ты*х* землею нале[жа]чими добрами и угодіеми и проси*л* насъ, гетмана, абы тоя побожная ле[к]гацыя для лепше*й* пото*м*ныя часы крепости наши*м* была стве*р*жена уневе*р*сало*м*. Мы прето ге*т*ма*н* и кавале*р*, яко жадной по нада*н*ния нашего прилѣжное всегда о ро*з*ширеніе хвали Божій и благолѣпіе це*р*кве*й* имѣемъ попечение, такъже аби до*б*ра и стари*н*ные наданя обители святы*х*, а особливо Кіево Пече*р*ско*й* Лавры при непо*д*вижимой и ни в че*м* ненарушенно*й* тве*р*дости и целости своей зоставили, пилного придае*м* стараніе, такъ и сему слушно*му*

---

[a] Наприкінці зазначено: "у подлинной крепости печа*т* одна", "с оной крѣпости о*т* записки пошли*н* шесть алты*н*, четыре денги взято, приня*л*ъ Василей Митрофано*в*".

ясно [в] Богу превелебному г*оспод*ину, его м*илост*и от*ца* архимандрита кіево печерского з братіею прошенію давши у себѣ месце, казали*с* мы выдати и*с* ка*н*целяріи войсковой сей н*а*шъ уневерсалъ, которымъ, яко стверждаемъ помянутую святобливою ле[к]гацію благоверного князя, такъ позволяе*м* ясно [в] Богу превелебному, его м*илост*и от*цу* архимандриту з братіею и по не*м* будучимъ архима*н*дрито*м* вираже*н*ными у оной земля*м* и людми, на те*х* земля*х* оседлыми, такъ же млинами, гру*н*тами и всяки*ми* до ты*х* добръ здавна и тепе*р* належачими угодіями владѣти, а [з] люде[й] послушенство и пови*н*ности по*д*да*н*скіе *от*бирати, з млино*в* розмеровые пожитки и всякіе с те*х* добръ приходячіе корысти общей обители святой Кіево Печерской и по*л*зы употребляти. Зачи*м* пилно приказуе*м*, упоминае*м* и жестоко грози*м* и сурово варуе*м*, абы па*н* полковникъ кіевскій з старшиною полковою, такъ те*ж* па*н* войтъ кіевскій зо всемъ моестрато*м* и нихто инше з старши*х* и менши*х* власти д*у*ховной и свицки*х* осо*б* в тихомирномъ и безперешкодно*м* те*х* добръ заживаню и во о[т]бираніи з оны*х* всяки*х* пожитко*в*, ему ясно [в] Богу превелебному, от*цу* архимандриту кіево печерскому, сукцессоромъ его и все*й* [в]о Хр*и*сте братіи тои святой Лавры Печерской жадного наиме*н*шого не сми*л* и згола не важилъся бы чинити пренагабаня[а] кривдъ и долегливостей до людей, на ты*х* земля*х* оседлость меючи*х*, интересоватися, якимъ колвекъ способо*м* оны*х* утесняти и обижати, люди за*съ*, мѣючи поселеніе на ты*х* земля*х* пови*н*ны будутъ чини*т* за досы*т* своей по*д*данной должности и никого и*н*шего слухати и во всяки*х* свои*х* потребахъ и ну*жд*а*х*, кромѣ самого ясно в Богу превелебного его милости г*оспод*ина *от*ца архимандриты кіевопечерского, такая н*а*ша воля в сему уневерсали выраже*н*ная, абы пото*м* и в потомные часы при своей моци, обсерваціи и повазіи зоставала и ни в чи*м* ни о*т* кого не нарушена и нимало повреждена не была. Повторе, подесяте и постокра*т*не симъ наши*м* уневерсало*м* пилне приказуемъ, упоминае*м* и жестоко грозимъ, на которо*м* для лепше*й* певности и твердости при по*д*писи власно*й* н*а*шей гетма*н*ской руки и печа*т* н*а*шу войсковую звыкло приложити.

Данъ в канцеляріи войсковой, в Кіево Печерскомъ, октоврія 15. Року 1706.
Звышъ менова*н*ный ге*т*ма*н*, рукою власною[б].

Нижче написано: У тоей крепости печа*т* одна. С оной крѣпости о*т* записки пошли*н* шестна*т*цать алты*н* четыре де*н*ги взято, приня*л* Василей Митрофано*в*.

ІР НБУВ – Ф. 160. – КДА. – Спр. ІІ 217. – Арк. 290 зв. – 292 зв. Копія, має назву "Копия уневерсалу ге*т*ма*н*ского, виданное на землю Забудецкую и Сирецкую, Бирковскую, Мытицкую, в року 1706, октября 15 дня".

[а] У тексті написано "вренагабаня".
[б] Перед підписом зазначено "у подлинной пишетъ".

№ 314

1706, жовтня 15. Київ – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав канівського дозорці Петра Гриневича на куплені ним грунти в селі В'юнищах

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого государя, его царского величества Войскъ Запорожскихъ гетманъ славного чина святого апостола Андрея и Бѣлого Орла кавалѣръ Іоаннъ Мазепа.

Пану полковникови переясловскому, старшинѣ полковой, сотником, атамании курѣнной и всему старшому и меншому товариству, войтам, бурмистрамъ, мѣщанамъ и всѣмъ посполитим того полку людямъ и кождому, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, сымъ унѣверсалнымъ писаніемъ нашимъ ознаймуемъ. Ижъ презентовалъ намъ гетманови панъ Петро Гриневичъ, дозорца добръ наших каневскихъ, купчий записъ от майстрату переясловского на покуплене кгрунтовъ в селѣ Вюнищахъ, в уезде Переясловском же будучомъ, лежачихъ, в томъ записѣ купчомъ именованыхъ, и просылъ на оный потвержателного унѣверсалу нашего. Мы теды гетманъ, давши тому его пана Гриневича прошенію, якъ слушному, у себе мѣстце, велѣлисмо з канцеляріи войсковой выдати сей нашъ унѣверсалъ, которимъ яко тотъ купчий записъ стверждаемъ, такъ и позволяемъ подлугъ оного тими покуплении кгрунтами владѣти и пожитковати. Вѣдаючи прето о сей волѣ нашой, кождий з старшини и чернѣ, абы не смѣлъ и не важился ему пану Гриневичу в владѣню оными кгрунтами найменшой чинити перешкоды, пилно мѣти хочем и грозно приказуемъ.

Данъ в Кіевѣ, октоврія 15. Року 1706.

Звишъ менованний гетман и кавалер, рукою власною.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 272. – Арк. 31. Оригінал. Печатка військова.

№ 315

1706, жовтня 17. Київ – Універсал Івана Мазепи про звільнення Київського Микільського Пустинного монастиря від орендної плати за горілчані шинки в монастирських селах Дівички і Ковалин

Пресвѣтлѣйшого і державнѣйшого великого государя, его царского величества Войскъ Запорожскихъ гетман, славного чина святого апостола Андрея і Бѣлого Орла кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Пану полковникови переяславскому, сотникови полковому, атаманови городовому и войтови тамошнему зо всѣми майстратовыми и кождому, кому

колвекъ о томъ вѣдати належитъ, симъ нашимъ унѣверсалнымъ писанъемъ ознаймуемъ, ижъ мы гетманъ, мѣючи особливыи нашъ респектъ на святую обитель м*он*астира Николского Пустынного, уволняемъ села, именно Дѣвички и Ковалѣнъ, до помянутого м*он*астыра С*вя*то Николск*ого* Пустынно Киевского належачіе, о*т* оплачуванъя раты аре*н*довой. Зачимъ, абы такъ самъ панъ полковникъ, яко и всѣ урядовые полку Переяс*л*овского, вѣдаючи о таковой нашо*й* волѣ, не смѣли и не важилися, въ де*р*жаню тоеи аренды чинити перешкоды и доправлятися ратно и за оные села сумм*и*, которы*и* позволилис*м*о помененному м*он*астиревѣ, яко хотя ку своему по*жит*кови общому диспонов*ати*, пилно мѣти хочемъ, и повагою сего н*а*шого унѣверсалу приказуемъ.

Данъ в Киевѣ, октовр*ия* 17, року 1706.

Звышъ менованы*й* ге*т*ма*н* и кавале*р*, рукою власною[a].

IР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – II 219. – Арк. 96, 93 зв. Копія, має назву "унѣверсалъ ясне велможн*ого* п. гетмана, даный на Дѣвички и Ковали*н*, уволняючи о*т* даванъя раты горѣлчаной до полку Переясловск*ого*, року 1706, октов*р*: 17 дня в Киеви дата".

№ 316

1706, жовтня 20. Київ – Універсал Івана Мазепи про підпорядкування київського цеху музик міській владі Києва

Пресвѣтлѣйшого и де*р*жавнѣйшого великого г*о*су*д*аря его ц*а*рского в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запорозкого гетманъ и славного чина с*вя*того ап*о*ст*о*ла Андрея кавалеръ Иоаннъ Мазепа.

П*а*ну полковникови Войска его жъ ц*а*рского пр*е*свѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Запорожского кіевскому зо всею ста*р*шиною полковою, п*а*ну сотникови кіевскому и всему ста*р*шому и меншому в том полку товариству и кождому, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, сымъ унѣверсалны*мъ* писаніемъ нашимъ ознаймуемъ тое. Поневажъ здавну цехъ музикъ игра*л*ной по*д* властю пп: майстратовыхъ кіевскихъ найдовался, во всемъ ихъ слушалъ и всякіи обиклии подачки до ратуша уйщалъ, а тепе*р* лѣтъ тому по*д* десятокъ, з по*д* власти ихъ ухилившися, пригорнулися, чили по*д*далися самово*л*не, по*д* власть войсковую, в завѣдоване пп. сотника и атамана тамошнихъ, найбарзѣй для того жебы належны*х* до ратуша не уищати повинностей и для немѣрного о*т*играня весе*л*я, албо крестинъ, взятку, яки*х* пере*д* тимъ не бывало. Теды ми по прежнему тотъ музицки*й* цехъ въ владѣніе имъ пп. майстратови*мъ* приворочаемъ и позволяемъ имъ имѣти всѣхъ музикъ в своемъ завѣдованю, и постерѣгати на*д* людми о*т* весе*л*ювъ и крестинъ, жебы лишнихъ избыточни*х* не вимагано датковъ, но по давнему обикновенію, смотря по люд*ях*, платежъ брали. Вѣдаючи теды о сей виразной волѣ нашой з ста*р*шини и чернѣ, особливе п*а*нъ по*л*ковни*к* кіевски*й* з ста*р*шиною своею и пп. сотникъ и атаманъ тамошный, абы

[a] Наприкінці у колі написано "мѣстце печати войсковой".

не смѣли и не важилися имъ пп. майстратовимъ в завѣдованю и владѣню тимъ цехомъ и замишляню музиками найменшое перешкоды и перепоны затѣвати, пилно варуемъ и грозно упоминаемъ.

Данъ в Кіевѣ, октоврія 20. Року 1706.

Звишъ менованний гетман и кавалер, рукою власною.

На звороті пізніше приписано: унѣверъсалъ на музики. Року 1704.

ЦДІАК України. – Ф. 220. – Оп. 1. – Спр. 237. Оригінал. Печатка військова.

№ 317

1706, листопада 6. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав міста Почепа на село Старий Почеп

Его царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорожскаго гетманъ и славнаго чина святаго апостола Андрея кавалѣръ Іоанъ Мазепа.

Пану полковниковѣ на сей часъ наказному, а впредъ совершенному стародубовскому, старшинѣ полковои, сотникамъ, атаманамъ и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдать належитъ, а особливе пану Андрею Лизогубу, ознаймуемъ, ижъ респектуючи мы на уставычные презъ наезди и переезди началних и рядовыхъ ратнихъ великороссиіскихъ его царскаго пресвѣтлаго величества, яко и нашего реименту войсковых людей, тяжести и несносные долегливости городу Почепу дѣючіеся, а згола нѣоткулъ ратушовѣ онаго потягати помочи и поратовання, бо якіе до него належали села тие всѣ за власти славнои памяти небожчика пана Миклашевского, полковника стародубовского, одошли за державцовъ, навѣть лѣдво неосталное село, зовемое Старш Почепъ, [з] дани [и] станціямы за[а] уставичною его прозбою зятеви его пану Андрею Лизогубу досталисъ в завладовинне, чрезъ що тамошние обыватели почеповскіе умалилисьо и досталного пришли знищеня, приворочаемъ, по прежнему до ратуша почеповскаго реченное село Старш Почепъ стверждаемъ, позволяючи съ него всякіе послушенства и повиности отбирати, зичачи рементарско, аби почеповскіе жители на своихъ одержалисъ осѣдлостяхъ и свои недостатки привели до полности, а универсалъ от насъ пред симъ данный пану Андрѣю Лизогубу моцю сего нашего универсалу за симъ касуемъ и анигулюемъ, приказуючи абы онъ панъ Лизогубъ села того Старого Почепа, без жадно[й] спреки уступивши, всѣ свои набытки господарские зъ него спродалъ, вѣдаючи прето о такои воли нашеи, абы нихто з старших и менших до помянутаго села жаднихъ способъ не належалъ и не интересовался, пилно варуемъ.

Данъ въ Батуринѣ, ноеврія 6 дня, року 17[0]6.

Вышеименованнѣй гетманъ и кавалеръ, рукою власною[б].

[а] В тексті написано "и".

[б] Перед підписом зазначено "въ подлинномъ подписъ", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

Наприкінці зазначено: Таковъ подлиннѣи унѣверсалъ къ от[a] великаго его высокородного коллежскому совѣтнику Григорию Николаевичу, господину Теплову, мною принятъ, а на сеи точнои копии подписуюсъ, июня 15 дня 1757 году, управитель почеповский Павелъ Лобысевичъ.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 64339. – Арк. 6 зв.-7. Копія.

№ 318

1706, листопада 7. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав на маєтності вдові генерального обозного Василя Дуніна-Борковського Марії та її синам Михайлові і Андрію

Пресвѣтлѣйшого и де*р*жавнѣйшого великого г*осуда*ря, его ц*а*рского в*е*л*и*ч*е*ства Войскъ Запоро*ж*ских гетманъ и славного чина с*вя*таго ап*о*ст*о*ла Андрея и Бѣлого Орла кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Всѣй старшинѣ и чернѣ Войска его ц*а*рского пресвѣтлого величества Запорожского, а меновите его ц*а*рского пресвѣтлого величества Запорожского *ж* полко*в*никовѣ чернѣговскому п*а*ну Павлу Полуботкови и сукцессорамъ его и старшинѣ полковой, сотникомъ, особливе белоускому, стуленскому, городницкому, понорницкому и се*д*невскому, атаманомъ и войтамъ ты*х* сотенъ з всѣми обивателми и всѣ *ж* обще, кому бы колвекъ теперъ и в потомніе часи з войсковихъ и посполити*х* полку Чернѣговского обивателей, такъже з власти д*у*ховной, о томъ вѣдати належало, симъ унѣверсалнымъ писаніемъ нашимъ ознаймуемъ. Ижъ мы, гетманъ и кавалеръ, поглядаючи на значніе радѣтелніе и вѣрніе его ц*а*рскому пресвѣтлому величеству в Войску Запорожскомъ роненіе заслуги небожчика славной памяти п*а*на Василіа Дунѣна Борковского, обозного Войска его ц*а*рского пресвѣтлого величества Запорожского енералного, которій, якъ з молоди*х* своихъ лѣтъ, такъ барзѣй найнаменити*х* урядахъ, первей полковнитства чернѣговского, а потомъ обозництва войскового енералного, на которомъ и живо*т* свой скончилъ, и его жъ ц*а*рского величества наяснѣйшому маестатови вѣрно зичливе и к намъ гетманови ни в чомъ не шедливе в услугахъ своихъ войсковихъ оказова*л*ся, працовите и о*т*важне оніи справуючи, малжонку его, во вдовствѣ позосталую, п*а*нею Марію Василіевую Борковскую с потомками панами Михайломъ и Андреемъ Дунѣнами Борковскими в незабвенномъ особливомъ нашомъ респектѣ содержимъ; а мѣючи надѣю, что тіе потомкове, послѣдуючи стопами небожчика славно*й* памяти родича своего, и сами, достигши сове*р*шенного возраства и дозрѣлого ума, похотя*т* и будутъ в Войску Запорожскомъ служити, для всѣхъ тихъ причинъ заховуемъ в ненарушной цѣлости теперъ и в потомніе часи при оной же овдовѣлой п*а*неи Маріи Василіевой Борковской, обознои енералнои, и при потомка*х* еи пана*х*

[a] Так у тексті.

Михайлу и Андрею Дунѣнахъ Борковских позосталіе небожчиковскіе добра, высоцеповажними монаршими грамотами, такъже антецессоровъ наших, прежде бывшихъ валечнихъ гетмановъ, и нашими гетманскими *ж* унѣверсалами и інними правними мунѣментами ствержденніе, такъ за значніе его і вѣ*р*ніе в Войску Запорожскомъ услуги, наданніе, яко купленіе и займаніе працею и стараніемъ его небожчиковскимъ, положенем в рожних полку Чернѣговского найдуючихся сотнях, якіе в семъ же унѣверсалѣ именно спецификую*т*ся такъ: близко города Чернѣгова село Бобровица з Яцевомъ, з фолварками и займищами, и сѣножатми чотирма, меновите: Плоское, за Прурвою, за Жердкою и в Катерининому Рогу, и с всякими угодіами, до Бобровици и до Яцева належачими. В сотнѣ Белоуской село Брусиловъ з Перекопомъ и з тамошними сѣножатми, з перевозомъ на рецѣ Сновѣ, з становъ полову рибного, з озерами, з займищами луговими, з полемъ, пахотнимъ и з всякими угодіями; в сотнѣ Стуленской: село Борковка з сѣножатми, з полемъ и займищами и всякими угодіями, где и дво*р* пос*т*роенній найдуется; село Лиственъ з дворами, з поле*м*, з сѣножатми, з лѣсами, з пущею занятою, з бортнимъ деревомъ до того села належачими и вшелякими угодіями. В сотнѣ Городницкой при дворѣ Лиственскомъ на рѣчць Рудцѣ часть войсковая, наданная в млинѣ Рамшиномъ, в которомъ два каменѣ и ступи. Еще вижей на той же рѣчцѣ, власнимъ коштомъ и працею уфундованная, гребля засипанная, на якой два каменѣ и ступи и при томъ сѣножать найдуется. В сотнѣ Понорницкой[a]: село Тупичевъ з полями, з дворомъ Шийковичимъ купленимъ, и з всякими угодіями; ру*д*ня з слободкою, з млиномъ о двохъ камеснях, з ступами, власнимъ коштомъ з фундаменту построенимъ на рецѣ Смячи и сѣножаткою на болотѣ. Млинъ на тойже Смячи, нижей руднѣ, власнимъ коштомъ з фундаменту построе*н*ній, з двома каменями и ступами. Еще нижей, на тойже рецѣ Смячи, в млинѣ Лопатинскомъ, часть войсковая нада*н*ная, в которомъ два каменѣ и ступи. В сотнѣ Понорницкой: село Ховми з всѣми угодіями, з полемъ, сѣножа*т*ми, о*т*чиною, тамъже и дворъ купленній, и построеній з виницею, и слободка, прозиваемая Камка. Млинъ на рецѣ Убедѣ, прозиваемій Рудня, власнимъ коштомъ з фундаменту построеный, в которомъ два каменѣ и ступи. Гребля на рецѣ Кистрѣ[304], власнимъ коштомъ з фундаменту засипанная, на якой два каменѣ и ступи, в селѣ Авдѣевцѣ; дворъ власній з будинкови*м*ъ строеніемъ, з полями и сѣножатми купленими. На рецѣ Сновѣ, на греблѣ Седневской, осѣмъ каменей купленнихъ, а два каменѣ за фундушомъ нашим, коштомъ власнимъ новофундованніе, при яких млинахъ купленіе сѣножати, гаи, которіе з полемъ пахотнимъ знайдуются. Млинъ по*д* Чернѣгово*м*, на рѣчцѣ Стрижнѣ, власнимъ коштомъ з фундаменту занятій, и построеный, з дворомъ, гаями и з сѣножатю, на болотѣ лежачою. В млынѣ вешняку Семеновскомъ, стоячомъ межи Муравейкою Баклановою и Будою, часть войсковая наданная, которіе то всѣ общеименованніе по м*ил*ости монаршой и з особливого войскового респекту наданніе, такъже куплею набытые, и займаніе добра, яко подаемъ в полномощную посессію, зуполную моцъ,

[a] За текстом помилково вдруге написано "Городницкой", проте очевидно, що йдеться про Понорницьку сотню, в інскрипції після городницького сотника згадано саме про понорницького, і далі про седнівського, між тим у переліку маєтностей в сотнях, двічі згадано про Городницьку сотню (вдруге замість Понорницької) і далі про Седнівську.

владзу и заживане пререченной пані Маріи Василіевой Борковской, обозной енералнои и потомкамъ еи, паномъ Михаилу и Андрею Дунѣнамъ Борковскимъ, позволяючи *от* людей послушенство и звиклие повинности по*д*данскіе, а з млиновъ розмѣровіе приходи и всякіе з тѣхъ добръ пожитки и користи *от*бирати и оніе ку удоволствованію своихъ потребъ, якъ хотя оборочати, такъ пилно упоминаемъ, приказуемъ и грозно варуемъ, абы панъ полковникъ чернѣговскій теперешный, і сукцессорове его, такъже старшина полковая, сотники и нихто згола з старшихъ и меншихъ, войскового и посполитого чину в полку Чернѣговскомъ найдуючи*х*ся обивателей, особливе з особъ стану *ду*ховного, не смѣлъ до тихъ добръ интересовати, неслушного якого вступу и претенсіи мѣти, людей тамошнихъ чимъ нибудь обѣжати и жадной згола оной паней обозной енералной и потомкамъ еи в тихомирномъ и безъперешкодномъ владѣню кривди, долегливости и перенагабання наносити. Войти засъ, в онѣхъ нижейменованныхъ маетностехъ знайдуючіися, з всѣми громадними людми (кромѣ козаковъ, которіи при своихъ войсковыхъ волностехъ всегда мѣютъ ненарушне зоставати) повинни будутъ чинити задоситъ по*д*данской своей должности, во всемъ оной паней обознои енералнои и потомковъ еи, пановъ Борковскихъ, служити належитіе повинности уищаючи. А тутъже особливе ствержаемъ и заховуемъ при п*а*ней Борковской и при потомка*х* еи млинъ нижей двора Лиственского, на рѣчцѣ Рудцѣ[305], о двохъ каменяхъ и ступно*м* колѣ знайдуючіися: до которого панове Войцеховичи жадною мѣрою не повинны интересоватися и еи панюю Борковскую теперъ, албо впредъ потомковъ еи турбовати. Поневажъ тотъ млинъ небожчикъ п*а*нъ Борковскій, обозній енералный, остатней волѣ своей тестаментомъ малжонце и потомкамъ своимъ ствердилъ, докладаючи в томъже тестаментѣ: что за тую греблю и млинъ иншое мѣстце, сему в пожиткахъ ровное, *от*цеви ихъ небожчику п*а*ну Богдану Войцеховичу[306], сотниковѣ седнецкому, замѣною на рецѣ Смячи далъ і кошти всѣ к утрати, якіе небощикъ отецъ ихъ на засипане греблѣ и построене млина виложилъ, *от* мала до велика поворочалъ, яко о томъ и намъ гетманови одъ особъ певнихъ, значнихъ и вѣри годнихъ, явни сутъ доводи. Таковая наша воля абы теперъ и в потомніе часи при своей моци и крѣпости нѣ в чомъ ненарушне зоставала, повторе и подесяте пилно, грозно и сурово всякого упоминаемъ, варуемъ и приказуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ, которій для лѣпшой поваги и твердости, при по*д*писѣ власной нашой руки гетманской, печатю нашою жъ войсковою велѣлисмо закрѣпити.

Данъ з канцеляріи войсковой в Батуринѣ, ноеврія 7. Року 1707[а].

Звишъ менованный гетманъ і кавалеръ, рукою власною[б].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 19862. Арк. 24-27. Копія.

[а] Рік в копії, очевидно, помилковий, тому що в цей час Мазепа знаходився в Києві, з огляду на те, що в інтитуляції гетьмана він названий кавалером Білого Орла, а в інскрипції міститься звернення до чернігівського полковника Павла Полуботка, універсал не міг бути виданий раніше 1705 р., не міг він бути виданий, тим більше в Батурині, і в 1708 р., до того ж мав би тоді зовсім інший титул гетьмана, з двох же можливих років видання – 1705 і 1706, імовірнішим є останній, оскільки універсал перегукується з універсалом виданим Борковській 21. 11. 1706.

[б] У колі зазначено: “мѣсто печати реиментарской”.

№ 319

1706, листопада 17. Батурин – Універсал Івана Мазепи про заходи щодо допомоги Чернігову у відновленні міського господарства, яке прийшло в занепад через постійні витрати на утримання царських урядовців і російських військових

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ, славного чину святого апостола Андрея и Бѣлого Орла кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Пану полковниковѣ чернѣговскому зо всею старшиною полковою, а особливе всякымъ духовнымъ и свѣцкимъ державцомъ, в полку Черніговскомъ маетности мѣючимъ, и кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, симъ унѣверсаломъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ прекладалъ намъ цѣлый майстратъ чернѣговскій зо всѣми тамошными жителями, что под часъ монаршой его царского пресвѣтлого величества в Чернѣговѣ битности, сиятелнѣйшаго тежъ князя его милости Александра Даниловича Меншикова[307] и інныхъ его жъ царского величества министровъ и офицеровъ, такъже и в иншие многие от людей великоросійскихъ частокротне переизжаючих наизди, для належитого тимъ значнимъ оказиямъ в выстатченя слушныхъ доволствъ отбування, такъ великую мѣютъ з города своего выдачу, же не тилко вся сумма ратушная на тие росходи истощилася, лечъ надто еще для довольствованя тихъ же потребъ публычнихъ на осмъ тисячей золотихъ у людей запозичилися, в якихъ своихъ долегливостехъ просили нашего респекту и разсмотрения. Мы прето и сами знаючи добре и явственно выдячи, же мусѣли оны майстратъ чернѣговскій зо всѣми тамошными до него прилеглими обывателямы на прыняте такъ поважних и многихъ в городѣ своемъ гостей не меншую понести трудностъ у беля[а] и виложенея, пилно симъ унѣверсаломъ нашимъ приказуемъ і непремѣнно мѣти хочемъ, а жебы такъ для далшой майстрату чернѣговскому в отправованю подаваемихъ наизднихъ оказий помочи, яко и для виплаченя пожиченой на ратушъ осмотисячной сумми всѣ обще духовные и свѣцкие державци, в полку Чернѣговскомъ маетности мѣючиі, бы на мнѣй не перечалися и подданнихъ своихъ не заступали от зложеня подачи таковой, якую панъ полковникъ чернѣговский з совѣту и согласия тих же державцовъ уважитъ и постановитъ уйстчати, поборцы засъ тоей выбираемой з подданныхъ, под державцами будучихъ, подачки, скилко оной зберется и що от кого возмется, повинни все тое, в реестрѣ записанное, мѣти для донесеня и видома намъ о томъ часу своего, таковой волѣ и указови нашому абы задосит чинилося, повторе повагою сего унѣверсалу нашего рейментарского приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, 17 ноевр[ия], 1706.

Звышменованій гетманъ, рукою власною[б].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 54497 (14). – Арк. 96-96 зв. Копія.

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 2330. – Арк. 39-39 зв. Копія з датою 14. 11. 1706.

[а] Так у тексті, очевидно в оригіналі було “дабелях”.

[б] Перед підписом зазначено “в подлинномъ подпис таков”, після підпису написано “в подлѣнном унѣверсалѣ войсковая печат”.

№ 320

1706, листопада 26. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання допомоги Верківською сотнею та селами Куликівкою, Авдієвкою, Будищами і Дурнями містечку Салтиковій Дівиці, розоreному переходами царських військ, із звільненням міської старшини від сплати 100 золотих та забороною залишати в містечку на зимівлю полкове стадо

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ, славнаго чина святаго апостола Андрея и Бѣлого Орла кавалер Іванъ Мазепа.

Пану полковникови наказному нѣжинскому, старшинѣ полковой, сотникомъ, атаманом и всему старшому і меншому того полку товариству, а особливе сотникови веркиевскому з товариствомъ, атаманови городовому и войтови тамошнему з посполствомъ и кождому, кому колвекъ о том вѣдати надлежитъ, симъ нашимъ унѣверсалним писаніем ознаймуемъ, ижъ мы гетманъ, мѣючи особливий нашъ взгляд на мѣстечко Салтиковую Дѣвицю, которое для килкокротних много чиненних монаршихъ войскъ великороссійских [г]рун[т]ом и водою прошлого лѣта переходов до крайнего уже пришло такъ далеце разореніа, руини и знищеніа, что болшъ цѣле не здолѣетъ, а ни подводами для наиздов вистатчити, а ни прочаи, якая там постановлена, отбувати (яко з жалосной суплѣки от сотника Салтиковой же Дѣвици и всей тамошной старшини нам поданной учинилося извѣстно), придаемъ в помощь до помянутой сотнѣ Салтиковой Дѣвици сотню Веркѣевскую и села Куликовку, Овдѣевку, Будище и Дурни, которая сотня и села помянутие без жадной спреки мѣютъ в одбуванію под час наиздов подводъ в одправованію почти и въ удоволствованию всяких росходов, якіе под часъ тихже наездовъ звикли одправоватися, належитое помоществованіе и вспоможеніе чинити; тутже и тое ознаймуемъ, же респектом тихже шкод, утратъ и остатнего разореніа, якое тотъ городокъ через цѣлое прошлое лѣто непрестанно от переходячих великороссійских войскъ узнавалъ и ныне узнавати не перестаетъ, уволняем от роковой стаціи, которой старшина мененная Салтиковой Дѣвицѣ в годъ обикла давати панеи Обидовской, полковниковой нѣжинской по сто золотих, чому и панѣ Обидовская непрепонно мѣетъ согласовати и не доправоватися з мененаго мѣстечка тоей обиклой на сей час стацѣйной повинности. Же [с]час всѣ тие сѣна, якие оны дѣвичане для общих мѣских росходов были приуготовали верблюдами и конми монаршими въ многомъ числѣ будучими, потравлено, теды и стаду полковому, которое звикло в том мѣстечку Салтиковой Дѣвици на зимовлѣ стояти, не позволяем станціи претендовати, щобы и помянутое стадо не мѣло жаднаго там викормленіа, за потравленіем з сѣлъ сѣновъ верблюдами и конми, и тотъ городок через тое до болшого еще бы пришолъ разореніа и знищеніа. А такъ, абы волю и указъ наш рейментарский, въ семъ унѣверсалѣ виражениий, непремѣнно при

своей моци и повазѣ былъ захованъ и ни *од* кого не нарушенъ и крѣпостию и повагою сего н*а*шего унѣве*р*салу пи*л*но варуе*мъ*, упоминае*м* и приказуе*мъ*.

Данъ в Батуринѣ, ноемвріа 26. Року 1706.

Звышъменовани*й* гетманъ, рукою вла*с*ною[а].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 214. – 1-1 зв. Копія.

№ 321

1706, грудня 15. Батурин – Універсал Івана Мазепи про надання охочекомонному полковникові Антонію Танському сіл Яхни і Микитинці

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого государя, его царьского величества Войскъ Запорожских гетьманъ, славного чина святого апостола Андрея и Бѣлого Орла кавалеръ, Іванъ Мазепа.

Въсей старшинѣ и чернѣ Войка его царьского пресвѣтлого величества Запорожского, на той сторонѣ Днѣпра зостаючой, особливе дозорцы добръ нашихъ Корсунскихъ и Драбовскихъ и кождому, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, симъ универсаломъ нашимъ ознаймуемъ: ижъ, респектуючи мы на значные и працовитіи пана Антонія Танского[308], полковника Войка его царского пресвѣтлого величества Запорожского охочокомонного, въ томъ же Войску Запорожскомъ на розниxъ оказіяхъ военнихъ роненные и ронячіе услуги и заслуги, до которыхъ и въпередъ заохочуючи оного, надаемъ ему село Яхны и сельце Микитинцы, в уездѣ Корсунскомъ будучыи, зо всѣми до оныхъ селъ зъдавна належачими кгрунтами и угодіями, позволяючи одъ посполитыхъ тамошнихъ людей (опрочъ козаковъ) всякіи звиклые повинности до ласки войсковой [отбирати]. О якой волѣ нашой вѣдаючи, кождый зъ старшины и чернѣ тогобочной, имянно вышъ помянутыхъ добръ нашихъ дозорци, абы не смѣли и не важилися ему, пану Танскому, въ обнятью въ свое завѣдованье вышше речониxъ села Яхновъ и селца Микитинецъ зо всѣми до оныхъ належными кгрунтами и угодіями, въ владѣніи оными и въ одбиранью обыклыхъ повинностей и послушенствъ одъ тамошнихъ посполитыхъ жителей, найменшой кривды и перепоны чиниты и трудностей наносити, пилно подъ строкгимъ караньемъ варуемъ; войты зась зо всѣми громадными людьми, абы во всемъ оному, яко державцы своему, были послушны и належитіе повинности безъ отмовы уищали, приказуемъ. А тутъ-же объявляемъ, же и дворъ, теперъ на насъ належный, в Яхнахъ будучій, ему жъ во владѣніе подаемъ.

Данъ въ Батуринѣ. Декаврія 15, року 1706.

Звышъменованный гетманъ и кавалѣръ, рукою власною[б].

Опубліковано: Архив ЮЗР. – Ч. 2. – Т. 2. – С. 698-699. – № CCLX.

[а] Перед підписом зазначено "В по*д*лин*н*о*м* подписано".

[б] Перед підписом зазначено "на подлинномъ тако", після підпису надруковано "Подлинникъ сообщенъ г. предсѣдателемъ коммисіи М. В. Юзефовичемъ".

1707 рік

№ 322

***1707, лютого 1. Батурин –
Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав
генерального осавула Івана Ломиковського
на маєтності та про надання йому села Внуковичі***

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого г*осуд*а*р*я, его ц*а*рского в*е*л*и*ч*е*ства Войскъ Запоро*ж*скихъ гетманъ, славного чина святого ап*ос*тола Андрея и Бѣлого Орла кавалеръ Іоаннъ Мазепа.

Всей ста*р*шынѣ и чернѣ Войскъ его ц*а*рского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Запорожскихъ, а меновите пану полковникови стародубовскому, ста*р*шинѣ тамошни*й* полково*й*, сотникомъ, особливе топалскому, атаманови з товариство*м* и во*й*тови з посполствомъ топалски*м* и всѣмъ обще полку Стародубовского старшымъ и менши*м* войскового и посполитого чину обывателемъ и кождому всякой кондиціи и годности, кому бы колвекъ о томъ тепе*р* и в потомные часы вѣдати належало, симъ унѣверсаломъ наши*м* ознаймуемъ: ижъ презентовалъ намъ панъ Іоанъ Ломѣковскій, его ц*а*рского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства столникъ Во*й*скъ Запорожскихъ, асаулъ енералный, купчіе, вѣчистую в себѣ продажу содержачіе, записы на рожные свои в полку Стародубовскомъ, в сотнѣ Топалско*й*, покупленые, ниже*й* спецификованые добра, именно: на часть мелницкую в млынахъ на рецѣ Сновѣ, на греблѣ Руднянской, недалеко Топалѣ[309] на*й*дуючи*х*ся, за певную сумму у пана Прокопа Силенка[310], сотника на тотъ часъ полков*ого*, а теперешнего обозного и полковника наказного стародубовск*ого*, в року 1705 м, в перво*м* м*еся*ца февруарія числѣ купленую, такъже и на часть во*й*сковую в тыхже млынахъ, вѣчистымъ право*м* за певную значную сумму у паней Феодосіи Левоновны Івановой Рубцово*й* и у сина еи Іосифа Івановича Рубца Ішутенка, року и м*ся*ца того *ж*, дня пятого набытую, на яко*й* то греблѣ вновъ уже коштомъ и старанемъ его, пана асаулы во*й*скового енералного, много по*ст*роеныхъ клѣтокъ зна*й*дуе*тся*; на млынъ, посере*д* села Болшо*й* Топалѣ стоячій, у п: Федора Мозеліовского[311], сотника топалского, року 1703 го м*ся*ца октоврія 20 дня за певную су*мм*у куплены*й*, з хатою и огородо*м*, з трома полосами поля пахарного и з сѣножа*т*ю, до ты*х*же полосъ на урочищи Коневѣ належною, и з другою сѣножа*т*ю, вкупѣ лежачою, а о*д* Клименка, топа*л*ск*ого* козака, замѣною за инъшую сѣножа*т* набытою, з едно*й* стороны о*д* Максюты, козака топалского, а

з другой *од* Плавянъ опредѣленою; на млынъ в селцѣ Внуковича*х*, *од* Матвѣя Андрѣевича Новичонка, мелника тамошнего, року 1703 го м*еся*ца ноеврія 15 купленый, и на сѣножа*т*, прозиваемую Елчаковскую, межи границами Литовлянскою и Топа*л*скою лежачою, якая ему, пану асаулови енералн*ому*, от обня*тя* Топалѣ[312] в посессію о*т*дана, и просилъ насъ та*к* о потвержене ты*х* купчи*х* записовъ и всѣхъ в ныхъ и тутъ выже*й* выражены*х* добръ лежачи*х* и належачи*х* себѣ и потомка*м* свои*м*, яко и о нада*не* селца малолюдно*го* Внуковичъ, для помощи и гаченя греблѣ, та*м* зостаючой, а ему, пану асаулови н*а*ш*о*му войсково*му* енералн*ому*, купнымъ право*м* присудствуючо*й*. Мы прето гетманъ и кавале*р*, яко всяки*х* годны*х* в Войску Запоро*жс*ко*м* заслужоны*х* особъ прошеній иле слушны*х* о*т*риновенны*х*, никогда мѣти не хоче*м*, овше*м* оные ку удоволствованію и*х* исполняе*м* нео*т*рицателно, такъ, респектуючи на значные вѣ*р*ные и зичливые ку пресвѣтлѣ*й*шому монаршо*му* маестатови и цѣло*й* н*ашой* Малороссійско*й* Отчизнѣ ревно*ст*ные пана Івана Ломѣковского, его ц*а*рского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства столника, Войскъ Запорожских асаулы енералн*ого*, прежде уряду асаулства енералного о*т* молоды*х* лѣтъ и на то*м* знамените*м* достоинствѣ дон*ы*нѣ в Войску Запорожско*м* роненые и тепе*р* без пощадѣнія житія и здоровя непрест*а*нно и радѣт*е*лно з уконтентоване*м* н*а*ши*м* роняч*і*еся публично услуги и заслуги, а хотячи прошеніе его, праву посполито*му* и само*й* слушности не противное, бл*а*гопризрителною н*а*шею прихилно*ст*ю и бл*а*гоиспо*л*нител*ни*м рейментa*р*ски*м* аффекто*м* в скуто*к* привести, яко крѣпостію и повагою сего н*а*шого унѣве*р*салу ему, пану Івану Ломѣковскому, асаулови нашо*му* войсково*му* енеральн*ому*, и неменшо*й* надѣи потомко*м* его, всѣ тые вижей спецификованые добра, в полку Стародубовско*м*, в сотнѣ Топалско*й* лежачіе, млыны, поля, сѣножати и всякіе угодія, вечистою куплею набытые, в спокойное владѣніе, моцъ и по*с*сесію на потомные часы стве*р*жае*м*, та*к* и селце пречечоное Внуковичи, надае*м* и подае*м* ему *ж*, пану асаулови н*а*шо*му* войсковому енералн*ому*, в зуполную обла*ст* з сѣножа*т*ю, на Ратово*м* болотѣ зостаючою, и другою сѣножа*т*ю изъ всѣми до того селца здавна и тепе*р* належачи*ми*, прежни*м* ограниченемъ опредѣлеными, полями, гаями, лѣсами и всякими обще угодіями, позволяючи ему, пану асаулови енеральн*ому*, и потомка*м* его (которы*х* види*м* быти нео*т*родны*х* чино*в* и заслугъ о*т*чески*х* сукцессора*ми*) тыми купни*м* право*м* набытими, в Топалско*й* полку Стародубовско*го* сотнѣ знайдуючимися, добра*ми*: млына*ми*, сѣножа*т*ми и полями паха*р*ними владѣти и всякіи кори*сти*, приходы и пожи*т*ки з ны*х* належитые употребля*ти* и оны*ми* по свое*му* хотенію и волѣ диспонова*ти*, а в селѣ Внуковича*х* *од* поспо*л*ства всякіе пови*н*нос*ти* и послушен*ст*ва о*т*бира*ти*, о*т* которого во*й*тъ тамошны*й* зъ всѣми посполитими людми (кромѣ козако*в*) не повинны жадны*м* способом ухилятися, овше*м* мѣючи его, пана Ломѣковско*го*, асаулу войсково*го* енера*л*но*го*, за де*р*жа*в*цу своего, должны буду*т* ему и потомко*м* его въ все*м* повиноватися. Таковая н*а*ша воля абы тепе*р* и в потомные часы у всяко*го* стану кондиціи и годно*сти* рейменту н*а*шого людей при належито*й* моци ненарушне была захована и ники*м* згола, особливе п:п: полковника*ми* стародубовски*ми* и всѣми то*го* полку ста*р*шими и менши*ми* обывате*л*ми ни в чо*м* не была нимало поврежде*н*на, пи*л*но грозно и сурово по*д* сроги*м* войсковы*м* каране*м* варуе*м* и повагою сего н*а*ш*о*го унѣверсалу приказуемъ,

которій для потомной крѣпости подписом власной нашой руки и притисненемъ печати войсковой утверждаемъ и умоцняемъ.

Данъ в Батуринѣ, февруарія 1, року 1707.

Звишъ менованний гетман и кавалер, рукою власною[а].

На звороті зазначено: Универсалъ гетмана Мазепы, данный Ивану Ломиковскому его царскаго величества стольнику и Запорозкаго Войска генеральному асаулу, коимъ подтверждаются разные купчіе крѣпости и документы на недвижимыя имѣнія.

ІР НБУВ. – Ф. 28. – Спр. 612. – Арк. 5. Оригінал.
ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 17395. – Арк. 19-21. Копія.

№ 323

1707, березня 11. Батурин – Універсал Івана Мазепи щодо надання коней і підвод жителями сіл, розташованих навколо Іванпіля, при потребі перевезення через Іванпіль російських військових людей

Его царского пресвитлого величества Воискъ Запорожскихъ гетман и кавалер Іоаннъ Мазепа.

Всем старостам и воитам со всѣми посполитыми людми селъ Серединокъ, Буды, Ромашкова, Чернацкои слободы, Юриновки, Погаровки[б], Дуплиновки, Каменки, Шатрищъ, Ивота, Палѣевки, Имшанои пилно и грозно приказуем сим нашим писанием, абысте когда колвек оное будетъ до васъ от пана Заруцкого, добръ наших іванполских економа, прислано, тогда без всякого отречения и отлагателства высылати з межи себе людей своихъ с конми и возами на тижневую стоику для вожения подводъ въ Іванполь потолко, поколко до кого от того ж добръ нашихъ економа будетъ назначено, поневаж сами іванполские жители в воженіи уставичных многочисленных подводъ не здолѣют і оныхъ не могут выстатчати, а если бы кто з старостъ і воитов вышеописанныхъ селъ сему приказанію нашему отмовлялся досытъ чинити, і не хотѣл людей посполитых для такои нужнои, але под сеи часъ, потребы, которая щоденне и нощне для переѣзжаючихъ чрезъ Іванполь розныхъ великороссииских началных і подначалныхъ людей немалого числа подводъ вытягает въ Іванполь посылати, такого кождого злецилисмо тому ж економи нашему, захватавши при добрыхъ приставахъ до насъ в Батуринъ под наказаніе присылати, а так жебы непремѣнно тои виражении выше их волѣ нашои чинилося досыт, повторе, пошосте и подесяти сурово приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, марта 11. Году 1707 год.

Вышеименованныи гетманъ, рукою власною[в].

[а] Наприкінці зазначено "М. П.", "Съ подлинника".

[б] В копії написано "Пигаровки".

[в] Перед підписом зазначено "у подлинного приписано".

На арк. 2 написано: 1707го, март 11го. Универсалы гетмана Мазепы к іванполскому атаману и козакамъ, о укрѣпленіи городка оного и о дачѣ подводъ проезжающимъ великороссіискимъ военнымъ людямъ. Вынутъ и присоединенъ к малороссійскимъ подлиннымъ актамъ.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-7. – Оп. 1. – Спр. 1895 (2). Копія.

№ 324

1707, березня 25. Батурин – Універсал Івана Мазепи про дозвіл колишній гадяцькій протопопівні, вдові Марії Бородичівні Бутовичівні побудувати млин

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого г*о*с*у*д*а*ря, его царского в*е*л*и*ч*е*ства Войскъ Запорозскихъ гетманъ, славного чина святаго ап*о*с*т*ола Андрея и Бѣлого Орла кавалеръ Іванъ Мазепа.

Всей ста*р*шинѣ і чернѣ Войска его царскаго пресвѣтлаго в*е*л*и*ч*е*ства Запорозкого, особливо пану по*л*ковниковѣ тепе*р* наказно*му*, а впредъ совершенно*му* гадяцкому з ста*р*шиною полковою, пану г*о*с*по*дареви замку нашего тамошнего і всѣмъ ко*му* би ко*л*векъ о томъ вѣдати належало, симъ унѣверсални*мъ* писаніемъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ просила насъ гетмана г*о*с*по*жа Бутовичова, бившая протопопіная гадяцкая Марія Бородичовна, ȯ позволене на постановленіе вновъ на рецѣ Пслѣ на греблѣ в селѣ Сара*х*, маетно*с*ти ей будучой, млина, ми теди гетманъ і кавалеръ, давши тому ей прошенію у себе мѣстце, яко позволилисмо ей на помяненной греблѣ по*с*троити млинъ о то*л*ко кола*х* по ко*л*ко колъ в инши*х* клѣтка*х* на той греблѣ будучи*х* обрѣтается. Если то*л*ко во по*с*троенний млинъ не будетъ старинним млинамъ якою перешкодою, такъ и когда построи*т* они*й* позволяемъ всѣ огуломъ розмѣровѣи приходи о*т*бирати для въспа*р*тя ей вдовиного дому, поневаж она, г*о*с*с*поди*н*ова Бутовичова, якъ теперъ за*в*ше своими подданни*ми* тую греблю напрацуетъ, і укрѣпляетъ, такъ і впре*д* мѣетъ укрѣплятъ і направовати оную, вѣдаючи теди о той волѣ нашо*й* кождій [з] ста*р*шіни і че*р*ни того полку, та*к*же такъ г*о*с*по*д*а*ръ нашого тамошного замку не смѣли и не важилися жадной найменшо*й* ей господиново*й* Бутовичово*й* в строенію то*го* млина і в о*т*бѣраню з оно*го* розмѣрови*х* приходовъ трудно*с*ти вносити, кривди і перешкоди чинити, пи*л*но варуемъ і грозно приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, марта 25, року 1707.

Звишше іменованни*й* гетма*нъ* і кавалеръ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57764. – Арк. 356. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "подлинной подписанъ тако", після підпису у колі написано "мѣсто печати войсковой национальной".

№ 325

1707, квітня 3. Київ – Наказ Івана Мазепи корсунському старості Василю Ждановичу забезпечити захист прав Київського Пустинно-Микільського монастиря на Осетрів острів

Пане старосто корсунскій.

Прекладал нам жалосне велебный отецъ Яворскій, намѣстник монастира Свято Николского Пустинно Кіевского, что нѣякійсь человѣкъ кгрунт их власныи, прозываемый Остятров остров, у Конончѣ знайдуючіися, неслушне под себе загорнул и не попускает оного обытели Свято Николской. Зачим приказуем вам, абысте велѣли тому человѣкови кгрунта мененного уступити обытели Святой Пустынно Николской. Если он не мѣет жадных на тот кгрунт прав и крѣпостей, поневаж тая Святая обытел мѣет на тот остров права. Тое и повторе пилно пилно приказавши, зичим вам доброго здоровя.

З Кіева, априля 3. Рок 1707.

Вам ласкавый, Іванъ Мазепа гетман.

На початку зазначено: Пану Василію Ждановичу, старостѣ корсунскому.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 219. – Арк. 34 зв. Копія.

№ 326

1707, квітня 26. Жовква – Універсал Івана Мазепи про непорушність Війском Запорозьким маєтностей роду Шембеків

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого государя, его царского пресвѣтлого величества Войскъ Запорожских гетманъ, славного чина святого апостола Андрея и Бѣлого Орла кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Паномъ полковникомъ, старшинѣ полковой: обознымъ, судіамъ, писаромъ, асауломъ, хоружымъ, также сотникомъ, атаманомъ курѣннымъ и всему старшому и меншому Воискъ его царского пресвѣтлого величества, рейменту нашего, Запорожских товариству и кождому, кому бы колвекъ вѣдати належало, симъ унѣверсаломъ нашимъ ознаймуемъ: ижъ, мѣючи в належитой обсервации и повагѣ великое имя и высокіи въ Рѣчи Посполитой заслуги ясне освяцоного его милости ксендза, арцибискупа гнезненского Короны Полской и Великого княжества Литовского примаса и вернаго ксіонжеця, урожоного легата[a], такъже

[a] Так у тексті.

ясневельможного его милости пана подканцлера коронного, и целаго высоцеповажныхъ ясневелможныхъ ихъ милостей пановъ Шембековы дому, которіи отъ початку войны Шведской при Рѣчи Посполитой Полской, зъ найяснейшимъ его царского пресвѣтлого величества маестатомъ сконфедерованной, [котoрий] въ военныхъ конъюнктурахъ статечно и непоколебимо ставаючи, монаршимъ его величества интересомъ всегда былъ и теперъ непремѣнно есть прихильный, верный и зичливый; все ихъ вобецъ добра, такъ яснеосвѣцоного его милости ксіонженца примаса, и ясневелможного его милости пана подканцлера коронного, яко и цѣлого высоцеповажного ясневельможныхъ ихъ милостей панов Шембеков дому, в якихъ колвекъ воеводствахъ, земляхъ и повѣтахъ знайдуючіеся, беремъ в особливую нашу протекцію, охороняючи оние отъ всякихъ явнихъ и потаемнихъ акгравацій, спустошеній, кривдъ и долегливостей. Зачимъ абы никто зъ старшаго и меншого Воискъ, его царского пресвѣтлого величества, реименту нашаго, Запорожскихъ товариства, которое мѣетъ быти от насъ ордыновано во внутръ Короны Полской на пришлую военную кампанию теперешней весной, сведаючи о таковой нашей волѣ не смѣлъ и не важился во всѣхъ [чинити] обиды добрахъ, гдѣ колвекъ по воеводствамъ и повѣтамъ знайдуючихся, яснеосвѣцоного ясневельможного и цѣлаго имянитого ясневелможныхъ ихъ милостей пановъ Шембековъ дому, не смѣлъ и не важился в тягненю, в подъездахъ, переходами, чи походами, становисками, попасовисками и ночлегами кривдъ, руинъ и екзорбитанцій претендовати, подводы брати и жадныхъ найменшихъ опрессій, грабунковъ и дезолацій чинити, пилно, грозно и сурово варуемъ и приказуемъ. А если бы кто, легкомыслне поступивши, поважился тимъ якіе колвекъ екзорбитанціи, надъ сей нашъ указъ, почините, то таковаго каждого, яко указомъ нашимъ противного, безъ жадного респекту, за певными доводами, ведлугъ войскових артикуловъ на горлѣ карати докладаемъ.

Данъ въ Жолквѣ[313], апреля 26, року 1707[a].

Звишеменованный гетманъ и кавалер, рукою власною.

Опубліковано: Яковлєва Т. Г. "Археграфічний щорічник". – Т. 11/12. – К. – 2004. – Документы Гетманщины из собраний санкт-петербургских архивов. – С. 329-343. Документ має назву "Универсал И. Мазепы для безопасности некоторых польских вельмож во время войны со Швецией. В Жолкве, 26 апреля 1702 г." (копия 1831 г. с подлинника, принадлежавшего кн. Д. И. Долгорукому).

[a] В документі помилково зазначено 1702 рік, має бути 1707.

№ 327

1707, травня 24. Батурин – Наказ Івана Мазепи чернігівському обивателеві Михайлу Голобоярину повернути привласнений ним млин Чернігівському Єлецькому монастиреві та прибути у цій справі на Військовий Суд

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Вамъ Михайлу Голобоярину, обывателеви чернѣговскому сым нашым позовным листом ознаймуемъ, ижъ жалостне на васъ скаржилъся височе в Богу превелебный его милост господинъ отецъ Ісаакий Васѣневичъ, архимандрит елецкий чернѣговский зо всею братіею о тое, что вы млынокъ в селѣ Мощонцѣ, маетности их будучой, покойным блаженной памяты преосвященным [архие]п[ископ]омъ чернѣговским отцем Феодосіемъ Углѣцким, за архиман[дритства] построенный, и чрез десятъ лѣтъ в владѣнию [монастира] Елец[кого] найдовавшыйся, отнялес, и тепер не вѣдати яковым правом, не мѣючи жодных на оный крѣпостей и найменшого приступу, владиеш тым млыном власным их монастирским и отбѣраешъ з него пожитки, и просил насъ онъ отецъ архимандрит святой справедливости, жебы тот млынок им был в первое владѣніе приверненый. Зачим, яко вы неслушне и безправне тот их млынок монастирский завладѣли, такъ мы ва[мъ] пилно и грозно приказуемъ, абысте жадного інтересу до того млына не имѣли и пожитковъ з того млына приходячых не отбирали, до росправы, на якую маете ставати пред судъ нашъ войсковый енералный, за поворотомъ нашым з предлежащего войскового походу, з документами и крѣпостями по яких оний млинокъ в свою посессію обнялисте. О тое и повторне пилно вам приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, 1707, 24 д[ня] мая.

Звишъменований гетман, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 157. – Оп. 1. – Спр. 70. Оригінал. Печатка військова.

№ 328

1707, травня 24. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Чернігівського Єлецького монастиря на слободу Лемешівку

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великаго государя, его царского величества Войскъ Запорожских гетманъ, славного чина святого апостола Андрея и Бѣлого Орла кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Пану полковникови чернѣговскому, паномъ старшинѣ полковой, сотником, атаманомъ и всѣмъ старшым и меншым того полку войсковым и посполитым обывателем и кождому, кому колвек о том вѣдати належитъ, сым нашым унѣверсалным писаніем ознаймуем, ижъ просилъ насъ высоце в Богу превелебный его милост господинъ отецъ Ісаакий Васѣнкевичъ, архимандрит монастира Елецкого Чернѣговского зо всею тоей обителы братіею, о потвержене новоосѣлого селища, болшъ милѣ далей от села Мощонки обрѣтаючогося, Лемешовкою зовемого, которое при наданю села оного Мощонки, за архимандритс[т]ва блаженной и вѣчной памяти преосвященного архиепископа чернѣговского Феодосія Углицкого, позволилисмо осадити, и они за тым нашым позволенем осадили людми тогобочными заграничными. Мы теды, гетманъ и кавалер, тому его мил: отца архимандриты елецкого и всей тоей обытелы братіи прошенію давши у себе мѣстце, яко сым нашым унѣверсалом пречечоное селище Лемешовку во владѣніе тоей святой обытелы Елецкой стверждаемъ, зо всѣми до него принадлежитостями и всякыми угодіями, якыи здавна своимъ ограниченям до оного належатъ; позволяючи з оного къ общой монастирской потребѣ належитые отбѣрати користы, повинности и подданское з людей, тамо мешкаючых, послушенство, такъ пилно мѣти хочем и приказуемъ, абы нихто з старшины и чернѣ и з всѣхъ того полку Чернѣговскогообывателей не важилъся в владѣнію того помененного селища и в отбираню з оного користей и повинностей жадной найменшой пречечоной обителѣ святой Елецкой чинити перепоны и кривды.

Данъ в Батуринѣ, 1707, 24 мая.

Звишъменованний гетман и кавалер, рукою власною.

На звороті зазначено: Унѣверсалъ на слободу Лемешувъскую, 1707 году.

ЦДІАК України. – Ф. 157. – Оп. 1. – Спр. 69. Оригінал. Печатка військова.

№ 329

1707, травня 25. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Чернігівського Єлецького монастиря та городницького сотника Андрія Стаховича добудувати для своїх потреб греблю і млин на річці Тетиві, під селом Мощонкою

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого государя, его царского величества Войскъ Запорожских гетманъ славного чина святого апостола Андрея и Бѣлого Орла кавалеръ Іоаннъ Мазепа.

Пану полковникови чернѣговскому, пп. старшинѣ полковой, сотником, атаманом и всѣмъ старшым и меншым войсковым и посполитым того полку обывателем тутже и кождому, кому колвекъ о том вѣдати належит, сым нашым

унѣверсалнымъ писаніемъ ознаймуемъ, ижъ высоце в Богу превелебный его милост господинъ отецъ Ісаакий Васин[к]ѣевичъ, архимандрит монастира Елецкого Чернѣговского зо всею тоей обытелы братіею, начавшы за позволенем нашым на рѣчце Тетивѣ, под селомъ Мощонкою, маетностю своею и подъ селомъ Семковкою, сполне з паном Андреем Стаховичемъ, сотником городницким, греблю фундовати и млынъ на оной строити, просилъ на тое у насъ потвержателного унѣверсалу, абы им в том нихто не чинил препятія. Мы теды гетманъ и кавалеръ, такъ его мил: отца архимандриты елецкого и всей братіи тамошной прошенію, иле слушному давшы в себе мѣстце, яко сым нашым унѣверсалом туую греблю з млыном строити начавшуюся, ствержаемъ, позволяючи ему отцу архимандритѣ з преречоным сотником городницким до совершенства приводити, а по совершенію оноя отбѣрати з млына всякые пожитки, такъ пилно варуемъ, абы нихто з старшины и чернѣ и всѣхъ того полку Чернѣговского обывателей не важилъся тепер в строеніи того млына и греблѣ, потомъ в владѣнію оного и в отбираню з него пожитковъ, жадной чинити перепоны и кривды; варуем еднак тое, абы з строенія оной греблѣ и млына не учинилася кому якова кривда и шкода.

Данъ в Батуринѣ, 1707 року, 25 мая д[ня].

Звишъменованный гетман и кавалер, рукою власною.

На звороті зазначено: унѣверъсалъ гетманский на млынъ з паномъ сотникомъ городницкѣмъ, за Мощонкою, новопостроенный.

ЦДІАК України. – Ф. 157. – Оп. 1. – Спр. 71. Оригінал. Печатка військова.
Опубліковано фрагментарно: Константинович М. ОРОМ. – Чернігів. – 1885. – Вип. IV. – Додаток. – Арк. 39-40.

№ 330

1707, червня 1. Київ – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав вдови стародубського полковника Михайла Міклашевського Ганни на слободи Зибку, Деменку та Перевіз

Пресвѣтлѣйшаго [и] державнѣйшаго великаго государя, его царского величества Войскъ Запорожских гетманъ, славнаго [чину] святаго апостола Андрея и Бѣлого Орла кавалеръ Іванъ Мазепа.

Пану полковниковѣ стародубовскому, старшинѣ полковой, сотникомъ, а особливо полковому стародубовскому, и всѣмъ старшимъ и меншимъ войскового и посполитого чину обывателямъ и кождому, кому бы колъвекъ о томъ теперъ и впредъ будетъ належало вѣдати, симъ универсаломъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ панѣ Анна Миклашевская, овдовѣлая полковниковая стародубовская, просила нашего потвержателного универсалу на слободы, въ полку Стародубовском

знайдуючіеся, небожчиком малжонкомъ еи паномъ Михайломъ Миклашевским, полковникомъ стародубовским, за вѣдомомъ нашимъ осаженные, именно на Зыбкую, на Деменку и на Перевозъ. Мы прето гетманъ и кавалеръ, респектуючи на значные въ Войску Запорожскомъ услуги пана Михайла Миклашевского, умерлого на тыхже услугах монарших и войсковых от рукъ неприятелских шведских въ Несвѣжу[314] полковника стародубовского, яко по смерти его, малжонку въ вдовствѣ позосталую, въ особливомъ нашемъ респектѣ и протекціи имѣемъ, такъ зъ иншими позосталими небожчиковскими добрами и тые три слободки, именуемые Зыбкую, Деменку и Перевозъ зъ всѣми до них належачими добрами и угодиями при оной заховуючи, симъ нашимъ универсаломъ въ спокойное на потомной часъ владѣніе, посессію и заживаніе потвержаемъ, зачимъ вѣдаючи о такой нашей волѣ, абы нихто з старшины и черни полку Стародубовского не смѣлъ и не важился въ спокойномъ слободъ владѣнію и въ отбиранію от людей тамошних послушенства жадной найменшей чинити перешкоды и утыску, пилъно приказуемъ. Люде засъ, въ тихъ слободахъ мешкаючіе, посполитыи (кромѣ козаковъ) повинны ей паней Анны Миклашевской, полковниковой стародубовской, во всемъ слухаючи, якъ и небожчика малжонка еи, чинити задоситъ во всемъ подданскую свою повинностъ[а], таковую нашу волю и указъ подписомъ власное руки и печате нашое войсковое ствержаемъ.

Данъ въ Кіевѣ, июня 1 дня. Року 1707.

Вышейменованный гетманъ и кавалеръ, рукою власною[б].

Наприкінці написано: с подлѣнного унѣверсалу списана, свѣдетелствуемъ Михайло Міклашевскій, надворной совѣтникъ Іванъ Миклашевский.

ЦДІАК України. – Ф. 59. – Оп. 1. – Спр. 7594. – Ч. 1. – Арк. 181-181 зв. Копія.
Там само. – Арк. 14-14 зв. Копія.

№ 331

1707, червня 5. Біла Церква – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав колишнього кролевецького отамана Федора Даниловича на шість дворів в Кролевці та один в селі Кам'яному, із звільненням людей, що в них мешкають, від посполитих повинностей

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого государя, его царского священнѣйшого величества Войскъ Запорожскихъ гетман славного чину святого апостола Андрея и Бѣлого Орла кавалеръ Іоаннъ Мазепа.

[а] В копії дещо спотворено написано "подданнымъ своимъ повынносте".

[б] Перед підписом написано "на подлинномъ подписъ таков", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

Пану полковникови нѣжинскому зо всею старшиною полковою, особливо сотникови кролевецкому зо всѣмъ тамошнимъ урядомъ, теж атаманови и войтови села Каменного сотнѣ Глуховской и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати надлежитъ, симъ унѣверсалнимъ писанемъ нашимъ ознаймуемъ. Іж просилъ нас панъ Федоръ Даниловичъ, бывший атаманъ кролевецкий, потвержателного унѣверсалу на двори свои, такъ отчистіе, яко и купленнымъ правомъ набутие, в городѣ Кролевцѣ[315] знайдуючіеся, а іменно на дворъ, в которомъ самъ живет, стоючий за мѣстомъ, на другий двор з винницею, а третий з солодовнею, тамъ на подворкахъ будучіе. На четвертий дворъ от Бутенка купленний, на пятий в ринку мѣскомъ стоючий, на шестий близко миской брами, купленний у Сака и Близнючки; на семий в селѣ Каменном, в сотнѣ Глуховской будучій. Мы прето, гетманъ и кавалеръ, слушному его прошенію давши у себе мѣстце, росказалисмо з канцеляріи войсковой сей нашъ видати унѣверсалъ. Которого повагою, моцю и крѣпостю, яко тіе всѣ двори его в вѣчное ему владѣніе стверждаемъ, такъ аби нѣхто з старшихъ і менших войскових и посполитих всякого чину людей, а особливе панъ сотникъ кролевецкий з тамошним урядомъ, атаманъ каменский з войтомъ, не имѣли дѣла и не важилися в тех его дворахъ станцій никому показовати, людей [...][а] мешкаючихъ до найменших посполитихъ потягати повинностей, ему засъ самому во владѣню тихъ двоговъ найменшой чинити трудности, пилно, пилно приказуемъ.

Данъ в Бѣлой Церкви[316]. Іюня 5. Року 1707.

Звишъменованний гетманъ и кавалер, рукою власною[б].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 601. – Арк. 61 зв.-62. Копія.

№ 332

1707, червня 20. – Універсал Івана Мазепи про дозвіл значному військовому товаришеві Федору Случановському зайняти греблю і побудувати млин на річці Бабинці, біля хутора Шкрябина, з наданням з нього усіх прибутків

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ всей старшинѣ и чернѣ Войска его царскаго пресвѣтлаго величества Запорожскаго, а особливе пану полковникови стародубовскому, старшинѣ полковой, атаманамъ, войтомъ, бурмистромъ и кождому, кому колвекъ о томъ ведати надлежитъ; ижъ просилъ насъ гетмана панъ Федоръ Случановскій, знатний товаришъ полку Стародубовского о фундушовной универсалъ, по которомъ бы моглъ вновъ греблю заняти и млинъ построити, на вспарте своего господарства, на купленномъ займищи при хуторѣ, зовемомъ Шкрябинѣ, на рецѣ Бабинцѣ; прото мы, по слушному его прошенію велѣли ему выдати сей нашъ фундушъ, позволяючи на пріречонихъ мистахъ заняти греблю

[а] В цьому місці два слова зтерті.

[б] Після підпису у колі написано "мѣсто печати рейментарской".

и подлугъ силы воды млинъ построити ку своему пожиткови; а такъ, ведаючи о таковой волѣ нашой, абы нихто з старшихъ и меншихъ ему, п. Случановскому, в занятю тоей греблѣ, построенню млина и в отбиранню з него, якъ въ совершенный конецъ придетъ, всякихъ розмировихъ, ему належнихъ, приходовъ не важился чинити перешкоды и турбаціи, докладаемъ однакъ же, абы отъ того засипання греблѣ и млина построення не було людскимъ грунтамъ околичнымъ якой шкоды и утѣснення.

Опубліковано: Константинович М. ОРОМ. – Чернігів. – 1885. – Вип. IV. – Арк. 449. В публікації документ має заголовок "Универсалъ гетм[мана] Мазепы, 20 іюня 1707 г.".

Черниговские Губернские ведомости. – ОРО. – 1873. – № 7.

№ 333

1707, червня 28. Київ-Печерський – Універсал Івана Мазепи про підтвердження права Семигорського монастиря побудувати греблю з млином на річці Маняківці

Его ца*р*ского пре*ес*вѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Войскъ Запорозки*х* гетманъ славного чина с*вя*того ап*ос*т*о*ла Андрея и Бѣлого Орла кавале*р* Іоанъ Мазепа.

Пану полковникови стародубовскому, тепе*р* наказному, а впре*д* соверше*н*ному, пано*м* ста*р*шинѣ полковой, сотнико*м*, атамано*м* и всѣмъ ста*р*шымъ и меншы*м* войсковы*м* и посполиты*м* того полку обывателе*м* и кождому, кому колвекъ о то*м* вѣдати належитъ, ознаймуемъ, ижъ прекладалъ намъ чре*з* супплику свою превелебны*й* отецъ Калистъ Рощына, ігуменъ м*о*на*с*тирца Семигорского з братіею тамошнею, что маютъ они о*т* покойного пана Миха*й*ла Миклашевского, по*л*ковника стародубовского, фундушъ на заняте греблѣ и построене млынка на оно*й*, ниже*й* села Манюковъ на рѣчцѣ Манюковцѣ[317] и просилъ насъ о потве*р*жене того фундуша. Мы прето, тому его отца ігумена Семигорского м*о*настир*ц*а и все*й* братіи тамошне*й* прошенію давши в себе мѣстце, яко то*т* небо*ж*чика пана Миклашевского фундушъ, и*м* даны*й*, сы*м* нашы*м* унѣверсало*м* стверждаемъ, такъ оны*м* позволяемъ ему пречоному о*т*цу ігумену семигорскому з братіею на рѣчце то*й* Манюковцѣ греблю за*й*мати и фундовати и млынъ на не*й* строити, и построившы о*д*бѣрати з него во*л*но къ вспа*р*тю м*о*на*с*тирца своего розмѣровые приходы, в яко*м* занятю греблѣ и строеніи млына абы нихто з ста*р*шы*х* и меншы*х* того Стародубовского полку обывателе*й* не смѣлъ и не важи*л*ся жа*д*но*й* чинити перешкоды, пилно приказуемъ. Вшакъ[a] же тое варуе*м*, абы з заня*тя* тое*й* греблѣ и строенія млынового не учинилася кому з тамошны*х* жытелей в кгрунта*х* шкода. Що если покаже*т*ся пото*м*, теды роскаже*м*, яко греблю тую роскидати, такъ и млынъ знести.

Данъ в Кіевѣ Печерско*м*, 1707 року, 28 *д*[ня] іюня.

Звишъменова*н*ний гетма*н* и кавале*р*, рукою власною.

---

[a] Так в оригіналі, помилково написано писарем замість "однакъ".

На звороті зазначено: унѣв*ер*са*л* гетманский на Маняковский мли*н*, Мазепи*н* и п*а*на Скоропа*д*ского есть на тое потве*р*женіе. 1707 года, іюня 28 *д*. Манюков, № 81.

ЦДІАК України. – Ф. 147. – Оп. 1. – Спр. 34. Оригінал. Печатка військова.

№ 334

1707, липня 15. Київ-Печерський – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Київського Братського монастиря на містечко Стайки, на приналежні до нього маєтності та на перевіз через Дніпро

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великаго г*о*су*д*аря нашего, его царскаго священнѣйшаго величества Войскъ Запорожскихъ гетманъ, славнаго чину святаго апо*с*тола Андрея и Бѣлаго Орла кавалеръ Іванъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ универсаломъ нашимъ Войска его царскаго пресвѣтлаго [величества] Запорожскаго старшинѣ и чернѣ и всякой кондиціи и годности, теперъ и въ потомные часы будучимъ людемъ и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдать надлежитъ: ижъ презентовалъ намъ превелебный въ Богу господинъ отецъ Христофоръ Чарнуцкій[318], ректоръ и игуменъ монастыра Братскаго Кіевскаго, унѣверсалъ славной памяти антецессора нашего, гетмана Войска Запорожскаго, пана Петра Дорошенка[319], данный на мѣстечко Стайки[320] и перевозъ, тамъ же на Днепрѣ бывшій, въ полку Каневскомъ[321] знайдуючоеся, блаженныя памяти преосвященному въ Богу господину Іосифу Нелюбовичу Токальскому, архіепископу митрополитѣ кіевскому и письма того жъ преосвященнаго архипастыря малороссійскаго въ которыхъ чинитъ вечистую цессію того жъ мѣстечка и перевозу, при немъ бившаго, монастиреви Братскому Кіевскому, и просилъ насъ такъ стверженье тихъ писмъ, яко и стверженье до первобытной поссесіи помянутаго мѣстечка Стаекъ до обители своей святой Братской Кіевской. Мы прето гетманъ и кавалеръ, мѣючи особливый респектъ на монастырь Коллегіатскій Братскій Кіевскій, который есть въ сей Церкви нашой Православно Восточной благопотребный и благополезный, а видячи слушное и праву посполитому непротивное превелебного въ Богу господина отца ректора и игумена того жъ коллекгіумъ прошеніе, яко тіе письма блаженной памяти преосвященнаго въ Богу господина отца Іосифа Нелюбовича Токальского архіепископа митрополита кіевскаго, заключаючіе въ себѣ цессію и лекгацію мѣстечка Стаекъ монастыреви Братскому Кіевскому, симъ универсаломъ нашимъ стверждаемъ, такъ и помянутое мѣстечко Стайки зо всѣми здавна до него належачимы угодіями, грунтами, полями, лѣсами, рыбными ловлями и перевозомъ (естьли под сей часъ на Днѣпрѣ знайдуется) до первой области помянутому монастыреви Братскому Кіевскому приворочаемъ и въ потомный

вѣкъ при немъ заховуемъ, жадаючи того и по сукцесорахъ нашихъ валечныхъ гетманахъ Войска Запорожскаго, абы въ томъ воля наша не была нарушена, зачимъ абы нихто зъ старшинъ и черни войсковой, якой же колвекъ кондиціи и годности людей, не смѣлъ и не важился въ владѣніе того мѣстечка Стаекъ и всѣхъ до него давнимъ ограниченіемъ прилучаючихъ угодій и въ отбиранью оттуль належатыхъ приходовъ и пожытковъ, а отъ людей посполитыхъ послушенства и повинности, пречонному монастыреви Братскому Кіевскому найменьшой чинити перешкоды и шкоды подъ винами правными и строгимъ войсковымъ караньемъ. Войтъ зась со всѣми посполитыми людьми (опрочъ козаковъ, которыи при обыклыхъ своихъ ненарушимыхъ мѣютъ быти захованы правахъ и вольностяхъ), абы тому жъ монастыреви Братскому Кіевскому належитое отдавали послушенство и повинности, пильно варуемъ, грозно упоминаемъ и приказуемъ.

Данъ въ Кіевѣ Печерскомъ, іюля 15. Року 1707.

Звышеименованный гетманъ и кавалеръ, рукою власною[a].

Наприкінці зазначено: Съ подлиннымъ свидѣтельствовали учитель философии іеромонахъ Кассіанъ, намѣстникъ іеромонахъ Іеронимъ.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 220. – Арк. 57 зв.-59. Копія.
Там само. – Ф. 8. – Спр. 231. – Арк. 136. Копія, з датою 21 липня 1707 року.
Опубліковано: Памятники. – Т. 2. – С. 499-500. – № XL.

№ 335

1707, серпня 22. Київ-Печерський – Універсал Івана Мазепи про підтвердження права Чернігівської архієпископії збирати медову данину з івотських козаків

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого государя, его царского величества Войска Запорозкого гетманъ, славного чина святого апостола Андрея и Бѣлого Орла кавалер Іоанъ Мазепа.

Пану сотникови глуховскому, атаманови городовому тамошнему, а особливе атаманови ивоцкому з товариствомъ ознаймуем, ижъ прекладалъ намъ ясне в Богу преосвященный его милость отецъ Іоаннъ Максимовичъ архиепископъ чернѣговский, что козаки івоцкии не хотятъ тепер медовой данѣ, якая здавна за антецессоровъ его милости и за антецессоровъ нашых, гетмановъ Войска Запорозкого, до катедры архиепископіи Чернѣговской належала, отдавати; и просилъ насъ, абысмо туую медовую дань по прежнему обыкновенію при катедрѣ заховали и унѣверсаломъ нашим ствердили. Мы прето, исполняючи тое его милости отца архиепископа чернѣговского прошеніе, слушности и давному

---

[a] Перед підписом зазначено "в подлинномъ тако", "мѣсто печати".

обыкновенію не противное, яко тую медовую дань еще за антецессоровъ нашых гетманов Войска Запорозкого, до катедры Чернѣговской належачую, и ствер*ж*еную, ненарушне при катедрѣ заховуемъ, такъ пилно приказуемъ, абы козаки ивоцкии, хто ко*л*векъ з ных мѣетъ отчины, тую медовую дань бе*з* всякой спреки до преречоной кате*д*ры Чернѣговской о*т*давали. А если чыи суть спустошены о*т*чины, тыи мают быти о*т* даваня медовой данѣ волными. Якая воля наша, жебы была ненарушне консервована и оде*р*жана, повторе пилно и грозно приказуе*м*.

Данъ в Кіевѣ Печерско*м*, 1707 року, 22 *д*[ня] августа.

Звишъ менова*н*ный гетма*н* и кавале*р*, рукою власною.

На звороті зазначено: унѣверсалъ на дань медовую зъ козаковъ івотскихъ, року 1707. Іншим почерком додано: унѣверсалъ гетмана Мазепи, чтоб козаки івотскіе давали медовую данъ з бортного дерева в катедру.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 285. Оригінал. Печатка військова.

№ 336

1707, серпня 24. Київ-Печерський – Універсал Івана Мазепи про надання Новгородському монастиреві в річну оренду шинків в селах Спаському і Мезині

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозког*о* гетманъ и кавалѣръ Иоанн Мазепа.

Пану полковникови чернѣговскому з старшиною полковою, сотникови сосницкому з тамошним урядом и атаманиї з товариством сел Спаского и Мѣзина, маетностей м*о*н*а*ст*и*ра Новгородского, иж пустилисмо на наступуючий рок 1707 од Покрова Пр*е*св*я*той Б*огороди*ци початися и в пришлом 1708 м году, о том же часѣ скончатися мѣючой, в помененних селах арендовие шинки в распоряжене высоце в Б*о*гу превелебному его милости г*о*сп*о*д*и*ну отцу Никону, архимандритѣ Новгородского м*о*н*а*ст*ы*ра, з братиею, яко державцам оних сел, за певную сумму, то ест за золот*их* сто, которую, яко он от*е*ц архимандрит, при одобраню сего интерцизного такого писания до скарбу Войскового вистин[a], так мы гетман и кавалер пилно мѣти хочем и грозно приказуем, абы нихто з старшины и чернѣ Чернѣговского полку не смѣл и не важился ему, отцу архимандритѣ з братиею, в роспоряженю в них своїх маетностях арендових шинков найменшой кривди и перешкоды, яко и волѣ нашой, абы во всем чинилося досыть. Повторе и подесяте пилно всѣм приказуем.

Дан в Киевѣ Печерском, августа 27, року 1707 г*о*.

Иван Степанович, гетман, рукою власною.

---

[a] Так у публікації. За змістом мало бути – “уистилъ”.

На звороті написано: Интерцизия на Спаское и Мѣзинъ [1]708 го року [...] о аренде.

Опубліковано: Мицик Ю. З документації гетьмана І. Мазепи. – С. 98. – № 12. (З посиланням – БПАН. – ВР. – № 270. – Арк. 72. Оригінал).

№ 337

1707, серпня 27. Київ-Печерський – Наказ Івана Мазепи богуславському і корсунському полковникові Самійлу Івановичу (Самусю) щодо недопущення привласнення ним та його небожами прибутків з млина, що належить Ковшовацькому монастирю

Мой ласкавый приятелю, п*а*не полковнику богуславскі*й*.

Жалосне намъ пре*д*ложилъ чре*з* суплѣку свою превелебны*й* от*е*цъ Іона, ігуменъ монастира Ковшовацкого з братіею, что в. м*ило*сть, до построенного млина чрез ны*х* на кгрунта*х* тих, якіе имъ на монасти*р* превелебный от*е*цъ Іоанъ Углицкий, протопопа кіевскій, за сп*а*сеніе д*у*ши своей надалъ лекгаціею, интересуючися, великіи и незносніи ему о*т*цу ігумену и братіи чинишъ кривды и утиски; з млына того, яко самъ велишъ брати розмѣровые приходы, такъ и сыни твоего брата, находячи до оного, насилне забирают оные. В чомъ просилъ собѣ онъ, от*е*цъ ігуменъ, н*а*шего заступленія. Прето мы, яко таковаго кгвалтовного и безправного поступку не похваляемъ, такъ напоминае*мъ* в. м*ило*сти, абы*с* в. м*ило*стъ же не инътересовался до того ихъ монасти*р*ского млына, и кривды *имъ* чинити нѣ в чомъ не важился, яко самъ, такъ и сынамъ своего брата грозне учини*л* приказане свое, чтобъ они до того млына не наездили и розмѣро*въ* брати не важилися, и нѣ в чо*мъ* ихъ старцовъ не обижали. Тое в. м*илости* приказуючи, ему зычимъ о*т* Г*оспо*да доброго здоровя.

Данъ з Кіева Печир*с*кого, 1707 року, 27 *д*[ня] августа.

В. м*ило*сти зичливій приятелъ, Іванъ Мазепа, ге*т*ман Вой[ска] его ца*р*ского пресвѣтлого [величества Запорозкого].

На звороті зазначено: Моему л*а*сковому приятелеви пану Само*й*лу Івановичу[322], по*л*ковникови Войска Запоро*з*каго богуславско*м* і ко*р*сунскому.

Окремо написано назву: Листъ Мазепи*н*ский до п*а*на по*л*ковника бугуславскаго, о кривдахъ дѣючіхся о*т* него в кгрунта*х* монастыря Ковшоватицкого.

ЦДІАК України. – Ф. 2218. – Оп. 1. – Спр. 4. Копія.

№ 338

1707, серпня 30. Обоз під Києвом – Універсал Івана Мазепи про встановлення прав київського магістрату на землі, розташовані від річки Сирець до Пріорки

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого государя его царско[го] величества Войскъ Запорозских гетманъ, славного чина святого апостола Андрея и Бѣлого Орла кавалѣръ Іоаннъ Мазепа.

Всѣмъ вобецъ и кождому зособна, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, всякой кондиции и преемѣненциѣ, духовного и мірского чина, теперъ и в потомніе часы быти мѣючимъ людемъ, а особливе пану полковниковѣ кіевскому зо всею старшиною полковою: сотниковѣ тамошнему з товариствомъ, также превелебному в Богу отцу ігумену монастира свято Троецкого Кирилского Кіевского, тепер будучому и его пришлим сукцессорамъ превелебнимъ отцамъ ігуменамъ кириловским зо всею братіею тоей обители, теперешною и вперед быти мѣючою, ознаймуемъ. Ижъ предложил намъ жалостне панъ Димитрий Полоцкий, войтъ кіевский, зо всѣми майстратовыми и зо всѣмъ мѣстомъ Кіевом великая дѣется кривда и утискъ от монастиря помененного Кирилского, в кгрунтах от Преварки до рѣчки Сирца[323] будучих. Которая то рѣчка ест власною границею кгрунтамъ кіевскимъ от Сирца ку Преварцѣ лежачимъ, и кгрунтамъ монастира Кирилского от Сирца ж ку монастиру помененному Кирилскому прилеглимъ. А любо на туую границу рѣчку Сирецъ, и людей тамъ живучихъ, сут выданы унѣверсалы наши потвержателніе, первій в року 1696[м] по желанію в Богу зешлого отца Иннокентія Монастирского, ігумена монастиря того Кирилского, другий свѣжо в року 1703[м], по прошенію бывшого на тотъ час ігумена тамошнего, отца Гедеона Савицкого, заховуючи кгрунты и людей, по обоихъ сторонах рѣчки Сирца будучихъ, зо всѣми угодіами тамошними при монастиру оном Кирилском. Однакъ, когда тое сталося вне вѣдомости помененной границѣ, тилко респектомъ своихъ желаний и прошений пречечоных отцовъ ігуменовъ кирилскихъ, и когда тепер з реляции и совершенного намъ доклад[у от][а] высланныхъ нашихъ, пана Івана Ломѣковского, асаула Войска Запорозского енералного, и пана Семена Савича, писара судовъ Войсковыхъ Енералныхъ извѣстилисмося, же неслушне отци кирилскіе за рѣчку Сирецъ власть свою распростирают и унѣверсали наши на тое собѣ данные имѣютъ, понеже и права давнии, в ихъ отцовъ кирилских рукахъ будучих, [...][б]ихъ монархов королей полскихъ и инныхъ зейшлихъ свѣта сего властителей того имъ не позволяютъ. Тилко са[... ...][в] рѣчку Сирецъ, в тыхъ правахъ кладучи, заховуютъ кгрунта и всякіе угодя при монастиру Кирилскомъ, тые ко[торіе в][г]зявши от монастира

[а] В цьому місці документа текст пошкоджено.

[б] В цьому місці документа текст пошкоджено.

[в] В цьому місці документа текст пошкоджено.

[г] В цьому місці документа текст пошкоджено.

оного по Сирецъ свое положе*не* имѣютъ. А которіе землѣ, кгру*н*та и всякіе уго*дя* о*т* рѣчки Си*р*ца, а [жъ до][а] Преважрцѣ на*й*дуются, тые захованы суть тими жъ давними правами и привѣлеами до Прева*р*ки, а з Прева*р*кою ма*й*страту кіевскому и всему обще мѣсту Кіеву. Теды и мы тые унѣве*р*салы наши, неслушне выданіе, тепе*р* касуемъ, аннигилюемъ и за неважные узнаемъ, в ты*х* однакъ ти*л*ко пунктахъ и клявзулахъ, которіе границу Сирецъ терали [и] нарушали, позволяючи о*т*цамъ кирилскимъ за Сирецъ влас*ть* распростирати, до кгрунтовъ и людей тамошни*х* неналежне (бо на*д* права давніе и привилея) належати. А стосуючися до давнихъ и стари*н*нихъ онихъ правъ и привилеовъ и до реляциѣ преречоныхъ пановъ, высланы*х* наши*х*, не нарушаемъ тое*й* границѣ Сирца помене*н*ного, кгрунта м*о*н*а*ст*и*ра Кири*л*ского з кгрунт*ами* и землями мѣста Кіева до Прева*р*ки належачими опредѣляючого, и овшемъ тепе*р* и в потомніе часы оную симъ унѣве*р*сало*м* нашимъ вѣчне ствержаемъ и умоцняемъ. Заховуючи всѣ кгрунта и всяк[ии уг][б]о*дя* з людскими поселеніами, о*т* самого Си*р*ца, ажъ до Прева*р*ки будучими, и за Прева*р*кою [п]ри ма*й*страту и всему граду Кіеву, [а всѣ][в] кгрунта, землѣ и всякіе угодя з лю*д*скими поселеніами, если ѣуть, албо впере*д* будуть, о*т* м*о*н*а*ст*и*ра Кири*л*ского по самую рѣчку Сирецъ зостаючіе, при м*о*н*а*ст*и*ру оно*м* Кири*л*ско*мъ*. Зачимъ, абы, такъ превелебни*й* отецъ ігуменъ кири*л*ски*й* теперешно*й*, яко и впредъ быти мѣючіе его сукце*с*сорове зо всею братіею тамошнею теперешною и впре*д* быти мѣючою, в тые кіевскіе добра, землѣ и угодя, о*т* Си*р*ца ку Прева*р*цѣ будучіе, и люде*й* на оны*х* кгрунтахъ кіевскихъ поселивши*х*ся и вперед селитися мѣючихъ, не втручали*сь* и жадного приступу (яко не до своего) не чинили и турбации о тое не взновляли, своими власными м*о*н*а*ст*и*рскими землями, кгрунтами и всяки*ми* уго*д*ями, о*т* м*о*н*а*ст*и*ра своего Кири*л*ского, по рѣчку Сирецъ будучими, споко*й*не, а вѣчне, владѣючи и пожиткуючи. В чомъ все*м* взаемни*м* способо*м* и па*н* во*й*тъ кіевски*й* теперешни*й*, и впре*д* быти мѣючіе его сукце*с*сорове, з ма*й*стратови*ми* и зо всѣми обывател*ями* города Кіева, такъ тепе*р*, яко и в пришліе часы, вѣчне не маетъ м*о*н*а*ст*и*ру Кири*л*скому жадно*й* о власніе кгрунта, между Сирце*м* и м*о*н*а*ст*и*ре*м* будучіе, тру*д*ности и ту*р*бации носи*ти* и въ оные, яко мѣсту Кіеву ненале*ж*ніе, и правами древни*ми* опредѣленіе, втручати*с*, повагою се*го* унѣве*р*салу наше*го* ствержае*м*, вѣчне варуе*м*, упоминае*м* и пи*л*но приказуем. Жадаючи упре*й*ме, абы и пришліе наши сукце*с*сорове, славные Во*й*скъ Запоро*з*ски*х* гетманы, для свое*го* и посполито*го* общ*ого* покою пра*в* давни*х* цѣло*сть* заховуючи, тое*й* границѣ не нарушали и турбаціе*й* вно*в* непотребно*й* и цале неслушно*й*, з котро*й* би ко*л*векъ стороны походи*ти* мѣла, вкоренытись и ширитись не допускали, овше*м* всяко оную моцю и повагою вла*сти* свое*й* выкореныли.

Да*н* у обозѣ по*д* Кіево*м*, августа 30. Року 1707.

Звишъменова*н*ный гетма*н* и кавале*р*, рука власна.

ЦДІАК України. – Ф. 220. – Оп. 1. – Спр. 245. Оригінал. Печатка військова.

[а] В цьому місці документа текст пошкоджено.

[б] В цьому місці документа текст пошкоджено.

[в] В цьому місці документа текст пошкоджено.

№ 339

1707, вересня 10. Київ – Універсал Івана Мазепи про надання Київському Видубицькому монастиреві села Таращичі і хутора Прутильця з прилеглими до них угіддями

Пресвѣтлѣйшого і державнѣйшого великого г*осуда*ря, его ц*а*рского в*е*л*и*ч*е*ства Войскъ Запоро*ж*ских гетманъ, славного чина с*вя*того ап*ос*т*о*ла Андрея і Бѣлого Орла кавалеръ Іванъ Мазепа.

П*а*ну полковникови корсунскому, старшинѣ по*л*ковой, сотникомъ, также старостѣ н*а*шему тамошне*му* і всѣмъ старшимъ і меншимъ воисковы*м* і посполитымъ полку Корсунского[324] обывателямъ, и ко*ж*дому, ко*му* бы колвекъ теперъ и в потомный часъ о томъ вѣдати належало, симъ унѣверсало*м* нашимъ ознаймуемъ: іжъ мы гетманъ і кавалеръ, мѣючи владзу по милости Б*о*жои і ласце монаршой его ц*а*рского пресвѣтлого величества всякие порядки в Малой Росіи по обоихъ сторона*х* реки Днепра устроевати, яко по до*л*жности уряду н*а*шего горливое о разширению і помноженъю обытелей святыхъ імѣемъ попечение, и в дни жития нашего всегда за наипервѣишій у себе це*л*, тое покладаемъ, такъ видячи старинную обытелъ святую Видубицкую Кіевскую[325], любо здавна древны*ми* россѣискими князями уфундова*н*ную, однакъ в объщихъ м*онас*тырскихъ потребахъ оскудѣлую, к вспартю тыхъ скудостей, для с*вя*тыхъ молито*в*, надаемъ село, прозываемое Таращичи, і хуторъ, именуемый Прутилця, в уездѣ Корсунско*му* положенемъ знаидуючиеся, з гаями, лѣсами, полями пахатными, сѣнными и покосами, и зъ всѣми іншими до того села и хутора здавна и теперъ належачими кгрунтами, добрами и угодиями, той с*вя*тои обытели Михаиловской Выдубицкои Кіевскои, позволяючи, и зуполную моцъ даючи, превелебному в Б*о*гу г*о*с*по*д*и*ну о*т*цу Варлааму Стъраховскому, игуменови тамошнему, і всеи о Хр*ис*тѣ братіи, и по немъ імѣючимъ быти сукцессора*м* з братиею *ж*, теперъ і в потомные часы ты*м* село*м* і хуторо*м* (если в ономъ посполитие люде знайдуются) свободне і спокоине владѣти, о*т* людей посполитыхъ послушенство належитое і по*д*данскіе повиности, а зъ кгрунтовъ і всякихъ угодій користи і пожитки ку общои м*онас*тырскои ползѣ о*т*бырати. Которое н*а*ше нада*н*не, яко ствержаемъ симъ унѣверсаломъ, для крѣпости теперешнеи і потомны*х* часовъ, такъ пилно мѣти хочемъ, упоминаемъ, варуемъ и грозно приказуемъ, абы панъ полковникъ корсунский з старшиною полковою і сотникамы, такъже староста н*а*шъ тамошный і нихто іншій зъ старшины и черни того полку, превелебному о*т*цу Варлааму Страховскому, ігуменови выдубицкому кіевскому з братиею, і сукцессорамъ его, в спокоиномъ владѣню того села і хутора, і въ о*т*быраню о*т* людей посполитыхъ послушенства, а з добръ тамошнихъ користей, жадной наименшой не смѣлъ і не важился чиниты перешкоды, шкоды, кривды і перенагабаня, козаки, в томъ селѣ і хуторѣ знайдуючиися, мѣютъ при своихъ ненарушныхъ правахъ і волностехъ воисковы*х*

зоставати. А войтъ тамошный з посполитимы людми долженъ в всемъ монастыреви Выдубицкому Кіевскому быти послушны*м*, без спреки о*т*даючи по*д*данъскіе належитие повинности. Если бы засъ в Таращичахъ, албо в хуторѣ мененномъ, обыталися таковие люде, которыи самоволне, над воисковое постановлене і н*а*шъ указъ, вновъ недавно одорвавшися о*т* громады, в ко*м*путъ козацкій повписовалися, то таковыхъ позволяемъ знову, хочъ і поневолне, до громады привернути, таковая н*а*ша воля и указъ, абы теперъ і впредъ, въ всемъ все цѣле у всѣхъ была захована, повторе і подесяте пилно упоминаемъ і приказуемъ.

Да*нъ* в Кіевѣ, септеврія 10. Року 1707.

Звишъіменованый гетманъ і кавалеръ, рукою власною[a].

Наприкінці написано: С подлѣннимъ свѣдѣтелствовали судия полковий Стефанъ Барановский, полковий писаръ Семуил Катеринич, полковий хорунжій Игнатъ Шумъ.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ - 9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 173. Копія.

№ 340

1707, вересня 24. Київ – Універсал Івана Мазепи про надання на Переяславську єпископію Лялинських озер

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого государя, его царского величества Войскъ Запорозски*х* гетманъ, славного чина свя*та*го апостола Андрея и Бѣлого Орла кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Пану полковниковѣ лубенскому, старшинѣ полковои, со*т*нико*м*, а особливе чигириндубровскому и всѣмъ старшимъ и меншимъ войсковымъ и посполитымъ того полку обывателемъ и кождому, кому бы колвекъ о томъ теперъ и в потомниѣ часъ вѣдати належало, симъ унѣве*р*саломъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ мы гетма*нъ* и кавалле*р*, к помноженю всемогущого Б*о*га чести и слави и розширенію церквей его с*вя*тыхъ, престо*л* епи*ско*пскій Переясловской, здавна о*т* килко*х* сотъ лѣтъ запустѣлый, особливимъ нашымъ старанемъ и сумптомъ воздвигнувши и уфундовавши, яко ра*з* до тоеи катедри ясне в Б*о*гу превелебнѣйшому г*ос*подину его м*ило*сти о*т*цу Захаріи Корнѣловичу, первому по н*ы*нѣшнемъ престола епи*ско*пского переясловско*го* реставрованю епи*ско*пови и администраторови митрополіи Кіевской, надалисмо село в полку Лубенскомъ Лялинци зо всѣми добрами и угодиями. Такъ тепе*р* вно*в* всѣ озера в ограниченю нинѣшнемъ само*мъ*, то*л*ко лялинско*мъ* знайдуючіеся, якіе до ти*х* часъ в поссесіи нашои, а в завѣдоване пана Василя Пиковца, значного товариша войскового, били при

[a] Перед підписом зазначено "подленнои унѣверсалъ подписанъ тако", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

мененно*мъ* селѣ, до тоей же катедри Переяславской надаемъ в потомную поссесію, моцъ, владу и заживане, позволяючи ясне в Б*о*гу превелебнѣйшому его милости *от*цу еп*иско*пу переясловскому нинѣшнему і наслѣдникомъ по его м*ил*ости имѣемы*мъ* бити, тыми озерами спокойне як хотя диспоновати и рыбные ловлѣ к общей м*она*с*ты*рской ползѣ употребляти, в чомъ абы его милости и сукцессоро*мъ* его жъ милости панъ полковникъ лубенскій з старшиною полковою, сотникъ чигириндубровскій і нихто згола з старшини и чернѣ не смѣлъ і не важился жадной чинити перешкоды ры*б*ни*х* ловлей тамъ *от*правовати, і яко колвекъ до ты*х* озеръ вступу і интересу мѣти. Пилно и грозноваруемъ. Приказуемъ подобным же способомъ катедра Переясловская не мѣетъ за границю лялинскую теперешнѣю до озеръ овы*х* и до жадни*х* добръ втручатися.

Данъ в Кіевѣ, септеврия 24, року 1707.

Звишъменованный гетма*н* и кавалеръ, рукою власною[a].

Нижче зазначено: С подлиннимъ свидѣтелствовалъ хоружий полкови*й* лубенский Петро Лукяновичъ 1767 года, іюля 8 дня таковий подленій унѣверсалъ я принялъ і росписался правите*ль* лялинскій іеромонахъ Меркурий.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 62375. – Арк. 234-234 зв. Копія.
ЦДІАК України. – Ф. КМФ – 9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 175. Копія.

№ 341

1707, жовтня 27. Київ-Печерський – Оборонний універсал Івана Мазепи Максаківському монастиреві на село Максаки

Пр*есв*ѣтлѣйшого и де*р*жавнѣйшого великого г*осуда*ря, его ц*а*рского в*ели*ч*е*ства Войскъ Запоро*ж*ских гетманъ славного чина святого ап*осто*ла Андрея и Бѣлого Орла кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Всѣмъ кому бы ко*л*векъ теперъ и в потомніе часы вѣдати належало, а меновите пану со*т*никови менскому з товариствомъ и войтови тамошнему з посполитими *л*ю*д*ми симъ унѣверсаломъ н*а*шимъ ознаймуемъ, ижъ превелебный в Б*о*гу от*е*цъ Іосифъ Бѣлѣцки*й*, ігуменъ монастира Максакувского, прекладалъ намъ гетманови, что монасти*р* Максакувски*й* мѣетъ унѣве*р*салъ о*т* антецессора н*а*шего бывшого гетмана на село Максаки да*н*ны*й*, жебы оное в послушенствѣ ему на*й*довалося, а же тому унѣверсалови не чинитъся доситъ, понева*ж* старшина менская, о*т*риваючи оное о*т* послушенства монастирского до городовы*х* потягае*т* работизнъ, теды просилъ в томъ н*а*шего рейментарского призрѣнія и потверженя. Мы прето уважачуючи, что тое село прилеглое естъ монастиреви и в по*д*поможеня монастирскихъ скудлосте*й* найпотребнѣйшое,

---

[a] Перед підписом зазначено “на подлѣнномъ по*д*писъ тако*в*”, після підпису у колі написано “мѣсто печати”.

казали з канцелляріи войсковой сей нашъ унѣверсалъ, которимъ яко тое антецессора нашего надане ствержаемъ, такъ пилно мѣти хочемъ и приказуемъ, абы панъ сотникъ менский, старшина тамошная и нихто инший не смѣлъ и не важился людей посполитых села Максакувъ до мѣских работизнъ и подачокъ потягати, от послушенства монастирского отривати, и до своих приватъ и интересовъ уживати.

Данъ в Кіевѣ Печерскомъ, октовріа 27, року 1707.

Звышъменованний гетман и кавалер, рукою власною.

Нижче зазначено: Унѣверсалъ монастиреви Максакувскому на село Максаки.

ЦДІАК України. – Ф. 143. – Оп. 1. – Спр. 39. Оригінал. Печатка військова.

№ 342

1707, жовтня 31. Київ – Універсал Івана Мазепи про надання військової частки Скельському Пустинному монастиреві в монастирських млинах, розташованих на річці Ворсклі, біля монастиря

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого гетманъ и кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Пану полковникови гадяцкому зъ старшиною полковою, особливе пану господареви замку нашего тамошнего и кождому, кому бы колвекъ тепер и в потомний часъ о томъ вѣдати належало, сымъ писаніемъ нашим ознаймуемъ. Ижъ просилъ насъ превелебный в Богу отецъ Гервасий, ігуменъ монастира Пустинно Скелского з братіею о ствержене войсковой части розмѣровихъ приходовъ з власнихъ млыновъ ихъ монастирскихъ, на рецѣ Ворсклѣ тамъже и под монастирем стоячихъ. Теды мы, гетманъ и кавалер, склонившися на тое его отца ігумена з братіею прошеніе, а найбарзѣй, оказуючи святой обытели Пустинно Скелской респектъ, заховуемъ при оной тую войсковую частъ розмѣровыхъ приходовъ и сымъ унѣверсаломъ нашимъ ствержаемъ, варуючи тое пилно, абы якъ панъ господар замку Гадяцкого, такъ и нихто инший, не важился ему отцу игумену з братіею в владѣнію и заживаню тоей войсковой части розмѣровыхъ приходовъ найменшой кривды и перешкоды чинити, пилно под неласкою нашею приказуемъ.

Данъ в Киевѣ, октовріа 31. Року 1707.

Звишъменованний гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: Барзо потрѣбенъ унѣверсал сей гетмана Мазепи, на млины розмѣро[во]й пожалованный.

ЦДІАК України. – Ф. 221. – Оп. 1. – Спр. 581. Копія.

№ 343

1707, жовтня 31. Київ – Універсал Івана Мазепи про дозвіл Опанасу та Олексію Єсимонтовським, значним товаришам Стародубського полку, осадити хутір та побудувати млин на ручаї Вовнянці

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великаго государя, его царского величества Войскъ Запорозкихъ гетманъ славнаго чина святого апостола Андрея і Бѣлого Орла кавалѣръ Іоанъ Мазепа.

Пану полковниковѣ наказному, а впредъ совершенному стародубовскому, пп. старшинѣ полковой і кождому, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, сымъ унѣверсаломъ нашимъ ознаймуемъ. Іжъ просили насъ пп. Афанасъ и Алексѣй Есимонтовскии, значное полку Стародубовского товариство, о позволене завести і построити хутор в волномъ лѣсѣ, при купленной іхъ вотчинѣ засипати на ручаи іменуемомъ Вовнянцѣ греблю, постановити млинъ і нѣсколко человѣка осадити. Мы теди гетманъ і кавалеръ той ихъ пп. Есимонтовских прозбѣ давши у себе мѣстце, а до того респектуючи на ихъ услуги в Войску Запорожскомъ ронячие, позволяемъ імъ і хутор в волномъ лѣсѣ завести, греблю на помяненнамъ ручаи засипати, млинъ построити і людей сколко человѣка осадит, если не дѣетимется кому через тое якая перешкода і кривда, еднакъ воруемъ тое, жебы оны пп. Есимонтовскии не з тамошнихъ Стародубовского полку мѣстъ і селъ жителей, лечъ захожихъ з за границѣ людей, при томъ новозаводитися мѣючомъ хуторѣ осадили, в чомъ всемъ абы нихто імъ пп. Есимонтовскимъ найменшой перепони чинити не важился приказуемъ.

Данъ в Киевѣ, октоврия 31. Року 1707.

Звишменованний гетманъ і кавалер, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 1176. – Арк. 69 зв. Копія.

№ 343а

1707, листопада 20. Київ-Печерський – Універсал Івана Мазепи про дозвіл стародубському полковому судді Івану Романовському спорудити греблю та побудувати гуту і млин, осадивши при них потрібну кількість людей

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшаго великаго государя, его царского пресвѣтлого величества Войскъ Запорожскихъ гетманъ, славного чина святаго апостола Андрея и Бѣлого Орла кавалѣръ Іоаннъ Мазепа.

Пану полковникови теперъ наказному, а впередъ совершенному стародубовскому, пп. старшинѣ полковой и всѣмъ, кому колвекъ о томъ будетъ потреба вѣдати, сымъ писаніемъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ просылъ насъ гетмана панъ Иванъ Романовский[324], судія полку Стародубовского о позволене завести и построити в власномъ отчистомъ своемъ кгрунтѣ, неподаль Мглинщини будучомъ, гуту на рѣчци, тамъже будучой, прозываемой Воронинцѣ, ручаю лѣсовомъ, засыпати греблю и построити млынъ для работниковъ гутницкихъ, и дворовъ сколько осадити людей, мы прето гетманъ и кавалеръ, той его прозбѣ давши у себе мѣстце, велелисмо выдати ему зъ канцелярии нашой войсковой сей унѣверсалъ, позволяючи якъ гуту завести, греблю засыпати и млынъ построити, такъ и дворовъ сколко осадити свободними, з заграници приходячими, а не тамошними з околичнихъ селъ, одъ обиклихъ повинностей ухиляючимися, на власномъ его кгрунтѣ, если не будетъ кому дѣятися якая кривда одъ заведеня тоей гути, засыпаня греблѣ, посаженя людей. Вѣдаючи теды о той выразной волѣ нашей кождый зъ старшины и чернѣ того Стародубовского полку, абы [во] всемъ вышей писаномъ не смѣли и не важилися ему пану судіи найменшой перешкоды и перепоны чинити и жадной трудности наносити, пилно варуемъ.

Данъ в Кіевѣ Печерскомъ, ноеврия 20, року 1707.

Звишъменованный гетманъ и кавалеръ, рукою власною.

Наприкінці зазначено: На оберточной сторонѣ написано: сей фундушъ унѣверсалный при запису купчому, въ року 1707, ноеврия 4 данномъ[a], велможному его милости пану Іоанну Чарнишу, судіи енералному, отдаемъ его жъ велможности. Христина Р. Романовская, Владимѣръ Рокушко Романовскій.

Опубліковано: Черниговские Губернские вѣдомости. – 1858. – № 14. – Матеріалы для Южной Руси.

№ 344

1707, грудня 22. Батурин – Наказ Івана Мазепи про заборону приймати у підсусідки підданих Омбишського монастиря

Его ца*р*ского пресвѣтлого в*е*ли*че*ства Войска Запоро*з*кого гетманъ и кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Вамъ атаманови з товариствомъ села Онбиша сымъ листо*м* нашы*м* ознаймуе*м*. Ижъ будучы у насъ гетмана велебны*й* о*т*е*ц*ъ Антоний, намѣсникъ м*о*н*а*сти*р*а Омбыского, утисковa*л* на васъ з товариствомъ за тое, же вы подданни*х* м*о*н*а*стирских, о*д* пови*н*ности посполитой ухиляючи*х*ся, в сусѣдство себѣ при*й*муете и заступаете оны*х*. Зачымъ, яко неслушне противко мѣстца св*я*того поступуете, [если тое есть так, мы за тотъ вашъ поступокъ] ганячы

[a] Різночитання дати за публікацією.

через сей нашъ лист, пилно и сурово приказуем, абысте, яко тих людей подданныхъ манастирскихъ, которіи уже под вами зостаютъ, не заступали, такъ и иншых жаднымъ способом до себе в сусѣдство приймовати и заступати оныхъ од тяглостей мужицких не важилися. О тое и повторе вамъ приказавши, зичимъ доброго здоровя.

З Батурина, декаврія 22 д[ня]. Року 1707.

Звишъменованний гетман, рукою власною[a].

На звороті зазначено: Унѣверсалъ од его милости добродѣя, щобъ козаки онъбишские не приймовали сусѣдъ до себе.

ЦДІАК України. – Ф. 153. – Оп. 1. – Спр. 3 (2). Оригінал. Печатка військова.

№ 345

1707, грудня 22. Батурин – Універсал Івана Мазепи про звільнення підданих Києво-Печерської лаври в селі Омбиші від утримання полкових гармашів, сторожів і трубачів

Его царского пресвѣтлого величества Войскъ Запорозких гетманъ и кавалеръ Іоаннъ Мазепа.

Пану полковникови наказному нѣжинскому, старшинѣ полковой и всему старшому и меншому того полку товариству и посполитимъ людем ознаймуемъ. Ижъ з особливой прихилности и респекту нашего ку святой обытелѣ Печерской Кіевской уволняемъ село Омбышъ, маетност тоей святой обытелѣ от тяжаровъ посполитихъ, именно от даваня на полковыи армаши и сторожѣ певнихъ уложеныхъ датковъ. Вѣдаючи прето о таковой волѣ нашой, абы нихто з старшины войсковой и посполитыхъ людей не важился брати тоей на армашѣ и трубачи полковыи повинности жадной, которая нехай з иншого мѣстца на них будетъ вибирана. Также и арендовой рати, сто золотих толко, а не болшъ, з того села Омбыша для убожества тамошних людей до общой складки, жеби без жадной турбации брано, мѣти хочемъ и рейментарско приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, декемврія 22. Року 1707.

Звышъменованний гетман, рукою власною[б].

ЦДІАК України. – Ф. 153. – Оп. 1. – Спр. 5 (1). Оригінал. Печатка військова.

---

[a] За взірець форми писарем було взято аналогічний наказ від 4 квітня 1699 року, з яким даний наказ збігається майже дослівно.

[б] Фактично це підтвердження аналогічного за змістом універсалу від 15 травня 1697 року.

№ 346

1707, грудня 22. Батурин – Наказ Івана Мазепи жителям села Махнівки ремонтувати у випадку потреби греблю Омбишського монастиря, яку селяни використовують для проїзду

Его царского пресвѣтлого величества Войскъ Запорожских гетманъ и кавалер Іоаннъ Мазепа.

Вамъ атаманови з товариствомъ и войтови з посполитыми людми села Махнувки симъ универсалнимъ пысанемъ нашимъ ознаймуем, ижъ прекладалъ намъ велебный отецъ Антоний, намѣсникъ монастира Онбышского, что въ греблѣ ихъ монастирской, межи селомъ Онбышемъ и селомъ Махнувкою будучой, за которою всѣ ваши знайдуются кгрунта, не хочете гатити и направовати. Зачымъ приказуем вамъ пилно, абысте, когда колвекъ указоватиметъ потреба, тую гатити греблю не отмовлялися и двигнувшися всѣ такъ козаки, яко и посполитые люде, гатили и, якъ належить, умоцняли, поневажъ черезъ тую греблю до кгрунтовъ своихъ частые вы отправуете поездки, о тое вамъ и повторе пилно, пилно приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, декавріа 22. Року 1707.

Звишъменованний гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: Унѣверсалъ ясне велможного на село Махнувку для гаченння греблѣ.

ЦДІАК України. – Ф. 153. – Оп. 1. – Спр. 2 (1). Оригінал. Печатка військова.

№ 347

1707, грудня 22. Батурин – Універсал Івана Мазепи про звільнення жителів села Омбиша, належного до Омбишського монастиря і Києво-Печерської лаври, від забезпечення провіантом і підводами переїжджих через село старшин і військової "черні"

Его царского пресвѣтлого величества Войскъ Запорожских гетманъ и кавалер Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належит. Ижъ, беручи мы гетманъ под оборону нашу село Омбишъ, до монастира близко него стоячого належачое; мѣти хочемъ и приказуемъ сурово, абы жаденъ з старшины и черни Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского и нихъто инший, мимоездомъ чрезъ тое село не смѣлъ и не

важилъся жаднимъ способомъ людей посполитих тамошних, то есть бранемъ по*д*водъ и вимаганемъ ко*р*мовъ и напитковъ, обтяжати, по*д* срокги*м* войсковимъ каранемъ.

Данъ в Батуринѣ, декемврія 22. Року 1707.

Звишъменова*н*ни*й* гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: Унѣверсалъ ясневе*л*мо*ж*ного, жебы по*д*водъ нѣкому не давати.

ЦДІАК України. – Ф. 153. – Оп. 1. – Спр. 2 а. Оригінал. Печатка військова.

1708 рік

№ 348

1708, січня 7. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав полтавського полковника Івана Левенця на млин, розташований на Новосанжарівській греблі

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого г*о*суд*а*ря, его ц*а*рского величества Войскъ Запоро*ж*ских гетманъ, славного чина свя*т*аго апостола Андрея и Бѣлого Орла кавалеръ Іоаннъ Мазепа

Всей старшинѣ и чернѣ Войска его ц*а*рского пресвѣтлого величества Запорожского, а особливе пп: полковой старшинѣ полку Полтавъского, ко*ж*дому, кому колвекъ о томъ вѣдати належи*т*, ознаймуемъ, и*ж* проси*л* насъ гетмана панъ Іванъ Левенецъ, полковникъ Войска его ц*а*рского пресвѣтлого величества Запорожского полтавский о унѣверсалъ на млыни куплею набитие, на вишшой греблѣ Новосанжаровской будучие, о ч*о*тирохъ кола*х*, тро*х* мучныхъ, а четвертомъ ступномъ, мы прето гетма*н* и кавалеръ слушному его пана полковника промыслу не отмови*в*ши, респектомъ его знаемих в Войску Запоро*ж*скомъ за*с*лугъ тие млыни о ч*о*тиро*х* кола*х*, на Новоса*н*жаровской греблѣ будучие, ствержаемъ, позволяючи здавна належитии розмѣровие приходи отбирати, какъ хотя к лутшому своему пожитковѣ владѣти, в которомъ владѣнию, абы нѣхто не смѣлъ и не важился ему пану полковникови найменшой чинити тру*д*ности и перешкоды, пи*л*но варуемъ и приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ [г]енвар[я] 7, року 1707.

Звышей менованный гетма*н*, рукою власною[a].

Нижче зазначено: 1761 году, марта 9 го дня съ подлѣ*н*ъни*м* универсаломъ свѣдітелствовали и по посвѣдетелствованію под чистим приписом перед правом ани инших другихъ подобнихъ тому свидетелствъ не нашлося.

Полковий миргородский хоружий (підпис), войсковой канцеляристъ (підпис).

Вишше писанного году мѣсяца и числа таковъ подлѣнній унѣверсалъ по изверению матки моей Агафіи Красовской, обозной полковой, обратно к себѣ принялъ и росписался Федоръ Левенецъ.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 52187. – Арк. 225. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "на подленномъ унѣверсалѣ по*д*пис тако".

№ 349

1708, січня 7. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав вдови хорунжого Переяславського полку Олександра Сулими Анастасії на нерухомість під Ржищівим і Гуляниками, куплену її чоловіком

Его царского пресвѣтлого величества Войскъ Запорожскихъ гетманъ и кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Пану полковниковѣ Войска его ц[арского] пр[есвѣтлого] велич[ества] Запор[ожского] переясловскому, старшинѣ полковой, а особливе честному отцевѣ городничему иржищевскому и всѣмъ, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, ознаймуемъ симъ унѣверсаломъ нашимъ, ижъ презентовала намъ панѣ Анастасия Александрова Сулиминая, хоружая полковая переясловская, купчие, екстрактомъ з книгъ мѣскихъ переясловскихъ выданние мужу еи записи, именно: первый, року 1703, марта 4 д[ня], на греблю з ставомъ, на томъ боку Днѣпра, под Иржищевомъ[326], у Параскевии Петрихи и синовъ еи, Мокия и Артема Петренковъ, купленную, на рецѣ Легличи, межи греблями Петикаловою и мѣскою Иржишевскою зостающую; другий, на двѣ гребелки, нижей Гуляниковъ, на потоцѣ Гуляницкомъ, Ступкомъ прозиваемий, з лѣскомъ коло тихъ же гребеліокъ зостаючимъ, Ступокъ прозиваемимъ, и зъ сѣножатью тамъже, надъ ставками помененними лежачою, Ступками прозиваемомъ, року 1704, априля 7 д[ня] у Василя Скрипченка, предъ тимъ иржищевского, а тепер ячникувского жителя, купленній, [и] просила, абисмо тие мужа еи куплѣ и записи ствердили унѣверсаломъ нашимъ. Ми прето, гетманъ и кавалеръ, тому еи панеи Сулиминой прошению, аки слушному, давши у себе мѣстце, яко ствержаем симъ нашимъ унѣверсаломъ, смотрячи на [...][а] записи помененныхъ трохъ гребель, лѣса и сѣножати куплю помененного пана Александра Сулими, хоружого полкового переясловского, так варуемъ, упоминаемъ, мѣти хочемъ и пилно приказуемъ, аби въ спокойномъ тихъ трохъ гребель, лѣса и сѣножати владѣню и заживаню нихто, так з старшины полковой переясловской, яко и з посполства, ей, панеи хоружиной, жадной и найменшой не важился чинити прикрости и перепоны, а особливе обывателѣ къ тимъ ставомъ, лѣсу и сѣножати пречоной зорувати (якъ предъ симъ самоволне чинити) не смѣли и не важились, сурово, подъ неласкою нашею и строгимъ наказанемъ, упоминаемъ и приказуемъ.

Данъ въ Батуринѣ. Януарія 7 д[ня], року 1708.

Звишъменованній гетманъ, рукою власною[б].

Опубліковано: Сулимовский архив. Фамильные бумаги Сулим, Скоруп и Войцеховичей XVII-XVIII вв. – К. – 1884. – С. 29-30.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 65. – Арк. 172. Копія.

[а] Пропуск зазначено у публікації.

[б] Наприкінці зазначено "Съ копіи". В публікації також зазначено "Самъ Александръ Сулима во время видачи этого универсала былъ въ плену у шведовъ".

№ 350

1708, січня 12. Батурин – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав на ліс Малий Кормил сестри гетьмана Мар'яни Вітославської, черниці Києво-Печерського Вознесенського монастиря, із взяттям лісу під гетьманську оборону

Его ц*ар*ского пресвѣтлого в*е*л*ич*ества Войска Запорозкого гетманъ, Іоанъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ унѣве*р*са*л*нимъ листомъ нашимъ кождому, кому ко*л*векъ о томъ вѣдати належитъ, а особливе пану по*л*ковникови кіевскому з ста*р*шиною по*л*ковою п: сотникови козелецкому, атаманови городовому и во*й*тови тамошнему и всѣмъ во*й*сковимъ и посполитимъ уизду Козелецко*го* людемъ, ижъ превелебная в Б*о*гу ей милос*т* панна Маріянна Вѣтосла*в*ская, милая сестреница наша, інокиня м*о*н*а*с*т*и*ра девичого свято Вознесе*н*ского Пече*р*ско*го* Кіевского[327], поблизу кгрунтовъ своихъ, в уиздѣ Козелецкомъ по*д* селомъ Крехаевомъ лежачихъ, маетъ давно уже занятий лѣсъ, прозиваемий Мали*й* Ко*р*ми*л*, на котори*й* просила насъ о потве*р*жате*л*ни*й* нашъ унѣве*р*салъ и оборону, жебы нѣхто того лѣса не пустошилъ, теды мы по прошенію ей мило*й* сестреницѣ нашой, велѣли видати сей нашъ унѣверсалъ, чере*з* котори*й*, яко той давно заняти*й* лѣсъ, прозиваемый Мали*й* Ко*р*ми*л*, ствержаемъ, позволяючи еи милости онимъ владѣти, такъ абы нихто з ста*р*шини и че*р*ни по*л*ку Кіевско*го*, а особливе з жителей околични*х* селъ не смѣли и не важилися в то*й* лѣсъ вездити и пустошити оного, пи*л*но варуемъ и приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ 12 *д*[ня] януарія. Року 1708.

Звышъ менова*н*ны*й* гетма*н*, рукою власною.

На арк. 2 зв. написано: Унѣверсал на лѣс по*д* Крехаево*м* *от* ясне велможного гетмана Мазепы Малый Кормилъ. 1708, генваря 12.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – Спр. 11 216. – 52 Г. Оригінал.
ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 59293. – Арк. 16. Копія. Фрагмент.

№ 350а

1708, січня 29. Глухів – Наказ Івана Мазепи новгородському сотникові Лук'яну Журавку заборонити вдові стародубського полкового хорунжого будувати греблю на річці Свесі, на землях Новгородського монастиря та належно покарати вбивць підданого Новгородського монастиря, вбитого в їх селі Мезині

П*а*не сотнику новгоро*д*ский.

Презентовалъ намъ высоце в Б*о*гу превелебний его мил*ост* г*о*сп*оди*нъ отецъ архимандрита м*о*н*ас*т*и*ра вашего Новгоро*д*ского, через превелебного в Б*о*гу г*о*сп*оди*на отца намѣстника того жъ монастира, двѣ инквизиціи, едну о занятю греблѣ на рецѣ Свесѣ, в кгрунтѣ ихъ м*о*н*ас*тирскомъ, небожчикомъ п. Іваномъ Ю*р*кевичомъ, хоружимъ пол*к*ови*м* стародубовски*м*, другую о забитю в селѣ Мѣзинѣ, маетности ихъ, ихъ же по*д*даного, о*т* едного товариша Пѣхотного Полку, п*а*на Димитріа Чечеля, з двома тамошними жъ мѣзинскими жителями, по*д*сосѣдками козацкими; и просылъ насъ, жебы тая гребля, небо*ж*чикомъ Ю*р*кевичомъ в кгрунтѣ ихъ занятая, не была привожена в сове*р*шенство, а помененніи убийци были по достоянію скараны. Мы прето, пишучи до в[ашей] м[илости] сей нашъ листъ, пилно жадаемъ и приказуемъ в. м*илос*ти, абысь, за одобранемъ оного, предложилъ имене*м* нашимъ овдовѣлой женѣ небожчика Ю*р*кевича, чтобъ она не важилася тоей греблѣ в сове*р*шенство приводити, если не упроси*т* его, отца а*р*химандрити з братіею, албо не учинитъ якого з ними постановленя, жебы позволили ей тую греблю, небожчико*м* мужемъ еи в кгрунта*х* ихъ занятую, кончити, бо любо и выдаются з канцеляріи нашой войсковой на займане гребе*л* унѣве*р*салы (:який може и небожчику мужу еи данъ:), однакъ виражаетъся в оныхъ варунокъ той, если не буде кому где о*д* занятя якой греблѣ дѣятися якая кривда и перешкода. А поневажъ, якъ зрозумѣлисмо з тоей инквизиціи, же когда бъ сове*р*шилася тая гребля, то много бъ м*о*н*ас*ти*р*ского лѣсу, в которомъ и бо*р*тного дерева ес*т* немало вдовжъ и вши*р*, вода по*д*топила, теды для того приводити оно*й* в сове*р*шенство, хочъ имѣетъ нашъ унѣве*р*салъ, не позволяемъ. Убийцы за*с* помененніи, любо самое право инстикгуетъ, жебы были на го*р*лѣ караны, однакъ когда пере*д* тимъ оны на здорове того ихъ по*д*даного не ватова*ли* и не з умыслу, лечъ на по*д*гуляню в шинку до сме*р*ти оного з оказіи приправили, а до то*го* и нихто не настоитъ, жебы на го*р*лѣ ихъ карати, пре*то* и мы о*т* смертной казни свободними чинимъ оныхъ. Токмо приказуе*м* в. м[илости], абысь зехавши в помененное село Мѣзинъ и знесшися з атамано*м* се*р*дюцкимъ и атаманомъ тамошни*м* мѣзинскимъ, велѣлъ передъ всѣ*м* народом непремѣнно всѣмъ троимъ по сто кіювъ добрихъ дати, и приказалъ з худобъ ихъ за д*у*шу небожчиковскую

сорокоустъ наняти, стол поминалній и иніи церемоніи по обичаю христіанском поотпровати. Тое и повторе пилно, а пилно в. м[илости] приказавши, его жъ поручаем Господу Богу.

З Батурина, генваря 29. Року 1708.

В. милости зычливый Іванъ Мазепа, гетман, рукою власною.

На арк. 2 зв. зазначено: Пану Лукіану Івановичу Журавку, сотникови новгородскому. О убийцахъ мѣзинскихъ и о Юркевичовои греблѣ, жебы не кончена, на рецѣ Свесѣ.

ІР НБУВ. – Ф. І. – Спр. 60279. – Арк. 1-2. Оригінал із залишками печатки.

№ 351

1708, травня 10. Біла Церква – Універсал Івана Мазепи про дозвіл значному військовому товаришеві Євстафію Панкевичу побудувати млин на річці Усі

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого государя, его царского величества Войскъ Запорожских гетманъ, славного чина святого апостола Андрея и Бѣлого Орла кавалеръ Іоаннъ Мазепа.

Всѣмъ, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, а меновите пану полковникови Войска его царского величества Запорожского стародубовскому, такъже пану сотникови почеповскому и пану дозорцѣ нашому почеповскому ж, тепер и на потомъ мѣючому быти, ознаймуемъ, ижъ панъ Евстафий Панкевичъ, значный товаришъ войсковый, усмотрѣвши мѣйсце, ни в чомъ никому непенное, на ричцѣ Усѣ[328], под селцемъ Устиновимъ будучое, до занятя греблѣ и млинового на оной строения способное, просилъ нашого на тое унѣверсалу, з которимъ бы моглъ на помянутой ричцѣ, безъ найменшой ни от кого перешкоды, греблю засипати и млинъ построити. Мы прето гетманъ и кавалеръ, тому его, пана Панкевича, прошению не отмовивши, а респектуючи на его вѣрние и зичливые не от теперъ в Войску Запорожскомъ ронение и ронячиеся услуги и прислуги, до которыхъ и въпередъ, яко годного и згодного заохочуючи, казалисмо з канцеллярии нашой войсковой сей нашъ на заняте греблѣ и построене млина на ричцѣ Усѣ ему, пану Панкевичу, видати универсалъ, которого повагою и крѣпостию пилно варуемъ и подъ срокгимъ войсковимъ каранемъ приказуемъ, абы нѣхто, а особливе п. сотникъ почеповский и п. дозорца тамошный не смѣлъ и не важилъся в занятю греблѣ, построеню млина и въ отбираню належитих приходовъ, когда въ совершенство прийдет, найменшей чинити трудности и перешкоды. Варуемъ однакъ, абы от занятя тоей греблѣ и построеня на оной млина не было кому зъ жителей тамошных яковой в кгрунтах шкоды.

Якая воля наша абы ни *от* кого не была нарушена и повторе упоминае*мъ* и срокго приказуемъ.

Датъ в Бѣло*й* Це*р*квѣ, мая 10, року 1708.

Звишъ менова*н*ный гетма*н*, рукою власною.

ІР НБУВ. – Ф. 40. – Спр. 664. – Арк. 1-1 зв. Копія.
НМІ України. – РД. Оригінал.

№ 352

1708, травня 14. Біла Церква – Універсал Івана Мазепи про спорудження укріплень Іванполя жителями околишніх сіл

Его ц*а*рского пр*е*свѣтлого в*е*ли*ч*ества Войска Запоро*з*кого гетманъ и кавале*р* Іванъ Мазепа.

Ва*м*, старостѣ нашому іванпо*л*скому, атаманови городово*му* тамошне*му* з товариство*м* и во*й*тови з посполитыми людми, такъже атаманомъ и во*й*та*м* сѣлски*м* з посполство*м* сымъ нашы*м* унѣверса*л*ны*м* писаніе*м* озна*й*муемъ, ижъ по*д* часъ сего военного времени для наступующых непріяте*л*ских небезпеченствъ приказалисмо горо*д* вашъ Іванполь, такъ вало*м*, яко и палямы добре укрѣпити: зачы*м*, абысте всѣ обще, такъ городяне, козаки *о*д похо*ду* позосталые и посполитые, яко и всѣ обще селяне, около города Іва*н*поля по*д* де*р*жавцами *ду*ховными і свѣцкими будучие, для свое*и* общо*й* обороні около уфондованя и укрѣпленія того свое*го* города Іванполя бе*з* всяко*й* спреки тщаливе і нелѣниве приложили стараня и працы, а именовите тыи ниже*й*выраженыи села маютъ чинити помощъ и працовати около того дѣла валового городового: Середина Буда, Слобода Че*р*няцкая, Ромашко*в*, Юриновка, Дуплиновка, Пагаровка, Камянка, Шатрища, Івотъ, Палѣевка, Імшаная, Журавка, Не*д*баговка, Во*й*то*в*ка, Чу*й*ковка и Дорошовка: тое ва*м* всѣмъ городянамъ и више*й*выраженым селянамъ пи*л*но приказавши, и*м*ъ же жычым доброго о*т* Г*о*спо*д*а Б*о*га здоровья.

Данъ в Бѣло*й* Це*р*квѣ, 1708 року, 14 *д*[ня] мая.

Звишъменова*н*ни*й* гетма*н*, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-7. – Оп. 1. – Спр. 1954. Фотокопія з оригіналу. Печатка військова.
Там само. – Ф. КМФ-7. – Оп. 1. – Спр. 1895 (1). Копія.

№ 353

1708, червня 11. Біла Церква – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Чернігівської архієпископії на уланівські грунти, які залишили її колишні піддані

Его царского пресвѣтлого величества Войскъ Запорозских гетманъ и кавалер Іоаннъ Мазепа.

Всѣмъ кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, а меновите жителемъ улановскимъ, подданимъ прежде катедралнымъ чернѣговскимъ и въ прочку, увойшовшимъ в зарубежние села, ознаймуемъ, ижъ ясне в Богу преосвященный его милост отецъ архиепископъ чернѣговский доносилъ намъ, что вы з своего легкомыслия, удалившися зъ тоей до катедри Чернѣговской належачой маетности за границю, кгрунта позосталие свои продаете, поля, туда приежджаючи, засѣваете, а засѣвки зъ копи жати позволяете и всякие пожитки, власне якъ тамъ живучи, зъ своихъ угодий отбыраете, що, яко неслушне и праву, здавна ухваленому, противно дѣется, такъ мы вамъ тот самоволный поступокъ сурово ганячи, пилно упоминаемъ и под жестокимъ каранемъ приказуемъ, абысте до тих своихъ позосталих кгрунтовъ од сего часу жадною мѣрою не интересовалися, поліовъ тамъ не засѣвали, а нѣ оних кому иншому позволяли засѣвали, такъже и засѣвковъ, якіе там найдуются не важилися забирати, поневаж всюды такое обыкновеніе ест, же по одейшлих на инשие мѣйсце для жития подданихъ, кгрунта их на державцовъ спадают, а они тратят свою сукцессию. Для чого вамъ и повторе пилно приказуемъ, абысте жадного дѣла до своихъ кгрунтовъ одѣйшлих не имѣли.

Данъ в Бѣлой Церквѣ, іюня 11. Року 1708.

Звишъименованний гетман, рукою власною.

На звороті зазначено: Лист ясне велможного пана гетмана Мазепы, абы зейшлие бившие поданые, живучи на сторонѣ, не важилися кгрунтовъ улановских засѣва[ти и] никому продавати.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 296. Оригінал. Печатка військова.

№ 354

1708, липня 7. Обоз під Тетієвим – Оборонний універсал Івана Мазепи Лубенському Мгарському монастиреві на Ковжизький ліс

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозского гетманъ и кавалер Іоаннъ Мазепа.

Вамъ, пану сотниковѣ великобудискому, атаманови и войтови тамошнимъ, симъ нашимъ писаніемъ чинимъ вѣдомо, иж скаржился намъ чрезъ супплику свою на вас велебній отецъ Савватій Вербицкий, намѣсникъ монастира Мгарского Лубенского, зо всею тамошнею братіею о тое, же любъ оны презентовали вамъ нашъ унѣверсалъ, данній имъ на оборону лѣса ихъ, прозиваемого Ковжижа, однакъ вы легце тот нашъ унѣверсалъ поваживши, и нѣ во что вомѣнивши, оній ихъ лѣсъ нѣ на що спустошили, не тилко рубанемъ для гаченя греблѣ своей Великобудиской хворосту, але и воженемъ потребного дерева много шкоды в немъ учинили. В якой своей кривдѣ и шкодѣ просилъ онъ, пречечонній отецъ намѣсникъ, з братіею у насъ з васъ слушной святой справедливости. Зачимъ мы приказуемъ вамъ, абысте ви за одобранемъ сего нашего писанія всю шкоду в лѣси ихъ, чрез вас починенную, имъ законникомъ слушне и належите нагородили, и впред не важилися такой дерзости мѣти и болшъ шкоды имъ в томъ лѣси, унѣверсаломъ нашимъ обварованомъ, чинити. А що есть унѣверсалъ нашъ в себе за нѣзащо поставили, якій повинны были есте ненарушоне заховати, и в немъ приказанне вираженное непремѣнно исполняти, теды, яко тот вашъ дерзновенній поступокъ, васъ сурово ганымъ, такъ упевняемъ вас, же часу своего за тое будете значне от насъ скараны. Е[с]лисмъ бы зас вы по по сюмъ приказанню нашомъ листовномъ не уконтентовали ихъ законниковъ за ихъ шкоды, теды за висланемъ от насъ туда на розискъ особы, и за притягненемъ васъ пред судъ Енералній, будете вдвое тую шкоду илбо пополняти, и винѣ правной подлягати.

Данъ в обозѣ под Тертѣевомъ[329], июля 7, 1708 року.

Звышъменованній гетманъ, рукою власною[а].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 127. – Арк. 42-42 зв. Копія, має назву "Потвердителній унѣверсалъ Івана Мазепи, гетмана, на лѣсъ Кожижскій".

Там само. – Ф. КМФ. – 9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 178. Копія.

№ 355

1708, серпня 8 чи 20. Русанів – Універсал Івана Мазепи про захист прав Києво-Печерського монастиря на використання млина, розташованого на Козелецькій греблі

Пресвѣтлийшаго и державнѣйшаго великого государя, его царского величества Войскъ Запорожскихъ гетман, славного чина святого апостола Андрея и Бѣлого Орла кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Пану полковникови Войска его ж царского величества Запорожского кіевскому, паном старшине полковой, такъже пану сотникове козелецкому с тамошним урядом, особливе мелником на гребли Козелецкой млины маючим, і

[а] Наприкінці у колі написано "мѣсто печаты рейментарской".

кождому, кому колвекъ о то*м* вѣдати на*д*лежитъ имѣть, си*м* н*а*шимъ уневе*р*салны*м* писаніе*м* ознаймуемъ, и*ж* прикладал намъ высоце в Б*о*гу превелебный г*осподи*нъ от*е*цъ наместникъ мана*с*тыря свято Печерского Кіевского з братіею, что в млине и*х*, на гребли миской Козелецкой стояче*м*, збороня[ю]*т* никоторые особы, а именно мелники, на той гребли млини мѣючіе, на*д* давніе права и вневе*р*сала*х* н*а*ши[х] и прошлы*х* антецессоро*в* н*а*ши*х*, безречезно молоти, которого млына до пре*д*реченного святой обители для служенія божестве*н*ныхъ литоргій на просфуры наиболше бываетъ прихо*д*. Яко теды мы ты*х* осо*б* и мелнико*в* то*т* противной давнымъ права*м*, уневерсаломъ нашимъ и бывшихъ гетмано*в*, поступокъ гани*м*, такъ пилно мѣти хочемъ напоминае*м* и грозно приказуе*м*, абы нихто, такъ з старшины полковой и уряду миского козелецко*го*, яко и мелники помене*н*ные, давны*х* пра*в* и уневерсало*в* нарушати не важились и безпѣчно в той святой Печерской обители в млине молоты не зобороняла, якой воли нашой, абы непреме*н*но чинилось задосытъ, пови*н*ны ста*р*шина меская козелецкая досматривати, которой пилно о тое приказуе*м*.

Да*н* в Русанове, августа 20 дня, року 1708.

[Звыш менованный] гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 217. – Арк. 301-302. Копія.

ІР НБУВ. – Там само. – Арк. 335-336. Копія, з датою 8 серпня 1708 року, місце видання універсалу зазначено як "в Русалове".

№ 356

1708, серпня 24. З обозу під Биковим – Наказ Івана Мазепи київскому війту з магістратом у справі про повернення Прилуцькому Густинському монастиреві двора у Києві, який раніше колишній ігумен монастиря Жданович продав Кочубею

Мой ласкавый приятелю, п*а*не войте кіевский зо всѣмъ майстратомъ.

Поневажъ превелебный в Б*о*гу г*о*сп*о*динъ от*е*цъ Ждановичъ, ігуменъ бывшый м*о*н*а*стыря Густинского, неслушне учинилъ, же безъ согласія всей тоей С*вя*той Густинской братіи дво*р* ихъ м*о*н*а*стырски*й*, в Киевѣ стоячій, за ігуменства своего тамошнего Густинского небожчику Кочубееви продалъ, о чомъ тое дажъ суплѣковали до насъ всѣ обще законники воспомянутого м*о*н*а*стыра, просячи, абы небожчикъ, Кочубей, гроши свои за тотъ ихъ дворъ данный принялъ, а двора имъ уступи*л*, на що онъ Кочубе*й* и соизволилъ былъ, ты*л*ко просилъ о виждане, нимъ сынъ его Кочубеевъ з школъ латински*х* тамошныхъ вы*й*детъ. Теды пилно

---

[a] Перед підписом зазначено "у подлинной крѣпости пишетъ", після підпису написано "с оного листа о*т* записки пошли*н* пя*т* алты*н* взято. Принелъ Василей Митрофанов" та "У сей крепости печа*т* одна".

в. милост жадаемъ в тое, абысь двор оный привернулъ и отдалъ в первобытное владѣніе законникомъ вышейреченной обители, и если хто от небожчика в томъ дворѣ живетъ, уступити з оного тому приказалъ, кгды ж оныи законники отложили гроши до скарбу Войскового, а до того не повинна лекгація побожныхъ людей от церквій Божіихъ и святыхъ обителей жаднымъ способомъ отдалятися. О що и повторе в. милость жадаючи, пилно засылаемъ ему жъ зичливое наше поздоровлене.

З обозу от Быкова, августа двадцать четвертого. Року тысяча сѣмсотъ осмого.

В. милости зичливый пріятель, Іванъ Мазепа, гетманъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозского[а].

Сей нашъ листъ велѣте в. милостъ до книгъ приняты и выдати имъ отцемъ густинскимъ екстрактомъ з книгъ оный в твердость в потомный часъ[б].

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 216-Д. Оригінал випису з міських книг справи про повернення київським магістратом Густинському монастирю двора, який раніше був проданий монастирем Кочубею, що включає зазначений наказ І. Мазепи. Має такий початок "Выписъ з книгъ мѣскихъ права Майдебурского ратуша Кіевского. Року тысяча сѣмсотъного осмого, месяця септеврія, дня шестого. Его царского пресвѣтлого величества в ратушу Кіевском перед нами Димитріем Полоцкимъ упривиліованнымъ войтомъ, а Тарасомъ Петровичемъ рочнымъ бурмистром и перед райцами и лавниками: ставши персоналѣтеръ честные в Богу отцы іеремонах СерафіонъЗахаріевичъ и іеродіаконъ Іеремѣя, законники монастира святыя живоначалныя Троицы Густинского, подали высоце поважный его царского пресвѣтлого величества Войскъ Запорозскихъ гетмана, славнаго чина велможнаго его милости пана Іоанна Мазепы листъ приватне до всего майстрату писанный, который листъ мы первей перед собою казали вычитати, а по вычитан[ѣ], яко рѣчъ слушную и поважную в книги нынешные мѣские кіевскіе вписати позволили, который слово в слово такъ ся в собѣ маетъ.

№ 357

1708, серпня 30. Биків – Універсал Івана Мазепи про дозвіл лукомському священикові Петру Петровичу побудувати млин в селі Онушках

Его царского пресвѣтлаго величества Войска Запорожского гетманъ і кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Пану полковниковѣ лубенскому, старшинѣ полковой, а особливе п. сотниковѣ лукомскому, атамановѣ з товариствомъ и войтовѣ тамошнему з посполитими людми и кождому, кому бы колвекъ теперъ и на потим вѣдати о томъ надлежало ознаймуемъ: ижъ просилъ насъ честній отецъ Петро Петровичъ, священникъ лукомскій, о фундушъ на засипане греблѣ и построене млинка для пожытку

[а] Перед підписом зазначено "У того листу печатъ войсковая притиснена и подписъ руки рейментарской тыми выраженъ словы".

[б] Перед приписюю зазначено "А на боку того листа такъ написано".

своего в уездѣ Лукомскомъ в селѣ Онушках на рѣчцѣ Оржицѣ[330], на мѣстцу ни в чомъ никому непенномъ. Ми прето гетманъ и кавалеръ, принявши прозбу его за слушную, яко позволяемъ ему честн*ому от*цу Петру на томъ мѣстцѣ греблю засипати и, млино*к* на оной построивши, всякіе розмѣровіе приходи о*т*бирати, такъ пилно варуемъ и грозно приказуемъ, аби нихто з ста*р*шини и черни войсковихъ и посполити*х* того полку обывателей не смѣлъ и не важился в то*м* ему о*т*цу Петрови жадной на*й*меншой чинити перепони, варуемъ однакъ тое, аби з засипаня тоей греблѣ и построеніа млин*к*а околичнимъ кгрунтамъ, поблизу будучимъ, аби жадная не дѣлалася кривда и шкода. Якова*й* волѣ наше*й* аби во всемъ било за доситъ чинено, повторе и подесяте варуемъ и приказуемъ.

Данъ въ Биковѣ, августа 30 *д*[ня]. Року 1708.

Звышъ менованій гетманъ, рукою властною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57717. – Арк. 249. Копія.

№ 358

1708, вересня 27. В обозі біля Бикова – Універсал Івана Мазепи про надання на Чернігівську архієпископію гетьманських млинів, розташованих біля Іванполя на річці Білиці

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого г*осуд*а*р*я, его ц*а*рского величества Войскъ Запорожски*х*ъ гетманъ, славного чина с*вя*того ап*ос*т*о*ла Андрея и Бѣлого Орла кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Всѣмъ вобецъ и кождому зособна, кому бы колвекъ о томъ тепе*р* и в потомные часы вѣдати належало, всякой кондиціи и годности д*у*ховного и мирского стану людемъ, а особливе всякой старшынѣ реименту нашого ознаймуемъ: ижъ мѣючи мы млыны, на власныхъ нашыхъ вѣчистою куплею набытыхъ грунтахъ, в сотнѣ Глуховской, близко маетности наш*о*й же Іванполя, на рецѣ Бѣлицы, власны*м* коштомъ и старанемъ построеные, яко приватнымъ писаніемъ прежде за дней житія блаже*н*ныя памяти прео*свя*щенного Феодосія Углицкого, архіеп*иско*па чернѣговского, надалисмо оные катедрѣ Чернѣговской для вѣчного молитвенного за д*у*шу свою воспоминанія, такъ теперъ и публичны*м* сымъ нашымъ унѣверсаломъ, тые*ж* Бѣлицкіе млыны наши Дому архіерейскому архіеп*иско*піи Чернѣговской нынѣшнему ясне в Б*о*гу прео*свя*щенному г*осп*одину его милости о*т*цу Іоанну Максимовичу, архіеп*иско*пу чернѣговскому и новгородскому, и по его милости мѣючимъ быти того архіерейского престола наслѣдникомъ, надаемъ, стверждаемъ и в зуполную вѣчистую поссесію летуемъ, позволяючи з оны*х* всякіе розмѣровые пожытки и користи ку общой Дому архіерейского пол*з*ѣ употребляти, и, якъ хотя, по своей имъ воли диспоновати. Зычимъ, абы нихто з власти д*у*ховной, такъже з ста*р*шыны и черни рейменту

[a] Після підпису у колі написано "мѣсто печати рейментa*р*ской".

нашого войсковой и посполитой, не смѣлъ и не важылся теперъ и в потомные часы вышписаныхъ млыновъ Бѣлицкихъ от Катедры архіепископіи Чернѣговской отдаляти и в отбираню приходячихъ з оныхъ пожытковъ найменшой перешкоды чинити, пилно и грозно варуемъ и приказуемъ, чого и по сукцессорахъ нашыхъ непремѣнно мѣти хочемъ и судомъ Божіим, предъ которій всѣмъ намъ явитися подобаетъ, запрѣщаемъ.

Данъ з канцелляріей войсковой, септеврія 27. Року 1708. В обозѣ от Быкова.

Звишъменованний гетман и кавалер, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 300. Оригінал. Печатка військова.

№ 359

1708, вересня 27. В обозі під Биковим – Універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Прилуцького Густинського монастиря на двір Кочубея в Києві

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого великого государя, его царского величества Войскъ Запорожскихъ гетманъ, славного чина святого апостола Андрея и Бѣлого Орла кавалеръ Іоанъ Мазепа.

Всѣмъ вобецъ и кождому зособна, кому бы колвекъ з духовного и мирского стану людей о том вѣдати належало, теперъ и в потомные часы, сымъ унѣверсаломъ нашимъ ознаймуемъ: ижъ превелебный в Богу господинъ отецъ Іовъ Мартиновичъ, ігуменъ монастыра Густинского з братіею, презентовалъ намъ интромиссію, на маистратѣ кіевскомъ писанную, служачую обытели Густинской, на дворъ в Кіевѣ, близко церкви Воскресенія Господня положенемъ знайдуючійся, которій то дворъ превелебный в Богу отецъ Ждановичъ, бывший игуменъ тоей же святой обытели, без согласія братіи продалъ былъ небощику Кочубееви, а теперъ онъ отецъ ігуменъ нынѣшній, за отложенемъ суммы, знову в область обытели своей по листу нашомъ приватномъ до пана войта кіевского з майстратомъ писанномъ одобралъ и просилъ нашого на тотъже дворъ унѣверсалного, для совершеннѣйшой в потомный часъ крѣпости, потверженя. Мы прето гетманъ, тому его отца ігумена прошенію слушному давши у себе мѣстце, казалисмо выдати з канцелляріей войсковой сей нашъ унѣверсалъ, которого повагою, яко стверждаем в первобытную обители святой Густинской вѣчистую поссессію тотъ дворъ, позволяючи з оного якіе можно пожытки ку общой монастырской ползѣ отбирати, такъ и плецъ небощыкомъ Кочубеем к тому жъ двору прикупленый, для спасенія души небощиковской и молитвенного поминанія, вѣчисто жъ надаемъ з поселеніемъ тамо будучимъ. Зачымъ, абы нихто з духовного и мирского стану предречоной святой обытели Густинской в спокойной посессіи того откупленого двора и вновъ наданного плецу не смѣлъ и не важился жадной найменшой чинити перешкоды и кривды, приказуемъ. А особливе пилно варуем и приказуемъ, абы нихто згола з духовной же власти и свѣцкой, а найбарзѣй з потомковъ небощика Кочубея, не важился вѣчными часы, такъ в двор том, яко

и в плецъ наданный, втручатися и чи то купным способомъ, чи ли иншымъ якимъ, от обытели святой отдаляти. Поневаж подлуг права духовного и свѣцкого побожная ле[к]гація не повинна никогда ни продажею, а ни яким иншим способом от церкви Божой отдалятися, такая наша воля и указъ, абы тепер и в потомные часы наймнѣй нарушена не была, повторе и подесяте пилно варуемъ и приказуемъ.

Данъ в обозѣ от Быкова, септеврія 27. Року 1708.

Звишъменованний гетман, рукою власною.

На звороті написано: На двор кіевский гетманский, тутже и на прикупленный пляц от небожчика Кочубея, от пана Івана гетмана Мазепи. Году 1708. Септевр: 7.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 179. Фотокопія з оригіналу.

№ 360

1708, вересня 29. В обозі під Биковим – Універсал Івана Мазепи про надання роменському отаманові Якову Лук'яновичу села Процівки

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого государя, его царского величества Войскъ Запорожскихъ гетманъ, славного чина святого апостола Андрея и Бѣлого Орла кавалѣръ Іванъ Мазепа.

Пану полковниковѣ Войска его царского величества Запорожского лубенскому, п. п. старшинѣ полковой, особливе пану сотнику роменъскому з урядомъ тамошним и кождому, кому би колвекъ в томъ вѣдати належало, симъ писаніем нашимъ ознаймуемъ, ижъ видячи ми гетманъ, пана Якова Лукяновича, атамана на сей час городового роменского, ку нам зичливого и респектуючи на его в Войску Запорожском ронячіе услуги, а до того в справности его на атаманствѣ, надалисмо ему и симъ унѣверсаломъ нашим зтвердили в владѣніе село Процювку, под городомъ Ромном будучое, позволяючи од посполитих людей всякіе належачіе повинности и послушенства одбирати до ласки войсковой. Зачим мѣти хочем и пилно варуемъ, аби якъ панъ полковникъ лубенский и п. сотникъ роменский и з иншими тамошними урядовими, такъ и кождий з старшини и чернѣ того полку, вѣдаючи о той волѣ нашой, не важился ему п. атамануви владѣнию тим помянутим селомъ, в одбиранню од тамошних жителей обиклих повинностей и послушенствъ наймен[ш]ой кривди и перепону чинити. Войтови засъ того села и всѣмъ посполитим жителем (опроч козаковъ) грозно приказуем, жеби достойное пошанованніе, яко державци своему виражали, послушенства оддавали и повинности уищали без отреченя.

Данъ в обозѣ под Биковом, септеврия 29, року 1708.

Звишменованний гетманъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 55333. – Арк. 186. Копія.

---

[a] Після підпису у колі написано "мѣсто печати войсковое".

№ 361

1708, жовтня 30. Дегтярівка – Закличний лист Івана Мазепи до стародубського полковника Івана Скоропадського з поясненням причин розриву з Москвою та закликом і наказом звільнити Стародуб від московського гарнізону, або, якщо це неможливо, відступити до Батурина

Мой ласкавый пріятель, пане полковнику стародубовскій!

Нехай тое будеть в. м*илос*ти вѣдомо, ижъ мы, гетманъ, видячи Отчизну нашу Малороссійскую до крайней уже приходячую згубы, когда враждебная намъ здавна потенція московская тое, что отъ многихъ лѣтъ въ всезлобномъ своемъ намереніи положила, теперъ, зъ упадкомъ послѣднимъ правъ и волностей нашихъ, почала приводити в скутокъ, кгди безъ жадного о томъ зъ нами согласіа зачала городы малороссійскіе въ свою область отбирати, людей нашихъ зъ онихъ повигонявши, по[г]рабованихъ и до конца знищенихъ, своими войсками осажувати; и нехай бы то чинили въ полку Стародубовскомъ, Чернѣговскомъ и Нѣжинскомъ, мѣючи, изчисляючи зъ врожоной своей хитрости лживые причины будто для обороны отъ наступленіа войскъ шведскихъ тое чинять, лечъ и около далнихъ городовъ, куды войска шведскіе никогди не мѣслятъ наступати, заходилися уже были, кгды до Полтавы два полки зъ Бѣлагорода[331] ординовано; а и надъ иншими городами тое жъ бы власне виполнилося, если бы мы зъ обыклой нашой ку Отчизнѣ Малороссійской горливости тому ихъ злому намѣренію не запобѣгли. А до того не тилко отъ зычливыхъ пріятелей мѣючи тайные престорогы, лечъ и самы тое явными доводами видячи и совершенно вѣдаючи, же насъ гетмана, енералную старшину, полковниковъ и увесь Войска Запорожского началъ, врожеными своими прелестми хотятъ къ рукамъ прибрати, въ тиранскую свою неволю запровадити, имя Войска Запорожского зградити и козаковъ въ драгонію и солдати перевернути, народъ засъ[a] Малороссійскій вѣчне себѣ поработити. И если бы же Господъ помоглъ намъ отъ тиранскихъ ихъ рукъ избѣгти, то певне бы тое ихъ намѣреніе непріязненное свой одобрало скутокъ. Кгди жъ не для чого иншого Александръ Меншиковъ и князъ Димитрій Михайловичъ Голицинъ зъ войсками своими къ намъ поспѣшали, не для чого иншого прелестми своими, першъ зъ Войскомъ, а потомъ самого зъ старшиною до обозовъ своихъ московскихъ бавили, тылко жебы насъ всѣхъ могли забрати въ тяжкую неволю, а, не дай Боже, и на тиранскіе муки. Надъто видячи и тое, же потенція московская безсилная и невоенная бѣгствомъ всегда отъ непреоборимыхъ войскъ шведскихъ убѣгли, лечъ огнемъ, рабункомъ и немилосерднимъ мордерствомъ руиновати и городы въ свою область отбырати пришли, удалисмося за согласіемъ и общимъ зъ панами енералними особами, полковниками и всего Войска Запорожского

---

[a] Так у копії, можливо початково в оригіналі було написано “нашъ”.

старшиною постановлениемъ въ непреборимую наяснѣйшого короля, его милости, шведского протекцію, мѣючи въ Бозѣ всемогущомъ, единомъ, обесдолнихъ заступнику, любящому правду и ненавидящому лжу непостыдную, надежду[a], же Отчизну нашу Малороссійскую и Войско Запорожское его королевское величество всегди щастливымъ своимъ и непобѣдимымъ оружіемъ отъ того московского тиранскаго ига оборонитъ, уволнитъ и отнятіе намъ права и волности, не тилко привернетъ, лечъ зъ общою ползою и зъ несмертелною въ потомнихъ вѣкъ Войска Запорожского славою умножитъ и розширитъ, въ чомъ насъ и королевскимъ своимъ никогди не отмѣняющимся словомъ и данною на писмѣ ассекураціею упевнилъ и утвердилъ. Зачимъ в. м*ило*сть, яко естесь правдивый Отчизны своей сынъ, не зичачи оной крайней погибели, знищенія и руины, берись до единого зъ нами всѣми согласія и до сполной тоей жъ Отчизны своей обороны; а старайтеся всѣми способами по данному себѣ отъ Бога розуму и искуству московское войско зъ Стародуба искоренити, согласившися въ томъ зъ панами полковниками переясловскимъ и нѣжинскимъ. Певны того будучи, же потенція московская ничого не можетъ тамъ в. м*ило*сти и городу Стародубу зашкодити, которая вскорѣ будетъ оружиемъ королевского величества шведского въ свои загнана границы; а еслибысь в. м*ило*стъ до искорененія того кгварнѣзону московского, въ Стародубѣ зостаючого, столко силы и способу не мѣлъ, теды радимъ в. м*ило*сти оттуль уходити и до боку нашого въ Батуринъ зъ товариствомъ поспѣшити, жебысьь не попалъ зъ неповетованымъ жалемъ нашимъ въ московскіе руки. О тое в. м*ило*сти и повторе пилно жадаючи, горливостію и любовію ку Отчизнѣ обовязуючи, и приказуемъ, ему жъ зичимъ доброго отъ Господа Бога здоровя.

Зъ Дягтирувки. Октоврія 30, року 1708.

В. м*ило*сти зичливый пріятель, Іванъ Мазепа, гетманъ и кавалеръ, рукою власною.

Наприкінці зазначено: Подлинникъ, за подписью Мазепы, писанъ на листѣ бумаги, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ печатью войсковою, на красномъ воску под кустоді[е]ю.

На пакетѣ надпись: моему ласкавому пріятелеви пану Івану Скоропадскому, полковникови Войска Запорожскаго стародубовскому пилно.

Надъ надписью помѣта: писмо ізмѣнника Мазепы прелестное.

На копіи написано: вѣрно К. М. Оболенскій. Съ подлиннымъ свѣрялъ С. Івановъ.

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 2670. – Арк. 1-2. Копія, має назву "1708 года, октября 30. Письмо гетмана Мазепы къ стародубовскому полковнику Ив. Скоропадскому о причинахъ своего перехода къ шведскому королю, съ убѣжденіемъ прибыть съ полкомъ въ Батуринъ".

Опубліковано: Источники Малороссійской исторіи, собранные Д.Н. Бантышемъ-Каменскимъ и изданные О. Бодянскимъ. – М. – 1859. – Ч. II. 1691-1722. – С. 173-175.

История Малороссии Николая Маркевича. – М., 1842. – Т. 4. – № XLVIII. – С. 217-220.

---

[a] У копії "недежду".

№ 362

1708, листопада 15. Батурин – Універсал Івана Мазепи у Веркіївську сотню Ніжинського полку про заборону слухати накази Москви та щодо ненадання допомоги для посилення московського гарнізону в ніжинській фортеці

Іванъ Мазепа, гетманъ и кавале*р* Войскъ Запоро*ж*скихъ.

Вамъ, п*а*ну сотникови ве*р*кѣевскому, атаманови городовому, и во*й*тови тамошнему, и всѣмъ старшимъ и менши*мъ* войсковымъ и посполитимъ тоей сотнѣ обывателе*м*, зичачи доброго о*т* Г*оспо*да Б*о*га здоровя, сымъ писаніемъ наши*мъ* ознаймуемъ, ижъ дойшло намъ вѣдати, же головны*й* всѣмъ нам ворo*г*, Мо*с*ква, в Нѣжинѣ зостаючая, повелѣваетъ вамъ своими указами и примушаетъ циле, чтобъ есте ишли до фо*р*теци Нѣжинской в осаду, зачимъ пере*с*терегаемъ васъ, а ора*з* пилно и приказуемъ, абысте жадны*х* мо*с*ковскихъ указовъ не слухали, на преле*с*ти и*х* не склонялися и у осаду помянутой фо*р*теци Нѣжинской не ишли, жебысте в оной з головами и худобами не пропали, кгдижъ мы вскорѣ при помощи Б*о*жой и при помощи короля его мило*с*ти шве*д*скаго, з данними намъ о*т* его жъ в*еличе*ства войсками, не ти*л*ко около тоей Нѣжинской московской фортеци, лечъ и около всѣхъ будучихъ в Малой России московскихъ фо*р*тецъ, промислъ чинити хочемъ, а вѣдайте вы всѣ тое, что Москва, зо*с*таючимъ в Нѣжинѣ во*й*скомъ сво*имъ*, не можетъ дати о*д*сѣчи, понеже и сама къ своимъ границамъ о*т* войскъ шве*д*ски*х* уступаетъ, оставивши на*с* и Малую Россию безоборонную и безпомощную, да и тое всѣмъ вамъ явно е*ст*, же тая Нѣжинская московская фо*р*теца цилому полку Нѣжинскому тяжкая, на се*р*дцу болючиа, а такъ повторе пере*с*терегаемъ и напомѣнаемъ васъ, абысте жаднимъ московскимъ указомъ не повыновалися и оны*х* не слухали, также и до фо*р*теци Нѣжинской в осаду не ходилися, лечъ по прежнему на свои*х* осѣдлостя*х* мешкаючи, были певни цилости, рейментa*р*скимъ слово*мъ* и христианскою совѣстию обнадеживаемъ и поручае*м* и*х* же в сохраненіе Г*оспо*ду Б*о*гу.

Данъ в Батуринѣ[a], н*о*ев*р*: 15. Року 1708.

Звишъ менова*н*ний гетма*н*, рукою власною.

На звороті зазначено: В сотню Ве*р*киевскую.

На окремому аркуші пізніше зазначено:

1708. Ноебр. 15 *д*. Универсалъ бывшаго гетмана Мазепы къ сотнику вертіевскому, повелѣвающій не слушать указовъ великороссійскихъ, и не ититъ для осады Нѣжинской крепости.

Сдѣлана копія для напечатанія въ изданіяхъ Кіевской Коммиссіи в 1852 г.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-7. – Оп. 1. – Спр. 2002. Фотокопія з оригіналу.

---

[a] Так в оригіналі, власне Мазепа дійсно міг в цей час бути в спаленому Батурині, що побічно підтверджується щоденником Д. Крмана, який зупинявся тут з шведським військом близько 22-23 листопада за н. ст. (12-13 листопада за с. ст.).

№ 363

1708, листопада 19. Гадяч – Наказ Івана Мазепи опошнянській старшині прибути в Гадяч

Іванъ Мазепа, гетманъ и кавале*р* Войскъ Запорозкихъ.

Вамъ, пп. сотникомъ наказнимъ опошнянскимъ, атаманови городовому и войтови тамошнему, пилно сымъ писанемъ нашимъ приказуемъ, абысте за одобраниемъ оного зара*з* прибували до насъ в Гадячъ для певны*х* дѣлъ, тое и повторе пилно вамъ приказавши, поручаемъ ихъ же в сохраненіе Г*ос*п*о*ду Б*о*гу.

Данъ в Гадячо*м*, ноев*р*: 19. Року 1708.

Звишъменова*н*ны*й* гетма*н*, рукою власною.

На звороті написано: В Опошнее[332].

На окремому аркуші пізніше зазначено:

1708. Ноебр. 19 *д*. Указъ гетмана Івана Мазепы градоначалникамъ опошнянскимъ о скорѣйшемъ к нему въ Гадячъ пріездѣ для нѣкоторыхъ дѣлъ.

Сдѣлана копія для напечатанія в изданіяхъ Кіевской Комиссіи в 1852 г.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-7. – Оп. 1. – Спр. 2004. Фотокопія з оригіналу.

1709 рік

№ 364

1709, березня 30. Будище – Проїжджий лист Івана Мазепи посланцям семигородського князя до шведського короля Даніелю Крману та Самуїлу Погорському на зворотний проїзд через козацькі та підвладні Туреччині землі

Іоаннъ Мазепа, гетманъ Войскъ Запороскихъ с обоихъ сторонъ Днепра. Славного чина с*вя*того ап*ос*т*о*ла Андрея и Бѣлого Орла кавалеръ.

Ознаймуемъ симъ подоро*ж*нимъ листомъ н*а*шимъ ко*жд*ому, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ. А особливе в Панствѣ наяснѣйшо*го* Порты Оттоманской ихъ милостемъ паномъ властелиномъ и всякои кондиціи и достоинства людемъ: ту*т*же и паномъ старостинамъ[а] и всему старшому и меншому Войскъ Запорожскихъ городового и низового, рейменту н*а*шего, товариству, иж ихъ милос*т*[и] панъ Данѣелъ Керманнъ[333] и Самуилъ Погорский з прочіими своими людми, посланними з Панства Венгерского от наяснѣйшого кіонженця его милости усѣмегродского, были въ певныхъ того жъ Панства Венгерского інтересахъ у двору наяснѣйшого короля его милости шведского, которіи теперъ зъ належитою о*т*правою черезъ Панства наяснѣйшой Порти Оттоманской восвояси поворочаютъ. Зачимъ, абы всюда онихъ з Панства Венгерского посланниковъ доброволне без задержанія пропущано, и якой бы потребовали учинности, тоеи высвѣдчати неотмовляно, велце ихъ ми*л*: пановъ властелиновъ въ Панствѣ наяснѣйшой Порты Оттоманской жадаемъ и просимъ, обецуючи сусѣдственною приязнію тое взаемствовати. Старшинамъ засъ реименту н*а*шего, Войскъ Запорожских городового и низового, пилно приказуемъ.

Данъ в Главны*х* Кватерахъ, в Будищи, ма*р*та 30го. Року 1709.

Звишъме*н*нованы*й*[б] гетма*н* и кавале*р*, рукою власною[в].

О п у б л і к о в а н о: Д. Крман. Подорожній щоденник (Itinerarium 1708-1709). – К. – 1999. – С. 70-71.

[а] Так у копії Крмана, імовірно в оригіналі було написано “старостамъ”.

[б] В копії Крмана (с. 71) написано “Звинъ ме*н*нованы*й*”, в перекладеній копії (с. 70) помилково розтлумачено “Іван іменнований”.

[в] Наприкінці зазначено “L[oco] S[igilli]”.

ДОДАТКИ

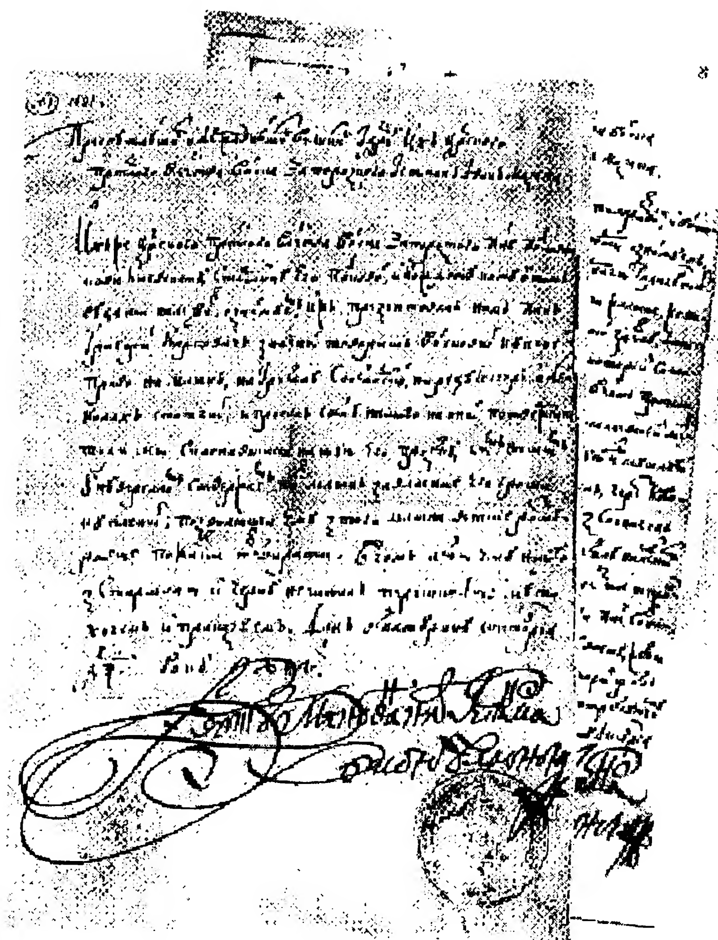

Додаток I

Універсали українських гетьманів

№ 1

1632, березня 12. Канів – Оборонний універсал Івана Кулаги-Петражицького з усім Військом на захист Київського православного братства, на церкву, школи, шпиталь і маєтності Київського Братського монастиря, наданий Петру Могилі, як старшому братства, та його наступникам, підтверджений Богданом та Юрієм Хмельницькими

Во имя отца и сына и святаго Духа, Пресвятыя и животворящія Тройцы, ку онной тоей рѣчи памяти станся аминь.

Мы, Иванъ Петрижицкий[1] гетманъ, асаулове, пулковники и все Войско его королевской милости Запорожское, видячи, ижъ ихъ милость господинове отцеве и пастыреве наши, все духовенство православное посполу зъ старшимъ и зъвѣрхнѣйшимъ своимъ его милости господиномъ отцемъ митрополитомъ киръ Исаіею Копинскимъ[2], тутешъ ихъ милость панове шляхта, обыватели и[з] воеводства Кіевского и всѣ инныи уписніе до братства Кіевского[3] православнаго послушенства святѣйшого архіепископа константинополского, патріарха вселенского, при церкви святыхъ Богоявленій въ Кіевѣ уфундованного, згодне и едностайне просили превелебнѣйшаго его милости господина отца киръ Петра Могилу, воеводича землъ Молдавскихъ, на той часъ будучого архимандрити печерского кіевского, абы школы отъ его милости, въ монастыри Печерскомъ Кіевскомъ, на подпору всего православія Восточного фундованіи и въ нихъ будучихъ научителей, братію того жъ монастыря Печерского Кіевского, перенести зезволилъ до Кіева, на мѣстѣ при церкви вышепомененной, святыхъ Богоявленій Братской Кіевской, и тамъ оные весполъ з научителми ихъ вѣчне уфундовати, яко при ставропигіи святѣйшаго архіепископа константинопольского патріархи вселенскаго, и яко на мѣсце способнѣйшомъ до выхованя учащимся, узналисмо тежъ и мы все вышменованное его королевской милости Войско Запорожское речь быти святобливую и всей Церкви Православной велце

потребную и пожитечную, абы ведлугъ прозбы вышменованныхъ ихъ милости обоего стану людей, школы тые на мѣсцу вышпомененномъ при церкви Братской Кіевской были фундованные, а такъ и мы тешъ все Войско Запорожское донеслисмо до его милости вышменнованного господина отца архимандрита прозбу нашу, абы тое зезволилъ, и што помененныи ихъ милость духовенство и шляхта его милости жадали и просили, на которую всѣхъ насъ вышменованныхъ духовнаго и свѣтскаго стану шляхетскаго и Войска Запорожскаго людей згодную и церкви святой Восточной пожитечную прозбу и жаданье его милость отецъ архимандрита доброволне зезволилъ зъ тимъ докладомъ, абы онъ самъ зъ своихъ власнихъ отчистыхъ и дѣдичныхъ добръ школы зъ ихъ научителѣми, братіею монастыря своего Печерскаго Кіевскаго наменованному мѣсцу при церкви святыхъ Богоявленій Брацкой Кіевской уфундовавши, всего онаго мѣсца церкви, монастыря и школъ, яко старшій того братства нашего братъ уписный, доживотнымъ дозорцею, опекуномъ и оборонцою былъ, и всѣми на тую жъ церковъ, монастырь, школы и шпиталь наданными, и надатися от кого колвекъ маючими, данинами, фундаціями и доходами заведовалъ и шафовалъ весполъ съ старостами дорочными отъ всего братства обраными и зъ вѣдомостью, а зъ сполною радою всего братства православнаго до тоежъ церкви уписного, постерегаючи того пилне, абы братія зъ монастыря его милости Печерскаго Кіевского тамъ для справованья церкви и монастыря, и тежъ для розмноженья наукъ школныхъ уфундованная, подъ послушенствомъ и благословеніемъ святѣйшаго архиепископа константинопольскаго патріархи вселенского зоставаючи побожне, и сами жили, и другихъ науками своими до с*вят*обожного житія приводили, а пилную опатрѣнность мѣли и постерегали, яко найбарзѣй, абыся ничого отъ кого жъ колвекъ вѣры нашой православной и канономъ седми святыхъ вселенскихъ и помѣстныхъ соборов и тежъ старожитнымъ святобливымъ церквѣ святѣй Восточной звичаемъ противного и непристойнаго не дѣяло. Што мы вышменованный гетманъ, асаулове, полковники и все Войско его королевской милости Запорожское, при вышменованныхъ отъ насъ до его милости господина отца архимандрита з помененныхъ обоего стану и кондиціи людей доношоныхъ прозбахъ нашихъ латво и охотне позволилисмо его милости, яко старшому брату до того вышменованного братства уписному: толко жъ зъ таковымъ варункомъ, абыся той вышъменованный рядъ, дозоръ и опекунство и старованье церкви, монастыря, школъ и шпиталя и тежъ до ныхъ наданными добрами и фундаціями, шафунок и доживотное завѣдоване не на урядъ архимандритства Печерского, але тилко на самую щегульную его милости вышменованного киръ Петра Могилы, воеводича земель Молдавскихъ, особу стягало и разумѣло, а по смерти его милости въ моцы то и воли вышменованной братіѣ монастыря Печерского Кіевского, въ братствѣ нашомъ Кіевскомъ уфундованное, зъ вѣдомостью и радою всего братства до тоей церкви уписанного, зоставати маетъ, абы кого колвекъ они сами захочутъ на то способного и благочестиваго и церкви православной зичливаго, любъ духовнаго, любъ свѣцкаго стану человѣка, за старшого своего, на мѣсце вышменованного его милости господина отца архимандриты, на часъ певный обрати, ни от кого то имъ боронено и перешкожено не было, але абы то въ моци ихъ самыхъ зоставало, которымъ то

братіямъ законникамъ монастыря Печерского при церкви Брацкой Кіевской вѣчне уфундованнымъ. Мы все вышпомен ованное Войско его королевской милости Запорожское, такъ именемъ всѣхъ насъ теперъ будучихъ, яко и на потомъ быти маючихъ полковниковъ нашихъ Войска Запорожскаго, прирѣкаемъ и обецуемъ въ оборонѣ своей, такъ и самыхъ, яко и церковъ монастыря, школы, шпиталь и все до нихъ належности мети отъ вшелякихъ непріятелей, противностей и перешкодъ, моцно боронити, заступати и за нихъ до смерти своей заставлятися, на что для лѣпшое въ томъ всемъ певности и тр[и]валости даемо его милости господину отцу архимандриту и помененной братіи тотъ нашъ войсковый листъ зъ печатью нашею войсковою[а] и подписами рукъ нашихъ.

Дѣялося въ Каневѣ, мѣсяца марта 12 дня, року 1632.

Именемъ пана Андрея Гавриловича, гетмана и всего Войска Запорожскаго руку подписую Савва Граневскій, писарь Войска Запорожскаго.

Именемъ его милости пана Иоана Петрижицкаго, гетмана и всего Войска Запорожскаго подписую Савва Гробневскій[б], писарь Войска его королевской милости Запорожского[в].

Не уймуючи ничого тыхъ правъ и наданья войскового, власною рукою своею подписуюся, Богданъ Хмельницкий, гетманъ Войска Запорожскаго.

Юрій Хмелницкій, гетманъ Войска его царскаго величества Запорожскаго[г].

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – Спр. П 220. – Арк. 84-87. Копія.

Опубліковано: Памятники. – 2-е изд. – Т. II. – Отд. I. – С. 421-423. - № XIII.

№ 2

1650, квітня 26. Чигирин – Універсал Богдана Хмельницького про послушенство максимівських та городиських міщан Київському Пустинному Микільському монастиреві

Богдан Хмелницкии, гетманъ з Воискомъ его кор: мил: Запорожским.

Ознаимуем тым писанем нашим, меновите мешчаномъ максимовским, городиским, абы[с]те во всем послушъными были отцомъ николским монастира Пустинного Киевского, а до послушника, зосланого од отца игумена николского пустынного киевского, во всем служили и въши[л]якую повинностъ и послушенство, яко перед тым, так и тепер, отцомъ николским оддавали, кгдыжъ они власно до тых маетностей належат, которые надано от православъных

[а] У тексті копії написано "войскокого".

[б] Різне написання прізвища писаря за текстом.

[в] Нижче у колі зазначено "мѣсце печати войсковой".

[г] Наприкінці написано "съ подлиннымъ свидѣтельствовали учитель философіи, іеромонахъ Кассіанъ".

предковъ наших, и на сим абы[с]те не чинили, ежели бы своеволными были, таких мы росказуем сурово карат, не одсылаючи до нас.

Дат в Чигирине, дня 26 априля 1650.

Богдан Хмелницкии, рукою власною.

І[оанн] В[ыговский], п[исар].

Опубліковано: "Український археографічний щорічник". – Т. 11/12. – К. – 2004. – Яковлєва Т. Г. Документы Гетманщины из собраний санкт-петербургских архивов. – С. 329-343. Український археографічний щорічник". – Нова серія. Випуск 8/9.

№ 3

1653, грудня 1. Ніжин – Універсал ніжинського полковника Івана Золотаренка про надання млина в Нових Млинах, на річці Сеймі, Ніжинському монастиреві, підтверджений Богданом Хмельницьким

Іванъ Ничипоровичъ[4], полковникъ Войска Запорожского нѣжинскій и всего Сѣвера.

Чиню вѣдомо симъ писаннемъ моимъ кому того вѣдатъ належатиметъ, ижъ владзою моею, мѣючи отъ его милости пана гетмана, пана и добродѣя моего, позволилемъ мѣти млинъ новобудованній въ Новихъ Млинахъ, на Сейму, в которомъ млинѣ колюсъ двѣ, а меновите велебнимъ господиномъ отцомъ законникомъ монастыря Нѣжинского[5], зъ которого то млина виживене мѣютъ мѣти вышеменовите законники безъ жадной перешкоды, где и писанне наше далисмо, зъ подписомъ руки и притисненемъ печаты.

Данъ в Нѣжинѣ, року 1653, мѣсяця декемврія 1 дня.

Іванъ Ничипоровичъ, полковникъ Войска Запорожского нѣжинскій и всего Сѣвера.

Богданъ Хмелницкій гетманъ з Войскомъ его царского величества Запорожскимъ.

Листъ, указанній отъ пана полковника нѣжинского на млинокъ новомлинскій, которого ствержаемъ, абы вѣчне зоставалъ при монастыру Нѣжинскомъ, безъ всякой перешкоды старшихъ и меншихъ Войска нашего Запорожского.

Богданъ Хмелницкій, рукою власною.

Опубліковано: ОРОМ. – Вип. 2. – С. 331-332.

№ 3а

1656, лютого 10. Чигирин – Універсал Богдана Хмельницького про надання прав Прилуцькому Густинському монастиреві на вилов риби біля Вовчих Островів

Богданъ Хмелнѣцкій, гетманъ з Войскомъ его царского величества Запорожским.

Ознаймуемъ тимъ нашимъ писаніемъ всѣмъ вобецъ и ка*ж*дому зособна, такъ старшинѣ и чернѣ Войска Запорожского на Низъ и с Низу, з Запорожя, идучимъ, яко арендаремъ и посполитимъ людемъ, кому тилко показано будетъ, и*ж* мы видечи убозство м*о*н*а*стиря Густинского и братіи тамошней, же виживення ни о*т*куль не маютъ, теди позволилисмо братіи густинской на виживене и на росходи и потреби м*о*н*а*стырскіе ловить рибу у Вовчихъ Островахъ, якъ предъ тимъ ловили, сурово теди приказуе*м* и напоминаемъ, жебы онимъ в томъ ловленю риби нихто, так з товариства нашего, яко й иншихъ людей и арендаревъ, найменшою не былъ перешкодою, а не того збороняль, що мы онымъ надали, и которого они тамъ брата з межи себе, жеби того доглядалъ, вищаютъ, абы найменшое кривди не мѣл, боронимъ, а хто [б] кривду чинилъ, албо того помененнимъ отцемъ густи*н*скимъ забороняль, и в ловленю рибъ перешкожалъ, таковый кождий за найменшою скаргою срокго без о*т*пусту бы на горлѣ караный будет, иначей не чинячи.

Датъ в Чигиринѣ, февраля 10, року 1656.

Богданъ Хмелницкій, рука власна[a].

Нижче написано: С подлиннимъ слѣдовал полковой канцелярист Яковъ Сергиенко.

ЦДІАК України. – Ф. 57. – Оп. 1. – Спр. 442. – Арк. 272. Копія.

№ 4

1656, червень. Чигирин – Універсал Богдана Хмельницького про взяття під гетьманську протекцію Анастасії Вольської та її зятя Тимофія Биковського

Богданъ Хмелницкій, гетманъ з Войскомъ его ц*а*рского в*е*ли*ч*ества Запорозскимъ.

П*а*номъ полковником, асавуломъ, сотникомъ, атаманомъ и всему товариству Войска его ц*а*рского в*е*ли*ч*ества Запорозского старшинѣ и чернѣ в тягнѣню за

---

[a] Наприкінці написано: “В подлинномъ подписано такъ”, в колі зазначено “мѣсто печати гетманской”.

войскомъ идучимъ, яко и з войска назад поворачуючимъ коннимъ и пѣшимъ, и на якой колвекъ услузе нашой будучимъ вшелякого стану людемъ и кождому, кому би тилко се наше писме показано было, доносимъ до вѣдомости, ижъ якосмо здавна взяли под оборону и протекцѣю нашу панюю Анастасію Волскую, на сей часъ в Лубняхъ зостаючею, такъ и тепер неотмѣнне вцале заховуемъ оную при ласцѣ нашой, сурово приказуючи, абисе жаденъ з козаковъ товариства нашого и вшелякоі кондиціи людей в дому ей, а нѣ становискъ, а нѣ попасовыскъ и жадное кривды и перенагабаня чинит не важил и речи найменшое допомагатисе не догадовал, такъ жебы за указомъ того листу нашого пререченая панѣ Волская в дому своемъ, спокойне сидячи, ласкою нашою щитила и не отъ кого найменшое трудности не поносила, бо хто бы колвекъ былъ спротивнымъ волѣ и тому виразному писаню нашому и оной важилсе над заказъ нашъ в чомъ якую колвекъ трудность задавати, то мы кождого таковово, за взятемъ вѣдомости би, и на горле будемъ карати, не чинячи иначей.

Дан у Чегирина, юня, року 1656.

При той же декляpованной ласцѣ нашой заховуемъ и пана Тимофея Биковского, зятя паней Волской, з якого его варуючи, жебы зоставал певенъ здоровя своего и ни от кого найменшое ни в чомъ трудности не поносил.

Богданъ Хмелницкій, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 10. – Спр. 30797. – Арк. 2-3. Копія, має назву "Унѣверсал Богдана Хмельницкого гетмана, данній Анастасіи Волской, жебы постоевъ ниякой трудности самой и зятевѣ ей ни от кого не было".

№ 4а

1657, січня 28. Чигирин – Універсал Богдана Хмельницького про підтвердження прав Прилуцького Густинського монастиря на вилов риби в Дніпровських озерах

Богданъ Хмелнѣцкій, гетман з Войском его царского величества Запорожскимъ.

Ознаймуемъ симъ писаніемъ нашимъ, кому о томъ вѣдатъ належитъ, иж суплѣковали до насъ законники монастиря Густинского, жадаючи абисмо онимъ позволили где в озерахъ днепровыхъ на выживене рибъ ловить, зачимъ теды мы позволяемъ, абы на тыхъ озерахъ, на которихъ и прошлого року за позволеніем и листомъ нашимъ рибу ловили и тепер ловить волно было. Зачимъ приказуемъ симъ писаніемъ нашимъ, абы жаденъ в ловеню рибъ помененнимъ отцемъ густинскимъ найменшою перешкодою и трудностю не былъ, а если бы кто, сему листови нашему спротивляючись, в ловеню онимъ перешкоду и

[a] Перед підписом зазначено "У подлинного тако подписано".

заборонене якое чинитъ важился, таковий каждий сурово от нас караный будетъ, без фолкги.

Данъ в Чигиринѣ, дня 28-го генваря 1657 року.

Богданъ Хмелницкій, рука власна[а].

Нижче написано: С подлиннимъ слѣдовалъ полковой канцелярист Яковъ Сергіенко.

ЦДІАК України. – Ф. 57. – Оп. 1. – Спр. 442. – Арк. 271. Копія.

№ 5

1657, квітня 18. Чигирин – Оборонний універсал Богдана Хмельницького Гадяцькому монастиреві на надані грунти і поля

Богданъ Хмельницкий, гетман з Войскомъ его царского величества Запорозкимъ.

Ознаймуемъ тимъ нашимъ писаніемъ всѣмъ обецъ и кождому зособна, кому тилко показанно будетъ теперъ и на потомъ, меновите старшинѣ и чернѣ Войскъ Запорозкихъ и вшелякое кондиціи людемъ, ижъ мы, охороняючи грунта и поля, наданнее на монастиръ Гадяцкий[б], сурово теди напоминаемъ и приказуемъ, жебы жаденъ с козаковъ и поспулства до тих грунтовъ и пул монастирских не втручался и перешкоди отцомъ гадяцкимъ не чинилъ, такъ якобы найспокойне оны тихъ грунтовъ заживали. А хтобы колвекъ перешкоду имъ чинилъ, таковій кождий за найменшую скаргу срого каранъ будет, иначей не чинячы.

Данъ в Чигринѣ, 18 априля. Року 1657.

Богданъ Хмелницкий, рукою власною[б].

Нижче зазначено: С подленнимъ сводилъ канцеляриста войсковий Филипъ Купчинский. Подленній к себѣ принялъ іер[о]монах Лука, намѣсникъ монастира Гадяцкого.

На звороті написано: Копия з унѣверсалу гетмана Богдана Хмелницкого.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-23. – Оп. 1. – Спр. 8. Копія, має назву "Красногор. мон., копія з унѣверсалу".

[а] Наприкінці написано: "В подлинномъ такъ подписано", праворуч в колі зазначено "мѣсто печати гетманской".

[б] Перед підписом зазначено "в подленномъ написано тако", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

№ 6

1658, травня 20. Чигирин – Оборонний універсал Івана Виговського Київському Пустинному монастиреві на маєтність Конончу, містечко Михайлівку та на інші володіння

Іоа*н* Виговский*й*[7], гетманъ зъ Войско*м* его ца*р*: велич: Запоро*з*ки*м*ъ.

Ознаймуемъ ты*м* н*а*ши*м* писане*м*. Иж мы видѣвши права привилея з давны*х* лѣт о*д* королей и*х* ми*л*. п: отцо*м* никол*ски*м м*о*н*ас*тира св*я*того Николы Пусты*н*ног*о* Кіевско*го*, наданые на мае*т*ность и*х* Конончу, и на грунты до нее належачіе, на которих мистечко Михайлов*к*а осажена, а водлу*г* ты*х* пра*в* мене*н*ому м*о*н*ас*тиреви Пусты*н*ному здавна и тепе*р* належи*т* з грунтами и озерами на ни*х* будучими, називаючими Росохо*в*, Било Озеро, Хрещатое, Пѣщаное, Гнездовое, Золо*в*ное, з болотами, сѣножа*т*ми, борами, бортями, реками, полями, яко их граници и приналежности в ты*х* права*х* описаны су*т* тые, теды вси кгрунты, озера, поля, сеножати, реки, боры, борти и самое местечко Михайловку з по*д*даными и*х* пови*н*ностями, зо млынами, футорами, приходами то*р*говыми и ярма*р*ковыми и всими згола пожи*т*ками и приналежностями, никому та*м* иншому жадной належности не зоставуючи, на про*з*бу о*т*цовъ николскихъ и за показаніе*м* правъ тому и*х* м*о*н*ас*тиреви Пустинному Кіевскому, яко его вла*с*ное добро, цале о*т*дали и зо вси*м* приве*р*нулисмо. В чо*м* абы ся нихто з козаковъ н*аших* тамошни*х* и переежджи*х* не спротивля*л* в ж*а*дны*х* реча*х* и пожитка*х* перешкоды о*т*цу*м* не чинил, ани ся въ што не втруча*л*, по*д* сроги*м* войскови*м* караніемъ приказуемо. Обецуючи срого бе*з* фолги каждого тому листу н*а*шему противного, за скаргою отцов карати. А для лѣпшой в то*м* вѣры о*т*цо*м* николски*м* дали*с*мо то*т* унѣверса*л* на*ш* по*д* печатю и з по*д*писо*м* руки нашее.

Писа*н* в Чигирине, року 1658, м*е*с*я*ца мая 20.

Іоа*н* Выговскій.

Нижче написано: унѣве*р*са*л* ясне ве*л*мо*ж*ного п. Івана Виговского, на Конончу и Михайловку, грунта и озера называючимие Росоха*в*, Бѣлое Озеро, Хрещатое, Пущаное, Гнѣздовое, Заловнее, зъ болотами, сѣножатми, борами борными, реками, полями, млинами, футорами и приходами торговыми, ярмарковыми наданый.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – Спр. ІІ. 219. – Арк. 17-17 зв. Копія.

№ 7

1658, липня 3. Чигирин – Наказ Івана Виговського переяславському полковникові Якиму Сомку повернути Київському Пустинному Микільському монастиреві Кучуків острів

Иоан Виговъский, гетьманъ зъ Воиском его царского величества Запорозким.

Пану Якиму Сомъченку[8], полковникови нашому переяславскому, ознаймуємо сим, честные отцове монастыря святого Николы Пустинъного Киевского ускаржалися нам, же онъ, не дбаючи на права ихъ, такъ давные, которые нам не раз тепер и прывилея показовали, на остров Кучуков названые, а ни тем не слухаючи листовъ небощика пана Хмелницкого, гетмана нашого и прошлых полковников переяславских, которыми листами, водлуг прав их, отцом тот остров зо всим цале, яко церковное доброе, отдали и прывернули; на том острови, кгвалтом и упором пасеку свою держыть, сеножатий сам коситъ и другим косит позволяетъ, рыбы, в озерах их на том острови будучих, зловляетъ, через то соби и Церкви Божой великую шкоду меновали. А намъ по то часто барзо зъ скаргою своею на вас напрыкраются, про то вас и просим и под воисковым каранем приказуемъ, абы ж и сам в права отцов николских, и листы небощика пана Хмелницкого вглянувши, и ос[т]удившися, од тех часъ болше церковного добра не тримал и не зажывал самъ собою, и другим не позволял, и ото карал, водлугъ особного нашого до сотника воронковского писаного листу, ани тем озеръ на том острови Кучукови не зловлял бы нам, потреб[н]а Бога и святого Николу просити, а не гнѣвити, и церкви не крывдити. А естлистя што взглядом тои пасѣки, кому дали, або кошъть якиӣ важыли, то отцове вам нехай вернут, або з ними до часу якого постановенье учини и позволене от них возми, иначе ж церковного добром нихто не может удержати, але з нагородою, хотя подолгому часъ вертается, и повторе теды и пилно просим и напоминаем вам абы иначе не было, а нам упрыкреня и скаргъ: на што и для лепъшои веры даемо тот лист нашъ з печатю и с подписом руки нашое.

Писан въ Чигирини, року 1658, июля дня 3.

Иван Выговский.

Опубліковано: "Український археографічний щорічник". – Т. 11/12. – Київ-Нью-Йорк. – 2004. – Яковлєва Т. Г. Документы Гетманщины из собраний санкт-петербургских архивов. – С. 329-343.

Український археографічний щорічник". Нова серія. – Вип. 8/9.

№ 8

1658, липня 3. Чигирин – Оборонний універсал Івана Виговського Київському Пустинному Микільському монастиреві на Кучуків острів

Иоан Виговский, гетъманъ съ Воиском его царского величества Запорозким.

Сотнику воронковскому и всему товариству козаком, такъже мещаном и селяном, около Воронкова[9] будучим, ознаймуемо, иж честные отцове монастыра святого Николы Пустинного Киевского ускаржалися нам на вас, же вы, не дбаючи на права их стародавные, на остров, названыи Кучуковъ, им наданыи, такъже не поважаючи листов небожчика пана Хмелницкого, гетмана нашего, и прошлых полковников переяславских, и наших теж, которыми листами, дале зовсим той остров Кучуков отцом николским прыверненым и отданным, на том острови церковном к[г]валтом и упором рыбы въ озерах ловите и сеножати зъкошуете, а отцомъ николским зажыват бороните, ани из доходу из звычайного, водлуг давного звычаю, за сеножате не оддаете. През што соби немалую крывду и шкоду од вас меновали, чого абы од того часу болше не было, водлуг прозбы отцов николских и прав их, и водлуг тых листов небощика пана Хмелницкого, гетмана, и прошлых полковников сурово вам под срокгим войсковим каранемъ и зарукою на кождого ста коп до скарбу нашого, прыказуемъ, абы намъ зъ вас старшим и менъшим козаков, мещан и селян в Воронкови, Глубоком, Деребятини, Салкови, и иным де будучим, не важился на том острови их Кучукови и кгрунтом его церковных, ани рыбу ловити, ани сеножати косити, без позволеня к доходу належитого отцом николским. А хто и на тот лист дбати не будет, таки[й] кождый караным будет сурово, и заруку заплатит, и сена утратит, которое заграбит отцом волно будет. Кгды же упорне покоит, на што все, [для] лѣпъшои веры и памяти в потомные часы далисмо тот лист нашъ з подписом руки нашое и печатю.

Писан в Чигирине року 1658 июля 3 дня.

Иван Выговский, [рукою] власною.

О п у б л і к о в а н о: Яковлєва Т. Г. "Український археграфічний щорічник". – Т. 11/12. – Київ-Нью-Йорк. – 2004. – Документы Гетманщины из собраний санкт-петербургских архивов. – С. 329-343.

Український археографічний щорічник". Нова серія. – Вип. 8/9.

№ 9

1658, вересень - жовтень. – Універсал від імені Війська Запорозького до іноземних володарів про причини розриву з Москвою

[Serenissimis, Celsissimis, Illustrissimis, Excellentissimis, Perillustribus, Illustribus, Generosis, Spectabilibus Dominis, Regibus, Electoribus, Principibus, Marchionibus, Rebus publicis, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Civitatibus ets. ets. – Nos, Universus Exercitus Zaporovianus, notum testatumque facimus coram Deo et toto mundo hac nostra sincera et candida manifestatione: Suscepti gestique cum Polonis belli nostri non aliam fuisse causam nec alium seopum ac finem, quam defensionem Sanctae Ecclesiae orientalis, tam et avitae libertatis nostrae, cuius amore tenebamur, una cum Duce nostro immortalis memoriae Bohdano Chmielnicki nec non Joanne Wyhowski Cancellario nostro. Privatas res nostras procul habebamus, gloriae divinae et boni publici causa. Unde inprimis cum Tartaris amicitiam contraximus et cum Serenissima Regina Sveciae Christina[10], postea cum Serenissimo Carolo Gustavo[11] Sveciae Rege. Omnibus his fidem servavimus constantem. Imo nec Polonis unquam dedimus ansam rumpendorum pactorum, sed omnibus sacrosancte fidem nostram, pacta et foedera servavimus. Non aliam ob causam susceperamus protectionem Magni Ducis Moscoviae, quam ut auxilio divino armis pactam et multoties profuso sangvine vindicatam conservaremus et augeremus libertatem nostram nobis et posteritati nostrae. Ideoque Exercitus noster primus fuit ad subjugandam Lithvaniam Magno Duci Moscoviae cum nostro praefecto Legionis Nizinensis Zolotarenko, onustus multis promissis et pollicitationibus Magni Ducis Moscoviae: quem ob vinculum Relligionis et liberam ac spontaneam subiectionem nostram sperabamus nobis fore aequum, benignum ac clementem et non nisi bona ac sincera fide nobiscum acturum, libertatibus nostris non insidiaturum imo illas magis ac magis secundum promissa sua aucturum. Sed (o spes fallaces) Principem illum Piissimum, Relligiosissimum, Benignissimum mintstri status et primores Moscoviae ad ea induxerant consilia, ut primo illo anno, quo de pace inter Polonos et Moscos agitabatur, actum quoquo est, ob spem adipiscendi Poloniae Regni, etiam de nobis opprimendes et subiungendis: promiserant Moscovitae Polonis nos rupturos fidem Svecis illisque bellum illaturos ad nutum Magni Ducis: eo autem dirigebant consilia sua, ut nos bello cum Svecis occupatos facilius opprimere potuissent et subiugare: ad quod Bogdanus Chmielnicki una cum Cancellario nostro non tantum consensum non praebuerunt Magno Duci, imo etiam multis eum rationibus per Basilium Petronidem Kikinum dehortabantur, ne bellum Svecis inferatur in Livonia. Habuimus ad manus copias commissionis supranominatae omni dubio certiores, credebamus tamen ministrorum status hoc fuisse vitium et speciem adulantium suo principi magnatum neque assensurum huic sceleri benignum Principem, quam et Sanctissimum Patriarcham, ideoque constanti fide nostra vincere conatus Moscorum conabamur. Bellum itaque Serenissimo Regi Sveciae confoederato et amico nostro in Livonia illatum absque ulla causa, hoc tantum solo praetextu, quia serenissimo Regi Sveciae amicitiam nobiscum pacisci placuit, primum sceleris huius fuit documentum apertum, quod Rex Sveciae,

diversione belli distractus, nostris intentionibus opem ferre non potuerit. Propterea Legato nostro Generoso Danieli Graecano Olivemberdio ad Serenissimum Regem Sveciae iter per Moscoviam bis negatum coegit Generalissimum nostrum eundem cum exrcitu, cui tum praeerat Dominus Daniel Wyhowski[12], gener ipsius, Lublinum usque expedire et dolos Moscovitarum inposterum observare. Auxit fidem non vanae suspicionis erectum noviter castellum in civitate nostra principali Kioviensi ibique aliquot millium Moscorum impositum praesidium, quod nec a Polonis olim desiderabatur, in illa oppressione nostra: ita sollicita cura distinabantur Moskovitae, ut nos sibi servitute coniunctos haberent socios. Cuius rei certa habuimus documenta exempla evidentissima in Alba Russia, dum nobilium, qui sua sponte partibus Moscoviae adhaeserunt, ducentas fere familias vi et dolo transtulerunt in Moscoviam; dum cives Mohilovienses aliosque Albae Russiae indigenas, ex varijs oppidis et pagis, clementia Magni Ducic assecuratos, plus quam duodecim millia deportarunt in deserta Moscoviae, deductis in loca illorum colonijs Moscovitarum[a]. Omitto tractatus de Veteri Bychovia in manus illorum tradenda et alijs circa Boristenem locis, ut sic integer Boristhenes praesidijs teneretur.] Quod ubi non successit, alio dolos suos converterunt. Post mortem immortalis memoriae Bohdani Chmielnicki, Generalissimi Exercitus Zaporoviani Ducis, credebatur cito peritura Minor et Alba Russia nostra, cum Exercitu Zapoviano: ideo et Legati nostri in Moscovia diutius retendi ac superciliosissime tractati et ad postulata nostra frigide responsum. Mox et Exercitus Moscorum, cum Duce Gregorio Romadanowsky, specie auxilij submissus, Pereasiavium usque penetravit nec obedire voluit Generalissimo.

Electo postmodum Generalissimo Joanni Wyhowsky, qui ex Cancellario Magno Exercitus Zaporoviani hoc regimen suscepit, primo titulus officij a Romadanovio negabatur, imo et a Magno Duce; postea semina discordiarum iacebantur, nobilem Polonum illum esse et magis Polonis, quam Exercitui Zapoviane fore addictum. Ut est ad licentiam prona militum libere militantium et multis victorijs elatorum natura, tum et ambicio imperandi movit quosdam Cosaccos post Borysthenis catharactas degentes, ut sibi Ducem quendam Barabassum sediciose eligerent, qui multis criminibus confictis noviter electum Generalissimus et integrum Exercitum Zaporovianum literis scriptis deferunt et accusant Magno Duci Moscoviae per legatos suos invitantque ac suadent, ut praecipua Exercitus capita cum omnibus illorum facultatibus in Moscoviam deportentur, Gubernatores civitatibus nostris ex Moscovia mittantur. Plausibilis haec res ita erat instructa, quod dum hi legati transirent territorium Legionis Pultavianae triginta militibus stipati, ad eos quasi intercipiendos Puscar Legionis Pultavianae Praefectus, eiusdem rebellionis cousciens et particeps, septem milites suos submitit, qui a legatis sediciosis capti et ad fines Moscoviae deducti, postea dimittebantur, ut excusarent Puscarum voluisse illos retinere, sed non potuisse. Qua re coguita, ex consilio generali, quod Corsunij habebatur (ubi etiam Puscar iuravit obedientiam Generalissimo), mittit Generalissimus ad Magnum Ducem legatos cum litteris, orans, ut istis sediciosis fides non adhibeatur, propter fidem multoties iam ad exercitu M. Duci probatam, imo legati sediciosorum captivi mittantur ad Exercitum Zaporovianum. Ita res foeliciter processerat, ut nostri Legati anticipaverint adventum

---

[a] Зазначена в дужках частина тексту подається в перекладі М. Грушевського.

rebellium: qui postquam Moscuam venerunt, clam habiti occultabantur. Rogatus a nostris legatis Cancellarius Moscoviae Almasius negavit illos venisse, donec ipsimet obviam habiti in civitate et agniti omnia faterentur nostratibus. Nihil id profuit destinatae malitiae Moscorum: expediti nostri legati absque solatio, Patriarcha Moscoviae nec ad litteras Generalissimi respondere dignatus est; sediciosi e contra praemijs a Magno Duce donati literas et privilegia Exercitui Zaporoviano praeiudiciosa receperunt, Barabasso ferenda. Praeerat tum Putivliae vir prudentissimus Nicolaus Alexandri Susin Palatinus videbatque rem male procedere, male tractari liberam gentem ideoque hos legatos sediciosorum detinet et nobis reddere promittit, si Magnus Dux in id consentiat. Interim Puscar inconsulto Generalissimo iegatos Moscouiticos fere quotidie excipit clam et remittit. Septem litteris vocatus a Generalissimo venire recusat; tandem prope euntes et nihil hostile molientes quasdam copias Generalissimi ex improviso aggreditur, occidit alios, alios dissipat. Sub id fere tempus venit extraordinarius Legatus Magni Ducis, Bogdanus Mattei Chitro[vo], Generalis Artilleriae et Senator Moscoviae. Is literas universales ad omnes Legionum praefectos emittit inconsulto Generalissimo, ut Pereasiaviam se sistant ad consilium generale. Is Gregorium Romadanowsky consulto cum exereitu in Moscoviam ablegat, is Nomine Magni Ducis iubet, ut coram consilio compareat Generalissimus. Male ea res habebat Generalissimum, quod iura eius officij et authoritatis cum libertatibus Exercitus Zaporoviani coniunctae infringerentur: cessit tanem communi bono et venit ad cosilium. Ibidem significatur Generalissimo, Gregorium Romadanowsky Ducem Exercitus Moscovitici bidno fuisse apud Puscarum ibique de nostris capitibus egisse comitia; cuius in potestate erat sediciosum capere, vincere et ad praedictum consilium mittere. Ita per octiduum expectatus, non comparet Puscar, imo vires acquirit a progrediendo. Missi ad eum Legati ab omnibus Legionum praefectis et a Bogdano, desistat a proposito et veniat ad consilium fide publica assecuratus, proponat accusationes: ad quae ille respondit, se nisi cum exercito suo aliter venire non posse, suo autem loco mittit centuriones aliquot, qui a Bogdano honorificentissime excepti et muneribus donati redierunt. Jurat interim Bogdanus cum suis socijs Generalissimo, se recta ad Puscarum abiturum eumque ad obsequium adducturum, si non persvasione, tum vi vi aperta, si modo haec duo promittat Generalissimus: 1. Juret super Sancta Evangelia Magno Duci. 2. Ut intra spacium octidui cum praecipuis quibusque Exercitus Zaporoviani abeat in Moscoviam ad colloquendum cum Magno Duce. Itaque ad utrumque consensum praebuit Generalissimus: postea dimissum consilium et legiones quatuor ad aggrediendum Puscarum ordinatae redire iussae. Eodem fere momento emittuntur legati illi Barabassi et accedunt Puscarum, litteras et priwillegia incensiva a Magno Duce ostendunt (ille enim Barabas, gratia Dei et prudentia Generalissimi Zaporovia evocatus, dum culpam fatetur ac depraecatur Generalissimum, clementer et generose absoluitur ad omni culpa et poena). Bogdanus pares copias suas sediciosis habens, dum non stat promissis, sed ad iuramentum cogit Puscarum et impunitatem illi promittit, hac re incendium Nostrum sufflamine Moscorum erumpit in flammas, occiduntur passim innocentes a sediciosis, longe spectantibus Moscis. Inter quos Generousus Boglevski, affinis Generalissimi, cum uxore et tota familia domestica innocens et pacatus trucidatur domi suae; delatum hoc crimen Magno Duce silentio praetermittitur. Sed Puscar his non contentus, congregata legione sua et pluribus in

partes suas petractis sediciosis Cosacis, recta tendit versus Boristenem ad capiendum Generalissimum cum omnibus praecipuis Exercitus Zaporoviani Capitibus, quos in manus Moschorum tradere pollicitus erat. Vocatos in auxilium Moschos Generalissimus frusta expectat, sed cogitur aliter consulere rebus suis, ideoque vocat in subsidium Tartaros cum Caracz Beio illorum duce, et coniunctis Cosacorum, quotquot haberi oterant, tum et stipendiarium suorum copijs, obviam it rebellibus eosque repellit Pultaviam usque, id unice cupiens, ut absque effusione sangvinis motus hic sedari possit. Quam ob rem multoties mittit legatos ad Puscarum, impunitatem offert omnibus et gratiam suam promittit. Videbatur inclinatus esse ad pacem Puscar et ab utrinque iam missi obsides habebantur. Sed maliciosissima fraude Puscar, ipso festo solenni Sanctissimae Trinitatis, media nocte, arbitratus exercitum nostrum somno et ebrietate sepultum facile frangi posse, aggressus est, stimulantibus praesertim proditoribus Moschis, tum et in nostro Exercitu, quibus tum non carebamus. Ingressus itaque tacite media castra Puscar magnum cladem infert: cui prima luce cum suis stipendiarijs et Tartaris Generalissimus resistit et profligat rebelles, usque ad internecionem deletis omnibus Puscarianis, una cum Duce illorum; solus Barabas cum paucissimis fuga saluti suae prospexit. Occisorum hoc proelio, adnumeratis ijs, qui Lubniiae et Hadiaciae perierunt ex rebellibus, ad quingnaginta millia virorum computabatur numerus, fructus sceleris Moschorum. Dum haec ita peraguntur et iam pax in Russia nostra speratur, ecce spacio trium septimanarum elapso Gregorius Romadanowsky cum exercitu Magni Ducis intrat in diciones nostras; de adventu suo significat Generalissimo, se venisse in rem Cosaccorum ad sedandos tumultos hos: cui responsum, iam omnia sopita esse ideoque redeat cum exercitu suo et Barabassum iterato rebellem nostrum remittat vinctum Generalissimo. Respondet Romadonovius, se redire cum exercito vel Barabassum reddere Generalissimo non posse absque speciali mandato Magni Ducis: imo veniat Generalissimus ad colloquium, in panco numero. Interea Seremet Generalis Magni Ducic ex altera parte Kiioviam ingreditur cum sex millibus militum, quem insequebantur sensim aliae copiae Moschorum, quorum numerus ad quindecim millia ascendebat. Rogat is amicabiliter Generalissimum, veniat ad se et colloquator, omnia ad hanc dirigens scopum, ut Generalissimus capiatur cum praecipuis quibusque. Congressus iste dum negatur a Generalissimo, erumpit in sermones apertos Seremet, Puskarum perijse optimum et fidelissimum servitorem Magni Ducis, Generalissimum esse inimicum Moschis. Addidit fidem quorundam Moschowitarum ad nos perfugum rellacio, Seremetum omnia pessima Generalissimo et toti Exercitui Zaporoviano moliri. Confirmant idem duo profugi ab exercitu Romadanovij sceleratae coniurationis conscij. Nec defuit officio ex sua parte Romadanovius: quosdam centuriones ad patibulum damnat nobis addictos; Barabasum bis rebellem titulo Generalissimi Exercitus Zaporoviani donat cum insignijs a Madno Duce. Praefectum Legionis Prilucensis nobis addictum deponit officio, nouum creat alium; literas universales Barabassi ad concitandam novam rebellionem varia in loca mittit; tandem hostiliter rem agit aperte, Veprico oppido nostro loca adiacentia depopulatur et in captivitatem ducit multos nostrates. Ita detegitur dolus et fraus illorum, qui nostro primum interno et civili bello, postea et apertis armis suis iugum servitutis sine ullo nostro merito nobis praeparant. [Ad quod excutiendum, innocentiam nostram deducimus et invocato in auxilio Deo, ligitimam

defensionem suscipere et vicinorum auxilia querere coacti sumus et cogimur pro libertate. Non in nobis itaque culpa est nec belli istius, quod iam accenditur, causa sumus, ut qui Magno Duci fideles eramus et esse voluimus, sed inviti capessimus arma][a].

Наприкінці зазначено: (Швед. Гос. Архивъ: Cosacica).

Опубліковано: Архив Юго-Западной России. – Ч. III. – Т. 6. – С. 362-369. – №. CXXVII.

Переклад (неповний) М. Грушевського

Заявляємо і свідчимо перед Богом і цілим світом, що розпочата й ведена нами війна з Поляками мала не іншу причину і не іншу мету, як оборону святої Східної церкви і предківської свободи нашої, – любов до неї водила нас з покійним вождем нашим, безсмертної памяті Богданом Хмельницьким і Іваном Виговським писарем нашим. Свої приватні справи відсунули ми далеко перед славою Божою й справою громадською. Задля того ввійшли ми в приязнь з Татарами та з пресвітлою королевою шведською Христиною, а потім з пресвітлим Карлом Густавом королем шведським. Всім їм ми заховали свою вірність міцно. І Полякам не дали ми ніколи приводу для розірвання трактатів, але всім додержували ми свято нашу вірність, умови і союзи. Не з інших мотивів прийняли ми протекцію великого князя московського, як тільки для того, щоб заховати і примножити для себе і потомства нашого свободу нашу, здобуту зброєю з поміччю Божою і стільки разів назад повернену жертвою крові. Засипане обіцянками і приреченнями в[еликого] князя московського наше військо перше виступило на підбивання йому Литви – під проводом нашого полковника ніжинського Золотаренка. Ми сподівалися, що з огляду на спільність

---

[a]Універсал має таку назву і примітку “Копія универсала отъ имени Войска Запорожскаго къ иноземнымъ владѣтелямъ, изъясняющаго причины разрыва съ Москвой. – S. I. et d. (октябрь 1658 г.?)[1)] Писана тѣмъ же почеркомъ что и письмо Ю. Немирича къ герцогу Адольфу Іоанну под № CXXVI”. Дата універсалу у припущенні упорядника тому М. Молчановського імовірно і грунтується на даті документа №CXXVI “d. 11/21 Octobris 1658”, але ж те що обидва документи написані однією рукою не виключає можливості складання універсалу одразу після Гадяцької угоди 6/16 вересня, і навіть вірогіднішим виглядає його написання у вересні, оскільки чим пізніше цей документ з’являвся після відкритого розриву України з Москвою, тим більше він втрачав, якщо не в актуальності, то принаймні в новизні. До того ж й перелічені в універсалі причини розриву, а деякі з’явилися майже одразу протягом кількох років спільного співіснування, були досить вагомими, щоб не зволікати з їх оприлюдненням, це: замість обіцяного захисту свободи України – завоювання Москвою за допомогою козаків Литви; зрадницькі переговори з Польщею, що велися коштом інтересів України; оголошення війни союзнику України Швеції та спроба втягнути українців у війну зі шведами; розташування московської залоги в Києві; підтримка бунтівників під проводом полтавського полковника М. Пушкаря та запорожця Барабаша, що розпочали міжусобицю в Україні, і зрештою відкритий виступ проти України, внаслідок чого українці змушені взятися за зброю, щоб врятувати себе від ярма московської неволі.

віри і наше добровільне підданнє, в[еликий] князь московський буде справедливим, прихильним і ласкавим до нас, поступатиме з нами щиро і на свободи наші не замишлятиме, а навпаки примножатиме їх більше і більше, згідно з обіцянками своїми. Але здурили нас ті надії. Міністри і вельможі московські намовили того пречестного, всепобожного і найласкавішого володаря, що зараз першого ж року як завелися переговори між Поляками і Москвою, разом з тим вирішено придавити і поневолити нас, з огляду на надії на польське королівство. Москалі пообіцяли Полякам, що з наказу вел[икого] князя порушимо нашу присягу Шведам і будемо їх воювати, а замисел їх був той, щоб занявши нас війною з Шведом, легше нас придавити і поневолити. Б[огдан] Хмельницький з канцлером нашим ніяк не хотіли на це пристати і всякими доводами переконували вел[икого] князя через Вас[иля] Петр[овича] Кикіна, аби війни з Шведами в Ливонії не починав. Ми мали в руках копію згаданого наказу, цілком певну, але думали, що це був тільки лукавий замисел міністрів, інтрига вельмож, що хотіли підлеститися своєму государеві, а сам ласкавий государ і святійший патріарх не дадуть згоди на таке злодійство[a], – тому далі хотіли нашою вірністю перемогти московські замисли. Але війна розпочата в Ливонії з світл[ішим] королем Швеції, нашим союзником і приятелем, без усякої причини – тому тільки, що світ[ліший] король шведський ввійшов в союз з нами, – була першим явним документом цього злочину. Шведський король, відтягнений цією диверсією, не міг прийти в поміч нашим планам. Послові нашому до нього, грекові Данилові Олівембергові (з Оливної Гори) двічі відмовлено в переїзді через Московію, і це змусило нашого гетьмана вислати його до Любліна з військом, котрим провадив тоді Данило Виговський, зять гетьмана, а надалі пильно слідкувати за московськими інтригами. Підозріння збільшила також будова нової фортеці в нашій столиці і залога з кількох тисяч московського війська, поставлена там: навіть Поляки, при всьому нашому тодішньому поневоленню, не вимагали того від нас, а Москва пускалась на таке, в своєму бажанні мати нас своїми союзниками поневолі. А найбільше пророчисті свідоцтва їх замислів мали ми на Білій Русі – як вони там майже 200 родин шляхетських, що добровільно перейшли на московську сторону, силою і лукавством переселили на Московщину. Міщан могилівських та інших мешканців Білої Русі, з городів і сіл, понад 12 тисяч вивели на заслання в Московській пустині, а на їх місце привели колонії московські. Поминаю переговори їх про те щоб Старий Бихів й інші наддніпрянські місця були передані в їх руки – аби весь Дніпро був обсаджений їх залогами…

…Так відкривається ця хитрість і обманство тих, що з початку через внутрішню усобну війну, а далі й відкрито своєю власною зброєю приготували на нас ярмо неволі, без всякого приводу з нашого боку. Свідчачи неповинність нашу ні в чому і кличучи Бога в поміч, змушені ми для захования своєї свободи взятися до законної оборони, щоб скинути з себе те ярмо і шукати для цього помочі наших сусідів. Отже, не на нас спадає вина цієї війни, що вже загорається.

---

[a] Розбивка в тексті М. Грушевського.

Ми були вірні й зістаємося вірними великому князю (царю) і проти волі нашої беремося за зброю.

Опубліковано: Грушевський Михайло. Історія України-Руси. – К. – 1931. – Т. 9. – Ч. 2. – С. 1239-1240.

Грушевський Михайло. Ілюстрована історія України. – Київ-Львів. – 1913. – С. 328-330.

№ 9а

1658, жовтня 10. Табір під Максимівкою – Оборонний універсал Івана Виговського Данилові Знойці на млин, на річці Снові під Седнівом

Іоанъ Выговскій, гетманъ з Войскомъ Запорожскимъ.

Ознаймуемъ симъ нашимъ писаніемъ всей старшинѣ и чернѣ Войска нашего Запорозского, особливе еднакъ пану полковникови черниговскому, асауломъ, атаманомъ и всему старшому и меншому, въ томъ полку найдуючомуся, товариству, кому толко сей нашъ унѣверсалъ показанъ будетъ, ижъ мы, възявши певную вѣдомость, же панъ Данило Знойка, обыватель воеводства Черниговскаго[13], въ млине купленномъ, на рецѣ Сновѣ, въ Седневѣ[14] будучомъ, маетъ перешкоду и перенагабане, и для того жъ пилно и сурово приказуемъ, абы жаденъ южъ болше найменшой оному перешкоди въ спокойномъ заживанъю помененъного въсего млина и пожитковъ въсѣхъ, з него приходячихъ, чинить и найменшой кривди не важился, кгди жъ таковый каждій на ласце нашой от насъ каранъ будетъ.

Данъ в табуре под Максимовкою, октоврія 10, 1658.

Іоанъ Виговскій[a].

Опубліковано: Труды Черниговской Губернской Архивной Комиссіи. – Чернігів. – 1913. – Вып. X. – Модзалевскій В. Л. Матеріалы и заметки. – С. 151.

№ 10

1659, травня 7. Перевіз під Бужином – Універсал Івана Виговського про надання Київському Пустинному монастиреві Михайлівського перевозу на Дніпрі

Іоа*н* Виго*в*скі*й*, гетма*н* з Войско*м* Запоро*з*ки*м*.

Ознаймуе*м* ты*м* писане*м* н*а*ши*м* п*а*но*м* полковнико*м*, асаул*о*м, сотнико*м*, атамано*м* и всей ста*р*шини и че*р*ни Войска Запорозк*ого*. А меновите п*а*ну

---

[a] Наприкінці зазначено "М[ѣсто] П[ечати].

полковникови каневскому и кому толко показано буд*ет*. И*ж* мы, бачачи знач*ным* недост*атком* чере*з* непріятеля стисненую обите*л* св*я*того Пустынн*ого* Николы в Кіеве, а хотячи и*х* недостато*к* поратовати, дае*м* и надае*м* то*й* обители св*я*той до Михайло*в*ки перево*з* на Днепрѣ, противко Михайловки; которій пере*д* ты*м* Ринда, сотни*к* межире*ц*кій, держива*л*, а тепе*р* гуляючій. Пилно теды желае*м* и сурово приказуемъ, абы та*к* в обнятю того на Днѣпрѣ перевозу, збудованю, споко*й*но*м* де*р*жаню и пожи*тков* з него уживаню да*л*ное, и найме*н*шое та*к* п*а*нъ по*лковни*к каневскій, яко и арендари н*а*ши, и ни*х*то иный не важи*л* чини*ть* перешкоды и задава*т* трудности. Для л*а*ски нашое и срокгого на спротивны*х* воли н*а*шо*и* за найме*н*ши*м* донесеніе*м* ска*р*ги бе*з* отпусту караня.

Да*н* на*д* перевозо*м* под Бужино*м*[15], м*е*с*я*ца мая 7 дня, рок 1659.

Іоа*н* Виго*в*скій.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – Спр. П. 219. – Арк. 18 зв. Копія, має назви “Перевоз отце*м* нико*л*ским до Конончи даный и потвержоный на Днѣпри противко Михайловки. Перево*з* на Днѣпри о*т*це*м* нико*л*ски*м* кіевскимъ”.

№ 10а

1659, серпня 1. Табір під Гадячем –
Універсал Івана Виговського про підтвердження прав родини Миньківських на Миньківці, Вербовку, Верховню та на нерухомість у Паволочі і біля неї

...Маючи мы взглядъ и респектъ на позосталие потомки небозчика пана Ивана Минковского, а вѣдаючи то, же посполите кождій з добръ своихъ тѣшитися маетъ и онихъ ведлугъ уподобаня заживати и диспоновати, зачимъ позосталие добра по небожчику Ивану Минковскому потомкамъ его теперъ будучимъ, по отцѣ своемъ, яко дѣдичомъ, приворочаемъ: село, называемое Минковцы, Вербовку и Верховню зо всѣми ихъ належними, яко здавна власностями, до того в мѣстѣ Паволочи доми, комори, млинъ, за суму отца ихъ купленіе, лежачіе, з броваромъ и солодовнею, и всѣ футори, фолварки и сѣножати, ово згола всѣ грунта коло Паволочи небозчика отца ихъ зостаючие, которихъ онъ колвекъ заживалъ, пущаемъ и до спокойного подаемъ держання, приказавши всей старшинѣ и черни Войска Запорожского, аби нихто онимъ позосталимъ потомкомъ, Давидови Минковскому и другимъ з нимъ братом и сестрѣ его, в привернenихъ отъ насъ имъ добръ обънятю и спокойномъ держаню и уживаню, до жаднихъ пожитковъ и грунту не втручаючися, а ни ихъ пустошачи, не чинилъ кривди и перешкоди.

Опубліковано: Модзалевский В. Л. Малороссійскій родословникъ. – К. – 1914. – Т. IV. – П-С. – С. 25-26. В публікації має назву: 1 авг[уста] 1659 г., “з табору з под Гадяча”, получилъ съ братьями и сестрой универсалъ гетмана Ивана Выговскаго.

№ 11

1659, вересня 13. Перевіз під Бужином – Універсал Івана Виговського про звільнення маєтності Київського Пустинного монастиря Михайлівки від ярмаркового

Іоан Виговскій, гетман з Войскомъ Запорозким.

Ознаймуем тым писанем нашим всей старшини и чернѣ Войска Запорозкого, а меновите пану полковникови каневскому и наказным его, так же высылчим по ярмарковое од нас и од кого колвек. Иж мы, маючи взглядом на спустошное значное монастира Пустинного Святого Николы Кіевского од непріятеля там зостаючого, а хотячи их недостаток ласкою нашою поратовати, ярмарковое, з ярмарковъ припадаючих, в их маетностѣ Михайловце на оба празники святого Николы и на Успеніе Пресвятое Богородици ихъ монастиреви и од монастира тепер будучому велебному господину отцу Быковскому и наступцом его даем и надаем. Пилно теды жадаем и сурово приказуем, абы жаден так з старшины, яко и черни Войска Запорозкого, а меновите панъ полковник каневскій и так од нас, яко и од кого колвек высилки з перначами, албо листами по ярмарковое в выбираню ярмаркового, монастиреви жадное и найменшое не важил чинит перешкоды и, втручаючися в доходы ярмаречного, задават трудности. Для ласки нашой и срогой на спротивных волѣ нашой караня.

Дан над перевозом под Бужином. Рок 1659, септевр[ия] 13 дня.

Іоан Виговскій.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – Спр. П. 219. – Арк. 19. Копія, має назву "Лист гетманскій пана Іоана Виговского, жебы в маетности в Михайлувцѣ ярмаркового не выбирано в полку Каневском".

№ 12

1660, лютого 7. Чигирин – Універсал Юрія Хмельницького Київському Пустинному Микільскому монастиреві про підтвердження прав на Михайлівку

Юрый Хмелницкій, гетман з Войском его цар: вел: Запорозким.

Всей старшинѣ и черни Войска его цар. вел. Запорозкого вшелякого стану и кондиціи людем под владзою нашею з ласки его цар: вел: зостаючим, и кому колвекъ сее наше тепер и на потым будучим показано будет писане, до вѣдомости доносим. Ижъ яко за славное памяти его мил: пана родича нашего мѣли собѣ наданую унѣверсалом Михайловку зо всѣми до нее приналежностями. Так и мы, ствержаючи, мѣти жадаем, абы жаден, так з старшины и черни в держаню и спокойном уживаню не был велебным господином отцем монастира

пусти*н*но нико*л*ски*м* найменшою перешкодою. Яко те*ж* и обывателѣ михайловскіе до пови*н*ностей и послуше*н*ства належитого не были спречними ве*д*лугъ давно*го* унѣверсалу, который обши*р*ней в собѣ замыкае*т*. А если бы хто воли и роскazаню н*а*шему смѣлся спротивляти, а до ненале*ж*ных втручатися пожи*т*ков, послушенства высланному брату з м*о*н*а*стира Нико*л*ско*го* не мѣлъ о*т*давати, таковог*о* мы, яко непослушно*го* и воли нашой противно*го*, за найменшою ска*р*гою на го*р*лѣ бе*з* о*д*пусту карати буде*м*.

Да*т* в Чыгиринѣ, дня 7 февраля, рок 1660.

Юры*й* Хме*л*ницкі*й*, рукою.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – ІІ 219. – Арк. 20. Копія, має назву "Потвержене отце*м* нико*л*ски*м* на Михай*л*о*в*ку".

№ 13

1660, лютого 8. Чигирин – Універсал Юрія Хмельницького Київському Пустинному Микільскому монастиреві про підтвердження прав на перевіз через Дніпро з Пекарів до Михайлівки

Юры*й* Хме*л*ницкій, гетма*н* з Войско*м* его цар: вел: Запорозки*м*.

Всей старшинѣ и черни Войска его ца*р*: ве*л*: Запорозко*го*, особливе една*к* па*н*у полковникови каневовскому, сотнико*м* михайловскому и прохоровскому и кому то*л*ко о то*м* вѣдати належи*т*, доноси*м* до вѣдомости, ижъ яко антеце*с*соръ на*ш* з побожности свое*и* для поратованя обители *свя*того Николы Пустынного Кіевского приве*р*нуло*с* до Конончи перево*з* на Днепрѣ, противко Михайловки стоячій, та*к* и мы, видячи великій недостато*к* помененого м*о*н*а*стира законнико*въ*, симъ наши*м* унѣверсало*м* то*й* и*м* поро*м* ствe*р*жае*м*, приста*н* проти*в* Пекаро*в* назначивши. Пилно теды жадае*м* и сурово напоминае*м*, абы а нѣ па*н* полковни*к* каневскій, а нѣ жаде*н* з товариства н*а*шего Войска его ца*р*: ве*л*: Запоро*з*кого в помененый паро*м* зако*н*нико*м* обители *свя*того Николы Пусти*н*ного, в Коно*н*чи з послушанія зостаючи*х*, не важи*л*ся втручати, и якові*м* же колве*к* способо*м* перешкоду чинити. Що, абы иначей не было, по*д* сроги*м* и нео*т*волочны*м*, на кождого волѣ н*а*шо*й* спроти*в*ляючи*х*ся, каранем.

Да*т* в Чигиринѣ, дня 8 феврал*а*: року 1660.

Юрій Хме*л*ни*ц*[кій], рукою вла*с*ною.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – ІІ 219. – Арк. 20 зв. Копія, має назву "Потве*р*жене на паро*м* отце*м* нико*л*ски*м*".

№ 14

1660, лютого 22. Чигирин – Універсал Юрія Хмельницького Київському Пустинному Микільскому монастиреві про підтвердження прав на Бородянку, Нову Греблю, Загальці, Мосани та Краснопілля

Юрий Хмелницкий, гетманъ з Войскомъ его царского вел: Запорозкимъ.

Всей старшине и черни Войска его царского вел: Запор: и всякого стану людем, которым колвекъ о томъ вѣдати належит. Іжъ яко его царское вел: изволил з побожности своей, пожаловавши на монастыр святого Золотоверхого Михайла Киевский, надал повагою своею царскою оной для выживленя братіи маетности лядскіе, называемыи Бородянку, Новую Греблю и Загалцѣ, а на Полѣсю за Припетю[16], Мосаны и Красносѣлля: так и мы нѣ в чом волѣ и наданя его царского вел: не нарушаючи, ведлуг грамоты царской, мы иж вновъ наданыи маетности вышменованыи от его царского вел: сим нашим варуемъ унѣверсаломъ, абы нѣхто з старшины и черни Войска его царского вел: Запорозкого и всякого стану людей помененым законникам моныстыра Золотоверхо[го] Михайловского Киевского в обнятю вышъменованых маетностий в спокойном держаню и пожитковъ з ных уживаню найменшею не был перешкодою и нѣхто в тые маетности не втручался, под срокгим каранем войсковым и повторе напоминаемъ.

З Чигрина, 22 февруаріа, року 1660.

Юрѣй Хмелницкий, рукою власною.

Наприкінці зазначено: Потвержене на маетности монастыревѣ Михайловскому Киевскому ведлуг грамоти цар.

Іншим почерком додано: Которым мѣстечкомъ и греблею не владѣемъ.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 216. – Г 38. Оригінал. Печатка військова.

№ 15

1660, березня 6. Чигирин – Універсал Юрія Хмельницького Київському Братському монастиреві про підтвердження прав на Ксаверів, Мухоїди, Плисецьке, Чорнорудку та на ділянку землі і мурований домініканський костел у Києві

Юрій Хмелницкій, гетман з Войскомъ его царского величества Запорозкимъ.

Паномъ полковникомъ, асауломъ, сотникомъ, атаманомъ, залогомъ и всѣму старшому и меншому Войска его царского вел: Запорозкого, такъже ратнымъ

государскимъ началны*м* и по*д*началны*м* и всякого стану люде*м*, которымъ колвекъ о томъ вѣдати належи*т*, вѣдомо чинимъ симъ нашимъ писанье*м*, ижъ, видячи мы грамоту с печатю его царского ве*л*: на маетности м*о*н*а*ст*ы*реви Бра*т*скому Кіевскому, для фу*н*дованя м*о*н*а*ст*ы*ря самого и шко*л* данную, и ствержаючую, не в чомъ ся волѣ царскои не противляемъ и повагою нашею гетма*н*скою змоцняемъ и варуемъ: абы нихто з старшины и черни Войска его ц*а*рского ве*л*: Запорозкаго и всякого стану людей в маетности, наданіи о*т* его царского ве*л*: [чернцам] брацкимъ киевски*м*, названы*и*, Ксаваровъ зо всими зда*в*на и теперъ приналѣжностями, село Мухоиды по*д* Хвастовомъ, местечко Плисецкое и Чорногородку, та*к*же пляцъ поро*ж*ный, в Кіевѣ лежачій, Рылского, и ко*с*те*л* доминека*н*ской мурованый, втручатися не важилъ и в обнятя тыхъ маетностей и пляцовъ не перешкожа*л* и не збороня*л*, и пожитко*в* и*м*, з ни*х* уживаючимъ, не ущерблялъ, памятаючи на далшую ласку нашу воисковую и на срокгое каране, та*к*же его ц*а*рского вел: бояре и князя, воеводы и ратные нача*л*ные люди, поглядаючи на ласку царскую милосердную, ты*х* мае*т*ностей менованны*х* и пляцу в Кіевѣ о*т* помененны*х* чернцо*в* брацки*х*, абы не о*т*даляли, велце проси*м*.

З Чигирина, дня 6, м*еся*ца ма*р*та, 1660 року.

Юріи Хме*л*ницкій, рукою власною.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 27704. – Арк. 40 зв.-41. Копія.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 220. – Арк. 38 зв.-39. Копія з датою 6 березня 1662 року.

№ 16

1660, травня 7. Чигирин – Універсал Юрія Хмельницького Київському Видубицькому монастиреві про підтвердження прав на медову данину і десятину збіжжя з обивателів сіл Нестанович і Волосович та на острові Селець

Юры*й* Хме*л*ницки*й*, гетманъ з Во*й*скомъ его ца*р*: ве*л*: Запорозки*мъ*.

Ознаймуемъ симъ писанемъ н*а*шымъ паномъ по*л*ковнико*м*, асауло*м*, со*т*нико*м*, атамано*м* и всему ста*р*шому и меншому Войска его ца*р*: вел: Запорозкого товари*ст*ву, меновите пану по*л*ковникови киевскому и залогамъ о*т* его на Полѣсю будучымъ, ижъ выдилисмо ли*ст* еще короля Че*т*ве*р*т*ого* Владислава[17] полского, з которого выразумели, же з острова Селецъ названно*го*, от села Нестановичъ и Волосовичъ, в повѣте Мозы*р*ски*м* лежачихъ, с*вя*то*й* обители Выдубицкой Киевско*й* была данъ медовая и десятина збожа, що и мы не иначе*й* хотячы мѣти, пилно и сурово чернѣ, обывтеле*м* в помененыхъ селахъ мешкаючы*м*, приказуемъ, абы зараз ведлугъ давно*го* звычаю, належную данъ медовую и десятину збожя с*вя*той обители Выдубицко*й* далѣ двѣ, поневажъ за розными небрано заверухами отдавали, и на потомъ повиновалися. Чому старшое и меншое Войска его ца*р*: ве*л*: Запорозк*ого* товари*ст*во, а ни самъ панъ по*л*ковникъ киевски*й*, ни залоги его,

перешкодою быти не мают, а ни найменшою трудностю. Кто засъ будет противный воли нашой и сему писаню, таковый, без жадного баченя, срокгого не уйдет караня.

Дат в Чыгирини, 7 дня мая, року 1660.

Юрый Хмелницкий, рукою власною.

На арк. 1 написано: универсалъ гетмана Юрия Хмелницкого, чтобы з острова Селецъ, и из села Нестаповичъ и Волосовичъ обывателей Выдубицкому монастырю медовую данъ, а з збожя десятину неотмѣнно отдавали.

На арк. 2 написано: Отцом выдубицким на данъ медовую выбиране и збожа ведлугъ листу Владислава Четвертого.

На арк. 2 також зазначено: про збожа даное Юрія Хмелницкого отцемъ выдубицким на выбиране медовое ведлугъ королев полских наданя в Мозирщинѣ. 1660.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 595. – Спр. 10. Оригінал. Печатка військова.

№ 17

1660, липня 17. Сахнівка – Наказ Юрія Хмельницького канівському полковникові Івану Лизогубу у справі захисту кончицьких та михайлівських сіножатей Київського Микільського Пустинного монастиря

Мой ласкавый пане полковнику каневскій.

Скаржили нам законники монастира святого Николы Пустинного Кіевского на козаков конончиских, же они неналежне в ихъ вдираются сѣножати и пустошат, на которіе и признане[a], през хмеляне в[ы]сказаное, и из уряду вашего виданое, пред нами покладали. Зачим жадаем пилно, абы в. м[ило]с[ть] туды кого зеслал угледѣти в шкоду, албо и самъ, если потому час мѣтимеш зехати. Где, уваживши о слушную же, й скарай в. м[ило]с[ть] ведлуг заслуги шкодцов. Яко бы нас в том през в. м[и]л[ость] в учиненю зо всем оным досыт болш скарга от отцов пустинно николских не доходила. Так же и в Михайловцѣ, в сеножатах монастирских, нѣкому в. м[ило]с[ть] не допускай чинити кривды. О счо и повторе в. м[ило]с[ти] желаючи, Господу Богу поручаем.

Дат з Сахновки, дня 17 іюля, 1660.

В. м[ило]с[ти] всего добра зичливий, Юрій Хмелницкій, гетман з Вой[ском] его цар: вел: Запор[озким].

Моему ласкавому п: Івану Лизогубу[18], полковникови каневскому отдат лист оборонний на сѣножати кононецкіе и михайловскіе ченцом.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 219. – Арк. 19-19 зв. Копія.

---

[a] У копії написано "признает".

№ 18

1660, грудня 5. Чигирин – Наказ Юрія Хмельницького канівському полковникові не порушувати права Київського Микільського Пустинного монастиря на коломийські прибутки і ярмаркове в Михайлівці

Пане полковнику каневскій.

Скаржили нам законники монастира Кіевского святого Николского, в Конончи на послушанію зостаючіе, же в. мил[ость], любо оныи на Михайловку выразный унѣверсал мают, нѣчого не уважаючи, з коломыйцов и з инших доходы, монастиреви належачіе, выбираеш[а] и собѣ пожиткуеш[б]. Чого если бысь не мѣл поперестати, а важился над сей заказъ нашъ у коломыиц[к]ого доходу законником належного упоминати, любъ ярмарковое выбирати, теды вѣдай о том, же не тылко от Бога на себѣ, також и на дѣтех отнесеш помсту, але и от нас за наименшою скаргою рок каран будеш, бо що до ласкѣ войсковой Богу отдано того не треба з рук выдирати. Также от п: обозного не повинни, опроч дьогтю и желѣза, на що унѣверсал мает, жадного ярмарочного брати, до того и п: сотник межирѣцкій не мает помененным законником в мливѣ найменшою перешкодою быти, але волно людем гдѣ хотѣти молоти, що абы иначей не было под неласкою нашею и срогим войсковым каранем.

З Чигрина, дня 5 декав[рия], 1660 рок.

Юрый Хмелницкій, рукою влас[ною].

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 219. – Арк. 19 зв.-20. Копія, має назву "о ярмарковое и доходи иншіе з Михайловкѣ, також и о коломыйскіе доходы на монастир потвержене".

№ 19

1661, січня 26. Чигирин – Оборонний універсал Юрія Хмельницького Київському Пустинному Микільскому монастиреві про підтвердження прав на Михайлівку

Юрый Хмелницкій, гетман з Войском его кор: мил: Запорозким.

Вам всѣм обывателем, козаком, мещаном и мелником михаиловским вѣдомо чиним. Ижъ п: Войнѣ, ревизорови княжате его мил: Вишневецкого, выдалисмо на Мошенскій повѣт унѣверсал, абы послушенство тяглые люде княжате его мил: отдавали, в котором унѣверсале жадною мѣрою не тикалисмо Михайловки, а нѣ подавали обывателей ваших помененному княжате его мил: албо и ревѣзорови

[а] У копії написано "выбираеm".

[б] У копії написано "пожиткуеm".

до послушенства, гдыж то ест, якосмо з справ выразумѣли, маетност монастира Пустинно Николского Кіевского. Зачим и вам приказуем пилно, хот бы п: Воина о що и присылал до вас, не слухаите его ни в чом до росправы, поки чернцы з княжатем его мил: на сеймѣ теперешнем не росправятся, и овшем так мелники отдавайте из млынов повинностъ, яко люде тяглые, послушенство отцу Быковскому, намѣсникови, зосланому от всей братіи пустинно николскіе, который, абы в мѣстечку вашом вшелякіе отбирал пожитки и приходы, иначей не чинячи. А вы его во всем слухайте, повторе росказуем.

Дан в Чигиринѣ, дня 26 ануар[ия], рок 1661.

Юрый Хмелницкій, рука власна.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 219. – Арк. 21. Копія, має назву: "отцем николским до Михайловки".

№ 20

1661, березня 28. Чигирин – Універсал Юрія Хмельницького Київському Пустинному Микільскому монастиреві про підтвердження прав на Михайлівку

Юрый Хмелницкій, гетман з Войском его кор: мил: Запорозкимъ.

Всему старшому и меншому Воиска его кор: мил: Запорозкого товариству, а особливе п: полковникови каневскому и всякого стану и приложенству людем и обывателем михаиловским, ознаймуем сим писаніем нашим. Ижъ, яко славной памяти родич наш с побожности своей, поглядаючи на убозство и недостатки великіе монастира свято Николского Пустинно Кіевского, для поратованя надал им Михайловку местечко з всѣми до ней приналежитостями и пожитками здавна и тепер прилеглыми, так и мы волѣ и росказаня отцевского не нарушаючи, тому ж монастиреви, тоеж местечко Михаиловку з всѣми провентами и пожитками, яко ся в собѣ мают, сим нашим стверджаючи унѣверсалом, приказуем пилно, абы жаден, яко з старшины и черни Войска его кор: мил: Запор[озкого], так и вшелякой кондыціи людем, господином отцом николским, в спокойном держаню, и всяких пожитков уживаню и отбираню, найменшею быти перешкодою не важился и не втручался, обывателѣ теж тамошныи михайловскіе, абы зосланным там на резиденцию[a] и на дозор законником послушенство вшелякое и повинност належную отдавали, сурово напоминаем и приказуем, под срогостю войсковою.

З Чигрына, 28 марта, 1661.

Юрый Хмелницкій, рука власна.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 219. – Арк. 21 зв. Копія, має назву "потвержене ведлуг унѣверсалу давного на Михайловку черницом н[иколским] к[иевским]".

---

[a] У тексті копії "резиденцую".

№ 21

1661, квітня 17. Чигирин – Наказ Юрія Хмельницького прохорівському сотникові та пекарському отаманові не порушувати права Київського Микільського Пустинного монастиря на перевіз в Пекарях

Юрый Хмелницкій, гетман з Войском его кор: мил: Запорозкимъ.

Сотникови прохоровскому и атаманови пекарскому доносим вѣдати, же нам скаржено, яко бысте перехвалки на отца Быковского, законника монастира святого Кіево Пустынно Николского, чигаючи на здорове, чините, и перешкодою в порому естесте. Зачим сурово вам приказуем, абысте того поперестали, и найменшою перешкодою в поромѣ не были. Бо если бы зас от того часу нас такіе слыхи доходили, на неласку нашу и срокгое войсковое каране заслужили бысте.

Дат з Чигирына, 17 април[я]. Рок 1661.

Юрый Хмелницкий, рука власна.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – ІІ 219. – Арк. 23 зв. Копія, має назву "потверженіе на перевоз в Пекарах".

№ 22

1661, липня 11. Чигирин – Універсал Юрія Хмельницького Київському Пустинному Микільскому монастиреві про підтвердження прав на перевіз через Дніпро між Прохорівкою та Пекарями

Юрый Хмелницкий, гетман з Войском его кор: мил: Запорозким.

Всей старшине и черни Войска его кор: мил: Запорозкого, меновите п: полковнику каневскому, сотником михайловскому и прохоровскому и кождому, кому бы о том вѣдати належало, ознаймуем сим писаніем нашим. Иж, яко антецессоръ нашъ з побожности своей для поратованя святой обители монастиреви свято Николскому Пустинно Кіевскому дозволил мѣти на Днепрѣ до Конончи перевоз, так и мы, видячи их великіе недостатки, а найбарзѣй знищеніе и спустошене маетностей и хуторов через розные войска московскіе, коронные, крымскіе и нашѣ козацкіе. Тот же перевоз тому ж монастиреви свято Николскому сѣм унѣверсалом ствержаем. Которому пристан, где и так рок хожовалъ, межи Прохоровкою и Пекарами назначаем и сурово приказуем, абы а ни п: полковник каневскій, а ни сотники менованые, а нѣ арендарѣ полку Каневского, а нѣ хто иншій, так з старших и менших козаков, яко и вшелякое

кондиціи людей в предреч[он]ый пором не втручался и не важился в пожитки приходячіе интересовати, и тепер знову свѣжо в обнятію перешкодою быт законником и зосланым на дозор от них, под неласкою нашею и срогим войсковым на спротивного воли нашой и сему выразному писаню назначоным каранем.

З Чегирина, 11 іюля, 1661 року.

Юрый Хмелницкій, рука власна.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – II 219. – Арк. 22. Копія, має назву "потвержене на пором Николского Пустынного [монастыря] од Пекаров до Прохоровки на Днепрѣ".

№ 23

1661, листопада 10. Табір під Переяславом – Універсал Юрія Хмельницького про надання Київському Пустинному Микільскому монастиреві права на оренду шинків в Михайлівці

Юрый Хмелницкій, гетман з Войском его корол: мил: Запорозким.

Ознаймуем сим писанем нашим кождому, кому бы о том належало вѣдати, меновите сотникови, атаманови и всим обывателем михайловскимъ. Иж пустилисмо аренду михайловскую отцем николским монастыра Пустынно Кіевского зо всѣми належачими пожитками, приказавши кождому сурово, абы жаден не важился менованым законником з товариства Войска нашого Запорозкого перешкодою быт, и в неналежитые собѣ провента интересовати. Яко бы могли [в] обители[а] святой пожиток, любо сами вибираючи, любъ теж арендарови за певную сумму пущаючи, привлащат, и оттул под таковый тяжкій час поживене мѣт. Трубачи зас и челяд их перешкодою абы не были и не важилис от млынов[б] людей отворочат, под нашою неласкою и суровым каранем.

Дан в таборе под Переясловлем, 10 новембра, 1661.

Юрый Хмелницкій, рука власна.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – II 219. – Арк. 22 зв. Копія, має назву "на аренду михайловскую".

[а] В тексті копії написано "обиватели"

[б] Можливо в оригіналі було написано "шынков".

№ 24

1662, березня 7. Чигирин – Оборонний універсал Юрія Хмельницького Київському Пустинному Микільскому монастиреві на виконання повинностей на користь монастиря обивателями, що живуть в монастирскій маєтності Михайлівці

Юрый Хмелницкій, гетман з Войском его кор: мил: Запорозким.

Вам, всѣм обывателем михаиловским, козаком, посполитым людем и мелником ознаймивши, же от поссесіи велебных отцевъ николских и от обители святой маетности власной, названой Михаиловки, зо всѣми прыналежностями, пожитками и млынами не отдаляем, абысте вшелякое послушенство и повинность належную, нѣкому иншому, але монастиреви Николскому К[иевскому] и зосланым там до вас законником, отдавали. Гдыж тая маетност, поневаж на грунтах николских кіонже засадил, не мает от обители святой Николской отдалена быти. Зачим нѣхто не мается втручати безправне.

Писанъ в Чигрынѣ, 7 марта. Рок 1662.

Юрый Хмелницкій, рука власна.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – ІІ 219. – Арк. 23. Копія, має назву "До Михайловки на послушенство законником зо всѣми угодіями приказ".

№ 25

1662, квітня 10. Чигирин – Наказ Юрія Хмельницького михайлівським та кончицьким сотникам, отаманам та війтам слідкувати за непорушністю прав Київського Микільського Пустинного монастиря на оренду шинків в Михайлівці та Кончі

Юрый Хмелницкий, гетман з Войском его кор: мил: Запорозким.

П: сотнику, атамане и войте михайловскіи и конончинскіи приказуемъ пилно и сурово, абысте того добре дозирали, яко бы господином отцем законником монастира Пустынно Николского Кіевского нихто в шинкованю вшеляких напоев и во всей аренде, так михайловской, яко и конончинской, не перешкоджал и не держал шинку, кром тых, которим злицит отецъ намѣсникъ тамошный, иначей не чинячи под виною на нас и на монастиръ заложоною, и под великою неласкою нашою.

Дан з Чигирына, дня 10 априля. Рок 1662.

Юрый Хмелницкий, рука власна.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – ІІ 219. – Арк. 23. Копія, має назву "Абы не перешкожано в аренде михайловской и конончинской монастирови".

№ 26

1662, початок вересня. – Інструкція Якима Сомка відправленому до царя гельмязівському сотникові Степану Кустовському

Інформация до его царского пресвѣтлого величества через Степана Кустовского, сотника гелмязовского, поданая 1662, сентябр[я] 12.

По отданию до лица земнаго его царскому пресвѣтлому величеству челобитя посланникъ нашъ бити челомъ от нас мает о прислании в Переяславль ваших людей для додержания крепелийшаго стѣн, усердно прошу, что людей государевых и наших умалилос.

Бити челомъ его царскому величеству, чтоб своим войскам велѣл быти до успокоения войны на Украйне, для того что исмѣнники, слышачи войска, себѣ имѣют приклонятися под его царского величества руку, и якъ им татарин докучитъ и корол может скорѣе до упокою наклонитися, и городы наши крѣпко держатися мѣют.

Бити челомъ о свобожении и об отпуске Бутенка[a] каневского с товарыщи и о Цыцуре[19], а о иных его царского величества воля, потому что ныне каневцы многие к нам утекают.

О ляцкомъ натужномъ приходе корол к салтану, вѣстно чинячи, присылал, извечаючи, что татары их приходу ждат будут за кождым мало не ежеденнымъ приходом, [и] отнюд мнѣ гетманови, и черниговскому и ирклѣевскому полковником, в раду быти немочно, якую б раду его царское величество повелѣл отложит до отходу неприятелского с Украины.

До той информацыі печатъ войсковую приложили и руку нашу гетманскую подписать велѣлесмо.

Иакимъ Самко, геѣманъ Войска его царского величества Запорожского.

ЦДІАК України. – КМФ – 41. – Оп. 3. – Спр. 50. – Арк. 80-82. Копія.

---

[a] Йшлося про колишнього канівського полковника Андрія Бутенка.

№ 27

1663, березня 11. Чигирин –
Наказ Павла Тетері
михайлівському отаманові Андрусеві
не прилучати до підданства пивенських підданих
Київського Микільського монастиря,
із забороною розпоряджатися землями
монастирської маєтності Михайлівки

Павел Тетера, гетман з Воиском его кор: мил: Запорозкимъ.

Тобѣ Андрусеви, атаману михайловскому приказуем владзою нашою гетманскою, абы, иначей не чинячи, под суровым войсковым каранем, все тое щос у подданых монастирских пивенскых повыдирал, претендуючи собѣ якуюс владзу над ними от нас даную, поворочав, так теж плацов в Михайловце, маетности монастирской продават, роздават и оными диспоноват, под срокгим каранем и утраченем всей худобы своей, не важился, а не тилко в пляцах, але и в жадных пожитках монастирских, абыс жадное перешкоды, так ты, яко и иншіе атаманове, по тобѣ наступуючіе, кривды и перешкоды отцемъ николским не чинили и чинити не допущали.

Дат з Чигирына, 11 марта, рок 1663.

Павел Тетера, рука власна.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 219. – Арк. 24-24 зв. Копія, має назву "Унѣверсал на Михайловку, ясне велмож: его милости пана Павла Тетеры, гетмана, под Каневом лежачую".

№ 28

1663, березня 11. Чигирин –
Універсал Павла Тетері про підтвердження прав
Київського Микільського монастиря
на перевіз через Дніпро в Пекарях

Павел Тетера, гетман з Воиском его кор: мил: Запорозкимъ.

Пану полковнику и всему полку Войска его кор: мил: Запорозкого каневскому ознаймуем тым писанем нашим, ижъ мы, маючи особливый взгляд на монастир святого Николы Пустынского Кіевского, позволилисмо отцем николским, яко пред тым и антецессорове наши, на Днепру перевоз мети на звичайной пристани в Пекарах. Прето приказуем вам, абы жаденъ, такъ з старших, яко й менших, в полку Каневском, жаднои спорки и перешкоды отцем николским в перевозе не чинили, поглядаючи на давную з нами, Войском его кор: мил: Запорозким, прыязнъ. Так теж порома о[т]цев николских абыстеся

не важили до Канева забирати, але ежели бы якая тривога наступила, теды сами о*т*цеве нико*л*скіе повин*н*ы буду*т* поро*м* в Роси затопи*т*.

Д*а*н в Чигирыни, ма*р*та 11. Рок 1663.

Паве*л* Тетера, рука власна.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 219. – Арк. 27 зв.-28. Копія, має назву "На перевоз по*д* Пекарами Днепровы*й* мо*на*стиреви Пустынно Кіевскому потве*р*жене".

№ 29

1663, березня 11. Чигирин – Наказ Павла Тетері михайлівським міщанам та пивнянським селянам про послушенство і підданство Київському Микільському монастиреві

Паве*л* Тетера, гетма*н* з Войско*мъ* его ко*р*: ми*л*: Запорозки*м*.

Ва*м* мещано*м* михаило*в*ски*м* и селяно*м* пи*в*нянски*м* приказуе*м*, абысте конечне, иначе*й* не чинячи, послушенство и по*д*данство о*т*це*м* нико*л*ски*м* отдавали, якъ пере*д* ты*м*, та*к* и тепе*р* и до владзы и звѣрхности атама*н*скои абыстеся ни в ч*о*м не удавали, а хто бы бы*л* з ва*с* тому писаню н*а*шему противный, тако*го* сами отцеве нико*л*скіе, яко непослушного, карати маю*т*, не удаючи*с* до на*с*.

Дата в Чигиринѣ, ма*р*т 11 дня, ро*к* 1663.

Паве*л* Тетера, рука вла*с*на.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 219. – Арк. 28. Копія, має назву "О послушенство миха*й*ловцо*м*".

№ 30

1663, квітня 4. Чигирин – Універсал Павла Тетері про підтвердження прав Київського Пустинно-Микільського монастиря на Конoнч, Михайлівку, Савин та інші маєтності

Паве*л* Тетера, гетма*н* з Войскомъ его ко*р*: ми*л*: Запорозкимъ.

Вси*м* кому ко*л*ве*к* о то*м* вѣдати належи*т*, ознаймую ты*м* мои*м* писаніе*м*, и*ж* яко антеце*с*орове мои, стосуючи*с* до пра*в* на добра м*о*н*ас*тиреви с*вя*того Николы Пусти*н*но Кіевскому, о*т* ро*ж*ных побожных люде*й* наданые, и привилеами с*вя*той памяти короле*й* и*х* ми*л*: стве*р*жоные, а меновите на Коно*н*ч, Михайловку и Савинъ, в трактѣ Каневско*м*, з млынами и полями, озерами, езами, сеножа*т*ми и з всѣми згола водними и земляными на урочищахъ тамошнѣхъ, которіе отцове в права*х* выражоные маю*т*, и як се здавна то*м* в собѣ кгрун*т* знайдует пожитками,

в звыш менованым отцом николскимъ в посессіи своей мѣти помененых добръ зовсѣм на всѣмъ спокойне уживати не збороняли. Тым же я тором антецесоровъ моих идучи, унѣверсалы, од нихъ даные, потвержаю: жебы кгрунт церковный не нарушоный през нас зоставал. И то, що по завоеваню Войско еще держало, а з правных документов монастирским быт грунтом видячи, Межиречку[20] з Воробювкою, а ку Днепрови Пекарѣ (вынавши млыны Межирецкіе, тые которіе до часу на слуг войсковых, на трубачов ити мают), тому мѣсцу святому привертаю. В чом абыся нихто з козаковъ наших тамошних и переизджих не спротивлял, в пожитках отцом не перешкоджалъ, а ни се в тые их добра втручал, под срокгим войсковым каранем приказую. Для лѣпшое в том вѣри отцом николскимъ даем сей унѣверсалъ мой под печатю войсковой и з подписом руки моей власной.

В Чигиринѣ, 4 априля 1663 року.

Павел Тетера, рука власна.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 219. – Арк. 25 зв.-26. Копія, має назву "Унѣверсал от ясне велмож: его мил: пана Павла Тетеры, гетмана, на Конончъ, Михаиловку и Савин, з млынами, пасѣками, озерами, полями, изами, на рецѣ Росѣ наданый".

№ 31

1663, травня 31. Чигирин – Наказ Павла Тетері сахнівському сотникові та товариству не втручатися у належні Київському Пустинно-Микільському монастиреві Осетрові острови

Павел Тетера, гетман з Войском его кор: мил: Запорозкимъ.

Пане сотнику сахновскій и всему товариству пилно приказую и имѣнем нашим наупоминаем, абы тые островы, названые Осѣтровскіе, лежачіе под мѣстечком Сахновкою, которіе з давных часов належат до обители святого Николы Пустынно Кіевского, воли нашой не спротивляючи, и водлуг их прав монастирских и признанем людей старих ваших сахновских, доброволне уступили и ни в чом ся не спротивляли, под срокгим каранем на непослушного, на которого, если нас дойдет скарга, за першим разом не оминет. Кгди ж на тую справу были высланые от в Бозе велебного его м[илости] отца Хмѣлницкого, антецесора нашего, перед которими сознане сталос, иж ест власные тые островы монастира святого Николы. С тым вас господу Богу поручаю.

Писан в Чигиринѣ, 1663, мая 31.

Павел Тетера, рука власна.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 219. – Арк. 29 зв. Копія, має назву "Тетера гетман листъ дал на озера Сахновскіе[a].

---

[a] Так у тексті.

№ 32

1663, липня 26. Чигирин – Універсал Павла Тетері про підтвердження прав Київського Пустинно-Микільського монастиря на Осетровий острів

Павел Тетера, гетман з Войскомъ его кор: мил: Запорозким.

Всим вобец и кождому зособна, кому толко о том вѣдати належати будет. А меновите козаком и всему посполству людем местечка Сахновки ознаймуемо. Ижъ што межи вами обывателями сахновскими и велебными отцами николскими монастира Пустынного Кіевского од маетности их стародавное села Савина спор восчался о остров, названый Осетрово, а на нем о сеножати, лес и речки. Поневаж показалос ясне з прав тых отцов и з свѣдоцтва людей годных старѣнных околичных, которіе на тот спорный кгрунт выездили, иж тот островъ по Рось реку со всим належал з давных лѣт до села монастирского Савина и там пасѣка отцов николских перед тым бывала и спокойне держали. Теды и мы тепер, старане маючи з повинности нашое, абы церков Божія ни в чом не шкодовала и кривди не терпѣла, тот островъ со всими приналежностями ведлуг давного уживаня монастирского и прав при монастиру том святого Николы зоставуем и ствержаем. І поминаючи кождого под срогим каранем и зарукою до скарбу нашего войскового ста копъ в[ашей] мил: абы, опроч отцов николских, нихто иншый не важился того острова и синожатей и жадное рѣчы там собѣ привлащати, заживати и перешкоды нѣякое отцом николским чинити, на што выдаемо тот наш войсковый лист, до которого при печати руку мою гетманскую подписалем.

Писан в Чигирыны, рок 1663. Дня 26 іюля.

Павел Тетера, рука власна.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 219. – Арк. 25-25 зв. Копія, має назву "Унѣверсал на остров Осетров, повторе даный".

№ 33

1664, січня 11. Корсунь – Наказ Павла Тетері канівському полковникові повернути Київському Пустинно-Микільському монастиреві прибутки з монастирського млина, привласнені козаком Крогулецьким

Павел Тетера, гетман з Войскомъ его кор: милости Запорозкимъ.

Пане полковнику каневскій маем то у себе во великом подивеню, же в. м[илость] справы вел: отцов николских з Крогулецким, козаком нашим, о млинѣ

их, под Хмѣлною на Черленкови будучій, водлуг перших моих килку о том выданых унѣверсалов, до скутку привести не хотѣлъ, з чого и церкви Божой шкода, и нам великая докука, од тых отцевъ дѣется, а ваше непослушенство к нам показуется и до срогости против вас побуждает нас. А так сурово и остатне приказую, абыс тое справы болшей не допускаючи до нас, сам Крокгуленцкого за упорност его, же отцем николским их мѣрок належачих през цалый рок не давал з того млынка, вязенем скарал, и за шкоду их заграбил и во всем абысся водлугъ моих перших декретов и унѣверсалов заховал. Кгды ж отцове николскіе, на тот млинок право маючи, за небожчика старого п: Хмелницкого гетмана и потом за наступцов его того млынка уживали, нехай же и тепер таким способом уживаютъ. А што Крокгулецкій листки Черкаса, слуги пана Лащовы, гдес достал, тыми ся он боронити не может, бо перед тым пан Лащъ и тот Черкасъ кгвалтом были у отцов тое одняли. Для чого неважни тые листи быти мусят. А Крокгулецкіи свѣжо тепер року яко од отцов однял, купивши мелницкую толко мѣрку у мелника их. А затим и млинков не побудовал до того часу, одкол монастиру шкода дѣется. И повторе теды напоминаю вас, абысте иначей не чинили в той справи, толко водлуг того и первых универсалов моих под срокгим каранем войсковым. На што при печати нашой войсковой до сего листу и рукою своею гетманскою подписалем.

В Корсуни[21], рок 1664, месяца генваря, дня 11[a].

Павел Тетера, рука власна.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 219. – Арк. 27-27 зв. Копія, має назву " Унѣверсал п: Тетери гетмана до полковника каневского писаный, стороны млинка отцов николских кіевских на Черленкове под Хмѣлною, абы од мелника Крокгулецкого взял, а отцем отдавал з нагородою шкод писан".

№ 34

1664, червня 26. Канів – Інформація гетьмана Івана Брюховецького, видана київському полковникові Василю Дворецькому, канівському полковникові Федору Панченкові та Маркові Артемовичу з товаришами, відправленими до царя для її оголошення

Інформация панум Василию Дворецкому[22] киевскому, Федору Панченкови каневскому полковником, и Маркови Артемовичови с товариши, посланцом к великому государю нашому, к его царскому пресвѣтлому величеству, од мене Іоана Бруховецкого, гетмана, и од всего вѣрного Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозкого, дня 26 июня, 1664, з Канева выправленым, даная.

---

[a] Дата не зовсім певна, але можлива, в такому випадку треба погодитись, що з Лівобережжя (21 грудня 1663 р. ще знаходився під Прилуками) Тетеря змушений був відступити значно раніше, ніж польський король покинув Сіверщину.

Поклон земный великому государю нашому, его царскому пресвѣтлому величеству посланцѣ наши од мене, гетмана, и од всего вѣрного Войска Запорозкого отдадут. Также и всимъ мил: паном бояром и началным людем поклонятся.

Оповѣдят о вѣрной и щирой, и кривавой гетманской и всего войска службѣ, ижъ послѣ зымное тяжкое военное працы в болшую и небеспечнѣшую за Днѣпр удалисмося военную роботу, которую через весну и лѣто одправовалисмо и тепер безпрестанно одправуем. А то все прислугуючися щыре великому государю нашому и ему, свѣту у всѣхъ народов, на несмертелную заробляючы славу.

А, ижъ под Чигирыном судбы Божие з премного[го] милосердия своего нам посебити над неприятелми изволилъ, теды не за Днѣпръ, але ку Каневу з войскомъ удалемся. А то для тых причын: першая, чтоб на Заднѣпрю люде после зымное нужды в хлѣбъ запасълися, и беспечно около пашенное роботы ходили; другая, чтоб на сем боку Днепра жицеле[й] оних городов в плѣнение бѣсурманское и лядское, и Косагова, и Серка[23] з войскъ[ом] не подати; третяе, чтоб великим и полномочным послом на комѣсиѣ до уговариваня ся крѣпчайшую помоч нарядить. Чого всего пострадалибысмо были, кгды быстмо на тамтой бок Днепра з войском переправилъ былъ: бо, уховай Боже, орда и Чарнецкий[24], в тропы за нами пошовшы, городы б зымою зголоднѣлые осадил, и без хлѣба к собѣ пригорнул, мир по городам на сем боку Днепра жичливий пропал бы, а комѣсаром на комѣсиі полским з того б утѣха, а великим и полномочным послом скорбъ была, и так послѣдняя горшая первых бы были, бо чого корол на Украинѣ не доказал, тое Чарнецкий, заваруй Боже, здѣлал би был.

Выведут панове послы нашы, же любо тую працу военную щоденную кривавую з неприятелем на сим боку Днепра маем. І пред це жадного ратунку з Бѣлагорода и з иншых сторон не маем, и любо через посланцов нашых часто о ратунку просячи пишем, жаднаго однаго на той пунктъ отвѣту не односим, и до сих ратунку не видим, для чого и наше войско скорбит, на сем боку Днепра зостаючи, и городы тые, которые поздавалися на нашу сторону, праве до отчаяния приходят, что од нас обнадеживаными будучы, до сих час посылков не мѣют. А князь Ромодановский, яко перед тим зразу з Лохвицѣ не з нами ку Днепру в купѣ пошол, але собѣ недоброхотно указ ку Бѣлгороду зѣднал, любо килконадцат городов дома ратных людей на запасы хлѣбовые назначении мѣлъ. Так и тепер помочы не дает овшем, и Омеллянови полуполковникови, на Низ назначоному, ко мнѣ, власт гетманскую над Запорожем мѣючому, ити заборонил, котоpий през все лѣто напрасно под Миргородом[25] стоячи, людем кривду чинит, а козаки всѣ бедныя тут при мнѣ головы своѣ кротко неприятелям ставят и кров проливают, поневаж на Запороже нѣлзя ити, на що ж напрасно з войском стояти, але разсмотрѣлобыся и указало ему иншое Запорожу належное мѣстце, одкул бы неприятелем одпор давали, а не своих дармо людей нищил, за що войско велми скорбить, что козаки бются тут, а християне домовки ихъ разоряют и дармо козакѣ стоять, [а для] лѣпшое вѣры и листы з супликами и реестри при[кладаемъ], а з тых городов на християне покажут.

А що князь Ромодановский для моровое повѣтря розголосил, якобы на Украинѣ по городах пануеть: оповѣдят, же на Украинѣ по городах жадного

повѣтря немаш, и если бы пановало, певне быся не заспало о том маестат его царского пресвѣтлого величества остерегты, а то Богъ крил городы наукраиные од того своего гнѣву. А що на Запорожу тая зараза показалася была, и там за ласкою Божиею усмѣряется: а до украинных зас городов роспасалося, абы жадное душѣ з Запорожа не пускано, яко жъ не тѣлко в городи, але и на Кодак з Запорожа нѣкого не пускают. Але княз Ромодановский для того розголосил тое повѣтре, чтоб, а нѣ ему на помоч з войском к Днепру не ити, и инших войскъ не слати, того прагнет абы якая пагуба над з мною и над войском сталася, од которое Богъ, и щасте его царского пресвѣтлого величества нас защищает. Мочно б было християнину, не под Миргородом напрасно стоячы, а людем кривды чинячы, на Кодак, албо до Кременчука[26], албо ко мнѣ ити и тут ся з нами крваве его царскому пресвѣтлому величеству заслуговати. Але то все княз Ромодановский справил, же его опѣнил, сталъ бы за Запороже, Кодак, албо Кременчук, албо и при минѣ службою.

Оповѣдят послы нашѣ, же и тут не спит князя Ромо[дановского] ко мнѣ гетману [...][a] и заздрост, бо чого не может ся собою доказати надѣйного, то через Косагова, своее ко мнѣ неприязни совѣтника и помощника, справует, бо немало на том, же и сам з Бѣлагорода не ищол, и християна спѣнил, поголоску о повѣтрю моровом пустившы, але и калмыков, ку мнѣ идучих, еще в дорозѣ через Косагова одорвате старался од мене, якожъ лукавою думою своею Косагов и одорвал и отаким способом. Якся з под Чигирина рушило, послалося писане до Сѣрка, и чтоб вкупѣ з Косаговом з Смѣлое под Черкасами[27] зо мною, под Канев идучым, заимался. Але Косагов для скарбов Тетериных[28], в Браславле[29] взятых, а на тот час в Уманы[30] зостаючых, до Уманы з Смѣлое Сѣрка ити побудил з воиском, якож, не хотячыся зо мною злучити, и рушили. А потом под Каменною, войско зоставивши при Сацку[31], ркомо на Караел, що у Войску старшым не ведется, пошли, а они, оставивши войско до Торговицы[32] в килку человѣка прибѣгли, и з Торговицы Сулымку[33] по скарбы до Уманы послали. Уманцѣ и скарбов не дале и Сулимку в вязене взяли, а то все Косагов розумѣл, что мы з под Чигирина цѣли не войдем з сего боку, и для того не в войско, але о себе, и о скарбъ старалися, и щоб з ным на тамтой бок Днепра уминути. А постерѣгшы Косагов, же в думѣ своей поруганым зостал, и назад до войска, под Камянкою зоставленым, нѣлза очей показат, пустилися за Днѣпр на Переволочную, голос пустившы, що будто против калмык пошли, и так Косагов и Сѣрко в Пултавщину пришли, войска и клейноты войсковые на сем боку Днепра покинувшы, якже почули же нас Бог здоровых до Канева припровадил, так Сѣрко з моим посланцем Іринем против калмык з Полтавы поѣхали и розминувся [з кал]миками, а Косагов до Золотоношѣ[34] пришол, ко мнѣ [...] калмыки до Пултави пришли, хочай помеж [... кал]миками под Полтавою знался, [...] не ко мнѣ, [а...] полем к Умани ити, але воевода Яков Тимофѣевич перемоглъ, же ко мнѣ до Канева калмики пришли, з которыми и Косагов в Золотоношѣ зостався.

---

[a] Оригінал пошкоджений, крім того не є бездоганним і відбиток документа на плівці, тому тут і далі зазначаються місця, де в документі, або не збереглися окремі слова, або де вони є нечитабельними внаслідок дефекту плівки.

По приходѣ калмыков до Канева назначилем был калмыком з войском козацким, перебранцом, при полковниках переясловском и прилуцком, и при Опарѣ[35], ку Корецню под войско татарское и лядзкое ударити зненацка, і Косагов и тое спуров тайною и лукавою думою своею, бо умыслившы тое, чтоб од мене до Уманы для скарбов з калмыками одорватися, направив калмиков, чтоб не ишли нѣгде бе, албо без мене, гетмана, албо без Сѣрка, якож калмыки так и одповѣли мѣнѣ: прето ж позволилося калмыком з Сѣрком к Корсуню ити вкупѣ з войском перебраным, а Косагов при калмыках, мене не радячися, неоповѣдне пр[оч] пошел и ведлугъ лукавое думы своее калмыков к Умани, а не там где я казал, справил и завѣлъ, од которое лукавое рады его воевода Яков Тимофѣевич Хитрово, иж и полковники и козаки одстали, и з дороги до Канева вернулися.

Прето ж просит о перемину Косагова послы наши мают и о наказание за такую неправду: бо измѣнником мене, гетмана, называл, о чом ся и великому господарю через Шубу писало[ся], що ушима своими Марко [Арте]мович чул и признает.

Не забудут и того послове наши спомянути, иж з того не меншая у войску мя тежъ дѣется и до кривавого междоусобия порон показуетъся, кгды мымо власт совершеннаго гетмана, который и над Запорожем начало мает, посилают сукна и иные жалованя, чым собѣ атаман ровную власт гетманови почитает и привлащает, и належного послушенства збороняется и межи войском розност и ярост ставается, вся чернь, так козаки, якъ и поспулство о том чуючы, что великий государъ нашъ, его царское пресвѣтлое величество, по прошенню короля полского комѣсиі изволил быти, просит и, до лица земли упадаючи, молит в купѣ зо мною и зо всѣм народом християнским и зо всѣмъ вѣрным Войском его царского пресвѣтлого величества Запорозким, чтоб он, великий господар змилосердився и Святыя Восточныя вѣры Православныя зо всѣм народом християнским, з монастырами и з церквями Божиими, в Малой Росиі будучыми, на поруганне ляхом и на вѣчное гонение подавати не изволил, и челом бити послове нашѣ именем всего войска и народу мают о обнадеживалную до всего миру в той мѣре грамоту мают, бо на комѣссиѣ першая статия об Украинѣ мусит бити, при сюм пунктѣ устне шырей послове нашѣ примовятся и оный выведут.

Жычливост города Канева певную и их теперешную [...] его царскому пресвѣтлому величеству оповедят и о посѣщении каневцов милостивым словом его царского пресвѣтлого величества маетстат молити мают, поневажъ за першую жичливост свою под час розбитя Юрия Хмелницкого од измѣнников много страдало, одны кровю службу свою вѣрную запечатовали, яко то Лизогуб и иные, а иншые всѣ мѣстом в плѣнъ татаром выданы были, аж ся выкупалъ ордѣ од плѣнення. А и тепер перший Канев межы всѣми сегобочными городами жычливост свою показал, и войска хлѣбом кормили в домах своих, так ратные, яко и иные.

А просит мают о воеводу и о ратных людех до Канева, бо то город портовый и Киевови потребный, и на осередку Украины зостает, и на тамтой бок Днепра переходу неприятелскихъ войскъ боронит, хотбы з Нѣжина до Канева ратных людей, що звести, бо Нѣжин город, а нѣ пограничный, а нѣ портовый, также до

Пултавы, до Кременчука, до Остря воеводов просити мают, бо тые городы пограничные и портовые.

Ожъ припомянут и просити мают, чтоб на кождый пунктъ нашъ отвѣтъ по милосердному его царского пресвѣтлого величества указу даваний был, поневаж в прошлых грамотах на многые пункта отвѣту травано.

Стосуючи Черкас оповѣдят послове нашы хитрост ихъ и частую измѣну за [...] измѣну, сама же с лица праве Божаго черкасцов побила. А [...] указу гетманского на тое не было: о чом ся обшырнѣи в гра[мотѣ ...] посланцѣ наши доводне свѣдомы. А ижъ [...] злидняков разоренных зостал и того [...] полковник каневский свѣдомый, якого стараня прикло[...] тых, хочай якож и мает той небожчика [... най]довался оный межы ных, з тых речей не знайшлося, однакъ пилного стараня о ползе тамо прикладаю и прикладати буду.

Просити и челом бити посланцѣ наши мают о милосердный господарский указ до воеводов, по городах будучых, чтоб дома не сидячы в порожнованю, людей ратных з нами вкупѣ на войну посилали: бо за тое войско не мовчат же козаки, жены, и домовки своѣ оставившы, безпрестанно на службѣ и на войнѣ з неприятелми кров проливают, а тые войска, по городах стоячы, порожнюют, а хлѣбъ войсковый берут.

И о том бити челом посланцѣ наши мают, чтоб теперешный воевода Ничипор Алексѣевич Полѣнов болшую армату войсковую отдал, которую без указу господарского против правъ войсковых князь Василий Богданович Волынский забрал и чтоб на потом воеводы до арматы войсковое и до жадних справ войсковых ведлугъ правъ стародавних вой[ско]вых не втручалися, а кгды бы тая арма[та ...] под Чигирином была, могло [... ...] меншие штуки отдати и тых [...], абы привернены были войскови.

З калмыцкими тайшами чтоб зсилатися гетману поволно было о войнѣ на Крим, проситы послове о позволене мают.

Дня 19 дек[аврия] указал великий государь, чтоб околничий и воевода Федор Василевич Бутурлинъ кормъ посланцом моим давал, того указу ж он, околничий, не исполняет.

Стороны Івана Сербина[36] оповѣдают, ижъ доброволне з жоною, з детми, з маетком і до дѣтей[a] к Переясловлю, вспомянувшы на присягу свою, пришол, которого я, гетман, з повинности вѣрное своее перед маестатом его царского пресвѣтлого величества презентует, и за ним причину внесут: поневажъ на тамтом боцѣ зостаючы, поти до жадных военных справ, до которых его корол, Тетера и иние затягали не втручался [...], поти по Волоской Землѣ и по иных мѣстцах тулял [... ...] на той бок Днѣпра не углядѣл [...], выбравши тую высокодержавную [его царского пресвѣтлого] величества руку по присязѣ [... ...].

Тые всѣ пункта, в информациѣ выражоные дѣлности и ростропности, пана полковника киевского вручаются, о которых вкупѣ з товариством бити челом великому государю нашему, его царскому пресвѣтлому величеству именем всего вѣрного Войска Запорозкого и од мене, гетмана, мает.

---

[a] Так у тексті.

Івань Бруховецкий, гетмань вѣрного Войска его прес: цар: велич: Запорозкого.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ – 7. – Оп. 3. – Спр. 137. Фотокопія з оригіналу.

№ 35

1666, початок листопада. – Реєстр старшини та козаків, відправлених при чернігівському полковникові Дем'яні Ігнатовичу (Многогрішному) гетьманом Іваном Брюховецьким до Москви[a]

Реестръ списаня всѣх тихъ по имені козаку*в*, которые пры его ц*а*рского в*е*л*и*ч*е*ства дворянине и вѣрного Во*й*[ска] Запороз[кого] чернѣговско*м* полковнику Демку Игнатовичю[37] на столицу выправленые.

Найпервы*й* са*ме* его ц*а*рск*о*го пресв*ѣ*тл*о*го величества дворяны*н* и вѣрн*о*го Войска Запорозко[го] чернѣговскиі по*л*ковныкъ Демко Игнатовичъ, Іва*н* Самуйлович[38] сотни*к* вепрыцки*й*, Лео*н*теі Артемо*в*[39] писа*р* полку Чернѣго*в*ско*го*, Коста*н*тыі Ивано*в* хоружы*й*, Саво Игнате*н*ко, Миха*й*ло Олексѣевъ, Хведоръ Лео*н*тевъ, Ерохвѣ*й* Гришко*в*, Павелъ Івановъ, Іванъ Станиславо*в*, Паве*л* Матвѣе*в*, Іванъ Самоіловъ, Лука Миколаевъ, Іванъ Семено*в* труба*ч*, Тимофѣі Само*й*ловъ, Махно Марченко, Іванъ Микитенко, Кгнатъ Ивано*в*, Грицко Максименко, челя*д* Демянъ Василевъ, Іванъ Андрѣевъ, Микита Пилипо*в*, Грицко Івановъ, Несторъ А*н*дрѣевъ, Опана*с* Сидоровъ, Максимъ Наумовъ.

Великого г*осуда*ря нашего, его ца*р*[ского] прес[вѣтлого] ве*л*[ичества] боярин*ъ* и его *ж* ца*р*[ского] пре*с*[вѣтлого] ве*л*[ичества] Во*й*[ска] Запъ[орозкого] ге*т*ман*ъ* Іван*ъ* Ма*р*тинович Бруховец*кий*.

Коне*й* всѣ*х* два*д*ця*т* сѣмъ.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ – 7. – Оп. 3. – Спр. 165. Фотокопія з оригіналу, на перезнятому аркуші реєстра дати немає, яка наводиться у заголовку: "Архивъ древній. Отдѣленіе 2. Малоросійскіе подлинные акты. 1666 года въ началѣ ноября. Списокъ лицъ отправленных въ Москву отъ гетмана Брюховецкаго.

[a] Цей документ Брюховецького очевидно слугував для зазначених в ньому осіб проїжджим листом до Москви.

№ 36

1667, січня 10. Гадяч – Інформація гетьмана Івана Брюховецького, видана канівському полковникові Якову Лизогубу та військовому канцеляристові Карпу Мокрієвичу, відправленим до Москви, пункти якої вони мають оголосити перед царем

Информацыя его царского пресвѣтлого величества дворянинови и полковникови каневскому Іакову Лизогубове и товарышеви, и канцеляристѣ войсковому Карпови Мокрѣевичови до его царского пресѣтлого величества: в року 1667 месяца генваря 10 дня выправленым даная.

Информацыя его царского пресвѣтлого величества дворянинови и вѣрного Войска Запорозкого каневскому полковникови Іакову Лизогубу и Карпови Мокріевичю канцеляристѣ и товаришу войсковому, на столицу выправленым з Гадячого, генваря, року 1667[a]

1. Земний и смиреный мой поклонъ пресвѣтлому великого государя нашого его царского пресвѣтлого величества маестатови от мене боярина и гетмана и от всего вѣрного Войска Запорозкого отдадут. Тоеж их милостям бояром и всѣмъ началнымъ. А особливе боярыну его мил: Петру Михайловичю Солтикову.

2. Обявят боярына и гетмана и всего вѣрного Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозкого, пилный и тщателный около неприятелей и тамтогобочных измѣнников промыслъ, же сами собою, сколко их мочы стает, по всѣ тые часы, и тепер, з ными роспираются, и вперед тоже, сколко Богъ помочы пошлет, неотмѣнно трывати будут. Толко бы к тому еще на вспоможене ратные его царского пресвѣтлого величества в малоросийскіе городы поспешилис силы, о которые смирено бити челомъ его царскому пресвѣтлому величеству мают.

И о том предложат шшо по подвакротных его царского пресвѣтлого величества милостивых указах и по се время белагородских полков ни едыного человѣка ратных государевыхъ людей к боярыну и гетману на службу не бывало. И если будут, или нѣ, то о том и едыного слова тамошный бѣлагородский околничый и воевода князъ Юрый Никитич Борятинской по се время нѣт вѣдома, для чого к боярыну и гетману не писивал, и што онъ в Белагородѣ по государевомъ указу зостает, то и о том не извещал. И тым не помалу боярын и гетманъ скорбитъ, не вѣдаючы к кому в дѣле государевомъ в Белагород писати маетъ.

3. Одати мают в Малоросиіском его царского пресвѣтлого величества Приказе листъ козаков запорозких. Который оны к боярыну и гетману писали.

4. Отдадут двох языков через подѣздъ гетманский под Чегирыном ныне взятых. А щося от ляхов чигирынских з тамошными козаками в самом городе

---

[a] Перший заголовок міститься на титульному аркуші, другий – на наступному.

дѣяло, о том оны словесно оповѣдят. А притом и третего бѣлоцерковского козака на тамтом боку Днепра за Трыполем[40] взятого. Особливе и ляха четвертого, товарыша Мурашчынoѣ компанѣѣ, под Чернѣговом добутого, оддадутже. А при тых нѣмца корсунского, свѣжо под Корсунем пойманого. И о том обявят, што тойже врагъ Мурашка вовчым обычаем в повѣтѣ Новгородском жаловалные от его царского пресвѣтлого величества боярыну и гетману двѣ отчынѣ в остатный разорил конецъ.

5. О клятвопреступном измѣннику Дорошенку обявят, же ныне он, королю полскому измѣнившы, на вѣрност хану кримскому и всѣм ордам зо всѣми своими тамобочными измѣнниками присягу выконавшы, хотячи гдѣ прикладом волоского воеводы тым самым удѣлное на Украинѣ у цесаря турского воеводство обсталiовати, подлинно бити ляхов на Украинѣ при Маховскомъ[41] славном и значномъ полковнику лядскомъ ущал. Якож мимо иншые на розных становисках знесение приводомъ его Дорошенковым, через орды лядскiе корогвы, и под Браиловом[42] подлинно самого Маховского орды, при трох солтанах будучые, трыдцет корогвей люду полского роспорошившы, живцем его Маховского в неволю бесурменскую взяли. И послѣ тоеѣ потребы далѣй, аж поди Лвов[43] чатами орды з частю тамобочных козаков пошли. А солтаны стоят ныне коло Межыбожа. А Дорошенко коло Калника[44]. На довод того оддадут лист коменданта чегирынского, в котором о всем выписует до Тетенса. А обявят и о свѣжой ордѣ, которое за певне тисячей двѣ на святый вечеръ под Чегирынъ пришло.

6. Извѣстно учинилося боярыну и гетману и всему вѣрному Войску Запорозкому о том, же якобы, великому государю нашому, его царскому пресвѣтлому величеству, новий ханъ крымский нине через послов своих добивает челом о миру. Што если бы то так, а не иначей, мѣло быти, обявят о плохом и недостойном боярына и гетмана зданю, же то его нового хана явная ошуканина и омана бесурменская, през которую лстячы, такого собѣ вынайдует способу, през который моглъ, так от славных его царского пресвѣтлого величества калмыцких ордъ, яко зас и от козаков запорозких, волное мѣти в полях улусами своими кучевиско, в котором нине милостiю Божиею и его царского пресвѣтлого величества щастем не мает волного быту.

А особливе зас и для того онъ, несметный крове християнское неприятел, лстит и будто о миру его царскому пресвѣтлому величеству добивает челом, абы без жадное, так с пол, яко зас и от украинных малоросиiских его царского пресвѣтлого величества городов, не маючы жадное перепоны нинѣшнему своему злому предсявзятю, з ляхами войну вщавшы, смуток учинил, а потом и на отчыну, барзе на малоросиiскiе его царского пресвѣтлого величества городы, видячы мир убезпечоный, своѣ бесурменскiе и измѣнничьи обернул силы. Прето ж конечне надобе бы явному его, скрытого неприятеля, лукавству не доймати вѣры. Однак тое, боярын и гетман, яко вѣрный холопъ на предмонаршую и розсмотрителнѣйшую его царского пресвѣтлого величества спускает волю.

7. Подлинно вѣдати дойшлося через купцов крецких боярына и гетмана о тыхже бесурменских неодмѣннѣйшых замыслах, же стараются з пилностю своею оным доказати, кгды на тую войну, толко бъ имъ Богъ, щастем праведными

великого государя нашого, его царского пресвѣтлого величества, молитвами, не допомоглъ, и воеводам волоскому и мултанскому цесар турский росказал з войсками их на Украину готовым быти, и рушатися ораз.

8. С пилностю о том его царскому пресвѣтлому величеству посланники наши обявят, же увес міръ сегобочных малоросиіских государевых городов о тых горячых бесурменских и измѣнничых трывожится замыслах. А иле под сей час без силы я, рады чому абы завчасу запобѣгти, и повторе о прислане скорое ратый бити мают посланники наши смиренно великому государю, его царскому пресвѣтлому величеству челом.

9. Обявят о тыхже ратных его царского пресвѣтлого величества людех, же по указу государевому и у Каневи, всему Заднѣпрю, што Киевъ потребном городе, с потребу их нѣтже. Такъ теж и в Переясловлю малолюдно. Аже и в Киеви тое ж дѣеться. А неприятелскіе силы под бокомъ, пишет о том к боярыну и гетману боярын и воевода киевский и намѣстник смоленский Петръ Василиевич Шереметев, что б боярын и гетман наскорѣ писал о том к великому государю, к его царскому пресвѣтлому величеству, бючы челом, о прислане скорое ратных его царского пресвѣтлого величества людей на оборону малоросиіским городам. Особливе зас же и при воеводах в кождомъ городе, барзе в пограничных, людей ратных государевых нѣтъ. О том преж сего многижды и его царскому пресвѣтлому величеству в листах своих боярын и гетманъ писивал.

10. Оповѣдятъ засже и при боярыну и гетману ратных его царского пресвѣтлого величества людей с воеводою Федором Протасиевым в полках мало кого ест, всѣ немал по домах розбрылися.

11. Обявити мают и о том, же на тамтом боку Днепра, в измѣнничом городѣ, то ест в Торговици, по указу ханском ныне денги дѣлатися именем бесурманскимъ через усиловане клятвопреступного Дорошенка почали. А то для того, абы тыми денгами, яко срѣбраними, а не мѣдними им бесурманом, и измѣнникови Дорошенкови, всяких людей к их замыслам приохочати.

А ныне внов боярыну и гетману учинилося через выходцовъ вѣдати, же якобы клятвопреступный Дорошенко з бесу[р]менскими силами, аж в Полщу войною на короля полского пошов. О том вперед якая подлинѣйшая через подѣзды гетманскіе достанется вѣдомост. О той боярынъ и гетманъ з повинности своее его царскому пресвѣтлому величеству через гонца вскорѣ даст знати.

12. Обявят о том его царскому пресвѣтлому величеству, же так на повѣт Чернѣговский, яко зас и Стародубовский, безпрестанные от ляхов военные чынятся навалности, которым болшей не могут стерпити, позволил боярын и гетманъ его царского пресвѣтлого величества дворяном и вѣрного Войска Запорозкого чернѣговскому и стародубовскому полковником оным лядскимъ частым подѣздам щастем его царского пресвѣтлого величества, сколко Богъ помощи пошлет, давати отпоръ. Штобъ болей через усиловане лядское отчынѣ его царского пресвѣтлого величества спустошене не чынилося.

13. Обявят о том, што протопопъ нѣжинский Семионъ Адамович[45] ложно писал к Москвѣ, будто измѣнничый город Чегирынъ хана крымского осѣли уже янчаре, а то неправда, и ныне в городе вышшом ляхи. А в болшом измѣнники тамошные зостают.

14. Стороны Чигирына и Черкас, головнийшых изммѣнничых городов. Посланники нашѣ великому государю, его царскому пресвѣтлому величеству предложити маютъ, якобы по его государевом милостивомъ указѣ ратные откуду его царского пресвѣтлого величества силы, скупившися с козацкими полками, при помощи Божѣй, его ж царского пресвѣтлого величества щастем, тые барзей два головнѣйшые измѣнничые городы могли одолѣти и их искоренити. Що болшей затягаючи и собѣ [...] не чинили отчинѣ его царского пресвѣтлого величества трудности и остатнего спустошеня, яко звыкли они, чигирынци и черкасци, тое чынити по всѣ тые часы. Тому абыся было и давно запобѣгло, по его государевомъ указу, боярынъ и гетманъ припоминов о том под час своее бытности на Москвѣ, боярыну и намѣстнику вологотцкому Петру Михайловичю Салтыкову, штобъ бувъ о том барзо потребном дѣли, самому свѣту, великому государю нашому, его царскому пресвѣтлому величеству, предложылъ. Аже и по се время тому мешкота. А конечне тые помянутые измѣнничые городы треба зруиновати, бо кулко они будут цѣли стояти, то всему краеви сему Заднѣпровскому покою, яко жыво, не будет.

15. О городех измѣнничых заднѣпрских, меновите о тых, в которых по всѣ тые часы, якъ од его царского пресвѣтлого величества отложилися, люде королевские зостают.

Обявят посланники наши, же измѣнникъ Дорошенко пилного своего стараня прикладает, якъбы их коммендантов и всѣх королевских людей, з городов выманившы, бесурменом в неволю отдати.

16. Обявити мают о измѣнниковом Дорошенковом едыноутробном брату, именем о Андрѣю Дорошенку[46], же з царствующого и богоспасаемого великого града самого Москвы прошлого лѣта, не вѣдат яким кшталтом, з неволниками лядскими на Литоввский край вышел и ныне в Чегирынѣ зостает, ему клятвопреступному измѣнникови Дорошенкови злых допомагает порати замыслов.

17. Предложити великому государю, его царскому пресвѣтлому величеству, же декаврия, дня[a], з Бѣлое Церкви корогвей двѣ ляхов военным втайнѣ способом в полкъ Переясловский вторгнули были. А так, кгды оных сотник воронковский довѣдався, и, зобравшы конно и пѣшо козаков, за ними гонив, и, нагнавшы в той дорозѣ ку Бѣлой Церквѣ, бой з ными мѣлъ, в ту пору оние ляхи, козаком на бою не выдержавшы, в городокъ монастира Киево Печерского, называемый Безрадичы, ухватилис. И так оных чернцѣ печерскіе козаком не выдали. А если бы була в той мѣре не зрада чернецкая, певно их ляхов и нога бъ була в Бѣлую Церковъ не увойшла. А так за тое на чернцов всѣ козаки, не толко боярын и гетман, барзо скорбятъ, яко жъ всюды они чернцѣ звыкли тое чынити; с тим боярын и гетман якъ пуступити мает. Посланники смиренно, великому государю, его царскому пресвѣтлому величеству, об указ челом бити будут.

18. Обявят о том, же во всѣх полках его царского пресвѣтлого величества спищики тяглых людей, и з них в казну государеву приходячых бобылей, якбы

[a] Для позначення дня було зроблено пробіл, проте число так і не було вписане.

довелос, так не описали. Толко одын столникъ Кирило Осипович Хлопово, по указу государевомъ, повѣреное собѣ его царского пресвѣтлого величества дѣло, мимо иншых всѣх пристойнѣй зорудовал. А так ныне его царского пресвѣтлого величества воеводы, не маючы от спищиков книгъ, ведлуг которых бы в прибыли казнѣ государевѣ уймы постерегали, о том боярына и гетмана молствуют, просячы книгъ отих, якъ и миргородский писал воевода, подадут увѣреня рады лучшого его листъ. Аже бы знову порядне всѣ государевы городы, села и деревнѣ были описаные, што Кирило Осипович Хлопово описал, на тое об указ государевъ смиренно челом бити будут.

19. Оддати мают в Малоросиіском его царского пресвѣтлого величества Приказѣ стороны сыскного дѣла между ратными государевыми людми и ключа Гадяцкого жителями челобитные всѣ, таковие ж слово в слово, что и столник его царского пресвѣтлого величества, князь Иван Александрович Лобанов Ростовской з Гадяча з собою взялъ. А при тих отдадутъ и столпецъ чолобитных за рукою воеводы Федора Протасиева, на полковника Кграна, от людей полку его ж началных, боярину и гетману поданых.

20. Да извѣстно учинят о Матвѣю Кгвѣнтовце[47]. А мают смиренно его царскому пресвѣтлому величеству бити челом о милосердный государевъ стороны Кгвѣнтовки указ. А якая его вина, о той боярын и гетманъ перед великимъ государемъ, его царскимъ пресвѣтлым величеством, по своему обещанію, не потавѣшне, ныне в листу своемъ выписал. А на его Кгвѣнтовчино мѣсто в полковники за волными голосами всее старшины козацкое же ся ныне Артема Мартиновича[48] выбрано.

21. Обявити мают и о том, же боярын и гетман умыслил, християнскимъ обычаем на мѣстцу царя и вѣры ради православное, избиенных от измѣнников и, крове християнское прагнучых, агаран татар, и де же мощы под городом Конотопом лежатъ, оставити храм м: мучеников, на который храм и деревнѣ уже выстатчити килка тисячей росказал; в том абы за его царского пресвѣтлого величества пресвѣтлый маестат и за тых избиеных [в] ярости неистовое мучениковъ вседневнная пожершемуся всѣх рады человѣкъ жертва одправовала, на мѣрной свой умыслъ. Толко надобе бы милосердного его царского пресвѣтлого величества к тому з казны его государевое вспоможеня, о которое, если можная, посланники нашѣ бити будутъ смиренно его царскому пресвѣтлому величеству челом. Особливе зас на колокола осме штуки спижовые, которые з попорченых двох неболшых пушок в Гадячу, в казнѣ государевой лежат. Бит челом его царскому пресвѣтлому величеству мают. Штоб тые по милосердному его ж царского пресвѣтлого величества государскомъ указѣ на тое Богу угодное дѣло одданы были.

22. Оповѣдятъ пресвѣтлому государскому маестатови о безчынию нѣкоторого духовенства, которые людем обоея плоти дают шлюбы и беззаконно жити и роспускатися позволяют. А тое их безчиние богомерзкое и богомстителное маестатови государскому обрыдливое. Не через що иншое, толко через тое, в отчинѣ его царского пресвѣтлого величества дѣеться, же од пастырей своих духовенство безчиніе, против правилам святых отцовъ постановленным, творяще караня не имѣють, зачим, яко пред тым били, такъ и

тепер бити мают пресвѣтлому государскому маестатови посланцѣ челомъ о прислане метрополита руского на метрополию Киевскую в Киев. Чрез которого бы стан духовный од своих безчыний поперестал. До того и в постоянствѣ зоставал. Абовѣм, же якое духовенство в Малоі Росиі двоедушие мает и на обѣ сторонѣ соглядываются. А кгды руский от святѣйшого патриархи московского з Москви на метрополию в Киевъ прислан будет метрополит, певне жадной межи духовенством шатости и двоедушыя поготовю, мовычи, и безчыние творяща не не будет.

23. Обявят теж посланники нашѣ его царскому пресвѣтлому величеству и о том, же стародубовскіе и погарскіе мещане, иле роз[н]ыи, боярину и гетману о том докучали, абы за ними послѣднѣйшую до пресвѣтлого великого государя нашего, его царского пресвѣтлого величества, маестату внѣслъ причину. А то о наданю им болшей на Майдебурское право помѣстей. На що боярын и гетман ку воли тому видячы с потребу их милостивое государское ласки, отмовивши и всего того, яко то стародубовские мещане, якъ много до права Майдебурского прибили мают, памят через посланцов нынешныхъ пославшы, тую речъ на премудрейшую и розсмотрытѣлнѣйшую его царского пресвѣтлого величества спускают волю.

24. Обявити зас мают и о том его царскому пресвѣтлому величеству, же жона покойного Богдана Хмелницкого измѣннычое стороны в Киев приѣхала и ныне, зостаючы в Девичом монастиру Печерском, конечне тую волю имѣетъ зостати инокинею. А при ней Хмелницкой дочеръ измѣнника Гришка Гуляницкого[49], тамже в Печерском монастиру знайдуется.

25. Предложат его царскому пресвѣтлому величеству стороны горѣлокъ, же во всѣх государевых городех воеводы позволили мужиком, якъ который зможет, горѣлку курити и шинковати. А то нестаточное дѣло, с которого не що иншое прибили озмет за розмноженемся горѣлокъ, толко бунты, лѣсом и пущам тым самым станется спустошене и рожи умаление. Зачым смиренно о том его царскому пресвѣтлому величеству посланники нашѣ бити будут челом. Якобы великий государъ ко всѣм воеводам милостивый свой царского пресвѣтлого величества наскорѣ указъ послал, штоб роблене посполитое горѣлокъ для всякого на Украинѣ худа конечне угамовали. Так, як боярын и гетманъ по государевому указѣ преж[д]е того унял былъ, и жадному мужику, кроме козаков, и то на два казаны, курити горѣлокъ не позволял. А што мужики не станут горѣлокъ робити, то тым самым жадное казнѣ государевой уймы не будет.

26. Обявити мают посланники нашѣ о том его царскому пресвѣтлому величеству, што измѣнничый на тамтом боку Днепра городок, се ест Мошна, в семъ року месяця ноеврыя, через полки козацкие, в Каневи на службѣ государевой будучые, взят зостал, особливым щастемъ и праведными великого государя нашого, его царского пресвѣтлого величества, молитвами.

27. Обявят зас о Костантомъ[50], же онъ при ных, посланниках нашых, безчестно по указу государевомъ для тоее причины, а не особливе з честю, к Москвѣ выправился, же сам доброволне з честю отмагався ѣхати, и хотѣл своеволне своее засягшыся купи, счосъ недоброго на Украинѣ спорати, чого

боярынъ и гетман зо всѣми его царского пресвѣтлого величества дворяны и вѣрного Войска Запорозкого полковниками в ден Собора святого славного пророка и Предтечи и Крестителя Христова Іоанна, в своюм дому на чести з его Костантиевых слов домыслившися, так над нымъ мусѣл учынити, нѣмало не впустившы з очей.

28. Отдадут его ж Костантого пешых едыномыслников тамтогобочных измѣнничих городов жителей именем Гудыма, полкового его обозного, и Остапа Лейбенка, зятя Носачова[51] измѣнникова.

29. С пилностю посланники нашы его царскому пресвѣтлому величеству бити смиренно будут челом об указ стороны полчан его, якъ о ных боярын и гетман роспорядити мает, бо кгды ж од ных барзо великіе крывды и насилства людем бѣдным починилися и нинѣ не перестают. А з ных жадное нѣ найменшое по се чысло службы не бывало, и якая ж мѣла з ных, яко непостоянних людей вперед быти. О той боярынъ и гетманъ з вѣрным Войском его царского пресвѣтлого величества Запорозким вонтпит.

30. Обявят о жаловалной государевои грамотѣ дворянинови и полковникови каневскому на помѣсте даной, же при иншых его добрах ныне в Переясловлю, под часъ бунтовъ, згорѣла. А бит буду[т] смиренно его царскому пресвѣтлому величеству челом, абы такую ж внов, так на помѣсте, яко зас и на дворянство ему, Якову Лизогубу, великий государъ з милостивое отеческое своее государское ласки выдати повелѣл.

Также припомянути мают о том, що грамота государская товаришови и канцелярыстѣ войсковому Карпови Мокрыевичови на маетности, в Чернѣговском повѣте лежачые, даная, под час приходу короля полского, в схованю в земли будучы, зотлѣла, о чом мают добывати челом, щоб внов такую великий государъ з прежное своей ласки выдат указати изволил.

31. Смиренно будуть бити великому государю нашому, его царскому пресвѣтлому величеству, посланники нашѣ челом о милосердный его государевъ указъ, якобы на всѣ, так в листе, яко зас и в сюй инъформациѣ, выраженные взглядом цѣлости его ж царского пресвѣтлого величества отчыны (пункта) милостивый государевъ указ боярыну и гетману и всему вѣрному Войску Запорозкому они вышей помянутые посланники нашѣ одержавшы, з премногое и неизреченное его царского пресвѣтлого величества ласки, донесу[т].

Великого государя, его цар: прес: вел: бояринъ и его ж цар: прес: вел: вѣр: Вой: Зап: гетманъ Іванъ Мартинович Брюховецкий.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-7. – Оп. 3. – Спр. 167. Фотокопія з оригіналу.

№ 37

1665, листопада 19. Чигирин – Оборонний універсал Петра Дорошенка Києво-Печерському монастиреві на хутір Бузуків та на інші маєтності

Петро Дорошенко, гетма*н* з Войскомъ его короле*в*ской м*и*л*о*сти Запоро*ж*скимъ.

Всей ста*р*шине и че*р*ни Войска его короле*в*ской м*и*л*о*сти Запоро*ж*ского, пано*м* полковникомъ, сотнико*м*, атаманомъ симъ нашимъ ознаймуе*м* писаніемъ, иж мы, зостаючи на уряде гетма*н*скомъ, хочемо мѣти, абы ко*ж*дые мѣста, местѣчка в протекце[и] и оборонѣ нашой зоставали, особливе за*с* мѣючи респектъ на хуто*р* м*о*н*а*сты*р*ски[й] обители святой Пече*р*ской, меновите Бузуко*в*, взявши по*д* оборону свою, ко*ж*дому, кому показано будетъ, сурово приказуемъ, абы нихто з вшелякой ста*р*шины и наѣзд*ов*, мимоѣздовъ не важилъся в томъ помененно*м* хуторѣ и в млинахъ и во всѣхъ кгрунта*х* вышъ менова*н*ного м*о*н*а*стыра кривды, шарпанины и жадной долегливости чинить и вымышляти, але овше*м*, абы по прежнему о[т]цеве іеремонасіи манастыра Пече*р*скаго спокойне своихъ кгру*н*то*в* уживали, а хто бы мѣлъ сему нашему выра*з*ному униве*р*салови спротивны*м* будетъ и кривду якую онымъ в помененномъ хуторѣ, або ш в кгру*н*та*х*, чинити, а за донесе*н*емъ и намнѣйшое ска*р*ги, срокгою и нео*т*пусного кара*н*я на го*р*ле о*т* на*с* не войде[т].

Писа*н* в Чигиринѣ, ноя*б*ря 19 дня, 1665 року.

Петро Дороше*н*ко, гетма*н*, рука власна[a].

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 217. – Арк. 319-320. Копія.

№ 38

1667, червня 11. Чигирин – Універсал Петра Дорошенка про підтвердження прав Київського Пустинного Микільського монастиря на села Конончі Совин та на інші маєтності

Петро Дороше*н*ко, гетманъ з Войскомъ его кор: м*и*л*о*сти Запоро*з*ким.

Вѣдомо чиню писане*м* мои*м* ста*р*шинѣ и че*р*нѣ Войска его ко*р*: м*и*л: Запорозкого, посполиты*м* люде*м* и кому колве*к* буде*т* показано: ижъ яко антеце*с*сорове мои варовали писмами своими добра м*о*н*а*стира Пусты*н*но

[a] Наприкінці зазначено "У подлинного уневе*р*салу печа*т* одна".

Свято Николского Кіевского села Конончъ и Совин называемые, кгрунтами межи Каневом и Корсуном лежачее, абы нѣхто не чинил в спокойном тых добръ заживаню отцевъ свято николских[a] перешкоды. Такъ и я з повинности христіянское цале того постерегаючы, яко иншіе добра церковные от вшеляких долегливостей заступати звыклем, так и тые помененые взвыш маетности тому свято Николскому монастирови Кіевскому власные, и з давных часов оному мѣсцу святому наданем служачіе, при вшелякой заховуючи оборонѣ, цале мѣти хочу и приказую. Абы тые села Кононч з перевозом на Росѣ, а Совин з млынами и зо всѣми полями кгрунтами и пожитками, здавна до тых сѣл належачими, не в чыим иншом, одно велебных отцов помененого монастира были в завѣдованю так, якобы найспокойнѣй, яко своими власными, отцеве завѣдуючи добрами, з них належные вшелякіе пожитки могли отбирати на мѣсце святое, без жадное так от старшыны и черны, яко и от посполитыхъ людей наименшое перешкоды. А хто бы колвек над тот выразный унѣверсалъ поважился поступовати таковый кождый, за донесенем найменшое до нас скарги, сурового войскового не уйдет от нас караня, яко противный волѣ нашой бы, и на горле. Що потвержаючи, абы конечне иначей не было, и повторе приказую.

Дат в Чегрѣнѣ. Рок 1667, іюня 11 дня.

Петро Дорошенко, гетман, рука власна.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 219. – Арк. 30-30 зв. Копія, має назву "Оборона на Кононч и на Совин монастирови Пустынно Свято Николскому Кіевскому".

№ 39

1668, серпня 27. Чигирин – Наказ Петра Дорошенка канівському полковникові Андрію Ігнатенку щодо отримання належних послуг і прибутків Київським Пустинним Микільским монастирем з млина під Михайлівкою, що є власністю монастиря

Мой ласкавый прыятелю пане полковнику каневскій, пане Андрею Ігнатенку[52].

Пишет до мене отецъ Берекгеля, послушник монастыра святого Николы Пустынного Кіевского, в Савинѣ зостаючый, скаржачися, же мелник михайловскій млын, под Михайловкою будучый, а здавна монастирови Николскому належачый, држачы, жадное повинности не чинит и вымѣров приходячих не дает. Зачим, яко тое з ущирбком и кривдою мѣсца святого ся дѣет, так жадаю и приказую, абы в. м[илость] мелникови тому, упор зганивши, приказал, жебы оный, конечне од звычайное повинности своее не одмовляючис,

[a] У тексті копії написано "николским".

вымѣров, монастирови належачих, не зборонял. О що и повторе в. м[илости] жадаючи, поручаю Богу в сохраненіе.

З Чегирина, август 27, 1668.

В. м[илости] всего добра жичливый приятел Петро Дорошенко, гетман, рука власна.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 219. – Арк. 30 зв. Копія, має назву "Приказ гетманскій з млынов Кононецких под Михайловкою всякую приналежност отдавати".

№ 40

1669, січня 31. Чигирин – Універсал Петра Дорошенка про підтвердження прав Київського Пустинного Микільського монастиря на перевіз через Дніпро між Прохорівкою та Пекарями

Петро Дорошенко, гетман з Войском Запорозкимъ.

Пану полковникови Войска Запорозкого каневскому, асаулом, сотником, атаманом и всему старшому и меншому того полку товариству и кому колвек о том вѣдати належит сим нашим писанем ознаймуем. Иж яко антецессорове нашѣ отцом законником монастыра святого Николы Пустынного Кіевского до Конончи перевоз на Днепрѣ межи Прохоровкою и Пекарами мѣти позволили, так и мы, видячи значное помененного монастира знищене, тым же отцом законником перевоз там мѣти и пожитки з него одбирати позволяем. Теды мѣти хочем и приказуем, абы так пан полковник каневскій и жаден з сотников и старшого и меншого товариства, яко нѣхто иншій, им отцем законником николским и од их зосланым дозорцом в том перевозѣ перешкожати и до одбираня з него пожитков интересовати не важился. Под неласкою нашею войсковою и срокгим на противного каранем.

Дан в Чегиринѣ, генваря дня 31, 1669 року.

Петро Дорошенко, гетман, рука власна.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 219. – Арк. 31. Копія, має назву "Унѣверсал на перевоз од Пекаров через Днѣпръ до Прохоровки".

№ 41

1669, березня 10. Сосниця – Універсал Дем'яна Многогрішного про дозвіл військовому товаришеві Дмитру Бондаренкові побудувати млин на прорві з річки Убедь, в кінці Сосницької греблі

Демянъ Игнатовичъ, гетманъ з войскомъ его царского пресвѣтлаго величества Запорозкимъ.

Ознаймуемъ тымъ писаніемъ нашымъ пану полковникови чернѣговскому, сотникови, атаманови з товарыствомъ, войтови зо всѣмъ посполствомъ сосницкимъ, также дозорцомъ нашымъ войсковымъ и кождому [кому] о томъ вѣдати будетъ[а] потреба, ижъ Дмитро Бондаренко, товаришъ войсковый, обыватель сосницкій, дозволялся у насъ млынъ своимъ коштомъ у концѣ греблѣ мѣское Сосницкоѣ, од поля на рецѣ Убедѣ прорву занявшы, построити на заставок три; пріймѣючи до себе Микиту Гриценка, мѣщанини сосницкаго, въ товариство до будованя млына и займаня прорвы, однакъ, мы, уважаючы тое абы от онаго занятья[б] старымъ млыномъ не было перешкоды на тои же греблѣ, пыталисмо такъ уряду сосницкаго, яко и самыхъ мелниковъ, если на тое припустят Дмитра, абы на помененномъ мѣстцу млынъ строилъ; теды[в] урядъ сосницкій и старыхъ млыновъ мелники не жебы боронити оному Дмитру мѣли, лечъ еще на занятие прорвы оному позволяючы, за нимъ Дмитромъ Бондаренкомъ до насъ причину (о видане фундуша просячи) вносили. Такъ мы, угледѣвшы и зрозумѣвшы, же речъ слушная, позволи[ли]смо помененому Дмитру на вышеписанной прорвѣ въ концѣ греблѣ Сосницкое од поля греблѣ подняти и млынъ на три заставки построити; с кое[г] по выставленю таго млына, долженъ будетъ онъ, Дмитро Бондаренко, чинячы оповѣдъ, зъ тымъ же унѣверсаломъ нашимъ, ему на фундушъ даннимъ, до насъ удатися, въ той часъ ведлугъ права войсковаго [и] унѣверсалъ, якъ меетъ з того млына пожитокъ одбирати, одъ насъ одержитъ. Прето, варуючы мы и тое каждому з старшины и черни козацкое и жаднаго посполитаго, жадаемъ и приказуемъ; абысте помененному Дмитрови Бондаренкови в томъ будованю перешкод[о]ю найменшою быти не важил[и]ся; а хто бы якою важился быти трудно[ст]ю, теды[д] таковий[е] срого каранъ от насъ будетъ, а неиначей.

Писанъ въ Сосници, марта 10, 1669.

Опубліковано: Константинович М. ОРОМ. – Чернігів. – 1885. – Вип. IV. – Додаток. – Арк. 2-3.

[а] В тексті надруковано "будемъ".
[б] В тексті надруковано "заняться".
[в] В тексті надруковано "тебы".
[г] Так у тексті.
[д] В тексті надруковано "тебы".
[е] В тексті надруковано "такових".

№ 42

1669, серпня 29. Батурин – Проїжджий лист Дем'яна Многогрішного військовому канцеляристу Єремії Яремовичу з товариством на проїзд в Москву

Демянъ Игнатович, гетман Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозкого.

Великого государя нашего его царского пресвѣтлого величества, ихъ милостям паном бояром, око[лничи]м, думным дворяном, столникам, воеводам, и всѣмъ началным и под началом будучим людем, в великоросиіских гор[одах, а] особливе под властию нашою зостаючым в малоросиіских городех паном полковъникомъ, асаулом, бурмистром и всякого стану людем, до вѣдомости доносим, ижъ до великого государя, [в справах], до его царского пресвѣтлого величества на Москву посланцовъ наших, Иеремия Яремовича канцеляристу и то[вари]ща войскового с товариствомъ, в его жъ государевих и войсковых зѣло надобных, посылаем. Зачым вышейменованых [...] милостей просим, а в серодку помянутым приказуем, абысте посланцом нашым, при вшеляком пошанованю, [хлѣ]ба, соли и вшелякого корму и в незбороненю подвод шыст давати не збороняли. А мы особливым нашым, [чи и]ншымъ способом, завдячити вашым милостем обецуем.

Дан в Батуринѣ, августа 29 дня, 166[9 року].

Демян Ігнатович, гетман Войска его царского пресвѣтлого велич. Запорозкого.

На іншому аркуші пізніше зазначено: Малороссійскіе подлинные акты, 1669 года, августа 29. Проѣзжій листъ посланнымъ в Москву отъ запорожскаго гетмана Игнатовича канцеляристу и войсковому товарищу Іереміи Яремовичу.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-7. – Оп. 3. – Спр. 199. Фотокопія з оригіналу.

№ 43

1670, січня 19. – Інструкція гетьмана Демяна Многогрішного генеральному осавулу Матвію Гвинтовці, відправленому в Москву до царя

Инъформация до великого государя нашего, его царского пресвѣтлого величества, наяснѣйшого и незвитяжоного, православного единого, под слонцемъ сияючого, хрестиянского монарха, помазанца Божого, благодителя нашего многомилостивого, од мене вѣрного подданого Демяна Игнатовича, гетмана Войска вашого царского пресвѣтлого величества Запороского и енералнихъ особъ

обозного, судей і всей старшини войсковое, поданая [и] порученая ясаулу Войска вашого царского пресвѣтлого величества Запорозкого енералному с товарищи Матвѣю Никитичу Кгвѣнътовъцѣ, в року 1670, месяца генвара, дня 19, мѣеть добывати од нас гетьмана челомъ:

1. Кгды до великого государя, его царского пресвѣтлого величества наших пословъ, гдыс Богъ здорово в царствующый град Москву исщасливе допроводит од нас вѣрного подданого и слуги найнижайшого, гетмана Войска вашого царского пресвѣтлого величества Запорозского и всего народу посполитого найнижайшое и смѣреннѣйшое наше, упадаючи до лица земли и пресвѣтлого маестату вашого царского пресвѣтлого величества, и наслѣдникомъ великого государя нашого и всему пресвѣтлому синъклѣту мѣют оддати поклон и проситы, абысмо завше при неодмѣнной одческой милости захование были.

2. А потомъ учинити од нас же вѣрного подданого и слуги найнижайшой гетмана Войска вашого царского пресвѣтлого величества Запорозского і всего преосвященного Собору духовного і вѣрного народу посполитого малоросийского найнижайшое и смиреннѣйшее, упадаючи до ногъ и пресвѣтлого маестату вашего царского пресвѣтлого величества, поклонение оддати маютъ; жебы онъ свѣту помазанник Божий, наяснѣйший и незвитяжоный, православный единъ под слонцемъ сияючий християнский монарха, великий государъ нашъ, ваше царское пресвѣтлое величество, з премногое и неизреченное своеи милости одческое противъко нас вѣрных подданих и слугъ найнижайших же нас рачил цѣлкомъ упевънити и освѣдчити ласкою государскою своею, же мы вѣрные поддание и слуги найнижайшие, юже цѣлкомъ его свѣта помазанца Божого поддание и во вѣки неодступние зоставати будем. З такъ премногой милости одческой утѣшивъшися, перше воздаючи всесилному Богу и Пресвятой Богородици хрестиянской скорой заступници и всѣм святымъ благодарение, же такъ вамъ великому государю, нашому благодѣтелеви многомилостивому спустил Богъ и подалъ на ласкавое и милостивое серце, же из своих устъ пре найдорожших предложил през ясне преосвященного в Богу его мил: господина отца Лазара Барановича, архиепископа чернѣговъского, новгородского і всего Сѣвера, богомолца вашого царского пресвѣтлого величества посланого и вамъ великому государю през велебного отца Иеремѣю Ширкевича[53], игумена максаковъского, ко мнѣ, вѣрному подданому и слузѣ найнижайшому и о всемъ вѣрному Войску своему, милостивие и обнадеживателние слова предложити, где я, вѣрный подданий, наполнивъшися таковое неизреченное радости, всѣмъ сердцемъ и душею утѣшаяся, и поки будет жития моего ставати, ораз за достоинство и разширеня Панъствъ вашего царского пресвѣтлого величества и ваших царских наслѣдъниковъ, вамъ великому государю нашому от Бога данных, противко кождых неприятелей, на вашие государские пресвѣтлие скипетра наступующих, и на нас вѣрных подданих, зостановлятися и кров проливати и умирати зо въсѣмъ Войскомъ вашого царского пресвѣтлого величества Запорозскимъ готовъ зостаю. А до того и господа Бога просити, абы всесилный Богъ вашого царского пресвѣтлого величества на великоросийскиї и малоросийскиї скипетра утвердилъ и поблагословил, в иннимъ в тожъ зостаю.

3. Любъ ко мнѣ *од* Михайла Хане*н*ка[54] и Григория Пелеха, атамана кошового, преважтны [листъ], заодно писаный, якъ скоро мене пре*з* посла*н*цовъ умислъних из Коша за*й*шо*л*, а до того и пречес*т*ный отецъ игуменъ мга*р*ски[й], мѣючи у себе *од* преосвящен*н*ого г*осподи*на отца Іосифа Токалского, митрополита киевъского, писаний [листъ] до вас, великого г*осуда*ря *на*шого, в*а*ш*о*го ц*а*рского пресвѣтлого величес*т*ва, в Малоросийский Приказъ, для слушное вѣдомости и увѣрения посилаю, и себѣ на то*й* пунктъ, якъ ся вѣрному под*да*ному *из* Запорожя*мъ* справити, об милосе*р*дный о*т*ческий указ г*осуда*рский велце прошу. Поневажъ онъ пише*тся* ге*т*маномъ Запороз*ским*ъ, а тепе*р* кгди до ва*с* великого г*осуда*ря нашего, в*а*ш*е*го ц*а*рского пресвѣтлого величес*т*ва і все Войско Запорозское о*т*зываетъся з зичъливостю, якъ мнѣ до его писати. А кгды в листу своимъ оны писали, повѣраючи ко мнѣ посла*н*цеви до устное розмови и я, тую рѣчъ *од* него вислухавъши, ясаулови енера*л*ному войсковому злецилемъ устне в Приказѣ сто*л*нику, по*л*ковънику и намѣстнику се*р*пуховъскому Артемону Се*р*гиевичу Ма*т*фѣеву оповѣсти. А до того, кгди еще мене указ ва*с* великого г*осуда*ря нашего не зайшо*л*, а мѣлемъ грамоту г*осудар*скую на Кошъ у себе, теды тую грамоту в*а*шу г*осуда*рскую *од*силаючи, писале*мъ* до его, ге*т*маномъ именуючи, а що писа*л* в тожъ копию того листу, на Кошъ[a] посланого, до вашего ц*а*рского пресвѣ*т*лого величества для лутшого увѣрения посилаю: а тепе*р* еще лис*т* ко мнѣ, кгди *од* со*т*ника до по*л*ковъника переяслав*с*кого приня*л*, а о*н* по своей вѣрнос*т*и присла*л*, теди и я то*т*же лис*т* самий сотника ге*л*мязовъского, для лутшого увѣрения, посилаю.

4. Же городы, которие у спротивенствѣ зоставали, а тепе*р* м*и*ло*с*тю Бо*ж*ію и щастямъ в*а*ш*е*го ц*а*рского пресвѣтлого величества, воспомятовавъши свое крес*т*ное обѣщание ти, *од*даливъшися *од* гетмана Дороше*н*ка Петра и *од* бесурмя*н*, добывали вамъ великому г*осуда*рю н*а*ш*е*му у вына*х* своихъ чело*мъ*. И у на*с* вѣрного по*д*даного в*а*ш*е*го ц*а*рского пресвѣтлого величества были, яко то гадячане, лохвичане, лубенцѣ, рашовцѣ, сорочи*н*цѣ, Комишная[55], хороляне, веприч*а*не, зѣнковъцѣ, Опушнее, Бурки, лютенцѣ, сенчане, лукомляне, о*р*жичане, буро*м*ъцѣ и пер*а*тинцѣ, теды я, вѣрны*й* по*д*даный и слуга найнижайший, упевънивъши и*х* ласкою изречен*н*ою о*т*ческою вашею г*осуда*рскою, абы, наде*ж*ними будучи, вамъ великому г*осуда*рю, в*а*ш*е*му ц*а*рскому пресвѣтлому величеству, заразъ присягу пере*д* с*вя*тымъ ев*ангелие*мъ виконали и крес*т* с*вя*ты*й* целовали у Собо*р*ной церкви Батурынско*й* у с*вя*того ерархи Х*ристо*ва Николая на вѣрное і вовѣци не*од*ступное по*д*данство, и мнѣ, вѣрному по*д*даному и слузѣ найнижайшому, на послушенство. А еще и иншие, яко то с полку Пулътавъского не бували. А кгды вину свою принесутъ, обецую вамъ, великому г*осуда*рю своему, дати знати.

5. *Од* ва*с*, великого г*осуда*ря н*а*шего, в*а*шего ц*а*рского пресвѣтлого величества, ко мнѣ роспи*с* присланы[й], такъ о утваре*х* це*р*ковны*х*, армата*х*, нево*л*ника*х*, и о купца*х*, яко за тое вамъ великому г*осуда*рю, в*а*ш*е*му ц*а*рскому пресвѣтлому величеству, много чоло*мъ* бью, що дойшло на*с*. А строни а*р*матъ, що измѣнни*к* Брухове*ц*ки*й* за свои*мъ* ста*р*шинство*мъ* поо*д*давалъ у замки, яко

[a] В тексті написано “Кушъ”.

то Переяславский, Нѣжынский и Остриџкий, такъже и застѣнние пищали, не одано. Любо и по договорнымъ статиямъ Глуховскимъ, такъся постановило, же що тилко онъ змѣнникъ Бруховеџкий за своего старшинства поодавал, мѣли быти всѣ намъ оданы. А тепер тымъ одпараетъ договорними статиями. Зачимъ, болшей вашего царского пресвѣтлого величества тым не турбуючи, южъ то през все лѣто наприкраемъся об тие армати и все одбивают договорними статиями Глуховъскими, ест то и в статиях, що тилко Бруховеџкий поодавал, о тые вамъ, великому государю своему, помазаннику Божому, бьюмъ челомъ, извол свой милосердный указъ государский учинити, абысмо болшей вамъ, великому государю нашему, не наприкралися, бо згола под час и до Войска противъко неприятелей наступующих не мѣемъ из чемъ вийти. Затимъ такъ часто об арматах вамъ великому государю своему добываемъ челомъ, умилосердися помазанник Божий, хотѣй свой милостивий и милосердний указ учинити.

6. Смѣлемъ теж еще вашему царскому пресвѣтлому величеству, помазаннику Божому, добивати челомъ в нуждных, а барзей потребных намъ вѣрнымъ подданимъ и слугамъ найнижайшимъ вашого царского пресвѣтлого величества наприкратися дѣлех, а то же тепер барзо зостает Украина спустошоная од неприятелей розних наступующих, а не мѣючи тепер нѣгде обцѣ слушного поратунку в порохах, свинцу узяти. А мнѣ завше войскови̂е люде докучаютъ, иж не мѣютъ за що купити, а завше за достоинство вас, великого государя нашого, противъко неприятелей застоновляются, прето ежели без прикрости той пунктъ нашъ зостаетъ, на ласкавую о милосердную ласку, що изволение вашего царского пресвѣтлого величества будетъ на все Войско, такъ о порох и свинецъ смиренно покорне, упадаючи до лица землѣ, просимъ и молимъ. А в томъ, якъ воля и ласка вашего царского пресвѣтлого величества зоставати будетъ спущаемъ.

7. При томъ вамъ, великому государю своему, вашему царскому пресвѣтлому величеству, помазаннику Божому, православъному единому под слонцемъ сияючому хрестиянскому монарсѣ, благодѣтелеви нашому милостивому и заступникови великому, упадаючи до лица земли и пресвѣтлого маестату стопи ногъ, смиренно со всякимъ усердиемъ челомъ бьемъ, и на всѣ наши пункта выражоние в информації, през пословъ наших енералного Войска вашего царского пресвѣтлого величества Запорозского асаула Матвѣя Никитича Квѣнтовку до вас, великого государя нашого, вашого царского пресвѣтлого величества, од насъ, вѣрных подданихъ и слугъ найнижайших, подание одвѣту и милостивого указу отческого просимъ и молимъ и о незабавный одпустъ ку намъ пословъ наших.

Демян Ігнатович, гетман Войска вашего царского пресвѣтлого величества Запорозкого.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ – 7. – Оп. 3. – Спр. 202. Фотокопія з оригіналу.

№ 44

1670, червня 28. Батурин – Проїжджий лист Дем'яна Многогрішного на проїзд в Москву іченському протопопові Симеону Адамовичу та чернігівському полковому сотникові Василю Семеновичу

Демянъ Игнатович, гетманъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозского.

Его царского пресвѣтлого величества бояром, околничым, думным дворяном, столником и воеводам, и всякимъ началным людем и подначалным, и его ж царского пресвѣтлого величества Войска Запорозского паномъ полковъником, асаулом, сотъником, атаманом городовым, особливе войтомъ, бурмистром, знайдуючымся вшелякоѣ кондициѣ людемъ до вѣдомости доносимъ, ижъ до великого государя нашого, его царского пресвѣтлого величества на Москву, в справах пилных войсковых виправилисмо пословъ нашых, пречестного в Богу господина отца Симеона Адамовича, протопопу иченъского и Василя Семеновича, сотника полкового чернѣговъского с товариством, которым, якъ туды едучим, и назад поворочаючымся, хлѣба, соли для самых, и конямъ их звычайного корму и подводъ десятъ без мешканя давали, для ласки войсковой и нашой, пилно жадаем.

Писанъ в Батуринѣ, дня 28 июня. Року 1670.

Демянъ Ігнатович, гетман Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозского.

На окремому аркуші пізніше написано: Малороссійскіе подлинные акты, 1670 год, іюня 28. Проѣзжій листъ гетмана Демьяна Игнатовича, посланнным от него въ Москву іченскому протопопу Симеону Адамовичу и черниговскому сотнику Василью Семеновичу. Въ 1853 г. сдѣлана копія для изданій Киевской Коммиссіи.

ЦДІАК України. – КМФ-7. – Оп. 3. – Спр. 204. Фотокопія з оригіналу.

№ 45

1670, грудня 14. Чигирин – Універсал Петра Дорошенка про підтвердження прав Київського Печерського монастиря на хутір Бузуків, село Солопівку та на інші маєтності

Петро Дорошенко, гетман з Войском Запорожским.

Паном полковником чигиринскому, черкаскому, сотникомъ, атаманамъ городовым, товариству старшому и меншому, такъ же войтом, месщаномъ

и всемъ посполитым людемъ, меновите мѣста Смелое[56], Оловятина[57], Жаботина[58] и инных в той тамъ околичных селъ найдуючихся[а] полку Чигиринского и Черкаского обывателям, кому толко о томъ ведати надлежати будет, ознаймуемъ симъ нашим писмом, иж якосмо зраз[у] хутора, Бузуков названного, выше Оловятина над Тясменом, такъже и села, Солоповка реченого, [и] ниж Оловятина лежачих добръ, святой обители монастыря Печерского Кіевского належачихъ, не мыслили от того месца святаго отривати и отдаляти, такъ тепер скоро до насъ прибылъ от его милости господина отца архимандрита Печерского ново присланными наместникъ велебный господинъ отецъ Галактіонъ, зараз оныи выжреченныи добра, то есть хутор Бузуков и Солоповку з сеножати, лѣсомъ и інными кгрунтами, монастырови служащими, знову сему новоприсланному з монастыря Печерского Кіевского, наместникови, господину отцу Галактіону, цале подаемъ в спокойное заведоване и диспоноване, которому отцу наместникови помененному, такъ до обнятья и спокойного заведованя оного футора Бузукова и села Солоповки, добръ монастырскихъ, жебы не толко з старших и меншихъ товариства и посполитых той там околичности обывателей наших жаден наименшой перепоны чинити, до тых добръ вручення мети, за показанным сего уневерсалу нашого не важилъся, цале под войсковою карностью сурово приказуемъ, а особливе под срокгою виною варуемъ, жебы монастырских кгрунтовъ нихто пустошити и кгвалтовнѣ чого з них собѣ привлачати не смел людей, засъ тамошные, которые перед тым з часовъ давних и недавно прошлых под началом наместников монастырских зоставали и тепер сему отцу наместнику жебы во всем, в чом повинны, отдавали повинность[б], мети хочем и навпоминаем.

Писан в Чигирине, 14 декаврія, року 1670.

Петро Дорошенко, гетманъ, рука власная.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 217. – Арк. 321-322. Копія.

№ 46

1671, червня 22. Чигирин – Універсал Петра Дорошенка про взяття під протекцію новозаснованого Мошенського монастиря, з наказом мошенській старшині надати монастиреві, скільки потрібно, землі, та закликом до мошенських обивателів допомогти у спорудженні монастирського будинку

Петро Дорошенко, гетманъ з Войскомъ Запорозскимъ.

Всѣмъ вобецъ, кому колвекъ з Войска Запорозскаго потреба будетъ в томъ вѣдати, а меновите пану полковникови черкаскому, сотникови мошенскому,

---

[а] В тексті копії написано "надеючихся".
[б] В тексті копії написано "поволность".

городовому[а] тамошному, городовому войтови, бурмистромъ и всѣмъ такъ с товариства, яко и з посполитихъ людей полку Черкаского, а найбарзей мошенскимъ обивателемъ, симъ нашимъ писаніемъ ознаймуемъ, ижъ мы, яко во всей православіи церквамъ Божіимъ благосостоянія, и в нихъ помноженія хвали имени Божого христианскимъ сердцемъ зичимъ, такъ и монастырь Мошенскій, заложенія храму святихъ верховнихъ апостолъ Петра и Павла, теперъ ново за помочію Божіею, благословеніемъ его милости отца митрополита кіевскаго, пана и пастыря нашого, а стараніемъ той же святой обители велебныхъ отцевъ иноковъ будоватися зачатый, взявши под особливую нашу охорону, а упрейме желаючи, абы тотъ монастирь в будованю своемъ, яко найпоспѣшнѣй, до призвойтого пришелъ совершенія, варуемъ симъ нашимъ универсаломъ, аби жаденъ з околичности всеей Черкаской, яко и нѣхто з обивателей мошенскихъ, зо старшихъ и меншихъ войсковихъ и посполитихъ, найменшой велебнымъ того монастыря отцемъ инокомъ в намѣренномъ особливомъ дѣлѣ перепоны и нѣгде жадного перенагабанія чинити не важился, а вшемъ, хто колвекъ з ласки Божой маетъ з чого, з побожности своей аби до виведеня того монастырского будынку были помочными, залецаемъ. А що уважаемъ, имъ поля и сѣножатей до того монастыра на обходъ уставичный есть потреба, теди вамъ, сотникови и всей старшинѣ мошенской, росказуемъ, жебысте, стосуючи до волѣ нашей, поля и сѣножатей, естли где естъ, а озера пановъ дѣдичнихъ, яко и грунта никому не певніи, колко монастыреви потреба, аби отдани цале были того жъ монастыря велебнымъ отцемъ, и никому и никому[б] в завидованье и заживанье не чинячи [перешкоды], для ласки войсковой.

Данъ в Чигиринѣ, 22 іюня, 1671[в] года.

Петро Дорошенко, рукою власною[г].

ЦДІАК України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 5-5 зв. Копія.

№ 47

1671, липня 1. Табір на Бутені – Універсал Петра Дорошенка про надання новозаснованому Мошенському монастиреві млина в Стеблеві, на річці Росі

Петръ Дорошенко, гетманъ съ Войскомъ Запорожскимъ.

Ознаймуемъ симъ писмомъ нашимъ всей старшинѣ и чернѣ Войска Запорожскаго, а особливо обивателямъ стеблевскимъ, резидентови нашему

[а] Імовірно в цьому місці пропущено слово "атаманови".

[б] Так у тексті, за змістом можливо було "и никому и найменшой".

[в] В копії початково було написано 1701, потім цифри було виправлено на 1671, втім очевидно, що правильним є 1671 рік, про що свідчить універсал Дорошенка новозаснованому Мошенському монастиреві від 1 липня 1671 року.

[г] Наприкінці у колі зазначено "М. П.".

тамошнему и кождому, кому о томъ видати належитъ, іжъ поглядаючи на недостатокъ и еще на господарство неприспособленно монастыра, называемаго, фундуючагося, Мошенского, господину отцу игуменови тамошнему и всеи его братіи умислилисмо дати на заживаніе млинъ, Квиту прозиваемый, въ Стеблеви на реци Росѣ стоящій, такожъ залеценіемъ онѣмъ надаючи, и симъ писаніемъ ствержаючи, позволяемъ до ласкѣ нашои войсковое вшелякое розмѣр[ов]іе збѣрати, и на вспартие житія ихъ до монастира помененнаго привлащати, за симъ приказуемъ и пригрожаемъ, аби имъ отцамъ монастира Мошенского никто и[з] старшины и чернѣ, и жаденъ съ обивателей стеблевскихъ, владинію [и] заживанію приреченного млина найменшой[а] не чинилъ п[е]решкоды.

Данъ в табори на Бутенѣ, 1го дня іюля, 1671 года.

Петро Дорошенко гетманъ, рукою своею власною[б].

Наприкінці зазначено: "Подлинную таковую бумагу вишепрописанную взялъ я на свои руки, которую возвратно доставить въ оной же Мошногорскій монастыръ одолжаною и на тое своеручно подписую. Кипріанъ Старовойскій, черкаскаго повѣтоваго суда реентъ, 1807 года, 1го ноября.

ЦДІАК України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 4. Копія.

№ 48

1671, листопада 16. Чигирин – Універсал Петра Дорошенка до полковників і старшини щодо вжиття застережних заходів, з огляду на прибуття під міста Гетьманщини турецьких і татарських військ, які мають надати допомогу проти ворога

Петро Дорошенько, гетманъ з Войском Запорозъким.

Паном полковником наказным корсунскому, каневскому, черкаскому и наказному нашему в Чигиринѣ зостаючому, атаманом городовым, войтом и всѣмъ посполитымъ людем по городах и местечкахъ тих полковъ доброго от господа Бога зычым здоровъя. Кгди юж прибыли, такъ татарские, яко турские, войска потужные ку городам нашим, вышовъши противъко неприятелей наших на помоч. Объсылаем вас сим писанем нашим, остерегаючи и росказуючи, жебысте по гостинъцах не плуталися и с товарами и набытками своими при мѣстах в осторожности держалися и во вшелякой около своего доброго были пилности. Нѣмъ тыи потуги вытягнем далей з нашого краю, бо едно же силное, другое голодное, войско, жебы где не вторгнуло для живности. Сей теды

[а] У копії написано слово "намлинѣ", яке імовірно є перекрученням, подається можлива рекострукція слова.

[б] У колі зазначено літери "М. П.".

унѣвeрсал, где припадет там у себе, прочитавъши, далей куда належит днем и ночю жебысте [...], пилно, пилно напоминаем туюю осторогу, з полковых горо[дов] по городах всюды, жебы старшина розсылали днем и [ночю] унѣвeрсал в городы далшие приказуемъ. За тымъ вас пору[чаем] Господу Богу.

З Лисянъки[59], 16 ноевр: 1671.

Петро Дорошенъко, гетъманъ, рука власная.

На іншому аркуші пізніше зазначено: Малороссійскіе подлинные акты, 1671 год, ноября 16. Универсалъ гетмана Петра Дорошенка к полковникамъ и другим начальнымъ людям Войска Запорожского, о принятии мѣръ предосторожности против прибывших въ Украйну вспомогательных татарских войскъ. Въ 1852 г. сдѣлана копія для изданій Киевской Коммиссіи.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-7. – Оп. 3. – Спр. 217. Фотокопія.

№ 48а

1672, лютого 7. Чигирин – Універсал Петра Дорошенка про надання Лисянському монастиреві села Смольчинці

Петро Дорошенъко, гетманъ зъ Войскомъ Запорозкимъ.

Пану полковникови корсунскому, лисянскому сотникови, атаманови городовому, всему товарыству, такъже вой[тови] и всему урядови тамошному, и кому толко вѣдати о том належит, ознаймуемъ сим нашым писанем. Ижъ мы, видячи не меншый Лисянского монастыря от войскъ в опаленю огорожѣ и по обваліованю розних околичных его будинков нанесеный ущербокъ, а зичачи, абы тое святое мѣсце знову, якъ перед тимъ бывало, поправами всего опустошеного за первое, яко найпоряднѣй, пришло во всем досконалости, такъже для вспартя и инших потребъ монастырских, надаемъ на тот монастыр Лисянский село, Смольчынцѣ названое, в ключу Лисянском же лежачое, зо всѣми зверхности старших з него призвоитими приналежностями и пожитками. Варуем тежъ в сем унѣвeрсалѣ под каранем воисковым и цалѣ мѣти хочем, абы нѣхто от власти монастырской того вишъреченого села Смолчинец, без нашой виразной волѣ и войсковой, отдаляти, и в завѣдованю оного, такъ самому велебному господину отцу того ж мѣсца святого ігуменови, яко и его другим отцем іноком, подручным, найменшоі перепоны чынити жаденъ не важился, якобы спокойне оное село голдовало тому монастиру святому до ласки войскової без жадної перешкоды. Обывателем зас посполитымъ того села особливе росказуем, жебы належитое отцу ігуменови в каждых мѣсца святого певных потребах завше отдавали послушенство и нѣ в чом не важилися быти спротивными.

Писан в Чегирынѣ, 7 февруарія 1672.

Петро Дорошенъко гетманъ, рука власная.

На нижньому полі зазначено: на село Смолчынцѣ монастырови Лисянскому конфорованое.

Зі збірки Сергія Білоконя. – № 5. Фотокопія з оригіналу.

№ 49

1674, квітня 14. Табір під Переяславом – Проїжджий лист Івана Самойловича військовому канцеляристові Богдану Войцеховичу в Москву

Іванъ Самуйлович, гетман з Войском его царского пресвѣтлого величества Запорозкымъ.

Великого государя нашего его царского пресвѣтлого величества бояром і околничим, думним дворяномъ, столником и воеводам, начални и подначалним людем, в городах великоросийских зостаючим, такъ теж паном полковником Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозкого, сотником, атаманом городовым, войтомъ, бурмистромъ и всѣмъ, кому о томъ вѣдати належит по малоросийскых городах, ознаймуемъ, ижъ посилаем в пылных справах войсковых посланца нашего Богдана Войцеховича, канцеляристу войскового, приказавши ему пилно, жебы он, яко найскорей, днем и ночю к ему, великому государю, поспешал, которому абысте, якъ туды едучому, так и назад поворочаючому, где прибудет, звичайного ему з товариством живности и конем корму, и для скорого поспешеня подводъ осмѣ город од города давати, не зборонями давати, пилно, пилно жадаем и приказуемъ.

Дат з табору з под Переяславля, априля 14, року 1674.

Іванъ Самуйлович, гетман Войска его царского пресвѣтлого величества Запор[озкого], рукою.

На окремому аркуші пізніше написано: Малороссійскіе подлинные акты, 1674 года, апрѣля 14. Проѣзжій листъ гетмана Ивана Самойловича войсковому канцеляристу Богдану Войцеховичу, отправленному в Москву. В 1853 году сдѣлана копія для изданія Киевскою Коммиссиею.

ЦДІАК України. – КМФ -7. – Оп. 1. – Спр. 305. Фотокопія з оригіналу.

№ 50

1675, грудня 14. Батурин –
Проїжджий лист Івана Самойловича в Москву гетьманському слузі Степанові Василевичу

Іванъ Самойловичъ, гетманъ з Войскомъ его царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

Великого государя нашего, его царского прес: величества [бояр]омъ, столъникомъ, думнимъ дворяном, околничим, [воеводам], и всякого начала и под началом в великоросийских его царского прес: величества городѣхъ найдуючимъся людемъ, симъ нашимъ оз[най]муемъ писанемъ. Тутже в малоросийских городах [всей] ознаймуем старъшинѣ, ижъ до великого государя нашего, его царского прес: величества, в его жъ государскихъ пилъниxъ с[прав]ахъ, на Москву з грамотою слугу нашого Степана Василевича з челядю нашою дворовою, зъ кормъ идучими до Спаса нашого тамъ же на Москву випр[...], посилаемъ. Зачимъ велъце милостей вашихъ просимъ для тимъ снаднѣишого поспиху подводъ пятгохъ давати не збороняли. В малоросийскихъ засъ город[ѣхъ] помененной старшинѣ приказуемъ.

Писанъ в Бату[ринѣ], 14 декаврия, 1675.

Звышменованный гетман, рука власна.

На окремому аркуші пізніше написано: Малороссійскіе подлинные акты, 1675 года, декабря 14. Проѣзжій листъ, данный отъ гетмана Ивана Самойловича слугѣ его Степану Василевичу, отправленному въ Москву. Въ 1853 году сдѣлана копія для изданія Киевскою Коммиссиею.

ЦДІАК України. – КМФ -7. – Оп. 3. – Спр. 330. Фотокопія з оригіналу.

№ 51

1676, липня 19. Батурин –
Формальний дозвіл Івана Самойловича стародубському полковникові Петру Рославцю на поїздку до Москви, із застереженням від такого кроку

Мой ласкавый приятел, господине полковникъ стародубской.

Понеже такъ здумал еси, нашу честь под ноги потоптавъ, и власть войсковую, которая і намъ не от кого дана, но от него ж, помазанника Божия, великого государя, его царского величества, как блаженные памяти, такъ и ныне, подай Боже, на многие лѣта государствующаго намъ великого царя счасливо,

і подтвержено намъ тѣмъ дела въ Малой Росії разсуждать, добрыхъ миловати, а преступныхъ карати, і то говорю, с пастыремъ заведшись, і нашъ совѣтъ впрямъ отческиі отставилъ еси, поѣзжай здоровъ, однако мы будемъ ожидатъ каковъ намъ от его царского пресвѣтлого величества указъ будетъ на тѣ ваши челобитыя, чего тамъ имѣете добыватца, в то время по совѣту всее старшины и мы кого пришлемъ, прочее ж словесно вручили есмы господину Авдѣю[a], буде послушаешь, сказать: при семъ васъ Богу вручаемъ.

Писанъ в Батуринѣ, іюля 19го дня, 1676го году.

Тебѣ во всѣмъ желателный приятел, Иванъ Самойловичъ, гетманъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского.

На початку зазначено: Списокъ с списка с листа белорускоro писма, каковъ писалъ гетманъ Иванъ Самойловичъ к стародубскому полковнику к Петру Рославцу, а сей списокъ подалъ в Приказе Малыя Росиі онъ же Петръ Рославецъ, в нынешнемъ во 184 году, августа въ 7 день.

Опубліковано: Труды Черниговской Губернской Архивной Комиссіи. – Чернігів. – 1917-1918. – Вып. XII. – Материалы для біографіи стародубскаго полковника Тимофея Алексѣевича. – С. 31-32.

№ 52

1676, серпня 2. Батурин – Інструкція Івана Самойловича відправленим до Москви київському полковникові Костянтину Солонині з товаришами, що відповідати там проти звинувачень гетьмана з боку Петра Рославця

Списокъ с ынструкцыи, какову далъ гетманъ Войска его царского величества Запорожского Иванъ Самойловичъ посланцомъ, киевскому полковнику Костянтину Солонине[60] и судьѣ Косте Кублицкому[61], да ясаулу Ивану Насвѣту[62] Полтавского полку, да сотнику Черниговского полку Степану Силичю[63] с ыными товарыщи ихъ, данная в Батурине при печати нашей войсковой с приписью руки моей, августа во 2 день 1676го году, а подалъ сию инструкцыю онъ же, полковникъ Костянтинъ, с товарыщи в Приказе Малыя Росиі дьякомъ думному Лариону Иванову с товарыщи августа въ 14 день нынешняго 184го году.

По которой, став пред наяснѣйшимъ великого государя нашего престоломъ, имѣютъ его царскому пресвѣтлому величеству поклонъ до лица земли отдать, вѣрное и вѣчное мое и всего Войска Запорожского и народу Малоросиіского Украинского обявити подданство и благодареніе его царскому пресвѣтлому

[a] Тут в публікації Вадимом Модзалевським зазначено: Должно быть – Авдѣй Ивановичъ Рославецъ, сотникъ почепскій (1665, 1669, 1670, 1672, 1676, 1678), родной братъ полковника Петра Рославца.

величеству учинити покорственно и за прислание его государские премилостивые к Дорошенку грамоты.

А по семъ, отдавъ его царскому пресвѣтлому величеству належащей от меня листъ, имѣютъ то обявити, что пребываю на повелѣние его великого государя со всѣмъ Войскомъ Запорожскимъ готовымъ к походу воинскому, какъ того надобно будет.

А при семъ и листъ, по волоску писанъ, которой при отпуске тѣхъ моихъ посланныхъ пришолъ к моимъ рукамъ из Литвы от подлинного человѣка о неприятелскомъ намѣренiі, тогда же ему, великому государю нашему, его царскому пресвѣтлому величеству, должни будутъ отдати и отвѣты мои, против Рословцова и протопопского намѣрения злаго описанные, буде к тому дойдетъ, обявити.

Описание ложние рѣчи Петра Рословца, бывшаго полковника стародубскаго, противъ меня, гетмана Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского Ивана Самойловича, не по дѣлу нанесенные, и отвѣтовъ моихъ, которые къ его царскому пресвѣтлому величеству в Приказ Малыя Росиі к Москве чрез киевского полковника Костянтина Дмитреевича Солонину и судью полку Полтавского Костю Кублицкого и сотника полкового полку Черниговского Степана Силича с товарыщи ихъ посылаю.

1-я рѣчь Рословцова

О походехъ моихъ с войски царского пресвѣтлого величества московскими и казацкими за Днепръ, что будто ихъ непотребно и без совершенного царского пресвѣтлого величества указу вымогалъ есмь многажды.

Отвѣтъ

Многажды ходил есмь з бояриномъ съ его милостью со княземъ Ромодановскимъ и с войски, при насъ будучими, за Днепръ; всякъ, кто в Войске Запорожскомъ, и малѣйшиі товарищъ вѣдают, что то все по совершенному изволению его царского величества і указу, и не беспотребно чинил есмь, было о томъ его блаженныя памяти великого государя, царя и великого князя Алексѣя Михаиловича, всеа Великия и Малыя и Бѣлыя Росиі самодержца, отца его царского пресвѣтлого величества, ныне намъ счасливо, подай Боже, на многа лѣта государствующаго, и всего его государского синклита разсуждение и мнѣ многократной явственной государской указ, чтоб я Дорошенка купно с бояриномъ его милостью, отлучивъ от бусурманские турские и татарские обороны, под высокодержавную его царского пресвѣтлого величества руку приклонилъ и всѣ силы Войска Запорожского и всенародие украинское обоихъ сторонъ Днепра, в розности будучое, к пожелаемому привелъ къ единству, для чего невозможно было, по указу его, великого государя, не исполняя, в дому сидѣть, какъ онъ, глупой простяк, хочет сидѣть, и чтоб толко обогащатис, понеже и ныне, выѣхавъ к Москве, писал к старшинѣ, будто великиі государь послал ко мнѣ свою государскую такову грамоту, чтоб я войско в походъ не подымал, а ко мнѣ далече differentiаl

на сихъ дняхъ указать мнѣ изволилъ идти з бояриномъ съ его милостью со княземъ Ромодановскимъ за Днепръ под Чигиринъ чинити промыслъ над забывшимся Дорошенком, для чего неисчетные свои войска государские, опричь тѣхъ, что з бояриномъ бывали к намъ, выслалъ; сего ради, буде великиі государь толь силные войска свои не толико великою неисчестною казною на заступление и на оборону сея Малоросиіския страны по желанию нашему посылает, симъ паче намъ надобно для милости его царского пресвѣтлого величества и для славы своея по указу его, великого государя, охотными к той же службе воинской ставитись, толко-ж онъ того, вижу, ни мало не размышляет.

2-я рѣчь Рословцова

Что будто я его с полкомъ, когда ходил есмь с войски за Днепръ, гдѣ пущее время и болшее бывало страхование и нужа, от себя отсылал и будто его полку товариства в прилучаях воинскихъ, особно в Лодыжине[64], болши погибло от неприятелей.

Отвѣтъ

В томъ меня, яко недобрый сынъ, ложно оклеветалъ; когда был я въ походехъ воинскихъ, а лучилось когда его послать с полкомъ, тогда не самой полкъ его, но и всѣ войска выборные конные при честныхъ особахъ войсковыхъ посылалъ есмь и нигдѣ ни единъ его товарыщъ не погиб, а буде и погиб, и в том самъ Богъ дѣйствуетъ, мнѣ невозможно укрыти, егда которому Господь Богъ смерть назначилъ, а паче на войнѣ бес того не может быти, чтоб нихто головы не положил, на которой добрый рыцерскиі человѣкъ охотно здоровье свое за церковь Божию и за вѣру святую православную християнскую и за достоинство царского пресвѣтлого величества против неприятелского наступления несет; однако болши того бывало, что украинными полками переясловскимъ, киевским, лубенскимъ, прилуцкимъ, миргороцкимъ, гадицкимъ и полтавскимъ, а отчасти и с нѣжинскимъ исправляли есмы, а онъ с полкомъ своимъ и черниговскиі всегда при мнѣ обрѣталис; такъ же в Лодыжине ни единъ человѣкъ съ ево полку не был, хотя судбами Божиіми многое число побито, всѣ ис тѣхъ помянутыхъ украинныхъ полков послано было от насъ товариство выборное, и на тѣхъ бы, при которых выслано было, удобне бы мнѣ, яко и регииментарю, с войскомъ оскорблятис и негодовати, но невозможно что творити: сие Господу Богу за грѣхи наши причитати имамы[a], хотя такъ насъ в томъ прилучае с неприятелем посетити изволилъ.

3-я рѣчь Рословцова

Что будто я в должности моей гетманской не против статей царского пресвѣтлого величества и нашихъ войсковыхъ, на радахъ в Казачьей Дуброве и в Переясловле при обраниі моемъ на тот хлопотной уряд постановленныхъ, сохраняюс и поступаю, что полкъ Мовчанов при себѣ державъ, становище в

[a] Так у тексті.

городѣхъ полку Стародубского на уреченное время указалъ было есмь и удоволствование по обычаю давати всенародству приказал есмь.

Отвѣтъ

И в томъ не по дѣлу меня и неразсудно безразсудный обноситъ: аз от начала моего гетманства всегда о томъ какъ прилежнее радѣл есмь и радѣю, какъ бы я моглъ належащей моей гетманской должности доволство учинити, и в чем ни есть мнѣ указ царского пресвѣтлого величества дойдетъ, никоея ни малыя черты не преступая, исполнити, для чего каково на тѣхъ помянутыхъ радахъ, когда я обранъ на гетманство, стало в Войску постановление, которое в статьяхъ междо иными статями есть описано, чтоб компанiи и охотныхъ людей на Украйне не держати, такъ какъ Федор Мовчанъ[65] с полкомъ своимъ конным, от Дорошенка отлучас, пришол ко мнѣ, и я, по должности моей остерегая, чтоб того постановления не нарушити, хотя обещался, при мнѣ со всѣмъ своимъ товариством пребывая, вѣрно его царскому пресвѣтлому величеству и Войску Запорожскому городовому служити, и хотя самое дѣло требовало, что в нынешние воинские времена надобны суть таковы люди для помочи к оборонѣ Малыя Росиi, однако, не принимая его впрямь, но на слове удержавъ, писал есмь нарочно по совѣту всей всей[a] старшины войсковые к великому государю, блаженныя памяти отцу его царскому пресвѣтлому величеству, обявляя и вопрошая, буде ему поволит при себѣ обретатися или ни, о которомъ когда одержал есмь от его, великого государя, не токмо прятию его к себѣ соизволение, но и особое его-жъ, великого государя, милости, безо всякихъ еще его заслугъ обнадеживанье, чего подлинно былъ знакъ, когда великiи государь, прислав свое государское ему жалованье и прислав к нему особую свою государскую грамоту, похваляя ему таков святый поступок и жадая, дабы, вѣрно при мнѣ пребывая, хотѣлъ ему, великому государю, радѣти и iныхъ к себѣ досталныхъ от Дорошенка призывати, о чемъ и ко мнѣ был особой указ государской, тогда в то время приняв его к послуге, начал есмь употребляти и становища указывати, ис которыхъ бы себѣ с товарыщи имѣлъ обыкновенное прокормление, которое чрез сию весну в Стародубскомъ полку по изволению его царского пресвѣтлого величества имѣли, не належало бы ему того инако судити и меня неподобно тѣмъ оговаривати, понеже самъ, будучи полковникомъ, держалъ полтораста человѣкъ, а мнѣ и паче невозможно было в нынешнее время воинское бес такихъ людей, которые немалою суть в Войске нашемъ Запорожскомъ помочью, имъ за обычей прежде всего войска с неприятелемъ сойтитца имъ для языка, хотя и вдаль пойти, а онъ ни в каком прилучаи, хотя и достойно было ему, такъ показатис не хотѣл, понеже и способства у себя к воинскому дѣлу не имѣл.

4-я рѣчь Рословцова

Что будто в Стародубскомъ полку великое людемъ от меня чинитца грабление.

---

[a] Слово "всей" надруковано двічі в тексті публікації.

Отвѣт

И в томъ дѣле не по правдѣ меня оклеветает, понеже хотя я, будучи гетманомъ, немалые имѣю у себя войсковые росходы ежедневные, пословъ государскихъ принимая и войсковыхъ всякихъ чиновъ людей доволствуя и одевая, а паче когда еще повоеванные чрез неприятеля креста святаго люди не токмо с тое стороны Днепра, с Побожья и от Днестра[66], но и шляхта розная и духовенство с Волыни и с Подолья и іс Покутья на сю сторону Днепра, слыша, что благословити изволилъ Господь Богъ, за счастьемъ его царского пресвѣтлого величества, в державе его государской тихомирнымъ житиемъ, приходят и приклоняютца под высокодержавную его государскую руку и под мой регименть, и просятъ всѣ всегда денно и ночно хлѣбного и всякого вспомогателства, от которых никогда не имѣлъ одпочиву, но всякого, для милосердого християнского благодарения и для славы его царского пресвѣтлого величества имяни, вотще не отпуская, помочьствуемъ, а на то у себя никаких приходовъ ни откуды, какъ прежде сего бывали аренды во всѣхъ городѣхъ, ныне не имѣем, однако никакова грабителства в Стародубскомъ полку, какъ и в ыныхъ полкахъ, не чинимъ, опричь что обыкновенные от посполитыхъ людей в год во время осени возмемъ должности, от мелниковъ поколещины и покабанщины и от винокуровъ казанщины, а от пахотныхъ посполитыхъ людей стацыю, се есть отмѣру хлѣбного, чего от году до году намъ не станет, понеже у казаковъ никакихъ податей не емлетца, и показанщины толко то, что с полку Стародубского и с Черниговского ко мнѣ доходит, но не от казаков, а ис тѣхъ иныхъ украинских не бывает, понеже тамо и вина не сытят[a], и на тѣх доходахъ всегда пребываем, и всѣ свои потребы воинские тѣм отправляемъ, а онъ, будучи полковникомъ, и не имѣя такихъ росходовъ, каковы чинил грабления, с слезныхъ челобитен тамошних жителей, которых много чаю, всякъ тот, кому належати будет, увѣдомитися может.

5-я рѣчь Рословцова о полках

Что будто всѣ, едино с нимъ разумѣя, не хотят моему регименту повиновенны быти, а особно Полтавской.

Отвѣтъ

І то онъ ложно оболгателствовалъ: подай Богъ, дабы и всегда, за счастием его царского пресвѣтлого величества, такъ счастливо не токмо в Полтавскомъ, какъ онъ с протопопом нѣжинскимъ оболгателствовалъ, но и во всѣхъ полкахъ поводилос, какъ и ныне поводитца, и что належащее по обычаю и по чину войсковому старинному доходитъ ко мнѣ от нихъ послушание, о чемъ судья полку Полтавского и ясаулъ, приѣхавъ с полковникомъ киевскимъ и с сотникомъ черниговскимъ, достаточно обявит.

После тѣхъ отвѣтовъ против рѣчи Рословцовы онъ же, полковникъ киевскиі, гдѣ належати будетъ, обявити имѣет во свидѣтелство его ложного на меня оболгателства его прямые листы, в Стародубской полкъ писанные, и писмо от

[a] У публікації помилково надруковано "сидят".

боярина его милости князя Ромодановского, ко мнѣ присланное, которое Иван Серко от Дорошенка, власнымъ рукописаниемъ писаря его к себѣ писанное, купно с листомъ Дорошенковым восприяв, къ его милости прислал, ис которой урозумѣв собинно с скаски товарыща Черниговского полку знатного, издавна здѣсь заслуженого, имяны Грембецкого, с полковникомъ киевскимъ посланного к Москве, увѣдомився о его с протопопом нѣжинскимъ злом противъ меня намѣренiі, что, давно с собою ссылаясь, и посылали к превратному Дорошенку и к Серку, хотя меня, яко вижу, здоровья избавити и нѣкое замешание меж народом учинити, покорственно его царского пресвѣтлого величества прошу чрез помянутого полковника о ласковомъ к себѣ государскомъ разсужденiі, дабы ихъ обоихъ для ненарушения правъ и волностей нашихъ войсковыхъ какъ скорее ко мнѣ для оправдания с симъ-же моимъ посланнымъ прислати и от своего государского наяснѣйшаго престола для прислушанья того дѣла, естли надобно будет, какову особу прислати изволил, чтоб я от нихъ о иныхъ добра ненавидящихъ людехъ и мнѣ нежелателныхъ увѣдомився, мог злу предварити, а не предваря, имѣло-бы то быть с послѣднимъ, храни Боже, Малой Росиі упадкомъ, а паче, когда ныне Дорошенко по прежнему паки орды немалую часть призвал к себѣ ис Крыму, о чемъ листъ кошевого, ко мнѣ писанной, достаточно подтверждает, которой сей же посланной мой в Приказе Малыя Росиі отдати долженъ будет.

При семъ обявити имѣет скаску, на писмѣ описанную, другого товарища знатного батуринского, Ивана Быстроновского, во свидѣтелство злаго противу меня протопопского намѣренія, которое онъ, помянутой Бистроновскиі, впрямъ при отпуске уже сего посланного к Москве, доброволно пришедши ко мнѣ, при старшинѣ нашей генералной сказал, какъ его, призвав к себѣ в домъ в Нѣжине, похвалялся на мое здоровье и какъ обещался присягою, чтоб тѣхъ слов никому не обявлял, о чемъ пространнѣе на особомъ писмѣ есть, какъ напомянуто, и описано.

А чтоб в Приказе Малыя Росиі, тот, кому належати будет, моглъ о том Рославцовомъ и протопопином злом поступкѣ удобно размыслити и, увѣдомяс, царскому пресвѣтлому величеству возвестити и при явственных моихъ доводахъ, тот же Миколай Гренбецкиі может протопопу нѣжинскому явѣ пред нимъ словесно сказати, каковы онъ ему, будучему в Нѣжине, слова за городомъ к Карпу Мокрѣеву наказывалъ, которые по тому-ж к злому ихъ замыслу и к намѣрению склоняютца, какъ Дорошенко об нихъ чрез писмо свое, к Серку писаное, держа, подтверждает.

А при семъ что будет о томъ пространнѣе, посланной мой с товарыщи своими по вручению моему говорити, чтоб все вѣрно было и к достоинству государскому, приняв, донесено, премного особно молю.

Иванъ Самойловичъ, гетманъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского.

Наприкінці зазначено: (Моск. Архивъ Мин-ва Юстиціи, Малор. Приказа кн. № 43, л.л. 72 об.-84 об.).

Опубліковано: Труды Черниговской Губернской Архивной Комиссіи. – Чернігів. – 1917-1918. – Вып. XII. – Модзалевский В. Л. – Материалы для біографіи стародубскаго полковника Тимофея Алексѣевича. – С. 58-67.

№ 53

1677, квітня 30. Батурин – Універсал Івана Самойловича про дозвіл товаришу Переяславського полку Івану Пилипченкові відновити млини на річці Недрі, під містом Березаню

Іоанъ Самойловичъ, гетманъ з Войскомъ его царскаго пресвѣтлаго величества Запорожскимъ.

Ознаймуемъ симъ нашимъ писанемъ кождому, кому о томъ вѣдати належатиметъ, а меновите пану полковикови переяславскому и всему старшому и меншому Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозкого, въ томъ полку мѣшкаючому товариству, поневажъ Иванъ Пилипченко, товаришъ полку Переяславского, предъ тымъ за правами и конфирмациями антецессоровъ нашихъ, прошлихъ Войска Запорозкого гетмановъ, под мѣстомъ Березаню на рецѣ Недрѣ[67] мѣлъ два млины на едной греблѣ, власнимъ коштомъ своимъ и працею пофундованые, которые подъ часъ руины мѣста Переяславля спустѣли и южъ только мѣстца займаютъ. Теды и теперъ, склонившись мы на его суплѣку, о томъ до насъ донесенную, позволилисьмо ему на томъ же знову мѣстцу, на рецѣ Недрѣ, на тыхъ чотырохъ заставках своею жъ працею власною и коштомъ фундовати и пожитокъ собѣ привлащати. Зачемъ, абы кождый зъ старшины и чернѣ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозкого о той нашой виразной волѣ вѣдаючи, ему помененному Иванови Пилипенкови в реставрованю млиновъ на власномъ своемъ кгрунтѣ нихто найменшой перешкоды и кривди чинити не важился, чого всего самъ панъ полковникъ переяславский дозрѣти повиненъ будетъ, пилно мѣти хочемъ и приказуемъ.

Писанъ в Батуринѣ, априля 30, 1677.

Звышменованный гетманъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 20254. – Арк. 18-18 зв. Копія.

---

[a] Перед підписом написано “На подлинномъ подписано такъ”, після підпису у колі зазначено “мѣсто подлинной печати”.

№ 54

1677, липня 16. Батурин – Універсал Івана Самойловича про підтвердження права Київського Пустинного Микільского монастиря збирати десятину на свою користь, як з козаків, так й усіх інших, хто використовує монастирські поля в Ковалині та Дівичках

Іванъ Самойловичъ, гетманъ з Войскомъ его ц*а*рского пр*есв*ѣтлого в*е*лич*е*ства Запорожскими.

Ознаймуемъ си*м* писанемъ нашимъ пану полковникови переясловско*му* и всему старшому и меншому Воиска его ц*а*рского пресвѣтла*го* величества Запорожского того полку, а особливе в Ковалинѣ[а] и в Дивич*ках* мешкаючому товариству, ижъ велебныи г*осподи*нъ от*е*цъ ігуменъ и вся братія монастыра *свя*того чудотво*р*ца Николы Пустынного Киевского, чере*з* высланого своего, показовали намъ униве*р*салъ о*т* гетмана, небожчика Хмелницкого, подлугъ стародавны*х* правъ ихъ имъ на тое наданыхъ, абы онымъ в села*х* Ковалинѣ и Дѣвичкахъ, яко мае*т*носте*х* имъ до обители и*х* належныхъ, волно было з пол брати десятину, такъ о*т* козаковъ, яко и о*т* всякихъ людей тые поля засѣваючи*х*, и просили насъ помененые отцове, абысмо, тотъ универсалъ Хмелницко*го* потвердивши, позволили и*м* на вспатье *свя*тому мѣстцу помененую десятину. Теды, яко в томъ антецессора нашого унѣверсалѣ, такъ и в прозбѣ ихъ отцовъ николски*х* видячи слушность, симъ писанемъ по*т*вержае*м* имъ тое право, позволяючи цале онымъ з ты*х* ихъ кгрунтовъ вла*с*ны*х* монастырскихъ, в Ковалинѣ и в Дѣвичка*х*, належитую издавна звыча*й*ную отбираты десятину; о*т* якое абы и козаки ти*и* мешкаючіе, и кгрунтовъ, албо поль тыхъ, заживаючіе, тамъ приезджаючи, абы кгрунтовъ вла*с*нихъ манасты*р*скихъ на себе не привлащали, овшемъ продавати ихъ не важилися, тилко по*д* срокгимъ караньемъ приказуемъ, до того если бы хто в тыхъ помененых селахъ монастыръскихъ курилъ горѣлку, теды показанщину имъ отцомъ николски*м* звычайную о*т*бирати позволяе*м*, в чомъ абы ни о*т* кого не было спереки, панъ полковникъ переяславскій допомогти будет повиненъ.

Да*н* в Батуринѣ, року 1677, іюля 16 дня.

Звышъ менованы*й* гетманъ, рука власная[б].

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 219. – Арк. 95 зв.-96. Копія, має назву "Унѣверсалъ ге*т*манскій, в Дѣвичка*х* и Ковалѣни о*т* козаков брати десятину, которые кгрунта м*о*на*с*т*и*рскіе засѣва*т* позволяе. Року 1677, июля 18 д[ня][в].

[а] В тексті копії написано "Козалинѣ"

[б] Наприкінці у колі зазначено: "Мѣстце печати войсковой".

[в] Різночитання числа в даті, безпосередньо в документі та в його назві, за текстом.

№ 55

1677, листопада 18. Батурин – Універсал Івана Самойловича про заснування в Глухові монастиря Успіння Пресвятої Богородиці Афанасією Євфимівною з підтвердженням закріплення за цим монастирем села Берези та інших її колишніх володінь

Іоанъ Самойловичъ, гетманъ Войска ихъ царскаго пресвѣтлаго величества Запорозского.

Всѣмъ вобецъ и кождому зособна, [кому о том] вѣдати належити мѣетъ, а особливе пану полковникови нѣжинскому, сотникови глуховскому і атамановѣ городовому зостающеся, такъ[а] тежъ и всей старшинѣ, товариству и чернѣ Войска его царскаго пресвѣтлаго величества Запорозскаго, войтовѣ, бурмистромъ, райцомъ мѣста Глуховскаго и кому сей нашъ будетъ показан унѣверсалъ, доносим до вѣдомости, понеже ясне в Богу преосвященний его милост господин отецъ Лазар Баранович, архиепископъ чернѣговский, новгородский и всего Сѣвера панъ и пастир, упатривши побожност честной інокинѣ Афанасіи Евфимовни[68], за прозбою еи на грунти еи власномъ в мѣсти Глуховѣ манастир Паніенский Успенія Пресвятой Богородици[69] заживати и фундовати за благословеніемъ позволилисмо і игуменіею для порадку монастырского постановилисмо: теди ми, стосуючися до воли его милост[и], пана і пастира, і абисмо тимъ барзо хвала Божая розмножила, и такъ святобливой честной инокинѣ Афанасіи Евфимовны похвалили, якъ самъ лист его милост[и] пана и пастира конфѣровалисмо и вышъпомененний монастир Успенія Пресвятой Богородици в Глухови фундовать позволилисмо. А по зестю еи з того свѣта сукцесоркомъ владѣти на вѣчніе часи змоцнилисмо, такъ теж и село Березу, от ихъ царскаго пресвѣтлаго величества наданное, со всѣми прена[ле]житостями, з млинками, и футор на рецѣ Гремяцѣ[70], и гай и сѣножати, и иніе речи корисніе, на виживлене и порадокъ монастырский честной інокинѣ [Афанасіи] Евфимовнѣ, игуменіи, симъ нашим унѣверсаломъ утвердилисмо, і такъ аби жаден з [с]тарших и менших Войска Запорозскаго, а особливе панъ полковникъ нѣжинский, так в будованню монастира, яко и держанню села Березн з млинками на рецѣ Гремяцѣ[б], честной інокинѣ Афанасіи Евфимовнѣ, ігуменіи монастира Паніенскаго Глуховскаго, найменшою не важилися быти перешкодою и утискомъ трудности имъ, сурово сим нашимъ рейментарским приказуемъ унѣверсаломъ.

Данъ в Батуринѣ, ноемрія 18 дня, 1677 року.

Звишъменнованний Іванъ Самуйловичъ, гетман Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозскимъ[в].

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-7. – Оп. 3. – Спр. 342. Фотокопія.

[а] У копії слово "такъ" написано двічі.

[б] У копії написано спотворення "Грелякею".

[в] Наприкінці у колі написано "вмѣсто печати копія".

№ 56

1677, грудня 8. Батурин – Проїжджий лист Івана Самойловича на проїзд до Москви генерального судді Івана Домонтовича та писаря Генерального Суду Андрія Василевича

Іванъ Самуйлович, гетманъ з Воискомъ его царского пресвѣтлого величества Запорозким.

Великого государя нашого, его царского пресвѣтлого величества бояромъ, околничим, думънымъ дворяном, столником, воеводомъ и всякимъ началнымъ и под началомъ в великоросыйскихъ городѣхъ зостаючимъ людемъ, а в малоросыйских вшелякой старшинѣ, так войсковой, яко и мѣской, кому о томъ вѣдати належатимет, сымъ нашимъ ознаймуемъ писанием, иж до великого государя нашого, его царского пресвѣтлого величества, в пилних и немнѣй поважных его ж государственныхъ и нашыхъ войсковихъ дѣлах з умыслу, пана Івана Домонтовича, судю нашого войскового енералного и з нымъ писара его ж Андрия Василевича само десят посылаем. Которымъ прето, абы, в уду давши, доброволне всюда по городах и в дорозѣ пропускано и в звичайнихъ покормахъ для самыхъ, и з ними будучих, на попасах и ночлѣгахъ чинити выгоды, такъже подвод пятнадцят и проводниковъ для тым скорѣйшого поспѣху от города до города без отмешканя неодмовне давано, такъ туда едучимъ, яко и назад к намъ поворочаючим в великоросыйских городѣхъ его царского пресвѣтлого величества всяких началныхъ и приказных людей велце просимъ, а в малоросыйскихъ старшинѣ вшелякой пилно приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ 8 декаврія, 1677.

Звышменованный гетман, рука власна.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-7. – Оп. 3. – Спр. 343. Фотокопія з оригіналу.

№ 57

1678, вересня 28. – Відповідь Івана Самойловича і старшини на царські статті, які йому повідомив стольник Семен Алмазов

Покорное предложеніе на статѣ великого государя, его царского пресвѣтлого величества, через столника Семена Ярофѣевича Алмазова, в наказѣ выговореные от гетмана и от старшины. Року 1678, септ[еврия] 28 описаное.

На первую.

О войнѣ з турками *от*правленой.

Иж великий *го*суд*ар*ъ, его ц*а*рское пресвѣтлое величество, з ки*л*кокро*т*ных мои*х* гетма*н*ских до пресвѣтлого его монаршого престола доношены*х* листовъ и з писмъ бли*ж*не*го* его *ж* ц*а*рского пресвѣтлого в*е*ли*ч*е*ства боярина и воево*ди*, намѣстника бѣлогоро*д*ского, князя Григория Григориевича Ромодановского Стародубовского, с товариши, досконале и все соверше*н*но о поступка*х* наши*х* военны*х* и о сердечны*х* в даваню неприятеле*м* *от*пору попеченіа*х* увѣдомившися: милостиво свои*м* милосердны*м*ъ монарши*м* словомъ тые труды и працы наши похвалити изволи*л*. Теды ми на тое, мы ге*т*манъ и все Войско Запоро*з*кое до сердецъ наши*х* при*й*мує*м* и многокро*т*не покорне ему великому г*о*с*у*д*а*рю за тое чело*м* биемъ. А яко тые всѣ неприятеле*м* даваные *от*поры, доказова*н*е звытязтвъ, побра*н*е арма*т*, наметовъ и и*н*ши*х* запасовъ неприяте*л*ских, силѣ и де*й*ствію вседе*р*жите*л*ной руки Б*о*жо*й* причитае*м*, так и тое прилагаемъ Б*о*жому допуще*н*ю; же Чегирин горо*д* до защиту края*м* ег҃о ц*а*рского пресвѣтлого величества потребны*й*, по*д* прилѣжны*м* около цѣлости его старане*м* нашим пришо*л* до запустѣния. Що кгды и онъ велики*й* г*о*с*у*д*а*ръ, его царское пресвѣтлое величество, су*д*омъ Б*о*жимъ приписує*т*, прему*д*рое то ес*т* его монаршое разсмотреніе. Албо вѣмъ во всѣхъ дѣлехъ и хотѣніахъ лю*д*ски*х* скуток зависае*т* в справѣ велмо*ж*ности Б*о*жои, противъ которой нихто з земныхъ ни в чо*м* спростати не може*т*. Дай Б*о*же, абы впере*д* за благочес*т*ны*м* щастемъ его ц*а*рского пресвѣтлого величества краѣ и городы, в превысокой державѣ его монарш*о*й будучые, были неподвижимы. А неприятели бесурмане, ни в чо*м* бы и*х* не вредячи, о*т* Войскъ его ц*а*рского пресвѣтлого в*е*ли*ч*е*ства о*т*носили вструтъ належиты*й*. Чого я гетма*н*, яко зычу, такъ и сердечне о тое стараюся. Причомъ на помочъ Б*о*жію и на монаршую его ц*а*рского пресвѣтлого в*е*ли*ч*е*ства милос*т* и оборону надежда моя не слабѣетъ.

На 2.

О оборонѣ Киева, если бы на пришлую весну
неприятели бесурмане войною
приходити мѣли.

В Киевъ проти*в* неприяте*л*ского нашествіа, якъ бы много было надобно ратны*х* его ц*а*рского пресвѣтлого величества люде*й* и крѣпости в прибавку и пре*ж*ны*м* крѣносте*м* в Киевѣ, если су*т* надобны. О то*м* даду*т* справу ему великому г*о*су*д*арю особы, в его *ж* ц*а*рского пресвѣтлого величества синклитѣ найдуючиеся. Которые по его монаршо*м* указу на его *ж* г*о*суд*а*рской службѣ в Киевѣ побывали. Тые бо вѣмъ не то*к*мо положеня и крѣпосте*й*, в киевско*м* основанѣ будучы*х*, су*т* вѣдомы, але и широты его, якъ много околосажны*х* на*й*дуе*т*ся, досконале знают. Мы ты*л*ко тое наменяе*м*. Кгды неприяте*л* бесурмани*н*, са*м* салтанъ турски*й*, по*д* Киевъ мѣлъ бы змѣрати, то всѣ з нимъ буду*т* войска его бесурма*н*ние. А хочъ бы и ве*й*зыръ кроме са*л*тана своего

сюда мѣлъ быти, однакъ всѣ ихъ вражіе з ним найдоватимутся силы. А такъ, предваряючи тые злые намѣреніа неприятелскіе, надобно чтоб изволил великий государъ, его царское пресвѣтлое величество, многие свои государские войска вдвое, албо втрое, сугубые против нынешных, якіе насвѣжо прошлой войнѣ под Чегирином найдовалися, указалъ приготовити, которыѣ бы кромѣ тых, що в валах киевских седѣти будут, одны тамже под Киевом, по горѣ межи великим городом и межи мѣстечком монастыра Печерского окопавшися, обозами станули. А другие на сем боку Днѣпра в найблизших ку Киеву мѣстцах найдовалися. Где, если многие войска станут, певней же и воды доволство от Киева отнято не будет и монастыръ Печерский в хранениѣ зоставатимет. А мѣстце власное, где б войску на сем боку Днѣпра найлѣпшей стояти належало, тогды ж, якъ часъ тому будет, рейментарѣ войсковые снадне уважат. Тылко жъ такъ великому его великого государя войску потреба множественныхъ запасовъ военных, пушокъ, мортѣровъ, кгранатовъ, пороховъ, а до того пушкаровъ добрых и кгранатных и до дѣланя подкопов способных майстровъ. Чим бы против неприятелского наступства снадно было поставитися, и фортелные неприятелскіе зломити стусы. Кгды ж неприятели турки, не такъ отважным своим наступленіем и силою, яко хитростю шанцовъ, чиненемъ з немалым коштом и працею подкоповъ и киданем частых кгранатов (що вѣдомо нам з досвѣдченя) фортецам шкодити звыкли. Таких теды способностей и царского пресвѣтлого величества силам против того гордого ворога зажити належит. А тые всѣ силы, запасы и способности за зимного времени на вѣшный час спостатчитися повинны. Также и мостъ войскамъ царского величества тамже под Киевом за часу построити, велце будет потребный. Судна теж водные, до тое военное окказиѣ потребные, нигдѣ инде здѣлатися не могут, тылко около Бранска, где лѣса ест на тое досыт и снадно их Десною речкою спустити ку Киеву. А суденъ тых речних плавных з 300 потреба будетъ, на которых войска рейментары такую выправлятимут личбу, якое вытягатимет потреба. Тогды жъ, якъ неприятелские вѣдомы будут силы, замыслы и обороты. Любо теж войско наше козацкое на той военной под Чегирином его царского пресвѣтлого величества службѣ велми знужнѣло, и такъ в Чегиринѣ многие козаки головы своѣ положили, где и два полковники гадяцкий и стародубовский скончили живот свой, яко и над Днѣпром немало их в потребах военних побито. А до того, кгдысмо пѣстуючи славу монаршую и свою войсковую заховуючи цѣлост, з тое стороны на сей бокъ Днѣпра коней переправовати не допускали, теды там немал всѣхъ коней своих войско наше отпало. Що, яко людей неплатныхъ, барзо болѣти мусит. Однакъ я гетманъ, подхиляючися монаршому его царского пресвѣтлого величества указу, з под моего рейменту, иле зможност будет, на оборону Киева войска послати повинен буду. Кгды ж я и в Чегирин над указное число немал другую такую ж част еще перед своим з обозами к Чегирину приходом войска впровадилем былъ, якая там з весны найдовалася. Докладаем тое, иж против такъ кгвалтовного неприятелского наступства надобно, абы великий государъ изволил, откол его монаршая будет воля, вновъ пѣхоты доброе з килкодесят тисячей указалъ зобрати и в поготовом ее мѣти.

На 3.

О посланю таномъ для провѣдованя вѣстей о неприятелских замыслех и оборотах.

Монарший указ его царского пресвѣтлого величества до сердца подданского принявши, обецую я гетман, людей своих на мѣстца пристойные пославши, вѣрне ему великому государю послужити в провѣдованю неприятелского намѣреніа. Если они бесурмане о войнѣ или о покою мыслят. Если в прийдучую весну войну вити, или еѣ на далший час отложити и в сторону его царского пресвѣтлого величества, или где индей, обернутися мают. Если они вѣдают или невѣдают о перемирѣ великого государя, его царского пресвѣтлого величества з королевским величеством, на Москвѣ поновленом, и якое о том межи ними неприятелми ест ехо. И если Чегиринъ строити схочутъ. О чомъ всемъ, кгды певную злозмѣ вѣдомост, дам вскорѣ великому государю знати. А о сем его царскому пресвѣтлому величеству ныне извѣщаю, же ест у нас о том вѣдомости, что королевское величество, подлугъ своих Журавенских трактатовъ[71], своимъ комендантом и войсковым людям велѣлъ уступити з городовъ певных з Бару[72], з Немирова[73], з межи которых в Немировѣ турский вейзыръ, з под Чегирина поворочаючи, якобы Юраска Хмелницкого[74] оставил на мешкане.

На 4.

О Серку и о Низовом Войску, где они оборочаются.

Сѣрко и Низовое войско по розгромленю на кгирлѣ Днѣпровом турских суден (о чом вже ему, великому государю ест вѣдомо) были на рецѣ Богу[75]. Мосты турскіе попалили и килкокротне ихъ неприятелские выправы з под Чегирина в Турскую землю, на тые мосты идучие, громили. И ныне они Сѣрко и войско Низовое там на рецѣ Богу (якъ мѣлисмо вѣдомост) найдуются, а еще их в Сѣчи нѣтъ. С ханом кримским ихъ перемире, якъ на тое не было поры, розумѣемъ не потвержилося, и турским, в в руках их будучым, полоняником окупу и обмѣны не было. Чаемъ, же они Сѣко и Войско Низовое тогды прибудут до Сѣчи, коли ханъ кримский з войны повернетъ до Криму. А ижъ ханъ кримский (якъ чуем з поголосок), опровадивши до рѣки Днѣстра вейзыра, накеровал вже до Криму. Теды и Сѣрко и Войско Низовое, кгды якого промыслу военного над юртами татарскими не учинят, поспѣшат до Сѣчи. А такъ, пошлю я гетманъ, подлугъ указу его царского пресвѣтлого величества посланника моего к Сѣчи, обнадеживаючи их, Сѣрка и Войско его царского пресвѣтлого величества премногою милостію. А приводячи их под свой реймент з Войскомъ Запорозким до стислого соединеніа и согласіа и довѣрное ему великому государю службы, за которую от его царского пресвѣтлого величества премилостивое монаршое будет имъ призрѣніе. Чого б они, надежны будучи, з бесурманами и з Хмелнецкимъ жадное не мѣли зсылки.

На 5.

О перемѣне ближнего боярина и воеводы и намѣстника бѣлогородского князя Григория Григориевича Ромодановского Стародубовского великому государю его царскому пресвѣтлому величеству по премудрому его разсмотренію до чиненя всяких дѣлъ государственных его волная монаршая воля.

З которое ежели на челобите ближнего своего царского пресвѣтлого величества боярина и воеводы и намѣстника белогородского князя Григория Григориевича Ромодановского Стародубовского милостивнѣ склонившися, з службы своее монаршое переминити его изволяет, тое нехай будет Богомъ благословленно ку пожаданному жадаючого скутку. А я гетманъ, яко и з ним помененным боярином и воеводами по всѣ часы, якъ он поважные великого государя дѣла в сих краях на собѣ двигал, жил в любви и мѣвал з нимъ, такъ в домахъ зостаючи, яко и на военных окказіах найдуючися, о всем, якъ бы найлѣпшей великому государю услужити совѣтъ общый. Такъ и з тым особою, кого на его мѣстце в Курескъ и над войсками рейментарем онъ великий государъ его царское пресвѣтлое величество выслати изволит, тымже способомъ жити обѣщаюся. Толко бъ той особа подлугъ милосердного его царского пресвѣтлого величества ку нам призрѣніа зо мною ласкаве и любовне заховал свой союз и ко всѣмъ тутейшим украинским обывателем приязливую заховывал склонност.

На 6.

О великих и полномочных послех от великого государя его царского пресвѣтлого величества к королевскому величеству полскому для потверженіа договорных статей, з Москвы выправленых, и о взаемных тых обоих монарховъ посилках против Турчина.

Яко за обявленъе договорных статей ближными его царского пресвѣтлого величества бояры и думными людми з великими и полномочными королевского величества послами и комисарами, на Москвѣ споряженых, через столника Александра Протасева по указу великого государя до нас присыланых, покорственное его царскому пресвѣтлому величеству чинилисмо челобите, такъ и о еѣ великого государя милости при найнизшом поклонѣ велмы естестмо благодарны, же его царское пресвѣтлое величество изволил указати извѣстити нам о высланю от пресвѣтлого его монаршого престола великих и полномочных пословъ для одобраня от королевского величества присяги на потверженъе тых московских договоровъ. А что полскіе послы, будучи на Москвѣ, ближным его царского пресвѣтлого величества бояром и думным особам говорили и обнадеживали, что будто з турскимъ салтаном королевское величество Журавенскіе договоры розорвет и войну против него бесурманина взочнет, тое ледво прийдет в совершенство, понеже (якъ ся выжей в предложеню моем на третюю статю описало) корол полский трактатамъ своим Журавенским доволство чинячи, уступил им бесурманом

своих тамже именованих городовъ. Вшакъже, кгды бы всемогущаго Бога одѣтелной промыслъ сердце короля полского до таковового накеровал намѣреніа, жебы зачал войну против турчина, теды где колвекъ быся тот неприятел обернул, любъ в Полскую землю, любъ, от чего сохрани Божей, в сторону его царского пресвѣтлого величества, на той час вынайшолбыся способ им обоим християнским монархам, его царскому пресвѣтлому величеству з королевским величествомъ где войска своѣ совокупляти ку сполным силам, и якъ тому неприятелеви давати отпоръ. И надѣя б в Богу, же за злученемъ сил обоих тых монархий побѣжден бы был бесурманин.

На 8[a].

Якъбы Турскую войну успокоивати и якъ турского салтана к миру приводити.

Турскую войну якими мѣрами успокоивати, якъ турского салтана к миру приводити и одномуль великому государю его царскому пресвѣтлому величеству или обще з королевским величеством, чрез кого и яким способомъ тое дѣло начинати премудрому и многомогучому монаршому его царскому пресвѣтлому величеству прилично и пристойно ест [...]ству. Которому во всѣхъ его благоразсмотрителных дѣйствіах ку цѣлости славнім его государствам и ку найлѣпшому добру стягаючихся, Богъ, вся во всѣхъ действуючий, нехай помагает и все совершает. А мы, гетман и все Войско Запорозкое зо всѣмъ народомъ малоросийскимъ милосердной его монаршой в той мѣре, яко слушности, готовы естесмо послѣдовати волѣ, в едино тылко покорными сердцами и душами просим, абы цѣлост наша и цѣлост краевъ овых в милостивом монаршом его царского пресвѣтлого величества промыслѣ и оборонѣ была захована. А узнаваемъ то за слушност одозватися к салтану турскому з миром. Але кгды бы он з гордости своее прихилитися до смиренія не похотѣлъ, теды опят готовой всякую военную на отпоръ оному, конечне мѣти потребу, подлугъ выжей описаного способу.

На 9.

Кгды бы солтанъ до покою приступити не похотѣл, можно ли его воинным нашествіамъ якую учинити помѣшку.

Такъ сухим, яко и водным, путем в далеких краях тому гордому неприятелеви в его злых намѣреніах и в военных ку краям сим оборотах войска его царского пресвѣтлого величества не овшемъ снадно запобѣгати. Кгды ж неприятел оный, кгды схочет ити под Киевъ, не будет своих войскъ жадною мѣрою двоити, але зо всѣми в намѣреную потягнет дорогу. Противъ которых и войскамъ великого государя, на отпоръ готуючися, в злученъю всѣхъ сил найдоватися належит, а в далекіе стороны на непевные мѣстца рознитися непристойно. Бо хочъ бы малая купа з войска его царского пресвѣтлого

---

[a] Нумерація порушена в документі.

величества, любъ водным, любъ земным путем под городы неприятелскіе мѣла вторгнути, однакъ шкодити им неприятелем, такъ далеце, жебы оные тое за перепону собѣ мѣли, не может. А [...]ѣемъ городы неприятелские пограничные маютъ в собѣ ку своей оборонѣ особливых людей военных. Яко то и теперъ, любъ сам ханъ кримский з ордами при вейзиру на войнѣ противко войскъ великого государя найдовался, в Криму однакъ калга солтанъ не без людей был, от него на оборону зоставан. Прето для побѣженя неприязних неприятелских завзятостей, то толко найкгрунтовнѣйший ест способ и поступокъ многую силу великого государя войскъ з многими запасами и способностями приуготовати на пристойное, якося выжей наменило, ку Киеву мѣстце. Где кгды всѣ войска в готовости и в способности станут, теды помочи тылко всемогущіа Господнеѣ упросивши, могутъ за щастемъ его царского пресвѣтлого величества того ворога отрутити нашествие. А тамъ над Кримомъ развѣ бъ калмыки, коли б схотѣли вѣрнѣй и болшою силою великому государю послужити, знюсшися з войском Низовым Запорозкимъ, учинили в Криму втарчку и який зможно промыслъ. З чого могла б быти татарским юртам, на войнѣ найдуючимся, помѣшка.

На 10.

О разореню Канева и о вѣстех таких будто вейзыръ турского салтана на Бѣлую Церковъ, з полювъ обернувшися, под Киевъ змѣрити хочет.

Яковым способомъ ошуканским неприятели бесурмане за поднустою Юраска Хмелницкого Каневъ разорили, и же не всѣ жители каневские в Каневѣ на той час найдовалися, але од нас на сюю сторону Днѣпра збѣгли, а другие в малой части в Каневѣ осталися, писалем вже я гетманъ к его царскому пресвѣтлому величеству через умыслных гонцов моих, через которых и двох языковъ турского и татарского, того власне часу, якъ Каневъ разорено, з того жъ войска неприятелского пойманых, к Москвѣ послалем. Далем вже и о том знати ему великому государю, же тые турскіе паши, под Каневомъ будучие, немнѣй там не бавячися, вскорѣ назад одойшли ку вейзыру, и вейзыръ зо всѣми войсками вже ку рецѣ Днестру простуючи, в своѣ обернулся краѣ, где и ханъ кримский, его вейзыра опровадивши, до Криму напростовати мѣлъ. А такъ хвала Господу Богу тые о неприятелех вѣсти, будто оные под Киевъ ити мѣли, не справдилися. Велце однакъ рѣчъ ест хвалебная, же он великий государъ, его царское пресвѣтлое величество о Киевѣ сердечне уболѣваючи, за данемъ себѣ от своего царского пресвѣтлого величества боярина и воеводы и намѣстника бѣлоозерского князя Михайла Андрѣевича Голицына таких тревожливых вѣстей, знати указати изволил своим великого государя войскам на оборону Киева поспѣшити. По такому монаршому указу и я гетман, кгды бы указала того потреба, иле б было мочно, з под моего рейменту сего часу по працах военных зобрати войска послати ку Киеву старалбымся. Якожъ вже полковника киевского з его полкомъ про запас туда послалем и велѣлемъ ему поты в Киевѣ найдоватися.

Ажъ совершенно о неприятелских замыслех увѣдомимося, що колвекъ теды мѣтиму вѣстей, о всѣхъ тых великому государю давати знати не устану. А на сей час якіе маю листы, о вѣдомостех писаные, тые в руки столника Семена Ярофѣевича Алмазова повѣрилем.

А наконец тое наше выжей описаное предложеніе тым кончимо, иж як з початку старшинства нашого отцу его великого государя, блаженныя памяти в Богу зешлому великому государю, царю и великому князю Алексѣю Михайловичю всея Великіа и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцу себе самых зо всѣмъ Войском Запорозкимъ и зо всѣмъ народомъ украинскимъ в опеку добротливую отдалисля, такъ и ему щасливе над нами обладаючому великому государю, царю и великому князю Феодору Алексѣевичю[76] всея Великіа и Малыя и Бѣлыя Росии самодержцу, его царскому пресвѣтлому величеству, нас, все Войско Запорозкое и ввес народ малоросийский з цѣлостю церквий Божих, краю, городов и мешканѣй нашихъ, тутже волных правъ и свобод, намъ належных, в монаршии промыслъ и в милосты его государскую оборону цале полецаючи, маемъ надежду нашу, иж он, православний монарха нашъ христіанский для слави імени своего в милосердной своей государской насъ христіанъ содержит опецѣ. А мы, вѣрне ему великому государю радѣючи, [...]ских же дѣлъ выжей намененых, досконале предложеніа нашего [... ...] по вѣдомостях и поволкеных зрозумиваючися, вперед з данем нашей [...]ству, его царского пресвѣтлого величества [...] ему великому государю доносити будемъ.

Іванъ Самуйлович, гетман Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозкого, рукою власною.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ-7. – Оп. 3. – Спр. 348. Фотокопія з оригіналу.

№ 58

1680, січня 28. Батурин – Проїжджий лист Івана Самойловича в Москву ієромонаху Скитського монастиря Варфоломію із супроводжуючими

Іванъ Самойловичъ, гетманъ с Войскомъ его царского пресвѣтлого величества Запорожскимъ.

Великого государя нашего, его царского пресвѣтлого величества бояромъ, окольничымъ, думнымъ дворяномъ, столникомъ, воеводамъ і всякимъ началнымъ и приказнымъ въ великоросійскихъ городѣхъ пребывающимъ людемъ, а в малороссійскихъ городахъ всякимъ старшинамъ городскимъ и селскимъ вѣдомо чинимъ, что монастыря искони знатного Скитского, а нынѣ чрезъ бусурманъ сожженнаго и до основанія разореннаго, бѣдные старцы, именно: іеромонахъ Варфоломей с братіею, самъ четверть, за нашимъ вѣдомомъ

в царствующій градъ Москву для прошенья милостыни святой отпущены, которыхъ чтобъ есте туды ѣдущихъ и оттуду назадъ возвращающихся безъ задержанія пропускали въ великороссійскихъ городѣхъ, всякихъ началныхъ и приказныхъ людей просимъ, а в малороссійскихъ городѣхъ всякимъ старшинамъ приказуемъ.

Списанъ в Батуринѣ, генваря въ 28 день, 1680 года.

Вышеупомянутый гетманъ, рукою своею.

Опубліковано: Архив Юго-Западной России. – Ч. I. – Т. 5. – Відділ III. – С. 207-208. – Акты, относящіеся къ дѣлу о подчиненіи Кіевской митрополіи Московскому патріархату. – № LI.

№ 59

1680, липня 16. – Витяг з універсалу Івана Самойловича про захист володінь пані Фаєвої

[Вамъ, атаманови орловскому, войтови тамошнему и всѣмъ орловскимъ обывателямъ][а]

...иж подавала намъ суплѣку свою панѣ Фаиха, ускаржаючися на васъ, обивателей орловскихъ, же не толко у подданыхъ ...[б] сѣножати поотнѣмавши ихъ власніе покосилисме ...[в] але и власніе до двору належачіе оной панѣ Фаевой луки и сѣножати в окопахъ скосилисме, [поэтому][г] разумѣвши зъ повѣсти оного асаули нашего генералного войскового, же вамъ достаткомъ от'ихалъ по росказаню нашимъ кгрунтовъ, з которихъ можете контентовати ...[д] приказуемъ вамъ, абысте не важил[и]ся кривди жадное въ к[г]рунтахъ и сѣножатяхъ, такъ подданимъ оное панѣ Фаевой, яко тежъ и ней самой чинити.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 16896. – Арк. 4 зв. Копія, має назву "16 іюля 1680 г. данъ универсалъ гет[мана] Ив[ана] Самойловича атаману орловскому, войту и посполитымъ орловскимъ".

[а] Імовірна реконструкція звернення.

[б] Лакуна у тексті документа зазначена копіїстом.

[в] Лакуна у тексті документа зазначена копіїстом.

[г] Слово вставлене в текст документа копіїстом.

[д] Лакуна у тексті документа зазначена копіїстом.

№ 60

1680, жовтня 29. Батурин – Проїжджий лист Івана Самойловича в Москву казнодію і писарю києвопечерського архімандрита Інокентія Гізеля Іванові Максимовичу та Івану Армашенкові

Іоанъ Самуйловичъ, гетманъ з Войском его царского пресвѣтлого величества Запорозским.

Великого государя нашого его царского пресвѣтлого величества воеводамъ и всяким начальным и приказным в великороссийских городахъ знайдуючымся людем, а в малороссийских вшеляким старшинам городовым и сѣлским ознаймуем. Ижъ до его царского пресвѣтлого величества къ Москвѣ превелебный в Богу господинъ отецъ Іннокентий Кгизел, архимандрита печерский киевский, именем всей своей братіи посылает казнодѣя своего честного іеромонаха Іоана Максимовича и писара своего Івана Армашенка, человѣкъ их десят. Которымъ мы сей нашъ проежджий листъ давши, всяких началных и приказных в великороссийских городах людей жадаем, а в малороссийских всякой старшинѣ приказуем, абы оным всюда корму и подводъ ку городъ от города неотмовне давано.

Данъ в Батуринѣ, октоврія 29. Року 1680.

Звышменованный гетман, рука власна.

На окремому аркуші пізніше написано: Малороссійскіе подлинные акты, 1680 года, октября 29. Проѣзжій листъ гетмана Ивана Самойловича кіевопечерскому казнодѣю іеромонаху Іоанну Максимовичу, отправленному въ Москву. На одном листе с печатью под бумажною кустодіею.

ЦДІАК України. – КМФ-7. – Оп. 3. – Спр. 381. Фотокопія з оригіналу.

№ 61

1681, травня 5. Батурин – Наказ Івана Самойловича про розміщення на землях села Волокитина двадцяти сімей поселенців, з вимогою до жителів села не заважати розселенню

Іоаннъ Самойловичъ, гетманъ з Войскомъ его царского пресвѣтлого величества Запорожским.

Вамъ обивателямъ села Волокитина ознаймуемъ, ижъ прочанѣ, двадцетъ семей, неувѣдомый конецъ блукаючихся и жити где не маючих, посилаемъ до села вашего на мешкане, при умыслнихъ нашихъ приставахъ, хочем теди мѣти

цале, абы оные негде инде, тилко в селѣ вашомъ на вигонахъ и на пристойнихъ мѣстцахъ, хочъ бы вамъ и огородов пришло уступити, поселилися и мешкане свое посполстви[а]. А такъ вамъ пилно приказуемъ, жебысте волѣ н*а*шой не перечачи, не тилко мѣсца з собою до мешканя имъ, прочанамъ, не зборонили, але и от себе давали онимъ пораду, где бы найпристойнѣй межъ вами оные могли зачати будоватися, о що вамъ и повторе приказавши, поручаемъ васъ Г*оспо*ду Богу.

З Батурина мая 5 *дня*, року 1681.

Звышъ менованный гетманъ, рукою власною[б].

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 18774. – Арк. 59 зв. Копія.

№ 62

1681, травня 18. Батурин – Наказ Івана Самойловича жителям сіл Кочерги, Зазірок та Воргола не заважати розселенню на їх землях поселенців, нещодавно прибулих до села Волокитина

Іоанъ Самойловичъ, гетманъ з Войскомъ его царского пр*есв*ѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Запорозкимъ.

Вамъ атаманамъ, войтомъ и всѣмъ жителямъ села Кочерги, села Зазѣрокъ и села Воргол[в] ознаймуемъ, іжъ кутъ дубровы, о пол милѣ от села Волокитина лежачий, до селитбы людей прилежит, якого вы, кочержане, зазѣрци, и ворголцѣ до сего часу заживали, позволилисмо обняти и на немъ поселитися прочаномъ, недавно от насъ до села Волокитина запроваженимъ, который то кутъ імъ, прочаномъ, оказовалъ атаманъ волокитинский и оны, прочане, самы очима своими обачивши, зрозумѣли, же тамъ могут помѣститися. А такъ пилно приказуемъ, абы вы, кочержане, зазѣрцѣ и ворголцѣ, а тут же и волокитинцѣ, за оказаннемъ сего листа нашого прочаномъ помененнимъ, того кута дубровного, около чернѣжа[г], не зборонили и в селитби их не чинили жадной перешкоды, о що и повторе вамъ приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, мая 18, року 1681.

Звышъ менованний гетманъ, рука власна[д].

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 18774. – Арк. 59 зв.-60. Копія.

[а] Після слова у копії зазначено – “sic”.

[б] Перед підписом зазначено: “в подлинном подписъ”, після підпису написано “М. П.”.

[в] У тексті копії написано “Воргов”.

[г] Після слова у копії зазначено – “sic”.

[д] Перед підписом зазначено: “в подлинном подписъ таков”, після підпису написано “М. П.”.

№ 62а

1681, червня 8. Глухів – Універсал Івана Самойловича про надання генеральному бунчужному Костантію Івановичу (Голубу) села Падолова

Іоанъ Самойловичъ, гетманъ з Войскомъ его царского пресвѣтлого величества Запорожскимъ.

Ознаймуемъ сим нашимъ писаниемъ, кому колвекъ з старшини и черни войсковое о томъ вѣдати належати будетъ, а особливе п. сотниковѣ кролевецкому, ижъ пану Константиевѣ Івановичу, бунчучному войсковому енералному, взглядомъ значних его, при боку нашомъ, завше працовите отправуючихся и отправоватися маючихъ услугъ, надаемъ звѣрхностю нашей рейментарскою село Падоловъ, в сотнѣ Кролевецкой лежачое, позволяючи оному того села жителей тяглихъ, такъ до правованя греблѣ, яко и до иншихъ своихъ потребъ, заживати, мѣти теди хочемъ, абы сотникъ кролевецкий, и жаденъ з уряду тамошнего, тихъ селянъ до повинностей мѣскихъ потягати не важился, они за его[а] селяне подоловские тяглие, абы во всемъ, що призвоитость несетъ, ему пану бунчучному отдавали послушенство.

Данъ в Глуховѣ, июня 8, року 1681.

Звишъменованний гетманъ, рука власна.

Опубліковано: Черниговские Губернские вѣдомости. – 1858. – № 12.

№ 63

1682, грудня 2. Батурин – Наказ Івана Самойловича переяславському полковникові Леонтію Полуботку щодо проведення слідства над колишнім переяславським полковником Дмитрашкою Райчею та утримання його під вартою

Мой ласкавий приятелю пане полковникъ переясловский.

Добре сталося, же без далшого упору, якъ в. милост пишешъ, Дмитрашко пришовши до памяти, приехал з асауломъ вашимъ полковим до Переясловля, з которим такъ в. милост поступи, якося дала в. милост в листу нашемъ чрез сотника нашего батуринского наука, мѣй его в. милост за пилною барзо сторожею, люб в мѣстѣ, люб в замокъ пану воеводѣ отдай. Жебы его додержано до указу нашего далшего, и нимъ виводъ з себе даст, аже листов лядских з собою не привюз і запираетъ, сюда ему Поповичу[б] не давал жадних листов, пришовши з

[а] Так у тексті публікації.

[б] Так Самойлович називає баришівського священика.

Димера[77], теди постав в. милост их обох пред собою, при старшинѣ своей полковой, и вели говорити Поповичовѣ до уха Дмитрашковѣ, коли і якъ отдалъ оние листи ему в Баришевцѣ[78], которие если бы запиралъ Дмитрашко, теди роскажи при ему Поповича добре канчуками вибити, питаючи чи буде в одно слово говорити на его, ведлугъ отданя ему тих листов, а якъ вибьютъ добре, по здорову не скажет сам правди, яко *ж* колвекъ теди том блазен будет о томъ правити пред в. милостю, в. милость еднакъ такъ поступи з Дмитрашком, яко ся намѣнило, вишли сего *ж* сотника батуринского в справах опят до насъ, виписавши [п]овестъ [о] тим доскональне, тилко дбалостю своею і чулостю звиклою допилнуй того, жебі его до указу нашего подержано, о тое пилно, пилно, в. милостѣ жадаючи доброго здоровя, мѣти зичу.

З Батурина, декабра 2 дня, 1682 году.

В. милости зичливий приятел Іванъ Самойлович, гетманъ Войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорожского.

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 20254. – Арк. 9. Копія, має назву “Копия листа до Леонтия Полуботка”.

№ 64

1683, травня 11. Батурин – Лист Івана Самойловича до переяславського полковника Леонтія Полуботка з оголошенням амністії колишньому переяславському полковникові Дмитрашкові Райчі та баришівському священику Павлу

Мой ласкавий приятелю, пане полковнику переясловский.

Поневажъ такъ сталося, же за усиловним упрошениемъ многих духовнихъ і свѣцких особ уволнилисмо пана Думитрашка от наказаний декретом, караня вибачивши ему милостиво [за] том его поступокъ, который тутъ в церквѣ по службѣ Божой перед святим олтаремъ при священниках, и при битности столника, воеводи, полковника Семена Евстратиевича Воейкова, старшини войсковой енералной, на святому евангеліи страшною присягою присягнул, обовязуючися щирим серцем і всецѣлою душою до конца живота своего въ вѣрности ку пресвѣтлимъ монархамъ, ихъ царскому пресвѣтлому величеству, і в зичливому послушенствѣ ку респекту нашему статечне жити, не мишляючи ничого шкодливого намъ і всему тутейш[н]ему краевѣ, а мешкати на том мѣсцѣ маеm, гдѣ мы ему роскажемъ, а за себе самого и за тую свою присягу поставилъ оній поручника, превелебного в Богу отца Евфимия, архимандриту Святой Гори Афонской, яко тойже присязѣ притомного, который и писмо нам от себе и от обители своей на томъ далъ. Теды, якосмо вже его Дмитрашка прощению сподобили, такъ і священника баришевского, отца Павла, отселя ку домовѣ

*от*пускаем, о тако*м* *от*пуску, жеби и в. м*ило*сть вѣдалъ, ознаймуемъ і н*а*ше в. м*ило*сти засилаемъ поздоровле*н*не.

З Батурина, мая 11 *д*[ня]. Року 1683.

В. м*илос*ти зичливий приятель, Іоанъ Самуйловичъ, гетманъ Войска и*х* царского пресвѣтлого величества Запорожского.

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 20254. – Арк. 10. Копія, має назву "Копия лис*т*а до Леонтия Полуботка".

№ 65

1683, травня 22. Батурин – Універсал Івана Самойловича про підтвердження прав глухівського священика Максима Софоновича на слободу Хотминівку

Іоанъ Саму*й*лови*ч*, ге*т*манъ з Войско*мъ* іхъ ц*а*рскаго пресвѣтлаго в*е*л*и*ч*е*ства Запорозки*мъ*.

Ознаймуе*мъ* си*мъ* наши*мъ* писаніе*мъ* кождому, кому о томъ вѣдати належитъ, а особливе п*а*ну полковиковѣ нѣжинскому і урядовѣ глуховскому. Іжъ суплѣкова*л* намъ че*стний* го*с*по*д*инъ отецъ Максимъ Софонови*ч*, священникъ глуховской церкви с*вя*того чудо*т*ворца Николая, докладаючи, же при млинѣ его всла*с*номъ на рѣце Есманѣ, близко лѣса Неродина найдуючо*мъ*ся, на грунтѣ его вла*с*номъ купленномъ осаженна людми слободка на*з*вискомъ Хотминовка. І проси*л* на*с*, жебысмо ему людей слободки оной ку рятунку, такъ и ку вспартю господарства его по*д*дали в послушенство. Теди мы, повабляючи его, о*т*ца Максима, до того, аби охочи*мъ* се*р*дцемъ до Го*с*по*д*а Б*о*га приноси*л* за на*с* молитви свои іерейские, подаемо оному в владѣніе слободку оную; і яко варуемъ, абы нѣхто ему до ла*с*ки нашой не чини*л* в томъ перешкоди, такъ и жителямъ слободки оной тяглимъ приказуемъ, абы ему в пристойнихъ повинно*стях* были послушними.

Данъ в Батуринѣ, мая двадца*т* второго дня. Року 1683.

Звишменова*н*ний ге*т*манъ, рука власна.

Нижче написано: Алексѣ*й* Софонови*ч*, священникъ свято николско*й* глуховский.

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 20251. – Арк. 2. Копія.

№ 66

1683, липня 20. Батурин – Повідомчий лист Івана Самойловича лубенському полковникові про наказ переяславському полковнику повернути жителям Сурмачівки Пирятинської сотні їх колишні володіння в Переяславському полку

Мой ласкавый приятелю, пане полковнику лубенский!

На жадане ваше и причину, до нас через асаула вашого полкового унесеную, за полчанами вашимы, обывателями пѣратинскими, писалисмо до пана полковника переясловского, упоминаючи и росказуючи, абы всѣх их, обывателей пѣрятинских, так саме тих старожитних природных людей, яко из Переясловщины, под час Шереметовщины туды на мешкане зайшлых, всѣ лѣси и сѣножате, у полку его кгрунтом лежачих и знайдуючихся, якие тепер был от ных отъѣхал, иж опять, яко их власные, привернул у спокойное их держане, и жебы не бороныл им же, пѣрятинцям, в тих же лѣсах их од сего часу нѣкгди дерева на потребы их всякие рубаты, и на сѣножатех сѣно косити, по котором упомненню и росказанню нашем ре[й]ментарском не будутъ мѣти в далшей час од полковника переясловского поменение пѣрятинцѣ жадного в кгрунтах своих утиску, такою надѣею в. м*илос*ти в той мѣре упевневши, поручаем Господу Богу.

З Батурина, юля 20, року 1683.

В. м*илос*ти зычливый Иван Самойлович, гетман Войска их царскаго пресвѣтлаго величества Запорозкого.

Лист бывшаго гетмана Самойловича тож ведлуг сурмачовцов[a].

О п у б л і к о в а н о: Стороженки. Фамильный архивъ. – К. – 1908. – Т. VI. – С. 55.

№ 67

1683, липня 21. Батурин – Оборонний універсал Івана Самойловича жителям села Хлопяників на сіножать

Іоанъ Само*й*лович, ге*т*ма*н* з Во*й*ско*м* и*х* царского пресвѣтлого величества Запорозки*м*.

---

[a] Йдеться про жителів Сурмачівки, які ще в 1659 році перебралися з Переяславщини в Пирятинську сотню Лубенського полку. Сурмачівці намагалися втримати за собою й свої колишні володіння. За Самойловича ці землі розпорядився відібрати в них переяславський полковник. Самойлович наказав 1683 року повернути їх сурмачівцям, проте Мазепа 1690 року скасував це рішення.

Всѣмъ, кому о томъ вѣдати потреба, тепер и на потом будучим, ознаймуем, іжъ скаржилися нам жалобливе жителѣ села Хлопяников на жителей села Кудревки, же их хлопяничан власную синожат, певними знаками еще за Шумейка ограниченую, и виною правною на уряд нашъ гетманский обварованною, тепер они кудревци викосили, чего жебы им в далшие часи оны кудревци не дѣели просили нас оборону, мы теды, вислухавши ихъ хлопяничан жалобы, взялисмо их под оборону нашу, и варуемъ под закладомъ вины на уряд нашъ рейментарский ста талярей грошей, жебы их сѣножати кудревци косити юж нѣгди не важилися, и если бы смѣли черезъ оное их сѣножати ограничене и через заруку давною оную косити, теды вышпомененную вину конечне, такъже и заруку на насъ належную неотпустне заплатят, і ижъ и в сего лѣта не варуючися заруки важилися через границу косити, теды их од заплаченя вини не уволняем, і любо и сѣно за туюж ихъ вину належило все хлопяничаном, яко свое власное, забрати, еднакъ же, поважаючи причину до нас внесенную пана Ивана Доментовича[79], судиі нашего енералного, за ними кудревчанами, росказалисмо хлопяничаном, жебы кудревцам половини теперъ сѣна того уделили.

Писан в Батурынѣ, июля 21. Року 1683.

Звишъ менованний гетман, рука власна.

ЦДІАК України. – КМФ -7. – Оп. 1. – Спр. 954. Копія.

№ 68

1683, грудня 13. Батурин – Універсал Івана Самойловича про надання у використання Київському Печерському жіночому монастиреві сіл Бугаївки і Беркова, розташованих на річці Стугні

Іоанъ Самойловичъ, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозским.

Знаймуемъ симъ нашимъ универсаломъ пану полковникови кіевскому и кождому, кому о томъ вѣдати належитъ, ижъ знаючи мы, з донесеня певного, села Бугаювку и Берковъ, неподалеку от Кіева ку рѣце Стугнѣ[80] лежачіе, якихъ з ласки войсковой за владзы и позволеня небожчика гетмана Хмелницкого заживалъ Яненко[81], же оные належат до зверхности нашой реиментарскои, не тылко вѣдати оныхъ, але и в власную нашу поссесію обняти ихъ маемъ волю, а немъ до того пріидетъ, теперъ позволяемъ до часу завѣдовати ими велебной госпоже Магдалине Мазепиной[82], игуменіи монастыря Паненского Печерского, абы з оныхъ, любо запустелыхъ, якіе могутъ быти пожитки привлащала на свою и сюстръ своихъ потребу. Теды приказуем пилно, абы до тыхъ сюлъ нихто з старших и менших не належалъ,

и такъ в садах, заходах и сѣножатех, яко и в ставах, шкодити не важился, под неласкою нашею.

Данъ в Батуринѣ, декавріа 13. Року 1683.

Звышменованый гетманъ, рука власна[a].

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 27704. – Арк. 94 зв.-95. Копія.

Там само. – Ф. 2. – Спр. 15549 (88). Фрагментарна копія з датою 13 грудня 1680 року.

№ 69

1685, липня 20. Батурин. – Інструкція Івана Самойловича генеральному писарю Саві Прокоповичу, відправленому до Москви з представниками українського духовенства для погодження умов, на яких Київська митрополія має приєднатися до Московського патріархату

Наказъ отъ насъ гетмана, старшины и всего Войска Запорожскаго і народа малороссійскаго посланному нашему, пану Савѣ Прокоповичу, писарю генералному войсковому, к превысокому престолу монаршему, ихъ царскому пресвѣтлому величеству, вмѣстѣ с посланными отъ духовнаго чина особами, отпущенному, из Батурина, иуля въ 20 день, 1685 года, данъ.

Великимъ государемъ, царемъ и великимъ княземъ Іоанну Алексіевичу, Петру Алексіевичу, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Россіи самодержцемъ, и многихъ государствъ и земель восточныхъ и западныхъ, и сѣверныхъ отчичемъ, дѣдичемъ, и наслѣдникамъ, и государемъ, и обладателемъ, ихъ царскому пресвѣтлому величеству, и сестрѣ ихъ, великой государынѣ, благовѣрной царевнѣ и великой княжнѣ Софіи Алексіевнѣ всенижайшее и всепокорнѣйшее поклоненіе, а вамъ, превелможнѣйшему ихъ царскаго пресвѣтлаго величества синклиту, желателное поздравленіе отъ насъ гетмана, і отъ старшины, и отъ всего Войска Запорожскаго посланный предложити долженъ.

В началѣ посланный нашъ, съ посланными, отпущенными отъ чину духовнаго, объявить имѣетъ статьи отъ чину духовнаго причта митрополіи Кіевской[83], поданные с выбору, по которымъ о волностяхъ і правахъ своихъ тотъ чинъ духовный домогается милостиваго и премилостиваго великихъ государей, царей и великихъ князей Іоанна Алексіевича, Петра Алексіевича, всея Великія, и Малыя, и Бѣлыя Россіи самодержцевъ, ихъ царскаго пресвѣтлаго величества, и сестры ихъ, великой государыни, благовѣрной царевны и великой княжны Софіи Алексіевны призрѣнія, и святѣйшаго и всеблаженнѣйшаго отца, киръ Іоакима[84], патріарха царствующаго града Москвы и всея Россіи, благословенія. А тѣ статьи суть таковы:

---

[a] Перед підписом зазначено "У того универсалу печать войсковая притиснена, а подписъ руки тыми словы:".

1-я. Покорно чинъ духовный, причта митрополіи Кіевской, благодарствуетъ, что великіе государи, ихъ царское величество, и сестра ихъ, великая государыня, благовѣрная царевна и великая княжна Софія Алексіевна, и святѣйшій и всеблаженнѣйшій кир Іоакимъ, патріархъ царствующаго великаго града Москвы и всея Россіи, изволили положить у себя, чтобъ митрополія Кіевская первоначалная, первая была межъ митрополіями Россійскими, за что покорно и всепокорно челомъ бьетъ.

2-я. Тотъ же чинъ духовный и причетъ митрополіи Кіевской, всѣ власти и под властію всѣ будучіе особы, просятъ покорно пресвѣтлыхъ монарховъ, ихъ царскаго пресвѣтлаго величества: – понеже сице имъ великимъ государемъ годно, а чину духовному пристойно, чтобы митрополія Кіевская была подъ благословеніемъ святѣйшаго патріархи московскаго и всея Россіи, то дабы они, великіе государи, изволили милостивое свое неотложное учинить попеченіе скорою своею нарочно въ Царградъ посылкою, чтобы святѣйшій цареградскій патріархъ из под власти своей, по своей братской въ Духу любви, ту уступилъ митрополію Кіевскую святѣйшему патріарху московскому, чѣмъ бы кромѣ всякаго сумнѣнія и митрополитъ и весь причетъ его, чинъ духовный, ему, святѣйшему московскому и всея Россіи архипастырю отдавали свое повиновеніе.

3-я. Тотъ же чинъ духовный, причта митрополіи Кіевской, всѣ вобще власти и под властію будучіе, разсуждая то, дабы чрезъ отдаленіе митрополіи Кіевской къ святѣйшему цареградскому (московскому?)[а] патріарху православныя вѣры святыя грекорусскія исповѣдники, въ Полской державѣ обрѣтающіися, сыновства своего отъ Церкви Матери Восточной не отпали, которые во епископіяхъ, архімандріяхъ, игуменствахъ, братствахъ, а особо межъ шляхты обрѣтается немало, проситъ покорно милостиваго, премудраго и разсмотрителнаго монаршескаго ихъ царскаго пресвѣтлаго величества благосоизволенія, повелѣнія же и попеченія, чтобъ для тѣхъ вѣры святой ревнителей удержанія, митрополитъ кіевской, при отдаваніи своего святѣйшему патріарху московскому и всея Россіи послушанія, могъ называтися экзархомъ святѣйшаго Константинополскаго престола.

4-я. Егда митрополія Кіевская по волѣ пресвѣтлыхъ монарховъ, ихъ царскаго пресвѣтлаго величества, по соизволенію святѣйшаго вселенскаго патріарха, будетъ под благословеніемъ и под послушаніемъ святѣйшаго патріарха московскаго, проситъ тотъ же чинъ духовный, всѣ вобще въ началѣ и подъ началомъ будучіе, прічетъ митрополіи Кіевской, чтобъ милостивымъ, ихъ царскаго пресвѣтлаго величества заступленіемъ и повелѣніемъ, суды митрополита кіевскаго въ своей ему епархіи были крѣпки, и чтобъ отъ тѣхъ судовъ никто въ царствующій градъ Москву не бѣгалъ съ челобитными, и святѣйшій бы патріархъ въ тѣ суды вступатися не изволилъ, какъ о томъ положено въ Переаславскихъ статьяхъ, соблюдая ту первоначалную митрополію въ такомъ съ[б] бытіи, въ какомъ она и подъ святѣйшимъ патріархомъ вселенскимъ обрѣталась, приемлющи благословеніе во всемъ себѣ была полна: яко въ соблюденіи

[а] Припущення наведене в дужках подається за текстом публікації.

[б] Так в тексті.

митрополичей чести, тако и во исправленіи духовнаго чина и церковнаго начала. Въ чемъ на милосердую монаршескую іхъ царскаго пресвѣтлаго величества и сестры іхъ, великой государыни, благовѣрной царевны и великой княжны Софіи Алексіевны милость надеждны, что какъ Войско Запорожское и народъ малороссійской въ сохраненіи правъ и волностей своихъ обыклыхъ обрѣтаются, такъ и они, чинъ церковной, въ своемъ исконномъ начинаніи подъ высокодержавною ихъ царскаго пресвѣтлаго величества рукою обрѣтатися будутъ, со обираніемъ и въ предбудущые времена волнымъ избраніемъ митрополита.

5-я. Епископіи, архимандріи, игуменства, братства, монастыри и церкви, которые издавна належали к послушанію митрополита кіевскаго, тѣ всѣ дабы и нынѣ непремѣнно належали въ послушаніи к нынѣшнему новообранному его милости отцу митрополиту и къ тѣмъ, которые по немъ митрополиты будутъ, покорно о томъ милостиваго крѣпкаго утвержденія от ихъ царскаго пресвѣтлаго величества, и у сестры ихъ великой государыни, благовѣрной царевны, и у святѣйшаго патріарха весь чинъ духовной митрополіи Кіевской проситъ.

6-я. Проситъ тутъ же чинъ духовный, причта митрополіи Кіевской, чтобъ села, недалеко отъ Кіева, на Кіевской сторонѣ Днепра будучіе, старые митрополическіе маетности, которые позаѣзжалъ Шумлянской[85], епископъ луцкой, милостивымъ монаршескимъ попеченіемъ во область преосвященному новообранному отцу митрополіту были изысканы, чѣмъ бы его милости могло быти прокормленіе; а на первой часъ ему жъ просятъ милостиваго монаршескаго призрѣнія.

Говорить будетъ вышереченный посланной, что тѣ духовнаго чина статьи донося, мы гетманъ, съ Войскомъ Запорожскимъ и со всѣмъ народомъ малороссійским, яко благодарствуемъ усердно, что ту митрополію Кіевскую они великіе государи первою полагаютъ межъ митрополіями Россійскими, такъ просимъ покорно великихъ государей нашихъ, ихъ царскаго пресвѣтлаго величества, и сестры ихъ, великой государыни, благовѣрной царевны, дабы они пресвѣтлые монархи, по премилосердой своей милости, изволили послать свою грамоту к цареградскому патріарху вскорѣ, чтобъ онъ про то вѣдалъ, что они великіе государи изволяютъ быти митрополіи Кіевской подъ благословеніемъ и послушаніемъ святѣйшаго патріарха московскаго, и чтобъ на то далъ онъ, святѣйшій царегородскій патріархъ, на письмѣ свое соизволеніе. А какіе къ намъ, гетману, листы съ собору обирателнаго писаны, тѣ тутъ же посланный нашъ показати имѣетъ в Приказѣ Посолскомъ, из которыхъ явно будетъ вамъ, великимъ государемъ, что всѣ духовные особы, причта митрополіи Кіевской, крѣпко насъ, гетмана, просятъ, чтобы есмы, съ войскомъ и съ народомъ, за нихъ к пресвѣтлому монаршескому престолу внесли свое челобитье.

И то не отъ слушности выборной чину духовнаго собраніе в третьей статьѣ свое положило, чтобъ митрополитъ кіевской, хотя и подъ послушаніемъ святѣйшаго патріарха будетъ обрѣтатися, назывался екзархомъ константинополскаго апостолскаго престола, понеже зѣло то надобно, чтобъ въ Полской державѣ благочестія грекороссійскаго люди, не толко той митрополіи, но и своей, еже о святой вѣрѣ, ревности не отпали. Понеже папежники, услышавъ, что митрополія

Кіевская подъ послушаніемъ святѣйшаго московскаго патріарха будетъ, будутъ поругатся благочестія ревнителемъ, тамо пребывающимъ досаждая – чего не бывало, то нынѣ събудется – или ихъ пуще принуждати будутъ ко унѣе Западного Костела, или ихъ приведутъ к тому, что особого себѣ изберутъ митрополита, и назовутъ его кіевскимъ, и поставленную грамоту въ Царьгородъ пошлютъ. А грекороссійскаго благочестія исповѣдниковъ в Полской державѣ не токмо в той Полской Коронѣ, се есть Красная Русь: около Лвова, Премышля[86], Галича[87], Люблина, такъ же на Волыни, на Подляшіи и въ Полесье; но и в Великомъ княжествѣ Литовскомъ: въ Слуцкѣ[88], въ Могилевѣ[89] и в иныхъ не токмо многихъ, но и во всѣхъ купно мѣстахъ зѣло много обрѣтаеся, которые мѣста обрѣтаются и у Балтійскаго моря, и тамъ ихъ обрѣсти можно, которые всѣ належали къ митрополіи Кіевской. И не токмо отъ ближнихъ мѣстъ Полескихъ или отъ Слуцка и отъ Вилни, но и отъ мѣстъ к рубежу Лифлянскому смежныхъ прихаживали благочестія ревнители к кіевскому митрополиту поставлятися въ чинъ іерейскій; да и архіереи всѣ епархій тамошнихъ поставлялися у того же митрополита. А естли и нынѣ митрополитъ кіевской будетъ называтися экзархомъ Константинополскаго апостолскаго Престола, то всѣ тѣ непремѣнно митрополиты [будут] слушать и не отпадутъ отъ Церкви. А такъ посланный объявити имѣетъ, что мы, гетманъ, с войскомъ и съ народомъ малороссійскимъ, просимъ покорно премилоседой милости іхъ царскаго пресвѣтлаго величества и сестры ихъ, великой государыни, чтобъ премилостивымъ и премудроразсмотрителнымъ попеченіемъ ихъ монаршескомъ, тоюже къ цареградскому патріарху посылкою, то екзаршество при митрополитѣ для тѣхъ благочестія ревнителей было соблюдено. А естли бы того екзаршества митрополиту имѣти подъ послушаніемъ святѣйшаго московскаго патріарха не показалось, то іхъ же пресвѣтлыхъ монарховъ и святѣйшаго отца киръ Іоакима, патріарха московскаго и всея Россіи, просимъ разсмотрѣнія милостиваго: какъ тѣхъ в Полской державѣ благочестія ревнителей и непорушности вѣры ихъ сохранити, или какъ преждереченнымъ трудностямъ предварить, чтобъ тамъ митрополита особаго не учинили?

Въ статьѣ четвертой духовнаго чина особы на обирателномъ соборѣ положили свое прошеніе, чтобъ какъ Войско Запорожское и народъ малороссійскій, по премилосердой пресвѣтлыхъ монарховъ нашихъ россійскихъ милости, сохранены суть при своихъ правахъ и волностяхъ, такъ жебы и чинъ духовный митрополіи Кіевской при своихъ правахъ соблюденъ былъ, какъ и подъ святѣйшимъ патріархомъ вселенскимъ та митрополія обрѣталасъ, гдѣ толко благословеніе митрополиты кіевскіе отъ святѣйшаго патріарха пріимали, а суды всякіе духовные сами судили и правъ своихъ употребляли по здѣшнему обыкновенію, а патріархъ въ тѣ суды не вступался и порядковъ митрополическихъ ни разрушалъ и не хулилъ. Тогда и мы, гетманъ, съ Войскомъ Запорожскимъ и с народомъ малороссійскимъ, просимъ покорно великихъ государей нашихъ, іхъ царскаго пресвѣтлаго величества, и сестры ихъ, великой государыни, благовѣрной царевны, дабы они премилосердые монархи тѣ права духовные грамотою своею монаршескаю утвердить изволили, чтобъ и подъ святѣйшимъ патріархомъ московскимъ и всея Россіи они непорушимо были соблюдены, и чтобъ жалобъ на митрополита о судѣхъ его митрополіи к святѣйшему патріарху не приносили, и митра съ крестомъ, ношеніе креста в своей

митрополіи во всякихъ походехъ, печатаніе книгъ на хвалу Божію и на оборону святыя вѣры, ученіе дѣтей греческимъ и латинскимъ языкомъ чтобъ не возбранно было соблюдено, и елекція[a] полная на избраніе митрополита чтобъ была и впредь во вся роды непремѣнно содержана при иныхъ всѣхъ той митрополіи обыкновеніяхъ, о чемъ посланный нашъ покорно домагатися долженъ.

А понеже пристойная и того требуетъ потреба, что духовнаго чина особы въ пятой статьѣ своей доложили: чтобъ епископіи, архімандріи, игуменства, монастыри и церкви, которые издавна належали к послушанію митрополита кіевскаго, неотмѣнно были и нынѣ и потомъ въ томъже послушаніи митрополическомъ, того ради посланной нашъ объявити имѣетъ, и мы, гетманъ, съ Войскомъ Запорожскимъ и со всѣмъ народомъ малороссійскимъ покорно о томъ просимъ монаршескаго ихъ царскаго пресвѣтлаго величества утвержденія, а маетности кафедралной митрополіи Кіевской вручаемъ превысокому и премудрому монаршескому разсмотрѣнію и милосердому призрѣнію.

Тотъже посланный нашъ говорити имѣетъ, что князь его милость, преосвященный епіскопъ луцкій отецъ Гедеонъ Святополкъ Четвертинскій, новообранной митрополитъ кіевской, имѣетъ скорбь в своей совѣсти о своей присягѣ, которую святѣйшему Константинополскому престолу, не вступать отъ него, учинилъ, при своемъ на епископство Луцкое возведеніе, для того жадалъ насъ, гетмана, чтобъ есмы домоглись у пресвѣтлаго монаршескаго престола, дабы они пресвѣтлые монархи милостивое свое приложили попеченіе, чтобъ та присяга отъ святѣйшаго цареградскаго патріарха разрѣшена была. И мы гетманъ, съ Войскомъ Запорожскимъ и со всѣмъ народомъ, покорно великихъ и премилосердыхъ государей нашихъ просимъ, чтобъ черезъ ту же вышепомянутую въ Царьградъ посылку монаршеское ихъ великихъ государей к тому святѣйшему вселенскому патріарху заступленіе было, чтоб ему новообранному митрополиту могло взыскатись то на присягу разрѣшеніе.

При тѣхъ Церкви Малороссійской духовныхъ дѣлѣхъ, имѣетъ вышереченной посланной войсковые дѣла, о которыхъ словесно отъ насъ донести повиненъ ихъ царскому пресвѣтлому величеству, котораго чтобъ выслушали и прошенію нашему дали мѣсто, и его, посланнаго нашего, с послаными духовними, безъ задержанія к намъ отпустили, покорно в томъ премилосердой милости монаршеской просимъ.

Іванъ Самуйловичъ, гетманъ Войска ихъ царскаго пресвѣтлаго величества Запорожскаго.

И противъ четвертой статьи по справі съ Приказомъ Малыя Россіи выписано:

Въ постановленныхъ Переяславскихъ статьяхъ, каковы учинены в пріобраніи гетмана Богдана Хмелницкаго 160 году, а во 163 году при обираніи же Юрасковѣ подтверждены написано:

Въ 8-й статьѣ: чтобъ царское величество пожаловалъ, правъ поданыхъ изъ вѣковъ отъ княжатъ и королей, какъ духовнымъ, такъ и мірскимъ людемъ, ни в чемъ нарушати не велѣлъ.

---

[a] В тексті надруковано “алекція”.

Царское величество пожаловалъ: какъ права духовные, такъ и мірскіе, ни в чемъ нарушаны не будутъ, а митрополиту кіевскому, также и инымъ духовнымъ Малыя Россіи, быти подъ благословеніемъ святѣйшаго патріарха московскаго, всея Великія, и Малыя, и Бѣлыя Россіи; а въ права духовные святѣйшій патріархъ вступати не будетъ.

Въ 14-й статьѣ написано: о митрополитѣ же кіевскомъ посланнымъ изустный наказъ данъ, и посланные били челомъ, чтобъ царское величество пожаловалъ, велѣлъ дать на ево маетности свою царскую жалованную грамоту.

И царское величество пожаловалъ митрополита, на маетности его, которыми онъ нынѣ владѣетъ, свою государскую жалованную грамоту дать повелѣлъ.

Подпись к указу на подлинной: 193 года, августа въ 25 день великимъ государемъ и сестрѣ ихъ великой государынѣ, благовѣрной царевнѣ извѣстно и бояромъ всѣмъ чтено, въ ихъ государскомъ походѣ, въ селѣ Коломенскомъ, въ комнатѣ. И великіе государи и сестра ихъ, великая государыня, указали совѣтовати о семъ дѣлѣ и объявити сіи писма великому господину, святѣйшему Іоакиму, патріарху московскому и всея Россіи, и гетманскому присланному, генералному войсковому писарю Савѣ Прокопову, да отъ чина духовнаго причта митрополіи Кіевской, всѣхъ властей и подъ властію всѣхъ будучихъ, присланнымъ же духовнымъ особамъ: Кіевскаго Выдубицкаго монастыря игумену, Феодосію Углицкому, да Переяславскаго монастыря игумену, Герониму Дубинѣ, быти у его архіпастырскаго благословенія и на разговорѣ.

Наприкінці зазначено: Помѣта думнаго діака Емельяна Украинцева.

Опубліковано: Архив Юго-Западной России. – Ч. І. – Т. 5. – Відділ II. – С. 71-80. – Акты, относящіеся къ дѣлу о подчиненіи Кіевской митрополіи Московскому патріархату. – № XV.

№ 70

1685, жовтня 8. Глухів – Проїжджий лист Івана Самойловича на проїзд до Москви київського митрополита Гедеона Святополка Четвертинського із супроводжуючим його духовенством

Іоа*н* Самойлович, гетма*н* з Войско*м* ихъ царского пре*с*в*ѣ*тлого в*е*лич*е*ства Запорозк*им*.

Велик*и*х г*о*суд*а*рей нашы*х*, и*х* ц*а*рского пре*с*в*ѣ*тлого в*е*лич*е*ства воевода*м* и всяки*м* нача*л*ним*ъ* и приказны*м* люде*м* в великоросийских городах найдуючи*м*ся, ознаймуемъ, ижъ по указу велики*х* г*о*суд*а*рей нашы*х*, и*х* же ц*а*рского пре*с*вѣтлого в*е*лич*е*ства простуетъ до мона*р*шого и*х* же ц*а*рского пре*с*вѣтлого в*е*лич*е*ства престола к царствующому великому граду Москвѣ ясне

в Богу преосвященный его милост господинъ отецъ Гедеонъ Святополкъ князъ Четвертенский, бувшый епископъ луцкий и острозкий, а ново избранный митрополитъ киевский, маючий при боку своем духовных особъ, превелебных в Богу отцевъ ігуменовъ, пречестных протопоповъ епархии Киевской, а пры ных также послушниковъ и слугъ, котором теды абы за показанемъ сего листу нашого звичайного корму и подводъ сѣмдесят пят от города до города дават незбороняли, их милостей началствующих о тое в великороссийских городах просим.

Писанъ в Глуховѣ, року Божого 1685, месяца октоврия 8.

Звышменованний гетман, рука власна.

На двох наступних аркушах наводиться перелік осіб, що їдуть до Москви:

Преосвященный метрополит киевский Гедеонъ Святополкъ княз Четвертенский.

При его преосвященству: превелебный отецъ Іннокентий Манастырский, ігумен кирилский киевский з намѣсником своего монастыра Кирилского Кіевского, іеромонахом Максимомъ и дияконом Викторомъ.

Другий ігуменъ велебный отецъ Софроний Подгаецкий, монастыра Почаевского епархиѣ Луцкой.

Велебный отецъ, іеромонах Ефрем Мидицский, духовник.

Протодияконъ Пахомий.

Іеромонах Іоасафъ з челядником.

Пречестный отец Іоанъ Стефанович, протопопа лохвицкий, з Андреемъ, диякономъ своимъ.

Пречестный отец Андрей Борзаковский, протопопа гадяцкий, з челядником.

При преосвященномъ его милости митрополиту шляхта:

Феодор Влостовский, писар з хлопцемъ.

Самоел Доморацкий.

Іоанъ Данилович.

Іоанъ Насалский.

В покоювыхъ преосвященного метрополиты два Грыгорый Ковалский и Михайло Подберезкий.

Того ж преосвященного метрополита:

Возницъ пят.

Гайдуковъ два.

Кухар одинъ.

В велебного ігумена кирилского киевского челяди пятеро, хлопецъ одинъ.

В велебного отца ігумена почаевского: челядник единъ и хлопец.

В протодиякона хлопецъ единъ.

В отца протопопа лохвицкого сынъ и челядник един.

В отца протопопа гадяцкого челяди тры человѣка.

Гаврыло Василенко, стелмах арматьный войсковый, од его милости пана гетмана, для направованя в дорозѣ возовъ его милости отцу метрополитѣ естъ приданний.

З Сѣвска приданый од воеводы капитан Василий Лукияновъ з сыном.

На окремому аркуші пізніше написано: Архивъ древній. Отделеніе 2. Малороссійскіе подлинные акты, 1685 года, октября 8. Проѣзжій листъ Ивана Самойловича новоизбранному митрополиту кіевскому Гедеону Святополку князю Четвертинскому, отправляющемуся въ Москву.

ЦДІАК України. – КМФ-7. – Оп. 3. – Спр. 477. Фотокопія з оригіналу.

№ 71

1686, січня 22. Батурин – Відповіді гетьмана Івана Самойловича на царські статті, оголошені окольничим Леонтієм Неплюєвим

На милостивый ихъ царского пресвѣтлого величества указъ черезъ ближнего окольничего и воеводу сѣвского и намѣстника карачевского Леонтія Романовича Неплюева мнѣ, Іоанну Самойловичу гетману, и старшинѣ зъ Войскомъ Запорозскимъ въ Батуринѣ року 1686, генваря 3 д[ня], предложенный, покорное подданское донесенье.

По великихъ государей, царей и великихъ князей Іоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича, и сестри ихъ, великой государыни, благовѣрной царевны и великой княжны Софиѣ Алексѣевны, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Россіи самодержцевъ, ихъ царского пресвѣтлого величества указу, ближный околничый и воевода сѣвскій и намѣстникъ карачевскій Леонтій Романовичъ Неплюевъ, прибывши въ Батуринъ, мнѣ, гетману, объявилъ, что къ ихъ царскому пресвѣтлому величеству простуютъ къ Москвѣ отъ королевского величества и Речи Посполитой Полской великіе послы Криштофъ Крамалтовскій, воевода познанскій, зъ товарищи шесть особъ.

А дана имъ отъ королевского величества и Речи Посполитой зуполная моцъ договаривати и становити межи ихъ царского пресвѣтлого величества преславнымъ Російскимъ Государствомъ и межи Королевства Полского стороною вѣчный покой з уступленьемъ вѣчнымъ всѣхъ тыхъ городовъ и земель, якіе завоеваніи в державѣ ихъ царского пресвѣтлого величества обрѣтаются.

А за тую бъ вѣчне в сторону ихъ царского пресвѣтлого величества уступку тыхъ городовъ и земель позыскати королевскому величеству и Речи Посполитой Полской у ихъ царского пресвѣтлого величества союзъ противъ общого христіянского непріятеля солтана турского и хана кримского.

А безъ союзу вѣчного миру становити и завоеванныхъ городовъ уступати тыи послы не маютъ повеленія.

И если жъ бы тыи королевского величества и Речи Посполитой послове, готовы будучы въ договорахъ зъ ихъ царского пресвѣтлого величества ближными бояри становити вѣчный миръ, и уступити вѣчне городовъ и земель завоеванныхъ, не узнали в ихъ царского пресвѣтлого величества сторонѣ прихилности до союзу, и ни зъ чымъ ся назадъ похотѣли повернути.

То для тое городовъ и земель при вѣчнымъ миру уступки великихъ государей ближнымъ боярамъ о союзи договаривати, якимъ бы удобнѣе было способомъ, злученіемъ ли ихъ царского пресвѣтлого величества силъ зъ войсками королевского величества или зъ ихъ царского пресвѣтлого величества стороны ихъ монаршими ратми особый промыслъ взяти на Крымъ.

Албо за тую завоеванныхъ городовъ на вѣчныи времена уступку королевскому величеству и Речи Посполитой Полской зъ стороны ихъ царского пресвѣтлого величества въ мѣсто слученія войскъ и особного на Крымъ промыслу учинити вспоможенье денежною казною?

И тое при томъ мнѣ, гетману, предложено, что татаре и за мирными договорами ихъ царского пресвѣтлого величества порубежныи земли безпрестанно воюютъ и людей въ полонъ берутъ множество, а по договорамъ такому своеволству наказанья солтанъ и ханъ не чинятъ.

И что на розмѣну отъ ихъ царского пресвѣтлого величества посылаетъся казна, тую татаре емлютъ, ни во что собѣ вмѣняючы, симъ превысокому ихъ царского пресвѣтлого величества имени чинятъ безъчестье.

И прочее разсужденіе, когда зъ Полскою стороною вѣчный миръ нынѣ не учинится и союзъ не станетъ: то, чтобы поляки, зъ солтаномъ турскимъ и зъ ханомъ крымскимъ помирившися, войны на ихъ царского пресвѣтлого величества преславное государство (отъ чого Боже сохрани) не обратили и его солтана и хана въ помочъ собѣ не затягли, где и отъ прочыихъ своихъ союзниковъ помочы, если не ратми, то денгами мѣти могутъ.

А о томъ ихъ царскому пресвѣтлому величеству вже вѣдомо, что солтанъ турскій у цесаря рымского и короля полского ищетъ миру черезъ хана и иншыхъ.

Противъ чого всего указали они, пресвѣтлые монархи наши, ихъ царское пресвѣтлое величество, жебымъ я, гетманъ, з нимъ, ихъ царского пресвѣтлого величества ближнымъ околничымъ и воеводою Леонтіемъ Романовичемъ, говорилъ пространно, и по вѣрной своей службѣ, помысливъ прилѣжно, яковымъ бы способомъ противъ такого полское стороны посельства и противъ вышей выраженого предложенья зъ ихъ царского пресвѣтлого величества сторони поступити пристойнѣе, и о томъ бы написалъ статьи.

Любо теды мнѣ, гетману, [же] з моими о таковыхъ государственныхъ дѣлехъ зданями и разсудительствами мнѣ належитъ пописоватися предъ превысокимъ монаршимъ ихъ царского пресвѣтлого величества престоломъ, где при особливомъ Богоизданной премудрости монаршой исполненіи, ясневелможніи бояре и высокородніи особы мудрими и благоразумными совѣтами своими всѣ дѣла ихъ монаршіе въ доброе исправляти совершенство и всему преславному Російскому царствію всецѣлого сохраненія мира и благополучія всегда искати усердствуютъ, черезъ що помощію и благодатію всемогущаго и всетворящаго Бога, тое преславное Російское царствіе впередъ грядущіе вѣки з преславною ихъ царского пресвѣтлого величества славою во всякой щасливости щасливе изобиловати можетъ.

Однако жъ по милостивомъ ихъ царского пресвѣтлого величества указу, по моей подданской истинной вѣрности, яко устне з нымъ ближнымъ окольничымъ и воеводою о томъ полскомъ поселствѣ говорилемъ, такъ и статьями

тутъ вократцѣ покорное мыслѣ моей пишу до ихъ царского пресвѣтлого величества донесенье.

А зъ той же вѣрности моей и черезъ сына моего Григорія Івановича[90] покорне о семъ во малѣ намыслилемъ.

Помню тое, же в свѣжопрошлыхъ лѣтехъ килкокротне по указу ихъ царского пресвѣтлого величества присылонымъ ко мнѣ о полскихъ желаніяхъ особамъ я говорилемъ и статьями имъ великимъ государемъ доносилемъ, же безъ вѣчного миру и безъ договору о якомъ особливомъ пожитку ихъ царского пресвѣтлого величества сторонѣ зъ стороною полскою противъ бесурманъ въ союзъ вступовати неприлично, яковымъ способомъ полской сторонѣ и отказъ тогды учинено. Знати теды же, польская сторона, не могучы иначе жадными мѣрами въ ихъ царского пресвѣтлого величества сторонѣ позыскати себѣ союзу, и таковыхъ преможныхъ монарховъ силы двигнути противъ непріятелей собѣ притяжкихъ, теперь тое собѣ постановила, абы вѣчнымъ миромъ и городовъ завоеваныхъ уступою въ той мѣре свое получила желаніе.

Тому теды польскому одозву, хоча бы оный достатечными договорами в совершенное пришелъ постановленье и приличными на тое обовязательствами въ закрѣпленье, абы во вѣчныи времена безъ нарушенія былъ содержаный, яко вѣрити не смѣю, такъ и на тое не могу безопаснымъ способомъ поважитися, абымъ предлагати мѣлъ, и жебы постановленнымъ вже зъ Турчиномъ, хочъ онъ есть и непріятелемъ Креста св[ятого], примирнымъ договорамъ сотворено разореніе.

Не смѣю (еже рекахъ) полскимъ прихилнымъ одозвамъ вѣрити для того, же извѣстенъ есмь ихъ стороны многыхъ хитростей и неправдъ, черезъ якіе, якъ въ давнѣйшыхъ, тако и въ послѣднѣйшыхъ временехъ, розными способами много зла і ихъ царского пресвѣтлого величества россійская сторона узнала. Издавна у ныхъ бывало, а мню и нынѣ естъ такое намѣреніе, чтобъ яковымъ колвекъ способомъ (отъ чого Боже сохрани) превысокую ихъ царского пресвѣтлого величества честь понизити и превысокое ихъ монаршое обладаніе умалити. Для чого, яко прежде, и св[ятой] ихъ отецъ, папѣжъ, своимъ благословеніемъ и иншіе одновѣрные имъ монархи радою своею были имъ помочны, о чомъ на многыхъ мѣстцахъ лѣтописци свидѣтельствуютъ: такъ и теперъ, что колвекъ будетъ сюда з ныхъ походити до обманы, того одновѣрники оные отражати имъ не будутъ. Нѣлзе прето во всѣхъ тыхъ совершенной мѣти надежды, понеже оны всѣ своей вѣры суть желательныи, певнѣ никому иншому тылко собѣ сприяютъ славы и пожитку и розширеня обладанія, яко жъ есть зъ ихъ же стороны отъ особъ певныхъ, вѣры святой православной ревнителей, пересторога, же сіе посельство полское ихъ великихъ государей сто року имѣетъ наговаровати въ союзъ на ошуканье, о якой пересторозѣ зъ моего донесенья прежъ сего имъ пресвѣтлымъ монархамъ вѣдомо.

Бо если оны, поляки, в своихъ краяхъ благочестивый російскій народъ, всякого чина людей, уничижаютъ и цѣле непріязненымъ своимъ намѣреніемъ вѣру нашу искореняютъ: то що доброго по ныхъ собѣ маетъ царство Російское надежно обѣцати. Въ чемъ слушне бы ихъ царского пресвѣтлого величества бояромъ сихъ пословъ полскихъ обличити и чтобъ тое утяженье благочестивымъ Восточной

Церкви исповеднѣкомъ, якъ въ Полши, такъ и всюды, отъ папѣжниковъ не дѣялося, учинити ограждение.

А еще рекахъ, не могу поважитися предложити совѣту к разореню готовыхъ вже примирныхъ з Турчиномъ договоровъ, то чиню такимъ розсужденіемъ, же извѣстно мнѣ есть, что братъ ихъ, великихъ государей нашихъ, блаженныя и святыя памяти великій государь, царь и великій князь Феодоръ Алексѣевичъ, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержецъ, его царское пресвѣтлое величество, такъ великими исправными и такъ валечными и преможными силами своими монаршими войну зъ бесурманами проводячы и огромныи въ подвократныхъ подъ Чигириномъ походахъ боѣ, и не безъ презысканія звѣтязтва отправуючы, за лучше потомъ превысокимъ и премудрымъ своимъ монаршимъ разумомъ тое избрати изволилъ, чтобъ было зъ ными примиръе, а нѣ если бы простиралося далшое кровопролитіе, до чого въ оное время и велможный синклитъ его монаршій и духовного чина, превышшіе особы, волѣ его монаршой пособствовали, и мнѣ, вѣрному подданому, въ томъ же стояти повелѣло его жъ монаршое всѣмъ благожелательное повеленіе.

И мню я, же в тое время вси околичности, въ томъ примирью быти маючыѣ и самый крымскій окладъ имѣлъ быти въ превысокомъ его царского пресвѣтлого величества разсужденіи и въ разумномъ всего синклиту совѣтѣ.

Яко убо оного времени брата ихъ, великихъ государей, блаженныя и святыи памяти его царское пресвѣтлое величество истинно монаршою многомогучею волею, не безъ праци тыхъ особъ, которыи около того, по указу его монаршомъ, працовали, послѣ войны примирье з бесурманами сотворилося, такъ нынѣ да будетъ тое въ монаршой великихъ государей нашыхъ и сестри ихъ, великой государинѣ благовѣрной царевни и великой княжны, ихъ царского пресвѣтлого величества волѣ, еже держати и еже разорити оное. А я, гетманъ зъ старшиною и зъ Войскомъ Запорозкимъ, вѣрнымъ ихъ царского пресвѣтлого величества будучы подданымъ, во всемъ указу ихъ царского пресвѣтлого величества повиноватися и повеленіе ихъ монаршое исполняти долженъ.

Уважаю я тое, же добре мѣти миръ изъ поляками, а иле вѣчный. И писаніе научаетъ "взыщи миръ и пожений" и знаю тое, же нынѣ за примирьемъ турецкимъ (хочъ въ пограничью нѣкоторимъ есть докука), але внутрь царствія всѣмъ есть изобилное благополучые. Однакъ, когда тымъ вѣчнымъ з поляками миромъ и союзомъ дочасный з другое стороны миръ разоритъся и война прежняя, такъ докучливая и такъ обтяжливая зачнетъся: то убо, человѣческо разсужаючы, згадати того не могу, якого потомъ преславному Російскому царствію надѣятися поведенія. А звлаща же зъ неодновѣрными (яко ся выше рекло) тотъ союзъ до состоянія ведется.

Если бы прото была на томъ воля ихъ царского пресвѣтлого величества, абы для миру вѣчного и для тоее завоеванныхъ городовъ и Запорожья уступки вступити зъ полскою стороною въ союзъ за нынѣшнымъ зъ полское стороны посельствомъ: то яковымъ бы способомъ оный союзъ составляти удобнѣе?

О томъ многажды вже покорне отъ мене, вѣрного подданого, чинилося предложенье, что слученію ихъ царского пресвѣтлого величества силъ съ полскими войсками быти неудобно, бо если бы ихъ царского пресвѣтлого

в*ели*ч*е*ства войскамъ, по указу ихъ монаршымъ въ злученіе къ войскамъ полскимъ ходити Литовскими краями, то такій туды великій пути протягъ, же дѣло рочное на самый походъ ку пограничью турецкому тратити имъ пришлося [б] время. А и за кормы бъ, людямъ и конемъ надобныи, всюда мусѣли тамъ быти свары.

А если и черезъ Малую Росію таковыи войска ихъ царского пресвѣтлого величества справити походы то и тутъ до одное реки Днѣпра (якъ по прежныхъ походахъ змѣрилося) много бъ было трудности, бо всегда бывало рати оголоднѣютъ. А на Заднѣпру черезъ рѣки Богъ и Днѣстръ и черезъ иншіе трудные переправы, безлюднею пустынею ходячы, чого бъ иншого, ажъ на голоду, напередъ непріятельского потканья, начаятися? При якихъ недовольствахъ, понеже по союзному обовязательству и неприятеля бы вѣдети и в росправахъ военныхъ позамешкати надобно; теды (яко въ прошлыхъ моихъ покорныхъ донесеньяхъ докладивалося) ненадежное бы было тымъ случительнымъ войскамъ возвращеніе. А претожъ о томъ изданья моего намиру далѣ.

А что чинити обращенія ихъ царского пресвѣтлого величества силъ на Крымъ, тое въ томъ есть подобіе, же удобнѣе бы тымъ трактомъ военное исправити дѣло. Но и въ такомъ намѣреніи потреба зъ стороны ихъ царского пресвѣтлого величества великого и особного приготованья и стройныхъ войскъ приспособленъя и выставленья, если не потужнѣйшыхъ, то певне такихъ, якіе были, по указу брата ихъ великихъ государей, блаженныя памяти царя и великого князя Феодора Алексѣевича, его царского пресвѣтлого величества, при ближнемъ боярину его милости князю Василію Васильевичу Голицину, подъ Путивлемъ, албо при ближнемъ боярину его милости князю Михаилу Алегуковичу Черкаскомъ подъ Кіевомъ; о якихъ на Крымъ походахъ, що по настоящихъ оборотахъ послѣдовательно разсужалемъ, тое свѣжо черезъ сына моего Григорія Ивановича и зъ нымъ черезъ асаула Ивана Мазепу статьями по должной вѣрности подданской до ихъ, великихъ государей, отъ мене описалося. Да будетъ убо все тое въ премудромъ и превысокомъ ихъ царского пресвѣтлого величества разсмотренію.

Но аще въ нынѣшныхъ договорахъ таковое вершити постановленіе, чтобъ войска ихъ царского пресвѣтлого величества вмѣсто слученія союзныхъ силъ были обѣцаны обернути на Крымъ, а тое, за якою бы непоготовостю сего близко грядущаго лѣта не могло прійти въ совершенство: по тымъ договорамъ тылко дати перестерогу бесурманомъ, же и оны за лучшое свое фортуны всякими мѣрами искатимутъ способу. И чого, Боже не дай, вынайдутъ такое время, же отъ Крыму всѣми силами своими межи городы ихъ царского пресвѣтлого величества украинные, якъ уже оны тому привыкли, увалятся, що не можетъ бити безъ шкоды.

Тымъ же, если бы не можно мѣти готовости, чтобъ заразъ силы ихъ царского пресвѣтлого величества въ Крымъ могли двыгнутися, але тое пойдетъ въ отложеное время, то чи не пристойнѣ бы и договоръ такій отложити до того времени, поколь совершенное войскъ станетъ приспособленье. А тымъ бы временемъ и посылка ихъ царского пресвѣтлого величества до Цариграда, свѣжо сотвореная, возвращеніемъ совершилася, и о далшихъ бы, якъ союзниковъ оныхъ

христіянскихъ поведеніяхъ, такъ и о турскихъ и татарскихъ поступкахъ, сторонѣ ихъ царского пресвѣтлого величества разсмотрѣтися, и чтобъ было къ лучшему порозумѣтися можно.

А вмѣсто того обойча, то есть слученія силъ и оберненья во[й]скъ на Крымъ, если по монаршому ихъ царского пресвѣтлого величества изволенію, денежная казна въ сторону полскую дана будетъ, то могло бъ кому разумѣтися въ сторонѣ ихъ царского пресвѣтлого величества, легчае тотъ способъ быти можетъ; понеже бы тое для вѣчного миру и для уступки, якъ поляки сами глаголютъ, городовъ и земель завоеваныхъ собылося и у бесурманъ бы не заразъ тымъ повредилося примирье. Бо могли бъ ся имъ предложити такіе выводы, же там казна зъ стороны ихъ царского пресвѣтлого величества не взглядомъ способленья войскъ противъ ихъ бесурманъ въ сторону полскую дается, але взглядомъ въ сторону ихъ великихъ государей уступки тыхъ городовъ и земель, а къ тому и Запорожья, хочь потомъ зрозумѣютъ тое и неприязнствовати могутъ они, бесурмане.

Но можно ли тое ихъ царскому пресвѣтлому величеству знести, что тая полская сторона не въ благодареніе, но во хлюбу и гордость собѣ тую казну пріиметъ и будетъ обыклымъ своимъ о собѣ хваленіемъ на весь свѣтъ превозноситися, что будто она есть преславному и богохранимому царствію Російскому страшна и будто такая ихъ царского пресвѣтлого величества монархія не защитомъ преможныхъ и многочисленныхъ своихъ силъ, о якихъ всему свѣту явно, покою боронитъ, але денгами оный у нихъ поляковъ купуетъ.

А про то, яко то неусердныи еще тое полское стороны до вѣчного покою и до позысканья себѣ противъ Турчина посилковъ старанья, же тылко тыи городы и землѣ в сторону ихъ царского пресвѣтлого величества поступуетъ, которые и безъ поступки такое въ богохранимой ихъ царского пресвѣтлого величества державѣ обрѣтаются и, при Божой помочы, вѣчне обрѣтатися будутъ, и оны то тылко поляки зъ своее стороны въ ихъ царского пресвѣтлого величества сторону завоеваными быти ихъ именуютъ, а ихъ царского пресвѣтлого величества сторона отвоеваными ихъ называти можетъ. Бо оные городы и землѣ, а к тому и дальніи Російскіе страны ихъ великихъ государей истинная прародительная есть отчина. А поляки своимъ небогобоячымъ напрамьствомъ и злокознымъ наступствомъ зъ державы продковъ ихъ великихъ государей тое выдрали и владѣли имъ несправедливе безъ студу, а имъ, великимъ государемъ нашымъ, нынѣ и впередъ предъ Богомъ и свѣтомъ владѣти тымъ своимъ жребіемъ достойно есть и праведно. Бо Смоленское князтво недавными вѣками за державы пресвѣтлыхъ царей російскихъ въ сторону ихъ лядзкую было одержано: а потомъ пристойнымъ способомъ въ тую жъ Богохранимую державу возвратилося. Поготовю Кіевъ и Малая Росія не есть од ныхъ ляховъ завоеваніѣ, бо вже отъ ихъ лядского ига отвоевавшися Войско Запорозкое, будучы російское породы, а не маючы межи собою жадного ляха и мазура, зъ тымъ всѣмъ Малороссійскимъ краемъ, отцу ихъ, великихъ государей, блаженныя памяти великому государю, царю и великому князю Алексѣю Михайловичу, всеи Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцу, его царскому пресвѣтлому величеству, як природному своему государю и обладателю, удалося въ подданство. А такъ чи не пристойне бы то было, жебы имъ, полскимъ посломъ, и в данью денежной казны отказано?

Бо той денежный (якій бы имъ въ сторону полскую посулился) датокъ можетъ в запасъ преславному ихъ царского пресвѣтлого величества Російскому царствію здатися для своихъ войскъ, которыи всегда на оборону своихъ границъ имъ, великимъ государемъ, держати надобно.

А даванье денежное казны зъ преславного ихъ царского пресвѣтлого величества Російского царствія въ сторону полскую и подъ часъ Чигринское з Турчиномъ войны, яко иншымъ того праведного царствія доброхотомъ, не уподобалося, такъ и мнѣ, вѣрному ихъ царского пресвѣтлого величества подданому, до сего часу немило; же когда тому Російскому царствію должны были оны, поляки, дати противъ Турчина помочь, о чомъ братъ ихъ, великихъ государей, блаженныя памяти пресвѣтлый монарха царь Феодоръ Алексѣевичъ частіи до ныхъ чинилъ поселства, тогды оны цѣлою своею полскою стороною, добра оному не желаючы, своимъ хитримъ поселствомъ у его блаженныи памяти великого государя, такъ много тисячей денегъ вымогли, а не точыю денги, но и городовъ три зъ уездами.

Годны бъ прото оны, поляки, по моему извѣту, отъ велможныхъ бояръ не лишитися нынѣ обличенія, же не природное, но временемъ поведенія прижитое, природнымъ своимъ Кіевъ и Смоленскъ з иними именуючы, аки якого долгу отъ ихъ царского пресвѣтлого величества конечне, любъ противъ Турчина сполного войскъ союзу, любъ денегъ доискатися хочутъ.

А если бы того не позыскали, то и погрозки предлагаютъ, же будто оны (з умыслу для того, что отъ ихъ царского пресвѣтлого величества вспоможенія на войну не мѣтимутъ) зъ Турчиномъ змирити и войну свою на ихъ царского пресвѣтлого величества благочестивое государство обратити, и в помочь себѣ Турчина и Татарина подговорити могутъ, а к тому и отъ союзниковъ своихъ помочы, если не войсками, то денгами певне воспріймутъ.

А я низкимъ подданскимъ разумѣніемъ такъ о семъ мню, что если у Турчина поляки миру искати схочутъ, то много ихъ той миръ будетъ коштовати, потреба бъ Турчину нагородити утраты, якіе черезъ зламанье отъ ихъ примирья ему нанеслися не тылко подъ Вѣднемъ, но и тутъ около Каменца Подолского[91], где по городахъ и селахъ порозно найдуючыхся турковъ отъ наездовъ полскихъ много погибло.

А хочай бы и примиритися имъ, полякомъ, зъ Турчиномъ пришло, то Турчинъ не дастъ надъ собою того перевести, абы имъ не тылко самъ собою, але и силами своими допомагати мѣлъ, бо еще никому онъ сихъ своихъ з поважнѣлыхъ часовъ такое не чинилъ учтивости, а певне и имъ полякомъ чинити не будетъ.

А если бы хто и такъ реклъ, же Турчинъ хитростю лядзкою будетъ побуженый учинити, не имъ помогаючы, але собѣ користи ищучы надъ преславнымъ Російскимъ Государствомъ промыслъ, теды не позволяетъ и тутъ разумъ такъ цѣле держати, абы онъ тое учинити мѣлъ, маючы отъ великихъ государей, ихъ царского пресвѣтлого величества, такъ великую пріязнь, же подъ часъ настоящое валечное на него войны, отъ такъ многыхъ союзниковъ дѣючоеся, отъ ихъ царского пресвѣтлого величества статечне з великою цѣлости его надеждою примирныи доховуются договоры. Знаетъ онъ Турчинъ тое, же когда бы з стороны ихъ царского пресвѣтлого величества в тые три прошлые военные

противъ него отъ союзниковъ лѣта были чинены на него военные промыслы, то певне бъ онъ въ болшыхъ опалахъ быти мусѣлъ. Прото можно по немъ разумѣти, же прiязнь прiязню отдавати схочетъ, бо любо онъ естъ и бесурманинъ, однако жъ не чутно того, а иле сыхъ часовъ, жебы албо безъ сконченья лѣтъ примырныхъ, албо безъ якой колвекъ причины з якимъ монархою войну точити мѣлъ.

Ровнымъ способомъ и ханъ кримскiй не дастся такъ латво намовити, абы, отступивши ихъ царского пресвѣтлого величества пожиточний собѣ прiязнѣ и турецкого одномыслья, полякомъ ставалъ на помочъ; бо и тотъ знаетъ лядское коварство, же навсегда стоятъ при своемъ слови, а до того уважалъ бы ханъ, же Кримови война з ихъ царского пресвѣтлого величества царствиемъ была бы докучлива.

А было бы ли и такъ, по якому лукавому прохирству, жебы часть якая татаръ своеволныхъ ставала полякамъ въ помочь и отъ иншого кого денежное вспоможенье [брала] противъ ихъ царского пресвѣтлого величества преславного царствiя Росiйского, то и тое не было бъ страшно преможнымъ ихъ монаршимъ силамъ и краямъ самымъ украиннымъ. Бо если тогды, якъ король Янъ Казимиръ значными полскими и литовскими войсками на одобранье городовъ малоросiйскихъ и на ушкоженье городамъ великоросiйскимъ торовалъ походъ свой, нѣчого поляки не успѣли, якого времени, якъ войска козацкого тогобочныи Днѣпра зуполныи полки з измѣнникомъ Тетерею при королю найдовалися, такъ и орды расные потуги наступовали сполне, а сее Днѣпра стороны городы на тотъ часъ были некрѣпки и малолюдны, и черезъ прелесть измѣнничую не тылко нѣкоторыи местечка ляхомъ поддалися были, але и межи войсковыми людми по розныхъ сегобочныхъ мѣстцехъ неодномыслья и расколы дѣялися.

Однакъ того часу, если бы по указу блаженныя памяти отца ихъ, великихъ государей, великого государа, царя и великого князя Алексѣя Михайловича, всея Великiя и Малыя и Бѣлыя Росiи самодержца, его царского пресвѣтлого величества, войска на погонъ войскъ лядскихъ, з подъ Глухова зъ соромомъ уступуючыхъ, поскорили, то и нога бъ ихъ не увойшла была. А и такъ одна часть войска лядзкого зъ самымъ королемъ на Могилювъ змѣряючы, тѣснотою лѣсовое дороги, то з голоду, то з холоду малъ не до половины умалилася и обозы свои по лѣсахъ покидала. А другая часть, з тираномъ Чарнецкимъ, в Полесье на Чорнобиль[92] простуючы, не тылко обозовъ своихъ въ цѣлости на той бокъ Днѣпра не упровадила, але и самыхъ людей своихъ военныхъ на Днѣпрѣ по многой частю надтопила, а и татаре назадъ тогды не въ цѣлости выпущены.

А теперь при лѣпшой способности нашой маемъ въ Господу Богу надежду, же при монаршомъ, ихъ царского пресвѣтлого величества, щастю полскiе приходы не тылко внутрнымъ росiйскимъ поселенiямъ, але и пограничнымъ краямъ не зашкодятъ; поневажъ, яко ихъ царского пресвѣтлого величества до одпору немалыи знайдуютъся силы, такъ и малоросiйскiе лѣпшiе обрѣтаютъся нынѣ приспособленiя и городовъ крѣпости. И не по тогдышнему имъ, ляхомъ, будетъ плужити поволженье, же тогды многолюдствiемъ тогобочное Днѣпра стороны, до самое реки Днѣпра простуючи, зъ полностю запасовъ, на сей бокъ перевалилися были. А теперь, если такую схочутъ выполнити завзятость, то

далекою з краевъ ихъ стороною и безлюдною, до одного Днѣпра тягнучы, гараздъ выголодали бъ; а на сей бокъ нѣлзе бъ имъ було и показатися, уважаючы къ тому, же при помочи Божой, силами ихъ царского пресвѣтлого величества не дала бъ ся имъ плохо на сей бокъ Днѣпра переправа?

Можетъ каждый здѣ рещи истину, же не годится никому преможныхъ и превеликихъ ихъ царского пресвѣтлого величества силъ умаляти против полской стороны завзятостей, якіе то завзятости всегда противъ силъ сыхъ мусятъ быти слабы.

А к тому, если поляки ихъ царского пресвѣтлого величества государству грозятъ, тымъ же зъ Турчиномъ помиритися хочутъ, то противъ того есть ихъ царского пресвѣтлого величества богохранимой державы лучшая надѣя, понеже ихъ царское пресвѣтлое величество з Турчиномъ и Ханомъ имѣютъ миръ готовый, и если чого в томъ миру ку пожитку и ку лучшой надеждѣ сторонѣ ихъ царского пресвѣтлого величества не достаетъ, то можно бъ теперъ тое поправити и договоръ поновити.

А что причины суть з бесурманской сторонѣ ку нарушенью примирья, же своеволныи татаре, одъ Озова[93] ходячы подъ городами ихъ царского пресвѣтлого величества, великіе дѣютъ шкоды, того воистинну и я, гетманъ, зъ войскомъ есмь жалостенъ; тылко жъ, поглянувши на донскіе и запорозкіе поступки, выжу тое, же и зъ сторони ихъ царского пресвѣтлого величества имъ, бесурманомъ, не безъ шкоды дѣется, А и тое покорне доносити смѣю, же отъ Крыму през всѣ тые примирные лѣта подъ городами малоросійскими, а мню и подъ слободскими, не было жадное шкоды; лечь же такіе случаи по договорамъ зубополному розыску подлежать, то я тое все превысокому ихъ царского пресвѣтлого величества полецаю разсмотренію.

А даванье ихъ царского пресвѣтлого величества казны щогодъ татарамъ кримскимъ, всякій подъ высокодержавною ихъ царского пресвѣтлого величества рукою обрѣтаючийся, не маетъ почитати за умаленіе ихъ монаршое чести, понеже не точыю предки ихъ царского пресвѣтлого величества тое чинили, але и братъ ихъ монаршій, блаженное памяти постановилъ чинити з премудрого своего монаршого разсужденія; и не вмѣняетъся тое за якую должную дань, но вмѣняетъся за подарокъ, ку охоронѣ границъ праведное ихъ монаршое державы. Яковымъ способомъ и цесарѣ греческіе во время оно, далеко царствуючы отъ Волги, дарами своими татаръ заволзскихъ отъ таковыхъ бѣглыхъ и скоронашественныхъ на область ихъ нападеній завстягали; о чемъ есть певнее свѣдительство въ давныхъ Гисторіяхъ. А и поляки о томъ нѣчого не могутъ говорити, понеже и самы они такимъ же способомъ татаръ кримскихъ доволствовати звыкли и до сего часу еще того обыкновенія не переставали. А що волохи и мултяне хочъ подъ Турчиномъ, такъ якъ и татаре, въ подданствѣ найдуются, то тыи у ныхъ крымцовъ своимъ малымъ областямъ всегда покой купуютъ, лечъ сіи не в примѣръ тутъ докладаются.

Что убо пишу сицевыи о бесурманахъ предложенья, то не оптомъ тое чиню, жебымъ не мѣлъ зычити бесурманомъ упадку, бо душею хрістіянскою и подданскою зычу усердно, абы превысокая и преможная ихъ царского пресвѣтлого величества рука имы пообладала, але чиню тое оттоль, же теперь

на доскональіи и достаточныи надъ ними промыслы зъ стороны ихъ царского пресвѣтлого величества нѣтъ еще времени. А знать имъ, бесурманомъ, не пришолъ еще часъ упадку; понеже такъ многіе союзники цесарь рымъскій, король полскій, венеціане и иншіе князѣ и государи зъ нымъ ся воюючы, албо немного, албо нѣчого земли з подъ ихъ уворвали; и бои свои еще не внутрѣ ихъ турецкой области, але все на пограничю нибы, оборонително отираючыся, зъ войсками ихъ зводятъ.

А и тое потребуетъ великое уваги, же король французскій, будучи цесареви рымскому свой, королеви полскому, венеціаномъ и иншымъ союзникомъ одновѣрный, не стоитъ з ними в союзѣ противъ того непріятеля Креста Святого, и для чого то цесарь рымскій и король полскій потягати его къ тому не усердствуютъ?

А которые панове и в союзѣ томъ найдовалися, а суть розные въ вѣрѣ, то и межъ тыми, якъ намъ вѣдати донеслося, нѣтъ въ томъ союзномъ намѣреніи всецѣлое надежды и купности, потому что не желаютъ римляномъ великое Фортуны, которою бы оны римляне взгордившися и тыхъ въ отмѣну волѣ и вѣры плѣнити похотѣли, яко то и там у ныхъ з турками война черезъ венкгри о вѣру видалася.

И тое передъ тымъ было чути и теперъ чуемъ, же многіе зъ Речи Посполитой Полской значные панове и мѣрные особы въ настоящой войнѣ Турецкой не смакуютъ, же черезъ частіи войскъ ихъ на войну походы великое на землю и на людъ посполитій наносится знищенье, и войска ихъ барзо ослабѣли. Если теды имъ, полякамъ, тая война есть немила, то для чого оны, если суть зычливые сусѣде, ихъ царского пресвѣтлого величества сторону въ такіе трудности уводятъ? Яко теды великое и преславное есть Російское Государство и силами своими крѣпко есть и преможно, при помочы Божой противъ великого непріятеля, такъ по великихъ государей ихъ царского пресвѣтлого величества указу, ихъ правѣднымъ монаршимъ щастемъ чи не можно бы оному, почувши самому себѣ силу, безъ такихъ союзнихъ обовязателствъ время якое пожити. Крѣпки суть всюда границы чулымъ и премудримъ ихъ царского пресвѣтлого величества промысломъ, а где бы оказовалися быти слабы, то и тамъ да будетъ по указу ихъ монаршомъ укрѣплено, при якой крѣпости имѣю надежду, что ни отколь непріятелская кознь не зашкодитъ.

А полскимъ бы посломъ отъ того отговоритися можно, опрочъ иншихъ явныхъ причинъ, есмь вымовка, же на такъ великую и долгую зъ Турчиномъ войну не было пріуготовленія, а на досконалое приготовленіе часу немалого потреба.

Не встидаеться королевское величество французкій, одновѣрный цесареви римскому и королеви полскому будучы, же не держитъ зъ ними союзу. И яко я, вѣрный ихъ царского пресвѣтлого величества подданый, зъ повороту оттоль ихъ монаршыхъ посланыхъ, якій мнѣ есть по великой милости ихъ монаршой обявленъ, порозумѣваю слушными и полѣтичными вымовками его, короля французкого, его жъ человѣкъ ближный отъ того союзу заслоняетъ. Довлѣетъ (мовитъ) того, что король его милость французскій, маючы многіе отъ союзниковъ указы и причыны, терпитъ имъ тое и войну свою прекратылъ зъ

ными, жебы оны всѣ сполне зъ Турчиномъ росправылися. А если бы мовитъ, що имъ оказалося остатнего небезпеченства, то и тогды ихъ поратовати онъ можетъ.

Если бы про то упорнымъ желаніемъ полскіе послы ихъ царского пресвѣтлого величества сторону до союзу потягали, то таковымъ же способомъ, якъ король французкій, не отърѣчы вымовитися, же досыть доброго ихъ царского пресвѣтлого величества въ томъ желателства, что маючы отъ ныхъ, поляковъ, досвѣдченыи многіе вражды, черезъ которые ихъ, великихъ государей, благочестивое государство за предковъ ихъ монаршыхъ много разоренія, расколовъ и мятежей утерпѣло, и что теперь за ихъ уже монаршой и щасливой державы они прелестями и до смятенія державы побудками и затяжными на службу свою подговорами въ державу ихъ монаршую зло вкидаютъ: терпятъ имъ подъ сее время, не шукаючы одомщенія и не оборочаютъ своихъ силъ на одобранье зъ подъ ныхъ достойного своего жребѣя.

А до того пристойней имъ сіе предложити, же маютъ оны, поляки, з под высокодержавной ихъ царского пресвѣтлого величества руки знакъ певный пріязнѣ, помочь немалую, же такъ много козаковъ къ нымъ на затяги позаходило, зъ которыхъ оны въ дѣлѣ своемъ военномъ маютъ вспоможенье; наветъ изъ Дону[94] козаки и калмики къ нымъ ходили, гдѣ в розныхъ окказіяхъ немалъ до двадцати тисячей ихъ затяжниковъ погибло (що ихъ великихъ государей сторонѣ муситъ быти з жалемъ). Хочай теды тые затяжники ходили не за указомъ ихъ монаршымъ, однакъ, когда того имъ незабороняно, и съ повернувшихся оттоль нѣкого не карано, то повинны бъ оны поляки зъ стороны ихъ великихъ государей приняти тое благодарне.

И тымъ можно имъ вымовлятися, же еще полская сторона стусовъ тяжкихъ въ той зъ турками войнѣ не терпѣла. Бо всѣ тые три прошлые лѣта сама полская сторона ихъ шукала: разъ поъ Вѣднемъ, а другое подъ Каменцемъ, самъ королевское величество найдуючыся искалъ непріятелей по своей хотѣ; и любо подъ Каменцемъ тѣснота была его войскъ и до килко тисячей легкихъ людей въ Камянецъ турки нахватали и обозъ его татаре о[т]ганяли, однакъ учинился его поворотъ восвояси не безъ надежды. А того прошлого третего войны ихъ лѣта гетманы за Днѣстромъ у Буковинѣ шукали.

Того жъ непріятеля, одколъ хочъ не безъ шкоды, однакъ вернулися назадъ, якіе обороти за гулянье въ ныхъ почитаются. А если бы оны за границу не ходили, то Турчинъ бы до нихъ и не наглянулъ. А такъ оставити бъ имъ такую теперь надежду, же если бы полская сторона отъ той войны въ остатнее приходила небезпеченство, то могутъ оны собѣ тое обѣцати, же великіе государи, ихъ царское пресвѣтлое величество, праведныи и милостивыи монарха христіанскіе, яковымъ пристойнымъ способомъ учинитъ имъ вспоможенье, чого бы и оны на той часъ были вдячнѣйшими.

А такъ застановленье тое союзного трактату преславному ихъ царского пресвѣтлого величества царствію хочъ бы на время продолжити барзо бъ (здаетъся мнѣ) было пожиточно. Бо слушне бы тымъ часомъ въ пришлыхъ лѣтехъ поглядѣти на обороти и поведенія оныхъ зъ цесаремъ рымьскимъ и зъ королемъ полскимъ вяжучихся союзниковъ: чи будутъ оны въ своей завзятости

стояти твердо и чи опиратиметься имъ Турчинъ, а до того и король французкій якъ будетъ въ пришлый часъ поступовати?

А если жъ такъ, якъ вѣетъ, проникаеться, Турчинъ ся мѣетъ, же у цесаря римского и у короля полского покою шукаетъ, то поготовю, кромѣ всѣхъ иншыхъ околичностей и вымовокъ, симъ можно отмовитися, же когда вже у ихъ, поляковъ, рѣчы суто до покою нанятыи, то оны даремне и союзу потребуютъ. Развѣ оны на самое тылко сторонѣ великихъ государей зъ стороною турскою примирья запсованье въ союзъ прилѣжно взываютъ и такъ насильно въ войну зъ Турчиномъ впровадити хочутъ.

А я, вѣрный ихъ царского пресвѣтлого величества подданый, того бымъ усердно зычылъ, дабы премилосердные монархи наши, великіе государи, цари и великіе князи Іоанъ Алексѣевичъ, Петръ Алексѣевичъ, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержци, ихъ царское пресвѣтлое величество, юныи свои лѣта мирно и безмолвно, кромѣ военныхъ хлопотовъ, перешли щасливе, приходячы отъ силы въ силу и въ совершенство богоподобнаго возраста своего. А тымъ бы временемъ спряты оныи монаршыи, прошлими валечными войнами опорожненыи, наполнилися ихъ монаршою казною, якая бы въ примирныхъ щаслившыхъ временехъ збыралася и въ болшое число множилися, для пришлой (а може и скорой) ихъ царского пресвѣтлого величества потребы.

Уважаю я и тое, выше ся наменило, же якъ цесарь римскій войскъ своихъ внутрь Турецкой области а нѣ на десятокъ миль не впровадилъ, где хороше бъ ему до сего времени многіе, понадъ Дунаемъ лежачые, поотбирати у Турчина мѣста, але воюеться оборонително, Турчина тылко, якъ бестію, отъ пограничья отгоняючы, такъ и король полскій, хочъ и самъ особою своею мѣлъ походы на войну и зъ гетманами своими, на промыслы военные выправовалъ войска, однакъ не тылко того недоказалъ, жебы турецкій якій взялъ городъ, але и того не справилъ, ижъ бы свои мѣста отъ Турчина очистилъ. Бо не тылко въ Камянцу Подолскомъ многимъ числомъ турки держатся, але и по малыхъ замкахъ въ Межибожу и въ Бару, по малой частицѣ невыгнаныи обрѣтаются. А такъ самы оны, цесарь и король, въ своихъ границахъ обрѣтаючыся, побуждаютъ тутъ на злое, абы ихъ царское пресвѣтлое величество, взявши союзъ, войска свои на войну за килко сотъ миль въ Кримъ и где инде наступательско посылали; яковымъ порадамъ войска бы ихъ монаршіе далеко въпереду найдовалися, а поляки бъ и нѣмци назадѣ въ своихъ границахъ зоставали, хочъ бы теды у волѣ ихъ царского пресвѣтлого величества тотъ союзъ учинити цале постановлено, то добро бъ его тогды вже вершити, когда бы нѣмецкіе и полскіе войска в турецкихъ найдовалися земляхъ зъ щирою и неотложною помочью иншихъ своихъ (о которыхъ выше припоменулося) союзниковъ.

На остатокъ, якъ всегда докладаемъ и якъ въ почватку сего покорного моего донесенья доложилемъ: такъ и тутъ тое жъ поновляю, же я, вѣрный ихъ царского пресвѣтлого величества подданый, всѣ тые вышеописаныи статьи покорне поддаю превысокому и премудрому великихъ государей и сестры ихъ великой государинѣ благовѣрной царевны и великой княжны Софіи Алексѣевны, ихъ царского пресвѣтлого величества, разсмотренію. И не зостановляюся при томъ, жебы мое мѣлкое подданское предложенье у пресвѣтлого и превысокого ихъ

монаршого престола мѣло повагу, але всего мене зо всѣма зданьями моими подлагаю подъ богомудренную и многомогучую ихъ, великихъ государей, волю и подъ самые ихъ монаршіе стопы, готовъ будучы зъ старшиною и зъ Войскомъ Запорозкимъ во всемъ исполняти ихъ царского пресвѣтлого величества монаршій милостивый указъ.

Иванъ Самуйловичъ, гетманъ Войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запор[озкого].

Наприкінці зазначено: Подлинникъ писанъ на восьми листахъ бумаги, сшитыхъ вмѣстѣ тетрадью. Подпись гетмана собственноручная. Вѣрно: К. М. Оболенскій. С подлиннымъ свѣрялъ С. Ивановъ.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 13518-13635. – Арк. 101-129. Копія.

№ 72

1686, липня 2. Батурин – Універсал Івана Самойловича про доручення командування полковникові Іллі Новицькому над розвідницьким загоном на Правобережжя

Іоанъ Самойлович, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

Вамъ, старшому и меншому полку комонного товариству, доброго от Господа Бога здоровя зычачы, ознаймуемъ. Ижъ для певних и потребних дѣлъ наших посылаемъ, до берега Днѣпра правого, пана полковника вашого, пана Ілию Новицкого, придавши ему людей особливих. А такъ, що з порученя нашого гетманского, кому з межи товариства послужити в потребѣ належитой онъ роскажетъ, мѣти хочемъ, абы тотъ всякий вѣрное учинилъ послушенство. А за поворотомъ его пана полковника от берега, мы ласкаве обѣцуемъ обослати васъ звыклымъ грошовымъ уконтентованемъ. Чимъ васъ всѣхъ упевнивши, поручаемъ васъ Господу Богу.

З Батурина, іюля 2 д[ня]. Року 1686.

Звышменованний гетман, рука власна.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 14668. – Арк. 4. Оригінал. Печатка військова.

№ 73

1686, липня 2. Батурин –
Наказ Івана Самойловича до городових старшин забезпечувати провіантом та підводами загін Іллі Новицького під час його руху на Правобережжя

Іоанъ Самойлович, гетманъ з Войскомъ ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

Старшинам городовым ознаймуемъ, иж для дѣлъ наших певных посылаемъ до берега Днѣпра правого, пана Ілию Новицкого, полковника комонного, придавши ему людей певных. Мѣти теды хочемъ и жадаемъ, кгды где припадетъ ему попас, албо ночлѣгъ, абысте давали живности, хлѣба с потребу и по два бараны, а подводъ пятнадцят, туда тылко простуючому.

Данъ в Батуринѣ, іюля 2, року 1686.

Звышменованний гетман, рука власна.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 14664. – Арк. 1. Оригінал. Печатка військова.

№ 74

1687, січня 3. Батурин –
Відповіді гетьмана Івана Самойловича на царські статті оголошені стольником Семеном Алмазовим

На поважный наказъ з волѣ и указу пресвѣтлѣйших и державнѣйшихъ великихъ государей, царей и великихъ князей Іоана Алексѣевича, Петра Алексѣевича, и великое государыни, благовѣрное царевни и великія княжны Софии Алексѣевны, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Росии самодержцевъ, ихъ царского пресвѣтлого величества столнику Семену Ярофѣевичу Алмазову даний, який онъ, столникъ, будучи в Батуринѣ, объявилъ мнѣ гетману, покорное мое подданское донесенье. Генваря 3 дня 1687, з Батурина.

Изволили пресвѣтлѣйшіе и державнійшіе великіе государи и великая государыня, ихъ царское пресвѣтлое величество, милостивый свой монаршій указъ поновити, чтобъ я, гетманъ, з старшиною и з Войскомъ Запорозкимъ, на походъ войни Кримское к первому числу мѣсяца марта былъ готовий, прекладаючи то, же и бояре, ихъ милость, к полководству войскъ ихъ царского пресвѣтлого величества, ихъ же монаршею преможною волею наименовании, на тое жъ время на приличнихъ ихъ мѣстцеъ станутъ. Теды я, гетманъ, з войскомъ, яко уже по собѣ тую готовость и з нею охоту имъ, пресвѣлѣйшимъ великимъ государемъ, обѣцалемъ, такъ и теперъ обѣцую, же неотложне и неомылне в той мѣре к назначоному сроку совершенную готовость выставити маю. Они жъ,

пресвѣтлѣйшіе и державнійшіе великіе государи и великая государыня, ихъ царское пресвѣтлое величество, изволили черезъ свою монаршую грамоту и черезъ столника Семена Ерофѣевича обявити мнѣ, гетману, свою преможную монаршую волю, что изволяютъ они, великіе государи, ихъ царское пресвѣтлое величество, выслатъ з своей сторони особъ на Запорожье, которыи бы могли з хана крымского висланими учинити зездъ для того, что онъ, ханъ, в листу своемъ (з якого мнѣ по милосердной монаршой ихъ великихъ государей милости присланъ есть списокъ) у ихъ, великихъ государей, требуетъ дружбы и мира. А и для того великіе государи изволяютъ учинити тотъ зездъ, чтобъ хану и всему Криму выговорити совершенно, якіе з ихъ басурманской стороны до нарушенья мира оказалися причини и обявити досконалѣй, что они, великіе государи, з королевскимъ величествомъ полскимъ приняли союзъ, и если онъ, ханъ, похочетъ за себе и за солтана турского поправити миръ и онъ бы вступилъ в договоръ. А тамъ хочай бы ханъ и не по истиннѣ брался за дѣло, однакожъ пресвѣтлѣйшіе великіе государи, превысокимъ своѣмъ разумомъ разсуждаютъ, что будетъ тотъ зездъ надобенъ ку лутшему приуготовленью ихъ монаршихъ силъ на предлежащую войну Кримскую, а наипаче ку удержанію его, хана, в нинѣшное зимное время отъ незапного военного под городи ихъ царского пресвѣтлого величества нахожденія. А если и совершенно онъ, ханъ, пожелаетъ искать мира, то можетъ то быти к лучшему и способнѣйшому сторонѣ ихъ царского пресвѣтлого величества примѣренію в дѣлехъ.

На сіе прото монаршое, ихъ царского пресвѣтлого величества подданий, такъ отзиваюся, яко же у всегдашной молитвѣ нашой до отца небесного глаголемъ: да будетъ воля твоя, тако и до пресвѣтлѣйшихъ царей нашихъ, боговъ земныхъ, рещи намъ достоитъ: да будетъ воля ихъ монаршая ку исполненію всякого имъ желаемого благополучія.

Но понеже я извѣстенъ есмь, что на Запорожью низше и выше Сѣчи на таковий зездъ приличнихъ мѣсцъ нѣтъ, и о корми конскіе трудно, бо и в самой Сѣчи Запорозкой сѣновъ и оброковъ никогда не готуютъ, а всегда козаки тамошнии з конми своѣми на зиму в городы выходятъ, якожъ и нынѣ первѣе коней зо сто оны, запорожцы, в городы випровадили, которыи я в городку Керебердѣ по ихъ прошенію велѣлъ перезимовати, а потомъ и товариства ихъ зо двѣстѣ комонно выйшло, которимъ я в полку Прилуцкомъ прокормленье показалемъ. Теды, уважаючи тое, же когда якіе особы по ихъ великихъ государей указу на тотъ зездъ высланы будутъ, то имѣютъ быти при нихъ ратныи ихъ монаршии люде, в якомъ же колвекъ числѣ, а не пѣшо, но конно. Про то покорне имъ, великимъ государемъ доношу, же нынѣшнимъ зимнимъ временемъ того зезду учинити и для небытности приличного на тое мѣсца и для небытности конскихъ кормовъ великая претинаетъ трудностъ.

А хочай бы при Сѣчи Запорозкой или при городку Казикермену мѣсцо на тое было назначено, то якъ до городка Казикермена з стороны ихъ царского пресвѣтлого величества особамъ ехати небезпечно, такъ и до Сѣчи з ханской стороны высланыи в такомъ дѣлѣ ближитися не похочутъ. А якъ при Казикерману нѣтъ жадного поселенія, где бы было можно з таковимъ зездомъ притулитися, а внутръ городка никого тамъ не пущаютъ, такъ и в Сѣчи самихъ кормовъ

конскихъ оскудность зехатися не допуститъ, где хочъ бы и кошти ложити, купити того нѣгде.

Взлядомъ якой о мѣсце и о корми трудности, развѣ бы енералу и воеводѣ Григорію Ивановичу Косогову было тое зездное дѣло по указу ихъ монаршомъ (если власне неотмѣнная ихъ великихъ государей на томъ будетъ воля) поручено, зославши до него якую особу з совершеннимъ монаршимъ наказомъ, который енералъ и воевода, яко уже з лѣта туда на службу ихъ монаршую зайшли, моглъ собѣ в полку для коней харчи приспособити, отколь удобнѣе ему можетъ быти тотъ зездъ и в немъ указное по волѣ монаршой дѣло, любъ тамъ же у Каменного, где онъ крѣпость построилъ (тылко бы з ханское стороны зосланыи приехати туда похотѣли), учинити, любъ где обсылочний договоръ назначитъ на тое мѣстце.

Але несовершенно я надѣюся сего, абы ханъ на таковий зездъ симъ зимнимъ временемъ похотѣлъ послати з своей стороны высланыхъ, мню же бо и татаромъ прикро есть велми безъкормная конемъ нужда, о которой, на Запорожью будучой, совершенно оны вѣдаютъ.

Хочай теды не достоитъ мнѣ дерзновенно моего вносити подданского предложенья, абы намѣренное монаршое дѣло инакшимъ подобіемъ приходило в исполненіе, однакъ з должности, истинной моей подданской вѣрности, тое предлагати смѣю, чи неудобнѣй бы тотъ намѣренний на Запорожю зъездъ (який имѣетъ быти не без убытку казни ихъ монаршое и не безъ труду ратнихъ людей, якихъ хочай мало тамъ будетъ, здадутся однакъ онии на грядущую ихъ монаршую службу) отложити к тому силъ ихъ царского пресвѣтлого величества намѣренному походу, который яко вскорѣ именно первого числа марта, по указу ихъ монаршомъ зачатися маетъ, такъ можно тогди по указу ихъ царского пресвѣтлого величества бояромъ и воеводамъ (где и я, гетманъ, що оны великіе государѣ укажутъ, моглъ бымъ помоченъ быти) тое зездное дѣло в походѣ отправити, тылко бы ханъ крымский хотѣлъ того шукати щире, яко жъ на тотъ часъ надѣятибъся на милость и помощь Божію, щастьемъ ихъ монаршимъ, что мусятъ бѣсурмане, такъ великихъ ихъ царского пресвѣтлого величества силъ устрашатися. И если ханъ, албо салтаны, албо беи и мурзы помышлятимутъ о утѣчцѣ своей во время утисненія своего за море, то суть много татаръ чорнихъ, которыи на утѣчку способности не имѣютъ. З якихъ мѣръ, що знати не похотятъ ли оны обще о цѣлости своей челомъ имъ великимъ государемъ ударити, в чомъ обнадеживаетъ мя всесилъная Божая помощъ.

А если и особно тотъ зездъ передъ походомъ силъ ихъ монаршихъ чинити, то совершити его передъ первимъ числомъ марта ледво будетъ возможно; занеже за далнимъ Кримского пути разстояніемъ, в самой обсылцѣ о томъ з ханомъ много упливетъ часу. А по обсылцѣ, выправуючи на зездъ особъ, развѣ к тому жъ числу оныи на Запороже поспѣютъ.

А около первого числа марта уже и кромѣ зезду такого татаре отъ походу удержатися мусятъ и нѣлзе будетъ имъ тогды в приуготовлении и в порушении ихъ монаршихъ на войну силъ чинити перепоны. Занеже в тую пору оказыватимется в томъ неспособность наступуючимъ роспаленъемъ водъ и трудностю конскихъ кормовъ, яко жъ мы и теперь уважаемъ, же если на сихъ часехъ в генварѣ мѣсяцѣ,

который близко к половинѣ своей приходитъ, и в февралѣ мѣсяцѣ, по книжному разумѣючи, они, бесурмане приходомъ своѣмъ под городи ихъ царского пресвѣтлого величества (що дай Боже) не окажутся, то уже в мартѣ мѣсяцѣ не будутъ.

Да и тое я вѣрний ихъ царского пресвѣтлого величества подданий, плохимъ моѣмъ разумомъ разсуждаю, если ихъ, бесурманъ, хана кримского, в такий зездъ з стороны ихъ великихъ государей (первѣе ихъ о томъ одозву) взывати, то чи не озмутъ оны враги того собѣ за высокостъ ку подпорѣ своей гордости, где яко по присланомъ мнѣ з милости ихъ монаршой списку листъ ханъский до ихъ, великихъ государей, недавно писаний, порозумѣваю, в которомъ онъ, ханъ, зробитъ речь свою, что будто з ихъ бесурманское стороны до нарушенья мира не было причины, но будто з ихъ, великихъ государей, стороны отъ Войска Донъского великии ихъ народамъ пагуби не неслися, и будто они на королевское величество полского не ходили, но онъ королевъское величество з войсками своѣми на нихъ трикраты приходилъ. А затимъ послѣдователно докладиваемъ, если они, великіе государи, в миру з нимъ, ханомъ, быти поволятъ, то дабы изволили любительную щорочную казну на розмѣнное мѣсце присылати, такъ на томъ зездѣ напередъ всего о той же казнѣ хански выслании договариватися станутъ. А кромѣ явленія наступателъное на нихъ войны до желаемого сторонѣ ихъ царского пресвѣтлого величества ихъ упокоренія, чим они, враги, принудятъся?

Не сее однакъ мое подъданъское предъложение, но монаршая ихъ царского пресвѣтлого величества воля да будетъ во своемъ исполънении, которой я всегда послушникъ и работникъ естемъ.

Они жъ, пресвѣтлѣйшіе великіе государи и великая государыня, ихъ царское пресвѣтлое величество, изволили милостиво напоменути черезъ него жъ, столника Семена Ерофѣевича, чтобъ я, гетманъ, вѣрний ихъ царского пресвѣтлого величества подданий, накрѣпко о томъ помыслилъ и до ихъ, великихъ государей, отписалъ стояти ли енералу и воеводѣ Григорію Ивановичу Косогову з ратними ихъ монаршими людми, в нынѣшное зимное время, на томъ Запорозкомъ мѣстцу в Каменемъ Затоне[95], где онъ крѣпости добрии собѣ з полкомъ подѣлалъ, или распустити ратнихъ людей по домахъ, чтобъ имъ на тую жъ пришлую Кримскую войну можно было выготовитися: и тое теды дѣло, я, яко дѣло ихъ великихъ государей власное монаршое, монаршой ихъ преможной волѣ полецаю. Але любо знаю, же хороше бъ тымъ ратнимъ ихъ, великихъ государей, людемъ, не в маломъ числѣ тамъ будучимъ, возвратитися в домы свои и приготоватися на тую енералную войну, з которыхъ бы знакомитое могло быти в силахъ царского пресвѣтлого величества примноженье; однакъ, разсуждаючи сіе, же если бы тыи ратнии великихъ государей люде оттоль были к домамъ ропущены, то первое, же неприятелѣ бы бесурмане о томъ обрадовалися и страхъ свой прежний на лучшую надежду мненіа своего предложили; другое, если бы понадобилася имъ, неприятелемъ, тая крѣпость, бо отъ ихъ кримское сторони приходъ к ней есть удобний, то уховай Боже, жебы оные своѣхъ людей сотецъ килка в нюю не усадили, якимъ способомъ крайняя бы Войску Низовому, с Сѣчи будучому, тѣснота стала. Третее, хочъ бы и тое не шкодило, що оны, враги, з уступленья тыхъ ратныхъ ихъ монаршихъ

людей порадуются. А хочъ бы и в тую крѣпость людей своѣхъ не сажали, то Войску Низовому станетъ оттоль великая вонтпливость, отколь будутъ такіе, що изъ Сѣчи ухилятися станутъ, волны будучи, що хотѣти тамъ дѣлати, теды нанесется на Сѣчъ небезпеченство, а затимъ и неслава; для тыхъ теды мѣръ здается мнѣ быти надобно тую крѣпость у Каменного Затону до весни людми ихъ царского пресвѣтлого величества ратними удержати.

Аже они жъ, пресвѣтлѣйшіе и державнѣйшіе великіе государи, ихъ царское пресвѣтлое величество, изволили по прежнему своему монаршому указу указати мнѣ, абымъ я приложилъ дбалости своее около вынайденя вожовъ добрихъ, положенья полского добре свѣдомихъ, котории бы могли совершенно сказати, якимъ бы трактомъ найлѣпше могли ихъ царского пресвѣтлого величества сили з доволствомъ на станахъ воды и з доволствомъ дровъ на Кримъ простовати, теды я, вѣрний ихъ царского пресвѣтлого величества подданий, на тое покорственно отзиваюся, что який уже я трактъ выписавши послалъ к имъ, великимъ государемъ, то надъ той иншого способнѣйшого и выгоднѣйшого не будетъ; бо подавшися влѣво, то стати вышей в поляхъ дикихъ, где горшая в дровахъ и в водѣ учиниться оскудность; а похилившися вправо, то самимъ бы ити Днѣпровимъ берегомъ, на которомъ великимъ обозомъ по раздолахъ и ярахъ глубокихъ (якіе з поля в Днѣпръ втягаютъ) пут[е]шествовати трудно. Тымъ теды путемъ, який уже до великихъ государей описалъ я обширне, належатиметъ ити ихъ монаршимъ силамъ. На якомъ хочай великого доволства на дрова не будетъ, будетъ еднакъ якая жъ колвекъ выгода и въ дровахъ и в водѣ, понеже тотъ путь недалеко лежитъ отъ реки Днѣпра. А около реки Днѣпра есть дров с потребу и тимъ то путемъ, взявши отъ городовъ украѣнnихъ малороссийскихъ, ити можно до самого Шахъ Кермена[96], при дровахъ и при водѣ доволной. А что воспомянути конскіе кормы, то тыи будутъ доволны; когда неприятели бесурмане, або страхомъ зламаны, албо боемъ побѣжденны останутъ. А отъ Шахъ Кермана до Перекопу 12 миль ходу, нѣтъ дровъ згола, суть воды колодяжнии на двохъ мѣстцехъ, з которыхъ мѣстце Каланчакъ 15 верстъ отъ Перекопу, где узапасившися на воду в возы, зъ тимъ бы то запасомъ к Перекопу, при помочи Божой, достати и за нимъ ити внутръ Криму. А за Перекопомъ, подъ тридцетъ милъ найдуючогося протягу до Акъ Мечета и до Карасева; нѣтъ водъ текучихъ, и лѣсы на дрова тамъ не обрѣтаются. А хочъ и суть воды, но не иншіе точию колодяжнии, а колодязѣ на тыхъ мѣстцахъ глубиною великою по килкодесять сажней найдуются и не знать того чи не похотятъ тогды они, погане, ихъ закидати, албо воды в нихъ псовати. А в томъ разстоянии отъ Перекопу до Акъ Мечету и Карасева вправѣ будетъ море Чоръное, а влѣвѣ море Гнилое. А дойшовши отъ Перекопу до Акъмечету и до Карасева, тамъ водъ доволнихъ досягнутися можно; бо ажъ тамъ суть рѣчки текучии и дрова уже тамъ будутъ.А до тыхъ поменених мѣстъ, внутръ Криму будучихъ, и отъ Шахъкермана внѣ Криму немалъ на сорокъ милъ будучого протягу дровъ не будетъ и воды суть оскуднии, потреба будетъ на тотъ путь ихъ царского пресвѣтлого величества силамъ, в воду на Калакъчаку, а в дрова на берегу Днѣпровомъ запаситися. О чомъ по истиннѣ покорное черезъ его жъ, столника Семена Ерофѣевича Алмазова, до пресвѣтлого престола монаршого доносячи, поддаю мое подданское предложение премудрому ихъ

царского пресвѣтлого величества разсмотренію и преможной монаршой волѣ. А понеже пресвѣтлѣйшіе великіе государи и великая государыня, ихъ царское пресвѣтлое величество, по премилосердной своей ку мнѣ милости изволяютъ всегда обявляти мнѣ монаршіе своѣ дѣла, и якъ поважныхъ своихъ монаршихъ грамотъ, к хану кримскому писанихъ, такъ и отъ хана до своего царского пресвѣтлого величества приношенихъ листовъ, присылати ко мнѣ списки, яко то и о Запорозкой присылцѣ тожъ спискомъ ихъ листа и спискомъ своей монаршое, на Запорожье писаное, грамоты мнѣ милостиво обявити изволили, теды я покорне и яко наипокорнѣй под ноги пресвѣтлого ихъ монаршого престола упадаючи, за тое челомъ бю и о непремѣнную ихъ монаршую милость и милосердіе рабскою унижонностью прошу.

Иванъ Самойловичъ, гетманъ Войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запор[озкого].

Наприкінці зазначено: Подлинникъ за подписью гетмана писанъ на четырехъ листахъ, сшитихъ тетрадью. Вѣрно: К. М. Оболенскій. Съ подлиннымъ свѣрялъ С. Иванов.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 13518-13635. – Арк. 159-168. Копія.

Додаток II

Документи генеральної військової старшини, запорозької старшини, полковників та сотників

I. Генеральна військова старшина

№ 1

1664, квітня 15. Глухів – Дозвіл військового підскарбія Романа Ракушки заснувати глухівський цех котлярів, ковалів, слюсарів та димарників з універсалом глухівського уряду від 23 червня 1664 року про його утворення

И то видячи, и доброе зачатое дѣло Богу приятное, позволяю и зичу, аби Господъ рачилъ в ихъ замислови помогать, до которого ж тежъ листу для лѣпшого потвержения прохали насъ о подписѣ руки Филипъ Уманецъ[1], сотникъ вѣрного Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского, видячи слушное для постановлення от преложенихъ глуховскихъ, ведлугъ порядку и инших городовъ, же вшелякие городи инщие свои цехи маютъ задля розмноження хвали Божией и скорѣйшой услуги на потребу войсковую, щося притрафитъ робити, якъ межи собою ремесники старшого маютъ, прето и сие ремесники ковалѣ, обивателѣ мѣста Глухова, жеби себѣ завше з межи братии обирали цехмистра кого улюблятъ, и порадок вшелякий ведлугъ звичаю іншихъ цеховъ по городахъ зостаючихъ отправовали, такъ в судахъ справъ малихъ в цеху своемъ отправовали бъ, який тежъ и коженъ хто тимъ ремесломъ бавится ковалским, тако живучихъ у Глуховѣ, яко и новоприходячихъ, и во всей волости Глуховской, жеби в завѣдованю цехмистра ковалского зоставали позволяю, а хто би з межи ковалей упорний билъ, такого кожного ведлугъ права своего повинни карати, и вину до цеху своего взяти цехмистру з братиею всею, що за упрошением старшини глуховской даю сие мое писание за подписом руки.

Писанъ в Глуховѣ, априля 15, 1664.

Романъ Ракушка[2], подскарбий Войска его царского величества Запорожского.

Ми, нижеписанніе старшие глуховские вѣдомо чинимъ симъ нашимъ писмомъ кому о томъ вѣдатъ потреба, тепер и в потомніе часи, так свѣцкому стану, яко и духовному, ижъ за ласкою Бога всемогущого и пресвятой Богородици, и всѣхъ святихъ, и за щастемъ его царского пресвѣтлого вел*ичества* Войска Запорожского, заведенъ цехъ котлярский, и ковалский, и слѣсарский и димарский в мѣстѣ его царского пресвѣтлого величества Глуховѣ, хотячи жеби с кануку свѣча Божия в церквахъ господарскихъ горѣла на славу свою и спасение душамъ своимъ и всему народу християнскому, теди все братство прибивши, промежъ себе обискали за старшого собѣ цехмистра Симона Григориевича, жебы порадокъ слушний велъ, якъ и во инших мѣстахъ ведется, а жеби іних злихъ каралъ и проступнихъ, а добрихъ миловалъ, справки малие, приналежние цехмистру аби отправлялъ, а болшие, якъбися мѣли трафитъ, старшимъ повинни вдаватся и судится, которому то цехмистру менованному все братство его повинни вшелякую почестъ выражатъ, яко старшому, тие засъ всѣ ремесники з нимъ приналежние *в* уезду глуховскомъ мешкаючие с позволениемъ цехмистра маютъ робити, и прикладки в канук Божий бити, и в город приехавши*й*, с позволениемъ и вѣдомомъ цехмистровимъ товаръ який маетъ продаватъ, и которие би ремесники на селах без вѣдома цехмистрова мѣлѣ робитъ, и в городе продаватъ, вини и карности таковий попадетъ, такъ же ковалѣ цигане жеби под завидованиемъ цехмистра били сами тежъ, все братство аби в мистѣ живучи, стараючися канукъ божий сититъ и исправлятъ, якъ з можности ихъ, за свое спасеніе и славу, нащо для лѣпшой вѣри и свѣдителства сей нашъ листъ даемъ, с подписомъ рукъ нашихъ и притисненемъ печати.

Дѣялося в Глуховѣ, в року 1664, мѣсяця июня, 23 дня.

Василий Марковичъ, от его м*илости* п*ана* гетмана висланний.

Михайло Семеновичъ, атаманъ глуховский.

Федор Яковенко, войт глуховский.

Іванъ Андрѣевичъ Курминский, протопоп глуховский.

Кирилъ Ивановъ, писаръ глух*овский*[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 54614. – Арк. 402-403. Копія, зроблена О. М. Лазаревським.

№ 2

1670, грудня 18. Черкаси – Універсал генерального обозного Івана Гулака про захист монастирських маєтностей

Иванъ Гула*к*[3], обозной Войска Запоро*ж*ского генера*л*ный.

Отаманови степановскому, ха*р*ковскому и про*т*чіи*м* з селъ тых *уз* Тясме*н* зостаючи*х*, зо вси*м* товари*ств*о*м*, [кому толко] знать потреба, и*х* самого ясне ве*л*мо*ж*ного его м*ило*сти пана гетмана в певно*м* дозна*н*ю, [про] велики*е* чинячи*е*,

---

[a] Наприкінці у колі зазначено "М. П.".

през ваши[х] упорных селянъ, монастырскому хуторцеви и всимъ кгрунтам ихъ чернецкимъ кривди, [и за] такуюª суть сваволюᵇ, абы мы, к воле его милости пана гетмана стосуючись, в кождых своеволных, мѣлъ бы которы[й], упарте въездячи, в кгрунта чернецкіе чинити спустошене, кони отобравши, вечне под гармату оных заводити. До того я вашей милости даю пересторогу, жебысте тых своих воль чинити перестали и займищам монастырскимъ рубанемъ кривдъ не выражали, [а] смел бы которы[й] над волю нашу поступовати, в таких позволяемъ, и сами в том зостаемъ помочны, кони забравши, под армату брат, о чомъ и повторне пилно даючи вамъ осторогу, Богу поручаю.

З Черкас, 18 декабра 1670.

Іванъ Гулакъ[в], обозны[й] войсковы[й][г].

ІР НБУВ. – ДА. – П 217. – Арк. 321-321 зв. Копія.

№ 3

1672, березня 30. Батурин – Універсал генерального обозного Петра Забіли та генеральних суддів Івана Самойловича та Івана Домонтовича про підтвердження прав Рихлівського Микільського монастиря на села Будище, Городище і Вишеньки

Петро Забѣла обозный, Іванъ Самуйловичъ, Иванъ Домонтовичъ судіѣ, особы Войска его царского пресвѣтлаго величества Запорозъ[кого] енералніе.

Всей старшинѣ и чернѣ Войска его царского пресвѣтлаго величества Запорозъ[кого], а именно пану полковниковы чернѣговскому, сотниковѣ, атамановѣ и всѣму товариству понурницкому, и кому колвекъ тилко сей нашъ унѣверсалъ будетъ презентованъ, удаемо вѣдаты, хотячи мы, абы в церквахъ Божіихъ хвала его святая, такъ за его царъ[ское] пре[свѣтлое] велич[ество], яко и за Войско Запорожское у престола Господня была одправована, а маючи в особливомъ респектѣ святителя[д] Христова Николая монастира Рихловского новореставрованного, ижъ[е] значную оскудность, в виживлене помененного мѣстца святого братія поносятъ, теды мы, стосуючись до воли и интенціи побожнихъ людей, для сустенътованя братиѣ, нимъ пошлетъ Господъ Богъ намъ реиментара, стверҗаемъ универсаломъ симъ села Будище, Городище и Вишенки, въ полку Чернѣговскомъ, в сотнѣ Понурницкой лежачіи, зо всѣми

[а] У тексті копії "такая".
[б] У тексті копії "своволя".
[в] У тексті копії "Гулинъ".
[г] Наприкінці зазначено " У подлиннаго писма печать одна".
[д] У копії написано "святое".
[е] У копії написано "ихъ".

приналежностями до того тежъ села Будища, и два млини в томъ же селѣ стоячіе, одинъ Максима Короповского з двома колами, другий Авраменка, обывателя городиского, такъже з двома коламы, двѣ мѣрочки, припадаючіе на Войско, *от*бира*т*, такъже и озера Городискіе для ловленья рибъ помененн*ого* м*он*а*ст*ира въ Б*о*гу превелебному г*осподи*ну отцу ігумену из братіею конферовалисмо и позволилисмо, такъ з селъ вишереченнихъ, якъ и с млиновъ будискихъ и озеръ городискихъ, вшелякіе пожитки отбырати и на свою, ихъ, потребу оборочати. В которомъ пожиткование, жебы панъ полковникъ черниговскій, сотникъ, атаманъ понурницкій з иншимъ товариствомъ не важились м*он*а*ст*иревѣ жадного утиску и кривды чинить, подъ срокгимъ войсковимъ каранемъ, люде же засъ, жебы были в помененнихъ монастирскихъ селахъ монастиревѣ во всемъ послушними, пилно приказуемъ.

Данъ в Батуринѣ, року 1672, марта, дня 30.

Звишъменованніе особы енералніе[a].

Нижче написано: "С подлѣннимъ унѣверсаломъ свѣдѣтелствовали полковникъ Петръ Милорадовичъ, писаръ полковый чернѣговский Андрѣй Екимовичъ".

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 231. – Арк. 71. Копія.
Там само. – Ф. 1. – Спр. 54066. – Арк. 93 зв. Копія (фрагмент).

№ 4

1673, листопада 29. Дегтярівка – Універсал генерального бунчужного Леонтія Полуботка щодо збереження права Новгородського Спаського монастиря брати медову данину з нових, вписаних до реєстру, козаків, що проживають в монастирських селах Дегтярівці, Кудліївці та Ігнатівці

Леонтий Полуботокъ, бунчучний Войска его ц*а*рского пре*с*вѣтлого в*е*лич*е*ства Запор[озкого] енералний.

Ознаймуемъ симъ нашимъ писанемъ кождому, хтоби того мѣлъ потребоваты, ижъ, будучий зосланнимъ в маетностя от ясне велможного его м*и*л*о*сти п*а*на Івана Самуйловича, гетмана Войска его царского пр*есв*ѣтлого величества Запорозского, в Б*о*гу превелебного его м*и*л*о*сты отца Михаила Лежайского, архимандриты м*он*астира всемилостивого Спаса Новгородского, для зревизованя м*он*астирскихъ подданихъ и ново сего року сталыхъ козаковъ. Теды в сельцяхъ Дѣгтяровцѣ, Кудлевцѣ и Игнатовцѣ по килку до реестру

[a] Перед підписом зазначено "в подлинномъ подписъ", після підпису написано "1767. Ч. П.", у колі зазначено "мѣсто печати".

войскового вписавши, при волности звичайной ихъ остановилемъ[a] то есть волним мешканнемъ, в поляхъ розробленемъ, и в покосѣ сѣножатехъ, а що ся тычет, которые с тыехъ ново козаковъ от превелможного в Богу его мил: отца архимандрити данную отчину державъ, и далей бы мѣли тую ж монастирскую отчину в держанню, за уфалою мене высланного, поневажъ з давнихъ вѣковъ до всемилостивого Спаса тая отчина належала (и належит) и при мнѣ на тот час моего товариства висланних от его м: п*а*на Петра Рославца, полковника стародубовского, которих всѣхъ нижей имена сут подписаны, повинны будут до того м*о*н*а*стира Новгородского по давнимъ окладах роковую дан медомъ давать, чого п*а*ну сотниковѣ новгородскому и атаманѣ тых сюлъ постерегати приказуемъ.

Данъ в Дюгтяровцѣ, месяца ноевріа, дня 29, року 1673.

Леонтий Полуботок, бунчучний Войска его царского в*ели*ч*е*ства Запор[озкого] енералний, рукою.

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 114. – Арк. 36. Копія.

№ 5

1686, червня 25. Батурин – Наказ генерального бунчужного Костянтина Голуба конотопським отаману і війтові вирішити справу про захоплення землі Костюка Кудлаєнка Леськом Сірком

Атамане и войте конотопскии.

Сей человекъ Костюкъ Кудлаенко ускаржалъся на пана Леська Сѣрика, обывателя семяновского, що тот Лесько мимо заруки ниву его власную кгвалтом поорал и посѣялъ ярину пшеницу и ячмѣнь, о той, мовит, заруцѣ и п. сотникъ вашъ зналъ и якобы при п. сотникови упросилъ былъ на третинѣ... ...[б] того засѣвку, а тотъ и третины поступить не хочетъ: зачимъ, ежели того сей Костюкъ доведетъ людми, що мимо сотницкую заруку пооралъ, то и од усіого засѣвку еще отдалите и якъ колвекъ ихъ помѣркуйте, [абы] жадне до нас з жалобою ни выточилилыся, пилно того по вас и по ныхъ хотячи мѣти, приказуемъ.

В Батуринѣ, июня 25, року 1686го.

Костантий Іванович Голуб, бунчучный енер: Войска ихъ царского прес: вел: Запор: на мѣстцу ясне вел: его милости пана гетмана зостаючий.

Наприкінці зазначено: Съ копіи въ бумагах А. М. Лазаревского.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 27676. – Арк. 5. Копія.

---

[a] Так у тексті копії, очевидно в оригіналі було написано "оставилемъ".

[б] Лакуна в тексті копії.

№ 6

1689, травня 17. Батурин – Універсал генерального судді та наказного гетьмана Михайла Вуяхевича про недоторканість маєтностей і прибутків з них шляхтича, значного військового товариша, Афанасія Григоровича

Его царскаго пресвѣтлого величества Войска Запорозкого енеральний судія и наказній гетманъ Михаилъ Вуяхевичъ.

Пану полковникове нѣжинскому з старшиною полковою, а особливе сотникове глуховскому, атаману городовому з товариствомъ и войтове тамошнему з посполитствомъ и кождому, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало до вѣдомости[a] подаемъ, ижъ панъ Афанасій Григорьевичъ, урожоній шляхтичъ и товаришъ знатній войсковій, ставши предъ судомъ нашимъ, презентовалъ унѣверсалъ отъ ясне вельможного его милости пана и добродѣя нашего, гетмана Войска его царскаго пресвѣтлаго величества Запорожского, з воли самого его царскаго величества деклярованной, на гребелку и млинъ на рѣчцѣ Клевенѣ[4], и на слободку Афанасовку при той гребелцѣ знайдуючо[йся], имъ паномъ Афанасомъ Григорьевичемъ ведлугъ правъ шляхетскихъ, з дозволенія ихъ милости пановъ гетмановъ осаженную, и прекладалъ жалобу въ той мѣрѣ, же мѣючи онъ мененые кгрунта, наданые ему з ласки его царскаго пресвѣтлаго величества за вѣрные его службы и в нагорожене оставленныхъ имъ на полской Украини своихъ шляхетскихъ маетностей, давалъ изъ того млина часть розмѣровыхъ приходовъ до города Сѣвска, з той причини, же тая гребелка прилегла до берега великороссійскаго, а другую засъ часть тыхъ розмѣровихъ приходовъ до Скарбу Войскового уищалъ, потомъ того взглядомъ самого его царскаго пресвѣтлаго величества зоставал цале в пожитковани мененнихъ розмѣровыхъ приходовъ и всѣхъ отъ его царскаго пресвѣтлаго величества жалованныхъ кгрунтовъ, а панъ сотникъ глуховскій, полегая слушные и умоцование привилеи, великіми кривдами чинитъ ему, пану Афанасию Григорьевичу, въ спокойномъ тихъ кгрунтовъ уживанню перешкоду. Мы теди, енералній судья и наказній гетманъ, прихиляючись до воли его царскаго пресвѣтлаго величества и стосуючися до рейментарскихъ ясне вельможнаго его милости пана гетмана унѣверсаловъ, ненарушне, якъ тие розмѣровые приходи, такъ и мененный его пана Афанасія кгрунтъ, цале при немъ Афанасію Григорьевичу заховуемъ, вѣдаючи теды о таковой респекціи нашей, аби нихто ему, пану Афанасію Григорьевичу, якъ въ пожиткованію помененыхъ розмѣровихъ приходовъ, такъ и всего его шляхетского кгрунту, жадной кривды и найменшой перешкоды чинити не важився. Повагою сего унѣверсалу пилно варуемъ и стверждаемъ, люде засъ тяглие, в помененномъ кгрунтѣ осѣлие, аби ему жъ, пану Афанасію

[a] В тексті копії написано “замостя”.

Григорьевичу, належитое послушенство отдавали и повиновалися, тутъ же сурово п[р]иказуемъ.

Данъ въ Батуринѣ, маія 17, року 1689.

Зъвишеименованный судія войсковий енералній, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 18671. – Арк. 1-5. Копія.

№ 7

1707, січня 13. Батурин – Лист реєнта Військової канцелярії Пилипа Орлика дівицькому сотникові з передачею наказу гетьмана залучити підданих Чернігівсько-Єлецького монастиря з села Авдієвки на допомогу містечку Салтиковій Дівиці

Мцѣ п*а*не сотнику дѣвицки*й*, мой ве*л*це мцѣ пане и брате.

Понева*ж* високе в Б*о*гу превеле*б*ний его м*и*лос*т*ъ от*е*цъ архима*н*дритъ елецки*й* чернѣговски*й*, поступуючи проти*в*но волѣ и указу я*с*невел*м*ожного добродѣя, не допущае*т* з села своего м*о*на*с*ти*р*ского Овдѣевки чинити до мѣстечка Девици помочи, теды я*с*неве*л*мо*ж*ни*й* добродѣй чере*з* мене, слугу своего, приказуе*т* в. м*и*лости пану, аби в*а*ш*а* м*и*лость, м*и*л*ости*в*и*й* пан*ъ*, росказалъ жителей овдиевски*х*, по*д*дани*х* м*о*на*с*тира Елецкого Чернѣговского заграбыти, а онъ високе в Б*о*гу превеле*б*ни*й* о*т*ецъ а*р*химандритъ хоча*й* бы имѣлъ удатися за тое до я*с*неве*л*мо*ж*ного добродѣя, то нѣчого помисл*н*ого по желанію своемъ не исправитъ, тое в. м*илости*, м*илостиво*му пану, прикладаю и зосилаю.

З Батурина, януарія 13. Року 1707.

В. м*илости*, м*илостиво*м*у* п*а*ну, всего до*б*ра зичливий приятелъ и рад служити, Филипъ О*р*ликъ, реентъ канце*л*ляріи Войска Запорожского.

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 214. – Арк. 1 зв.-2. Копія

---

[a] Перед підписом зазначено "подлинной подписалъ", після підпису написано "Архив Черн. Дв. Деп. Зібр. Справа о шляхетстві роду Апа[на]сенків. № 1168. Аркуш 23".

II. Старшина Війска Запорозького Низового (Запорозької Січі)

№ 8

1677, вересня 12. Кодак – Універсал кодацького полковника Андрія Домонтовича про підтвердження прав Лубенського Мгарського монастиря на використання Романківського уступу

Андрей Домонтович, полковникъ его прес: цар: вел: Вой: Запор: кодацкий зо всѣмъ товариством.

До вѣдомости доносим сим нашым писанієм, кому о том буде потребно вѣдати, ижъ мы, мѣючи с Коша от пана кошового и всего товариства Вой: прес: цар: вел: Запор: наданий уступъ Романковский, зо всѣми приналежними тонями, иле що приналежит до Романкова, надаемъ до обители святой монастира Мгарского[5], для половленя рибъ и ку пожитку своего и нам, як било пред часи за отца Палладія Крутого, которій господарем зоставал, що на обытел, а що на Войско приналежно, абы при Войску зоставало, так и тепер позволяем новозосланного отца Евфимія з монастира Мгарского от усей братіи на оное мѣсце Романковъ, абы господарем зоставал и справовал так, як отецъ Палладий, которому сіе писаня наше подаем, абы жаденъ рыбалка, так з великим посудом, яко и з малим не важился в уступѣ Романковском, такъ и в тоняхъ приналежних, без вѣдома отца Евфимія ловити, або перешкоду чинити у тонях, а ежели бы хто мѣл спречнимъ бит нашему писаню, такового позволяем, звязавши, и нам на Кодакъ одсилат. Мы будем знат якое караня од насъ отримает, на що для лѣпшой вѣри сіе писаня при печати нашей войсковой отцу Евфимию подаемъ.

Писанъ в Кодаку. Року 1677, месяця септеврия, дня 12.

А окромѣшне Терешку Мелниченку приказуемъ именем войсковим, абы ся жадною мѣрою не втручалъ до пасѣки и перешкоди чинилъ, которая юж надана на обытел святую.

Звишменованний полковникъ с товариствомъ, рукою власною[a].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 127. – Арк. 76-76 зв. Копія, має назву "Лист пана Андрея Домонтовича, полковника кодацкого, в котором надает станъ Романковский и жеби нѣхто не важился риби ловити в уступах Романковскихъ заказуеть".

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 216. – Арк. 88-89. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "в подлиномъ таков подписъ", після підпису у колі написано "мѣсто печати войсковой".

№ 9

1680, жовтня 4. З Коша – Універсал кошового отамана Григорія Івановича із старшиною Війська Запорозького Низового про передачу січової церкви Покрови Пресвятої Богородиці та Запорозької парафії загалом у відання ченців Київського Межигірського монастиря

Григорей Ивановичъ[6], атаманъ на то*т* ча*с* кошовый, Григорей Ме*л*ченко, судья кошовый, Лео*н*тій Ко*н*стантиновичъ, писарь, Матвѣи Цесарскій, асау*л*, и мы вси атама*ня* всѣхъ куреніовъ на имя: Васи*л* Олисенко, атаманъ куреня Крилувского, Яко*в*, атама*н* куреня Гіріѣвского, Иванъ Стягайло, [атаман] куреня Куреневского, Павло, атама*н* куреня Конеловского, яко и вся атама*ня* куре*н*ная, в томъ року идучомъ, ниже описаномъ, такъ и все товарыство куренное и Низовое Войско царского ихъ пресвѣтлаго величества Запорозкое.

Ознаймуе*м* симъ писаніе*м* нашимъ теперъ и на потомные незамѣроные часы, и*ж* намъ, всему Войску Запорозкому, били чоло*м* на писмѣ всему наши духо*в*ны о*т*цове, честныи *господи*нъ о*те*цъ Феодосій Васковскій, игуме*н* межигорскій кіевскій, зо всѣмъ соборомъ своимъ з братіею своею, жебысмо онымъ на потомные часы и лѣта потвердили писане*м* нашимъ войсковымъ то, щобы теперъ и завше з ихъ м*он*а*сти*ря о*б*щежителного Межигорского Кіев*с*кого, а не *з* иншои якои обители святои *свя*щенницы служили з монастыря присланныи Божія службы у Покровы Пре*свя*тои Б*огороди*цы в церкви *св*ятой нашой Запоро[з]кои и вси духо*в*ныи справы, до спасенія воиску належачіи, о*т*правовали и духо*в*ными о*т*цами товариству были, жебы парафѣя наша Запорозкая в держаню ихъ была. А такъ мы, все Войско, видячи презъ часъ немалы*й* о*т*це*в* межигорскихъ кіевскихъ житіе иноческое пристойное о*б*щежителное и чинъ ихъ м*он*а*сти*рскій похвалы годный, ку спасенію людемъ полѣзны*м*, и привѣтныи и страннолюбивыи уважаючи оныхъ прислуги и немалыи у Войску нашомъ и в церкви *свя*тои нашой, и видячы церковный порядокъ у *свя*тои Покровы статечны*йѣ*, и о*т*праву в ней служе*б* Божіихъ по монастырску, и з того всего тѣшачыся. Теды мы, Войско, все еднос*тай*не, нарадившися з собою, добре тую челобитную о*т*цовъ выжей помененыхъ приняли, есмо и до ска*р*бницы войсковой сховали, а на ихъ желаніе позволилисмо тое, абы церковъ *свя*тои Покровы наша Запорозкая и вся парафія при нихъ завше была, жебы на потомные часы завше нео*т*менне з монастыря Межигорскаго о*б*щежителного Кіевского при *свя*той Покровѣ *свя*щеннодѣ*й*ствовали, а Войску Запорозкому б*о*гомолцами и о*т*цами д*у*ховными были. Тое еднакъ собѣваруемо, абы з м*он*а*сты*ря на тое *свя*тое дѣло присылано людей способны*х* статечныхъ *свя*щенниковъ двохъ, діакона и уставника, которое то наше зезволенье войсковое, согласное си*м* нашимъ войсковымъ писаньемъ, при печати войсковой стверждаемъ теперъ и на потомные часы, и хочемо и просимо, абы тоеи воли нашои войсковои, которая за волею Божіею сталася, у сего постановленя нихто

теперъ и на потомные часы не касовал и не отмѣнялъ, жебы войсковое слово, звлаща непротивное воли Божои, овшемъ славу Божую помножаючое, было завше поважно, статечно и як скала неподвижно.

Дѣялося на Коши Войска Запорозкаго Низового, року 1680го, октоврія четвертого дня.

Звышмененный кошовый и судя зо всѣмъ товариствомъ Запорозкимъ и Низовым подписуемся.

Універсал має заголовок: От Войска Запорозкаго записъ, даный монастыреви Межигорскому вѣчисто парахію держати Запорозкую.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 27704. – Арк. 79-80. Копія.
Там само. – Ф. 2. – Спр. 15549 (88). Регест.

№ 10

1684, червня 18. – Оборонний універсал кошового отамана Григорія Івановича Лубенському Мгарському монастиреві на захист прав монастиря біля річки Самари

Григорий Іванович, атаман кошовий Войскъ их царского прес: вел: Запорозкого Низового.

До вѣдомости доносим унѣверсалом нашим кождому, кому о том вѣдати потреба, меновите людям ватажнимъ, которіе простуют до Рогу з Дону, з Тору и городовъ оукраинниxъ през Самар на сей бокъ Днепра, ижъ дойшло насъ знати у Войску Запорозком, же такіе люди кривду чинят честному отцу Палладію монастира Мгарского, в борошнах, рибахъ и в инших рѣчах, которих имъ неналежит чинити, теди варуемъ сим нашимъ оунѣверсаломъ кождому, абы дали покой и жадних кривдъ не чинили, под неласкою нашею войсковою на непослушного караня войскового. Зачим даем сей унѣверсалъ для оборони до рукъ отцу Палладію Крутому.

Іюня 18, 1684 року.

Звишъменованний атаман кошовий з Войском Запорозкимъ[a].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 127. – Арк. 76 зв. Копія, має назву "унѣверсалъ Григорія Івановича оборонний на станъ Романковскій, атамана кошового".

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 216. – Арк. 90. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "в подлинномъ таковъ подписъ".

№ 11

1688, квітня 12. Біля гирла Самари – Оборонний універсал самарського полковника (військової Сівери) Матвія Каляненка Лубенському Мгарському монастиреві на Самарський стан

Року 1688 м*еся*ця априля 12 дня.

Я, Матве*й* Калянне*н*ко з ласки найви*ш*шого Б*о*га и и*х* пресвѣтлы*х* монарховъ велики*х* г*о*су*да*рей и позволе*н*емъ атамана Войска Запор*о*зкого кошового и всего товариства, будучи о*т* Войска Запо*р*: в Самарѣ постановле*нний*.

Тилко вла*стю* Войска Запо*р*: и п*а*на атамана кошового и всего товари*с*тва приказъ таковий чиню и приказую, жебы, яко здавна было надано *свящ*ен*н*: іеромонаху Палладію в Самарѣ нада*н*ніе о*т* Войска Запорозкого тонѣ, котріе прина*ле*жни до невода, о*д* устя Самари до самой Ки*л*чини[7]. Теди я о*д* Войска Запо*р*: посла*н*ний, и о*т* всего товариства, Матфе*й*, полковникъ Сѣвери войсковой сама*р*ский, приказую, жебы жаденъ, яко нашъ товаришъ, з Самари, та*й* те*ж* и з Кодаку, жа*д*ной перепони и кривди в рибно*м* ловленю у зви*ш*менова*н*ни*х* тоня*х* законнико*м* м*о*на*с*тира Мга*р*ского Лубенского на стану з л*а*ски во*й*сково*й*, в Самарѣ зостаючи*м*, о*д* Войска Запорозкого они*м* поруче*ном*, жадно*й* перепони и кривди в рибно*й* здобичи не важилися чинити, а если бы хто, пре*з* се*й* мо*й* ли*ст* да*н*ни*й*, посланнимъ о*т* обытели с: Сп*а*са важи*л*ся кривду и перешкоду чинити, теди таковий караня во*й*сково*го* не у*й*де*т* и на таковог*о* пре*д* Войскомъ Запорозки*м* и атамано*м* кошови*м* буду я ска*р*гу прекладати. На що даю сіе писмо з потве*р*женемъ Войска Запорозкого и всего товариства Войска Запо*р*: сама*р*ского.

Дѣялося на устю Самари. Року и дня више*й*написа*н*ного.

Звишъменова*н*ни*й* атаманъ Во*й*ска Запорозк*ого* сѣве*р*ский з товариством[a].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 127. – Арк. 77-77 зв. Копія, має назву "Матвѣя Каляненка полковника сама*р*ского листъ оборо*н*ни*й* на станъ Сама*р*ски*й*, взявши о*д* устя Самари до само*й* Килчини".

ЦДАВО. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 216. – Ч.1. – Арк. 93. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "в подлинномъ таковъ подписъ", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

№ 12

1688, липня 8. З Коша – Оборонний універсал кошового отамана Філона Лихопоя Лубенському Мгарському монастиреві на Самарський стан

Хвилонъ Лихопой[8], атаман кошовий Войска их царского пресвѣтлого величества Запорозкого Низового з товариством.

Доброго здоровя узычивши милостям вашим и вшеляких радостних потѣхъ, не иначей, яко сами собѣ, а при той нашой зичливости нехай вам будет вѣдомо братіи нашой милой, ижъ законники монастира Мгарского Лубенского, которіи зостаютъ на стану Самарском на мѣсцу отца Палладія Крутого, брата своего, за вѣдомом и позволеніемъ нашим войсковим, которіи то законники били челом нам всему Войску Запорозкому Низовому в посполитой радѣ нашой, на товариство фортеціи нашой войсковой Кодацкой, и на товариство самарское, а именно на самого Севрука, которое то товариство, неуважніи голови, при препомнѣйших боязнъ Бозкую и карност срогую войсковую, чинят кривду и перешкоду в половю рибы, и самих зневажают, зачим тепер мы, Войско Запорозкое Низовое, даемо им сей нашъ унѣверсалъ с притисненемъ печати нашой войсковой, задля лѣпшой моци и потверженя варуючи тое сим нашим унѣверсалом и приказуючи тое и грозячи срокгою карностію нашею войсковою, вам пану полковнику кодацкому и всему товариству, знайдуючомуся на фортеціи нашой войсковой Кодацкой, такъ и отаману самарскому за всѣмъ товариствомъ таковий приказъ нашъ войсковий, абысте вы якъ старший, такъ [и] менший, ни в чомъ сим законником на стану том жадной кривди и долегливости не чинили и самих ихъ не зневажали, под срокгим каранем войсковым, а оніи законники повинни будут зоставати там на том стану Самарском, на давніом звичаю и постановленю, якъ зоставал брат ихъ небощикъ Палладий Крутий, а васъ и повторе и подесяте упоминаемъ и приказуемъ, абысте кривди имъ и перешкоди жадной не чинили, а при том вам зостаемо.

З Коша, іюля 8, 1688 року.

Звишъменованний атаманъ кошовий з товариствомъ[a].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 127. – Арк. 78 зв.-79. Копія, має назву "потвердителний унѣверсалъ Хвилона Лихопоя, атамана кошового, на станъ Самарскій".

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 216. – Арк. 97. Копія.

Опубліковано: Модзалевский В. Л. Малороссійскій родословникъ. – К. – 1912. – Т. III. – Л-О. – С. 154-155.

---

[a] Перед підписом зазначено "в подлинномъ таковъ подписъ", після підпису у колі написано "мѣсто печати войсковой".

№ 13

1688, вересня 19. Кодак – Універсал кодацького полковника Івана Лобка про надання Лубенському Мгарському монастиреві Тарамського

Мы, Іванъ Лобко, полковникъ Войска *их* ц*а*рского пресвѣ*т*лого в*е*ли*че*ства Запорозкого кодацкий зо всѣм товариствомъ, вѣдомо чиним си*м* н*а*ши*м* писмо*м*, ижъ з о*б*ради всего товари*ст*ва, пустилисмо Тара*м*ское и що приналежи*т* до не*й*, на обытелъ всем*ило*стиваго Сп*а*са Мга*р*скую Лубенскую, теди варуемъ, жеби и*м* че*р*нця*м* нѣхто не важи*л*ся перепоны чинити, такъ з н*а*шего товариства кодацкого, такъ тежъ и городовы*х*, а мѣ*л* бы хто вторженемъ шкоду чинити, теди за донесенемъ ска*р*ги, такови*х* сурово кара*т* обѣцуемъ.

Писано в Кодацѣ, 1688, септеврія 19.

Іванъ Лобко, полковникъ тотже що и вишчи*й*[а].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 127. – Арк. 76 зв.-77. Копія, має назву "лист Івана Лобка, полковника кодацкого, в которо*м* нада*е*т Таранское и що приналежи*т* до не*й*".

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 216. – Арк. 91. Копія.

№ 14

Після 1688, березня 2. Кодак – Універсал кодацького полковника Івана Лобка про надання Лубенському Мгарському монастиреві Романківського стану

Іванъ Лобко, по*л*ковни*к* Войска и*х* ц*а*р*с*кого пресвѣ*т*лого в*е*ли*че*ства Запоро*з*кого кодацки*й*.

Якосмо надали в осени писмо на Романковъ, жебы оны*й* ста*н* Романковъ м*о*на*с*тиреви Лубенскому зостава*л*, такъ и тепе*р* даемо сіе писмо, жебы оніе чернцы лубенскіе в то*м* стану уживали, якъ и небощикъ о*те*цъ Па*л*ладий Крути*й*, а жебы жадно*й* перепоны нихто не чиниль, якъ чуемъ, жебы Імакава жадною мѣрою в оний станъ вто*р*гненя не мѣлъ и не важи*л*ся, а мѣли бысмо дознати укривжони*х* чернцовъ, теди всю поста*т* нево*д*ную трати*т*, тое приказавше, всѣмъ доброго здоровя зычи*м*.

Писано в Кодацѣ, ма*р*та 2.

Зви*ш*менова*н*ний по*л*ковникъ кодацки*й* з товариство*м*[б].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 127. – Арк. 77. Копія, має назву "того жъ Івана Лобка, полковника кодацкого, потвердите*л*ни*й* на станъ Романковски*й*".

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 216. – Арк. 92. Копія.

[а] Перед підписом зазначено "в подлиномъ таковъ подписъ", після підпису у колі написано "мѣсто печати войсково*й*".

[б] Перед підписом зазначено "в подлиномъ таковъ подписъ", після підпису у колі написано "мѣсто печати войсковой".

№ 15

*1694, травень. –
Універсал кошового отамана Семена Рубана із старшиною Війська Запорозького Низового до жителів Полтави про передачу Андрію Севрюку повноважень для розгляду справ про самовільний випас худоби на запорозьких землях*

Мы, вла*ст* славно*го* Войска Запорозко*го* Низово*го*, Семе*нъ* Руба*н*[9] атама*н* кошовы*й*, Андрей судя, Созо*н*тъ Грабовски*й*[10] писа*р*, Петро Яреме*н*ко асаулъ, по*д* ихъ ц*а*рского *го* пр*есвѣ*тлого вел*ич*е*ст*ва обладате*л*ною рукою и всеси*л*ною на*й*дуючися, извѣстно подае*м* з атаманами курѣ*н*ними и со всѣмъ, та*к* ста*р*ши*м*, яко і ме*н*ши*м*, товари*ст*во*м* наши*м*, всѣ*м* обще, кому о се*м* вѣдати буде*т* належно. И*ж* мы, соизволи*вшись*, дали в завѣдова*н*не Андрѣю Севрукови вла*сть*, що ваши жители по*л*тавские наси*л*но на во*й*скови пущи находили з свои*ми* худоба*ми*, и теперешне*го* часу Войско изволило, же*б* тое все было вибито, и до Коша о*т*сила*т*, і мы тое по указу во*й*скова*м* теперешне*го* часу вибыле, и до ва*с* у По*л*таву посилае*м* и ознайму*ем* презъ сие писмо, же ваши жители глупство починаю*т*, у Кошу не о*д*вѣчаючи, свои*м* напихо*м* идутъ и тепе*р* неха*й* на Войску Запорозко*м* отшукуе, хто будетъ шкодовати на чо*мъ*. О тое в[ашей] м*ило*сти ознаймивши, Г*оспо*ду Б*о*гу поручаемъ.

Ва*м* все*го* добра зичливи*й* прияте*л*, полковни*к* севруцки*й* Стародуб[а].

Документу передує назва: Листъ писани*й* о*т* севру*ц*кого по*л*ковника Стародуба в Полтаву, переписа*н* слово в слово при пану Івану Насвѣту, на мѣ*с*цу па*н*ско*м* зостаючо*му*, пану Петру Буцкому су*ди* по*л*ковому, Микитѣ Мыхайленку атаману городово*му* полтавско*му*, при би*т*ности п. Івана Красноперича, котори*м* то*т* лис*т* и презе*н*това*н*, яки*й* в собѣ такся маетъ.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 62660. – Арк. 51-51 зв. Копія, дата відсутня, документ внесено в Полтавську актову книгу між актами від 13 квітня та 30 травня 1694 року.

[а] Так у тексті, хоч і виходить, що звернення січової старшини до жителів Полтави Стародуб підписав окремо від свого імені.

III. Полковники та сотники

1. Київський полк

№ 16

1656, серпня 8. Київ – Універсал київського полковника Павла Хмельницького про підтвердження прав Київського Пустинного Микільського монастиря на село Павловичі

Павел Іванович Хмелницкій, полковник Войска его цар: велич: Запорозкого кіевскій.

Ознаймую тым писанем моим, кому одно колвек показано будет: ижъ приходил до мене велебный в Богу отецъ намѣсник [монастиря] святого Николы Пустынного Кіевского, именем всей братіи, того ж монастира Пустинного, просячи абы село Павловичи, в повѣте Кіевском лежачое, за Чорнобилем, которое здавна на тот монастиръ наданое было, жебы зо всѣми пожитками [и з даню медовою потвержене было, и унѣверсалъ][a], од его мил: пана гетмана данній, показовал. Прето и я, прихиляючись до унѣверсалу его мил: пана гетмана, добродѣя моего, село Павловичи зо всими пожитками и з даню медовою, ничого на себе не зоставуючи, монастиреви святого Николы Пустынного Кіевского и всей братіи, в нем зостаючим, до уживаня подалем и подаю, и тым писанем моим варую, иж отцем николским жаден з козаковъ в заживаню пожитковъ найменшое перешкоды чинит не маютъ и мати не будут. На што для болшое вѣри и певносъти тот мой лист с печатю и с подписом руки моей даю.

Дѣялось в Кіевѣ, дня 8 августа, рок 1656.

Павел Іванович Хмелницкій, полковник Войска его цар: велич: Запорозкого кіевскій.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – КДА. – П 219. – Арк. 17 зв.-18. Копія, має назву "Лист потвержателный унѣверсал гетманскій на село Павловичи отцем николским".

---

[a] Очевидно при копіюванні було втрачено рядок тексту, відновлюється за змістом.

№ 17

1660, серпня 1. Серединка –
Дозвіл серединського намісника, слуги київського полковника Василя Дворецького, Ігната Кріпицького зайняти греблю і поставити млин мірошникові Василю Шишові, з наданням йому острова, сіножаті та огороду

Признаю ты*м* мои*м* писа*н*емъ, кому того потреба вѣда*т*, тепе*р* и на пото*м*ныи часы, іжъ до да*л*шои декларации пана моего, в*е*лможнаго его м*и*лости пана Василия Дворе*ц*кого по*л*ковника киевск*ого*, на грунтах его власны*х* позволиле*м* Ва*с*кови Шишови, млынару, греблю займ*ат* и млы*н* стави*т* на рѣтци, названои Жидовци, вы*ш*ше Копачо*в*ки, нѣкому нѣ в чомъ не на перешкоду, до которого млы*н*ка, в то*м*же мѣ*с*цы, придале*м* ему островъ, сѣножати на пя*т*деся*т* во*з*, и огоро*д* з рушами по*л*ными, на то*м*же островѣ лежачи*й*, за рѣ*ч*кою Жидовкою, которого спокой*н*е мае*т* заживати у мае*т*ности пана моего м*ило*с*т*ивого, жаден ему с по*д*даны*х* и козаковъ жа*д*ного пренагаба*н*я не мают чинити, подъ закладомъ вины талярей тридца*т* на его м*ило*с*т*ь пана мое*го* велмо*ж*ного вы*ш*менова*н*наго, [на] що для лѣпшо*й* вѣры и пе*в*ности при печати с подписо*м* руки мо*е*и даю ему признан*е* свое.

У Середи*н*ци, авгу*ст*а 1, ро*к* 1660.

Ігна*т* Крѣпицки*й*, слуга его м*и*л: п: по*л*ковника киевского, намѣ*с*ни*к* середи*н*ски*й*.

ЦДІАК України. – Ф. 157. – Оп. 1. – Спр. 6. – Арк. 1. Оригінал.

№ 18

1674, квітня 7. Київ –
Універсал київського полковника Костянтина Солонини про надання Київському Братському монастиреві показанщини в Моровську та поколіщини з млинів кудинівських мельників

Константий Дмитріевичъ Солонина, полковникъ Войска его царскаго величества Запорозскаго кіевскій.

Ознаймуемъ тимъ писанѣемъ моимъ всѣмъ въобецъ и кождому зособна, кому о томъ вѣдати надлежит, особливе войтовѣ моровскому и всѣмъ гражданомъ, такъже мельникомъ кудиновскимъ: ижъ, заповѣдаючи виразний его милости пана гетьмана Войска его царскаго пресвѣтлого величества универсалъ монастирови Братскому[a] Кіевскому, наданный на мѣстечко Моровскъ[11] зо всѣми принадлежностьмы и

[a] У публікації відтворено перекручення з копії – "градскому".

приходами, властію старшинства моего въ полку моемъ Кіевскомъ приказую тожде войтови моровскому и всѣмъ мѣщаномъ, которые казаны маете и горилку на нихъ курите, абисьте ведлугъ звичаю отда[ва]ли показанщину велебнымъ отцомъ братскимъ безъ жадного прекословія и противленія, такъже вамъ мелникомъ кудиновскимъ, належачимъ до монастира Братскаго, росказую, абисьте съ своихъ млиновъ отъ кождого каменя звичайную отда[ва]ли поколюсчину тимъ отцомъ братскимъ кіевскимъ, яко богомольцомъ нашимъ и строителямъ школъ кіевскихъ, на що для лѣпшой крѣпости при печати моей руку мою власную подписую.

Писанъ въ Кіевѣ, року 1674, мѣсяца апреля 7 дня.

Звишъ менованный полковникъ кіевскій, рукою[а].

Опубліковано: Труды Черниговской Губернской Архивной Комиссіи. – Чернігів. – 1913. – Вып. X. – Модзалевскій В. Л. Матеріалы и заметки. – С. 174-175.

№ 19

1691, травня 4. Козелець – Універсал київського полковника Костантія Мокієвського про підтвердження Лавріна Антоновича Лихолітка носівським сотником

Іхъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозскаго кіевскій полковнікъ Константій Мокыевскій.

Пану атаману городовому носовскому, атаманѣ сѣлской и курѣнной сотнѣ Носовское и всему старшому и меншому товаріству, доброго от Бога зичачи здоровя, симъ нашімъ ознаймуемъ писанемъ, же поневажъ вседѣйствующаго Бога изволеніемъ и милостію оного ясне велможного рейментара его милосты пана гетмана, добродѣя нашего, ласкою и любовію, зъгодною всего старшого и меншого товаріства елекцѣею обранъ естемъ на урядъ полковниства кіевского, теды приналежно намъ есть всякіе, яко господареви в полку, чиниты порядкы и утверждаты старшину, яко жъ симъ нашімъ унѣверсалнімъ писанемъ пана Лаврѣна Антоновіча (Лѣхолѣтка)[б] на урядѣ сотніства носовского потвержаемъ, пилно жадаючи и приказуючи, абисте, яко передъ тимъ, такъ и теперъ зъвыклое ему, сотниковы, отдавалы безъ прекословія послушаніе и пошановане, повторе о тое вамъ приказавшы, жичимъ доброго здоровя.

С Козелця, мая 4. Року 1691.

Зъвышъ іменованной полковникъ кіевской, рукою[в].

Нижче зазначено: Арх Черн. Дв. Деп. Собр. Д. № 773, л. 8. Копія 1780-хъ годовъ, засвидѣтелствованная.

IP НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 27664. Копія.

[а] Наприкінці зазначено "М[ѣсто] П[ечати].

[б] Вставка в тексті, очевидно В. Модзалевського.

[в] Перед підписом зазначено "на подлѣнномъ тако", після підпису написано "М. П.".

№ 20

1696, лютого 20. Козелець – Універсал київського полковника Костантія Мокієвського про дозвіл хорунжому Київського полку Сергію Солонині побудувати млин в селі Лiтках

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозскаго полковникъ кіевскій Константій Мокѣевскій.

Всѣмъ сполне, такъ на власти жъ, яко и подвластнимъ, жичливимъ моимъ приятелемъ, а менoвите атамановѣ села Лѣтокъ съ товариствомъ и войтовѣ тамошнему зъ громадою, при офированю приязни моей, вѣдати подаю, ижъ подлугъ власти полковничей и волѣ моей доброй позволилемъ пану Сергию Солoнинѣ[12], хоружому полку моего, мѣти млинъ въ селѣ его Лѣткахъ на рѣцѣ Любичѣ, ново в первый раз мѣючи[й] тамъ быты, которой волѣ моей желаю, абы нихто в томъ вѣчне не былъ спречнимъ и не турбовалъ пана Сергія Солонину доживотне въ постановленіи млина и въ заживаню добръ, зъ оного мѣючихъ быты, о чимъ предложивши, покорно зъ приязню моею отзивуюся.

Зъ Козелця, дата февраля 20 дня, року 1696.

Всѣмъ жичливимъ приятелемъ моимъ всего добраго искатель, вышъписанный полковникъ[а].

Нижче зазначено: Изъ бумагъ Владиміра Конст. Солонины; съ копіи, писанной въ 1817 г. Ильею Ив. Солониною, его дѣдом, 1908.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 27563. – Арк. 25. Копія.

№ 21

1697, січня 26. Козелець – Універсал київського полковника Костантія Мокієвського про підтвердження прав олишівського сотника Леонтія Шрамченка на куплений млин, на річці Острі, на Киселівській греблі

Его ц*а*рского пресвѣтло*го* величе*ст*ва Во*й*ска Запоро*з*кого, кіевски*й* по*л*ковникъ Ко*н*ста*н*ти*й* Мокіевски*й*.

Вѣдомо чини*м* сымъ нашымъ писа*н*емъ всѣмъ, кому ко*л*векъ о томъ вѣдати належи*т*, ижъ, будучи у насъ п*а*нъ Леонти*й* Шрамче*н*ко, сотникъ олишевски*й*, презе*н*това*л* намъ свою купчую, на клѣтку з двома заставъками, построенную на рецѣ Острѣ на греблѣ Киселювской, за сумму певнимъ числомъ купле*н*ную за

[а] Перед підписом зазначено "подлѣнное подписано", після підпису написано "М. П.".

золотих пятсот у Потапа и Ілыи Даниленковъ, а мелниковъ киселювъских, зъ таким докладомъ, ежели бъ еще кто мѣлъ на той же греблѣ кола поновляти и приваблювати, то и ему пану сотниковѣ олишевскому волно будет. Теди и ми тую *ж* его пана сотника купчую за подписомъ руки и з притисненнемъ нашой полковой печати зътвержаючи, варуемъ, абы ему нѣхто в томъ жаднои и найменшой не важился чинити перешкоды.

Писан в Козелцю, 26 генвара. Року 1697.

Звышъменованный полковникъ киевский, рукою.

На арк. 2 написано: Унѣверсалъ полковника киевского, виданний на греблю Киселювскую.

ІРНБУВ. – Ф. 1. – Спр. 50508. – Арк. 122. Оригінал. Печатка полковнича.

3. Лубенський полк

№ 22

Не раніше жовтня 1659 – не пізніше червня 1660. Лубни – Універсал лубенського полковника Якова Засядька про надання Лубенському Мгарському монастиреві двора з будинком в Лубнах

Я, Иаковъ Засядко[13], полковникъ на тотъ часъ Войска его царского величества Запорозского лубенский.

Чиню вѣдомо, кому бы о томъ належало вѣдати, ижъ за сполною радою товариства, при мнѣ будучою, уваживши мы, ижъ тотъ пляцъ, нѣкому непенній и нѣкому незаведенній, але волне зоставаетъ, теди видячи слушность и потребу пилную, и взявши на недостатокъ отцовъ монастыря нашого Мгарского Лубенского, подалисмо вѣчними часы превелебному господ[ину] отцу Виктору Загоровскому[14], игумену того жъ монастыря Мгарского и братіи его, въ ринку о бокъ зъ едной стороны пана Ігната Вербицкого[15], а зъ другой пана Василія Полонѣя лежачій, називаючійся Боровиковскій, а потимъ Колядинъ зосталъ былъ, которого передъ тимъ зъ будинкомъ, на немъ стоячимъ, антецессорове мои заживали, теди я, весполъ с товариствомъ, того пляцу мѣстцу святому отдавши, на тотъ часъ кождому зъ обывателей лубенскихъ и товариства нашого приказую, абы жадной кривды и перешкоды, сполне его заживаючи, отцеве мгарскіе, ни отъ кого не поносили, на которомъ, яко на своемъ власномъ, волно имъ будетъ что схотятъ будувати, дати, даровати и продатъ кому хотя, на що для лѣпшои вѣри и певности даемъ тое писане наше съ подписомъ руки моей и притисненемъ печати полковое, также и товаришовъ при мнѣ бившихъ на имя Стефанъ Шамълинскій[16], атаманъ городовій, Устімъ Луценко, обозній на тотъ часъ полку Лубенского, Игнатъ Вербѣцкій.

Копія з актових книг, має такий початок і закінчення:

Выписъ съ книгъ мѣскихъ ратуша лубенского, року 1660, мѣс*яця* іюня, 5 дня.

Передо мною Иваномъ Андриевичомъ, войтомъ лубенскимъ, и колекги моей Стефана Корчевского, Мирона Семеновича, Петра Котляра, бурмистровъ, и инихъ людяхъ добрихъ, ставши очевисто в Богу превелебній еромонахъ господинъ отецъ Викторъ Загоровскій, игуменъ монастиря Мгарского Лубенского, которій намъ майстрату мѣскому лубенскому показалъ и подалъ писмо от его мил. пана Якова Засядка, пана полковника Войска его царск[ого] [велич]ества Зап[орожского] лубенского, на пляцъ Боровиковскій и Колядинскій оному в посессію и во вѣчное держанъе обители святой Мгарской данное, которого ми вишъменованній врядъ, читаючи и видячи, ижъ была рѣчъ слушная, изволили принятъ и до книгъ мѣскихъ ратуша лубенского росказали пану писареви своему записатъ, которій русскимъ писмомъ так ся в себѣ маетъ:

У того запису печатъ полковая лубенская.

И мы вышъменованній врядъ казали, ону справу принявши, до книгъ мѣскихъ ратуша лубенского записатъ и есть записана, съ которихъ и сей екстрактъ под печатю меское ратушною и съ подписомъ руки писаря нашого росказали видат.

Писанъ в ратушу лубенскомъ, року и дня звишъмененного.

Сава Григоріевичъ, писаръ мѣскій лубенскій.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 59213. – Арк. 122. Копія.

ЦДАВО. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 217. – Арк. 48-49. Копія.

Опубліковано: Лазаревский А. Архивные отрывки для истории Полтавской епархии. – 1887. – С. 70-71.

№ 23

1670, грудня. Мгарський монастир – Оборонний універсал лубенського полковника Івана Сербина Лубенському Мгарському монастиреві на "джерело" (рибне місце) в Стриганці, під Хицями

Іванъ Сербинъ[17], полковникъ Войска его ц*а*рского прес*вѣт*лого величества Запороского лубенскій.

П*а*ну намѣснику городискому, такъ те*ж* п*а*но*м* сотниковѣ, атамановѣ и войтовѣ зо всѣмъ поспо*л*ство*м* тамошнимъ, по узиченю о*т* Г*оспо*да Б*о*га доброго здоровя, ознаймую, ижъ в Б*о*гу превелебній его м*и*л*о*стъ г*о*спод*и*нъ о*т*ецъ ігуменъ с*вя*тія обители Мга*р*скія з братіею своею презентова*л* мнѣ жалобу, же в. м[илости] у ихъ жерелѣ, названно*м* в Стриганцѣ, под Хицями, которое и*мъ* з давнихъ лѣтъ належачое, допустилисме своимъ горожано*мъ* чинити великую перешкоду. Зачи*м*, постерегаючи я того, аби мнѣ за донесе*н*емъ ска*р*ги, о*т* ясне велможного его м*и*л*о*сти п*а*на гетмана, за тую в*а*шу своеволю не було за васъ наганы, по васъ мѣти хощу и пи*л*но в. м[илостем] сурово приказую. Абисте

в. м[илости], такъ своимъ горожаномъ, яко и селяномъ, в громаду созвавши, сурово заказали, жеби от сего часу, такъ козаки, яко и мѣщане, в томъ ихъ жерелѣ жадной найменшой не важилися чинити перешкоди, не тилко жеби мѣлися, кгди будет риба продихатис, до оной інтересовати, але аби не важилися и гостинца тамъ через тую рѣчку чинити. А кгди теперъ мѣли бисте, мимо росказане мое, важитися в томъ монастирском жерелѣ, якую колвекъ вчинити перешкоду, певне не тилко тот которого поймают будет в карцеру лубенскомъ зоставати, але и в. [милости], старшина, за неупинене, войсковой не увойдете, чого не зичу, карности, повторе в. милостям сурово приказавши, звиклую маю препосылат зичливост.

Дат з монастира Мгарского, декав[рия], 1610[а].

Звишъименованій полковникъ лубенскій[б].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 127. – Арк. 24 зв.-25. Копія.
ІР НБУВ. – Ф. 10. – Спр. 30797. – Арк. 14. Копія.

№ 24

1672, жовтня 25. Лубни.
Універсал лубенського полковника Івана Сербина про підтвердження прав лубенського музицького цеху

Іванъ Сербинъ, полковникъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозкого лубенскій.

Ознаймуемъ симъ нашимъ писанем, кождому кому о томъ будетъ вѣдати потреба, меновите сотниковѣ и атаману лубенскимъ, тутеж войтовѣ, лантвойтомъ майстрату лубенского, ижъ Стефанъ Есифовичъ, братъ старшій музицкій, зо всею братиею своей, показували намъ листъ, мѣючий от бывшого полковника лубенского, от небожчика Игната Вербицкого, уволненніи от вшелякых податокъ мѣских, при которомъ просили и насъ, абысмо оних обдаровали, зачимъ, знаючи и ми давній звичай в Войску Запорозком, же музики звлаща надъ всѣми учиненими старшими, которіе и повинности отримуютъ належачіи, не на що іншое, зо всѣх ремесла такого найдуючихся, тилко на хвалу Бозкую визбираютъ, и для окраси церковное тимже своим коштом образы и корогви виставляют, свѣчи щоденніе в церквѣ мѣютъ, теди приказуемъ всей старшинѣ, а особливе п. войтовѣ нашему лубенскому, владзою нашего старшинства, абы имъ братѣи музицкой нѣ в чом нѣколи не важилися нихто турбовати, оцерклѣвавши шарварки, в подводи, в побори жадніе найменшіе посполитіе непритягали конечне, поневаж, якъ иніе старшіе, то ест панове

[а] Рік в копії помилковий, імовірно мав бути 1670.

[б] Перед підписом зазначено "в подлѣнномъ подписъ таков", після підпису у колі написано "М. П.".

полковники прежде мене будучіе, не чинили имъ в томъ утеменження, такъ и я симъ моимъ ствержаю и варую писанием.

Дан в Лубнях, року 1672, *месяця* октоврія, дня 25.

Звишменованній полковникъ лубенскій[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57619. – Арк. 36. Копія.

№ 25

1674, січня 8. Лубни.
Універсал лубенського полковника Івана Федоровича (Сербина) про підтвердження прав Івана Кулябки на млин в селі Олександрівці

Иван Федоровичъ, полковникъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозского лубенскій.

Всѣмъ вобецъ и кождому зособна, кому бы о томъ вѣдати надлежало, меновите пану сотниковѣ Войска его царского пресв. величества запор. лукомскому, атаманови городовому и войтови тамошнему, особливе дозорцамъ нашимъ и отъ боку нашого вшелякимъ высланымъ людемъ, симъ нашимъ унѣверсаломъ ознаймуемъ, ижъ, знаючи мы, и видячи здавна пана Ивана Кулябку, значного мешканца лубенского, которій во всемъ есть мѣстцу всему вшелякихъ потрибнихъ рѣчахъ згадливій и нѣ в чемъ не закритий, и до того особливая его, такъ противко насъ общихъ людехъ, и всему мѣстцу явная щирость, теди зъ респекту нашего, хотячи его и въ далший часъ въ таковой же щиросги при собѣ заховати, албо рачей и иншимъ таковимъ же и по насъ старшимъ, которіе также, увидѣвши такую щирость, могутъ отъ ласки своей не отдаляти, але овшемъ таковимъ же писмомъ подтвердити, а то, ведлугъ прозби пана Ивана Кулябки, тотъ его млинъ зъ двома колами, в селѣ увъ Олександровцѣ, купленній у священника оржицкого, нѣмъ тотъ урядъ на себѣ мѣтиму, уволняемо, позволяючи зъ него ему самому пожитокъ мѣти, варуючи тое, аби, такъ отъ старшины лукомское, и отъ дозорцовъ нашихъ, жадной нѣгди не было перешкоды и до того млина не втручалися, повагою старшинства моего пилно, пилно и срого приказую, що аби не било, подлугъ волѣ нашое, иначей.

Писанъ в Лубняхъ, року 1674, янnуарія 8 дня.

Звишъменованний полковникъ лубенский.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 53207. – Арк. 235. Копія, рукою О. М. Лазаревського.

---

[a] Перед підписом зазначено "в подленномъ подписъ таковъ", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

№ 26

***1676, грудня 11. Лохвиця –
Універсал лубенського полковника
Івана Федоровича (Сербина) про дозвіл
лохвицькому міщанинові Лук'янові Калику
побудувати додатковий млин на своїй греблі,
розташованій на річці Сулі в селі Скоробагатьках***

Иванъ Федоровичъ, полковникъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского лубе*н*скій.

П*а*ну сотникови Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского лохвицкому, атаманови городовому, войтови и всему в той сотнѣ старшому и меншому войсковому товариству и посполитим людямъ, особливе паномъ Войскового Скарбу дозорчимъ, и от боку моего зосланнимъ, заславши звиклое мое поздоровленіе, ознаймую симъ моимъ писаниемъ, поневажъ панъ Лукянъ Каликъ, мещанинъ лохвицкий, мѣючи в селѣ Скоробогатках, уезду Лохвицкого, на рецѣ Сули своимъ коштомъ фундованую греблю, и ведлугъ позволения прошлихъ старшинъ побудование трохъ клѣтокъ млини, теди и четвертую клѣтку зъ чотирма колами на той же рецѣ Сулѣ и греблѣ в Скоробогаткахъ, оному ж пану Калику взглядомъ примножения Скарбу войскового будовати и млинъ строити позволилисмо, которому то пану Калику, знаючи волю нашу, старшина и чернъ лохвицкая, яко и мещане лохвицкие, абы в будованю тоей четвертой клетки з чотирма колами, жадной найменшой не были перепоною, пилно и сурово приказую, а мѣлъ би хто надъ заказъ нашъ оному пану Калику в томъ фундованю млина з чотирма колами бити перепоною, певне войсковой от насъ таковій не в войдет карности.

Данъ в Лохвицѣ, декабря 11 д[ня], 1606 году[a].

Звишменований полковникъ лубенскій[б].

Наприкінці зазначено: 1768 году, априля 2 д[ня] таковую подлинную крѣпость принялъ и розписался абшитованный значковый полку Лубенского товаришъ Василъ Олшанскій.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 51055. – Арк. 209. Копія.

---

[a] Рік в копії помилковий, очевидно при перекладі в 1768 році, кириличної дати (ахои) з оригіналу на цифрову, в копії третій знак копіїст записав як нуль.

[б] Перед підписом зазначено “на подли*н*ной тако”, після підпису у колі написано “мѣсто печати”.

№ 27

1687, вересня 27. Лубни. Універсал лубенського полковника Григорія Гамалії про підтвердження за Лубенським Мгарським монастирем грунтів на річці Сулі

Григорій Гамалѣя, полковникъ Войска ихъ ца*р*ского пресвѣтлого величе*ст*ва Запорозкого лубе*н*ской.

П*а*ну сотниковѣ лубенскому, атамановѣ городовому, войтовѣ з бурмистрами и посполитимъ в той сотнѣ людемъ ознаймуемъ. Поневажъ законники м*о*н*ас*тиря Мга*р*ского, превелебній в Б*о*гу о*те*цъ ігуменъ з братіею, мѣетъ на свои кгрунта мона*с*тирскіе о*т* прошлого ге*т*мана и о*т* антецессора н*а*шего зешлого полковника оборону, же где е*ст* иҳъ грунта на рецѣ Сулѣ стоячіе, тамъ рибалки лубенскіе с каждимъ посудкомъ, такъ на самой Сулѣ рецѣ, яко и по озерахъ, риби ловити не повинни, меновите в низъ по Проезное, а у ве*р*хъ Сули по Поляну Кашину, поки мона*с*тирскіе кгрунта заходятъ, збороне*н*но. Теди и ми, по*д*лугъ тихъ унѣверсаловъ стосуючисъ, лубенской городовой и сѣлской старшинѣ и че*р*нѣ, а особливе рибалк*амъ* лубенскимъ, пилно приказуе*мъ*, абы оніе риба*л*ки лубенскіе мѣскіе и сѣлскіе на помяненно*мъ* мѣсцу риби ловити с каждимъ посудко*мъ* рибалски*мъ* внизъ Сули по Проезное, а в ве*р*хъ Сули по Кашину Поляну, туди о*т*ежати и перешкоди чинити не важили*сь*, повторе пилне приказуемъ.

Данъ зъ Лубенъ, септев: 27, 1687.

Звышменова*н*ний полковникъ лубенск*ий*[a].

А тутже и на другомъ мѣсцу вишей греблѣ Лисогорской о*т* устя Солоници[18] до устя Булатцевого[19], где впадае*т* в Сулу, у ловленню рибъ, абы не дѣялися перешкоди, симъ же по*т*ве*р*жае*мъ* унѣве*р*сало*мъ*.

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. – Спр. 127. – Арк. 242-242 зв. Копія, має назву “Листъ о*т* п*а*на Григория Гамалѣи, полковника лубенского, в которомъ приказуемъ, даби нѣхто не важился, где сутъ м*о*н*ас*тира Мга*р*ского кгрунта, тамъ би на рецѣ Сулѣ нѣхто не важился, внижъ по Проезное, а в ве*р*хъ Сули по Поляну Кашину”.

ЦДАВО. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 217. – Арк. 197-198. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено “в подлинно*мъ* подпи*с* таковъ”, після підпису у колі написано “мѣсто печати”.

№ 28

1688, травня 12. Пирятин – Універсал лубенського полковника Леонтія Свічки про підтвердження за Лубенським Мгарським монастирем озер біля річки Сули та рибних угідь на Сулі від Поляни Кашиної до Проїзного та від гирла Солониці до гирла Булатцевого

Леонтій Свѣчка[20], полковникъ Войска ихъ ца*р*ского пресвѣтлого величе*ст*ва Запорозкого лубе*н*ско*й*.

П*а*ну сотниковѣ лубенскому, атамановѣ городовому, войтовѣ з бу*р*ми*ст*рами и посполити*мъ* людемъ ознаймуемъ; поневажъ прежде на*с* бувши, п*а*нъ полковни*къ* Григорій Гамалѣя о*т*цу игумену з братіею законникамѣ м*о*на*с*тиря Мга*р*ского на Сулѣ, межи ихъ кгрунтами м*о*на*с*тирскими коло Сули реки, озера до ловленя рибъ обваровалъ, жебы нѣхто не важился всякимъ посудкомъ ловити и на самой рецѣ Сулѣ и в ве*р*ху Сули, о*т* поляни Кашиной, а внизъ по Проезное, у другомъ мѣсцу низше греблѣ Лисого*р*ской о*т* устя Солоницѣ до устя Булатцевого, где впадаетъ в Сулу; и мы тое имъ позволяемъ боронити, варуючи, жеби нѣхто ся тамъ не важилъ всякимъ посудко*мъ* тамъ ловити риби, кромѣ за приказомъ о*т*ца ігумена, аби такъ било приказуемъ.

З Пературина[21], мая 12, 1688.

Звышменова*н*ний полковникъ лубенск*ий*[a].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 127. – Арк. 242 зв.-243. Копія.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 217. – Арк. 199. Копія.

№ 29

1688, липня 21. – Наказ лубенського полковника Леонтія Свічки роменським отаманові і війту про передачу посполитих села Оксютинців згідно волі гетьмана в послушенство Никифорові Синдоровському та непритягнення їх до міських повинностей

Мой ласкавий приятелю, п. атамане городовий роменский и п. войте тамошний.

На том есть виразная воля самого ясневелможного добродея п. гетмана, иж в селе Оксютинцах посполитие люде уезду вашего Роменского, жебы на сей

[a] Після підпису у колі написано "мѣсто печати".

указ голдовали п. Ник. Синдоровскому, яко теперь прислушны будучи к его домовце, абы сена косили, и если пашня пожата, жебы извожена была, и дров если потребоватимет, з его ж леса нарубавши, ку домувце привозили, жадаем и приказуем, а он, п. Синдор[ов]ский знатимет и сам, як з оними посполитими наданними ему людми статечне поступовати, а оны тож звичайное послушенство отдавати во всем повинни, а сее писмо господине его отдайте, жебы в том селе оним всем посполитым людям осведчила для поверения, чего по вас всей старшине жадаем, жеби до города оксютинцов оних не в чем не притягалы, а на том ласкою добродея его милости п. гетмана и нашею прикривши, ствержаем.

При том нашу зославши ласкавость, зостаем назавше вам всего добра зичливый Леонтий Свечка Войска ц. п. [в]. Запорожского, полковник лубенский.

21 іюля, 1688 г.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 63. – Арк. 173. Копія.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 66. – Арк. 35. Копія.

Опубліковано: Барвинский В. Крестьяне в Левобережной Украйне в XVII-XVIII вв. – С. 291-292.

№ 30

1688, липня 25. Табір на річці Самарі – Універсал лубенського полковника Леонтія Свічки про підтвердження прав сенчанського сотника Леонтія Василевича на село Юськівці

Леонтий Свѣчка, полковникъ Войска ихъ [царского пресвѣтлого] величества Запорожского лубенский.

Ознаймуемъ [сим] универсалом нашим, кому того вѣдати подлежитъ, атаманови городовому сенчанскому, особливо атаманови [села] Юсковец, ижъ презентовалъ нам Леонтій Василевич[22], [...] сотник сенчанскій, писма от бывших полковников [...] на село Юсковци данные, теды и мы взглядом респ[ектов]аных полковников тое село ему, пану Леонтію Василевичу, [и] тяглых людей посполитых в селе том, на вспарте домовки его надаем, которое то посполство в селѣ Юсковцах найдуючееся, абы и на сей час сена вкосили, погромадили и попрятали, як надлежит, и во всем належную повинность и вшелякое послушенство оному выражали, о чом обявивши волю нашу, поручаем вас Богу.

Дан в таборѣ на Самарѣ, июля 25 дня, року 1688.

Звышименованный полковник лубенский.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 59214. – Арк. 43. Копія, зроблена О. Лазаревським з пошкодженого документа.

№ 31

1690, січня 13. Лохвиця – Універсал лубенського полковника Леонтія Свічки про затвердження угоди між комонним полковником Ілляшем Новицьким та лучанськими і ломацькими мельниками про встановлення рівня води на Ломацькій греблі

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого полковник лубенъский Леонтий Назарович Свѣчка.

Ознаймуемъ сим нашим кому о том вѣдати в кождого суду и права будет показано писаня, ижъ на сей час бувши ми в Лохвици з особами полковими и з сотниками, повернувши з Батурина ку домови, где презенътовал нам его милости пан Іелияшъ Новицкий, полковникъ комонний, писмо на згоду, принятое от мелниковъ лучанских и ломачинских при старшинѣ сенецкой и при висланнихъ от нас атамана лубенского и писара и инних мелниках многих, яко обширнѣй у поданомъ першом писмѣ виражае о розмѣреню води и опущенем на греблѣ Ломацкой скрѣнѣ, на що стала промежъ паном полковником и мененними мелниками о тот завод их померкованая угода цѣле, жебы болшъ юж в том себѣ не смѣли спреки и подтопъ водний, и на чом стала мѣра, такъ повинни и в потомност ненарушне собѣ на тотъ час зосланихъ из старшини лубенъское и враду тож сенъчанъского моцно себѣ укрѣпити и под печатю майстратовою лубенъскою. Ми теж, полковникъ, вичитавши оное писмо и вирозумѣвъши быти во всем слушне, похваляем и в ново сим нашим унѣверсаломъ при печати полковой ствержаем, абы тая ихъ доброволная угода, взявши свой слушний скутокъ, вѣчне трвала, варуем и на взрушителя права, где ся покажетъ и отзовется, теди на таковогo заруки покъладаемъ талярей сто до шкатули войсковой неотпустне.

Дѣялося в Лохвицѣ, од створенія свѣта 7198 года, а от Рождества Христова 1690, генваря 13 дня.

Звишъменованний полковникъ лубенский.

ЦДІАК України. – Ф. 1528. – Оп. 1 – Спр. 2. Копія в актовій книзі Лохвиці, має назву “Зезнане доброволного постановленя и обварованя на взрушителя дании”.

№ 32

1690, березня 4. Пирятин – Універсал лубенського полковника Леонтія Свічки про підтвердження дозволу оржицького уряду оржицькому священикові Василю Семперу побудувати млин, зробити при ньому став та набувати з них усі прибутки

Іх царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского полковник лубенский Леонтий Назарович Свѣчка.

Ознаймуемъ сим нашим писаннем, тако старшине, яко и черни, в сотни Лукомской знайдуючимся, особливе мелникам гребли Горошинской, ижъ презентовалъ нам писмо отец Василий Семпер, священик оржицкий, на вѣкуистую згоду, колко кому имѣетъ бити ставиделъ, з ураду оржицкого виданное, в яком писме виpаженно, жеби отец Василий, оставивши при клѣтци, стоячой от Горошина, на скрине старой двѣ ставидлѣ своихъ, ново строил клѣтку на прурве от Мохнача, на той же греблѣ, и в ней пустилемъ за тии двѣ ставидла два каменя, а третее коло, за нагороду, счо он первий коштъ свой и працю заложилъ, там же подано ему отцу Василю и валюшное четвертое [коло], теди, приймаючи ми тое писмо за слушное, варуем, аби нихто не важился ему отцу Василию на той его прурве нѣякой чинити перепони, волно ему построити клѣтку или рибу ловити, албо якие колвек привлачати пожитки, а мѣл би хто на той прурве отцу Василию чинити якую кривду, таковий на нас полковника заплатитъ заруки талярей сто, а на урядъ лукомский сто золотихъ, неотпустне так декляруемъ.

Дан в Пирятинѣ, марта 4, року 1690.

Звишменованний полковник лубенский[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 51011. – Арк. 91. Копія.
Там само. – Ф. 1. – Спр. 51014. – Арк. 99. Копія.

№ 33

1690, грудня 26. Пирятин – Універсал лубенського полковника Леонтія Свічки про дозвіл товаришу Сенчанської сотні Василю Тройці отримувати всі прибутки з побудованого ним млина на річці Сулиці

Іхъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского лубенскій полковникъ Леонтій Свѣчка.

[a] Перед підписом зазначено “в подленном тако”, після підпису написано “мѣсто печати”.

Пану сотникове сенчанскому и всей старшине городовой и кому колвекъ о томъ будетъ надлежаты потреба, при взиченню *от* Г*оспод*а Б*о*га доброго здоровя, сымъ нашимъ унѣверсаломъ ознаймуемъ, ижъ докладалъ намъ Василій Тройка, товаришъ сотнѣ Сенчанской, житель села Гапоновки, же мѣючи тепе*р* новопостроенный млинъ, объ одномъ колѣ вешнячокъ, на власномъ своемъ отъ многихъ лѣтъ де*р*жачи добромъ, подъ тымъ же селомъ Гапоновкою, перенявшы *от* Сулицѣ часть воды, никому не вчинилъ въ лѣсахъ и въ сѣножатяхъ и найменшой шкоды и кривды, бо черезъ лѣсъ перекопавши накотомъ пустилъ воду на лотокъ и съ него мѣетъ собѣ одного кола мучного пожитокъ: теды мы, уваживши его таковую своимъ коштомъ вложенную працю и коштъ у власномъ его кгрунтѣ, а звлаща нѣкому зъ тамошныхъ обывателей не учинилъ подтопомъ въ гору, а вънизъ уймою воды жадной перешкоды, позволяемъ оному вышъреченному Василевы Тройцѣ въ той его завзятой працѣ и въ сооруженню объ одномъ колѣ мучномъ млина, спокойне владѣючи, користовати, не маючи жадной нѣ *от* кого зъ тамошной ста*р*шины и тыхъ обывателей и найменшой перепоны, але яко у власномъ своемъ добрѣ всѣмъ пожитковати ненарушне, що абы иначей не было, такъ мѣти хочемъ и приказуемъ.

Данъ съ Ператина, декаб[ря] 26 дня, 1690 року.

Звышъменованный полковникъ лубенски*й*[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57733 (IV). – Арк. 283 зв. Копія.

№ 34

1692, січня 1. Пирятин – Універсал лубенського полковника Леонтія Свічки про заборону залучати підданих Лубенського Мгарського монастиря, що живуть біля монастирських Вовчанських млинів, до виконання повинностей разом з жителями села Вовчка на користь міста Лубни

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого полковникъ лубе*н*скі*й* Леонтій Свѣчка.

П*а*ну сотникове лубенскому, атаманѣ городово*му* с товариствомъ и войтомъ с по*с*политими людми, а особливе атаманове вовчковскому, такъже с товариствомъ и войтомъ в томъ селѣ зо всѣми тамошними жителми, доносимъ вѣдати: ижъ в Б*о*гу пречестній г*осподи*нъ его м*и*л*о*ст*ъ* отецъ Ипатій Горбаческій, игуменъ м*о*н*а*стиря общежително*го* Мга*р*ского Лубенско*го* з братиею своею смирено доклада*л* намъ о томъ, же мѣючи свои власніе ку пожиткове обителѣ с*вя*той Мгарской у Вовчку млини, ко*ш*томъ и працею

[a] Перед підписом зазначено "Въ подлѣнномъ подписано", "М. П.".

м*он*а*стирскою построенніи, и при тихъ млинахъ, на власнихъ кгрунтахъ м*он*а*стир*скихъ, на плесцахъ жіючихъ людей, и поля ихъ пашучихъ, тих же христя*н* много ихъ есть в томъ кутку мешкаючих, опрочей о*т* самаго села Вовчка, тилко при млинахъ, якіе то кгрунта и в грамотѣ государской есть, у вѣчное владѣніе имъ до обителѣ с*вя*той Спаской Мгарской заведено и укрѣплено с тимы христіяни, а теперъ не зна*т* зъ якихъ мѣръ, якобы атаманъ вовчковскій и войтъ то*го* села, в томъ кутку при млина*х* жіючихъ людей, на гру*н*тахъ м*он*а*стир*скихъ поселившихся, притягаетъ и прихиляет до подачокъ городовихъ, аби сполне з ними о*т*бували; чого имъ селянамъ вовчковскимъ, атаману и войту и неналежало бы до тихъ христя*н* м*он*а*стир*скихъ интересоватися, яко и неналежи*т*. Зачимъ по всѣхъ властей, такъ городовой старшини лубенской, и сѣлской вовчковской, жадаемъ и пилно приказуемъ, абысте жадною мѣрою до онихъ, якіе при тихъ млинахъ, на грунтахъ м*он*а*стирскихъ мешкаютъ люде, нѣ в чомъ не притягаючи до себе, дали во всемъ покой. Такъ мѣти хочимъ и подесяте приказуемъ, ствердивши при печати нашой полковой и унѣверсалъ нашъ на то, варуючи, видаемъ.

Данъ с Пе*р*[атина], януарія 1 *д*[ня]. Року 1692.

Звишъменованній полковникъ лубенскій[a].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 127. – Арк. 293 зв.-294. Копія.

№ 35

1693, квітня 23. Пирятин – Універсал лубенського полковника Леонтія Свічки про надання в послушенство чигириндубровському сотникові Яремі Ілляшенкові посполитих в селі Гусиному

Ихъ ц*а*рского пресвѣтлого величества Войска Запоро*ж*ского полковникъ лубенскій Леонтій Свѣчка.

Пану атаманови городовому чигири*н*дубровско*му* і войтови тамошнему, а особливе атаманови села Гусинного и кождому того вѣдати потребуючому, симъ наши*мъ* ознаймуе*мъ* унѣверсаломъ, ижъ респектуючи мы на значные працѣ і прислуги в Войску Запорожско*мъ* п*а*на Яремы Иляшенка[23], сотника чигири*н*дубравского, взглядомъ теды ти*х* его працъ и вѣрны*х* прислугъ, надаемъ оному в селѣ Гусинномъ людей посполиты*х* в сотнѣ Чигири*н*дубравской в послушание, которому теды пану сотникови абы люди того села посполитые по замыслу его в дела*х* го*с*пода*р*ски*х* вшелякое без жадного противе*н*ства о*т*давали послушание, а непослушного и противного

[a] Перед підписом зазначено "в подлинно*м* тако ", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

волѣ нашои ему *ж* преречен*н*ому п*а*ну сотникови карати без фолкги позволяе*м*.

Дан в Пирятине, року 1693, м*е*с*я*ца апреля, 23 дня.

Звышменова*н*ный пол*к*ов*н*икъ лубенский[а].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57745 (1). – Арк. 309. Копія.

№ 36

1694, грудня 14. Пирятин – Універсал лубенського полковника Леонтія Свічки про дозвіл Федору Ярмоленкові та Василисі Лутайці побудувати другий млин на Караваєвій полковничій греблі, з розподілом прибутків між ними і полковником навпіл

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого полковникъ лубенский Леонтій Свѣчка.

Паном сотнику пературинскому, атамановы, войтовы, тамошним же, а особлыве людям в селѣ Короваях мешкаючым, и кому колвек бы о том вѣдати потребуючому, ознаймую сим писанием, иж на рѣцѣ Оржиця, под селом Короваями, на власной своей греблѣ, есмъ перед сим позволилысмо были Федору Ярмоленку и небожчику Василю Лутаеви млын в двох колах построиты, так и тепер на донесене прозбы Федора Ярмоленка и по зосталой по мужу вдовы Василихи Лутайки позволяем ему и другой имѣни на тойже греблѣ вишпомянутой Короваевой млын о двох колах построиты и отбираты собѣ пожыткы, однакъ тое докладаем и варуемъ сым пысанем нашим, иж тие помененние особи, построивши тот млын другій, пожыткы брати мѣют з обох клѣток половынѣ, одну половыну на себе, а другую на нас полковныка половыну вселякіх розмѣров повинны будут даваты, а то для того, же на нашей власнимъ коштомъ построенной греблѣ тие млыны Федор Ермоленко и Василиха Лутайка з ласки нашой собѣ построилы, тое варуючи, тим помененнымъ особамъ для крѣпости всякой видаем и сее пысмо наше з притиснением печаты полковой, а по отбиранне з тих млынов всякихъ розмѣровыхъ пожитковъ ни от кого теж кривды жадной оны собѣ не мѣють узнаваты.

Дан в Пырятинѣ, декемрия 14, 1694 року.

Вышменованній полковник лубенскій[б].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 58066. – Арк. 91. Копія.

[а] Наприкінці зазначено “при то*м* унѣверсале оного полковника печа*т*”.

[б] Перед підписом зазначено “в подленном тако”, після підпису написано “мѣсто печати”.

№ 37

1701, квітня 11. Костянтинів – Універсал лубенського полковника Дмитра Зеленського про підтвердження прав чигириндубровського сотника Яреми Ілляшенка на село Гусине

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого лубѣнскій полковник Дмитрѣи Зелѣнский[24].

Кому колвекъ о том ведати потреба, старшинѣ полку нашего Лубѣнского, а меновите атаманови городовому чигриндубровскому со всеми тамошними людми, ознаймуемъ симъ нашим унѣверсалом, ижъ панъ Ерема Илляшенко, сотник чигриндубровский, презентовал намъ, якъ от нѣбощика пана Свѣчки, полковника лубѣнского уневерсал, даннѣй на селцѣ Гусиное, в уездѣ Чигриндубровскомъ, такъ и поважное ясне велможного добродѣя его милости пана гетмана показѣвал нам подтвержения, на якое селце он же, мѣненнѣй панъ сотник чигриндубровскій, просил и насъ, теди и ми, склоняючися до того жъ поважного рейментарского подт[в]ержения, на прошение пана сотника выдаем сей уневерсал, позволилисмо однакъ до ласки ясне велможного добродея его милости пана гетмана і войсковой в томъ селцѣ людми посполитѣми владѣти.

Данъ в Костантиновѣ, апреля 11. Року 1701.

Звышъмѣнованнѣй полковникъ лубѣнский[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57746. – Арк. 310 зв. Копія.

№ 37а

1708, жовтня 1. Козар – Універсал лубенського полковника Дмитра Зеленського про надання значному військовому товаришеві Петру Кулябці військового лісу

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозъкого лубенский полковникъ Димитрій Зеленский.

Вамъ, пану сотниковѣ лукомскому, атамановѣ городовому и всей атаманѣ сѣлской зо всѣмъ тоей сотнѣ товариству, и войтомъ зо всѣми посполитими людми и всѣмъ, кому би колвекъ о семъ теперъ и на потомъ вѣдати належало, ознаймуемъ: ижъ панъ Петро Кулябка, значний товаришъ войсковий, мѣючи свою власную в селѣ Александровцѣ на реци Слѣпороде греблю, прекладалъ намъ, же оная людскими жителей того жъ села Александровки хворостами завше

[a] Наприкінці зазначено "при том ево полковничая печатъ".

из давни*х* часовъ гати*т*ся, а теперъ проси*л* на*с*, жеби ему п*а*ну Пе*т*ру Кулябцѣ для полегкости людямъ, помянутого села жителемъ, на гаченя тоей греблѣ частъ во*й*скового лѣса и къ своему купленному лѣсу Довгалювскому по*з*волили*с*мо заняти, теди в томъ видячи слушное оного прошеніе, яко и инніе много частей ти*х* во*л*ни*х* и пусти*х* лѣщанокъ на греблѣ Лукомскую і Мацковскую уже позаймали, такъ и ему п*а*ну Петру Кулябцѣ, за вѣдомомъ и позволеніемъ ясне велможного добродѣя, его м*и*лости п*а*на гетмана, позволяемъ ку своему купъленному Довгалювскому лѣсу частъ во*л*ни*х* лѣщанокъ на оби*д*ва боки низомъ и горою, для полегкости людско*й* и своей по*т*реби въ гаченню помянуто*й* его греблѣ, приняти и заняти по певніе признаки, меновите, тимъ бокомъ о*т* Мацковецъ, по тую дорогу старинную, що и*з* Александровки на гору идетъ дорога, противъ Іовкового лѣса до Мацковецъ, и на другій бокъ и къ дорозѣ Лукомско*й* по Іовъковъ лѣсъ унизу, къ селу Александровци, оби*д*ва боки лѣса и въ гору тожъ на оби*д*ва боки лѣса займаного, прозиваемое урочище Третяки. Прето тіе к его лѣсу Довгалювскому принятіе лѣща*н*ки, по*д*лугъ вижей описа*н*нихъ признакъ низомъ и горою, симъ н*а*шимъ ему, п*а*ну Пе*т*ру Кулябцѣ, в зупо*л*ное владеніе ствержаючи унѣверсаломъ, аби нѣхто з старшини и чернѣ ко*н*но, и нѣ пѣшо, в они*х* приняти*х* лища*н*ках жадного спустошения чинити и самово*л*не и*х* рубати, по*д* зарукою значной вини во*й*сково*й* и нѣопустного караня, не важи*л*ся, пи*л*но варуемъ, а грозно приказуемъ, и неиначей мѣти хочемъ.

Данъ в Козари, октоврия 1, 1708 року.

Звишъменованни*й* по*л*ко*в*никъ лубенски*й*[a].

Наприкінці засвідчено: 1767 году, февраля 22 *д*[ня] таковий по*д*л*ѣ*нний унѣверсалъ я принялъ и подписался, канцелярыс*т* полковый лубенский Ігна*т* Несходовски*й*.

ІР НБУВ. – Ф. І. – Спр. 53214. – Арк. 246-247. Копія.

3. Миргородський полк

№ 38

1688, травня 15. Сорочинці – Універсал миргородського полковника Данила Апостола про надання голтвянському сотникові Матвію Івановичу села Броварки

Ихъ царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорожскаго полковникъ миргородскій Данило Апостолъ[25].

Всѣмъ кому колвекъ о семъ вѣдати належати мѣетъ, а особливе атамановѣ городовому голтвянскому съ товариствомъ и войтовѣ тамошнему съ посполствомъ,

[a] Перед підписом зазначено: "в подлѣнной тако", після підпису в колі написано: "мѣсто печати".

также атамановѣ и войтовѣ села Броварокъ со всѣми того села жителями, симъ нашимъ ознаймуемъ уневерсаломъ, ижъ респектуючи мы на войсковыя п*а*на Матвѣя Ивановича[26], сотника голтвянскаго, услуги, и впредъ до оныхъ его заохочуючи, надаемъ ему село Броварки, въ ключу сотни Голтвянской лежачое, въ подданство, до ласки нашей войсковой, о якой волѣ нашей всѣмъ вамъ оставляючи, жадаемъ и приказуемъ, абы войтъ того села Броварокъ и посполитые люди ему п*а*ну Матвѣю Ивановичу, сотнику голтвянскому, надлежащее около домового его господарства отдавали послушаніе и повиновеніе, въ чемъ укажетъ потреба, безъспречно, козаки тежъ, в томъ селѣ жівучіе, при своихъ вольностяхъ маютъ зоставати свободны, варуемъ.

Данъ в Сорочинцяхъ[27], 1688 року, маія 15го дня.

Звышменованный полковникъ миргородскій, рукою власною[а].

Наприкінці написано: На вышписанной универсала копіи владѣлецъ Матвѣй Остроградскій судья полку Миргородскаго, а на сводѣ писаръ голтвянскій Емеліянъ Голенковскій подписалися.

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 240. – Арк. 53-53 зв. Копія.

№ 39

1704, травня 5. Сорочинці – Універсал миргородського полковника Данила Апостола про надання хорольському сотникові Василю Івановичу села Хвощівки

Его царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорожскаго полковникъ миргородскій Данило Апостолъ.

Всѣмъ кому бы о томъ вѣдати належало симъ нашимъ уневерсаломъ ознаймуемъ, ижъ респектуючи мы на значніи отъ давнихъ лѣтъ роненніи въ Войску Запорожскомъ зичливіи ку его царскому пресвѣтлому величеству службы п*а*на Василія Ивановича[28], сотника хоролскаго, надаемъ ему селце, въ уездѣ Хоролскомъ же, Хвощовку въ подданство, мѣти хотячи и приказуючи, абы войтъ селца того зъ тяглыми людьми, въ томъ селце будучими, вшелякое ему п*а*ну сотниковѣ хоролскому отдавали послушенство и повиновеніе, а козаки при своихъ вольностяхъ повинни зоставати.

. Данъ въ Сорочинцяхъ, маія 5 дня, 1704 року.

Звишменованный полковникъ миргородскій, рукою[б].

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 240. – Арк. 63. Копія.

[а] Перед підписом зазначено "на копіи подписъ таковъ".

[б] Перед підписом зазначено "в копіи подписано", після підпису в колі написано "мѣсто печати полковничей".

№ 40

1705, травня 7. Сорочинці – Універсал миргородського полковника Данила Апостола про підтвердження імунітету мірошника полтавського полкового писаря Олександра Чуйкевича щодо непритягнення його до повинностей та сплати податків

Его царско*го* пре*с*вѣтлого в*е*ли*ч*ества Войска Запоро*ж*ского полковникъ миргоро*д*ски*й* Данило Апостолъ.

П*а*ну сотниковѣ оме*л*ницко*му*, атамановѣ манджалѣевско*му* и кождому, кому бы ко*л*векъ о то*мъ* вѣдати належало, симъ н*а*шимъ унѣве*р*са*л*нимъ писаніемъ озна*й*муе*мъ*: ижъ п*а*нъ Александеръ Чуйкевичъ, писа*р* полкови*й* по*л*тавский, презентовалъ намъ висоце пова*ж*ний унѣверсалъ ясневе*л*можного добродѣя рейментара, данній на оборону, уволняючи*й* *од* всяки*х* повинностей и подачокъ его п*а*на писарского мѣрочника в млина*х* Манджелѣевски*х*, такъ тепе*р* будучого, яко и пото*мъ* зоставати мѣючи*х*, в тихъже млина*х* п*а*на писаревыхъ. До якой волѣ рейментарско*й* и мы з мѣйсцю уряду н*а*шо*го* полковницко*го* стосуючися, пилно ста*р*шинѣ омелницко*й* и манджелѣйской приказуе*мъ*, жебы жадно*го* и найменшо*го* дѣла не мѣли до пречечоних млиновъ п*а*на писара полково*го* полтавско*го* и теперешнего мѣрочника и пото*мъ* мѣючихъ быти, якобы воля рейментарская цѣло и ненарушно зоставала.

Данъ в Сорочинця*х*, мая 7, 1705 году[a].

Звишменованній полковникъ миргородский, рукою.

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 763. – Арк. 59. Копія.

№ 41

1705, липня 22. Табір під Костянтинівом – Універсал миргородського полковника Данила Апостола про надання уласівському сотникові Устиму Сахненкові Канівського кута

Всѣмъ, кому бы о томъ вѣдати належало, такъ теперъ, яко и на потомныи часы, а особливо старшынствуючимъ въ Уласовцѣ, Городищи и Крыловѣ, зо всѣми тамошъными обывательми, ознаймуемъ: ижъ прекладалъ намъ панъ Устимъ Сахненко, теперешний сотникъ уласовский, же кутъ Канѣвченковский, лежачий од дороги, що идетъ з Уласовки до Крылова, ажъ по рѣчку Цибульникъ[29], не мѣетъ

[a] Перед підписом написано "В подлинно*мъ* по*д*писано", після підпису у колі зазначено "мѣсто печати".

своего власного господара и призвойтого наслѣдника, и просилъ насъ, абы, за вѣдомомъ нашым, обнявши кутъ оный, владѣлъ нимъ такъ, якъбы власнымъ купленымъ кгрунтомъ; яко теды пустовскій, а иле лежачіи добра, не кому инному въ полку нашомъ належитъ вѣдаты и диспоновати, тылко нам, яко господареви по милости Божой и рейментарови того Миргородского полку, такъ, уважаючи давныѣ значныѣ въ Войску Запорозкомъ прислуги помененного пана Устима Сахненка, сотника уласовского, а приохочаючи его до далшыхъ таковыхъ-же вѣрныхъ и щирыхъ услугъ, кутъ оный Канювский, яко пустовщину, позволяемъ ему обняти и такъ власне держати и владѣти въ часы потомныѣ, якобы мѣлъ за грошы, въ чом абы оному пану Устиму Сахненку и его наслѣдникомъ од якой старшины и тепер и потом не дѣялася уйма и укрывжене, сим нашым унѣверсалом велце жадаемъ.

Опубліковано: Модзалевский В. Л. Малороссійскій родословникъ. – К. – 1914. – Т. IV. – П-С. – С. 545-546. В публікації має назву: 22 іюля 1705 г., "в табурѣ под Костянтиновомъ", получилъ универсалъ миргородскаго полковника Даніила Апостола:

№ 42

1708, листопада 16. Красний Колядин – Наказ миргородського полковника Данила Апостола наказному миргодському полковникові, обозному Василю Онисимовичу бути готовим з полковим суддею і сотниками вирушити на з'єднання з гетьманом Мазепою в Гадяч, а до цього часу, якщо з'являться посланці царя і гетьмана Скоропадського з їхніми грамотами, виловлювати таких та присилати до нього

Мо*й* велце ласковы*й* пріятель, п*а*не обозни*й* полку н*а*шого и на мѣсцу н*а*шомъ зостаючи*й*.

О*т*пускаючи сторожовъ н*а*ши*х* до Сорочинецъ, озна*й*муемъ в. м*и*л*о*сти о томъ, же войска шве*д*скіе, почавши о*т* самой Борзны, всюды по города*х* и села*х*, для защищенія о*т*чизны наш*ой* о*т* наступленія московского, ажъ до самого Ромна постановлены на станціа*х*, а и около Ромна в полку Лубе*н*скомъ стоятиму*т*. Самъ за*с* наяснѣйши*й* королъ его м*и*лость шве*д*ски*й* в Ромнѣ свою станцію имѣтиме*т*, где и мы з ясне ве*л*можны*мъ* добродѣемъ его м*и*л*о*стію п*а*но*мъ* гетмано*мъ* завтрѣшнего дня цѣле 17 ч*и*сла сего ме*ся*ца прибыти сподѣемся, а з о*т*колъ, не обавляючися, скоро ку Гадячу ясне ве*л*можны*й* добродѣй з деся*т*ма тисячами шведовъ поспѣшати буде*т*. Зачимъ, яко пре*д* тим многократне о неповѣренъе жа*д*ны*мъ* пліотка*мъ* в. м*и*л*о*стю листовне упоминалисмо, такъ и тепер, о то*мъ* же упоминаючи, пилно прекладаемъ, абысте прослухаючи о поворотѣ ре*й*мента*р*скомъ, где обрѣтатиме*тс*я, якъ скоро его ве*л*можнос*т* до Гадяча прибуде*т*, такъ заразъ в. м*и*л*о*сть з п*а*номъ судіею н*а*шимъ и з п*а*нами сотниками для о*т*данъя поклону ясне ве*л*можн*ому* добродѣеви его м*и*л*о*сти п*а*ну гетману туды до Гадяча приездѣте, а если бы та*м* мѣлъ хто з грамотами г*о*с*у*д*а*рскими и

нового гетмана Шкоропа*дского* просмикатися, теды таковы*х* ловѣте и до насъ и*х* присила*й*те, о томъ все*м* в. м*ило*сти прекладаючи и приказуючи, Б*о*гу ва*с* поручаемъ.

Данъ в Красно*м* Колядинѣ[30], ное*м*врія 16, 1708 року.

В. м*ило*сти зычливый пріателлъ Данило Апо*стол*, по*л*ковни*к* ми*р*город: рукою власною.

На звороті зазначено: моему ве*л*це ласковому пріателеви п*а*ну Василію Онисимовичу[31], обозному полку н*а*шого Ми*р*горо*д*ского и на мѣсцу н*а*шомъ зостаючому, пи*л*но, пи*л*но и для имовѣрія певного се*й* лис*т* добродийский до в. м[илости] посилае*м* и пи*л*но до нас в горо*д* прибувайте з сотнико*м* по указу добродѣйско*м*.

На окремому аркуші пізніше написано:

Писмо миргородского полковника Данила Апостола къ полковому обозному Онисимовичу о поспѣшеніи его съ полкомъ к Гадячю, о соединеніи съ гетманомъ Мазепою и о присылкѣ к нему всѣхъ тѣхъ, кои покажутся съ какими либо указами новаго гетмана Скоропадского.

Снята копія для напечатанія въ изданіяхъ Кіевской Коммиссіи в 1852 г.

ЦДІАК України. – КМФ-7. – Оп. 1. – Спр. 2003. Фотокопія з оригіналу.

6. Ніжинський полк

№ 43

1653, травня 12. Ніжин – Універсал ніжинського наказного полковника Григорія Кобиловського про дозвіл носівському мельникові Ярошу працювати на Петрових млинах для збільшення прибутків Військового Скарбу

Григорій Кобиловскій[32], полковникъ наказній нѣжинскій.

Ознаймую симъ моимъ писаніемъ кому того вѣдати потреба, ижъ есть воля добродѣя моего п. полковника нашего нѣжинского и всего Сѣвера, абы хто колвекъ скарбъ его милости пана гетмана Войска Запорозкого и войскового пилнуетъ дома готовали, а до войска абы не йшли, жеби шкоди и утрати скарбу не было, прето и я ведлугъ волѣ п. полковника позволилемъ Ярошови, мелникови носовскому, на млинахъ Петровихъ для вшелякого порадку и направи у млинѣ, жебы скарбъ войсковій не гинулъ, [абы] дома зосталъ и жебы оному найменшая кривда и перемога боле не отъ кого не дѣялась, а хто бы ся того важилъ, а шкода бы скарбови Войсковому статися мѣла для перешкоды чіей, таковій срокгого караня войскового не уидетъ и усѣ шкоды до скарбу заплатитъ, на що и для лутшой вѣры далемъ оному сей мой листъ съ притисненемъ печати моей.

Писанъ у Нѣжинѣ, року 1653, мая 12.

Той що и вишей пол[ковникъ] н[аказній] нѣжинскій.

Опубліковано: ОРОМ. – Вип. 2. – С. 143.

№ 44

***1653, грудня 1. Ніжин –
Універсал ніжинського полковника
Івана Золотаренка про надання млина
в Нових Млинах, на річці Сеймі,
Ніжинському монастиреві,
підтверджений Богданом Хмельницьким***

Іванъ Ничипоровичъ, полковникъ Войска Запорожского нѣжинскій и всего Сѣвера.

Чиню вѣдомо симъ писаннемъ моимъ кому того вѣдатъ належатиметъ, ижъ владзою моею, мѣючи отъ его милости пана гетмана, пана и добродѣя моего, позволилемъ мѣти млинъ новобудованній въ Новихъ Млинахъ, на Сейму, в которомъ млинѣ колюсъ двѣ, а меновите велебнимъ господиномъ отцомъ законникомъ монастыря Нѣжинского, зъ которого то млина виживене мѣютъ мѣти вышеменовите законники безъ жадной перешкоды, где и писанне наше далисмо, зъ подписомъ руки и притисненемъ печаты.

Данъ в Нѣжинѣ, року 1653, мѣсяця декемврія 1 дня.

Іванъ Ничипоровичъ, полковникъ Войска Запорожского нѣжинскій и всего Сѣвера.

Богданъ Хмелницкій гетманъ з Войскомъ его царского величества Запорожскимъ.

Листъ указанній отъ пана полковника нѣжинского на млинокъ новомлинскій, которого ствержаемъ, абы вѣчне зоставалъ при монастыру Нѣжинскомъ, безъ всякой перешкоды старшихъ и меншихъ Войска нашего Запорожского.

Богданъ Хмелницкій, рукою власною.

Опубліковано: ОРОМ. – Вип. 2. – С. 331-332.

№ 45

***1654, лютого 6. Кролевець –
Універсал кролевецького сотника Федора Поповича
з кролевецьким військовим товариством
та міщанами Кролевця про дозвіл
Миськові Маковському побудувати млин
на Кролевецькій греблі***

Мы, Хведор Поповичъ, сотникъ Войска его царского величества Запорозкого кролевецкій, Ярема Попович, отаманъ городовий, А[с]таховъ Адаменко, войтъ, Сава Кушнѣръ, Иванъ Калачъникъ, бурмистрове того ж места Кролівецкого.

Вѣдомо чиним и ознавуем симъ писанемъ нашимъ, кому бы о томъ ведатъ належало, теперешнего часу и на потом будучие, иж с порадою нашею и за одностайнымъ всѣхъ, так козаковъ товариства нашего Войска Запорозкого его царского величества, яко мещановъ зуполной громады, позволениемъ, позволилисмо пану Мискови Ивановичу Маковскому греблю занятъ и млын фундоват на рѣчци Свидни, тутже в мѣсти Кролевцѣ, мѣщанамъ пристойне фпетривши, своимъ коштомъ и накладомъ власнымъ, которому абы вже нихто инший от мелниковъ туболцовъ [и] приежджих обчихъ жадной перепоны, перешкоды і трекозы абы не было, а то под закладомъ на таковых выны, на старших наших его м*ило*сти пана полковника, копъ тридцатъ личбы литовское, а на сотника, хто бы на тот час был, копъ десят, а на вряд мѣщанский также копъ десят, що для лѣпшой вѣри и певности сее писане наше оному вышпомененному Мискови Івановичу с подписомъ рукъ наших и с притисненемъ печати мѣской далем.

Писанъ в Кролевцу, м*еся*ца февраля, 6 дня. Року 1654.

Хведор Попович, сотникъ его цар. величества Войска Запорозкого кролевецкий, звышмінованный.

Нижче зазначено: А повинен на него тот млин зо всѣмъ ити пожиткомъ до с*вя*того пророка Ілѣ, в року 1654, въласт кролевецкая повинни быти послушними до справованя греблѣ тоей. Романъ Ракушка, зосланний от его м*ил*. пана полковника нѣжинского і всего Сѣвера.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 50661. – Арк. 6. Оригінал.

№ 46

1656, жовтня 27. Стародуб – Універсал ніжинського полковника Григорія Гуляницького про підтвердження прав Опанаса Зінченка на отчину в Тростені, розташованій в Топальській сотні

Григорий Гуляницкий, полковникъ нѣжинский и всего Сѣвера Войска его царского в*ели*ч*е*ства Запорозкого.

Вѣдомо чинимъ тимъ писанемъ н*а*шимъ, кому бы о томъ вѣдати належало, а особливе п*а*ну сотнику топалскому[a] и вшелякое кондиціи людемъ, ижъ што естъ отчина Опанасова Зѣнченкова у Тростене, в сотнѣ Топалской, абы оний спокойне того своего заживалъ, не поносячи в той отчинѣ жадной кривди и перешкоди нѣ от кого; а мешкатъ ему волно, любъ в Стародубовѣ,

[a] В копії явно помилково зазначено "гомелскому", має бути "топальскому", оскільки село Тростень було розташоване в Топальській сотні, Топал же в свою чергу знаходився поруч з Стародубом, де Гуляницький видав універсал.

любъ кгде хочетъ и своего спокойне заживат. На томъ ему писмо то даемъ, при печати нашой с подписомъ руки власное.

Дѣялося в Стародубовѣ, месяця октоврія 27 дня, 1650[а].

Григорий Гуляницкий, полковникъ нѣжинский и сѣверский, рука власна.

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 18683. – Арк.28 зв. Копія.

№ 47

1659, грудня. Ніжин – Універсал ніжинського полковника Василя Золотаренка про підтвердження прав стародубського сотника Гаврила Дащенка на військову частку у побудованому ним млині на річці Берестянці

Василий Ничипоровичъ Золотаренко[33], полковникъ Войска его цар: вел: Запорозкого нѣжинский і всея Сѣверы.

Ознаймуемъ симъ писанемъ нашимъ, кому о том вѣдати належитъ, иж що за позволенем листовнымъ анътецессора нашого, Гаврило Дащенъко[34], сотник стародубовский, греблю на урочищи Шуховъщизни, на речъцѣ Берестянцѣ своимъ власнымъ кошътомъ засыпавъши, млын у [...][б] Запорозкимъ отдаваные, позволяемъ ему двохъ мѣрочокъ, з того ж млына нам належачих, уживати; прето росказуемъ, абы в держаню того млынъка ни от кого жадъное перешъкоди помененый сотникъ не мѣлъ, подъ срокгимъ каранемъ нашимъ.

Дата в Нѣжинѣ, декамврия, 1659.

Василий Ничипорович Золотаренко, пол: Вой: его цар: вел: Зап: Нѣж: и всея Сѣвери[в].

Іванъ Плотний[35], полковъ[ник] его прес: цар: вел: Запорозкого стародубовский, сие листи потвержаю, 10 июля 1667[г], при котором листѣ... нѣхто...[д]

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 18640. Копія.

Там само. – Ф. 2. – Спр. 18658. Копія.

[а] Дата помилкова, виходячи з інтитуляції універсал міг бути виданий Гуляницьким в 1656 або 1657 році, проте в жовтні 1657 року він був в Корсуні, тому універсал очевидно виданий 1656 року.

[б] На цьому місці в копії примітка копіїста – "одна строка отсутствует".

[в] Після підпису зазначено "М. П.".

[г] Дата підтвердження помилкова, має бути – 1663 року.

[д] Текст уривається, наприкінці зазначено – "М. П.", "Арх. Черн. Дв. Деп. Собр., № 5294, подлинникъ".

№ 48

1660, вересня 24. Під Гомелем – Універсал ніжинського полковника Василя Золотаренка про підтвердження прав Макошинського Микільського монастиря на озера

Василий Ничипорович Золотаренко, полковникъ Войска его ца*р*: вел: Запорозкого нѣжинский.

Ознаймуемъ симъ писанъемъ нашимъ кождому, кому о том вѣдатъ належитъ, иж мы, выдячи отца игумена теперешнего макошинъского, отца Пафнотия, посполу з братиею, пильних и горливих в набоженъствѣ, аже у великих недостатъках зосталъ, далемъ [озера Ри]ботинъские, Сахонъские и Змѣтневские, зо всѣми тонями и уходами, якося в собѣ мѣютъ, яко и передъ тимъ держали, на тотъ манастиръ Чудо Творца Х*рист*ова Николая, абы оних заживаючи, за усе православное Г*оспо*да Б*о*га просили, [на] що для лѣпшое вѣри даной, абы в тих озерах нѣ от кого жадное кривъди и перешкоди не поносили даемъ наше сее писанъе с подъписомъ руки и притисненъемъ печати нашое.

Писанъ подъ Гомлемъ[36], септеврия 24: 1660.

Василий Ничипорович Золотаренко, пол: Вой: его цар: вел: За: Нѣж.

ЦДІАК України. – Ф. 146. – Оп. 1. – Спр. 4. Оригінал. Печатка полковнича.

№ 49

1660, вересня 24. Під Гомелем – Універсал ніжинського полковника Василя Золотаренка про надання Макошинському Микільскому монастиреві військової частки прибутків з млина Чалого, розташованого на Сосницькій греблі, на річці Убеді

Василий Ничипорович Золотаренко, пол: Войска его ца*р*: вел: Запорозкого нѣжинский.

Озънаймуемъ тимъ писанъемъ нашимъ [кождому], кому бы о том вѣдатъ належало, ижъ мы, выдячи отца игумена теперешнего [макошинъского], отца Пафнотия, посполу з братиею, пилъних и горливих в набоженъствѣ, аже у великих недостатъках зостаютъ, на выживленъе даемъ онимъ двѣ мѣрочки, на нас належние, с каменей двѣ в млинѣ Чалого, на гати Сосницъкой, на рецѣ Убеди стоячомъ, приходячихъ выбирати, такъ и ступъное коло в томъ же млинѣ Чалого подаемъ до уживанъя, [и з] двох мѣрочокъ, и ис

кола ступного, кривди жадное и перешкоди нѣ от кого [абы] не было, сурово приказуемъ.

Дата под Гомлемъ, 24 сентеврия, 1660.

Василий Ничипорович Золотаренко, пол: Вой: его цар: вел: Зап: нѣж.

ЦДІАК України. – Ф. 146. – Оп. 1. – Спр. 5. Оригінал. Печатка полковнича.

№ 50

1665, липня 3. Глухів – Універсал гетьманського глухівського намісника Василя Марковича про дозвіл мельнику Семену Кузьменкові засипати греблю і побудувати млин на річці Ясмані, під селом Землянкою

Чиню явъно и свѣдомо си*м* мои*м* пи*с*момъ, кому бы то*го* зна*т* по*т*реба тепе*р* и на пото*м*ные часы, ижъ позволиле*м* на млы*н* греблю займат и сыпа*т* на рецѣ Ясманѣ пуд село*м* Зе*м*ъля*н*кою, ви*ш*ше горы Каме*н*ной, в уѣзды Глухо*в*ско*м*, пану Семену Кузме*н*ку, ме*л*нику и обивателю глухо*в*скому, который мае*т*, ии засыпавъши, млынъ будова*т*, і засыпа*въ*ши и млы*н* сооруживъши, еще нѣмъ пусти*въ*ши, мае*т* ѣха*т* до его ми*л*: па*на* ге*т*мана, любъ до по*д*ска*р*биего во*й*скового, по*д*креплене лѣпшое у вѣчънос*т* взя*т* и о слободѣ проха*т*, которого варую и приказую, жебы ни*х*то жадно*й* справы и ту*р*бацѣ в томъ Семену не важи*л*ся чини*т*. Под виною на въря*д* глухо*в*ски*й* копъ сто, *н*[а] що для лѣпшо*й* вѣры и певности си*й* мо*й* лис*т* в моцъ даю менова*н*ному Семену с по*д*писо*м* руки моей и *с* прити*с*не*н*емъ печати.

Дѣялося в Глуховѣ, в рокъ 1665, м*еся*ця іюля, 3 дня.

Васили*й* Марковичъ, наме*с*ни*к* о*т* его ми*л*ости па*н*а гетмана глухо*в*ски*й*.

Толко жебы о*т*колъ никому о*т* него крыв*ъ*ды не было в то*м*.

На арк. 2 написано: Ве*д*лугъ сего фу*н*душа працѣ своеѣ продале*м* во всемъ половицу якъ греблѣ, такъ и млина всего, поко*л* другий из моего уробленого всего млына спо*с*та*л* збудова*т* с паном Павъло*м* Крутенъкомъ, обывателемъ воронизки*м*, которому продале*м* у вѣчнос*т* по половинѣ и, уробивъши по половицѣ, слушъне*м* роздѣл учинит повиннисми Семенъ Кузме*н*ко млына*р*, обывател воронизки*й*, за суму продалем золотих сто.

ЦДІАК України. – Ф. 834. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 1-2. Оригінал, печатка вирізана.

№ 50а

1667, березня 14. Ніжин – Оборонний універсал ніжинського полковника Артема Мартиновича коропівській козачці Авдотії з дітьми на млин з прибутками

Великого государя, нашего царского пресвѣтлого величества дворянинъ и вѣрного Воиска Запорозского полковникъ нѣжински[й] Артемъ Мартиновичъ.

Ознаймуемъ симъ нашымъ писанемъ, кому того вѣдати належитъ, меновите паномъ сотникови, атаманови городовому з товариствомъ, войтови з бурмистрами и посполитствомъ кролевецкимъ, а особливе дозорцамъ млыновъ уезду Кролевецкого и кождому хто того потребовати будетъ до вѣдомости доносимъ, поневажъ въ статяхъ, од его царского пресвѣтлого величества данныхъ, написано чтобъ мелникы козацкие его коштомъ, а не мирскимъ, греблю и млынъ поста[новляли и] жадное ни од кого перешкоды и уймы въ припадаючихъ з тыхъ млыновъ розмѣровъ, волно зостаючи, не поносили. А ижъ, Овдотия Івановая, козачка и обывателка коропъская, по мужу своему небожчыку Івану оставши удовою, ведлугъ статей государскихъ, з дѣтми своими од волности козацкое одпадати не повинна, овшемъ из мелницы на рецѣ Ретѣ прозываемой, Івановымъ небожчиковскимъ, а не мирскимъ коштомъ построеное, припадаючый розмѣръ з двох каменей никому іншому, толко ей Овдотиѣ з позосталыми Івановыми дѣтми долженъ есть цале безъ жадное перешкоды доходити. Прето мы до так выразное государское формуючися воли, симъ нашимъ унѣверсаломъ стверъдившы, по кождомъ того пилно мѣти хочемъ и сурово приказуемъ, абы жоденъ такъ з козаковъ, яко тежъ и с посполитыхъ людехъ, в том держаню еѣ Овдотии власном млынѣ, на помененой рѣцѣ, прозываемой Ретѣ, стоячомъ, въ одбираню розмѣровъ уймы... не важилися чинити[а]. На що для лѣпшое певности сее наше писане з притисненемъ печати полковницкое выдати казалисмо.

В Нѣжинѣ, дата марта 14, року 1667.

Вышменованный дворянинъ и полковникъ нѣжинский Артемъ Мартиновичъ.

Нижче зазначено: На печати въ щитѣ изображенъ натянутый лукъ со стрѣлою, обращенные тетивою внизъ, а в верхней части щита двѣ звѣзды: кругомъ щита расположены буквы въ слѣдующемъ порядке – ЕЦПВДИВВЗПНАМ[б].

Опубліковано: Черниговские Губернские вѣдомости. – 1858. – № 10.

[а] В тексті публікації надруковано "нене..."

[б] Тобто – "Его царского пресвѣтлого величества дворянинъ и вѣрного Войска Запорозкого полковникъ нѣжинский Артемъ Мартыновичъ".

№ 51

1668, квітня 14. Ніжин – Універсал ніжинського полковника Артема Мартиновича конотопським козакам Миколі та Кирею і конотопському міщанинові Карпу на звільнення їх на один рік від надання військової частки з побудованих ними млинів у селі Попівці

Артемъ Мартынович, полковник Войска Запорозкого нѣжинский.

Ознаймуем тым листом нашым, кождому кому о том вѣдати потреба будетъ, пану сотникови конотопскому и всему товариству, атаманови городовому, так же войтови зо всѣмъ посполством конотопским, ижъ Микола козак, и Кирѣй козак з мещанином Карпом, обывателѣ конотопские, ознаймовали, що коштом и працею своею на ново занятой греблѣ, на речцѣ прозиваемой Черицѣ, в селѣ Поповце построивши млыни на каменей чотири, сей весны в тое з великих …[а] теди взглядом утрачення кошту просили насъ слободы в тыхъ своих млынках в нагороду тоей працы мѣти, зачымъ уважаючи мы ихъ, Миколаеву и Кирѣеву з Карпом, працу и утрату, далисмо оным слободы на рокъ, впред розмѣр абы з тых млынковъ припадаючих всѣ три мѣрочки на свой пожитокъ одбырали, которым абы ни од кого перешкода в том не деялася, приказуем сурово. За ще по вистю тое слободы помененнiи Миколай и Кѣрѣй з Карпом знову в нас быти мают и опов[…]и до Скарбу Войскового з оных млынов розмѣру належная част извыкле мела заходыти, чого всего дозорцы нашы дозрѣсти мают.

Данъ в Нѣжинѣ, априля 14 дня 1666[б].

Звышменованний Артем Мартинович, полковник Войска Запорозкого нѣжынский.

ІР НБУВ. – Ф.1. – Спр. 56251. – Арк. 30. Оригінал.

№ 52

1669, січня 17. Батурин – Універсал ніжинського полковника Філіпа Уманця про підтвердження прав Максаківського монастиря на маєтності

Филипъ Уманецъ, полковникъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозкого нѣжинскій.

[а] В даному місці тексту два слова втрачені.

[б] Рік у документі зазначено помилковий, справжнім є 1668, про що свідчать інтитуляція і підпис Мартиновича в універсалі (типові для 1668 року, під час повстання проти Москви, і неможливі для 1666).

Ознаймуемъ симъ нашимъ писаніемъ, кому бы о том вѣдати будетъ потреба, а меновите пану сотникови борзенскому, шаповаловскому, атаманѣ городовой и всему старшому и меншому в тихъ сотняхъ найдуючомуся товариству, до вѣдомости подаемъ. Ижъ мы, поглядаючи на выразный унѣверсалъ его милости пана Демяна Ігнатовича, гетмана Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозкого Сѣверскаго, наданый в Богу пречестному господину отцу Іеремѣю Ширкевичу, ігуменови всемилостиваго Спаса монастиря Максаковского, [на] маетностѣ, зачимъ и мы, не нарушаючи того жъ унѣверсалу и волѣ его милости пана гетмана, овшемъ потвержаемъ и умоцнюемъ, абы такъ вышей іменованной старшини, яко и черни, в Богу пречестный господинъ отъецъ Іеремѣй Ширкевичъ з братіею не поносил наименшой перешкоды и жадного утяження, але яко своими до обытели святой маетностями спокойне под претекстомъ держалъ и чого будетъ потреба на обытел святую замышлялъ, а ежели бы черезъ наше сіе писанъе и виразный унѣверсалъ мѣлъ от кого колвекъ перешкоду поносити, таковий каждый, за донесенъемъ от пречестнаго господина отъца ігумена скарги, не увойдетъ срокгого войскового карання, без респекту обецуемъ, іначей не будетъ.

З Батурина, 17 януарія, 1669 року.

Звышменованный полковникъ нѣжинский[a].

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 255. – Арк. 50. Копія.

№ 53

1669, лютого 16. Батурин – Універсал ніжинського полковника Філіпа Уманця про підтвердження прав новомлинських козаків Івана Омеляновича та Опанаса на млин, на річці Лутаві

Филипъ Іванович Уманецъ, полковникъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозкого нѣжинский.

Ознаймуем симъ нашым писанемъ, кому бы о томъ вѣдати належало, а особливе и именовите пану сотникови новомлинскому, атаману городовому, вуйтови тамошнему, до вѣдомости доносим, иж мы, респектуючи на коштъ и працу, и робленя греблѣ пана Івана Омеляновича и Опанаса, товаришей войсковых і обывателей новомлинских, уфортофѣровали млин на рецѣ Лутавѣ і Крупце з едной заставкою, теди если оны своим коштом млин и сипание греблѣ поднѣмали, яко войсковые люде, повинны всѣми трома мѣрочками пожитковати, а если хто втручался, на пожиток их помочи додавал, повинни по половинѣ тот доход приходячый зо млына брать, а часть половины в парности зоставити, зачым оным тыи всѣ пожитки пускаем им, козакам новомлинским, до ласки нашой

[a] Перед підписом зазначено "в подлинном подписано", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

и войсковой, варуючи абы, так старшина новомлинская, яко теж товариство и поспулство, найменшое им чинити кривди не важилися, а если бы хто смѣл и важился мимо сей виразный унѣверсалъ нашъ задавати трудность, таковий, яко спротивний вирѣ и росказаню нашему, кождый не увойдет войскового караня, іначей не будет.

Писан в Батуринѣ, 16 февруария, 1669 року.

Звишъменований полковник нѣжинский.

На звороті зазначено: Унѣверсал Омеляновичу и О[пана]су, козакам новомлинским, на млин на Лутавѣ.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 50455. – Арк. 29. Оригінал.

Опубліковано: ОРОМ. – Вип. 2. – С. 333-334.

Панашенко В. В. Палеографія українського скоропису другої половини XVII століття. – К. – 1974. – С. 84-85.

№ 53а

1672, червня 16. Табір під В'язовою – Універсал ніжинського полковника Філіпа Уманця про дозвіл кролевецькому сотникові Василю Дейнеці побудувати греблю на річці Реті, звести на ній млини та отримувати з них усі прибутки

Филипъ Ивановичъ Уманецъ, полковникъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозскаго нѣжинскій.

Всей старшинѣ и чернѣ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозского полку нашого и кождому, [кому] колвекъ будетъ потреба вѣдати, доносимъ, ижъ оповѣдалъ намъ панъ Василь Дейнека[37], сотникъ кролевецкий, же маетъ засипати своимъ коштомъ и працею греблю и млынъ строити на рецѣ Ретѣ, вышей Мисковое греблѣ. А такъ мы, информуючися до статей, выразне описаныхъ на волности козацкие, который без мирского прикладу товаришъ млынъ построитъ, волно припадаючий увесь размѣръ, яко господарь, на себе отбирати; прето, видячы здавна прислуги противъ всякого неприятеля за Войско Запорозское помененого пана сотника кролевецкого, на рецѣ Ретѣ греблю засыпати и млыновъ, сколко дека потянетъ, строити позволяемъ, а, дастъ Богъ, спорядившы всякой припадаючий размѣръ на его самого отбирати целно позволяемъ же: зачимъ всего полку товариства нашего, пилно жадаючы, приказуемъ, абы в томъ его фундованю пану сотникови кролевецкому нѣ от кого кривда ся найменшая не дѣяла, варуемъ под неласкою и каранемъ войсковымъ.

Данъ в таборѣ под Вязовою, 16 июня 1672 року.

Звышъменованый нѣжинский полковникъ.

Наприкінці зазначено: На этомъ документѣ находится восьмиугольная печать, в щитѣ которой изображены накрестъ двѣ стрѣлы остріями внизъ, подъ

стрѣлами одна звѣзда и луна рогами вверхъ; вокругъ щита буквы: ФИУПВЕЦПВЗН[a].

Опубліковано: Черниговские Губернские вѣдомости. – 1858. – № 11. – Матеріалы для Южной Руси.

№ 54

1672, вересня 10. Батурин – Осадчий лист ніжинського полковника Філіпа Уманця осадчому Мирону Іуді на заселення слободи Зудівки

Филип Іванович Уманецъ, полковникъ Войска его цар: прес: вел: Запорозкого нѣжинский.

Пану Мирону Иуди, осадчому слободи Зудовъки и въсѣм жителем зудовъским, узичивъши доброго здоровъя [от] Господа Бога всему посполству, до вѣдомости подаем, абысмо во всем безпечне будовалис в той слободѣ, ни въ чомъ не вонплячи о розвличеню границъ, на що вам потвержене слободи на килка лѣт позволяю, тое милостям вашим до ознайменя подавъши, Богу вас вручаемо.

З Батурина, 10 септевърия, 1672 року.

А от Кулинина городища вышей озерца и к рѣцѣ туй же Ворѣ.

Звышменованный полковник нѣжинский.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 50665. – Арк. 11. Оригінал. Печатка полковнича.

№ 55

1674, квітня 15. Канів – Наказ ніжинського полковника Філіпа Уманця полковому писареві Павлу Михайловичу відправити до нього в Канів військові гроші

Пане Павло, знай ты человѣкъ, же власти нашое противишся, ото и Бога не боишся, же одихавши од насъ, якось инакъ до насъ южъ и не буваешъ, подобно тамъ домовихъ войсковіе [справы] опустивши, приватъ не упораешъ, зачимъ абысь ораз по прочитаню писма, гроши войсковіе взявъ[б] в дому, не чекаючи

[a] Тобто "Ф[иллипъ] И[вановичъ] У[манецъ] п[олковникъ] В[ойска] е[го] ц[арского] п[ресвѣтлого] в[еличества] З[апорозкого] н[ѣжинский].

[б] У публікації зазначено "святъ", імовірно було "взявъ".

докладу[a], до насъ привозилъ, ласкаве наупоминаю, не мнѣй, але срого и сурово росказую.

Данъ з Канева, року 1674, априля, дня 15.

Копія з актової книги має такий заголовок, початок і закінчення:

Актикация картки, присланное од его милости пана Филипа Івановича Уманца, полковника нѣжинского.

Перед нами Александромъ Цурковскимъ войтомъ, Дмитром Шмерлевичомъ бурмистром сегорочнимъ, райцами, лавниками того року на справах меских завѣдуючими, ставши очевисто у книгъ нынешнихъ ратуша нѣжинского, панъ Павелъ Михайловичъ[38], козакъ Войска его пресвѣтлого царского величества Запорозского, писаръ на сей часъ полку Нѣжинского, сюю картку для оказаня невинности своей часу своего до актъ нынешнихъ подалъ, которая од слова до слова так ся в собѣ мает:

Которое то писмо од слова до слова казалисмо до книгъ нынешнихъ принять и вписать, што есть принято и вписано.

Опубліковано: Отрывки из нежинских магистратских книг 1657-1674 годов". – Чернигов. – 1887. – Арк. 63-64.

№ 56

1674, травня 15. Ніжин – Універсал ніжинського полковника Філіпа Уманця про дозвіл Мартину Павловичу побудувати млин на греблі, успадкованій його дружиною Ганною

Филипъ Ивановичъ Уманецъ, полковникъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорож[с]кого нѣжинскій.

Пану сотниковѣ глуховскому, атаманови городовому, войтови тамошнему и всему товариству и посполству, в той сотнѣ знайдуючимся, такъ тежъ и висланнимъ од его милости пана гетмана и од насъ висланнимъ, ознаймуемъ симъ нашимъ писанемъ, ижъ ми, углядѣвши на сиротство Ганни Гавриловни, а братанки моей родной, позволяемъ, яко на отцевщинѣ ей власние ей приналежние кгрунта, яко то именно гребля, которая стоячая под селомъ Гавриловкою, аби на той греблѣ, коштомъ своимъ и працею муж помененой Анки, Мартинъ Павловичъ, млинъ постановилъ, а до того млина сѣножатей окопавъ до лѣсу, и до всѣхъ имъ приналежачихъ отцевскихъ кгрунтовъ, нѣхто жадной кривди чинити не важился, и в тое нѣхто не втручался, кромѣ имъ самимъ позволилисмо спокойне на своемъ отцевскомъ кгрунтѣ пожитокъ всякий одбирати, такъ теж и зят той Стефанъ Колошинскій, аби, через сые писмо наше данное, не важился

[a] У публікації зазначено "за ладу", імовірно було "докладу".

болшей в ихъ諸 приналежнихъ кгрунтахъ и до млина нѣ во що втручатися, и нѣхто з родичовъ наших не важился до ихъ жадного дѣла мати, под срогимъ каранемъ войсковимъ приказуемъ, аби иначей не было.

Данъ з Нѣжина, мая 15, 1674 року.

Звышменованный полковникъ нѣжинский[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 12047. – Арк. 80. Копія.

№ 57

1676, травня 16. Батурин – Універсал батуринського сотника Яреми Андрієвича щодо захисту сіножаті Пархома Спереки

Року Божого тисяча шестсот сѣмъдесят шестого, месяця мая, шестого надцатъ дня.

Ознаймовал передо мною Яремѣемъ Андрѣевичемъ[39], сотникомъ батуринским, помененний Пархомъ Сперека, обывател вѣзду нашего, з Митченок, батуринского, ижъ закопал сѣножат, Натятчи прозиваемой, лежачую подле Яджели, на которую то сѣножат упросил нас урядовы, абы нихто ему жадною перешкодою не билъ в кошеню з обивателей митченских, такъ и инъшихъ людей бы жадной нихто не мѣл утички до тоей сѣножати, а ежели би хто мал одоймати Пархома Спереку вишейпомененного, на такового заруки покладаемъ до шкатули войсковой талярей сорок и комишин в флякъ сто, для лѣпшой зас певности казалем и печат свою приложит.

Дѣялося в Батуринѣ, року и дня вишей описанного.

Ярема Анъдрѣевич, сотникъ батуринский.

Федор Бѣликъ, атаман городовий.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 50471. – Арк. 56. Оригінал, печатка сотника.

---

[a] Перед підписом зазначено “в подлѣного писма подписъ таковъ”, після підпису у колі написано “мѣсто печати”.

№ 58

1680, червня 2. Глухів – Оборонний універсал глухівського сотника Василя Федоровича Кіндрату Грудяці на озеро

Пане атамане полошковскій зо всимъ товариствомъ и войтомъ тамошнимъ, с посполством, презентовалъ нам писмо, наданное от бившего полковника нѣжинского Гуляницкого, пан Кондрат Филиповичъ Грудяка[40], жебы въ ставу его жаденъ з обивателей полошковскихъ не важился риби ловити, зачемъ и мы, с повинности вряду своего, симъ писмомъ нашимъ ознаймивши, вамъ приказуемъ, абы од сего часу всѣ жителѣ ваши не смѣли в том ставу и не важили кривди чинитъ ловленьями рибы, а хто пред сей засланній лист важитимется мененному пану Кондрату перешкоду чинить, позволяемъ такого заграбить и за ознайменъямъ и донесеньямъ скарги строгъ[го] будетъ от насъ караннїй, о чем повторе и подесяте приказуемъ, абы иначей не было.

Дано зъ Глухова, июня 2 дня 1680 року.

Вынны зась на упертого, хтобы мѣлъ в поволность чинити перешкоды, без отпуску заплатитъ [за] противность талярей двадцать и сверхъ того карности зъ жителей полошковскихъ.

Василій Федоровичъ, сотникъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского глуховскій[a].

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 18668. Копія.

№ 59

1688, квітня 9. Ніжин – Універсал ніжинського полковника Стефана Петровича Забіли про підтвердження прав вересоцького козака Яроша Семеновича на побудований ним млин на річці Вересочі та на військову частку з цього млина

Стефанъ Петрович Забѣла, полковникъ Войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорожского нѣжинский.

Пану сотниковѣ нѣжинскому новомѣскому, а особливе атаманови вересоцкому и войтови, товариству и посполитимъ людемъ, такъже и от насъ прилучаючимъся висланимъ, ознаймую. Іжъ, респектуючи мы на шидливостъ лѣтъ и отважние з молодих лѣтъ в Войску прислуги (на которихъ и тепер

[a] Перед підписом зазначено "в подлѣнном тако", після підпису написано "Арх. Ч. Д. Д. Зібр. Справа про шляхетство Борисенків, № 2447, арк. 13".

працует синъ его Павелъ) пана Яроша Семеновича, козака и обывателя вересоцкого, а до того поважаючи наданніе писма пановъ полковниковъ уфалених, предо мною бывших антицессоров моихъ, позволяемо ему, и по нему синови его, млинкомъ его власнимъ, працею и коштомъ его фундованнимъ, в лѣсѣ на рецѣ Вересочи[41], войсковою мѣрочкою до войсковой ласки и нашой пожитковати. В чомъ абы ему нихто не важился чинит жадняго перешкоди, симъ моимъ листомъ варую и приказую.

З Нѣжина, апрѣля 9. 1688 року.

Звишменованний полковникъ нѣжинский, рукою власною[a].

ІРНБУВ. – Ф. 1. – Спр. 50488. – Арк. 85. Копія.

№ 60

1698, травня 11. Ніжин – Універсал ніжинського полковника Івана Обідовського про заборону козакам скуповувати, а підданим Чернігівської архієпископії продавати архієпископські грунти в Мринській сотні

Его царского пресвѣтлого величества столник, Войска Запорозскаго полковникъ нѣжинский Іоанъ Обѣдовский[42].

Вамъ, пану сотниковѣ мринскому, атаманови городовому и сѣлскимъ и всему старшому і меншому тоей сотнѣ товариству, и кому о томъ вѣдати належит, ознаймуем, иж прекладал нам тое честный отецъ городничий мринской, у подданых катедралных архіепископіи Чернѣговской, жителей тамошных, купуют сѣножати и инние кгрунта лежачие, през що убил дѣется, так подданым в кгрунтах, яко и катедри архипастирской, значная кривда, же през таковые продажи тяглые люде убожати мусят; забороняючи теды мы таковой куплѣ и продажи, пилно того мѣти хочем и сурово под значным войсковым каранем приказуемъ, аби так товаришъ войсковый, любъ в самом мѣстечку Мринѣ, любъ и по селах сотнѣ тоей, не важился у подданых архіепископії Чернѣговской, а нѣ теж взаемне помененным подданым у козаковъ жадною мѣрою лежачих скуповати кгрунтовъ, то ест сѣножатей, гаевъ, лѣсовъ, поля и яких же колвекъ кгрунтовъ не важилися, под выною талярий ста на двор нашъ полковничий, чого панъ сотникъ мринский з атаманею и честный отецъ городничий тамошный пилно постерѣгати мѣет и нам доносити. И повторе теды таковой куплѣ сим нашим унѣверсалом забороняем.

Данъ в Нѣжинѣ, 11 мая, 1698.

Звишъменованний полковникъ нѣжинский, рукою власною.

На звороті арк. 2 зазначено: От пана Обѣдовского виданий унѣверсалъ в

[a] У колі написано "мѣсто печати".

сотню Мринскую, забороняючий кгрунтовъ лежачих продавати и куповати козаком у людей тяглых. Року 1698 записано в реестръ под нумером 5.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 132. Оригінал. Печатка полковнича.

№ 61

1698, жовтня 29. Ніжин – Універсал ніжинського полковника Івана Обідовського щодо утримання розташованих в Мринській сотні компанійців підсусідками та тяглими людьми

Его царского пресвѣтлого велич: столникъ, Войска Запорозского полковникъ нѣжинский Іванъ Обѣдовский.

Пану сотниковѣ мринскому, атамановѣ городовому и сѣлскимъ зъ всѣмъ товариствомъ, при узиченю доброго здоровя, симъ нашимъ ознаймуемъ писанемъ, ижъ вѣдаючи мы о томъ певне, же в сотнѣ Мринской болшей ста знайдуется козацких подсусѣдковъ, от которых, яко и от іншых в полку нашомъ винайдуючыхся подсусѣдковъ, по указу самого ясне велможного его милости пана гетмана на компанѣйцовъ повинност вибирается, мѣсячное по шагу, для помочи тяглимъ людемъ, з умислу симъ нашимъ засилаемъ указомъ, абы тоей сотнѣ подсусѣдки, тих двохъ компанѣйцовъ, которыи туда недавно виправлены, мѣсячнимъ подлуг установи належитимъ контентовалы, намнѣй ведлуг недавно учиненого з указу ясне велможного добродѣя роспораженя на тяглых людей Мринской сотнѣ послано чотирохъ компанѣйцовъ, тамъ и тепер неотмѣнно мѣти хочемъ, абы тяглыи люде чотирохъ человѣка доволствовалы месячнымъ, а двохъ подсусѣдки.

Данъ з Нѣжина, октовр[ия] 29. Року 1698.

Звишъменованний столникъ и полковникъ нѣжинский, рукою власною.

На звороті написано: Жебы подсусѣдки козацкіе двохъ компанѣйцевъ кормили в Мринѣ. Просити его милости пана комисара, если будутъ стояти государскіе воинственные люде или компанѣйцы, дабы по числу подсусѣдковъ козацкіхъ и бѣдныхъ подданыхъ росполагано станціи, такожде подводы и иные наѣзды по числу людей отбували бы.

Іншим почерком додано: Записано в реестръ под нумеромъ 7.

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 177. – Арк. 1. Оригінал.

№ 62

1699, листопада 2. Ніжин – Універсал ніжинського полковника Івана Обідовського щодо відбування повинностей на користь Ніжина козаками, що перестали виконувати козацьку службу, та козацькими підсусідками, які живуть в селах, належних до Ніжина

Его царского пресветлого величества столник, Войска Запорозскаго полковник нежинский Іоанн Обедовский.

Вам, атаманом и войтом хорошоозерским, печинским, крутовским, кагарлицким и сынякувским, сим нашим ознаймуем уневерсалом, иж дойшло нас ведати, что в мененных селах до ратуша нашого нежинского належных, многие од дебелеі повинных ухиляются, щитячися под суседками козацкими, любо на своих живут кгрунтах, и здавна в козацком не будучи компуте и не отбуваючи належных походов военных, козаками называются, зачим мы, уваживши, абы таковые отбували належитую повинност, властию нашою пилно приказуем, абы кождый менуючийся козак, и не отбуваючий походов военных, и кождый подсуседок, которий, продавши свою хату, на своем живет кгрунте и оным пожиткует, отбувал конечне свою п*а*ну вуйтове нежинскому теперешнего времени до далшого разсмотрения належитую дабелную повинност, що и повторе пилно сим нашим приказуем уневерсалом.

Дан в Нежине, 1699 року, ноеврия 2.

Звиш менованний столник, полковник нежинский, рукою.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 63. – Арк. 183. Копія.
О п у б л і к о в а н о: Труды Чернигов. Предварит. Комитета. – Чернігів. – 1908. – С. 137.

№ 63

1700, липня 8. Ніжин – Універсал ніжинського полковника Івана Обідовського про заборону козацькій старшині залучати тяглих людей, що належать до юрисдикції Ніжина, до заготівлі сіна для полкових потреб

Его царского пресветлого величества столник, Войска Запорозскаго полковник нежинский Іоанн Обедовский.

П*а*ну сотникове прохорскому, атаманом хорошоозюрскому, печинскому, крутовскому, кагарлицкому и синяковскому, сим нашим ознаймуем писанем, иж зачувши мы, что не ведлуг давного обыкновения над указ н*а*ш выгоняют людей тяглых з сюл, до ратуша нежинского належных, для уготовання сена на потребу

*на*шу, выдаем сей лист *на*ш, пилно приказуючи, абы чого прежде не бывало теперь в звычай не уводили и тых ратушных змененных поданных до тое повинности отнюд не потягали, що и повторе пилно приказуем.

Дан в Нежине, 1700 року, іюля 8.

Звиш менованний столник, полковник нежинский, рукою власною.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 63. – Арк. 183. Копія.

Опубліковано: Труды Черниговск. Предварит. Комитета. – Чернігів. – 1908. – С. 137-138.

3. Переяславський полк

№ 64

1676, жовтня 28. Золотоноша – Універсал переяславського полковника Войці Сербина про підтвердження давніх прав золотоноського ткацького цеху

Войця Сербинъ[43], полковникъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского переяславский.

Всѣмъ, кому би о томъ вѣдати було надлежало, меновите ихъ м*ило*стямъ паномъ полковникомъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского, такъже паномъ сотникомъ, атаманомъ городовимъ, войтомъ, бурмистрамъ и всему старшому и меншому товариству и посполитим людемъ, тутъже особливо пану сотнику золотоноскому, атаману городовому і войтовѣ тамошнему с поспольством, доброго здоровя от Господа Бога мѣти зичим, поглядаючи ми на порядокъ в иныхъ городах разних цеховъ ремесла, ухвалили и уважилисмо братии цеху ткацкому золотоноскому, стосуючися в наданняхъ от давних старих пановъ и антецессоров наших на оний братерский цех пис*е*мъ, симъ нашимъ писаннемъ стверджуем и в том старшому брату ремесла ткацкого моцъ подаемъ, аби подлуг давних своих обычаевъ, вшелякии межу собой належитий порядокъ вели и до жадного иного цеху ремесла належитой повинности не отдавали, але цале по перших своих обычаев диспоновали, и приходцевъ того ж ремесла ткацкого из промежку себе доброго миловали, а злого карали по своему уставу; которому мененному цеху ткацкому аби в томъ их звичайном поступку ни од кого жадного перенагабання и перешкоди не узнали и повторе ствержаем.

Данъ в Золотоноше, 28 октября, 1676 року.

Звишъменований полковник переяславский[a].

Нижче зазначено: свидетелствовалъ писар сотский золотоноский Степанъ Муравей.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 51513 – Арк. 25. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "в подленном тако", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

№ 65

1685, лютого 1. Переяслав. Оборонний універсал переяславського полковника Леонтія Полуботка Київському Печерському монастиреві на звільнення від обкладення поборами монастирської пасіки

Леонтій Полуботокъ, полковникъ Войска *их* ц*а*рского пресветлого величества Запоро*ж*ского переясловски*й*.

Пано*м* сотнико*м* ирк[ли]ѣвско*му*, крапи*в*янско*му*, залотоновско*му* и домонто*в*скому ознаймую, же высоце в Б*о*гу превелебный его м*ило*сть *о*т*е*цъ архима*н*дритъ пече*р*скій во осо*б*ливомъ своемъ листѣ пре*д*ложи*л* мнѣ о долегливостя*х*, албо рачей о домысла*х* в*а*ши*х*, которыми зневоляючи послушнико*в* м*о*н*ас*ты*р*ски*х* в пасеце че*р*наской Бузуко*в*ской, обители святой належати зостаючи*х*, вытягаете *от* ни*х* непотре*б*ные и не бе*з* да*т*ки куницъ и всяки*х* зверовъ, що яко проти*в* слушности и проти*в* расказа*н*я моего вами дѣ*е*т*с*я, такъ, хотячи абы в далшіе часы такія не доходили ска*р*ги, пилно росказуе*м*, абысте послушнико*м*, то есть пасечнико*м* обители святой, в вышепомянуто*й* пасеце мешкаючи*м*, жадное не задаваючи з долегливостями трудности целко*м* до их не имели справы и вступку, за що, яко противного карати обецуе*м*, такъ и повт*о*р*не, абы не у*з*навано жадное о*т* васъ докуки, пилно постерегати ра*с*казуемъ.

З Переясловля, февраля 1 *д*[ня], 1685 року.

Лео*н*тій Полуботокъ, звишеименова*н*ны*й* полковникъ, рукою[a].

ІР НБУВ. – ДА. – П 217. – Арк. 323-323 зв. Копія.

№ 66

1688, липня 9. Переяслав – Універсал переяславського полковника Якима Головченка про підтвердження прав Івана Пилипенка та його сина Михайла на млин в Березані

Якимъ Головченко[44], полковникъ Войска и*х* ц*а*рского пресвѣтлого [величества] Запоро*ж*ского переяславский.

Ознаймуе*мъ* си*м* наши*м* писаніемъ всякому, [кому] о томъ [вѣдати] належно, [иж] ми, респектуючи на старожитние пра[ци] и услуги пана Ивана Пилипенка, а теперъ на его [сына, березанского сотника], Михайла Иваненка, которій за*в*ше услуги войско[вие] нелѣніво ложитъ и нѣгди не услабляе*т* войсковое ус[луги],

[a] Наприкінці зазначено "у по*д*линного писма печа*т* одна".

теди млинокъ их в Березанѣ, на греблѣ стоячий, с [розмѣровими] з него приходами, имъ Ивану Пилипенку и его сыну Михайлови зо всѣмъ подаемъ ку спокойному удерж[анню] и уживанню, с которого то млинка, аби нѣхто, такъ [з] старшини, яко и висланих наших полкових, поти поки сей нѣ у власти будетъ, нѣчого брати не важився, приказуемъ.

В Переясловлю, июл 9, 1688 року.

Звишъменованний пол: пер:[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 20254. – Арк. 32. Копія

№ 67

1689, липня 29. Переяслав – Універсал переяславського полковника Леонтія Полуботка про надання полковому хорунжому Олександру Сулимі сіл Вовчків та Строкової

Великихъ государей нашихъ царей и великой государинѣ ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского полковникъ переясловскій Леонтій Полуботокъ.

Ихъ же царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского полку Переяславского паномъ старшинамъ, обозному, судіи, асауломъ, сотникомъ, атаманомъ и всему полку нашего, такъ старшому, яко и меншому товариству, симъ нашимъ ознаймуемъ писаньемъ, ижъ респектуючи ми на знатние пана Александра Сулими[45], хоружого нашего полкового, въ працахъ военнихъ дѣлности, а до далшихъ сего часу военного службъ войсковихъ заохочаючи, надаемъ ему ку вспартю домового господарства село Вовчковъ и село Строкову въ уездѣ Переяславскомъ зостаючие, зо всѣми до нихъ принадлежитостями, до ласки войсковой, и симъ унѣверсаломъ нашимъ утверждаемъ. За симъ, аби нихто з старшини вишъпомянутой и з товариства не важился ему, пану Александру Сулимѣ, въ держаню тихъ помянутихъ селъ и въ отбираню (зъ) ихъ всякихъ пожитковъ наименшой чинитъ перешкоди и трудности, пилно варуемъ, докладаючи виразне и ясне тое, аби войти вишъ помянутихъ селъ з громадами своими (опричъ товариства, которого волность не нарушена бити мѣетъ) належитое во всемъ в чемъ слушность указоватиметъ, ему пану Сулимѣ, отдавали послушенство, звиклой не отмовляючись в роботи з нихъ и въ роковихъ подачахъ повинности, цѣле тако мѣти хочемъ и приказуемъ.

Писано в Переясловлѣ, року Божого 1689, мѣсяца іюля 29 дня.

Вышепомянутій полковникъ переясловскій, рукою власною[б].

Опубліковано: Мотыжинский архив. Акты Переяславского полка XVII-XVIII ст. – К. – 1890. – С. 27. – № 22.

---

[a] Перед підписом зазначено “на подлѣнномъ тако”.

[б] Наприкінці зазначено “съ копии”.

№ 68

1689, вересня 27. Київ-Печерський. Універсал переяславського полковника Леонтія Полуботка про повернення до послушенства підданих Київського Печерського монастиря, які вийшли з монастирської маєтності Бузукова на проживання в села Ірклїївської та Кропивнянської сотень

Ихъ ц*а*рского пресвѣтлого величества Войска Запоро*ж*ского, полко*в*никъ переясловский Лео*н*тій Полуботокъ.

Ихъ *же* ц*а*рского пресвѣтлого величества Войска Запоро*ж*ского полку Переяславского пано*м*, сотнико*м* і*р*клеевско*му*, кропіввя*н*скому, атамано*м* тамошни*м* городовим и войта*м* з посполство*м* селъ тамошным, доброго о*т* Г*оспод*а Б*о*га здоровія узычивши, симъ нашим ознаймуе*м* писаніемъ, и*ж* по*д* ча*с* сей бытности нашой в м*он*астырю Печ*ер*ском для поклоненія, по обѣщанію пре*ж*ном святы*м* мощ*а*м, прекладa*л* намъ высоце в Б*о*гу от*е*цъ Ва*р*лаа*м* Ясин*с*кій, а*р*химан*д*ри*т* святые чюдотво*р*ные Лавры Печерской, жалобу и прозбу свою, що з маетности з Бузукова, до святой обители належной, чел*о*вѣка трина*т*ца*т* повыходивши, мешкане мею*т* по селах, до соте*н* в*а*ших належачи*х*, якія люди іменно и где мѣшкаю*т*, такъ ся выражаютъ в де*н*гах[а], сотни Кропивянской Семе*н* Про*н*щико*в*, зять Василъ Процыковъ, шури*н* Якимъ Скоря*д*ченко, Рома*н* Тимошенка, у Богушковой Слободце, Ма*р*тин Сопонковъ, зя*т* Ерема Рябоду*х*, Лук*я*н Пилипиши*н*, зять Стефа*н* Сулима, у Ме*л*никах Ирклее*вской* сотни, Хведо*р* Семче*н*ко, Андрей Семионов, зять Васи*л* Сечкаренко, Василь Даниленко, Петро Тарасенко, прето, яко за пе*р*шого уря*ду* н*а*шего полковниц*т*ва переясловского тые люде вышърече*н*ные належали правомъ слушны*м* до святой обители, такъ абы и тепе*р* послуше*н*ство*м* не о*т*далялися по прежнему, хочь на и*н*ших к[г]рунта*х* мешкаючи[х], помянутой святой обител*и*, яко то дозо*р*ца пасекъ печ*ер*скихъ, непоо*т*даль на семъ боку знайдуючийся, в чомъ тылко тягло пови*н*ности слушность указоватимет, що абы нео*т*менно та*к* было, и ста*р*шина вышъменова*н*ная не была перешкодою, пилно приказуемъ.

Да*н* с Печерского, 1689, сентя*б*ря 27.

Вышъ помянуты[й] полковникъ, рукою вла*с*ною[б].

ІР НБУВ. – ДА. – П 217. – Арк. 323 зв.-324 зв. Копія.

[а] Так у тексті.

[б] Нижче зазначено "Алексей Солонко Дробницкий, у по*д*линного писма печа*т* одна".

№ 69

1693, червня 27. Золотоноша – Універсал переяславського полковника Івана Мировича про призначення бубнівським сотником Дениса Деркача

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского полковникъ переяславскій Иванъ Мировичъ.

Вамъ, старшому и меншому сотнѣ Бубновской товариству, доброго отъ Г*оспо*да Б*о*га узычивши здоровля и счасливого поволання, ознаймуемъ: ижъ прибувши до насъ въ Золотоношу килко десятъ товариства сотнѣ вашой, прекладали намъ дѣючіеся долегливости и особливое недоброхотство до всего товариства пана Ивана Каневца[46], сотника вашего, же оный, на урядѣ зостаючи сотницкомъ, едно за неспособностью здоровля своего, другое, за недобростью своею, вельми вамъ всѣмъ, добрымъ молодцамъ, принаприкрился и просили у насъ, именемъ всѣхъ васъ, абысмо его пана Ивана Каневца съ уряду того сотницкого отставили, а на томъ урядѣ утвердили сотникомъ пана Дениса Деркача[47], значного товариша и заслуженого въ Войску Запорожскомъ. Теды мы, схилившися прозьбѣ вашой, вѣдаючи объ немъ пану Денису, которого на урядъ себѣ сотницкій просите, же онъ есть человѣкъ добрый, въ воинскихъ оказіяхъ справный и до уряду сотницкого способный, посылаемъ сему жъ высланному нашему пану Евсѣю Караджѣ, товаришу войсковому, короговъ сотницкую пану Денису вручити, а тут росказуемъ пану Ивану Каневцу, яко тамъ же вамъ, всему товариству, за урядъ подякувати, такъ, пріехавши и до насъ, належитій намъ уклонъ отдати; которого то новоизбранного сотника вашего чтѣте и яко старшему своему повинуйтеся, а онъ васъ всѣхъ добрыхъ молодцовъ любячи, будетъ къ вамъ ласковымъ.

Данъ въ Золотоношѣ, іюня 27, року 1693.

Звишъ менованный полковникъ переяславскій[a].

Опубліковано: Василенко Н. П. Збірка матеріалів до історії Лівобережної України та українського права XVII-XVIII вв. – У Києві. – 1927. – С. 50-51. – № 28.

№ 70

1697, березня 4. Переяслав. Оборонний універсал переяславського полковника Івана Мировича Іванові Сулимі на став

Его ца*р*ского пр*есв*ѣтлого в*е*ли*ч*ества Войска Запорозкого пол*к*овни*к* переясло*в*ский Іоанъ Мирови*ч*[48].

[a] Перед підписом зазначено “В подлинномъ тако:”, після підпису надруковано “печать”.

Пану сотникови баришовскому, атамановѣ городовому, особливе атамановѣ старицкому з товариством и войтовѣ зо всѣми посполитими людми, ознаймуем, ижъ презенътовал нам поважный рейменътарский ясне велможного его милости длбродѣя пана гетмана унѣверъсал его милость панъ Іоанъ Сулима, в котором накрѣпко объваровано отчистий купленый ставъ его, абы нѣхто виловлѣвати рибъ з оного ясно и криемо не важился з жителей старицких, понеже там поблизу того села мененый лежить ставъ, зачим по виразной рейменътарской волѣ и мы сіе ему видаемъ писмо, приказуючи всѣмъ обще под суровимъ каранем и нещадным, и под вложеннем вины на звѣрхность нашу полковничую талярей сорока, таковому, хто бы тилко зиманъ билъ на ставу, з яким колвекъ посудком способным до зловленя рибъ, бо кеди жъ его милост панъ Іоанъ Сулима своимъ коштом и укладом держит греблю того ставу, яко одчисто купъленую, о тое и подесяте всѣмъ срокгo приказуем.

Данъ з Переясловля, марта 4 д[ня], 1697 року.

Звишъмененный полъковник переясловский.

На арк. 2 написано: Унѣверсалъ полковницкий забороный ставу Бочечекъ, жеби нешкодено его.

ІРНБУВ. – Ф. 1. – Спр. 56260. – Арк. 44. Оригінал. Печатка полковнича.

№ 71

1698, травня 19. Переяслав. Наказ переяславського полковника Івана Мировича кропивнянському сотникові у справі захисту володінь Київського Печерського монастиря

Мой ласкавый пріятелю пане сотнику кропивянскій.

Стревшися з нами над Кавраемъ, честный отецъ Ионови[а] великого монастира Печерского просил нас, абысмо позволили тые ланы, которые паннъ мо..кіевскій[б] оривал панскіе имъ орати и корыстовати оными, чего мы им неотмовивши, лечъ позволивши, приказуемъ тутъ вашей милости, абы по нашей волѣ не зборонял тых ланов на потребу обители святой орати или десятины с тых отбирати, яко самъ, такъ и посланным, сію нашу волю повинен войтъ осведчати, абы их законников наши посланные не турбовали. О сем вашей милости и повторе приказавши, зычимъ доброго от Господа Бога здоровія.

Данъ с табору над Кавраем, 19 [мая][в], 1698 року.

Вашей милости зычливый пріятел, Іван Мирович, полковникъ переясловский.

ІР НБУВ. – ДА. – П 217. – Арк. 328-328 зв. Копія.

[а] Так у тексті.

[б] Так у тексті, можливо, йдеться про київського полковника Костантія Мокієвського

[в] У тексті копії місяць не зазначено, місяць травень встановлюється за часом мобілізації козаків Переяславського полку для походу 1698 року проти турків на пониззя Дніпра.

№ 72

1699, грудня 1. Переяслав. Універсал переяславського полковника Івана Мировича про підтвердження прав вдови березанського сотника Михайла на послушенство посполитих в селі Черевках

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого полковникъ переяславский Іванъ Мировичъ.

Вамъ, атаманови зо всѣмъ товариствомъ, особливе войтовѣ з посполитими всѣми людми села Черевокъ, симъ нашимъ писаньемъ ознаймуемъ, еще за живота небощика Михайла, бывшого сотника березанского, презентованъ былъ намъ унѣверсалъ ясневельможного его милости пана гетмана, наданий на сельце ваше, жебы мѣлъ въ своемъ держаню людей посполитихъ до послушенства. Теды и теперъ, любо судьбами Божими небожичъ Михайло преставился, свѣтъ сей пожекглавши[а], еднакъ мѣючи респектъ нашъ на овдовѣлую бывшую сотничку, и стосуючи до унѣверсалу отъ добродѣя пана гетмана наданного, мѣти хочемъ и пилно приказуемъ, абы якъ за живота оного небожчика Михайла посполитые люде послушенство до двору его отдавали; такъ и теперъ по смерти его, абы всякое чинили посполитые люде послушенство, повторе приказуемъ, въ чомъ абы нихто зъ товариства не былъ жадною перепоною варуемо посполитымъ людемъ отъ послушенства, абы до двору ее вдовы чинили, потрете приказуемъ, Богу всѣхъ в сохраненье поручаемъ.

Зъ Переяславля, декабра 1 дня, 1699.

Звышменованний полковникъ переяславский[б].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 20254. – Арк. 30-31. Копія.

№ 73

1701, січня 30. Переяслав. Універсал переяславського полковника Івана Мировича про підтвердження за Лубенським Мгарським монастирем Мошенських грунтів

Его ц*а*рского пр*е*св*ѣ*тлого в*е*лич*е*ства Войска Запор*о*зкого полков*ни*къ переяславский Іванъ Мировичъ.

П*а*ну сотникови мошенскому, атаманови городовому з товариствомъ и во*й*товѣ з посполитими л*ю*дми с*и*м н*а*ши*м* писа*нем* ознаймуемъ: би*л* ту*т* у на*с*

[а] Так у тексті.

[б] У колі написано "мѣсто гербовой печати полковника".

посла*н*ний о*т* превелебного в Б*о*гу г*осподи*на о*т*ца Викто*р* Феодоровичъ, намѣсникъ м*о*н*а*стира Мга*р*ского и презентова*л* права и купчіе записи на грунта Моше*н*скіе, а барзѣй показова*л* унѣве*р*са*л* з суду поважного Енера*л*ного потве*р*жате*л*ни*й* на тіе *ж* грунта, за Мошнами найдуючіеся; которіе права по прошенію его м*ил*: г*осподи*на о*т*ца ігумена описани сут в книги ратушніе переяславскіе мѣскіе, а з тими *ж* правами и до ва*с* в Мошни пріехати и презентовати мѣ*ет*, при котори*х* права*х* просил и на*с* о л*ист* о*т*вори*стий* до всѣхъ васъ. Теди мы, стосуючись и склоняючи*с* до унѣве*р*салу поважного з суду Енералн*ого* виданого, варуе*м* и приказуе*м* си*м* листо*м* н*аши*м, абы в добра*х* и грунта*х* м*о*н*а*стира Мга*р*ского нѣ о*д* кого жадной кривди, перешкоди и самово*л*ного не било утеменженя, в ти*х* якіе в записа*х* суть грунта и озера монасти*р*скіе виражени, под срогою виною, якъ козако*м*, та*к* и посполити*м* люде*м* заказуючи; поручае*м* всѣ*х* в сохраненіе Г*оспо*ду Б*о*гу.

З Переяславля, януарія 30 *д*[ня], року 1701.

Звишъменованни*й* по*л*ковникъ переяславский[a].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 127. – Арк. 240 зв. Копія, має назву “Л*ист* Івана Мировича, полковника переяславского, потве*р*дителни*й* на грунта Мошенскіе”.

№ 74

1707, липня 18. Київ-Печерський – Універсал переяславського наказного полковника, полкового обозного, Степана Томари в Бубнівську сотню про підтвердження на посаді бубнівського сотника Дениса Деркача, що повернувся зі шведського полону

Вамъ, пану атаману городовому бубновскому, атаманнѣ куреннымъ и сѣлскимъ зо всѣмъ товариствомъ, также войтамъ з посполитыми людьми, доброго от Г*оспо*да Б*о*га узычивши здоровля, извѣстно подаемъ, ижъ яко изволеніемъ и судьбами Божіими попалъ былъ въ шведскую неволю панъ Денисъ Деркачъ, сотникъ вашъ бубновскій, такъ его же силою и моцю Бозкою нынѣ высвобожденъ, а особливымъ щастіемъ рейментарскимъ отъ той же непріятельской неволѣ простуетъ въ домъ свой. Которой якъ прежде найдовался, по милости Божіей и ласцѣ войсковой, въ городѣ вашемъ сотникомъ цѣлымъ бубновскимъ, такъ и теперъ жадаемъ, абы неотмѣнно при той власти и чести зоставалъ, а вамъ атаманння и товариство съ посполитыми людьми, абысте своего власного господаря и старшого знали и вѣдали, всякую почесть и пошановане з належитымъ послушенствомъ отдавали, въ чемъ выражаючи, жадаемъ, зостаемъ.

---

[a] Перед підписом зазначено “в подлинно*м* таковъ подписъ”, після підпису у колі написано “мѣсто печати”.

Вамъ зичливій Степанъ Томара, обозный полковый и наказный полковникъ переяславскій.

З Печерского, іюля 18, 1707 року[a].

Опубліковано: Василенко Н. П. Збірка матеріалів до історії Лівобережної України та українського права XVII-XVIII вв. – У Києві. – 1927. – С. 51. – № 29.

4. Полтавський полк

№ 75

1675, травня 14. Полтава – Наказ полтавського полковника Прокопа Левенця щодо встановлення розмежувальних знаків на грунтах Стефана Царя та Трохима Пивоваренка

Мы, Прокопъ Левенецъ[49], полковникъ Войска его ц*а*ръского пресвѣтлого величества Запорожского полтавский.

Досит чинячи до сказаня п*а*нов судей енералних, злецилем сам своею персоною задля опатреня кгрунтов, Царевого, належного ему по жонѣ Ясановнѣ и по пасынку его Дмитру, такъ в огорожи, яко и прищепах; поневажъ немъ того Трохима нагородити, вдѣлилисмо Трохимови от берега знакъ, на деревѣ глодинъ крест нарубленъ, а на вишняхъ тые признаки зна*ча*чи, [при] Ониску Шпиталному, при Петру Мисенку[50], Демъяну Кгуджолу[51], Михайлу Нащинскум, Петру Окгиру и при инших значних персонах. Позволивши вѣчне владѣти своею частю, так Трохимови Пивоваренкови, яко теж и Стефанови Цареви з жоною его Ясановною, [и] болшей [абы] в том правного заводу обома сторонами не вщинано, кгди жъ ми той кгрунтикъ роздѣлили, и писмом обваровавши, велѣли в книги мѣские полтавские записати, що и естъ записано року и дня вишмененного.

Зарука вложенная, кгди би еще важился Трохим Пивоваренъко Стефана Царя за тий кгрунтикъ правне турбовати, теди безъотступне повинен будетъ заруки платит таляров двадцати и тоехмо при писмѣ в сие ж книги мѣские полтавские вписати.

ІР НБУВ. – Ф.1. – Спр. 55256. – Арк. 26. Копія, має заголовок "Записъ Стефанов Царев повторний з Трохимом Пивоваренъкомъ. Року Б*о*жія 1675, м*е*сяця мая, 14 дня".

---

[a] Перед підписом зазначено "На подленномъ тако", наприкінці надруковано "М[ѣсто] П[ечати]".

№ 76–77

1687, жовтня 11. Кобеляки – Універсал полтавського полковника Федора Жученка про надання фундуша кобеляцькому ткацькому цеху

Федоръ Жученко, полковныкъ Войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорожского польтавъский.

Пану сотниковѣ кобеляцкому, атаману городовому, войту, бурмистру и всѣмъ, кому о томъ вѣдати надлежит, сымъ пысмомъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ яко по иншихъ городахъ полку нашего цехи всяко ремесла належитую повинност урадови своему [отбуваютъ], мѣючы свой зуполній за позъволеніемъ нашимъ фундушъ, такъ [и] имъ, Івану Левченку, цехмистрови ткацкому и его братѣ[и], позволяемъ фундушъ зо всѣми до цеху належащими околычностями мѣти, а поневажъ оны ткачѣ з черги десятковой, такъ тяглость посполитую всякую, яко и належытую сторожу мѣскую, отбуваютъ, теди вже з цеху своего ткацкого повынни будутъ особлывой сторожы на мѣсто вистатчати, в чомъ абы имъ, ткачамъ, старшина городовая кобеляцкая жадного утяженя и прыкрости [не задавала], пылно сымъ лыстомъ нашимъ варуемъ и приказуемъ.

Пысанъ в Кобеляцѣ[52], октобря 11 дня 1687 року.

Звышъменованній полковныкъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57626 (ІІ). – Арк. 49 зв.-50. Копія.

Опубліковано: Василенко Н. П. Збірка матеріалів до історії Лівобережної України та українського права XVII-XVIII вв. – У Києві. – 1927. – С. 28-29. – № 14.

№ 78

1688, вересня 16. Полтава – Наказ полтавського полковника Федора Жученка жителям, що мешкають біля річки Тростянець, про їх перехід у підданство Полтавського монастиря, яким відтепер належить виконувати одноденну панщину на його користь

Вамъ, людемъ, над рѣчкою Тростянец[53] названною, мешкаючимъ, доброго от господа Бога узичывши здоровя, до вѣдомости доношу, ижъ воля на томъ ясневелможного его мил: пана гетмана, абысте отдѣлени были от городовой власти, а прилучены зостали под нашого монастира Полтавского областъ, прето, колко тамъ васъ около Тростянця в лѣсе есть поселившихся маете, належитъ

[a] Перед підписом зазначено “В подлыномъ подпысано”.

теди вамъ, абысте тую волю нашу знаючи, всечестн*ому* г*ос*под*и*ну о*т*цу игуменови полтавскому Лазару Бузкевичови, или по немъ будучимъ наступцомъ послушенство о*т*давали, росказаня слухали и во всемъ, якъ подобаетъ безъ всякого ослушания, нѣ в чомъ не сперечаючи, м*о*н*ас*т*и*реви нашому повиновалися, роботизну чинячи день в тижденъ сами собою и статкомъ о*т*быаючи, они засъ законники н*а*ши над вами маютъ влас*т* повинуючихся и во всемъ росказаню ихъ послушнихъ, яко добрихъ людей миловати, а непослушни*х*, огурни*х* и спроптивихъ, яко зли*х* карати маютъ, о томъ ви знаючи, будте во всемъ м*о*н*ас*т*и*реви наш*ому* послушними, именемъ ясне велможного его ми*л*: пана гетмана реиментарски*мъ* и нашою владзою приказуе*мъ*.

Данъ в Полтавѣ, септеврия 16 *д*[ня], року 1688.

Ва*мъ* ласкавій Федо*р* Жуче*н*ко, по*л*ковни*к* Вой: и*х*: ца*р*: пре*с*: ве*л*: Запо*р*: полтавски*й*, рука[а].

Нижче написано: свидетелствовалъ м[онастыря] Пол[тавского] игуме*н* Амфилохи[й].

ЦДІАК України. – Ф. 912. – Оп. 1. – Спр. 7. Копія.

№ 79

1695, березня 2. Білики – Наказ полтавського полковника Павла Семеновича великобудиській старшині не чинити перешкоди Лубенському Мгарському монастиреві в поселенню вільних людей під Ковжижею

Вамъ, п*а*ну сотникови великобудискому, атаманови городовому и всему ста*р*шому и меншому войсковому товариству, также войтови и всѣмъ посполиты*м* города того обывателемъ и кождому, кому тилко о се*м* вѣдати належатиме*т*, пріюзнъ мою залѣцивши, ознаймую, ижъ ясне ве*л*можни*й* м*и*ло*с*тивий добродѣй, его м*и*ло*с*тъ панъ гетманъ, позволи*л* превелебному в Богу его м*и*ло*с*ти г*оспо*дину о*т*цу Іпатію Го*р*бачевскому, ігуменови м*о*н*а*стира Мга*р*ского св*я*то Спаского, з братіею, на ихъ власнихъ м*о*насти*р*ски*х* кгрунта*х*, под Ковжижею зостаючи*х*, селити людей во*л*нихъ. Зачи*м*, стосуючися я тако*й* волѣ ре*й*ме*н*та*р*ской м*и*ло*с*тивого добродѣя н*а*шого, варую и пилно приказую, абы нѣхто з васъ ста*р*шини Будиской и з в*а*ши*х* обывателе*й*, послушника*м* тое*й* св*я*той обители м*о*на*с*тира Мга*р*ско*го* жадно*й* кривди в поселеню люде*й* во*л*нихъ на то*м* преречоно*м* мѣсцу и на*й*меншо*й* перепони чинити не важи*л*ся. Що и повто*р*не пи*л*но обваровавши, поручае*м* васъ за тимъ в сохраненіе Г*оспо*ду Б*о*гу.

Данъ в Бѣлика*х*[54], марта, дня второго, 1695 року.

[а] Після підпису у колі написано "мѣсто печати".

Іхъ царского пресвѣтлого величества Войска Зап: полтавский полковник Павелъ Семеновичъ[а].

ЦДІАК України. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 127. Копія, має назву "*лист* пана Павла Семеновича до сотника великобудиского, приказуючий, абыс не збороняли людям селитися под Ковжижею, полковника полтавского".

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 216. – Арк. 84-85. Копія.

№ 80

1701, жовтня 5. Полтава – Наказ полтавського полковника Івана Левенця кобеляцькому сотникові не дозволяти особам різного чину без гетьманського дозволу переходити у підданство до державців

Мой ласкавій пріятель, пане сотнику кобеляцкій.

Що колвекъ за причиною его милости пана Іскри, позволилисмо были Рогуленковѣ дворовъ посполитыхъ мѣти въ послушенствѣ его, теди теперъ, поневажъ указъ виразній рейментарскій есть, абы нѣхто нѣкого, безъ волѣ его панской, не заступовалъ отъ тяглости посполитой, прето и тіи лица всякого чину, чи швецъ, чи посполитій человѣкъ, жеби кождій своей власти не винился, нѣхто з сторони въ панщину не слухаючи, о тое в. милости приказуемъ и зичимъ за живота здоровя доброго.

З Полтави, октоврія 5 дня, 1701 року.

Вамъ зичливій приятель, его царского пресвѣтлаго величества Войска Запорожского полковникъ полтавскій Іванъ Левенецъ[б].

Опубліковано: Василенко Н. П. Збірка матеріалів до історії Лівобережної України та українського права XVII-XVIII вв. – У Києві. – 1927. – С. 29. – № 15.

[а] Перед підписом зазначено "в подлиномъ таковъ подписъ", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

[б] Перед підписом зазначено "На подлинномъ подписано:".

7. Прилуцький полк

№ 81

1670, червня 6. Прилуки –
Універсал прилуцького полковника
Івана Маценка про дозвіл
військовому товаришеві Леську Побочію
відновити греблю і збудувати млин
на річці Лисогорі, в селі Блотниці

Іванъ Маценко[55], полковникъ его ц*а*рского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Войска Запорозкого прилуцкій.

До вѣдомости доносимъ, кому того вѣдати будетъ потреба и в потомние часи, а особливе п*а*ну сотнику срѣбранскому, атаману зо всѣмъ товариствомъ и посполствомъ блотницкимъ, иж мы, выдячи греблю, з давних лѣтъ през розніе войни спустошеную, никому ни в чемъ непеную, лежачую в селѣ Блотницѣ на рѣчцѣ Лесогорѣ[56], позволилисмо оную греблю п*а*ну Лесковѣ Побочѣеви, товаришевѣ нашему войсковому, обивателю срѣбрянскому, к[г]рунтовати и млинъ на оной греблѣ ставитъ своимъ власнимъ коштомъ, которому жаденъ, такъ з товариства и посполитих людей, перешкодой абы не были, до грунтовання тоей греблѣ блотничане абы помочными были, на що помененному Лесковѣ Побочѣевѣ писмо под печатю нашею полковою даем[о]ся.

С Прилуки, дня 6 июля 1670[а].

Нижче написано: За вѣдомостю самого пана полковника н*а*шего прилуцкого Івана Маценка мѣлъ росправу Лѣско Побочѣй з Пилипомъ Жабкою, обивватели сребранские, о заняте греблѣ в Блотницѣ селѣ на Лисогорѣ, бо Пилипъ Жабка почалъ греблю кгрунтовати и дерево почалъ готовиты, теди все спустилъ Лесковѣ Побочѣеви за гроши и дерево, шчо порубалъ в запретъ, ку интрату вся от мала и до велика нагородити поднялся ему Побочѣй. Писано в Прилуце.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 54698. – Арк. 56. Копія.
Там само. – Спр. 54699. Копія, рік видання виправлено з 1670 на 1677.

[а] У колі написано “мѣсто печати”.

№ 82

1672, червня 6. Прилуки – Універсал прилуцького полковника Лазаря Горленка про дозвіл Степанові Голявцю та Дмитрові Безпальченку зайняти греблю на річці Іваниці та побудувати млин

Пану сотникови іваницкому, атаману городовому с товариствомъ, войту зо всѣмъ посполствомъ, доброго от Г*о*сп*о*да Б*о*га узичивши здоровя, доносимъ вѣдати, ижъ Степанъ Голявецъ, жителъ вашъ іваницкий, из Дмитромъ Безпалченком, тамошним обивателемъ вашим, бивши в насъ, вѣдомо чинили нам, якъ вмовившися межи собою обидва, в товариствѣ хотят собѣ коштомъ своимъ и працею зобополне неподалеце от мѣста, на рѣчцѣ Иваницѣ[57] гребелку занявши, на которой и млинокъ ку пожитковѣ своему построити, зачимъ же и ми оним позволили, ежели кому чи не будетъ с кривдою, займати, а тое освѣдчаючи виражаемъ, ежели кому там в том ставу будется дѣяти[ся] перешкода якая, теди нехай теперешнего часу одзивается, нѣмъ еще оніе не вложилис; а кгди вже оніе уфундуют и уложатся скарбомъ своимъ, прето кожди[й] в том юж часѣ ничего не [с]может позасипати, тое в. м*илос*цѣ доносячи вѣдати, Богу поручаемъ.

Данъ в Прилуци, июня 6, 1672 году.

Лазар Горленко, полковникъ Войска его ц*а*рского пресв*ѣ*тлого в*е*лич*е*ства Запорожского прилуцкий[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57769. – Арк. 368. Копія.

№ 83

1681, січня 1. Прилуки – Універсал прилуцького полковника Лазаря Горленка про дозвіл військовому товаришеві Павлові Довгому відновити для своїх потреб греблю в селі Дмитрівці

Лазаръ Горленко, полковникъ Войска его царского пресвѣтлаго величества Запорожскаго прилуцкій.

Пану сотниковѣ красноколядинскому, атаманамъ, такъ городовымъ, яко и сотенному дмитровскому, и всѣмъ тамошнимъ обывателямъ, доброго отъ Господа Бога узычивши здоровья, симъ нашимъ ознаймуемъ писаніемъ, ижъ

---

[a] Перед підписом написано “На подлинномъ тако”, після підпису у колі зазначено “мѣсто печати”.

позволилисмо Павлу Довгому, товарищу войсковому сотнѣ нашой Красноколядинской, греблю панскую, въ селѣ Дмитровкѣ лежачую, фундовати, въ которой то его заведенной працѣ абысь нѣхто не важилъ чинити [перешкоди, а як] греблю уфундуетъ позволилисмо ему [на] сію дорогу дома садити[а], на шо и сіе наше писаніе оборонное дати росказалисмо.

Писано въ Прилуки, дня 1 генваря, 1681 року.

Зъвишейменованный полковникъ прилуцкій.

Нижче зазначено: Подписъ свидѣтелъствовалъ войсковый товарищъ Иванъ Бялецкій, сію копію писалъ войсковой товаришъ Власъ Киричко.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 54956. – Арк. 268. Копія.

№ 84

1685, січня 19. Прилуки – Універсал прилуцького полковника Лазаря Горленка про надання військовому товаришеві Івану Ляшку сіножаті

Вѣдомо чинимъ симъ нашимъ писаньемъ кождому, хто бы того потребовалъ, меновите пановѣ старшини варвинской, сотниковѣ и атамановѣ городовому, також якъ и мѣского уряду войтовѣ зъ мѣщанами, подаемъ до ознайменья, ижъ мы, респектуючи на розные заслуги пана Ивана Ляшка, товарища нашего войскового, теди въ награду оныхъ позволилисьмо ему за уряду нашего владити сѣножатью панскою, окопанною, прозываемою Жидовскою, найдуючи[й]ся подъ селомъ Гнидинцами, въ которомъ то позволенью нашемъ, абы такъ изъ старшины тамошней, яко и посполитыхъ людей, ему, Ивану Ляшку, въ той сѣножати не важилися жадной чинити перешкоды, и нѣ въ чомъ не втручались, презъ ему отъ насъ данное позволенье, а ему жъ вольною сѣножатью корыстовати, якосмо зъ ласки нашей далисьмо ему волю[б], на що для лѣпшаго утвержденья и сіе наше писанье росказалисмо ему выдати съ подписомъ руки нашей и съ притѣсненіемъ печати полковой.

Дѣялося въ Прилуцѣ, дня 19 януаріа 1685 року.

Лазарь Горленко, полковникъ Войска ихъ царскаго пресвѣтлаго величества Запорожскаго прилуцкій[в].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 54682. – Арк. 22. Копія.

[а] В копії написано "сидати" (?).

[б] Так у тексті.

[в] Перед підписом написано "На подлинномъ такъ", після підпису зазначено "М. П.".

№ 85

1687, грудня 10. Прилуки – Універсал прилуцького полковника Івана Стороженка про підтвердження прав прилуцького цеху музик

Иванъ Стороженко[58], полковникъ Войска ихъ ц*а*рского пресвѣтлого величества Запорожского прилуцкій.

Всѣмъ хтоби того потребовалъ, теперъ и на потомние часи, симъ нашимъ писанемъ доноси*мъ* вѣдати, іжъ якъ за прежде бившихъ антицесоро*в* наши*х*, такое постановлене ухвалено, же хто ко*л*векъ, игрою музицкое бавячійся, пожитокъ себѣ мѣетъ, таковій всякий, во всемъ полку нашомъ мешкаючій, але под часъ ярмарку, і всегда, і вандро*в*ние, аби под протекциею братства они*х* сами*х* в городѣ нашомъ Прилуце заведенного, при о*т*даваню постановленной належитости до скринки братерской не знайдовался спречнимъ, а то такъ не тилко для лѣпшого поря*д*ку в справованню оніхъ, лечъ абы ку хвалѣ Божой свѣча, якую они зъ своихъ доходовъ и складки устано*в*ленной три рази на рокъ в обохъ церква*х* божестъвенніхъ звикли становити, не уставала, якого то прежде ухваленого постановленнъя и мы не нарушаючи, і овшемъ симъ нашимъ ствержаемъ писанемъ, пилно мѣти хотячи, абы всякий музика во всемъ полку нашомъ, любъ осѣдлій, албо вандровній, здавна звичайного доходу пятничного и веселного, і ярмарково*го*, до скринки брацтва прилуцкого не зборонялся давати, подъ срокгимъ каранемъ упорнимъ приказуемъ, і о*т* тяглостей всяки*х* мески*х* грома*д*скихъ и поборовихъ датковъ они*х* уволняемъ, и аби имъ в томъ не дѣялася долегливость, симъ нашимъ варуемъ писанемъ.

Данъ в Прилуцѣ, декамврия 10 *д*[ня], 1687 року.

Звишменованний по*л*ко*в*никъ прилуцкій[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57615. – Арк. 29. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "в подлѣнномъ тако", після підпису написано "мѣсто печати".

№ 86

1688, квітня 25. Ічня –
Універсал прилуцького полковника Івана Стороженка Дмитрові Безпалієнку та Степанові Голявеєнку на право збирати усі прибутки з побудованого ними млина

Іван Стороженко, полковник Войска их [царского] пресвѣтлого величества Запорожского прилуцкий.

Ознаймуемъ сим писанем нашим всѣм, хтобы того потребовал вѣдати, иж мѣючи ми респект на Дмитра Безпалеенка и Степана Голявеенка, которії ново тепер собѣ на речцѣ Іваницѣ уфундовавши греблѣ, и млинок на оной построивши, немалій кошт около того всего вложили, в нагороду теди таковой праци их и кошту всѣ приходячіи пожитки позволяем им с того млина спокойно до ласки нашой отбирати, в чом абы над волю нашу ни *от* кого оним жадной и найменшой не дѣялось кривди, пилно сим нашим варуем писанием.

В Ичне[59], априля 25, 1688 року.

Звишменований полковник прилуцкий[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57769[a]. – Арк. 369. Копія.

№ 87

1688, жовтня 29. Прилуки –
Наказ прилуцького полковника Івана Стороженка ічанським сотнику, отаману та війтові щодо захисту майнових прав на ліс і поле Вакули Шепеленка

Мой ласкавій приятелю п*а*не сотнику ічанскій и п*а*не атамане городовый и войте тамошный.

Пилно в[аших] м[илостей] жадаемъ, абысме сему ч*е*л*о*вѣковѣ Вакулѣ Шепеленку приказали во всем дати покой, жебы Радко Кулаченко болшѣ его и лѣс и поле не важился турбовать, у якое он безвинне упоминается и хочет от помененного Вакули отдалити никоторіе грунта, [на якие] он в себе и запис маетъ, тое абы и далей не было и повторе в[ашим] м*ило*стям приказавши, поручаем Г*о*сп*о*ду Б*о*гу.

Сам ласкавий приятель, Іванъ Стороженко, полковникъ Войска ихъ ц*а*рского пресвѣтлого в*ели*ч*е*ства Запор[озкого] прилуцкий.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 55406 (1). – Арк. 69. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "в подленном тако".

№ 88

1692, липня 31. Прилуки – Універсал прилуцького полковника Дмитра Горленка про надання значному військовому товаришеві Івану Носу села Щурівки

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого прилуцкый полковныкъ Димитрий Лазаревич Горленко.

Пану сотниковѣ іваницкому с товариством и войтовѣ тамошнему зо всѣм посполствомъ и кождому, хто того потребоватимет вѣдати, сым нашымъ ознаймуемъ писанемъ, иж респектуючи мы на давные услуги, в Войску Запорозкомъ ронение, пана Івана Яремовича Носа[60], значного товариша войскового, надаемъ оному селце Щурувку, в ключи Іваницкомъ найдуючоеся, позволяючи ему з оного селця всякими приходячимы пожитками корыстовати, до якого абы уже войтъ іваницкый болшей жадного не мѣлъ дѣла, пилно варуемъ того, такъже войтъ з мещанами вышменованного селця Щурувки, абы належачое ему, пререченному пану Носовѣ, отдавалъ послушенство, пилно мѣти хочемъ и приказуемъ.

Дат в Прилуцѣ, іюля 31, 1692 року.

Звышъменованный полковнык прылуцкий, рукою власною.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 50929. – Арк. 54. Оригінал. Печатка полковнича.

№ 89

1692, грудня 2. Прилуки – Універсал прилуцького полковника Дмитра Горленка про підтвердження прав прилуцького цеху музик

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского прилуцкій полковъникъ Димитрій Горленко.

Всѣмъ хтобы того потребовалъ, теперъ и на потомние часи, симъ нашимъ писанемъ доносимъ вѣдати, ижъ як за прежде бывшихъ антицесоровъ наших, пановъ полковниковъ прилуцкихъ, такое постановлене ухваленно, же хто колвекъ игрою музицкою бавячися пожитокъ себѣ мѣетъ, таковій всякий, во всемъ полку нашомъ мешкаючий, але и под часъ ярмарку, и всегда, и вандровние, абы под протекциею братства онихъ самих в городе нашом Прилуце заведенного, при отдаваню постановленнихъ належитостей до скринки братерской не знайдовался спречнимъ, а то такъ не тилко для лѣпшого порядку в справованню оних, лечъ абы к ухвалѣ Божой свѣча, якую они зъ своихъ доходовъ и складки установленной три рази на рокъ в обохъ церквах божестъвенних звиклы становити, не уставала, якого то прежде ухваленного постановлення и мы нерушаючи, овшемъ симъ нашимъ ствержаемъ писаниемъ, пилно мѣти хотячи, абы всякий музыка во всем

полку нашомъ, любъ осѣдлій, албо ванъдровній, здавна звичайного доходу пятничного и веселного, і ярмаркового, до скринки брацства прилуцкого не зъборонялся даваты, под срокгимъ каранемъ упо*р*ни*м* приказуем, и о*т* тяглостей всяки*х* меск*их* грома*д*ских и поборови*х* датковъ онихъ уволняемъ, и аби и[м] в то*м* не дѣялася долегливость, симъ нашимъ варуемъ писанемъ.

Датъ в Прилуцѣ, декаврия 2, 1692 году.

Звишъменованній полковникъ прилуцкій[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57616. – Арк. 31. Копія.

№ 90

1694, грудня 7. Прилуки – Універсал прилуцького полковника Дмитра Горленка про підтвердження прав прилуцького різницького цеха

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорозского полъковникъ прылуцкій Димитрій Горленко.

Всѣмъ кому колвѣкъ о томъ вѣдати належить, меновите п*а*на*м* старшинамъ войскового чину, та*к* те*ж* и во*й*товѣ прылуцкому з бурмист*р*ами, на приложенствѣ в полковомъ н*а*шо*м* городѣ Прилуцѣ найдуючимся, си*м* нашымъ ознаймуемъ унѣверсаломъ, ижъ просили на*с*, полко*в*ника, цехмист*р* из братіею своею цеху и ремесла ризницкого, жебисмъ поря*д*ки и*х* цеховіе и права от давни*х* часо*в* черезъ антецессоровъ н*а*шихъ, ихъ милос*т*и п*а*но*в*ъ полко*в*нико*в* прылуцкихъ, спораженіи, и пос*т*ановление потвердили, а такъ мы за слушнос*т* прозбу ихъ до на*с* внесеную принявши, а особливе стараючися всякіе належніе до добра посполитого чинити строенія, цехъ ремесла ихъ резницкого, от давни*х* лѣтъ в полковомъ мѣстѣ нашо*м* Прылуце постановленій, зо всяки[ми] іхъ уставами и порадками на потомніе часи по*д*[т]вержаемъ, жебы оны по давному своему обикновенію доброхотни всѣ съхилившися, цехмист*р*а собѣ кого хотя, человѣка неподезреного і во всемъ цего*р*ливого обравшы, послушенство ему належитое о*т*давали, котори*й* би ихъ за выступки цеховіе и потошніе, опрочъ кривави*х* и крѣмина*л*них, з браті[е]ю своею засѣвши, моглъ судити, а в то*й* ихъ судъ жаденъ съ преложонихъ интересоватися не маетъ и, якъ в само*м* мѣстѣ Прилуце, такъ и по селахъ до города нашого Прылуки приналежачи*х*, не повиненъ нѣхто съ козаковъ и пос*п*олити*х* людей бидли купуючи, рѣзати и продавати, вимуючи та*к*же всякому свое вла*с*ное бидла, а ни купованное, волею зарѣзати йи продати по давнему те*ж* узаконенію, подво*д* с посполитими тяглими людми о*т*правовати не повинны, а поборы на цехъ и*х* наложеніе, з ратуша мѣско*го* прилуцко*го* повинен каждій ведлугъ своего проможеня отдавати, а остатокъ нинѣшнихъ вимисловъ и да*т*ковъ маетъ найдоватися волними: уря*д* тежъ нашъ полковій прылуцкій и мѣскіе приложенія, якъ поря*д*ко*в* ихъ више бъ выражени*х* мѣшати

[a] Перед підписом зазначено "на подлѣнномъ тако", після підпису написано "мѣсто печати".

не повинни, такъ маютъ бити онимъ помочними до карання непо*с*лушн*ы*х и забороняти хто бы колвекъ, любъ с товариства, албо посполства, безъ волѣ и позволеня цехового важился генде*л* ремесломъ *их* чиниты и таковихъ за упорчиво*ст* карати; для лутш*ого* теди на потомніе часи утверженія сей унѣверса*л* нашъ цеху резницкому при печаты н*а*шой полковой и по*д*писомъ руки власной есть видани[й].

В Прылуце, декемрия 7 *д*[ня], 1694 року.

Зъвышъменованій полковникъ прилуцкій, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57621. – Арк. 39. Копія.

№ 91

1708, січня 28. Прилуки – Універсал прилуцького полковника Дмитра Горленка про підтвердження та розширення прав прилуцького кравецького цеху

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого полковникъ прилуцкій Димитрій Горленко.

Всѣмъ кому о томъ вѣдати належитъ, а особливе п*а*ну войтовѣ и бурмистромъ прылуцкимъ, такъ тежъ войтамъ по селахъ въ сотнѣ Полковой Прылуцкой найдуючимся, вѣдомо чинимъ симъ унѣве*р*саломъ, ижъ суплѣковалъ до насъ цехмистръ кравецкій з братією своею, покилкокротне прекладаючи то, же онимъ великая в томъ дѣется долегливость, що не тилко барву на войско пѣхотное по указу ясневелможного добродѣя его милости пана гетмана щорочне шыютъ, и до двору нашего полковничого всякую кравецкую на челя*д* роботизну въсегда *от*правую*т*, але на*д*то над звичай давній і иле волности, д[о] стацѣи роковой гетманской и н*а*шой подво*д* і иншыхъ людемъ посполитимъ обиклой тяглости они*х* притягаютъ и прымушаютъ, и просили у насъ таковового респекту, аби отъ того, що на*д* давній звичай на ни*х* вымагается, цехъ ихъ билъ волнимъ; ми прето, давши мѣстце такъ слушному прошенію ихъ и респектуючи на то, ижъ они іздавна и теперъ на войско пѣхотное по указу ясневелъможного добродѣя его м*ил*: пана гетмана щорочне барву робятъ без жа*д*ной нагороды и *от* двора н*а*ше*го* полковничого, яко и за антеце*с*соровъ н*аших*, прежде бившыхъ п*а*новъ полковниковъ, не меншая цеховѣ ихъ, работизною приключающыхся на челя*д* потреб, дѣется докука, и овшемъ, и о*т* наездовъ в роботѣ кравецкой и кушнѣрской частокротне биваетъ имъ долегливо*ст*, удовляемъ всѣхъ здавна в цеху кравецкомъ обрѣтаючи*х*ся людей, в городѣ Прилуцѣ и по селахъ до полковой Прилуцкой прилеглихъ сотнѣ мешкаючихъ, от роковой зсыпаня стацѣи, такъ до двору ясне велможного его мило*с*ти п*а*на гетмана, яко и до нашего полковничого належачой, либо которі*й* зъ ратѣ ихъ воломъ еднимъ, албо и двома, хлѣба пашетъ и пахати будетъ, та*к* тежъ уволняемъ о*т* воженя подво*д*

---

[a] Перед підписом написано “в подлено*м* тако”, праворуч від підпису зазначено “место печати”.

притрафляючихся, кромѣ таковой навалной потребы, под час которой и козаки отъ подводъ видання не могли би бити волнимы: надто уволняемъ *от* всякого жнива, кошеня и воженя сѣна на потребу войсковую и нашу, отъ податковъ (кромѣ мѣсячного на компанцовъ даючогося) и от инших всѣхъ людем посполитимъ звычайнихъ тяглостей, мѣютъ еднакъ они и повинни будутъ ремесломъ своимъ войсковую, то естъ когда колвекъ указоватимет потреба, на войско пѣхотное робити барву и до двора нашого по давнему обикновенію, що колвекъ будетъ, на челядъ шити іли направовати, потребою отбувати повинностъ.

Побори тежъ самие тилко цеховіе и податки ведлугъ давнего звичаю знати, и тими з цехомъ, а не с посполитими людми, общой городовой потребѣ бити прикладними, таковую теди респектом цеху кравецкого волю нашу всѣмъ, кому о том вѣдати належитъ, обявившы [волю], пилно мѣти хочемъ и грозно приказуемъ, аби ка[ж]денъ з войтовъ, и иншой старшини городовой прылуцкой и сѣлской, над тую оному и найменшаго утяженя чинити не важился, а мѣл бы кто противъ виразной волѣ нашой таковой якую колвекъ тому цеховѣ кравецкому чинити долегливостъ, таковій жестокого *от* насъ не уйдетъ наказания, упевняемъ.

Данъ в Прылуцѣ, року 1708, м*еся*ця иануария 28 дня.

Звишъменованій полковникъ прилуцкий[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57620. – Арк. 37-38. Копія.

7. Стародубський полк

№ 92

1660, березня 12. Стародуб. – Універсал стародубського полковника Петра Рославця про підтвердження прав стародубського козака Афанаса Зінченка на отчину Деревицю і пасовище Людковщину

Петро Рославченко, полковникъ Войска его ц*а*рского п[ресвѣтлого] вел[ичества] Запороского Стародубовский.

Ознаймуемъ сымъ нашимъ писаніемъ кождому, кому о томъ вѣдати буде той потреба, іжъ позволилемъ отчину Деревицю, і пашню, прозиваемую Людковщину, которую держалем правной, доглядати и уживати козакови стародубовскому Афанасу Зѣнченку, и що дай Богъ спокойне держати, зачимъ кождого сурово напоминаемъ, абы в держаню тоей отчины помененному Афанасу ни од кого жадной і найменшой кривди и перешкоди не было, под неласкою нашею. На том і сіе писаніе далисмо с подписомъ руки і при печати нашой.

Датъ в Стародубу, 1660го, м*еся*ця марта, 12 дня.

---

[a] Перед підписом зазначено "в подлѣнномъ тако", після підпису написано "мѣсто печати".

Петръ Рославченко, полковникъ Войска его царского п: вел: Запор[озкого] стародубовский.

ЦДІАК України. – Ф. 222. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 1. Копія.

№ 93

1662, жовтня 24. Почеп – Універсал стародубського полковника Петра Рославця про дозвіл військовому товаришеві Стефану Терейковському побудувати млин в селі Івойтенках та отримувати з нього усі прибутки

Петро Рославецъ, полковникъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского стародубовский.

Ознаймуем сим нашим писмомъ всякого стану людем, [кому] би того вѣдати надлежало, ижъ позволилисмо товаришевѣ войсковому, пану Стефану Терейковскому, в сотнѣ Почеповской, в селѣ Івойтенкахъ, своимъ коштомъ и працею ново греблю займат и млинъ на рецѣ Буйнѣ[61] в одномъ каменѣ будовать, теди при позволеню, поглядаючи подлуг на статечніе его заслугѣ в Войску Запорожском, отдаючи и в том … [его] власном млынѣ всякіи розмѣрѣ, то есть три мѣрочки, яко […]ту приналежит, пожитковати, отбираючи, позволяем, прето и пилно жадаем, аби оному, как в займаню греблѣ и в будованю млина, яко и в одбираню и уживаню трохъ мѣрочок розмѣру, жадной найменшой кривди и перешкоди не було, на що ему же реченному пану Терейковскому сей нашей потвержателній [унѣверсал] с подписом рукѣ и при печати дали.

В Почепови, октоврия 24, 1662[a].

Петро Рославецъ, полковникъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского стародубовский.

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 4177. – Арк.20. Копія.

№ 94

1664, липня 2. Стародуб – Універсал стародубського полковника Петра Рославця про встановлення кордонів між Почепівською та Мглинською сотнями Стародубського полку

Петро Рославецъ, полковникъ его царского величества Войска Запорожского Стародубовский.

---

[a] Перед підписом зазначено "у сего унѣверсалу подписъ [и] печатъ".

Всему старшому и меншому полку Стародубовского товариству и посполству ознаймуем сим унѣверсалом, же ясне велможний его м*и*лость п*а*нъ гетманъ в Гадиче приказал мнѣ, яко его м*и*лость п*а*нъ Роман Ракушка, подскарбий Войска Запорожского енералний, з коронного повету Новгородка Сѣверскаго учинил три сотнѣ Новгородскую, Шептаковскую и Погарскую, а с литовского повету Стародубовского, который обширнѣе немало, за Почепъ, учинилем чотири сотнѣ Топалскую, Стародубовскую, Мглинскую и Почеповскую, и п*а*нъ подскарбий, подлуг волости держави Полской *и* Литовской, починил им граници такъ, аби жили в грунтах всь сотнѣ спокойне, тогди ж там подскарбій енералний между Мглином и Почепом, подлуг давней воеводи троцкого Абрамовича границы понову тим сотнемъ розвел [границы], о чем иж роспитовалем старинцов з козаков и посполитих людей сотни Почеповской и Мглинской, и они з сотниками своими при старинцах своих, которие от Лядской войни осталися живіи, з начала лядских мест, селами Почеповскими и Мглинскими, границу по старой межи на обыдвѣ руки отводили урочищами от грунтов Полковой и Погарской сотнѣ над рекою Дубкою будучих, от вершин Унечи[62] и Росухи до Чистых Луж по Лужаницкие болота і по речци Хрулевци и Воронуси, и уверх к Будовцем Верхнѣм, Будовцем у Сосновое болото да у Березовое болото, з Березового у Ровное, а *в* Ровном у половину другого Сосновского болота у рубежи Подбеловские, и от тое лесом через рѣчку Попеловку, з Попеловки у вершину речки Хохлика, а [от] Хохлика речкою у Дивовку ж речку, з Дивовки речки по Стародеременскому шляху у Копци, и [у] Дуброву, от Дубровы у другие копцы, а с тое, по Новедеременском*у* шляху у копци, у Дуброву Велжичи, з Велжицкой Дуброви Плещечевиною у Березовое болото, з Березового болота у Сосновое болото, з Соснового болота на шлях Рябчевский у крайное Сосновое болото, до стародавней границы ограненой, направо при Сосновом болотѣ Почеповской сотнѣ грунта, а [на]лево земли, грунты Мглинские, якъ старинними людми достовѣрно, межи сотнями Мглинскою и Почеповскою узначенную границу для спокойности людской по указу рейментарскому на потомние часи симъ порубежним писмомъ моимъ полковничим стверждаю.

Дѣялося в Стародубѣ, року 1661[а], іюля 2 дня.

Петро Рославецъ, полковникъ его царского величества Войска Запорожского Стародубовский[б].

ІРНБУВ. – Ф. 1. – Спр. 55397. – Арк. 23. Копія.

[а] Універсал датовано 1661 роком помилково. У документі 1661, чи 1662 року, не міг згадуватися військовий підскарбій Роман Ракушка, який займав цю посаду у 1663-1666 рр. причому в перші тижні гетьманства Брюховецького у 1663 році він іменувався "дозорца Скарбу Войскового", що унеможливлює датування й цим роком. На користь дати 2 липня 1664 року свідчить те, що принаймні з березня 1665 року стародубським полковником вже був Левко Острянин. Рославець же повернув собі стародубське полковництво пізніше 1666 року, коли Ракушка вже не займав посаду підскарбія, тобто коли Рославець вже не міг посилатися на Ракушку. В той же час не був Рославець полковником Стародубського полку також на початку гетьманства Брюховецького, він тоді втратив цей уряд, і принаймні до грудня 1663 року посаду стародубського полковника займав Іван Плотник.

[б] Перед підписом зазначено: "в подленном подписано".

№ 95

1665, вересня 15. Стародуб. – Універсал стародубського полковника Леська Острянина про дозвіл кистерському козакові Тарасу Буренкові зайняти греблю на річці Кистерці та фундувати на ній млин

Левко Острянинъ[63] полковникъ вѣрного Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского Стародубовскій.

Всей старшинѣ и чернѣ вѣрного Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского, и на таком колвекъ приложенствѣ зостаючимъ губернаторомъ по справахъ велможного его милости пана гетмана вѣрного Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского трафившимся, вѣдомо чинимъ симъ писмомъ нашимъ, іжъ Тарасъ Буренокъ козакъ, обывателъ кистерскій, упрохалъ насъ, жебы позволилемъ греблю оному заняты своимъ коштом власнымъ на рецы Кистерцы[64] мижъ Андрѣиковичами повѣту Новгородского, и другими Андрѣиковичами повѣту Стародубовского, против поля Горлачового, и з другого боку (поля) Горбачового, жебы Скарбъ Войсковій розширался, теди менованному Тарасу Буренку в тому мѣстцу, вѣдячи, і никому непѣнное (оное), позволяем млинъ к гребле власним его коштомъ фундовати, и в том зверху вишменованнихъ старшихъ упрошаем, абы не була в томъ зачатомъ дѣлѣ ку Скарбу Войсковому перешкода, а нѣ жоднїй утискъ, але абы спокойне за старанемъ своим, так ку Скарбу Войсковому, і собѣ пожитокъ, и потомкамъ своимъ учинилъ, на що и сей фундушъ выдалемъ, моцыю велможного его милосты пана гетмана вѣрного Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского ствержаючи.

Писанъ в Стародубѣ, септеврія 15: 1665.

Верху менованнїй полковникъ стародубовскій рукою.

Наприкінці тексту зазначено: "с подлѣннимъ фундушомъ сводылъ духовной протопопии Симеоновой, правления писаръ, священникъ Петръ Крушневичъ".

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 18644. Копія.

№ 96

1666, січня 28. Почеп – Осадчий лист почепівського сотника Овдія Рославченка козаку Леону Бруєнкові на заселення селища Шматова

Чиню вѣдомо симъ листомъ моимъ кому о томъ вѣдаты належитъ, ижъ зъ дозволенія моего позволилем въ уезде Почеповскомъ, на селищѣ Шматовѣ отъ

Довбежовъ над рѣчкою, над Вуслю, и надъ Жоравкою, и надъ Надинкою, узявши болотомъ ажъ до Бревцы, и до Бибиковского болота, Леону Федоровичу Бруенку, козаку, и на грунтѣ козацкомъ, которій тотъ Леонъ маетъ, на томъ селищѣ спокойно селитися и будинокъ ставити, и других маетъ до себе на тое селище людей добрихъ затягать, а оному Леону Федоровичу Бруенку слободи годъ маетъ, Леонъ по вистю той слободи повиненъ будетъ служитъ Войску Запорожскому вѣчними часи.

Писано в Почепѣ, мѣсяца январія, 28 дня, року 1666го.

Авдѣй Рославченко[65] сотникъ почеповскій на той часъ будучій[а].

ІР НБУВ. – Ф.1. – Спр. 56081. – Арк.66. Копія.

№ 97

1669, липня 24. Стародуб – Універсал стародубського полковника Петра Рославця про дозвіл військовим товаришам Погарської сотні Івашку та Кузьмі Головненкам засипати греблю і побудувати млин в селі Шнятках, на річці Шнятці

Петро Рославецъ, полковник Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского стародубовский.

Ознаймуемо симъ нашим писанием кождому, [кому] бы того вѣдати надълежало, же позволилисмо товариству сотнѣ Погарской, козаком и обывателем ковалевским, Ивашъкови и Кузми Головненкам, в сотнѣ Погарской подъ селом Шняками на речъци Шнятци, для своеи домовые потребы ново греблю засыпавъши, млинъ вешнякъ своим кошътом и працею збудоват и ставокъ мѣт; прето пилъно жадаемо и упоминаемо, [а]бы в том займанню и будованню млина, и в спокойном держанню, жадное найменшое кривды и перешкоды не узнавали, кгди жъ тои в Войску Запорожском статечне услуги всякие всегда отдают и впредъ того встати не хотят, и если бы в том млинку прилучилося, яко в их власном, подъ час измолотъ, позволяем частъ належную розмиру пожитковат, для чего имъ реченнимъ Головненъкам сей нашъ лист потверъжательни[й] с подъписом руки нашей и при печати дали.

В Стародуби июля 24, 1669 року.

Петро Рославецъ полъковник Войска его царского пресвитлого величества Запорожского стародубовский[б].

Нижче написано: с подленного фундуша слово в слово переписалъ, а подлений фундушъ к соби взялъ и подъписался козак сотънѣ Бакъланской Григорий Бурий.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 56735. – Арк. 11. Копія.

[а] перед підписом зазначено: "на подлѣнномъ такъ", після підпису у колі написано "М. П".

[б] Перед підписом написано "В подленном подписъ таков", після підпису зазначено "М. П.".

№ 98

1670, травня. Стародуб – Осадчий лист стародубського полковника Петра Рославця осадчому Тимошу Павловичу на заселення слободи Назарівки

[Петро Рос]лавецъ, полковникъ Войска его ца[рского пресвѣт]лого величества Запорозского староду[бовский].

[Ознайм]ую симъ моимъ писмомъ всякого стану лю[дем, кому бы] того вѣдати належало, ижъ позволяемъ [Т]имошовѣ Павловѣчу, обивателевѣ бывшому [...]хровскому, осадцы, в сотнѣ Стародубовской, над рѣко[ю Р]евною[66], на селищи Махновомъ ново слободу Назаровк[у] заводит, и людей тамъ осажовати и будоватися, изъ Ро[...]пахова котори[и, и] из Мѣни[67], и сѣножатѣ мѣти и [слобод]ку ново заводити в обрубѣ тамошнемъ от рѣки Пу[...]ла до рекѣ Проход, а от Проходъ до Костобобра[68], [а от Костобобра до Кости[69], а от] Кости до Ревни, [и а]бы с того до Скарбу Войскового зв*и*чайний датокъ и квота приходила. І при позволению слободи при [волн]ости на пят лѣтъ далемъ, которыи лѣта волно вижи[ва]ти от всяких подачокъ і пригоновъ, і подводъ, подлегливости городовой стародубовской всяко мают послушними и повинними бити, прето пилно жадаю и приказую, абы ему осадцы с тамошними жителми, такъ в займаню селищъ, якъ и в распахованю земли, и в сѣножатех, и в держаню пяти лѣтъ волнихъ, жадной найменшой кривди і перешкоди ни от кого не было, под виною и неласкою войсковою упоминаю, и то [...] варую, аби старимъ отчинамъ от них кривда не дѣялася. На що осадци Тимошеви для подтверженя сие мое писмо с п[одписом] моей руки і при печати далем.

В Стародубѣ, мая [...], 1[6]70 року.

Петро Рославецъ, полковникъ Войска его ц*а*рского п[ресвѣт]лого вел*и*ч*е*ства Запорозскаго стародубовский.

ІР НБУВ. – Ф. 61. – Спр. 752. Копія.

№ 99

1673, червня 5. Стародуб – Осадчий лист топальського сотника Михайла Рубця осадчому Іллящеві Лобачу заселити слободу Лобанівку

Михаилъ Рубецъ[70], сотникъ Войска его царскаго пресвѣтлаго величества топалскій.

Илляшу Лобачу позволяемъ слободу осажовати Лобановку и осадчимъ быти, за Божиею помощию селитися, и людей добрыхъ до себе привабляти на речцѣ

Чадицѣ[71] и въ Вершинахъ, въ грунтѣ Топалскомъ, и слободи имъ даемъ на пятнадцятъ рокъ, и на що то сей мой листъ для имовѣрности и безпеченства людям приходячимъ далемъ, за подъписомъ руки моей и притиснениемъ печати.

Въ Стародубѣ, м*е*с*я*ця июня, 5 дня, року тисяча шестъсотъ сем*д*есят третего.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 62290. – Арк. 11 зв. Копія. (З акту розмежування земель, проведеного генеральним осавулом Л. Полуботком в Лобанівці 31. 08. 1681.).

№ 100

1673, липня 5. Стародуб. – Оборонний універсал стародубівського полковника Петра Рославця селу Євдокілля на непорушність кордонів його земель сусідніми селами

Петро Рославецъ, по*л*ковникъ Во*й*ска его ц*а*рского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Запорозкого стародубо*в*ский.

Ознаймуемъ симъ н*а*ш*им*ъ писанемъ вшелякой кондиции людемъ, а особливо п*а*ну сотникови погарскому, атаманови городовому і всему товариству, такъ теж і войтови, і всимъ посполитим людем в той сотнѣ зостаючим, ижъ видячи ми, же село Евдоколей, слободи достаючое в уездѣ Погарскомъ, которое пред сіе роки розними людми осѣло, мают от тамошних околичних селъ в грунтахъ своихъ, до того села здавна належачих, великую доле*г*ливость, теди пилно повагою старшинства нашего приказую, аби помененним обивателям того села Евдоколя з тамошних околишнихъ селъ, меновите от села Перегону и от села Дешковичъ, отчастѣ и от инших селъ, ниякая, яко в грунтах, тако и в синожатях, и во всяком ихъ угодѣі в рецѣ Деснѣ, не дѣялася кривда, што здавна до того села приналежало, а ежели бы хто колвекъ о грунтах, синожатях и во всяком угодѣ, до того села Евдоколя приналежитих, перешкодою [мѣл] бити ведлуг граници, теди таковий спротивний вини таляровъ сто заплатит, а панъ сотникъ погарский повинен того догледити, аби межи тими околичними селами Евдоколя не чинилось нѣ в чом кривда. И синожатей, до того села належачих, не важился нѣхто з иншихъ селъ заставляти, і повторе пилно приказуем под войсковим каранемъ, [на] що для лѣпшой вѣри і поваги далем той мой лист с подписом руки і при печати.

Писанъ в Стародубовѣ, року 1673, м*е*с*я*ця іюля 5 дня.

Петро Рославецъ, полковникъ Войска его ц*а*рского пресвѣтлого в*е*л*и*чества Запорозкого стародубовский[а].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 53617. – Арк. 57. Копія.

[а] Наприкінці у колі зазначено "мѣсце печати полковничой Рославцовой".

№ 101

1674, листопада 22. Почеп – Універсал стародубського полковника Петра Рославця про дозвіл мглинському сотникові Павлу Лосенкові, мглинському отаманові Семену Нечаєнку та Іванові Єсимонтенку зайняти греблю на річці Судинці, побудувати млин та отримувати з нього усі прибутки

Петро Рославецъ, полковникъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского стародубовскій.

Ознаймуемъ симъ нашимъ писаниемъ, кому того вѣдати было [бы] потреба, а меновите паномъ сотникомъ, асауломъ, атаманомъ и всему старшому и меншому Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского товариству и чернѣ, такъ тежъ войтомъ и всѣмъ посполитимъ людемъ до вѣдомости доносимъ, ижъ видячи мы п*а*на Павла Лосенка[72], сотника на тотъ часъ будучого мглинского, якож и товариства полку нашего Стародубовского сотнѣ Мглинской Семена Нечаенка, атамана мглинского, и Івана Есимонтенка, в рицерских дѣлех способних, а завше безпрестанно у Войску працуючихъ, теды в нагороду онихъ працовъ позволилемъ ново греблю займовать на реци Судынци[73] и Беловодци, в полку нашомъ Стародубовскомъ, уездѣ Мглинскомъ, и млинъ будовати своимъ коштомъ, працею и накладомъ, зачимъ с кождого мѣти хочемъ і приказуемъ, абы ему пану Павлу Лосенку, сотниковѣ, з вишъменованнимъ товариствомъ, яко в займанню новой греблѣ, такъ и в забудованню млина, і по збудуванню млина всяких припадаючих розмѣру всѣхъ трохъ частокъ в уживаню, жаденъ не важился кривди и перешкоды чинить, на томъ для лѣпшого ствержења далисмо ему п*а*ну сотнику из вишъ менованнимъ товариствомъ сей нашъ фундушъ съ подписомъ руки врадовой и притисненіемъ печати полковой.

Писанъ в Почепѣ, року 1604[а], м*е*с*я*ца ноеврія 22 дня.

Петро Рославецъ, полковникъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского стародубовский[б].

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 18652. – Арк. 16. Копія.

[а] В даті властива для пізніх копій (з другої пол. XVIII ст.) помилка, коли кириличну літеру "О", що позначала цифру 70, копіїсти сприймали буквально, як нуль "0".

[б] Перед підписом зазначено "в подлинной тако", після підпису написано "Рум. Оп., п. Старод., т. 99, сотн. Мглинская, стр. 757".

№ 102

1677, лютого 15. Стародуб – Універсал стародубського полковника Тимофія Олексійовича про надання козаку Почепівської сотні Олексію Костиничу усіх прибутків з побудованого ним млина на річці Навусі

Тимофѣй Алексѣевічъ, полковникъ Войска его ц*а*рского пре*св*ѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Запорожского стародубовский.

Пану обозному, сотникомъ, асауломъ, атаманомъ и всему Войска его ц*а*рского пресвѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Запорозского товариству, в полку Стародубовскомъ знайдуючимся, так тежъ паномъ войтомъ, бурмистромъ, посполитимъ людемъ и черни, здоровя доброго и всякихъ помилностей от Г*о*сп*о*да Б*о*га в. м*ило*стямъ сприявши, ознаймую симъ моимъ писанемъ, кому о томъ вѣдати належит, ижъ Алексий Костиничъ, козакъ сотнѣ Почеповской полку Стародубовского, млинъ маючи себѣ в сотнѣ Почеповской, стоячий на реце Навуси, ведле села Довбежа, которий з початку греблю самъ займалъ и млинъ будовалъ своимъ коштомъ и працею, в которомъ спокойномъ держаню ему Алексею Костиничу млина и вживаня приходячихъ пожитковъ варую, аби нѣ *от* кого не мелъ кривди и перешкоды, наймней щос и для лѣпшой моци и ствержения з подписомъ руки при печаты полковой ему, Алексѣю Костиничу, сей листъ далемъ.

Писанъ в Стародубовѣ, року 1677, м*е*сяця февраля 15 дня.

Звишменований полковникъ стародубовский[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 63841. – Арк. 371. Копія від 23 листопада 1730 року.

№ 103

1677, квітня 15. Стародуб – Універсал стародубського полковника Тимофія Олексійовича про дозвіл рудникові Тимофію Шимковичу побудувати рудню в селі Щербиничах, з наданням усіх прибутків з неї протягом половини року після побудови

Тимофей Алексіевичъ, полковникъ вѣрного Войска его ц*а*рского пре*св*ѣтлого в*е*л*и*ч*е*ства Запорожского стародубовский.

П*а*ну сотниковѣ топалскому, атаманови тамошному, войту щербиницкому и всѣмъ кому о томъ вѣдати будетъ належало, сим моимъ ознаймую писаннем, ижъ для уставичнихъ потребъ, росходовъ войсковыхъ, позволилемъ п*а*ну Тимофѣевѣ

[a] Перед підписом зазначено “В подленномъ подписъ таковъ”.

Шимковичови, рудниковѣ цятовскому, в селѣ Щербиничахъ, на рецѣ Вазѣ[74], греблю старую слушне оправити и на онуй же греблѣ рудню новую з фундаменту, то есть зо всѣмъ угодемъ, з млином, власним своимъ коштом построити, вѣдаючи теди кождый о таковой волѣ моей, абы нѣхто оному Тимошовѣ, рудниковѣ, в построению оной рудни и найменшой не важился быти перешкодою, повагою уряду моего приказую, а по збудованю [по]мен*е*ной руднѣ зо всѣмъ угодемъ и начиниемъ, и з приготованиемъ матерій, то есть руди, з того часу якъ зачнетъ робити, на цѣлую поврoку, в нагороду ложенного кошту, даю слободи помененному Тимошовѣ, [на] що для лучшой певности и писаніе мое оному ж даю.

Писано в Стародубѣ, 20 [дня], априля, 1677 року.

Звышъменованний полковникъ, рука власная[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 18683. – Арк. 43-43 зв. Копія.

№ 104

1678, березня 6. Стародуб – Універсал стародубського полковника Тимофія Олексійовича військовому товаришеві Григорію Медвідському про надання греблі на річці Трубежі з дозволом побудувати на ній млин

Тимофѣй Алексіевичъ, полковникъ Войска его ц*а*рского пресвѣтлого в*е*лич*е*ства Запорозкого стародубовскій.

П*а*ну сотникови стародубовскому, атаманови кустицкому, войтови руховскому и всѣмъ, кому о томъ вѣдати будетъ надлежало, симъ моимъ ознаймую писаніемъ: иж, зважаючи я здавна [на] щиріе пана Григорія Медвѣдского, товариша войскового, обывателя стародубовского, в Войску Запорозском прислуги и дѣлности, взглядомъ оних теперъ оному ку вспартю его домовому позволилем в селѣ Рухови, на речцѣ Трубеши[75], греблю на сыромъ корени новую заняти и на оной гребли млинокъ вишнякъ побудувати; вѣдаючи теди кождий о таковой волѣ моей, абы оному мененому п*а*ну Медвѣдскому, такъ в заняттю на оной рѣчцѣ Трубеши гребли, яко и в побудованню на той же гребли млина, и наименшою нихто не важился быти перешкодою, властю уряду моего пилно варую.

Писанъ в Стародубѣ, 6 марта 1678 года.

Звишменований полковникъ, рукою.

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 18383. – Арк. 9. Копія[б].

---

[a] Перед підписом зазначено "у подленного подписъ таковъ", після підпису у колі написано "у крѣпости мѣсто печати".

[б] Перед підписом зазначено "на подлинной тако", після підпису написано "Рум. Оп., п. Стародуб, с. Новом(лин.), т. 123".

№ 105

1678, травня 14. Стародуб – Універсал стародубського полковника Григорія Карповича про дозвіл руднику Яну Скочку засипати греблю на річці Вазі, а на греблі побудувати рудню і млин

Григорий Карповичъ, полковникъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозкого стародубовский.

П*а*ну сотниковѣ топалскому, атамановѣ городовому, войтовѣ хвоевскому и всѣмъ, кому о томъ вѣдать будет належало, симъ моимъ ознаймую писанемъ. Уваживши я частіе, а праве уставичніе войсковіе потребы, которых мало одколъ ест чимъ вспирати, теди на вспарте росходовъ войсковихъ позволилемъ п*а*ну Яну Скочку, рудниковѣ хвоевскому у селищи Кривецкого в грунтѣ Хваевскомъ на сиромъ коренѣ на рецѣ Вазѣ новую греблю миромъ занятъ и уфундоватъ и на оной же греблѣ рудню своимъ коштомъ и працею, тамъ же и млинъ ку вспартю домовому и ку пожитку Войскового Скарбу и его побудувати. Знаючи теди кождій о таковой волѣ моей, абы нѣхто ему Яну в занятю на оной рецѣ Вазѣ новой гребли, и в том будованю на оной же греблѣ руднѣ и млина и найменшою не важылся быт перешкодою, властю уряду моего варую. Тутежъ докладаю, ижъ яко для вспартя потребъ войсковихъ позволилемъ мененному Яну новую греблю на рецѣ Вазѣ заняти, такъ абы села околичніе поблизу того мешкаючіе мѣсца оную греблю мирскою роботою, то ест возячи хворост, дерево, солому, землю, заняли и зо всѣмъ уробили, приказую.

Писанъ въ Стародубѣ, 14 мая, 1678 року.

Звишъменованій полковник стародубовскій, рука власная[a].

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 1109. – Арк. 80. Копія.
Там само. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 18683. – Арк. 47-47 зв. Копія з датою 24 травня 1726 року.

№ 106

1678, жовтня 30. Почеп – Універсал стародубського полковника Григорія Карповича про підтвердження прав почепівського отамана Кирила Яковича на селища Кучучеве і Некраші

Григорий Карповичъ, полковникъ Войска его царского пресвѣтлого в*е*лич*е*ства Запорозкого стародубовский.

Ознаймуемъ симъ пісаниемъ нашимъ кождому, [кому] бы о томъ вѣдати належит, а особліве пану сотниковѣ почеповскому, атаману городовому з товариствомъ

[a] Перед підписом зазначено "в подлинномъ подписано тако", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

и войту с посполствомъ, иж презентовалъ намъ панъ Курило Яковлевічъ, атаманъ городовий почеповский за услуги, Войску отправуючому, унѣверсалъ на селище пустое, називаемое Кучучово, из Некрашами до того селіща належачими, которое то селище подле рѣчки Пса, у уездѣ Почеповскомъ зостаючое, и из кгрунтами и зо всякими угодиями, до тих селищъ належачими, ему п*а*ну Курилу Яковлевічу позволено от бившаго антецессора нашого тримати, якожъ под таковою кондиціею волно ему пану Курилу на тихъ селищахъ, подлугъ своего уподобаня, вшелякии привлащати пожитки, то ест своимъ коштомъ домъ будовати и кгрунта роспаховаты и ведлуг мисли и уподобаня своего вшелякими до тихъ селищъ приналежностями владѣти, яко самъ захочетъ, и волно теж на тихъ селищахъ слободу осажовати людми посторонними, яко то з литовских и з инщихъ краевъ захожими, а не тутейшими старинними людми. Теды, стосуючися на жадане его и листовний унѣверсалъ, и мы потвержаемо его п*а*на Курила Яковлевіча симъ нашимъ унѣверсаломъ. Зачим, вѣдаючи о той волѣ нашой, аби пану Кирилу в держаню тихъ пожитковъ [нихто] жадною не билъ перешкодою, варуючи приказуемъ.

Данъ в Почеповѣ, м*еся*ца октоврия 30, 1678 року.

Звишъменованний полковникъ, рука власна[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 63847 (III). – Арк. 387-387 зв. Копія.
ІР НБУВ. – Ф. 10. – Спр. 11457. – Арк. 2. Копія.
ІР НБУВ. – Ф. 10. – Спр. 11456. – Арк. 1. Копія, з датою 1 жовтня 1678 року.

№ 107

1678, листопада 1. Погар – Універсал стародубського полковника Григорія Карповича про підтвердження права військового товариша Івана Володимировича зайняти нову греблю на річці Ложиці та побудувати собі млин

Грыгорый Карповичъ, полковнык Войска его царского пр*е*свѣтлого в*е*лич*е*ства Запорозъкого стародубовъский.

Ознаймуемо сымъ писаньемъ нашымъ кождому, кому бы о томъ вѣдати належало, а особлыве пану сотънику погарскому, атаману городовому з товарыствомъ и войту з мѣщанамы, ижъ ставъши перед намы панъ Иванъ Володымеровыч, товарыш войсковый и обыватели дариевский, презентовалъ намъ бывшаго полъковника пана Тимофея Алексѣевича фундушъ за значнѣ ложоные в Войску Запорозкомъ прислугы, взглядомъ теды оныхъ для подпаръття домового позволено ему, мененому пану Ивану, нижей села Дарѣевъска у верху Рожкова, млына на рецѣ называемой Ложиця[76] на сыромъ корены греблю новую заняты и

[a] Перед підписом зазначено "В подлинном подпис таковъ".

на оной же греблѣ млын ку пожитковы своему побудовати, зачымъ и мы, стосуючыся до того ему даного унѣверсалу, симъ нашим потвержаемо унѣверсаломъ, вѣдаючи теды кождый о таковой волѣ нашой, абы нѣхто ему, Ивану Володимеровычу, так уже до фундованья того млына и найменшою не важилися быти, такъ з старшины войсковой, якъ и отъ обчих людей, перешкодою, сим нашим варуемо писаньем.

Дан в Погару, бытностю нашею ноеврия 1 дня 1678 року.

Звишменованний полковникъ, рукою власною[a].

ІР НБУВ. – Ф. 2. – Спр. 18384. – Арк. 11. Копія.

№ 108

1679, травня 31. Стародуб – Універсал стародубського полковника Григорія Карповича про затвердження розмежування земель сіл Чернижова і Кустичі

Поневаж особи, от боку моего висланніе, жителей села Чернижова и села Кустичъ до такого помиркования привели, же мененніе стороны, то есть чернижовцы и кустичанне сами згодне и доброволне в грунтах своих, яко вичиталех, от Будницкой дороги до дуба бортного на той же дороги стоячого, а от дуба черезъ лисъ Губинъ у Чистую Лужу, от Чистой Лужи до Рохмановской границы отвели, розихали и учинили границу, жебы теды тая доброволне межи ними учиненная в грунтахъ ихъ граница цале и ненарушне тривала, симъ моимъ писаниемъ оную ствержаю, докладаючи то, ижъ если бы которая сторона важилася оную границу нарушати, без отпусту заразъ до Скарбу Войскового мает заплатити вины талярей двѣстѣ, що для лутшое моцы при печати полковой сіе мое потверждалное писание з подписомъ руки моей потребуючой стороны, то ест чернижовцам, даю.

Писанъ в Стародубѣ, 31 мая 1679.

Григорій Карпович, полковникъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского стародубовскій[б].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 64333 (2). – Арк. 1-1 зв. Копія.
ІР НБУВ. – Там само. – Спр. 64336. – Арк. 5 зв.-6 зв Копія.

---

[a] Наприкінці зазначено "М. П.", "Музей укр. древн. В. В. Тарновского, Черниг. Губ. Земства, рукописи, № 72, подлинникъ".

[б] Перед підписом зазначено "в подленном подписъ руки и при печати тако", після підпису у колі написано "мѣсто печати". Універсал було вміщено в текст купчої, при цьому такі елементи як інтитуляція та інскрипція очевидно скоротили.

№ 109

1680, січня 3. Новгород-Сіверський – Універсал стародубського полковника Григорія Карповича про виключне право соляників міста Новгородка продавати в місті сіль вроздріб, з розпорядженням московським купцям продавати сіль лише оптом, під загрозою втрати ними товару у випадку роздрібної торгівлі

Григорий Карпович, полковник Войска его царского величества Запорожскаго стародубовский.

Пану сотникови новгородскому, атаманови городовому, также войтови тамошнему и всѣмъ, кому о томъ вѣдати будетъ належало, симъ моимъ ознаймую писаниемъ, предложили мнѣ вашего города Новгородка соляники кривду свою в тотъ способ, же они з шинкованя солѣ всякие мѣскіе тяжари, то есть подачи поборовие, даютъ и войскових людей годують, а купецкие людѣ з великороссийских е[го] ц[арского] п[ресвѣтлого] в[еличества] городовъ, привозячи сюда соль многими купами, важатся оную в мѣстѣ Новгородку шинковати, через що не меншая мененним солоником чинится кривда, зачимъ, яко мененние соляники з того подачку даютъ и людей войскових годуютъ, такъ ѣмъ только самимъ позволяю соль квартою, албо безмѣномъ, продавати, купци зась московские, кгди соль припроводят, аби гуртом кулями продавали, а квартою и безменомъ аби жадною мѣрою, под утраченем всего товару не важилися продавати и шинкувати, сим моим писанием варую, а естли бы который з пріѣжжихъ людей купецкихъ московскихъ, привюзши соль смѣлъ и важился оную квартою, албо безмѣномъ, шинковати и продавати, то у такого, яко у спротивного нашей волѣ, позволяю товаръ забрати, для лѣпшой твердости мененним соляникам сее мое даю писание.

Писан в Новгородку, 3 януария 1680 року.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 62. – Арк. 28. Копія.
Опубліковано: Константинович М. ОРОМ. – Чернігів. – 1885. – Вип. IV. – Арк. 818.
Черниговские губернские ведомости. – Обозрение Румянцевской описи. – 1875. – № 38.

№ 110

1682, липня 18. Погар – Універсал погарського сотника Тараса Гавриловича про надання Василю Якимовичу сіножаті, що знаходиться біля набутого ним млина

Ознаймуемъ симъ н*а*шимъ писаниемъ кождому, кому бы о томъ вѣдатъ потреба, иж що нам презентованъ[а] реестръ, поданній от п*а*на Леска Балжецкого Василію Якимовичу, мещаниновѣ погарскому, на млинъ судовскій, и ще естъ сѣножатъ поблизу млина судовского внизу зостаетъ, то естъ на бугрѣ межи озера и болота от хутора велебного г*оспо*д*и*на отца Даниеля Белковича, св*я*щенника св*я*топречиского, през болота, при которомъ то бугрѣ, и болота прилеглого, оному ж Василю позволяемъ косить и оною сѣножатъ продатъ и даровать, и в том варуемъ, аби якъ з товариства, такъ тежъ и з мѣщанъ, оному Василю в держанню тоеи сѣножатѣ нихто не важился жадной чинитъ спереки и кривди, сурово варуемъ, и о томъ пилно приказуемъ, и сей нашъ врядовій ствердѣлій листъ ему, Василію, подаемъ, с подписомъ рукъ нашихъ врядовихъ, нижей на семъ листѣ подписаннихъ, и при печати н*а*шей.

В Погару, року 1682, июля 18 дня.

Тарасъ Гавриловичъ[77], сотникъ погарский, рукою[б].

ІР НБУВ. – Ф. 10. – Спр. 11472. Копія.

№ 111

1683, жовтня 12. Почеп – Універсал почепівського сотника Наума Ноздрі про надання земель, що раніше належали Зайченкам, почепівському протопопу Івану Білявському

Наумъ Григоревичъ Ноздра[78], сотник Войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорозкого почеповский.

Чиню вѣдомо сим моимъ писанем, кому бы о томъ вѣдаты належало, особливе войтови грушынскому и всим жителем тамошним, так козаком, яко и посполитым людям, ижъ позволилем селину пустовскую Зайчынскую, в том же селе Грушыне, сумежную с Петраком Игнатъченком, то естъ огороды и поле пахотное, з дубровами и спожнями и зо всими приналежностями, приналежачыми до помененой селины Зайченское, которою прежде сего владели два браты Иваны Зайченки, честному г*оспо*д*и*ну отцу Івану Белявскому, протопопѣ почеповскому,

---

[а] У копії написано “презентовалъ”.

[б] Перед підписом зазначено “на подлѣнномъ”, після підпису написано “М. П.”, “Рум. Опись, т. 135, л. 1129”.

на спокойное владение, ни од кого не поносячи жадной перешкоди и перенакгабаня, в пожиткованю помененное селины честному отцу протопопе, пилно жадаю и сурово приказую, абы нихто не важился быти перешкодою, так козаки, яко и посполитые люди, на которой селинѣ волно ему отцу протопопѣ подворку фундовати і им спокойне владети, яко своим добрым; волно ему отцу протопопѣ той помененною селиною самому владети, жоне и потомкам его, волно ему куды хотя повернути, яко свое доброе на свой лепшый пожыток, на том ему отцу протопопе казалем выдати для лѣпшой моцы и твердости сей мой листъ с подписомъ руки моей и с притисненем печати урядовой.

Писан в Почеповѣ, року 1683, м*еся*ца октоврия 12 дня.

Наумъ Ноздря, сотник вышпомененный.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 56248. – Арк. 25. Оригінал. Печатка сотника.
Там само. – Ф. 2. – Спр. 18777. – Арк. 30-31. Копія.

№ 112

1686, листопада 4. Стародуб – Універсал стародубського полковника Якова Івановича Гетьманича про надання значному військовому товаришеві Якову Завадовському села Дохновичі

Яковъ Івановичъ Гетманичъ[79], полковникъ Войска ихъ ц*а*рского пресвѣтлого величества Запорожского стародубовскій.

Всеи полковой старшинѣ, и кому тилко о томъ вѣдати надлежатиметъ, ознаймуемъ, ижъ видячи мы п*а*на Якова Завадовского[80], товариша знатного войскового, охочое и пилное при боку нашемъ услугъ отправованіе, а сподѣваючися, же и впредь оній о*т* того своей не ухилитъ охоти, овсемъ старатимется лѣпше къ намъ належитую заховати вѣрность, надалисмо ему ку вспартю его домовому село Дохновичи, в Стародубовскомъ уѣздѣ найдуючоеся, и позволили всякіе належитіе, такъ грошовіе, якъ и осипніе, з ового села на себе о*т*бирати приходи, вѣдаючи теди о таковой волѣ нашой, жебы в деръжанъню и владѣнію, до ласки нашой, помененного села нѣхто ему, п*а*ну Завадовскому, жадное не билъ перешкодою и найменшаго не важился чиниты пренагабання, цале мѣти хочемъ и повагою сего нашего листу варуемъ, воитъ тежъ тамошний зо всѣми тяглими мужиками, жеби ему належитое о*т*давали послушенство и во всемъ повиновалися, тудежъ приказуемъ.

Писанъ в Стародубовѣ 4 дня ноеврія, 1686 году.

Звишъменованний полковникъ стародубовский, рука власна[a].

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 231. – Арк. 127. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "подписъ в копіи", після підпису написано "1729-1730. С. П.".

№ 113

1690, квітня 27. Стародуб – Універсал стародубського полковника Михайла Міклашевського про надання значному військовому товаришеві Федору Козлу села Зіваки

Ихъ царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского полковник стародубовский Михайло Миклашевскій.

Всѣму старшому и меншому полку моего товариству, особливо пану сотникови почеповскому, атаману городовому и войтови тамошнему, и кому тилко о том належатимет вѣдати, сим моим ознаймую писанием, ижъ стосуючися я до виразной ясне велможного добродѣя его милости пана гетмана волѣ, в универсалѣ его рейментарскомъ пану Федору Козлу, значному товарищеви войсковому, жителеви почеповскому, на село Зеваки даннои описаной, а узнавши его Федора Козла ласки нашей, и[з] респекту заслуги его у Войску Запорожском роненное, быти годного, оное село Зеваки до далшей ласки при нем заховуемъ, позволяючи ему [тим селомъ] во всем спокойне владѣти[а] [и] з него всякіе пожитки отбирати, в чем абы нихто оному и найменшой не важился быти перешкодою, властю вряду моего приказую.

Писан в Стародубѣ, априля 27, 1690 году.

Звышіменованный полковник, рукою власною[б].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57666. – Арк. 135 зв. Копія.

7. Чернігівський полк

№ 114

1657, листопад. Чернігів. – Універсал чернігівського полковника Іоаникія Силича про підтвердження прав Чернігівського монастиря великомучениці Параскеви на хутори Мохнатин, Янівку і Кошовку

Іоаникий Силич, полковник его царского величества Войска Запор[озкого] чернѣговский.

Всѣмъ вобецъ и кождому зособно, кому о том вѣдати належит, меновите асауломъ, сотьником, старшинѣ и черни и въсему товариству козаков Войска его царского величества Запорозкого, в полку нашем Чернѣговском знайдуючомуся, тутеж атаманови и войтови и всему поспулстъв и кондиций людем, которым

[а] У копії написано "владѣне".

[б] Перед підписом написано "У подленном подписано такъ".

толко сие писане показано будет, до вѣдомости всѣмъ подаю: иж що надал ясне велможный его мил: панъ гетман футори три, то ест Мохнатин, Янувку и Кошувъку з млином на манастыр Чернѣговъский Святои великомученицы Параскovеи. Теды и я оное надане ствердившы симъ листом моим и цале тые футори вышменованные зо всѣми приналежностями на оный манастир привернулем и сурово приказую, абы нихто з старшыни и черни и всего посполства в [за]живаню тых футорув законницам вышреченнаго манастыра найменшое кривды и перешкоды чинит и трудности задават не важился под срогим каранемъ войсковым, также атаманови и войтови и всему посполству тых футорув приказую и навпоминаю, абы оным законницам ни в чом спречными не были, подданство и вшелякое послушенство звичайное до того монастыра отдавали, ни в чом спречными оным не были, що и повторе всѣмъ приказую, абы иначей не было.

Данъ в Чернѣгови, ноемрия, 1657 року.

Іоаникий Силич, полковник его цар: вел: Войска Запор: чернѣговский, рукою.

На звороті зазначено: подлинный унѣверсалъ 1657 года Иоаникия Силича, полковника чер[нѣговского].

ЦДІАК України. – Ф. 160. – Оп. 1. – Спр.1. – Арк. 1. Оригінал.

№ 115

1665, липня 13. Куликівка – Універсал чернігівського полковника Дем'яна Многогрішного любецьким священикам Григорію Пронковичу та Єрофею церкв святої великомучениці Параскеві та Різдва пресвятої Богородиці про підтвердження за їхніми церквами озера Святого

Демко Ігнатович, полковникъ вѣрного Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозского чернѣговский.

Ознаймуемъ симъ писанем нашим кождому хто бы того мѣлъ потребовати, тепер и по нас заступуючим антецессором, и кому би колвекъ показано сее наше писане, до вѣдомости доносим, отецъ Григорий Пронкович и отецъ Ерофей, священники любецкие, покладали перед нами лист от бывшего чернѣговского полковника пана Івана Аврамовича[81] на озеро, прозываемое Святое, на храм святое великомученици Параскovеи и на храм Рождества Пресвятой Богородици, церквѣ любецкие, у навѣчно надатое, и просили нас абысмо и от себе особливий лист на тое надали, теды мы, на прозбу помененых священников будучи склонными, на тое озеро и от себе лист дали, хотячы показом того мѣтъ, абы в том озерѣ нихто, такъ с обывателей любецких, и иных, не был найменшою перешкодою и не важился кривди чинити и отдаляти, а хто бы зас мимо сее писане смѣл и

важился якою колвекъ в ловленъ[ю риби перешкодою быти]... который таковий... мѣет заплатити ко...приказуем коп...[a]

З Куликовки, іюля [13, року 1665].

На звороті універсалу написано: унѣверсал полковника черніговского Демка Игнатовича потвердителный 1665 года июля 13, по представлению священниковъ любецких Григория Пронковича и Ерофія, состоявшій на наданное, до храмовъ Рождественского и Параскевского, озеро, прозиваемое Святое, и о нечинении в томъ имъ ниякой перешкоды.

ІР НБУВ. – Ф.1. – Спр. 50456. – Арк. 30. Оригінал.

№ 116

1665, 23 липня. Табір під Ваганичами (?) Оборонний універсал чернігівського полковника Дем'яна Многогрішного Макошинському Микільському монастиреві щодо прав на Грицьків та Василів млини, на Сосницькій греблі на річці Убедь та у селі Верба, і на Змітенські, Сохачевські, Риботинські та Конятинські озера

Демко Ігнатович, полковникъ вѣрного Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозского чернѣговский.

П*а*ну атаманови городовому бабинъскому и всему товариству, вуйтови и всему в томъ селѣ мешкаючому посполству, от г*о*сп*о*да Б*о*га доброго здоровя вам узичивши, до вѣдомости доносим, велебный г*о*сп*оди*н отецъ Пафнутий Кондратович, игумен монастыра Св*я*то Николского макошинский и сосницкий, унѣверсалъ велможного его м*илости* п*а*на гетмана Ивана Бруховецкого, наданый, ему из братиею того ж монастыра, на млын Грицковый, на гребли Сосницкой на рецѣ Убедѣ стоячий, два камени в собѣ мѣючий, из ступным колесом, и на млин Василювъ в сель Вербѣ стоячий, *на* один камен, також и на озера Змѣтненские, Сохачовские, Риботинские и Конятинские дание, перед нами показовал, и просил нас абысмо так приказали, жебы те во всем том, в млынах и в озерах перешкодою не были, прето и мы, стосуючися воли виразной его м*илости* п*а*на гетмана, пилно жадаем и сурово приказуем, абы жадною найменшою перешкодою помененому отцу игуменови и братии того монастыра, такъ в млынах и в озерах не важилис кривды и ущербку чынит и перешкодою быт, а особливе Федору Смолѣю приказуем, абы в тых озерах жадное кривды не чынил, и не важился чинит, о которое перед нами былъ, і сам бы мѣлъ, *а* который мимо виразную волю в унѣверсалѣ его м*илости* п*а*на гетмана в том

---

[a] Універсал реставровано, раніше було втрачено праву нижню частину документу, внаслідок чого втрачені окремі слова тексту, що закінчували універсал.

же уживаню хто найменшою, и мимо сее писане, перешкодою был, за скаргою таковий бы срогого войскового караня [не уйдет].

Дан в табори Вагани…, июля 23, року 1665.

Демко Игнатович, звышменован*н*ый

ЦДІАК України. – Ф.146. – Оп.1 – Спр. 8. – Арк.1. Оригінал.

№ 117

1668, травня 17. Чернігів. – Універсал чернігівського полковника Дем'яна Многогрішного Макошинському Микільському монастиреві про підтвердження прав на два млини у містечку Сосниця та селі Верба, на Змітненські, Сохачівські, Риботинські та Конятинські озера

Демко Игнатович, полковникъ Войска Запорожского Чернѣговский.

Пану сотникови сосницкому, атаманови городовому тамошнему и всему товариству в той сотнѣ будучому, доброго здоровя от господа Бога узычивши, до вѣдомости доносим, поглядаючи мы на давнихъ нашихъ антецессоров писма, которие з особливого своего респекту на обител святую монастира святого Николая Макошинскую мѣли в надання, млинъ, іменно на греблѣ Сосницкой на рецѣ Убедъ стоячой з двома каменями, и з ступним колесом, и на млин Василювъ в селѣ Вербѣ стоячий из еднимъ каменем и з ступним колесом, также и на озера Змѣтненские, Сохачовские, Риботинские и Конятинские дание, и я, стосуючися в том, а особливе за щоденние одправуючиеся безкровнои оповѣди за все Войско Запорозкое, на тои поглядаючи, симъ моимъ писанем приказую, абы нѣхто такъ з старшини, яко и черни, в наданю онымъ найменшою нѣхто не был перешкодою, под срогим войсковим каранем.

Ис Чернѣгова, мая 17, 1668.

Звышъ менований полковник.

ЦДІАК України. – Ф.146. – Оп.1. – Спр. 13. Оригінал.

№ 118

1670, квітня 29. Чернігів. – Універсал чернігівського полковника Івана Лисенка про надання генеральному судді Івану Домонтовичу вільних грунтів в селах Жолвинці і Гущині

Иван Лисенко, полковник [Войска] его царского величества Запорозкого черниговскій.

Ознаймую тимъ писа*н*ем кождому потребуючому вѣдати, меновите паномъ сотникови белоускому, атаманомъ городовымъ жолвинскому и гущинскому з товариствомъ, войтомъ тамейшимъ з мужами, и кому бы едно презе*н*товано тое писанъе, такъ теперъ, яко и на далшіе часы, поневажъ ясневелможній его м*ило*стъ панъ гетман, добродѣй мой, абы мы во всемъ по*л*ку Черниговскомъ диспозиторомъ будучи, всѣ добра войсковіе в моей мѣлъ посесіеи, з милостивой своей ласки мнѣ поручилъ, теды, видячи я гру*н*та пустовскіе при селѣ Жолвинце, такъже и Гущинѣ, з пляцами дворовими в помененних селах, меновите бывшіе негдысься поругою лежачіе, его м*ило*сти пану Ивану Домонтовичови, енера*л*ному Войска Запоро*зк*ог*о* судѣ, слушной прозбѣ его давши мѣстце, в спокойную надалемъ посессію, именемъ ясневелможн*ого* его м*ило*сти пана гетмана, варуючи абы бе*з* жадной о*т* кожд*ого* противности и турбаціи помененній панъ судя диспоновалъ, обецую кождого противн*ого* сурово карати.

Писанъ в Черниговѣ, 1670, априлъ 29.

Иванъ Лисенко, по*л*ковник Войска его царского величества Запорожск*ого*[a].

ЦДІАК України. – Ф. 133. – Оп. 1. – Спр. 36. – Арк. 1. Копія.
ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 68476. Копія.

№ 119

1674, травня 25. Чернігів – Універсал чернігівського полковника Василя Борковського про надання козацькій вдові Марині Яківні військової частки, з побудованого нею млина на річці Понурниці

Василей Буркувъский, полковникъ Войска его ц*а*рского пресвѣтлого в*е*лич*е*ства Запорозкого черниговский.

Ознаймую сим писанем моим кождому, кому бы о том вѣдатъ належало, тепер и на потомные часы по нас наступуючим полковъником, антецессором нашым, особливе сотъникови понурницкому и товариству в той сотъни будучому.

---

[a] Наприкінці зазначено "Черниговский М. П. Из копіи Черн. Каз. Пал., докум. Борисоглибского монаст., св. 4, № 13".

Иж, Марина Якововъна Зѣнъковая, козачка и обывателка понурницкая, удова, зоставшыс з дѣтками недорослыми при волностях козацких, а хотячи дѣтъки своѣ слушне воспитати, умыслила (за фунъдушом бывъшого гетъмана Демка Многогрѣшнаго) на рецѣ Понурницы, у самой Вершынѣ своимъ коштом греблю занят и млын збудоватъ. Якож до скутъку тот свой замыслъ привѣвъшы, у Чернигове у мене бывъшы, оповѣдалас и просила мене о тое, абы я еѣ, яко позосталую удову, козачку, при волностях козацких, у статяхъ его царского пресвѣтлого величества Войску Запорозскому даных, и о таких жонах, позосталих козачках, описаных, заховал. Вѣдаючи теды мы о зешлом малъжонку еѣ Зѣнъку, же за цѣлостъ отчизны Украинное сего свѣта позегналъ, яко позосталую удову з детками еѣ при ласцѣ войсковой заховавъши, *с*тосуючи волю мою до статей его царского прес: в*е*л*и*ч*е*ства, той помененой удовѣ зо млына помененого, еѣ коштом власным выставленого, ежели бы замуж за простого стану ч*е*л*о*вѣка не мѣла пойти, при мелницкой частцѣ и двѣ мѣрочки войсковые уживат и отбират до еѣ пожитку позволилем, до особливой ласки велможного его милости п*а*на гетъмана, добродѣя мо[его] великого. Зачим с товарыства полкового старшого и меншого о том знаючи, в держаню млына и в уживаню отих частокъ розмѣру, абы помененой удовѣ из дѣтъками еѣ жадное найменшое кривды чынитъ не важились, под срогим каранемъ приказуем, чого всего, яко поблызу того сотънику жиючому понурницкому, злецаем постерѣгатъ.

Датъ в Черниговѣ, мая 24. Року 1674.

Василий Буркувский, полковъникъ Войска его [царского] пресвѣтлого величества Запорозского чер[нѣговский].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 50573. Оригінал з печаткою полковника.

№ 120

1680, березня 20. Чернігів – Універсал чернігівського полковника Василя Борковського про дозвіл значному військовому товаришеві Філону Свіцькому спорудити греблю з млином на річці Сухий Вир, із наданням усіх прибутків з млина

Васил*е*й Борковский, полковникъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского чернѣговский.

Всей старшинѣ полку моего, особливе однакъ пану сотникови роискому и всему его воисковому товариству и посполитимъ людемъ, в той сотнѣ мешкаючимъ, и хтобы толко того потребовалъ вѣдати, ознаймую симъ моимъ писаніемъ, ижъ п: Филонъ Свецкый, значний товаришъ сотнѣ Роиской, видячи подобное и згодное мѣстце до занятя греблѣ и побудовання на ней млина, на

речце Сухомъ Вору[82], у Копиного селища, в власномъ своемъ отчистомъ грунтѣ, в сотнѣ Роиской, просилъ мене о позволене и о фундушовый листъ, за которимъ бы волне на томъ уподобанномъ мѣстцу к своей потребѣ и пожитку моглъ власнимъ коштомъ и накладомъ займовати греблю и млина будовати, прето я, при моей полковничей звѣрхности, воленъ будучи в своемъ полку таковими грунтами и мѣсцами диспоновати, яко иншимъ годнимъ людямъ, такъ и сему товаришови нашому, а звлаща на его жъ власномъ грунтѣ, позволяемъ его коштомъ греблю займовати и млинъ ку далшому пожиткови своему будовати, варуючы однакъ того, абы без шкоди людем инш*им*, близко того займища свои грунта мѣючихъ, о чомъ знаючи панъ сотникъ роискій, товариство его и посполитии люде, в той сотнѣ мешкаючіи, абы не важилися найменшой чинити перешкоди, такъ в займованъю на томъ звикломъ мѣстцу, в греблѣ побудованне своимъ коштомъ млина, яко тежъ і в отбиранню приходячихъ пожитковъ, вижъпомененъному Свѣцкому, товаришови нашому воисковому, которому по збудованню того млина позволилисмо, до далшой воли и ласки самого ясне велможного его милости пана гетмана и войсковой, всѣми трома частками завѣдовати и пожитковати, а то респектуючи на его у Войску заслуги и ложенних онимъ въ [в]иставленне того млина, для лѣпшой теды моци и поваги того фундушового листа казалемъ полковую притисънути печать и подписомъ власное мое[й] руки змоцнилемъ.

Дата в Чернѣговѣ, 20 марта, року 1680.

Звышъменованній полковникъ чернѣговский, рукою[a].

Нижче написано: "С подлѣннимъ унѣверсаломъ свидѣтелствовали полковникъ Петръ Милорадовичъ, писаръ полковий чернѣговский Андрей Екимовичъ", "1767, Ч. П.".

№ 121

1688, березня 30. Чернігів – Універсал чернігівського полковника Якова Лизогуба про надання в послушенство хорунжому Чернігівського полку Іванові Чечелю 18 людей, які живуть на його грунтах в селі Голубичах

Яковъ Лизогубъ, полковникъ Войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорожзкого чернѣговский.

Всѣй полку моего старшинѣ, а особливе п. сотникови роискому, и хто бы того належило потребовал вѣдати, ознаймую, ижъ не толко для прошлих неподлих в Войску Запорозком оказанных услуг, леч и зособна для теперешней праци, якую за ураду моего ложити мает, ношенем знаку полкового особливую мою

[a] Перед підписом зазначено "в подлѣнномъ подписъ", після підпису у колі написано "мѣсто печати".

ласку и респект оказуючи на п. Івана Уласовича Чечеля, хоружого полкового, позволяем ему ку потребѣ своей людцами, в селѣ Голубичах на части его ж купленной кгрунту сидячими, котрих лѣчбою осѣмнадцатъ человек найдуется, владѣти позволяем, прето абы ему хоружому в владѣню тими людми нѣ от кого не било жодной трудности и перешкоди, пилно варую, а оніе люде ему ж абы вшелякую призвойтую повинность и послушенство, яко державци своему без всякой противности отдавали, приказую.

Дан в Чернѣговѣ, дня 30 марта 1688 року.

Вышменованнії полковникъ чернѣговскії.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 68476. – Арк. 11. Копія.

№ 122

***1688, травня 12. Чернігів –
Універсал чернігівського полковника Якова Лизогуба
про надання містечку Березні прибутків
з млина на річці Турі***

Іаковъ Кондратовичъ, полковникъ Войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорожского чернѣговский.

Всѣй старшинѣ полку моего, а особливе паном сотником синявскому и киселювскому, товариству их сотенному и всяким посполитым, в тих же сотнях мешкаючим людем, ознаймую, иж ясне велможнії его мил: пан гетманъ, уважаючи великіе тяжари прилегливости местечка Березного[83], через наѣзди уставичніе и иншіе датки, для вспоможеня тамошним мещанам и всей громади, надал им зо млинка, на рѣцѣ Турѣ[84] стоячого, з трох кол, якими до сего часу заведовав и пожитковав Красовский, отбирати всякіе розмировіе пожитки, прето ж до воли рейментарское ясневелможного его мил: п*а*на гетмана стосуючися, аби отбираючи, не мѣли нѣ от кого з околичних тамочніх мешканцов кривди и найменшое перешкоди, повагою сего моего листу пилно варую.

Дан з Чернѣгова, 12 мая, 1688 року.

Вишменованний полковник чернѣговский, рукою[a].

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 55515. – Арк. 332. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено "в подленном тако", після підпису написано "мѣсто печати".

№ 123

1688, листопада 29. Чернігів – Універсал чернігівського полковника Якова Лизогуба про надання Івану Мокрієвичу села Звиничів

Яковъ Лизогубъ, полковникъ Войска іхъ царского пресвѣтлаго величества Запороского чернѣговскій.

Всей полку моего старшинѣ, а именно пану сотниковѣ ройскому, атамановѣ звиничовскому, и кому бъ вѣдати о томъ належало, симъ моимъ писаніемъ ознаймую, ижъ поважаючи я годность и знаменитіе здавна у Войску Запорожскомъ услуги п*а*на Карпа Мокриевича, судіи моего полкового, а видячи згодность до тихъ же услугъ сына его молодого пана Івана Мокриевича, для поратованія и вспартя, счо на тіежъ услуги, которіе самъ южъ о*т* себе готовъ есмъ о*т*правляти, конферовалемъ ему в посессію село Звиничи*въ*, прето жебы онимъ селомъ панъ Іванъ Мокриевичъ волне и вспокойне владѣлъ безъ перешкоди и трудности жадной о*т* кого жъ колвекъ, симъ моимъ листомъ варую, а войтовѣ и мужамъ тамошнимъ, жебы належную повинность и вшелякое послушенство, якъ звиклость несетъ, безъ о*т*мовы и спротивности жадной о[т]давалы, пилно приказую.

Данъ въ Чернѣговѣ, 29 ноеврия 1688.

Зъвишменованній полковникъ чернѣговскій[a].

ІР НБУВ. – Ф. 8. – Спр. 231. – Арк. 110. Копія.

№ 124

1689, січня 19. Чернігів – Універсал чернігівського полковника Якова Лизогуба про підтвердження податкових пільг чернігівському цеху музик

Великих г*осуда*рей наших ц*а*рей и великіе г*осуда*рынѣ бл*а*говѣрной ц*а*р*е*вни, ихъ ц*а*рского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого полковникъ чернѣговский Іаков Кондратовичъ Лизогубъ.

Всѣй старшинѣ полку моего з товариством войсковим, а особливе п*а*ну войтовѣ чернѣговскому зо всѣми майстратовими особами и посполитими людми, кому о том вѣдати належит, сим моим писанем ознаймую, иж цехмистръ музицкій чернѣговский, іменем Макар Памфилович, з братіею своею цеховою, антецессоровъ моих прошлих п.п. полковниковъ, данные им на вольност, унѣверсали от подачок мѣских презентовали, в которих есть виражено тое, же що колвек з их брацкой складки грошми зберут запасу, то на потребу оборочают церковную, а яко рѣч

[a] Перед підписом зазначено "В копіи пишетъ", після підпису написано у колі "М. П." та "1729-1730. Ч. П.".

добрую и церкви Божественной потребную, углядѣвши [яко] писмами своими оден по другому наступуючи[е] ствержали, абы цех музицкий зоставал на таковой вольности, иж бы их от подачок мѣских и инших тяглостей был волен, так и я до того ж стосуючися моих антецессоров постановленя, тим моим листом, абы теперешнего цехмистра з братерствомъ, колко мает в реестрѣ цеховомъ, до тихъ подачок мѣских чернѣговскихъ не потягано, пилно варую и приказую.

Дан в Черниговѣ, 19 генваря, 1689 року.

Их же царского пресвѣтлого величества звышменованній полковник чернѣговский, рукоюᵃ.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57611 (2). – Арк. 21 зв. Копія.

№ 125

1699, травня 5. Чернігів – Універсал чернігівського полковника Юхима Лизогуба про взяття під протекцію та звільнення від міських повинностей чернігівського цеху музик

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского полковникъ чернѣговский Евфим Лизогубъ.

Ознаймую сим нашим писаніем кожному, кому колвек того вѣдати будет потреба, а особливе войтовѣ чернѣговскому, бурмистрам и райцам, иж Василь Бабченко, цехмистр музики веселой, з всѣм товариством своим цеховим покладали рожних антецессоров наших отвористіе листи, на волност им от подачки мѣской данные, также и милого родича нашего презентовал унѣверсал, и просили нас, абысмо и мы оним же таковую освѣдчили ласку, якобы они до мѣской неналежали повѣнности, теди мы одно стасуючися до писем антецессоров наших, яко и уваживши самую слушност, иж и по инних полках музика веселая не подлѣгает до повинности мѣской, леч сами меж собою чинячи складку до церкви Божественной щорок вистатчают оную почом с кого доведется, берем их под нашу протекцію і оборону, уволняючи их от найменших подачок городових, о яковой волѣ нашой вѣдаючи кождий, аби нихто их волности нарушити не важился, сим нашим пилно, а пилно приказуем писаніем.

Дан в Чернѣговѣ, мая 5, 1699 року.

Звишменованній полковник чернѣговский Евфим Лизогубᵇ.

Нижче написано: Канцелярист войсковій Петро Ломѣковскій.

ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 57612. – Арк. 22. Копія.

---

[a] Перед підписом зазначено “в подленном подписано”, після підпису написано “мѣсто печати”.

[b] Перед підписом зазначено “в подленном подписано”, після підпису написано “мѣсто печати”.

№ 126

1705, травня 10. Чернігів.
Універсал чернігівського полковника Павла Полуботка про ствердження за товаришем Седнівської сотні Дем'яном Петличним половини прибутків у купленому ним млині на річці Снові, в Нових Млинах

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого полковник чернѣговскій Павел Полуботок.

Пану сотникови седневскому и кождому, кому о том ведати належатимет, сим нашим писанием ознаймуем, иж стосуючися мы до уневерсалов антецесоров наших, панов полковников чернеговских, даных п. Демяну Петличному, товаришови сотне Седневской, на зажыване половины в млину его власном, на реце Снове, [в] Новых Млинах, о двох колах мучных стоячом, пожитков всяких розмеровых, а до того респектуючи на его до войсковых услуг згодность, которого до далшых прац войсковых заохочаючи, позволилисмы, абы он в купленом своем млину, в Новых Млинах стоячом, половину всяких приходячих розмеровых пожитков ку вспартю своего господарства о[т]бирал до далшой ласки велможного добродея его милости п. гетмана, а половину в томже млину розмеровых приходов, абы на наш уряд полковничий належную отбирано верне, подлуг обыклости и давнего звычаю, мети теды хочем и пилно приказуем, дабы нехто з старшины и черне войсковых и посполитых людей, також и дозорци млынов наших полковничих, жадной в отбираню половине его размеров реченому п. Демяну Петличному не важилися чинити трудности, кривды и перешкоды, под строгим каранем.

Дан в Чернегове, мая 10, 1705 року[a].

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 63. – Арк. 77-78. Копія.

№ 127

1706, жовтня 19. Чернігів.
Наказ чернігівського полковника Павла Полуботка про підтвердження обов'язку громад сіл, розташованих біля Величківської та Феськівської гребель, належних Макошинському дівичому монастирю, гатити їх у випадку потреби

Его ца*р*ского пресвѣтлого велічес*тв*а Во*й*ска Запоро*з*кого полко*в*никъ чернѣговски*й* Павелъ Полуботокъ.

---

[a] Наприкінці зазначено "Подпись и печать".

Вамъ паномъ сотникамъ менскому и кіселювскому, атаманнѣ городовой и курѣнной, такъже войтамъ и всѣмъ посполітым в тых сотняхъ будучимъ обывателемъ, при узиченню доброго от Господа Бога здоровя, сымъ нашым ознаймуемъ писаннемъ, иж прибувши тут в Чернѣговъ законніцѣ, з монастіра дѣвичого Макошинского посланніи, презентовали намъ в Богу зейшлого антецессора нашого его милости пана Іакова Лізогуба, полковника бувшого чернѣговского, унѣверсалъ себѣ данный, в которомъ віражает, абы греблѣ Величковская и Хвескувская, так тамошніми обівателми, яко и поблізу будучими селами, были гачены, и просили насъ, аби и мы нашим вновъ полковничим оний унѣверсалъ стверділи листомъ. Прето ми, слушной ихъ законницъ прозбѣ давши у себе мѣстце, а уважаючи самую слушност, конфѣрмуем сим писаннемъ нашимъ тотъ антецессора нашого унѣверсалъ и абы всѣ тиѣ села, якіи в прежном унѣверсалѣ помененного пана полковника чернѣговского суть выражены, были помочни, без отмови, в гаченню гребелъ Величковской и Хвескувской, когда того оказоватимет потреба, пилно пріказуем.

Данъ въ Чернѣговѣ, октоврія 19. 1706 року.

Вышъменованный полковникъ чернѣговский, рукою.

ЦДІАК України. – Ф. 152. – Оп. 1 – Спр. 18. Оригінал.

№ 128

1708, липня 30. Табір під Кролевцем – Наказ чернігівського полковника Павла Полуботка щодо повернення жабницьким Росолом сіна солоновським жителям, взятим з їх сіножатей

Атамане жабницкій и войте тамошній.

Поневаж Росолъ жабницкій забралъ сѣно солоновских жителей, подданих пана асаула, на синожатех ихъ, и перевозилъ оное до своего села, теди под час росправи его з солоновцами о тое, наказано ему вернути тое сѣно, а такъ се есть, владою[a] нашою приказуем вамъ, абысте тому Росолови приказали, щоб заразъ тое сѣно, о якое билъ завод, отдал солоновцамъ, и жеби впред такових неслушних задоров чинити не важился, от сего часу, що прекладаючи и [печат] же нашу, притомъ засилаемо ласкаво.

В табури з под Кролевця, июля 30, д[ня]. Року 1708.

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозского полковникъ черниговский Павелъ Полуботокъ[б].

Нижче зазначено: Таковий подлинний ордер посводил, к себе обратно принялъ и росписался Демянъ Гутовичъ.

ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 19850[а]. – Арк. 41. Копія.

---

[a] У копії написано "картою".

[б] Перед підписом написано "В подленном подписъ", після підпису у колі зазначено "мѣсто печати полковничой".

7. Фастівський полк
(з 1702 р. Білоцерківський)

№ 129

1700, листопада 4. Фастів – Оборонний універсал полковника Семена Палія Київському Михайлівському Золотоверхому монастиреві на селища Крикувщину і Данилівку, на Гордіївський млин та на мито на річці Бобриці

Семе*н* Пал*ѣй*, по*л*ковникъ Во*й*ска его к: м: Запоро*з*скаго.

Всѣмъ вобецъ и кождому зособна, кому бы о то*м* вѣдати належало, доброго о*т* Г*оспо*да Бога ужичи*в*ши здоровя, и пово*л*ни*х* услугъ мои*х* залѣцивши, до вѣдомости подаю: будучи ту*т* в на*с*, превелебни*й* в Б*о*гу оте*ц*ъ Сильвесте*р* Хмелов*с*ки*й*, з раменя я*с*не в Б*о*гу превелебного его м*и*лости г*оспод*ина о*т*ца Захарія Корнѣловича, епи*с*копа переяс*л*овского, и игумена мона*с*тира с*вя*того архи*с*тратига Х*ристо*ва Михаила Золотове*р*хого Киевского, презентовалъ виразную грамоту пресвѣтлѣйшаго и великадержавнѣйшаго г*осуд*аря н*а*шого, его ца*р*ского пресвѣтлого величе*с*тва, такожде и поважни*й* реймен*т*а*р*ский ясне ве*л*можного его м*и*лости пана Іоа*н*на Мазепи, Войска Запороз*с*кого обои*х* сторо*н*ъ Днѣпра ге*тм*ана, унѣверсалъ, на надане то*й*же обителѣ с*вя*то*й* Золотове*р*хъ кгру*н*товъ и селищъ Крикувщини и Даниловки, зо всѣми приналежито*с*тями. Зачимъ и я по го*р*ливой любви тойже с*вя*той обителѣ даю тое мое писа*н*е, жадаючи в не*м* по своихъ людехъ, аби надаре*м*не и сваво*л*не пущи ихъ не пу*с*тошити, кромѣ того е*с*ли по*т*реба указуватиме*т* на*м* на будинокъ дерева, дранѣ вдраной и дровъ до дому своего втяти, що и сама обите*л* с*вя*тая позволяетъ. Ту*т*же млинъ, на то*й*же гряници стояч*и*й, на греблѣ Княжи*ц*ко*й* збудовани*й*, о*т* небожъчика пана Го*р*дѣя, бурмистра кие*в*ского, при землѣ Даниловско*й* на двѣ колѣ, якъ грамотою и унѣве*р*сало*м* утве*р*же*н*ни*й*, такожде и мито на рицѣ Бобрицѣ[85], которое граничитъ з пано*м* Аксако*м* Во*й*ски*м* Киевскимъ, поневажъ мнѣ не ес*т* в по*д*леглости, а нѣ жа*д*ныхъ пожи*т*к*о*в о*т*то*л* не приходи*т*, теди я жа*д*ного и*н*тересу не маю, пови*н*на с*вя*тая обите*л* мѣрковатися з пано*м* Аксако*м* о мли*н*. Стороны за*с* помянутого мита, хто бы ко*л*ве*к* мѣлъ о*т*зиватися хвасто*в*ски*мъ* че*л*о*в*ѣкомъ, и при упо*р*ности зо*с*тавати, не о*т*даючи належито*с*ти мона*с*ти*р*ской, такови*х* во*л*но, по*д* прав*о*м, промитячи*х* людей обители с*вя*то*й*, карати. Кромѣ хто покаже*т* н*а*ше писа*н*е, на ко*ж*дое респектовати и в особливо*й* ла*с*цѣ мѣти: що все обя*с*нивши, виразнимъ ти*м* унѣверсало*м* для теднѣ*й*шого валору и по*т*ве*р*же*н*я оного подписомъ и звиклою печа*т*ю стве*р*жаю.

Дано в Хвастовѣ, дня 4 ноеврія, 1700 року.

Зви*шъ*менова*н*ны*й* по*л*ковникъ Войска е. к. м. Запорозк*ого*.

ЦДІАК України. – Ф. КМФ – 9. – Оп. 3. – Р. 2. – Спр. 155. Фотокопія з оригіналу.
ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 16. – Арк. 19 зв.-20. Копія.

Опубліковано: Труды Черниговской Губернской Архивной Комиссіи. – Чернігів. – 1915. – Вып. XI. – Модзалевский В. А. Матеріалы и заметки. – Ч. II. – С. 4-5. – № 2. З датою 9 листопада 1700 р.

№ 130

1709, жовтня 14. Фастів – Універсал білоцерківського полковника Семена Палія про надання новофундованному Скитському монастиреві військової частки з млина в Малій Салтанівці мельників Михайла Коломійця і Шкалимандри

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозкого полковникъ охочокомонній и бѣлоцер[ковский] Семенъ Палѣй.

Вамъ, п*а*ну сотникови мотовиловскому, так теж атаману и войту Салтановки Малой Самариной, а особливе мелникамъ тоеи жъ Салтановки Малой Михайлу Коломійцю и Шкалимандрѣ, доброго здоровя от Г*о*сп*о*да Б*о*га узичивши, симъ унѣверсалним листомъ н*а*шимъ до вѣдомости подаемъ: понеже ми, респектъ мѣючи на новофундованній м*о*н*а*ст*и*ръ преподобного отца Онуфрія Скитский, надаемъ на оную с*вя*тую обител млинъ, аби часть войсковая розмѣру на вишъ писанній м*о*н*а*ст*и*ръ ишла, о що варуемъ и сурово приказуем, абы до того млина жадною мѣрою, якъ изъ старшини, такъ и от посполитих людей, не мѣл нѣхто интересу и жеби имъ нѣхто в том млинѣ найменшой перепони не чинилъ, о що варуемъ, а оніи Михайло и Шкалимандра жеби мѣли старания до того млина, якъ господарѣ до своего доброго, и жеби не били спречни[ми] честному отцу Захаріи, началникови скитскому, и повинност, войсковую часть, на м*о*н*а*ст*и*ръ отдавали, о що варуем и пилно приказуем и сурово грозимъ и для лутшого увѣрения подписом и звиклою печаттю ствержаем.

Дан с Хвастова, 14 октоврія 1709 году.

Ва[шим] м*и*л*о*стем во всем зич[ливий], звишменованній полковникъ охочокомон[ний] и бѣлоцер[ковский].

Опубліковано: Труды Черниговской Губернской Архивной Комиссіи. – Чернігів. – 1915. – Вып. XI. – Модзалевский В. А. Матеріалы и заметки. – Ч. II. – С. 5-6. – № 4.

ЦДАВО України. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 16. – Арк. 20. Копія.

№ 131

1709, грудня 31. Фастів –
Універсал білоцерківського полковника Семена Палія про надання на скит Липник містечка Княжичі

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорожского полковникъ охочокомонний и бѣлоцер[ковский] Семенъ Палѣй.

Вамъ, сотниковѣ бышевскому, атаманѣ и кому бы колвекъ о том вѣдати належало, добраго от Г*оспо*да Б*о*га узичивши здоровя, симъ н*а*шимъ писаниемъ извѣстно чинимъ: поневажъ мы село, зовомое Княжичи, привернули въ послушание до скитка, зовомаго Липъникъ, з тамошними жителѣ, кромѣ тихъ людей, котории, тамо мешкаючіи, леч же на службу монаршую войсковую готови всегда, а тиѣ, которіи не козацко, леч же подданско обытают тамо, теди повинни всякое подданих во всемъ послушенство до скитка, прозиваемаго Липникъ, воздавати, о що пилно, пилно и сурово приказуемъ; тутежъ всякому полку моего товариству, преходячому през тое вижей выражоное мѣстечко Княжичи[86], яким колвекъ способомъ, жаднихъ приказуемъ вимисловъ и аггравацій не вщинати, а особливе покорственно упрошаемъ іхъ милостей всякого чина людей, по указу его царского священнѣйшого величества преходячихъ, якъ и з малоросийскихъ войскъ, такъ и з великоросийскихъ, жадной кривди и утеменженя сему местечку Княжичи, з обитаючими тамо людми, не чинит, о що ихъ милостей упросивши, а моего полку всякому под суровою карою войсковою пилно обваровавши, а для болшого валору даемъ сие наше писание из подписомъ и звиклою печатию полковою стверждаемъ.

З Хвастова, декаврия 31, року 1709.

В*аши*м м*ило*стемъ во всемъ всего добра зичливий звышъменованний полковникъ охочокомонний и бѣлоцерковский.

О п у б л і к о в а н о: Труды Черниговской Губернской Архивной Комиссіи. – Чернігів. – 1915. – Вып. XI. – Модзалевский В. А. Матеріалы и заметки. – Ч. II. – С. 6-7. – № 5.

Додаток III

№ 1

1710, квітня 10. Бендери – Конституція Пилипа Орлика[a]

Во имя Отца и Сына и Святаго Духа, Бога, во Троицы Святой славимаго.

Нехай станется на вѣкопомную Войска Запорожского и всего народу Малороссійского славу и памятку!

Дивный и непостижимый въ судьбахъ своихъ Богъ, милосердный въ долготерпѣніи, праведный въ казни, яко всегда, отъ почятку видимого сего свѣта, на праведномъ правосудія своего мирилѣ, едны Панства и народы возвышаетъ, другіе за грѣхи и беззаконія смиряетъ, едны порабощаетъ, другіе свобождаетъ, едны возноситъ, другіе низвергаетъ; такъ и народъ валечный, стародавный Козацкій, прежде сего именованный Козарскій, первь превознеслъ былъ славою несмертельною, обширнымъ владѣніемъ и отвагами рицерскими, которими не тылко окрестнымъ народомъ, лечь и самому Восточному Панству, на морѣ и на земли страшенъ былъ, такъ далече, же Цесарь Восточный, хотячи оный себѣ вѣчнѣ примирити, сопряглъ малженскимъ союзомъ сынови своему дочку кагана, то есть, князя Козарскаго. Потомъ славимый во вышныхъ той же праведный Судія Богъ, за умножившіеся неправды и беззаконія, многими казнѣми наказавши тотъ народъ Козацкій, понизилъ, смирилъ и ледво невѣчною руиною низверглъ, наостатокъ военнымъ оружіемъ державѣ Польской чрезъ Болеслава Храброго[1] и Стефана Баторія[2], королей польскихъ, поработилъ. И любо не домыслимый и непонятный въ правосудіи своемъ Богъ, наказуя наказалъ сородныхъ нашихъ предковъ несчисленными плягами, однакъ не до конца прогнѣваючися, ни во вѣки враждуючи, а хотячи на первую слободу народъ Козацкій зъ подтяжного на тотъ часъ панованья Польского выпроводити, воздвигнулъ ревностного Православія святого, Отчизны правъ и вольностей войсковыхъ стародавныхъ оборонцу, валечного гетмана, славной памяти Богдана Хмельницкого, который помощію его всесильною, непреодолѣннымъ пособіемъ найяснѣйшого короля, его милости, шведского, несмертельной и вѣчно достойной памяти Карла Десятого, и съ полнымъ и сопособственнымъ Панства Крымского и Войска

[a] В українській історіографії цей документ розглядається саме як Конституція – Конституція Пилипа Орлика, або Бендерська Конституція, у виданні, з якого публікується, він має назву "Договоръ и постановленіе между гетманомъ Орликомъ и Войскомъ Запорожскимъ въ 1710 году".

Запорожского оружіемъ, а своимъ благоразумнымъ промысломъ, працами и отвагами, вызволивши з польского подданства Войско Запорожское и народъ порабощенный и утысненный Малороссійскій, поддался зъ онымъ добровольне подъ самодержавную руку великихъ государей, царей и великихъ князей, повелителей россійскихъ, надѣючися, же обовязковъ своихъ, въ договорахъ и статьяхъ изображенныхъ и присягою стверженныхъ, Государство Московское, яко з нами единовѣрное, содержитъ и вѣчне Войско Запорожское и народъ вольный Малороссійскій при правахъ и вольностяхъ ненарушимо подъ обороною своею заховаетъ. Лечь по смерти славной памяти того жъ гетмана, Богдана Хмельницкого, кгды тое жъ Государство Московское многими изобрѣтенными способами усиливало права и вольности войсковые, собою подтвержденные, надвередити и до конца разрушити, а на народъ вольный Козацкій, собою никогда не завоеванный, невольничое ярмо вложити, теды клекротъ Войско Запорожское въ томъ насильство терпѣло, тилекротъ принуждено было кровію и отвагами цѣлости правъ и вольностей своихъ боронити, до которыхъ обороны самъ Богъ мститель пособствовалъ. Напослѣдокъ, когда уже свѣжо теперь, за гетманства славной памяти небожчика, ясневельможного Іоанна Мазепы, помянутое Государство Московское, хотячи свое злое намѣреніе въ скутокъ привести, а воздаючи злая, возълагая[а] во мѣсто вдячности и респектовъ, за такъ многіе вѣрные службы, и гоненіе на оныхъ до остатнего знищенія кошты и утраты, за несчисленные отваги и военные кровавые працы, хотѣло непремѣнно козаковъ въ регулярное войско переменѣти, городы въ область свою одобрати, права и вольности войсковые поломати, Войско Запорожское Низовое искоренити и имя того вѣчне згладити, чого явные были, и подъ сее время суть, знаки, доводы и початки, тогда пречонный, славной памяти, гетманъ ясневельможный Іоаннъ Мазепа, подвигнувшися правдою и ревностію за цѣлость Отчизны, правъ и вольностей войсковыхъ, а желаючи усерднымъ желаніемъ за дній гетманского своего владѣнія видѣти, и по смерти своей для вѣкопомной имени своего памяти зоставити[б] тую жъ Отчизну, милую матку нашу, и Войско Запорожское городовое и Низовое, не тилко въ ненарушимыхъ, лечъ и въ разширенныхъ и размноженыхъ волностяхъ, квѣтнучую и изобилуючую, отдался въ непреламанную оборону наяснѣйшого короля, его милости, шведского, Карла Дванадцатого[3], особливымъ Бога Всемогущого промысломъ, съ войсками своими вступившого въ Украйну; послѣдуючи и наслѣдуючи антецессора своего, славной памяти, валечного гетмана, Богдана Хмельницкого, который, з наяснѣйшимъ королемъ шведскимъ, его королевскому величеству соименитымъ дѣдомъ, Каролемъ Десятымъ, единомысліемъ и промыслами военными въ высвобожденью Отчизны своей отъ польского, на тотъ часъ тяжкого, подданства согласуючися, не меншую мѣлъ въ замыслахъ своихъ помочь, до розерванья силъ польскихъ стягаючуюся, и хоть то неизслѣдованные судьбы Божіи, такъ ревностного небожчиковского намѣренія, за опачнымъ отмѣнной фортуны военной поводомъ, не тылко не исполнили, лечь и самого

[а] У тексті публікації "возъблагая".
[б] У тексті публікації "заставити".

тутъ въ Бендерѣ декретомъ смертельнымъ прикрили; однакъ, осиротѣлое, по смерти своего первенствуючого рейментара, Войско Запорожское, не отчаеваючися желаемой себѣ свободы, и полагаючи сталую уфность[a] въ помощи Божой, въ протекціи наяснѣйшого короля, его милости, шведского, и въ праведной нашой справѣ, якая всегда обыкла тріумфовати, на попарте оной и для лучшихъ войсковыхъ порядковъ и поводу, постановило, зъ общою енеральной старшины обрадою, послѣдуючи и согласуючи въ томъ воли наяснѣйшого протектора нашего, королевского величества шведского, избрати себѣ нового гетмана, на которое избраніе назначивши терменъ, кгды на приличное тому акту елекціальному мѣстце подъ Бендеромъ[4], въ общую Раду, съ предводителемъ своимъ, паномъ Константиномъ Гордѣенкомъ[5], атаманомъ кошевымъ, совокупилося, теды всѣ сполне з старшиною енеральною и з послами отъ Войска Запорожского [Ни]зового, у Днѣпру зостаючого, знесшися, по давнымъ обыкновеніямъ и по правиламъ войсковымъ, избрали себѣ, волными единократными голосами, за гетмана, его милости, пана Филипа Орлика, достойного тоей гетманской чести, и могучого, при помощи Божией и при протекціи наяснѣйшого королевского величества шведского, высокимъ своимъ разумомъ и искуствомъ, урядъ тотъ гетманскій, подъ сее время трудное тяжкій, двигати, управляти и о интересахъ Отчичны Малороссійской радѣти и радити. А поневажъ преждныи гетманы Войска Запорожского, зостаючи подъ самодержцами московскими, привлащати себѣ дерзали надъ слушность и право, самодержавную владзу[б], которою были значне надвередили давные порядки, права и вольности войсковые, не безъ всенародной тяжести, прето мы, енеральная старшина, тутъ притомная, и мы, атаманъ кошевый зъ Войскомъ Запорожскимъ, запобѣгаючи впередъ таковому безправью, найбарзѣй подъ сей до того дѣла выгодный часъ, когда тое жъ Войско Запорожское, не для чого иншого подъ протекцію наяснѣйшого королевского величества шведского удалося, и теперь оной крѣпко и непоколебимо держится, тылко для поправы и подвигненья упалыхъ правъ своихъ и вольностей войсковыхъ, договорили и постановили съ ясневельможнымъ, его милостью, паномъ Филипомъ Орликомъ, новообраннымъ гетманомъ, абы не тилко его вельможность, за счастливого гетманского своего владѣнія, всѣхъ тыхъ, тутъ послѣдуючихъ, пунктами изображенныхъ, а собою поприсяжныхъ договоровъ и постановленій, ненарушимо додержалъ, лечь и за иншихъ, впредъ будучихъ, гетмановъ Войска Запорожского, чтобъ оные непремѣнно захованы и задержаны были, которые такъ ся въ собѣ маютъ:

1.

Поневажъ межи тремя добродѣтельми богословскими вѣра первенствуетъ, теды въ первомъ семъ пунктѣ о вѣри святой Православной Восточного

[a] Так у публікації.

[б] Слово "влада" в публікації подавалося як "владга", очевидно через особливості використаного Бантиш-Каменським джерела, проте цілком очевидно, що таке написання є спотворенням від "владза" – звичайної тодішньої форми цього слова, яке саме так відтворюється тут і далі.

исповѣданія дѣло надлежитъ начати, которою, яко разъ народъ валечный Козацкій, за владѣнія еще кагановъ Козарскихъ въ столицѣ апостольской Константинопольской просвѣщенный зосталъ, такъ и теперь непорушимо въ оной триваючи, жаднымъ иновѣріемъ никогда не колебался. И не тайно есть, же славной памяти гетманъ Богданъ Хмельницкій з Войскомъ Запорожскимъ, ни за что иншое, опрочь правъ и вольностей войсковыхъ, унялся и праведную противъ Рѣчи Посполитой Польской воздвыгнулъ войну, тилко, во первыхъ, за вѣру святую Православную, якая розними тяжестями насильствована была отъ власти польской до Уніи зъ Костеломъ Римскимъ, а по искорененіи иновѣрія зъ Отчизны нашой, не для чого иншого зъ тымъ же Войскомъ Запорожскимъ и народомъ Малороссійскимъ въ протекцію Государства Московского удался, и доброволне поддался, тылко для самого единовѣрія Православного. За чимъ теперешній новообранный гетманъ, когда Господь Богъ, крѣпкій и сильный въ бранѣхъ, пособитъ щастливымъ оружіемъ наяснѣйшого короля, его милости, шведского, свободити Отчизну нашу, Малую Россію, отъ невольничого ярма московского, мѣетъ и повиненъ будетъ, во первыхъ, старатися и крѣпко застановлятися, абы жадное иновѣріе въ Малую Россію, Отчизну нашу, ни отъ кого не было впроважено, которое если бы гдѣ, чи то тайно, чили явне, могло показатися, теды, владзою своею, долженъ будетъ оное искореняти, проповѣдатися и разширятися оному не допускати, иновѣрцемъ сожитія на Украйнѣ, а найбарзѣй зловѣрію жидовскому, не позволяти, и на тое всѣ старанья ложити, жебы едина вѣра Православная Восточного исповѣданія, подъ послушенствомъ святѣйшого апостольского Трону[а] Константинопольского, вѣчне утвержена была, и з помноженьемъ хвалы Божой, церквей святыхъ, а з цвѣченьемъ въ наукахъ вызволіоныхъ синовъ малороссійскихъ, разширялася, и яко кринъ въ терніи, межи окрестными иновѣрными панствами, процвѣтала. Для большой засъ поваги первоначального въ Малой Россіи Престола митрополитанского Кіевского и для знатнѣйшого дѣлъ духовныхъ управленія, мѣетъ той же ясневельможный гетманъ, за высвобоженьимъ Отчизны отъ ига московского, справити у столицѣ апостольской Константинопольской екзаршескую первобытную власть, чтобъ черезъ тое обновилася реляція и послушенство синовское[б] до помянутого апостольского Конста[н]тинопольскаго Трону[в], отъ которого проповѣдію евангельскою въ вѣри святой кафолической просвѣщена и змоцнена быти удостоилася.

2.

Яко всякое Панство цѣлостію границъ ненарушимою состоится и утверждается, такъ и Малая Россія, Отчизна наша, жебы въ своихъ границахъ, пактами отъ Рѣчи Посполитой Польской и отъ Государства Московского ствerженныхъ, найбарзѣй въ тимъ: которые по рѣку Случь[6], за гетманства, славной памяти, Богдана Хмельницкого, отъ тоей же Рѣчи Посполитой

[а] В публікації – "Фрону".
[б] В публікації – "сиповское".
[в] В публікації – "Фрону".

Польской, области Гетманской и войску поступлены, вѣчне отданы и пактами обварованы зостали, не была згвалчена и нарушена, мѣетъ и тое ясневельможный гетманъ, при трактатахъ найяснѣйшого короля, его милости, шведского, старатися, и крѣпко, сколько Богъ силы и разуму пошлетъ, застановлятися, гдѣ будетъ належати, а найпаче супплѣковати о тое до наяснѣйшого маестату его королевского величества шведского, яко оборонцы и протектора нашего, чтобъ его величество не допускалъ никому, не тылко правъ и вольностей, лечь и границъ войсковыхъ надверезкати и себѣ привлащати. Надъто повиненъ будетъ тотъ же ясневельможный гетманъ, по сконченью, дай Боже, счастливомъ войны, упросити у королевского величества шведского такого трактату, чтобъ его величество и его сукцессорове, наяснѣйшiе короли шведскiе, вѣчными протекторами Украины титуловалися и самимъ дѣломъ зоставали, для большой крѣпости Отчизны нашой и для захованья оной цѣлости въ правахъ наданыхъ и границахъ. Такъ тежъ и о тое долженъ будетъ ясневельможный гетманъ до наяснѣйшого королевского маестату супплѣковати, абы у трактатахъ его величества зъ Государствомъ Московскимъ было тое доложено, чтобы, якъ невольниковъ нашихъ, на сей часъ въ Государствѣ Московскомъ найдуючихся, по сконченью войны, намъ свободныхъ возвращено, такъ и всѣ починеные въ нынѣшную войну на Украинѣ шкоды, нагорожено и слушне отъ Москвы пополнено; а особливе о тое просити и старатися у наяснѣйшого королевского величества повиненъ, жебы невольниковъ нашихъ, въ Панствѣ его жъ величества зостаючихъ, всѣхъ свобождено и намъ возвращено.

3.

Поневажъ намъ всегда прiязнь сусѣдская Панства Крымского есть потребна, отъ которого помощи не разъ Войско Запорожское до обороны своей засягало, теды, иле подъ сей часъ возможно будетъ, мѣетъ ясневельможный гетманъ и наяснѣйшого хана, его милости, крымского, чрезъ пословъ старатися о обновленье давнего зъ Панствомъ Крымскимъ братерства, коллегацiи военной и потверженье вѣчной прiязни, на которую бы окрестные Панства заглядуючися, не дерзали порабощенiя себѣ Украины желати и оную въ чомъ колвекъ насильствовати. По сконченью зась войны, когда Господь Богъ пособитъ, при желаемомъ и помыслномъ намъ покою, новообранному гетману на своей осѣсти резиденцiи, тогда крѣпко и неусыпно постерегати того, должностiю уряду своего обовязанъ будетъ, абы ни въ чомъ зъ Панствомъ Крымскимъ прiязнь и побратимство не нарушилося черезъ своевольныхъ и легкомысленныхъ з нашей стороны людей, которые обыкли не тылко сусѣдскую згоду и прiязнь, лечь и союзы мирные, рвати и раздрушати.

4.

Войско Запорожское Низовое, яко несмертельную собѣ славу многими рыцерскими отвагами на морѣ и на земли заслужило, такъ и не меншими

наданнями обогащено было для общого своего пожитку и промысловъ, лечь кгды Государство Московское, вынаходячи розныхъ способовъ до утисненья и знищенья оного, построило на власныхъ войсковыхъ кгрунтахъ и угодіяхъ, то городы Самарскіе, то фортецы на Днѣпрѣ, чимъ, хотячи въ промыслахъ рибныхъ и звѣриныхъ тому жъ Войску Запорожскому Низовому перешкоду учинити, незносную шкоду, праволомство и утеменженье учинило. На остатокъ гнѣздо войсковое, Сѣчь Запорожскую, военнымъ наступленіемъ розорило. Прето, по скончанью, дай Боже, счасливомъ, войны (естьли теперь помянутое Войско Запорожское тыхъ кгрунтовъ своихъ и Днѣпра отъ насильства московского не очиститъ и не удовольнитъ), повиненъ будетъ ясневельможный гетманъ, при трактованью наяснѣйшого короля, его милости, шведского, зъ Государствомъ Московскимъ о покою, о тое старатися, жебы Днѣпръ отъ городковъ и фортецъ московскихъ, тако жъ и кгрунта войсковые отъ посессіи Московской очищены и до первобытной области Войска Запорожского привержены были, гдѣ впредь никому, а ни фортецъ строити, а ни городковъ фундовати, а ни слободъ осажувати, а ни якимъ же колвекъ способомъ тыхъ войсковыхъ угодій пустошити, не тылко не мѣетъ ясневельможный гетманъ позволяти, лечь и до обороны оныхъ обовязанъ будетъ Войску Запорожскому Низовому всякую помочь чинити.

5.

Городъ Терехтемировъ[7], поневажъ здавна до Войска Запорожского Низового належалъ и шпиталемъ оного назывался, теды и теперь, за освобожденьемъ, дай Боже, Отчины отъ московского подданства, мѣетъ ясневельможный гетманъ тотъ же городъ Войску Запорожскому Низовому, зо всѣми угодіями и зъ перевозомъ на Днѣпрѣ, тамъ зостаючимъ, привернути, шпиталь въ ономъ для старинныхъ зубожалыхъ и ранами скалеченныхъ козаковъ, коштомъ войсковымъ построити, и отколь мѣетъ имъ быти пища и одежда, промыслъ; также Днѣпръ увесь зъ гори отъ Переволочной внизъ, перевозъ Переволочанскій и самый городъ Переволочную, съ городомъ Керебердою и рѣка Ворскло зъ млинами, въ полку Полтавскомъ знайдуючимся, и фортецу Кодацкую[a] [з] приналежитостями, повиненъ будетъ ясневельможный гетманъ и по немъ будучіи уряду того гетманского наслѣдники, ведлугъ давныхъ правъ и привилеевъ, при Войску Запорожскомъ заховати, никому з власти духовной и свѣцкой не допускаючи и не позволяючи ѣзовъ тамъ на Днепрѣ отъ Переволочной внизъ забивати и строити, становъ и рыбныхъ ловль заводити, особливе въ полю рѣки, рѣчки и всякіе прикметы, ажъ по самой Очаковъ, не до кого иншого, тилко до Войска Запорожского Низового, вѣчными часы мѣють належати.

6.

Если въ Панствахъ Самодержавныхъ хвалебный и состоянію публичному полезный заховуется порядокъ, въ тотъ порядокъ, же завше, якъ въ бою, такъ

---

[a] В публікації – "Козацкую".

и въ покою, о общомъ отчыстомъ добрѣ приватные и публичные обыкли отправоватися Рады, въ которыхъ и самыи самодержцы притомностію своею продкуючи, не возбраняются соизволеніе свое подъ общое министровъ своихъ и совѣтниковъ зданье и ухвалу подлагати, а чому жъ бы въ вольномъ народѣ таковый збавенный порядокъ не мѣлъ быти захованъ, который, любо въ Войску Запорожскомъ при гетманахъ передъ симъ, ведлугъ давныхъ правъ и вольностей, непремѣнно содержался, однакъ кгды нѣкоторіи Войска Запорожского гетмани, привлащивши собѣ неслушне и безправне самодержавную владзу, узаконили самовластіемъ такое право: "Такъ хочу, такъ повелѣваю", черезъ якое самодержавіе, гетманскому урядови неприличное, уросли многіе въ Отчизнѣ и въ Войску Запорожскомъ нестроенія, правъ и вольностей разоренія, посполитые тяжести, насильные и накупные урядовъ войсковыхъ распоряженья, легкое старшины енеральной, полковниковъ и значного товариства поваженье, прето мы, енеральная старшина, атаманъ кошовый и все Войско Запорожское, договорили и постановили съ ясневельможнымъ гетманомъ, при елекціи его вельможности, таковое право, которое мѣетъ быти вѣчне въ Войску Запорожскомъ захована: абы въ Отчизнѣ нашой первенствуючими были совѣтниками енеральная старшина, такъ респектомъ урядовъ ихъ первоначальныхъ, яко и уставичной при гетманахъ резиденціи; по ныхъ, зась обыклымъ порядкомъ послѣдуючіи полковники городовіе, подобнымъ же публичныхъ совѣтниковъ характеромъ почтены нехай будутъ; надъ то з каждого полку по единой значной старинной, благоразумной и заслужоной особѣ мѣютъ быти до общей рады енеральніи совѣтники, за согласіемъ гетманскимъ избраны, з которыми всѣми енеральными особами, полковниками и енеральными совѣтниками долженъ будетъ теперешный ясневельможный гетманъ и его сукцессорове о цѣлости Отчизны, о добрѣ оной посполитомъ и о всякихъ дѣлѣхъ публичныхъ радитися, ничого, безъ ихъ соизволенія и совѣту, приватною своею владзою, не зачинати, не установляти и въ скутокъ не приводити. Для чого теперь, при елекціи гетманской, единогласною всѣхъ обрадою и ухвалою, назначаются три Енеральные въ каждомъ року Рады, мѣючіеся въ резиденціи гетманской, отправовати: первая о Рождествѣ Христовомъ, другая о Воскресеніи Христовомъ, третія о Покровѣ Пресвятой Богородицы, на которое не тылко панове полковники з старшиною своею и сотниками, не тылко зо всѣхъ полковъ енеральныи совѣтники, лечь и отъ Войска Запорожского Низового, для прислухованья ся и сѣтованья. Послы мѣютъ и повинни будутъ, за присланьемъ къ себѣ отъ гетмана ординансу, прибувати, ничого назначеного термену не ухибляючи, гдѣ что колвекъ будетъ отъ ясневельможного гетмана, до общой бы Рады предложено, о томъ всѣмъ благосовѣстно, безъ жадныхъ, приватного своего и чужого порядку, респектовъ, безъ душегубной зависти и вражды, такъ далече, жебы ничого не было въ тыхъ Радахъ зъ уближеньемъ чести гетманской, з публичною Отчизны тяжестію и разореніемъ, а, не дай Боже, и пагубою. Если бы зась, опрочь тыхъ вышреченныхъ, до Енеральной Рады назначенныхъ терменовъ, притрафлялися якіе публичные справы, скорого управленія от преставленія и отправленія потребуючіе, теды ясневельможный гетманъ моценъ и воленъ будетъ, зъ

обрадою енеральной старшины, таковые дѣла повагою своею гетманскою управляти и отправовати. Такъже, если бы якіе письма приключалися зъ заграничныхъ посторонныхъ Панствъ, до ясневельможного гетмана ординованные, теды оные маетъ его вельможность енеральной старшинѣ объявити и отвѣты, якіе отписуватимутся, освѣдчати, не утаеваючи предъ ними жадныхъ корреспо[н]денцій листовныхъ, найбарзѣй заграничныхъ и тыхъ, якіе могутъ цѣлости Отчистой и добру посполитому вредити. А жебы скутечнѣйшая была въ секретныхъ и публичныхъ Радахъ междоусобная ясневельможного гетмана зъ старшиною енеральною, съ полковниками и енеральными совѣтниками поуфалость, повиненъ будетъ каждый зъ ныхъ, при обнятю своего уряду, на вѣрность и у Отчизнѣ на зычливость, къ рейментарови своему на захованье повинностей своихъ, якіе колвекъ до уряду чіего належатимутъ, формальную присягу, ведлугъ роты, публичне ухваленой, выконати. И если бы что противного, здоровного, правамъ и вольностямъ войсковымъ вредительного и Отчизнѣ неполезного усмотрено было въ ясневельможномъ гетману, теды таяжъ старшина енеральная, полковники и енеральные совѣтники, моцны будутъ волными голосами, чили то приватне, чили, когда нужная и неотволочная потреба укажетъ, публичне, на Радѣ его вельможности выговорити и о нарушенье правъ и вольностей отчистыхъ упоминатися, безъ уближенья и найменшого поврежденья высокого рейментарского гонору; о якіе выговоры не мѣетъ ясневельможный гетманъ уражатися и помсты чинити, овшемъ развращенная исправити старатимется. Особливе енеральныи совѣтники, каждый з ныхъ въ своемъ полку, зъ которого на радецтво изберется, силенъ будетъ, совокупне съ паномъ полковникомъ городовымъ, постерегати порядковъ и оные общимъ совѣтомъ управляти, застановляючися за крывды и тяжести людскіе. А яко енеральная старшина, полковники и енеральныи совѣтники, повинны будутъ ясневельможного гетмана въ должномъ мѣти почитаніи, належитъ ему выражати гоноръ и вѣрное отдавати послушенство, такъ и ясневельможному гетману взаемне шановати оныхъ, и за товариство, а не за слугъ и предстоятелей работныхъ, належитъ консервовати, не принуждаючи ихъ умыслне, для пониженья особъ, до публичного, неприличного и непоносного предъ собою стоянья, опрочь того, гдѣ потреба укажетъ.

7.

Если бы кто зъ енеральныхъ особъ, полковниковъ, енеральныхъ совѣтниковъ, значного товариства и инныхъ всѣхъ войсковыхъ урядниковъ, надъто й самой черни, чи то гоноръ гетманскій дерзнулъ образити, чили въ иншомъ якомъ дѣлѣ провинити, теды таковыхъ проступцовъ самъ ясневельможный гетманъ, приватною своею помстою и владзою не мѣетъ карати, лечь на судъ Войсковый Енеральный таковую справу, чито криминальную, чили не криминальную, повиненъ будетъ здати, у которого якій нелицемирный и нелицезрѣтельный падетъ декретъ, такій долженъ всякъ проступный понести.

8.

Тыежъ енеральные особы, уставичне при боку гетманскомъ резидуючіе, всякіе справы войсковые, якіе до чіего чину и повинности будутъ належати, мѣютъ ясновельможному гетману доносити и деклярацiи отбирати, а не слуги приватныи домовыи, которыхъ до жадныхъ справъ, докладовъ и дѣлъ войсковыхъ не отправовати.

9.

Поневажъ передъ симъ въ Войску Запорожскомъ всегда бывали подскарбіи енеральныи, которыи Скарбомъ Войсковымъ, млынами и всякими, до Скарбу Войскового належащими, приходами и повинностями завѣдовали и оными за вѣдомомъ гетманскимъ шафовали, теды и теперь таковый порядокъ общимъ договоромъ установляется и непремѣнно узаконяется, абы за уволненьемъ, дасть Богъ, Отчизны нашой зъ ярма московского, увагою гетманскою и соизволеніемъ общимъ былъ обранъ подскарбій енеральній, человѣкъ значный и заслуженый, маетный и благосовѣстный, который бы Скарбъ Войсковый въ своемъ дозорѣ мѣлъ, млынами и всякими приходами войсковыми завѣдовалъ и оные на потребу публичную войсковую, а не на свою приватную, за вѣдомомъ гетманскимъ, оборочалъ. Самъ зась ясневельможный гетманъ до Скарбу Войскового и до приходовъ, до оного належащихъ, не имѣетъ належати и на свой персональный пожитокъ употребляти, довольствуючися своими оброками и приходами, на булаву и особу его, гетманскую, належачими, яко то: индуктою, полкомъ Гадяцкимъ, сотнею Шептаковскою, добрами Почеповскими и Оболонскими и иншими интратами, якіе здавна ухвалены и постановлены на урядъ гетманскій; большъ зась ясневельможный гетманъ маетностей [и] добръ войсковыхъ не мѣетъ самовластно себѣ привлащати и иншымъ, мнѣй въ Войску Запорожскомъ заслужонымъ, а найбарзѣй черцямъ, попамъ, вдовамъ升 бездѣтнымъ, урядникомъ, посполитымъ и войсковымъ мѣлкимъ слугамъ своимъ гетманскимъ и особамъ приватнымъ, для респектовъ якихъ колвекъ, не раздавати. А не тылко до боку гетманского подскарбій енеральный поприсяжный, для дозору Скарбу Войскового, мѣетъ избиратися, и гдѣ резиденція гетманская утвердится, тамъ зоставати, лечь и въ каждомъ полку два подскарбіи, такъже поприсяжныи, люде значныи и маетныи, общою, полковника, старшины войсковой, и посполитой ухвалою, повинны знайдоватися, которыи бы о полковыхъ и городовыхъ приходахъ и посполитыхъ поборахъ знали, оные въ своемъ завѣдованью и шафунку мѣли и каждого року порахунокъ зъ себе чинили. Якіе полковіе подскарбіи, мѣючи релацію до енерального подскарбего, должны будутъ въ своихъ полкахъ о належащихъ до Скарбу Войскового приходахъ знати, оные отбирати и до рукъ енерального подскарбего отдавати. Панове полковники зась не повинни такъже интересоватися до скарбцовъ полковыхъ, контентуючися своими приходами и добрами, на урядъ полковничій належащими.

10.

Яко всякихъ во Отчизнѣ и Войску Запорожскомъ порядковъ, по должности уряду своего мѣетъ ясневельможный гетманъ постерегати, такъ найбарзѣй повиненъ будетъ и на тое пилное и неусыпное мѣти око, жебы людѣмъ войсковымъ и посполитымъ збытечные не чинилися тяжести, налоги, утеменженья и здырства, для которыхъ они, оставивши жилища свои, обыкли въ прочку ити и въ заграничныхъ Панствахъ спокойнѣйшого, легчайшого и помыслнѣйшого шукати себѣ помешканья. Зачимъ, абы панове, полковники, сотники, атаманья и всякіе войсковые и посполитые урядники, не важилися панщизнъ и роботизнъ своихъ приватныхъ господарскихъ козаками и посполитыми людьми тыми, якіе а ни на урядъ ихъ не належатъ, а ни подъ ихъ персональною державою зостаютъ, отбувати до кошенія сѣнъ, збиранья зъ поль пашень и гаченья гребель примушати, въ одиманью и кгвалтовномъ купленью кгрунтовъ насилія чинити, за леда[a] якую вину зо всей худобы, лежачой и рухомой, обнажити, ремесниковъ безплатежне до дѣлъ своихъ домашнихъ приневоляти и козаковъ до посылокъ приватныхъ заживати, повиненъ будетъ того ясневельможный гетманъ владзою своею возбраняти, чого и самъ, на добрый иншымъ, подручнымъ себѣ, прикладъ, мѣетъ выстерегатися и не чинити. А поневажъ всякіе на людей вѣрныхъ тяжести, утыски и здырства походятъ найбарзѣй отъ властолюбныхъ накупневъ, которіи, не фундуючися на заслугахъ своихъ, а прагнучи несытою пожадливостью, для приватного своего пожитку урядовъ войсковыхъ и посполитыхъ, прельщаютъ сердце гетманское коррупціами и оными втыскаются, безъ вольного избранія, надъ слушность и право, то на уряды полковничіе, то на иншые власты, прето всеконечнѣ постановляется, абы ясневельможный гетманъ жадными, хочь бы найболшими, не уводячися датками и респектами, никому за коррупціи урядовъ полковничьихъ и иншихъ войсковыхъ и посполитыхъ начальствъ не вручалъ и насильно на оные никого не наставлялъ, лечь всегда, якъ войсковые, такъ и посполитые, урядники мѣютъ быти волними голосами, особливе засъ полковники, обираны, а по избранію владзою гетманскою подтверживаны; однакъ таковыхъ урядниковъ елекціи не безъ волѣ гетманской отправоватися повинны. Тоежъ право должны будутъ и полковники заховати и не постановляти, безъ вольного избранія цѣлой сотнѣ, сотниковъ и иншихъ урядниковъ, для коррупцій и якихъ же колвекъ респектовъ, а для урядъ своихъ приватныхъ не повинны такъже отъ урядовъ отстановляти.

11.

Вдовы козачіи и осиротѣлые козацкіе дѣти, вдовы козацкіи и жоны, безъ бытности самихъ козаковъ, когда въ походахъ, албо на якихъ же колвекъ службахъ войсковыхъ знайдоватимутся, жебы до всякихъ посполитыхъ повинностей не были потяганы и вымаганьемъ датковъ обтяжованы, договорено и постановлено.

---

[a] Так у тексті.

12.

Не меньшая городамъ украинскимъ и оттоль дѣется тяжесть, же многіе, для отбуванья всякихъ посполитыхъ повинностей, належащіе, подъ розныхъ державцовъ, духовныхъ и свѣцкихъ, въ поссессію поотходили жители, засъ ихъ посполитые, въ малолюдствіи оставшіеся, мусятъ, безъ жадной фолги, тые жъ самые двигати тяжари, якіе з помощію отторгненныхъ и одойшлыхъ селъ на себѣ носили. За чимъ, за успокоеньемъ отъ военного мятежу Отчизны и за уволненіемъ, дай Боже, оной отъ подданства московского, енеральная маетъ быти установлена, чрезъ избранныхъ на тое комисаровъ, ревизія всѣхъ маетностей, подъ державцами зостаючихъ, и до уваги Енеральной при гетману Рады подана, на которой разсудится и постановится, кому годне належитъ, а кому не належитъ, войсковые добра и маетности держати, и якіе повинности и послушенства подданскіе мѣются державцамъ отъ посполства отдавати. Такъ тежъ и оттоль людѣмъ убогимъ посполитымъ умножается тяжесть, же многіе козаки людей достальныхъ посполитыхъ, въ подсусѣдки[a] себѣ пріймуючи, охороняютъ оныхъ отъ обыклыхъ имъ повинностей, ку общой тяглости город[ск]ой и сельской стягаючихся, а купцы маетные, защищаючися то универсалами гетманскими, то протекціею полковничою и сотницкою, ухиляются отъ двиганья сполныхъ тяжаровъ посполитыхъ и не хотятъ быти помощными въ отбуванью оныхъ людѣмъ убогимъ. Прето ясневельможный гетманъ универсалами своими привернути не занехаетъ, такъ подсусѣдковъ достатныхъ козацкихъ, яко и купцевъ до посполитыхъ повинностей, заборонити оныхъ протекціи.

13.

Городъ столечный, Кіевъ, и иные украинскіе городы зъ маистратами своими во всѣхъ правахъ и привилеяхъ, слушне наданыхъ, непорушимо жебы захованы были, повагою сего акту елекціального постановляется и подтверженье оныхъ своего часу гетманской власти поручается.

14.

Же посполитымъ людѣмъ прежде сего на Украинѣ наѣзды и подводы, а козакамъ проводничества, найболшъ приносили тяжести, черезъ которые люде до крайнего въ худобахъ своихъ приходили знищенья, теды теперь, абы тые подводы и проводничества вовся были отставлены, и нихто з переѣзджаючихъ жадной нигдѣ подводы брати, напоевъ, кормовъ и датковъ найменшихъ вымагати отнюдь не важился, хиба хто въ публичныхъ дѣлѣхъ, и то за подорожною ясневельможного гетмана, будетъ ѣхати, то и тому, безъ жадныхъ поклонныхъ датковъ, подводъ толко дати, сколко въ подорожной будетъ написано. Особливе, чтобы жадные особы войсковые и ихъ слуги, ясневельможного гетмана, за приватними дѣлами, а не войсковыми, переизджаючіе, подводъ,

[a] В тексті написано "подсусѣдии".

кормовъ, напоевъ, поклоновъ и проводниковъ отнюдь не вымагали, бо черезъ тое городови разореніе, а людѣмъ бѣднымъ знищенье наносится; лечь всякій особа, великій, мѣлкій и найменшый, за приватнымъ своимъ дѣломъ, а не войсковымъ, безъ подорожной рейментарской переѣзджаючій, долженъ будетъ своимъ грошемъ всюде по городахъ и селахъ сустентоватися, подводъ и проводниковъ не вымагати и усиловне никогда не брати.

15.

Же аренды, для платы роковой компаней и сердюковъ и для иншыхъ расходовъ войсковыхъ, установленые, за тяжесть посполитую отъ всѣхъ обывателей малороссійскихъ войсковыхъ и посполитыхъ, такъ и станція компанѣйская и сердюцкая за прикрость и утяженье у поспольства почитается: прето, якъ аренды, такъ и помянутая станція повинна быти отставлена и весьма знесена. Отколь да Скарбъ Войсковой упалый, на отбуванье и удовольствованіе всякихъ публичныхъ войсковыхъ же расходовъ [не мѣетъ] реставроватися и постановитися; и якъ много, по скончанью войны, ясневельможный гетманъ мѣетъ людей платныхъ компаней и пѣхотинцевъ, при боку своемъ, на услугахъ войсковыхъ держати, о томъ на Енеральной Радѣ общая будетъ увага и постановленье.

16.

Во стократне люде убогіе воплятъ и ускаржаются, же такъ индуктари и ихъ факторы, яко и выѣзджіе ярмарковые, многіе чинятъ не обыклые и нещисленны[е] имъ здырства, за которыми згола невозможно человѣку убогому свободнѣ на ярмарокъ появитися, малой якой рѣчи, для подпартя убозства своего, продати, албо на домовую потребу купити, безъ платежи ярмарковой, а, не дай, Боже, въ вину якую, хочь малую, попастися, то съ ногъ до головы отъ выѣзджихъ ярмарковыхъ ободранному быти прыйдеться. За чимъ абы индуктари и ихъ фактори, отъ тыхъ тылко товаровъ и таковые ексакціи, евекты и индукты до Скарбу Войскового отбырали, якіе будутъ выражены въ интерцигахъ, ничого лишнего отъ купцевъ не вымагаючи и людѣмъ вѣрнымъ убогимъ найменшого здырства не чинячи. Такъже и выѣзджіе ярмарковые, абы повинность, у кого належитъ, а не у людей убогихъ, з малою продажею домовою, албо для купленья чого на домовую потребу на ярмарокъ прибылыхъ, выбирали, справъ жадныхъ, не тылко криминальныхъ, але и поточныхъ, не судили и необыклого здырства людѣмъ и городови не чинили, потрафляти въ тое будетъ ясневельможный гетманъ своимъ благоразумнымъ радѣніемъ и владзою, которого и всѣ въ Отчизнѣ нестроенія, премудрому исправленію, права и вольности войсковые непорушимому захованью и оборонѣ, договоры сіи и постановленія скутечному исполненію поручаются, якіе его вельможность не тылко подписомъ руки своей, лечь и формальною присягою и притисненьемъ печати войсковой изволитъ подтвердити. А присяга тая такъ ся въ себѣ мѣетъ:

Присяга Орлика.

Я, Филиппъ Орликъ, новоизбранный Войска Запорожского гетманъ, присягаю Господу Богу, въ Троицы Святой славимому, на томъ, ижъ, будучи волними голосами, по давнымъ правамъ и обыкновеніямъ войсковымъ, за соизволеніемъ наяснѣйшого королевского величества шведского, протектора нашего, отъ енеральной старшины и отъ всего Войска Запорожского, тутъ при боку его жъ королевского величества, и у Днѣпра на Низу зостаючого, черезъ посланныхъ особъ, обранный, оголошеный и возведеный на знаменитый урядъ гетманскій, яко сіи договоры и постановленья, тутъ описанные, и съ полною обрадою на актѣ теперешной елекціи, межи мною и тымъ же Войскомъ Запорожскимъ, узаконенные и утвержденные, во всѣхъ пунктахъ, комматахъ і періодахъ непремѣнно исполняти, милость, вѣрность и печаливое ку Отчизнѣ Малороссійской, матцѣ нашой, о добрѣ оной посполитомъ, о цѣлости публичной, о расширенью правъ и вольностей во[й]сковыхъ, старанье, сколко силъ, разуму и способовъ станетъ, мѣти, жадныхъ факцій зъ посторонними Панствами и народами и внутрь въ Отчизнѣ на зруйнованье и якое жъ колвекъ оной зашкоженье, не строити, подсылки всякіе, Отчизнѣ, правамъ и вольностямъ войсковымъ шкодливые, енеральной старшинѣ, полковникомъ и кому колвекъ належатимутъ, объявляти ку годнымъ[а] и заслужонымъ въ Войску Запорожскомъ особамъ пошанованье и ку всему старшому и меншому товариству любовь, а ку проступнымъ, ведлугъ артикуловъ правныхъ, справедливость заховати обѣцую и долженъ буду, такъ мнѣ, Боже помози, непорочное сіе Евангеліе и невинная страсть Христова. А тое все подписомъ руки моей власной и печатью войсковою ствержаю.

Дѣялося въ Бендерѣ, року 1710[б], апрѣля 5 дня.

Филиппъ Орликъ, гетманъ Войска Запорожского, рукою власною[в].

О п у б л і к о в а н о: Источники Малороссійской исторіи, собранные Д. Н. Бантышемъ-Каменскимъ и изданные О. Бодянскимъ. – М. – 1859. – Ч. II. 1691-1722. – С. 242-255.

[а] В тексті друкарська помилка – “горным”.

[б] В тексті друкарська помилка – “1719”.

[в] Наприкінці зазначено місце печатки – “М. П.”.

Додаток IV

Список місцевостей, в яких перебував Іван Мазепа у 1687-1709 рр.

1687 рік

липня 25.	–	Табір під Коломаком.*
липня 27.	–	Табір під Коломаком.*
серпня 1.	–	Табір під Шкловкою.*
серпня 7.	–	Гадяч.*
серпня 10.	–	Гадяч.*
серпня 13.	–	Гадяч.*
серпня 19.	–	Ромни.*
серпня 21.	–	Батурин.*
серпня 25.	–	Батурин.*
серпня 27.	–	Батурин. – Док. 1
вересня 1.	–	Батурин. – Док. 3
вересня 5.	–	Батурин. – Док. 4
вересня 6.	–	Батурин. – Док. 5
вересня 7.	–	Батурин. – Док. 6
вересня 10.	–	Батурин.*
вересня 11.	–	Батурин.*
вересня 12.	–	Батурин. – Док. 7, 8
вересня 13.	–	Батурин. – Док. 9
вересня 15.	–	Батурин.*
вересня 17.	–	Батурин. – Док. 10, 11
вересня 20.	–	Батурин. – Док. 12
вересня 25.	–	Батурин.*
вересня 27.	–	Батурин.*
вересня 30.	–	Батурин.*
жовтня 4.	–	Батурин. – Док. 13
жовтня 5.	–	Батурин.*
жовтня 7.	–	Батурин.*
жовтня 8.	–	Батурин.*
жовтня 9.	–	Батурин.*
жовтня 10.	–	Батурин.*
жовтня 11.	–	Батурин.*
жовтня 17.	–	Батурин.*
жовтня 20.	–	Батурин.*
жовтня 21.	–	Батурин.*
жовтня 22.	–	Батурин. – Док. 14, 15

* Подається за "Універсалами Івана Мазепи", ч. 1, додаток II.

жовтня 23. – Батурин. – Док. 16
жовтня 26. – Батурин. – Док. 17
жовтня 30. – Батурин.*
листопада 10. – Батурин.*
листопада 12. – Батурин. – Док. 19, 20
листопада 17. – Батурин.*
листопада 27. – Батурин.*
листопада 30. – Батурин.*
грудня 1. – Глухів.*
грудня 3. – Батурин. – Док. 21
грудня 8. – Батурин.*
грудня 9. – Батурин.*
грудня 18. – Батурин.*
грудня 19. – Батурин.*
грудня 22. – Батурин.*
грудня 23. – Батурин. – Док. 22

1688 рік

січня 10. – Батурин.*
січня 11. – Батурин.*
січня 13. – Батурин. – Док. 24
січня 14. – Батурин.*
січня 17. – Батурин. – Док. 25
січня 21. – Батурин. – Док. 26
січня 26. – Батурин.*
січня 27. – Батурин. – Док. 27
лютого 1. – Батурин.*
лютого 9. – Батурин.*
лютого 12. – Батурин.*
лютого 21. – Батурин. – Док. 28
березня 10. – Батурин. – Док. 29
березня 15. – Батурин. – Док. 30
березня 17. – Батурин.*
березня 27. – Батурин.*
квітня 6. – Батурин. – Док. 31
квітня 24. – Батурин.*
квітня 28. – Батурин. – Док. 32
травня 3. – Батурин.*
травня 8. – Батурин.*
травня 12. – Батурин. – Док. 33, 34
травня 17. – Батурин.*
травня 19. – Батурин.*
травня 20. – Батурин.*
травня 21. – Батурин.*
травня 22. – Батурин. – Док. 35
травня 24. – Батурин.*
травня 26. – Батурин. – Док. 36
травня 29. – Батурин.*
травня 30. – Батурин.*
травня 31. – Батурин.*
червня 9. – Батурин.*

червня 12. – Батурин.*
червня 16. – Табір під Хоружівкою.*
червня 27. – Батурин.*
липня 23. – З обозу під Липовою Долиною. – Док. 37
серпня 5. – Табір на Самарі. – Док. 38
серпня 19. – З обозу над Самарою. – Док. 39
серпня 31. – Табір над Кустоловим.*
вересня 13. – Батурин. – Док. 41
вересня 14. – Батурин.*
вересня 16. – Батурин.*
вересня 25. – Батурин.*
вересня 29. – Батурин.*
жовтня 3. – Дунаївці.*
жовтня 25. – Глухів.*
жовтня 25. – Батурин – Док. 42
листопада 3. – Батурин.*
листопада 6. – Батурин.*
листопада 9. – Батурин.*
листопада 15. – Батурин.*
листопада 21. – Батурин.*
листопада 28. – Батурин.*
листопада 29. – Батурин. – Док. 43
грудня 11. – Батурин.*
грудня 17. – Батурин.*
грудня 19. – Батурин.*
грудня 30. – Батурин. – Док. 44

1689 рік

січня 1. – Батурин.*
січня 1. – Чернігів.*
січня 5. – Батурин. – Док. 46
січня 6. – Батурин. – Док. 47
січня 8. – Батурин.*
січня 9. – Батурин. – Док. 48
січня 10. – Батурин.*
січня 11. – Батурин. – Док. 49, 50
січня 12. – Батурин.*
січня 18. – Батурин. – Док. 51
січня 29. – Батурин.*
січня 30. – Батурин. – Док. 52
лютого 1. – Батурин. – Док. 52а
лютого 6. – Батурин.*
лютого 10. – Батурин.*
лютого 12. – Батурин. – Док. 53, 54
лютого 16. – Батурин.*
лютого 17. – Батурин.*
березня 4. – Глухів.*
березня 6. – Батурин. – Док. 55
березня 11. – Батурин.*
березня 12. – Батурин.*

березня 14. – Батурин.*
березня 15. – Батурин.*
квітня 14. – Батурин.*
квітня 20. – Коломак.*
квітня 26. – Батурин. – Док. 56
квітня 30. – Батурин.*
травня 11. – На березі річки Катрин біля Перекопа.*
травня 14. – Табір між Зеленою і Чорною Долиною.*
травня 20. – На Перекопі.*
травня 21. – На Перекопі.*
червня 12. – На березі річки Самари.*
червня 22. – Батурин.*
червня 24. – Табір під Коломаком.*
червня 27. – Гадяч.*
червня 29. – Костянтинів – Док. 57
липня 3. – Батурин.*
липня 5. – Батурин. – Док. 58
липня 7. – Батурин. – Док. 59
липня 8. – Батурин.*
липня 13. – Батурин. – Док. 60
липня 17. – Батурин.*
липня 19. – Батурин.*
липня 23. – Глухів. – Док. 61
липня 27. – Глухів. – Док. 62
серпня 10. – Прибув у Москву.*
серпня 12. – Москва.*
серпня 29. – Москва.*
серпня 31. – Москва.*
вересня 13. – Батурин.*
вересня 20. – Москва.*
вересня 24. – Батурин. – Док. 63
вересня 30. – Москва.*
жовтня 11. – Батурин. – Док. 64
жовтня 15. – Батурин. – Док. 65
жовтня 31. – Батурин. – Док. 66, 67
листопада 1. – Батурин. – Док. 68
листопада 9. – Батурин. – Док. 69
листопада 19. – Батурин. – Док. 70
грудня 1. – Глухів.*
грудня 9. – Батурин.*
грудня 20. – Батурин.*
грудня 29. – Батурин.*

1690 рік

січня 4. – Батурин. – Док. 71
січня 12. – Батурин. – Док. 72, 73
січня 28. – Гадяч. – Док. 74
січня 30. – Гадяч. – Док. 75
лютого 13. – Гадяч.*
лютого 17. – Миргород.*

лютого 18. – Голтва.*
лютого 21. – Лубни.*
лютого 23. – Лубни.*
березня 5. – Лохвиця.*
березня 9. – Лохвиця. – Док. 76
березня 10. – Лохвиця.*
березня 20. – Батурин – Док. 77
квітня 3. – Батурин.*
квітня 13. – Батурин. – Док. 78
квітня 20. – Батурин.*
квітня 28. – Батурин.*
травня 5. – Батурин.*
травня 8. – Батурин.*
травня 9. – Батурин.*
травня 17. – Батурин.*
травня 29. – Київ. – Док. 79
червня 5. – Київ.*
червня 9. – Під Ніжином.*
червня 18. – Батурин.*
червня 19. – Батурин.*
червня 20. – Батурин.*
червня 21. – Батурин. – Док. 81
червня 26. – Батурин.*
червня 30. – Батурин.*
липня 9. – Батурин.*
липня 11. – Батурин.*
липня 16. – Батурин.*
липня 18. – Батурин.*
липня 22. – Батурин.*
серпня 5. – Батурин. – Док. 82
серпня 9. – Батурин. – Док. 83
серпня 16. – Батурин.*
серпня 17. – Батурин. – Док. 84
серпня 21. – Батурин.*
вересня 20. – Батурин.*
вересня 29. – Батурин.*
жовтня 14. – Батурин.*
жовтня 20. – Батурин.*
жовтня 23. – Батурин.*
жовтня 24. – Батурин. – Док. 85
жовтня 29. – Батурин.*
листопада 10. – Батурин.*
листопада 17. – Батурин – Док. 86
листопада 19. – Батурин.*
листопада 20. – Батурин.*
грудня 5. – Батурин.*
грудня 5. – Іванпіль. – Док. 87
грудня 6. – Батурин. – Док. 88
грудня 11. – Батурин.*
грудня 12. – Батурин.*
грудня 22. – Батурин.*

1691 рік

січня 1. – Батурин. – Док. 89
січня 3. – Батурин. – Док. 90
січня 9. – Батурин. – Док. 91
січня 13. – Батурин.*
січня 17. – Батурин.*
лютого 2. – Батурин.*
лютого 3. – Батурин.*
лютого 13. – Лубни.*
березня 9. – Батурин.*
березня 15. – Батурин.*
березня 18. – Батурин.*
квітня 1. – Батурин. – Док. 92
квітня 12. – Батурин.*
квітня 17. – Батурин.*
квітня 22. – Батурин.*
квітня 26. – Батурин. – Док. 93
квітня 28. – Батурин.*
травня 2. – Батурин.*
травня 4. – Батурин.*
травня 6. – Батурин.*
травня 23. – Глухів. – Док. 94
травня 26. – Батурин.*
червня 3. – Кролевець.*
червня 6. – Батурин. – Док. 96
червня 13. – Батурин.*
червня 20. – Батурин.*
червня 23. – Батурин. – Док. 97
червня 26. – Батурин.*
липня 3. – Батурин.*
липня 20. – Батурин.*
липня 22. – Батурин. – Док. 98
серпня 4. – Батурин. – Док. 99
серпня 7. – Батурин.*
серпня 10. – Батурин.*
серпня 26. – Батурин. – Док. 100
серпня 28. – Батурин.*
вересня 3. – Батурин. – Док. 101
вересня 9. – Глухів. – Док. 102
вересня 15. – Батурин.*
жовтня 1. – Батурин.*
жовтня 5. – У Лубенському Мгарському монастиреві.*
жовтня 6. – У Лубенському Мгарському монастиреві.*
жовтня 14. – Батурин.*
жовтня 16. – Батурин.*
жовтня 26. – Батурин. – Док. 103, 104
жовтня 29. – Батурин.*
жовтня 30. – Батурин.*
листопада 5. – Батурин. – Док. 105
листопада 20. – Батурин. – Док. 106

листопада 25. – Батурин. – Док. 108
грудня 1. – Батурин.*
грудня 12. – Батурин.*
грудня 20. – Батурин. – Док. 109
грудня 22. – Батурин.*
грудня 27. – Батурин.*

1692 рік

січня 3. – Батурин.*
січня 10. – Батурин. – Док. 110
січня 22. – Батурин.*
січня 29. – Батурин.*
лютого 4. – Батурин.*
лютого 7. – Переяслав.*
лютого 8. – Переяслав.*
лютого 13. – Переяслав.*
лютого 14. – Переяслав.*
лютого 23. – Переяслав. – Док. 112
березня 9. – Батурин. – Док. 113
березня 10. – Батурин.*
березня 19. – Батурин. – Док. 114
квітня 15. – Батурин. – Док. 115
квітня 27. – Батурин. – Док. 116
травня 6. – Батурин. – Док. 117
травня 11. – Батурин.*
травня 15. – Батурин.*
травня 20. – Батурин. – Док. 118
червня 6. – Батурин.*
червня 26. – Батурин.*
червня 28. – Батурин.*
липня 19. – Гадяч. – Док. 119
серпня 3. – Табір під Гадячем.*
серпня 4. – Табір на Шилівці.*
серпня 16. – Голтва.*
серпня 20. – Голтва.*
серпня 31. – Табір під Пісками. – Док. 120
вересня 26. – Батурин.*
жовтня 26. – Батурин.*
жовтня 27. – Батурин.*
листопада 4. – Батурин.*
листопада 14. – Батурин.*
листопада 28. – Батурин.*
грудня 13. – Батурин.*

1693 рік

січня 10. – Батурин. – Док. 121
лютого 12. – Лубни.*
лютого 19. – Батурин.*
лютого 26. – Батурин.*

березня 13. – Батурин. – Док. 122
березня 25. – Батурин.*
квітня 2. – Батурин.*
квітня 15. – Батурин.*
квітня 25. – Батурин. – Док. 123
травня 14. – Батурин. – Док. 124
червня 15. – Батурин.*
червня 16. – Батурин.*
червня 19. – Батурин. – Док. 125
червня 27. – Батурин.*
липня 12. – Батурин.*
серпня 18. – Батурин.*
серпня 23. – Батурин.*
серпня 25. – Батурин.*
вересня 28. – Батурин.*
жовтня 2. – Батурин.*
листопада 6. – Орлівка.*
листопада 13. – Стародуб.*
листопада 15. – Стародуб.*
листопада 16. – Ропськ. – Док. 127
листопада 28. – Батурин. – Док. 128
листопада 29. – Батурин. – Док. 129
листопада 30. – Батурин. – Док. 130
грудня 6. – Батурин. – Док. 131
грудня 8. – Батурин.*

1694 рік

січня 14. – Батурин.*
лютого 1. – Батурин. – Док. 132
лютого 9. – Батурин.*
березня 7. – Батурин.*
березня 23. – Батурин. – Док. 133
квітня 16. – Батурин.*
квітня 27. – Батурин.*
квітня 28. – Батурин. – Док. 134
червня 1. – Батурин.*
червня 4. – На Брусилівському перевозі, на річці.*
червня 13. – Батурин. – Док. 135
липня 7. – Батурин.*
липня 13. – Батурин.*
липня 16. – Батурин.*
липня 17. – Батурин. – Док. 136
липня 30. – Батурин.*
липня 31. – Батурин. – Док. 137, 138
серпня 10. – Батурин. – Док. 139
серпня 18. – Батурин.*
вересня 15. – Батурин.*
листопада 12. – Батурин. – Док. 140
грудня 11. – Батурин.*
грудня 12. – Батурин. – Док. 141

грудня 13.	–	Батурин.*
грудня 18.	–	Батурин.*

1695 рік

січня 10.	–	Батурин.*
січня 11.	–	Батурин.*
січня 14.	–	Миргород.*
лютого 3.	–	Лохвиця.*
лютого 8.	–	Батурин.*
лютого 23.	–	Лубни.*
лютого 24.	–	Лубни. – Док. 142
лютого 25.	–	Лубни.*
березня 4.	–	Батурин.*
березня 5.	–	Батурин.*
березня 9.	–	Батурин.*
березня 10.	–	Батурин.*
березня 15.	–	Батурин.*
квітня 15.	–	Батурин.*
квітня 25.	–	Батурин. – Док. 143
травня 9.	–	Батурин.*
травня 16.	–	Табір під Переволочною.*
червня 15.	–	Переволочна.*
червня 16.	–	Табір під Переволочною.*
серпня 17.	–	Табір під Переволочною. – Док. 144
вересня 11.	–	Батурин.*
жовтня 5.	–	Лубенський Мгарський монастир.*
жовтня 8.	–	Батурин.*
жовтня 27.	–	Батурин.*
грудня 3.	–	Батурин.*
грудня 11.	–	Батурин.*
грудня 22.	–	Батурин. – Док. 145
грудня 29.	–	Батурин. – Док. 146

1696 рік

січня 2.	–	Батурин.*
січня 10.	–	Батурин. – Док. 147
січня 14.	–	Курень.*
січня 21.	–	Прилуки.*
січня 23.	–	Прилуки.*
січня 24.	–	Прилуки.*
січня 25.	–	Прилуки.*
квітня 1.	–	Батурин.*
квітня 20.	–	Батурин.*
квітня 28.	–	Батурин.*
травня 3.	–	Батурин.*
травня 5.	–	Батурин. – Док. 152
травня 17.	–	Батурин.*
травня 27.	–	Батурин. – Док. 153
червня 8.	–	Батурин.*

червня 26. – Табір на Ковжижі.*
липня 1. – Табір на Коломаку.*
липня 2. – Сорочинці.*
вересня 15. – Батурин. – Док. 156
вересня 18. – Батурин.*
жовтня 19. – Батурин. – Док. 157
жовтня 25. – Батурин. – Док. 158
жовтня 27. – Батурин.*
листопада 1. – Батурин. – Док. 159
листопада 11. – Батурин. – Док. 160
листопада 19. – Батурин.*
листопада 23. – Батурин. – Док. 161
листопада 24. – Батурин. – Док. 162
грудня 5. – Батурин.*
грудня 17. – Батурин.*
грудня 21. – Батурин.*

1697 рік

січня 1. – Батурин.*
січня 5. – Батурин. – Док. 163
січня 17. – Батурин.*
лютого 2. – Москва.*
березня 5. – Батурин.*
березня 18. – Батурин.*
квітня 1. – Батурин.*
квітня 2. – Батурин. – Док. 164
квітня 18. – Батурин.*
квітня 30. – Батурин. – Док. 165
травня 10. – Батурин. – Док. 166
травня 15. – Батурин. – Док. 167
травня 16. – Батурин.*
липня 2. – Табір біля Кодацької пристані. – Док. 168
серпня 7. – Під Кизикерменом.*
серпня 17. – Переволочна.*
вересня 27. – Батурин.*
грудня 2. – Іванпіль.*
грудня 10. – Батурин.*

1698 рік

січня 11. – Батурин.*
січня 14. – Батурин. – Док. 168а.
січня 18. – Батурин. – Док. 169
січня 30. – Батурин.– Док. 170
лютого 24. – Батурин.*
березня 3. – Батурин. – Док. 171
березня 18. – Батурин. – Док. 172
квітня 8. – Батурин. – Док. 173
квітня 17. – Батурин. – Док. 174
квітня 22. – Батурин.*

квітня 26. – Батурин. – Док. 175
травня 3. – Батурин.*
травня 12. – Батурин.*
травня 17. – Батурин. – Док. 177
травня 19. – Батурин. – Док. 178
травня 20. – Табір під Берестівкою.*
травня 22. – Гадяч. – Док. 179
травня 24. – Гадяч.*
травня 29. – Табір на Човпаках. – Док. 180
серпня 22. – Табір над річкою Саксаганню.*
вересня 5. – Гадяч.*
вересня 25. – Батурин. – Док. 181
жовтня 12. – Батурин. – Док. 182
жовтня 16. – Батурин. – Док. 183
листопада 1. – Батурин.*

1699 рік

січня 10. – Батурин.*
січня 13. – Гадяч. – Док. 184
січня 22. – Гадяч.*
січня 24. – Гадяч.*
березня 8. – Батурин. – Док. 185
березня 18. – Батурин.*
березня 28. – Батурин. – Док. 186
квітня 4. – Батурин. – Док. 187
квітня 24. – Батурин. –Док. 188
квітня 26. – Батурин. – Док. 189
квітня 28. – Батурин. – Док. 190
квітня 29. – Батурин. – Док. 191
травня 5. – Батурин.*
травня 14. – Батурин. – Док. 192
травня 16. – Батурин.*
травня 31. – Батурин. – Док. 193
червня 1. – Батурин.*
червня 10. – Іванпіль.*
червня 14. – Батурин. – Док. 194
червня 19. – Неплюєвка. – Док. 195
липня 3. – Глухів.*
липня 5. – Глухів. – Док. 196
липня 12. – Батурин. – Док. 197
липня 17. – Батурин.*
липня 30. – Батурин.*
серпня 2. – Батурин.*
серпня 15. – Батурин. – Док. 198
серпня 22. – Батурин.*
серпня 25. – Батурин.*
серпня 26. – Батурин.– Док. 199
серпня 29. – Батурин.*
вересня 13. – Батурин.*
вересня 14. – Батурин.*

вересня 16. – Батурин.*
вересня 25. – Батурин.*
жовтня 5. – Батурин. – Док. 200
жовтня 7. – Батурин.*
жовтня 11. – Батурин.*
жовтня 12. – Батурин.*
жовтня 15. – Батурин. – Док. 201
жовтня 17. – Батурин. – Док. 202
жовтня 20. – Батурин.*
жовтня 24. – Батурин.*
жовтня 25. – Батурин. – Док. 203
листопада 2. – Батурин.*
листопада 8. – Батурин. – Док. 204
листопада 10. – Батурин. – Док. 205
грудня 9. – Батурин. – Док. 207
грудня 29. – Батурин. – Док. 208

1700 рік

січня 10. – Батурин.*
березня 11. – Батурин.*
березня 18. – Батурин. – Док. 209, 209а
квітня 10. – Батурин. – Док. 210
квітня 19. – Батурин.*
травня 1. – Батурин. – Док. 211
травня 12. – Батурин.*
травня 13. – Батурин.*
травня 14. – Батурин.*
травня 20. – Батурин.*
травня 26. – Батурин.*
травня 28. – Батурин.*
червня 5. – Батурин.*
червня 13. – Батурин.*
червня 14. – Батурин. – Док. 213
червня 17. – Батурин.*
липня 6. – Батурин. – Док. 214
липня 10. – Батурин.*
липня 14. – Батурин. – Док. 215
липня 19. – Батурин.*
липня 22. – Батурин. – Док. 216
липня 23. – Батурин.*
липня 24. – Батурин. – Док. 217
липня 25. – Батурин.*
серпня 2. – Батурин.*
серпня 12. – Батурин.*
серпня 24. – Батурин.*
вересня 7. – Батурин.*
вересня 27. – В полі під Омеляновим хутором, за Козельцем. – Док. 218
вересня 30. – Київ.*
жовтня 16. – Переяслав.*
жовтня 27. – Київ.*

листопада 2. – Батурин.*
листопада 9. – Фастів.*
листопада 26. – Глухів.*
листопада 28. – Батурин.*
листопада 29. – Батурин. – Док. 219
грудня 8. – Батурин. – Док. 220
грудня 10. – Батурин.*
грудня 24. – Батурин.*

1701 рік

січня 10. – Батурин. – Док. 221
лютого 4. – Батурин. – Док. 222, 223
лютого 6. – Батурин.*
лютого 7. – Батурин. – Док. 224
лютого 11. – Іванпіль. – Док. 225
лютого 20. – Батурин.*
березня 2. – Фастів.*
березня 9. – Фастів. – Док. 226
березня 26. – Батурин.*
квітня 1. – Батурин.*
квітня 3. – Батурин.*
квітня 7. – Батурин. – Док. 227, 228
квітня 8. – Батурин. – Док. 229
квітня 15. – Батурин. – Док. 230
квітня 20. – Батурин.*
травня 8. – Батурин.*
травня 16. – Батурин. – Док. 232
червня 10. – Військова канцелярія (Батурин ?). – Док. 233
червня 14. – Батурин. – Док. 234
червня 17. – Батурин.*
липня 21. – Обоз під селом Потоки.*
серпня 2. – Батурин. – Док. 235
серпня 26. – Батурин. – Док. 236
серцня 27. – Батурин. – Док. 237
вересня 1. – Батурин.*
вересня 2. – Батурин.*
вересня 4. – Батурин. – Док. 238
вересня 6. – Батурин. – Док. 239
вересня 7. – Батурин. – Док. 240
вересня 13. – Батурин.*
вересня 17. – Батурин. – Док. 241
вересня 24. – Батурин. – Док. 242
вересня 30. – Батурин. – Док. 243
жовтня 1. – Батурин.*
жовтня 15. – Батурин. – Док. 244
жовтня 28. – Батурин. – Док. 245
листопада 10. – Батурин.*
листопада 14. – Батурин.*
листопада 28. – Батурин.*
грудня 4. – Батурин. – Док. 246

грудня 10. – Батурин. – Док. 247
грудня 17. – Батурин. – Док. 248

1702 рік

січня 10. – Батурин. – Док. 249
квітня 21. – Батурин. – Док. 250
квітня 25. – Батурин.*
квітня 27. – Батурин.*
травня 5. – Батурин.*
травня 8. – Батурин.*
травня 12. – Батурин.*
травня 31. – Батурин. – Док. 251
травня 31. – Батурин.*
червня 19. – Іванпіль.*
червня 21. – Кочарівка. – Док. 252, 253
червня 22. – Кочарівка.*
червня 25. – Глухів.*
червня 30. – Батурин.*
липня 12. – Батурин.*
липня 17. – Батурин.*
липня 18. – Батурин.*
липня 27. – Батурин.*
липня 29. – Батурин. – Док. 254
серпня 1. – Батурин.*
серпня 22. – Батурин.*
вересня 2. – Батурин. – Док. 255
вересня 6. – Батурин.*
жовтня 1. – Батурин.*
жовтня 2. – Батурин. – Док. 256
жовтня 20. – Батурин.*
жовтня 21. – Батурин. – Док. 257
листопада 2. – Батурин. – Док. 258
листопада 5. – Батурин. – Док. 259
листопада 6. – Батурин.*
листопада 10. – Батурин.*
грудня 2. – Батурин.*
грудня 3. – Батурин.*
грудня 5. – Батурин. – Док. 260.
грудня 7. – Батурин. – Док. 260а.

1703 рік

січня 9. – Батурин.*
січня 10. – Батурин.*
січня 11. – Батурин. – Док. 262
січня 15. – Батурин.*
лютого 24. – Батурин. – Док. 263
березня 6. – Батурин. – Док. 264
травня 6. – Батурин.*
травня 8. – Басань. – Док. 265а

травня 23. – Батурин. – Док. 266
травня 24. – Батурин.*
червня 1. – Табір біля Віти.*
червня 12. – Батурин. – Док. 267
червня 13 – Батурин.*
червня 17. – Батурин. – Док. 268
червня 18. – Батурин.*
червня 22. – Батурин. – Док. 269, 270
червня 27. – Батурин. – Док. 271
червня 30. – Батурин.*
липня 1. – В обозі біля Києва.*
липня 2. – Батурин. – Док. 273
липня 11. – Батурин.*
липня 21. – Батурин.*
липня 22. – Батурин.*
серпня 6. – Батурин. – Док. 274
серпня 7. – Батурин.*
серпня 24. – Батурин.*
вересня 7. – Батурин.*
вересня 8. – Батурин.*
вересня 11. – Батурин. – Док. 275
вересня 15. – Батурин.*
жовтня 2. – Батурин. – Док. 276
грудня 14. – Батурин.*
грудня 17. – Іванпіль. – Док. 277
грудня 19. – Іванпіль. – Док. 278
грудня 21. – Батурин. – Док. 279

1704 рік

січня 4. – Батурин.*
січня 7. – Батурин.*
січня 13. – Батурин. – Док. 280
січня 25. – Батурин. – Док. 281
січня 31. – Батурин.*
лютого 1. – Батурин.*
лютого 8. – Батурин.*
лютого 9. – Батурин. – Док. 282
лютого 10. – Батурин. – Док. 283
лютого 15. – Батурин.*
лютого 26. – Батурин.*
березня 2. – Батурин.*
березня 3. – Батурин. – Док. 284
березня 4. – Батурин.*
березня 5. – Батурин. – Док. 285
березня 12. – Батурин.*
березня 14. – Батурин.*
березня 20. – Батурин. – Док. 286
березня 31. – Батурин.*
квітня 1. – Батурин.*
квітня 3. – Батурин. – Док. 287

квітня 8-9. – Батурин.*
квітня 10. – Батурин.*
квітня 29. – Батурин.*
травня 1. – Батурин.*
травня 5. – Батурин.*
травня 7. – Батурин.*
травня 8. – Батурин.*
травня 10. – Батурин.*
червня 4. – Табір під Фастовим. – Док. 289
червня 9. – Табір під Паволоччю.*
липня 12. – З обозу під Паволоччю. – Док. 290
липня 13. – Табір під Паволоччю.*
серпня 1. – В обозі під Бердичівом. – Док. 291
серпня 10. – Табір на Вчорашньому.*
вересня 1. – Київ-Печерський. – Док. 292
вересня 8. – Табір під Мирополем. – Док. 293
жовтня 12. – Під Паволоччю.
жовтня 20. – Батурин.*
листопада 6. – Батурин.*
листопада 10. – Батурин.*
листопада 12. – Батурин.*
листопада 20. – Батурин.*
листопада 21. – Батурин.*
грудня 2. – Батурин. – Док. 294
грудня 17. – Батурин.*
грудня 3. – Батурин. – Док. 295

1705 рік

лютого 21. – Ямпіль.*
лютого 22. – Ямпіль.*
лютого 27. – Ямпіль.*
березня 8. – Батурин.*
березня 14. – Батурин.*
березня 19. – Батурин. – Док. 296
березня 27. – Батурин. – Док. 297
квітня 18. – Батурин.*
квітня 20. – Батурин.*
квітня 23. – Батурин.*
квітня 25. – Батурин. – Док. 299-301
квітня 26. – Батурин.*
квітня 29. – Батурин. – Док. 303
травня 1. – Батурин. – Док. 304, 305
травня 2. – Батурин.*
травня 7. – Батурин.[a]
травня 12. – Батурин.*
травня 15. – Батурин.*
травня 20. – Батурин.*
травня 23. – Батурин.*

[a] ЦДІАК України. – Ф. 165. – Оп. 1. – Спр. 12. Оригінал. Універсал опублікований в ч. І. – Док. 171, з копії, в якій не зазначено рік видання та проставлено помилковий день місяця.

травня 29.	–	Батурин.*
травня 30.	–	Батурин. – Док. 306
серпня 27.	–	Табір під Львовом.*
вересня 7.	–	Батурин.*
вересня 8.	–	Батурин.*
вересня 15.	–	Табір під Городлом. – Док. 307
жовтня 14.	–	Почеп.*
листопада 9.	–	Табір під Замостям. – Док. 308
листопада 10.	–	Городло.*

1706 рік

січня 4.	–	Батурин.*
січня 6.	–	Батурин.*
січня 12.	–	Батурин.*
лютого 8.	–	Дубно.*
лютого 15.	–	Дубно.*
лютого 16.	–	Дубно. – Док. 309
червня 10.	–	Батурин.*
червня 13.	–	Батурин.*
червня 18.	–	Батурин.*
червня 21.	–	Батурин.*
червня 22.	–	Батурин. – Док. 310
липня 1.	–	Батурин.*
липня 5.	–	Батурин.*
липня 9.	–	Батурин.*
липня 10.	–	Батурин.*
липня 11.	–	Київ.*
липня 15.	–	Київ.*
липня 23.	–	Батурин. – Док. 311
липня 30.	–	Батурин.*
серпня 19.	–	Київ.*
серпня 31.	–	Київ.*
вересня 3.	–	Київ.*
вересня 5.	–	Київ.*
вересня 11.	–	Київ.*
вересня 15.	–	Батурин.*
вересня 16.	–	Батурин.*
жовтня 8.	–	Київ.*
жовтня 9.	–	Київ.*
жовтня 15.	–	Київ-Печерський. – Док. 312-314
жовтня 17.	–	Київ. – Док. 315
жовтня 20.	–	Київ. – Док. 316
листопада 6.	–	Батурин. – Док. 317
листопада 7.	–	Батурин. – Док. 318
листопада 15.	–	Батурин.*
листопада 17.	–	Батурин. – Док. 319
листопада 21.	–	Батурин.*
листопада 25.	–	Батурин.*
листопада 26.	–	Батурин. – Док. 320
грудня 15.	–	Батурин. – Док. 321

1707 рік

січня 4.	–	Батурин.*
січня 7.	–	Батурин.*
січня 9.	–	Батурин.*
січня 10.	–	Батурин.*
січня 12.	–	Батурин.*
січня 17.	–	Батурин.*
лютого 1.	–	Батурин. – Док. 322
лютого 11.	–	Батурин.*
березня 2.	–	Батурин.*
березня 4.	–	Батурин.*
березня 9.	–	Батурин.*
березня 11.	–	Батурин. – Док. 323
березня 12.	–	Батурин.*
березня 22.	–	Батурин.*
березня 25.	–	Батурин. – Док. 324
квітня 3.	–	Київ. – Док. 325
квітня 3.	–	Жовква.*
квітня 23.	–	Батурин.*
квітня 25.	–	Батурин.*
квітня 26.	–	Жовква. – Док. 326
травня 24.	–	Батурин. – Док. 327, 328
травня 25.	–	Батурин. – Док. 329
червня 1.	–	Батурин.*
червня 1.	–	Київ. – Док. 330
червня 5.	–	Біла Церква. – Док. 331
червня 22.	–	Батурин.*
червня 24.	–	Батурин.*
червня 28.	–	Київ-Печерський. – Док. 333
липня 15.	–	Київ-Печерський. – Док. 334
серпня 19.	–	Київ.*
серпня 22.	–	Київ-Печерський. – Док. 335
серпня 24.	–	Київ-Печерський. – Док. 336
серпня 27.	–	Київ-Печерський. – Док. 337
серпня 30.	–	Обоз під Києвом. – Док. 338
вересня 10.	–	Київ. – Док. 339
вересня 18.	–	Київ.*
вересня 23.	–	Київ.*
вересня 24.	–	Київ – Док. 340
жовтня 2.	–	Київ.*
жовтня 11.	–	Київ.*
жовтня 20.	–	Київ.*
жовтня 27.	–	Київ-Печерський. – Док. 341
жовтня 29.	–	Київ.*
жовтня 31.	–	Київ. – Док. 343
листопада 15.	–	Київ.*
листопада 20.	–	Київ.*
листопада 27.	–	Київ.*
грудня 2.	–	Батурин.*
грудня 15.	–	Батурин.*

грудня 16. – Батурин.*
грудня 20. – Батурин.*
грудня 22. – Батурин. – Док. 344-347

1708 рік

січня 7. – Батурин. – Док. 348, 349
січня 9. – Батурин.*
січня 11. – Батурин.*
січня 12. – Батурин. – Док. 350
січня 15. – Батурин.*
січня 25. – Батурин.*
січня 27. – Батурин.*
січня 29. – Батурин – Док. 350а
березня 14. – Батурин.*
квітня 20. – Біла Церква.*
квітня 22. – Біла Церква.*
квітня 28. – Батурин.*
травня 9. – Батурин.*
травня 10. – Біла Церква. – Док. 351
травня 12. – Біла Церква.*
травня 14. – Біла Церква. – Док. 352
травня 20. – Біла Церква.*
травня 25. – Білоцерківська фортеця.*
травня 27. – Білоцерківська фортеця.*
червня 11. – Біла Церква. – Док. 353
червня 30. – Табір біля Росохи.*
липня 1. – Обоз під Тетієвим.*
липня 7. – Обоз під Тетієвим. – Док. 354
серпня 1. – Батурин.*
серпня 3. – Обоз під Києвом біля річки Либідь.*
серпня 4. – Обоз під Києвом.*
серпня 8 чи 20. – Русанів. – Док. 355
серпня 18. – Табір біля Русанівки.*
серпня 24. – З обозу під Биковим. – Док. 356
серпня 25. – Обоз під Биковим.*
серпня 30. – Биків. – Док. 357
вересня 20. – Під Биковим.*
вересня 27. – В обозі біля Бикова. – Док. 358, 359
вересня 29. – В обозі під Биковим. – Док. 360
жовтня 8. – Батурин.*
жовтня 16. – Салтикова Дівиця.*
жовтня 18. – Борзна.*
жовтня 21. – Батурин.*
жовтня 23-24. – Батурин.*
жовтня 25. – Короп.*
жовтня 28. – Гірки.*
жовтня 30. – Дегтярівка. – Док. 361
листопада 4. – Ромни.*
листопада 15. – Батурин – Док. 362
листопада 19. – Гадяч. – Док. 363

грудня 1. – Гадяч.*

грудня 5. – Ромни.*

1709 рік

березня 26 – Диканька.*

березня 28. – Великі Будища.*

березня 30. – Будище. – Док. 364

липня 6. – Очаків.*

серпня 1. – Бендери.*

Іван Мазепа помер в ніч з 21 на 22 вересня, його тіло було перевезене в Галац і поховане в монастирі Св. Юрія.

Список місцевостей, в яких перебували українські гетьмани від Б. Хмельницького до І. Самойловича (за додатком І)

Богдан Хмельницький

1650, квітня 26. Чигирин. – Док. 2
1656, лютого 10. Чигирин. – Док. 3а
1657, січня 28. Чигирин. – Док. 4а
1657, квітня 18. Чигирин. – Док. 5

Іван Виговський

1658, травня 20. Чигирин. – Док. 6
1658, липня 3. Чигирин. – Док. 7, 8
1658, жовтня 10. Табір під Максимівкою. – Док. 9а
1659, травня 7. Перевіз під Бужином. – Док. 10
1659, серпня 1. Табір під Гадячем. – Док. 10а
1659, вересня 13. Перевіз під Бужином. – Док. 11

Юрій Хмельницький

1660, лютого 7. Чигирин. – Док. 12
1660, лютого 8. Чигирин. – Док. 13
1660, лютого 22. Чигирин. – Док. 14
1660, березня 6. Чигирин. – Док. 15
1660, травня 7. Чигирин. – Док. 16
1660, липня 17. Сахнівка. – Док. 17
1660, грудня 5. Чигирин. – Док. 18
1661, січня 26. Чигирин. – Док. 19
1661, березня 28. Чигирин. – Док. 20
1661, квітня 17. Чигирин. – Док. 21
1661, липня 11. Чигирин. – Док. 22
1661, листопада 10. Табір під Переяславом. – Док. 23
1662, березня 7. Чигирин. – Док. 24
1662, квітня 10. Чигирин. – Док. 25

Павло Тетеря

1663, березня 11. Чигирин. – Док. 27-29
1663, квітня 11. Чигирин. – Док. 30

Іван Брюховецький

Петро Дорошенко

Дем'ян Многогрішний

Іван Самойлович

Примітки

1. Осота – річка на Глухівщині, ліва притока Десни. – Док. 1.
2. Батурин – заснований на початку XVII ст., з 1648 р. сотенне містечко Чернігівського полку, з 1649 р. – Ніжинського. З 1654 р. місто з магдебурзьким правом, мало магістрат. Тимчасова столиця гетьмана І. Брюховецького наприкінці 1663 – на початку 1664 рр., де тоді були підписані додаткові Батуринські статті з Москвою. Столиця гетьманів Д. Многогрішного, І. Самойловича, І. Мазепи та К. Розумовського. 2 листопада 1708 р. місто було зруйноване, а його жителі знищені російським військом О. Меншикова; нині селище міського типу (з 1960 р.) Бахмацького району, розташоване на річці Сейм за 26 км від райцентру і залізничної станції Бахмач. – Док. 2.
3. Жураківський Яків Михайлович – глухівський сотник у 1669-1677 рр., підписав Глухівські статті 1669 р. та Конотопські статті 1672 р., ніжинський полковник у 1678-1685 рр., значний військовий товариш, р. н. ? – помер після 1699 р. – Док. 3.
4. Сліпород – річка на Глухівщині. – Док. 3.
5. Свеса – річка на Глухівщині, ліва притока Десни. – Док. 3.
6. Локня – річка на Глухівщині, права притока Клевені. – Док. 3.
7. Глухів – вперше згадується в Іпатському літописі під 1152 р. як місто Чернігівського князівства, з 1648 р. центр Глухівської сотні Ніжинського полку, 29 січня та 8 лютого 1664 р. витримало два штурми польських військ; 3-6 березня 1669 р. тут було проведено раду, на якій укладено статті між Гетьманщиною та Москвою і визнано царським урядом після переобрання Д. Многогрішного гетьманом; пізніше це столиця гетьмана І. Скоропадського, нині райцентр Сумської області на р. Єсмані. – Док. 4.
8. Ясмань (Єсмань) – річка на Сумщині, ліва притока Десни. Тече територією Кролевецького району. – Док. 4.
9. Шостка – річка на Сумщині, ліва притока Десни. – Док. 4.
10. Лежайський Михайло – архімандрит Новгород-Сіверського Спаського монастиря, не пізніше ніж з 1669 р. по 1699 р. Підписав 1672 р. при обранні І. Самойловича Конотопські статті, р. н. ? – помер 16 липня 1699 р. – Док . 5.
11. Новгород-Сіверський Спаський монастир, чоловічий. Заснований в XI – на початку XII ст. на пагорбі понад заплавою річки Десни. Головний мурований Спаський собор зведено на початку XIII ст. Багато нових будівель споруджено в другій половині XVII ст., зокрема муровану огорожу з кутовими баштами і надбрамною дзвіницею (1670-1699). – Док. 5.
12. Новицький Ілля – бл. 1672-1674 рр. димерський комендант, 1674 р. залишивши польську службу перебрався разом з сім'єю на Лівобережжя, 1675 р. став полковником охочекомонного полку, був довіреною особою гетьманів І. Самойловича та І. Мазепи, неодноразово призначався наказним гетьманом над компанійськими полками,

покинув службу в останні роки життя, значний військовий товариш, р. н. ? – помер 1702 р. – Док. 7.

13. Снітин – містечко, перша згадка як про укріплення, що захищало густозаселену долину річки Удай від нападів кочівників, належить до XII ст. З 1658 р. сотенне містечко Лубенського полку, тепер село Снітин Лубенського району – Док. 7.
14. Лубенський полк – адміністративно-територіальна та військова одиниця Лівобережної України у другій пол. XVII–XVIII ст. Створений 1648 р. на чолі з полковником Герасимом Яськевичем (1648-1649). Після Зборівського договору 1649 р. територія Лубенського полку була розділена між Миргородським і Кропивенським полками. Відновлений 1658 р., полковим центром стало м. Лубни, у 1714-1727 рр. було м. Ромни. Полковниками Лубенського полку після Г. Яськевича були: Павло Швець (Омельянович) (1658-1659), Яків Засядько (1659-1660), Степан Шамлицький (1660-1661), Андрій Пирський (1662-1663), Гнат Вербицький (1663-1664), Григорій Гамалія (1664-1666, 1668-1670, 1687-1688), Богдан Щербак (1666-1667), Пилип Плисенко (1669), Іван Сербин (1671, 1672-1675), Андрій Нестеренко (1671-1672), Михайло Степанів-Кияшко (1672), Максим Ілляшенко (1676-1687), Яким Головченко (1688), Леонтій Свічка (1688-1699), Дмитро Зеленський (1700-1708), Василь Савич (1708-1714), Андрій Маркович (1714-1727), Петро Апостол (1728-1757), Іван Кулябка (1757-1771), Степан Максимович (1771-1781). – Док. 7.
15. Сула – річка на Сумщині і Полтавщині, ліва притока Дніпра, нині впадає в Кременчуцьке водосховище. – Док. 7.
16. Ніжин – місто розташоване на берегах р. Остер (притоки Десни), вперше згадується в Іпатіївському літописі 1147 р. як Уненеж, за Гетьманщини полкове місто Ніжинського полку, нині райцентр Чернігівської обл. – Док. 9.
17. Хмельницький Богдан – гетьман у 1648-1657 рр., 1648 р. очолив повстання українців проти Польщі, фундатор Гетьманщини, р. н. 1596 – помер 27 липня 1657 р. – Док. 9.
18. Чернігів – місто, річковий порт на правому березі Десни. Формування Чернігова почалося у VII ст. У IX ст. місто було центром східнослов'янських племен. У кінці того ж століття Чернігів увійшов до складу Київської держави. Вперше згадується в літописі під 907 р. За Гетьманщини полкове місто Чернігівського полку, нині обласний і районний центр України. – Док. 10.
19. Десна – річка, ліва притока Дніпра, по Україні тече територією Сумщини, Чернігівщини і Київщини, впадає в Дніпро перед Києвом. – Док. 10.
20. Білоус – річка на Чернігівщині, права притока Десни. Бере початок біля села Пушкарів Ріпкинського району. – Док. 10.
21. Стрижень – річка на Чернігівщині, права притока Десни. – Док. 10.
22. Четвертинський Гедеон Святополк – князь, луцький єпископ, київський митрополит 1685-1689 рр., р. н. ? – помер 6 квітня 1689 р. – Док. 11.
23. Монастирський Інокентій – любельський ігумен 1680 р., овруцький архімандрит 1681 р., рятуючись від переслідувань польської влади перейшов до Гетьманщини, ігумен Київського Кирило-Троїцького монастиря призначений не пізніше січня 1684 р. – був ним щонайбільше по 1703 р., р. н. ? – помер не пізніше1703 р. – Док. 11.
24. Ржищівський Спаський монастир – заснований у XVI ст. (фундація Вороничів). За часів Руїни спустошений, переданий в опіку Київському Кирило-Троїцькому монастиреві. – Док. 11.
25. Київський Кирило-Троїцький монастир – заснований у 60 рр. XII ст., в урочищі Дорогожичі, як родовий монастир чернігівських князів Ольговичів. Кирилівська церква монастиря у XII-XIII ст. була місцем поховання князів, тут у 1194 р. було поховано київського князя Святослава Всеволодовича, уславленого давньоруською поемою "Слово о полку Ігоревім". Монастир був зруйнований монголо-татарами, відновлений

в XVI ст., у XVIII ст. було здійснено реконструкцію Кирилівської церкви та будівництво надбрамної церкви і дзвіниці відомим київським архітектором І. Григоровичем-Барським, закритий царським урядом 1786 р. – Док. 11.

26. Переяславський полк – відомий з 30-х рр. XVII ст. як полк реєстрових козаків, з 1648 по 1782 рр. територіально-адміністративна одиниця в складі Гетьманщини, серед полковників найвідоміші такі як Павло Тетеря (1653-1657), Тимофій Цицюра (1659-1660), Яким Сомко (1658, 1660), Єрмолаєнко Данило (1663-1666), Дмитрашко Райча (1666-1671, 1672-1674, 1687-1688), Іван Лисенко (1677-1679, 1690-1692), Леонтій Полуботок (1683-1687, 1689-1690), Іван Мирович (1692-1706) та інші. – Док. 11.

27. Стародуб – вперше згадується 1096 р., місто Чернігівської землі, центр Стародубського удільного князівства, 1239 р. зруйноване монголо-татарами. З другої половини XIV ст. у складі Великого князівства Литовського, у 1503-1618 рр у складі Московського царства, у 1618-1648 рр. у складі Речі Посполитої, з часів Хмельниччини сотенне містечко Ніжинського полку, у 1663-1781 рр. центр Стародубського полку Гетьманщини, з 1925 р. райцентр Брянської області Росії. – Док. 13.

28. Лизогуб Юхим – син чернігівського полковника Якима Лизогуба, генеральний бунчужний (1687-1694), генеральний хорунжий (1694-1698), чернігівський полковник (1698-1705), р. н. ? – помер 1705 р. – Док. 14.

29. Сейм – річка на Сумщині і Чернігівщині, ліва притока Десни. Бере початок на схилах Середньоросійської височини в Бєлгородський обл. Росії. Довжина 748 км.– Док. 14.

30. Конотоп – вперше згадується в першій половині XVII ст., за часів Гетьманщини сотенне містечко Ніжинського полку. Розташований на лівому березі р. Єлучі (притока Сейму), нині місто обласного підпорядкування, райцентр Сумської обл., залізнична станція. – Док. 14.

31. Макошинський Миколаївський монастир – чоловічий. Заснований на початку XVII ст. на правому березі р. Десни. 1650 р. одержав маєтності від Адама Киселя та його брата Миколи. Деякий час був закритий, відновлений 1660 р. – Док. 15.

32. Пафнутій Кіндратович – ігумен Макошинського Миколаївського монастиря у 1660 – після 1688 рр., р. н. ? – помер після 1688 р. У 1664 р. під час походу Яна-Казимира на Сіверщину очевидно короткочасово був усунутий від ігуменства, оскільки тодішні грамоти короля адресовані ігумену Віктору Бублицевичу. – Док. 15.

33. Убідь (Убедь) – річка у Чернігівській області, права притока Десни (басейн Дніпра). Довжина 106 км. Тече територією Коропівського, Менського, Новгород-Сіверського і Сосницького районів. – Док. 15.

34. Стародубівський полк – адміністративно-територіальна і військова одиниця Лівобережної України у другій половині XVII–XVIII ст. Заснований 1654 р. Спочатку складався з 10 сотень і був підпорядкований ніжинському полковникові. 1663 р. Стародубівський полк виокремлено з Ніжинського полку й безпосередньо підпорядковано гетьманському управлінню. Адміністративний центр полку – Стародуб. Полк у різні часи мав від 7 до 11 сотень. – Док. 17.

35. Журавка Тимофій Олексійович – у 1660-1690-х рр. стародубський городовий отаман, багаторазово призначався наказним полковником, у 1676-1678 та 1687-1689 рр. стародубський полковник, значний військовий товариш, р. н. ? – помер після вересня 1700 р. – Док. 17.

36. Київський Миколаївський (Микільський) Пустинний монастир – чоловічий. Виник на терасі правого берега Дніпра при Миколаївській церкві. Збудований стараннями мадярського ватажка Олмоша у 80-тих рр. IX ст. (нині урочище Аскольдова Могила). 1690-1693 рр. на краю Печерського плато споруджено мурований новий великий собор коштом Івана Мазепи (т.зв. військовий) у стилі українського бароко (архітектор Осип Старцов). Інтер'єр собору прикрашав семиповерховий унікального різблення

іконостас. 1750 р. поряд з собором збудовано дзвіницю. Розібраний і на його місці у 1962-1965 рр. збудовано Палац піонерів (тепер дітей та юнацтва). – Док. 18.

37. Пивгородський Миколаївський монастир (Пивський, Пустинно-Миколаївський) – чоловічий, заснований 1629 р. як пустинь ченцями Київського Пустинно-Миколаївського монастиря для нагляду за земельними володіннями на Лівобережжі. Був розташований на схилі гори Пивихи, на лівому березі Дніпра, напроти впадіння на правому березі в Дніпро річки Тясьмин. Під горою було викопано печеру, збудовано церкву, зруйновану під час нападу кримських татар. Невдовзі було зведено нову дерев'яну Миколаївську церкву та інші будівлі. У XVII ст. став значним релігійно-політичним осередком, який відіграв помітну роль у визвольних змаганнях XVII–XVIII ст. 1774 р. пожежа знищила майже всі будівлі. Але вже 1775-1777 рр. було зведено новий мурований Миколаївський собор та надбрамну дзвіницю під горою біля в'їзду до монастиря. 1786 р. монастир закрито. – Док. 18.
38. Городище – містечко за версту від розташованого на Дніпрі Пивського монастиря, було надане Київському Пустино-Миколаївському монастиреві, який опікувався Пивським монастирем, тепер смт Градизьк Глобинського району. – Док. 18.
39. Миргородський полк – як військова одиниця Миргородський полк відомий у 1625-1638 рр., як адміністративно-територіальна і військова одиниця Гетьманщини створений влітку 1648 р. У 1649 р. до нього тимчасово приєднали Лубенський полк, який був відновлений за часів І. Виговського. Миргородський полк ліквідований у 1781 р. – Док. 18.
40. Чигирин-Діброва – сотенне містечко Лубенського полку, як село Градизького району Полтавської області існувало до 1962 р., було перенесене в інше місце у зв'язку з будівництвом Кременчуцького водосховища. – Док. 18.
41. Псел – річка, бере початок на західних схилах Середньоросійської височини, тече в Бєлгородській і Курській областях Росії та Сумській і Полтавській областях України, ліва притока Дніпра, впадає в Дніпродзержинське водосховище. – Док. 18.
42. Омельник – сотенне містечко Миргородського полку. – Док. 18.
43. Кердановський Герман – максаківський ігумен 1682 – після 1687 рр. – Док. 19.
44. Максаківський Спасопреображенський монастир – розташований на лівому березі р. Десни неподалік від села Максаки. Час заснування невідомий, відновлений 1642 р. – Док. 19.
45. Яловецький, Ялоцький Василь Федорович – глухівський сотник (Ніжинський полк) у 1678-1680, 1683, 1685, 1687, 1693-1696 рр., значний військовий товариш. – Док. 21.
46. Сулима Марія – походить з переяславського старшинського роду Сулим, дочка Федора Сулими, у 1680 р. одружилася з сином гетьмана І. Самойловича Семеном (Семионом) Гетьманичем, стародубським полковником 1682-1685 рр., у 1685 р. овдовіла, попри долю Самойловичів після перевороту 1687 р. уникла репресій і частково зберегла маєтності набуті в попередні часи. – Док. 23.
47. Київський Михайлівський Золотоверхий монастир – чоловічий. Заснований 1108 р. київським князем Святополком Ізяславичем на місці Дмитрівського монастиря. У 1108-1113 рр. споруджено Михайлівський Золотоверхий собор. У XII ст. монастир був місцем поховання князів. 1240 р. його пограбували і частково зруйнували орди Батия. За митрополита Іова Борецького монастир став одним з центрів антиуніатської боротьби. На території монастиря велося велике будівництво у стилі українського бароко. У 1934-1935 рр. Михайлівський собор розібраний. Відбудований у 2000 році. – Док. 25.
48. Остер – річка на Чернігівщині, ліва притока Десни (басейн Дніпра). Бере початок поблизу села Кальчинівки Бахмацького району. На Острі розміщені міста Ніжин і Остер. – Док. 25.

49. Головчич Сильвестр – 1673 р. переведений з Гойського в Київський Братський Богоявленський монастир, у 1673-1674 рр. братський ігумен і ректор Києво-Могилянської академії, у 1674-1697 рр. ігумен Київського Золотоверхого Михайлівського монастиря, р. н. ? – помер 15 листопада 1697 р. – Док. 25.
50. Остер – розміщений на лівому березі Десни (притока Дніпра), у місці сполучення з нею р. Остер. Пристань на Десні. Можливо, згадується в літописі під 1098 р. як місто "на Встри", засноване великим київським князем Володимиром Мономахом, яке у літописних звістках XII ст. неодноразово зустрічається під назвою Городець (ототожнюється з городищем у с. Старогородка під сучасним Остром), за часів Гетьманщини сотенне містечко Київського полку, нині місто Козелецького району Чернігівської області, знаходиться за 43 км від залізничної станції Бобрик. – Док. 25.
51. Гадяцький полк – створений 1648 р., 1649 р. його територія була приєднана до Полтавського полку, за часів Я. Сомка на його території складається Зінківський полк, який продовжує існувати і за часів І. Брюховецького, 1665 р. згідно 3 пункту Московських статтей Брюховецький забирає Гадяцьку волость собі на булаву, а в Гадячі влаштовує свою столицю, проте Зінківський полк продовжував паралельно своє існування, втім ще за Брюховецького С. Остренка називають гадяцьким полковником, серед гадяцьких полковників також Ф. Криницький (1672-1678, загинув під час Чигиринської оборони від турків), Михайло Василевич Самойлович (1678-1687), Михайло Борохович (1687-1704) та інші. Полк ліквідовано 1782 р. – Док. 26.
52. Борохович Михайло Андрійович – гадяцький полковий обозний – не пізніше 1682 р., гадяцький полковник 1687-1704 рр., р. н. ? – помер 1704 р. – Док. 26.
53. Борки, Бурки – містечко Гадяцького полку. – Док. 26.
54. Лютенка – містечко Гадяцького полку. – Док. 26.
55. Печерське містечко – район Києва, що склався біля Києво-Печерського монастиря (Києво-Печерської Лаври). – Док. 26[а].
56. Переяслав – місто, відоме з 907 р., за часів Русі столиця Переяславського князівства, знищене монголо-татарами 1239 р., за часів Гетьманщини полкове місто Переяславського полка, в 1943 р. перейменовано на Переяслав-Хмельницький, нині місто обласного підпорядкування Київської обл., райцентр, на річці Трубежі, за 28 км від залізничної станції Переяслав. – Док. 26[а].
57. Трубіж – річка на Київщині, витоки на Чернігівщині, ліва притока Дніпра, впадає в Канівське водосховище. – Док. 26[а].
58. Гельм'язів – сотенне містечко Переяславського полку. – Док. 26[а].
59. Супій – річка на Київщині, Черкащині та Чернігівщині, ліва притока Дніпра. Бере початок біля міста Бобровиці на Чернігівщині. Тече Придніпровською низовиною. Гирло в Золотоніському районі Черкаської обл. – Док. 26[а].
60. Трофимія Концевичівна – ігуменя Батуринського Новомлинського Бобриківського монастиря, обрана не пізніше ніж 1687 р. – продовжувала бути ігуменею після 1688 рр. – Док. 27.
61. Батуринський Новомлинський Корибутівський Бобриківський монастир – заснований як чоловічий у середині XVII ст. на лівому березі річки Сейм і затоки річки Бобрик. Містився між селами Нові Млини і Корибутівка. З 1658 р. діяв як жіночий. Підпорядковувався Батуринському Крупицькому Миколаївському монастиреві, 1786 р. його володіння були секуляризовані. Існував до 1827 р. – Док. 27.
62. Вороніж – сотенне містечко Ніжинського полку, нині смт Шосткінського району Сумської області, розташоване на берегах річки Осот (притока Єсмані), за 2 км від залізничної станції Воронізька на лінії Хутір Михайлівський – Конотоп. – Док. 27.
63. Нові Млини – сотенне містечко Ніжинського полку, розташоване на лівому березі річки Снов, нині село Вининського району, за 12 км від райцентру і залізничної станції Щорс. – Док. 27.

64. Силич Іоаникій – чернігівський полковник 1657-1663 рр., р. н. ? – страчений в Борзні 18 вересня 1663 р. – Док. 27.
65. Рихлівський Свято-Микільський монастир – чоловічий, після секуляризації заштатний монастир в Кролевецькому повіті Чернігівської губернії. Заснований 1666 р. чернігівським полковником Д. Многогрішним. Знаходився біля села Понорниці. – Док. 29.
66. Григорович Лука – ігумен Рихлівського Миколаївського монастиря не пізніше 1681 – після 1700 рр. – Док. 27.
67. Чернігівський полк – адміністративно-територіальна одиниця Гетьманщини у 2-й пол. XVII-XVIII ст. Створений на початку визвольних змагань. Полковим містом був Чернігів. У 1649 р. полк налічував 7 сотень, у 1767 р. – 18 сотень. Серед відомих полковників Мартин Небаба (1648-1651), Степан Побододайло (1651-1654), Іоаникій Силич (1657-1663), Дем'ян Многогрішний (1665-1668), Яків Лизогуб (1687-1699) та інші. – Док. 27.
68. Бистриця – річка, ліва притока Десни. – Док. 29.
69. Баранович Лазар – український церковний, політичний, освітній діяч і письменник. Освіту здобув у Київській Братській школі та у Віленському і Каліському колегіумах. У 40-х рр. XVII ст. був викладачем, 1650-1657 рр. – ректором Києво-Братського колегіуму. Висвячений на чернігівського єпископа у 1657 р. Баранович виконував обов'язки київського митрополита, з 1668 р. архієпископ чернігівський, новгородський і всього Сівера, р. н. бл. 1620 – помер 3 вересня 1693 р. – Док. 30.
70. Чернігівська архієпископія – перетворилася на таку з Чернігівської єпископії у 1668 р. коли Москва з політичних мотивів, у зв'язку з протимосковським повстанням в Гетьманщині, визнала чернігівського єпископа Л. Барановича архієпископом. – Док. 32.
71. Реть – річка, ліва притока Десни. – Док. 33.
72. Печерський монастир, Києво-Печерська лавра – заснована 1051 р. ченцями Антонієм і Феодосієм біля літньої князівської резиденції Берестове поблизу Києва. Монастир став центром поширення і зміцнення християнства. У XVI ст. одержав статус "лаври" – головного великого монастиря. Лавра мала великі володіння. У XVIII ст. їй належало три міста, сім містечок, бл. 200 сіл і хуторів, понад 70 тис. кріпаків, 2 паперові фабрики, 11 цегельних заводів, 6 гут, понад 160 винокурень, багато млинів, шинків, 2 кінні заводи. Їй також було підкорено чимало невеликих монастирів і т.з. пустинь (Китаївська, Никольська та ін.). Лавра зіграла велику роль у розвитку культури, була центром літописання, книгодрукування, освіти і мистецтва, зокрема високого рівня досягло образотворче мистецтво. – Док. 33.
73. Ясинський Варлаам – ігумен Київського Братського монастиря, ректор Києво-Могилянської колегії 1669-1672 рр., ігумен Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря 1673-1677 рр., архімандрит Києво-Печерської Лаври 1684-1690 рр., київський митрополит 1690-1707 рр., р. н. ? – помер 1707 р. – Док. 33.
74. Іван Олексійович – російський цар Іван V (1682-1696), розумово обмежений, спочатку за нього правила сестра Софія Олексіївна (1682-1689 рр.), потім брат Петро І, р. н. 1666 – помер 30 січня 1696 р. – Док. 34.
75. Петро І Олексійович (р. н. 1672 – помер 1725) – російський цар, імператор (1721-1725). Після смерті свого старшого брата Федора (1682) Петро Олексійович з братом Іваном (Іван V) були проголошені царями, хоч фактичну владу у державі захопила їхня сестра – цариця Софія Олексіївна. Наприкінці серпня – на початку вересня 1689 р. сімнадцятирічний Петро усунув Софію від влади та ув'язнив її у монастирі. З цього часу став правити самостійно, при номінальному співправлінні з Іваном V. Після смерті останнього у 1696 р. став єдинодержавним правителем і юридично. – Док. 34.
76 Софія Олексіївна – російська цариця, після стрілецького перевороту 1682 р. фактично правила одноосібно у 1682-1689 рр., номінально у співправлінні з братами Іваном та

Петром Олексійовичами, ув'язнена в монастирі після захоплення влади Петром І, р. н. 1657 – померла 1704 р. – Док. 34.

77. Неплюєв Леонтій Романович – ближній окольничий, сєвський воєвода, карачевський намісник, до 1684 – 1689 рр., у 1687 р. стратив у Сєвську сина гетьмана І. Самойловича Григорія, після перевороту 1689 р. у Москві засланий, р. н. ? – помер не пізніше 1697 р. – Док. 34.
78. Косагов, Касогов Григорій Іванович – стольник, думний дворянин, воєвода, карачевський намісник, у 1660-х рр. воював разом із запорожцями проти татар і поляків. У1686-1687 рр. побудував на р. Самарі фортецю Кам'яний Затон, яку утримував і у 1688 р., у 1689 р. після перевороту у Москві потрапив в опалу до нової влади, р. н. ? – помер 1701 р. – Док. 34.
79. Вуяхевич Михайло – генеральний писар у Я. Сомка 1660-1663 рр., після приходу до влади І. Брюховецького був засланий до Московщини, генеральний писар у П. Дорошенка у 1668-1676 рр., за Самойловича і Мазепи – значний військовий товариш, генеральний суддя 1683-1690 рр., призначався наказним гетьманом, 16 листопада 1690 р. обраний архімандритом Києво-Печерської Лаври, прийнявши в чернецтві ім'я Мелетій, де залишався архімандритом до смерті, р. н. ? – помер 7 лютого 1697 р. – Док. 34.
80. Коломак – річка, ліва притока Ворскли (басейн Дніпра). – Док. 34.
81. Самара – річка, ліва притока Дніпра. – Док. 34.
82. Дніпро – річка, найбільша водна артерія України, довжина 2200 км, починається на Валдайській височині в Росії, впадає в Дніпровський лиман Чорного моря. Найбільші притоки – Прип'ять, Десна, Псел, Ворскла, Сула та інші. – Док. 34.
83. Казикермень, Кизикермень – турецька фортеця, споруджена 1596 р. на правому березі Дніпра на місці литовської митниці, фортеця була плацдармом для нападів на українські землі і мала не пропускати козацькі чайки до гирла Дніпра. На руїнах Казикерменя у 1784 р. засновано місто Берислав. – Док. 34.
84. Очаків – місто засноване наприкінці XIV – на початку XV ст. литовським князем Вітовтом як фортеця Дашів, на місці якої 1492 р. кримський хан збудував фортецю Кара-Кермень, що невдовзі перейшла до Туреччини і була названа Ачі-Кале. За Яським мирним договором 1792 р. Очаків відійшов до Росії, нині райцентр Миколаївської обл. – Док. 34.
85. Путивль – місто розташоване на річці Сеймі (басейн Дніпра). Вперше згадується в Іпатському літописі під 1146 р., нині райцентр Сумської області, за 24 км від залізничної станції Буринь. – Док. 34.
86. Київ – місто вперше згадане в літописах під 860 р., у IX-XII ст. центр Київської Русі, 1240 р. зруйноване монголо-татарами, у XII-XIII ст. столиця Київського князівства, у другій половині XIV-XV ст. столиця Київського удільного князівства, у XV – першій половині XVII ст. центр Київського воєводства, за часів Гетьманщини у 1650-1670 рр. центр Київського полку. – Док. 34.
87. Самойлович Іван – на початку 1668 р. чернігівський полковник, підтримав протимосковський виступ Брюховецького, але не зміг звільнити від царської залоги Чернігівську фортецю; генеральний суддя у 1669-1672 рр., гетьман 1672-1687 рр., прийшов до влади в результаті змови проти Многогрішного, проводив авторитарну політику, прагнув поширити владу на Правобережжя, виступав проти П. Дорошенка, що співпадало з інтересами царського уряду, натомість проводив політику дотримання миру з Туреччиною і Кримом та відмови від підписання мирного договору з Польщею, що суперечило намірам Москви, усунутий від влади в результаті змови старшини з царським урядом, засланий в Сибір, р. н. ? – помер 1690 р. – Док. 34.
88. Полтавський Хрестовоздвиженський монастир – заснований як чоловічий 1650 року ігуменом Мгарського монастиря Калістратом за сприяння київського митрополита

Сильвестра Косова на кошт полтавського полковника Мартина Пушкаря та представників козацької старшини І. Іскри та І. Крамаря, розташовувався на горі над річкою Полтавкою, на північний схід від Полтавської фортеці, серед ігуменів – Герасим Івашковський (1666), Генадій Феодорович (1667 – після 1671), Лазар Бузкевич (до 1678 – після 1695) та ін. – Док. 35.

89. Бузкевич Лазар – ігумен Полтавського Хрестовоздвиженського монастиря, обраний до червня 1678 р., але не раніше серпня 1671 р., коли ігуменом був Генадій Феодорович – згадується як ігумен ще в січні 1695 р., інший ігумен монастиря відомий з жовтня 1702 рр. – Док. 35.

90. Орель (Оріль) – річка, ліва притока Дніпра. Довжина 346 км. Бере початок на Харківщині, тече по межі Дніпропетровщини з Харківщиною і Полтавщиною, далі територією Дніпропетровщини, впадає в Дніпропетровське водосховище. – Док. 35.

91. Орел – сотенне містечко Полтавського полку. – Док. 35.

92. Полтавський полк – адміністративно-територіальна і військова одиниця Гетьманщини в 2-й пол. XVII-XVIII ст. Створений 1648 р. Після Зборівського договору 1649 р. до Полтавського полку тимчасово була включена територія Гадяцького полку. Відоміші полковники – Мартин Пушкар (1649-1658), Федір Жученко (1659-1661, 1670, 1679-1680, 1686, 1687-1689, 1689-1691), Дем'ян Гуджол (1661-1664, 1672-1674), Прокіп Левенець (1674-1675, 1677-1679) Павло Семенович Герцик (1676-1677, 1683-1687, 1691-1696) та ін. – Док. 35.

93. Лубенський Мгарський монастир – чоловічий. Знаходився в селі Мгарі на правому березі Сули при впаданні до неї річки Ольшанки. Заснований 1624 р. (за ін. даними 1619 р.) коштом княгині Раїни Вишневецької українським політичним діячем Ісаєм Копистенським (р.н. – ? – помер 5 жовтня 1640). 1629 р. при монастирі було створено братство, яке відігравало значну роль у боротьбі проти покатоличення українського населення. У XVII-XVIII ст. створено літопис Мгарського монастиря. У 1684 р. було розібрано дерев'яну Преображенську церкву і за ініціативи гетьмана І. Самойловича закладено мурований Спасопреображенський собор, освячений 1684-1692 рр. (архітектори І. Баптіст і М. Томашевський). 1736 р. пожежа знищила дерев'яні споруди разом з Михайлівською церквою. У XVIII ст. збудовано келії (до наших днів не збереглися), а 1785 р.– бароккову дзвіницю. – Док. 38.

94. Забіла Степан Петрович – у 1672 р. підписав за свого батька генерального обозного Петра Забілу Конотопські статті, у 1672-1677 рр. борзенський сотник (Ніжинський полк), у 1677-1682 рр. генеральний хорунжий, у 1687-1694 рр. ніжинський полковник. – Док. 40.

95. Григорович Сава – воронізький сотник (Ніжинський полк) у 1672-1687 рр. – Док. 42.

96. Київський полк – створений 1648 р., у 1649 р. мав такі межі – на південному заході межував з Білоцерківським і Канівським полками, на півночі і сході, лівим берегом Дніпра, межував з Чернігівським, Ніжинським і Переяславським полками. У 1649 р. Київський полк поділявся на 17 сотень, з них 14 називалися за місцевостями. У 1654 р. до Київського полку були приєднані три сотні з Переяславського. У 1667 р. згідно Андрусівського перемир'я між Польщею і Росією Правобережжя перейшло до Польщі, за Гетьманщиною в Київському полку на Правобережжі залишився лише Київ з прилеглою територією, пізніше адміністративний центр полку було перенесено до Козельця. Серед полковників – Василь Дворецький в 1650-1660 рр., з перервами, Павло Яненко- Хмельницький 1654-1659 рр., Костянтин Солонина 1669-1682, 1687-1689 рр., Григорій Карпович Коровка-Вольський 1682-1687, 1689-1691 рр., Костянтин Мокієвський 1691-1708 рр. та інші. – Док. 45.

97. Черняк Леонтій – генеральний осавул у 1671-1677, 1680 рр., полтавський полковник у 1680-1682, 1689 рр., значний військовий товариш, у 1690-х рр. відомий тим, що самочинно захоплював міські землі Полтави та незаконно будував млини на Ворсклі, р. н. ? – помер після 1700 р. – Док. 47.

98. Кочубей Василь Леонтійович – початково відомий як один із старшин П. Дорошенка, у 1675 р. перейшов на бік Самойловича, учасник змови проти Самойловича у 1687 р., 1687-1699 рр. генеральний писар, 1699-1708 рр. генеральний обозний, призначався наказним гетьманом, зробив донос на гетьмана Мазепу царю Петру І, був виданий Мазепі і страчений, р. н. 1640 – страчений 15 липня 1708 р. – Док. 47а.
99. Городище – містечко Лубенського полку, прибутки з якого йшли на утримання Генеральної канцелярії. – Док. 47а.
100. Удай – річка на Чернігівщині і Полтавщині. Права притока Сули. Бере початок в Ічнянському районі. Має звивисте русло, заплава річки подекуди заболочена. – Док. 47а.
101. Многая – річка, ліва притока Удая. – Док. 47а.
102. Лизогуб Яків Кіндратович – канівський полковник у 1666-1669 рр. у Брюховецького і Дорошенка, неодноразово змінював політичну орієтацію, у 1665 р. наказний гетьман у Брюховецького, 1669-1674 рр. генеральний осавул у Дорошенка та його наказний гетьман у 1670 р., у 1674 р. перейшов на Лівобережжя до Самойловича, у 1687-1698 рр. чернігівський полковник, р. н. ? – помер 19 серпня 1698 р. – Док. 48.
103. Снов – річка на Чернігівщині, права притока Десни. – Док. 48.
104. Бурковський, Дунін-Борковський Василь Андрійович – вибельський сотник у 1668-1672 рр., чернігівський полковник у 1672-1687 рр., генеральний обозний у 1687-1702 рр., учасник змови проти Самойловича у 1687 р., конкурент Мазепи на гетьманську булаву на Коломацькій раді, р. н. ? – 1702. – Док. 48.
105. Гамалія Григорій – лубенський полковник 1664-1666, 1668-1670, 1687-1688 рр., у 1669 р. іменувався також охотницьким полковником, паволоцький полковник 1672-1673 рр., призначався Дорошенком наказним гетьманом, значний військовий товариш; підписав Московські статті 1665 р., у лютому 1666 р. заарештований Брюховецьким, більше року тримався під вартою, після звільнення був відправлений Брюховецьким до Туреччини просити допомоги проти Москви, у 1668-1670 рр. лубенський полковник, охотницький полковник, наказний гетьман, утримував Лубенський (в червні 1669 р. Миргородський) полк на боці Дорошенка, до якого перейшов на Правобережжя у 1670 р. Учасник змови проти Самойловича у 1687 р., значний військовий товариш, р. н. ? – помер після липня 1696 р.
106. Ромодановський Григорій Григорович – князь, боярин, білгородський намісник, попри те, що приймав активну участь в українських подіях 1650-1670 рр., як полководець, що мав у своєму розпорядженні значне військо, проти зовнішніх ворогів України нічим не відзначився, проте старанно виконував "жандармські" функції супроти самої України, був належно оцінений царським урядом. – Док. 50.
107. Цитва – річка, ліва притока Снові. – Док. 51.
108. Углицький Феодосій – ігумен Київського Видубицького монастиря, обраний не пізніше 1668 р. – залишався щонайменше по вересень 1688 р., архімандрит Чернігівського Єлецького Успенського монастиря, обраний не пізніше 1689 р. – по 1693 р. чернігівський архієпископ 1693-1696 рр., народився у 1630-х рр. – помер 1696 р. – Док. 52а.
109. Чернігівський Єлецький Успенський монастир – заснований у 60 рр. XI ст. чернігівським князем Святославом Ярославичем (р. н. 1027 – пом. 27 грудня 1076) на захід від Дитинця у Хвойному лісі, звідки й дістав свою назву. 1239 р. спалений монголо-татарами, відбудований 1445–1495 рр. У 1635–1648 рр. належав єзуїтам. Під час національно-визвольної війни монастир було відновлено. – Док. 52а.
110. Білиця, річка, права притока Іпуті. – Док. 110.
111. Голуб Костянтин – генеральний бунчужний у 1678–1687 рр., під час Кримського походу Самойловича (травень–липень 1687 р.) був залишений у Батурині виконувати обов'язки гетьмана, після перевороту 1687 р. значний військовий товариш, р. н. ? –

помер між 1692 та 1699 рр. (вдова Голуба Анастасія Марківна вийшла заміж за майбутнього гетьмана І. Скоропадського). – Док. 55.

112. Андрійович Ярема – охочепіхотний полковник 1689-1690 рр., через Запоріжжя 1691 р. перейшов на службу до польського короля охочекомонним полковником, принаймні з 1693 р. розпочав напади на паліївців на Київщині, 1696 р. потрапив до рук С. Палія і був страчений. Є певна вірогідність, що він та Ярема Андрійович, який був батуринським отаманом (з часів Многогрішного до перевороту 1672 р.) і батуринським сотником в 1676-1689 рр., є однією особою; зв'язок простежується, зокрема, саме цьому батуринському сотникові Самойлович доручав 1684 р. виплатити платню компанійським полкам. – Док. 55.

113. Костянтинів – сотенне містечко Лубенського полку. – Док. 57.

114. Смячі, Смичі – річка, права притока Десни. – Док. 58.

115. Короп – виник у другій половині XVI ст. З 1618 р. під владою Корони Польської, з 1635 р. – центр волості Новгород-Сіверського повіту Чернігівського воєводства. Після 1648 р. – сотенне місто Ніжинського полку. Коропська сотня безпосередньо підпорядковувалася гетьманові. З 1672 р. тут розміщувалася козацька артилерія. У першій половині XVIII ст. Короп дістав маґдебурзьке право. Нині смт, райцентр Чернігівської обл., за 26 км від залізничної станції Алтинівка. – Док. 60.

116. Пашковський Григорій – компанійський комонний полковник, призначений до 1682 р. – загинув на війні зі шведами 1701 р. – Док. 61.

117. Кожуховський Петро – компанійський піхотний полковник, призначений до 1678 р. – востаннє згадується в Азовській кампанії 1696 р. – Док. 61.

118. Лош – річка, ліва притока Десни. – Док. 63.

119. Мокрієвич Карпо – у 1659-1660 рр. військовий товариш, у 1660-1661 рр. чернігівський полковий суддя, у 1664-1667 рр. канцелярист Військової канцелярії, у 1669-1672 рр. генеральний писар, підписав Глухівські статті 1669 р. (був знятий з уряду Многогрішним, за те що втратив листи до Дорошенка, замість якого писарем було призначено Л. Заборовського), один з організаторів змови проти гетьмана Многогрішного в 1672 р., був одним з чолобитчиків до царя про обрання нового гетьмана та підтвердження Глухівських статтей, проте при обранні Самойловича Конотопські статті підписав вже інший генеральний писар С. Прокопович; після обрання Самойловича гетьманом Мокрієвич знову лише військовий товариш; був причетний до змови П. Рославця проти Самойловича у 1676 р., до 1688 – після 1689 рр. чернігівський полковий писар, до 1694 – після 1699 рр. значний військовий товариш. – Док. 66.

120. Антонович Лаврін Лихолітко – носівський сотник Київського полку, призначений до жовтня 1689 – підтверджений на посаді новим полковником в травні 1691 р. – Док. 67.

121. Каленикович (Калиниченко) Микифор – чернігівський полковий осавул, призначений до 1671 – після 1674 рр., чернігівський полковий обозний, 1681 р., до 1688 – після 1690 р. – Док. 69.

122. Скоропадський Іван – військовий канцелярист з 1675 р., чернігівський полковий писар у 1681 – після 1695 р., генеральний бунчужний 1698-1701 рр., генеральний осавул 1701-1706 рр., стародубський полковник 1706-1708 рр., гетьман 1708-1722 рр., р. н. 1646 – помер 3 липня 1722 р. – Док. 69.

123. Вир – річка, ліва притока Сожі. – Док. 69.

124. Межигірський Спасопреображенський монастир – у Межигір'ї біля Києва (тепер Нові Петрівці), заснований, за переказами, ще в домонгольські часи, але пізніше запустілий. Відновлений у першій половині XVI ст. Розквіт монастиря розпочався в XVII ст. завдяки діяльності ігумена Афанасія і особливо Ісаї Копистенського. Межигірський монастир перетворився на великий церковний осередок (напередодні Хмельниччини понад 150 ченців), поширив вплив на церковно-релігійне і культурне життя Лівобережжя, беручи участь у заснуванні там нових монастирів – Густинського,

Ладинського і Мгарського. У 1651 році, під час наступу військ кн. Януша Радзивіла на Київ, монастир був спустошений, але незабаром за ігумена В. Лебедевича (пом. 1663 р.) відбудований. Період розквіту в розвитку монастиря припадає на час ігуменства Т. Васьковського, який залучив до опіки над Межигірською обителлю гетьмана І. Мазепу та Військо Запорозьке Низове. 1687 р. монастир дістав право ставропігії, у XVIII ст. був одним з найзначніших і найбагатших монастирів в Україні, в цей час були збудовані мурований храм Преображення, дзвіниця (1766 р.), церква св. Петра і Павла (1768 р., коштом кошового отамана П. Калнишевського), Братський корпус – споруджені архітектором І. Григоровичем-Барським. 1786 р. російський уряд закрив монастир, 1787 р. його будівлі були пошкоджені пожежею, а 1798 р. на місці монастиря була заснована Межигірська фаянсова фабрика, що працювала до 1874 р. 1880 р. монастир був відновлений, спочатку як чоловічий, з 1894 р. перетворений на жіночий, за радянської влади був ліквідований. В ньому розміщувався мистецько-керамічний технікум (1923–1931 рр.), а у 1930 рр. будівлі Межигірського монастиря були знищені партійним керівництвом, щоб розмістити на його території дачі керівників партії та уряду. – Док. 71.

125. Полуботок Леонтій Артемович – чернігівський полковий писар у 1666-1668 р., чернігівський полковий сотник у 1671-1672 рр., генеральний бунчужний у 1672-1678 рр., генеральний осавул у 1678-1682 рр., переяславський полковник у 1682-1687 рр., після перевороту 1687 р. усунутий з посади як наближена людина до Самойловича, відновлений на посаді у 1689 р. був полковником по 1690 р., вдруге усунутий і позбавлений маєтностей в зв'язку з підозрою (недоведеною) його участі у змові проти гетьмана Мазепи, частково реабілітований 1693 р., значний військовий товариш, р. н. ? – помер після 17 серпня – до 22 грудня 1695 р. – Док. 71.

126. Подлузький Пахомій – ігумен Київського Видубицького монастиря 1690 р., ігумен Київського Братського монастиря та ректор Київської колегії 1691 р.– Док. 72.

127. Київський Видубецький монастир – чоловічий. Розташований на південній околиці Києва в урочищі Видубичі, де в часи Київської Русі за літописом знаходився перевіз на лівий берег Дніпра. Заснований у другій пол. XI ст. князем Всеволодом Ярославичем як родовий монастир Всеволодичів. У 1070-1088 рр. на горі монастиря зведено Михайлівський собор. У 1199-1200 рр. під стінами собору київський зодчий П. Милоног збудував систему підпірних споруд. Сучасний ансамбль монастиря склався у XVII-XVIII ст., коли стародубівський полковник М. Миклашевський звів тут мурований Георгіївський собор і трапезну (1686-1701), а гетьман Д. Апостол дзвіницю (1727-1733) в стилі українського барокко. Тут було складено Київський літопис. 1116 р. ігумен Сильвестр створив одну з редакцій "Повісті минулих літ". – Док. 72.

128. Кроковський Іоасаф – закінчив Києво-Могилянську колегію, вдосконалював освіту в Римі та інших країнах, після повернення чернець в Києво-Печерській Лаврі, з 1683 р. професор Києво-Могилянської колегії, 1687 р. її префект, до січня 1689 р. обраний і призначений київським митрополитом ігуменом Київського Пустино-Миколаївського монастиря, 10 січня 1689 р. отримав підтвердження на ігуменство від Мазепи, з 1693 р. одночасно призначений ігуменом Київського Братського монастиря та ректором Києво-Могилянської колегії і займав усі ці посади по 1697 р., у 1695 р. був головним кандидатом в єпископи на Переяславську кафедру, що тоді мала відновитися, проте з невідомих причин ним не став, з 1697 р. по 1707 рр. архімандрит Києво-Печерської Лаври, у 1707 р. обраний київським митрополитом і був ним по 1718 р.; р. н. ? – помер 1 липня 1718 р. – Док. 73.

129. Васьковський Феодосій – церковний діяч, проживав у Києві з 1635 р., ігумен Київського Межигірського монастиря у 1669-1703 рр. – Док. 75.

130. Лохвиця – давньоруське місто у Переяславській землі. Вперше згадується в історичних джерелах 1320 р., сотенне містечко Лубенського полку. Нині райцентр Полтавської

області, розташована на р. Лохвиця (притока Сули), на автошляху Київ-Сули, за 12 км від залізничної станції Сула – Док. 76.

131. Тясьмин – річка, права притока Дніпра. – Док. 79.
132. Судость – річка, права притока Десни. Бере початок в Росії. Нижня течія в Новгород-Сіверському районі Чернігівської області. – Док. 80.
133. Гусак Іван – кошовий запорозьких козаків у 1689-1693 рр. – Док. 82
134. Михайло Василевич – родич гетьмана Самойловича, який зробив його гадяцьким полковником (1678-1687), після перевороту 1687 р. усунутий з посади, у 1690 р. звинувачувався у змові проти гетьмана Мазепи. – Док. 82.
135. Товстоліс Павло – чернігівський сотник (травень 1669 р.), білоусівський сотник Чернігівського полку з 1669 р. – принаймні до 1681 р., р. н. ? – помер до 1691 р. – Док. 90.
136. Буцький Петро – полтавський полковий суддя 1687-1700 рр., р. н. ? – помер до 8 травня 1701 р. – Док. 93.
137. Міклашевський Михайло Андрійович – (р. н. 1640 р. – помер 1706 р.) – військовий товариш (1671) і "дворянин" гетьмана Д. Многогрішного (1672), глухівський городовий отаман (1675), ніжинський полковий осавул у 1679–1682 рр., генеральний хорунжий у 1682 р., генеральний осавул у 1683-1687 рр., стародубський полковник у 1689–1704, 1705–1706 рр., багато зробив для господарської колонізації північної Гетьманщини, поширюючи гутництво і рудництво в своїх численних маєтностях. Був меценатом українського мистецтва, зокрема побудував собор святого Юрія у Видубицькому монастирі. Загинув під час облоги шведами Несвіжу. – Док. 94.
138. Тетива, Титва – річка, права притока Снові. – Док. 94.
139. Росуха – річка, ліва притока Ваблі. – Док. 94.
140. Вабля – річка, права притока Судості, що впадає в Десну. – Док. 94.
141. Бабинець – річка, права притока Ваблі, на Бабинці розташовувалося полкове місто Стародуб. – Док. 94.
142. Прокопович Сава – як воронізький сотник (Ніжинський полк) у 1669 р. підписав Глухівські статті, як генеральний писар (1672-1687 рр) у 1672 р. підписав Конотопські статті, генеральний суддя у 1687-1700 рр., один з організаторів змови проти гетьмана Самойловича у 1687 р., р. н. ? – помер 1701 р. – Док. 97.
143. Брюховецький Іван Мартинович – запорізький кошовий, "кошовий гетьман" у 1661-1663 рр., лівобережний гетьман у 1663-1668 рр., підписав у 1665 р. Московські статті, які фактично майже ліквідовували самоврядні права Гетьманщини, з лютого 1668 р. очолив повстання проти Москви, вбитий козацтвом за свою колишню непопулярну промосковську політику, р. н. 1623 – вбитий 7 червня 1668 р. – Док. 97.
144. Чигирин – місто, на річці Тясмині. У першій половині XVI ст. згадується, як укріплений козацький зимівник. Після Люблінської унії 1569 р. став центром Чигиринського староства. 1592 р. дістав маґдебурзьке право. У 1638-1647 рр. чигиринським сотником був Б. Хмельницький. У 1648-1676 рр. Чигирин був гетьманською резиденцією, адміністративно-політичним центром України та полковим містом Чигиринського полку. За Прутським трактатом (1711 р.) відійшов до Польщі, в 1793 р. – до Росії. Нині райцентр Черкаської області. – Док. 97.
145. Бречицький Андрониківський монастир – заснований на початку 1690-х рр., названий за іменем фундатора, першого ігумена Андроника Васильовича (1696 р. в монастирі вже був інший ігумен Пахомій) – Док. 98.
146. Березна – сотенне містечко Чернігівського полку. – Док. 98.
147. Мена – розташована на річці Мені (притока Десни). Перша згадка про Мену відноситься до 1408 р., сотенне містечко Чернігівського полку, нині райцентр Чернігівської області, залізнична станція. – Док. 98.
148. Андроник Васильович – фундатор Бречицького монастиря, ігумен 1692 – після 1692 рр. – Док. 98.

149. Маркович Василь – осавул Чернігівського полку 1691 р. – Док. 98.
150. Грущенко, Грищенко Василь – синяківський сотник (Чернігівський полк) 1691 р. – Док. 98.
151. Бреч – річка, ліва притока Снові. – Док. 98.
152. Товстоліс Андрій – білоусівський сотник (Чернігівський полк)1691-1694 рр. – Док. 51.
153. Київський Богоявленський Братський монастир – заснований 1615 р. Знаходився між сучасними Контрактовим майданом, Набережно-Микільською (тепер вул. Сковороди), Іллінською і Волоською вулицями. У Братському монастирі були поховані гетьман Петро Сагайдачний (?-1622) та вчений, мандрівник Василь Григорович-Барський (1701-1747). – Док. 99.
154. Могила Петро Симеонович – молдавський воєводич, визначний український церковний діяч, архімандрит Києво-Печерської Лаври 1627-1632 рр., київський митрополит 1632-1647 рр., народився 31 грудня 1596 р. – помер 1 січня 1647 р. – Док. 99.
155. Ніжинський полк – створений 1648 р., у 1663 р. від нього відокремився Стародубський полк, ліквідований у 1782 р. Найвідоміші полковники Іван Золотаренко (1653-1655), Григорій Гуляницький (1656-1659), Василь Золотаренко (1659-1663), Артем Мартинович (1667-1668), Пилип Уманець (1668-1674), Яків Жураківський (1678-1685), Степан Забіла (1687-1694) та інші. – Док. 99.
156. Івангород – сотенне містечко Ніжинського полку. – Док. 99.
157. Козелець – відомий з XVI ст. У 1649 р. утворено Козелецьку сотню Переяславського полку, з 1654 р. Козелець – сотенне містечко Київського полку, з 1670-х рр. – його центр, де розміщувалася полкова канцелярія. 1656 р. Козелець одержав магдебурзьке право. У квітні 1662 р. в Козельці відбулася Козелецька рада, де було повторно обрано гетьманом Я. Сомка, законність обрання якого царський уряд знову не визнав. 1663 р. затверджено герб Козельця. – Док. 101.
158. Кам'янський Успенський монастир – чоловічий. Заснований 1687 р. Іоною Полховським на кошти І. Мазепи, на річці Снові, 1764 р. закритий, 1786 р. сюди з Стародуба було переведено жіночий монастир. – Док. 102.
159. Горбачевський Іпатій – у 1678 р. намісник Лубенського Мгарського монастиря та за відсутності ігумена фактично виконувач його обов'язків (ігуменом ще й у 1686 р. був Макарій Русанович), ігумен – призначений до 1689 р. – ще був ним у 1699 р. – Док. 103.
160. Лубни – згадуються як Лубно в Іпатіївському літописі під 1107 р. З 70-х рр. XVI ст. належали князям Вишневецьким, мали магдебурзьке право, у 1658-1768 рр. – полкове місто Лубенського полку, нині райцентр Полтавської обл. – Док. 103.
161. Мокієвський Костянтин – київський полковник 1691-1708 рр., небіж гетьмана І. Мазепи. – Док. 106.
162. Котор – річка, права притока Ірпеня, який є правою притокою Дніпра. – Док. 110.
163. Биковський Іван – київський війт у 1677-1699 рр. – Док. 110.
164. Шийкевич Захарій – генеральний писар у 1665 р., у грудні 1665 р. розсварився в Москві з гетьманом І. Брюховецьким та його оточенням, на вимогу яких царський уряд відправив Шийкевича у заслання. Шийкевич повернувся до Гетьманщини десь наприкінці правління Самойловича, у 1685 р. він військовий товариш, пізніше значний військовий товариш та представник Мазепи для розгляду різних справ, р. н. ? – помер не раніше травня 1705 р. – Док. 110.
165. Гізель Інокентій – відомий український церковний діяч, 1642 р. закінчив Києво-Могилянську колегію, 1645-1650 рр. ректор Києво-Могилянської колегії, 1650-1652 рр. ігумен Київського Кирилівського монастиря, 1652-1656 рр. ігумен Київського Пустино-Миколаївського монастиря, 1656-1683 рр. архімандрит Києво-Печерської Лаври, р. н. бл. 1600 – помер 18 листопада 1683 р. – Док. 112.
166. Тур Олексій – ігумен Київського Пустино-Миколаївського монастиря з 1656 р. (наступник І. Гізеля) – перебував ним принаймні по 1670 р. – Док. 112.

167. Пилипенко Михайло Іванович – березанський сотник Переяславського полку, призначений до липня 1688 р. – продовжував перебувати на посаді після березня 1692 р., р. н. ? – помер до грудня 1699 р. – Док. 114.
168. Березань – сотенне містечко Переяславського полку. – Док. 114.
169. Филимонович Кирило – ректор Києво-Могилянської колегії і ігумен? Київського Братського монастиря 1692 р., чернець Києво-Печерської Лаври, ігумен Омбишського монастиря 1699 р.; р. н. ? – помер до 1702 р. – Док. 116.
170. Макошинський Покровський монастир – жіночий, заснований 1640 року Адамом Киселем на околиці села Макошин на березі Десни. – Док. 122.
171. Шишак – сотенне містечко Миргородського полку. – Док. 123.
172. Ставище – виникло наприкінці XVI ст. – на початку XVII ст., власність кн. Ружинських. Розташоване на річці Гнилому Тикичу (басейн Південного Бугу). Нині райцентр Ставищанського району Київської області, за 6 км від автомагістралі Київ-Одеса, за 17 км від залізничної станції Жашків. – Док. 126.
173. Гамалія Андрій – генеральний осавул у 1687-1694 рр. – Док. 127.
174. Мглин – розташований на р. Судинці, відомий з XIV ст., сотенне місто Стародубського полку, у 1666 р. отримав магдебурзьке право. – Док. 127.
175. Почеп – відомий з XV ст., на початку XVI ст. потрапив під владу Москви, у 1535 р. був спустошений польським військом. Старий Почеп розташовувався на р. Кості, в пізніші часи тут залишилося село з такою назвою; новий Почеп було засновано на р. Судості, де він знаходився принаймні вже на початку XVII ст. У 1618 р. за Деулінським перемир'ям Почеп відійшов до Польщі, в серпні 1648 р. слідом за Стародубом Почеп був захоплений козаками, у квітні 1649 р. на короткий час повернувся під владу Польщі, після повторного захоплення козаками Погар став сотенним містом Стародубського полку, у 1666 р. отримав магдебурзьке право. – Док. 127.
176. Новгородок (Новгород-Сіверський) – розташований на Десні, відомий з 1044 р., в XI ст. в місті засновано Спасо-Преображенський монастир, у XVII-XVIII ст. сотенне містечко початково Ніжинського, потім Стародубівського полку, нині райцентр Чернігівської області. – Док. 128.
177. Довгеля Тихон – коропівський сотник Ніжинського полку у 1681-1692 рр., 30 листопада 1693 р. згадується як колишній сотник. – Док. 130.
178. Любеч – відомий з 882 р., в 1097 р. тут відбувся Любецький княжий з'їзд, у XVII-XVIII ст. сотенне містечко Чернігівського полку. – Док. 132.
179. Улиця – річка, ліва притока Десни. – Док. 133а.
180. Сулима Олександр Степанович – хорунжий Переяславського полку 1684-1711 рр. – Док. 140.
181. Муравля – річка на Чернігівщині, ліва притока Синполки, яка є лівою притокою Болгача, що є лівою притокою Дніпра. – Док. 141.
182. Мошни – сотенне містечко Черкаського полку, зруйноване за часів Руїни, при Мазепі відновлюється і належить до Переяславського полку. – Док. 142.
183. Переволочна – сотенне містечко Полтавського полку. – Док. 144.
184. Максимович Дмитро – ніжинський полковий писар у 1682, 1692, рр. значний військовий товариш 1695 р., генеральний бунчужний у 1703-1708 рр. – Док. 144а.
185. Максимович Іоан – архімандрит Чернігівського Єлецького монастиря до 1695-1696 рр., чернігівський архієпископ 1697-1712 рр., у 1712 р. був засланий Петром І у Сибір як митрополит тобольський і сибірський, р. н. ? – помер 1715 р. – Док. 145.
186. Чернігівський П'ятницький (св. Параскеви П'ятниці) монастир – у Чернігові, діяв у XVII-XVIII ст. як жіночий. Заснований в середині XVII ст., не пізніше 1657 р. Перша ігуменя – Анастасія Бабурчанка. – Док. 145.
187. Полтава – відома з 1174 р. як давньоруська Лтава, за часів Гетьманщини полкове місто. Нині облцентр. – Док. 148.

188. Китай-Город – сотенне містечко Полтавського полку. – Док. 148.
189. Кишеньки – сотенне містечко Полтавського полку. – Док. 148.
190. Соколка – сотенне містечко Полтавського полку. – Док. 148.
191. Хорол – сотенне містечко Миргородського полку. – Док. 148.
192. Прилуки – місто Чернігівської обл. Розташоване на річці Удай (бас. Дніпра). Вперше згадується в Іпатіївському літописі під 1092 р. Одна з фортець Київської Русі. 1239 р. Батий зруйнував місто. З 1362 р. – в складі Великого князівства Литовського, після 1569 р. – у складі Польщі. З 1590 р. містом володів кн. О. Вишневецький. Жителі Прилук брали участь у селянсько-козацьких повстаннях кінця XVI-першої половини XVII ст. У 1648-1781 рр. Прилуки – центр однойменного полку. – Док. 148.
193. Рубан Іван – полковий осавул охотницького полку, прилуцький полковник 1694 р. – Док. 148.
194. Келеберда, Кереберда – сотенне містечко Полтавського полку. – Док. 148.
195. Корицький Роман – обозний Гадяцького полку в 1687 р., опішнянський сотник Гадяцького полку не пізніше1696 р. – принаймні по серпень 1699 р. – Док. 150.
196. Бубнів – сотенне містечко Переяславського полку. – Док. 150.
197. Чуйкевич Олександр – полковий писар Полтавського полку 1685-1686, 1693-1708 рр., значний військовий товариш. – Док. 152.
198. Мирович Іван – з 1689 р. значковий товариш, переяславський полковник 1692-1706 рр., під час Північної війни в березні 1706 р. під Ляховичами (Білорусія) потрапив у полон до шведів, р. н. ? – помер бл. 1709 р. у Швеції. – Док. 155.
199. Ломленка – річка на Стародубщині, ліва притока Десни. – Док. 156.
200. Кодак – фортеця, зведена 1635 р. на правому березі Дніпра проти Кодацького порогу. Того ж року зруйнована Іваном Сулимою. 1639 р. відбудована. У другій половині XVII ст. тут перебувала залога запорожців. За умовами Прутського трактату 1711 р. була знищена. – Док. 161.
201. Омбишський монастир Різдва Богородиці – чоловічий. Заснований на початку XVII ст. дружиною чернігівського скарбника Катериною Угорницькою в одній версті від села Омбиш на острові річки Остер. Крім того, тут існував і жіночий монастир, який занепав у середині XVII ст. і не відновлювався. У 1764 р. в монастирі було дві церкви: Різдва Богородиці і Вознесенська з трапезною. Перепис 1781 р. фіксує будинок келій, будинок ігумена, скарбові приміщення, винокурню на 5 котлів. Монастир припинив існування у 80-х рр. XVIII ст. – Док. 162.
202. Сербин Войця – лубенський полковник у 1671, 1672-1676 рр., р. н. ? – помер до 1696 р. – Док. 163.
203. Семенович Павло (Герцик) – полтавський полковник в 1676-1677, 1683-1687, 1691-1696 рр., р. н ? – помер після 1697 р. – Док. 164.
204. Ворскла, Ворскло – річка на Сумщині і Полтавщині. Ліва притока Дніпра (село Прилуцького району Чернігівської області, центр сільради. Розташована на річці Удаї, за 22 км від райцентру і залізничної станції Прилуки. Нині впадає у Дніпродзержинське водосховище). Бере початок на Бєлгородщині в Росії. Довжина 464 км. – Док. 164.
205. Нащинський Михайло – полтавський полковий сотник 1683 р., обозний Полтавського полку у 1691, 1693, 1697 р. – Док. 164.
206. Мрин – заснований наприкінці XVI ст., вперше згадується на початку XVII ст. Розташований на річці Острі. Сотенне містечко Ніжинського полку. Нині – село Носівського району Чернігівської області., за 16 км від райцентру і за 21 км від залізничної станції Носівка. – Док. 166.
207. Апостол Данило Павлович – миргородський полковник у 1683 – 1727 рр., брав участь у багатьох військових походах, разом з Мазепою у жовтні 1708 р. перейшов на бік шведів, через місяць, домовившись з обраним за наказом Петра І гетьманом Скоропадським, перейшов на бік росіян, завдяки чому зберіг свою посаду, у 1722-1727 рр.

за правління Малоросійської колегії захищав автономні права України, підписав у 1723 р. Коломацькі чолобитні, гетьман у 1727-1734 рр., р. н. 1654 – помер 1734. – Док. 168.

208. Орчик – річка на Полтавщині, права притока Орелі. – Док. 168.

209. Горленко Дмитро Лазаревич – значний військовий товариш (до 1692 р.) прилуцький полковник 1692-1709 рр., у 1708 р. разом з Мазепою приєднався до шведів та серед інших мазепинців змушений був у 1709 р. покинути Україну. – Док. 172.

210. Савич Дмитро (Туптало, Тупталович, св. Димитрій Ростовський) – з 1668 р. чернець Київського Кирилівського монастиря, з 1675 р. ієромонах Прилуцького Густинського монастиря, наприкінці 1670-х рр. проповідував у Вільно і Слуцьку, у 1681-1682 рр. ігумен Максаківського монастиря, у 1682 р. ігумен Батуринського Крупицького монастиря, з 1683 р. перейшов до Києво-Печерської Лаври, де став укладати свій загальновідомий збірник житій святих, з 1685 по 1692 рр. він знову батуринський ігумен, з 1694 р. ігумен Глухівського Петропавлівського монастиря, у 1697-1699 рр. архімандрит Чернігівського Єлецького монастиря, у 1700-1701 рр. архімандрит Новгородського Спаського монастиря, у 1702-1709 рр. ростовський митрополит. У 1757 р. канонізований. Народився в грудні 1651 – помер 27 листопада 1709 р. – Док. 174.

211. Смолянка – річка на Чернігівщині, права притока Остра. – Док. 174.

212. Гадяч – місто, розташоване на правому березі річки Псла, де в нього впадає річка Грунь. Згадується з 1634 р. У центрі міста знаходився замок. За часів Гетьманщини полкове місто Гадяцького полку. Нині райцентр Полтавської обл., залізнична станція – Док. 179.

213. Ромни, Ромен – відомий з 1096 р. Сотенне містечко Лубенського полку. – Док. 180.

214. Велецький Василь – військовий канцелярист у 1690-1691 рр., гадяцький полковий суддя у 1697-1712 рр., р. н. ? – помер після 20 листопада 1716 р. – Док. 180.

215. Ретик – річка на Глухівщині, ліва притока Десни. – Док. 180а.

216. Яворський Стефан – ігумен Київського Пустино-Микільського монастиря 1698 р., митрополит рязанський і муромський, у 1700-1721 рр. місцеблюститель Московського патріархату, р. н. 1658 – помер 1722 р. – Док. 183.

217. Конончa, Кононч – сотенне містечко Канівського полку, зруйноване за часів Руїни, відновлене за часів Мазепи як містечко Переяславського полку. – Док. 183.

218. Рось – річка на Київщині та Черкащині, права притока Дніпра. – Док. 183.

219. Ходорович Пахомій – ігумен Зінківського Пустино-Скельського монастиря у 1699 р., в 1707 р. в монастирі вже був інший ігумен. – Док. 184.

220. Зінківський Пустино-Скельський монастир – заснований у другій половині XVII ст. – Док. 184.

221. Устимович Василь – вибельський сотник Чернігівського полку у 1699-1701 рр. – Док. 190.

222. Гончарище, Гончарівка – річка на Чернігівщині, ліва притока Болгача, який впадає у Дніпро. – Док. 190.

223. Тавань – турецьке містечко-фортеця на Таванському острові в пониззі Дніпра. 1695 р. було захоплене козацько-московським військом. В Тавані з цього часу утримувалася постійна залога, відбиваючи неодноразові напади на фортецю турецько-татарського війська. У даній згадці про Тавань (1699 р.) йдеться про постачання провінту для його гарнізону. – Док. 191.

224. Туранський (Турянський) Олексій Михайлович – глухівський сотник Ніжинського полку в 1699-1709 рр., генеральний суддя в 1709-1716 рр. – Док. 196.

225. Корнилович Захарій – ігумен Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря у 1697-1700 рр., переяславський єпископ відновленої Переяславської єпископії у 1700-1715 рр. – Док. 199.

226. Віта – річка під Києвом. – Док. 199.

227. Лисенко Іван – чернігівський полковник у 1669-1671 рр., генеральний осавул у 1672-1678 рр., переяславський полковник у 1677-1679, 1690-1692 рр. – Док. 203.

228. Сулиця – річка на Лубенщині, права притока Сули. – Док. 207.

229. Полунецький Василь – любецький сотник Чернігівського полку у 1700-1701 рр. – Док. 209.
230. Домницький Різдвяно-Богородицький монастир – Док. 209а.
231. Свічка Леонтій Назарович – лубенський полковий осавул у 1665-1666, 1671, 1675-1687 рр., лубенський полковий суддя у 1672 р., лубенський полковник у 1688-1699 рр., р. н. ? – помер в 1699 р. – Док. 214.
232. Жданович Яків – ігумен Прилуцького Густинського монастиря до 1700 – 1708 рр. – Док. 216.
233. Товстушич Іосиф Федорович – ігумен Прилуцького Густинського монастиря, обраний не пізніше 1657 р. – був ігуменом не пізніше ніж по 1672 р.; з 1672 р. в монастирі вже новий ігумен Авксентій, р. н. ? – помер до серпня 1672 р. – Док. 216.
234. Прилуцький Густинський Троїцький монастир – чоловічий. Заснований 1610 р. в селі Густині на Полтавщині (тепер Прилуцький район Чернігівської обл.). Первісно дерев'яний. Горів 1636 р. Архітектурний ансамбль складався протягом 2 пол. XVII-XVIII ст. Він справив значний вплив на культове будівництво Лівобережної України. Центральна споруда – п'ятибанний Троїцький собор. У першій половині XVII ст. тут написано Густинський літопис і Густинський монастирський літопис. – Док. 216.
235. Ворзна – річка на Чернігівщині, ліва притока Дніпра. – Док. 217.
236. Никодим – митрополит Призренської митрополії на Балканах, змушений був її покинути, про що свідчить універсал Самойловича від 10 вересня 1672 р., в якому оголошувалося:

"преосвященный Никодим, митрополит призренский, не имея денег для уплаты за кафедру цесару бусурменскому, не может без того свободно и спокойно владѣть кафедрою. Потому решился пожить некоторое время в нашем краю... Видя его милость г. о. Никодима, митрополита призренского, в таком преследовании от агарян, мы... даем ему на содержание село Городище в сотнѣ Понурницкой полка Черниговского". (Опубліковано: Историко-статистическое описание Черниговской епархии. – Чернигов. – 1874. – С. 146).

Никодим залишився в Гетьманщині надовго, усунення Самойловича у 1687 р. не відбилося на його становищі, він продовжував жити під захистом Мазепи принаймні по 1701 р., опікував на Чернігівщині Рихлівський монастир. – Док. 219.
237. Верба, Вербча – річка на Чернігівщині, права притока Тетиви, що є правою притокою Снові. – Док. 219.
238. Сосниця – розташована на правому березі р. Убідь (притока Десни). Давньоруське місто, фортеця в Чернігівській землі. Вперше згадане в Іпатському літописі під 1234 р., сотенне містечко Чернігівського полку. Нині райцентр Чернігівської обл. – Док. 219.
239. Нащинський Андрій – полтавський городовий отаман у 1683 р., полтавський полковий сотник (1-ї сотні) у 1691, 1693-1700 рр. – Док. 220.
240. Ненаденко Адам – полтавський полковий осавул у 1678-1683 рр., полтавський обозний у 1693-1694 рр., полтавський полковий сотник (2 –ї сотні) у 1700 р. – Док. 220.
241. Рудяшка Гаврило – хорунжий Полтавського полку у 1700 р. – Док. 220.
242. Ром – річка на Новгород-Сіверщині, притока Узруя, що впадає у Смяч, праву притоку Десни. – Док. 221.
243. Забіла Петро Михайлович – до повстання Б. Хмельницького адміністратор королівських володінь у містечку Борзні, у 1648 р. перейшов на бік повсталих і сформував у Борзні Борзенський полк, постійно проживав у Борзні і після його розформування, отримав тут від нової влади два королівських будинки в міському замку та за містом і 6 сіл; генеральний військовий суддя у 1662–1669 рр., генеральний військовий обозний у 1669–1687 рр., народився у 1582 р. – помер 10 квітня 1691 р. – Док. 221.
244. Переясловська єпархія – формально очевидно була відновлена 1695 р., згідно поставленої грамоти московського патріарха Адріана, проте до 1700 р. була вакантною

і управлялася або самим київським митрополитом В. Ясинським (якому вона підпорядковувалася), або його вікарієм, 1700 р. єпископом було призначено ігумена Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря Захарія Корниловича. – Док. 223.

245. Никон – архімандрит Новгородського Спаського монастиря, призначений до лютого 1701 р. – продовжував ним бути після серпня 1707 р. – Док. 224.

246. Терехтемирівський монастир – чоловічий, заснований на Канівщині у XVI ст. За привілеєм польського короля Стефана Баторія у 1578 р. монастир було передано реєстровому козацькому війську і перетворено на шпиталь-притулок для поранених та похилого віку козаків, в часи Руїни був зруйнований, 1701 р. переданий Мазепою Переяславській єпископії..

247. Переяславський Свято-Вознесенський монастир – з відновленням Переяславської єпископії на початку XVIII ст. стає кафедральним, до цього часу був у занепалому стані, заснований до 1685 р., у 1685 р. ігумен Геронім Дубина. – Док. 228.

248. Канівський монастир – чоловічий, відомий з XVI ст., був прихистком козаків похилого віку, перебуваючи у Дорошенка, монастир опікав київський митрополит Тукальський, у 1678 р. спалений турецько-татарським військом, 1701 р. переданий Мазепою Переяславській єпископії. – Док. 228.

249. Орлик Пилип Степанович – український гетьман в еміграції. Закінчив Києво-Могилянську колегію у 1694 р., у 1698-1700 рр. писар у канцелярії київського митрополита, перейшов на службу у Військову канцелярію, де служив довгий час без особливого службового зростання, 1701 р. він військовий канцелярист, в січні 1707 р. все ще реєнт канцелярії. Втім саме 1707 р. Орлик був наближений до Мазепи і втаємничений у його справи, наприкінці цього року він стає генеральним писарем і залишається разом з Мазепою на боці шведів у 1708-1709 рр. Після поразки під Полтавою разом з іншими прибічниками Мазепи опинився в Бендерах, тут був обраний гетьманом мазепинцями і запорожцями на раді 5 квітня 1710 р., при обранні підписав "Пакти прав і вольностей Запорізького Війська" відомих як Конституція П. Орлика, у 1711 р. здійснив похід на Правобережжя, який після початкових успіхів скінчився невдало, після цього змушений був остаточно покинути українські землі, вів багаторічну активну закордонну діяльність на захист прав України. Народився 11 жовтня 1672 р. – помер 26 травня 1742 р. – Док. 230.

250. Тризнич Іван – слабинський сотник Чернігівського полку у 1687-1701 рр. – Док. 231.

251. Жеведа, Жеведь – річка на Чернігівщині, права притока Цати, що є правою притокою Снові. – Док. 231.

252. Полоцький Дмитро – київський війт з 1699 – після 1708 рр. – Док. 232.

253. Горленко Лазар Федорович – прилуцький полковник у 1661, 1664-1668, 1672-1677, 1680-1687 рр., прилуцький полковий суддя у 1678-1680 рр., в різні роки призначався наказним полковником, р. н. ? – вбитий 2 серпня 1687 р. в полі між Кодаком і Самарою повсталими полчанами, які так реагували на усунення Самойловича. – Док. 233.

254. Ревна – річка на Новгород-Сіверщині, ліва притока Снові. – Док. 241.

255. Великі Будища – сотенне містечко Полтавського полку. – Док. 245.

256. Кандиба Федір – корсунський полковник у 1669-1672, 1674-1675 рр., перейшов від П. Дорошенка до І. Самойловича, яким 18 вересня 1675 р. був перепризначений корсунським полковником, не втримався в Корсуні і змушений був рятуватися від Дорошенка втечею на Лівобережжя; конотопський сотник у 1681-1689 рр., обозний Ніжинського полку у 1698-1701 рр. – Док. 246.

2257. Канів – відомий з XII ст., біля 1144 р. в місті побудовано Георгіївський собор, центр удільного князівства, за часів Гетьманщини полкове місто Канівського полку, нині райцентр Черкаської області. – Док. 247.

258. Росава – річка на Канівщині, ліва притока Росі, що впадає в Дніпро. – Док. 247.

259. Тукальський-Нелюбович Йосип – білоруський єпископ, київський митрополит 1663-1675 рр., був ув'язнений польською владою в Мальборку, після звільнення у 1667 р. перебрався в Чигирин під захист гетьмана Дорошенка, р. н. ? – помер 26 липня 1675 р. – Док. 247.
260. Олексій Михайлович – російський цар у 1645-1676 рр. – Док. 247.
261. Ян Казимир – польський король у 1648-1668 рр. – Док. 247.
262. Райча Дмитрашка Іродіон – переяславський полковник у 1666-1671, 1672-1674, 1687-1688 рр., значний військовий товариш, брав участь у змовах проти гетьманів Многогрішного у 1672 р. та Самойловича у 1677, 1683 і 1687 рр., р. н. ? – помер після серпня 1699 р. – до березня 1705 р. – Док. 247.
263. Кандиба Андрій Федорович – конотопський сотник Ніжинського полку в 1698-1707 рр., корсунський полковник у 1709-1710 рр., всупереч твердженням деяких дослідників він не був у 1709 р. заарештований Москвою за підтримку гетьмана Мазепи, оскільки ще 26 травня 1710 р. залишався в Корсуні корсунським полковником, причому декларував себе як полковник царя, за часів гетьмана Апостола генеральний суддя у 1728-1730 рр., р. н. ? – помер у травні 1730 р. – Док. 249.
264. Прилуцький полк – утворений 1648 р., 1649 р. до нього приєднано Ічнянський полк, ліквідований 1782 р. Серед найвідоміших полковників – Яків Воронченко у 1652-1657 рр., Петро Дорошенко у 1657-1659 рр., Лазар Горленко у 1664-1668, 1672-1677, 1679-1687, Іван Маценко у 1668-1671, 1677-1678 рр., Іван Стороженко у 1679, 1687-1692 рр., Дмитро Горленко у 1692-1709 рр. та інші. – Док. 250.
265. Одорський Гедеон – ігумен Київського Братського монастиря та ректор Києво-Могилянської академії у 1702-1704 рр., ігумен Батуринського Крупицького монастиря у 1691, 1707-1708 рр. – Док. 254.
266. Фастів – місто на Київщині, на річці Унава. Відоме з 1390 р. За часів Б. Хмельницького сотенне місто Білоцерківського полку. З другої половини 1680-х рр. по 1702 р. полкове місто Фастівського полку, де знаходилася резиденція фастівського полковника С. Палія (1702 р. центр полку перенесено до Білої Церкви). – Док. 254.
267. Дмитрович Дорош – полтавський полковий хорунжий у 1670-1684 рр., полтавський полковий осавул у 1685 – після 1700 рр. полтавський полковий обозний до 1703 – 1709 рр. – Док. 259.
268. Ломиковський Іван – на початку 1670-х рр. генеральний писар у гетьмана М. Ханенка, перейшов на Лівобережжя, у 1687-1692 рр. генеральний хорунжий, у 1692-1707 рр. генеральний осавул, у 1707-1709 рр. генеральний обозний, активний прибічник Мазепи, підтримував розрив з Москвою, з 1709 р. в еміграції, р. н. ? – помер 1714 р. – Док. 266.
269. Бахмач – сотенне містечко Ніжинського полку. – Док. 266.
270. Колачинський Прокопій – у 1691-1693 рр. викладав риторику в Києво-Могилянській колегії, в 1697-1703 рр. її ректор та ігумен Київського Братського монастиря, з 1703 р. ігумен Київського Пустинно-Миколаївського монастиря, пізніше ігумен Прилуцького Густинського монастиря, народився в середині XVII ст. – помер за часів Скоропадського. – Док. 267.
271. Мошни – сотенне містечко Черкаського полку, за часів Мазепи містечко Переяславського полку. – Док. 271.
272. Іскра Іван – полтавський полковий осавул у 1683 р., полтавський полковник у 1696-1700 рр., у 1708 р. взяв участь у змові проти Мазепи, був виданий царем Петром І гетьману і страчений 15 серпня 1708 р. – Док. 271.
273. Насвіт Іван – полтавський полковий осавул у 1675-1678 рр., у 1680-х – 1690-х рр. неодноразово призначався наказним полковником – Док. 271.
274. Самара – річка на запорозьких землях, ліва притока Дніпра. – Док. 272.
275. Новобогородицьке містечко – фортеця побудована московським військом в гирлі Самари, на горі. – Док. 272.

276. Левенець Іван Прокопович – полтавський полковий осавул у 1691-1699 рр., полтавський полковник у 1703-1709 рр. – Док. 272.
277. Рославець Петро Іванович – почепський сотник у 1653-1657 рр., стародубський полковник у 1659-1664, 1668-1676 рр. Під час боротьби Сомка і Брюховецького фактично зробив Стародубський полк незалежним від Ніжинського полку, оскільки ніжинський полковник В. Золотаренко не мав у той час на нього ніяких важелів впливу. Адміністративно це відокремлення було оформлене Брюховецьким після здобуття булави, проте новий гетьман змінив і полковника. Під час повстання 1668 р. проти Москви Рославець повернув собі посаду полковника, і був першим хто спонукав Д. Многогрішного до замирення з царським урядом. У 1672 р. взяв участь у змові проти Многогрішного, Рославцю було доручено везти схопленого гетьмана до Москви. У 1676 р. інтригував проти Самойловича, попри небажання гетьмана виїхав до Москви, намагався організувати відокремлення Стародубського полку від Гетьманщини та його приєднання до Московської держави, на вимогу Самойловича був виданий до Гетьманщини, після суду в Батурині на початку 1677 р., був засланий до Сибіру. – Док. 278.
278. Карпович Григорій (Коровка) – стародубський полковник у 1678-1681 рр., київський полковник у 1682-1687, 1689-1691 рр., значний військовий товариш, р. н. ? – помер після 22 серпня 1702 р. – Док. 278.
279. Погар – розташований на р. Судості, відомий з XII ст. як Радочощ, у 1665 р. отримав магдебурзьке право, сотенне містечко Стародубського полку. – Док. 278.
280. Сахненко Устим – власівський сотник Миргородського полку в 1704-1705 рр. – Док. 280.
281. Чернігівський Троїцький Іллінський монастир – розташований на терасах Болдиних гір. Складається з двох частин – колишнього Іллінського та Троїцького монастирів, об'єднаних ландшафтом і архітектурою в єдиний ансамбль. Згідно з літописом монастир заснував чернець Антоній Печерький 1069 р. – Док. 287.
282. Київське воєводство – адміністративно-територіальна одиниця у XV-XVIII ст., створене після ліквідації 1471 р. Київського князівства. У XVI-першій половині XVII ст. до Київського воєводства входили: Київський, Житомирський, Овруцький повіти, Білоцерківське, Богуславське, Канівське, Романівське, Черкаське і Чигиринське староства і частина Лівобережної України, крім Чернігівського воєводства. Київське воєводство було ареною визвольних змагань, очолюваних Богданом Хмельницьким. Згідно зі Зборівським договором 1649 р. в Київському воєводстві обмежувалася влада шляхти. Овруцький, Житомирський і Київський повіти були підпорядковані гетьманському управлінню. За Андрусівським перемир'ям 1667 р. в складі Київського воєводства залишалися лише правобережні повіти і староства (без Києва). – Док. 290.
283. Паволоч – наприкінці XVI ст. маєтність князя К. Ружинського, полкове місто з часів Хмельниччини, під час Руїни було спустошене. – Док. 290.
284. Палій Семен (Гурко) – фастівський, білоцерківський полковник. Походив з борзенських козаків, у 1683 р. із загоном козаків брав участь у розгромі турків під Віднем. Після повернення, розмістився зі своїми козаками на Київщині, обравши місцем перебування місто Фастів, активно сприяв відновленню правобережних полків на Правобережжі (як територіально-адміністративних одиниць), наприкінці 1680-х – у 1690-х рр. здійснював спільні з лівобережними козаками походи проти турецько-татарських військ. Проводив політику приєднання Правобережжя до Лівобережної Гетьманщини. З середини 1690-х рр. Палій помітно погіршує відносини з Польщею, оскільки перешкоджає їй відновити контроль над Київщиною, невдовзі після рішення польського сейму про ліквідацію козаччини на Правобережжі (1699), змушений був відкрито розгорнути повстання проти Польщі. Скориставшись війною поляків зі шведами, у 1702 р. захоплює Білу Церкву, куди переносить полковий центр. Занадто довірливо відносився до Мазепи, вбачаючи в ньому союзника. У 1704 р. під час

перебування Мазепи на Правобережжі прибув до його табору, що дало можливість гетьману 31 липня 1704 р. заарештувати Палія. Прагненню Мазепи поширити владу Гетьманщини на правобережні полки заважала тут присутність сильного і самостійного у своїх рішеннях лідера. Палія було заслано до Сибіру в Тобольськ, який повернувся до України лише у 1709 р. після відкритого розриву Мазепи з Москвою. Після повернення знову намагався проводити свою колишню політику, що викликало скарги польської шляхти на Київщині. На думку В. Волка-Карачевського та О. Оглобліна постать Палія єдина в українській історії до якої не можна висловити жодних докорів. Народився в 1640-х рр. – помер 1710 р. – Док. 291.

285. Омелянович Михайло – білоцерківський полковник з серпня 1704 р. по квітень 1709 р., призначений гетьманом Мазепою. Заарештований росіянами як родич Мазепи. – Док. 291.
286. Бердичів – місто, відоме з 1545 р., було спустошене в перші роки повстання Б. Хмельницького. – Док. 291.
287. Білоцерківський полк – створений у 1630-х рр. як полк реєстрових козаків. У 1651 р. його східна частина відійшла до Паволоцького полку. Білоцерківський полк припинив своє існування після здачі Дорошенком Чигирина у 1676 р. (останній полковник Г. Макуха). У 1702 р. відновлений Палієм, який переніс у Білу Церкву центр свого полку з Фастова, остаточно ліквідований після Прутського походу Петра І у 1711 р., фактично у 1714 р., коли Білоцерківська фортеця була передана полякам. – Док. 292.
288. Іпуть – річка на Стародубщині, притока Сожі. – Док. 293.
289. Затиркевич Юрій – чернігівський полковий суддя у 1698-1704 рр., ченігівський наказний полковник у 1704 р. – Док. 294.
290. Жученко Федір – полтавський полковник у 1670, 1679-1680, 1686, 1687-1689 рр., значний військовий товариш, р. н. ? – помер після 1705 р. – Док. 296.
291. Знобівка – річка на Глухівщині, ліва притока Десни. – Док. 297а.
292. Тарасевич Йосип (Забіла) – осавул Ніжинського полку в 1698-1715 рр. – Док. 298.
293. Білкевич Амвросій – ігумен Лубенського Мгарського монастиря у 1705 р. – Док. 300.
294. Мошна – річка на Черкащині, права притока Дніпра. – Док. 300.
295. Борзна – розташована на річці Борзенці. Заснована у XVI ст., 1634 р. одержала маґдебурзьке право. За часів Гетьманщини сотенне містечко Ніжинського полку, фактично вотчина Забіл, де вони протягом багатьох років залишалися сотниками. Нині райцентр Чернігівської області, за 14 км від залізничної станції Доч. – Док. 303.
296. Шендюх Йосип Матвійович – сотник Салтикової Дівиці Ніжинського полку у 1703 – після 1710 рр. – Док. 307.
297. Салтикова Дівиця – згадується вперше у 1619 і 1625 рр. Відновлена на давньому городищі чернігівським воєводою В. Салтиком, у 1654-1782 рр. сотенне містечко Ніжинського полку. – Док. 307.
298. Полуботок Павло – чернігівський полковник з 1705 р., у листопаді 1708 р. один з претендентів на гетьманську булаву на раді зібраній Петром І з метою нейтралізації союза Мазепи зі шведами (викликав підозру у царя як можливий захисник інтересів України внаслідок чого гетьманом проголосили Скоропадського), після смерті Скоропадського у 1722 р. був обраний козаками гетьманом (Росією визнавався лише як наказний гетьман, оскільки вона заборонила вибори гетьмана), боронив інтереси України, намагався нейтралізувати руйнівну для України діяльність призначеного Петром І бригадира С. Вельямінова президентом Малоросійської колегії, організував подання Петру І Коломацьких петицій, задоволення яких мало захистити українську автономію, внаслідок чого викликав гнів царя. За наказом Петра І восени 1723 р. був ув'язнений у Петропавловській фортеці Санкт-Петербурга, де й помер у грудні 1724 р., очевидно закатований. Народився бл. 1660 р. – Док. 308.
299. Замостє – польське місто, розквіт у XVI-XVIII ст. – Док. 308.

300. Август II – саксонський курфюрст (Фрідріх Август I) з 1694 р. та польський король у 1697-1706, 1709-1733 рр., народився 1670 р. – помер 1733 р. – Док. 309.
301. Берестя-Литовське – давньоруське місто, відоме з 1017 р., з XIV ст. в Литві, пізніше в Польщі, з 1795 р. в Росії, нині обл. центр в Білорусії. – Док. 309.
302. Роман Мстиславич – галицько-волинський князь у 1199-1205 рр., опанував ненадовго Київ у лютому 1204 р., р. н. ? – загинув 1205 р. – Док. 313.
303. О. Оглоблін вважав зазначену грамоту Романа підробкою лаврських ченців, яка з'явилася не раніше кінця 16 століття, коли Лавра заволоділа згаданими у ній землями – (ЦДАВО. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 120. – Арк. 173). – Док. 313.
304. Кистра, Кистер – річка на Чернігівщині, ліва притока Снові. – Док. 318.
305. Рудка – річка на Чернігівщині, ліва притока Остра, довжина 17 км. Бере початок біля міста Носівки. – Док. 318.
306. Войцехович (Войтехович) Богдан – підписок Військової канцелярії у складі посольства відправленого гетьманом Д. Многогрішним до Москви 1 січня 1669 р., полтавський наказний полковий писар у січні 1672 р., у 1675-1676 рр. канцелярист Військової канцелярії, у 1680 р. седнівський сотник Чернігівського полку, р. н. ? – помер до листопада 1707 р. – Док. 318.
307. Меншиков Олександр Данилович – син двірцевого конюха, з 1686 р. денщик царя Петра I, з 1702 р. граф, з 1707 р. князь, один з найближчих співробітників Петра I, підтримував лінію на обмеження та ліквідацію прав Гетьманщини, після смерті Петра I фактичний правитель Росії при Катерині I (1725-1727 рр.) та в перші місяці царювання Петра II, усунутий від влади у вересні 1727 р. і відправлений у заслання, р. н. 1673 – помер 1729 р. – Док. 319.
308. Танський Антоній – одружився у 1677 р. з дочкою С. Палія Параскою, був наближеною до Палія людиною, проте у 1704 р. став на бік Мазепи, не заперечивши проти арешту свого тестя гетьманом, прийняв команду над білоцерківськими козаками Палія після його арешту, охочекомонний полковник, не підтримав виступ Мазепи проти Москви, призначений Скоропадським наказним білоцерківським полковником у березні 1710 р., витримав у 1711 р. облогу Білої Церкви з боку сил гетьмана Орлика, і цього ж року був призначений Скоропадським повночинним білоцерківським полковником. Після Прутської угоди Петра I з турками Танський у 1712 р. призначається київським полковником та, виконуючи волю царя, займається депортацією населення Білоцерківського полку на територію Київського, був київським полковником по 1742 р. – Док. 321.
309. Топаля – річка на Прилуччині, права притока Удая. – Док. 322.
310. Силенко Прокіп – стародубський полковий сотник у 1692-1706 рр., стародубський полковий обозний у 1705-1707, 1714, 1722 рр., неодноразово призначався наказним стародубським полковником, товариш полкової сотні Стародубського полку. – Док. 322.
311. Модзалевський Федір – топальський сотник Стародубського полку у 1700-1706 рр. – Док. 322.
312. Топал – сотенне містечко Стародубського полку. – Док. 322.
313. Жовква – місто, відоме з 1368 р. як село Винники, розквіт XVI-XVIII ст. – Док. 326.
314. Несвіж – місто в Білорусії, відоме з XIII ст. – Док. 330.
315. Кролевець – відомий з 1601 р., розташований на річці Реті і її притоці Свидні. У 1644 р. одержав магдебурзьке право. Сотенне містечко Ніжинського полку. Нині райцентр Сумської області. – Док. 331.
316. Біла Церква – відома як Юр'єв з часів київського князя Ярослава Мудрого (1019-1054), розташована на лівому березі річки Росі, полкове місто Білоцерківського полку. Нині райцентр Київської обл. – Док. 331.
317. Манюківка – річка на Мглинщині, є притокою невеликих річок, що впадають одна в одну – Манюківка в Білий Колодязь, Білий Колодязь у Веприн, Веприн в Жечу і Жеча у Внечу. – Док. 333.

318. Чарнуцький Христофор – ректор Києво-Могилянської колегії та ігумен Київського Братського монастиря у 1706-1709 рр., пізніше ігумен Київського Пустинно-Миколаївського монастиря. – Док. 334.
319. Дорошенко Петро – правобережний гетьман у 1665-1676 рр., прихильник державницьких традицій України та її об'єднання, втратив реальний шанс на об'єднання України у 1668 р., коли легковажно залишив Лівобережжя (характер загроз на Правобережжі не представляв тоді великої небезпеки для його влади і не вимагав повернення туди Дорошенка в липні 1668 р.), суттєвою помилкою також було допущення розправи над ставлеником запорожців Брюховецьким у своїй присутності в червні 1668 р, що стало для Криму зручним приводом виступити в підтримку Запоріжжя, вимагати покори від Дорошенка та почати проти його прихильників війну. Відсутність восени 1668 р. допомоги з боку Дорошенка змусила його наказного гетьмана на Сіверщині Д. Многогрішного розпочати переговори з Москвою. В умовах розколу українського суспільства та відсутності надійних зовнішніх союзників більше не отримав можливостей для реалізації своєї політики. В подальшому, включно по 1676 р., державницькі плани Дорошенка лише все більше вступали у протиріччя з планами Москви, Польщі, Туреччини і Криму на підпорядкування козацьких територій. Внаслідок боротьби цих держав за українські землі як при Дорошенкові, так і після його усунення, Правобережжя наприкінці 1670-х рр. було майже повністю спустошене, р. н. 1627 – помер у 1698 р. – Док. 334.
320. Стайки – містечко на Дніпрі., у 1668 р. спустошене московсько-польським загоном, у 1669 р. надане гетьманом Дорошенком київському митрополиту М. Тукальському, пізніше входить в межі правобережної округи Київського полку, 1707 р. Мазепа підтвердив права на містечко Київському Братському монастиреві. – Док. 334.
321. Канівський полк – заснований у 1630-х рр. як реєстровий полк, у 1649-1654 рр. в його складі 18 сотень. Відомі полковники – А. Бутенко (1655-1657), І. Лизогуб (1659-1663), Я. Лизогуб (1666-1669, 1672-1673), І. Гурський (1674-1676), Д. Пушкаренко (1674-1678). Пізніше ліквідований. Ненадовго відновлений за часів Мазепи. – Док. 334.
322. Самійло Іванович, Самусь – полковник богуславський у 1688 – 1713 рр., одночасно також у 1707 р. і корсунський полковник, правобережний наказний гетьман, один з керівників антипольського повстання на Правобережжі у 1702 р., зрікся гетьманства перед Мазепою, проте на відміну від Палія зберіг полковничу владу. – Док. 337.
323. Сирець – річка в Києві, права притока Дніпра. – Док. 338.
324. Корсунський полк – заснований у 1630-х рр. як реєстровий полк, у 1649 р. до складу полку входило 19 сотень. Найвідоміші полковники – С. Морозенко (1645-1649), І. Гуляницький (1653-1656), Ф. Кандиба (1669-1672, 1674-1675), М. Соловей (1672-1674). З середини 1680-х рр. в Корсуні знаходився козацький полковник З. Іскра призначений сюди польською владою, який втім намагався зберігати самостійність, а в 1702 р. підтримав повстання проти Польщі на Правобережжі. Не пізніше 1707 р. полк було відновлено як адміністративно-військову одиницю Гетьманщини під регіментом Мазепи, серед полковників цього часу Самусь (1707, богуславський і корсунський), А. Кандиба (1708-1710), С. Нестеренко (1708, наказний), М. Романович (1710, наказний). Після укладення Прутського миру (1711) полк був ліквідований. – Док. 339.
325. Романовський Іван (Ракушка) – мглинський сотник Стародубського полку у 1678-1679, 1682-1687, значний військовий товариш у 1688 р., 1689-1705 рр., стародубський полковий осавул у 1689 р., стародубський полковий суддя у 1705-1708 рр. – Док. 343а.
326. Ржищів – на правому березі Дніпра, у глибокій долині, оточеній Дніпровими горами. Вперше згаданий у літописі 1151 р. під іменем Іван-гора. За Хмельниччини сотенне містечко Канівського полку. Нині смт Кагарлицького району Київської обл. – Док. 349.

327. Києво-Печерський Вознесенський монастир – жіночий, заснований 1566 р. У 1710 р. в зв'язку з будівництвом Печерської фортеці переведений до Київського Флорівського жіночого монастиря на Подолі. – Док. 350.
328. Уса – річка на Почепівщині, права притока Судості. – Док. 351.
329. Тетіїв – давнє місто на Київщині. За твердженням С. Величка тут народився гетьман Павло Тетеря. Сотенне місто Кальницького (Вінницького) полку. Нині райцентр Київської обл. – Док. 354.
330. Оржиця – права притока Сули. Заплава до 600 м завширшки, з багатьма озерами, у нижній течії заболочена. Нині тече в межах Київської і Полтавської обл. – Док. 357.
331. Бєлгород – російське місто, відоме з 1237 р., розташоване на річці Сіверський Донець. Нині облцентр в Росії. – Док. 361.
332. Опішня – сотенне містечко Гадяцького полку. – Док. 363.
333. Крман Данієль (Молодший) – словацький протестант, делегат синоду до шведського короля Карла XII, розшукуючи короля, мимоволі став учасником походу шведських військ до України у 1708-1709 рр., який описав у своєму подорожньому щоденнику, р. н. 1663 – помер 24 серпня 1740 р. – Док. 364.

Додаток I

1. Петражицький-Кулага Іван – гетьман реєстрових козаків, скинутий козаками на раді у вересні 1632 р. та страчений у Каневі, р. н. ? – Док. 1.
2. Копинський Ісая – на початку XVII ст. заснував Прилуцький густинський монастир, у 1619 р. Лубенський Мгарський монастир, у 1615 р. один з фундаторів Київської Братської школи, у 1620-1628 рр. перемишльський і самбірський митрополит, у 1628-1631 рр. архієпископ смоленський і чернігівський, у 1631-1632 рр. митрополит київський, позбавлений митрополичої кафедри П. Могилою, до 1635 р. перебував у Київському Михайлівському Золотоверхому монастиреві, р. н ? – помер 5 жовтня 1640 р. – Док. 1.
3. Київське Богоявленське братство – православна громадська організація, заснована в 1615 р. в Києві на Подолі; на землі подарованій дружиною мозирського маршалка Лозки Галшкою Гулевичівною яка ставила за мету захист православної віри, у 1615 р. було засновано Київську Братську школу (у 1632 р. трансформовану у Києво-Могилянський колегіум за рахунок злиття з Печерською школою П. Могили) та типографію, у 1620 р. до братства вступив гетьман П. Сагайдачний з усім запорозьким військом, за підтримки якого в Україні була відновлена православна церковна ієрархія. – Док. 1.
4. Золотаренко Іван Ничипорович – ніжинський полковник у 1652-1655 рр., командував козацьким корпусом в Білорусії, наказний гетьман у 1654-1655 рр., родич Б. Хмельницького, який був одружений на сестрі Золотаренка Ганні, р. н. ? – був поранений під Старим Биховом й помер в листопаді 1655 р. – Док. 3.
5. Ніжинський Ветхоріздв'яний Георгіївський (Красноостровський) монастир – чоловічий. Заснований у першій половині XVII ст. в урочищі Ветха (зараз Ніжин). 1716 р. монастир разом з усіма маєтностями підпорядковано новоутвореному Благовіщенському монастиреві. – Док. 3.
6. Гадяцький Красногірський Миколаївський монастир – чоловічий. Заснований 1440 р., за 6 верст на південь від Гадяча на горі Красній, згодом території села Монастирські Будища. – Док. 5.
7. Виговський Іван Остапович– генеральний писар у 1648-1657 рр., організував роботу Генеральної канцелярії, гетьман у 1657-1659 рр., у 1658 р. завдав поразки полтавському полковникові М. Пушкарю та запорожцям, що почали в країні громадянську війну,

невдоволений втручанням Москви у внутрішні справи України підписав у вересні 1658 р. Гадяцький трактат з Польщею, успішно відбив наступ московських військ, проте в результаті нового повстання на Лівобережжі та змови правобережної старшини втратив булаву наприкінці вересня 1659 р., вважається деякими історикамн організатором протипольського повстання на Правобережжі у 1664 р., р. н. ? – розстріляний поляками 16 березня 1664 р. – Док. 6.

8. Сомко Яким – переяславський полковник у 1658 р.; незважачи на те що в квітні 1659 р. був нобілітований польським королем, виявив себе як прибічник Москви; у 1660-1662 рр. лівобережний гетьман, після укладення у жовтні 1660 р. Слободищенського трактату і переходу Ю. Хмельницького на бік поляків очолив прихильників московської орієнтації на Лівобережжі, дозволяв собі критикувати політику царського уряду в Україні, реакцією на що було невизнання Москвою обрання Сомка гетьманом лівобережними козаками у 1661 та 1662 рр., під час третіх таких "виборів" в червні 1663 р. у Ніжині на Чорній раді був схоплений в присутності царських військ ставлеником Москви на булаву Брюховецьким та за "присудом" Військового суду страчений в Борзні, р. н. ? – страчений 18 вересня 1663 р. – Док. 7.
9. Воронків – сотенне містечко Переяславського полку. – Док. 8.
10. Христина – шведська королева у 1632-1654 рр., донька шведського короля Густава Адольфа. 6 червня 1654 р. зреклася престола на користь свого стриєчного брата Карла-Густава – Док. 9.
11. Карл X Густав – шведський король у 1654-1660 рр., союзник гетьмана Богдана Хмельницького в боротьбі з Польщею, хотів стати польським королем, у 1655 р. захопив значну частину Польщі, після успіхів поляків проти шведських окупаційних військ уклав угоду про розділ Польщі між Швецією, Україною та Семиграддям, згідно якої останні в січні-липні 1657 р. здійснили спільний похід в Польщу. 6 жовтня 1657 р. між Україною і Швецією було укладено союзний шведсько-український договір. Народився 8 листопада 1622 р. – помер 13 лютого 1660 р. – Док. 9.
12. Виговський Данило Остапович – брат І. Виговського, одружився на дочці гетьмана Б. Хмельницького Олені (січень 1656 р.), за Хмельницького неодноразово їздив послом до царського двору, як полковник згадується з 1655 р. (коли ходив зі своїм полком в похід на Польщу), наказний гетьман у 1658 р., отримав доручення від гетьмана Виговського у серпні 1658 р. звільнити від царських військ Київ, але не зміг його виконати, у грудні 1659 р. потрапив у полон до царських військ і очевидно був закатований, р. н. ? – помер у грудні 1659 р. – Док. 9.
13. Чернігівське воєводство – адміністративно-територіальна одиниця, створена 1635 р. польським урядом. Складалося з двох повітів: Чернігівського і Новгород-Сіверського. На початку визвольних змагань на чолі з Богданом Хмельницьким було ліквідоване, а його територія ввійшла до Чернігівського і Ніжинського полків. – Док. 9а.
14. Седнів – вперше згадується як давньоруське місто Сновськ в Іпатському літописі під 1068 р., сотенне містечко Чернігівського полку, нині райцентр Чернігівської обл. Розташований на р. Снові, за 25 км від залізничної станції Чернігів. – Док. 9а.
15. Бужин – сотенне містечко Чигиринського полку. – Док. 10.
16. Прип'ять – річка, найбільша права притока Дніпра. Бере початок у Волинській області. – Док. 14.
17. Владислав IV Ваза – польський король у 1632-1648 рр. – Док. 16.
18. Лизогуб Іван Кіндратович – канівський полковник у 1659, 1660-1662 рр. – Док. 17.
19. Цицюра Тимофій – переяславський полковник у 1658, 1659-1660 рр. У серпні 1659 р. підступно перебив у Переяславі запрошену до себе прихильну до Виговського старшину та оголосив себе прибічником Москви; 1 вересня 1659 р. знищив гарнізон Виговського в Ніжині (при цьому під час втечі загинув відомий український політичний діяч Юрій Немирич), у жовтні 1660 р., після підписання Ю. Хмельницьким

Слободищенського трактату, перейшов на бік поляків, пізніше потрапив у полон до лівобережних козаків і був виданий весною 1662 р. Сомком та В. Золотаренком Москві, клопотання Сомка літом цього ж року до царя про його звільнення залишилося без розгляду, в серпні 1667 р. Цицюра відправив з Тобольська до царя прохання про звільнення, яке не було задоволене. – Док. 26.

20. Межирічка, Межиріч – сотенне містечко Канівського полку. – Док. 30.
21. Корсунь – місто розташоване на лівому березі річки Рось (притока Дніпра). Засноване 1032 р. кн. Ярославом Мудрим. Зруйноване 1240 р. монголо-татарами. Після Люблінської унії (1569 р.) у Корсуні було збудовано фортецю (1584 р.), в якій стояла залога польського війська і реєстрових козаків. У 1584 р. місту було надано маґдебурзьке право. Жителі Корсуня брали участь у селянсько-козацьких повстаннях 90-х рр. XVI ст. і 30-х рр. XVII ст. У 1648 р. під Корсунем козацьке військо на чолі з Б. Хмельницьким розгромило польське військо. У 1648-1670-х рр. Корсунь – центр Корсунського полку. Кінець 1670-тих – 1680-ті рр. часи найбільшого спустошення і знелюднення Корсуня, з другої половини 1680-х рр. місто поступово знову почало заселятися. За Мазепи Корсунь був відновлений в статусі полкового міста Корсунського полку. Після 1711 р. за умовами Прутського миру потрапило під владу Польщі. З 1944 р. має назву Корсунь-Шевченківський, нині райцентр Черкаської обл. – Док. 33.
22. Дворецький Василь – київський полковник у 1660-1662, 1663-1666, 1668 рр., неодноразово призначався наказним полковником (у 1650, 1653-1655, 1656-1657, 1658-1659 рр.), виявив себе ворогом Сомка та прихильником Брюховецького, засудив Сомка у вересні 1663 р. на смерть, у 1668 р. підтримав повстання Брюховецького проти Москви, знищив частину царської залоги в Острі. – Док. 34.
23. Сірко Іван – з кінця 1650-х рр. отаман, пізніше багаторічний кошовий отаман запорожців, полковник кальницький та харківський, спочатку притримувався промосковської орієнтації, у 1667 р. напавши з Ж. Рогом на Крим зруйнував козацько-татарську кампанію П. Дорошенка проти Польщі, у 1668 р. як харківський полковник підтримав протимосковський рух Брюховецького на Харківщині, після згортання повстання перебрався на Правобережжя до Дорошенка, допоміг йому розбити ханенківців, у 1671-1672 рр. об'єднався з Ханенком і поляками, зневірившись в Дорошенкові через його спілку з турками і татарами. У квітні 1672 р. після усунення Многогрішного перейшов на Лівобережжя, де був схоплений полтавським полковником Ф. Жученком, та звинувачений лівобережною старшиною у намірах узурпувати владу в Полтавському, Гадяцькому та інших полках і в спробі захопити гетьманську булаву; був засланий Москвою в Сибір, пізніше на прохання Польщі звільнений, після чого займав на Запоріжжі стійко протимосковську позицію, постійно воював з турками і татарами, виступав проти капітуляції Дорошенка перед Москвою і Самойловичем, р. н. ? – помер 1 серпня 1680 р. – Док. 34.
24. Чарнецький Стефан – польський воєначальник, послідовний ворог України, проти якої боровся з усією можливою енергією, після останньої кампанії проти України 1664-1665 рр. внаслідок поранень і хвороб підірвав здоров'я та помер в лютому 1665 р., р. н. ? – Док. 34.
25. Миргород – полкове місто Миргородського полку, відоме з 1575 р., розташоване на річці Хорол. – Док. 34.
26. Кременчук – сотенне містечко Полтавського полку, відоме з XVI ст. Нині місто Полтавської обл., порт на Дніпрі. – Док. 34.
27. Черкаси – відомі з 1394 р., полкове місто Черкаського полку. Нині облцентр, порт на Дніпрі (на березі Кременчуцького водосховища). – Док. 34.
28. Тетеря-Моржковський Павло – писар Переяславського полку у 1649, 1653 рр., переяславський полковник у 1653-1657 рр., разом з військовим суддею Богдановичем-

Зарудним погоджував з царським урядом у березні 1654 р. договірні статті між Гетьманщиною і Москвою, у 1662 р. Тетеря полоцький стольник, посол на польській службі, присланий до Війська Запорозького, у 1663-1665 рр. правобережний гетьман, дотримувався пропольської орієнтації, ворог Виговських, причетний до розстрілу поляками колишнього гетьмана І. Виговського у березні 1664 р., народився близько 1620 р. – помер у 1671 р. – Док. 34.

29. Брацлав – центр Брацлавського воєводства, з часів Хмельниччини полкове місто Брацлавського полку. – Док. 34.

30. Умань – відома з 1616 р., з 1648 р. полкове місто Уманського полку. Нині місто в Черкаській обл. – Док. 34.

31. Туровець Сацько, Сашко – отаман, полковник запорожців у 1660-1664 рр., наказний кошовий запорожців у 1663 і 1664 рр., спільник І. Сірка разом з яким на відміну від більшості січовиків загалом нейтрально ставився до Я. Сомка та неприхильно до І. Брюховецького, у 1664 р. захищав зі своїми козаками від поляків Умань. – Док. 34.

32. Торговиця – полкове місто на Правобережжі до 1674 р. – Док. 34.

33. Сулимка, Сулима Степан – походив з переяславського старшинського роду Сулим, двоюрідний брат переяславського полковника Степана Сулими, після того як останній разом з братом Северином був вбитий в серпні 1659 р. під час перевороту Цецюри в Переяславі, втік разом з їх братом Федором до Виговського, яких гетьман наблизив до себе за виявлену вірність (Федір був призначений переяславським полковником); у 1664 р. один з керівників протипольського повстання на Правобережжі, на допиті у полоні начебто вказав на координацію дій з колишнім гетьманом І. Виговським, р. н. ? – страчений 1664 р. – Док. 34.

34. Золотоноша – згадується у 1647 р. Сотенне містечко Переяславського полку. Нині місто в Черкаській обл., залізничний вузол. – Док. 34.

35. Опара Степан – медведівський сотник Чигиринського полку, не пізніше ніж з 1658 р. З 1664 р. намагався триматися незалежно, що спричинило підозри з боку Тетері та С. Чарнецького у його симпатіях до Москви. На початку 1665 р. уклав спілку з Кримом про що стало відомо Брюховецькому. Претендуючи на гетьманську булаву, проте не маючи широкої підримки в Україні, зважився на надто авантюрний план дій. Залучивши орду та маючи два полки козаків, вирушив на Правобережжя, намагаючись нейтралізувати одночасно і промосковські, і пропольські впливи, як такі що себе дискредитували. 11 червня захопив Умань, далі рухався в напрямку Київщини. 19 серпня зраджений татарами, які злякалися можливої війни на два фронти. Під час переговорів з мурзами був захоплений разом зі своєю старшиною під приводом зв'язків Опари з промосковськими старшинами та виданий полякам або самими татарами, або за посередництва П. Дорошенка, що став гетьманом при їх підтримці, р. н. ? – страчений 1665 р. – Док. 34.

36. Сербин Іван – брацлавський полковник, за свідченням гетьмана Брюховецького загинув весною 1665 р. при захисті Умані від поляків (нерідко плутається з Іваном Сербином, лубенським полковником у 1670-х рр.). – Док. 34.

37. Многогрішний Дем'ян Ігнатович – чернігівський полковник у 1665-1668 рр., підтримав повстання Брюховецького проти Москви, таємно від нього вступив у переговори з П. Дорошенком, в червні 1668 р. після загибелі Брюховецького був призначений П. Дорошеком наказним гетьманом, у вересні фактично змушений був захищати Чернігів лише силами свого полку від великої московської армії Г. Ромодановського, оскільки сподіваної допомоги від Дорошенка не отримав, у жовтні змушений був вступити в прямі переговори з Москвою, завдяки твердо зайнятій позиції значною мірою зміг нейтралізувати руйнівні для Гетьманщини наслідки підписання Брюховецьким Московського договору 1665 р., що було зафіксовано Глухівськими статтями у березні 1669 р., обраний сіверським гетьманом на раді в Новгороді-

Сіверському в грудні 1668 р., в березні 1669 р. обраний повночинним гетьманом і визнаний Москвою. Відновивши владу на Лівобережжі не ставив за мету позбавити влади Дорошенка на Правобережжі, налагодив з ним нормальні стосунки та намагався проводити незалежну політику щодо Москви, що не влаштовувало царський уряд. Вночі 13 березня 1672 р., змовившись з головою московських стрільців в Батурині Г. Нейоловим (який мав охороняти гетьмана), незадоволені Многогрішним старшини вчинили переворот, в Москві гетьмана визнали зрадником і відравили до Сибіру, до 1688 р. Многогрішний знаходився в ув'язненні, народився близько 1630 р. – помер не раніше 1696 р. – Док. 35.

38. Очевидно йдеться про майбутнього гетьмана Самойловича – див. примітки до універсалів Мазепи – 87. – Док. 35.
39. Йдеться про Леонтія Артемовича Полуботка – див. примітки до універсалів Мазепи – 125. – Док. 35.
40. Трипілля – розташоване на правому березі Дніпра. З часів Хмельниччини сотенне містечко Київського полку. – Док. 36.
41. Маховський Стефан – польський воєначальник, у березні 1664 р. наказав без суду розстріляти колишнього гетьмана І. Виговського, у грудні 1666 р. очолене Маховським військо було розгромлене козаками Дорошенка та кримськими татарами, Маховський як бранець був забраний до Криму. – Док. 36.
42. Браїлів – місто на Брацлавщині, поблизу якого в грудні 1666 р. козацько-татарськими силами було розгромлене військо С. Маховського. – Док. 36.
43. Львів – місто засноване 1256 р. галицько-волинським князем Данилом Галицьким, 1349 р. захоплене польським королем Казимиром III, за часів Хмельниччини і пізніше залишилося в складі Польщі, як вважають деякі українські історики саме змарнування реальної можливості поширити у 1648 р. козацьку територію на заселені українцями західні землі України суттєво підірвало військову потугу твореної Б. Хмельницьким держави, що в майбутньому відгукнулося багатьма трагічними наслідками. – Док. 36.
44. Кальник – полкове місто Кальницького полку, у 1663 р. центр полку перенесено у Вінницю, проте й пізніше полк згадується за назвою свого початкового центру. – Док. 36.
45. Адамович Симеон – ніжинський протопоп, відомий своїми промосковськими поглядами, авантюрист, дізнавшись на початку 1668 р. від прилуцького полковника Л. Горленка про планований козаками розрив стосунків з Москвою попередив про це царського воєводу в Ніжині І. Ржевського, за що був відданий І. Брюховецьким під монастирський нагляд, при Дорошенкові звільнився, виступив активним прихильником примирення козаків з царським урядом, пізніше інтригував проти Д. Многогрішного, який заборонив йому листування з Москвою, та І. Самойловича, був засуджений у 1677 р. за участь у змові проти Самойловича. – Док. 36.
46. Дорошенко Андрій – середній з братів Дорошенків, у 1668 р. чигиринський полковник, цього ж року при поверненні П. Дорошенка за Дніпро був залишений ним в Гадячі, який він продовжував утримувати і на початку 1669 р.; після повернення на Правобережжя отримував відповідальні доручення від брата, паволоцький полковник у 1673-1674 рр., у 1674 р. очолював з Г. Гамалією в Корсуні корпус з 5-ти полків, дізнавшись про наступ Самойловича і Г. Ромодановського та поразку козаків Г. Дорошенка і татар під Лисянкою (де Григорія Дорошенка було захоплено в полон), перебіг з Гамалією в Чигирин до П. Дорошенка після чого полишені корсунський, брацлавський, кальницький, подільський і паволоцький полки перейшли на бік Самойловича; пізніше жив на Лівобережжі, сосницький сотник (Чернігівський полк) у 1677, 1689-1691 рр., військовий товариш Чернігівського полку. – Док. 36.
47. Кгвинтовка Матвій – ніжинський полковник у 1663-1666 рр., не був полковником у 1667 р., як іноді твердиться, оскільки в Пилипів піст 1666 р. (між 18 листопада та

27 грудня) за вбивство своєї дружини був ув'язнений Брюховецьким в Гадячі, і звільнився з ув'язнення лише після смерті Брюховецького в червні 1668 р. (помилка виникла через неправильне датування одного з його універсалів, виданого в Каневі, і явно помилково поширеного з датою 30 липня 1667 р., оскільки його аналіз доводить що він міг бути виданий тільки в 1664 р.); генеральний осавул у 1668-1672 рр. – Док. 36.

48. Мартинович Артем – генеральний осавул у 1666 р., користувався прихильністю Брюховецького, отримав доручення від гетьмана придушити повстання в Переяславському полку, що вибухнуло в липні 1666 р., проте не виявив енергії у виконанні цього наказу (фактично його не виконав, козаки відмовлялися битися з повстанцями), не зміг також в жовтні прикрити козацьким військом від татарської навали Ніжинський і Прилуцький полки. Тим не менше отримав підвищення, був призначений Брюховецьким ніжинським полковником (січень 1667 р. – червень 1668 р.). Підтримав протимосковське повстання у 1668 р., але не зміг звільнити Ніжинську фортецю від царської залоги, оскільки ніжинський протопоп С. Адамович попередив ніжинського воєводу І. Ржевського про виступ козаків; очевидно помилково згадується в актах як ніжинський полковник у квітні 1672 р., оскільки при скиненні Многогогрішного в березні 1672 р. та при підписанні Конотопських статтей в липні цього ж року полковником був Уманець. Вірогідною виглядає смерть Мартиновича ще у 1668 р., з огляду на згадку про його поранення в червні цього року. – Док. 36.

49. Гуляницький Григорій – за походженням з волинської шляхти; ніжинський полковник у 1656–1659 рр., брав участь у ліквідації повстання Барабаша і Пушкаря та у війні Виговського з Москвою, у 1659 р. призначений І. Виговським сіверським гетьманом відзначився при обороні Конотопа. При Ю. Хмельницькому був корсунським полковником, призначався наказним гетьманом. У 1663-1664 рр. брав участь у спільному поході польських і козацьких військ на Лівобережжя. У 1664 р. внаслідок інтриги Тетері був ув'язнений поляками у Мальборкській фортеці, в якій перебував два роки, за деякими свідченнями після звільнення з'явився на Правобережжі, де невдовзі був вбитий поляками. – Док. 36.

50. Могилевський Костянтин – волоський полковник, родом волох, командував 5-ти тисячним найманим полком, перейшов на царську службу літом 1665 р., склавши присягу перед київським воєводою П. Шереметєвим, після чого приймав участь в придушенні протимосковського повстання на Переяславщині, спалив Бубнів. Розміщення полку на Лівобережжі викликало невдоволення населення, яке мало його утримувати, крім того Могилевський зіпсував протягом короткого часу стосунки з Брюховецьким та його старшиною, що й спонукало Брюховецького в січні 1667 р. звинуватити його перед царем в зраді. – Док. 36.

51. Носач Тимофій – у 1649-1650 рр. прилуцький полковник; у 1655-1665 рр. генеральний обозний з невеликими перервами (після розколу України був обозним на Правобережжі), 4 квітня 1665 р. захоплений в полон при здобутті лівобережними козаками і московським військом Корсуня, пізніше звільнився з московського полону, в 1668 р. жив на Правобережжі під захистом Дорошенка. (У червні 1669 р. переяславський полковник Д. Райча схопив в Переяславському полку і стратив якогось прибічника Дорошенка Носача, до певної міри можна припустити, що це був Т. Носач). – Док. 36.

52. Ігнатенко Андрій – канівський полковник у 1668 р., очевидно став ним після того як полковники Дорошенка Жерибало і Гоголь у січні 1668 р. зайняли Канів, оскільки раніше тут визнавали Брюховецького, а в місті розміщувався царський гарнізон, окрім того в січні 1668 р. ще згадується канівським полковником Яків Лизогуб, що отримав за клопотанням Брюховецького від царя дворянство. – Док. 39.

53. Ширкевич Ієремія – ігумен Максаківського монастиря у 1665-1681 рр. – Док. 43.
54. Ханенко Михайло Степанович – правобережний гетьман у 1669-1674 рр; уманський полковник у 1656-1659, 1664-1669 рр; весною 1669 р. підтримав татарського ставленика на гетьманську булаву Петра Суховієнка проти Дорошенка, коли татари на вимогу турків покинули Суховієнка, той в липні 1669 р. визнав гетьманом Ханенка, якому забезпечив підтримку Криму. Ханенко у боротьбі проти Дорошенка просив допомоги у Многогрішного, проте не отримав її. Після поразки ханенківців від Дорошенка і Сірка під Стеблевим Ханенко переорієнтувався на поляків, уклав з ними у 1670 р. договір та допомагав Польщі у війні проти Дорошенка і турків, 1674 р. на Переяславській раді склав повноваження перед Самойловичем, у подальшому проживав на Лівобережжі, був заарештований за зносини з Польщею, р. н. ? – 1680. – Док. 43.
55. Комишна – сотенне містечко Гадяцького полку. – Док. 43.
56. Сміла – перші дані про поселення на території Сміли датуються XVI ст. Наприкінці XVI ст. на місці колишнього хутора нереєстрові козаки заснували слободу. На початку XVII ст. слобода перетворилася на містечко. Розташована на річці Тясьмин. За Гетьманщини сотенне містечко Чигиринського полку. Нині місто обл. підпорядкування, райцентр Черкаської обл., залізничний вузол. – Док. 45.
57. Олов'ятин – сотенне містечко Чигиринського полку. – Док. 45.
58. Жаботин -- заснований наприкінці XVI – на початку XVII ст. на місці зруйнованого 1484 р. Менглі-Гіреєм міста Радивонового. За Гетьманщини сотенне містечко Чигиринського полку. Нині село Кам'янського району Черкаської області – Док. 45.
59. Лисянка – сотенне містечко Корсунського полку. – Док. 48.
60. Костянтин Солонина – київський полковник у 1669-1682 (на початку 1669 р. на боці Дорошенка, потім визнав Многогрішного), 1687-1689 рр., р. н. ? – помер після 1691 р. – до 1696 р. – Док. 52.
61. Кублицький Кость – полтавський полковник у 1667-1669 рр. (у Брюховецького і Дорошенка), підтримав протимосковське повстання у 1668 р., у 1673, 1675-1676, 1677-1678, 1680-1684 рр. полтавський полковий суддя, у 1688-1690 рр. обозний Полтавського полку, неодноразово призначався наказним полковником. – Док. 52.
62. Насвєт Іван – полтавський полковий осавул у 1675-1678 рр., неодноразово призначався наказним полковником, р. н. ? – помер після 1699 р. – Док. 52.
63. Силич Степан – брат страченого у 1663 р. Брюховецьким чернігівського полковника І. Силича, чернігівський полковий сотник у 1661, 1670, 1676-1677 рр., хорунжий Чернігівського полку у 1672 р. – Док. 52.
64. Ладижин – розташований на річці Південний Буг (Бог) на Брацлавщині, Перша літописна згадка про Ладижин відноситься до 1362 р. Був відомий своїми укріпленнями. З 1648 р. Ладижин став сотенним містечком, важливим стратегічним пунктом, що прикривав козацькі землі від Польщі. У 1671-1672 рр. зайнятий поляками і ханенківцями. У 1675 р. поляки спустошили місто, а його мешканців забрали в полон. Нині смт Тростянецького району Вінницької обл. – Док. 52.
65. Мовчан Федір Лук'янович – у 1675-1676 рр. відомий як охочекомонний полковник, що 1675 р. перейшов зі своїм полком від Дорошенка до Самойловича, р. н. ? – загинув під час II Чигиринського походу в серпні 1678 р. З іменем Ф. Мовчана пов'язана певна плутанина в переліку прилуцьких і стародубських полковників, оскільки за актовими матеріалами виходить, що він у 1678 р. був одночасно полковником і в Стародубському і в Прилуцькому полках. Стародубським полковником Ф. Мовчан був принаймні з квітня 1677 р. що простежується за актами, втім також за актами Ф. Мовчан у квітні 1677 р. був осавулом Прилуцького полку. В. Антонович в дослiджені про Мовчанів, повідомляє лише, що Ф. Мовчан після переходу на Лівобережжя недовгий час був прилуцьким полковником, а втративши посаду невдовзі помер, тому залишив сім'ю без засобів існування, не згадуючи ні

про які інші подробиці, в т. ч. про його можливе стародубське полковництво. Якщо взяти сучасників тих часів, то стародубський полковник з 1682 р. Симеон Гетьманич (син Самойловича) згадує про Ф. Мовчана як про свого попередника на посаді, та й сам Самойлович повідомляє про загибель під Чигирином стародубського полковника (мався на увазі Мовчан), що не надто узгоджується з цілком певним наказом самого ж Самойловича про призначення Мовчана в квітні 1678 р. прилуцьким полковником. Можна було б впевнено припустити, що йдеться про різних Ф. Мовчанів, проте не дозволяє це зробити те, що після 1678 р. зникають вони обидва.– Док. 52.

66. Дністер – річка, довжина 1352 км, витоки в Карпатах, впадає в Дністровський лиман Чорного моря. – Док. 52.
67. Недра – річка на Переяславщині, притока Березанки, що є лівою притокою Трубежа. – Док. 53.
68. Афанасія Євфимівна – (світське ім’я Агафія), вдова військового товариша Марка Кимбаровича (загинув у 1668 р. під час повстання Брюховецького проти Москви), перша ігуменя Глухівського монастиря Успіння Пр. Богородиці. – Док. 55.
69. Глухівський монастир Успіння Пр. Богородиці – жіночий. Заснований за Многогрішного близько 1670 р., у 1688 р. за наказом Мазепи переданий у завідування і управу матері гетьмана Марії Магдалені Мазепиній, ігумені Київського Печерського жіночого монастиря. – Док. 55.
70. Грем’ячка – притока річки Стечної, що є лівою притокою Судості. – Док. 55.
71. Журавенський трактат – укладений 17 жовтня 1676 р. у с. Журавному на Львівщині між Польщею і Туреччиною, згідно якого польський уряд визнавав права Туреччини на Поділля та перехід частини Правобережжя під владу П. Дорошенка, договір не був затверджений польським сеймом. – Док. 57.
72. Бар – місто на Поділлі, за Хмельниччини відійшло до козаків, пізніше було здобуте поляками. – Док. 57.
73. Немирів – розташований в прилуці річки Устя (Замчик) – притоки Південного Бугу, сотенне місто Кальницького (Вінницького) полку. Напівзруйнований Немирів був резиденцією наприкінці 1670-х – на початку 1680-х рр. турецького ставленика на Правобережжі Ю. Хмельницького. Нині смт, райцентр Вінницької обл., за 4 км від залізничної станції Немирів – Док. 57.
74. Хмельницький Юрій – син гетьмана Б. Хмельницького, гетьман у 1659-1660 рр., правобережний пропольський гетьман у 1660-1662 рр., протурецький “князь і вождь” України у 1677-1681 рр. Не був самостійною фігурою, при відсутності державного мислення його політика у 1659-1662 рр. вироблялася найближчим старшинським оточенням (підписання Переяслвських статтей 1659 р., укладення Слободищенського трактату), не користувався авторитетом серед козацтва, тому спроба Туреччини використати ім’я Хмельницьких під час Чигиринських походів 1677-1678 рр. ніякого успіху не мала, р. н. бл. 1640 – очевидно страчений турками бл. 1681 р. – Док. 57.
75. Бог, Південний Буг – річка на Поділлі, довжина 806 км, впадає в Дніпровський лиман Чорного моря. – Док. 57.
76. Федір Олексійович – московський цар у 1676-1682 рр. – Док. 57.
77. Димер – за Хмельниччини сотенне містечко Київського полку, з 1668 р. зайняте поляками, стало базою для грабіжника Київщини польського полковника Я. Пиво-Запольського, який також згадується як комендант Димера (листопад 1671 р.), пізніше тут певний час був димерським комендантом І. Новицький відомий в майбутньому козацький полковник Самойловича і Мазепи, який перейшов на козацьку службу в 1674 р. – Док. 63.
78. Баришівка – сотенне містечко Переяславського полку. – Док. 63.
79. Домонтович Іван – слабинський сотник (Чернігівський полк) у 1659 р., чернігівський городовий отаман у 1668 р., генеральний суддя у 1669-1683 рр. – Док. 67.

80. Стугна – річка під Києвом, права притока Дніпра. – Док. 68.
81. Хмельницький-Яненко Павло – київський полковник у 1653, 1654-1656, 1657-1659 рр. Посол до польського короля від гетьмана Ю. Хмельницького, до московського царя від гетьмана П. Дорошенка. Небіж гетьмана Б. Хмельницького та тесть П. Дорошенка, р. н. ? – помер не раніше 1679 р. – Док. 68.
82. Мазепина Марія Магдалина – мати гетьмана Івана Мазепи, ігуменя Київського Печерського жіночого монастиря – до 1683 р. – 1707 р., р. н. ? – померла 1707 р. – Док. 68.
83. Київська митрополія – заснована після прийняття християнства Руссю у 988 р., відновлена у 1620 р., за часів Хмельниччини вищий клір митрополії виступив проти угоди Б. Хмельницького з Москвою у 1654 р., у 1685-1686 рр. митрополію переведено з формального підлягання Константинопольському патріархату у фактичне підпорядкування Московського. – Док. 69.
84. Іоаким (Савелов) – московський патріарх з 26 липня 1674 р. по 1690 р., приєднав Українську Церкву до московського патріархату, до цього чернець Київського Межигірського монастиря у 1655-1657 рр., з 1657 р. наближений патріарха Никона в Іверському монастирі, р. н. ? – помер 17 березня 1690 р. – Док. 69.
85. Шумлянський Йосип – луцький єпископ, не визнавав обрання Г. Святополка-Четвертинського київським митрополитом, оголосив себе місцеблюстителем Київської митрополії. – Док. 69.
86. Перемишль – заснований в X ст., в XII-XIV ст. в складі Галицько-Волинського князівства, відомий також як центр правосланої єпархії. Нині польське місто Пшемисл. – Док. 69.
87. Галич – давньорусське місто в X-XIII ст., столиця Галицького князівства з 1144 р., Галицько-Волинського з 1199 р. Нині місто Івано-Франківської обл., залізнична станція. – Док. 69.
88. Слуцьк – давньоруське місто, відоме з 1116 р., центр Слуцького князівства. Нині місто Мінської обл. в Білорусії. – Док. 69.
89. Могилів-Дніпровський – відомий з 1267 р., центр православної єпархії. Нині облцентр в Білорусії. – Док. 69.
90. Самойлович Григорій Іванович – син гетьмана І. Самойловича, чернігівський полковник у 1685–1687 рр., у 1687 р. наказний гетьман, після усунення Самойловича від влади був заарештований, страчений у Сєвську сєвським воєводою Л. Неплюєвим, р. н. ? – страчений 1687 р. – Док. 71.
91. Кам’янець-Подільський – заснований наприкінці XI ст. Ключова фортеця, що закривала підступи до Польші туркам. У 1672 р. місто було захоплене турецько-татарським військом та козаками П. Дорошенка, перебувало у складі Туреччини по 1699 р. Нині місто Хмельницької обл. – Док. 71.
92. Чорнобиль – згадується наприкінці XII ст. в Іпатському літописі, в середині XV ст. чорнобильський замок належав київському князю Олельку, за Хмельниччини містечко Київського полку, польську адміністрацію в місті було відновлено у 1660-х рр. – Док. 71.
93. Озов, Азов – з XI ст. половецька фортеця, з XIII ст. татарська, з 1471 р. турецька фортеця Азак, у 1637-1642 рр. була захоплена і утримувалася донськими і запорозькими козаками, у 1696 р. Азов був захоплений Петром І, в поході брали участь і українські козаки. – Док. 71.
94. Дон – річка, починається на Середньоруській височині, впадає в Таганрозьку затоку, довжина 1870 км. – Док. 71.
95. Кам’яний Затон – побудувана стольником і воєводою Григорієм Косаговим у 1686-1687 рр. на р. Самарі фортеця. – Док. 74.
96. Шах-Кермень – турецька фортеця в пониззі Дніпра. – Док. 74.

Додаток II

1. Уманець Пилип – глухівський сотник (Ніжинський полк) у 1653-1668 рр., ніжинський полковник з 1668 р. (призначений Д. Многогрішним під час Новгород-Сіверської ради в грудні 1668 р.) – принаймні по травень 1674 р., учасник перевороту проти Д. Многогрішного 13 березня 1672 р., р. н. ? – помер до 1678 р., очевидно у 1674 р. – Док. 1.
2. Ракушка Роман Онисимович – походив з української шляхти, у 1649 р. козак полкової сотні Ніжинського полку, у 1654-1655 рр., ревізор військового скарбу, дозорця військового скарбу в Ніжинському полку, у 1655 р. наказний ніжинський полковник, у 1658 р. ніжинський сотник – прихильник Виговського; очевидно учасник перевороту в Ніжині 1 вересня 1659 р. проти Виговського, як ніжинський полковий суддя 7 жовтня прибув в Москву послом ніжинського полковника В. Золотаренка, де отримав 31 жовтня грамоту для Ніжина і Ніжинського полку від царя, у 1660 р. ніжинський сотник, наказний полковник, у 1663 р. новомлинський сотник, у зіткненні В. Золотаренка і Я. Сомка з Брюховецьким переходить на бік Брюховецького, призначений ним генеральним підскарбієм (1663-1666 рр.) та проводить в перші тижні гетьманства Брюховецького поділ Ніжинського полку на Ніжинський, Стародубський і Сосницький. Востаннє згадується як генеральний підскарбій у травні 1666 р., пізніше його посада очевидно була ліквідована, оскільки царський уряд згідно Московського договору збирався фіскальні функції в Гетьманщині перебрати на себе, після падіння Брюховецького з'являється вже на Правобережжі як брацлавський піп, був ворогом Д. Многогрішного, що захопив його майно в Ніжині, тому під час поїздки послом від Дорошенка і Тукальського до константинопольського патріарха домігся від нього виголошення анафеми Многогрішному, з 1676 р. живе в Стародубі, отримавши парафію (він священик церкви св. Миколи). Найбільш імовірний автор літопису Самовидця, р. н. бл. 1622 – помер 1703 р. – Док. 1.
3. Гулак Іван – генеральний обозний у Дорошенка у 1669-1674 рр., на початку лютого 1674 р., не розраховуючи захистити Черкаси від військ Самойловича і Ромодановського змушений був присягнути Самойловичу; був учасником Переяславської ради в березні 1674 р. при перезатвердженні Самойловича гетьманом "обох боків Дніпра". – Док. 2.
4. Клевень – річка, права притока Сейму, що є лівою притокою Десни. Гирло нижче міста Путивль. – Док. 6.
5. Лубенський Мгарський Спасопреображенський монастир – чоловічий, знаходився у с. Мгари на правому березі р. Сули, де в неї впадає р. Ольшанка. Заснований 1624 р. (за іншими даними 1619 р.) коштом Р. Вишневецької, укр. церковним діячем Ісаєм Копинським. У 1622 р. при монастирі було створено братство. У XVII–XVIII ст. тут був складений монастирський літопис. 1684 р. дерев'яну Преображенську церкву розібрали і за ініціативою гетьмана Івана Самойловича заклали мурований Спасопреображенський собор, побудований у 1684–1692 рр. – Док. 8.
6. Єремеєв Григорій Іванович – кошовий запорозьких козаків, з серпня 1680 р. (після смерті І. Сірка) – був ним принаймні по червень 1684 р. – Док. 9.
7. Килчень, Кілчень, Кічета – річка на землях запорожців, права притока Самари (басейн Дніпра) – Док. 11.
8. Лихопой Філон – кошовий Запорозької Січі у 1688 р., опішнянський сотник (Гадяцький полк) у 1697-1703 рр. – Док. 12.
9. Рубан Семен – до обрання кошовим курінний отаман Полтавського куреня, кошовий запорозьких козаків з 1693 по липень 1694 рр. – Док. 15.
10. Грабовський Сазонт – кошовий писар запорожців у 1694 р., полковий писар Київського полку в 1696 р. – Док. 15.
11. Моровськ – сотенне містечко Київського полку. – Док. 18.
12. Солонина Сергій – хорунжий Київського полку в 1690-1696 рр. – Док. 20.

13. Засядько Яків – лубенський полковник у 1659-1660 рр., підписав Переяславські статті 1659 р., лубенський отаман у 1670, 1676 р., лубенський козак у 1671 р., р. н. ? – помер після травня 1676 р. – Док. 22.
14. Загоровський Віктор – дев'ятий ігумен Лубенського Мгарського монастиря до травня 1658 – принаймні по 1663 рр.. У серпні 1658 р. за дорученням патріарха Никона відвідав Івана Виговського у таборі під Снітинцями. – Док. 22.
15. Вербицький Гнат Якович – лубенський полковник у 1663-1664 рр., ставленик Брюховецького, наказний лубенський полковник у 1660 р., р. н. ? – помер до жовтня 1672 р. – Док. 22.
16. Шамлицький, Шамрицький Стефан – лубенський городовий отаман, лубенський полковник у 1661-1663 рр (з перервою, на Козелецькій раді у квітні 1662 р. Сомка обирав лубенський полковник А. Пирський), страчений разом з Сомком і В. Золотаренком в Борзні 18 вересня 1663 р. – Док. 22.
17. Сербин Іван Федорович – лубенський полковник в 1670-1672, 1672-1676 рр. – Док. 23.
18. Солониця – річка на Лубенщині, ліва притока Сули. – Док. 27.
19. Булатець – річка на Лубенщині, права притока Сули. – Док. 27.
20. Свічка Леонтій Назарович, осавул Лубенського полку в 1671, 1675-1687 рр., лубенський полковий суддя у 1672 р., лубенський полковник у 1688-1699 рр., р. н. ? – помер 1699 р. – Док. 28.
21. Пирятин – розташований на річці Удай. Відомий з 1155 р. За часів Гетьманщини сотенне містечко Лубенського полку. Нині місто в Полтавській обл., залізнична станція. – Док. 28.
22. Слюз Леонтій Васильович – сенчанський сотник (Лубенський полк) у 1687-1695 рр. – Док. 30.
23. Іляшенко Ярема – чигрин-дібровський сотник (Лубенський полк) не пізніше 1692 – принаймні по квітень 1701 рр. – Док. 35.
24. Зеленський Дмитро – лубенський полковник у 1700-1708 рр. – Док. 37.
25. Апостол Данило Павлович – гетьман у 1727-1734 рр., до цього миргородський полковник у 1683-1727 рр., у 1690-х рр. приймав постійну участь у походах проти турецько-татарських сил в Причорномор'ї та Приазов'ї, під час Північної війни воював зі шведами в Білорусії, у жовтні 1708 р. перейшов з Мазепою на бік шведів, намагався організувати активну підтримку шведів в Прилуцькому полку, через місяць різко змінив свою позицію, приєднавшись до проголошеного Петром І гетьмана Скоропадського, брав участь у Прутському (1711) та Персидському (1722) походах, 1722-1723 рр. підтримував політику П. Полуботка на захист автономії Гетьманщини, як наказний гетьман підписав у 1723 р. Коломацькі чолобитні від козацтва, за що був заарештований, утримувався в С.-Петербурзі, звільнений після смерті Петра І; внаслідок тимчасової зміни політики Росії щодо Гетьманщини на дозволених царським урядом виборах 1 жовтня 1727 р. обраний гетьманом, правив під наглядом царського резидента Ф. Наумова, народився 4 грудня 1654 р. – помер 15 січня 1734 р. – Док. 38.
26. Остроградський Матвій Іванович – голтвянський сотник (Миргородський полк) у 1688-1715 рр., миргородський полковий суддя з 1715 р. по 20 травня 1734 р. – Док. 38.
27. Сорочинці, (з середини XIX ст. Великі Сорочинці) – розташовані на річці Псел, відомі з 20-х рр. XVII ст. як Сорочинці. Давня назва – Краснопіль. З 1646 р. належали князю І. Вишневецькому. 1648 р. була утворена Сорочинська сотня Миргородського полку. Наприкінці XVII – на початку XVIII ст. Сорочинці – містечко, де знаходилось правління Миргородського полку, обнесене земляним валом з дерев'яними баштами на бастіонах, тут мав будинок і проживав Данило Апостол. Нині село Миргородського району Полтавської обл., за 25 км від райцентру та 18 км від залізничної станції Гоголеве. – Док. 38.

28. Родзянко Василь Іванович – хорольський сотник (Миргородський полк) у 1701-1704, 1710 рр. – Док. 39.
29. Цибульник – річка на Чигиринщині, права притока Дніпра. – Док. 41.
30. Красний Колядин – сотенне містечко Прилуцького полку. – Док. 42.
31. Базилевський Василь Онисимович – обозний Прилуцького полку в 1708-1709 рр. – Док. 42.
32. Кобиловський (Кобиляцький, Кобилецький) Григорій – ніжинський наказний полковник у 1653, 1655-1656, 1658 рр.; у жовтні-листопаді 1658 р. за наказом наказного гетьмана Г. Гуляницького відповідав за захист Ніжина від московських військ; ніжинський обозний у 1663 р.; в червні 1663 р., напередодні Чорної Ради, в Ніжині поширювалися чутки про його ймовірні претензії на гетьманську булаву. – Док. 43.
33. Золотаренко Василь – брат Івана Золотаренка, ніжинський полковник у 1659–1663 рр., був одним з головних суперників Я. Сомка та І. Брюховецького на гетьманську булаву, але напередодні Чорної ради став прихильником обрання гетьманом Сомка, р.н. ? – страчений в Борзні 18 вересня 1663 р. – Док. 47.
34. Дащенко Гаврило – стародубський полковий сотник у 1659 – 1663 рр., обозний Стародубського полку, призначений не пізніше 1665 р. – був обозним принаймні по 1676 р., р. н. ? – помер до 13 жовтня 1678 р. – Док. 47.
35. Плотний, Плотник Іван Якович – стародубський полковник, не пізніше ніж з листопада 1663 – по 1665 рр. та наказний стародубський полковник у 1666-1667 рр., стародубський полковий суддя у 1669 р., ставленик І. Брюховецького. – Док. 47.
36. Гомель – відомий з 1142 р., місто на річці Сож, певний час було зоною суперницта між Польсько-Литовською державою та Гетьманщиною і Москвою з одного боку та між Москвою і Гетьманщиною з іншого, у 1648 р. гомельці підтримали повстання Б. Хмельницького, у 1654 р. місто здалося після довгої облоги наказному гетьманові І. Золотаренку, де було розміщено козацьку залогу, у гетьмана Д. Многогрішного були наміри включити Гомель до Гетьманщини (що було одним із висунутих йому звинувачень після перевороту), І Самойлович приєднав до Стародубського полку села на річці Сож, починаючи від Гомеля і просив в 1685 р. у царського уряду дозволу приєднати Гомель. Нині облцентр Білорусії. – Док. 48.
37. Дейнека Василь Якович – кролевецький сотник (Ніжинський полк) у 1669-1672 рр. – Док. 53а.
38. Михайленко, Михайлович Павло – ніжинський полковий писар у 1661, 1669-1676 рр. – Док. 55.
39. Ярема Андрійович – батуринський сотник (Ніжинський полк) у 1676-1689 рр. – Док. 57.
40. Грудяка Кіндрат Пилипович – товариш Глухівської сотні у 1683 р., глухівський сотник (Ніжинський полк) у 1687, 1689 рр., глухівський отаман у 1693 рр. – Док. 58.
41. Вересоч – річка на Ніжинщині, ліва притока Десни. – Док. 59.
42. Обідовський Іван – ніжинський полковник у 1692-1701 рр., син сестри І. Мазепи, восени 1700 р. був відправлений гетьманом на чолі 20-тисячного корпусу козаків на війну зі шведами, після розгрому російського війська під Нарвою, куди він не встиг прибути, його три полки були розташовані для захисту прикордонних російських міст, помер наступного року в прикордонні зі шведською Ліфляндією. – Док. 60.
43. Сербин Войця – переяславський полковник у 1675-1676, 1679-1683 рр. – Док. 64.
44. Головченко Яким – черкаський полковник у 1669 р., переяславський полковник у 1688-1689 рр., р. н. ? – помер до 28 квітня 1690 р. – Док. 66.
45. Сулима Олександр Степанович – переяславський полковий хорунжий у 1684-1711 рр., брав участь у походах проти турків і татар у 1690-х рр. – Док. 67.
46. Канівець Іван – бубнівський сотник (Переяславський полк) у 1692-1693 рр. – Док. 69.
47. Деркач Денис – бубнівський сотник у 1693-1706 рр. – Док. 69.

48. Мирович Іван – переяславський полковник у 1692-1706 рр., у 1704-1706 рр. очолив 17-ти тисячний козацький корпус, який воював зі шведськими військами у Польщі і Білорусії, в березні 1706 р. під Ляховичами потрапив в полон до шведів, помер у полоні близько 1709 р. – Док. 70.
49. Левенець Прокіп – полтавський полковник у 1674-1675, 1677-1679 рр., полтавський обозний у 1687, 1690 рр., був відзначений Самойловичем за хоробрість виявлену в Чигиринських походах 1677-1678 рр., р. н. ? – помер не пізніше червня 1691 р. – Док. 75.
50. Мисенко Петро – полтавський полковий суддя у 1667 р., обозний Полтавського полку у 1671 р. – Док. 75.
51. Гуджол Дем'ян – полтавський полковник у 1661–1664, 1672–1674 рр., полтавський городовий отаман у 1667 р., полтавський полковий суддя у 1672, 1676, 1678-1680 рр., під час боротьби між Сомком і Брюховецьким підтримував Брюховецького, р. н. ? – помер після 1680 р. – Док. 75.
52. Кобеляки – сотенне містечко Полтавського полку. – Док.76.
53. Тростянець – річка на Полтавщині, права притока Лисогору, що впадає в Удай. – Док. 78.
54. Білики – сотенне містечко Полтавського полку. – Док. 79.
55. Маценко Іван – початково відомий як запорізький отаман, з'явився в Прилуках напередодні повстання Брюховецького проти Москви, коли із Запоріжжя на підтримку гетьмана в українські міста вийшла значна група запорожців. Прилуцький полковий осавул у 1668 р., прилуцький полковник у 1668-1671, 1677-1678 рр., прилуцький полковий суддя у 1672-1676, 1680 рр. У 1668-1669 рр. як полковник підтримував П. Дорошенка, не дозволяв привести Прилуцький полк до царського підданства, але не визнавав також спілку запорожців з Кримом після смерті Брюховецького, восени 1668 р. перебив татар, яких направив в Прилуки П. Суховієнко. – Док. 81.
56. Лисогір – річка на Прилуччині, притока Удаю. – Док. 81.
57. Іваниця – річка на Прилуччині, ліва притока Сможі, що впадає в Удай. – Док. 82.
58. Стороженко Іван – прилуцький полковник у 1679, 1687-1692 рр., р. н. ? – помер 1692 р. – Док. 85.
59. Ічня – полкове місто Ічнянського полку у 1648-1649 рр., після його ліквідації сотенне містечко Прилуцького полку. – Док. 86.
60. Нос Іван Яремович – у 1676 р. військовий товариш в Прилуках, значний військовий товариш, прилуцький полковий осавул у 1684, 1692-1693 рр., прилуцький полковий суддя у 1693-1705 рр., прилуцький полковий обозний у 1677, 1705-1708 рр.; під час облоги Батурина О. Меншиковим на початку листопада 1708 р. як наказний прилуцький полковник знаходився з частиною свого полку в місті, зрадив захисників Батурина, вказавши російським солдатам вночі з 1 на 2 листопада потаємний хід у місто, внаслідок чого столиця гетьмана Мазепи була захоплена, а її захисники і жителі знищені, в нагороду за виявлені царському уряду послуги став повночинним прилуцьким полковником (1708-1714 рр.), р. н. ? – помер 1714 р. – Док. 88.
61. Буйна – річка на Стародубщині, очевидно Бучка – притока Максимівки, яка впадає в Росуху, ліву притоку Ваблі, яка є правою притокою Судості. – Док. 93.
62. Унеча – річка на Стародубщині, ліва притока Іпуті. – Док. 94.
63. Острянин Левко – стародубський полковник у 1665-1667 рр. – Док. 95.
64. Кистерка – річка на Стародубщині, притока Вари, яка є правою притокою Судості, що впадає в Десну. – Док. 95.
65. Рославченко Авдій Іванович – почепівський сотник у 1665-1670 рр. – Док. 96.
66 Ревна – річка на Стародубщині, притока Деревенки, що є правою притокою Судості. – Док. 98.

67. Мена – сотенне містечко Ніжинського полку. Нині місто Чернігівської обл., залізнична станція. – Док. 98.
68. Костобобр – річка на Стародубщині, притока Ревни. – Док. 98.
69. Коста – річка на Стародубщині, права притока Судості. – Док. 98.
70. Рубець Михайло Іванович – топальский сотник (Стародубський полк) у 1669-1670, 1672-1673, 1681, 1686 рр. – Док. 99.
71. Чадиця – річка на Стародубщині, притока Ірпи, що впадає в Стечну, яка є лівою притокою Судості. – Док. 99.
72. Лосенко, Лось Павло Федорович – мглинський сотник (Стародубський полк) у 1674-1676 рр. – Док. 101.
73. Судинка – річка на Стародубщині, на якій розташоване місто Мглин. – Док. 101.
74. Ваза – очевидно Вага, річка на Стародубщині, притока Трубіжа, лівої притоки Снові. – Док. 103.
75. Трубіж – річка на Стародубщині, ліва притока Снові. – Док. 104.
76. Ложиця – річка на Стародубщині, притока Вари, що є правою притокою Судості. – Док. 107.
77. Яреміenко Тарас Гаврилович – погарський сотник (Стародубський полк) у 1681-1698, 1703-1705 рр. – Док. 110.
78. Ноздря Наум Григорович – почепівський сотник (Стародубський полк) у 1670, 1676, 1677, 1679-1687 рр., у 1688 р. значний військовий товариш. – Док. 111.
79. Гетьманич Яків Іванович – син гетьмана Самойловича, стародубський полковник у 1685-1687 рр., після перевороту 1687 р. був схоплений і засланий в Сибір. – Док. 112.
80. Завадовський Яків – значний військовий товариш, стародубський полковий осавул у 1690-1703 рр., стародубський полковий суддя у 1703-1705 рр., призначався наказним полковником. – Док. 112.
81. Аврамович (Попович) Іван – чернігівський полковник у 1654-1657 рр. – Док. 115.
82. Сухий Вор, Сухий Вир – річка на Чернігівщині, права притока Виру, що є лівою притокою Сожі. – Док. 120.
83. Березна – сотенне містечко Чернігівського полку. – Док. 122.
84. Тур'я – річка на Чернігівщині, ліва притока Снові. – Док. 122.
85. Бобриця – річка на Київщині, ліва притока Ірпеня. – Док. 129.
86. Княжичі – містечко на південний захід від Києва, розташоване на р. Ірпінь, згадується в XVI ст. Нині село Києво-Святошинського району в Київській обл. – Док. 131.

Додаток III

1. Болеслав I Хоробрий – польський князь з 992 р., польський король з 1025 р., об'єднав польські землі, р. н. 967 – помер 1025 р.
2. Стефан Баторій – польський король у 1676-1686 рр., за часів Баторія вперше офіційно здійснено набір реєстрових козаків, р. н. 1533 – помер 1686 р.
3. Карл XII – шведський король у 1697-1718 рр., на початку Північної війни мав значні успіхи у війні з коаліцією Данії, Саксонії, Польщі і Росії, за умовами Альтранштадського миру 1706 р. позбавив саксонського курфірста Августа II Фрідріха (польського короля Августа III) польської корони, зробивши польським королем Станіслава Лещинського, через Лещинського встановив контакти з Мазепою, під час походу на Росію повернув з військом на Україну, уклавши в Гірках 29-30 жовтня 1708 р. союзний договір з гетьманом, зазнав поразки під Полтавою від російських військ, проте уник полону, відступивши до турецьких володінь, після смерті Мазепи підтримував його наступника П. Орлика, продовжував війну у спілці з Туреччиною, після укладення Туреччиною Прутського миру (1711 р.), лише 1715 р. зміг повернутися до Швеції, продовжував

війну з відновленою коаліцією, загинув 11 грудня 1718 р. (за н. с.) в Норвегії, народився 27 червня 1682 р. (за н. с).

4. Бендери – місто на правому березі Дністра, відоме з XII ст. Нині знаходиться у складі Молдавії.
5. Гордієнко Костянтин – кошовий запорожців у 1702-1703, 1703-1707, 1707-1709, 1709 – 1728 рр., приймав участь в Азовських походах 1695-1696 рр., завжди був послідовним у своєму несприйнятті московської політики, підтримав спілку Мазепи з Карлом XII, після смерті Мазепи підтримував Орлика, р. н. ? – помер у 1733 р.
6. Случ – річка в Західній Україні, довжина 451 км, права притока Горині, певний час при Б. Хмельницькому розмежовувала польські та українські володіння.
7. Терехтемирів, Трахтемирів – згадується у XVI ст., як селище надане Остафієм Дашковичем Києво-Печерському монастирю, пізніше містечко, де був розташований Терехтемирівський монастир. Нині село Переяслав-Хмельницького району Київської обл.

Список архівних фондів та публікації універсалів

1. Архівні джерела

Центральний державний історичний архів України у Києві (ЦДІАК України).

Ф. 11: Житомирський гродський суд
Ф. 51: Генеральна військова канцелярія
Ф. 57: Генеральний опис Лівобережної України 1765-1769 рр.
Ф. 59: Київська губернська канцелярія
Ф. 64: Сотенні канцелярії Лівобережної України (об'єднаний фонд)
Ф. 80: Стародубська полкова канцелярія
Ф. 108: Чернігівська полкова канцелярія
Ф. 127: Київська Духовна канцелярія
Ф. 128: Київська Печерська лавра
Ф. 129: Київський Софійський монастир
Ф. 131: Києво-Слупський Пустинно-Миколаївський чоловічий монастир
Ф. 132: Київський Межигірський чоловічий монастир
Ф. 133: Чернігівський Кафедральний монастир
Ф. 137: Лубенський Мгарський чоловічий монастир
Ф. 139: Чернігівський Троїцький Андронниківський чоловічий монастир
Ф. 141: Кам'янський Успенський жіночий монастир
Ф. 143: Максаківський Спаський чоловічий монастир
Ф. 144: Рихлівський Пустинно-Миколаївський чоловічий монастир
Ф. 145: Ніжинський Благовіщенський Красноострівський чоловічий монастир
Ф. 146: Макошинський Миколаївський чоловічий монастир
Ф. 147: Семигорський чоловічий монастир
Ф. 148: Гамаліївський Пустинно-Харлампіївський чоловічий монастир
Ф. 149: Глухівський Успенський жіночий монастир
Ф. 150: Домницький Різдвяно-Богородицький чоловічий монастир
Ф. 151: Антоніївський Любецький монастир
Ф. 152: Макошинський Покровський монастир
Ф. 153: Омбиський монастир
Ф. 154: Батуринський Крупицький Миколаївський жіночий монастир
Ф. 157: Єлецький Успенський чоловічий монастир
Ф. 158: Печенецький Успенський жіночий монастир
Ф. 159. Прилуцький Густинський Свято-Троїцький монастир
Ф. 160: Чернігівський П'ятницький жіночий монастир

Ф. 161: Глухівський Петропавлівський чоловічий монастир
Ф. 163: Чернігівський Іллінський чоловічий монастир
Ф. 165: Козелецький Георгієвський монастир
Ф. 166: Мошенкський Петропавлівський чоловічий монастир
Ф. 167: Київський Флорівський Вознесенський жіночий монастир
Ф. 168: Київський Братський Богоявленський монастир
Ф. 169: Київський Михайлівський Золотоверхий чоловічий монастир
Ф. 182: Канцелярія Київського магістрату
Ф. 194: Київський Губернський магістрат
Ф. 220: Колекція документів Київської археографічної комісії
Ф. 221: Нова серія
Ф. 222: Колекція документів Київського історичного товариства Нестора Літописця
Ф. 237: Каманін І.М.
Ф. 248: Прилуцький полк
Ф. 251: Тарновські
Ф. 824: Виноградський Успенський чоловічий монастир
Ф. 826: Медведівський Миколаївський монастир
Ф. 834: Миклашевський
Ф. 888: Київський Кирилівський чоловічий монастир
Ф. 912: Полтавський чоловічий монастир
Ф. 915: Київський Іорданський жіночий монастир
Ф. 983: Ханенки
Ф. 1203: Шувалови
Ф. 1230: Колекція фотокопій документів про Визвольну війну українського народу 1648-1654 pp.
Ф. 1235: Грушевські
Ф. 1253: Лебединський Георгіївський монастир
Ф. 1391: Переяславський Михайлівський монастир
Ф. 1407: Колекція грамот російських царів та універсалів українських гетьманів
Ф. 1528: Лохвицька ратуша
Ф. 1556: Новгород-Сіверський Спасо-Преображенський монастир
Ф. 2043: Плохинський М.М.
Ф. 2077: Канівський монастир
Ф. 2168: Колекція документів, що стосуються історії України
Ф. 2218: Корсунська полкова канцелярія
Ф. 2232: Андрій та Микола Артемовичі
Ф. КМФ – 7
Ф. КМФ – 9
Ф. КМФ – 15
Ф. КМФ – 23
Ф. КМФ – 31
Ф. КМФ – 41

2. Інститут рукописів Національної бібліотеки імені В.І.Вернадського

Ф. 1: Літературні матеріали
Ф. 2: Історичні матеріали
Ф. 8: Київський університет
Ф. 10: Матеріали АН України
Ф. 28: Всеукраїнський історичний музей імені Т. Г. Шевченка

Ф. 40: Василенко М.
Ф. 61: Кістяківський О.Ф.
Ф.160: Київська Духовна Академія
Ф.201: Новицькі

3. Центральний Державний архів вищих органів влади
та управління України (ЦДАВО України)

Ф.3561: Оглоблін О.О.

Опубліковані джерела

Акты, изданные комиссией для разбора древних актов. Т.34. Вільно, 1909.
Акты Московского Государства. – Т.2. Разрядный Приказ. Московский стол. 11635-1659. – СПб., 1894.
Акты, относящиеся к истории Западной России (Акты ЗР), Т.5, СПб., 1853.
Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России (Акты ЮЗР), Т.3, СПб., 1861; Т.4., СПб, 1863; Т.5., СПб, 1867; Т.6., СПб, 1869; Т.7., СПб, 1872; Т.8., СПб, 1873; Т.9., СПб, 1877; Т.10., СПб, 1878; Т.11., СПб, 1879; Т.12., СПб, 1882; Т.13., СПб, 1885; Т.14., СПб, 1889; Т.15., СПб, 1892.
Акты исторические, собранные и изданные Археографическою комиссиею. Т.1-5, СПб., 1841-1843.
Дополнения к актам историческим. Т.1-12, СПб., 1846-1875.
Акты по истории землевладения в Малороссии (1620-1689) // Чтения в Историческом обществе Нестора Летописца. – Кн.4., – 1890. – А.Л[азаревский]
Акты по истории монастырского землевладения в Малороссии (1636-1730) // Чтения в Историческом обществе Нестора Летописца. – Кн.5., – 1891. – А.Лазаревский.
Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси. – Т. 7. – Вільно, 1870.
Архив Юго-Западной России (Архив ЮЗР). – Ч.1. – Т.4. – К., 1871. Акты об унии и состоянии православной церкви в Юго-Западной России во 2-й половинк 17 и в 18 ст. (1648-1798).
Архив ЮЗР. – Ч.1. – Т.5. – К., Акты, относящиеся к делу о подчинении Киевской митрополии Московскому патриархату (1620-1694).
Архив ЮЗР. – Ч.1. – Т.10. – К., 1904. Акты, относящиеся к истории православной церкви в Галиции (1423-1714), извлеченные из львовских архивов.
Архив ЮЗР. – Ч.3. – Т.2. – К., 1868. Акты о козаках (1679-1716).
Архив ЮЗР. – Ч.3.- Т.4. – К., 1914. Акты, относящиеся к эпохе Богдана Хмельницкого.
Архив ЮЗР. – Ч.3. – Т.6. – К., 1908. Акты Шведского государственного архива, относящиеся к истории Малоросии (1649-1660).
Астряб М.Г. Лубенский Мгарский Спасо-Преображенский монастырь // Труды Полтавской ученой архивной комиссии. – Полтава, 1913, – Вып.13.
Барвинский В. Крестьяне в Левобережной Украине в XVII–XVIII вв. – Х., 1909.
Барвинский В. Генеральное следствие о маетностях Миргородского полка 1729–1730 г . // Труды Полтавской ученой архивной комиссии. – Полтава,1913. – Вип.13.
Бантыш-Каменский Д. Источники малороссийской истории. Ч.1.М., 1858.
Бантыш-Каменский Д История Малой России. – М.1842.
Василенко М.П. Збірка матеріалів до історії Лівобережної України та українського права 17-18 вв. // Український археографічний збірник. – К., 1926. – Т. 1.
Величко С. Літопис. К., 1991. Т. 2.

Генеральное следствие о маетностях Нежинского полка 1729–1730 гг. // Материалы для истории экономического, юридического и общественного быта Старой Малороссии, под. ред. Н.П.Василенко. – Чернигов. – 1901. – Вып.1.

Генеральное следствие о маетностях Киевского полка 1729–1730 гг. // Чтения в историческом обществе Нестора летописца. – К., 1893. – Кн. 7. – III отдел

Генеральное следствие о маетностях Гадяцкого полка 1729–1730 гг. Полтава. 1893.

Генеральное следствие о маетностях Переяславского полка 1729–1730 гг. // Сборник Харьковского историко-филологического общества. – Вып. 9. – Кн. 3. 1896.

Генеральное следствие о маетностях Прилуцкого полка 1729–1730 гг. // Чтения в историческом обществе Нестора летописца. – К., 1896. – Кн. 11. – III отдел.

Генеральное следствие о маетностях Черниговского полка 1729-1730 года. // Материалы для истории экономического, юридического и общественного быта Старой Малороссии, под. ред. Н.П.Василенко. – Чернигов. – 1909. – Вып. III.

Генеральне слідство про маєтності Лубенського полку // Український архів, – К., 1931 – Т. 4.

Генеральне слідство про маєтності Стародубського полку // Український архів, – К., 1929 – Т. 1.

Генеральне слідство про маєтності Полтавського полку // Рукопис І.Бутича.

Гетьманські універсали в колекції Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського // Сіверянський літопис, 1998, – № 1. – Уп. Ситий І.

Гетьманські універсали. З архіву Ніжинської полкової канцелярії та міського магістрату // Київська старовина. 1995. – № 2. – Уп. Морозов О.

Герасимчук В. Виговський і Юрій Хмельницький // Записки НТШ, Т. 59-60, Львів, 1904.

Герасимчук В. Виговський і Гадяцький трактат // Записки НТШ, Т. 87-89, Львів, 1909.

Грушевський О. Перші гетьманські земельні універсали //Записки історико-філологічного відділу. Вип. 7-8. – К., 1926.

Грушевський О. Гетьманські земельні універсали 1660-1670 років // Історико-географічний збірник. – Т. 1. – К., 1927.

Грушевський О. Універсали та грамоти в земельних справах з 1650-1660 років // Записки Українського наукового товариства. – К., 1926.

Грушевський О. Універсали та грамоти лівобережним ратушам у 17 в. // Ювілейний збірник на пошану ак. М. С. Грушевського. Т. 1-3, 1928-1929.

Ефименко А. Из истории борьбы малороссийского народа с поляками // Южная Русь. – СПб., 1905.

Жевахов Н.Д. Акты и документы Лубенского Мгарского Спасо-Преображенского монастыря. – К., 1913.

Жерела до історії України-Русі. – Львів, 1913. – Т. 11: 1912. – Т. 12.

Закревский Н.В. Описание Киева. В 2-х т. – М., 1868.

З матеріалів до історії Києво-Могилянської академії //Записки НАУКМА, уп. Мицик Ю. – К., 2002.

Исторические и крепостніе документі Виноградского Ирдинского монастіря // Киевскаие епархиальные ведомости. – 1861. – № 18-20.

Каманин И. Материалы по истории Киевской городской общины // Университетские известия. – К., 1892. – № 2, 8 (в приложениях).

Каманин И. Из истории подложных документов // Чтения в ИОНЛ. – К., 1907. – Кн. 20.

Каманин И. Материалы по истории казацкого землевладения // Чтения в ИОНЛ. – К., 1896. – Кн.8.

Карачевський – Волк. Б.В. Борьба Польши с казачеством во второй половине 17 и начале 18 вв. – К., 1892.

Каталог документів Київської археографічної комісії . – К., 1971

Ковальський Н.П., Мицик Ю.А. Анализ архивных источников по истории Украины 17-18 вв. Днепропетровск, 1986.

Коринець Д. Зносини Виговського з Польщею в рр. 1657-1658 // Записки НТШ – Т. 38. Львів, 1990.
Коринець Д. Повстання Мартина Пушкаря // Ювілейний збірник на честь М. Грушевського. – Львів, 1906.
Костомаров М. Гетьманування Виговського і Юрія Хмельницького. – Тернопіль. 1891.
Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. – К., – 1954.
Крип'якевич І.П. Студії над державою Богдана Хмельницького.
IV. Гетьманські універсали // Записки наукового товариства ім. Шевченка. Львів, 1927. – Т. 147.
Кулиш П. Записки о Южной Руси. Т. 1-3. – СПб., – 1856-1857.
Лазаревский А. Обозрение Румянцевской описи. – Чернигов. – Вып. 1: 1866; Вып. 2: 1867; Вып. 3-4: Вып. 1867.
Лазаревский А. Архивные отрывки для истории Полтавской епрахии. – Полтава, – В. 1. – 1882.
Лазаревский А. Акты по истории землевладения в Малороссии // Чтения в историческом обществе Нестора летописца. – 1890. – Кн. 4. – III отдел.
Лазаревский А. Акты по истории монастырского землевладения в Малороссии (1636–1730) // Чтения в историческом обществе Нестора лето-писца. К., 1891. – Кн. 5. – III отдел.
Лазаревский А. Материалы для истории общественного и частного быта в Малороссии XVII века. // Чтения в историческом обществе Нестора летописца. К., 1896. – Кн. 11. – III отдел.
Лазаревский А. Гетманские универсалы о Киевском городском хозяйстве (1677–1729) // Чтения в историческом обществе Нестора летописца. – К., 1902. – Кн. 16. – Вып. IV. – III отдел.
Лазаревский А. Описание Старой Малороссии. Т. 1-3. К., 1888; К., 1893; К., 1902.
Левицкий О. Киево-Выдубецкий перевоз на Днепре и его неожиданная политическая роль //Киевская старина. – 1882. – № 10.
Лучицкий И. К истории финансов и финансового управления в Малороссии 17 и 18 вв. // Чтения в ИОНЛ. – Кн. 15. – Отд. III.
Летописец Самовидца. – К., 1898.
Маетность, занимаемая Киевской Духовной семинарией // Киевские епархиальные ведомости. – 1863. – № 9.
Маркович Н. История Малороссии. Т. 1-4. – М., 1842.
Материалы для истории внутренней жизни Левобережной Украины. М.Плохинский, Х., 1891.
Местечко Борисполе в 17 веке. Акты мейского уряда 1612-1699 гг. с пред. А.Стороженка. – К., 1892.
Модзалевский В. К характеристике отношений между монахами Мгарского монастиыря и лубенскими козаками. В 1629-1661 гг. // Киевская старина. – 1906. – Т. 92. – № 3-4.
Мотыжинский архив. Акты Переяславского полка XVII–XVIII вв., под ред. А. Лазаревского. – К.: 1890.
Мякотин В. Очерки социальной истории Украины. – Прага, 1924. – Т. 1. –3.
Отрывки из нежинских магистратских книг 1657, 1674 гг. – Чернигов, 1887.
Палеографический изборник. – Вып. 1. – К., 1890.
Памятники, изданные Временной Комиссией для разбора древних актов. Т. 1. – К., 1845; Т. 2. – К., 1846; Т. 3. – К., 1852.
Памятники, изданные Временной Комиссией для разбора древних актов.– Т. 1-2. – Изд. 2. К., 1898.
Петровський М.Н., Путилов В.К. Історія України в документах і матеріалах. Т. 3. – К., 1941.
Полное собрание законов Российской империи. – Т. 1. – СПб., 1830.
Праці для виучування історії західно-руського та вкраїнського права. – Вип. 2. – К., 1926.
Похилевич. Сказание о населенных местностях Киевской губернии. – К.,1864.
Рігельман О.І. Літописна сповідь про Малоросію та її народ і козаків узагалі. – К., 1894.

Рукописи П.Я. Дорошенка // Труды Черниговского предварительного комитета по устройству 14 археологического съезда. – Чернигов. 1908.
Русов А.А. Документы, касающиеся Густынского и Мгарского монастырей.
Сказание о войне козацкой с поляками. – К., 1921.
Стадник М. Гадяцька унія //Записки Українського наукового товариства – Т. 7-8. – К., 1910.
Сборник летописей, относящихся к истории Южной и Западной России. – К., 1880.
Сборник Русского исторического общества. – Т. 144. // Материалы Екатеринославской законодательной комиссии. – Ч. 13. – СПб., 1914.
Сборник материалов для исторической топографии Киева и его окрестностей. – К., 1874.
Сулимовский архив, под ред. А. Лазаревского – К., – 1884.
Яковлів А. Українсько-московські договори в 17-18 ст. // Пр.Укр. Наук. Ін-ту у Варшаві. 1934. Т. 19.

Список скорочень літератури та назв установ

Скорочення	Повна назва
АЗР Т. V.	Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией. Т. V. – СПб., 1853.
Архив ЮЗР. Ч. I. – Т. 4. Ч. III. – Т. 6.	Архив Юго-Западной Росси, издаваемый Временною комиссиею для разбора древних актов, высочайше учрежденною при киевском военном, подольском и волынском генерал-губернаторе. Ч. I. – Т. 4. – К., 1871. Ч. III. – Т. 6. – К., 1908.
ГСМЛ.	Генеральне слідство про маєтності Лубенського полку // Український архів. – К., 1931. – Т. IV.
ГСМН.	Генеральное следствие о маетностях Нежинского полка 1729–1730 гг. – Чернигов, 1901. Упор. М. Василенко
ГСМЧ.	Генеральное следствие о маетностях Черниговского полка 1729–1730 гг. – Чернигов, 1909.
ДБХ.	Документи Богдана Хмельницького / Упор. І. Крип'якевич та І. Бутич. – К., 1961.
Записки НТШ.	Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка.
Лазареский А. Акты по истории землевладения в Малороссии (1630–1690). Кн. IV.	Лазареский А. Акты по истории землевладения в Малороссии (1630–1690) // ЧИОНЛ. Кн. IV. – К., 1890.

Маркевич Н. История Малороссии. Т. IV.	Маркевич Н. История Малороссии. – М., 1842. – Т. IV.
Местечко Борисполе в 17 веке.	Местечко Борисполе в 17 веке. Акты мейского уряда 1612–1699 гг. с предисловием А. В. Стороженка. – К. – 1892.
ОРОМ. Вып. 1. Вып. 2.	Обозрение Румянцевской описи Малороссии Упор. О. Лазаревський Чернигов, 1866. – Вып. 1. Чернигов, 1867. – Вып. 2.
Памятники. Т. II (Изд. 2). Т. III (Изд. 3). Т. IV.	Памятники, изданные Временною комиссиею для разбора древних актов, высочайше учрежденною при киевском военном, подольском и волынском генерал-губернаторе. К., 1898. – Т. II (Изд. 2). К., 1898. – Т. III (Изд. 2). К., 1859. – Т. IV.
Ситий І. Гетьманські універсали в колекції Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського.	Ситий І. Гетьманські універсали в колекції Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського // Сіверянський літопис. – 1998. – № 1.
Федотов-Чеховский А. Акты греческого нежинского братства.	Федотов-Чеховский А. Акты греческого нежинского братства. К., 1884.
Скорочена назва установи	Повна назва
ЦДАВО України.	Центральний державний архів вищих органів влади та управління України.
ЦДІАК України.	Центральний державний історичний архів України в м. Києві.

Словник застарілих і рідковживаних слів

Абисмо – щоб ми
Абисте – щоб ви
Ага – турецький чи татарський старшина; начальник, хазяїн
Аж, аже – щоб
Албо, альбо – або
Антецесор – попередник
Апробовати, апробувати – схвалити
Артикул – стаття
Архідиякон – старший диякон серед ченців-дияконів
Архієрей – у православній церкві вище духовне звання у ченців
Асесор – засідатель королівського суду
Атаман – див. отаман
Атестація – свідчення
Афектація – бажання

Бавитися – баритися, займатися
Барзо – дуже
Бей – 1) князь, правитель незалежного князівства; 2) управитель округи в Османської імперії
Бинаймней – аж ніяк, ніяк, ані трохи, нітрохи, ніскільки
Бидло – свійська робоча худоба
Битность – перебування
Бихмо – щоб ми
Борть – найпростіший вулик, видовбана колода, яку навішували на дерево, або дупло в дереві, де живуть бджоли
Бочка – міра об'єму, поділялась на чотири корці або чверті
Бровар, броварня – пивоварня
Буда – 1) підприємство для виготовлення поташу; 2) тимчасове житлове чи виробниче приміщення
Бурмистер – друга за значенням після війта посада в міської адміністрації
Бусурманин – магометанин
Бунт – одиниця лічби товарів, 15 штук

Важитися – зважуватися, насмілюватися
Варувати – застерігати
Вдячне – радо
Ведлуг, ведля – з причини, через; *ведлуг звичаю* – за звичаєм; *ведлуг ради* – згідно з порадою
Везир – візир, вищий сановник при дворі турецького султана, міністр й член імперської ради
Вейчисте – вічне
Велебний, превелебний – звернення до вищого духовенства
Вельце – вельми, дуже
Вендровний – мандрівний
Веспол – разом
Вешняк – млин, що працює на весняній воді
Видарти – знати, мати про щось уявлення, відомості
Видячи слушность – бачачи справделивість
Війт, войт – 1) голова магістрату; 2) голова місцевої влади
Возний – судовий урядовець в Речі Посполитій та Україні
Волость – територіально-адміністративна одиниця; об'єднання навколо центру певної кількості (до кількох десятків) населених пунктів
Волока – міра земельної площі, що дорівнювала 19-22 га
Волох – молдаванин
Вшелякий – всякий
Везене – ув'язнення

Галера – турецький корабель
Гамоване – перешкода, затримка
Гандлі – торгівля
Гарнец – міра об'єму сипких тіл і рідин місткістю близько 4 л.
Городовий – нижчий чин міської поліції в Московській державі
Гвалтовний – насильницький
Гетьман польний – заступник великого коронного (або литовського) гетьмана, військовий начальник
Господар – володар молдавського і волоського столів
Господарство – держава
Греченин – грек
Гріш – назва срібної монети у Чехії, Речі Посполитій; 30 польських грошів складали 1 польський злотий
Гродський суд – суд у Речі Посполитій і Гетьманщині, що розглядав кримінальні справи
Гута -- підприємство по виробництву скла

Даток – данина
Дворище – садиба, господарство
Декрет – постанова, присуд
Дим – одиниця оподаткування
Диспонувати – розпоряджатися
Домініканці – католицький чернечий орден
Дорожний податок – збір за користування землями
Дукат – червоний золотий, дорівнював 4,5 гульдена
Долегливий – залежний, підвладний
Донація – дарчий запис

Екзактор – збирач податків
Екзакція – збирання податків до скарбу
Екзарх – намісник патріарха
Експедіювати – висилати, відряджати
Електор – виборець
Еміненція – (вища) гідність
Ефект – результат, наслідок
Ефікація – здійснення

Євфимок, єфимок – російська срібна монета
Єдваб – шовк
Єжели – якщо
Єсли – тільки
Єстестьмо – ми є
Єстесте – ви є
Єсще – ще

Жадеи – жодний
Жадати – бажати
Жартливий – жартівливий, веселий
Жеби – щоб
Жолнер – солдат (у коронному війську)

Забава – затримка
Заборонятися – захищатися
Загамовати – затримати
Заживати – користуватися, споживати
Займа – заплава
Заказний – що забороняє
Заказувати – забороняти
Законник – чернець
Залецення – висловлення, заява, рекомендація
Замешкання – затримка
Замешки – заворушення
Засе, зась – же, але
Заховувати – зберігати
Затягати – набирати
Зачим – отже, тому, таким чином
Здати отправу – виконати доручення
Здрайця – зрадник
Злецити – доручити, наказати
Зичливий – добродійний
Знайдуватися – знаходитися
Зойшлий – померлий
Зособна – зокрема
Зосталий – останній, залишковий
Зповиноватися – споріднитися
Зуполний – повний

Ігумен – настоятель чоловічого монастиря
Іж – що
Іжелі – якщо
Ізгон – наїзд, під'їзд
Іначей – інкаше
Індукта – мито за ввезення товарів
Інкізиція – слідство
Інкурсія – наїзд, напад
Інок – чернець
Інсерувати – вкласти, вилучити
Інстанція – клопотання
Інстигнувати – підбурювати
Інтенція – намір, бажання
Інтерцесія – посередництво

Кавалер – рицар
Кадь, кадка – міра меду (бл. 60-90 л.)
Калга-салтан – наступник престолу
Камень – одиниця ваги, що дорівнювала 32-50 фунтам

Камеральний – казенний
Канонік – 1) член капітули, крилоса; 2) священослужитель кафедрального собору
Канцлер великий коронний – урядник, що завідував канцелярією Корони Польської, виконував обов'язки міністра закордонних справ
Капелан – католицький ксьондз, духівник при війську
Капітула – рада з духовних осіб при єпископі, що займається адміністративними питаннями
Кармазин – тканина фарбована в червоний колір
Катедра – собор, соборна церква
Каштелян – урядовець замку і прилеглих територій
Кварта – одиниця виміру рідких і сипких тіл, трохи більша за літр
Квота – сума
Кгвалтовний – насильний
Кгди, гди – коли
Кгдиж – тому що
Кеди – коли
Киндяк – турецька бавовняна тканина
Клейноди військові – відзнаки Запорозького Війська: корогва, булава, бунчук, котли (бубни), гармати
Ключ – територіально-економічна одиниця, об'єднання навколо міста (містечка) групи фільварків та селищ
Князь – глава селянської громади на волоському праві
Коберець – коверець, килимець
Колвек – будь (хто, що)
Комісар – особа, спеціально призначена для виконання певного доручення
Комонний – кінний
Компанія – товариство, відділ війська
Композиція – згода
Компут – розрахунок, реєстр
Компутування – складання реєстру
Кондиція – стан, звання, умова
Конклюзія – закінчення, висновок
Консенс – дозвіл
Консистенція – розміщення військ на квартирах
Консоляція – радість, втіха
Конституція – сеймова ухвала
Конфірмація – підтвердження
Копа литовських грошей – дорівнювала 60 литовським або 75 польським грошам
Корець – одиниця виміру зерна й рідини, що дорівнювала 20-32 гарнцям (80-128 літрів)
Кром – без
Ктитор – 1) особа, на гроші якої побудовано або відновлено церкву або монастир; 2) церковний староста
Кульбака – сідло
Купа – міра тканини (100 відрізків)
Купитися – громадитися
Куситися – спокуситися

Лава – колегія суддів
Лавник – член лави
Латво – легко
Лев – українська назва турецької срібної монети
Лінія – границя, межа
Лупезство – грабіж
Люб – або
Любисмо – хоч ми
Людськость – ввічливість, прихильність
Люстратор – ревізор королівських маєтків

Маєстат – величність
Майдебурзьке право – магдебурзьке право
Малжонка – дружина, жінка
Мати взгляд – брати до уваги
Машталер – конюх, кучер
Меновите – а саме
Моц – влада, уповноваження
Морг – міра земельної площі, що дорівнювала 0,6-0,7 га
Мурза – знатний титул у Кримському ханстві
Мултянський – валаський

Навідати – повідати
Над волю – проти волі
Надтлумити – розгромити
Наймнійший – найменший
Найпилней – найпильніше
Наказний – виконуючий обов'язки
Належность – приналежність
Напрудшей – найшвидше
Наступець – напасник
Незабавне – не барячись
Некгдись – колись
Не маш – немає
Не мній – не менше
Неналежне – безправно
Неотволочний – невідкладний
Неоткуль – нізвідки
Неотпусний – непоблажливий

Непотрібний – шкідливий
Неслушний – неправильний
Нікгди, негдись – колись
Нурадин-солтан – начальник адміністративної одиниці в Кримському ханстві

Обачити – побачити
Обваровати – оберегти, охоронити
Обиватель – житель
Обийстя – удержання
Обитель – монастир
Обіймати – займати
Облята – запис документа (майнової трансакції, універсалу, тестаменту і ін.) в актову книгу
Обняти – оволодіти
Оборочати – повертати, уживати
Овшем – навпаки
Одно – тільки
Одтол – відтіль
Ознаймити – сповістити, обнародувати
Оказія – нагода
Оклад – річна данина, податок
Оковита, оковиточна – горілка
Околичний – вищий боярський чин у Росії
Околот – який-небудь озимий чи ярий хліб, злегка обмолочений для годівлі худоби
Омешкати – затримати
Оний – цей
Оправення – налагодження
Опроч – окрім
Отмова – відмова
Отсул – звідсіля
Отпуст – відпуск
Офіра – жертва
Офірувати – жертвувати
Очкове – податок від бджіл

Пакти – переговори, угода
Паненський монастир – жіночий монастир
Патент – указ, закон, документ на право займатися торгівлею
Паша – турецький вищий сановник, полководець
Первій – перше, раніше
Перемешкувати – проживати, мешкати
Перенагабаня, пренагабаня – турбування
Перевадовати – переконати
Перевазія – умовляння
Персоналітер – особисто, в особистому плані
Перфекція – досконаліть, завершення
Пильний – усердний, безвідкладний
Під'їзд – військова розвідка
Підскарбій – казначей
Підсусідки – безземельні селяни
Пірнач – булава, знак влади старшини
Плуг – одиниця виміру земельної площі (0,75 га)
Побережжя – пограниччя
Побор – податок, збір податків
Погамовати, погамувати – зупинити, заспокоїти
Пожиток – прибуток
Показанщина – податок від виноварного казана
Помененний – названий, згаданий
Поневаж – оскільки, тому що
Понеже – оскільки
Послуговати – служити, прислужувати
Послушенство – покірність
Посполъство – населення, народ
Превелебний – див. велебний
Прето – тому
Приказовати – наказувати
Пришлий – майбутній

Райца, радця – радник у ратуші або магістраті
Ратуша – приміщення магістрату, міської управи
Ребелізант – бунтівник
Ребелія – бунт
Реймент, регімент – полк, загін
Реляція – донесення, повідомлення
Респект – увага
Респектувати – брати до уваги, відповідати
Респонс – відповідь
Реферувати – доповідати, повідомляти
Рецес – відкладення
Рихло – швидко
Розграничене – розмежування
Розказане – розмежування
Розпиратися – судитися
Рокош – збройний виступ шляхти проти короля
Ронити – скидати, губити
Рудня – місце добування заізної руди
Рушене – ополчення, мобілізація

Сеймик – з'їзд повітової шляхти
Сентенція – вислів повчального характеру
Скуток – наслідок, результат
Слушність – справедливість, чесність
Специфікація – визначення і перелік характерних особливостей
Справовати – розвідати

Справця – керівник
Спрека – опір
Спречний – заперечливий
Срокго – суворо
Ставщина – плата, яку одержували власники та орендарі
Стації – збирання припасів з селян і міщан на утримання війська під час постоїв
Стольник – 1) *у Речі Посполитій* почесний титул; 2) *у Росії* придворний чин рангом менший окольничого
Субстанція – 1) основа; 2) значення; 3) цілий маєток; 4) підстава
Сукурс – підмога
Сумнене, сумнітельство – сумнів
Сукцесія – спадок, успадкування
Сукцесор – спадкоємець
Супліка – письмове прохання
Суспенса – відстрочка

Талер битий – срібна монета, дорівнювала трьом польським золотим
Теди – отже, тому
Тіун, тивун – виборний представник сільської громади
Товариш – 1) козак Запорозького Війська; 2) цеховий майстер; 3) жовнір певної хоругви
Тракт – шлях, область
Трактат – угода
Трактувати – вести переговори
Трансакція воєнна – воєнні дії
Турбація – турбота, непокоєння
Тягнення – похід
Тяжар – тягар

Уважати – взяти до уваги
Улус – татарське селище
Ульжене – полегшення
Умисльне – навмисно
Упрейме – привітно
Уражатися – ображатися
Утрапленний – намучений
Утяження – обтяження, кривда
Учтивість – люб'язність
Ущербок – втрата, збиток

Фасія – декларація, платники податків; відомість про прибутки поміщика
Ферувати – надавати, виносити вирок
Флорин – золотий польський
Фолкга, фолкговане – поблажливість
Фільварок – панське господарство, садиба
Фундатор – законники
Фунт – одиниця ваги, що дорівнювала 409-512 г.

Ховати – див. заховувати
Хорогва, корогва – 1) прапор; 2) загін війська
Хто-колвек – будь-хто

Цале – цілком
Цехмистер – старшина цеху
Цеховий, цеховик – член цеху

Час слушнний – відповідний час
Чата – загін війська, висланий на розвідку
Чатовник – вартовий
Чаус, чауш – турецький
Челобитье – послання
Челядь – слуги, піддані
Чернь – голота, простолюд
Чинш – грошовий податок

Шарварок – повинність споруджувати і ремонтувати дороги, мости
Шарпанина – грабіж
Шарпати – грабувати
Шафунок – витрата
Шкатулка військова – скарбниця Запорозького Війська
Шеляг – монета, що дорівнювала 3 грошам
Шестак – назва монети, що дорівнювала 6 срібним грошам
Штука – одиниця виміру довжини тканин; *штука полотна* дорівнювала в середньому 48 ліктям; *штука інших тканин* дорівнювала від 30 до 79 ліктів

Щитися – захищатися
Юж – уже

Якоби – якби
Який-колвек – будь-який
Якосьмо – як ми
Яничар-ага – начальник підрозділу яничарів
Ясир – татарський полон, населення, виведене у полон
Ятка – торгове місце

Предметний покажчик

Окрім суто універсалів Івана Мазепи, текст містить три документальних додатки, які в покажчиках позначаються відповідними абревіатурами – Д I, Д II та Д III, після абревіатур подаються, так само як і до основного тексту, номери документів, де знаходяться відповідні терміни, імена та місцевості.

Літургія – 355

Іменний покажчик

Географічний покажчик

Перелік документів

1687 рік

1688 рік

1689 рік

1690 рік

1691 рік

1692 рік

1693 рік

1694 рік

1695 рік

1696 рік

1697 рік

1698 рік

1699 рік

1700 рік

1701 рік

1702 рік

1703 рік

1704 рік

1705 рік

1706 рік

1707 рік

1708 рік

1709 рік

Додаток I

Універсали українських гетьманів

Додаток II

Документи генеральної військової старшини, запорозької старшини, полковників та сотників

I. Генеральна військова старшина

II. Старшина Війська Запорозького Низового (Запорозької Січі)

III. Полковники та сотники

1. Київський полк

3. Лубенський полк

3. Миргородський полк

6. Ніжинський полк

3. Переяславський полк

4. Полтавський полк

7. Прилуцький полк

7. Стародубський полк

7. Чернігівський полк

Наукове видання

Універсали Івана Мазепи (1687-1709)

Художній редактор *Георгій СЕРГЄЄВ*
Технічний редактор *Майя ПРИТИКІНА*
Коректори *Марія БУТИЧ, Вячеслав РИНСЕВИЧ*
Оригінал-макет підготувала *Ярослава ЛЕНГО*

Підп. до друку 08.12.05.
Формат 70x100 1/16. Папір офс. Офс. друк.
Ум. друк. арк. 65,0 Обл.-вид. арк. 63,78
Ціна договірна.
Наклад 500. Замовлення №